

ram prævalente esse non possit, idcirco aut Dei amator est, aut mundi; et omnes voluntates proinde bonæ vel malæ, ita diversæ sunt qualitibus, sicut dividuntur auctoribus. Hic obvius verborum sensus est de omnibus voluntatibus ex amore prædominante bonis vel malis. Quis ergo non videat quam perperam ejus verba trahantur ad omnes et singulos voluntatis actus, ac si Leo docuerit actus omnes et singulos ex alterutro illo amore prodire, ita ut quicumque actus non sunt ex amore Dei, sint ex amore mundi, et ideo peccata, ut Quesnelli postilla insinuat; et hæc ratione peccata accusanda sint ea ipsa virtutum opera, quæ S. pontifex in peccatoribus vel etiam in infidelibus non mala, sed bona esse professus est?

§ III. Alia Quesnelli postilla in eundem sermonem 90 expenditur.

9. Hoc eodem sermone, cap. 3, S. Leo scribit: *Quod de specie, de copia, de varietate (creaturarum) blanditur, non facile declinatur, nisi in illa visibilitate pulchritudine Creator potius quam creatura diligatur.* Quesnellus in hæc verba ad marginem notavit: *Solus Dei amor a creaturæ amore retrahit.* Viden' ex collatione minus rectum interpretem? *Non facile declinatur, inquit Leo: qui enim in creaturarum amore sistunt, et in earum pulchritudine, copia, varietate*

A non Deum potius quam creaturas diligunt, non facile declinant a **503** perversis ipsarum illecebris, et facillime peccant. Hæc tota Leonis sententia est. Num vero hic Dei amor, sine quo ab ejusmodi blanditiis et illicito creaturarum amore non facile declinatur, *solus* ab hoc interdicto affectu retrahat, non Leo, sed Quesnellus affirmat; cum tamen certum sit homines a peccatis retrahi (licet non ita facile) etiam timore, illo præsertim gehennæ timore atque pœnarum, dolorem de peccatis ingerente, quem *Dei dono et Spiritus sancti impulsu* conceptum, non solum cohibere manum ab opere illicito, sed ipsam etiam voluntatem peccandi excludere, satis aperte colligitur ex Tridentina **504** synodo sess. 14, cap. 4. Hic sane timor gehennæ, in quam non tam opere quam affectu pravo incurritur, ad excludendum et opus et omnem affectum peccandi (ut ad effugiendam gehennam necesse est) per se impellere ac movere debet. Quod monendum fuit, ne forte subrepat inter cæteras Quesnelliana propositio 61, damnata in constitutione **B** *Unigenitus: Timor non nisi manum cohibet, cor autem tandiu peccato addicitur, quamdiu ab amore justitiæ non ducitur.* Sed hæc de re nostrum non est hoc loco disserere; solam enim Leonis sententiam a Quesnelli interpretatione alienam ostendere propositum fuit.

SANCTI LEONIS MAGNI

ROMANI PONTIFICIS OPERUM GENUINORUM PARS ALTERA,

CONTINENS
S. PATRIS EPISTOLAS.

PRÆFATIO

De mss. codicibus, qui in emendandis epistolis usui fuerunt.

§ I. Distinctio collectionum manuscriptorum quæ Leonis epistolas continent.

1. Tria distinguenda sunt genera codicum in quibus Leonis epistolæ continentur. Primum genus sunt collectiones generales canonum et constitutionum Romanorum pontificum, in quibus aliquot integræ Leonis epistolæ descriptæ fuere. Alterum sunt collectiones particulares seu quarundam Ecclesiarum, seu epistolarum solius Leonis, quæ ex vetustis, vel etiam primævis exemplaribus olim compactæ, antiquissimam originem præferunt. Tertium sunt collectiones particulares epistolarum S. Leonis, sed recentiores, quæ nimirum ex primi generis collectionibus in partem maximam profluunt.

2. Sicut nulla exstat Leoni cœva aut suppar omnium ejus sermonum collectio, ut in præfatione ad Sermones animadvertimus, ita nullam quoque cœvam, aut supparem omnium epistolarum ejus collectionem factam fuisse, nobis certissimum est. Hinc in editionem Leonis nullum codicem invenire aut sperare licet, qui omnes ejus epistolas præferat; neque enim olim omnes perinde fuerunt in unum corpus, aut regestum, uti vocant, collectæ, ut S. Gregorii Magni epistolis evenit. Initio quidem omnes collocatas fuisse et custoditas quam diligentissime in scriniis seu archivo sedis apostolicæ inter cæteras constitutiones aliorum pontificum, vetusta consuetudo Romanæ Ecclesiæ suadet, de qua legi potest P. Constantius in præfatione ad Epistolas Romanorum pontificum n. 44 et seqq. Enimvero auctor Pontificalis Romani, qui Anastasii Biblio-

thecarii nomine appellari solet, et Leonis vitam scripsit serius sæculo VIII, hæc de ejusdem epistolis tradit: *Idem beatissimus Leo archiepiscopus multas epistolas fidei misit, quæ hodie archivo Ecclesiæ Romanæ reconditæ tenentur. Hic firmavit frequenter suis epistolis synodum Chalcedonensem. Ad Martianum Augustum misit epistolas XII, ad Leonem Augustum epistolas XIII, ad Flavianum episcopum epistolas IX, ad episcopos per Orientem epistolas XVIII, per quas fidem synodi confirmavit.* Vides archivum apostolicum hoc quoque tempore allegari, in quo Leonis epistolæ servabantur; et licet memorentur solæ epistolæ pro catholica fide contra Eutybianam hæresim scriptæ, plures tamen quàm quæ ad nos pervenerunt, in eo archivo tunc exstitisse cognoscimus; neque enim epistolæ quæ exstant ad Leonem Augustum sunt XIII, ad Flavianum IX.

3. At cum collectiones generales canonum et epistolarum Romanorum pontificum a privatis hominibus olim compositi in privatum usum, ita propagari et obtinere cœperunt, ut iidem Romani antistites epistolas decessorum sæpius non ex apostolicis scriniis, sed ex iis collectionibus sumerent; tunc factum est ut earundem epistolarum autographa exemplaria, quæ erant in apostolico archivo, sensim neglecta, temporum vicissitudinibus interciderint, ac propterea antiquæ istæ generales collectiones sint vetustiores ac celebriores fontes ex quibus antiquiorum pontificum constitutiones accepimus, adeo ut non aliæ quorundam Romanorum antistitum epistolæ ad nos pervenerint, nisi quæ ejusmodi collectionibus conservatæ fuerunt. De his collectionibus, et de mss. codicibus, qui eas complectuntur, fusius agendum erit in tractatu quem tomo tertio insertum reperies.

4. Nunc de solis epistolis Leonis acturi, ea tantum debemus expendere quæ in iisdem collectionibus ad easdem epistolas pertinent: id interim præmonentes, quod ex dictis sequitur, has vetustas generales collectiones habendas esse veluti originarios fontes, ad quos epistolarum editio revocanda erit. Inter fontes vero pari ratione originarios censendæ sunt etiam nonnullæ antiquæ collectiones particulares sive quarundam Ecclesiarum, sive epistolarum Leonis, quæ cum ex laudatis generalibus collectionibus sumptæ non fuerint, ex primævis Leonis exemplaribus prodire.

5. Collectiones autem, quæ ita solas Leonis epistolas exhibent, ut maximam saltem istarum partem ex antecedentibus collectionibus evidenter sumpserint, posteriores noscuntur, et eatenus originariæ dici nequeunt, nec tales ut antiquioribus, ex quibus derivatæ fuerunt, præferendæ sint. Utile tamen fuit istarum codices pariter conferre; quæ enim provenerunt ex emendatioribus manuscriptis antiquarum collectionum, lectiones meliores et emendationes non contemnendas identidem præbuere. Quædam etiam ex his epistolas continent, quæ cum in antiquis notis collectionibus non inveniantur, sumptæ fuere ex aliis antiquis collectionibus plane ignotis: unde in hæc parte pro originariis haberi debent. Hæc generalis collectionum distinctio præmittenda fuit, ut non omnes quæ mox indicabuntur æque æstimentur; et quæ originariæ et antiquæ, quæ vero recentiores et profectitiæ sunt, discernantur, quod ad eorum usum in recolendis epistolis recte instituendum, et ad alia multa, quæ suis locis aperientur, utiliter cognoscenda, maxime necessarium experti sumus.

6. Collectiones autem manuscriptæ epistolarum S. Leonis nobis adhuc cognitæ sunt quatuor et viginti. Ex his XIII ad collectiones antiquas generales referuntur, sex ad antiquas particulares, quinque vero sunt collectiones recentiores ejusdem pontificis peculiare. Quemadmodum vero hæc singulæ inter se epistolarum numero, ordine, aliisque characteribus discrepantes diversam originem produnt, ita omnes cujusque collectionis codices adeo plerumque ipsis lectionibus congruunt, ut (quod in præfatione ad Sermones de iisdem sermonibus monuimus) supervacaneum plerumque sit plures consulere, majoremque utilitatem referat qui duos aut tres diversarum collectionum mss. libros, quam qui permultos unius collectionis evolverit. Nunc de singulis peculiaribus, quoad Leonis epistolas; nam cætera quæ ad generalium collectionum intimam cognitionem spectant, in tractatu quem tomo tertio inseremus exponenda remittimus.

§ II. De ms. Vaticano Regiæ Sueciæ collectionis primæ.

7. Prima generalis collectio omnium, ut credimus, antiquissima, et hæcenus ignota, invenitur in codice Vaticano Regiæ Sueciæ 1997. Octo Leonis epistolas exhibet: I, Rustico in nostra editione epist. 167; II, episcopis Mauritanis epist. 12; III, Flaviano epist. 28; IV, Turribio epist. 15; V, Siculis epist. 16; VI, Nicetæ epist. 159; VII, Aquileiensi episcopo epist. 1; VIII, Septimo epist. 2.

§ III. De collectione secunda.

8. Huic collectioni Vaticano Regiæ, in qua Catalogus Romanorum pontificum desinit in Hormisda, subjicimus aliam quæ catalogum præfert in Vigilio desinentem, et continetur in ms. Corbeiensi venerandæ antiquitatis in bibliotheca S. Germani a Pratis PP. Benedictinorum Parisiensium, unde Corbeiensis collectio a Constantio appellatur. Licet nullum hujus collectionis codicem nacti simus, cum tamen Quesnellus ea usus sit, et memoratum codicem indicet, quoties sive in variantibus, sive in notis Corbeiensem ms. laudat, ut ex Notitia manuscriptorum ab eodem descripta manifestum est, omitti a nobis non poterat, cum præsertim etiam nos ex Quesnello eam identidem memoraturi simus. Plures Leonis epistolæ in ea leguntur. Cum P. Constantius, qui de tam insigni collectione pluribus agit in præfatione ad Epistolas Romanorum Pontificum, num. 64, distinctum earundem epistolarum catalogum non præbeat, exactum numerum et ordinem agno-

scere nequimus. Ex iis tamen, quæ tum ab eodem Constantio tum a Quesnello indicantur, certum fit in eo ms. contineri epistolas sequentes, quas deficiente ordine codicis, juxta editionis nostræ seriem allegamus : I, Campanis epist. 4; II, Italis epist. 7; III, Viennensibus epist. 10; IV, Anastasio epist. 14; V, Turribio epist. 15; VI, Flaviano ad Leonem epist. 22; VII, Flaviano epist. 25; VIII, Theodosio epist. 29; IX, Pulcheriæ epist. 31; X, Juliano epist. 35; XI, Constantinopolitanis epist. 59; XII, Ravennio et Gallis epist. 103; XIII, Juvenali epist. 159; XIV, Leoni Augusto epist. 165. Quesnellus nota prima in epist. X, ad episcopos provinciarum, Viennensis Thuaneum codicem allegat, qui hujus collectionis esse videtur. De hoc enim inquit : *Qui Corbeiensi ita similis est, ut ex eo transcriptum eum existimem.* Thuaneum primum in postillis et notis appellare solet, et una cum Corbeiensi identidem citat, quod similes lectiones utrique præferant.

§ IV. De mss. tertiæ collectionis.

9. Tertio loco aliam ignotam, at vetustissimam et præstantem collectionem ponimus, quæ existat in duobus perantiquis codicibus Barberino 2888 et Vaticano 1342. Sex et decem Leonis epistolas complectitur ordine sequenti : I, Anastasio epist. 14; II, Rustico epist. 167; III, Siculis epist. 16; IV, Aquileiensi epist. 1; V, Mauris epist. 12; VI, Nicetæ epist. 180; VII, Dioscoro epist. 9; VIII, Juvenali epist. 159; IX, Leoni Augusto epist. 165; X, Maximo epist. 119; XI, Flaviano epist. 25; XII, Flaviano ad Leonem epist. 22; XIII, Eutyheti epist. 20; XIV, Flaviano epist. 28; XV, Leoni Augusto epist. 165; XVI, Anatolio Constantinopolitano epist. 80.

§ V. De codicibus collectionis quartæ

10. Quarta collectio est in antiquo codice capituli Lucensis, cujus descriptionem accuratissimam debemus P. Joanni Dominico Mansi in opusculo *de celebri codice sacculo Casali Magni scripto*, quod editum leges tom. XLV Opusculorum P. Calogera. Eadem collectio existit quoque in ms. codice olim Colberino 784, qui ab Antelmio et Pagio maxime commendatur, nec non a P. Constantio, qui hæc collectionem Italicam agnovit, fusiussque describit in sæpius laudata præfat. p. 89. Quatuor tantum Leonis epistolas præbuit, quarum variantes ex Lucensi codice memoratus P. Mansi ad nos perhumaniter misit. Epistola autem hoc ordine describuntur : I, Rustico epist. 167; II, Mauris epist. 12; III, Aquileiensi epist. 1; IV, Septimo epist. 2.

§ VI. De collectione quinta, Quesnelliana, a quodamms. codicibus.

11. Quintam collectionem Quesnellianam vocamus; est enim illa quam Quesnellus edidit cum titulo ab eodem perperam præfixo: *Codex canonum et constitutionum Ecclesiarum Romanarum.* Hanc collectionem claudunt Leonis epistola duæ supra triginta hoc ordine : I, Leoni Augusto epist. nostræ editionis 165; II, Juvenali Hierosolymitano epist. 159; III, Flaviano Constantinopolitano epist. 28; IV, Theodoro Fozojitani in Gallia episcopo epist. 103; V, Turbio (sic) id est Turribio Astaricensi epist. 15; VI, Rustico Narbonensi epist. 167; VII, Anastasio Thessalonicensi epist. 14; VIII, Nicetæ Aquileiensi epist. 180; IX, Januario Aquileiensi epist. 18; X, episcopis Campaniæ, Piceni et Tusciæ epist. 4; XI, episcopis Italiæ epist. 7; XII, episcopis Siciliæ epist. 16; XIII, Pulcheriæ Augustæ epist. 31; XIV, Constantinopolitanis epist. 59; XV, Palestinis epist. 103; XVI, Aquileiensi episcopo epist. 1; XVII, Septimo Altinensi episcopo epist. 2; XVIII, episcopis Martitaniæ epist. 12; XIX, synodo Ephesinæ epist. 53; XX, Theodosio Augusto epist. 44; XXI, Pulcheriæ Augustæ epist. 18; XXII, Juliano Coensi episcopo epist. 25; XXIII, Theodosio Augusto epist. 29; XXIV, Marciano Augusto epist. 104; XXV, Anatolio Constantinopolitano epist. 165; XXVI, synodo Chalcedonensi epist. 14; XXVII, Anatolio Constantinopolitano epist. 165; XXVIII, Leoni Augusto epist. 165; XXIX, Anatolio epist. 165; XXX, eodem epist. 165; XXXI, synodo Chalcedonensi epist. 95; XXXII, Doro Beneventano epist. 10. Hæc præcedunt in pluribus codicibus tres aliæ eorum epistolæ ad Leonem, quæ inter Leoninas edentur : I, Eusebii et synodi Mediolanensis in nostra editione epist. 97; II, Ravennit æthorunæque episcoporum Galliarum epist. 92; III, tandem Geratii, Saloni, et Verani episcoporum Gallorum epist. 68.

12. Aliquot hujus collectionis codices valde præstantes sæpi cogniti in Gallianis bibliothecis inveniuntur. Quesnellus licet in eadem hæc collectione usus sit ms. Oxoniensi, multo recentiori et non parum mendoso, in emendandis tamen Leoninis epistolis potissimum adhibuit alios duos insignes ejusdem collectionis codices Gallicos, nimirum Thuaneus postea Colbertianus 932, qui proximè in bibliothecam Regiam transiit, et Trecopitheæanum, qui in Trecensi bibliotheca PP. Oratorii custoditur. Hinc ex Quesnelli notationibus hujus collectionis lectiones collegi sæpi tute potuissent. Ut autem ex novo aliquo et insigni hujus collectionis manuscripto aliquid præcipuum huic editioni accederet, cum nullum exemplar hujus aut alibi in Italia reperire liceret, in Germaniam diligentiam protendentem, invenimus vetustissimum exemplar bibliothecæ Cantuarum Vindobonensis 39, ejusque diligentissimam collectionem aliquot locis emendandis utilem præcurrimus. Alius ejusdem Cantuarum bibliothecæ codex antiquus, sed præcedenti aliquanto recentior, signatus num. 42, hæc eadem collectionem nonnullis insertis additionibus exhibet : nam in Leoni aliæ epistolæ viginti additionis recipit ex collectione Hispanica, seu Leidiana, de quibus postea num. 17, et 25 acit sermo. Thuaneum quoque codicem aliquot additionem recipisse ipsa Quesnellus in præfatione generali indicavit, in quam confer. nostram annot. 2. (Col. 41, n. 2.)

13. Antequam ad alia progredimur, animadvertendum hic est quatuor ex memoratis quinque collectionibus

bus, quæ præferunt Leonis epistolam 167 ad Rusticum, eam describere cum Inquisitionibus ipsius Rustici, quæ ad probe intelligendas S. pontificis responsiones necessariæ sunt. Hinc autem in editionem nostram hæ collectiones noscuntur præferendæ collectioni Dionysii, qui cum ex sua methodo Inquisitionibus titulos supposuerit, eam epistolam nec omnino integram nec talem edidit qualis a Leone cum Inquisitionibus scripta fuit. Hinc etiam agnoscimus harum collectionum originem a Dionysio peti non posse, sed ab exemplaribus antiquioribus atque sinceris.

§ VII. De collectione sexta Dionysii Exigui, et de collectione Cresconii.

14. Sexta collectio est Dionysiana. In hac (uti a Dionysio Exiguo sub Hormisdæ temporibus lucubrata fuit) præter tantam Leonis epistolam recensentur, nimirum: I, Campanis epistola nostræ editionis 4; II, Italici epistola 7; III, Siculis epist. 16; IV, Januario Aquileiensi epist. 18; V, Rustico Narbonensi epist. 167; VI, Anastasio Thessalonicensi epist. 14; VII, Nicetæ Aquileiensi epist. 159. Alia Leonis epistola ad episcopos Mauris, quæ in vulgatis Dionysii legitur, posterioribus additamentis tribuenda est, ut suo loco videbimus. Hujus collectionis mss. libri qui additamentis insertis careant, adeo rari sunt, ut duo tantum hætenus nominentur. Vaticanus et Regius Parisiensis. Inter hos maxime commendatur Vaticanus 5845, quem diligenter contulimus.

15. Cum vero pura Dionysiana manuscriptoris usque ad Cresconium Africanum, qui totam Dionysii collectionem in certos titulos distributam suo operi inseruit, codices Cresconiani pro puris Dionysianis haberi queant. Plures Romæ vidimus Vallicell. XVIII, Vat. 1347, Vat. Regina 849, Vat. Palat. 579. Sed præcipue commendamus ms. capituli Vavancensis 60, qui liber epistole VIII charactera periticeo scriptus fuit.

§ VIII. De collectione septima Hadrianeæ.

16. Eadem Dionysii collectio cum aliquot additamentis suo loco insertis septimam collectionem a Dionysiana nequaquam disjungendam constituit. Dionysio-Hadrianeæ, seu Hadrianeæ vocatur, non quod hæc additamenta sub Hadriano I Dionysio accesserint, aut fuerint inserta, sed quod hic pontifex hanc collectionem ad regem Carolum miserit. Plerique mss. codices, qui Dionysiani vulgo creduntur, immo etiam editi, hanc Dionysio-Hadrianeam collectionem præferunt. Multos mss. Romæ observavimus, inter quos memorandi antiquiores scripti nono vel decimo sæculo Vat. 4969, Vat. Palat. 578, Vat. Regina 1621 et 1045, nec non Vat. 1537, qui a correctoribus Romanis in editione Gratiani *Codex Canonum* appellatur, ac duos Vallicell. A. S. et XVIII. Inter additamenta vero hujus collectionis septem Leonis epistolas a Dionysio descriptis una tantum accessit, nimirum epistola 12, ad episcopos Mauritanicæ. Inter editiones vero mentionem facimus Parisiensis an. 1664, Voellii et Justelli, quam identidem allegabimus. Licet enim hi puram Dionysii collectionem, additamentis separatim, edere consilium ceperint, cum tamen nullum Dionysianum codicem inspexerint, non omnia additamenta præsertim in Leone internoscere ac separare potuerunt.

§ IX. De collectione octava.

17. Omnia vero hæc additamenta a puro Dionysio juncta, et post Dionysium descripta invenimus in supra laudato antiquo ms. Vat. 5845. His porro aliæ additiones multo majores in eodem codice subjunguntur, quas Hadriani collectioni subiectas deprehendimus in codicibus Vallicellano A. S. Vat. 1555, ac in uno Capituli Vercollensis. Hæ additiones veluti supplementum Dionysianæ vel Hadrianeæ collectionum haberi queant: et apud documenta, quæ in Dionysio deerrant, auctor posterior ex aliis fontibus colligens, Dionysio adjecit. Cum vero hæ additiones nunquam fuerint insertæ Dionysii aut Hadriani collectionibus, veluti separata quædam collectio jure censetur, quam octavam collectionem vocabimus. In his additionibus quindecim Leonis epistolæ proferuntur: I, ad Dioscorum epistola nostræ editionis 9; II, ad Turricium epist. 15; III, ad Aquileiensem epist. 4; IV, ad Septimum Altini episcopum epist. 3; V, ad Theodorum epist. 108; VI, ad Siculoc epist. 17; VII, ad Eutychem epist. 20; VIII, ad Flavianum epist. 23; IX, Flaviani ad Leonem epist. 22; X, ad Flavianum epist. 28; XI, ad Juvenalem epist. 159; XII, ad Maximum epist. 179; XIII, ad Anatolium epist. 80; XIV, ad Leonem Augustum epist. 145; XV, ad eundem imperatorem epist. 165.

§ X. De collectione nona Hispanica.

18. Hispanica collectioni, quæ ante Constantium non satis erat cognita, penam totam tribuimus. Hujus auctor epistolas a Dionysio recitatas cum istis titulis sumpsit. In una epistola ad Rusticum addidit titulum et caput, qui in Dionysio desunt, ut suo loco dicitur. Præter septem Leonis epistolas sumptas e collectione Dionysii, adjecit alias triginta Leonis, et unam Petri Chrysologi ad Eutychem, atque aliam Flaviani ad Leonem, quæ in editionem inserendas erant. Itaque omnes epistolæ simul sunt 54, hæc serie dispositæ: I, ad Eutychem epistola nostræ editionis 20; II, ad Flavianum epist. 23; III, Flaviani ad Leonem epist. 22; IV, Leonis ad Flavianum epist. 28; V, Petri Ravennatis ad Eutychem epist. 25; VI, Leonis ad synodum Ephesiam epist. 53; VII, ad Theodosium epist. 44; VIII, ad Pulcheriam epist. 45; IX, ad eandem epist. 60; X, ad Martinum et Faustum epist. 61; XI, ad Theodosium Augustum epist. 69; XII, ad Pulcheriam epist. 74; XIII, ad Faustum, Martinum et cæteros epist. 71; XIV, ad Pulcheriam epist. 79; XV, ad Anatolium epist. 80; XVI, ad Marianum epist. 82; XVII, ad eundem imperatorem epist. 83; XVIII, ad Anatolium

epist. 85; XIX, ad Marcianum epist. 90; XX, ad synodum Chalcedonensem epist. 93; XXI, ad Marcianum epist. 104; XXII, ad Anatolium epist. 106; XXIII, ad Marcianum epist. 115; XXIV, ad eundem epist. 150; XXV, ad eundem epist. 154; XXVI, ad Leonem imperatorem epist. 165; XXVII, ad Turribium Asturicensem epist. 15; XXVIII, ad Italos epist. 7; XXIX, ad Siculos epist. 16; XXX, ad episcopos per Campaniam, etc. epist. 4; XXXI, ad Januarium epist. 18; XXXII, ad Rusticum epist. 167; XXXIII, ad Anastasium epist. 41; XXXIV, ad Nicetam epist. 159; XXXV, ad Africanos epist. 12; XXXVI, ad Theodorum epist. 10; XXXVII, ad Leonem (seu Neonem) Ravennatem epist. 166; XXXVIII, ad Dioscorum epist. 9; XXXIX, ad Campanos epist. 168.

19. Monendum hoc loco est, in indice decretorum Romanorum pontificum huic collectioni præfixo, tum in codicibus quos vidimus, tum apud Constantium tres Leonis epistolas ad Marcianum censi num. 51, 52 et 53, ex quibus quadraginta tituli ad Leonem pertinent. At in ipso collectionis corpore in omnibus mss., immo etiam apud Isidorum, qui totam Hispanicam collectionem descripsit, duæ tantum epistolæ ad Marcianum eo loco inveniuntur; ac propterea omnes sunt tantum 59. Notabile est etiam epistolam 12 ad episcopos Africanos, seu Mauros, in hac collectione exhiberi decurtatam ac diversam ab ea quæ in collectione septima Hadrianea legitur. Id autem manifestum facit Hispanæ collectionis auctori purum Dionysii codicem fuisse, in quo hæc epistola deerat; alias hanc non minus quam cæteras septem Leonis epistolas ex suo Dionysiano codice descripsisset in eandem rationem qua Dionysio in Hadrianea addita fuit.

20. Hæc collectio post Dionysianam meliorem ordinem præfert. Sicut autem ejus auctor Dionysium secutus titulos Dionysii retinuit in epistolis quas ex ipso sumpsit, ita in aliis quas adjecit eadem methodo titulos ipse præfixit, quos suis in locis dabimus. Codices hujus collectionis valde rari sunt. Nos duos diligenter collatos allegabimus, Vaticanum 1341 et Cæsareum Vindebonensem 41, olim 281, omnes sæculi circiter IX, quorum primus e Gallicanis, alter vero ex Hispanicis purioribus exemplis originem duxit, de quo plura in tractatu de antiquis Collectionibus et Collectoribus canonum torno tertio agetur. Illic vero præmonere maxime interest codicem Vindebonensem non paucis in locis erroneas lectiones præferre, quæ in Vaticano emendatæ satis aptum sensum plerumque referunt. Ex collatione autem codicum aliarum quæ primævam Leonis lectionem concorditer exhibent, deprehendimus ad hanc sæpius accedere ipsum errorem ms. Vindebonensis, plurimum vero abesse illam ms. Vaticani, ita ut arbitraria emendatio manifesta fiat. Hinc liquet primum studiosum librarium qui hanc collectionem exscripsit ex codice aliquo Hispanico, sed mendoso, multa libertate in corrigendis erroribus usum fuisse, unde his emendationibus, licet optimum sensum præferant, non multum fidendum fuit. Ex codice autem perinde emendato proficiscuntur ea exemplaria collectionis Hispanicæ quæ Gallicana appellamus, uti est codex Vat. 1341, et alii similes, quos in laudato tractatu allegabimus. Cum porro ex Gallicano exemplo collectionis Hispanicæ Leonis epistolas sumpserit auctor collectionis quæ Isidoriana vocatur, ex Isidoro autem derivaverint eadem epistolas auctores aliarum posteriorum collectionum, uti deinceps notabimus, hinc in omnibus eadem fere lectiones invenimus ac in Vat. Hisp. 1341. Ex hac autem animadversione facile est colligere quam minimi faciendas esse lectiones horum omnium codicum, quæ cum lectione Vaticani Hisp. conveniunt, a Vindebonensi autem dissentiunt. Hac de causa non inutile fuit pluribus in locis lectiones mendosas Vindebonensis Hisp. in annotationibus describere, et Vaticani variantes annotare, ut scilicet emendationes pateant quæ ex ipso genuino textu arbitrariæ cognoscuntur. Aliæ utilitates hujus diligentæ ex memorato tractatu patebunt.

§ XI. De collectione decima, Isidoriana.

21. Isidori Mercatoris collectio post Hispanicam, quoad Leonis epistolas, distincte non esset memoranda; purus enim Isidori codex easdem nec plures, nec pauciores Leonis epistolas continet, quæ quidem in eum ex Hispanica collectione, sine ulla fictione vel additione, fuerunt tractatæ, ut patet ex codice Vaticano 630, sæculi circiter IX, quem accurate contulimus, et ex Vaticano 631, sæculi circiter XIII. Cæteri codices, quia alia additamæntia in Leone recipiunt, etsi in cæteris plerisque Isidoriani sint, in Leonis tamen epistolis purum Isidorum non referunt, ut mox videbimus: unde pro Isidoriana pura perperam habetur collectio, quam Melinus edidit. Deprehendimus præterea easdem fere lectiones cum eadem plerumque erroribus inveniri in Vat. 1341 collectionis Hispanicæ, ac in Vat. 630 puri Isidori, ita ut alter ab altero videatur exscriptus, adeo ambe collectiones in Leone consentiunt. Cum tamen Hispanica parum nota sit, Isidoriana autem uti notior citari solet, et aliquot collectionis Isidorianæ codices Quesnellus alleget, etiam a nobis distincte erit appellanda, ut propterea decimæ collectionis nomine eam hic designare necessarium sit.

§ XII. De collectione undecima.

22. Quædam vero collectiones quæ ex Isidoriana promanant, in Leone quasdam epistolas præbent quæ cum in Isidoro et in Hispanica desint, aliam originem ostendunt, ac propterea pro collectionibus ab Isidoriana diversis quoad Leonem recenseri queunt. Undecima itaque collectio est in duobus mss. Isidorianis, nimirum in Vaticano Ottoboniano 93, sæculi IX, vel X, qui etsi in fine mutilus non omnes Leonis epistolas

hujus collectionis proprias exhibeat, integrum tamen numerum collegimus ex alio ms. Vat. 5791, sæculi xi. Præter epistolas xxxix quæ ex collectione Isidori describuntur, mutato aliquantulum ordine, aliæ decem et octo epistolæ adjiciuntur, unde omnes sunt epistolæ lvn, quo numero comprehendimus epistolam 28 ad Flavianum, quæ ex duobus fontibus in hac collectione his recitatur. Isidorianis præmittuntur epistolæ xvi sequentes : I, ad Theodoretum epist. 120 ; II, Eusebii et synodi Mediolanensis ad Leonem epist. 97 ; III, Ravennii et aliorum episcoporum Galliæ ad Leonem epist. 99 ; IV, Leonis ad Juvenalem epist. 139 ; V, ad Flavianum Constantinopolitanum epist. 28, sumpta ex lectigne quam in Homiliariis antiquissimis reperimus, et dissimilis lectioni Isidorianæ, qua hæc epistola inter Isidorianas iterum recensetur ; VI, ad Pulcheriam epist. 31 ; VII, ad clerum Constantinopolitanum epist. 59 ; VIII, ad Palæstinos epist. 124 ; IX, ad Aquileiensem epist. 1 ; X, ad Julianum epist. 35 ; XI, ad Theodosium epist. 29 ; XII, ad synodum Chalcedonensem epist. 114 ; XIII, ad Anatolium epist. 155, XIV, ad Leonem Augustum epist. 162 ; XV, ad Anatolium epist. 163 ; XVI, ad eundem epist. 135. Subjiciuntur epistolæ 39 editionis Isidori, inter quas inseritur epistola nobis 19, ad Dorum Beneventanum, quæ in Isodoro desideratur. Notatu vero dignum est epistolam ad Africanos Mauros, quæ inter Isidorianas numeratur, hic non proferri ex editione Isidori decurtata, sed ex Hadrianea, ac postea eidem velut appendiculam subjici quiddam in Isodoro præterea legitur : quæ editionis ratio in posteriores aliquot collectiones ex hoc, ut videtur, fonte manavit. Tandem profertur epistola Leoni in hac collectione primum, quod sciamus, attributa, ad episcopos Germaniæ et Galliæ : unde vetus hujus compositionis origo cognoscitur ; quæ cum in puro Isodoro desit, eam ab Isodoro confictam Blondellus aliique nonnulli perperam credere.

23. Hujus autem collectionis antiquitatem non solum probat cod. Vat. Octob. 93, sæculi, uti diximus, ix aut x, sed multo magis Hincmarus, qui Opusc. I, c. 5, pag. 23, edit. Parisiensis Joan. Cordesii, epistolam ad Mauros compendio memorans, prius Lupicini, dein Donati, tum Maximi ac tandem Aggari et Tiberiani causas in ea descriptas refert. Hic ordo cum in nulla alia antiquiore collectione invenitur, Hincmarus hac collectione undecima usus fuisse videtur, ac propterea Hincmari ætate jam invaluerat.

24. Ad hanc collectionem referendi videntur duo alii mss. libri, qui ad Isidorum nihilam pertinent, nimirum Barberinus 57, a Quesnello memoratus in Notitia ms. secundæ editioni præfixa, et Vat. 4902. Barberinus enim scriptus sæculo circiter xii, licet in fine mutilus, eo tamen ordine præfert Leonis epistolas viginti tres, in quibus delicit, ut ex collectione undecima sumptæ noscantur. Vaticanus vero 4902 ætate multo inferior, at plenior, ex simili fonte dimanat.

§ XIII. De collectione duodecima a Merlino edita. Item de Sichardiana.

25. Locupletiora sunt additamenta Isodoro subjecta in ms. Vaticano 1340, quæ separato volumine descripta invenimus in cod. Veneto S. Marci 169. Hæc additamenta, quæ pro collectione duodecima haberi queunt, perveniunt usque ad concilium Remense an. 1148. Unde collectoris ætatem conjicere licet, et fortassis etiam nationem ; alia enim Gallicana monumenta his additamentis comprehensa præsertim in Leone collectorem Gallum produunt. Epistolæ Leonis, vel ad Leonem scriptæ, sunt novem et nonaginta ; ac propterea hæc collectio (si decimam octavam excipias) est ditissima omnium ; ex qua quidem non solum plures epistolæ antea ignotæ primum prodire, quæ postea in rarissimis tantum codicibus inventæ sunt, sed aliquot etiam adhuc supersunt quæ in nullo alius collectionis codice reperiri potuere. Hinc autem eximia collectoris diligentia, et hujus collectionis origo ab aliis collectionibus diversa cognoscitur. Hæc collectio continet epistolas xxxix collectionis 10 Isidori (inter quas est epistola decurtata ad episcopos Africanos) et alias epistolas xvi additas in collectione antecedenti, ommissa una epistola 97 Eusebii Mediolanensis, ac sine repetitione epistolæ 28 ad Flavianum. Quæ autem de novo adjiciuntur, sunt epistolæ xliv, quarum catalogum hic appendimus : I, Theodosio epist. 24 ; II, Galliæ episcopis epist. 102 ; III, Marciano epist. 121 ; IV, Eudochiæ (legendum *Juliano*) epist. 122 ; V, septimo Altini episcopo epist. 2 ; VI, Viennensibus epist. 10 ; VII, Ravennio epist. 41 ; VIII, Pulcheriæ epist. 95 ; IX, Marciano epist. 94 ; X, Pulcheriæ epist. 105 ; XI, Juliano Corni epist. 113 ; XII, Marciano epist. 111 ; XIII, Pulcheriæ epist. 112 ; XIV, Juliano epist. 118 ; XV, Eudoxiæ epist. 123 ; XVI, Juliano epist. 125 ; XVII, eidem Juliano epist. 127 ; XVIII, Ceretii, Salonii, et Verani ad Leonem epist. 68 ; XIX, Leonis, Victorii, et Eustochii episcopis et presbyteris infra tertiam provinciam, in appendice edenda ; XX, Leonis papæ Ravennio, et aliis Galliæ episcopis epist. 103 ; XXI, Gallis et Hispanis epist. 138 ; XXII, Theodosio epist. 54 ; XXIII, Juliano epist. 34 ; XXIV, Flaviano epist. 36 ; XXV, Theodosio epist. 37 ; XXVI, Flaviano epist. 38 ; XXVII, eidem epist. 39 ; XXVIII, Constantinopolitanis epist. 50 ; XXIX, Anastasio epist. 47 ; XXX, Flaviano epist. 49 ; XXXI, Juliano epist. 48 ; XXXII, archimandritis Constantinopolitanis epist. 51 ; XXXIII, Marciano epist. 74 ; XXXIV, eidem epist. 78 ; XXXV, Juliano epist. 81 ; XXXVI, Pulcheriæ epist. 45 ; XXXVII, Anatolio epist. 87 ; XXXVIII, Marciano epist. 89 ; XXXIX, Pulcheriæ epist. 116 ; XL, Maximo epist. 119 ; XLI, Leoni Augusto epist. 145 ; XLII, eidem epist. 148 ; XLIII, eidem epist. 156 ; XLIV, Pulcheriæ epist. 30.

26. Pleræque ex his epistolis in nulla jam descripta collectione inveniuntur. Quod si nonnullæ postea inventæ fuerunt in quibusdam raris codicibus, aliæ vero in manuscriptis collectionis 24, ex qua auctor profecisse videtur, quinque tamen Leonis epistolas in nulla alia collectione adhuc exhibitæ ex aliquo ignoto

ebdite sumpsit, nimirum epist. 39 ad Flavianum, 47 ad Anastasium, 48 ad Julianum, 74 ad Mafelanthum, et 138 ad Gallos et Hispanos. Præterea cum hic collector quæcumque Leonis nomine subscriptæ suis in codicibus reperit, huic collectioni adjecerit, perperam inseruit epistolam Leonis, Victorii, et Eustochii ad episcopos et presbyteros intra tertiam provinciam constitutos, non animadvertens Leonem istum esse episcopum Bituricensem, unde hæc epistola in appendicem rejicietur.

27. Hanc collectionem vulgavit Merlitus, quippe qui Isidorianum codicem similem Vaticano 1510 typis dedit. Solum in epistolis Leonis apud ipsum numerantur epistolæ xxxii; in hac enim serie omisit epistolam 25 Petri Ravennatis ad Eutychem, et epistolam 68 Ceretii, Salonii et Verani ad Leonem, quæ inter Leoninas in hujus collectionis codicibus inseruntur. Præterea epistolarum ordinem, qui in mss. exemplaribus visitur, alicubi immutavit. Merlino exemplum collatum, uti sumus ejus editione Colonensi an. 1530. Codex Isidorianus, quem Quesnellus identidem citat, et Herovallianum vocat, ex pluribus indicis ad hanc collectionem pertinet. Collectionem non multo dissimilem exhiberi in codice Remensi S. Remigii, quem idem Quesnellus sæpe laudat, cum ex multis variislibus colligitur, tum ex Constantii præfatione in Epist. Rom. pont. n. 163, ubi eundem Remigianum codicem et Isidorianum esse, et pluribus Leonis epistolis auctum testatur.

28. Huc pariter revocari potest codex Isidorianus, ex quo Joannes Sighardus Romanorum pontificum epistolas edidit. Pleraque anteriorum pontificum supposititiæ, sunt ex Isidori officina; Leonis vero epistolæ quinquaginta, quæ editionem claudunt, quæque præterea insertam habent epistolam 22 Flaviani ad Leonem, omnes sunt sinceræ, et in collectionis 12 codicibus continentur. Ex diverso tamen ordine ac numero epistolarum, Sighardi codicem fuisse a nostris diversum liquet. Lectiones vero, et præsertim pannus, quem Sighardi codex præfert in epist. 1, ad Aquileiensem episcopum, diverso loco assutus, ac in præseni collectione, cum post ea verba subjiciatur, post quæ inseritur legitur in mss. collect. 24, ut annot. 26 ad epist. 1 annotabimus, ab eodem fonte ex quo collectio 24 profecta est, auctorem exempli Sighardiani ebuisse insinuat. Quesnellus dum Sighardum allegat, usus est editione Parisiensi an. 1568, quæ ad Victorinos codices forte Isidorianos, non autem Sighardiano similes emendata fuit. Nos adhibuimus vetustiore editionem Basileensem an. 1536, quæ purum Sighardi codicem exhibet.

§ XIV. De collectione decima tertia.

29. Tertiam decimam collectionem appellamus quæ exstat in manuscripto libro Florentino S. Marci 182, sæculi XII. Solas exhibet epistolas Romanorum pontificum. Ex apotypis autem, quas una cum sinceris epistolis præfert usque ad system III, Leonis prædecessorem, Isidorianus agnoscitur. In Leone autem ab Isidorianis codicibus omnium maxime discrepat. Non solum enim epistolarum ordine et qualitate ab Isidoro, immo et a quacumque alia collectione diversus est; sed epistolarum 12 ad Africanos Mauritaniæ integram et exactè descriptam hic unus codex exhibet: quod peculiarem et præstantissimam hujus collectionis originem planè demonstrat. Tres et viginti integras epistolas continet, at vigesima quarta sine caret: est enim codex mutilus; unde quot illæ epistolæ in hac collectione fuerint, ignoramus. Singularum indicem dabo: I, episcopis per universas provincias constitutis epistola nostra editionis 4; II, Italis epist. 7; III, Siculis epist. 16; IV, Januarii Aquileiensi epist. 18; V, Rustico epist. 167; VI, Anastasio epist. 14; VII, Nicetæ epist. 159; VIII, Mauris epist. 12; IX, Palestinis epist. 124; X, Constantinopolitanis epist. 59; XI, Ephesina synodo epist. 33; XII, Theodosio epist. 44; XIII, Pulcheræ epist. 46; XIV, Theodosio epist. 28; XV, Juliano epist. 35; XVI, Pulcheræ epist. 31; XVII, . . . Aquileiensi epist. 1; XVIII, Septimo epist. 2; XIX, Anatolio epist. 163; XX, eidem epist. 155; XXI, Chalcedonensi synodo epist. 95; XXII, Doro epist. 19; XXIII, Flaviano epist. 28; XXIV, Marciâ perperam inserbitur; subjicitur enim epistola 163; ejus initium *Promissæ me*, quæ ad Leonem Augustum tradita fuit. Octo priores epistolæ Hadrianeæ collectionis ordinem præferunt: et octava ad episcopos Mauritaniæ editionem Hadrianeam non sequitur; sicut tres Isidorianam, ut paulo ante monuimus.

§ XV. De collectione decima quarta, Avellanæ.

30. A collectionibus generalibus transitus ad peculiâres, et primum ad eas quæ peculiariâ quorundam Ecclesiarum documenta continent. Romanæ Ecclesiæ præcipua est collectio decima quarta, quam Avellanam vocamus; auctor enim qui sub Vigilii tempora Romæ, ut videtur, floruit, multa Romanorum pontificum et Romanæ Ecclesiæ specialia collegit, quæ in cæteris collectionibus vel omnino desunt, vel diversa editione prodire. Avellanam vero appellavimus, eo quod celeberrimus et antiquissimus hujus collectionis codex Vaticanus 4961 pertinuit ad monasterium S. Crucis Pontis Avellanæ in Umbria. Alia tamen ejusdem collectionis exemplaria invenimus: Romæ tria Vaticana 3786, 3787 et 4903, unum Corsinianum, et aliud bibliothecæ Angelicæ; Venetiis autem duo S. Marci 171 et 172. Inter hæc Vaticanum exemplar 3787, sæculi XII, et Veneta duo ab Avellano nequaquam pendunt. Hæc collectio, in quam tam peculiaria Romanæ Ecclesiæ monumenta non nisi ex scriniis apostolicis derivari poterunt, quinque tantum Leonis epistolas nobis præbuit a Surio primum vulgatas, quas in aliis codicibus aut collectionibus frustra requirās. Sunt autem: I, Leoni Augusto epist. 169; II, Gennadio Constantinopolitano epist. 170; III, Timotheo Alexan-

drino epist. 177; IV, Presbyteris et diaconibus Alexandrinis epist. 172; V, Theophilo et aliis episcopis Aegypti epist. 175.

§ XVI. De collectione decima quinta, Arelatensi.

31. Decima quinta collectio Arelatensis Ecclesiae propria epistolas Romanorum pontificum ad suos episcopos, vel auctorum episcoporum ad Romanos pontifices complectitur, quibus sua privilegia aut jura probarentur. Huic collectioni debemus tres epistolas Leonis, et unam ad Leonem, quae alias periissent, nimirum: I, Leonis ad Constantium, aliosque episcopos Galliarum epist. 40; II, ad Ravennium Arelatensem epist. 42; III, praeces Gallorum ad Leonem epist. 63; IV, rescriptum S. Leonis ad epistolam superiorem epist. 66. Laudantur duo antiqui codices Regius et Colberlinus. Nos recentiorems quidem ms. Vallicellianum G 99, sed sumptum exactissime ex pervetusto Arelatensi recognovimus; ex quo licet memoratae epistolae a card. Baronio editae fuerint, nonnulla tamen emendare licuit, quae ob characterem difficiliorum apographi regenti obrepserunt.

§ XVII. De collectione decima sexta, thessalonicensis Ecclesiae.

32. Collectio decima sexta est propria Ecclesiae Thessalonicensis. Ejusmodi autem habenda est synodus Romana sub Bonifacio II, anni 531, in qua non paucae epistolae pontificum Romanorum ad eandem Ecclesiam pertinentes productae et insertae fuerunt. Huic collectioni auctoritatem conciliat Nicolaus I, qui cum quasdam epistolas in hac una collectione contentas saepius laudat, toti collectioni fidem facit. Exstat haec collectio, sed synodus Romana in ms. Barberino 3386, ex quo Holstenii editio prodiiit. Pleraque monumenta ibidem recitata aliunde non suppetunt. Leo Allatus in Concordia Ecclesiae Orientalis eum Occidentali, pag. 1370 et 1371, nonnulla fragmenta vulgaverat ex codice Vaticano, quem pag. 1364 vetustissimum et luxatum, ac in nonnullis depravatum testatur. Barberinus codex, qui praeter Romanam synodum alia nonnulla ab Holstenio item impressa continet, recentior est, et ex duobus antiquioribus Vaticanis tunc signatis num. 5751, fol. 55, et 6339, fol. 12, qui in prima pagina indicantur, excerptus agnoscitur. Alterum ex his Allatum adhibuisse creditur; cum ea fragmenta recitavit. Sed quantumcumque in inquirendo diligentia usus sit, neutrum codicem reperire licuit. Non solum enim codices, qui hoc tempore numeris intactis habentur, nihil ejusmodi exhibent; sed nec indices, nec inventaria Vaticana suffragari potuerunt. Quod si codex Barberinus Holstenii cura descriptus est, ut ex numero Vaticanorum manuscriptorum ejus manū initio annotatis colligere licet; de exemplo ad fidem Vaticani accurate scripto dubitare non licet; adeo ut ipsi errores codicis Barberini, quos ille in editione postea emendavit, et paucae quaedam lacunae, quae in eodem videntur, in editione autem Holstenii fuerunt suppletae, Vaticanis exemplari tribuendae sint. Cur autem Barberinum ms. potius quam Vaticanum editor allegaverit, latet. Non paucae Holstenius in editione emendavit, vel supplevit ex ingenio, nihil admonens quid esset in codice. Nos quidquid id est indicabimus; ipsiusque codicem consulere aliquot locis restituentis non inutile experti sumus. Porro emittendum non est synodum Romanam hoc in ms. integram non haberi, et desinere in epistola Leoni perperam tributa ad Anastasium Thessalonicensem; quae incipit: *Credabamus post epistolas nostras*. Ex contextu enim et edensari nota manifestum est eam spectare ad Bonifacium I, et ad Resum Thessalonicae episcopum. Hinc jure Holstenius eam typis impressit inter epistolas Bonifacii num. 7, hac inscriptione: *Dilectissimo fratri Rufo Bonifacius*: monere tamen debebat erroris qui in manuscriptorum librum irreperat. Cum vero haec Romana synodus, uti exstat in manuscripto, reipsa abruptum in epistolis Leonis, quemadmodum ostendunt ultima codicis verba descriptio ejusdem epistolis subjecta, *Item recitata est*, quae aliam epistolam subsequenter et in ms. desolentem indicant; cum haec ad Leonem spectarit; et utraque an plures subsecutae fuerint, ignoramus. Allatus in memorato opere *Concordia*, pag. 1371, ex Vaticano hujus Romanae synodi exemplo testimonium citat epistolae Leonis ad Anastasium Thessalonicensem; quod in editis Leoninis non legitur. Ne quis vero existimet esse fragmentum alterius epistolae quam Barberini codicis librarius sub Anem omiserit, sciendum est eum locum pertinere ad laudatam epistolam Bonifacii ad Rufum; quae proinde aequae in Vaticano ad Barberino ms. Leonis ad Anastasium perperam inscribatur: unde Barberinum codicem ex hoc eodem Vaticano exacte descriptum, et amanuensis in ipsis erroribus transcribendis accuratam cognoscimus. Nunc catalogum earum epistolarum, quae in hac collectione supersunt; exhibemus: I, Marciani ad Leonem epist. 100; II, Leonis ad Marcianum epist. 104; III, ad Anatolium epist. 106; IV, ad Marcianum epist. 136; V, Anatoli ad Leonem epist. 132; VI, Leonis ad Anatolium epist. 138; VII, ad Anastasium epist. 6; VIII, ad metropolitanos per Illyricum constitutos epist. 8; IX, ad Seneclentem et alios Achaiae episcopos epist. 13. Sex ex his ante Holstenium ineditae huic collectioni debentur, id est prima, quarta, quinta, septima, octava, et nona. Nos quartam in ms. Ratisponensi invenimus, Quesselus in Grimnico: primam vero Marciani Atholus deinceps Graeco scriptam in Blodeiano codice reperit, nos autem in Vaticano Graeco 1435.

§ XVIII. De collectione decima septima, Chalcedonensi.

33. Inter collectiones particulares referenda est illa quae ad Chalcedonensem synodum pertinet. Cum haec plures sive Leonis, sive ad Leonem spectantes epistolas contineat, quae in hac editione describentur, tandemque sit antiquissima omnium, quasi Leonis peculiaris ceteris ejus vetustis collectionibus obmittenda

fuit. Hæc collectio dividitur in partes tres. Prima documenta exhibet quæ præcesserunt gesta concilii; secunda ipsas concilii actiones comprehendit; tertia vero exhibet quæ post synodum acta fuerunt. In prima parte, quæ a Rustico appellatur *ante gesta*, epistolæ in editione nostra collocandæ, sunt septem et viginti, quarum seriem ex Latinis codicibus appendimus: I, Leonis ad Eutychem epist. 20; II, Petri Ravennatis ad Eutychem epist. 25; III, Leonis ad Flavianum epist. 23; IV, Flaviani ad Leonem epist. 22; V, Leonis ad Faustum epist. 72; VI, Flaviani ad Leonem epist. 26; VII, Leonis ad Julianum epist. 35; VIII, ad Faustum et cæteros Constantinopolitanos epist. 32; IX, ad Theodosium epist. 29; X, ad Pulcheriam epist. 30; XI, ad synodum Ephesinam epist. 33; XII, ad Theodosium epist. 43; XIII, ad eundem epist. 44; XIV, ad Pulcheriam epist. 45; XV, Hilarii diaconi ad Pulcheriam epist. 46; XVI, Placidie ad Pulcheriam epist. 58; XVII, Valentiniani ad Theodosium epist. 55; XVIII, Placidie ad eundem epist. 56; XIX, Eudoxie ad eundem epist. 57; XX, Theodosii ad Valentinianum epist. 62; XXI, ad Placidiam epist. 63; XXII, ad Eudoxiam epist. 64; XXIII, Leonis ad Constantinopolitanos epist. 50; XXIV, ad archimandritas Constantinopolitanos epist. 5; XXV, Marciani ad Leonem epist. 73; XXVI, ad eundem epist. 76; XXVII, Pulcherie ad eundem Leonem epist. 77. Una inserta est actioni quæ in vulgatis vocatur secunda, nimirum Leonis ad Flavianum epist. 28. Duæ tandem parte tertia post concilii gesta, id est synodi Chalcedonensis ad Leonem epist. 98, et Leonis ad eandem synodum epist. 114. Græci autem codices, qui hanc postremam ignorant, aliam epistolam præferunt ante gesta, videlicet *Leonis ad synodum Nicænam* epist. 93. Græci mss. libri Veneti S. Marci non solum eandem epistolam ponunt ante gesta cum inscriptione *ad synodum in Nicæa*, quo primum indictum fuerat concilium; verum etiam illam repetunt in inedita actione concilii Chalcedonensis in appendice monumentorum publicanda, cui ejus epistolæ lectio occasionem dedit. Hic autem pro *in Nicæa* legitur in *Chalcedone*, mutata fortasse a legalis inscriptione, cum ob variatam indictionem concilii vere in Chalcedone Patres convenerint.

34. Hæc collectio est vetustissima omnium. Græcæ enim compacta fuisse videtur ipso Leone vivente inter annum 453 et 455. Quod cum deinceps rebus multis utile futurum sit, distincte statuere et memoria retinere plurimum refert. Duæ epigraphes a collectore scriptæ id evidenter demonstrant. Etsi enim epistolæ saltem aliquæ Latinæ originis, quæ in Græca collectione continentur, ab ipso Græcæ collectionis auctore in Græcum traductæ non fuerint, sed quas antea Græcæ redditas invenit, solum collegerit et in unum corpus digesserit; epigraphes tamen, quæ longioribus identidem verbis et cum historicis quibusdam notitiis præfiguntur epistolis, eidem Græco collectori referendas, et collectionis tempore scriptas indubium credimus. Græcus autem collector in epigraphe quam præfixit epistolis Valentiniani, Placidie et Eudoxie ad imperatorem Theodosium, hunc et Placidiam, quia collectionis tempore e vivis excesserant, *divæ memoriæ* titulo appellat; Valentinianum autem, cum adhuc viveret, non *divæ memoriæ*, sed *dominum* vocat. Integram epigraphen dabitur in admonit. præmissa epistolæ 55, num. 7. Igitur hæc collectio a Græco auctore digesta fuit ante Valentiniani mortem. Porro ex epigraphe ab eodem collectore præfixa epistolæ 77 Pulcherie ad Leonem (in nostra editione dabitur loco synopsis), hæc *divæ memoriæ* titulo nominatur; quæ formula eam jam defunctam ostendit. Pulcheria supremum diem obiit an. 453, Valentinianus vero anno 455. Itaque hæc collectio quoad originem Græcam inter an. 453 et 455 collocanda est. Id confirmari potest ex omissione aliarum cæteroquin insignium, at posteriorum, epistolarum Leonis, ac præsertim epist. 165 ad Leonem Augustum. Cum enim hæc etiam apud Græcos celeberrima esset, uti in admonitione ad eandem ostendetur, nihil dubium est quin hanc præcipue hujus collectionis auctor inseruisset, si post has litteras missas in Orientem anno 458 collectionem concinasset. Ex quo vero eam contexit paulo post concilium Chalcedonense ante annum 455, solas litteras ante Chalcedonense scriptas, et quæ mox sub idem concilium editæ fuerunt, colligere potuit. Cum vero hanc epistolarum collectionem per hocce tempus apud Græcos compactam dicimus, non idcirco credimus omnes epistolas quæ nunc eidem collectioni insertæ sunt, eodem tempore simul fuisse collectas. Alia enim Græca exemplaria plures, alia pauciores litteras præferunt. Totum discrimen est in Leoninis, vel ad Leonem pertinentibus. In mss. Græcis codicibus, quibus Romani editores usi fuerunt, et similiter in duobus Venetis desunt epistolæ sex, nimirum epist. 26, Flaviani ad Leonem; epist. 45, Leonis ad Pulcheriam; epist. 46, Hilarii ad eandem; epist. 50, Leonis ad Constantinopolitanos; epist. 51, ejusdem ad archimandritas; et epist. 58, Placidie ad Pulcheriam. Has vero in duobus mss. Parisiensibus invenit et edidit Cotelierus: quæ cum in prima collectione desint, posterius additæ noscuntur. Antiquissima tamen hæc additio est; nam codices Parisiensibus similes nactus est Rusticus, cum sub medium sæculum vi hanc collectionem recognovit. Cumque jam tum vulgati essent ejusmodi codices, multo ante et fortassis paulo post primam collectionem illæ sex epistolæ adjectæ fuere. Quæ vero laudatas epigraphes præferunt, ad primam collectionem pertinent, quam inter an. 453 et 455 factam ostendimus.

35. Eadem porro Græca collectio Latine reddita fuit ante Vigilium papam, uti probat Baluzius in præfatione ad versionem antiquam concilii Chalcedonensis, num. 3. Ea vero documenta interpret tantummodo transtulit in Latinum, quæ ex sua origine Græcæ scripta fuerant, vel quorum originale Latinum nequaquam invenit. Quorum autem originale Latinum reperit, hoc in Latinis codicibus inseruit. Ita pleræque Leonis

epistolæ, quæ Græcè redditæ, a Græco collectore compilatæ fuerunt, in Latinis ejusdem collectionis exemplaribus non interpretationes ex Græco, sed ipsum sunt originale Latinum. Id manifestum fit non solum ex syntaxi Leonis, quæ in plerisque Latinis hujus collectionis epistolis elucescit, sed multo magis ex iis litteris quarum exemplaria Latinæ utique originis, contenta in aliis Latinis collectionibus atque codicibus, qui a Græco non prodeunt, eadem verba referunt quæ leguntur in Latinis codicibus collectionis Chalcedonensis, ut patebit conferentibus præsertim epistolas 23, 28, 29, 30, 32, 50 et 51. Id ipsum mirifice confirmat Leonis epistola 35, ad Julianum. Hæc enim in codicibus Latinis collectionis Chalcedonensis non perinde mutila est tribus in locis, ut in omnibus mss. Græcis invenitur; ac præterea caret quibusdam additamentis, quæ in solo Græco textu leguntur: unde in ipsis Latinis mss. ejusdem collectionis, non ex Græco reddita, sed ex originali Latino sumpta cognoscitur. Hinc Latini præcipue codices hujus collectionis editioni nostræ maxime usul erunt.

36. Cum vero Latinus interpres in nonnullis epistolis pro Latino originali textu, quem reperire non potuit, interpretationem ex Græco suis codicibus inseruerit, interpretationes epistolarum ab originalibus hoc in dicio facillime discernentur (de solis epistolis quæ ab auctoribus Latine scriptæ fuerunt sermo est). Quæ chronicam notationem in Latinis mss. præferunt, sumptæ fuerunt ex Latinis originalibus exemplis, in quibus chronica notatio signabatur. Quæ vero hac notatione carent, interpretationes sunt ex Græco, in quo chronicas notationes Græcæ interpres omisit. Hac ex animadversione nova confirmatio accedit, qua magis magis comprobatur, quod paulo ante statimus, epistolas Latinas, quarum chronica notatio ex Græco sumi non potuit, in codicibus Latinis concilii Chalcedonensis ex Latinis exemplaribus ejusmodi notatione haudquaquam carentibus fuisse traductas. Illic autem omittendum non est, Leonis epistolam 93, ad synodum Nicænam, quæ in Græco ante gesta describitur, diem et mensem exhibere. Sed hæc epistola in Latinis codicibus Chalcedonensis collectionis deest, nec fuit in antiqua Græca collectione, alias a Latino interprete in Latinis exemplaribus non fuisset omissa. Hinc autem quæ hodie legitur in mss. Græcis, posteriori additamento tribuenda est. Et sane veluti addititia in mss. Græcis Venetis postremo loco ponitur ante gesta, cum a Græco collectore aliis quibusdam monumentis suo more præposita fuisset.

37. Nunc memorandi sunt codices quibus utemur. De solis Latinis hic dicendum est, cum pleræque epistole ad hanc collectionem exigendæ Latine scriptæ, et ex originali Latino, ut probavimus, sumptæ fuerint. De Græcis vero codicibus separatim agemus postea. Duo mss. exemplaria Thuanea Quesnellus aliquando adhibuit. Nos autem non solum profecimus ex tribus codicibus Corbeiensi, Divionensi, et Colbertino, quarum variantes edidit diligentissimus Baluzius in recensione totius Chalcedonensis collectionis; verum etiam quatuor alios exacte contulimus, Chigianum 483, Vat. 1323, alium Vat. 4166, et unum præstantissimum capitali Veronensis 57, qui majori forma in quadratum vergente, et scriptura in duas columnas discreta exaratus, ad septimum circiter sæculum pertinet. Neque omittendus est æque antiquus Vaticanus 1322, qui inter gesta Chalcedonensia epistolam 28, ad Flavianum, et relationem synodi ad S. Leonem ex antiqua versione, et cum episcoporum subscriptionibus exhibet.

§ XIX. De collectione decima octava.

38. Nunc de antiquis peculiaribus epistolarum S. Leonis collectionibus. In vetusto Catalogo manuscriptorum bibliothecæ monasterii Bobiensis, quem ex Ambrosiano codice sæculi ix, vel x, vulgavit Muratorius tom. III. Antiquit. Italic. diss. 49, pag. 819, hæc leguntur: *Item de canonibus inter majores et minores habentur libri canonum xv, et libri epistolarum Leonis ii.* Hæc procul dubio peculiaris erat epistolarum Leonis collectio, cujus duo exempla duorum librorum nomine indicantur. Si catalogus pertinet ad sæculum ix, vel x, de vetustate ipsarum collectionum seu codicum qui in eo laudantur, quis dubitet? Desiderium Montis Casini abbatem, qui postea fuit Victor papa III, inter cæteros codices quos bibliothecæ Casinensi acquisivit, præter librum sermonum S. Leonis comparasse etiam collectionem epistolarum, Leo Hostiensis tradit lib. III, c. 63, ubi hanc *registrum Leonis papæ* appellat. Liber sermonum in ea bibliotheca adhuc servatur; et *registrum epistolarum* defecit. Sed hæc epistolarum collectio recentioris ævi, scilicet sæculi xi, probabilius fuit, sicut et collectionem sermonum, quæ superest, recentiore esse, in præfatione ad sermones animadvertimus.

39. Hic autem cum de antiquis collectionibus sermo sit, in quas olim ex archivis omnia, vel saltem plurima fuere derivata, codex Grimanitus, quo Quesnellus suam editionem maxime illustravit, sese primum offert. Cum de hac insigni collectione, cui decimum octavum locum tribuimus, multa Quesnellus tradiderit in generali præfatione, quam nostræ item generali subjecimus, eo lectorem remittimus; neque enim eadem repetere opus est. Solum advertimus P. Constantium, in præfatione ad Epist. Rom. pontif. n. 166, opinari hunc codicem ante annos 700 fuisse descriptum, id est x circiter sæculo; ipsam autem collectionem derivatam putat ex archivo Ecclesiæ Romanæ; adeo enim multas peculiare epistolas exhibet, quas alibi potuisse reperiri difficile est. Inter epistolas scilicet 107 Leonis, quæ in eo codice continentur, epistolæ xxviii antea ineditæ exinde prodierunt, nimirum una ad Flavianum, epist. 27; una ad Faustum, epist. 75; octo ad Julianum, epist. 86, 92, 117, 131, 140, 141, 147 et 152; una ad Paschasium, epist. 88; quatuor ad Anato-

lium, epist. 91, 147, 146 et 157; quatuor ad Marcianum, epist. 126, 128, 137 et 142; una ad Proterum Alexandrinum, epist. 129; una ad Acilium, epist. 153; una ad Basilium Antiochenum epist. 149; una ad Euxitheum Thessalonicensem, epist. 150; tres ad Ægyptios, epist. 154, 158 et 160; una ad clericos Constantinopolitanos, epist. 161; et una ad Leonem Augustum, epist. 164.

40. Non omnes tamen hujus collectionis epistolæ ex Romano aut ex alio quovis archivo descriptæ dicitur queunt. Nam cum epistolæ ad Rusticum tituli Dionysiani præfixi legantur, aliqua collectorem ex Dionysio sumpsisse negari non potest. Alia similiter derivare potuit ex aliis collectionibus antiquioribus, ac præsertim ex 17 Chalcedonensi, ex qua sane sola haurire potuit epistolam 43, ad Theodosium; nam præcipue quædam ejus lectiones, lacuna et menda a Græco textu ejusdem collectionis pendunt, ut in admonitione ad eandem epistolam fusius ostendemus. Fortassis etiam aliquid posterius a quopiam amanuense additum fuit; et probabilis quidem posteriori additamento tribuendum videtur unica Symmachi epistola, quæ in fine hujus codicis legitur.

41. Solum epistolæ ad Eutychiānam hæresim pertinentes, quæ in hac collectione plures quam affert, et rarissimæ, inveniuntur, si non fuerint petitæ ex ipso Romano archivo, in quibus epistolæ de fide suo quoque tempore fuisse custoditas, auctorem Pontificalis Romani testatum vidimus hunc. 2, ex aliqua certe vetustiore collectione, quæ ex eodem archivo sumptæ fuit, originem ducere videntur. Simplicius, in epistola 4 ad Zenonem Augustum, scribit se ad Acacium misisse *exemplaria litterarum Leonis de fide*; at solas memorat epistolæ ad Marcianum, Leonem Augustum, et synodum Chalcedonensem. Pleniorum vero ejusdem argumenti collectionem Vigilii papa ad Justinianum misit: nam epist. 4 ad eundem ait: *Ut cuncta pietatem vestram informet . . . beatæ recordationis prædecessoris nostri papæ Leonis, quæ diversis ad Orientem sunt directæ temporibus constituta, quanta de plurimis in præsentem necessaria creditus, inperdijectis, rogantes . . . ut universa legere pietas vestra dignetur, ne aliquid supersit quod minime relegatur.* Aliquam certe ejusmodi collectionem epistolarum Leonis de fide contra Eutychianos olim apud Latinos vulgatam fuisse probare videtur antiqua professionis formula, quæ legitur etiam tom. X Conciliorum pag. 1388 edit. Venetæ, his verbis expressa: *Sed et epistolam beatæ recordationis Leonis apostolicæ sedis antistitis ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum datam, et omnes ejus epistolæ, de fidei firmitate perscriptas, per omnia, et in omnibus intolabiliter custodire, et libere semper prædicare profiteor.* Hanc vero collectionem Vigilii, quam in cod. Ratisponensi nobis conservatam numero sequenti salis probabiliter ostendimus, Grimanicæ collectionis auctor non adhibuit; neque enim omnes quæ in ea continentur epistolæ descripsit, ac propterea ex aliis ignotis fontibus ebit.

§ XX. De præstantissimâ collectione decima nona, Ratisponensi, cujus auctor videtur fuisse Vigilios papa.

42. Antiquiorum vero Grimanicæ, et aliquanto etiam præstantiorem credimus collectionem Ratisponensem, quam invenimus in codice bibliothecæ S. Emmerami. Is enim codex, qui nelli hætenus editio uasi fuit, non solum exhibuit decem et sex epistolæ olim ineditas, antequam ex ms. Grimanico prodirent, ac octo quæ solum leguntur in mss. collectionis 12, et unam quæ exstat in rarissima collection. 16, atque aliam, quæ in sola collection. 23, verum etiam tres alias hætenus incognitas nobis suppeditavit ad Eutychiānam historiam illustrandam maxime utiles, nimirum duas ad Julianum epist. 109 et 144, et aliam ad Anatolium epist. 151. Præterea hic codex emendatior est multo: unde hujus præsidio quasdam lectiones tute confirmare, plura autem loca ante depravata corrigere et restituere licuit. Solas epistolæ ad Eutychiānam hæresim pertinentes hæc collectio complectitur, non tamen omnes; desunt enim aliquæ ejusdem argumenti, quæ in aliis quibusdam peculiaribus collectionibus tantummodo reperiuntur. Hinc autem ejusmodi collectionem Leonis ævo supparem haud esse colligimus; si enim sub Leonis ætatem compacta fuisset, omnes in ea epistolæ ad Eutychianos pertinentes collectæ legerentur. Forte hæc est illa collectio quam Vigilium pontificem ad Justinianum misisse vidimus numero præcedenti. Pelagius enim secundus in epist. 3, ad Eliam Aquileiensem, cap. 3, t. VI Concil., editionis Ven. pag. 261, hanc, ut videtur, Vigilii prædecessoris sui collectionem respiciens, scribit: *A dilectione igitur vestra primum testimonium sancti prædecessoris nostri Leonis ponitur, quod in ejus epistola ULTIMA continetur.* Est autem testimonium ex epist. 162, quæ cum ULTIMA quidem sit in ms. Ratisponensi, hic codex Vigilii collectionem continere credi potest. In hac sane non omnes, sed aliquot tantum præcipuas Leonis epistolæ de plurimis ac Eutychiānam hæresim pertinentibus Vigilios se collegisse testatur quod collectioni Ratisponensi maxime congruit. Solas porro epistolæ Leonis compiler collegit, non vero aliorum ad Leonem. Ordinem chronologicum secutus est, sex epistolæ exceptis, quæ extra præcipuum locum collocatæ leguntur. Epistolæ quæ in hac collectione describuntur, sunt duæ et septuaginta, ita tamen ut num. 71, loco epistolæ, describantur *exemplaria testimoniorum*, seu illa Patrum testimonia quæ subjunguntur epistolæ S. Leonis in nostra editione 165, ad Leonem Augustum. Ultima porro epistola mutila est, eo quod codex postrema pagina careat. Antiquitatem hujus codicis prodit notatio quæ legitur in prima pagina his verbis: *Isam librum dedit Luog ad Sanctum Emmeramum pro Tutone episcopo, et pro remedio animæ suæ.* Hic autem Tuto Ratisponensi Ecclesiæ præfuit ab an. 891 usque ad an. 930. Character noni, vel decimi sæculi, similis est illi cujus specimen exhibuit P. Mabillonius de Re Diplomatica tab. 57.

43. Nō omnium epistolarum proximum catalogum demus, satis erit ad cognoscendum et distinguen- dum ordinem hujus collectionis priores quatuor, et quatuor postremas epistolas indicare : I, Leonis ad Theodo- sium epist. 24; II, ad Flavianum epist. 25; III ad Theodosium epist. 29; IV, ad Pulcheriam epist. 50. Nota- bile est post epistolam hujus collectionis 56 ad Pulcheriam; quæ in nostra editione est epistola 98; hæc peculiarem notationem apponi : *Expliciunt epistolæ sanctissimi papæ Leonis, quæ sancto Chalcedonensi concilio sunt præmissæ*; et dein, a capite : *Incipiunt quæ post gesta subsequuntur*; et subjicitur epist. 37, nobis 104, ad Marcianum, post concilium scripta. Nunc quatuor postremas innuimus : LXIX, ad Leonem Augustum epist. 164; LXX, ad eundem epist. 165; LXXI, *exemplaria testimoniorum*, quæ antecedenti epistolæ subji- ci solent; LXXII, ad eundem Leonem epist. 162. Hujus præstantissimi codicis et collectionis exemplum quam accuratissime transcriptum, quibus debeamus, in generali præfatione gratō animō testati sumus, num. 6.

§ XXI. De collectione vicesima.

44. Hanc invenimus in Romano ms. 237 S. Crucis in Jerusalem sæculi circiter XI, qui tamen liber initio est sine caret, ac propterea solas exhibet epistolas XXVII, quarum prima et ultima mutilæ sunt. Ordo postrema- rum undecim epistolarum in aliis collectionibus frequens est. At sexdecim priores epistolæ ita ab omnibus collectionibus diversum ordinem præferunt, ut hac de causa distinctam collectionem huic codici tribuendam putarimus. Initio enim, ex. gr., post epistolam nostræ editionis 28 ad Flavianum, subjicit epistolam 33 ad Julianum, tum epist. 31 ad Pulcheriam, epist. 59 ad Constantinopolitanos, epist. 124 ad Palæstinos, epist. 1 ad Aquileiensem episcopum, epist. 163 ad Anatolium, epist. 165 ad Leonem Augustum, etc., qui perturbatus ordo in hac collectione invenitur. Cæterum in epistolis quæ supersunt nulla est quæ in collectione sequenti non legatur. Hic codex epistolam 12 ad Mauros eum appendicula exhibet. Inter Leoninas refert suppositi- tias ad Germanicum et Galliarum episcopos, ac litteras ad Dorum Beneventanum Theodoro inscribit. Plura de hac collectione dicere opus non est.

§ XXII. De collectione vicesima prima.

45. Hæc collectio in mss. frequentior easdem epistolas XVI exhibet, quæ in collectione 11 recensentur; sed ordine et lectionibus ita diversis, ut diversam originem prodere videantur. Incipit ab epistola LEONIS ad Eutychen, nobis epist. 20, et desinit in epistola ad episcopos Campaniæ, nobis epist. 168. Vetusitas hujus collectionis exemplar, quod vidimus, est ms. 170 bibliothecæ Venetæ S. Marci sæculi circiter XII. Solas epi- stolas continet, non minus quam duo alii codices Vat. 542 et 543, sæculi XIV. Epistolæ vero una cum ser- monibus collectionis 4 exhibent mss. libri Vat. 546 et 547, Vat. Urbina 65, unus Angelicæ Patrum Augusti- nianorum Romæ 8, 10, duo Florentini Medicei 11 et 23, pluteo 21, et unus Fesulanus canonicorum Latera- nensium signatus cum: 7, pluteo 3. Hæc eadem collectio una cum sermonibus legitur etiam in codice Vat. 561, qui Nicolaus V. traditus fuit an. 1452. Hic autem codex post epistolas XVI hujus collectionis proprias additionem habet aliarum duodecim epistolarum, quarum undecim in collectione 24 continentur. At cum hic codex omnes Leoninas epistolas collectionis 24 non referat, et duodecima seu ultima ad Maximum Antio- chenum in hac vicesima quarta desit, ejus additionis auctor ex alio fonte hausisse videtur. Cum vero harum duodecim epistolarum variantes fere concordent cum mss. collectionis 12, hæc ex eodem fonte utriusque collectores hausisse credibile est.

46. Ad hanc collectionem referri possunt duo mss. libri Vat. 3137 et Vat. Ottobonianus 332, qui easdem XVI epistolas complectuntur. Licet enim undecim epistolæ abstractæ a fine hujus collectionis, in his codicibus insertæ legantur post epistolam 26, ac dein prosequantur cæteræ epistolæ a 27 ad 45, cum tamen omnes hujusmodi eundem ordinem servent qui in hac collectione deprehenditur, et in iisdem lectionibus fere con- ventiant, hæc mutatio ordinis alienæ librarij arbitrio potius quam diversæ origini tribuenda videtur.

§ XXIII. De collectione vicesima secunda.

47. Codex Venetus S. Marci 79, præter sermones collectionis 4 distinctam epistolarum collectionem præbet. Duarum collectionum 17 et 21 epistolas continet, hoc ordine: primam priores epist. XVI collectionis 21, eadem serie; dein inseruntur epistolæ omnes Chalcedonensis collectionis 17, eodem pariter ordine, duabus tantum omissis, quæ inter præcedentes XVI descriptæ fuerant. Tandem subjiciuntur cæteræ epistolæ collectionis 21, sed tribus omissis, et ordine non modicum immutato, ac lectionibus identidem valde dissi- milibus, quæ aliam originem manifestissime ostendunt. Epistolæ omissæ sunt Eusebii Mediolanensis ad Leonem, nobis epist. 97; Ravennii ad eundem epist. 99, et Leonis ad episcopos Campaniæ epist. 168.

§ XXIV. De collectione vicesima tertia.

48. Peculiaris est collectio quæ existit in cod. Vat. Ottoboni. 297 sæculi XII. Initio præbet Leonis epistolas quindecim antea recensitas in collectione 8, quarum decima quinta est epistola 165, ad Leonem Augustum. Post hanc verò epistolam, et antè testimonia Patrum eidem subjecta, inseruntur epistolæ Innocentii I ad De- centium, Bonifacii I ad Honorium Augustum, responsio Honorii, et Celestini epistola ad Venerium. Tum subjiciuntur testimonia Patrum, quæ pertinent ad laudatam epist. 165. Dein sequuntur epistolæ XVI collect. 21 iis exceptis quæ inter priores epistolas XV descriptæ fuerant, et ordine alieubi immutato. Tandem ad-

duntur in fine quatuor perraræ epistolæ: ad Julianum epist. 107, ad Constantinopolitanos epist. 50, ad Flavianum epist. 49, ac ad Martinum et Faustum epist. 51. Gerardus Vossius præpositus Tungrensis ex ms. libro hujus collectionis, qui erat cardinalis Sirlleti, duas epistolas tunc ineditas vulgavit, alteram ad Siculos in nostra editione epist. 17, alteram ad Julianum ep. 107, ut videre licet in appendice opusculorum subjecta editioni Moguntinæ an. 1604 Operum S. Gregorii Thaumaturgi.

§ XXV. De collectione vicesima quarta.

49. Postremum locum damus collectioni epistolarum quas reperimus una cum sermonibus collectionis 5. In hac sunt epistolæ LXXI, nimirum LIV epistolæ collectionis 21 (omissis duabus Petri Chrysologi ad Eutychen, et Eusebii Mediolanensis ad Leonem), et aliæ insuper raræ epistolæ XVII quæ in collectione 12 referuntur, nimirum epistolæ nostræ editionis 2, 10, 24, 41, 94, 95, 102, 105, 111, 112, 113, 118, 121, 122, 123, 125 et 127. Epistolæ LIV credi possent sumptæ ex collectione 21 vel 11. At ne id credamus, efficit epistola 12 ad Mauros, quæ licet inter LIV censeatur, in hac tamen collectione est decurtata, in collectionibus autem 11 et 21 appendiculæ additionem præfert. Similiter epistolæ XVII dici nequeunt sumptæ ex collectione 12, quippe si ex hac collector proficisset, non has solas XVII epistolas, sed alias pariter exinde exscripsisset. His adde observationem quam fecimus, cum de Sighardi collectione, num. 28, locuti sumus. Præterea ordo omnium harum epistolarum LXXI diversus ab ordine utriusque collectionis 12 ac 21, et lectiones item discrepantes alium ignotum fontem demonstrant: unde in conferendis quibusdam epistolis hanc collectionem veluti originale a cæteris diversum experti sumus; adeo ut in iisdem non derivet a collectione Hispanica, a qua illæ in cæteras posteriores collectiones dimanarunt. Hujus collectionis sunt codices Vaticanus 544 sæculi XII, Vat. Regius 139 sæculi XIII, Cæsena Patrum Minorum Conventualium S. Francis, et Laurentianus Florentinus 14, pluteo 24, qui duas præterea epistolas addit, videlicet 119 et 145. Quesnellus trium mss. hujus collectionis notitiam habuit, Victorini, Regniacensis, et S. Martini Antissiodorensis, ut patet ex Admonit. in epist. 12, n. 2; at solo Victorino ms. plerumque usus est. In codice Fesulano 10, pluteo 3 solum epistolæ XXV hujus collectionis descriptæ fuerunt, quarum pleræque sunt ex XVII indicatis; epistola autem ad Mauros est decurtatæ editionis. Hactenus de collectionibus. Neque tamen credimus alias non posse reperiri: auctor enim collectionis 12 quinque singulares epistolas e collectionibus adhuc incognitis procul dubio derivavit, ut superius, num. 26, observavimus.

§ XXVI. De quibusdam codicibus qui præter laudatas collectiones usui fuerunt.

50. Nunc de iis codicibus breviter dicendum, qui licet collectiones epistolarum non sint, aliquas tamen Leonis epistolas præbuere. Tres vetustissimi mille circiter annorum mss. libri in primis commemorandi sunt. Veronensis 8, post epistolas Catholicas novi Testamenti, dedit epistolam 28 Leonis ad Flavianum. Alter Veronensis 58, duarum synodorum Ephesinæ et Chalcedonensis varia documenta complectens, eandem epistolam ad Flavianum, et aliam ad Rusticum Narbonensem, cum Inquisitionibus præbuit. Alius Veronensis, nunc Vaticanus 1322, ante gesta Chalcedonensia, quinque Leonis epistolas exhibuit, nimirum epist. 87, 89, 93, 94 et 114. In ms. Vat. Regiæ 295 sæculi XII, post libros *De Vocatione omnium gentium* describuntur quatuor epistolæ S. Leonis 31, 35, 139 et 165. Similem codicem Thuaneum Quesnellus habuisse videtur, ut ex mss. ejus notitia colligi potest. In ms. Vallicellano 18 sæculi XI, qui codex varia opuscula continet, opusculo 73 inseruntur duæ Leonis epistolæ, nimirum tit. 398 epist. 106, et tit. 399 epist. 95. In Vaticano 1343 sæculi X, qui fuit Ecclesiæ Ticinensis, et Miscellanea Dionysianæ et Isidorianæ collectionum exhibet, quatuor Leonis epistolæ præferuntur, quæ ex additionibus Dionysianis, seu ex collectione 8 sumptæ videntur, nimirum epistolæ 9, 17, 20 et 108. Codex Vat. 1347 sæculi X, et similes Vat. Palat. 579, ac Vat. Regiæ 849, unam epistolam 14 ad Anastasium præbuere. Barberinus codex 77, qui a Quesnello memoratur in secunda editione, solam obtulit epistolam 12 ad episcopos Mauritanie decurtatam. Exemplum primæ editionis sermonum S. Leonis, quam vulgavit Joannes Andreas episcopus Aleriensis, præter epistolam 28 ad Flavianum, quatuor alias sermonibus subjectas præstitit, videlicet epist. 80, 119, 145 et 165. Cæteri ejusdem generis mss. libri, qui peculiaribus epistolis Paschasini et Proterii ad Leonem emendandis profuere, suis locis indicabuntur: sicut etiam illi qui ad nonnullas leges hujus editioni inserendas aliquid contulerunt.

§ XXVII. De manuscriptis Græcis.

51. Epistolas Leonis Chalcedonensi collectioni 17 præmissas, mox Græcæ redditas et compilatas fuisse inter an. 453 et 455 probavimus num. 34. Idem subinde factum fuisse de cæteris ejusdem litteris, quas eadem super re in Orientem transmisit, dubitare non licet: unde celeberrima inter Græcos vel olim existit epist. 175, ad Leonem Augustum, cujus Græca versio omnium accuratissima est. Diximus accuratissimam omnium, eo quod cæteræ interpretationes Græcæ obscuræ et implicatæ plerumque inveniantur. Neque id ab eo antiquo tempore alienum credatur. Sicut enim hac ætate apud Latinos rari erant qui Græcam linguam probe callerent, et exactam versionem e Græco redderent; ita apud Græcos rari qui perfecte tenerent linguam Latinam, accuratamque interpretationem ex Latino producerent. Quoad Latinos satis indicio est illud Cælestini epist. 13 ad Nestorium, num. 2, ubi serius ad ejus epistolas se respondisse affirmat hac una de

causa : *Erat enim in Latinum sermo vertendus ; ac si difficile fuerit Romæ expeditum interpretem invenire. Id autem adeo notum fuisse videtur Cyrillo, ut Græca quædam documenta ad eundem Cælestinum missurus, ea ob faciliorem et promptiorem usum, (a) quantum licuit per eos qui Alexandria vitam debebant, Latine reddenda curaverit, ut ipse testatur epist. 8 ad Cælestinum num. 9. Hinc etiam S. Leo, epist. 113, c. 4, postquam affirmavit gestorum Chalcedonensium instructionem apud Romanos fuisse parum claram propter diversitatem linguæ Græcæ, qua illa scripta erant, de perito interprete Romæ inveniundo diffidens, a Juliano Coensi enixe petiit ut ea Constantinopoli Latine transferenda curaret. Illæ ipsæ antiquæ versiones Latine quorumdam documentorum ante Dionysium Exiguum adeo implexæ sunt, ut hanc eandem difficultatem satis superque confirmet. Idem vero accidisse apud Græcos, cum reddenda essent Græca documenta Latina, versiones pariter antiquæ Græcæ, quæ sive in Ephesino, sive in Chalcedonensi concilio lectæ fuere, testimonium locupletissimum afferunt : idque per hæc quoque tempora dici potuit quod suo ævo scripsit S. Gregorius, lib. VII, epist. 13 ad Narsetem : *Quia hodie in Constantinopoli civitate, qui de Latino in Græcum dictata bene transferant non sunt ; dum enim verba custodiunt, et sensus minime attendunt, nec verba intelligere faciunt, et sensus frangunt.* Nihil igitur mirum sit, si Græcæ versiones epistolarum Leonis non admissim respondent originali Latino, cujus sententiam Græcus interpres nonnumquam minus assecutus agnoscitur.*

52. Neque tamen idcirco hæ versiones minoris habendæ sunt ; nam sub Hormisda, reconciliatis Orientalibus cum Occidentali Ecclesia, illi non solum epistolam S. Leonis ad Flavianum, sed omnes ipsius epistolas ejusdem argumenti profiteri solebant. Id ut exigent, in mandatis dederat laudatus pontifex suis legatis Constantinopolim transmissis, ut patet ex indiculo eisdem tradito, quod legitur tom. V Concil. pag. 567. edit. Venetæ. Hinc Joannes episcopus Nicopolitanus, in epistola ad eundem pontificem, pag. 578, a : *Sequens, inquit, in omnibus synodicas et apostolicas epistolas scriptas a vero præsule Romanæ Ecclesiæ Leone. In professione Orientalium edita et ad eundem pontificem missa an. 517, pag. 583, a, legitur : Suscipimus et approbamus omnes epistolas Leonis papæ universas quas de religione Christiana conscripsit.* Joannes Constantinopolitanus, in epistola ad eundem, pag. 622. d : *Probamus et amplectimur epistolas omnes B. Leonis papæ urbis Romæ, quas conscripsit de recta fide.* Et ut alia id genus testimonia omittamus, ipse imperator Justinianus, in epistola ad Agapitum papam, pag. 947, e : *Probantes per omnia atque amplectentes epistolas B. memoriæ Leonis omnes quas de fide Christiana conscripsit.* Epistolæ quas isti probabant atque amplectebantur, erant interpretationis Græcæ. Græcus itaque istarum textus non ut privatum scriptum habendus est, sed ut publicum Ecclesiæ Orientalis monumentum ab eadem probatum atque receptum ad statuendam contra Eutychianos catholicam fidem. Hinc autem quanta harum interpretationum auctoritas sit, quantumque intersit earum editio, nemo est qui non videat. Aliæ porro epistolæ a Græcis auctoribus ad Leonem datæ et inter Leoninas recensendæ, Græcæ scriptæ fuerunt ; unde Græcum exemplar originale omittendum non fuit. Dux item epistolæ Leonis 43 et 72, una Hilari Romanæ Ecclesiæ diaconi ad Pulcheriam epist. 46, et pars epistolæ 25 Petri Ravennatis ad Eutychen, licet ab auctoribus Latine scriptæ fuerint ; cum tamen Latinus originalis earum textus desideretur, Græca antiqua versio, quæ ab aliis postea Latine reddita fuit, pro originali textu habenda est. Ejusdem generis sunt quatuor epistolæ imperiales 55, 56, 57 et 58, ex Occidente missæ in Orientem, quæ Latino originali deperdito, sola antiqua Græca versio posterius Latine traducta, loco originalis haberi debet.

53. Quesnellus in prima editione duodecim tantum epistolarum Græcum textum edidit, earum sci licet quas aut ab origine Græcæ scriptas, aut pro originalibus habendas credidit, nimirum epist. 22, 52, 55, 56, 57, 62, 63, 64, 73, 76, 77 et 98. In secunda vero editione addidit alias duas Græcas 26 et 53, quæ a Cotelerio, et item 100 et 110, quæ ab Arnolde post priorem editionem typis datæ fuerunt. Ita decem et sex epistolas Græcas ex vulgatis excerpit. Nos vero, quibus propositum est omnium epistolarum Græcum textum producere, iis de causis quas supra explicavimus, addemus Græcum textum aliarum epistolarum viginti et quinque, ita ut omnes Græcæ epistolæ hac in nostra editione futuræ sint xli. Inter has epistola 101 Anatolii ad Leonem originalis ex ms. Græco Vaticano 1455 nunc primum prodibit. Ex eodem codice accedent etiam quinque antiquæ interpretationes Græcæ, quæ nondum lucem viderunt, videlicet epistolarum 104, 106, 114, 115 et 139. Addemus præterea ex Vossio Græcam exactissimam versionem epistolæ 165, Leonis ad Leonem Augustum, quæ nec in editis Conciliorum legitur. Cæterarum vero omnium epistolarum non exscriptores tantum erimus ex editis, ut hactenus factum est ; codices enim Græcos investigavimus, et invenimus, cum quibus omnes fere epistolas Græcas conferre licuit, et illas etiam rarissimas quas Arnoldus vulgavit. Cotelerius in bibliotheca Regia Parisiensi perfectum exemplar Græcum collectionis Chalcedonensis nactus est, ei omnino simile, quod antiquus Latinus interpres ejusdem collectionis adhibuit. Sex enim epistolas Græcas, quæ apud interpretem Latinum ante gesta leguntur, at in codicibus qui usui fuerunt Romanis editoribus in edendo Græco textu desunt, ex eodem ms. Regio typis dedit. In cæteris vero epistolis Græcis nemo adhuc inventus est qui Græcum textum cum

(a) *Quantum licuit inquit ; neque enim facile sperabat Proterius ut Alexandrini sui temporis Græca scripta Latine diligenter redderent, ut videre est epist. 131, c. 9.*

aliquo codice recolorat et emendaret. Nos vero in mss. Græcis bibliothecæ Venetæ S. Marci, opem ferente et. v. Antonio Zanotto ejusdem bibliothecæ custode, epistolas a Romanis editas relegere potuimus cum duobus Græcis exemplaribus ejusdem collectionis 555 sæculi xi vel xii, et 164 sæculi recentioris, quæ alterius originis et melioris notæ sunt quam quæ Romanis editoribus usui fuere. In ms. vero Græco ejusdem bibliothecæ 165, quod nonnulla continet ejusdem collectionis documenta, unam nacl sumus ex sex epistolis a Golezio vulgaris, nimirum Flaviani epist. 26, una cum interpretatione epistolæ 28 Leonis ad eundem. Has duas epistolas pariter reperimus in antiquæ ms. Romano 19 Patrum Basillanoræ, et cum utrisque codicibus eas comparavimus. Horum autem codicum subsidio plura Græci textus loca sanare licuit, in quo plurimum nos debere fatemur Patri Juliano Ferrario congregationis Oratorii Veronensis presbytero, qui inter cætera litterarum atque optimarum disciplinarum ornamenta peculiari Græcæ linguæ peritia fulget. Præterea ex duobus lapideis mss. Venetis 164 et 555, ineditam actionem concilii Chalcedonensis in appendicæ epistolarum proferemus, in qua Leonis epistola 95 ad synodum lecta fuit (a).

84. Unum hic monendum superest, nonnullas Græcas lectiones affixas margini editionis Romanæ Concilio, et exinde in alias editiones traductas, et a Quesnello etiam appositas Græcis epistolis, quas Leonis editioni inseruit, non esse variantes sumptas ex aliquo Græco codice, sed ab ipsis editoribus Romanis partim ex Latino textu, a quo discrepabat Græca versio, partim vero ex ingenio, ubi difficilis aut corruptus textus videbatur, fuisse compactas. Hinc autem intelliges quid sint illæ lectiones Græcæ quas ex editoribus Romanis aliquando allegebimus.

§ XVIII. Peculiaris hujus editionis.

55. Ex recensione tot collectionum, ac tot etiam peculiarium et præstantissimorum codicum, quantum adjumenti habuerimus ad perfectiorem quam antea epistolarum S. Leonis editionem parandam, quisque intelliget; nemini enim hactenus plures et vetustiores aut peculiare nostris codices usui fuere. Quibus in collectionibus quævis epistola inveniatur, initio indicabimus hæc vel simili formula: *Existat in mss. coll. 1, 2, 3, etc.* Dionysianam, Hadrianeam, Hispanicam, et Isidorianam, quod notiores sint, ex proprio nomine expresse citabimus: in quo observandum est sub Dionysianæ vel Hadrianeæ nomine subintelligendos etiam codices collectionis 8, in quibus Hadrianeæ collectio *additionibus* Dionysianis præmittitur; et nomine collectionis Isidorianæ comprehendj mss. collectionum 11, et 12, quæ Isidorianam repetunt; solum enim hæc collectiones distincte erunt appellandæ, cum sermo erit de epistolis quæ ad Hadrianeam vel Isidorianam non pertinent, et ex alio fonte iisdem collectionibus accessere. Eadem ratione Isidori collectio nominanda non fuerat, cum, quoad epistolas Leonis, non sit nisi repetitio collectionis Hispanicæ. Sed cur nihilominus ab hujus citatione non fuerit abstinendum, dictum est num. 21.

56. Quesnellus plerumque omisit antiquos epistolarum titulos, qui in codicibus inveniuntur, ut potius synopses a se compactas, quas aptiores credidit, præferat. Nos vero retentis, vel, ubi opus erit, emendatis titulis Quesnelli, omnes antiquos accurate proponemus in annotationibus, nimirum illos qui sunt in collectionibus Dionysiana, Hispanica seu Isidori, ac in quinta Quesnelliana.

57. Ordo epistolarum necessario mutabitur. Primo enim non paucarum epistolarum chronica notatio ex nostris codicibus corrigenda erit. Alias etiam epistolas quæ chronicis notis carent, non levis argumentis in aliud tempus traducemus, ac exinde series ipsa aliter erit ordinanda. Deinde una epistola a Quesnello recepta expungetur, alia vero ineditæ accedat. Tandem optime ille quidem ipse Leonis epistolas vulgavit alias aliorum litteras ad Leonem scriptas, vel ad eum pertinentes; at eas sine ullo numero, quo citari et inveniri facile possint, inseruit. Nos præterquam quod addimus, alias nonnullas, probatissimorum editorum exemplum secuti, singulis suum numerum præfigemus, quod numerorum ordinem a Quesnello propositum multo magis subvertet.

58. Cum in emendando textu Quesnellianas variantes seu margini seu in notis designatas non negligamus, tum vero notas et observationes ejusdem fusions, quas ipse in secundum tomum post dissertationes reliquit, in secundo pariter tomo hujus editionis per nos identidem, seu illustratas, seu emendatas invenies. Epistolas Leonis excipiet appendix, in qua præter supposititias alia quædam documenta ad Leonis litteras pertinentia, et inter hæc nonnulla inedita proferentur.

59. Syllabum codicum singularum collectionum quos in emendandis epistolis adhibuimus, hic non attingimus, quia cum superius suo loco eos distincte nominavimus, ac in plerisque collectionibus unici, vel pauci sint, facile erit invenire quis sit ille codex quem ex quavis collectione allegaturi sumus. Solum cum in collectione 21 plura mss. exemplaria nacl sumus, monendum est duo potissimum usui fuisse. Vatt. 543 et 546, quæ citata intelliges, cum mss. Vatt. collectionis 21 allegata reperies. Si qui autem codices præterea conferendi visi sunt in quibusdam lectionibus, eos proprio nomine laudabimus.

(a) In addendis ad calcem tomi II positis, Romani editores insuper in hoc loco legenda sequentia inserunt: « Cum vero post editum primum tomum prodisset Romana editio P. Petri Thomæ Cacciarj, alij codices Vaticanæ Græci quos ipsi licuit conferre, utiles nobis fuerunt, tum ut nonnulla loca emendarentur, tum ut tria Græca fragmenta antea inedita in appendicam referrentur. »

60. Hic tandem animadvertimus, epistolam Cassiani ad Leonem in serie epistolarum omissam fuisse, et quod ad Leonem tunc non pontificem, sed Romanæ Ecclesiæ archidiaconum directa, inter testimonia initio describitur. Libelli vero supplices Theodori et Ischirionis diaconorum, Athanasii presbyteri, ac Stephani hinc Alexandrinæ Ecclesiæ, qui Legi Romano episcopo, et sancto ac universali concilio Chalcedonensi inscribitur, atque in eodem oblati, inseruatur actioni tertiæ ipsius concilii, cum non agant de peculiari negotio cum Leone nostro, nec ad eum missi fuerint, inter hujus pontificis epistolas æquum locum habere non posse visi sunt. Inter has potius accensenda fuisset epistola encyclica Gennadii Constantinopolitani et episcoporum 75 adversus simoniacos, quæ tom. V Conciliorum editionis Venetæ pag. 48 directa traditur ad omnes metropolitæ, καὶ πρὸς τὸν πάππν Ῥώμης, et ad papam Romæ. Cum enim hæc encyclica scripta fuerit circa annum 459, ad nostrum Leonem missa dicenda esset. At cum æ verba καὶ πρὸς τὸν πάππν Ῥώμης legantur quidem in editis et in codice Colbarto 4269, sed omitantur in duobus vetustioribus mss. Casareo et alio Collezio 924, in quibus subscriptiones leguntur a Baluzio editæ; de hac inscriptionis particula, quæ Leonem respiceret, maxime ambigimus, et ideo hanc epistolam memorare solum hoc loco satis duximus.

SANCTI LEONIS MAGNI ROMANI PONTIFICIS EPISTOLÆ.

ADMONITIO

In duas epistolas sequentes, I et II, ubi etiam de epistola XVIII.

1. De duabus epistolis 1 ad Aquileiensem episcopum, et 2 ad Septimum Akinensem, quæ ex ipso argumento simul jungendæ sunt, agi non potest, nisi quædam dicantur etiam de epistola 18 ad Januarium, quæ ob excitas controversias non exiguum cum illis nexum habere videtur. Ita hæc prima admonitio tribus epistolis tacem afferet.

2. Postquam Card. Norisius in Pelagianæ Historiæ lib. II c. 48 duabus columnis, e regione edens duas Leonis epistolas ad Septimum, atque Januarium, palam fecit utraq; esse ejusdem exempli, de alterutra dubitari coepit. Quenelles proluxa observatione epistolam ad Septimum suppositionis accusavit, et impostore auctorem credidit Isidorum Mercatorem. E contra Josephus Antelmius dissert. 4 de veris Operibus S. Leonis Magni hanc epistolam genuinam propugnans, illam ad Januarium commentitiam contendit. Aliquot inde epistolæ editæ sunt ab utroque, quibus suam quisque sententiam vindicare studuit. Pagius in Critica ad an. 447, n. 8, Antelmi amici et comprovincialis sui opinionem secutus est. Quenello autem favet P. Bernardus de Rubéis in Monumentis Ecclesiæ Aquileiæ c. 15, pag. 140. Tillemontius, tom. XV, not. 3 in Leonis Vit. pag. 890, probe refellit Quenelli rationes, quibus epistolam ad Septimum rejicere studuit; at opinionem Antelmi, qua epistola ad Januarium exploditur, approbare non audeat. Solum in fine pronuntiat, si hæc epistola non interetur auctoritate non levi, et necesse esset alterutram ad Januarium vel ad Septimum vetuti supposititiam repudiare, illam potius quam istam rejiciendam videri. Nilil tamen pro vindicanda alterutra satis vehemens atque convincens allatum esse latetur in ipso opere, art. 7, pag. 451.

§ I De codicibus diversarum collectionum, in quibus memoratæ epistolæ continentur.

3. Antequam nostram aperiatur sententiam, qua omnes has epistolas vindicandas credimus, memorandi in primis sunt mss, codices et collectiones in quibus una, vel duæ, vel tres laudatæ epistolæ reperiuntur; hinc enim potissimum iudiciorum argumentum elicietur. Sola epistola prima ad Aquileiensem episcopum, et qua nemo ambigit, invenitur in codicibus collectionis tertie Barber. 2888, et Vat. 1312, necnon in exemplo Sigardi.

4. Sola epistola 18 ad Januarium exstat in collectione Dionysii Exigui, et ex Dionysio in Hispanica et Romana et in Isidoriana pura. Hic autem notandum est postremam Isidori collectionem, quoad epistolas Leonis, ne usam quidem habere supra illas quæ describuntur in Hispanica, unde illas Isidorus sumpsit: in Hadriana vero, quæ ex Dionysio originem habet, Dionysianis addita legitur una epistola 12 ad Mauros, et in Admonitione ad eandem ostenditur. Primum de Isidoriana monendum fuit adversus Quenellum, qui commentitiam, ut ipse putat, epistolam ad Septimum ex Isidoriana derivatam affirmat, ubi puram Isidori collectionem, quæ literis ad Septimum caret, confundit cum collectione a Mexlino edita, quæ Isidoriana auctoritate et a nobis appellata collectio 12, eas ad Septimum literas recipit. Alterum vero de collectione Dionysii prænotandum erat adversus Antelmi, qui in primis literis de hac controversia Gallice scriptis, factitiam auctoritatem Dionysii, qua pro epistola 18 ad Januarium maxime valet, hæc non a Dionysio meriam, sed ab alio posteriori additam prædixit, quemadmodum addita fuit epistola ad Mauros. At hæc observatio est plane inutilis. Duo enim codices suppetunt puri Dionysii Vat. 5045, et alius, qui in bibliotheca Regia Gallie servatur. In codice Regia Gallie epistola ad Januarium suo loco exhibetur; epistola ad Mauros, licet genuina et ipsa sit, ut alias videbimus, cum tamen non fuerit a Dionysio inserta, nonnulla auctores de hæc autem editione ad eandem epistolam fuisse explicatur. Insa hæc in titulum Leonis num. 18. In Isidoriana etiam Isidori et non auctoris in sermo eius codices respondent, epistolam ad

Januarium requirit, epistolam vero ad Mauros, quæ in Hadrianeis editionibus num. 49 recensetur, excludit. Hinc sane Cresconius, qui ex puro Dionysio suam collectionem digessit, nihil uspiam refert ex epistola ad Mauros, totam autem epistolam ad Januarium dedit tit. 61. Auctor vero collectionis Hispanicæ, qui quæcumque in Dionysio reperit, cum iisdem quoque titulis Dionysianis in suum opus transtulit, habet quidem epistolam ad Januarium cum titulo et lectione Dionysii, epistolam vero ad Mauros, quoniam apud eum minime invenit, ex alia decurtata editione protulit, quæ ab editione Dionysio posterius addita discrepat. Adde tandem quod epistola ad Januarium apud Dionysium non in fine epistolarum Leonis collocatur, sed in medio; est enim inter septem a Dionysio positas epistola quarta; epistola vero ad Mauros, cum addititia sit, in fine Hadrianeæ collectionis, quæ additamenta Dionysiana recepit, sita est. Idem accidisset epistolæ ad Januarium, si inter additamenta fuisset.

5. Epistolam primam ad Aquileiensem una cum epistola secunda ad Septimum illi immediate subjecta exhibent antiquissimi codices Vat. Regiæ 1997 collectionis 1 Lucensis, et similis Colbertinus collectionis quartæ, alius codex Parisiensium Jesuitarum ab Antelmio laudatus epist. 1. et a Pagio ad an. 447, cujus recentius documentum pertinet ad an. 615, ac tandem quatuor antiquitate præstantes codices collectionis 8 Vat. 5845, Vallicellanus signatus A. 5, Vercellensis sæculi IX et Vat. 1353, qui ex alio Bergomate sæculi IX transcriptus fuit.

6. Eandem epistolam 1 ad Aquileiensem una cum epist. 18 ad Januarium, non tamen unitas, sed aliis Leoninis intermediis disjunctas, reperimus in mss. collectionum 11, 20, 21 et 22.

7. Demum omnes hæc tres epistolæ, prima ad Aquileiensem, et secunda ad Septimum simul junctæ, epistola vero 18 ad Januarium seorsum descripta, continentur in mss. antiquissimæ collectionis 5, in peculiari ms. Florentino S. Marci collectionis 13, ac in codicibus collectionis 12, 23 et 24, quos in præfatione fusius memoravimus.

§ II Argumentum ex mss. pro statuenda sinceritate epistolarum ad Septimum Altinensium et ad Januarium Aquileiensem, quæ solæ a nonnullis in suspensionem vocantur.

8. Ex hæc codicum notitia cognoscimus epistolas ad Septimum et ad Januarium, quæ in controversiam cadunt, in diversis collectionibus inveniri, nimirum epistolam ad Septimum in novem collectionibus, epistolam vero ad Januarium in collectionibus tredecim.

9. Cum epistola prima ad Aquileiensem a nemine vocetur in dubium, satis erit si epistolæ 2 ad Septimum et 18 ad Januarium authenticæ atem ex memoratis collectionibus statuamus. Quamvis vero utraq; in pluribus collectionibus describantur, solas tamen antiquas collectiones urgebimus, quæ sexto circiter sæculo compactæ, majori auctoritate potiuntur, et ex quibus cæteræ profectæ sunt.

10. Epistola ad Septimum legitur in ms. Vat. Regiæ collectionis primæ inenite vi sæculo lucubrata, quæ nihil apocryphum præfert; in perantiqua collectione 4 codicum Lucensis et Colbertini; in vetusta collectione 5 et in collectione 8; ac tandem in codice Jesuitarum Parisiensium, qui licet in Conciliis perveniat ad an. 615, cum tamen Catalogum pontificum exhibeat desinentem in Felice successore Hormisdæ, hæc collectio in ipsa origine sub hoc tempore concinnata, videri potest. cui posteriora documenta subinde accesserint. Mirum autem videtur. Quesnellum hæc Leonis epistolam veluti spuriam repudiasset, nulla habita ratione codicum saltem collectionis 5, quam *codicis Romanæ Ecclesiæ* nomine edidit. Is quidem se ab hac objectione subducere potest, eo quod hunc codicem non totum simul compactum putavit, Leonis autem epistolas inter additamenta posterioris temporis retulit. Sed hæc commentitium effugium est, quod nulla ratione, aut auctoritate munitur. Omnes antiqui ejus collectionis codices, qui sive a Pitheco, sive a Constantio memorantur, et nostri etiam Vindebonenses Leoninas epistolas habent, idemque Quesnellus observat. 1 in epistolam ad Mauros num. 4 de Thuaneo codice loquens, ejusdem collectionis antiquitate et diligentiam commendavit. Licet autem hæc collectio nec sub Leone, nec a Romanis, sed exunte v vel inenite vi sæculo extra Italiam condita fuerit, uti tomo III ostendimus; hæc tamen antiquitas, et collectoris diligentia tanta est, ut vel ex hæc collectione maximum ad secundam epistolam vindicandam testimonium accedat. Addeamus etiam aliud non leve. Epistola ad Septimum non sine epistola ad Aquileiensem episcopum, et vicissim epistola ad Aquileiensem non sine epistola ad Septimum in omnibus vetustissimis collectionibus legitur, excepta collectione 3, quæ solam epistolam ad Aquileiensem continet; et semper istæ epistolæ, de qua nulla dubitatio est, illa immediate subjecta et unita in iisdem collectionibus exhibetur. Id autem indicio est utrasque has litteras in iisdem exemplaribus, ex quibus antiqui collectores illas descriperunt, simul inventas fuisse; adeo ut dubitari de una nequeat, quin dubitetur de altera; et si quidem de epistola prima dubitandum non est, neque de secunda dubitari possit.

11. Epistola ad Januarium 18 luculentissime defendi potest sola auctoritate Dionysii, quem paulo post Leonem ex authenticis exemplaribus suam collectionem Romæ lucubrasset certissimum est, unde nihil supposititium attulit. Quis sine evidentibus argumentis, quæ sane nulla sunt, hæc epistolam ab eo, ut vidimus, insertam accusare audeat? Sed Dionysianæ auctoritati additur alia æqualis antiquitatis collectio, nimirum 5 Quesnelliana, quæ ex alio fonte dimanat, uti optime animadvertit P. Constantius in præfat. ad epist. Rom. pontif. n. 87, pag. 78. Hic pariter collector alia in regione Leoninas epistolas colligens, cum in cæteris omnibus sincera exemplaria nactus sit, de exemplari quoque hujus epistolæ, quod licet e Dionysio non prodeat, concinit tamen cum Dionysiano, dubitare non licet. Adde quod hæc una epistola in utrisque collectionibus die, mense, et consulatu notatur, qui characteres Leonis ætati conveniunt. Id authenticitatem etiam atque confirmat; supposititiæ enim epistolæ in ejusmodi notis plerumque repugnant. Neque movere debet Antelmus, cum epistola 1, num. 6. apposuit codices antiquarum collectionum, qui dum sinceram et indubitatam epistolam ad Aquileiensem exhibent, adjunctam quidem habent epistolam ad Septimum, istam vero ad Januarium omittunt: quod in argumentum suppositionis adduxit. Inter vetustissimas enim collectiones profecto est Quesnelliana 5, cujus ille notitiam non satis accuratam habuit. In hac autem, una cum duabus illis epistolis, est etiam epistola ad Januarium, sicuti est quoque in cod. Florentino collectionis 13 et in codd. collectionis 24, qui aliam a Quesnelliana collectione originem agnoscunt. Hinc ergo vel antiquissimis illis temporibus, quibus collectio 5 non multo post Leonem composita fuit, utrum harum epistolarum exemplaria exstabant: quæ antiquitas, si, ubi nil certi opponitur, ad hujus epistolæ authenticitatem probandam non sufficit, nihil erit in ejusmodi collectionibus quod in dubium vocari non possit.

12. Auctoritas itaque codicum et collectionum, præsertim antiquarum, quas tum pro epistola ad Septimum, tum pro epistola ad Januarium hactenus consideravimus, satis esse debet ad refellendas eas conjectationes quæ iisdem opponuntur, adeo ut iisdem nihil respondere oporteret. Hoc enim loco tam contra

Quesnellum, tum contra Antelmium maxime valet, quod idem Quesnellus in hac ipsa controversia conjectationibus respondit Antelmii in epistola ad Amicum 15 Augusti an. 1689, nimirum *codices collectionum tam antiquarum satis sunt ad convincendum conjecturas per triumphum elatas illusionibus accensendas esse, et alias ejusdem generis quamplurimas demonstrationum nomine propositas ex hoc exemplo susvectas reddi. Præcipuas tamen sine aliqua responsione nolumus præterire.*

§ III. Objectiones adversus epistolam ad Septimum solutæ.

13. Quesnellus, in notis epistolæ ad Septimum, obijcit Aquileiensem in ea appellari *Metropolitanam provinciam Venetiæ*, cum olim hæc vocaretur provincia Istriæ, ut ex Pelagio, Gregorio, aliisque posterioribus documentis ostendit. Quo tamen argumento statuit hanc provinciam ante Pelagium Istriæ, et non Venetiæ vocatum fuisse? Certe S. Ambrosius in epistola ad Vercellenses *Liguria, Æmilia, Venetiarumque partes* vocat; et in concilio Romano an. 501, tom. V Concil. Ven. edit. pag. 457, similiter appellantur *episcopi Liguria, Æmilia et Venetiarum*. S. Leo inter Ambrosii et hujus concilii ætatem floruit, qui si *Venetiæ*, non *Venetiarum* dixit, nihil refert, cum et in inscriptionibus et in notitia imperii *consularis Venetiæ, provincia Venetiæ*, etc., singulari numero invenitur.

14. Minoris multo faciendum est, quod idem Quesnellus obrudit, in eadem epistola depositionis minas contineri, cum attente considerantibus ipsam subinducunt verba epistolæ ad Aquileiensem, quæ per omnes germana est: et idem Leo in epist. 10 ad episcopos provincie Viennensis, c. 7, satis aperte innuat, se pro sedis apostolicæ pietate ab Hilarii Gallicani metropolitæ depositione supersedissee, quod et in Novella Valentianus confirmat epist. 11. In causa autem Pelagianorum, de quibus in epistola ad Septimum agitur, hoc insuper accedit, quod Honorii lex adversus Pelagium atque Cœlestium amissionem episcopatus sanxerat, non tantum adversus infectos hac hæresi, sed etiam contra illos *qui dissimulando conniventiam, aut non damnando favorem noxium præstiterint*. In epistola autem ad Septimum de his rectoribus sermo est qui in Pelagianos negligentius agentes serpenti hæresi convenerent.

§ IV. Dilauntur objecta contra epistolam ad Januarium.

15. Antelmus (Ep. 1, n. 13 et seqq.) opponit epistolæ ad Januarium, alienum a disciplina ejus temporis fuisse quod ibidem ex canonibus decernitur, nimirum clericis ab hæresi vel schismate revertentibus ex indulgentia concedi ut in eodem gradu permaneant, nec tamen ad altiora promoveantur. *Circa quos*, inquit S. Leo, *etiam illam canonum constitutionem præcipimus custodiri, ut in magno habeant beneficio, si, adempta sibi omni spe promotionis, in quo inveniuntur ordine stabilitate perpetua maneant, si tamen iterata tinctio non fuerint maculati*. Nullam id genus generalem de omnibus hæreticis et schismaticis constitutionem canonum Leonis ævo existitis contendit Antelmus. Cum vero Quesnellus affirmarit in notis, n. 3, intelligi Nicænum canonem 8, reponit Antelmus hunc canonem de solis Catharis, id est Novatianis, statuentem, non potuisse a Leone intelligi, nec allegari pro generali regula de omnibus hæreticis atque schismaticis; ac præterea suadere nititur, receptis in eodem gradu neque hoc Nicæno, neque ullo alio canone interdictam fuisse promotionem ad ordinem superiorem; immo eo ipso quo illi recipiebantur in suo gradu, etiam ad altiorem potuisse provehi, aliquot exemplis demonstrare conatur.

16. Hæc autem obiectio ut refellatur, præmonendum est primævam Ecclesiæ disciplinam fuisse, ne quisquam (ive clericus, sive laicus) ab hæresi rediens in clericatus ordinem reciperetur. Pro hac disciplina Occidentis testes sunt S. Cyprianus epist. 72 ad Stephanum, Innocentius I epist. 17 n. 8, et epist. 24 n. 4, et concilium Italiæ inter canones Ecclesiæ Africanæ cap. 56, ubi quamvis Afri episcopi æquitatem hujus legis agnoscerent, legationem tamen ad Anastasium papam misere, qua ob clericorum inopiam, ut de severitate hujus legis aliquantulum remitteretur postularunt. Quin alii episcopi Africani in epist. ad Joannem II, loquentes de Arianis sacerdotibus ad Ecclesiam revertentibus, affirmarunt: *Ex omnium quidem collegarum veltis motibus nemini placere sensimus ut in suis honoribus suscipiantur* (Conc. t. V, p. 901). Idem obtinuisse in Oriente patet ex epistola Athanasii ad Rufinianum, ubi commemorans decretum quo quidam minus rei ab Arianis decepti in clerum admissi fuerant, *hoc dispensatione quadam factum esse* affirmat. Dispensatio legem contrariam præsumit. Hanc eandem dispensationem indicat Augustinus epist. 185, n. 44, qua Donatistis objicientibus: *Si ergo oportet ut nos extra Ecclesiam et adversus Ecclesiam fuisse pœniteat, quomodo post istam pœnitentiam apud vos clerici vel etiam episcopi permanemus?* respondet: *Hoc non feret, quoniam revera, quod fatendum est, fieri non debet, nisi pacis ipsius compensatione sanaretur*. Fieri non debebat, quia illi utpote cleri honoribus indigni Ecclesiæ disciplina excluderentur; at ob pacis bonum dispensationem utendum fuit. Hinc jure noster Leo hæreticos et schismaticos in suum gradum recipere *magno beneficio* deputandum scripsit. Eadem de causa dispensationi pariter tribuendus est Nicænus canon 8, quo Catharorum clericis ob idem pacis bonum suus gradus restitutus fuit; et idipsum sentiendum de cæteris hæreticis sive schismaticis similiter receptis. Num vero quibus suus gradus per dispensationem concedebatur, permitteretur etiam ut, ad altiorem ascenderent, canon Nicænus satis videtur innuere: *Sic in clero maneant*, et dein *in eodem ordine permaneant*. Certe enim non permanent in eodem ordine, qui ad altiorem ascendunt. Sed hunc canonem ut non satis manifestum omitamus. Cum vero cætera testimonia de aliis in suo gradu receptis similiter loquantur, nihil est quod ex una dispensatione aliam etiam ampliorem colligamus.

17. Hanc sane disciplinam, ut qui reciperentur in suum gradum, ad altiorem non ascenderent, in Occidente, vel saltem in Italia et apud Romanam Ecclesiam viguisse, patet ex decreto quo S. Ambrosius in causa Decimii, qui a Priscillianistis ad Catholicos redierat, statuit *bono pacis locum tenere presbyterii, non accipere honoris augmentum*: uti testantur Patres synodi Toletanæ an. 400, qui proinde conquesti sunt eum nihilominus a Symposio ad episcopatum fuisse promotum; quod tamen ea excusatione purgatum fuit, quia *id a multitudine plebis fuisse extortum*. Idem Ambrosii judicium probatum fuisse a Siricio papa, qui in eadem causa epistolam scripsit, satis probabile est, cum iidem Patres in eodem contextu eam Siricii epistolam laudent. Eandem disciplinam confirmare videtur Zosimus epist. 4, ad Aurelium et alios episcopos, ubi de Tuentio, qui perperam ordinatus fuerat episcopus, sermo est. Huic inter cætera vitio dat, n. 3, quod cum fuisset Priscillianista, eique apostolicæ sedis *diligentia curato*, ejusdem *sedis dudum humanitas et misericordia consulisset*, ita ut beneficium pene præter exemplum eidem præstiterit; hoc beneficium *non observato*, id est eo non contentus, *præcipiti impetu ad sacerdotium festinasset, nec in debito loco credidisset sustinendum*. Hæretico re-ipscenti et curato *beneficium pene præter exemplum dici non potuit* cum in unitate Ecclesiæ recipere; sed suo gradui seu presbyterio restituere. Si autem culpandus fuit quod hoc beneficium et gradu non observato a loco sibi indebito non abstinuisset, procul dubio præsumitur receptis ab hæresi non licuisse ad ulteriorem gradum ascendere. Apertius vero noster Leo hanc disciplinam approbat in epist. 155. Hanc eo

nomine opponit Antelmium, quia ibidem S. pontifex Andream et Enfratam olim Eutycheis fautores, ad presbyteratum promovendi fuisse. Id autem ex peculiari causa et dispensatione quadam indultum fuisse, ex contextu manifestum est. Leonem pupugerat archidiaconatum Constantinopolitanæ Ecclesiæ, amoto per speciem promotionis Aetio Flaviani defensore, Andream Eutycheianæ hæresi quondam addicto et S. Flaviani accusatori fuisse delatum; Indignum enim videbatur tanti officii ministerium ab eo auferri qui semper catholice senserat, ut illi crederetur qui hæretica labe aliquando fuerat aspersus. Hinc de ipsius promotione vehementer conquesus, conversionem ejus ab hæresi et satisfactionem, quam Antelmium allegat, hanc unam indulgentiam promereri potuisse affirmat epist. 112, ut in diaconatus gradum reciperetur, non vero ut anteferretur cæteris: *Qui etiamsi, inquit, magna satisfactione potuisset indulgentiam promereri, nequaquam debuit his qui in fide permanserunt anteferri; et similiter ep. 111, c. 3: Qui etiamsi magna fuisse satisfactione purgatus, post dubium tamen reversus errorem, catholicis diaconibus postponi debuit, non præponi.* Cum porro Anatolius Leoni satisfactorus Andream ab archidiaconatu removisset, quidque de eo agendum esset pontifici reservasset arbitrio, id Leoni tantum placuit, ut ipsum Andream ac socium ejus Enfratam, qui pariter Flaviani fuerat accusator, dum sese ab errore correctos apertis professionibus probassent, ad presbyteratum promoveri jusserit, eo forte consilio, ne ad archidiaconatum subrepere unquam possent. Peculiari autem dispensatione id fuisse concessum suadet mox subjectum decretum de cæteris, quos par reatus involberat. Hoc enim si veniam simili professione cum satisfactione deposcant, non promovendi, sed suis solum ordinibus reformari decernit, hac præterea conditione servata, ut illi tantum ad officiorum primatum admittantur, quos ab omni errore liberos esse constiterit. Hoc interdictum, ne intra eundem ordinem quisquam ab hæresi receptus ad ejusdem ordinis primatum provehatur (quod sub S. Gregorio adhuc viginisse liquet ex lib. 1, epist. 77), nonne certam præsumit constitutionem expressam in epistola 18 ad Januarium, ne ejusdem generis clerici suis ordinibus reformati ad altiorum ordinem sinantur ascendere? Specialis vero dispensatio, ubi peculiaris incidit causa, generali constitutioni non derogat. Si quæ alia similia exempla proferrentur, ad dispensationem similiter revocanda essent. Quæ vero Antelmium producit, sunt de receptis in eodem ordine, non autem de promotis ad altiorum; uti illa duo de Maximo et Donato episcopis, quorum est mentio apud Leonem epist. 12, num 12, cap. 6, nec non alterum de Donatistis apud Augustinum epist. 43, n. 16. Quod autem de Meletianis ingerit ex epistola synodi Nicænæ apud Theodoretum lib. 1 c. 8 et 9, id solum probat, clericos a Meletio ordinatos, qui in suum gradum ita fuerant recepti, ut post clericos ordinatos a legitimo episcopo, omni auctoritate his reservata, infimum locum tenerent, post illorum mortem in ipsorum locum et auctoritatem subrogari potuisse, si quædam circumstantiæ id flagitarent: quæ promotio eundem ordinem auctoritate præditum respicit, non autem altiorum. Sed quidquid in hoc ipso videatur, neque hic, neque alius peculiaris casus, qui dispensationi tribui debet, constitutionem ac disciplinam vocare potest in dubium, quam et Ambrosii, et Zosimi, et ipsius Leonis testimoniis satis certam ostendimus. Unde nihil est cur ex hoc capite epistolam ad Januarium repudiemus, ac si disciplinam eo tempore ignotam præferat.

18. Quos vero canones Leo intellexerit, cum hac in re canonum constitutionem allegavit; quoniam de disciplina ex dictis constat, si in magna antiquorum monumentorum penuria nullum certum canonem, constitutionem nullam proferre possimus, nihil præjudicat. Forte S. pontifex Nicænum canonem 8, qui de Catharis seu Novatianis statuit, ex disciplina sui temporis ita intelligendum et indicandum putavit, ut omnes hæreticos schismaticosque comprehenderet. Quod si Innocentius 1, epist. 17 ad Macedones c. 3, de Novatianis tantum eum canonem loqui, nec ad aliarum hæresum clericos pertinere affirmavit, idem tamen pontifex in eadem epistola non inficiatur hoc beneficium solis Novatianis decretum, nedum ad alios schismaticos, sed etiam ad hæreticos posse extendi, ubi pacis bonum et necessitas hanc indulgentiam requirant: ac propterea approbandum censuit iudicium Anisii et sociorum ejus, qui ordinatos a Bonoso hæretico in suos gradus receperant; et similiter epistola 3 ad synodum Toletanam eodem consilio non solum probavit ejusdem synodi moderationem, dum Priscillianistas conversos in suos gradus recipiendos statuerat, verum etiam illos reprehendit, a quibus hæc indulgentia canonibus contraria ferebatur. Hoc autem exemplo indulgentia ejusmodi sensim invaluisse videtur, ita ut Leonis tempore Ecclesiæ bonum et necessitas id ipsum de omnibus schismaticis et hæreticis intelligendum postularent, dummodo iterato baptisate non essent polluti (hos enim omnes canones et constans Ecclesiæ disciplina ab ordinibus et clericali archant), nec alia ratione invaluisse, vel ab Innocentio probata fuisse credenda est, nisi in eam disciplinam, quam ante Innocentium obtinuisse ex Ambrosio ostendimus. Hunc itaque canonem in hanc disciplinam receptum Leo citare potuit. Quidquid vero de hoc canone sentire libeat, si non rejicienda est epist. 5 Innocentii ad synodum Toletanam, eo quod Nicænis regulis quasdam sanctiones tribuit, quæ in Nicæno non leguntur; multo minus repudianda erit epistola Leonis ad Januarium Dionysii Exigui, et collectionis quintæ auctoritate firmata, quæ si constitutionem canonum laudat, non tamen Nicænam appellat, cum Nicæno autem canone octavo ex disciplina Ecclesiæ explicato ac latius extenso satis cohæret.

19. Gravior Antelmii objectio ex eo sumitur quod epistola ad Januarium partim ex epistola ad Septimum, partim ex epistola ad Aquileiensem episcopum totidem fere verbis descripta est. Cum verba epistolæ ad Septimum in epistola ad Januarium repetita inveniantur, alterutram esse falsam indubium præsumitur. Quænullus falsitatis accusavit epistolam ad Septimum. Citius autem ex ipsius repetitionis ratione epistolam ad Januarium repudiandam contendit Antelmium, eo quod in ea non solum repetatur tota epistola ad Septimum, sed etiam extrema illa periodus, quæ in ejus fine suscipitur, deumpta sit ex epistola ad Aquileiensem episcopum: incredibile autem sit duplicem epistolam sub idem tempus datam ad eundem episcopum Aquileiæ, eadem periodo concludi, quod in epistola ad Septimum non invenitur.

20. Verum hæc objectio, licet vim aliquam præferat, non tamen conjecturæ limites excedit: nulla autem conjectura certæ auctoritati Dionysii, qui paulo post Leonis ætatem suam collectionem Romæ digessit, nec auctoritati antiquioris aut saltem ceteræ collectionis 5 Quæsnellianæ, quibus epistola ad Januarium vindicatur, prævalere potest. Cæterum hæc objectio, ut in Leone quidquam valeat, duplicem hypothesim præsumat necessæ est, nimirum epistolam primam ad Aquileiensem episcopum traditam fuisse eidem Januarii, cui inscribitur epist. 18, et sub idem etiam tempus traditam fuisse. Si enim ad duos diversos Aquileienses episcopos hæc duæ epistolæ datæ probentur, vel si eidem episcopo, non tamen sub idem tempus scriptæ fuere, omnia in Leone difficultas dispellitur. Constat nimirum hunc pontificem, dum ad diversos scripsit, litteras nonnumquam tradidisse eodem exemplo paucis immutatis, vel additis, ut accidit in epist. 150 ad Basilium, et 151 ad Euxitheum; nonnumquam vero ex una epistola nonnulla ad verbum descripsisse, uti epistola 166 ad Leouem Augustum septem integra capita inseruit, quæ ex epist. 126 ad Palæstinum excerpta inveniantur. Porro epistolas 1 et 13 probabilius ad diversos Aquileienses episcopos datas, certe autem inter utramque non exiguum tempus, sed aliquot annos intercessisse patebit ex paragrapho sequenti, ubi primam epistolam

non Januario, sed probabilius ejus prædecessori scriptam ostendemus; vel certe (cuicumque tradita fuerit) exaratum fuisse sub initio pontificatus Leonis anno circiter 442, id est quinque circiter annorum intervallo ante epistolam 18, quæ exeunte an. 447 Januario tradita fuit. Ita cum ad hunc ultimum litteras hoc anno dedit, primum nonnullis immutatis descripsit epistolam ad Septimum, tum ex epist. 1, jam diu ante probabilis data ad prædecessorem ejus, postremam tantum periodum sumpsit, et litteras clausit: in quo observari potest, hanc postremam periodum veluti formulam seu clausulam quorundam decretorum haberi posse, quemadmodum visa est P. Bernardo de Rubeis, ut ne mirum sit eandem in diversis ad eundem epistolis inveniri. Sed quidquid de his responsionibus videatur, Quesnellianæ, ut diximus, et Dionysianæ collectionum testimonia cuicumque conjecturæ et objectioni certissime præstant.

§ V. Quis fuerit episcopus Aquileiensis ad quem Leo scripsit epistolam primam: hinc etiam statuitur tempus quo epistolæ prima et secunda datæ fuere.

21. Jam vero vindicata tum epistola ad Septimum adversus Quesnellum, tum altera ad Januarium adversus Antelmium, quæ in dubitationem venerunt, cuiam tradita fuerit epist. 1 ad Aquileiensem, quærendum est: eademque occasione statuatur de tempore quo et hæc et altera ad Septimum, quibus nota chronica deest, datæ fuerunt. Epistolam primam ad Januarium Aquileiensem traditam nullo satis certo fundamento præsumitur. Codices enim sine episcopi nomine præferunt vel ad *Aquileiensem episcopum*, uti Vat. Reg. collectionis 1, Barber. et Vat. collectionis 3, Lucensis cum Colbertino collectionis 4, Vindebonensis collectionis 5, et Vaticanæ 5845, in additionibus Dionysianis collectionis 8, vel *Aquileo*, uti Vat. et Ottobon. collectionis 11, ms. S. Crucis in Jerusalem collectionis 20 nec non mss. collectionum 21 et 22. Idem de suis codicibus affirmat Quesnellus, qui solum monet, duos posteriores Cisterc. et Isid. habere *Ad metropolitanum episcopum Venetiæ*. Editores Lovanionis, quos alii deinceps secuti sunt, forte fuerunt primi qui absque ullius, quod sciamus, codicis testimonio apposuerunt titulum: *Nicetæ episcopo Aquileiensi*. In mss. vero collectionum 12 et 24 descripta in primis epistola 2 ad Septimum, mox subjicitur epistola 1, *Relatione*, cum titulo *Ad eundem*, ac si eidem Septimo data fuerit: et ideo quidem in uno codice Fesulano, et altero Florentino S. Laurentii signato num. 14, pluteo 21, qui aliquot epistolas exhibent ex mss. collectionis 24, epistolæ primæ hæc inscriptio præfigitur: *Leo Septimo episcopo*. Id procul dubio erroneum est, cum Septimus, qui non Aquileiensis, sed Altinas episcopus fuit, in ipso exordio epist. 1 nominetur velut is cujus causa Leo ad Aquileiensem scripsit. Neque tamen hi codices Januario suffragantur.

22. Solum cod. Vat. Ottobonianus 297 collectionis 23 et nonnulli codd. collectionis 8, uti Vercellensis et Vat. 1353, Januarium præferunt. Ad hoc nomen codicibus collectionis 8 posterius insertum, cum antea in eadem collectione defuerit, manifestum est ex Vallicellano A. 5, et multo magis ex Vat. 5845, qui ad eandem collectionem 8 pertinent: nam in Vallicellano legitur in textu, pag. 278, *Aquileiensi episcopo*, Januarii vero nomen superadditum cernitur; in Vaticano autem omnium vetustissimo codice 5845, in cujus additionibus collectionem 8 referentibus hæc epistola legitur, nullum Januarii vestigium apparet. Hinc ergo cognoscimus in mss. hujus collectionis Januarii nomen omnino defuisse, ut in Vat. 5845; dein fuisse superadditum, ut in Vallicellano; tandem in textum irrepisse, ac in Vercellensi, ac in Vat. 1353. Cum vero auctor collectionis 23, quæ continetur in Ottoboniano 297, priores epistolas 15 ex codicibus collectionis 8 eodem ordine ad verbum descripserit; dum Januarii nomen inseruit, codice usus fuit laudatæ collectionis 8 qui hoc nomen insertum vel superadditum habebat: unde tota hujus nominis auctoritas revocatur ad eandem collectionem 8, quam tamen in ipsa origine hoc nomine caruisse ostendimus, ut eodem sane carent cæteri codices ac præsertim vetustissimarum omnium collectionum. Hinc ms. Florentin. S. Marci collectionis 43, ob Leoninas epistolas aliis nominibus insignis, ut videbimus in Admonit. ad epist. 12, sic epistolam, de qua agimus, inscribit: *Leo Urbis Romæ episcopus.... Aquileiensi episcopo*; ubi intervallo vacuo episcopi nomen ignotum significatur. Adempta igitur auctoritate quorundam codicum, qui Januarium præferunt, nihil fundamenti ex codicibus superest, quo cogamur affirmare epistolam 1 datam eidem Januario, ad quem epist. 18 scriptam fuisse manifestum est.

23. Traditam vero fuisse ad aliquem Januarii præcessorem et in ipso quidem pontificatus Leonis exordio, aliunde colligere licet. Photius in Bibliotheca vetustum codicem referens, qui sub sæculi vi initia lucubratus, exactissimam Pelagianorum rerum historiam ex peculiaribus documentis derivatam continebat, hæc de Pelagianorum gestis sub Leonis pontificato tradit cod. 54: *Cum temporis deinde progressu sectæ hujus homines per hæresis suæ obj. rationem Ecclesiæ restitui essent; iterum malum ab illis renovatum est. At Septimus episcopus pestis renascentis curam repressit, datus ad Leonem Romæ tum sedem apostolicam tenentem litteris, qui Leo ferventi zelo contra impios depugnavit. Post non multum autem rursus tamquam repullulante amara radice non erubescente, Romæ quidam pro hæresi libere loquebantur. Sed Prosper quidam vir vere Dei libellis contra ipsos traditis eos evanescere fecit, prædicto Leone adhuc Romanam sedem gubernante. Duo Pelagianorum gesta sub Leone indicantur: alterum, in quo Septimus et Leo operam posuerunt, cui sane congruunt duæ epistolæ sequentes: alterum et posterius tempore, in quo S. Prosper libellos accusationum Romæ obtulit, uti pluribus explicabimus in observationibus ad diss. 2 Quesnelli cap. 1, § ultimo. Auctor operis de Promotionibus Leoni coævus scribit part. iv c. 6: *In Italia quoque nobis apud Campaniam constituis, dum venerabilis et apostolico honore nominandus papa Leo Manichæos subverteret, et contereret Pelagianos, et maxime Julianum, ambiens tum quidam Florus nomine, etc.* Hic contextus utrumque Leonis opus in Manichæos et Pelagianos eidem tempore adjudicat. Manichæorum subversionem Prosper in Chronico assignat an. 443; idque huic anno exeunti tribuendum colligitur ex Leonis epist. 4, data die 10 Octobris, qua ad episcopos Campaniæ scribens, nihil de vitandis Manichæis indicavit, uti monuit epist. 7, scripta die 30 Januarii anni sequentis 444. Ex sermone autem quinto de Jejunio decimi mensis habito die Dominica 12 Decembris an. 443, quatuor temporum jejunium indicaturus, gesta in Manichæos populo denuntiat; quod pariter repetit serm. 4 de Nativitate Domini, quem in Natali ejusdem anni habitum liquet. Hoc igitur eodem tempore, quo S. pontifex subvertit Manichæos, Pelagianos etiam contrivit. Ex duobus autem gestis adversus Pelagianos, qui indicantur in antiquo codice Photii, primum, in quo Leo cum Septimo Altinate operam posuisse traditur, minus convenire videtur cum verbis libri de Promotionibus *contereret Pelagianos, et maxime Julianum*. In casu enim Septimi de Pelagianis agitur Aquileiensis provinciæ, ad quos nihil Julianus aut alii Campani hæretici pertinebant; neque satis congrue illos Leo *contrivisse* dici potest ob epistolam, qua cautam eorundem recipiendorum rationem præscripserat. Igitur verbis *conterebat Pelagianos et maxime Julianum* aptius congruit alterum factum, ex quo cognoscimus Pelagianorum audaciam eo processisse, ut in ipsa Roma non deessent qui libere loquebantur. Julianus in hæc Pelagianorum molimina aliquid conferre potuit. Oblatis autem a Prospero accusationum libellis, Pelagianisque mox evanescentibus, Leonem pontificem, quem sane*

eadem intensissimum, ut aliunde liquet, omnem operam adversus ipsos exercuisse indubium est, eos *contrivisse* intelligimus. Hoc itaque factum una cum facto Manichæorum in libro de Promissionibus copulatum pertinet ad finem an. 443. Factum autem Aquileiense provincie, in quo Septimus et Leo adversus Pelagianos simul egere, aliquanto ante contigerat, ut indicant illa verba Photii secundo facto præmissa: *Post non multum autem rursum, etc. μὲν οὐ πάλῃ δὲ πάλιν*. Igitur hoc factum Aquileiense provincie affixi debet citius ineunti an. 443, aut an. 442. Hinc epistola 1 ad Aquileiensem, quæ hoc factum respicit, attribui nequit cuiquam successori Januarii, sed Adelpho, quem laudari credimus a S. Petro Chrysologo serm. 136, aut potius Maximo, qui post Adelphum immediatus Januarii prædecessor ex Catalogis et Chronicis Aquileiensibus traditur: idque eo probabilius affirmandum erit, si Januarii initia in annum 443 collocanda sint, ut Dandulus in chronico notavit.

24. Id confirmari potest non minimum ex textu epist. 18 ad ipsum Januarium: *Quod ne viperea possit obtinere fallacia, dilectionem tuam duximus commonendam, insinuantes ad animæ periculum pertinere, si quisquam de his qui a nobis in hæreticorum atque schismaticorum sectam delapsus est, et se utcumque hæreticæ communionis contagione maculaverit, respiciens, in communione catholica sine professione legitimæ satisfactionis habeatur*. Verba *dilectionem tuam duximus commonendam* non respiciunt anteriorem epistolam 1, eidem Januarii datam, in qua similis sententia fusius exponitur; palam enim fit ex antecedentibus sermonem esse de epistola quæ post lectas Januarii litteras rescripta fuit: unde sicut initio epist. 18 dicitur: *Lectis fraternitatis tuæ litteris vigorem fidei tuæ agnovimus, congratulantes tibi, etc.*; ita postea subditur: *duximus commonendam, insinuantes, etc.*; et utrumque, congratulatio scilicet et insinuatio, post lectas ipsius litteras eadem epist. 18 perficitur. Id etiam efflagitat præmissum verbum *possit*, et subsequens *habeatur*. Si enim de præteritis litteris et de re olim insinuata loqueretur, vi verbi *duximus commonendum*, omnis rectæ syntaxeos ratio *posset et haberet* exigeret. Id autem si evidens judicetur, epistolam primam ad Januarium traditam non fuisse consequens fit. Ita enim Leo indicat se duxisse eum nunc monere, ac si antea de eadem re nunquam monuerit. Igitur epistola prima, in qua eadem monitio fusius ingeritur, non ad Januarium, sed ad aliquem ejus prædecessorem tradita dici debet.

25. Ex his porro tempus duarum sequentium epistolarum elicitur, et cur ab his initium duxerimus, manifestum fiet. Annus 444, cui has epistolas auctoritate libri de Promissionibus adjudicavit Quesnellus, explicato eodem testimonio et auctoritate Photii satis revincitur. Multo autem magis repellitur opinio Antelmi, qui easdem epistolas attribuit anno 447. Non leve in speciem videri potest illud quo potissimum insistit Antelmus epist. 1 num. 11 pag. 7, nimirum in epistola ad Aquileiensem episcopum, c. 1 mentionem fieri *decretorum nostrorum*, et c. 5 scribi: *Olim a sanctis Patribus et a nobis sæpe decretum est*, dum de interdicto agitur clericorum transitu ab Ecclesia ad Ecclesiam, quibus alia hac super re Leonis decreta ante hanc epistolam edita indicantur. At haud opus est intelligere cum Antelmio epistolas 13 ad Illyrici metropolitanos, et 14 ad Anastasium scriptas an. 446, in quibus simile decretum legitur. Cum enim ex dictis exploratum videatur epist. 1 ad Aquileiensem datam fuisse anno circiter 442, constat autem plures Leonis epistolas interdidisse, uti multis in locis notabitur; satis probabile est eidem pontifici ante hunc annum 442, sub ipsa pontificatus initia, aliquam occasionem fuisse renovandi antiquam constitutionem, quæ *olim a Patribus*, canonibus scilicet Nicænis et Sardicensibus, a Romana Ecclesia tunc solum receptis, lata, et identidem repetita a Damaso aliisque ejus successoribus, ac tandem ab ipso Leone renovata, sæpe decreta dici potuit. Adde quod annot. 27 in epist. 9 ad Dioscorum ostendimus verba *ad nos* ibidem non tam de Leone quam de prædecessoribus ejus sumpta. Ita etiam hic voces *a nobis*, et *decretorum nostrorum* de prædecessorum decretis accipi potuerunt. Cum enim una eademque sit antecessorum et successorum auctoritas, decreta autem pontificia ex hac auctoritate totam vim sortiantur, *nostra* dici potuerunt decreta, quæ ab antecessoribus lata fuere auctoritate successoribus communi; ita ut *nostra decreta* appellare, idem sit ac dicere edita auctoritate pontificia, quæ tum in antecessoribus, tum in successoribus una eademque est. Simili loquendi ratione usus est etiam Gelasius, uti ostendimus in annotationibus ad cap. 50 codicis, quem Quesnellus edidit.

26. Cæterum sub initia pontificatus Leonis et circa an. 442 scriptas duas sequentes epistolas confirmabit etiam non modicum historica quedam animadversio, quam primus produxit card. Norisius tom. III pag. 4177, et tom. IV, pag. 752; dein Pagius ad an. 418, n. 57; ac tandem P. Bernardus de Rubois Monument. Aquileien. cap. 14, pag. 120. Sirmondus et ms. Veronensis descripsit libellum fidei a Pelagianis editum; ex apographo autem Sirmondi hunc libellum vulgavit Garnerius in editione Marii Mercatoris, et dein P. P. Benedictini S. Mauri in appendice tom. X Augustini, pag. 110. Hic libellus fidei Pelagianæ sic in fine clauditur: *Explicit libellus fidei S. I. C. quas siglas Garnerius male interpretatus est Sicularum*, cum citius explicandas *Sacerdotum Jesu Christi* Tillemontius et Benedictini opinentur. Hic libellus Augustino directus noscitur ex voce *Augustine*, quæ libello inserta est. Is autem ipsorum Pelagianorum, qui libellum obtulere, metropolita, primas, aut superior ex contextu deprehenditur. Garnerius et Benedictini intelligentes id non posse competere S. Augustino episcopo Hipponensi, de errore amanuensium suspicati, *Zosime* pro *Augustine* legendum putarunt; et hunc libellum esse credidere alterutrum e duobus quos Julianum Eclanensem cum aliis Pelagianis Zosimo pontifici obtulisse exploratum est. At quamvis libellus a Sirmondo descriptus nonnulla quoad sententiam contineat duobus memoratis libellis communia; verba tamen quæ ex his libellis apud Augustinum et Marium Mercatorem supersunt, in eo libello non inveniuntur. Igitur alteruter e duobus Zosimo oblati indicari nequit; ac propterea alius libellus post tractoriam Zosimi, quæ in totum orbem adversus Pelagianos edita, subscriptiones præceperat, oblatu agnoscitur cuiquam metropolitæ, qui Augustinus vocabatur, et epistolam ediderat, qua subscriptiones tractoriæ petebantur. Chromatio autem Aquileiensi, ineunte sæculo v celebri, successit Augustinus, qui Zosimo pontifice floruit; huicque jure eum libellum a Pelagianis oblatum Norisius primus omnium annotavit. Hinc Pelagianam hæresim jam ab initio in Aquileiensem provinciam irrepsisse patet; ibidemque adeo invaluerat, Aquileiensem sedem obtinente Augustino, ut auctores libelli memorati non solum recusarint subsignare tractoriam Zosimi, verum etiam ad plenariam synodum ausi sint provocare. Nihil itaque mirum, si Leone pontifice, id est post viginti circiter annos, aliquæ Pelagianorum reliquæ inter presbyteros et clericos ejusdem provincie superarent, de quibus cum Septimus Altinas retulisset ad eundem pontificem, is præter epistolam 2, qua Septimo rescripsit, aliam dedit ad Aquileiensem metropolitam, ut hisce reliquiis efficacius remedium adhiberet. Id autem æquius in an. 442, circiter, quam in posteriores annos refertur. Probabile enim est Pelagianos hujus provincie jam inde ab Augustino post Zosimi tractoriam exagitatos, non multo post in unitatem Ecclesie fuisse receptos; in quam tamen cum nonnullis absque erroris et auctorum damnatione et absque delictis subscriptionibus imprudenter admissos Septimus detexisset, quibus aperte damnationis et subscriptionis remedium Leo

apponendum præcepit; id verisimilius in Leonis initia incidit, si præsertim epist. 1 non Januario, sed alicui ejus prædecessori data credatur. Cum vero hoc prædecessore brevi extincto Januarius in eodem opere exsequendo pastorem curam naviter et cum felici successu fuerit exsecutus (quod non exiguum tempus requirit), S. Leo ant 447 ab eodem accepit litteras, in quibus zelum et diligentiam suam prodens, exposuisse videtur non tantum Pelagianos cum debita cautione in gradum suum receptos, verum etiam aliquos ad ulteriorem gradum fuisse promotos. Hinc autem Leo zelum ejus primo commendans, veterem monitionem eidem inculcavit, ne quis ex hæresi adveniens sine debitis cautionibus reciperetur. Dein vero illam canonum constitutionem ingerendam credidit, ne in suum gradum perinde admissi ad ulteriorem promoverentur: quod unum per hoc tempus correctione dignum superesse, ex iisdem Januarii litteris dederat.

599 EPISTOLA I^a.

^b AD AQUILEIENSEM EPISCOPUM.

^c SYNOPSIS.—I. *Mala Pelagianos in communionem recipi sine erroris abjurazione et fidei professione.*—II. *Synodum congregari præcipit, ut ab illis fidei professio exigatur.*—III. *Quid de gratia Christi sentiendum?*—IV. *Qui decretis Ecclesiæ de gratia non subjicitur, ab ea esse pellendum.*—V. *Cuilibet ibi esse permanendum, ubi ordinatus fuerit.*

CAP. I.—Relatione sancti fratris et coepiscopi nostri ^d SEPTIMI, quæ in subditis habetur, agnovimus quosdam presbyteros, ^e et diaconos, ac diversi ordinis clericos, quos Pelagiana sive Cœlestiana hæresis habuit implicatos, ita in vestra provincia ad communionem catholicam pervenisse, ut nulla ^f ab eis damnatio proprii exigeretur erroris; et pastoralibus excubiis nimium dormitantibus, ^g lupos ovium pellibus tectos in ovile Dominicum (*Matth. vii, 15*), non depositis bestialibus animis introisse: et quod per auctoritatem canonum decretorumque nostrorum **590** ne insontibus quidem conceditur, ^h usurpasse; ut relictis Ecclesiis, in quibus clericatum aut acceperant, aut receperant, ⁱ instabilitatem suam per diversa circumferant, amantes semper errare, et nunquam in fundamento apostolico permanere. Quoniam qui nullo discussi examine, nullo sunt præjudicio suæ professionis obstricti, hunc maxime ^j expetunt fructum, ut sub velamento communionis plures domos adeant, et per falsi nominis ^k scientiam multo-

A rum corda corrumpant. Quod utique efficere non possent, si Ecclesiarum præsules necessariam diligentiam in talium receptione ^l servassent, ne cuiquam eorum evagari in diversa licuisset.

CAP. II.—Ne ergo hoc ulterius ^m audeatur, neve per quorundam negligentiam introducta perniciosa ad eversionem multarum tendat animarum; ⁿ hac nostri auctoritate præcepti, industriæ tuæ fraternitatis indicimus, ut congregata apud vos synodo provincialium sacerdotum, omnes sive presbyteri, sive diaconi, sive cujusque ordinis clerici, ^o qui de Pelagianorum Cœlestianorumque consortio in communionem catholicam ea imprudentia sunt recepti, ut non prius ad damnationem sui coarctarentur erroris, nunc saltem, posteaquam hypocrisis eorum ex quadam parte detegitur, ad veram correctionem, **591** quæ et ipsis prodesse, et nullis possit nocere, cogantur. Damnent apertis professionibus suis superbi erroris ^p auctores, et quidquid in doctrina eorum universalis Ecclesia exhorrui, detestentur; omniaque ^q decreta synodalia, quæ ad excisionem hujus hæreseos apostolicæ sedis confirmavit auctoritas, amplecti se et in omnibus approbare, plenius et apertis, ac propria manu subscriptis protestationibus eloquantur. Nihil in verbis eorum ^r obscurum, nihil inveniatur ambiguum. Quoniam novimus hanc istorum esse versutiam, ut in quacumque particula dogmatis exseerandi, ^s quam a damnandorum soliditate

et Sichoardo, instabilitate sua per diversa circumferantur.

^j Apud Sichoardum, *producent.*

^k Duo codd., *inscientiam.*

^l Al., *servarent*, cum mss. collect. 24 et Sichoardo. Dein verba, *ne cuiquam eorum evagari in diversa licuisset*, desiderantur in ms. Vat. Reg. collect. 1. Sichoardus omittit in *diversa*.

^m Verbum *audeatur*, quod Quesnellus ex suorum codd. fide exclusit, restituimus auctoritate sex nostrorum mss. qui ad quinque collectiones diversæ originis, et maxime insignes pertinent, inter quos memorandi præcipue sunt quatuor antiquissimi Vat. Regis collect. 1, Vat. 1342 collect. 3, Lucensis collect. 4 et Vallicell. A. 5 collect. 8. Legitur etiam in exemplo Sichoardi. Canis. et Nicolin. Editiones pro *audeatur* exhibent *audiatur*.

ⁿ Quatuor nostri codd. cum Canis., *hoc.*

^o Verba *qui de Pelagianorum Cœlestianorumque consortio desunt* in Vat. Reg. coll. 1.

^p Vide not. 2 Quesn. et nostram observationem in eandem notationem.

^q Legenda est nostra observatio in not. 3 Quesnelli.

^r Cod. Vat. collect. 11 delet *obscurum nihil*. In mss. collect. 21: *Nihil in verbis eorum, nihil in sensu inveniatur ambiguum*. Mox in mss. Lucensi collect. 4, Vindebon. 39 collect. 5, et Vat. collect. 11, *hanc esse eorum versutiam*.

^s Hanc Quesnelli emendationem præsertim e mss-

^a Al. 6. Quæ autem antea erat 1, nunc 12. Scripta circa an. 442.

^b Variantes hujus tituli lectiones exhibuimus in præmissa admonitione num. 21. Confer etiam notam 1 Quesnelli. Exstat autem ipsa epistola in tredecim collectionibus diversæ originis, quas ibidem recensuimus num. 3, 5, 6 et 7, nec non apud Sichoardum.

^c In tabula collectionis 5 Quesnelliæ hic titulus legitur cap. 82: *Ad Aquileiensem episcopum de incanta receptione Pelagianistarum, ut de Ecclesia ad Ecclesiam nullus ecclesiastici ordinis transferatur.*

^d Editi, Septimii. Secuti sumus nostrorum præsertim vetustiorum codicum fidem, qui non solum hic, sed etiam in sequenti epistola Septimum præferunt, cum quibus concinit etiam Photius cod. 54, textu allegato in admonit. num. 23. Dein loco in subditis Sichoardi exemplar cum quibusdam posterioribus codicibus habet in scriptis. At vox *subditis* Septimii relationem huic epistolæ a Leone subjectam indicat.

^e Sex præstantiorum mss. auctoritate addidimus conjunctionem *et*.

^f Cod. Vat. 5845, *ab eisdem*.

^g Edit. ante Quesn. et mss. collect. 4 et 24 cum exemplo Sichoardiano, *lupus ovium pedibus tectus*....

^h Al., *l. re.*

ⁱ Vulg. ante Quesn. cum solis mss. collect. 24

discreverint, nihil sibi sensuura suorum æstiment A
" esse non saluum.

CAP. III. — Cumque omnes definitiones suas ^b ad subrependi facilitatem, improbare se simulent atque deponere, hoc sibi tota arte fallendi, ^c nisi intelligantur, excipiunt, ut gratia Dei secundum merita dari accipientium sentiantur. ^d Quæ utique nisi gratis detur, non est gratia, sed merces retributione meritorum, dicente beato Apostolo : **592** ^e *Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis, ^f sed Dei donum est, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus (Ephes. II, 8).* ^g Omnis itaque bonorum operum donatio, divina præparatio est : quia non prius quisquam justificatur virtute, quam gratia, quæ unicuique principium justitiæ et bonorum fons atque origo meritum est. Sed ab istis ideo per naturalem industriam dicitur præveniri, ut quæ ante gratiam proprio ^h clara sit studio, nullo videatur peccati originalis vulnere sauciata ; falsumque sit quod Veritas ait : *Quoniam Filius hominis venit querere et salvare quod perierat* ¹ (Luc. XIX, 10).

CAP. IV [Al. V]. — Cavendum ergo dilectioni tuæ

collect. 5, de quibus ille agit not. 4, plerique et potiores nostri codd. confirmant Vat. Reg. collect. 1, Vat. collect. 3, Lucensis collect. 4, Vindebon. collect. 5, et tres collect. 8. Tr. a exemplaria recentiorum collectionum 11 et 21 habent : *qua ad nostrorum soliditatem discreverint*. Editi. ante Quesn. cum Sichardo, *qua se a damnatorum societate discreverint*. Hanc autem lectionem invenimus in ms. Vat. 544 collect. 2, qui solum omittit *qua*. Antelmius epistola prima Gallice scripta et subjecta ejus dissertationibus De veris operibus SS. Leonis et Properi, num. 26, Quesnello successit, quod hanc editorum lectionem immutaverit ex suorum codd. fide, quos minus exactos contendit. At non soli codices a Quesnello laudati, sed etiam nostri, quos indicavimus, diversarum et antiquissimarum collectionum libri manus riptis unius collectionis posterioris præferendi erant. Nec sensus obscurus est, si verborum vis recte intelligatur. Immo diversa licet via verba in eandem sententiam recidunt. Significatur enim usitata hæreticorum versutia, qui in quacumque particula dogmati execrandi alium quempiam sensum excogitare student, quo a soliditate dogmatum damnandorum, id est, a tota massa damnandorum sensuum desciscere ac discrepare videantur. *Damnandorum* quoque lectio cum antecedentibus *dogmatis execrandi* magis cohæret, quam *damnatorum*.

^a In duobus mss. Vatt. collect. 21, *non salvari*.

^b Vide not. 5 Quesnelli, cujus emendationem præstantiores nostri codices. Soli mss. collect. 21 habent *ad subrependentem facilitatem*. Anteriora vero editiones et Sichardus cum codd. collect. 24, *ad tantam facilitatem*; qui codices mox perperam cum edit. Lovaniensium, *hoc tibi tota arte*; aliæ vero editiones multo pejus, *hoc tibi tota arte*.

^c Cod. Lucensis, *nisi intelligatur*; et post pauca, *nisi gratis datur*.

^d 1, qu. 1, *Gratia si non, c. 1*.

^e Mss. Vatt. collect. 21, et alius collect. 11, *Gratis salvi facti estis*.

^f Adjecimus *sed* ex quatuor antiquissimis codd. collect. 1, 3 et 4 ac Vallicel. collect. 8, nec non ex Sichardo; editi ante Quesn., *Dei enim donum est*.

^g Cum codd. a Quesn. laudatis, not. 6, in hac lectione consentiant etiam omnes nostri, exceptis

est, magnaue diligentia providendum, i ne per hujusmodi homines extincta dudum scandala susci- tentur, et de exciso olim dogmate aliquid in provin- cia tua ejusdem mali germen oriatur, quod non solum in radicibus suis crescat, sed etiam sanctæ Ec- clesiæ sobolem ^k veneno sui oris inficiat. **593** Qui correctos se videri volunt, ab omni suspitione se purgent; et obediendo nobis, probent se esse nostros. Quorum si quisquam salubribus præceptis satisfacere detrectarit, sive ille clericus, sive sit laicus, ab Ec- clesiæ societate pellatur, ne ^l perditior animæ suæ, saluti insidietur alienæ.

CAP. V [Al. VI]. — Illam quoque partem eccle- siasticæ disciplinæ, quæ ^m olim a sanctis Patribus et a nobis sæpe decretum est, ut nec in presbyteratus B gradu, ⁿ nec in diaconatus ordine, nec in subsequenti officio clericorum ab Ecclesia ad Ecclesiam cuiquam transire sit liberum, ^o ut in integrum revocet, ad- nememus : ut unusquisque non ambitione illectus, non cupiditate seductus, non persuasione hominum depravatus, ^p ubi ordinatus est, perseveret : ita ut si quis sua quærens, non quæ Jesu Christi, ad plebem ^q et Ecclesiam suam redire neglexerit, et ab honoris privilegio, et a communionis vinculo

illis collect. 24 inter quos est Victorinus ab eodem memoratus, ubi cum anterioribus editionibus et Si- chardo legitur : *Omnis itaque bonorum operum devo- tio, divina præparatio est; nec propria quicquam jus- tificatur virtute, quoniam gratia unicuique, etc.*

^k Vulg. ante Quesn. cum uno ms. Vat., *data sit*. ^l Hic in omnibus editis Quesnello anterioribus inserebantur plura ex Augustini Enchiridii fere excerpta, quæ conficiebant caput 4. Ea Quesnellus expunxit auctoritate suorum codicum, quibus etiam nostri favent; et in notam ejus 7 rejecit, ubi legi poterunt tomo hujus editionis secundo (*primo autem nostræ*). Invenimus autem eadem verba inserta tan- tummodo in mss. posteriorum collect. 12 et 23, nec non apud Sichardum, hoc tamen discrimine quod in mss. collect. 12, 15 pannus assuitur post verba *quod perierat*; in codicibus autem collect. 24 et in exemplo Sichardi post verba antecedentia *originalis vulnere sauciata*, sequentibus usque ad finem capituli omissis.

¹ Cod. Vereell. collect. 8, *ne scandala suscitantur*, intermediis vocibus prætermisissis. In cod. Lucensi verba per hujusmodi homines desiderantur.

^m Quesnellus cum aliis edit. et nonnullis codd., *veneno sui odoris*. Ms. Cantabrig. ab eodem laudatus et editio Canisii cum nostris codd. collect. 21, *veneni sui odore*. Prætolimus lectionem quinquæ præstantis- simorum exemplarium Vat. Reg. Vat. 1342, Lucensis, nec non Vallicel. et Vercellensis. Paulo ante idem Vereell. habet *sanctam Ecclesiæ sobolem*.

ⁿ Tres mss. codices Quesn. ac totidem nostri et editio Canisii *perditione*. Hadrianus I, epist. 97, ad episcopos Hispan., *proditor*.

^o Ms. Vat. 5845, et olim. Quatuor alii codices, *quæ olim decreta est*. Confer quæ in hunc locum observavimus in præmissa admonitione, num. 25. Vide, si lubet, etiam Quesnelli not. 8.

^p Tres codd. Vat., *nec in diaconatus, nec in sub- sequenti ordine clericorum*. Quatuor alii pro officio clericorum habent *ordine clericorum*. Cod. Lucensis omittit *nec in subsequenti officio*.

^q Cod. Vat. collect. 11, *delet ut*.

^r In ms. Vat. collect. 24, *ibi ubi ordinatus est*.

^s Cod. Vat. Regius, et ad Ecclesiam. Sichardus *delet plebem* et.

habeatur extraneus. Non autem dubitet dilectio-
ta, nos, si (quod non arbitramur) neglecta fuerint,
quæ pro custodia canonum et pro fidei integritate
decernimus, vehementius commovendos : quia ^a in-
feriorum ordinum culpæ ad nullos magis referendæ
sunt, quam ad desides negligentisque rectores, qui
nullam sæpe nutriunt pestilentiam, dum austerio-
rem dissimulant adhibere medicinam.

594 EPISTOLA ^b II.

AD ^c SEPTIMUM EPISCOPUM ALTINENSEM.

^d *Synopsis.* — I. Pelagianos non nisi cum erroris eju-
ratione esse recipiendos. — II. Unumquemque cle-
ricum in ea Ecclesia permanere debere, in qua est
ordinatus.

LEO EPISCOPUS SEPTIMO EPISCOPO SALUTEM.

CAP. I. — Lectis fraternitatis tuæ litteris, vigo-
rem fidei tuæ, ^e quem olim noveramus, agnovimus :
congratulantes tibi, quod ad custodiam gregum
Christi pastoralem curam vigilant exsequeris; ne
lupi, qui sub specie ovium subintrarunt (*Matth.* vii,
15), ^f bestiali sævitia simplices quosque dilacerent;
et non solum ipsi nulla correctione proficiant, sed
etiam ea quæ sunt ^g sana corrumpant. Quod ne
viperea possit obtinere fallacia, ad metropolitanum
episcopum provinciæ Venetiæ scripta direximus,

^a Dist. 86, *Inferiorum culpæ*, c. 1.

^b Al. 7. Quæ autem antea 2 erat, nunc 167. Scri-
pta circa an. 442.

^c Cur Septimum, non autem, ut in editis, *Septi-
mum* scripserimus, vide annot. 3 (*Col.* 593, r) in epi-
stolam antecedentem. Civitatis nomen plures quidem
et antiqui codices omittunt; at legitur in mss. codd. C
collect. 12, 23 et 24, ac præsertim perveitæ collect.
8. Erat in editis *Altinum* ex codd. collect. 12
et 24, sed hoc ipsius civitatis nomen est. *Altinatem*
ex probæ notæ auctoribus scribendum fuisset : sed
ex mss. Vallicell. collect. 8 et Otobon. collect. 23
Alinensem reposuimus; ita enim formæ hujus urbis
episcopi in conciliis memorati appellari solent. Vide
concil. Aquileien. an. 381. Iovenimus autem hanc
epistolam in mss. novem collectionum recensitis in
admonitione præmissa epistolæ superiori, num. 5
et 7, ex quibus sinceritatem harum litterarum vindicavimus
num. 11, et num. 14 difficultates a Quæ-
snello objectas dijecimus.

^d In indice mss. collect. 5 hic titulus legitur cap.
83 : *Ad Septimum episcopum de superscriptis titulis.*

A quibus ad status sui periculum cognosceret perti-
nere, si quisquam de Pelagianorum et Cælestiano-
rum consortio veniens, in communione catholica
sine professione legitimæ satisfactionis habeatur.
^h Saluberrimum enim est, et spiritualis medicinæ
utilitate plenissimum, ut sive presbyteri, sive dia-
coni, sive alii cujuslibet ordinis clerici, qui se cor-
rectos videri volunt, errorem suum, et ipsos erroris
auctores damnari a se sine ambiguitate fateantur;
ut sensibus pravis et dudum peremptis nulla ⁱ spe-
randi supersit occasio, nec ullum membrum Eccle-
siæ talium possit societate violari, cum per omnia
illis professio propria cœperit obviare.

CAP. II. — Circa quos etiam illam canonum con-
stitutionem 595 præcipimus custodiri, ne ab his
B Ecclesiis, ad quas proprie pertinent, sinantur abs-
cedere, et pro suo arbitrio ad loca sibi non deputata
transire. Quod cum recte non permittitur inculpatis,
multo minus ^j debet licere suspectis. Proinde dile-
ctio tua, cujus devotione gaudemus, jungat 596
curam suam dispositionibus nostris, et cum supra-
dictio metropolitanæ det operam, ut circumspecte ac
velociter impleantur ea, quæ ad totius Ecclesiæ
incolumitatem, et laudabiliter ^k sunt suggesta, et
salubriter ordinata.

Respiciuntur autem tituli superioris epistolæ, cui
hæc in omnibus collectionibus constanter subjicitur :
unde eodem tempore scriptam confirmare licet.

^e Vulgati, *quam*. Emendavimus ex mss. Vat. Reg.
collect. 4, Vat. 5845 collect. 8 et Florentino S.
Marsi collect. 13, cum præsertim similiter legatur
capite 1 epist. 18 ad Januarium, quod ex hac epi-
stola excerptum fuit.

^f Quinque codd. diversarum collectionum, *bestia-
rum sævitia*.

^g Quatuor præstantes codd., *sancta*.

^h 1, quæst. 7, *Saluberrimum enim*, c. 21.

ⁱ Quæsnellus, *spirandi*, et in margine rejecit vul-
gatum lectionem *spirandi*; quam tamen omnes no-
stri codices approbant, sicut etiam probatur in epi-
stola ad Januarium, quæ hanc eandem sententiam
totidem verbis repetit.

^j M. lior visa est hæc lectio duobus optimæ notæ
mss. probata Vat. collect. 8 et Florentino, quibus
concinit etiam epistola ad Januarium. Al., *debeat*.

^k Al., *sunt gesta*.

ADMONITIO

In fragmentum epistolæ S. Cyrilli Alexandrini de Paschate an. 444, ad S. Leonem, quæ ad
illustrandam etiam subsequentem epistolam Paschasini plurimum conferet.

1. De quæstione Paschatis anni 444 S. Leonem duas saltem scripsisse epistolas, alteram ad Cyrillum episco-
pum Alexandria, ad Paschasium episcopum Lilybetanum alteram, ex Paschasini litteris manifestum est.
Sed utraq; injuria temporum intercidere. Solam Paschasini responcionem superesse existimatum fuit; ac
propterea eam unam Quæsnellus edidit. At ejus quoque epistolæ, quam Cyrillum, Leoni reddidisse idem Pa-
schasinus testatur, non exiguum fragmentum ad nos transmissum credimus; quod ut statuatur, nonnulla
observanda sunt.

2. Eam nimirum Cyrilli epistolam de Paschate Africani concilii Patribus traditam, quam Dionysius
Exiguus suæ collectioni integram inseruerat num. 135, ex Sirmondi schedis cum longiori additione
ediderant primum Petavius tom. II De Doctrina temporum, in fine, ac dein Bucherius in Commentario
ad Canonem paschalem Victorii, cap. 1, pag. 72. Duæ vero in ea quam Petavius et Bucherius ediderunt
partes distinguendæ, nimirum ipsa Cyrilli epistola ad Africanos, quæ legitur corrector apud Dionysium;
et ejus additio, quæ ad aliam ejusdem Cyrilli epistolam pertinet. Has quidem duas distinctasque Cyrilli
epistolas cum imperitus quidam reperisset agentes de Paschate, de eodem Paschate utrasque agere
credidit : et idcirco epistolæ ad Africanos, quam ex Dionysio primum descripsit, paucis verbis suo arbitrio

immutatis, alteram, quæ Bedæ temporibus integra legebatur, initio prætermissa, subiecit atque inseruit; quæ cum denuntiet diem Paschatis anni 444, eidem diei accommodata fuit a librario dies designata in priori ad Africanos epistola, nimirum ix kal. Maii. Hinc Bucherius non duas, sed unam epistolam habuit totum hoc documentum, eodemque credidit sermonem esse de solo Paschate ann. 444.

3. Sed si conferatur prima hujus pars cum Cyrilli epistola ad Africanos, quæ a Dionysio conservata est, eadem reperientur verba paucis vocibus exceptis, quas librarius mutavit; ut nihil dubi sit quin ea prima pars pertineat ad Pascha an. 420. Ita sane cum ibidem optime dicitur inscripta Aurelio, et Valentino, sed et omni S. congregationi in Carthaginiensi synodo congregatæ, et in ea Cyrillus affirmet se mittere exemplaria concilii Nicæni (quæ innuunt concilium Carthaginense an. 419), perperam, ubi agitur de Paschate, subijcitur celebrandum ix kal. Maii. Hæc enim chronica notatio indicat Pascha an. 444, quod toto tempore episcopatus Cyrilli apud Alexandrinos hoc solo anno in eam diem incidit; ac propterea hæc epistola scripta fuisset an. 443, cum quo nequaquam cohæret concilium Carthaginense, quod a Cyrillo exemplaria postulavit concilii Nicæni, nec cum ætate Aurelii, qui hujus concilii præses jamdiu ante an. 443 e vivis excesserat. Itaque recte Petavius hanc epistolam scriptam tradiderat an. 419, et agere de Paschate anni 420, ac proinde loco ix kal. Maii legendum xiv kal. Maii, quo die Pascha celebratum fuit an. 420.

4. Apud Dionysium quidem legitur xvii kal. Maii, in quem diem incidit Pascha an. 423. Sed præterquam quod frequentius de Paschate anni sequentis, rarius de Paschate post aliquot annos celebrandum petebatur, ipsa Cyrilli epistola, quæ Pascha futuræ indictionis, id est anni sequentis indicit, apud Dionysium transmissa dicitur ad Bonifacium una cum alia Attici epistola post consulatum Honorii xii et Theodosii viii, id est an. 419. Facile autem fuit numeralis notæ xiv librariorum lapsu duabus junctis unitatibus deflectere in xvii. Neque textum Græcum opponas ex Ecclesiæ Africanæ codice, uti vocant, ubi similiter ac apud vulgatum Dionysium hæc numeralis nota legitur. Nam Græcus Africani codicis textus non est originalis Cyrilli, sed ex Latino Dionysii antiqua interpretatio Græca, quæ ex vitio Dionysii textu derivat, et veterem esse hunc librariorum lapsum confirmat. Hinc ergo manifestum fit veram lectionem in ms. Sirmondi fuisse corruptam ab illo antiquario, qui cum huic epistolæ alteram partem subiecit, et ex duabus epistolis unam compegit, diem Paschatis in hac postrema parte designatum, de quo pluribus agitur, ad priorem quoque partem transferendum putavit. Hac libertate in inscriptione eadem Cyrilli epistola data dicitur Carthaginiensi synodo congregatæ v kal. Decembris, cum apud Dionysium nulla talis notatio in inscriptione occurrat, sed in titulo Dionysius notaverit diem vi kal. Decembris, quo ea epistola ab Africanis ad Bonifacium pontificem missa fuit. Hactenus de epistola ad Carthaginense concilium.

5. Nunc de additione, seu de alia Cyrilli epistola, quæ nostri instituti propria est. Hæc nimirum agit de Paschate celebrando an. 444. Dicitur enim Pascha celebrandum apud Alexandrinos ix kal. Maii propter rationem embolismi anni, Latinos autem meditari celebrare illud vii kal. Aprilis luna xxii, ita ut communem annum facerent de embolismo. Hi omnes characteres conveniunt soli Paschati an. 444, quales quidem etiam in Paschasini epistola dein subijcienda deprehenduntur; ac proinde hæc Cyrilli, uti et Paschasini epistola, pertinet ad an. 443.

6. Petavius in notis ad hanc additionem tom. II de Doctrin. temp. hic innui affirmat Pascha ann. 607, et inde concludit hanc non esse Cyrilli epistolam, sed auctoris qui duobus ferme sæculis posterior fuit. Sed tota ejus ratiocinatio nititur scilicet cyclo decemnovennali, quem Romanis perperam tribuit, eo quod ipsi esset ignotus cyclos annorum 84 apud Latinos hoc tempore receptus: unde nihili facienda est. Pagius vero ad an. 419, n. 28, cum vidisset omnes characteres congruere Paschati an. 444, et omnes tum codices, tum scriptores hanc epistolam Cyrillo tribuere, recessit a Petavii sententia, sed ipsam a Cyrillo datam credidit ad quosdam monachos his argumentis: quia, inquit, non ad unum, sed ad plures scripta est; et hos quidem Cyrillo inferiores ac subditos innuunt verba, *Præcipio vobis ne faciatis*, etc.; monachos vero indicare videtur Pachomii monachi exemplum, quod iisdem litteris inseritur. At cum scripta sit ad Latinos, qui Pascha celebrare volebant vii kal. Aprilis, ad inferiores et Cyrilli subditos tradita dici nequit. Sicuti vero librarii arbitrio in epistola ad Africanos scriptum fuit *mandamus vobis*, ubi apud Dionysium legitur *nuntiamus*; ita eodem arbitrio in hac epistola scriptum credimus *præcipio vobis*, ubi aliud in originali ejusque versione modestius aliquid legebatur. Monachi autem exemplum ad propositum improbandum allatum, nihil conficit, ut ea epistola monachis tradita statuatur; cum præsertim Latinos monachos Cyrillum de Paschate an. 444 interrogasse ne suspicari quidem liceat.

7. Utrum tandem ad unum, an ad plures, scripta fuerit, dubitari potest. Tillemontius in Cyrilli Vita, art. 147, quibusdam Occidentis episcopis datum existimat. Si id collegit ex verbis *quod optamus, charissimi fratres*, non advertit hæc pertinere ad finem epistolæ, quæ Africanis tradita fuit. Si vero deduxit ex illis quæ huic posteriori fragmento inseruntur, *charissimi domini mei in mente habetote*, quæ Cyrilli potius quam Pachomii verba esse videntur, fortiora quidem sunt, sed non omnino convincunt; cum fieri potuerit ut is qui hanc epistolam anteriori ad Africanos subiecit, ita hæc loca plurali numero afferret, ut cohærerent cum antecedentibus, quemadmodum alia proprio ingenio eum immutasse cognoscimus.

8. Joannes Vander Haagen, auctor operis inscripti: *Observationes in veterum Patrum et pontificum prologos et epistolas paschales*, Amstelodami an. 1734, pag. 97, eam Cyrilli epistolam esse, et ad Leonem pontificem traditam propugnat. Id autem exinde potissimum statuit, quod ex una parte certum sit ex Paschasino S. Cyrillum Leoni interrogante de Paschate an. 444 per litteras eidem directas respondisse; ex alia vero parte textum qui in hoc fragmento legitur Beda tribuat epistolæ Cyrilli ad S. Leonem, et in ipso fragmento agatur quidem de quæstione Paschatis anni 444, de qua eum Leoni respondisse Paschasinus prodidit. Idem vero auctor allegat tria Bedæ testimonia: duo quibus ea epistola Cyrillo vindicatur, nimirum ex libro de temporum Ratione, et ex epistola ad Wichredam; tertium vero ex opusculo de Argumentis lunæ, ubi ad Leonem scripta dicitur testibus Petavio et Bucherio, sed locum se non potuisse invenire fatetur. Certe in editione Coloniensi an. 1688, tom. 1 pag. 151, in eo tractatu de Argumentis lunæ hæc reperimus: *Sic legitur in epistola quam beatus Cyrillus ad Leonem papam scripsit: Indicabo enim vobis, quid Bachumitus (lege Pachomius) monachus, etc. quæ quidem in fragmento mox recitando inveniuntur, sicut in eo leguntur etiam illa quæ tum in opusculo de temporum ratione ejusdem editionis cap. 41, tom. II pag. 83, tum in epistola ad Wichredam eodem tomo pag. 230, ex eadem Cyrilli epistola Beda recitat. Grave quidem est hoc testimonium Bedæ, qui cum ipsam epistolam non ad Africanos, sed ad Leonem traditam pronuntiat, hanc non subjectam perperam epistolæ ad Africanos, sed separatam et Leoni inscriptam reperisse deprehenditur, ac propterea iis vocibus carentem, quibus ea ad plures data præfertur. Nihil vero dubitamus quin Cyrillus in sua epistola ad Leonem iis formulis honoris et observantiæ erga apostolicam sedem usus sit, quæ in*

alii ejus ad Romanos pontifices litteris leguntur. Has vero omnes formulas ab eo qui hoc fragmentum epistolæ ad Patres concilii Carthaginensis adjectit immutatas credere oportet. Sed hæc ipsa interpolatio nobis persuasit ne hoc fragmentum absolute insereremus huic operi, in quo solas epistolas omnino sinceras describendas putavimus. Cum vero interpolatio inesse videatur in solis vocibus, re autem ipsa totum hoc fragmentum cohercat cum characteribus Paschatis an. 444, qui in certis Paschasini litteris deprehenduntur, nec non cum ipsius Cyrilli sententiis, quæ in aliis ejusdem opusculis paschalibus continentur; illud non omnino omittendum, sed huic monito subjiciendum, et aliquot etiam notationibus illustrandum credidimus.

601 FRAGMENTUM

Epistolæ S. CYRILLI Alexandrini ad S. LEONEM.

.....
 Simul Pascha celebremus ^a kal. ix. Maii propter

^a Loquitur de Paschate an. 444, juxta cyclum decemnovennale Alexandrinorum, in quo hic annus egdoadis octavus erat embolismalis, ut ex Paschasini epistola liquebit. *Et propter hanc quidem rationem embolismi anni Alexandrini contendebant Pascha hoc anno celebrandum ix kal. Maii, non vero cum Latinis vii kal. Aprilis, ac si annus esset non embolismalis, sed communis. In hoc scilicet tota, vel potior discriminis ratio sita erat inter Alexandrinos et Romanos circa Pascha hujus anni 444. Quod ut cuius planum fiat, sciendum est lunares annos alios esse communes, alios embolismales. Communes dicuntur, qui constant ex mensibus lunaribus 12 et diebus 354. Lunares enim menses nunc diebus 29, nunc diebus 30, alternatim computantur. Embolismales vero anni appellantur ii, quibus post duodecim menses lunares additur alius mensis item lunaris dierum 29 (sive is mensis decimus tertius vocetur, sive alter duodecimus), ita ut annus embolismalis constet ex diebus 383. Hic embolismus anno lunari identidem inseritur, ut aliorum annorum lunarium defectus ad solaris anni rationem hoc additamento suppleatur, et ita lunares anni cum solaribus aliqua ratione coæquantur: quod ad invenendam paschalem lunam primi mensis, quæ ab æquinoctio solis plurimum pendet, necessarium est. Hac autem de causa tam apud Alexandrinos, quam apud Romanos embolismales anni recepti fuerunt; sed methodo diversa, ut diversus ipsorum cyclus ferebat. In cyclo decemnovennali Alexandrinorum anni tertius, sextus, octavus, undecimus, decimus quartus, et decimus nonus erant embolismales; cæteri autem erant communes. Ita post duos annos communes apud ipsos sequebatur unus embolismalis, exceptis octavo et decimo nono, qui post unicum annum communem subjiciebantur. In cyclo autem Romanorum annorum 84 anni embolismales post duos communes nulla exceptione collocabantur. Cum porro in hoc Romanorum cyclo annus sexagesimus tertius, in quem cadebat annus vulgaris æræ 444, esset annus communis; in cyclo autem Alexandrinorum annus octavus eidem anno 444 respondens esset embolismalis; palam fit primum paschalem mensem apud Romanos, Alexandrinis ob rationem embolismi fuisse decimum tertium, seu alterum duodecimum mensem anni lunaris præcedentis, qui Paschati non poterat convenire: et hac potissimum de causa in statuendo Paschatis die ejus anni alteri ab alteris mense integro dissidebant. Diximus vero totam, vel potiore discriminis rationem in hoc sitam esse. Alia enim Latinis accessit difficultas, ne in Alexandrinorum sententiam transirent, nimirum ob limites paschales diversos, ut not. 17 (col. 608, n. 1) ad Paschasini epistolam dicitur.*

^b Sermo est de Paschate juxta Latinorum cyclum, in quo, ut diximus, hic annus erat communis; ac propterea cum neomenia paschalis ipsis esset dies 5 Martii, Pascha cadebat in diem Dominicam vii kal. Aprilis, luna xxii, ut etiam Paschasinus notavit, ac sequenti annotatione explicabitur.

^c Latini in suo cyclo notabant kal. Januarii feriam

A rationem embolismi anni. Quod **602** si faciatis ^b vii kal. Aprilis, luna xxii, ut jam præparatis, communem annum facitis de embolismo, dum observatis ^c lunam incensam in iii nonas Martias juxta regulam Latinorum kal. Januarii ^d, Dominica luna xxvii;

septimanæ, et ætatem lunæ, ut parum sit ex Victorii cyclo, nec non ex cyclo anonymi Fastis annexo, quem noster cardinalis Norisius edidit, sicuti etiam ex cyclo, qui in Anecdotis Latinis Muratorii tom. III legitur. Ex ætate lunæ determinabatur neomenia Januarii, et consequenter etiam Martii: erat enim constans Latinorum regula: *Qualis luna est in Januario, talis quoque est in Martio*. Ex feria autem facile erat colligere Dominicam Paschatis. Hoc porro anno 444, in cyclo Latinorum k. i. Januarii feria notabatur *sabbatum*, ætas vero lunæ xxvii, ut sequenti annotatione ostendemus. Erat ergo neomenia Januarii et Martii die 5, ac propterea dies Dominica Paschatis 26 Martii, luna xxii. Nam cum ille annus esset bissextilis, Dominica quidem incidebat in diem 19 Martii, luna xv. At cum Pascha celebrandum non esset ante æquinoctium, Latinorum vero regula vetaret celebrari ante lunam xvi, differendum fuit in Dominicam sequentem 26 Martii, luna xxii.

^d Legendum est *sabbato*, non *Dominica*, ut ex omnibus cyclis Latinorum liquet. Hunc lapsum sive librario, sive, ut alii suspicantur, Cyrillo tribuas, nihil refert. Porro in cyclo anonymi apud Norisium ad an. cycli 63, in quem incidit annus Christi 444, nec non in vetusto cyclo apud Muratorium, tom. III Anecdotorum Latinorum pag. 204 et seqq., ad an. 62, qui per auctoris lapsum correspondet anno 63, ut videre est apud Joannem Vander Haagen auctorem Observationum in anonymi cyclum a Muratorio editum pag. 273. In his, inquam, cyclis notatur Januarii kal. *Sat.* id est Saturni dies seu sabbatum, vel feria 7. Luna autem xxviii, non vero xxvii. Sed hi Latinorum cycli annorum 84 constructi fuerunt eo tempore quo saltus lunæ duodecimo quoque anno admissus, ab initio cycli ad annum 63, quinque saltus lunæ afferebat. Leonis autem tempore emendante Prospero inductum fuerat ut lunæ saltus quarto decimo quoque anno admitteretur, ut probavit laudatus Vander Haagen pag. 217 et seqq. Observationum in Chronicon Prosperi: unde quatuor tantum lunæ saltus ab initio cycli ad annum 63 inciderunt. Quilibet autem saltus ætati lunæ unam diem addit. Itaque in illis cyclis, qui astruebant quinque saltus, una dies ætati lunæ accedebat usque ad annum 63, supra eum cyclum, qui ex correctione Prosperi quatuor tantum saltus recipiebat: ac propterea in illis cyclis in kal. Januarii anni 63 lunæ ætas erat xxviii; in cyclo autem recepto Leonis tempore, xxvii. Ipsa quidem luna *incensa*, seu neomenia paschalis, quam auctor hoc anno ponit in nonas Martias, sicut in Martii, ita et in Januarii kalendis exigit ætatem lunæ xxvii. Hic vero notandum est cardin. Norisium in Diagramate cycli anni 84, in quo ad an. 63 kal. Januarii, notavit ex Fastis ætatem lunæ xxviii perperam signasse neomeniam paschalem ejusdem anni die 5 Martii, seu iii nonas, cum in hypothesi ætatis lunæ xxviii veteri stylo Fastis apposita neomenia inciderit in diem 4 Martii seu iv non. Martii. Id quidem ille induxit cogentibus hinc certis testibus de die Paschatis an. 444, hinc vero cyclo suis Fastis apposito, quem eodem anno obtinuisse præsumpsit:

et non observandum est in hoc anno pro causis **603** quas ^a supra diximus. Sicut enim vitandum est Pascha, quod diximus, in hoc anno; ita cavendum est ne faciamus Pascha anni embolismi in anno communi, et communis in embolismo. Debemus enim investigare epactas ^b lunares in mensibus totius anni, ut celebremus Pascha in luna ^c primi mensis, in principio anni post veris exordium. Sol enim ipse quotidie terra marique pariter clauditur in fine diei, et in diei initio aperitur. Et finit sol cursum totius anni in xii kal. Aprilis, et lunaris globi plenitudo, vel diminutio, digitorum motu, rationis magisterio, et calculi supputatione aliqua prævidetur; ut numeremus xii tantum lunas juxta supputationem legalem ^d Hebræorum in anno communi, et xiii in embolismo secundum computationem dierum.

Indicabo vero vobis, quod ^e Pachomius insignis factis, apostolicæ gratiæ egregius fundatorque Ægypti cœnobiorum, edidit ad monasterium, quod lingua Ægyptiorum vocatur ^f Panum, litteras, quas

hæcque ut conciliaret, arbitrarium systema lunarium plenarum invenit, quod ipse pariter repudiasset, si de inducta ante eum annum cycli emendatione ita suspicatus fuisset, uti postea dubitavit ob Pascha anni 454.

^a Hæc verba initio non pauca deesse indicant.

^b Quæ ab Alexandrinis vocabatur *epacta*, Latinis *ætas lunæ* dicebatur. Nominantur autem *epactæ lunares in mensibus totius anni*, id est non annuæ, sed menstruæ, eo quod harum investigatio necessaria sit ut legitimum Paschatis tempus inveniat.

^c Hanc regulam ob Pascha determinandum maxime observandam Joannes Vander Haagen pag. 105 observat. in Cyrilli epistolam accuratissime explanat. Intelligitur autem *primus mensis anni lunaris sacri Judaici, in principio anni solaris tropici naturalis ab æquinotio verno incipientis post veris exordium*, quod mox figitur *diei xii kal. Aprilis*. Id cum Cyrilli prologo convenit, ubi æquinotium vernum, et veris exordium similiter statuitur *xii kal. Aprilis*, hoc est Martii 21, seu mensis Pharmuti 25. Hæc dies maxime observanda in Paschatis computo: et cum dicitur Pascha celebrandum *post veris exordium*, indicatur ex Alexandrinorum regulis celebrari non potuisse in ipso vernali æquinotii die. Cum enim Pascha celebrari non possit luna xiv primi mensis, sed die Dominica, quæ eam lunam xiv proximè subsequitur, celebrandum sit; Pascha celebrandum *post veris exordium*, seu post æquinotium vernum, citius apud Alexandrinos cadere poterat in lunam xv, si hæc luna esset Dominica, et luna xxiv cum æquinotii die concurrisset.

^d *Hebræorum* scilicet, qui anno lunari et mensibus lunariibus utuntur, ut primum mensem paschalem definiant juxta præceptum Legis: *Custodi primum mensem*. Additur *secundum supputationem dierum*, ita scilicet ut cum ante mensem paschalem inserendus est embolismalis, quemadmodum hoc anno 444 Alexandrii contendebant, in anno embolismali mensium lunarium tredecim supputentur dies 384, ubi in anno communi mensium lunarium duodecim dies 354 computabuntur.

^e Gennadius, de Vir. illustr. cap. 47, Pachomii litteras memorat *ad omnium monasteriorum præpositos*, quibus præcipitur *ut in unum antiquius monasterium, quod lingua Ægyptiaca Baum vocatur, Pascha diem velut æterna lege celebrant*. Integræ hæc litteræ ex interpretatione Hieronymi ab Holstenio editæ sunt post Pachomii regulam. Sed cum nihil ejusmodi, quod in fragmento legitur, continent, aliæ Pachomii

604 angelo dictante perceperat, ut non errorem incurrerent in solemnitatis paschalis ratione, scientique lunam primi mensis in anno communi et embolismo. ^e Charissimi Domini mei in mente habetote, quod constitutum est Pascha primum in Ægypto ad commonitionem, ut manducarent filii Israel agnum in typo veri Agni in luna primi mensis. Posterius autem Pascha factum est ad recordationem, in quo Manna descendit, quod ostendit, quod recederet agnus umbratilis, quando descendisset verum Manna. Dominus autem noster Jesus Christus conjunxit in una die agnum Judæorum, et verum Manna, quando benedixit panem et vinum dicens: *Hoc est corpus meum, et sanguis meus* in luna primi mensis, in anni principio. Ideo recordemur et memores sinus offerre quæ obtulit Jesus pro nobis in primo mense. Dixit enim Dominus Jesus: *Hæc quotiescumque feceritis, in mei recordationem et memoriam facietis*. Scrutemini quæ diligentissime, quæ ordinavit synodus ^b Nicæna, lunas xiv **605** omnium

litteræ, quæ perierint, a Cyrillo indicatæ videntur. Bedæ de Temporum ratione c. 41, tom. II edit. Col. an. 1682 pag. 83, secundo loco; et de Argumentis lunæ, tom. I pag. 151, ipsum Cyrilli testimonium de Pachomio recitat; et Joannes Noviomagus, in notatione ad memoratum cap. 41, affirmat apud se fuisse Pachonii opusculum de Paschate, quod se editurum spondet. Num vero uspiam ediderit, ignoramus. Idem vero Bedæ, de Argumentis lunæ pag. 151, addit: *Legimus in epistolis Græcorum, quod post passionem apostolorum S. Pachomius abbas in Ægypto cum monachis suis in oratione a Domino rogavit ut ostenderet ei quomodo Pascha deberet celebrare. Et misit Dominus per angelum suum ad præfatum S. Pachomium cyclum decemnovalem hoc modo. Nonæ Aprilis norunt quinos, octonæ kalendæ axim deprimunt*, etc. Num hæc particula, qua cyclus decemnovennalis ad inveniendum Pascha angelo suggerente approbatus fuit, desumpta sit ex epistola Pachomii, quam Cyrillus allegat, aliorum judicium esto.

^f Apud Bucherium hoc monasterium vocatur *Bonum*. Quidam legendum malunt *Baum*, alias *Bau*, vel *Pabau*, quod præcipuum erat inter Pachonii monasteria. Prætulimus lectionem Bedæ, qui ipsam Cyrilli ad Leonem epistolam in suis codicibus reperit. Unum Pachonii monasterium nomine *Pachnum* memoratur.

^g Hoc loco librarii interpolatio deprehenditur: cum hoc fragmentum epistolæ ad synodum Carthaginensem subjecit. Vide adnotationem præmissam num. 7.

^h Paulo post dicitur *scripsisse synodus Nicæna cyclum lunarem primi mensis*. Nisi librarii arbitrio vel interpretis minus accurati negligentia mendum irrepsit in vocem *scripsisset*; Cyrillus quoque sensit cyclum decemnovennalem ab eadem synodo fuisse præscriptum, ut tradiderunt Ambrosius in epistola ad episcopos, Emilia scribens de Paschate an. 387, et Proterius Cyrilli successor in epistola ad S. Leonem de Paschate an. 455. Sunt qui eundem cyclum a Nicæna synodo institutum velint. Sed illum ab antiquiori Anatolio editum, multo ante in Alexandria Ecclesia obtinuisse liquet ex Eusebio l. vii c. 32. Itaque Nicæni Patres illum probare solum et præscribere potuerunt. Id autem etsi nulli veteres historici memorent, hæc tamen ratione commode intelligi potest. Cum nimirum lidem Patres sauxerint, ut Pascha ab omnibus ubique eadem Dominica celebraretur; id profecto obtineri non poterat, nisi uno eodemque cyclo omnes uterentur. Cum porro in eum finem

annorum per decemvennem cyclum, ut non fallatur in luna XIV cum Judæis et hæreticis, qui dicuntur tessares kœdecatitæ. Et constitutum est in omnibus synodis, præter synodum Gangrensem et Cæsariensem, ut non faceret ulla Ecclesia, vel civitas, et omnis regio contraria his quæ statuta sunt de Pascha in Nicæno concilio.

Credite mihi quod si non scripsisset synodus Nicæna cyclum lunarem primi mensis, sufficeret cyclus lapidis Silentis in Perside ad exemplum rationis paschalis, cujus candor interior cum luna primi mensis crescit et decrescit. Ideo nuntiavi vobis hæc omnia, eo quod dubitatis de luna primi mensis in hoc anno. Ideo * præcipio vobis ne faciatis Pascha in mense Martii in anno embolismi, sed in IX kal. Maii in unitate Ecclesiæ catholicæ. Verum Agnum veri Israelitæ immaculatum immaculati comedamus: quia in una domo 606 præceptum est Israeli carnali agnum anniculum comedere. De quo agno immaculato veracissime præceptum est: *Non occides agnum in lacte matris suæ*, hoc est in proximo pascha conceptionis suæ in utero matris suæ. Ideo prænantem Mariam, ne sicut stuprata et adultera lapidibus interficeretur, clam voluit Joseph dimittere. Ut vero non occideretur agnus in lacte matris suæ, in pascha natiuitatis suæ proximo fugit Joseph in Ægyptum, Angelo præcipiente, in mense Martio, anno revertente, in quo mense eduxit Cain Abel justum in campum, ut occideret eum in typo Christi ducti ad prætorium Pilati in sexta feria: quia eodem die conceptus in utero est, et mortuus in cruce; dum in sexta feria

illi decreverint ut Alexandrina Ecclesia, quæ memoratum cyclum adhibebat, et calculandi arte erat celebris, diem Paschatis in ejusdem utique cycli normam Romano episcopo significaret, unde apostolica auctoritate universalis Ecclesia per totum orbem definitum Paschæ diem sine ulla disceptatione cognosceret, ut idem Cyrillus in prologo paschali tradit; hoc sane decreto eum cyclum satis approbasse, et quodammodo præscripsisse dici queunt. Notandum vero est hoc decretum Nicænum, non Romano, sed Alexandrino episcopo præcepisse, ut ad Romanum antistitem in memoratam rationem scribens, ejus assensum auctoritatemque excitaret, qua Pascha eodem die a toto Christiano orbe sine disceptatione celebraretur. Cum vero hæc Nicæna decemvennalis cycli approbatio valde implicita et obscura fuerit, nulloque canone expressa, nihil mirum, si Romani pontifices, qui cæteroquin Nicænum concilium maxime venerabantur, non deseruerunt suum cyclum annorum 84 qui primis temporibus in determinando Paschate a decemvennali non discrepabat: etsi, cum posterius quæstiones paschales cœperunt commoveri, non nisi serius Alexandrinum cyclum recepere.

* In hunc pariter locum irrepsisse aliquod mendum, in admonitione observavimus num. 6.

† Adduntur in fine exemplaris S. rmondiani: *Et omnia scripta authentica synodi Nicænæ protuli*. Hæc autem glossæ sunt ab eo additæ, qui postquam hanc epistolam subjecit litteris Cyrilli ad Africanos, eo quod ejus partem, vel appendicem crederet, hanc clausulam, quæ ad easdem litteras refertur, perpetuam posuit.

‡ Hanc epistolam relegimus cum ms. Vat. Regiæ sæculi XI pag. 115 Paschali Operi insertam. Vide observationem Quesnelli tom. II nostræ editionis, et

mortuus est Adam in anima pro peccato in paradiso, et in eodem obiit in corpore. Responsum est, ut opinor, omnibus quibus interrogastis me ^b.

607 • EPISTOLA • III.

PASCHASINI EPISCOPI LILYBETANI AD LEONEM PAPAŒ.

De Paschate anni 444.

SYNOPSIS. — Paschasinus de cyclo paschali a Leone consultus, post pauca de Sicilia clade præmissa, Alexandrinam supputationem, Romanæ posthabita, retinendam esse probat, tum ex Hebræorum calculo, tum ex miraculo quod Zosimi papæ tempore contigit.

Domino vere sancto atque beatissimo ac apostolico, mihi que post Dominum plurimum colendo papæ LEONI PASCHASINUS episcopus.

CAP. I. — Apostolatus vestri • scripta diacono Panormitanæ Ecclesiæ SILANO deferente percepi, quæ nuditati meæ atque ærumnis, 608 quas amarissima captivitate faciente incurri, solatium in omnibus atque remedium attulerunt, cœlesti rore meum animum recreantes, atque omne quod triste fuerat, abstergentes, domine venerabilis papa. Jubere dignatus est coronæ vestra, ut † quid paschalis supputationis veritas ‡ anni post hunc futuri haberet, sacrosanctis auribus vestris exiguitas mea intimaret. Cui præcepto † pio inobediens existere non potui omnino, nec debui. Diutino itaque tractatu, vel ratiocinatione id verum invenimus, quod ab Alexandrinæ Ecclesiæ † antistite beatitudini vestræ rescriptum est. Nam cum Romana supputatio, quæ cyclo concluditur, cujus ipse, de quo agitur, erit † sexagesimus tertius

confer annotationes in præmissum Cyrilli fragmentum, ac præsertim annot. I (Col. 601, n. °), ubi quæstionis potissima ratio exponitur.

‡ Al. post. ep. 2. Quæ erat 3, nunc 4. Scripta an. 443.

* Indicatur Leonis epistola ad Paschasinum, quæ desideratur, de Paschate scripta hoc eodem anno 443, in qua mentio fiebat litterarum Cyrilli ad Leonem, quarum fragmentum jam dedimus. Quod autem traditur S. pontificis epistola nuditati et ærumnis Paschasini solatium in omnibus atque remedium attulisse, respicit Siciliæ magnam partem occupatam a Vandalis an. 440, qua occasione Paschasinus non tam captivitatem quam honorum suæ Ecclesiæ jacturam passus fuerat. Res quidem Ecclesiarum aliquamdiu fisco addictas fuisse a barbaris, colligi videtur ex papyro Ecclesiæ Ravennatis exarata paulo post an. 444, et a marchione Maffeo edita in Hist. diplomatica pag. 132. ubi conductoribus patrimonii ejusdem Ecclesiæ in Sicilia degentibus inter cæteras pensiones solvendi traduntur aurei solidi 75 pro pensione tritici, sive hordei, quod ante barbarico fisco præstabatur. Inter has ærumnas Leo una cum litteris aliquod Paschasino subsidium attulit. Mox pro Silano Quesn. in margine: al., Silvano.

† Editi, quod. Melius ex nostro Vaticano Reg.

‡ Æræ Christianæ 444.

‡ Idem codex omittit pio.

† Scilicet Cyrillo, qui die 9 Junii anni 444 obiit. Fragmentum hujus rescripti jam præmisimus.

‡ In antiquioribus vulgatis erronee legebatur 64. Recte emendavit Bucherius ex ms. codice in Comment. ad Victorii Canonem. Idem habetur in duobus mss. quibus usus est Usserius in Britann. Eccles. Antiquit. et in nostro Vaticano codice: enim vero sermo est de Latinorum cyclo annorum 84, qui cum

annus, qui cyclo cœpit a consulatu ^a ANTONINI et A SIAGRII, nobis dubietatem afferret, eo quod ^b septimo kalendarum Aprilium ^c die dies Dominica et luna vigesima secunda incurreret, et iterum nono kalendarum Maiarum die (ut rei veritas habet) Dominica dies et luna decimanona obveniret : in hoc ambiguo fluctuantes, ^d ad Hebræorum, hoc est legalem supputationem nos convertimus, quæ cum a Romanis ignoratur, facile errorem incurrunt. Cœpit ergo ^e ogdoas a consulatu **609** virorum clarissimorum Ætii iterum et ^f Sigisvulti, quæ clauditur anno de quo quæstio videtur exorta. Talis ratio hæc est : ^g Piores duo sunt anni communes, tertius embolismalis, quartus et quintus communes, sextus embolismalis, septimus communis, octavus embolismalis. Pervidet ergo apostolatus vestri prudentia ^h octavum annum ogdoadis fieri aliter non posse nisi embolismum teneamus. ⁱ Quod si voluerimus illud quod superius diximus, id est, quod primum incurrat Pascha, septimo kalendarum Aprilium die celebrare, communem annum faciemus, et incipiet omnis deinceps subsequentium annorum supputatio vacillare.

incœperit, ut Paschasinus monstravit, a consulatu Antonini et Siagrii an. 382, jam annus 444 de quo vertebatur quæstio, est annus cyclo 63.

^a Al., Antonii, perperam. Cæterum ante hunc consulatum, seu ante an. 382, Latini hoc eodem cyclo utebantur, ut ex Fastis consularibus probavit card. Norisius diss. 1. Hic ergo indicatur initium cyclo, qui anno 444 decurrebat. Marianus Scotus in Chronico post nomen Siagrii addit anno quarto Gratiani.

^b Idem Marianus a sexto, et paulo post, octavo pro nono kal. Maiarum, perperam. Innuitur nimirum discrimen inter supputationem Romanorum et Alexandrinorum : nam illi ex suo cyclo annorum 84 Pascha anni 444 affligebat vii kal. April., isti vero ex suo annorum 19 prorogabant in ix kal. Maii, ut annot. 1 (Col. 601, n. ^a) in Cyrilli fragmentum fusius explicavimus.

^c Codex Vat. delet die. Mox legelatur luna xxi. Emendavimus ex fragmento epistolæ Cyrilli ad Leonem. Confer annot. 3 in memoratum fragmentum. Sic pariter die ix kal. Maias inferius notatur luna xix, quæ esse deberet xviii, si die vii kal. Aprilis fuisset luna xxi.

^d Cur Paschasinus sese converterit in hac controversia ad Hebræorum legalem supputationem, alii aliter interpretantur. Probabilior autem videtur ratio, quia Alexandrini ex lunis xiv primi mensis a lege Hebræorum præscriptis, in quas istorum Pascha cadebat, dies Paschæ et lunæ determinabant, eandemque anni communis et embolismi methodum sequebantur, quam apud Hebræos obtinuisse Paschasinus commemorat c. p. 2.

^e Alexandrini suam enneadecateridem, seu suum cyclum decemnovennalem, id est annum 19 dividebant in ogdoadem et hendecadem. Ogdoas primos octo cyclo annos complectebatur, hendecas undecim reliquos. Ogdoadis Paschasinus hic expresse meminit et affirmat eam cœpisse a consulatu Ætii iterum et Sigisvulti, nimirum anno 437, a quo decemnovennalis Alexandrinorum cyclo per hoc tempus decurrens ordebatur. Cum vero annus 444 esset hujus ogdoadis ultimus, idcirco subjicit, quæ clauditur anno, de quo quæstio videtur exorta ; de Paschate enim hujus anni erat disputatio.

^f Noster codex, Sigisvulti, quæ concluditur. Questionellus in margine. Al., Sigismildi.

^g Ms. Vat. : Duo sunt priores anni communes, tertius embolismus ; item quartus et quintus communes. Hæc autem in Alexandrinorum rationem, a quibus

CAP. II. — Et ne hoc quod i exposuimus beatitudini vestræ obscuritatem aliquam afferat, suggerimus communes annos, apud Hebræos duodecim tantum lunas, hoc est dies 354 habere ; embolismos vero lunas tredecim habere, hoc est dies 384. Necessitate ergo embolismi cogimur id tenere, quod ^k longius est, ne a vero deviare videamur. Neque nobis aut novum aut erraticum ^l videatur, cum dies passionis undecimo kalendarum Maii occurrat, a qua (sicut ^m Græcis videtur) Pascha nomen accipit ; licet Hebrææ linguæ interpretes tradant Pascha transitum dici, quod tamen idem et Joannis evangelistæ dicto firmatur, quo ait, cum de passione loqueretur : Cum venisset hora ut transiret Jesus de hoc mundo ad Patrem (Joan. xiii, 1). Non ergo nos dies una longius **B 610** posita terreat, ne cum hanc vitam incurramus errorem, sicut evenit tempore beatæ recordationis domini mei, prædecessoris apostolatus vestri Zosimi, anno consulatus Honorii Augusti undecimo, et Constantii secundo. Tunc enim, cum declinaretur, ne decimo kalendarum Maii dies Paschæ teneretur, ⁿ celebratum octavo die kalendarum Aprilis, id est, quatenus Romani discreparint in constituendis annis communibus et embolismis, diximus annot. 1 in fragmentum Epistolæ Cyrilli.

^h Cum scilicet annus 444, ex Alexandrinorum cyclo octavus ogdoadis, esset embolismalis, embolismi ratio requirebat ne Pascha celebraretur vii kal. Aprilis, qui erat mensis embolismæus, seu postremus anni sacri, non vero primus, qualis debebat esse mensis paschalis. Vide annot. 1 (Col. 601, n. ^a) in laudatum fragmentum.

ⁱ Ms. Vat. : Quoniam si voluerimus illud quod superius diximus, idem quod primum incurrat, vii kal. Apr. die celebrare ; corrupte.

^j Sic melius ex laudato codice, quemadmodum postea plurali quoque numero, suggerimus. Vulg., exposui.

^k Pascha scilicet ix kal. Maii, non vero vii kal. Aprilis tenendum est, cum embolismi ratio id requirat, uti monuimus annot. 14 (supra ^b). Hinc autem patet mensem embolismalem immediate præcedere mensem Paschæ, et ipsum Pascha uno mense longius protrudere.

^l Apud Marianum, *erratum*. Erraticum porro Romanis videbatur Pascha prætrahere in diem ix kal. Maii, id est in diem aprilis 23. Immo sub Zosimo declinarent celebrare Pascha x kal. Maii, seu Aprilis 22. Nam limes ultimus Dominicarum paschalium apud eosdem erat xi kal. Maii, seu Aprilis 21. Huic autem objectioni respondet Paschasinus, Dominicam quidem paschalem excedere ultimum Latinorum litem Aprilis 21, non vero diem Passionis hunc litem pertransire, idque posse sufficere, quia Pascha, sicuti Græcis videtur, a passione nomen accipit. Similem responsionem indicaverunt etiam Ambrosius in epistola ad episcopos Æmilæ, et Cyrillus in Prologo paschali ; sed hi per diem Passionis intellexerunt lunam 14, in quam cadebat Pascha legale, quod fuit typus Passionis Christi. Hæc tamen Paschasini ratio Leoni persuasit : unde Pascha anni 444 celebratum fuit ix kal. Maii, ut testatur Prosper in Chronico inquit : Nec *erratum est, quia in die xi kal. Maias dies Passionis fuit*. Immo ipse Leo, epist. 121 ad Marcianum scripta an. 453, hanc eandem rationem adoptavit cap. 2.

^m Marianus delet vocem Græcis. Mox pro accipit in cod. Vat. Reg., accipit.

ⁿ Idem cod. Vat., celebrandum est, legendum celebratum est.

pro emolumento ^a communis est annus tentus, et error gravissimus est ortus, in tantum ut ^b mysterio certo, quod dono sancti Spiritus ministratur, hæc veritas probaretur. Quod propterea credidi exponendum, quia locus ipse etiam sancto atque a me venerando fratri meo ^c Libanio diacono notissimus est. Cujus mysterii miraculum tale est.

CAP. III. — Quædam vilissima possessio, Mellinas appellatur in montibus arduis ac silvis densissimis constituta, illicque perparva atque vili opere constructa est Ecclesia. In cujus baptisterio nocte sacrosancta paschali, baptizandi hora, cum nullus canalis, nulla sit fistula, nec aqua omnino vicina, fons ex se repletur, paucisque qui fuerint consecratis, cum deductorium nullum habeat, ut aqua venerat, ex sese ^d discedit. Tunc ergo, sicut supra diximus, sub sanctæ memoriæ domino quondam meo ac beatissimo papa Zosimo ^e, cum apud Occidentales error ortus fuisset, consuetis lectionibus ^f nocte sancta decursis, cum presbyter secundum morem baptizandi horam requireret, usque ad lucem aqua non veniente, **611** non consecrati, qui baptizandi fuerant, recesserunt. Ut ergo brevier narrem, illa nocte, quæ lucebat in diem Dominicam, decimo die kalendas Maii fons sacer hora competenti repletus est. Evidenti ergo miraculo claruit Occidentalium partium fuisse errorem.

CAP. IV. — ^g Hæc prout potui, vel epistolaris brevitatis passa est, jubente apostolatu vestro, rescripsi; provolutus obsecrans ut pro mea parvitate, immo pro totius orbis statu, orare dignemini: ut tandem de tot necessitatibus liberati cognoscamus

^a Vulgati, *communis est annotatus*. Magis placuit lectio cod. Vat., cui Mariani exemplum astipulatur, cum præsertim Paschasino familiare sit verbum *teneo*, sicut cap. 1: *Embolismum teneamus*, ita hic, *communis annus tentus est*.

^b Marianus, *ministerio*.

^c Apud Bucherium, *Bolliano*. In ms. Vat., *Libano*. Quesnellus suspicatur legendum forte *Silano*, qui initio epistolæ memoratur.

^d Quesnellus in margine: *Al., descendit*. Ms. Vat., *descendit*.

^e Marianus addit, *anno nono Honorii*; et paulo post pro *Occidentales* habet *Orientalis*. Legendum autem *Occidentales*, cum cyclus annorum 84, unde error exortus fuit, apud solos Occidentales obtineret.

^f Quesnellus in margine: *Al., nocte sacra*. Mox decursis reposuimus ex cod. Vat., cum antea legere tur *discussis*.

^g Quæ sequuntur usque ad finem ex Mariano Scoto et ex editione Bucheriana ope codicum restituta Quesnellus suæ editioni adjecit Leguntur etiam in nostro ms. Vat., exceptis ultimis verbis, *Orate pro me*.

^h Mariannus Scotus, *miseri cordiæ*.

ⁱ *Al. 5*. Quæ autem erat *4*, nunc *6*. Scripta 10 Octob. an 443.

^j Invenitur hæc epistola in quindecim collect., 2, 5, Dionysiana 6, Hadriano 7, 8, Hisp. 9, Isid. 10, 11, 12, 13 et 20 usque ad 24. Inter has tres tantum collectiones diversæ originis sunt, nimirum secunda Corbeiensis, quinta Quesnelliana et sexta Dionysiana. Ex hac postrema cæteræ collectiones hanc epistolam describere. In hac emendanda usi sumus duodecim variarum collectionum inss. libris inter quos

quoniam ipse est Deus noster, qui facit mirabilia solus. Qui jam non tradat bestiis animas confidentes sibi, neque amplius patiatu tentari nos supra id quod ferre possumus, sed faciat cum tentatione proventum ^h misericordem pro sua pietate, ut sustinere possimus. Orate pro me.

EPISTOLA ⁱ IV.

^j AD EPISCOPOS PER CAMPANIAM, PICENUM, TUSCIAM ET UNIVERSAS PROVINCIAS CONSTITUTOS.

^k SYNOPSIS. (Ex Dionysio Exiguo). — I. *Ut nullus episcopus servum alterius ad officium clericatus ^l promovere præsumat*. II. — *Ut quicumque ad sacerdotium, vel viduarum mariti, vel ^m habentes numerosa conjugia, promoti fuerint, ab ecclesiasticis officiis arceantur*. — III. *Quod usuras non solum clerici exigere non debeant, sed nec laici ⁿ Christiani*. — **612** IV. *Ut clericus nec suo, nec alieno nomine sensu exerceat*. — V. *Ut si quis sacerdotum contra interdicta fecerit, ^o a suo submoveatur officio*.

LEO episcopus urbis Romæ omnibus episcopis per Campaniam, Picenum, Tusciam et universas provincias constitutis ^p in Domino salutem.

Ut nobis gratulationem facit Ecclesiarum status salubri dispositione compositus, ita non levi nos mœrore contristat, quoties aliqua contra ^q constituta canonum ecclesiasticamque disciplinam præsumpta vel commissa cognoscimus: quæ si non qua debemus vigilantia ^r reseceamus, illi qui nos speculatores esse voluit (*Ezech. iii, 17*) excusare non possumus, permittentes ^s sincerum corpus Ecclesiæ, quod ab omni macula purum custodire debemus, ambientium improba ^t contagione fœdari, cum ipsa sibi membrorum ^u per dissimulationem compago non congruat.

præcipui sunt Vindebon. 39 collect. 5 et Vaucanus Dionysii, et duo collect. 9 Hispanicæ, unus Vindebon., alter Vat.

^k In mss. collect. 5 synopsis hujus epistolæ sic fertur in præmissa tabula num. 76: *Ad universos episcopos Campaniæ, Piceni et Tusciæ, ut servi vel originarii, aut cujuslibet conditionis obnoxii, ab ecclesiasticis officiis repellantur, et de his clericis qui ob hoc fenerant ut usuras accipiant*.

^l Vindebon. collect. Hisp., *provehat*, in tabula Dionysii apud Tustellum, *promoveat*. Sed in titulo capiti præmissa. *promovere præsumat*.

^m Quesnellus, *qui habuerint*.

ⁿ Vocem *Christiani* a Quesnello omissam ex editis et potioribus codicibus revocavimus.

^o *Al., a suo sit officio subnoventur*.

^p Verba in *Domino salutem* a Quesnello ommissa ex anterioribus editionibus, nostrisque mss. nec non ex Cresconio reposuimus. Quidam codices præterunt nomina propria Campaniæ, Piceni et Tusciæ.

^q Duo codd. et antiquiores editiones, *statuta*. Paulo post duo mss. Vercellensis coll. Hadr. pro *vel commissa* habent *vel contempta*.

^r Cod. Vindebon. collect. 5, *resecamus*. Dein in uno Vat., *excusari*.

^s Cod. Vat. Dionysii, *sinceræ*.

^t Cod. Corbeien. collect. 2 apud Quesn., *cogitatione*.

^u Hanc Quesnelli correctione ^v, quam sensus videtur exigere retinimus, cum potioribus nostris mss. confirmetur. Hinc etiam in vulgatis, ubi *per dissimulationem* legitur, ad marginem notatur *per dissimilitudinem*; quod si non ex codd., sed ex conjectura, ut videtur, factum est, emendationem a sensu exigi judicatum fuit. Vide not. 1 Quesn.

CAP. I. Alieni servi ordinationem esse illicitam. — **A** unus uxoris vir, a sacro ministerio arcendum. — **a** Admittuntur passim ad ordinem sacrum, quibus nulla natalium, nulla morum dignitas suffragatur; et qui a dominis suis libertatem consequi minime potuerunt, ad fastigium sacerdotii, tamquam **b** servilis vilitas hunc honorem capiat, provehuntur; et proliari Deo posse creditur, qui domino suo necdum probare se potuit. Duplex itaque in hac parte reatus est, quod et sacrum **c** ministerium talis consortii vilitate polluitur, et dominorum, **613** quantum ad illicitæ usurpationis temeritatem pertinet, jura solvuntur. **d** Ab his itaque, fratres charissimi, omnes provinciæ vestræ **e** abstineant sacerdotes; et non tantum ab his, sed **f** ab aliis etiam qui originari aut alicui conditioni obligati sunt volumus temperari: nisi forte eorum petitio aut voluntas accesserit, qui aliquid sibi in eos vindicant potestatis. Debet enim esse immunis ab aliis, qui divinæ militiæ fuerit aggregandus (II Tim. II, 4); ut a castris dominicis quibus nomen ejus ascribitur, **g** nullis necessitatibus vinculis abstrahatur.

CAP. II. Viduæ maritum, et qui fuerit plusquam

a Dist. 54, Admittuntur, c. 21.

b Cod. Vat. 544 collect. 24, servilitas honorem capiat. Duo Vercell., accipiant. Vulg. ante Quesn. verbo capiat præmittunt jure, quod in omnibus cum nostris tum Quesn. mss. et apud Tustellum deest.

c Ita Quesn. ex suis codd., quibus et nostri concinunt, necnon etiam Tustellus. Vulg. cum posterioribus mss., mysterium.

d Ab his verbis inchoant cap. 1 mss. Thuan. 1 et Corb. Quesnelli.

e Dist. 54, Nullus sacerdotum, c. 1.

f Sic ex puro Dionysii Vat. exemplari aliisque Hadrianeis, nec non ex Vat. 1547 ac edit. Cresconji cap. 195, cum quibus concinit collectio Herovalliana a Petit subjecta Pœnitentiæ Theodori, in qua legitur: *Et ab aliis etiam qui originali aut aliqua conditione obligati sunt.* Mss. codd. duo Hisp. et Vat. Isidori cum alio collect. 11, ante vocem originali addunt aut. Merlinus cum codd. collect. 12 et 21, ab illis etiam qui originali. Duo alii Vatt. cum Vulgatis ante Quesnellum ab illis etiam qui aut originali. Quesnellus cum quatuor suis mss. et nostro Vindebon. collect. 5, ab illis etiam qui aut origini; quam lectionem origini propugnare et præferre nititur not. 2. Verum lectio originali in omnibus nostris codicibus, Vindebon. excepto, ac præsertim in puro Dionysiano codice exhibita, deservenda non fuit. Nec videmus cur conditioni ac sensui magis congruat vox origini, uti affirmat Quesnellus, quam originali. Magis placeret originis quam origini. Originali autem, seu originis conditioni obligati intelliguntur coloni originales memorati leg. 14, de Annona et Tributis, l. un. de Inquilinis, et l. 1 cod. Justin. de Agric. et Mancip. dom. (unde Originalis inquilinatus apud Sidonium l. v epist. 19). Originarii autem em vocantur in novell. 12 Valentiniani, necnon a Gelasio epist. 9 c. 14, qui scilicet originis jure, ut dicitur in laudata novella, seu, ut explicat Augustinus de Civ. Dei lib. x c. 1, conditionem debent genituli solo propter agriculturam sub dominio possessorum. Ipsa nimirum originis causa seu nascendi sorte fundos possessorum colere debebant, iisdemque erant astricti. Hos porro homines originarii conditioni obligatos S. Leo distinguit a servis, uti pluribus in legitimis a Gothofredo notatis in paratitlo de fugitivis colonis pariter distinguatur. Erant quippe prædiis addicti, non autem hominibus, uti servi; et veluti quædam fundorum pars, seu

b Qualis vero, cum univocique constiterit natalium honestas et morum, esse debeat sacri altaris ministerio sociandus, et Apostolo nos docente (I Tim. III, 2; Tit. 1, 6), et divina præceptione didicimus (Levit. XXI, 14), et canonum **614** regulis, a quibus plerisque fratrum declinasse et penitus deviasse reperimus. **i** Nam constat ad sacerdotium pervenisse viduarum **j** maritos; quosdam etiam, quibus fuerint numerosa conjugia, et ad omnem licentiam vita **k** liberior, ad sacrum ordinem passim patefactis aditibus fuisse permisos, contra illam beati Apostoli vocem, qua talibus exclamat dicens: *Unius uxoris virum* (I Tim. III, 2); et contra illud antiquæ legis præceptum, **l** quo dicitur et cavetur: *Sacerdos virginem uxorem accipiat, non viduam, non repudiatam* (Levit. XXI, 14). Hos ergo, quicumque tales admissi sunt, ab ecclesiasticis officiis et a sacerdotali nomine, apostolicæ sedis auctoritate jubemus arceri; nec hoc enim sibi poterunt **m** vindicare, cujus capaces, per hoc **n** quod illis obstiterat, non fuerunt; hujus discussionis curam **o** nobis specialiter vindicantes, ut

membra habebantur. Dum vero ab his originariis S. pontifex secernit alios, qui alicui conditioni erant obligati, vel illos indicat colonos qui non jure originis, sed possessione triginta annorum prædiis adidebantur, de quibus sermo est in laudata novella **12**, vel illos qui semetipsos et suam operam quavis in arte obligabant, unde variorum operum artifices *conditionales*, id est ex conditione ad quædam opera præstanda obligati apud Tertullianum vocantur de Idololatria c. 12; quem textum Quesnellus not. 2 optime interpretatus est.

g Vat. Dionysii, nulla necessitate sæculi abstrahatur. Vat. collect. 11, nullis necessitatibus vinculis. Vindebon. vero collect. 5, subrahatur.

h Hanc lectionem, quam Quesnellus ex suis codd. not. 5 allegatis induxit, approbant etiam potiores nostri, nimirum purus Dionys. Vat. unus Vindebon. collect. 5, alius collect. Hispanicæ, Vat. collect. 24 et exemplar collectionis Heroval. a Petit editum. Vulgarum lectio: *Qualis vero univocique natalium honestas, et morum esse debeat, qui sacri altaris ministerio est sociandus*, etc., præfertur in codd. Vat. Hisp. et Isid. et in tribus aliis pariter Vatt. quorum unus solum exhibet *consociandus*. Omissio duarum vocum, cum constiterit, et additio vocum, qui et est lectionem pervertunt. In duobus tamen Vercell. collect. Hadrianeæ textus lectio habetur omissa tantum verbo *constiterit*; in Tustelli autem collectione invenitur *constiterit*, sed cum desideratur.

i Cod. Vindebon. collect. 5 post verbum *reperimus* addit *admonemus*, seu potius *admonemur*. **A** verbis autem sequentibus *Nam constat incipit cap. 2* in codd. Corb. et Thuan. 1, ex postilla Quesnelli.

j Vide not. 4 Quesnelli. Dein, et quosdam etiam in mss. Vercell. Codex Vindebon. collect. 5 omittit etiam.

k Unus cod. Quesnelli, *levior*. Paulo post Vindebon. collect. 5 beati Pauli apostoli. Alius Vindebon. Hisp. collect. omittit beati. Mox pro *exclamat*, vulgati ante Quesn., *reclamat*.

l Mss. Vat. Hisp. et Isid. cum duobus aliis, *quo dicitur cautum*.

m Vulgati ante Quesnellum addunt *pro arbitrio*. Delect autem omnes mss. libri. Vide not. 5 ejusdem.

n Quesn. in marg. Al., *quod illi exstiterant*. Corb. et Thuan. 1.

o Vide not. 6 Quesn. cum observationibus nostris

si qua forsitan de his commissa sunt, corrigantur, **A** nec liceat ultra committi, et ne qua excusatio de ignoratione nascatur; quamquam ignorare numquam licuerit ^b sacerdotem, quod canonum fuerit regulis **615** definitum. Hæc ergo ad provincias vestras, per Innocentium, Legitimum et ^c Segetium, fratres et coepiscopos nostros, scripta direximus; ut quæ male pullulasse noscuntur, radicitus evellantur, et messem Dominicam ^d zizania nulla corrumpant. Ita enim fructum uberem quæ sunt sincera præstabunt, si ea quæ natam segetem ^e enecare consueverunt diligentius amputentur.

CAP. III. Usura laicis et clericis interdicta. — ^f Nec hoc quoque prætereundum esse duximus, quosdam lucri turpis cupiditate captos, ^g usurariam exercere pecuniam, et fenore velle ditescere. Quod nos, non dicam in eos qui sunt in clericali officio constituti, ^h sed ⁱ et in laicos cadere, qui Christianos se dici cupiunt, condolemus. Quod vindicari acrius ^j in eos qui fuerint confutati decernimus, ut omnis peccandi opportunitas adimatur.

CAP. IV. Nec suo, nec alieno nomine fenus exercent clericus. — ^k Illud etiam duximus præmonendum, ut sicut ^l non suo, ita nec alieno nomine, aliquis clericorum ^m exercere fenus attentet; indecens enim est crimem suum commodis alienis impendere. Fenus autem hoc solum aspicere et exercere **616** debemus, ut quod hic misericorditer tribuimus, ⁿ ab eo

A Domino, qui multipliciter et in perpetuum mansura retribuet, recipere valeamus.

CAP. V. Episcopus canones infringens dejiciatur. — Hoc itaque admonitio nostra denuntiat, quod si ^o quis fratrum contra hæc constituta venire tentaverit, et prohibita fuerit ausus admittere, a suo se noverit officio submovendum, nec ^p communionis nostræ futurum esse consortem, qui socius esse noluit disciplinæ. Ne quid vero sit quod prætermissum a nobis forte credatur, omnia decretalia constituta, tam beatæ recordationis Innocentii, quam omnium decessorum nostrorum, quæ de ecclesiasticis ^q ordinibus et canonum promulgata sunt disciplinis, ita a vestra dilectione custodiri debere mandamus, ut si quis ^r in illa commiserit, veniam sibi deinceps non **B** verit denegari. Data sexto idus Octobris, Maximo iterum et Paterio ^s viris clarissimis consulibus.

[617] EPISTOLA V.

^u AD EPISCOPOS METROPOLITANOS PER ILLYRICUM CONSTITUTOS.

SYNOPSIS. — I. Illicito contra canones conatus prudenter monitis præveniri. — II. Vices suas per Illyricum Anastasio Thessalonicensi more prædecessorum suorum committit. — III. Bigamos, viduarum maritos aut repudiarum a sacerdotio ex canonibus arceri jubet. — IV. Ut provinciales episcopi ad metropolitianos, sic metropolitianos ad exarchum seu vicarium pertinere. — V. Eorundem esse metropolitianos ordinare, et de provincialium statu ad sedem

^a Vat. collect. 24, ne liceat. Et paulo post unus **C** Vat., ne qua excusatio ignorantie nascatur.

^b Duo Vatt., sacerdoti. Mox, quid canonum in duobus Vindebon.

^c Duo Vercell. Sigentium. Paulo post pullulasse dignoscuntur in Vindeb. Hisp.

^d Mss. Carb. et Thuan. 1 Quesnelli, per zizania nulla corrumpat.

^e Idem Quesnelli codd., inquinare. Duo Vindeb., necare.

^f 14, qu. 4, Nec hoc prætereundum, c. 7.

^g Vide not. 7 Quesn.

^h Particulam et addidimus ex Vat. Dionysii, Vindeb. collect. 5 Cresconio, Vat. Hisp. et Isid. aliisque tribus codd.

ⁱ Quesnellus, in iis. Prætulimus lectionem omnium nostrorum mss. atque Cresconii. Vat. collect. 24 in eos, qui fuerunt comprobati. Dein decrevimus pro decernimus in Vat. Dionysii et duobus Vercell.

^j In Corbeien. et Thuan. 1 Quesnelli hoc caput est **D** pars capituli præcedentis.

^k Dist. 46, Sicut non suo, c. 10.

^l Vindeb. Hisp. et Vat. collect. 24, exercendum.

^m Quinque codd., a Domino.

ⁿ Dist. 19, c. 1, Si Rom. pontif., § Quibus ad hæc.

^o Vulg. ante Quesn. cum Vat. collect. 24, venerit vel venire tentaverit. Vindeb. collect. 5, venire voluerit.

^p Vat. Hisp. cum duobus aliis mss. addit eum.

^q Vulg. ante Quesn. cum solis mss. collect. 24, ordinationibus et canonum ordinata sunt disciplinis. Vide not. 8 Quesn. et observationem nostram. Mox idem Vulgati cum Vindeb. et Vat. Hisp. aliisque quinque codd., ita vestram dilectionem custodire debere mandamus. Sed Vat. Dionysii, Vindeb. collect. 5 cum Hadriancis et Florentino S. Marci Quesnelli lectionem tuerentur.

^r Idem Vulgati cum mss. collect. 24, illa contemnerit.

^s Vulgati omnes cum plerisque mss., Paterno, re-
jecto in marginem Paterio, quod in Merlino editione
legebatur; et nos in Vat. et Vindebon. Hisp. et in
alio Vat. collect. 41 reperimus. Hanc autem lectio-
nem omnino tenendam optime probat Pagius ad A.
443, num. 1 et 11, eamque confirmat Georgius in
notis ad Pagium novissimæ Lucensi editioni subje-
ctis. Rem vero extra omnem aleam ponit coævum
papyraceum documentum Ecclesiæ Ravennatis emen-
date recensum a marchione Maffeo in Hist. Diplom.
pag. 132, et ab eodem Vaticanæ bibliothecæ dona-
tum, in quo consultatus ejusdem anni Pateri, non
autem Paterni nomine designatur. Porro alius anno-
tator in eadem Lucensi editione ex hoc papyraceo
monumento colligit Maximum hoc anno non secun-
dum, sed tertium consulatum gessisse, eo quod ibi-
dem scribatur cons. Maximi ter et Pateri vv. cc. At
cum omnes nostri codd. omniaque monumenta a Pa-
gio et a Georgio allata Maximum integris fere voci-
bus iterum, secundo vel bis consulem vocent, cætera
autem numeralibus litteris II, patam fit in papyro
non ter legendum sed iter., id est iterum, ita ut littera
i sumenda sit ex finali vocis præcedentis Maximi,
cum non raro accidat, in ejusmodi monumentis
omitti initialem litteram, quando antecedens vox ead-
em littera desinit: idque multo magis ex scriptoris
indole eruitur, qui in ipsis vocibus Pateri et Theo-
dosi duplicis ii scriptionem effugit.

^t Scripta 12 Januar. an. 444.

^u Hæc epistola inter eas est quæ collectæ fuerunt
pro Ecclesia Thessalonicensi, et in collectione Romana
Lucæ Holstenii primum edita fuit. Eam vero non
inutiliter recognovimus cum ms. Barberino 3386
collect. 16, ex quo Holsteniana editio prodit, cum
sit unius Thessalonicensis collectionis codex. Præpo-
nenda autem fuit hæc epistola sequenti ad Anasta-
sium, quippe quod eodem licet die exarata, in sub-
sequenti tamen epistola cap. 6 jam conscripta tra-
ditur.

apostolicam referre. — VI. *Causæ graviores vel appellationes Illyrici sedis apostolicæ reservantur.*

Dilectissimis fratribus episcopis metropolitanis per Illyricum constitutis LEO.

CAP. I. — Omnis admonitio salutaris, quam Domino credimus aspirante contingere, in mercedem proficit momentis et moniti; et ideo nos hoc libenter arripimus, quoniam placere Deo nostro, non solum nostris, sed omnium fratrum consacerdotumque nostrorum actibus festinamus. In nostram enim recurrit gratiam, si Ecclesiæ sic regantur ut nullus querimoniis aditus reseretur. Sit itaque dilectioni vestræ, fratres charissimi, dulcis et jucunda præceptio, quam de sedis apostolicæ auctoritate, servata charitatis gratia, manare noscatis; nec vobis aliquid juris credatis imminui, si tam præsentibus quam futuris rebus videatis, ne illicitis præsumptionibus reseretur aditus, præcaveri. Cautius enim usurpationibus, antequam tententur, obsistere, quam quæ usurpata fuerint vindicare.

CAP. II. — Et quia per omnes Ecclesias cura nostra distenditur, exigente hoc a nobis Domino, qui apostolicæ dignitatis beatissimo apostolo Petro primatum a fidei suæ remuneratione commisit, universalem Ecclesiam in fundamenti ipsius soliditate constituens, necessitatem sollicitudinis quam habemus, cum his qui nobis collegii charitate juncti sunt sociamus. Vicem itaque nostram fratri et coepiscopo nostro Anastasio, secuti eorum 618 exemplum, quorum nobis recordatio est veneranda, commisimus, et ut sit in speculis, ne quid illicitum a quoquam præsumatur, injunximus: cui in his quæ ad ecclesiasticam pertinent disciplinam, ut dilectio vestra pareat, admonemus. Non enim tam illi obtemperabitur quam nobis, qui hoc illi pro nostra sollicitudine per illas provincias cognoscimur commisisse.

CAP. III. — Volumus enim tales fieri Domino sacerdotes, quibus cuncta convenient, quæ sunt ecclesiasticis canonibus definita: e episcopi, presbyteri atque diaconi unius uxoris viri sint, secundum beati Apostoli sententiam (I Tim. III, 2), et hanc secundum legis præcepta virginem d acceperint, non viduam, non repudiatam, sicut legis scriptura testatur (Levit. XXI, 15, 14; Ezech. XLIV, 22). Nec se quisquam æstimet posse ad sacerdotium pervenire, qui ante baptismum, deficiente quam habebat uxore, alteram rursum,

^a In editione Holstenii typographorum errore, *fidei sui*. Emendationem, de qua Quesnellus not. 1 loquitur, Barberinus codex probat.

^b Vide notam 2 Quesnelli, qui mavult legi *istius*, et observationem nostram.

^c Ms. Barb., *ut episcopus, presbyter atque diaconus*.

^d Apud Holsten. et in ms., *accipiant*. Cur Quesnellus emendaverit, vide ejusdem not. 3.

^e Puncta adjecimus ob indicandam lineam cum Jimidio in ms. Barber. vacantem, quæ aliquid in vestustiori codice, unde Barberinus exscriptus fuit, corruptum et ab amanuensi minime lectum significat.

^f Vide not. 4 Quesn.

^g Voces nostris *epistolis* aliam anteriorem epistolam: a subsequenti diversam, quæ interierit, ad Anastasium scriptam videntur inuere, in qua Leo illum

postquam per gratiam baptismatis est renovatus, acceperit, cum in baptismo peccata deleantur, non uxorum numerus abrogetur. Adeo autem in excusationem sui hoc obtendere non poterit, ut eorum se patrem filiorum, quos ante baptismum susceperit, negare non possit. Neque enim uxor quæ ex legis præcepto ducitur, inter peccata quæ abluuntur baptismate poterit numerari.

CAP. IV. — Ad synodum quicumque fuerit evocatus occurrat, nec congregationi se deneget, in qua ad Deum pertinentes causas noverit esse tractandas. Quidquid causarum, ut assolet, inter consacerdotes e venerit, ejus cui vicem nostram commisimus examini reservetur: ut illo sub Dei timore præsule omnis ambiguitas finiatur. Nihil in ejus, aut nostram, contra hæc quæ constituimus, præsumatur injuriam. Ejus nobis relatione, si quid ad nos referendum fuerit, innotescat: ita enim vos ad illum pertinere volumus, ut ad vos provinciarum vestrarum pertinent sacerdotes. Qui ergo jure sibi debito uti cupiunt, apostolicæ sedis auctoritate concessa per suam contumaciam imminuere non nitantur.

CAP. V. — Ut vero vestræ dilectioni provinciæ suæ ordinatio permittitur sacerdotum, ita fratrem et coepiscopum nostrum Anastasium de ordinando antistite volumus consulatis. Cui metropolitani episcopi consecrationem statuimus reservari, ut eo inquisitore atque custode, cum certus licentiæ modus imponitur, 619 ecclesiasticæ disciplinæ in omnibus ordo servetur. Ipsum vero secundum definita canonum hoc vestra dilectio nostris epis.olis adm. nitum esse cognoscat, ut de statu Ecclesiarum vestrarum certiores subinde sua relatione nos faciat; sciturus sibi a nobis imputandum, si quid de his quæ statuimus a quoquam fuerit temeratum.

CAP. VI. — Si quæ vero causæ graviores vel appellationes emergerint, eas sub ipsius relatione ad nos mitti debere decrevimus, ut nostra secundum ecclesiasticum morem sententia finiatur. Hæc vero quæ per filium meum Nicolaum presbyterum scripta direximus recurrentibus litteris, ut vos eadem sciamus accepisse, rescribite. Data pridie idus Januarias Theodosio XVIII et Albino consulibus.

EPISTOLA i VI

i AD ANASTASIUM THESSALONICENSEM EPISCOPUM.

SYNOPSIS. — I. *Ut bonus pastor ad sollicitudinem co-*

monuerat ut de statu Ecclesiarum vestrarum, inquit, certiores subinde sua relatione nos faceret. Id enim in sequenti epistola præscriptum non legitur; immo cap. 1, illis vocibus in his litteris, in quibus de statu Ecclesiarum certiores effecti, indicari videntur Anastasii litteræ, quibus de Ecclesiis Illyrici retulit, ut memoratæ Leonis admonitioni satisfaceret; quod scribendæ sequenti epistolæ occasionem dedit.

^b Hoc decretum legitur cap. 5 epistolæ sequentis, quæ una cum hac in Illyricum transmissa fuit.

¹ Al. 4. Quæ autem erat 6, nunc 1. Scripta 12 Januar. an. 444.

² Hæc quoque epistola ex eodem codice Barberino collectionis 16 Thessalonicensis sumpta, et in collectione Romana Holstenii edita est, ex quo epistola anterior. Confer annotationem primam in eandem

episcoporum litteris compelli amat. — II. Vices suas per Illyricum Anastasio committit, Siricii secutus exemplum. — III. Canonum observantiam, præsertim in ordinationibus, commendat: a quibus arcentur bigami et viduarum mariti. — IV. A metropolitano comprovinciales episcopi conscio exarcho ordinentur; metropolitani ab ipso exarcho. — V. Ut omnes conveniant ad synodos; harum utilitas et auctoritas. — VI. Tam presbyteros et diaconos quam sacerdotes non nisi diebus Dominicis esse consecrandos.

Dilectissimo fratri ANASTASIO, LEO.

CAP. I. — Omnium quidem litteras sacerdotum grato nos relegere animo, ^a fraterni **620** collegii charitas facit, cum per spiritalem gratiam tamquam præsentibus amplectimur, quibus sermone epistolis mutuo comitantibus sociamur. Sed major ^b nobis in his videtur esse affectio, in quibus de statu Ecclesiarum certiores effecti, ad exercendæ sollicitudinis vigilantiam officii nostri consideratione compellimur: ut in speculis, quemadmodum ^c Dominus voluit, constituti, et pro voto nostro currentibus rebus nostrum commodemus assensum, et ea quæ depravari aliqua usurpatione perspicimus, adhibitæ coercionis remediis corrigamus: sperantes jacti seminis responsurum nobis uberem fructum, si non sinamus crescere quæ in messis detrimenta Dominicæ cœperint pululare.

CAP. II. — Postquam itaque nobis petitio tuæ dilectionis innotuit per filium nostrum Nicolaum presbyterum, ut tibi quoque a nobis, sicut decessoribus tuis, per Illyricum cum nostra ^d vice propter custodiam regularum auctoritas præstaretur, præbentes assensum, nostra adhortatione compellimus ut nulla ^e dissimulatio, negligentia nulla proveniat circa Ecclesiarum regimen per Illyricum positarum, quas dilectioni tuæ vice nostra committimus, beatæ recordationis Siricii exemplum secuti, qui sanctæ memorie Anysio prædecessori tuo bene de apostolica sede tunc merito, et rebus post sequentibus approbato, ^f certa tum primum ratione commisit: ut per illam provinciam positæ, quas ad disciplinam teneri voluit, Ecclesiis subveniret. Gloriosa instantius exempla sequenda sunt, ut quorum privilegiis uti cupimus, eorum nos similes in omnibus approbemus. Imitatorem te tam ^g prædecessoris tui quam decessoris, qui pari modo hoc et meruisse et egisse cognoscitur, esse volumus: ut de profectu Ecclesiarum,

A quas tibi vice nostra ^h committimus, gaudeamus. Ut enim bene agenti, et quæ sacerdotali auctoritati conveniunt solertius exsequenti ad honorem proficit res tributa, ita huic oneri esse cognoscitur, qui commissa sibi potestate, **621** qua debet moderatione non utitur.

CAP. III. — Credita itaque tibi, frater charissime, gubernacula pervigil tene, et mentis tuæ oculos per omnia quæ curæ tuæ videas adjuncta circumfer, in mercedem tuam profutura custodiens, et his ⁱ qui disciplinam canonum labefactare nituntur obsistens. Divinæ legis sanctio veneranda, et canonum specialius decreta serventur. Per commissas tibi provincias tales Domino sacerdotes, quibus sola vitæ et clericalis ordinis ^j suffragantur merita, consecrentur. Nihil ^k gratiæ personali, nihil ambitioni, nihil redemptis permittas licere suffragiis. Examinentur diligentius, et per longum vitæ tramitem disciplinis ecclesiasticis, qui ordinandi fuerint, imbuantur. Si tamen illis omnia quæ a sanctis Patribus sunt constituta conveniant, et quæ beatum apostolum Paulum de talibus legimus præcepisse custodierint, ut unius uxoris vir sit, et hanc virginem, ut auctoritas divinæ legis cavet, acceperit. Quod ^l ita sollicitius volumus custodiri, ut omnibus excusationibus locum adimamus, ne se quisquam credat posse ad sacerdotium pervenire, qui uxorem antequam Christi gratiam consequeretur accepit, qua deficiente alteram post baptismum conjuxerit sibi. Cum negari uxor illa non possit, nec prioris conjugii numerus aboleri, et eorum ita sit pater ^m filiorum quos ante baptismum ex illa suscepit, quemadmodum et illorum ⁿ sit quos ex altera post baptismum noscit suscepisse. ^o Sicut enim peccata et quæ illicita esse noscuntur per lavacrum baptismatis abolentur, ita quæ sunt legis præcepto concessa vel licita non delentur.

CAP. IV. — Nullus te inconsulto per illas Ecclesias ordinetur antistes: ita enim fiet ut sint de eligendis matura judicia, dum tuæ dilectionis examinatio formidetur. ^p Quisquis vero a metropolitano episcopo contra nostram præceptionem præter tuam notitiam fuerit ordinatus, nullam sibi apud nos status sui esse noverit firmitatem, eosque usurpationis suæ rationem, qui hoc præsumserint, redditueros. Singulis autem metropolitano sicut potestas ista committitur, ut in

epistolam. Quædam testimonia hujus epistolæ vulgaverat Leo Allatus in Concordia Ecclesiæ Orientalis cum Occidentali, pag. 1370, ex cod. vetustissimo Vaticano, qui hoc tempore inveniri non potuit. Variantes ex hoc quoque ms. unde Barberianus prodit, Allati auctoritate dabimus.

^a Ms. Barb., *alterni*, corrupte.

^b Pronomen *nobis* a Quesnello omissum restituimus ex eodem cod. et editione Holstenii. De Anastasii litteris hic indicatis confer annot. 8 (Col. 615 g) in *epist.* præcedentem.

^c Ita idem cod. Vulg., *Deus*.

^d Vide not. 1 et 2 Quesnelli.

^e Cod. Vat. apud Allatum, *dissimulatio*.

^f Vide not. 3 Quesnelli.

^g *Prædecessoris* nomine Anysius paulo ante memoratus intelligitur, qui vitam produxit usque ad Inno-

D centium papam; *decessoris* vero nomine Rufus, qui sub Innocentio electus, Anastasio immediate præcessit.

^h Cod. Vat. Allat., *commisimus*; sed supra etiam *committimus*.

ⁱ Idem cod. Vat., *quæ*.

^j Ita ex eodem cod. Al., *suffragentur*.

^k Ex cod. Barber. adjecimus *ita*.

^l Addidimus *fit* ex utrisque codd., ex quibus etiam *noscit* pro *noscitur* reposuimus.

^m Vide not. 4 Quesnelli, qui duas voces *sicut enim* necessarias supplevit, et *abolentur* emendavit pro *abolebuntur*.

ⁿ Hoc quoque loco Quesnellus necessariam emendationem induxit, de qua vide not. ejus 5. Antea perperam: *Quisquis vero de metropolitano episcopo*.

suis provinciis jus habeant ordinandi, ita eos metropolitanos a te volumus ordinari, maturo tamen et ^a decocito **622** iudicio. Quamvis enim omnes antistites probatos et Deo placitos deceat consecrari, hos tamen præcellere volumus, quos præfuturos his qui ad se pertinent consacerdotibus noverimus. Quod dilectionem tuam sollicitus agere præmonemus et cautius, ut illud apostolicum custodire, quod scriptum est, approberis: *Manus cito nemini imposueris* (I Tim. v, 22).

CAP. V.—Ad synodum quisquis fratrum fuerit evocatus occurrat, nec sanctæ congregationi se deneget: in qua maxime ^b constituendum esse noverit quod ad disciplinam poterit ecclesiasticam pertinere. Melius enim ^c omnis culpa vitabitur, si inter sacerdotes Domini collatio frequentior habeatur, et emendationi pariter et charitati plurimum præstat adunata societas. Illic, si quæ causæ natæ fuerint, præstante Domino, ita poterunt terminari, ut contentio nulla resideat; sed ^d sola inter fratres charitas coalescat. Si qua vero causa major evenerit, quæ a tua fraternitate illic præsidente non potuerit definiri, relatio tua missa nos consulat: ut revelante Domino, cujus misericordiæ profitemur esse quod possumus, quod ipse nobis aspiraverit, rescribamus: ut cognitioni nostræ pro traditione veteris instituti et debita apostolicæ sedis reverentia, nostro examine vindicemus: ut enim auctoritatem ^e tuam vice nostra te exercere volumus, ita nobis quæ illic componi non potuerint, vel qui vocem ^f appellationis emisit, reservamus.

CAP. VI.—Hæc itaque in omnium fratrum facies notitiam pervenire, ut nullus deinceps ^g per ignorantiam in observandis his quæ præcepimus excusandi se reperiat facultatem. Ad ipsos etiam metropolitanos singularum provinciarum nostra, quibus eos monebimus, scripta direximus: ut noverint apostolicis obediendum esse sententiis, et tunc se nobis parere

^a Sic cod. Barb. et Vulgat. Leo Allatius legit *decore*.

^b Cod. Barb., *custodiendum*. Holstenius emendavit ex ingenio, cum in synodis decreta constituantur.

^c Vocem *omnis* a Quesnello omissam ex ms. Barb. et editione Holsteniana revocavimus.

^d Sic ex ms. emendavimus. Editi *solida* ex Holstenii conjectura, quæ tamen non cogit.

^e Ita codex et Holstenius. Quesnellus *nostram* ex ingenio posuit.

^f Vide not. 6 Quesn. et nostram observationem.

^g Apud Allatium, *ignoratione*, et dein, *quæ præcipimus*.

^h Vide not. 7 Quesnelli.

ⁱ Vide not. 8 Quesn.

^j Al. 8. Quæ autem erat 7, nunc 2. Scr. 30 Januarii an. 444.

^k Exstat hæc epistola in 15 collectionibus, nimirum in 2, 5, Dionysiana 6, Hadrianea 7, Hisp. 9, Isid. 10; item in collect. 11, 12, 13, 21 et reliquis usque ad 24. In indice præmisso collectioni 5, cap. 73, inscribitur: *Epistola generalis de Manichæis*.

^l Apud Dionysium hic titulus legitur: *Quod plurimi Manichæi (al., Manichæorum) vigilantia papæ Leonis in urbe Roma detecti sint*.

^m Hanc inscriptionem ex Vat. puro Dionysii aliisque Hadrianeis, et Vindebon. Hisp. prælegimus. Mss. Vat. Hisp. et Isid. cum aliis collect. 11 pro *epi-*

cum fraternitati tuæ ex nostra delegatione cœperint, secundum ea quæ scripsimus, obedire. Cognovimus sane, quod non potuimus silentio præterire, a quibusdam fratribus solos episcopos tantum diebus Dominicis ordinari; presbyteros vero et diaconos, ^h circa quos par consecratio fieri debet, passim quolibet die dignitatem officii sacerdotalis accipere; quod ⁱ contra canones et traditionem Patrum **623** usurpatio corrigenda committit, cum mos quibus est traditus circa omnes sacros ordines debeat omnimodis custodiri; ita ut per longa temporum curricula, qui sacerdos vel levita ordinandus est, per omnes clericalis officii ordines provehatur: ut diuturno discat tempore, cujus et doctor ipse futurus est. Data pridie idus Januariæ, Theodosio xviii et Albino coss.

EPISTOLA I VII.

^k AD EPISCOPOS PER ITALIAM.

^l SYNOPSIS. — *Plurimos Manichæorum vigilantia sua in urbe Roma detectos esse, et pari ab eis sollicitudine investigandos admonet.*

^m LEO universis episcopis per Italiæ provincias constitutis in Domino salutem.

CAP. I.—In consortium vos nostræ sollicitudinis ⁿ advocamus, ut vigilantia pastorali, ^o ne quid diabolicæ licere possit astutiæ, commissis vobis gregibus diligentius consulatis: ne is qui Domini misericordia revelante per nostram curam a nostris ovibus morbus ^p abigitur, necdum vobis præmonitis, et adhuc quid agatur ignaris, ^q per vestras se dispergat Ecclesias, ^r et suarum furtim cuniculos inveniat latebrarum, **624** ^s ut quod a nobis in Urbe extinguitur, tenebrosis apud vos radicibus seminetur. Plurimos impietatis Manichææ sequaces et doctores in Urbe investigatio nostra reperit, vigilantia divulgavit, auctoritas et censura coercuit: quos potuimus emendare, correximus; et ut damnarent Manichæum cum prædicationibus ^t et disciplinis suis publica in Eccle-

scopis habent Ecclesiæ. Cod. Corb. collect. 2 et mss. collect. 5, *Universis episcopis per diversas provincias constitutis*. Cod. Florentin. S. Marci collect. 13: *Leo episcopus urbis Romæ universis (al. omnibus) episcopis per Italiam constitutis*. Vide not. Quesnelli.

ⁿ Codd. collect. Hisp. et Isid. cum aliis quatuor exinde derivatis addunt, *dilectissimi fratres*.

^o Vulg. ante Quesn. cum mss. collect. 12, *ne quid diabolicæ fraudis astutia possit nocere*. Lectionem ab eo inductam ex suis codd. nostri quoque mss. libri confirmant, duobus posteriorum collectionum Vat. exceptis, in quibus, *ne quid diabolicæ rei astutia possit nocere*.

^p Antiquam lectionem revocavimus auctoritate antiquissimi Vat. Dionysii, et mss. Vercell. ac duorum Vat. Quesnellus cum aliis mss. et Justello, *abjicitur*.

^q Quesn. in marg., *Dionys. per vestræ sedis pergat Ecclesias*; male. Ita quidem apud Justellum, non vero in nostris Dionysii, nec in Hadrianeis codicibus.

^r Codd. Corb. et Thuan. 1. Quesn., *et suarum furtim cuniculorum inveniat latebram*.

^s Vulg. ante Quesn. cum ms. Vercell. et Justello, *ne quod, perperam*.

^t Ita mss. Vulg. ante Quesn. *et discipulis*. *Non confessione* in duobus Vat. et Vindebon. Hisp., *loco professione*.

sia professione, et manus suæ subscriptione, compulsi; et ita de voragine impietatis suæ confessos, penitentiam concedendo, levavimus. Aliquantum vero, qui ita se demerserant, ut nullum his auxiliantis posset remedium subvenire, subditi legibus, secundum Christianorum principum constituta, ne sanctum gregem sua contagione polluerent, per publicos iudices perpetuo sunt exilio relegati. Et omnia quæ tam in Scripturis quam in occultis traditionibus suis habent profanâ vel turpia, ut nosset populus quid refugeret aut vitaret, oculis Christianæ plebis certa manifestatione probavimus: adeo ut ipse qui eorum dicebatur episcopus, a nobis tentus, proderet flagitiosa in suis mysticis quæ teneret, sicut gestorum vos series poterit edocere. Ad instructionem enim vestram etiam ipsa direximus: quibus lectis, omnia quæ a nobis deprehensa sunt nosse poteritis.

CAP. II.—Et quia aliquantos de his, quos hic, ne se absolvent, arctior reatus involverat, cognovimus aufugisse; hanc ad dilectionem vestram epistolam misimus per 625 acolythum nostrum; ut effecta certior sanctitas vestra, fratres charissimi, sollicitius agere dignetur et cautius, necubi Manichææ perversitatis homines plebes vestras facultatem lædendi, et hujus sacrilegii possint invenire doctores. Alter enim nobis commissos regere non possumus, nisi hos, qui sunt perditores et perdit, zelo fidei Dominicæ persequamur; et a sanis mentibus, ne peccatis hæc latius divulgetur, severitate qua possumus

Quesnellus et duo nostri inferioris notæ codices, se demerserunt, ut nullo his auxilii possit remedio subveniri. Seculi sumus veterem lectionem, quæ est in mss. collectionum Dionysii, Hadrian., Hisp., Isid. 42 et 24, nec non apud Jusellum. In Vindebon. coll. 5, se demerserunt, ut nullum his auxiliantis possit remedium subvenire.

^b Quatuor mss. addunt quid.

^c Cod. Vat. 543 collect. 21, qui dicebatur episcoporum episcopus. Hic autem in sermone 16, de Jejun. decimi mensis 5, dicitur, episcopus ipsorum detestandi criminis ordinator.

^d Ita plerique codices Quesnelli et nostri cum puro Dionysiano et Vindebon. collect. 5. Vulgati cum Hisp. et Isid. aliisque quatuor ejusdem originis, mysteriis. Alii codd. a Quesn. indicati in margine, mysteriis mysticis, quæ tenerent.

^e Quæ-n. cum quibusdam codd., poteritis; melius exemplâ Vat. Dionysii, Hadrian., Hisp. et Isid., cum anterioribus vulgatis, poteritis. Paulo ante iidem Vulg. cum uno Vat., reprehensa, pro deprehensa.

^f Ita cum Quesn. cod. Vindebon. collect. 5 et duo Vat. Cacteri cum Vulg., quos ne absolventur. Idem cod. Vindebon., arctius, pro arctior.

^g Verba per acolythum nostrum desunt in Vat. Dionysii et in Hadrianeis etiam editis; sed leguntur in cæteris nostris codicibus. Quesnellus, per illum acolythum. At illum nullibi reperire licuit. Fortè in aliquo ejus codice positæ fuerunt litteræ ill. loco proprii nominis, ut in antiquis formulis usitatum est.

^h Voces fratres charissimi absunt a mss. Hadrian. Vindebon. Hisp. et Justello, nec non a duobus aliis Vat. atque a vulgatis autè Quesn.

ⁱ Duo Vat. collect. 21, ne alicubi Manichææ perversitatis homines plebes vestras facultatem habeant lædendi; sed hi iidem codices paulo post, necubi occultandi, etc.

abscondamus. Unde hortor dilectionem vestram, exhortor et moneo, ut quæ debetis et potestis sollicitudine vigiletis ad investigandos eos; necubi occultandi se reperiant facultatem. Ut enim habeat a Deo dignæ remunerationis præmium, qui diligentius, quod ad salutem commissæ sibi plebis proficiat, fuerit exsecutus; ita ante tribunal Domini de reatu negligentiam se non poterit excusare, quicumque plebem suam, contra sacrilegæ persuasionis auctores, noluerit custodire. Data tertio kalendas Februarii, Theodosio Augusto XVIII et Albino viris clarissimis consulibus.

626^a EPISTOLA VIII.

SEU CONSTITUTIO VALENTINIANI III.
De Manichæis.

Imperatores THEODOSIUS et VALENTINIANUS Augusti
P. ALBINO P. P. II.

Superstitio paganorum quoque damnata temporibus, inimica publicæ disciplinæ, et hostis fidei Christianæ, ad excidium sui elementiam nostram non immerito provocavit. Manichæos loquimur, quos execrabilis, et toto orbe pellendos omnium retro principum statuta judicavit. Nec dissimulationem crimina nuper detecta patiuntur. Quæ enim et quam diu audituque obscena in judicio beatissimi papæ Leonis, coram senatu amplissimo manifesta ipsorum confessione patefacta sunt? Adeo ut eorum quoque qui diceretur episcopus, et voce propria proderet, et omnia scelerum suorum secreta perscribere-

^a Ms. Vat. collect. 11 cum Vindeb. Hisp., eos. Mox in Vat. collect. 24, ne peccatis audacius divulgetur.

^b Vindeb. collect. 5 omittit debetis et.

^c Editiones autè Quesn. cum Vat. collect. 24, ingens remunerationis præmium. In Vat. collect. 11 dicitur ingens et dignæ. Quesn. in marg. Al.: dignum. Paulo post, de reatu negligentiam suæ non poterit excusari, in Vindebon. Hisp.

^d Cod. Thuan. 1 Quesn., iv kal. Addidimus Augusto ex mss. Vindebon. collect. 5.

^e Quesnellus hanc relegit ad ms. Oxon. Nos præterea utemur tribus codd. Wurceburgensi, Gothano, et Otoboniano, quorum variantes exhibuit Joannes Daniel Ritter in novissima editione Lipsiensi codicis Theodosiani tom. VI, inter Novellas.

^f 19 Junii anni 445.

^g Quesn. Albino P. P. et patricio. Post P. P. adjecimus II, ex editis et mss. Novellarum libris, pro quo codex Wur., Albino bis P. P. Fuit scilicet Albinus primum præfectus prætorio an. 426, ut colligitur ex l. 7, de Legitim. Hæredit. Expunximus autem et patricio; hoc enim titulo ille quidem inscribitur in legibus an. 446, non vero in illis an. 445.

^h Ms. Goth., ad exsilium, corrupte.

ⁱ Detecta scilicet fuit an. 443 opera S. Leonis ex Chronico Prosperi. Confer admonitionem nostram præmissam epistolæ primæ, num. 25, nec non dissert. 1 Quesn. de vita et rebus gestis S. Leonis an. 445.

^k Ipse Leo, epist. 45 ad Turrib. cap. 16, ait: In judicio nostro, cui non solum frequentissima præsentia sacerdotum, sed etiam illustrium virorum dignitas, et pars quædam senatus ac plebis interfuit, ipsorum (Manichæorum) qui omne facinus perpetrarunt, ore reseratum est.

^l Confer annot. 13 (Supra n. c) in epist. præced.

ret. Quod notitiam nostram latere non potuit, qui-
bus tutum non est negligere tam detestandam Divi-
nitatis injuriam, et impunitum relinquere scelus quo
non solum corpora deceptorum, sed etiam animæ
inexpiabiliter polluuntur. Unde, Albine, parens
charissime ^a A. A. illustris et magnifica auctoritas
tua, **627** hac nos in æternum victura lege ^b sta-
tuisse cognoscat, quam in omnium provinciarum fa-
ciat notitiam ^c edictis propositis pervenire. Ut ubi-
cumque terrarum quisquam Manichæorum fuerit de-
prehensus, pœnas, quæ in sacrilegos jura sanxe-
runt, auctoritate publicæ severitatis excipiat. Sit-
que publicum crimen, et omni volenti sine accusatio-
nis periculo tales arguere sit facultas. Nec cuiquam
licitum tutumque sit aut celare tales, aut talibus
^d connivere: cum omnia de his a nobis confirmata
sint retro principum ^e constituta, ut noverint uni-
versi hac edictali lege proposita, Manichæos ^f dig-
nitate militiæ et urbium habitatione privandos (^g ne
quis innocens talium conversatione aut societate
capiatur). Successiones nec capiant, nec relinquunt,
(^h sed fisci nostri viribus aggregentur. Nec eis quod
palam interdiximus, ulla fraude quærat. Injuria-
rum careant actione, contraetos liberos omnino non
habeant.) Primate uniuscujusque militiæ (ⁱ vel
officii mox exigenda per apparitionem vestram) de-

A cem librarum auri multa percellat, ^j si quem hac
superstitione pollutum siverint militare; neque enim
aliquid ^k nimium in eos videtur posse decerni, quo-
rum incepta perversitas religionis nomine lupanari-
bus quoque ignota, ^l vel pudenda committit. ^m Dat.
xiii kal. Jul. Romæ Valent. A. vi, et Nomo v. c.
COSS.

628 EPISTOLA ⁿ IX.

^o AD DIOSCORUM ALEXANDRINUM EPISCOPUM.

^p SYNOPSIS. — I. *De ordinatione episcoporum, presby-
terorum et diaconorum, ut post sabbatum, vel circa
exordia noctis quæ proxime succedit, vel mane ipso
Dominico die celebretur.* — II. *De iteratione sacrifi-
cii, quod repetere oportet eadem festivitatis die, cum
et basilica angustior est quam ut totum simul popu-
lum capere queat, et ingens fidelium multitudo con-
venit.*

B LEO episcopus Dioscoro episcopo Alexandrino
salutem.

Quantum dilectioni tuæ Dominicæ charitatis ^q im-
pendamus affectum, ex hoc poteris approbare, quod
tua firmiter fundare desideramus initia, ne quid cha-
ritati tuæ ad perfectionem deesse videatur, cum tibi
spiritualis gratiæ merita, ^r ut probavimus, suffragen-
tur. Paterna igitur et fraterna collatio debet sancti-
tati tuæ esse gratissima, et a te taliter suscipi, quem-
admodum a nobis eam intelligis proficisci. Unum
enim nos sentire oportet et agere, ut sicut legimus

^a In editionibus ante Quesn. sine interpunctione
jungebantur litteræ A. A., et cum sic junctæ signifi-
cent Augustos, Brissonius, l. iii de Formulæ § 63,
has siglas interpretandas contendit Augustorum; pu-
tatque librariorum quorundam arbitrio, eo quod
earum potestatem ignorarent, factum fuisse ut in
nonnullis mss. illæ siglæ reddantur atque amantissime.
C Hinc Quesnellus non siglas, sed Brissonii interpreta-
tionem Augustorum textui inseruit, notavitque in ms.
Oxonienſi legi, *pater charissime atque amantissime*.
Verum eadem siglæ in plerique mss. sic cum in-
terpunctione exhibentur: P. K. A. A. Ritterius enim
in notatione ad primam novellam Theodosiano Codici
subjectam monuit, in tribus mss. Wur., Ottob. et uno
Richard. haberi P. K. A. A., et pari interpunctione in
duobus codd. Goth., at alio Richard. P. A. A. Id con-
venit interpretationi, quæ in aliis mss. legitur, *parens
charissime atque amantissime*. Hanc autem fuisse
formulam eo tempore usitatam liquet ex novell. 17
Theodosii de Repudiis, ubi expressis verbis *Florentius
parens charissimus atque amantissimus* dicitur;
et ex epist. 20, 23 et 25, in Auctario Symmachi, in
quibus idem Symmachus præfectus Urbis ab Hono-
rio similiter vocatur. Apud Spartianum in Vita An-
tonini Getæ, cap. 2, Juvenalis præfectus prætorio
nuncupatur *parens amantissime*. Nullibi autem for-
mulam *parens charissime Augustorum* expressam re-
perimus. Idem Brissonius, eodem lib. iii c. 63, sig-
glas Fr. A. in aliis legibus signatas interpretatur *frater
amantissime*. Mox cod. Oxoniensis Quesn., *illus-
tris et præclara magnificentia tua*.

^b Ms. Wur., *instituisse*.
^c Verba edictis propositis desiderantur in cod.
Oxonienſi.

^d Ms. Goth. et editio Sighardi, *convivere*. Aliqui
codices cum editione Lipsiensi, *conhibere*; sed nota-
vit Ritterius a librariis confundi *connivere* et *conhi-
bere*.

^e Ms. Goth. et libri omnes impressi cum Quesn.,
statuta. Secuti sumus emendationem Ritterii; ita
enim principum constituta appellantur leges adversus

Manichæos in epist. præcedenti, cap. 1. Paulo aliter
constituta principum constitutiones dicuntur. Vide
Paratitl. de constitutionibus principum.

^f Ms. Oxon., *militia, dignitate, et urbium habita-
tionem*.

^g Lineis inclusa desunt in eodem codice.

^h Hæc quoque inclusa ibidem desiderantur. Mox
Nec his pro Nec eis in cod. Wur.

ⁱ In Oxoniensi inclusa lineis pariter omittuntur.

^j Idem cod., *si aliquem ex his sciverint militare*.

^k Ms. Wur., *nimetate*.

^l Ms. Oxon. delet vel *pudenda*.

^m Cod. Wur., *Dat. xiv kal. Jul.* Mox cod. Ottob.
et editi ante Quesn., *Valent. vii, pro vi, male*. Tandem
Numo vulgati habebant. Corripimus ex ms.
Wur. *Nomus* enim, non *Nomus* in aliis pluribus do-
cumentis vocatur, qui cum Valentiniano consulatum
gessit an. 445.

ⁿ Al. 11. Quæ autem erat 9, nunc in appendice.
Scripta 21 Junii an. 445.

^o Exstat hæc epistola in mss. collectionum 3, 8,
Hisp. 9, Isid. 10, 12, 18, 20, ac reliquis usque ad 24,
et apud Sighardum. Quesnellus hanc epistolam anni
notatione carentem, an. 445 esse assignandam optime
constituit not. 1.

^p Vulgati ante Quesn. ex mss. collectionum pos-
teriorum hos titulos præfixerunt, qui ex collect.
Hisp. sumpti fuere: I. *De ordinatione presbyteri vel
diaconi, ut sabbato sancto celebretur, id est die Domi-
nico*. II. *De festivitatis, ut si una Agenda* (in Vulg.
explicandi causa additur, *id est missæ celebratio*) *popu-
lis non suffecerit, nulla sit dubitatio iterari sacrifi-
cium*. Cum vero hæc synopsis minus sit congrua,
Quesnellus aliam substituit.

^q Codd. Vat., Hisp. et Isid., *impendimus*. Mox pro
desideramus mss. Hisp. et Isid. et Vat. collect. 11
festinemus; editi in margine cum mss. Cantabr. et
Thuan. Quesnelli, ac duobus nostris Vatt. collect.
21, *festinamus*. Paulo post editi Quesn. in textu,
specialis gratiæ, in margine *spiritualis*.

^r In antiquiss. Vatt. collect. 8, *ut probamus*,

inobis quoque unum esse cor, et una anima comprobetur (Act. iv, 32). ^a Cum enim beatissimus Petrus apostolicum a Domino acceperit principatum, et Romana Ecclesia in ejus permaneat institutis, nefas est credere quod ^b sanctus discipulus ejus Marcus qui Alexandrinam primus Ecclesiam **629** gubernavit, aliis regulis traditionum suarum decreta formaverit: cum sine dubio de eodem fonte gratiæ unus spiritus ^c et discipuli fuerit et magistri, nec aliud ordinatus tradere potuerit, quam quod ab ordinatore suscepit. Non ergo patimur, ut cum unius nos ^d esse corporis et fidei fateamur, in aliquo discrepemus; et alia doctoris, alia discipuli instituta videantur.

CAP. I. Quo die sacerdotalis vel levitica benedictio celebrari debeat. — ^e Quod ergo a patribus nostris propensiore cura novimus esse servatum, a vobis ^f quoque volumus custodiri, ut non passim diebus omnibus sacerdotalis vel levitica ordinatio celebretur; sed post diem sabbati, ejus noctis quæ in prima sabbati lucescit, exordia deligantur ^g, in quibus his qui consecrandi sunt jejunis, ^h et a jejunantibus sacra benedictio conferatur. Quod ejusdem observantiæ erit, si mane ipso ⁱ Dominico die, continuato sabbati jejunio, celebretur, a quo tempore præcedentis noctis initia non recedunt, ^j quam ad diem resurrectionis, sicut etiam in Pascha Domini declaratur, pertinere non dubium est. Nam præter auctoritatem consuetudinis, quam ex apostolica novimus venire doctrina, ^k etiam sacra Scriptura manifestat (Act. xiii), quod cum apostoli Paulum et Barnabam ex præcepto Spiritus sancti ad Evangelium ^l gentibus mitterent prædicandum, jejunantes et orantes imposuerunt eis manus: ut intelligamus quanta

et dantium et accipientium devotione curandum sit, ne tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur impletum. Et ideo pie et **630** laudabiliter apostolicis morem gesseris institutis, si hanc ordinandorum sacerdotum formam per Ecclesias quibus Dominus præesse te voluit, etiam ipse servaveris: ut his qui consecrandi sunt numquam benedictio nisi in die resurrectionis Domini tribuatur, cui a vespera sabbati initium constat ascribi, et quæ tantis divinarum ^m dispositionum mysteriis est consecrata, ut quidquid est a Domino insignius constitutum, in hujus diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium. In hac per resurrectionem Christi, et mors interitum, et ⁿ vita accepit initium. In hac apostoli a Domino prædicandi omnibus gentibus **B** Evangelii tubam sumunt (Joan. xx, 21), et inferendum universo mundo sacramentum regenerationis accipiunt. In hac, ^o sicut beatus Joannes evangelista testatur, congregatis in unum discipulis, januis clausis, cum ad eos Dominus introisset, insufflavit, et dixit: *Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata remittuntur eis; et ^p quorum detinueritis, detenta erunt* (Ibid., 22). In hac denique promissus a Domino apostolis Spiritus sanctus advenit (Act. ii, 4; Joan. xiv, 16; xvi, 7); ut celesti quadam regula insinuatum et traditum noverimus, in illa die celebranda nobis esse mysteria sacerdotalium benedictionum, ^q in qua collata sunt omnia dona gratiarum.

631 CAP. II. De iterando missæ sacrificio, ut plebi supervenienti satisfiat. — Ut autem in omnibus observantia nostra concordet, illud quoque volumus custodiri, ut cum solemnior ^r quæque festivitas conventum populi numerosioris indixerit, et ^s ea fidenio sabbati.

ⁱ Duo mss. Hisp. et Vat. Isid., *Quod ad diem.*

^k Ms. Vat. Hisp., *etiam sacram habemus in exemplo Scripturam, quod cum apostoli.*

^l Vox *gentibus* desideratur in Vindeb. Hisp. et apud Sichardum.

^m Vulg. ante Quesn. cum Vat. Hisp. et Isid. ac mss. collect. 21. *dispensationum.* Emendationem Quesnelli ex codd. Grimamico, et Victorino, ac ex editionibus Merlini, Nicolini, Surii, et Sichardi, cæteri nostri mss. libri, etiam Vindeb. Hisp. confirmant.

ⁿ Cod. Vat. 1342 collect. 3, *vita accepit æterna principium.* Tria mss. collect. 8, *vita accepit æternum principium.* Quidam codd. collect. 21, et Vindeb. Hisp., *vita accepit principium.*

^o Vindeb. Hisp., *sicut beatus Joannes testatur, cum congregatis in unum discipulis, clausis januis ad eos Dominus introisset.*

^p Antiquiss. Vat. 5845 et Vindeb. Hisp., *quorum retinueritis, retenta sunt.* Vat. Hisp., *erunt.*

^q Editi, in quo. Correximus ex memorato antiquiss. Vat., ex duob. Hisp. et Vat. Isid., ac Vallicellano collect. 8.

^r Vox *quæque* deest in editis ante Quesn. et quinque nostris codd., nec non apud Sichardum.

^s In mss. Hisp., Isid. et collect. 21, *et ad eamdem fidelium multitudo.* Merlinus, *et eam fidelium,* etc. Editi ante Quesn. cum mss. collect. 24, *et ad eam tanta fidelium multitudo.* Similiter Sichardus, qui solum omittit *fidelium.* Quesn. in marg., *et ad eam tanti sacrificii oblatio iterata, quod nullibi reperimus.*

^a 24. qu. 4, *Cum beatissimus*, c. 40.

^b Mss. Vat. Hisp. et Isid., *sanctus episcopus discipulus ipsius Marcus.* Vindeb. Hisp. solum delet *episcopus.* Mox suarum deest in Vat. 5845 collect. 8.

^c Particulam *et a* Quesnello omissam restituumus ex septem potioribus nostris mss. Postea *ordinatis pro ordinatis* in duobus codd.

^d Verbum *esse*, quod Quesnellus omisit, ex aliis editionibus et ex codd. Hisp. et Isid. revocavimus. Dein *statuta pro instituta* in Vindebon. Hisp.

^e Dist. 75, *Quod a Patribus*, c. 4.

^f Quesnellus pro *quoque* habet *hoc*, uti quidam inferioris notæ codices præferunt. In Merlino et Sichardo utrumque omittitur. Securi sumus non tam cæteras editiones, quam plures et potiores nostros codices.

^g Post verbum *deligantur* in Vulg. Quesnello anterioribus hoc glossema inseritur ex mss. collect. 21, *hoc est sub lege divini officii substituantur.* Hoc glossema jure expunxit Quesnellus ex suis codd. nota 2 allegatis, quibus et reliqui nostri astipulantur. Solum Vat. Hisp. alia interpunctione præfert: *Ut non passim diebus omnibus sacerdotalis, vel levitica ordinatio celebretur, sed post diem sabbati, ejusque noctis, quæ in primu sabbati lucescit, exordio consecrandi eligantur.* Idem est in Isidor. Vat. et Vindeb. Hisp., exceptis extremis vocibus *exordio consecrandi eligantur*, pro quibus legitur ut in texto, *exordia deligantur.*

^h Duo nostra mss. Hisp. delent *et.* Paulo post, *ex eadem observantia erit* in Vindeb. Hisp.

ⁱ Vide not. 3 Quesn. et dissert. ejusdem de Jeju-

num multitudo convenerit, quam recipere basilica A simul una non possit, sacrificii oblatio indubitanter iteretur; ne his tantam admissis ad hanc devotionem, qui primi advenerint, videantur hi, qui postmodum confluerint, a non recepti, cum plenum pietatis atque rationis sit, ut quoties basilicam, in qua agitur, præsentia novæ plebis impleverit, b toties sacrificium subsequens offeratur. c Necessè est autem ut quædam pars populi sua devotione priveretur, si unius tantum missæ more servato, sacrificium offerre non possint, nisi d qui prima diei parte convenerint. Studiosè ergo dilectionem tuam et e familiariter admonemus 632 ut quod nostræ consuetudini ex forma paternæ traditionis insedit, tua quoque cura non negligat: f ut per omnia nobis et fide et actibus congruamus. Propter quod remeanti filio B nostro g Possidonio presbytero, hanc ad fraternitatem tuam epistolam dedimus preferendam, qui h nostris processionibus atque ordinationibus frequenter interfuit, et toties i ad nos missus, quid in omnibus j apostolicæ auctoritatis teneremus, agnovit. Data k xi kalendas Julias.

a Exemplaria collect. 21, non recipi.

b Vide not. 4 Quesnelli.

c De Consecr. dist. 1, Necessè est, c. 51.

d Mas. Hisp. et Isid. omittunt qui.

e Vide not. 5 Quesn. et observationem nostram.

f Al. cum m. s. collect. 24. atque Sichardo, ut omnia nobis ex fide et actibus congruant.

g Vide not. 6 Quesn.

h Codd. collect. 8, in nostris. Mox in Vindebon. Hisp., atque orationibus.

i Verba ad nos strictè accepta de ipso Leone indicare videntur, hunc Possidonium litteras quoque Cyrilli de Paschate an. 444, quarum fragmentum edidimus ante, epist. 3 ad eundem Leonem, Romam attulisse an. 445. Sed vox toties non duas tantum, sed plures Possidonii transmissiones significat: cumque certum sit eundem etiam ad Cælestinum missum fuisse cum communitario et epistola ejusdem Cyrilli in Nestorii causa an. 450, jam probabilissimum est voces ad nos, quæ hanc quoque ipsius transmissionem videntur comprehendere, non de solo Leone, sed de prædecessore etiam ejus accipiendas esse. Nos enim pro ipsa pontificia dignitate accipi potest, quæ in omnibus Petri successoribus una eademque est, ut Innocentius in admont. ad epist. 1, num. 23.

j Quesn. ita emendavit ex codicibus et editionibus nota ejusdem septima recensitis. Hanc emendationem etiam nostri potiores et antiquiores mss. libri collect. 3, 8, 25 et 26, approbant. Vulgati Leonini cum quibusdam mss. collect. 21, apostolicæ sedis auctoritatis. Vat. 541 ejusdem collectionis, apostolicæ sedis auctoritate. In Vat., Hisp., Isid. et mss. collect. 12, atque 22, Apostolicæ sedis auctoritatibus.

k In mss. collect. 3, in Vat., Hisp. et Isid. nec non in tribus codd. collect. 21, data omittitur. Vindebon. Hisp., x kal. Julii. Editi ante Quesn. ex Merlino et mss. collect. 24 atque Sichardo, kal. Julii. Antiquissimus Vat. 5845 collect. 8, xi kal. Junias. Soli codices antiqui Vallicell. A, 3, et Vercellensis nec non Vat. 3791 habent xi kal. Julias. Cum vero codices Vallicell. et Vercell. pertineant ad eandem collectionem 8 ad quam spectat Vat. 5815, mira lectio præferenda sit, dubitari posset. Dubitationem tamen videtur eximere cæterorum codicum consensus in voce Jul., ac propterea ultimam lectionem a Quesnello inductam retinimus.

I EPISTOLA X.

AD EPISCOPOS PER PROVINCIAM VIENNENSEM CONSTITUTOS.

In causa Hilarii Arelatensis episcopi.

SYNOPSIS. — I. Ecclesiæ Christo instituentē collocata in Petri soliditate, a qua non recedendum. Hanc ille violat qui ejus potestatem tentat infringere. — 633 II. Hilarium arguit Ecclesiarum statum et concordiam perturbantem. — III. Celidonium ab Hilario depositum, retractato judicio sedi suæ restitutum esse, exponit. — IV. Projectus episcopus, cui ægrotanti alterum idem Hilarius substituerat, in integrum restitutus. — V. Ordinationem episcopi provincialis metropolitano reservandam. — VI. Sine cleri plebisque consensu, et extra diem legitimum neminem ordinandum. — VII. Hilario metropolitani dignitas et potestas in provinciam Viennensem adempta. — VIII. Neminem pro levi causa commotione esse pellendum. — IX. Ut præter Leontii antiquioris episcopi consensum alterius provinciæ concilium non indicatur.

a Dilectissimis fratribus, universis episcopis per Viennensem provinciam constitutis, LEO Romæ episcopus.

CAP. I. — Divinæ cultum religionis, quem in omnes gentes omnesque nationes Dei voluit gratia coruscare, o ita Dominus noster Jesus Christus hu-

1 Circa tempus epistolæ sequentis, an. 445.

2 Perran sunt hujus epistolæ mss. exemplaria, uti observavit Quesn., not. 1. Exstat enim tantum, quod sciamus, in cod. Corbeiensi vetustissima collect. 2, sub Vigilli atatem in Gallis digesta, necnon in mss. collect. 12 et 24. P. Sirmondus aliud quoddam vetustum exemplar vidit, quod ex inscriptione hujus epistolæ a laudatis codicibus plurimum variante, ut not. sequenti apparebit, aliam originem prodit. Nobis posteriorum tantum collectionum exemplaria invenire et conferre licuit, nimirum Vat. 1340, et Ven. 569 collect. 12, Vat. 544 collect. 24, et Vat. 541, cui ex eodem fonte collectionis 12 hæc epistola sub finem addita videtur. Hi vero codices cum recentiores collectiones exhibeant, cum antiqua collectione præsertim Corbeiensi comparandi non sunt, quæ originis Gallicanæ, ipsam epistolam ad Viennensium provinciæ episcopos scriptam, ex vetustiori atque accurati exempli apud Gallos invento recepisse credenda est. Hinc non solum Quesnellus, sed etiam ante ipsum P. Sirmondus post habitis editionibus vulgatis, quæ ex Merlino, id est, ex collect. 12 derivatæ sunt, Corbeiensi codici in recedenda hæc epistola plurimum deviare; ac propterea istorum lectiones non facile deserendas aut immutandas credidimus. Porro etsi consularum, quo hæc epistola scripta fuit, nulli codices exhibeant, satis tamen colligitur ex constitutione sequenti, quæ sub eodem tempore in Gallias missa fuit. Cum autem ea constitutio ex emendatione chronice notæ ope nostrorum codd. scripta fuerit post epistolam ad Dioscorum an. 445, istam quoque epistolam ab eadem constitutione non disjungendam hoc loco collocavimus.

3 Jacobus Sirmondus siglis VV. CC. non veterem schedam, ut perperam interpretatus est Quesn. not. 2, sed veteres codices, aut unum saltem antiquum exemplar allegavit, in quo hinc epistolæ præfigitur, Dilectissimis fratribus universis episcopis per provincias Maximæ Sequanorum et Viennensium constitutis Leo. Dispicuit Quesnello additio Maximæ Sequanorum, eo quod nolit Celidonium episcopum Vesontionis, quæ Maximæ Sequanorum metropolis est. Sed Vesontionensem hujus episcopatum vindicabimus in observat. ad diss. 5 Quesnelli, part. 1 cap. 2, ubi et de hac inscriptione plura.

Dist. 19, Ita Dominus noster Jesus, c. 7.

mani generis Salvator instituit, ut veritas, quæ antea legis et prophetarum præconio continebatur, per apostolicam tubam in salutem universitatis exiret, sicut scriptum est: *In omnem terram* ^a *exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum* (Ps. xviii, 5). Sed hujus muneris sacramentum ita Dominus ad omnium apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro apostolorum omnium summo, principaliter ^b collocarit; et ab ipso quasi quodam capite, dona sua velit in corpus omne manare, ut exsortem se mysterii intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortium individua ^c unitatis assumptum, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (Math. xvi, 18); ut æterni templi ædificatio, mirabili munere gratiæ **634** Dei, in Petri soliditate consisteret; hac Ecclesiam suam firmitate corroborans, ut illam nec humana temeritas posset appetere, nec portæ contra illam inferi prævalerent. Verum hanc petrae istius sacratissimam firmitatem, Deo, ut diximus, ædificante constructam, nimis impia vult præsumptione violare quisquis ejus potestatem tentat infringere, favendo cupiditatibus suis, et id, quod accepit a veteribus, non sequendo: cum nulli se subditum legi, nullis institutionis Dominicæ credit regulis contineri, a vestro nostroque, per novæ usurpationis ambitum, more desciscens, præsumendo illicita, et quæ custodire debuit, negligendo.

CAP. II. — Verum hæc nos, Deo, ut credimus, ^d aspirante, servata circa vos nostræ charitatis gratiæ, quam sanctitati vestrae apostolica semper sedes, ut meministis, impendit, nitimur consilio maturiore corrigere, et vestrarum Ecclesiarum statum communicato vobiscum labore, componere, non nova instituentem, sed vetera renovantes: ut in status consuetudine, quæ nobis a nostris patribus est tradita, perduremus, et Deo nostro per boni operis ministerium, remotis perturbationum scandalis, placeamus. Nobiscum itaque vestra fraternitas recognoscat

^a Quæsnellus, *exiit*; et notavit in margine: *Ita mss. codd., quod et antiquis Patribus familiare. At Sirmondus cum omnibus nostris codd. et anterioribus excensis exiit*; et ita etiam apud plures Patres a P. Sabatier allegati, quorum nonnulli *exiit*, uti etiam in antiquissimo Psalterio ms. capituli Veronensis et in Sangermanensi ab eodem laudato: nulli autem Patres ab eo citantur pro *exiit*. Si originalis textus haberet *exiit*, tum subsistere posset et *exiit*. Forte typographorum lapsu in Quæsnelli edit. *exiit* pro *exiit* impressum fuit.

^b Ita codd. Corb. et Thuan. apud Quæsnel. not. 3, quam confer cum nostra observat. Sirmondus, *collocaret atque ab ipso quasi quodam capite dona sua vellet in corpus omne manare*. Aliæ editiones cum nostris mss., *collocaret, ut ab ipso quasi quodam capite dona sua vellet in corpus diffunderet*.

^c Vide not. 4 Quæsn. et observat. nostram.

^d Sirmondus, *reservata*.

^e Editi ante Quæsn. cum solis codd. collect. 24 et Sirmondo, *quam*.

^f Sic cum Quæsn. nostri codd. Al., *constitutum*. Vide not. 5 Quæsn. et observat. nostram.

A apostolicam sedem, pro sui reverentia a vestra etiam provinciæ sacerdotibus, innumeris relationibus esse consultam, et per diversarum, quemadmodum veteris consuetudo posebat, appellationem causarum, aut retractata, aut confirmata fuisse judicia: adeo ut servata unitate spiritus in vinculo pacis, communitibus hinc inde litteris, quod sancte agebatur, perpetuæ proficeret charitati: quoniam sollicitudo nostra, non sua querens, sed quæ sunt Christi, dignitatem divinitus datam nec Ecclesiis, nec Ecclesiarum sacerdotibus abrogabat. Sed hunc tramitem semper inter majores nostros et bene tentum, et salubriter ^f custoditum Hilarius Ecclesiarum statum, et concordiam sacerdotum novis præsumptionibus turbaturus excessit; ita suæ vos cupiens subdere ^g potestati, ut se beato apostolo Petro non patiatur esse subjectum, ordinationes **635** sibi ^h omnium per Gallias Ecclesiarum vindicans, et debitam metropolitanis sacerdotibus ⁱ in suam transferens dignitatem; ipsius quoque beatissimi Petri reverentiam verbis arrogantioribus minuendo: cui cum ^j præ cæteris solvendi et ligandi tradita sit potestas (Math. xvi), pascendarum tamen ovium cura specialius mandata est (Joan. xii). Cui quisquis principatum æstimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem; sed inflatus spiritu superbiæ suæ, semetipsum in inferna demergit.

CAP. III. — Quæ igitur apud nos in causa Celidonii episcopi gesta confecta sint, et quæ Hilarius dixerit, dum cum eodem, præserte supradicto episcopo, audiretur, inditus chartis rerum ordo demonstrat. Ubi postquam Hilarius rationabile, quod in sanctorum concilio sacerdotum posset respondere, ^k non habuit, ad ea se ^l occulta cordis ipsius transtulerunt, quæ nullus laicorum dicere, nullus sacerdotum posset audire. Doluimus, ^m fateor, fratres, et hunc ejus mentis tumorem medelis patientiæ nostræ curare tentavimus. Nolebamus etenim ea illi exacerbare vulnera, quæ suæ animæ insolentibus subinde sermonibus infligebat, et quem susceperamus ut fratrem, ⁿ delinire magis ipsum, quamvis

^g Vide not. 6 ejusdem, et nostram observationem.

^h Sirmondus cum editis ante Quæsn., *in suum jus transferens dignitatem*. Nostris codd., *in suum jus transferre dignitatem*, quod alia interpunctione ad participium *cupiens* refertur. Quæsn. prætulit lectionem mss. collect. 2.

ⁱ Ita omnes nostri codd., immo etiam Quæsnelli atque Sirmondi, omnesque editiones. Conjecturas Quæsnelli, quibus mallet legi *pro cæteris* expendimus in observat. ad not. ejusdem 7.

^j Tres nostri mss., *non habuerit*.

^k Quæsn., in marg.: S. Paulus I Cor. xiv, 25: *Occulta cordis ejus manifesta fiunt*.

^l Verbum *fateor*, quod erat in editionibus ante Quæsn. ex nostris mss. et Sirmondo revocavimus.

^m Nostris codices, *delinire magis (quamvis ipse suis responsionibus invitaret, forte incitaret) quam contristare*, etc. Idem legitur apud Sirmondum hac una exceptione, quod *pro invitaret* habet *innodaret*. Noluimus tamen mutare lectionem anteriorum editionum, etiam Quæsnelli, qui ad marginem notavit *pro innodaret: Alias, irretiret, vel implicaret*.

ipse se suis responsionibus innodaret, quam contristare nostris interlocutionibus, nitebamur. Absolutus est Celidonius episcopus, quoniam se injuste sacerdotio fuisse dejectum, manifesta testium responsione, ipso etiam præsentate, monstraverat; ita ut, quod Hilarius nobiscum residens posset opponere, non haberet. Remotus est ergo iudicium, quod prolatus in hac sententia legebatur, quod tamquam ^a viduæ maritus sacerdotium **636** tenere non posset. Quod nos quidem servantes legalia constituta, sollicitius volumus custodiri, non solum circa sacerdotes, sed circa clericos quoque minoris officii: ne ad sacram militiam hi permittantur accedere quibus sit tale conjugium, ^b vel qui contra apostolicam disciplinam non unius tantum uxoris viri fuisse monstrantur. Sed sicut eos, quos factum suum non potest excusare, aut non admittendos, aut si ^c fuerint, decernimus removendos, ita quibus hoc falso obicitur, ^d habita necesse est examinatione purgemus, et suum officium perdere non sinamus. ^e Mansisset namque in illum prolata sententia, si objectorum veritas exstisset. Redditus itaque est Ecclesiæ suæ, et huic, quam amittere non debuit, dignitati coepiscopus noster Celidonius, sicut gestorum series, et post decursam cognitionem sententia, quæ a nobis est prolata, testatur.

CAP. IV. — Huic negotio sic finito, fratris et coepiscopi nostri Projecti querela successit: cujus ad nos litteræ lacrymabiles et dolendæ, de superordinato sibi episcopo, sunt directæ. Epistola quoque ingesta est civium ipsius, et numerosa singulorum

^a Confer not. 8 Quesnelli.

^b Ita nostri codd. cum Quesn. Al., vel contra; Sirmundus, ut contra.

^c Sirmundus addit *admissi*, quod tamen etiam in nostris mss. omissum subintelligitur.

^d Editi ante Sirmundum et Quesn. cum aliquibus mss., *perperam, ab ea necesse est.*

^e Celidonium Vesontionensem fuisse episcopum liquet ex his quæ adversus Quesnellum disputantur in observationibus ad dissertationem ejus 5, c. 1. Nihil itaque juris in illum Arelatenis episcopum obtinebat, ac propterea cum S. Leo scripsit: *Mansisset in illum prolata* (ab Hilario Arelatensi) *sententia, si objectorum veritas exstisset*, non eo sensu accipiendum est, ac si S. pontifex jus ullum Hilarii proprium in Celidonium agnoscat; Valentianus enim in constitutione mox subjicienda, quæ ex Leonis mente scripta et edita est, de Hilario pronuntians, *alios incompetenter removit*, quod ad Celidonii depositionem refertur; voce *incompetenter* jus in Celidonium eidem defuisse palam insinuat. Itaque depositionis sententiam mansuram fuisse asseruit S. Leo non Hilarii jure, sed vel jure aliorum episcoporum ejusdem Celidonii provinciæ, quos convenisse auctor Vita: Hilarii indicit, vel saltem facto, quatenus ex legalibus institutis viduarum maritum a sacris altaribus arcendum S. pontifex pariter judicasset; unde præmisit: *Quod nos quidem servantes legalia constituta, sollicitius volumus custodiri non solum circa sacerdotes, sed circa clericos quoque minoris officii.* Hinc expungendam credidimus postillam a Quesnello Luc loco appositam: *Hilarii potestatem in provinciam Viennensem non impetit S. Leo, quod Celidonium Hilarii jure, Leone fatente, depositum falso præsumit.*

A subscriptione firmata, invidiosissimis contra Hilarium plena querimoniis: quod Projecto episcopo suo agrotare liberum non fuisset, ejusque sacerdotium in alium præter suam notitiam esse translatum, et tamquam in vacuum possessionem ab Hilario pervasore hæredem viventis inductum. Quid hic fraternitas vestra sentiat, cuperemus audire. Quamquam de vestris animis nostra non debeat sententia dubitare: cum fratrem in lectulo constitutum, tam non infirmitate corporis aggravari quam alio videatis dolore **637** torqueri. Quæ spes illi de vita relinquatur, cui de sacerdotio suo desperatio, dum illi alter substituitur, irrogatur? Apparet ^f quam mitis sit corde Hilarius, qui obesse præsumptioni suæ fraternæ mortis credidit tarditatem. Quantum enim in se fuit, illi ^B subtraxit lucem, abstulit vitam, qui hunc ^e dolorem in locum ejus alterum subrogando, ne ad salutem illi recursus esset, iniecit. Esto ut ^h brevis fratri evenerit humanæ conditionis consueta migratio, quid sibi Hilarius quærit in aliena provincia, et id quod nullus decessorum ipsius ante Patroclum habuit, ⁱ quid usurpat? cum et ipsum, quod Patroclo a sede apostolica temporaliter videbatur esse concessum, postmodum sit ^j sententia meliore sublatum? Expectarentur certe vota civium, testimonia populorum; quæreretur honoratorum arbitrium, electio clericorum, quæ in sacerdotum solent ordinationibus ab his ^k qui noverunt Patrum regulas, custodiri: ^l ut apostolicæ auctoritatis norma in omnibus servaretur, quæ præcipitur ut sacerdos Ecclesiæ præfuturus, non solum attestazione fidelium, sed etiam eorum

^f Editi anteriores Sirmundo et Quesnello, et quidam codd. addunt *ergo.*

^g Sirmundus inserit *ei.*

^h Sensus exigere videtur *brevis*. Editi ante Sirmundum, *brevis fratri invenerit, vel, inventa fuerit humanæ conditionis consueta migratio.* Apud Quesn. cum duobus nostris codicibus *perperam, conditioni.*

ⁱ Ita Quesnellus, et quidam nostri codices. Al., *cur usurpat?* Paulo ante editi vetustiores Sirmundo et Quesnello, *aut Patroclus habuerit, male; ante Patroclum enim habent tum nostri tum Sirmundi et Quesnelli codices, ac præsertim Corbeiensis; ipseque sermonis contextus id ipsum flagitare cognoscitur.*

^j Indicatur Bonifacii I. apæ decretum confirmatum a Cælesti o, quo Narbonensis prima Patroclo antea tributa de reo Zosimi eidem adempta fuit, et Narbonensi episcopo restituta. In hoc autem Zosimus Patroclo faverat, quia is decessores suos ea provincia semper petitos iis argumentis statuit, quibus tum episcopus Narbonensis ante respondere non potuit. Cum vero sub Bonifacio I. idem episcopus Narbonensis resumptis viribus contrarium ostenderit ejusmodi documentis, quæ allatis ab Arelatensi adeo præstabant, ut omnino convincentia sequentes pontifices approbaverint, hinc eam provinciam eidem Arelatensi *meliore sententia* sublata Leo affirmat.

^k Sirmundus, qui norunt. Porro Patrum regulæ videntur esse canones Patrum Sardicensium præcipientium can. 5 eum ordinandum episcopum qui a populo petitur. De hac autem re aperius statuente Julius I, Innocentius; et Cælestinus, non tam populi quam cleri votum flagitarunt.

^l Quesnellus contra omnium nostrorum codicum et anteriorum editionum auctoritatem nullo indicato ms. posuit, *aut apostolicæ.*

qui foris sunt testimonio muniatur (I *Tim.* iii, 7), A neque illius scandali relinquatur occasio, cum per pacem et Deo placitam concordiam consonis omnium studiis, qui doctor pacis futurus est, ordinatur.

CAP. V. — Sed ille insperatus nescientibus super- venit, et improvisus abscessit, cursu, ut didicimus, celeri itinera multa conficiens, et per longinquas provincias tanta ^a immaturitate discurrens, ut videatur gloriam de scurrili velocitate potius quam de sacerdotali moderatione captasse. Hæc enim directarum ad nos civium verba sunt litterarum: *Ante abscessit quam eum venisse* **638** *nossemus.* Non est hoc redire, sed fugere, nec salubritatem impendere diligentiae pastoralis, sed vim inferre latronis et furis, dicente Domino: *Qui non intrat per januam ^b in cortem ovium, sed ascendit aliunde, hic fur et latro est* B (*Joan.* x, 1). Non ergo Hilarius tam studuit episcopum consecrare quam eum potius qui ægrotabat occidere, et ipsum quem superposuit male ordinando decipere. Nos tamen, quod vobis credimus Deo iudice placiturum, in commune cunctis fratribus consulentes, et male ordinatum submoveri, et episcopum Projectum in suo sacerdotio permanere debere decrevimus: id statuentes ut si quisquam fratrum nostrorum in quacumque provincia ^c decesserit, is sibi ordinationem vindicet sacerdotis, quem illius provinciae metropolitanum esse constiterit. ^d Duæ, ut videmus, causæ transactæ sunt, in quibus tamen multa sunt quæ præter rationem ecclesiasticam videantur esse commissæ, et iusti iudicii debeant expectare censuram. Sed nos diutius hic non possumus immorari, cum C ad alia quæ nobis cum vestra sanctitate sollicitus conferenda sunt provocemur.

CAP. VI. — Militaris manus, ut didicimus, per provincias sequitur sacerdotem, et ^e armati præsidii præsumptione suffulto ad invadendas per tumultum famulatur ecclesias, quæ proprios amiserint sacerdotes. Trahuntur ordinandi ante hoc officium, his quibus præficiendi sunt civitatibus ignorati. Ut enim notus qui fuerit et probatus per pacem petitur, ita

^a Idem Quesnellus in marg.: Forte, *maturitate*, quod nec codices præferunt, nec sensus videtur exigere.

^b Nostris codd., *in cortem*. Quidam editi, *in chorrem*, alias *in cohortem*. Sed *cors cortis* idem est ac *cohors*, et proprie locum muris cinctum, quo aliquid custoditur, significat.

^c Sirmondus audit *de hac vita*.

^d Quidam codd. cum editis ante Sirmondum, *quia, ut videmus*. Mox duo mss. omittunt *tamen*; pro quo editiones memoratæ substituerunt *etiam*.

^e Locum hunc in anterioribus editionibus perturbatum Sirmondus et Quesnellus ex mss. restituerunt. Vide not. 9 ejusdem Quesn. Sic autem legebatur: *Armatis præsumptione suffultum ad invadendas per tumultum famulatur ecclesias, quæ proprios amiserunt. Traduntur ordinandi ad hoc officium, his quibus præficiendi sunt civitatibus ignoti.*

^f Vide not. 10 Quesn.

^g Plures hic metropolitanos perstringit. Illi autem videntur intelligi ad quorum provincias Celdonius ac Projectus pertinebant: quippe qui fortassis Hilario permittentes ut iudicia et ordinationes in suis provinciis haberet, jus suum quodammodo in eum trans-

per vim necesse est, qui ignotus adducitur, imponatur. Obtestor et obsecro, et sub Dei vos invocatione convenio, prohibete, fratres, talia, et omnem dissensionis materiam de vestris provinciis **639** removete. Certe nos ante Deum absolvimus, qui vos, ne permittatis ultra hæc fieri, convenimus. Per pacem et quietem sacerdotes qui futuri sunt postulentur. Teneatur subscriptio clericorum, honoratorum testimonium, ordinis consensus et plebis. Qui ^f præfuturus est omnibus, ab omnibus eligatur. Ordinationem sibi, ut ante jam diximus, singuli metropolitani suarum provinciarum cum his qui cæteros sacerdotii antiquitate præveniunt, restituto sibi per nos jure defendant. Alienum jus alter sibi non audeat vindicare. Suis limitibus, suis terminis sit unusquisque contentus, ^g et privilegium sibi debitum in alium transferre se posse, noverit non licere. Quod si quis negligens apostolicas sanctiones, plus gratiæ tribuens personali, sui honoris desertor esse voluerit, privilegium suum in alium transferre posse se credens, non is cui cesserit, sed is qui intra provinciam antiquitate episcopali cæteros prævenit sacerdotes, ordinandi sibi vindicet potestatem. Non passim, sed die legitimo ordinatio celebretur; nec sibi constare status sui noverit firmitatem, qui non die sabbati vespere, quod lucescit in prima sabbati, vel ipso Dominico die fuerit ordinatus. Solum enim majores nostri resurrectionis Dominicæ diem hoc honore dignum judicaverunt, ut sacerdotes qui sumuntur hoc die potissimum tribuantur.

CAP. VII. — Suis unaquæque provincia sit contenta conciliis, nec ultra Hilarius audeat conventus indicare synodales, et sacerdotum Domini iudicia, se interserendo turbare. ^h Qui non tantum noverit se ab alieno jure depulsum, sed etiam Viennensis provinciae, ⁱ quam male usurpaverat, potestate privatum. Dignum est enim, fratres, antiquitatis **640** statuta reparari, cum is qui sibi ordinationem provinciae indebitæ vindicabat, talis in præsentem etiam probatus fuerit ^j exstitisse, ut cum ipse frequentius

tulerunt. Ingenuum præterea Alpium maritimarum metropolitam a Leone fuisse culpatum ob illicitam sui juris cessionem, testatur Hilarius papa epist. 4. Incertum vero est num hæc Ingenui reprehensio ad has Leonis litteras referenda sit, an vero ad alias quæ interciderint; de quo vide plura in dissert. dc epistolis deperditis, num 97.

^h Ita cum antea editis et tribus nostris codd. Sirmondus, Quesnellus autem cum mss. collect. 24, *qui tamen noverit se non solum ab alieno jure.*

ⁱ Quesn. in margine: Forte, *qua male usus fuerat*. Id autem ea sola de causa scripsit, quia in sua sententia, quam in observationibus ad quintam diss. impugnabimus, Hilarium nullum jus quod sibi non compereret usurpasse contendit.

^j Editi ante Sirmondum et Quesn. cum inferioris notæ codicibus omittunt *exstitisse*. Porro metropolitæ, qui in aliquo defecisset contra regulas canonum, *sua tantum Ecclesiæ sacerdotium pro sedis apostolicæ pietate servari*, ordinationis episcoporum jure adempto, vetus disciplina erat, ut videre est apud Hilarium papam epist. 8, ad Gallicanos, n. 1. Confer etiam Leonis epist. 12, c. 9.

tēmerariis et insolentibus verbis sententiam damnationis expeteret, suæ tantum civitatis illi sacerdotium, pro sedis apostolicæ pietate, præceptio nostra servaverit. ^a Non ergo intersit ulli ordinationi; non ordinet, qui meriti sui conscius, cum quæreretur ad causam, turpi fuga se credit subtrahendum, ^b exsors apostolicæ communionis, cujus particeps esse non meruit: Deo, ut credimus, hoc agente, qui illum, inopinantibus nobis, et ad judicia nostra pertraxit, et inter examinationes habitas, ne communionis nostræ consors fieret, ut abscederet latenter, effecit.

CAP. VIII. — Nulli Christianorum facile communico denegetur, nec ad indignantis fiat hoc arbitrium sacerdotis, quod in magni reatus ultionem invitus et dolens quodammodo debet inferre animus ^c judicantis. Cognovimus enim pro commissis et levibus verbis quosdam a gratia communionis excludos, et animam pro qua Christi sanguis effusus est, irrogatione tam sævi supplicii sauciatam et inermem quodammodo, exutamque omni munimine, diabolicis ^d incursibus, ut facile caperetur, objectam. Certe ^e si quando causa talis emerserit, ut pro commissi criminis qualitate aliquem juste faciat communione privari, is tantum pœnæ subdendus est quem reatus involvit; nec particeps debet esse supplicii, qui consors non docetur fuisse commissi. Sed quid mirum eum in laicos talem existere, qui solet de sacerdotum damnatione gaudere?

CAP. IX. — Unde quia nostra longe alia videtur intentio, nam omnium Ecclesiarum statum ⁶⁴¹ et concordiam custodiri cupimus sacerdotum, ad unitatem vos vinculo charitatis hortantes et obtestamur, et affectione congrua commonemus, ut ea quæ a nobis Deo inspirante et beatissimo Petro apostolo, dis-

^a *Locus emendatus ex mss. Sirmondi et nostris*, inquit in postilla marginali Quesnellus. Legebatur autem antea: *Non ergo sit illi ordinatio, qui meriti sui conscius, cum quæreretur ad accusandum, turpi fuga, etc. Corruptus in nostris mss. collect. 12 et 24: Non ergo sit illi ordinatione, non ordinet, qui meriti, etc.*

^b Male nonnulli hunc locum de excommunicatione qua S. Leo Hilarium a sua communione separaverit, interpretantur. Ex sequentibus enim palam fit ideo Hilarium dici *exsortem apostolicæ communionis*, quia ipse Roma inopinante auficiens inter sacra utique mysteria, *communionis nostræ*, subdit pontifex, *consors fieri noluit*. Hilarius scilicet, qui ex auctore Vitæ ejus c. 17 apud Leonem questus fuerat aliquos apud Gallos publica sententia damnatos, *in Urbe sacris altaribus interesse, communioni ejus (Cælidonii) quem cum tantis viris damnaverat, conjungi nullatenus acquievit*; et ne cogereur cum eo, qui in absolvendum præsentebat, Romæ communicare, recessit, et eatenus ab ipsa apostolica communione se subduxit.

^c Ita Quesnellus cum duobus nostris codd. Al., *vindicantis*.

^d Sirmondus, *incursionibus*.

^e Quatuor nostri codices, *si qua causa*.

^f Sic Quesn. et nostri codd. Al., *enim gratulationi*. Mor pro *custodiam Sirmondus concordiam*.

^g Ita cum Sirmondo Quesnellus. Anteriores editiones cum Vat. collect. 24, *pro novis*. Melius in aliis tribus nostris codd., *novis*.

^h Hic Leontio, de quo vide nostram observationem in not. 11 Quesnelli, sola prærogativa in convo-

acsis probatisque nunc omnibus causis decreta sunt, pro vestra pace et dignitate servetis: certi non tam nostro quam vestro honori proficere, quod talia statuisset cognoscimur. Non enim nobis ordinationes vestrarum provinciarum defendimus, quod potest forsitan ad depravandos vestræ sanctitatis animos Hilarius pro suo more mentiri; sed vobis per nostram sollicitudinem vindicamus, ne quid ulterius liceat novitati, neque præsumptori locus ultra jam pateat privilegia vestra cassandi. Nostræ ⁱ etiam gratulationi hoc solum crescere profitemur, si et apostolicæ sedis diligentia apud vos illibata servetur, et per sacerdotalis disciplinæ custodiam honori vestro perire, quod suum est, ^k improbis usurpationibus non sinamus. Et quoniam honoranda est semper antiquitas, fratrem et coepiscopum nostrum ^h Leontium probabilem sacerdotem, hac, si vobis placet, dignitate volumus decorari: ut præter ejus consensum alterius provincie non indicatur a vestra sanctitate concilium, et a vobis omnibus, quemadmodum vetustas ⁱ ejus et probitas exigit, honoretur, metropolitanis privilegii sui dignitate servata. Æquum est enim, nec ulli de fratribus fieri videtur injuria, si his qui sacerdotii vetustate præcedunt, pro ætatis suæ merito in suis provinciis a sacerdotibus cæteris deferatur. Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi.

642 | EPISTOLA XI,

seu

^k CONSTITUTIO VALENTINIANI III AUGUSTI,

C ¹ *una cum præcedenti Leonis papæ epistola de eodem negotio missa in Gallias.*

De episcoporum ordinatione.

^m Imperatores THEODOSIUS et VALENTINIANUS Augusti

candis diversarum provinciarum synodis, qua Hilarius potiebatur, hoc loco tribuitur. Cæterum verus metropolitanus eidem Hilario ademptum, alia Leonis epistola, quæ desideratur, in Viennensium episcopum fuisse traductum liquet ex epist. 66, c. 2 Confer quæ hac de re pluribus dicentur in observationibus ad dissert. 5 Quesnelli, part. 3.

ⁱ Vox ejus, a Quesnello omissa, ex omnibus nostris mss. et cæteris editionibus revocatur.

^j Scripta 8 Julii an. 445.

^k Quesnellus in secunda editione varias lectiones apposuit ex ms. Thuaneo Colbertino. Nos eandem recognovimus cum ms. Vat. 3333 collectionis canonum cardinalis Deusdedit, qui hanc legem ex vetustiori exemplari sumptam eidem collectioni inseruit lib. 1, pag. 48. Ex ms. Ottobon. Vat. solius chronice notæ lectionem posterius accepimus.

^l Quæ sequuntur apposita fuerunt a P. Sirmondo, et exinde a Quesnello; ac probabilissimum est Leonis decretalem una cum hac lege in Gallias missam fuisse, ne executioni ejus impedimentum opponeretur.

^m Mss. Thuan. et Vat. hanc inscriptionem præferunt: *Imperator Valentinianus Augustus omnibus sub imperio æternæ urbis Romæ ubique terrarum degentibus*. Licet occasione quidem controversiæ Gallicanæ ob nonnulla Hilarii Arelatensis gesta hæc lex edita fuerit, non tamen pro solis Gallicanis, sed pro universis imperii provinciis latam fuisse patet ex illis verbis: *Ne quid tam episcopis Gallicanis quam aliarum provinciarum contra consuetudinem veterem liceat*

ACTIO viro illustri, comiti et magistro utriusque militiæ et patricio.

Certum est et nobis et imperio nostro unicum esse præsidium in supernæ Divinitatis favore, ad quem promerendum præcipue ^a Christiana fides et veneranda nobis religio suffragatur. Cum igitur sedis apostolicæ primatum sancti Petri meritum, qui princeps est episcopalis coronæ, et Romanæ dignitas civitatis, sacræ etiam synodi ^b firmiter auctoritas, ne quid præter auctoritatem sedis istius illicitum præsumptio attentare nitatur. Tunc enim demum Ecclesiarum pax ubique servabitur, si rectorem suum agnoscat universitas. Hæc cum hactenus inviolabiliter fuerint custodita, Hilarius Arelatensis, sicut venerabilis viri Leonis Romani papæ fidei relatione comperimus, contumaci ausu illicita quædam ^c præsumendo tentavit, et ideo transalpinas Ecclesias abominabilis tumultus invasit, quod recens maxime testatur exemplum. Hilarius enim, qui episcopus ^d Arelatensis vocatur, **643** Ecclesiæ Romanæ urbis ^e inconsulto pontifice, judicia, sive ordinationes episcoporum sola temeritate usurpans invasit. ^f Nam alios incompetenter removit, indecenter alios invitit et repugnantibus civibus ordinavit. Qui ^g quidem, quoniam non facile ab his qui non elegerant recipiebantur, manum sibi contrahebat armatam, et clausura murorum in hostilem morem vel obsidione cingebat, vel aggressionem reserabat, et ad sedem quietis, pacem prædicatos per bella ducebat. His talibus et contra

imperii majestatem, et contra reverentiam apostolicæ sedis admissis, per ordinem ^h religiosi viri Urbis papæ cognitione discussis, certa ⁱ in eum et de his quos male ordinaverat lata sententia est. Et erat quidem ipsa sententia per Gallias etiam sine imperiali sanctione valitura. Quid enim tanti pontificis auctoritati ^j in Ecclesiis non liceret? ^k Sed nostram quoque præceptionem hæc ratio probavit, ne ulterius nec Hilario, quem adhuc episcopum nuncupari sola mansueti præsulis permittit humanitas, nec cuiquam alteri ecclesiasticis rebus arma miscere, aut præceptis Romani antistitis liceat obviare. Ausibus enim **644** talibus fides et reverentia nostri violatur imperii. Nec hoc solum, quod est maximi criminis, ^l submovemus, verum ne levis saltem inter Ecclesias turba nascatur, vel in aliquo minui religionis disciplina videatur, hoc perenni sanctione ^m censemus, ne quid tam episcopis Gallicanis quam aliarum provinciarum contra consuetudinem veterem liceat sine viri venerabilis papæ Urbis æternæ auctoritate tentare. Sed ⁿ hoc illis omnibusque pro lege sit, quidquid sanxit vel sanxerit apostolicæ sedis auctoritas: ita ut quisquis episcoporum ad iudicium Romani antistitis evocatus venire neglexerit, per moderatorem ejusdem provinciæ adesse cogatur: per omnia servatis, quæ divi parentes nostri Romanæ Ecclesiæ ^o contulerunt Aeti P. K. A. Unde illustris et præclara magnificentia tua præsentis edictalis legis auctoritate faciet, quæ sunt superius statuta servari, decem librarum auri multa protinus exi-

sine viri venerabilis papæ Urbis æternæ auctoritate tentare: sed hoc illis omnibusque pro lege sit, etc. Hinc congrua videtur generali lege generalis istorum mss. inscriptio. In his sene codicibus omittuntur quæ peculiariter sunt Aetii magistri utriusque militiæ in Gallias, et ea sola leguntur quibus lex generalis exprimitur, ac desinit in verbis *Romanæ Ecclesiæ contulerunt*. Inscriptio autem textui inserta et in aliis codd. inventa convenit eidem legi, qualis in Gallias missa fuit, ubi erat maxime necessaria, et ad Aetium, qui potiori auctoritate in Gallias utebatur, peculiari additamento sub finem expresso directâ, ut ibidem executioni mandaretur. Forte etiam simili modo transmissa credi potest ad alios aliarum provinciarum præfectos, seu rectores, ut aliis ejusdem generis legibus evenisse compertum est.

^a Laudata mss., *Christianorum fides*.

^b Eadem mss., *firmant*.

^c Ita melius ex eisdem mss. *vulg.*, *præsumenda*.

^d Quesnellus in utraque editione addidit *civitatis*, quam vocem et Vaticanus cod. et editi omnes ignorant. Unde porro hanc ille inseruerit etiam primæ editioni, cum Thuanum codicem nondum viderat, divinare non possumus.

^e Erat in editis etiam Quesnelli, *inconsulto pontifice indebitas ordinationes epi coporum*. Rectior visa est lectio utriusque ms. et contextui uniformior. Nam quod subjicitur, *alios incompetenter removit*, refertur ad *judicia* vobis Celidonio, quem Hilarius ab episcopatu deposuerat, et cujus præsertim de causa Leonis decretalis et imperialis lex editæ fuerunt: illa vero, *indecenter alios invitit et repugnantibus civibus ordinavit, ad ordinationes* pertinent, quibus vel Celidonio remoto, vel Projecto ægrotanti, vel aliis episcopis vita functis ab eodem Hilario successores dati fuerunt, *hi* traditur epistola antecedenti cap. 6.

^f Cod. Thuanus habet: *Nam aliquos invitit et repugnantibus civibus ordinavit, deletis cæteris*.

^g Idem cod. omittit *quidem*.

^h Mss. Thuan. et Vat. delent *religiosi vtri*.

ⁱ Ita ex laudatis codd. et Quesnellus in secunda editione. Al., in *eum ex his*. Pater Lupus diss. 1, c. 3, de Appellationibus, notavit mox legi, *quos male ordinaverat*, ut indicetur lata sententia etiam in eos quos Hilarius in Celidonio ac Projecti sedes subrogaverat.

^j Sic emendavit Quesn. in secunda editione ex ms. Thuan., cui Vaticanus pariter favet. Antea, in *Ecclesias*.

^k Hæc lectio antea vulgatorum, quæ item est codicis Vaticani, magis placuit quam illa a Quesnello inserta editioni secundæ, nullo allegato codice, nimirum: *Sed nostra quoque præceptio et ratio probavit ne ulterius vel Hilario, etc.* Porro vel *Hilario* habebant quidem etiam cæteræ editiones; sed ex eodem Vat. corrigendum credidimus *nec Hilario*, eo quia concinit cum sequentibus, *nec cuiquam alteri*.

^l Ita duo laudata mss. et editi, excepto Quesnello, qui *submovimus* in textu scripsit, apposita in margine lectione Thuanæ codicis.

^m Ex utrisque mss. *censemus* scripsimus pro *decernimus*. Censere quidem frequentius adhibetur in legibus quam *decernere*, ut ex glossario Nomico Cod. Theodos. perspicies.

ⁿ Pronomen *hoc* adjectum a Quesn. in secunda editione fortassis ex ms. Thuan. præfertur in nostro Vat.

^o Sic utriusque codd. Al., *detulerunt*. Hic desinit generalis lex in iisdem codicibus, subjecta statim chronica notatione: *Dat. viii id. Julii Romæ Valentino Augusto*. Cætera peculiariter Aetii imperialibus litteris in Gallias missis addita fuerunt, uti monuit nos not. 3 (Col. 636 =).

genda ab unoquoque iudice qui passus fuerit; præ- A vet per multos annos, parens karissime, * Dat. viii
cepta nostra violari. Et manu divina: Divinitas te ser- id. Jul. Romæ Valentiniano A. vi et Nomo v. c. cons.

* Editi: Dat. viii id. Jun. Romæ Valentiniano A. vi cos. Emendavimus mensem ex duobus memoratis mss. libris nec non ex Ottoboniano, nunc Vat., qui etiam integram consulatus notationem præbuit, qua-

lis legitur in anteriori hujus anni Constitutione superius descripta epist. 8 et in aliis ejusdem anni Novellis.

ADMONITIO IN EPISTOLAM SEQUEMTEM.

1 Cum triplex insignis varietas, qua sequens epistola reperiri solet in mss. codicibus, et exinde triplici ratione seu forma in editis prodit, plurimum difficultatis injicit; tum vero Quesnelli disputatio notis et observationibus ejus inserta, qua unam rationem retinere ac defendere, alias vero duas repudiare, et magnam epistolæ partem veluti additamentum ab aliquo impostore confictum rejicere studuit, ita difficultatem adauget, ut sine ullo novo codice, qui rem omnem probe conciliet, certum aliquid statuere et edere impossibile videatur.

2. Prima epistolæ ratio a Merlino edita atque Sichardo, et per nos etiam secundo loco edenda, epistolam tantummodo producit ad medium caput nonum usque, atque terminat illis ejusdem capitis verbis, *justa posthac ultione plectamus*. Hæc eadem ratio invenitur in mss. codd. collectionis 5 a Quesnello vulgatæ, ex quibus duos ille commemorat, Thuaneum et Trecoptithæanum, nos vero duos bibliothecæ Cæsareæ adicere possumus signatos num. 39 et 42. Exstat etiam in mss. collect. 10 Isidori et collect. 12, ad quam pertinet codex a Merlino adhibitus, nec non Herovalianus ab eodem Quesnello laudatus; et in codd. collectionis 24 quæ sola inter collectiones posteriores hanc epistolæ formam exhibet; ac præterea inter hujusmodi codices censendi Victorinus, Regniacensis, et S. Martini Altisiodorensis, qui eandem collect. 24 cum epistola hujus formæ eodem annotante præseferunt. His codicibus Quesnellus in secunda editione adject alios duos. quorum descriptionem post primam impressionem Roma accepit, nimirum Barber. 77 et 2883. Horum prius a nobis item observatus atque collatus, est XII circiter sæculi, et varia opuscula etiam posterioris ævi continet, ex Leone autem hanc unicam epistolam exhibet. Alter vero antiquissimus et majusculis litteris scriptus complectitur vetustam collect. 3, cui alium similem invenimus in perantiquo Vat. 1542. Nos insuper hanc eandem epistolæ decurtatæ (sic enim appellabimus) rationem nacti sumus in tribus aliis collectionibus, nimirum in ms. Vat. Reginae collect. 1, in vetusto cod. Lucensi collect. 4 simili Colbertino 784, qui a Constantio laudatur in præfat. ad Epistolas Roman. pontif. num. 89, ac præterea in manuscriptis collectionis 9 Hispanice, Vat. 1341 et Vindebon. Cæsareo 41, ut prætereamus alia plura scripta exemplaria memoratarum collectionum 10, 12 et 24, quæ in præfat. ad epistolas recensuimus. Ita octo collectiones 1, 3, 4, 5, 9, 10, 12 et 24, ac peculiari cod. Barb. 77, hanc primam epistolæ formam exhibent.

3. Secunda ejusdem forma edita est primum a Wendelino, dein a Pithæo, ac demum a Voello et Justello in collectione Dionysii Exigui. Hæc autem omittit tria integra capita, sextum, septimum, et octavum, quæ in prima forma decurtata exhibentur; et postremis verbis ejusdem primæ formæ, *justa posthac ultione plectamus*, cætera addit, quæ usque ad finem integræ epistolæ proferuntur. Hæc forma exhibetur in omnibus mss. codd. ejus collectionis quæ Dionysiana vocatur, at verius Hadrianea appellanda est, cum omnes hi codices ad Hadrianeam collectionem 7 vere pertineant, ad eam scilicet quam aliquot additamentis Dionysiana auctiorem, Hadrianus I pontifex Carolo Magno in usum Occidentalium Ecclesiarum tradidit. Hinc plurima hujus collectionis inventiuntur ubique exemplaria, quæ hanc epistolæ formam tuentur. Duos tantum codices Thuaneos Gallicanos laudavit Quesnellus; sed multo plures in Galliis diffusos memorat P. Constantius in præfatione laudata num. 128, inter quos unus est anni 805. Multos item antiquos ipsi Romæ vidimus, quos nominavimus in præfat. ad epistolas num. 16. His addi possunt etiam codices collectionis 8, num. 17 indicati, qui Hadrianeam collectionem initio exhibent.

4. Tertia editionis forma ex utraque anteriori conflata, quam editionem mixtam nuncupabimus, aliter in mss., aliter in editis invenitur. In codicibus enim quos vidimus, omissis capitibus 6, 7, 8, et dimidio noni, tota Hadrianea editio primum exhibetur, fere cum chronica notatione *Dat. iv idus Augusti*. Dein subjungitur velut appendix memorata capitula omnia et sumpta ex prima decurtata editione usque ad ejus finem, ita ut repetantur illa: *Cum itaque omnibus*, etc., quæ in editione decurtata epistolam claudunt, in Hadrianea autem suo loco capite nono inserta fuerant. Hanc lectionem Quesnellus reperit in duobus mss. Thuaneis, et uno Cantabrigensi. Nos reperimus in mss. quatuor collectionum 11, 20, 21 et 23, ad quas referri tres a Quesnello laudatos codices nihil ambigimus. Collectio 11, a qua cæteræ collectiones hanc editionis formam videntur sumpsisse, præcipue consideranda est, cum antiquior sit Hincmari ætate, uti probavimus in præfat. ad epistolas num. 23. In uno tantum codice Veneto S. Marci 79 collectionis 22 hanc tertiam rationem nacti sumus absque repetitione extremi capitis *Cum itaque de omnibus*, etc., ita ut lectioni Hadrianeæ tria tantum capita ommissa ex editione decurtata subjiciantur usque ad illa, *vel corpore perdidisse*. In editis autem Leonis Quesnello anterioribus ac in Conciliorum vulgatis quæ ex codicibus hujus tertie lectionis profecta sunt, editores, cum hanc formam incongruam deprehendissent, tam ob chronicam notam sitam ante tria capitula 6, 7 et 8, quam ob importunam repetitionem periodi *Cum itaque de omnibus*, nulla licet codicum auctoritate fulti, dederunt primo editionem Hadrianeam, excepta extrema periodo, *Si quæ vero aliæ sunt causæ*, terminantes illis vocibus, *qui consecrabantur, exciperet*; mox subdidit ex decurtata editione tria capitula 6, 7 et 8, omittentes repetitionem periodi, *Cum itaque de omnibus*; ac tandem post verba octavi capitis rejecerunt periodum, *Si vero aliæ sunt causæ*, etc., atque chronicam notam, quibus epistolam concludere.

5. Hinc autem nihil mirum si Quesnellus sollicitus de corrigendis ex fide codicum vulgatæ S. Leonis editionis erroribus, hanc impressam editionem, quæ nullis mss. nititur, repudiavit. Cum vero in ipsis codicibus tantam varietatem perspiceret, nec unum codicem nauticæ potuisset, qui aptum omnia conciliandi modum suggereret; primam editionis rationem, quam in antiquioribus collectionibus, et mss. descriptam vidit, retinendam et vindicandam putavit. Secundam vero rationem editionis Hadrianeæ eo libentius rejecit, quod in ea nonnullæ Romanæ sedis prærogativæ præferantur, in quas cum non bene esset animatus, apertam interpolationem, pluresque imposturæ gradus in ejus editionis, ut vocat, additamentis videre sibi visus est, quos

6. Qui vero non perinde in Romanorum pontificum privilegia infensi, etsi Gallicanis principiis imbuti, Quesnelli notas ad calculos revocarunt, approbandam quidem censuerunt editionem decurtatam primæ

formæ, at non idcirco repudianda credere Hadrianæ editionis additamenta, nec efficacia et convincentia existimantur quæ contra hæc a Quesnello afferuntur. Inter hos Stephanus Baluzius, tom. II Capitularium pag. 1249, ejus argumentis expensis pronuntiavit: *Nihil video disciplinæ tum in Ecclesia Romana receptæ contrarium*. Quamvis autem Quesnellus in secunda editione hanc Baluzii animadversionem veluti *infirmam, nec responsione dignam*, traduxerit, eo quod ibidem Baluzius hac de re incidenter agens, probationes fusius in dissertationis rationem afferendas non credidit; quam ratum tamen ac firmum haberi debeat quod ab ipso affirmatum est, ex iis quæ in Quesnellianis notas observabimus exploratum fiet. Constantius, qui et primam et secundam Quesnelli editionem legit, quique in celeberrima editione Epistolarum Romanorum pontificum quantæ peritiæ et critices sui omnibus eruditis constat, non solum sincerum habuit Hadrianæ editionis fragmentum a Quesnello rejectum, verum etiam initio terti, quem edendum paraverat, idem fragmentum a Quesnelli censuris vindicandum suscepit, uti testatur P. Simon Mopinot in epistola *De nova editione Epistolarum summorum pontificum* typis impressa an. 1724, ubi indicatis secundi tomii capitibus, in quibus Constantius præcipue laboravit, hæc de Leonis Epistolis traduntur: *Asserentur e'dem papæ litteræ quedam in spuriorem classem temere amandatæ, quas inter non infimum sane locum tenet præclarum illud de Lupicini episcopi ad sedem apostolicam appellatione fragmentum, epistolæ primæ (nobis 12 ad Africanos) perperam, ut videtur, insertum*. Est fragmentum hujus epistolæ in Hadrianæ editione contentum, quod a Quesnello expungitur.

7. Ex his autem P. Mopinot verbis liquet sane Constantium voluisse hoc fragmentum defendere. At non in ipsa epistola inserendum, sed velut additamentum eidem subjiciendum credidisse videtur, uti innunt etiam illa ipsius Constantii tom. I Epist. Rom. pontif. pag. 969, not. a, quibus hoc fragmentum Leoninum ac sincerum allegaturus, uti a se edendum erat tomo secundo, his verbis utitur: *In additamentis ad epistolam primam Leonis*. Id ex eo ortum est quia nullum codicem reperit præferentem integrum et genuinam hujus epistolæ lectionem ac formam, qua suis proprius locus ei fragmento tribueretur. Hæc autem sors nobis feliciter obtigit. Etenim a P. Lectore Philippo Maria Sereno ord. Præd. nobis perhumaniter communicatum fuit hujus epistolæ exemplar summa diligentia transcriptum ex peculiari codice Florentino collect. 15 signato num. 182, sæculi XII, de cujus antiquiori ac præcipua origine quoad Leonis Epistolas, in præfatione num. 29 satis diximus. In hoc autem exemplari omnia utriusque editionis decurtatæ et Hadrianæ verba, quæ in tot antiquis codicibus prostant, et vel e stylo Leonina manifestantur, uno naturali contextu probe connectuntur, ita ut nihil excludatur, pervertatur nihil.

8. Codices pro editione decurtata sive a Quesnello producti, sive a nobis inventi, quibus potissimum illius argumentum innititur, id unum probant, hanc epistolæ partem genuinam esse, non vero integram epistolam exhiberi demonstrant. Quod ne cui mirum videatur, alia similiter decurtata in iisdem mss. et collectionibus consideret. Sic mss. libri collectionis Hispanicæ et Isidorianæ, et mss. etiam Operum et Epistolarum S. Leonis collectionis 24, qui hanc epistolam decurtatam exhibent, decurtatam pariter proferunt epistolam S. Petri Chrysologi ad Eutychem, et media quidem parte deficientem, quæ tamen in omnibus tum Græcis tum Latinis concilii Chalcedonensis codicibus collectionis 17 integra legitur. In omnibus etiam collectionibus et mss. Latinis Sardicense concilium mutilum præferunt sine tribus extreminis canonibus, qui in Græcis exemplaribus continentur. In cod. Vat. 1344, et in tribus aliis Gallicanis laudatis a Constantio (*Tom. I Epist. Rom. pont., p. 772*), qui exhibent collectionem Hispanicam Innocentii I, epistola ad episcopos synodi Toletanæ decurtata est, cum in ea desint numeri 2, 3, 4, 5, 6, 8, et pars etiam numeri primi. In mss. collectionis Hadrianæ solum initium de-cribitur litterarum Hormisdæ ad presbyteros, diaconos et archimandritas secundæ Syriæ, quas manuscripta collectionis præstantissimæ 14 integras conservant. Et, ut alia ejusdem generis omittamus, in ipsa collect. 5 Quesnelliana num. 51, capite diminuta offertur Gelasii epistola ad Orientales. Quidni igitur pariter mutila proferri potuit epistola Leonis ad Africanos?

9. Exemplar quidem hujus epistolæ, quod sine tribus capitibus editionis decurtatæ, et cum alio longiori additamento legitur in collectione Hadriana, esto non sit a Dionysio insertum suæ collectioni, uti Quesnellus in notis optime coniecit, inmo etiamsi adjectum ei collectioni fuisset circa Gregorii II tempora, quemadmodum ille opinatus est, nimirum circa initium octavi sæculi, non tamen idcirco interpolatum aut suppositum probari potest. In universis enim documentis quæ Hadrianæ collectioni leguntur inserta, nihil apocryphum aut interpolatum deprehenditur. Cum vero stylus hujus epistolæ totusque contextus Leoni omnino congruant, argumenta autem a Quesnello objecta nihil convincant, ut ex nostris observationibus ad ejus notas patebit, de hujus unius documenti authenticitate ac sinceritate non nisi temere dubitare licet.

10. Neque difficultatem moveat defectus trium capitum 6, 7 et 8, quæ in editione decurtata exstant, et ex antiquissimis mss. atque collectionibus genuina noscuntur. Allata enim exempla similitum defectuum, quæ in aliis præstantium collectionum documentis paulo ante indicavimus, hos defectus non infrequenter ostendunt. Celeberrima Leonis epistolam 14, ad Anastasium, quæ in pluribus collectionibus integra est, duobus capitibus tertio et quarto prætermisiss, de-criptam reperimus in duobus antiquis mss. Vat. 1347 et Vat. Palat. 579, ex quibus si alii codices vel collectiones illam sumpsissent, parem defectum præferrent, nec tamen ea idcirco in suspicionem vocari posset. Nonne quædam etiam Gelasii litteræ in aliquot collectionibus breviores sunt quam in Conciliis editæ fuerunt? Celeberrima est ejus pontificis epistola ad Dardanos, quæ non solum in Quesnelli collectione 5, cap. 50, verum etiam in omnibus fere mss. aliarum antiquarum collectionum tribus longioribus et novem brevioribus membris caret, quæ tamen leguntur in mss. præstantissimæ collect. 14, et exinde in Romana Epistolarum pontificum editione, ac in tomis Conciliorum edita sunt; quo ampliori exemplo Facundum Hermianensem usum fuisse haud dubitari potest. Sicut autem in memoratis paulo ante mss. epistolæ Innocentii I, ad Toletanos, retentis solis decretis generalibus, cætera quæ ad singulares causas et personas pertinent, prætermissa fuerunt, ita idipsum in hac Leonis epistola Hadrianæ collectionis auctori placuisse videtur: tria enim ommissa capita singulares personas causasque respiciunt.

11. Porro verum non est, quod putavit Quesnellus, hanc editionem hujus epistolæ sub Gregorii II ætate Dionysiano codici fuisse adjectam, eo quod recentius Hadrianei codicis documentum ad hunc Gregorium pertinet. Inter Vaticanos nimirum codices reperimus signatum num. 5845 continentem puram Dionysii collectionem, quam uti rarissimam Constantius laudavit, quæque desinit in epistolis Anastasii II. In hoc autem codice, qui antiquissimus est, et Decretalibus præmittit Dionysii epistolam ad Julianum presbyterum in hoc uno ms. inventam, et ex eodem editam, post descriptam puram collectionem Dionysii eodem antiquo characterere appendix subjicitur, in qua primo ponuntur tria concilia Symonachii pape, unum an. 501, alterum an. 502, ac tertium an. 499, tum vero afferuntur tituli sex decretorum papæ Hilari, duo Simplicii, et unus Felicis; ac post titulos ipsa decreta recitantur: quæ omnia postea Hadrianæ collectioni suo loco juxta ordinem temporum fuerunt inserta. Post decretum autem Felicis pag. 155 describitur Leonis epistola cum hoc titulo: *In causa Lupicini episcopi: Leo universis episcopis per Casariensem Mauritaniam constitutis, Cum*

de ordinationibus, et reliqua cum eadem Hadrianeæ editionis forma atque lectione. Subjicitur huic epistolæ Leonis pag. 157 : *Epistola Zosimi ad presbyteros Ravenne directæ. Zosimi commonitorium presbyteris et diaconibus qui Ravenne sunt. Ex relatione, etc.*, quæ in eodem Hadrianeo codice legitur. Tandem post hanc epistolam, veluti novum additamentum sequitur tabula capitum 79, ipsaque documenta post tabulam subjiciuntur. De his alibi iustus erit dicendum. Nunc satis sit memorare quinque priora documenta, quæ sic afferantur :

Pag. 159. I. *Justinus Augustus Hormisdæ. Quo fuimus semper, etc.*

Pag. 160. II. *Exemplar precum a clericis et monachis Antiochenis, Hierosolymitanis, etc., ad Justinum. Haurite aquam cum lætitia, etc.*

Pag. 161. III. *Hormisda Justino. Interea quæ ad unitatem Ecclesiæ, etc.*

Pag. 164. IV. *Hormisda presbyteris, diaconibus et archimandritis secundæ Syriæ. Lectis litteris, etc.*

Eadem pagina. *Incipit constituta papæ Gregorii junioris. In nomine Domini, etc.*

Hæc quoque documenta nec plura nec pauciora sunt illa quæ in Hadrianeis mss. Dionysianæ collectioni addita, et suo loco in ordinem chronologicum inserta inveniuntur. Ex modo autem diverso quo in hoc codice puræ Dionysianæ collectioni subjiciuntur, patet sit eadem omnia simul eodemque tempore non fuisse adjecta, sed saltem duplici. primum documenta præmissa tabulæ capitum 79, dein quinque prima hujus tabulæ capita. Hæc postrema, quæ in Gregorio II desinunt, potuerunt adijci hujus pontificis awo aut paulo post. Idem vero censendum non est de iis documentis quæ huic tabulæ præmissa ad multo antiquiores pontifices pertinent, et forte addita fuere paulo post Symmachi mortem, quippe is est ultimus inter pontifices quorum decreta in ea prima appendice recitantur : et primo quidem loco synodi ejusdem referuntur, eo quod hic pontifex recentioris memoriæ esset, unde fortasse peculiari formula *sanctæ memoriæ* vocatur in titulo synodi an. 502, id quod etiam in ipsa urbe Roma hoc additamentum fuisse subjectum indicare videtur. Enimvero si hæc documenta præmissa tabulæ capitum 79, post obitum Hormisdæ adjecta fuissent, hujus quoque pontificis monumenta collector non disjunctisset a documentis Symmachi immediati ejus prædecessoris, nec ea collectoris secundæ appendicis subjicienda reliquisset.

12. Quod si hæc observationes et conjecturæ judicentur probabiles, uti sane nobis videntur, jam additio epistolæ Leonis ad Africanos postea inserta collectioni Hadrianeæ cum controverso fragmento ad Dionysii circiter tempora evehitur, cum is quoque post Symmachum sub Hormisda Romæ floruerit; et ita verum efficitur, hanc epistolam Dionysianæ collectioni accessisse circa quinquagesimum post Leonem annum, adeo ut *summæ videatur esse temeritatis* (utitur Quesnelli verbis in notis ad hanc epistolam sub initium) *suspiciari in ipsa urbe Roma scribenti et colligenti authenticos codices defuisse*. Sicut enim dubitandum non est de adjecta Zosimi epistola, aut de Symmachi conciliis, ita nec ambigendum de hac epistola Leonis, quæ eodem auctore simul addita fuit. Hinc autem Hadrianeæ collectionis origo detegitur; neque enim aliud in ea factum est, nisi servato temporum ordine quædam documenta Dionysianæ collectioni inserere, quæ duplici additamento ac duplici tempore huic collectioni jam diu ante Hadriani pontificatum, ordine perturbato, subjecta fuerant.

13. Porro eximius codex Florentinus S. Marci collect. 13 ex decurtata et Hadrianeæ editione integram epistolam præfert. Nec mirum sit in unico codice, seu collectione, hanc epistolam integram reperiri, quæ in aliis omnibus antiquiorum collectionum varie mutila, seu imperfecta legitur. Nam etiam laudatæ Gelasii epistola ad Dardanos in pluribus iisque antiquis codicibus et collectionibus brevior est, ac in sola collectione 14 longior reperitur. Idem vero Florentinus codex decurtatæ et Hadrianeæ editionum partes suo loco probe collocatas repræsentat. Primo enim totam exhibet editionem decurtatam cum iis quoque tribus capitibus 6, 7 et 8, quæ in Hadrianeæ fuerunt præmissa; tum vero extremis verbis ejusdem editionis decurtatæ commode et contextui maxime congruenter subjicit in *eos specialius commoneudi* et reliqua ejus fragmenti, quod in Hadrianeæ usque ad finem suppletur. Adde quod hic Florentinus codex non solum habet hoc Hadrianeum fragmentum, quod a Quesnello perperam supposititium creditur, verum etiam lectiones plerumque exhibet Hadrianeas in iis pariter capitibus quæ decurtatæ et Hadrianeæ editionibus communia sunt. Quesnellus, qui Hadrianeam formam rejicit, et decurtatæ editionis codices offert, lectiones Hadrianeas lectionibus editionis decurtatæ non paucis in locis præmit, quod cum sua hypothesi minus cohæret. Ita enim alteræ ab alteris nonnullibi discrepant, ut non aliquo tantum verbo, sed integris membris atque sententiis dissident. Id autem suspicionem nobis vehementissimam injicit duplex hujus epistolæ exemplar inter ipsius Leonis scripta inventum fuisse, ex quo tantum discrimen proderit. Amanuensium enim oscitantæ vel arbitrio tribui quidem possunt unius vel alterius vocis variantes, cum præsertim sensum aut stylum vitiant. Sed tanta verborum ac sententiarum varietas, quæ etsi pluribus quandoque verbis producta, ejusdem tamen auctoris stylum ubique refert (si præsertim non in omnibus, nec in multis, sed in uno vel altero tantum opusculo deprehendatur), non amanuensibus, sed ipsi auctori tribuenda videtur, qui idem opus prima manu scriptum, secundis curis alicubi emendaturus, vel etiam aucturus, diversis verbis ac sententiis indueris iterum scripserit.

14. P. Constantius discrimen illud, quod memoravimus in Gelasii epistola ad Dardanos, quæ in aliis codicibus brevior, in aliis prolixior est, ex eo pendere credidit, quod *eadem illa epistola sub duplici forma* ab ipsomet Gelasio proderit; idemque postea Hormisdæ et Gregorio, antea vero Leoni nostro evenisse opinatus est. Lege Vind. veter. codd. confirmat. cap. 13, pag. 713. Id huic epistolæ contigisse ex antea observatis probabilissimum nobis est. S. Leo scripserat, ut videtur, prima manu epistolam, qualis dabitur ex mss. editionis decurtatæ; et ex hoc exemplo olim edito vel invento hanc epistolam sumpserunt auctores collectionum ejusdem editionis. Posteriori vero manu, cum forte supervenisset aliquid novi, ex. gr., *causa Restituti episcopi, quem nunc, quasi post illa quæ Potentius retulerat, conquestum tradit cap. 10 S. pontifex* exscribens eandem epistolam, nonnulla aliis verbis exposuit, quædam autem pro novitate causæ adiecit. Ita etiam epistolæ 30 et 31, quæ partim eisdem, partim diversis verbis eadem super se ad Pulcheriam datæ in distinctis et antiquissimis collectionibus inveniuntur, unius ejusdemque epistolæ duplex exemplum esse in adnotatione ostendimus. In subjectis vero litteris ad Africanos, illud longum fragmentum, quod in collectione Hadrianeæ legitur, secundis quidem curis videtur adjectum, ob quædam notitias quæ supervenerunt post relationem Potentii, referente fortassis episcopo David, qui in eo fragmento memoratur, vel aliis qui ex Africa Romam transmigraverant, et indicantur illis lectionis Hadrianeæ verbis, *commementum sermo ferret*. Hinc S. pontifex primæ lectioni editionis decurtatæ c. 9, *Cum itaque de omnibus, secundis curis inseruit particulam fere, quæ in Hadrianeæ editione legitur, eo quod nonnulla accessissent quæ antea scriptis adjicienda fuerunt*. Neque difficultatem moveat sermo de virginibus vi barbarica oppressis, *reprehitus cap. 8 et 14; nam capite 8 docet quid ipsæ virgines de se sentire debeant; capite autem undecimo, quid de hisdem sit ab episcopis agendum decernit. Immo hæc duplex de ejusmodi virginibus mentio satis insubstant*

Hadrianeæ editionis fragmentum non ad alias Leonis litteras, quæ forte perierint, ut non nemo opinatus est, sed ad hanc eandem pertinere epistolam 12, uti in ms. Florentino exhibetur. Quod multo magis confirmant illa verba, quæ (dum repetitur de virginibus mentio) capiti undecimo inseruntur in eodem codice, ut *superius dictum est*.

15. Prætulimus vero in editione integræ epistolæ, quam primo loco dabimus, lectiones Hadrianeas lectionibus codicum epistolæ decurtatæ, non solum quia Hadrianeas lectiones sequitur codex Florentinus, ex quo integra epistola uti a Leone scripta fuit ad nos pervenit; verum etiam quia lectiones ejusmodi eidem auctori epistolam recolenti et emendanti magis placuisse videntur. Enimvero hæc adeo congruæ sunt, ut ipse Quesnellus easdem fere prætulit lectionibus eorum codicum qui decurtatam epistolam continebant. Ne vero quispiam utriusque editionis integræ et decurtatæ lectionibus fraudetur, post editam epistolam integram ex lectione mss. Florent. et Hadrian. cum suis variantibus, eandem decurtatam subjiciemus præsertim ad exemplar antiquissimi libri Barb. 2888, et alterius similis Vat. 1342, qui a Montfauconio, tom. I Biblioth. pag. 131, codex *elegantissimus et vetustissimus* nuncupatur; atque variantes aliorum codicum, qui eandem epistolam pariter decurtatam præferunt, annotabimus. Quicunque autem hanc decurtatam editionem, quam nemo hactenus exacte expressit, cum integra conferet (petimus autem ut conferre non pigeat), speramus fore ut nobis calculos adjiciens, istam ab ipso auctore emendatam atque auctam faciat.

16. Quoad tempus vero hujus epistolæ, recte quidem in notis statuit Quesnellus eam scriptam fuisse ante an. 455, quo Valentinianus III occisus fuit. Cum enim exarata noscatur dum Mauri Romano adhuc imperatori catholico subessent, et idcirco multi ex Africa Romam subinde accederent, post ipsius autem Valentiniani necem, iidem a Vandalis Arianis catholicorum persecutoribus fuissent subacti, Romanus pontifex ei provinciæ amplius ita facile providere non poterat in iis quæ hæc in epistola exprimuntur. Porro cum certam hujus annum constituere Quesnellus nequiret, illam primo loco edendam putavit, non tam ut suppleret defectui epistolarum quæ initio pontificatus a Leone scriptæ fuerunt, quam ne cæterarum, quæ exstant, et certa notatione chronica signantur, ordinem interrumpere; et solum in marginali postilla eam scriptam indicat *circa pontificatus Leonis exordia*, et in notis *circa an. 443*. Bellum sane quod inter Valentinianum imperatorem et Gensericum Vandalorum regem in Africa vixit, litterarum ejusmodi commercium impedisse videtur. Viguit autem hoc bellum usque ad an. 442, quo Prosper in Chronico tradit: *Cum Genserico autem a Valentiniano Augusto pax confirmata, et certis spatiis Africa inter utrumque divisa est*. Ex novella 23 lib. II liquet an. 445 ex Africanis provinciis Valentiniano relicti legatos Romam venisse, et lege fuisse sancitum ut ad præfectum Urbis appellare liceret. Hac forte appellationum occasione quædam apud Mauros illicite usurpata ad S. pontificem *commeantium sermo pertulit*. Igitur probabilius et cautius inter hunc an. 445 et an. 455 hæc epistola collocanda est. Porro Leo cap. I sig. I dicit se a *commeantibus* ex Africa didicisse, quæ per occasionem temporis *impacti*, id est belli tempore, in variis Mauritanicæ civitatibus perperam gesta fuerant. Hæc autem credibile est ab illis didicisse post compositam pacem potius an. 445, cum appellationum occasione plures probabiliter Romam transire quam serius. Ut autem congruum tempus deor. transmissioni et relationi Potentii, qua accepta Leo hanc epistolam scripsit, hæc data videtur circa an. 446.

657 EPISTOLA * XII.

AD EPISCOPOS AFRICANOS PROVINCIÆ MAURITANIÆ CÆSARIENSIS.

Nunc primum integre edita ex ms. Florentino S. Marci.

SYNOPSIS. — I. Ordinationes per tumultum factas redarguit. — II. Quid sit cito manus imponere. — III. Non nisi unius uxoris viros debere esse diaconos, presbyteros et episcopos. — IV. Non rudes ac neophytos ordinari debere. — V. Ex laicis ordinati tolerantur a Leone, non vero bigami. — VI. De Donato ex Nova ianis converso, et Maximo ex Donatistis. — VII. De Aggare et Tyberiano ex laicis, et per tumultum ordinatis. — VIII. Virgines per vim oppressas incontaminatis se comparare non debere. — IX. Hortatur ad obedientiam, et inobedientibus pœnis minatur. — X. Quibus in locis episcopi debeant ordinari, et de petitione episcopi Restituti. — XI. Quid agendum de memoratis virginibus vi barbarica oppressis. — **658** XII. De causa Lupicini episcopi. — XIII. De causis ecclesiasticis ventilandis et ad sedem apostolicam referendis.

LEO urbis Romæ episcopus universis episcopis per Cæsariensem Mauritaniam constitutis in Domino salutem.

CAP. I. — Cum de ordinationibus sacerdotum quæ-

^a Al. 1. Quæ autem antea erat 12, nunc 14. Scripta 10 Aug. an. 446.

^b Nihil sunt tituli in ms. Florentino, ex quo hanc epistolam integram sumpsimus. In collectione autem Hadrianeæ unicus titulus est: *In causa Lupicini episcopi*, qui tamen ad solum cap. 12 pertinet. In tabula vero titulorum eidem collectioni præfixa hic titulus legitur num. 49: *Leo episcopus Mauris. De conservatione et disciplina canonum, ne indebite et inordinatè ad clericatum aliquis præsumat accedere*.

^c Ita codex Florent. Mss. et editi collect. Hadrianeæ omittunt, *Urbis Romæ episcopus, et in Domino*

A dam apud vos illicite usurpata crebrior ad nos commeantium sermo perferret, ratio pietatis exegit ut ^d pro sollicitudine quam universæ Ecclesiæ ex divina institutione dependimus, rerum fidem studeremus agnoscere: vicem curæ nostræ proficiscenti a nobis ^e fratri et consacerdoti nostro Potentio delegantes, qui secundum scripta quæ per ipsum ad vos direximus, de episcopis quorum culpabilis ferebatur electio quid veritas haberet inquireret, nobisque omnia fideliter indicaret. Unde quia idem plenissime notitiæ nostræ cuncta reseravit, et sub quibus qualibusque rectoribus quædam Christi plebes in partibus provinciæ Cæsariensis habeantur, sincera nobis relatione patefecit, necessarium fuit ut dolorem cordis nostri, quo ^f pro Dominicorum gregum periculis æstuamus, ^g datis nunc quoque ad dilectionem vestram litteris promeremus, ^h mirantes tantum apud vos ⁱ per occasionem temporis impactati aut ambientium **659** præsumptionem, aut tumultum valuisse popularem, ut indignis quibusque et longe extra sacerdotale meritum constitutis pastorale fastigium et gubernatio salutem; at aliæ epistolæ ab ipso Dionysio descriptæ utrumque sæpius præferunt.

^d In ms. Vercell. Hadrianeæ, *per sollicitudinem*. Mox tres codd. *pro dependimus* habent *impendimus*.

^e Apud Justellum, *confratri*. Ms. S. Crucis in Jerusalem editionis mixtæ, *coepiscopo pro consacerdoti*.

^f Vercell. ms., *pro Dominico grege æstuamus*.

^g Dist. 61, c. 5, *Miramur*.

^h Idem codex, *per actionem temporis impacti*, Paulo post duo Vatt., *populorum pro popularem*.

Ecclesiæ dederetur. Non est hoc consulere populis, sed nocere, nec præstare regimen, sed augere discrimen. Integritas enim præsentium salus est subditorum, et ubi est incolumitas obedientiæ, ibi sana est forma doctrinæ. ^a Principatus autem quem aut seditio contulit, aut ambitus occupavit, etiamsi moribus atque actibus ^b non offendit, ipsius tamen initii sui est perniciosus exemplo, et difficile est ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio.

CAP. II. — Quod si in quibuslibet Ecclesiæ gradibus providenter scienterque curandum est ut in Domini domo nihil sit inordinatum nihilque præposterum, quanto magis elaborandum est ut in electione ejus qui supra omnes gradus constituitur non erretur? Nam totius familiæ Domini status et ordo utabit, si quod requiritur in corpore, ^c non inveniatur in capite. Ubi est illa beati Pauli apostoli per Spiritum Dei emissa præceptio, qua in persona Timothei omnium Christi sacerdotum numerus eruditur, ^d et unicuique nostrum dicitur: *Manus cito nemini imposueris, neque communices peccatis alienis* (I Timoth. v, 22)? ^e Quid est cito manus imponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ^f ante meritum obedientiæ, ante experientiam disciplinæ sacerdotalem honorem tribuere non **660** probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi et talem effici ordinantem, qualis est ille qui non meruit ordinari? Sicut enim boni operis sibi comparat fructum qui rectum ^g tenet in eligendo sacerdote iudicium, ita gravi semetipsum afficit damno qui ^h in suum collegium assumit indignum. Non ergo in cujusquam

A persona prætermittendum est quod institutis generalibus continetur, nec putandus est honor ille legitimus qui fuerit contra divinæ legis præcepta collatus.

CAP. III. — Dicente enim Apostolo ⁱ ut inter alias electionis regulas is episcopus ordinetur quem *unius uxoris virum* fuisse ^j aut esse constiterit (I Timoth. III, 2), tam sacrata semper habita est ista præceptio, ut etiam de muliere sacerdotis eligendi eadem intelligeretur servanda conditio; ne forte illa, priusquam ^k in matrimonium ejus veniret, qui aliam non habuisset uxorem, alterius viri esset experta conjugium. Quis igitur ^l tolerare audeat quod in tanti sacramenti perpetratur injuriam, cum huic magno venerandoque mysterio nec divinæ quidem legis statuta defuerint, quibus evidenter est definitum ut virginem sacerdos accipiat ^m uxorem (Levit. xxi, 13 et 14; Ezech. xlii, 22), et alterius torum nesciat conjugis, quæ uxor futura est ⁿ sacerdotis? Jam tum enim in sacerdotibus figurabatur Christi et Ecclesiæ spiritale conjugium, ^o ut quoniam vir caput est mulieris (Eph. v, 23; I Cor. xi, 3), discat Sponsa Verbi non aliun virum nosse quam Christum, qui merito unam eligit, unam diligit et **661** aliam præter ipsam suo consortio non adjungit. Si ergo etiam in veteri Testamento hæc sacerdotalium conjugiorum forma servata est, quanto magis ^p sub Evangelii gratia constituti, apostolicis debemus servire præceptis, ut quamlibet quis bonis moribus præditus, et sanctis operibus inveniatur ornatus; nequaquam tamen vel ad diaconi gradum, vel ad presbyterii honorem, vel ad episcopatus culmen ascendat, si aut ipsum non

^a 1, q. 1, c. 25, *Principatus*.

^b Ita ex mss. Vat. 5845, Vercell., Florent. ac tribus aliis. Al., *non offendat*. Mox, *ipso tamen initii sui... exemplo* in antiquissimo Vat. et Vercell., atque in Vat. Hisp. et Isid. lectionis decurtatæ.

^c Ms. Vercell. cum duobus aliis codd., *non sit in capite*. Post pauca, *per Spiritum sanctum* in ms. S. Crucis.

^d Quesnellus cum vulgatis, *et proinde unicuique nostrum*. Vox *proinde* deest in omnibus mss. Hadrian. et in cod. Florent., et habetur tantum in codd. lectionis decurtatæ aut mixtæ. Quator ex his habent *et inde*.

^e Dist. 72, c. 3, *Quid est*.

^f Ita omnes mss. libri Hadrian. cum codd. Flor. Quesnellus cum mss. et editis lectionis decurtatæ et mixtæ, *ante meritum laboris*. Justellus utrumque posuit sic: *Ante meritum obedientiæ laboris*.

^g Cod. Florent., *servat*; cæteri Hadrian. collectionis, *tenet*.

^h Sic ms. Flor. cum editis et mss. omnibus Hadrian. Lectio Quesnelli, *ad suæ dignitatis collegium sublimat indignum*. Non enim in cujusquam, etc., est manuscriptorum lectionis decurtatæ et mixtæ. Paulo post in ms. Flor. S. Crucis, nec non in aliquibus Hadrian., *in statutis pro institutis*.

ⁱ Particula *ut* desideratur in codd. Vercell., Flor. et Angelicæ.

^j In cod. Flor. desunt voces *aut esse*. Mox, *tamen sacrata*, pro *tam sacra est* in omnibus mss. et editis Hadrian. et in Florent.

^k Antiquissimum ms. Vat. et Vercell., *in societatem ejus veniret*. Quatuor alii codices editionis mixtæ ita pariter legunt. Retinimus tamen lectionem vulgatam, quæ in ms. Flor. apud Justellum, et in aliis codd. Hadrian. præfertur.

^l Ita omnes editi et ms. Hadrian. codd. editionis

decurtatæ cum vulgatis: *Quis ergo dissimulare audeat*. Cod. vero Flor. utramque lectionem habet: *Quis igitur dissimulare vel tolerare audeat*.

^m Vox *uxorem*, quam Quesnellus in secunda editione adjecit ex mss. et *Dionysio Exiguo*, inventa pariter a nobis fuit in ms. Flor. S. Marci, et in nonnullis etiam collect. Hadrian. Deest tamen in ms. Vat. 5845 ac Vercell., item Hadrianicis.

ⁿ Sic idem cod. Flor. cum omnibus mss. Hadrian. et S. Crucis atque quatuor aliis codicibus editionis mixtæ. Codd. vero editionis decurtatæ cum Quesn., *pontificis*. Porro sequens periodus, *Jam tum enim, usque ad non adjungit, desideratur* in Vat. 5845 et in duob. Hadrianicis, Vercell. et Vat. 1537. In aliis autem quampluribus codd. collect. Hadrianicæ iisdem antiquis (inter quos sunt Vat. 4979 Vat. Reg. 1024 et 1043) nec non in Florentino legitur.

^o In cod. Florentino hæc lectio peculiaris habetur: *Ut quomodo vir caput est mulieris, ita Christus caput est Ecclesiæ, discat Sponsa Verbi*. Nomen *Verbi erat* etiam in editis ante Quesnellum, et legitur apud Justellum, atque in mss. collect. Hadrian., præterea in omnibus collectionibus quas consilere potuimus, editionis decurtatæ, id est 1, 3, 4, 5, Hisp. 9, Isid. 10, 12, et 24, ac in Barberino 77, nec non in exemplo Sichardi, item in codd. collect. 11 editionis mixtæ. Soli codices collectionum 20, 21, 22 et 23 editionis mixtæ habent *Christi*, quod cur Quesnellus prætulit, et ex margine editorum traduxerit in textum, ignoramus.

^p Ita omnes mss. et editi libri collect. Hadrian. et cod. Florent. cum quinque aliis editionis mixtæ, qui tantum voci *gratia* præmittunt particulam *jam*. Apud Quesnellum, *sub revela jam gratia*, quod est in codd. editionis decurtatæ, exceptis Vat. Hisp. et Isid., qui cum lectione Hadrianea consentiunt.

unius uxoris virum, aut uxorem ejus non unius viri A datur; ^d cum per omnes gradus militiæ Christianæ fuisse ^a claruerit?

CAP. IV. — Monente vero Apostolo, atque dicente: **662** *Et hi autem probentur primum, et sic ministrent* (1 Tim. III, 10), quid aliud intelligendum ^b putamus, nisi ut in his profectionibus non solum matrimoniorum castimoniam, sed etiam laborum merita cogitemus, ne aut ^c a baptismō novellis, aut a sæculari actu repente conversis officium pastorale cre-

^a Reposuimus *claruerit* ex codd. Florent. et Hadrianeis, quibus concinit etiam Vat. 544 collect. 24 et exemplum Sighardi, licet sint editionis decurtatæ. Quesnellus cum aliis mss., *constiterit*. In codice autem Angelicæ collect. 21, aut ipsam non uxorem unius viri fuisse constiterit.

^b Verbo *putamus* Quesnellus præposuit in hoc, B quod expunximus autoritate mss. Hadrianeæ collectionis et Florent., nec non præstantiorum codd. editionis decurtatæ collect. 3, 4, 5, Vindeb., Hisp., et 12, item ms. Barb. 77, et Sighardi. Quesnello favent mss. collect. 1, Vat. Hisp. et Isid., et collect. 24 editionis decurtatæ, aliique omnes editionis mixtæ ex quibus editi prodire.

^c Ita codd. Hadrian. et Florent. Cæteri cum editis, *a baptismo rudibus*.

^d Quesn., cum omnis gradus: quæ lectio a nobis inventa est tantum in mss. collect. 11 ac 24, et in editis cum Sighardo et Merlino. Mox, *profectuum* loco *profectum* est in duobus codicibus; et *debeant* pro *debeat* in tribus, nec non apud Justellum.

^e Dist. 61, c. 5, *Miramur, § Merito*.

^f Sic mss. et editi cum codice Florentino. Idem etiam legitur in mss. collect. 3, 4, 5, et Barb. 77, editionis decurtatæ, quæ in aliis exemplaribus sanctorum pro *beatorum* exhibet.

^g Apud Quesnellum, *eos demum idoneos* cum Vulgatis ac mss. editionum decurtatæ et mixtæ. Textus autem lectionem exhibent omnes codices et editi Hadrian. et ms. Flor.

^h Ita ms. Florent. cum omnibus codd. et editis Hadrian. In mss. vero editionis decurtatæ insigni varietate hic locus effertur sic: *Quorum omnis ætas a puerilibus exordiis usque ad profectionis annos per disciplinæ ecclesiasticæ stipendia cucurrisset, ut unicuique testimonium prior vitæ præberet; nec posset de ejus profectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro castis moribus, pro actibus strenuis celsioris loci præmium deberetur. Si enim, etc.* Negari nequit, non minus hanc lectionem quam illam textui insertam Leoninum styllum referre, et librarium oscitantæ vel arbitrio hanc insignem varietatem tribui non posse. Observandum porro est lectionem *a puerilibus exordiis* editionis decurtatæ convenire cum Romanæ Ecclesiæ disciplina, et cum Siricii ac Zosimi decretis, in quibus dum promotiones laicorum per saltum interdantur, illud cavetur, ne ad celsiores Ecclesiæ gradus provehantur, nisi qui a pueris clero initiati, in inferioribus gradibus legitime se gessissent. Eos vero solos adultos permittunt in clerum recipi, qui grandævii baptizati, *statim post baptismum* clero sese mancipaverint. Vide Siricii epist. ad Himerium c. 9, et Zosimi ad Esychium c. 3. At simul animadvertimus lectionem Hadrianeam textui insertam haud contradicere huic disciplinæ; æque enim exigit, quod præcipuum est, longi scilicet temporis probationem per gradus singulos, ut in laudatis decretis exigitur. Solum num hæc probatio sumenda sit a pueritia (quod non ita præcipuum est), S. Leo hic præscindit, uti nonnumquam id præterisse reperimus prædecessores ejus Cælestinus in epist. ad episcopos provincie Viennensis et Narbon., c. 3, et Innocentius I, in epist. ad Felicem Nucernum c. 3. Deinde ea probatio a pueritia licet Romæ et aliis

etiam in locis custodita, non tamen ubique nec semper servabatur; et in Africa, præsertim hoc tempore quo tumultus bellici per plures annos eam Ecclesiam turbaverant, clero vehementer afflicto, non exacte servata fuerat, aut servari poterat; ita ut nonnulli grandiores in clerum fuissent recepti, aut recipendi viderentur, qui tamen per suos gradus idoneum experimentum præberent. Hinc fortasse S. Leo remissius agendum in his circumstantiis, et memoratorum prædecessorum exemplo præscindendum censuit ab inculcanda conditione pueritiæ; ac proinde primæ descriptionis textum immutans, solam probationem canonicam per gradus singulos, quæ potissima est, iisdem ingessit. Adde tandem quod a Leone hic allegantur *beatorum Patrum sanctiones*, quo *beatorum Patrum* nomine, non Romanorum pontificum decreta, sed conciliorum canones significare solet. Ita enim in hac ipsa epistola iis verbis cap. 5, *beatorum Patrum regulas*, Nicænos canones, et iis capituli 10, *sanctorum Patrum divinitus inspirata decreta*, canones Sardicenses innuit. Decreta pontificum, vel *apostolicæ sedis*, vel *prædecessorum* suorum decreta vocat, uti cum eodem capite 5 *apostolicæ sedis statuta ac beatorum Patrum regulas* distinguit. Similiter etiam Zosimus in epist. ad Esychium cap. 1, de hoc quidem probationis argumento scribens, *Tecum faciunt præcepta Patrum, tecum apostolicæ sedis auctoritas*, nomine *apostolicæ sedis* prædecessores, *Patrum* autem appellatione Patres Sardicenses intelligit. Cum vero hi Patres can. 13 præcipiant quidem ut *per singulos gradus et per longum tempus eligendum* vita probeatur, et in id testimonium Apostoli a Leone recitatum indicent, non autem jubeant *omnem ætatem a puerilibus exordiis usque ad profectionis annos per disciplinæ ecclesiasticæ stipendia* decurrere: immo adultos de foro et de administratione in clerum recipi, et post legitimi temporis probationem provehi permittant; S. Leo horum Patrum sanctiones appellans, non aliter debuit inculcare quam in textu inserto continetur. Sic etiam Innocentius I, in epist. ad Felicem Nucernum c. 3, Sardicensium canonum statuta aperte indicans, cap. 5, nulla facta mentione pueritiæ, laicos non prohiberi a clero affirmat: *Ita sane ut in eos tempora a majoribus constituta serventur. Nec cito quilibet lector, cito acolytus, cito diaconus, cito sacerdos fiat; quia in minoribus officiis si diu perdurent, et vita eorum pariter et obsequia comprobantur, ut ad sacerdotium postea emensis stipendiorum meritis veniant, nec præcipiant quod vita probata mereret accipere.* Et Cælestinus in epist. ad Viennenses c. 3, Sardicenses canones *Patrum decreta* nuncupans, ait: *Ordinatos vero quosdam episcopos, qui nullis ecclesiasticis ordinibus ad tantæ dignitatis fastigium fuerint instituti, contra Patrum decreta . . . didicimus; cum ad episcopatum his gradibus, quibus frequentissime cautum est, debeat perveniri, ut minoribus initiati officiis ad majora perveniant.* Vides ergo S. Leonem in lectione textui inserta et respexisse Sardicenses canones, et a prædecessorum exemplis non discessisse. Hinc porro cognoscitur quam perperam Quesnellus hanc lectionem ab aliquo impostore, veluti ad *recentioris disciplinæ usum accommodatam, et evidentem corruptelam* mss. codicibus assutam in notis traduxerit.

hiberet. Si enim ad honores mundi ^a sine suffragio temporis, sine merito laboris indignum est pervenire, et notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adjuvant; quam diligens et quam prudens habenda est dispensatio divinarum munerum et celestium dignitatem? ^b ne in aliquo apostolica et canonica decreta violentur, et his Ecclesia Domini regenda credatur, qui legitimarum institutionum nescit, et totus humilitatis ignari, non ab infimis sumere incrementum, sed a summis volunt habere principium; cum valde iniquum sit et absurdum, ut imperiti magistris, novi antiquis, et rudes præferantur ementis. In domo quidem magna, sicut Apostolus ^c disserit (II *Timoth.* n, 20), necesse est ut vasa diversa sint, quædam aurea et argentea, quædam vero lignea et fictilia; sed horum ministerium pro matericæ qualitate discernitur, ^d nec idem est pretiosorum usus et vilium. Nam inordinata erunt omnia, si fictilia aureis, et lignea præferantur argenteis. Sicut autem in ligneis et fictilibus eorum hominum species figuratur qui nullis adhuc virtutibus nitent; ita in aureis et argenteis hi sine dubio declarantur qui per longæ eruditionis ignem, et per fornacem diuturni laboris excocti, aurum probatum et argentum purum esse meruerunt. Quibus si merces pro devotione non redditur, omnis ecclesiastica disciplina resolvitur, omnis ⁶⁶⁴ ordo turbatur, dum in Ecclesia, qui nullum subierunt ministerium, perverso ellgentiam iudicio indebitum obtinent principatum.

CAP. V. — Cum ergo inter vos tantum valuerint ^C aut studia ^e popularium, aut ambitus superborum, ut non solum laicos, sed etiam secundarum uxorum.

^a Codd. Vat. 5845 et Vercell., sine suffragatione.

^b Dist. 81, c. 8, *Statuimus ne in aliquo.*

^c Idem Vat., dixit, cum quinque aliis mss. lectionis decurtatæ. Vat. collect. 42 omittit ut.

^d Cod. Florent. cum Justello, *neque est pretiosorum idem usus et vilium.* Prætulimus lectionem antiquissimi Vat. Vercell. aliorumque collect. Hadrian., quibus favent etiam tres codd. editionis decurtatæ. In Vat. col. 41, *nec idem pretiosorum usus et vilium.*

^e Aliquot mss., *popularium.*

^f Al., *aptissimæ.*

^g 1, qu. 7, c. 17, *Exigunt.*

^h In ms. Vercell. et apud Justellum: *Et quia universæ sedis apostolicæ pietate compellimur ita nostram temperare sententiam; ubi post vocem universæ apparet saltus verborum Viæ Domini misericordiæ et veritas.* Supplementum ex codd. Florent. aliisque quamplurimis. Cod. Vat. 5843 omittit *cogimur*, et huius loco habet *ita nostram temperare debemus sententiam.*

ⁱ Ita mss. Hadrian. cum Florent. Quesnelli lectio: *quæ constat non unius esse mensuræ;* ad editionem decurtatam pertinet. Mox, pro *credamus*, quod verbum recepimus ex mss. Hadrian. atque Justello, cod. Florentinus habet *definiamus*, ut in editione decurtata legitur.

^j Ms. Vercell. cum Justello, *obtendere.* Mox vocibus *vestro iudicio* præmissis particulam in ex mss. Flor. et Hadrian.

^k Quesnellus, *istum*, quod in solo Merlino et aliis editis Leoninis reperimus. In margine autem notavit ad sequentia verba: Al., *qui a prima uxore dimissus;* quæ lectio in Florent. occurrit, nec non in sex mss. editionis decurtatæ.

A viros, aut viduarum maritos ad officium cognoscamus pastorale provecos; nonne ^f apertissimæ ^g exigunt causæ, ut Ecclesiæ in quibus ista commissa sunt, iudicio severiore purgentur, et non solum in tales præsules, sed etiam in ordinatorum eorum ultio competens proferatur? Sed circumstant nos hinc mansuetudo clementiæ, hinc censura iustitiæ. ^h Et quia *universæ viæ Domini misericordia, et veritas*, cogimur secundum sedis apostolicæ pietatem ita nostram temperare sententiam, ut trutinato pondere delictorum, ⁱ quorum utique non una mensura est, quædam credamus utcumque toleranda, quædam vero penitus amputanda. Eos enim qui vel secundas nuptias iniverunt, vel viduarum se conjugio sociarunt, nec apostolica, nec legalis auctoritas sacerdotium ^j obtinere permittit; et multo magis illum, si fuerit in vestro iudicio consultatus, qui, sicut ad nos relatum est, duarum simul est maritus uxorum, vel ^k illum qui ab uxore dimissus alteram dantes prohibetur. ^l Cæteros vero, quorum provecio hoc tantum reprehensionis incurrit, quod ex laicis ad officium episcopale detecti sunt, neque ex hoc quod uxores ^m habent, possunt esse culpabiles, susceptum sacerdotium tenere ⁶⁶⁵ permittimus, ⁿ non præiudicantes apostolicæ sedis statutis, nec beatorum Patrum regulas resolventes, quibus salubriter constitutum est ne primum, aut secundum, aut tertium in Ecclesia gradum quisquam laicorum quibuslibet suffragiis suffultus ascendat, priusquam ad hoc meritum per legitima augmenta perveniat. Quod enim nunc utcumque patimur esse veniale, inultum postmodum esse non poterit, si quisquam id quod omnino interdiximus ^o usurparit: quia remissio peccati

^l In Quesnello additur *privandum honore decernimus*, quæ verba absunt ab omnibus mss. et impressis editionis Hadrian. et a cod. Florent. Inveniantur autem in mss. editionis decurtatæ, exceptis mss. col. 24 cum Merlino et Siebardo. Necessaria quidem non sunt, cum omnia regantur antecedentibus: *nec apostolica, nec legalis auctoritas sacerdotium obtinere permittit.*

^m Ita fere omnes libri editionis Hadrian. cum Florentino, et duobus editionis decurtatæ. Al., *habeant.*

ⁿ Quesn. ex lectione mss. decurtatæ editionis, non præiudicantes apostolicæ sedis statutis, nec præcessorum nostrorum, nostrisque decretis, quibus, etc. Viderat lectionem textui insertam et confirmatam omnibus nostris mss. Hadrianeis et Florentino; viderat, inquam, apud vulgatum Dionysium, ac in duobus codd. Thuaneis, et nihilominus (quod mirum est) hunc locum in notis num. 9 veluti vitium cap. 4 mentionem fecerat. Ita lectio textus plane cohæret cum illis ejusdem cap. 4, *ne in aliquo apostolica et canonica decreta violentur;* ubi vox *apostolica* apostolicæ sedis statuta, canonica autem beatorum Patrum regulas indicant. Mox, pro *constitutum*, alias, *statutum.*

^o Ita fere omnes codices Hadrian. cum Justello. Codex Florent. et mss. editionis decurtatæ, *usurpare præsumperit.*

non dat licentiam delinquendi, neque quod potuit aliquam ratione concedi, fas erit amplius impune committi.

CAP. VI. — ^a Donatum autem ^b Saliciniensem ex Novatiano cum sua, ut comperimus, plebe conversum, ita Dominico gregi volumus præsidere, ut libellam fidei suæ ad nos meminerit dirigendam, quo et Novatiani dogmatis damnet errorem, et plenissime constentur catholicam veritatem. ^c Maximum quoque ex hinc ^d licet reprehensibiliter ordinatum, tamen si Dominica jam non est, et a spiritali schismate pravitate alienus, ab episcopatu, quam quoque modo adeptus est, non repetimus dignitate; ita ut et ipse libello ad nos edito catholicam se esse manifestet.

CAP. VII. — De Aggare ^e vero et Tyberiano, quorum a cæteris qui ex laicis ordinati sunt, in hoc causa diversa est, quod eorum **666** ordinationi atroces tumultus et sævas seditiones memorantur esse famulatae, vestro iudicio cuncta commisimus: ut relata habitū apud vos examinis fide, quid de supradictis statuendum sit scire possimus.

CAP. VIII. — Illæ autem famulæ Dei quæ integritatem pudoris oppressione barbarica perdiderunt, laudabiliores erunt in humilitate ac verecundia sua, si se incontaminatis non audeant comparare virginibus. ^f Quævis enim omne peccatum ex voluntate nascitur, et potuerit corruptione carnis mens ^h invicta non polui, minus tamen hoc eis oberit, si quod potuerunt animo non amittere, doleant se vel corpore perdidisse.

CAP. IX. — ⁱ Cum itaque de omnibus ^j fere quæ fratris nostri Potentii relatio continebat, plenissime directionem vestram per David fratrem et coepiscopum

nostrum, qui et sacerdotii merito nobis esse probatus et moribus, videatis instructam; superest, fratres, ut ^k concorditer salubres suscipiatis hortatus, et nihil per contentionem agentes, sed ad omnium studium devotionis unanimes, divinis et apostolicis ^l constitutionibus parentis, et in nullo patiamini providentissima canonum decreta violari. Quæ enim nunc certarum remisimus consideratione causarum, antiquis deinceps custodienda sunt regulis, ne quod ad tempus pia lenitate concessimus, ^m iusta posthac ultione **667** plectamus, ⁿ in eos specialius et propensius commovendi, qui in episcopis ordinandis sanctorum Patrum statuta ^o neglexerint, et quos refutare debuerant consecrarint. Unde ^p si qui episcopi talem consecraverint sacerdotem quæsem esse non liceat, effamsi aliquo modo damnum proprii honoris evaserint, ^q ordinationis tamen jus ulterius non habebunt, nec unquam et sacramento intulerunt, quod neglecto divino iudicio immerito præstiterunt.

CAP. X. — ^r Illud sane quod ad sacerdotalem pertinet dignitatem, inter omnia volumus canonum statuta servari, ut non in quibuslibet locis, neque ^s in quibuscumque castellis, et ubi ante non fuerunt, episcopi consecrentur, cum ubi minores sunt plebes minoresque conventus, presbyterorum cura sufficiat, episcopalia autem gubernacula non nisi majoribus populis et frequentioribus civitatibus oporteat præsidere, ne, quod sanctorum Patrum divinitus inspirata decreta ^t veterant, viculis et possessionibus, vel obscuris et sordidiis municipiis tribuatur sacerdotale fastigium, et honor cui debent excellentiora committi, ipsa sui numerositate vilescat. Quod nunc in sua diocesi Restitutus episcopus

^a 1, qu. 7, c. 20, Donatum.

^b Ita vulgati cum mss. collect. 1, 5 Vindeb., Hisp. et cum codd. collect. 12 et 24, ac Richardo. Codex Barber. collect. 3, Sajensem ex Novatiano. In collatione Carthaginensi anni 411, num. 128. memoratur Donatus episcopus plebis Sajensis. Cod. Lucensis collect. 4, Sajaciniensem. Ms. Barb. 77 et Quesnellus in margine, Sajaciniensem ex Novatiano. Cod. Flor., Sajaciniensem ex Novatiano. Aliæ erroneæ variantes inferiorum codicum omittuntur.

^c 1, qu. 7, c. 19, Maximum.

^d Ms. Vat. collect. 12 omittit licet. Deim, tamen tum in eodem codice, tum in Vat. Hisp. et Isid. desideratur.

^e Particulam vero supplevimus ex mss. Florentino aliisque quinque optimæ notæ.

^f Adjecimus sua ex eodem ms. Florent. tribusque aliis optimis codd.

^g 32, qu. 3, c. 14, Ille autem.

^h Legebatur invicta. Quesn. notavit in margine: Forte, invicta; et ita quidem restitimus ex ms. Florentino. Post pauca, ex eodem codice, et alio Barber. collect. 3, scripsimus eis pro illis oberit.

ⁱ Vide not. 3 Quesn.

^j Restituimus adverbium fere non tam ex editis Leonis quam ex mss. collect. Hadrian. Codices etiam collect. 24 et 24 cum Richardo idem præferunt. Unde revincitur quod Quesnellus in postilla notavit: Vulgati addunt fere contra mss. codd. fidem. Non diffitemur tamen in mss. cæterarum nostrarum collectionum editionis decurtatæ vel mixtæ, et in

ipso Florentino hanc particulam prætermitti. Quatenus vero hæc in integrâ epistola a Leone secundis curis fuerit inserta, uti in Hadrianeis exemplaribus exhibetur, in admonitione explicavimus man. 14.

^k Ita omnes codd. et editi Hadrian. et plures editionis mixtæ, qui hunc textum bis repetentes, primo loco Hadrianeam lectionem sequuntur. Ita etiam apud Merlinum; et Quesnellus septem alios mss. libros similiter legentes allegat not. 4, quos vel Hadrianeæ vel mixtæ editionis esse credimus. In ms. tamen Florentino habetur, concordat obedientia, uti in mss. editionis decurtatæ.

^l Cod. Angelicæ collect. 21, institutionibus. In ms. Florent. cum plerisque codd. editionis decurtatæ, servatis; at parcat in plerisque Hadrian., ex quibus mox nonnulli omittunt nunc.

^m Ms. Vercell. et Justelli editio perperam, ut videtur, iusta postulatione. Forte, post ultione. Porro in verbo plectamus editio decurtata desinit, et quæ sequuntur sumpta sunt ex Hadrian. collectione, ac ms. Florentino atque codicibus editionis mixtæ.

ⁿ Hic desinit editio decurtata.

^o At, neglexerunt, et mox, consecrarunt.

^p 1, qu. 1, et 15, qu. 2. Si qui.

^q Ms. S. Crucis collect. 20, consecrationis. Tres alii codd., ordinationis tamen ejus ulterius licentiam non habebunt.

^r Dist. 80, c. 1, Illud sane.

^s Al., in quibuslibet.

^t Al., veterant.

factum esse causatus est, et rationabiliter postularit ut si episcopi eorum locorum in quibus non deberant ordinari humana conditione decesserint, loca ipsa ^a ad jus ejusdem antistitis cui olim propria vel contigua fuerunt revertantur. Et inutile **668** est ut sacerdotalis dignitas inconsiderata ordinantis facilitate superflua multiplicatione minuatur.

CAP. XI. — De his autem quæ in sacro virginitatis proposito constitutæ, ^b ut superius dictum est, barbaricam pertulere violentiam, et integritatem pudoris non animo, sed corpore perdidierunt, ea nobis videtur servanda moderatio, ut ^c neque in viduarum dejiciantur gradum, nec in sacrarum et perseverantium virginum numero censeantur: quibus, ^d si in moribus virginalibus perseverant, et castimoniam soliditatem mente custodiunt, ^e sacramentorum non est neganda communio, quia injustum est illas in eo vel argui vel notari, quod non voluntas amisit, sed vis hostilis eripuit.

CAP. XII. — Causam quoque Lupicini episcopi illic jubemus audiri, cui multum et sæpius postulanti communionem hac ratione ^f reddidimus, quoniam cum ad nostrum iudicium provocasset, im-

^a Ita emendavimus ex ms. Florentino. Al., *ad jus ejus antistitis redigantur, cujus fuerant ante priora. Justellus, ad jus ejus antistitis redeant, cujus fuerint ante priora.* Quidam codd. hujus postremæ lectionis pro priora habent propria. Vat. 5845, *ad jus ejus antistitis redeant; quia inutile est, etc.*

^b Verba ut superius dictum est adjectimus ex cod. Florentino, qui cum integram hujus epistolæ lectionem exhibeat, non omittit, ut cæteri Hadrianei omittunt, caput octavum, in quo de iisdem virginibus per vim corruptis alia ratione actum fuerat.

^c Virgines sua culpa corruptæ viduæ antequam nuptæ vocari solebant; unde Cyprianus in libro de Habit. Virg. ait: *Dum ornari cultius, dum liberius evagari virgines volunt, esse virgines desinunt, furtivo dedecore corruptæ, viduæ antequam nuptæ, non mariti, sed Christi adulteræ.* Et S. Hieronymus in epist. ad Eustochium de Virginitate servanda: *Videas, inquit, plerasque viduas antequam nuptas infelicem consentiam mentita tantum veste protegere.* Hinc vero patet cur S. Leo in viduarum gradum haud dejici jubet eas virgines quæ nulla sua culpa per solam barbarorum vim corruptæ fuerunt. Mox, loco verborum *neque in sacrarum*, mss. Vat. 5845 et Vercell. contrario sensu habent, *sed in sacrarum.* At perperam: nam præterquam quod anterior particula *neque* aliam similem nec, non vero *sed* requirit, ipsa moderatio quam S. pontifex servandam proponit videtur exigere ut neque inter viduas neque inter sacras et immaculatas virgines censeantur, non vero ut æque ac si non fuissent corruptæ sacris virginibus cooptentur. Quod si vero statuisset, haud opus esset subjicere, iisdem, si perseverent in proposito, communionem non esse negandam. Congruit etiam hæc decreti moderatio cum eo consilio quod iisdem virginibus antea præbuit c. 8, ubi laudabiliores futuras affirmat, *si se incontaminatis non audeant comparare virginibus.*

^d Editi Leonis, in omnibus virginalibus observantibus. Justellus et plures mss. codd., in omnibus virginalibus tantum. Veram lectionem suppeditarunt duo codices Florentinus et Fesulanus.

^e Vox sacramentorum in cod. Florent. deest. Ideo autem virginibus sine ullo proprio reatu corruptis communionem haud negandam Leo moderatissime

A merito eum pendente negotio a communione videbamus fuisse suspensum. Adjectum etiam illud est quod huic temere superordinatus esse cognoscitur, qui non debuit ordinari antequam Lupicinus in præsentem positus, aut confutatus, aut certe ^e confessus justæ posset subjacere sententiæ; ut vacantem locum, quemadmodum disciplina ecclesiastica exigit, is qui consecratur ^h acciperet.

CAP. XIII. — Si quæ ⁱ vero aliam emergerint causæ quæ ad statum ecclesiasticum et ad concordiam pertineant sacerdotum, illic sub **669** timore Domini ^j volumus ventilentur, et de componendis atque compositis omnibus ad nos relatio plena mittatur, ut ea quæ juxta ecclesiasticum morem justè et rationabiliter fuerint definita, nostra quoque sententia roborentur. ^k Dat. iv id. Augusti.

EPISTOLA EADEM

^l Ex mss. editionis decurtatæ.

^m LEO universis episcopis per Africam constitutis in Domino salutem.

CAP. I. — Cum ⁿ in ordinationibus sacerdotum

sanxit, quia virginibus propria culpa vitialis longa imponebatur poenitentia, qua diutius a communione arcebantur, ut liquet ex Cypriani epist. 66, ad Pomponium, ex Siricii epist. 10 editionis Constantii num. 4, et ex Innocentii I epist. ad Victricium num. 15 et 16. Mox, pro *illas*, alias, *eas*. Dein, *amittit* pro *amisit* apud Justellum legitur.

^f Duo mss. et Justellus, *reddimur*. Mox, in ms. Florent., *sæpe vocasset*, loco *provocasset*.

^g Codd. Vat. 5845 et Vercellensis, *confusus*.

^h Ita ex sex codd. et Justello. Editi, *excipiet*.

ⁱ Editi omittunt *vero*. Ex nostris mss. et Justello adjectimus.

^j In ms. Florent. deest *volumus*. Justellus, *volumus iudicio ventilentur*.

^k Ita plerique et vetustiores codices, et editi. Alia quatuor exemplaria, *Dat. iii id.*

^l Quinam sint decurtatæ editionis mss. codices, diximus in admonitione num. 2. In exemplaribus collect. Hisp. et Isid. hi tituli præmittuntur, ex quibus vulgati profecti sunt: I. *Ne illicitæ personæ ad episcopatum promoveantur.* II. *De Donato Novatianorum episcopo, et de Maximo ex Donatistis.* III. *De Aggario et Tyberiano, qui ex laicis fuerunt ordinati.* IV. *De virginibus sacris quæ vim barbaricam pertulerunt.* V. *De statutis canonum conservandis.* In tabula collectionis 5 Quesnellianæ hic titulus notatur num. 84: *Ad Mauros episcopos de illicitis ordinationibus, et de ancillis quæ virginitatem vi barbarica amiserunt.*

^m Hæc inscriptio sumpta est ex mss. collect. Hisp. et Isid., legiturque etiam in collect. 24. Antiquiores collectiones editionis decurtatæ inscriptionem omittunt, et solum habent: *Epistola papæ Leonis ad Mauros episcopos*, quæ verba indicant in inscriptione mentionem factam fuisse provincie Mauritanie. Quesnellus vulgatam inscriptionem retinuit, quam nullibi invenimus: *Leo episcopus universis episcopis per Cæsariensem Mauritaniam in Africa constitutis.*

ⁿ Quesnellus in prima editione vulgatam lect onem secutus, scripserat *de ordinationibus*, uti legitur non solum in mss. et editis collect. Hadrian., verum etiam in quibusdam mss. editionis decurtatæ. At in secunda editione emendavit in *ordinationibus* ea forte de causa, quod hanc lectionem deprehendit in duobus codd. Barberinis 77 et 2885, quorum variantes post pri-

quædam apud vos illicite usurpata a crebrior fama A gantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio. narraret, ratio pietatis exegit ut pro sollicitudine quam universæ Ecclesiæ ex divina institutione depe- dimus, rerum fidem studeremus agnoscere, vicem curæ nostræ b fratri et consacerdoti nostro Potentio c delegantes, qui de episcopis quorum culpabilis ferebatur electio, quid 670 veritas haberet, inquireret, nobisque omnia fideliter indicaret. Unde quia idem plenissime d cuncta reseravit, et sub quibus qualibusque rectoribus quædam Christi plebes in partibus provinciæ Cæsariensis habeantur sincera nobis relatione patefecit, necessarium fuit ut dolorem cordis nostri, quo pro dominicorum gregum periculis æstuamus, e datis litteris promeremus. f mirantes tantum apud vos per occasionem temporis impacati, aut ambientium præsumptionem, aut tumultum valuisse popularem, ut indignis quibusque et longe extra sacerdotale meritum constitutis pastorale fastigium et gubernatio Ecclesiæ g dederetur. Non est hoc consulere populis, sed nocere; nec præstare regimen, sed augere discrimen. INTEGRITAS enim præsentium salus est subditorum: et ubi est incolunitas obedientiæ, ibi sana est forma doctrinæ. h Principatus autem quem aut seditio i extorsit, aut ambitus occupavit, etiamsi moribus atque actibus non offendant, ipsius tamen initii sui est perniciosus exemplo: 671 et difficile est ut bono pera-

nam editionem acceperat. In plerisque sane et potioribus codicibus decurtatæ editionis similiter legitur.

a Ita mss. collect. 3, 5, Vindeb., Hisp. et collect. C 24, Barb. 77, et Fesulan. cum Merlino, et Sichardo. Cod. Vat., Hisp., celebrat ad nos fama narraret, Vat. Isid., crebrior apud nos fama narraret. Vat. Reg. collect. 1, crebrior ad nos fama perferret. Lucensis collect. 4, crebrior ad nos fama pervenerit. Omnes sunt codices editionis decurtatæ. Quesnellus cum vulgatis Hadrianeam lectionem exhibuit, crebrior ad nos commentum sermo perferret.

b Voces proficiscenti a nobis, quæ leguntur in editione Hadrianeæ, a Quesnello cum editis retentas, et hoc loco insertas, expungimus ab hac decurtata editione auctoritate præstantissimorum hujus editionis codicum Vat., Reg. collect. 1, Lucensis collect. 4, Vindebon. collect. 5, Vindebon. Hisp., Barb. 77, et unius Fesulani.

c Editi ante Quesn., injangentes, cum mss. Hisp. et Isid. ac Barb. 77, nec non codd. collect. 24, Merlino atque Sichardo; et in margine: Alias, delegantes. Quesnellus hanc lectionem prætulit ex quatuor mss. Dionysii, quæ tamen non hanc decurtatam, sed Hadrianeam editionem repræsentant. In secunda vero editione addidit codicem Barberinum collect. 5, cui nos adjungimus mss. collect. 1, 4 et 5, quorum antiquiorum collectionum lectio præferenda visa est. Mox apud Quesnellum, qui secundum scripta, quæ per ipsum ad vos direximus, de episcopis, etc.; quæ verba sunt editionis Hadrianeæ, et in inferiori notæ codicibus editionis decurtatæ. Prætulimus collectiones et codices antiquiores Vat. Reg. collect. 1, Barb. collect. 3, Lucen. collect. 4, Vindebon. collect. 5, alium Vindebon. collect. 9, Hisp., Barb. 77, et unum Fesulanum.

d Quesnellus inseruit cum quibusdam nostris codd., notitiæ nostræ; delevimus autem ex mss. in fine anterioris annotationis memoratis, excepto Fesulano.

e Idem Quesn. lectionem Hadrianeam recepit, quæ legebatur in vulgatis: Datis nunc quoque ad dilectio-

nem vestram litteris. Secuti sumus mss. editionis decurtatæ collect. 1, 3, 4, 5, Vindebon., Hisp., cum Merlino et Sichardo. Vat., Hisp. et Isid.: Datis nunc ad vos litteris. Expunctis paulo ante vocibus secundum scripta, quæ per ipsum ad vos direximus, de quibus annot. 6 (Supra e) diximus, hic etiam expungendæ erant istæ nunc quoque ad dilectionem vestram, quæ priorum litterarum mentionem factam præsumunt. Cum vero Leo secundis curis hanc epistolam recognovit, insertis primis vocibus hæc quoque adjecit.

Cap. II. — Quod si in quibuslibet Ecclesiæ gradibus providenter scienterque curandum est ut in Domini domo nihil sit inordinatum, nihilque præposterum, quanto magis elaborandum est ut in electione ejus qui supra omnes gradus constituitur, non erretur? Nam totius familiæ i status et ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non inveniatur in capite. Ubi est illa beati Pauli apostoli per Spiritum Dei emissa præceptio, quæ in persona Timothei omnium Christi sacerdotum numerus eruditur, et proinde unicuique nostrum dicitur: Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis (I Tim. v, 22)? k Quid est l cito manus imponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ, sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis est ille qui non meruit ordinari? Sicut enim boni operis sibi comparat fructum, qui rectum m servat in eligendo sacerdote judicium; ita gravi semetipsum afficit damno, qui ad suæ dignitatis collegium sublimat indignum. Non enim in cujusquam persona prætermittendum est quod institutis generalibus continetur; nec putandus est honor ille legitimus, qui fuerit n de prævaricatione collatus.

Cap. III. — Dicente enim Apostolo, ut inter alias

nem vestram litteris. Secuti sumus mss. editionis decurtatæ collect. 1, 3, 4, 5, Vindebon., Hisp., cum Merlino et Sichardo. Vat., Hisp. et Isid.: Datis nunc ad vos litteris. Expunctis paulo ante vocibus secundum scripta, quæ per ipsum ad vos direximus, de quibus annot. 6 (Supra e) diximus, hic etiam expungendæ erant istæ nunc quoque ad dilectionem vestram, quæ priorum litterarum mentionem factam præsumunt. Cum vero Leo secundis curis hanc epistolam recognovit, insertis primis vocibus hæc quoque adjecit.

f Dist. 61, Miramur tantum, c. 5.

g Mss. Lucens., Hisp. et Isid., Barb. 77, cum Sichardo et Merlino, crederetur.

h 1, q. 1, Principatus, quem, c. 25.

i Sic mss. et editi editionis decurtatæ. Quesnellus cum aliis vulgatis et lectione Hadrianeæ, contulit.

j Vox Domini a Quesnello hic inserta, seu potius cum vulgatis retenta, deleta fuit auctoritate mss. collect. 3, 4, 5, Vindeb., Hisp., Barb. 77 editionis decurtatæ. Mox in quatuor mss. editionis mixtæ, status exorbitabit, omissis verbis et ordo. Dein, non invenitur pro non inveniatur in Vat., Hisp. et Isid.

k Dist. 78, Quid est manus, c. 5.

l Codd. Vat. Reg., collect. 1, Vindebon. collect. 5, alius Vindebon. Hisp. et Barber. 77, cum ms. Florentino S. Marci: Quid est manus cito nemini imponere, vel imposueris.

m Ita ex iisdem codicibus. Mss. collect. 24, cum Sichardo, sectatur. Quesnellus retinuit tenet.

n Restituimus lectionem vulgatorum ante Quesn. quæ est in omnibus codicibus editionis decurtatæ, exceptis duobus Vat. Hisp. et Isid., qui Hadrianeam lectionem exhibent, contra divinæ legis præcepta collatus; at Vindebon. Hisp., qui e puris Hispanicis collectionis fontibus prodiiit, habet, ut cæteri editionis decurtatæ, de prævaricatione collatus. Mirum vero est Quesnellum hanc lectionem deseruisse, etsi not. 2 fateatur eam existare in duobus codd. Trecephith. et Thuan. collect. 5, ut induceret lectionem editionis Hadrianeæ ex Dionysio, id est ex collect. Hadrianeæ, et in quinque aliis codicibus eadem nota memoratis,

electionis regulas, is episcopus ordinetur, quem *unius uxoris virum* fuisse aut esse constiterit (1 Tim. iii, 2), tam sacra semper habita est ista **672** præceptio, ut etiam de muliere sacerdotis eligendi eadem intelligeretur servanda conditio; ne forte illa, priusquam in matrimonium ejus veniret qui aliam non habuisset uxorem, alterius viri esset experta conjugium. Quis ergo dissimulare audeat quod in tanti sacramenti perpetratur injuriam, cum huic magno venerandoque mysterio ^a ne legis quidem statuta defuerint, quibus evidenter est definitum ut virginem sacerdos accipiat, ^b et alterius torum nesciat conjugis, quæ uxor est futura pontificis (Levit. xxi, 13, 14; Ezech. xliv, 22)? Jam tunc enim in sacerdotibus figurabatur Christi et Ecclesiæ spirituale conjugium; ^c ut quoniam *vir caput est mulieris* (Ephes. v, 25; 1 Cor. xi, 5), discat sponsa Verbi non alium virum nosse ^d quam Christum, qui merito unam elegit, unam diligit, et etiam præter ipsam suam consortio non adjungit. Si ergo etiam in veteri Testamento hæc sacerdotalium conjugiorum forma servata est, quanto magis sub revelata jam gratia constituti, apostolicis debemus inservire præceptis; ut quamlibet quis bonis moribus præditus, et sanctis operibus inveniatur ornatus, nequaquam tamen vel ad diaconii gradum, vel ad presbyterii honorem, vel ad episcopatus culmen ascendat, si aut ipsum non unius uxoris virum, aut uxorem ejus non unius viri fuisse constiterit?

CAP. IV. — *Memento* ^e vera Apostolo atque dicente: *Et hi autem probentur primum, et sic ministrent* (1 Tim. iii, 10); quid aliud intelligendum ^f in hoc putamus, nisi ut in his profectionibus non solum matrimoniorum ^g privilegia, sed etiam laborum merita cogitemus? ne aut a baptismo rudibus, aut a

quorum duos Dionysianos (seu melius Hadrianeos) not. 1 appellat, tres alii editionis mixtæ ex descriptione ejusdem noscuntur. Mox initio cap. 5, cod. Vindebon. Hisp. omittit *alias*. Vindebonensis autem collect. 5, *fuisse constiterit, tam sacra semper habita*.

^a Ita codices omnium veterum collectionum editionis decurtatæ 1, 3, 4, 5, et Vindebon. Hisp., cum Sichardo. Quesnellus cum vulgatis ex lectione Hadrianea, *ne divinæ quidem legis statuta*.

^b Codd. Vindebon. collect. 5, et Barb. 77, addunt *uxorem*, vocem a Quesnello pariter insertam in secunda editione ex mss., ut credimus, collect. 5, et Hadrianeis. Delevimus autem, eo quod in reliquis collectionibus editionis decurtatæ et a Merlino, atque Sichardo omittitur. Paulo post *conjugii pro conjugis* legitur in mss., collect. 3, 5, et Barb. 77.

^c Particula *et pro ut* est in mss. Vat. Hisp. et Isid. Vox autem Verbi pro voce *Christi*, quam Quesnellus ex margine editorum inseruerat, revocata est ex codicibus præsertim editionis decurtatæ, quos recensuimus annot. 19 (col. 648, n. °) in hanc epistolam integram.

^d Ms. Vindebon. Hisp., *quam sponsum; qui enim unam elegit*. Paulo post, *non adjunxit* in cod. Barber. collect. 3 et duobus editionis mixtæ.

^e Pro *vera* in ms. Vat. Reg. collect. 4, habetur *ergo*.

^f Confer annot. 22 (col. 649, n. °) in hanc epist. integram.

^g Quesnellus, *castimoniam*, ut in editione Hadrianea. In margine autem notavit duos codices habere

A seculari actu repente **673** conversis, officium pastorale ^b credamus; cum per omnes gradus militiæ Christianæ de incrementis profectuum debeat estimari an possint cuiquam majora committi. ⁱ Merito sanctorum Patrum venerabiles sanctiones, cum de sacerdotum electione loquerentur, eos demum idoneos i sacris administrationibus consueverunt, quorum omnium ætas a puerilibus exordiis usque ad profectiones annos per disciplinæ ecclesiasticæ stipendia occurrisset, ut unicuique testimonium prior vita præberet: nec posset de ejus profectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro castis moribus, pro actibus strenuis, celsioris loci præmium deberetur. Si enim ad honores mundi sine suffragio temporis, sine merito laboris, indignum est pervenire, et notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adjuvant; quam diligens et quam prudens habenda est dispensatio divinatorum munerum et coelestium dignitatum, ^k ne in aliquo apostolica et canonica decreta violentur, ^l et his Ecclesia Domini regenda credatur, qui legitimarum institutionum nescit, et totius humilitatis ignari, non ab infimis sumere incrementum, sed a summis volunt habere principium, cum valde iniquum sit et absurdum, ut imperiti magistris, novi antiquis, et rudes præferantur emeritis? In domo quidem magna ^m necesse est, sicut Apostolus disserit (II Tim. ii, 20), ut vasa diversa sint, quædam aurea et argentea, quædam vero lignea et fictilia; sed horum ministerium pro materiæ qualitate ⁿ dividitur, nec qui est pretiosorum, idem usus est et vilium. Nam inordinata erunt omnia, si fictilia aureis, **674** et lignea præferantur argenteis. Sicut autem in ^o ligneis et fictilibus eorum hominum species figurantur, qui nullis adhuc virtutibus nitent; ita in

privilegia. Id quidem legitur in nostris codicibus editionis decurtatæ, exceptis Vat. Hisp. et Isid., qui Hadrianeas lectiones nonnumquam receperunt: nam Vindebon. purus et sincerus Hispanicus habet *privilegia*, sicut etiam Sichardus.

^b Ita mss. collect. 1, 3, 5, Vindebon. Hisp. et Barb. 77. Editi cum mss. collect. 4, et Vat. Hisp. et Isid., atque collect. 12 et 24, *credatur*. Mox, *cum omnis gradus* erat in editis. Emendavimus ex omnibus codd. editionis decurtatæ, a quibus tantum discrepant mss. collect. 1 et 3.

ⁱ Dist. 61, *Miramur*, c. 5, § *Merito*.

^j Ms. Vat. Reg. collect. 4, *sacris agminibus*.

^k Dist. 61, *Statuimus ne in aliquo*, c. 8.

^l Cod. Vat. Reg., *et eis*. Post pauca, *exordium pro incrementum* in ms. Fesulano.

^m Mss. Vat. Reg., Vindebon. Hisp. et Barber. 77, *necesse est ut (sicut Apostolus dixit) vasa, etc.* Sichardus: *necesse est (sicut Apostolus ait) vasa*.

ⁿ Quesnellus cum editis, *discernitur*, ut legitur in mss. collect. Hadrianeæ, et in nostro Vaticano Regione, ac alio Vat. collect. 24 editionis decurtatæ. Lectionem vero omnium aliarum collectionum hujus decurtatæ editionis antetulinus: cui favet etiam ms. Florentinum integræ editionis. Paulo post, *idem usus est vilium*, ommissa particula *et* in mss. collect. 3, 5 et Vindebon. Hisp., cum Merlino, et Sichardo.

^o Codex Lucensis, duo Vindebonenses, ac Barb. 77, *delect ligneis et*. Post pauca, *per longam eruditionis ignem* in Vindebon. Hisp. et Vat. collect. 24 cum Sichardo.

auris et argenteis hi sine dubio declarantur, qui per longæ eruditionis ignem, et per fornacem diuturni laboris excociti, aurum probatum et argentum purum esse meruerunt. Quibus si merces pro devotione non redditur, ^a omnis obedientia resolvitur, omnis ordo turbatur; dem in Ecclesia, qui nullam subire ministeriam, perverse eligentium iudicio indebitum obtinent principatum.

CAP. V. — Cum ergo inter vos tantum valuerint aut studia popularium, aut ambitus superbiorum, ut non solum laicos, sed etiam secundarum eorum viros, abt videarum maritos ad officium cognoscimus protractos; nonne apertissime ^b exigunt causæ ^c ut Ecclesias in quibus ista commissa sunt iudicio severiore pergamus, et non solum in tales presules, sed etiam in ordinatorum eorum ^d digna distinctione moveamur? Sed circumstant nos hæc mansuetudo clementiæ, hinc censura iustitiæ; et quia *universæ viæ Domini misericordiæ et veritas* (Ps. xxiv, 10), cogimur secundum sedis apostolicæ pietatem, ita nostram temperare sententiam, ut trutinato pondere delictorum, quæ constat non unius esse mensuræ, quædam definiamus utcumque toleranda, quædam vero penitus amputanda. Eos enim qui vel secundas nuptias inierunt, vel viduarum se conjugio sociarunt, ^e in sacerdotio manere non patimur; et multo magis ^f illum qui simul duarum est maritus **675** uxorum; vel illum qui a prima uxore dimissus, alteram duxisse perhibetur, privandos honore decernimus. Cæteros vero, quorum protractio hoc tantam reprehensionis incurrit, quod ex laicis ad officium episcopale ^g delecti sunt, neque ex hoc quod uxores habeant possunt esse culpabiles, susceptam sacerdotium tenere permittimus, non præiudicantes apostolicæ sedis statuta, nec præcessorum nostrorum nostrisque decretis, quibus salubriter ^h statutum

^a Sic potiores codd. editionis decurtatæ, nimirum illi collect. 1, 4, 5, Vindebon. Hisp., Barb. 77, et unus Fesulanus. Alias, *omnis ecclesiastica disciplina resolvitur*, ut in Hadrianeæ editione. Mox, *subierint pro subire* in duobus Barber. mss. et in Vindeb. collect. 5.

^b 1, quest. 7, exigunt, c. 17.

^c Inserimus lectionem mss. collect. 1, 3, 4, 5, Vindeb. Hisp., et Barb. 77. Quesnellus retinuit vulgatam *ut Ecclesiæ... purgentur*, cui soli codices inferiorum collectionum editionis decurtatæ patrocinantur.

^d Quesnellus cum vulgatis, *ultio competens proferatur*. Sed præstantiores codd. edit. decurtatæ superiori annot. laudati lectionem textui insertam præbuere. Illis congruunt quatuor alii codices editionis mixtæ. Præterea mss. libri Vat. Hisp. et Isid. habent *digna districtio moveatur*: duo alii, *digna distinctione moveantur*. Mox, *circumstat* in Vat. Reg. collect. 1 et Vindeb. collect. 5. Dein, *inde censura* in ms. Barb. 77.

^e Ita omnes codices editionis decurtatæ, exceptis mss. collect. 24. Concinit etiam cod. S. Crucis editionis mixtæ. Ms. Vat. 3791 collect. 11 mixtæ editionis habet in *sacerdotii munere dignitate non patiamur*. Quesnellus lectionem vulgatorum Hadrianeam secutus est.

^f Hanc lectionem præferunt mss. quinque antiquiorum collect. 1, 3, 4, 5, et Vindeb. Hisp., cum Barb. 77. Quesnellus: *illum si fuerit vestro iudicio*

est ne primum, vel secundum, aut tertium in Ecclesia gradum quisquam laicorum, quibuslibet suffragiis fultus, ascendat, priusquam ad hoc meritum per legitima augmenta perveniat. Quod enim nunc ⁱ utcumque veniale est, inultum postmodum esse non poterit, si quisquam id quod omnino interdiciamus, usurpare præsumperit: quia remissio peccati non dat licentiam delinquendi; nec quod potuit aliqua ratione concedi, ^j amplius patiemur impune committi.

CAP. VI. — ^k Donatum autem ^l Sâlicinensem ex Novatianis cum sua, ut comperimus, plebe conversum, ita Domînico volumus gregi præsidere, ut libellum fidei suæ ad nos meminerit dirigendum, quo et Novatiani dogmatis damnet errorem, et plenissime confiteatur catholicam veritatem. ^m Maximum quoque ex laico licet reprehensibiliter ordinatum, tamen si Donatista jam non est, et a spiritu schismaticæ pravitatis alienus, ab episcopali, quam quoque modo adeptus est, non repellimus dignitate; ita ut et ipse libello ad nos edito catholicum se esse manifestet.

CAP. VII. — De Aggaro ⁿ vero et Tyberiano, quorum a cæteris qui ex laicis ordinati sunt in hoc causa diversa est, quod eorum ordinationi atroces tumultus et sævæ seditiones memorantur esse famulatae, vestro iudicio cuncta commisimus: ut relata habiti **676** apud vos examinis fide, quid de supradictis statuendum sit scire possimus.

CAP. VIII. — ^o Illæ autem famulæ Dei quæ integritatem pudoris expressione barbarica perdidderunt, laudabiliores erunt in humilitate ac verecundiæ sua, si se incontaminatis non audeant comparare virginibus. Quamvis enim omne peccatum ex voluntate nascatur, et potuerit correctione carnis ^p mens ^q invicta non pollui; minus tamen hoc illis oberit.

confutatus, qui (sic: ad nos relatum est) duarum simul est maritus uxorum, vel istum qui ab uxore dimissus alteram duxisse perhibetur, privandum honore decernimus; et in margine: Al., illum qui prima uxore dimissa; Vulg., qui a prima uxore dimissus. Confer annot. 36 et 37 (col. 651, k, 652, l) in epist. integram.

^g Mss. Vindeb. Hisp. et Barb. 77, *electi*. Vat. 3791, *protracti*. Mox *habent pro habeant* in duobus Vindeb.

^h Duo Vindeb., *constitutum est*. Mox in Vindeb. collect. 5, *aut tertium deest*.

ⁱ Sic plerique, et potiores codd. editionis decurtatæ. Quesnellus lectionem antecedentis editionis integræ cum Vulg. secutus est.

^j Ita iidem codices editionis decurtatæ, excepto Barb. 77, in quo legitur *amplius impune patiemur*. Quesn., *fas erit amplius impune committi*, ut in editione antecedenti.

^k 1, qu. 7, *Donatum*, c. 20.

^l Quesn. in marg.: *Al., Sâjacensem ex Novatiano*. Vide annot. 41 (col. 653, n. ^b) in hanc eandem epist. edit. integræ.

^m 1, qu. 7, *Maximum*, c. 19.

ⁿ Vulg. omittunt vero, quam particulam ex potioribus nostris codd. adieciimus.

^o 32, qu. 5, *Illæ autem*, c. 14.

^p Confer annot. 44 (col. 653, n. ^f) in epist. editionis integræ.

^q Vide annot. 45 (col. 653, n. ^h) in hanc eandem epist. integri exempli.

si quod potuerunt animo non amittere, doleant se vel A corpore perdidisse.

CAP. IX. — Cum itaque de omnibus quæ fratris nostri Potentii relatio continebat, plenissime dilectionem vestram ^a videatis instructam; superest, fratres, ^b ut concordii obedientia salubres suscipiatis hortatus, et nihil per contentionem agentes, sed ad omne studium devotionis unanimes, divinis et apostolicis constitutionibus ^c serviat, et in nullo patiamini ^d pia canonum decreta violari. Quæ enim nunc certarum remisimus consideratione causarum, antiquis deinceps custodienda sunt regulis: ne quod ad tempus pia lenitate concessimus, justa ^e posthac ultione plectamus.

677 ^f EPISTOLA XIII.

^g AD EPISCOPOS METROPOLITANOS PER ILLYRICI PROVINCIAS CONSTITUTOS.

SYNOPSIS. — I. *Gratulatur Illyrici metropolitanis se subjicientibus auctoritati datæ Anastasio, in majoribus præsertim causis.* — II. *Ut vocati ad concilium ab Anastasio venire non renuant, hortatur.* — III. *Ut nemo sine consensu plebis ordinetur episcopus.* — IV.

^a Quesnellus retinuit lectionem Vulgat. quæ ex Hadrianea editione inserit hæc verba, *Per David fratrem et coepiscopum nostrum, qui et sacerdotii merito nobis est probatus, et moribus.* Sed præmittuntur in omnibus mss. decurtatæ editionis collect. 1, 3, 4, 5, Hisp., Isid., Vat. 1340 collect. 12, et Barb. 77. Inveniuntur autem in solis mss. collect. 24, et apud Merlinum atque Sichardum. Nonnulli etiam codices editionis mixtæ, qui his hanc periodum repetunt, ut in admonitione notavimus, num. 4, primo quidem loco ex Hadrianea editione sumpto ea verba exhibent; secundo vero loco sumpto ex mss. editionis decurtatæ iisdem verbis carent. Ita cod. S. Crucis collect. 20 et mss. collect. 21.

^b Sic omnes mss. libri editionis decurtatæ etiam collectionis 24, nec non Sichardus, et ante laudati editionis mixtæ secundo loco. Quesnellus Hadrianeam lectionem induxit, *ut concorditer.* Confer annot. 48 (col. 65, n. k) in epist. integram. Dein, *per concertationem pro per contentionem* in quinque mss. editionis decurtatæ.

^c Sic fere omnes, et præstantissimi codices formæ decurtatæ. Quesnellus cum aliis, *pareatis.*

^d Idem Quesn. cum lectione Hadrianea, *providentissima.* Reposuimus *pia* ex laudatis codicibus et editionibus formæ decurtatæ.

^e Melior visa est hæc optimorum codicum lectio, quam cæterorum qui cum editis habent *post hæc.*

^f Scripta 6 Jan. an. 446.

^g Edita fuit in collectione Romana Lucæ Holstenii ex unico codice Barberino 3386 collectionis 16 Thessalonicensis, cum quo eandem non inutiliter relegimus.

^h Editi, et ipse Barberinus codex, *per Achaïam provinciam*, sed omnino perperam; neque enim Achaïa, quæ unica erat provincia, plures metropolitani in ipsa inscriptione appellatos continebat; neque in nominibus metropolitaram ad quos hæc litteræ dirigitur, recensetur nomen metropolitani Achaïæ, contra quem tertio capite sermo est. Tutissime igitur ac necessario emendavimus: nam et ad metropolitam per Illyricum constitutos data fuit epistola 5, quæ citatur cap. 1, et trium etiam metropolitano quibus hæc epistola inscribitur, provincias optime collegit Holstenius, quæ omnes ad Illyricum pertinent. Vide not. Quesn. Idem Holstenius pro *Antiocho* legendum suspicatur *Attico*, qui fuit Epiri

Ut nullus episcopus alterius inviti clericum sibi vindicet.

Dilectissimis fratribus SENECONI, CAROSO, THEODULO, LUCÆ, ANTIOCHO et VICILANTIO metropolitanis ^h per Illyrici provincias constitutis, LEO.

CAP. I. — Grato animo ⁱ epistolas nostras a vestra dilectione susceptas, recurrentis paginæ sermo testatus est, quas nos pro 678 Ecclesiarum statu et pace solliciti, ne quid novella præsumptio erroris afferret, noscitur direxisse: volentes a sacerdotibus Domini custodiri quæ sedis apostolicæ auctoritas ^j crebro constituit; scilicet ut per Illyricum Ecclesiæ constitutæ ad curam fratris et coepiscopi nostri Anastasii Thessalonicensis urbis antistitis pertinerent. Ut si quæ ^k majores inter episcopos causæ sunt quæ in provinciis suis nequeant terminari, ad ejus notitiam referantur, et eodem arbitrio sub divini timore judici componantur. Servetur hic ordo sacerdotali concordie profuturus, ut Ecclesiæ Domini concordii, quemadmodum cupimus, consilio construantur, et nullum, insidiantem diabolo, aditum

veteris metropolita Nicopolitanus. Non assentitur. Nicopolitanus enim metropolita, ut ex sequenti epistola patebit coactus delatæ Thessalonicensi vicario auctoritati se subiecit, non autem sponte, ut illi fecerunt ad quos hæc epistola data fuit.

^l Significari creduntur epistolæ 5 et 6, quas superius dedimus. At si voces *epistolas nostras a vestra dilectione susceptas*, plures epistolas ad ipsos Illyrici episcopos traditas indicant (qualis non est epistola 6, quæ uni Anastasio data fuit), alia saltem epistola, quæ perierit, ad eosdem episcopos scripta dici deberet post epistolam 5, cum præsertim incredibile sit eos epistolæ Leonis fere ante biennium scriptæ, quæ citum responsum flagitaverat, tamdiu distulisse respondere, ut huic responsioni has litteras pontifex reddiderit. Enimvero cum Leo Illyricianis dedit epistolam quintam, sextam epistolam tradidit Anastasio. Anastasium vero his litteris ante hoc tempus respondisse, et aliquot alias epistolas hinc inde fuisse datas et redditas patebit ex an. 1 (col. 666^m) in epistolam sequentem. Verisimillimum itaque est Illyricianos quoque citius eadem qua Anastasius sollicitudine respondisse epistolæ quintæ; tum vero nonnullas alias accepisse litteras Leonis, quarum hic plurali numero fit mentio. Solus tamen pluralis numerus *epistolas* non cogeret. Leo enim, epist. 102, c. 1, unicam Galorum epistolam 99 spectans, plurali numero utitur: *Diu expectatas epistolas... gratanter accepimus.* Et similiter epist. 107, de unica Juliani epistola ait: *Rescribens itaque ad epistolas tuas: ac epist. 117, cap. 1, de unica epistola ad Anatolium: Ad Constantinopolitanum episcopum epistolas dederim.* Mox in cod. Barberino *a tua dilectione*; et post pauca in provinciis suis, seu potius in provincia tua; et c. 2, *tua noverit dilectio*; quæ suspicionem afferunt hanc epistolam datam fuisse *a pari*. Sed capituli 4 formulæ pluralis numeri Holstenii emandationem in his tribus testibus satis æquam suaserunt, nisi quis forte capituli 4 verba potius emendanda et singulari numero efferenda existimet. Monemus tamen in epist. 150, quæ pluribus metropolitam *a pari* data fuit, in codice Grimanico nunc singulari numero *tua*, nunc *vestra* numero plurali scriptum reperiri.

ⁱ Respicit anteriorum pontificum, et suas epistolas de vicariatu apostolico episcopi Thessalonicensis.

^k Vide not. 1 Quesn. et observationem nostram.

possit præbere dissensio, per quam valeat dissipare A quæ nos magno studio habita cupimus moderatione connectere.

CAP. II. — Invitati fratres ^a in causis maximis, et quæ intra provincias suas finiri nequeant terminandis, si nulla gravi necessitate retinentur, ^b fraternum studium pro Ecclesiæ utilitate non denegent: maxime cum moderatio nostra ^c providerit, ut non frequens, neque pro levibus causis conveniendi **679** necessitas indicatur; ^d et binos ternosve episcopos de singulis provinciis adesse sufficiat, ut leve fiat paucis, quod multis esset onerosum; atque ita efficiatur studio charitatis, ut sacerdotalis tractatus ea quæ ad disciplinam possunt ecclesiasticam pertinere, sancto sibi Spiritu revelante constituat. Id enim nos, volentes quorundam inobedientiam juxta coercitione B corrigere, vestra noverit dilectio definisse: ut quisquis superbo animo, cum nulla corporis, vel causæ fuerit necessitate detentus, fraternum sæpius voluerit vitare conventum, se sciat esse judicandum.

CAP. III. — Et quia memorati fratris nostri sollicita relatione cognovimus Achaïæ provinciæ ^e metropolitanum illicitas et constitutis Patrum nostrisque auctoritatibus interdictas ordinationes sæpe celebrasse, illudque suis ausibus addidisse, ut Thespensibus invitit et repugnantibus incognitum, et ante non visum episcopum consecraret; ^f nulli prorsus metropolitano hoc licere permittimus, ut suo tantum arbitrio, sine cleri et plebis assensu quemquam ordinet sacerdotem; sed eum Ecclesiæ Dei præficiat, C quem totius civitatis consensus elegerit. Ut itaque nos desides non sumus in monendo quæ custodiri debeant quæque vitari, ita in exsequendis illis atque

^a Vide not. 2 Quesn. Mox, *finiri* pro *finire* emendandum credidimus.

^b In ms. Barb. corrupte habetur *fraternos studios*. Holstenius, quem secutus est Quesnellus, correxit *fraterno se studio*. Cum vero ex ingenio emendandum sit, *fraternum studium* magis placet: nisi aliquid splendendum videatur ex epist. 5, cap. 4, et sexta, cap. 5, hoc modo: *fraterno se studio sanctæ congregationi non denegent*.

^c Quesnellus in margine indicavit hic significari sequentem epistolam ad Anastasium cap. 10, ac si hæc antea scripta fuisset; cum tamen eam postea lucubratam probaturi simus. Aliæ ergo innuuntur Leonis ad eundem Anastasium litteræ, quas ante sequentem epistolam datas ac deperditas ostendemus annot. 1 (infra ^m) in ep. sequentem. Neque novum, si de eadem re etiam in sequenti epistola sermo sit cap. 10. Similia enim in pluribus litteris a Leone repetita inveniuntur.

^d In ms. habetur *et... nosve episcopos*. Holstenius supplevit, ut credimus, satis tute, cum epistola sequenti, cap. 10, *binos episcopos* ex singulis provinciis Thessalonicam proficisci S. pontifex jusserit: qui numerus posterius constitutus non impedit quin antea Leo, cum hanc epistolam dedit, latius *binos ternosve* potuerit scribere. In epistola quæ desideratur ad Anastasium, uti superiori annot. indicavimus, quæque una cum his litteris transmissa fuit, hæc eadem latiori formula usus credi potest.

^e Holstenius Petrum Corinthi episcopum credit, qui adfuit synodo Chalcedonensi an. 451. Sed potius

servandis neminem esse patimur negligentem: cum custodientem ^g talia laus dignissima comitetur, et fructus, ut speramus, a Domino uberior ^h obsequatur; devium vero et apostolicæ constitutionis oblitum, obnoxium habitura sit et ecclesiastica et divina censura.

CAP. IV. — Illud quoque pari observantia ad sacerdotalis concordie vinculum ab omnibus volumus custodiri, ut nullus episcopus alterius episcopis clericum sibi audeat vindicare, sine illius ad quem pertinet cessione, quam tamen evidentia scripta contineant: quoniam hoc et ⁱ canonum definivit auctoritas et ipsa servandæ unitatis ratio docet; ne omnis ordo ecclesiasticus **680** per hanc licentiam efficiatur instabilis. Altius itaque, fratres charissimi, quæ a nobis ^j pio mentis affectu decerni perspicitis, in pectora vestra descendant; ut nos, qui sollicitè cupimus *servare unitatem spiritus in vinculo pacis*, præceptionis nostræ fructum percipiamus, et vestræ dilectionis operibus gratulemur. Volumus enim tam vestrum esse quam nostrum est, ut per charitatis gratiam constituatur, quod nulla insidiantis diaboli arte violetur. Plenius vero observare debent quæ caveri ad ipsum fratrem et coepiscopum nostrum Anastasium ^k scripsimus, eaque in vestram notitiam, litteris ipsius volumus pervenire, a quibus fraternitatem vestram nolumus deviare; ut charitatem Dominicam custodita Patrum sanctione servemus. Data octavo idus Januariæ, Aetio III et Symmacho viris clarissimis consulibus.

681 EPISTOLA XIV ^l.

^m AD ANASTASIUM THESSALONICENSEM EPISCOPUM.

SYNOPSIS (Ex Dionysio Exiguo). — 1. *Quod semper Thessalonicenses antistites vices apostolicæ sedis im-*

judicandus est prædecessor ejus Erasistratus, qui pseudo-synodo Ephesinæ an. 449, interfuit.

ⁿ Lectionem codicis revocavimus, quam Holstenius nulla re cogente mutavit sic: *illi prorsus metropolitano hoc licere non permittimus*. Ex abusu scilicet metropolitani Achaïæ non singulare illi præceptum, sed generalem legem omnibus præstitutam, et a nullo violandam se præscribere S. pontifex inuit, cum quo consentit generale decretum propositum epistola sequenti c. 5.

^o Ita codex, et Holstenius. In Quesnelli editione errore typographorum, *talit*.

^p Corrigendum videtur *subsequatur*: neque enim *obsequor* in subsequendi significatione apud probatos scriptores reperimus.

^q Vide not. 3 Quesn.

^r Sic in ms. Quesnellus cum Holstenio, *piæ*.

^s Quesnellus not. 1 in sequentem epistolam hunc locum de eadem epistola intelligit. Sed in litteris de quibus hic sermo est, S. Leo Anastasio præceperat ut quæ decrevit in *notitiam* Illyricianorum litteris perduceret; quod in sequenti epistola præceptum nullibi legitur. Similiter epist. 6, ubi alia monita eidem Anastasio dedit, ut ea in *omnium fratrum faceret notitiam pervenire*, cap. 6 expresse mandaverat. Hinc alia ad Anastasium epistola, quæ periit, hoc loco designatur.

^t Al. 12. Quæ autem erat 14, nunc 18. Scripta post præcedentem.

^u Quesnellus not. 1 hanc epistolam, quæ in omnibus mss. chronica notatione caret, ante præcedentem

pleverint. — II. Ut metropolitanis sua jura serventur. A
 — III. Ut a metropolitanis, non laici, non bigami,
 non viduarum mariti, sed irreprehensibiles ordinentur
 episcopi. — IV. Quod subdiaconis carnale con-
 nubium denegetur. — V. Ut nullus invidis ordinetur
 antistes. — VI. Ut metropolitanus a Epiri de electo
 quem est ordinaturus in episcopum, ad Thessaloni-
 censem pontificem referat; et de metropolitano electo
 similiter provinciales episcopi faciant. — 682 VII.
 Ut bina per annos singulos (Al. per annum provin-
 cialia) episcoporum concilia celebrentur; et si res
 difficilis emergerit, quæ non possit Thessalonicensis
 judicio terminari (Al. et in coll. Hisp., nec fuerit
 Thessalonicensis episcopi judicio terminata), ad Ro-
 manum referatur antistitem. — VIII. Ut si quis epi-
 scopus suam deserens civitatem, majorem eadem am-
 bitus causa petierit, non solum ecclesiam obtinere
 non poterit, sed et sua carere debebit (Al. et in
 Hisp., nec illam obtinere poterit, et sua carere debe-
 bit). — IX. Ut nullus alienum clericum sollicitare vel
 tenere præsumat, suo episcopo non præbente consen-
 sum. — X. Ut in evocandis provincialibus episcopis,
 a Thessalonicensi pontifice moderatio conservetur.
 (Additur in Hisp., ne sub hoc colore sacerdotalis ho-
 nor contumeliis addicatur; nec amplius quam bini
 de provinciis episcopi, quos metropolitani probave-
 rint, dirigantur). — XI. Ut non amplius a statuto
 concilii tempore, quam dies quindecim remorentur

episcopi. (Additur in Hisp., Ut si inter eos de nego-
 tio fuerit abortiva contentio, cuncta 683 Romano
 pontifici sub gestorum insinuatione pandantur, ut ab
 eo quod Deo placuerit ordinetur.)

Leo episcopus urbis Romæ, ANASTASIO episcopo
 Thessalonicensi.

Quanta fraternitati tuæ b a beatissimi Petri apo-
 stoli auctoritate sint commissa, et qualia etiam no-
 stro tibi favore sint credita, si vera ratione perspi-
 ceres et justo examine ponderares, multum possemus
 de injunctæ tibi sollicitudinis devotione gaudere.

CAP. I. De vicariatu Thessalonicensi, et causa
 Attici Nicopolitani episcopi. — Quoniam sicut præ-
 cessorum mei præcessoribus tuis, ita etiam ego dile-
 ctioni tuæ, priorum secutus exemplum, vices mei
 moderaminis delegavi, ut curam quam universis Ec-
 clesiis principaliter ex divina institutione debemus,
 imitator nostræ mansuetudinis c adjuvares, et lon-
 ginqvis a nobis provinciis præsentiam quodammodo
 nostræ visitationis impenderes: d siquidem conti-
 nenti opportunoque prospectu promptum tibi esset
 agnoscere quid in quibusque rebus vel tuo studio

an. 445 scriptam eidemque præmittendam arbitratus
 est, eo quod ob aliquam sententiarum similitudinem,
 quæ in utrisque continentur, eam esse credidit quæ
 in præcedenti allegatur cap. ult., illis verbis: *Plenus
 vero observare debent quæ caveri ad ipsum fratrem et
 coepiscopum nostrum Anastasium scripsimus.* Cum
 vero similes hujusmodi sententiæ seu decreta similia
 Leo identidem inculcare soleat in epistolis diversis
 (nonnihil sane simile reperitur epistola 6), hæc simili-
 tudo nihil cogit. Potiora autem nobis suppetunt mo-
 menta quibus hanc epistolam diversam et postero-
 rem putemus. In præcedenti epistola cap. 1 S. Leo
 non solum affirmat se ad Anastasium scripsisse quæ
 cavenda essent, verum etiam addit: *Eaque in vestram
 notitiam litteris ipsius volumus pervenire;* quam præ-
 cepti partem in his litteris non reperiri observavimus
 annot. 16 (col. 666*) in epist. antecedentem. Præterea
 in his litteris cap. 10 Anastasii facultatem in vocandis
 ad synodum episcopis moderaturus statuit, *binos de sin-
 gulis provinciis episcopos* sufficere, eosque a metropo-
 litis eligendos, qui non ultra dies 15 retardentur. Cum
 moderationem Thessalonicensi impositam Illyricianis
 significare in antecedentibus litteris Leoni expediret,
 nihil horum prætermisisset, si ea epistola post hanc
 fuisset scripta, nec latiori et vago sensu *binos ternove*
episcopos sufficere indicasset, si *binos* tantum satis
 esse antea statuisset. Adde quod in litteris ad Illyri-
 cianos cap. 3 traditur Anastasius relationem misisse
 de Corinthiorum episcopo Achaïæ metropolita. De
 hac autem re aliquid Anastasio rescripsisset S. Leo
 in hac epistola, si ea scripta fuisset aut eodem die
 aut paulo ante quam laudatas litteras ad Illyricianos
 traderet. Porro plures litteras a Leone Anastasio
 datas vel redditas indicant illa cap. 1: *Abundant
 enim apud te monitorum scripta nostrorum, quibus de
 omnium actionum temperantia frequenter instruximus.*
 Aliæ igitur epistolæ ante hanc scriptæ ea videntur
 prætulisse quæ in præmissis ad Illyricianos litteris
 indicantur, ita ut hæc epistola non anterior, sed po-
 sterior habenda sit, id est scripta post diem 6 Janua-
 rii an. 446. Porro factum Attici Epiri metropolitæ
 Anastasio curante Thessalonicam adducti, quod eim-
 dem scribende occasionem dedit, hieme contigit ex
 cap. 1. Num id pertineat ad hiemem exeuntis anni
 445, aut ineuntis 446, an vero ad hiemem subse-
 quentem, dubitari posset. At ne ad subsequentem
 prorahamus, impedit sollicitudo Anastasii, quæ in

cogendis citius ad officium Illyrici metropolitæ lon-
 giores moras non videtur tulisse erga Atticum solius
 infirmitatis impedimenta allegantem, ne evocatus
 Thessalonicam accederet. Confer quæ in hanc rem
 addidimus in dissert. de *Epistolis deperditis* num. 14.
 Si autem hoc factum Attici assignandum sit hiemi ex-
 euntis anni 445 vel ineuntis 446, ut congruum tem-
 pus detur perfectioni ejus Romæ, ubi de vi sibi il-
 lata conquestus est, quo et Anastasii diaconi cum
 ejusdem litteris transmissi fuere, hæc epistola ipso
 anno 446 aliquanto post Januariam exarata dici
 debet. Hæc vero epistola exstat in mss. collect. 2, 3
 et 5 usque ad 15, atque in 20 usque ad 24. Reperitur
 etiam in Vat. Reginae 849, nec non capitibus 3 et 4
 per saltum omissis in Vat. 1547 ac Palatino 579.
 — In tabula titulorum præmissa collect. 5 in ms.
 Thuaneo hæc leguntur num. 72: *Ad Anastasium epi-
 scopum Thessalonicensem super nimietatis arrogantia
 vicis apostolicæ sedis redargutio cum subjectis sex ti-
 tulis decretorum.* Indicantur autem decreta seu capita
 sex quæ longo epistolæ proœmio subjiciantur. Pri-
 mum caput incipit a capite tertio nostræ editionis;
 caput secundum a verbis cap. 6, *Metropolitano vero
 defuncto;* tertium a cap. 7; quartum a cap. 8; quin-
 tum a cap. 9; sextum a cap. 10 usque ad finem epi-
 stolæ. Synopsim, quam ex Dionysio præmisimus, ad
 Vaticanum parum Dionysianum cod. 5845 revocavi-
 mus.

a Editi Leonis ante Quesn. omittunt Epiri. In textu
 quidem generalis lex de omnibus Illyrici metropoli-
 tanis fertur. At Dionysius, ex quo tituli sumpti sunt,
 Epiri scripsit.

b Cod. Vindeb. Hisp. delet præpositionem a. Post
 pauca, mss. collect. 3, 5 et 24, ac Vat. Reg. 849,
 habent oede pro auctoritate. Sichardus, a beatissimo
 Petro apostolo. Vide not. 2 Quesn.

c Collect. Hisp. et Isid. ac mss. collect. 21 cum
 Rairamno in opere adversus Græcos tom. 1 Spicile-
 gii Acheriani pag. 110, necnon editi ante Quesnellum
 addunt effectus. Mox codd. collect. 24 cum Sichardo
 et antiquioribus editis pro a nobis præferunt ab apo-
 stolica sede. Vide not. 3 Quesn.

d Codd. Dionys. atque Hadrian. pro siquidem ha-
 bent et. Editi cum mss. collect. 24 et Sichardo, quia
 de continent. Mss. Thuan. et Cantab. apud Quesn.
 in margine: Si quidem continentii.

componeres, vel nostro iudicio reservares. Nam cum **A** facta sunt animo, nostro viderentur gesta iudicio. ^a majora negotia et difficiliore causarum exitus liberum tibi esset sub nostrâ sententiâ exspectatione suspendere, nec ratio tibi nec necessitas fuit in id quod mensuram tuam excederet devlandi. Abundant enim apud te ^b monitorum scripta nostrorum, quibus te de omnium actionum temperantia frequenter instruximus: ut commendatas **684** tibi Christi Ecclesias, per exhortationem charitatis ad salubritatem ^c obedientiâ provocares. Quia etsi plerumque existant inter negligentes vel desides fratres, ^d quæ oporteat majore auctoritate curari, sic tamen est adhibenda correctio, ut semper sit salva dilectio. Unde et beatus apostolus Paulus, ad ecclesiasticum regimen Timotheum imbuens, dicit: *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem, juvenes ut fratres, anus ut matres, juveneculas ut sorores, in omni castitate* (1 Tim. v, 1). Quæ moderatio si quibuscumque inferioribus membris ex apostolica institutione debetur, quanto magis fratribus et coepiscopis ^e nostris sine offensione reddenda est? ^f licet nonnumquam accidant, quæ in sacerdotalibus sunt reprehendenda personis, plus tamen erga corrigendos agat benevolentia quam severitas, plus cohortatio quam commotio, plus charitas quam potestas. ^g Sed ab his qui *quæ sua sunt querunt, non quæ Jesu Christi* (Philip. n, 21), facile ab hac lege disceditur, et dum dominari magis quam consulere ^h subditis placet, honor inflat superbiam, et quod provisum est ad concordiam, tendit ad noxam: ⁱ quod, ut necesse habeamus ita dicere, non de parvo animi dolore procedit. Meipsum enim quodammodo ^j in culpam trahi sentio, cum te a traditis tibi regnulis immodice discessisse cognosco. Qui si tuæ existimationis parum diligens eras, meæ saltem sanæ parcere debuisti: ne quæ tuo tantum

Relegat fraternitas tua paginas nostras, omniaque ad tuos emissa majores apostolicæ sedis præsulum scripta percurrat, et vel a me vel a præcessoribus meis ^k inveniat ordinatum, quod a te cognovimus esse præsumptum.

685 Venit namque ad nos cum episcopis provinciæ suæ frater noster Atticus, veteris Epiri ^l metropolitanus antistes, et de indignissima ^m afflictione quam pertulit, lacrymabili actione conquestus est coram astantibus diaconibus tuis, qui ⁿ querelis flebilibus nihil contra referendo, ea quæ nobis ingerebantur, fide non carere monstrabant. Legebatur quoque in litteris tuis, quas iidem diaconi tui detulerunt, quod frater Atticus Thessalonicam venisset, quodque consensus suum etiam scripturæ professione ^o signasset, ut de illo non aliud a nobis posset intelligi, quam proprii arbitrii et spontaneæ devotionis fuisse, quod venerat, quodque chartulam de obedientiæ sponcione conscripserat, in cujus tamen chartulæ mentione signum ^p prodebat injuriæ. Non enim necessarium fuerat ut obligaretur scripto, qui obedientiam suam ipso jam voluntarij adventus probabat officio. Unde deplorationibus supradicti hæc verba epistolæ tuæ testimonium præbuerunt, et per hoc quod non est tacitum nudatum est illud quod silentio fuerat adoptum, ^q aditam scilicet Myrici præfecturam, et sublimissimam inter mundanos apices potestatem ^r in exhibitionem insontis antistitis incitatum: ut missa executione terribili, quæ omnia sibi officia publica ad effectum præceptionis adjungeret, a sacris Ecclesiæ aditis, nullo vel falso insimulatus crimine, extraheretur sacerdos, cui non ob molestiam ægritudinis, ^s non ob sævitiam hiemis darentur induciæ; sed iter asperum et periculis plenum per invias nives

^a Mss. Thuan. et Cant., *maiores causæ.*

^b In mss. collect. 24 et Sichardo, *monumentorum.* Cum una tantum supersit epist. 6 Anastasio ante id tempus data; alias, quæ abundare et frequenter datæ dicuntur, desiderari cognoscimus.

^c In Dionys. atque Hadrian. ac duobus mss. Thuan., *audientia.* Mox, *existunt* in ms. Vindebon. collect. 5, in Vat. Hisp. et Isid., nec non in duobus Hadrian. Vercellensibus, et apud Justellum.

^d *Idem* codd. Vat., Hisp. et Isid., *quos oporteat.* Dein, *pro auctoritate.* mss. tria Quesnelli, *austeritate.*

^e Cod. Vindebon. collect. 5 delet *nostris.*

^f Dist. 45, *Licet nonnumquam.*

^g Hanc lectionem, quam Quesnellus ex suis codicibus not. 4 laudatis emendavit, nostri quoque fere omnes et certe potiores confirmant. Vulgatam lectionem: *Sed hi qui quæ sua sunt querunt, non quæ Jesu Christi, facile ab hac lege discernuntur, et dum dominari, præferunt* mss. col. 24 et exemplum Sichardi.

^h Ratramnus loco allegato, et in edit. Conell., *subditis querunt, placet honor, inflat superbia.*

ⁱ Antiquissimus Vat. 1342 collect. 5: *Quod utique necesse habemus, ita dicimus.* Alias Vat.: *Quod, ut necesse habemus dicere;* Idque insereremus textui, si aliis probæ notæ codicibus fulciretur. Justellus quoque legit *habemus.*

^j *Al.*, in culpam sentio. Mox, *deviasse pro discessisse* in Vulg. ante Quesn. cum mss. collect. 24 et Sichardo. Codd. Vind. col. 5 et Vercell. Hadrian., *desolvissæ.*

^k Mss. Vat. Hisp. et Isid., cum Ratramno et Ju-

stello, atque Vulg. ante Quesn., *inveniet, perperam;* neque enim in Leonis aut prædecessorum epistolis inveniri poterat ordinatum, quod S. Leo ab Anastasio præsumptum conqueritur. *Inveniat urgentis simul et negantis vim habet.*

^l Ita mss. Quidam editi ex Crabbo, *Nicopolitanus.* Vide not. 5 Quesn.

^m Quesnellus prætulit *astrictione,* quam lectionem ipse in uno, quem not. 6 allegat ms. Victor., nos in Vat. 544 utroque collectionis 24 et apud Sichardum reperimus. Cæterorum omnium cum editorum, um codicum lectionem restituendam putavimus.

D ⁿ Ms. Corb. collect. 2 apud Quesn. in marg., *querulis flebilibus.* Paulo post, Ratramnus cum Vat. Hisp. et Isid., *iidem ad me diaconi tui.* In Vindebon. collect. 5 et in Vat. Dionysii cum editis ante Quesn. deest *tui.*

^o Cod. Vindebon. collect. 5 inserit *sua,* et paulo post, *possit pro posset, et fuisset pro fuisse, et conscripserit pro conscripserat.*

^p Vat. Hisp. cum duobus aliis mss. collect. 21 *probatur injuriæ.*

^q Mss. collect. 24 cum editis ante Quesn. et Sichardo, *adhibitam.* Cæteri nostri codices, ut in textu. Solus Vindebon. collect. 5, prima manu, *aditam,* secunda vero emendatam *adhibitam.*

^r Vide not. 7 Quesn.

^s Cod. Vat. collect. 24 cum Sichardo, *non obstantis hiemis;* et paulo post, *per invias cautes.*

agere cogeretur. Quod tanti laboris, tantique discriminis fuit, ut ex his qui episcopum comitati sunt, quidam defecisse dicantur.

686 ^a Multum stupeo, frater charissime, sed et plurimum doleo, quod in eum de quo nihil amplius indicaveras quam quod evocatus adesse differret, et excusationem infirmitatis obtenderet, tam atrociter, et tam vehementer potueris commoveri: præsertim cum etiam si tale aliquid mereretur, expectandum tibi ^b fuerit quid ad tua consulta rescriberem. Sed, ut video, bene de moribus meis existimasti, et quam ^c civilia pro conservanda sacerdotali concordia responsurus essem, verissime prævidisti: et ideo motus tuos exsequi ^d sine dissimulatione properasti, ne cum moderationis nostræ aliud disponentia scripta sumpsisses, faciendi id quod factum est licentiam non haberes. An forte aliquod tibi facinus ^e innotuerat, et metropolitanum episcopum novi apud te criminis pondus urgebat? At hoc quidem alienum ab illo esse, etiam tu nihil ei obijciendo ^f confirmas. Sed etiam si quid grave intolerandumque committeret, nostra erat expectanda censura; ut nihil prius ipse decerneres, ^g quam quid nobis placeret agnosceres. Vices enim nostras ita tuæ credidimus charitati, ut in partem sis vocatus sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Unde sicut multum nos ea quæ a te pie sunt curata lætificant, ita nimium ea quæ perperam sunt gesta contristant. Et necesse est, post multarum experientia causarum sollicitius prospici, et diligentius præcaveri, quatenus per spiritum charitatis et pacis, omnis materia scandalorum de Ecclesiis Domini quas tibi commendavimus auferatur, ^h præeminente quidem in illis provinciis

^a 3, qu. 6, *Multum*, c. 8.

^b Editi ante Quesn. cum Ratramno et ms. Vindeb., Hisp. aliisque codd. collect. 21, fuerat. Hi postremi mox præferunt *quid consulti rescriberemus*.

^c Vide not. 8 Quesn.

^d Ita Dionysius, tres Thuanei codd. et unus Corb.

^e Quesnello in margine laudati, nec non plerique et potiores nostri exceptis mss. Hisp., Isid. et alii collect. 24, in quibus cum Ratramno, Sichardo, et anterioribus editis habetur *sine dilatione*. Mox, *aliud disponentis* in Vat. collect. 24 et Sichardo.

^f Ratramnus et mss. collect. 24 cum Sichardo et Vulg. addunt *fratris*. Mox, *metropolitanum*, quod legebatur in editis ante Quesn., restitimus ex plerisque nostris diversarum collectionum codicibus, præsertim Vat. 1342 collect. 3 et alio Vat. puro Dionysiano. In duobus Vindebon., altero collect. 5, altero Hisp., legitur *Nicopolitanum*, quod sine ullo sensu discrimine Quesnellus recepit; Epiri enim metropolitanus, cujus hic mentio est, erat Nicopolitanus episcopus. Dein, *apud te criminis pondus arguebat* est in mss. Vat. Hisp. et Isid., nec non in Vat. collect. 3, et in collect. 21. Vindebon. collect. 5 habet tantum *arguebat*. In codd. autem Vindebon. Hispan., et Vat. collection. 24, ac anterioribus editis, *apud te criminis pondus urgebat*.

^g Quatuor codd., *confirmasses*. Melius in marg. editionis Labb., *cognosceris confirmasse*. Postea editi ante Quesn. cum mss. collect. 24, *gessisset*; cæteri codices, *committeret*.

^h Justellus, *quam quod nobis placere cognosceres*.

ⁱ 25, qu. 2, *Igitur*, c. 5.

A episcopatus tui fastigio, sed amputato totius usurpationis excessu.

687 CAP. II. *De jure metropolitaram sub vicario Thessalonicensi degentium conservando*. — Igitur secundum sanctorum Patrum canones Spiritu Dei conditos, et totius mundi reverentia consecratos, metropolitanos singularum provinciarum episcopos, quibus ex delegatione nostra fraternitatis tuæ cura prætenditur, jus traditæ sibi antiquitus dignitatis intemertum habere decernimus; ita ut a regulis præstitutis, nulla aut negligentia, aut præsumptione discedant.

CAP. III. *Quinam a sacerdotio sint arcendi*. — In civitatibus quarum rectores obierint, de substituendis episcopis hæc forma servetur: ut is qui ordinandus est, etiamsi bonæ vitæ ⁱ testimonium habeat, non laicus, non neophytus, nec secundæ conjugis sit maritus, ^j aut qui unam quidem habeat, vel habuerit, sed quam sibi viduam copularit. ^k Sacerdotum enim tam excellens est electio, ut hæc quæ in aliis Ecclesiæ membris non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita.

CAP. IV. *De subdiaconorum continentia*. — Nam cum extra ^l clericorum ordinem constitutis nuptiarum societati et procreationi filiorum studere sit ^m liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiae puritatem, nec ⁿ subdiaconis quidem connubium carnale conceditur: *ut et qui habent, sint tamquam non habentes* (I Cor. vii, 29), et qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus a capite est, dignum est custodiri, quanto magis in primo ^o aut secundo, vel tertio **688** servandum est, ne aut levitico, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia quisquam idoneus æstime-

ⁱ Ita cum Quesnello antiquissimus Vat. collect. 3 et Vindebon. collect. 5, necnon codd. collect. 24 et exemplum Sichardi Dionysius. Et aliæ collectiones cum cæteris editis, *testimonio fulciatur*.

^j De necessaria hujus loci emendatione, quam plerique nostri antiqui codices præferunt, vide notam 9 Quesnelli. Solum quidam codices collect. 21, vulgatam lectionem exhibent, *aut qui vel unam quidem habeat, vel habuerit, sed nec qui sibi viduam copularit*. Alii vero ejusdem collect. cum utroque Hisp. et cum Vat. Isid., *aut qui unam quidem habeat, vel habuerit, sed nec quam sibi viduam copularit*: at particula *nec delenda* in Vat. Isid., subducta linea notatur. Ms. Vat. collection. 3, *sed quam sibi viduam non copularit*.

^k Dist. 32, *Omnium sacerdotum*, c. 1.

^l Vide not. 10 Quesn.

^m Quesnellus nihil indicans, post vocem *liberum* adjecit *arbitrium*: quod in Dionysio quidem, in Hisp., Isid. aliisque posterioribus collectionibus reperimus. Sed magis Leonina visa est lectio anteriorum editionum, quæ cum mss. collect. 3, 5 et 24, Merlino et Sichardo, hoc substantivum prætermittit.

ⁿ Vide not. 11 Quesnelli.

^o Cod. Vat. Dionysii et Justellus, *vel secundo tertio*. Mox, *levitico ministerio* in mss. collect. 24 cum editis ante Quesnellum: qui præterea corrigendus est, cum in postilla marginali notaverit, vocem *ministerio* in editis additam *deleri in omnibus mss. codd.* Eam uti maxime congruam insereremus textui, si quibus mss. alterius antiquioris collectionis probaretur.

tur, qui se a voluptate ^a uxoria necdum frenasse de-
legitur.

CAP. V. *De cleri plebisque postulatione et consensu in episcoporum electione.*—^b Cum ergo de summi sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus præponatur quem ^r cleri plebisque consensus concorditer postularit: ita ut si in aliam forte personam partium se vota dividerint, metropolitani iudicio is alteri præferatur qui majoribus et studiis juvatur et meritis: tantum ut nullus invitit et non petentibus ordinetur; ^d ne civitas episcopum non optatum aut contemnat, aut oderit; et fiat minus religiosa quam convenit, cui non licuerit habere quem voluit.

CAP. VI. *De consecrando episcopo ad Thessaloniensem referendum esse intra vicariatum ejus.*—^o De persona autem consecrandi episcopi, et de cleri plebisque consensu metropolitanus episcopus ad fraternitatem tuam referat; quodque in provincia bene placuit, scire te faciat, ut ordinationem rite celebrandam tua quoque firmet auctoritas. Quæ rectis dispositionibus nihil moræ aut difficultatis debet afferre, ne gregibus Domini diu desit cura pastorum.

^f Metropolitanus vero defuncto, cum in locum ejus alius fuerit subrogandus, provinciales episcopi ad civitatem metropolim convenire debebunt, ut omnium clericorum atque omnium civium voluntate discussa, ex presbyteris ^s ejusdem Ecclesiæ, vel ex diaconis optimus eligatur, de cujus nomine ad tuam notitiam provinciales referant sacerdotes, impleturi vota poscentium, ^h cum quod 689 ipsis placuit, tibi quoque placuisse cognoverint. Sicut enim justas electiones nullis dilationibus volumus fatigari; ita nihil permittimus te ignorante præsumi.

CAP. VII. *De conciliis provincialibus frequentandis.*—De conciliis autem episcopalibus non aliud indicimus quam ⁱ sancti Patres salubriter ordinarunt: ut scilicet bini conventus per annos singulos habeantur, in quibus de omnibus querelis quæ inter diversos

A Ecclesiæ ordines nasci assolent, judicetur. Ac si forte inter ipsos qui præsumunt de majoribus (quod absit) peccatis causa ^k nascitur, quæ provinciali nequeat examine definiri; fraternitatem tuam de totius negotii qualitate metropolitanus curabit instruere, ut si coram positis partibus nec tuo fuerit res sopita iudicio, ad nostram cognitionem, quidquid illud est, transferatur.

CAP. VIII. *De translationibus episcoporum amputandis.*—^l Si quis ^m episcopus, civitatis suæ mediocritate despecta, administrationem loci celebrioris ambierit, et ad majorem se plebem quacumque ⁿ ratione transtulerit, a cathedra quidem pelletur aliena, sed carebit et propria: ut nec illis præsideat quos per avaritiam concupivit, nec illis quos per superbiam B sprevit. Suis igitur terminis quisque contentus sit, nec supra mensuram juris sui affectet augeri.

CAP. IX. *De clericis transfugis.*—^o Alienum ^p clericum, invito episcopo ipsius, nemo suscipiat, nemo sollicitet, nisi forte ex placito charitatis id inter dantem accipientemque convenerit. 690 Nam gravis injuriæ reus est qui de fratris Ecclesia id quod est utilius aut pretiosius audet vel ^q allicere, vel tenere. Itaque si intra provinciam res agitur, transfugam clericum ad suam Ecclesiam metropolitanus redire compellet. Si autem longius recessit, tui præcepti auctoritate revocabitur; ut nec cupiditati, nec ambitioni occasio relinquatur.

CAP. X. *De episcoporum a metropolita vocatione.*—In evocandis autem ad te episcopis moderatissimum esse te volumus, ne per majoris diligentiam speciem fraternis gloriari videaris injuriis. Unde si causa aliqua major exstiterit ob quam ^r rationabile ac necessarium sit fraternum advocare conventum, binos de singulis provinciis episcopos, quos metropolitanus crediderint esse mittendos, ad fraternitatem tuam venire sufficiat, ita ^s ut a præstituto tempore non ultra quindecim dies qui convenerint retardentur.

^a Justellus, uxoris. Mss. Hisp., Isid. et collect. 21, voluptate luxuriæ.

^b Dist. 63, Si forte, c. 36; Decret. Ivo. lib. III.

^c Vide not. 13 Quesn.

^d Editiones Quesnello anteriores cum mss. Hisp., Isid. et collect. 21, ne plebs invita episcopum. In fine capitis pro voluit, alias voluerit.

^e Dist. 63, De persona, c. 4.

^f Dist. 63, Metropolitanus, c. 19; et dist. 77, in princip.

^g Vide not. 14 Quesnelli, et ad verba ex diaconis vide not. ejusdem 15.

^h Vulgat. ante Quesn. cum codd. collect. 24, si quod.

ⁱ Dist. 18, De conciliis, c. 3; et in Decret. Ivo. lib. IV.

^j Vide not. 16 Quesn.

^k Ms. Vat. Dionys. et codd. collect. 24 cum Merlino et Sichardo, nascatur. In fine capitis, pro transferatur ms. Vindeb. Hisp. habet referatur.

^l 7, qu. 1, Si quis episcopus, c. 1.

^m Dionys. cum. mss. Hadrian., Hisp. et Isid., inse-runt autem. Vide not. 17 Quesn.

ⁿ Mss. Vat. collect. 3, Vindebon. collect. 5 et codd. collect. 24 cum editis ante Quesn., occasione; cæteri nostri et omnes Quesnelli in margine ab eodem ci-

tati, ratione. Mox pelletur pro pelletur in codd. Dionys., Hadrian., Hisp. et Isid.

^o Vide not. 18 Quesn. Post pauca editi ante Quesn. cum mss. Vat. Dionysii et duobus Hadrian. ac Vindeb. Hisp., conveniat.

^p 19, qu. 2, Alienum clericum, c. 1.

^q Quesnellus in margine: Ita edit. Nicolini, Merlini, Romana, et posteriores omnes, et codices mss. tres. Alii quatuor cum Dion., Cresc., Sichard., Canis. edit., habent abjicere, et hoc male. Omnes fere nostri codices habent allicere, pro quo Vat. Dionysii illicere, æque bene. Nostra quoque Sichardi editio habet allicere. Soli mss. libri Vat. Hisp. et Isid., abjicere. At Vindebonensis, qui puriorem Hispanicam refert, allicere. Mox, agatur in antiquioribus editionibus non solum cum mss. collect. 24 et Sichardo, verum etiam cum Vindeb. collect. 5, pro agitur. Et paulo post in Vat. Dionysii et Vindeb. Hisp., compellat pro compellet; processit vero pro resessit in antiquis editionibus et mss. collect. 24.

^r Quesnellus ex mss. addit rationabile, ac. Hæ voces leguntur quoque in nostris codicibus. Desunt in mss. collect. 24. Post pauca, suffecerit pro sufficiat in Vat. collect. 3.

^s Hic incip. cap. 11 Dionys. Exig.

CAP. XI. *De sententiis a Thessalonicensi cæteris a*
episcopis, Romanæ esse commendandæ. — Si autem
 in eo quod cum fratribus tractandum definiendumve
 credideris diversa eorum fuesit a tua voluntate sen-
 tentiæ, ad nos omnia sub gestorum testificatione
 a referantur, ut, remotis ambiguitatibus, quæ De-
 placeat decernatur. Ad hæc enim finem omnem af-
 fectum nostrum curamque dirigimus, ut quod ad
 unitatem concordie, et quod ad custodiam pertinet
 disciplinae, nulla dissensione violetur, nulla desidia
 negligatur. Et te igitur, frater dilectissime, et eos
 fratres nostros qui de tuis offenduntur excessibus,
 cum tamen non similis sit b omnibus materia quere-
 larum, hortor et moneo, ut quæ pie sunt ordinata,
 salubriterque disposita nulla concertatione turbentur.
 ¶ Nemo quod suum est querat, sed quod aherius ¶
 (Philip. II, 4, 21), sicut Apostolus ait: *Unusquisque*
 c *vestrum proximo suo placeat in bonum ad edificatio-*
nem (Rom. xv, 2). Nec enim poterit unitatis nostræ
 firma esse compago, nisi nos ad inseparabilem soli-
 ditatem vinculum charitatis astrinxerit: quia *sicut*
in uno corpore multa membra habemus, omnia autem
membra non eundem actum habent; ita multi unum

corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius
membra (Rom. xii, 5; I Cor. xii, 12). d Connexio to-
 tius corporis unam sanitatem, unam pulchritudinem
 facit: et hæc connexio totius quidem corporis unani-
 mitatem requirit, sed præcipue exigit concordiam
 sacerdotum. e Quibus cum dignitas sit communis,
 non est tamen ordo generalis: quoniam et inter bea-
 tissimos apostolos in similitudine honoris fuit quæ-
 dam discretio potestatis; et cum omnium par esset
 electio, uni tamen datum est ut cæteris præmineret.
 De qua forma episcoporum quoque est orta distinctio,
 et magna ordinatione provisum est ne omnes sibi
 omnia vindicarent; sed essent in singulis provinciis
 singuli, quorum ¶¶ inter fratres haberetur prima
 sententia; et rursus quidam in majoribus urbibus
 constituti sollicitudinem suscipere ampliolem, per
 quos ad unam Petri sedem universalis Ecclesiæ cura
 conflueret, et nihil usquam a suo capite dissideret.
 f Qui ergo scit se quibusdam g esse præpositum, non
 moleste ferat aliquem sibi esse prælatum; sed obe-
 dientiam quam exigit, etiam ipse dependat: et sicut
 non vult gravis oneris sarcinam ferre, ita non audeat
 alii importabile pondus imponere (Matth. xxiii, 4).

a Ita plerique mss. libri, et editi cum Dionysio.
 Quesnellus, referentur.

b Mss. collect. 24 cum Vulg. ante Quesn., omnium.

c In mss. Hisp. et Isid. atque in codd. collect. 24
 omittitur *vestrum*. Mox in bono pro in bonum habent
 editi ante Quesn. cum ms. Vindebon. collect. 3, in
 quo paulo ante, et sicut Apostolus.

d Idem Vindebon. collect. 5, *Hæc connexio*.

e De lectione quidem Dionysii dubitandum non
 est, ut dubitavit Quesnellus not. 19. Nam in antiquis-
 simo Vaticano et puro Dionysiano codice habetur:
Quibus etsi dignitas communis non est, tamen ordo
generalis est. Concordant mss. libri Vat. Hisp. et Isid.,
 nec non omnes Hadrianei; præterea Florentinus col-
 lect. 13 et codex peculiaris originis Vat. 1347, ac
 tandem mss. collect. 21. Quesnellus ex suis codd.
 collect. 2 et 5, nimirum Corbeiensi, et Trecopithæo-
 no, et quatuor aliis Thuaneis hanc aliam lectionem
 textui inseruit, quam nos in uno Vindebon. Hisp.
 invenimus: *Quibus etsi dignitas sit communis, non est*
tamen ordo generalis. Clarius vero et cavillationi minus
 obviat, inquit in laudata nota, *habent cod. Victor.*
ms. et editiones Sarrii, Merlini, et Nicolini, cum sic
legant: Quibus cum dignitas sit communis, non est ta-
tamen ordo generalis. Tota mutatio est vocis *etsi* in *cum*;
 cui quoque particula non raro apud probatos scrip-
 tores exemplo *tamen* subjicitur. Nobis autem hæc
 lectio magis placuit, cum eam præferant codices Vat.
 collect. 3, Vindebon. collect. 3, Vat. collect. 24,
 peculiaris Vat. Regiæ 849, et præter exemplum Mer-
 lini collect. 12 etiam exemplum Sighardi. Eodem ta-
 men utraque recidit nostra et Quesnelli lectio: unde
 hæc probatur auctoritate plurium collectionum; qua-
 rum tres si non superant ætatem Dionysii, eidem
 profecto suppres existunt, et ab eodem fonte pro-
 flire dici nequeunt. Contextus quidem hanc lectionem
 videtur postulare. In ejusmodi enim propositionibus
 ex duplici commate constantibus, postremum comma
 particula *tamen* affectum illud est, quod probandum
 assumitur. Probationes autem quæ a Leone subi-
 ciuntur, quæque discrimen inter episcopos statuunt,
 non affirmativam propositionem, qualis apud Diony-
 sium legitur, *tamen ordo generalis est*, videlicet sine
 discrimine; sed hanc negativam a nobis receptam,
non est tamen ordo generalis, efflagitant. Cum porro

S. Leo in sequentibus fateatur, sicut olim inter apo-
 stolos, ita postea inter episcopos potestatem esse
 diversam; *dignitatem*, quam episcopis communem
 affirmat, non pro potestate et jurisdictione accipit,
 sed pro episcopatus honore, seu caractere, qui sane
 idem in omnibus est: *ordinem* vero, quem dum *gene-*
ralem inter episcopos negat, diversum insinuat, non
 sumit pro sacro episcopali ordine, ut vocare solemus,
 sed pro ordine hierarchico, qui cum jurisdictionem
 et auctoritatem majorem in aliis, in aliis minorem
 requirat, *non est utique generalis*, id est idem in om-
 nibus sine jurisdictionis discrimine. Hinc ex apo-
 stolorum forma, qua Petrum cæteris auctoritate et ju-
 risdictione præfectum pontifex hoc loco indicat, et
 aliis in locis apertius declarat, episcoporum distin-
 ctionem ortam tradit, in quibus non omnes sibi omnia
 similiter vindicarent, sed quidam in provinciis singulis
 haberent primam sententiam, uti metropolitæ, quidam
 vero in majoribus urbibus constituti sollicitudinem
 suscipere ampliolem, nimirum non tam in episcopos
 quam in metropolitæ ipsos, a quibus obedientiam
 exigerent, uti exarchi, seu patriarchæ, ac ipse epi-
 scopus Thessalonicensis, quem vicarium sedis apostoli-
 cæ cum peculiari jure toti Illyrico idem Leo ejusque
 antecessores præfecerant. Hæc autem eo consilio ordi-
 nata pronuntiatur, ut per hoc ad unam Petri sedem
 universalis Ecclesiæ cura conflueret, et nihil usquam a
 suo capite dissideret: quibus summam Romani ponti-
 ficis auctoritatem, et jurisdictionis primatum, unitatem
 Ecclesiæ prospicientem declarat. Ita quatuor
 veluti ordines, seu gradus hierarchicos inter episco-
 pos astruit, episcopalem, metropoliticum, exarchi-
 cum seu vicarii apostolici, et pontificium: hisque *etsi*
dignitatem episcopalis honoris seu characteris affir-
 mat communem, *ordinem* tamen hierarchicum *genera-*
lem non esse monet, cum pro diversitate gradus hier-
 archici auctoritate et potestate distinguantur. Qui
 hoc testimonium ad æquale omnium episcoporum jus
 trahunt, voces *dignitatis* et *ordinis* in recentiorem
 sensum a Leonis mente alienissimum et a contextu
 dissentientem interpretantes, imperitis fucum facere
 nituntur.

f 2, qu. 6, *Qui scit se*, c. 14.

g Cod. Vindebon. collect. 3 et alius Hisp. *delent*
 esse.

Discipuli enim sumus humilis et mitis magistri, dicentis: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde; et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve* (Matth. xi, 29). Quod quomodo experiemus, nisi et illud in observantiam veniam, quod idem Dominus ait? *Qui major est vestrum, erit minister vester. Qui autem se exaltaverit, humiliabitur; et qui se humiliaverit, exaltabitur* (Matth. xx, 26; Marc. x, 43; Luc. xiii, 26; Luc. xiv, 11).

693^b EPISTOLA XV.

^a AD TURRINUM ASTURICENSEM EPISCOPUM.

^d De Priscillianistarum erroribus.

^a Synopsi (Ex collectione Hispanica). — I. Contra Priscillianistas, qui sanctam Trinitatem, non personis, sed tantum nominibus distinguunt. — II. Adversus id quod Dei Filium posteriorem fuisse credunt quam Patrem. — III. Adversus id quod dicunt deo unigenitum dici Christum, quia solus sit de virgine natus. — IV. De Natali Domini, quod in eo Priscillianistæ jejunia celebrent. — V. Adversus id quod aiunt animam hominis ex divina esse substantia. — VI. Contra id quod aiunt diabolum ex se vel ex chao esse, et propriam [Quesn. et unus noster codd. addunt non] habere naturam. — VII. Contra illud quod nuptias et procreationem filiorum astruant esse peccatum. — VIII. Contra id quod corpora hu-

mana diaboli dicunt esse figmenta, et a demonibus 694 in utero formari. — IX. Contra id quod fides reipromissionis ex Spiritu sancto dicunt esse conceptos. — X. Contra id quod animas in caelestibus peccare credunt [Al. dicunt], et secundum qualitatem peccati in hoc mundo accipere sortem vel bonam vel malam. — XI. Contra id quod fatalibus stellis dicunt animas hominum obligatas. — XII. Contra id quod sub aliis potestatibus partes animæ, sub aliis corpora membra describunt. — XIII. ^c Contra id quod patriarcharum nomina per singula corporis membra disponunt [Al. describunt]. — XIV. Contra id quod duodecim signa, quæ mathematici observant, per corpus omnia distinguunt. — XV. De apocryphis scripturis eorumdem Priscillianorum. — XVI. ^e De libro Dictinii [Al. Dicticini].

LEO EPISCOPUS TURRIBIO EPISCOPO ^b SALUTEM.

Quam laudabiliter pro orthodoxæ fidei veritate movearis, et quam sollicite Dominico gregi devotionem officii pastoralis impendas, tradita nobis per ⁱ diaconem tuum fraternitatis tuæ scripta demonstrant, quibus notitiæ nostræ insinuare curasti, 695 qualis in regionibus vestris ⁱ de antiquæ pestilentie reliquis errorum morbus exarserit. Nam et ^b epistolæ sermo, et commonitæ series, et libelli tui textus eloquitur ¹ Priscillianistarum fetidissimam apud vos

XIII. Quod omne corpus Scripturarum canonicarum sub patriarcharum nominibus accipiendum sit.

XIV. Statum corporis sub potestate siderum atque signorum pro terrena qualitate teneri.

XV. Quod multos codices detestandæ perfidie præsumptione diabolica canonicos esse simulata titulaverint veritate: quodque ea quæ extra canonicas Scripturas reperta fuerint, igne debeant concremari.

XVI. De tractatibus Dictinii abjiciendis.

XVII. De his sacerdotibus qui errantibus non resistunt.

XVIII. Si descendente ad inferna Christo, caro ejus requieverit in sepulcro.

^f Cum in editis hic titulus deesset, illum ex ingenio supplavit Quesnellus sic: *Contra id quod Scripturarum scientiam subvertunt*. Nos ipsum collectionis Hispanicæ titulum ex mss. expressimus.

^g Ita cum editis unus noster codex. Cæteri perperam: *Emendanda de libro Turribii episcopi*. Cod. Vindebon. Hisp. pro episcopi habet episcopus sanctus.

^h Cod. Vindebon. collect. 5 addit *Asturicensi*, legendam *Asturicensi*; et delet salutem.

ⁱ Hunc *Pervincum* nominari ab Idatio in Chronico, Quesnellus in margine animadvertit. In cod. Vindebon. Hisp. nominis proprii signum distinguitur.

^j Duo codices, et editi ante Quesn., de antiquis. Mox in Vat. Hisp., *error vel morbus pro errorum morbus*.

^k Vide not. 2 Quesn., qui mox ex mss. edidit eloquitur, cum antea ex solis codd. collect. 24 legeretur *demonstrant*.

^l Vide not. 5 Quesn. Mox pro *fetidissimam*, alias *foetidissimam*. Porro sententiam pro *sentinam* habent quidem plerique nostri codices collect. 4, 3, 8. Vat., Hisp. et Isid., cum mss. collect. 21, quibus etiam accedunt codices Corb. collect. 2 et Griman. collect. 18 a Quesnello laudati eadem nota 5. Nihilominus minus lectionem *sentinam* præferunt non solum omnes vulgati, sed etiam nostri mss. libri collect. 5, 11, 12, 24, nec non ipse codex Grimanicus collect. 18 prima manu, ut idem Quesnellus fatetur, ac præcipue Vindebonensis puram continens collectionem Hispanicam, quæ hanc epistolam in Hispaniam missam et priori fonte hausisse credenda est. Hinc ab hac vulgata lectione haud discedendum cre-

^a Ms. Vindeb. collect. 5, humiliaverit.

^b Scripta 21 Julii an. 447.

^c Hæc epistola existat in mss. collect. 1, 2, 3, 5, 8. Hisp. Isid. 11, 12, 18 et 20 usque ad 24. Eandem relegimus ad codices ejuſdemque collectionis, exceptis 2 et 18, quibus Quesnellus usus est. Præcipue autem memorandi sunt codd. Vat. Reg. collect. 4, Vat. collect. 3, Vindebon. collect. 5 et Vaticanus 5845, qui in additionibus continet collectionem 8 cum hi mira antiquitate et raritate cæteris præsent. Turribii porro nomen quam varie scribatur in mss. vide not. 4 Quesnelli.

^d Confer Aug. hæc. 70 et concilii Bracar. i canones.

^e Vulgatorum titulos qui ex collectione Hispanica derivant, ad codicum lectionem revocavimus. In tabula autem collect. 5, num. 71, quam ex Thuaneo codice Quesnellus edidit, hi tituli leguntur: *Constitutio ad Turribium episcopum Asturensem super sexdecim capitulorum consulta Priscillianistarum blasphemias in octodecim respondens capitulis*; id est:

I. Quod et Patris, et Filii, et Spiritus sancti unam essentiam esse personam.

II. De processionibus quarundam virtutum ex Deo, quas habere cœperit, et quas essentia sui ipsa processerit.

III. Ideo unigenitum dici Filium Dei, quia solus sit natus ex virgine.

IV. Quod natale Christi honorare se simulent.

V. Quod animam hominis divinæ asserant esse substantiæ.

VI. Quod diabolus nunquam fuerit bonus, nec natura ejus officium Dei sit.

VII. Quod nuptias damnet, et procreationem nascentium perhorrescant.

VIII. Quod humana corpora in mulierum uteris in conceptione seminum demonum opere figurentur.

IX. Quod promissionum filii ex mulieribus quidem nati, sed ex Spiritu sancto concepti sint.

X. Animas hominum, antequam intererentur humanis corporibus, fuisse in corpore, et in caelesti habitatione peccasse.

XI. Quod fatalibus stellis et animas hominum et corpora astringant.

XII. Quod sub aliis potestatibus partes animæ, sub aliis corporis membra.

recauisse sentinam. Nihil est enim ^a sordium in quorumcumque sensibus impiorum, quod in hoc dogma non confluerit: quoniam de omni terrenarum opinionum luto multiplicem sibi ^b sæculentiam miscuerunt: ut soli totum biberent quidquid alii ex parte gustassent. Denique si universæ hæreses quæ ante Priscilliani tempus exortæ sunt diligentius retractentur, ^c nullus pene inveniatur error de quo non traxerit impietas ista contagium: quæ non contenta eorum recipere falsitates qui ab Evangelio sub Christi nomine deviarunt, tenebris se etiam paganitatis immersit, ut per magicarum artium profana secreta et mathematicorum vana mendacia, religionis fidem morumque rationem in potestate dæmonum, et in ^d effectu siderum collocarent. Quod si et credi liceat et doceri, nec virtutibus præmium, nec vitiiis pœna ^e debetur, omniaque non solum humanarum legum, sed etiam divinarum constitutionum decreta solventur: quia neque de bonis neque de malis acibus ullum poterit esse iudicium, si in utramque partem fatalis necessitas motum mentis impellit, et quidquid ab hominibus agitur, non est hominum, sed astrorum. Ad hanc insaniam pertinet ^e prodigiosa illa totius humani corporis per duodecim cœli signa **696** distinctio, ut diversis partibus diversæ præsideant potestates; et creatura quam Deus ad imaginem suam fecit, in tanta sit obligatione siderum, in quanta est connexionem membrorum. Merito patres nostri, sub quorum temporibus hæresis hæc nefanda prorupit, per totum mundum instanter egere ut impius furor ab universa Ecclesia pelleretur: quando etiam mundi principes ita hanc sacrilegam amentiam detestati sunt, ^f ut auctorem ejus cum plerisque discipulis legum publicarum ense prosternerent. Videbant enim omnem curam honestatis auferri, omnem conjugiorum copulam solvi, simulque divinum jus

didimus, cum præsertim adjectivum *fetidissimam*, et sequens contextus, *sentinæ magis congruat quam sententiæ*.

^a Al., *sordidum*. Post pauca, *de omnium terrenarum opinionum luto*, in antiquioribus editis et aliquibus codd.

^b Al., *facem commiscuerunt*. Quesn. in margine.

^c Cod. Vindebon. Hisp., *tunc nullus*. Porro invenitur magis placuit ex præstantioribus septem nostris codicibus. Alias, *invenitur*. Paulo post in mss. Vat. Hisp. et Isid., non vero in puriori Vindebon. Hisp. nec in cæteris, *in tenebras se adeo paganitatis immergit per magicarum artium profana secreta, et mathematicorum vana mendacia, ut religionis, etc.*

^d Ita omnes nostri codices et editi ante Quesn., qui ex duobus solis mss. Thuan. et Grim. *effectu prætulit*. Post pauca, *pro debetur alias debetur*. Mox, *omniumque* in ms. Vindeb. Hisp.

^e Mss. Vindebon. Hisp. et Vat. collect. 21 addunt *et*.

^f Vide not. 4 Quesn. Mox, *pro cum plerisque discipulis*, alias, *ac plerosque discipulos* ex mss. collect. 24. Dein cod. Vindeb. Hisp.: *Viderunt enim.... omnemque conjugiorum*.

^g Voces *diu ista* desunt in Vat. Reg. collect. 1. Mox in Vat. Hisp., Isid. et mss. collect. 21, *refugit ultiones quærere; tamen Christianorum*. In Vindebon. Hisp., *refugit ultione esse quærere tamen, etc.*, corrupte.

A humanumque subverti, si hujusmodi hominibus usquam vivere cum tali professione licuisset. Profuit ^e diu ista districtio ecclesiasticæ lenitati, quæ etsi sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit ultiones, severis tamen Christianorum principum constitutionibus adjuvatur, dum ad spiritale nonnumquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. Ex quo autem multas provincias hostilis occupavit irruptio, ^h et executionem legum tempestates intercludere bellorum. Ex quo inter sacerdotes Dei difficiles commeatus et rari cœperunt esse conventus, invenit ob publicam perturbationem secreta perfidia libertatem, et ad multarum mentium subversionem his malis est incitata, quibus debuit esse correctæ. Quæ vero illic aut quanta pars plebium ⁱ a contagione pestis hujus aliena est, ubi, sicut dilectio tua indicat, lethali morbo etiam **697** quorundam sacerdotum corda corrupta sunt; et per quos opprimenda falsitas et defendenda veritas ^j credebatur, per ipsos doctrinæ Priscillianæ Evangelium subditur Christi, ut ad profanos sensus pietate sanctorum voluminum depravata, sub nominibus prophetarum et apostolorum non hoc prædicetur quod Spiritus sanctus docuit, sed quod diaboli minister inseruit. Quia ergo dilectio tua fideli, quantum potuit, diligentia damnatas olim opiniones ^k sedecim capitulis comprehendit, nos quoque strictim omnia retractamus, ne aliquid harum blasphemiarum aut tolerabile videatur aut dubium.

CAP. I. *Quam impie de Trinitate personarum in Deo sentiant Priscillianistæ*. — Primo itaque capitulo demonstratur quam impie sentiant de Trinitate divina, qui et Patris, et Filii, et Spiritus sancti unam atque eandem asserunt esse personam, tamquam idem Deus nunc Pater, nunc Filius, nunc Spiritus sanctus nominetur; nec alius sit qui genuit, alius

Sed hinc prædictæ variantis origo cognoscitur, simulque elucet perperam scriptum *ultione esse quærere pro ultiones, severis*. Dein *ad speratum pro ad spiritale* in laudatis codd. Vat. Hisp. et Isid. atque in illis collect. 21.

^h Conjunctionem *et* sententiæ magis congruam a Quesnello licet expunctam, restituiimus auctoritate codd. Vat. collect. 3 Vindebon., collect. 5 et Vat. Hisp. ac Isid., necnon alius Vat. collect. 24, ex quibus nonnulli plurali numero, *et executiones*. Mox *pro intercludere* editi ante Quesn., *interdizere*. Dein in Vat. Hisp. et Isid., *difficilis commeatus*, et postea, *ad multarum gentium subversionem*.

ⁱ Codd. Vindebon. collect. 5 et Hisp. ac Vat. collect. 11, 21 et 24 omittunt *a contagione*. Dein *charitas tua* est in duobus mss. et antiquioribus editis *pro dilectio tua*.

^j Cod. Vat. collect. 24, *fuerat*. Mox *doctrinæ Priscilliani* in Vat. Reg. collect. 1, in Vindebon. Hisp. et in duobus codd. collect. 11 et 24 cum editis ante Quesn.

^k Sic omnes nostri codices, exceptis mss. Vat. collect. 8 et 24, in quibus habetur *septemdecim capitulis*, computato, ut videtur, postremo hujus epistolæ capite, quod tamen ad sedecim capitula a Turribio proposita et a Leone totidem capitibus rejecta minime pertinet. Post pauca *retractemus* editi ante Quesn. cum sex inferioris notæ codicibus

qui genitus est, ^a alius qui de utroque processit; sed singularis unitas in tribus quidem vocabulis, sed non ^b in tribus sit accipienda personis. Quod blasphemix genus de Sabellii opinione sumpserunt; cujus discipuli etiam Patripassiani merito nuncupantur; quia si ipse est Filius, qui et Pater, crux Filii, Patris est passio; et quidquid in forma servi Filius Patri obediendo sustinuit, totum in se Pater ipse suscepit. Quod catholicae fidei sine ambiguitate contrarium est, quæ ^c Trinitatem Deitatis sic *ἁποούσιον* constitetur, ut Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum sine confusione indivisos, sine tempore sempiternos, sine differentia credat æquales: quia Unitatem in **698** Trinitate non eadem persona, sed eadem implet essentia.

CAP. II. De virtutibus quas ex Deo procedere fingunt. — In secundo capitulo ostenditur ineptum vanumque commentum ^d de processionibus quarumdam virtutum ex Deo, quas habere cœperit et quas essentia sui ipse præcesserit. In quo Arianorum ^e quoque suffragantur errori, dicentium quod Pater Filio prior sit, quia fuerit aliquando sine Filio, et tunc Pater esse cœperit, quando Filium genuerit. Sed sicut illos catholica Ecclesia detestatur, ita et istos, qui putant umquam Deo id quod ejusdem est essentix defuisse. Quem sicut mutabilem, ita et prolificentem dicere nefas est. Quam enim mutatur quod minuitur, tam mutatur etiam quod augetur.

CAP. III. Cur unigenitus dicatur apud eos Filius Dei. — ^f Tertii vero capituli sermo designat, quod iidem impii asserant, ideo unigenitum dici Filium Dei, quia **C** solus sit natus ex virgine. Quod utique non auderent dicere, nisi Pauli Samosatæi et Photini virus hausissent, qui dixerunt Dominum nostrum Jesum Christum, antequam nasceretur ex virgine Maria, non fuisse. Si autem isti aliud de suo sensu intelligi volunt, neque principium de matre dant Christo, asserant necesse est non unum esse Filium Dei, sed alios quoque ex summo Patre genitos, quorum hic unus sit natus ex femina, et ob hoc appelletur Unigenitus: quia hanc nascendi conditionem alius filiorum Dei nemo suscepit. Quoquoversum **699** igitur se contulerint, in magnæ tendunt impietatis abruptum, si

^a Mss. Hisp. et Isid., aut qui. Mox procedit pro processit apud Theodulphum lib. de Spiritu sancto.

^b Inseruimus in ex. Vat. Reg. collect. 1. Vindeb. collect. 5, Vat. et Vercell. collect. 8, nec non Vat. Hisp. et Isid. In Vindebon. Hisp., et non in tribus, seletto sed. Post pauca sex codd., Patripassiani non merito. Dein Filius Patris obediens sustinuit in Vindebon. Hisp.

^c Quesnellus cum antea edidit et ms. Grim., Trinitatem Deitatis retinuit, etsi notaverit in margine Trinitatem Deitatis reperiri in novem suis codicibus, quibus alii plures nostri accedunt, inter quos Vat. Reg. collect. 1 et Vindebon. Hisp. solum pro Deitatis habent Divinitatis. Hanc autem lectionem omnino præferendam evincit similis lectio hujus epistolæ cap. 17, ubi antecedentia compendio repetuntur. Unus Barb. habet Trinitatis Unitatem.

^d Ms. Vat. collect. 8, de processione. Mox in Vulg., essentia sua. Quesnellus correxit ex omnibus suis codicibus, quibus astipulantur etiam nostri, uno ex-

PATROL. LIV.

A Christum Dominum vel ex matre volunt habere principium, vel Patris Dei unigenitum distentur cum et de matre is natus sit qui erat Deus Verbum, et de Patre nemo sit genitus præter Verbum.

CAP. IV. Quod jejurent in Natali Domini et die Dominica. — Quarto autem capitulo continetur, quod Natalem Christi, quem secundum susceptionem veri hominis catholica veneratur, quia *Verbum caro factum est et habitavit in nobis* (Joan. 1, 14), non vere isti honorent, sed honorare se simulent, jejunantes eodem die, sicut et die Dominico, qui est dies resurrectionis Christi. Quod utique ideo faciunt quia Christum Dominum in vera hominis natura natum esse non credunt, sed per quamdam illusionem ostentata videri volunt ^g quæ vera non fuerint; sequentes dogmata Cerdonis atque Marcionis, et cognatis suis Manichæis per omnia consonantes. Qui, sicut in nostro examine detecti atque convicti sunt, Dominicum diem, quem nobis Salvatoris nostri resurrectio consecravit, exigunt in mœrore jejunii; solis, ut proditum est, reverentiæ hanc continentiam devotes: ut per omnia sint a nostræ fidei unitate discordes, et dies qui a nobis in lætitia habetur, ab illis in afflictione ducatur. Unde dignum est ut inimici crucis et resurrectionis Christi talem excipiant sententiam, qualem elegerunt doctrinam.

CAP. V. Quod animam hominis divinæ asserunt esse substantiæ. — Quinto capitulo refertur quod animam hominis divinæ asserant esse substantiæ, nec a natura Creatoris sui conditionis nostræ distare naturam. **C** Quam impietatem ex philosophorum quorundam et Manichæorum opinione manantem catholica fides damnat: sciens nullam tam sublimem tanque præcipuam esse facturam, cui Deus ipse natura sit. Quod enim de ipso est, ^h id est quod ipse, neque id aliud est **700** quam Filius et Spiritus sanctus. Præter hanc autem summæ Trinitatis unam, consubstantialem, et sempiternam, atque incommutabilem Deitatem, nihil omnium creaturarum est quod non in exordio sui ex nihilo creatum sit. Non autem quidquid inter creaturas eminet Deus est, nec si quid magnum est atque mirabile, hoc est quod ille qui facit mirabilia magna solus (Ps. cxxxv, 4). Nemo

D cepto, in quo et per quas essentia sua.

^e Ex mss. Vindebon. collect. 5, nec non ex collectione Hisp. et Isid. alisque codd. inseruimus quoque, satis congrue; indicatur enim, Priscillianistas non solum Sabellianis, de quibus capite antecedenti, sed Arianis quoque, licet Sabellianorum errori oppositis, suffragari. Post pauca pro genuerit unus cod. generavit, duo generavit. Dein essentiale, pro essentia in Vindeb. Hisp.

^f Duo mss. Vindebon. collect. 5 et Hisp., Tertio vero (vel autem) capitulo. Aliquando post idem codex collect. 5 cum antiquioribus Vulg., ex summo Patre progenitos. Dein in Vat. Hisp., si Christum Dominum nostrum; Isid., Dominum Jesum.

^g Mss. Vindeb. Hisp. et Vat. collect. 11, quia vera. Vat. Hisp. et Isid., quasi vera. Post pauca Vulg. ante Quesn. cum nonnullis mss., dogma Cerdonis, et concordantes pro consonantes.

^h Al., idem est. Quidam codices Vat. cum Vindeb. Hisp., hoc est quod ipse, neque aliud est.

hominum veritas, nemo sapientia, nemo iustitia est; A sed multi participes sunt veritatis, et sapientiæ atque iustitiæ. Solus autem Deus nullius participationis indigus est: de quo quidquid digne utcumque sentitur, non qualitas est, sed essentia. Incommutabili enim ^a nihil accedit, nihil deperit: quia esse illi, quod est sempiternum, semper est proprium. Unde in se manens innovat omnia, et nihil accepit quod ipse non dederit. Nimum igitur superbi nimumque sunt cæci ^b qui cum dicant humanam animam divinæ esse substantiæ, non intelligunt nihil se aliud dicere quam Deum esse mutabilem, et ipsum perpeti quidquid potest naturæ ejus inferri.

CAP. VI. *Quod aiunt diabolus numquam fuisse bonum, nec Dei opus esse, sed ex chao et tenebris emer- sisse.* — Sexta annotatio indicat eos dicere quod B diabolus numquam fuerit bonus, nec natura ejus officium Dei sit, sed eum ex chao et tenebris emer- sisse: quia scilicet nullum sui habeat auctorem, sed ^c omnis mali ipse sit principium atque substantia: cum fides vera, quæ est catholica, omnium creatur- arum sive spiritualium, sive corporalium bonam confiteatur substantiam, et mali nullam esse natu- ram: quia Deus, qui universitatis est conditor, nihil non bonum fecit. Unde et diabolus bonus esset, si in eo quod factus est permaneret. Sed quia naturali excellentia male usus est, et in veritate non stetit (Joan. VIII, 44), non in contrariam transit substan- tiam, sed a summo bono, cui debuit adhærere, dese- scivit; sicut ipsi qui talia asserunt a veris in falsa prouunt, et naturam in eo arguunt in quo sponte C delinquant, ac pro sua voluntaria perversitate dam- nantur. Quod utique ^d in ipsis malum erit, et ipsum malum non erit substantiæ, sed pœna substantiæ.

701 CAP. VII. *Damnanti nuptias et usum matrimo- nii.* — Septimo loco ^e sequitur, quod nuptias dam- nant, et procreationem nascentium perhorrescunt, in quo, sicut pene in omnibus, cum Manichæorum profanitate concordant: ideo, sicut ipsorum mores probant, conjugalem copulam detestantur; ^f quia

^a Sex nostri codd., nihil accedit: et dein Vulg. ante Quesn. cum quibusdam inferioris notæ codd. nihil accipit.

^b Codd. Vat. Reg. collect. 1 et Vat. Hisp. atque Isid., quicumque dicunt. Vindebon collect. 5, qui cum dicunt. Dein, naturæ vel animæ ejus inferri in Vat. Hisp. et Isid. tribusque aliis mss.

^c Vat. Reg. collect. 1, cum uno Thuaneo Quesn., omnibus malis. Alius noster codex, omnibus mali. Vide not. 6 Quesn. Post pauca sex nostri codd., cum fides ea, quæ est.

^d Codd., Vat. Reg. collect. 1, duo Vindeb. collect. 5, et Hisp. alique duo Vatt. delent præpositionem in. Paulo post, sed pœna substantiæ delent mss. Vat. 5845 et Grimanicum.

^e Mss. Hisp. et Isid., consequitur.

^f In Vat. Hisp. et Isid., tribusque aliis mss., quia est illic libertas turpitudinis, ubi non pudor et matrimo- nii servatur, et sobolis. Editi ante Quesnellum se- quuntur lectionem textus exceptis verbis et sobolis, quorum loco habent et spes sobolis.

^g Vindebon. collect. 5, dicere diaboli esse figmen- tum. Vat. collect. 3 cum antea Vulgat., diaboli dicere esse figmentum. Mox Vat. Reg. collect. 1, ope dæmo-

non est illic libertas turpitudinis, ubi pudor et ma- trimonii servatur et sobolis.

CAP. VIII. — *Corpora humana aiunt per diabolus formari, et eorum resurrectionem negant.* — Octavum ipsorum est, plasmationem humanorum corporum ^g diaboli esse figmentum, et semina conceptionum opera dæmonum in mulierum uteris figurari: pro- pter quod resurrectionem carnis non esse creden- dam, quia ^h concretio corporis non sit congruens animæ dignitati. Quæ falsitas sine dubio opus dia- boli est, et talia prodigia opinionum, figmenta sunt dæmonum, qui non in feminarum ventribus formant homines, sed in hæreticorum cordibus tales fabri- cantur errores. Quod immundissimum virus de Ma- nichææ impietatis specialiter fonte procedens, olim fides catholica deprehendit atque damnavit.

702 CAP. IX. *Filios promissionis per Spiritum san- ctum conceptos esse dicunt.* — Nona autem annotatio ma- nifesta quod filios promissionis, ex mulieribus quidem natos, sed ex Spiritu sancto dicant esse conceptos: ne illa soboles quæ de carnis semine nascitur, ⁱ ad Dei conditionem pertinere videatur. Quod catholice fi- dei repugnans atque contrarium est, quæ omnem hominem in corporis animæque substantia a condi- tore universitatis formari atque animari intra ma- terna viscera confitetur: manente quidem illo pec- cati mortalitatisque contagio, quod in prolem a primo parente transcurrit; sed regenerationis sacramento subveniente, quo ^j per Spiritum sanctum promissio- nis filii renascuntur, non in utero carnis, sed in vir- tute baptismatis. Unde et David, qui utique erat promissionis filius, dicit ad Deum: *Manus tuæ fece- runt me, et plasmaverunt me* (Ps. cxviii, 73; Job. x, 8). Et ad Jeremiam Dominus ait: *Prius quam te formarem in utero, novi te; et in vulva matris tuæ sanctificavi te* (Jerem. 1, 5).

CAP. X. *Affirmant animas in cælo peccantes, in cor- pora detrusas pro peccati pœna.* — Decimo autem ca- pitulo referuntur asserere, animas quæ humanis cor- poribus inseruntur fuisse ^k sine corpore, et in cæle-

num. Hisp. et Isid., per dæmones. In antiquiori au- tem Vindebon. Hisp., per dæmonum, corrupte, ubi per scriptum apparet ex opere, vel opera, ut in aliis codd. legitur.

^h Ita codd. septem a Quesn. laudati in margine, et nostri multo plures cum editione Surii et Nicolai. D Al., concretio. Mox dignitati delent mss. Grim. et Thuan. ejusdem Quesn.

ⁱ Mss. Vat. Hisp. et Isid. cum tribus aliis, ad il- lam conditionem. Paulo post ex mss. Vindebon. collect. 5 et Vat., Hisp. et Isid., revocavius lectio- nem editorum ante Quesn., substantia, cujus loco Quesnellus scripsit substantiam, et in margine: Al., subsistentia. Dein manente quidem in illo, in Vat. 5845.

^j Quesnellus ex Spiritu sancto. Restituimus vulga- tam lectionem, quippe quam codd. præstantissimi Vat. Reg. collect. 1, Vindebon. collect. 5, nec non Hisp. et Isid. cum tribus aliis Vatt. confirmant.

^k Editi ante Quesn. cum plerisque etiam vetustis codd., in corpore, sed perperam, ut Quesnellus optime statuit not. 7. Emendationem ejus, quam re- perit in tribus tantum mss. Thuan. et Treco- pith. collect. 5, et Herovall. Isidori collect. 12, nos con- firmamus aliis codicibus Vat. collect. 5, Vindebon.

sui habitatione peccasse, atque ob hoc a sublimibus ad inferiora delapsas, in diversæ qualitatis principes incidisse, et per aerias ac sideræ potestates, alias duriores, alias mitiores, corporibus esse conclusas, sorte diversa et conditione dissimili: ut quidquid in hac vita varie et inæqualiter provenit, ex præcedentibus causis videatur **703** accidere. Quam impietatis fabulam ex multorum sibi erroribus texerunt; sed omnes eos catholica fides a corpore suæ unitatis abscidit, constanter prædicans atque veraciter, quod animæ hominum, priusquam suis ^a inspirarentur corporibus, non fuere, nec ab alio incorporantur nisi ab opifice Deo, qui et ipsarum est creator et corporum; et quia per primi hominis prævaricationem tota humani generis propago vitata sit, neminem posse a conditione veteris hominis liberari, nisi per sacramentum baptismatis Christi, in quo nulla est discretio renatorum, dicente Apostolo: *Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Judæus, neque Græcus; non est servus, neque liber; non est masculus, neque femina: omnes enim vos unum estis in Christo Jesu (Gal. iii, 27).* ^c Quid ergo hic agunt cursus siderum, quid signa fatorum, quid mundanarum rerum mobilis status, et inquieta diversitas? Ecce tot impares gratia Dei facit æquales, qui inter quoslibet vitæ hujus labores, si fideles permanent, miseri esse non possunt, ^d apostolicum illud in omni tentatione dicentes: *Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Sicut scriptum est, quia propter te morte afficimur tota die, æstimati sumus ut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus per eum qui nos dilexit (Rom. viii, 35).* Et ideo Ecclesia, quæ corpus est Christi, nihil de mundi inæqualitatibus metuit, quia nihil de bonis ^e temporalibus concupiscit; nec timet inani strepitu fatorum gravari, quæ patientia tribulationum novit augeri.

704 CAP. XI. *Fatalem necessitatem hominibus imponunt.* — Undecima ipsorum blasphemia est, quæ ^f fatalibus stellis et animas hominum, et corpora

collect. 5, Vercell. et Vat. 1355 collect. 8, alio Vat. et Veneto S. Marci collect. 12, et Vat. Ottonon. 297 collect. 23. Paulo post ob hoc deest in Vat. collect. 24. Post pauca Vat., Hisp. et Isid., cum tribus aliis, in suæ qualitatis principes incidisse, et per aerias ac sideræ potestates alias in diversis corporibus esse conclusas. Vindeb. Hisp., in se qualitatis... alias ^d inæqualis corporibus; cætera ut in lectione præcedenti.

^a Vat. Reg., inspirentur.

^b Ms. Vindeb. Hisp. delet enim.

^c Vat. collect. 24, *Quid enim agunt. Dein mobiles status in Vindeb. collect. 5. Postea fecit æquales in Vindeb. Hisp. et duobus Vati. collect. 21.*

^d Codd. Vat., Hisp. et Isid., cum tribus aliis præmisso puncto, sic præferunt. *Quot (al., quod apostolicum illud in omni tentatione monet (al., docet) dicitur: Quis nos, etc. Dein lidem codd. et Vindeb. Hisp., mortificamur pro morte afficimur.*

^e Ms. Vat. collect. 85, aliud collect., et codd. collect. 24, enim antiquioribus editis, *corporalibus, Post pauca, quia patientia, in Vindeb. Hisp.*

^f Ms. Vindeb. Hisp. *fataliter.* Dein, *ut homines*

opinantur obstringi, per quam amentiam necesse est ut omnibus paganorum erroribus implicati, et faventia sibi, ut putant, sidera colere, et adversantia student mitigare. Verum ista sectantibus nullus in Ecclesia catholica ^g locus est: quoniam qui se talibus persuasionibus dedit, a Christi corpore totus abscessit.

CAP. XII. *Animas certis potestatibus subjiciant, aliis corporum membra.* — Duodecimum inter hæc illud est, quod sub aliis potestatibus partes animæ, sub aliis corporis membra describunt; et qualitates interiorum præsulum in patriarcharum nominibus statuunt, quibus ^h a diverso signa sideræ, quorum virtuti corpora subjiciantur, opponunt. Et in his omnibus inextricabili se errore præpediunt, non audientes dicentem Apostolum: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem ⁱ fallaciam secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christum: qui in ipso inhabitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter, et estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus et potestatis (Coloss. ii, 8).* Et iterum: *Nemo vos seducat volens in humilitate et religione angelorum, quæ non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ, non tenens caput, ex quo totum corpus per nexum et conjunctiones subministratum et constructum crescit in augmentum Dei (Ibid., 18).* Quid ergo opus est in cor admittere, quod lex non docuit, quod prophetia non cecinit, quod Evangelii veritas non prædicavit, quod apostolica doctrina non tradidit? Sed hæc ^j apta sunt eorum mentibus, de quibus apostolus dicit: *Erit **705** enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prævarientes auribus; et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur (II Tim. iv, 3, 4).* Nihil itaque ^k nobiscum commune habeant, qui talia audent vel docere, vel credere, et quibuslibet modis nituntur astruere quod substantia carnis ab spe resurrectionis aliena sit, atque ita omne sacramentum Incarnationis Christi resolvunt: ^l quia indignum fui,

paganorum erroribus in mss. Vat., Hisp. et Isid., ac tribus aliis codd. In Vindeb. Hisp., *ut hominibus, ex quo emendatum posterius in laudatis codicibus, ut homines.*

^g Codd. Hisp. et Isid. cum Vat. collect. 24, *locus sit. Mox, quoniam quisquis talibus persuasionibus sit deditus in quinque nostris codicibus inferioris notæ.*

^h Duo Vati. mss. collect. 21, *et diversa signa.* Mox, *subjiciuntur in duobus Vindeb. Hisp.*

ⁱ Unus Vat., *gloriam.* In textu sequenti uterque codex Hisp. et Vat. Isid., *totum corpus compactum et conjunctione subministratum.*

^j Ita omnes codd. Quesn. et nostri, excepto Vat. collect. 24, in quo cum anterioribus vulgatis *operta sunt.* Post pauca, *de quibus Apostolus loquitur dicens, in Vat. Reg. collect. 1, in Vindeb. collect. 5, in Hisp. et Isid., ac tribus aliis codicibus.*

^k Ms. Vat. collect. 21, *vobiscum.* Mox *communicabunt pro commune habeant in Vat. Hisp. et Isid. codd., qui paulo post omittunt credere et. Vindeb. Hisp. delet vel credere.*

^l Duo mss. Vati. collect. 21 et Justelli codex a Labbeo citatus, *quia sicut dignum fuit integrum ho-*

Integrum hominem suscipi, si indignum erat integrum A liberari.

CAP. XIII. Qualem Scripturarum scientiam astruant?

— Tertio decimo loco positum est eosdem dicere quod omne corpus Scripturarum canonicarum sub patriarcharum nominibus accipiendum sit : quia illæ duodecim virtutes, quæ reformationem hominis interioris operantur, in horum vocabulis ^a indicentur, sine qua scientia nullam animam posse assequi, ut in eam substantiam de qua prodiit reformetur. Sed hanc impiam vanitatem despectui habet Christiana sapientia, quæ novit ^b veræ Deitatis inviolabilem et inconvertibilem esse naturam ; animam autem, sive in corpore viventem, sive a corpore separatam, multis passionibus subjacere. Quæ utique ^c si de divina esset essentia, nihil adversi posset incidere. Et ideo incomparabiliter aliud Creator, et aliud creatura. Ille enim semper idem est, et nulla varietate mutatur, hæc autem mutabilis est, etiam non mutata, quia ut non mutetur, donatum poterit habere, non proprium:

706 CAP. XIV. Siderum et signorum potestati hominem subjiciunt. — Sub quarto decimo vero capitulo, de statu corporis sentire dicuntur quod sub potestate siderum atque signorum pro terrena qualitate teneatur, et ideo multa in sacris libris, quæ ad exteriorem hominem pertineant, reperiri, ut in ipsis Scripturis ^d inter divinam terrenamque naturam quædam sibi repugnet adversitas; et aliud sit quod sibi vindicent animæ præules, aliud quod corporis conditores. Quæ fabulæ ideo disseruntur ut et anima divinæ affirmetur esse substantiæ, et caro credatur malæ esse naturæ : quoniam et ipsum mundum cum elementis suis non opus Dei boni, sed conditionem mali præfiterentur auctoris; atque ut hæc mendaciorum suorum sacrilegia bonis titulis colorarent, omnia pene divina eloquia sensuum nefandorum immisione violarunt.

minem suscipi, sic dignum erat integrum hominem liberari. Idem legitur in Vat. Hisp. et Isid., hac exceptione quod per errorem primo loco habent, *sicut indignum.*

^a Vat. Hisp. et Isid., *dedicentur.* Vindebon. Hisp., *dicentur.*

^b In codd. Vat. Hisp. et Isid. deletur *veræ.* Mox pro *inconvertibilem* cod. Vat. collect. 24 et editio Rainaudi 1671 habent *inconvertibilem.*

^c Ita cum Quesn. nostri codices. Alias, si *divinæ esset essentia.* Post pauca pro voce *incomparabiliter* a Quesnello recepta plerique nostri codices habent cum anterioribus vulgatis *ineffabiliter.* At congruentiorem lectionem excludere ausi non sumus, quæ præfertur in antiquissimo Vat. 5845. Mox cod. Vercell., *aliud est Creator.* Duo Vatt. cum editis ante Quesn., *aliud Creator est, aliud creatura.* Sub finem capitis datum pro donatum in antiquissimo Vat. collect. 8 et alio Vat. collect. 24 cum vetustioribus editionibus:

^d Vat. Hisp. et Isid., *inter divinam, vel terrenam, humanamque naturam.* Post nonnulla seruntur pro *disseruntur* in Vat. 5845.

^e Cod. Vindebon. collect. 5, et nostrorum veracium *testium.* Alius Vindebon. Hisp. et unus Vat., *testimonium pro testimonio.* Deinde mss. Vatt. collect. 21 et 24 cum antiquioribus editis, *titulantur*

CAP. XV. Scripturas veras adulterant, falsas inducunt. — De qua re quinti decimi capituli sermo conquisitur, et præsumptionem diabolicam merito detestatur : quia ^e et nos istud veracium testimonium relatione comperimus, et multos corruptissimos eorum codices, qui canonici titulantur, invenimus. Quomodo enim decipere simplices possent, nisi venenata pocula quodam melle prælinirent, ne usquequaque sentirentur insuavia, quæ essent futura mortifera? Curandum ergo est, et sacerdotali diligentia maxime providendum, ut falsati codices, et a sincera veritate discordes, in nullo usu lectionis habeantur. Apocryphæ autem scripturæ, quæ sub nominibus apostolorum multarum habent ^f **707** seminarium falsitatum, non solum interdiciendæ, sed etiam penitus auferendæ sunt, atque ignibus concremandæ. Quamvis enim sint in illis quædam quæ videantur speciem habere pietatis, numquam tamen vacua sunt venenis, ^g et per fabularum illecebras hoc latenter operantur, ut mirabilium narratione seductos laqueis cujuscumque erroris involvant. Unde si quis episcoporum, vel apocrypha haberi ^h per domos non prohibuerit, vel sub canonicorum nomine eos codices in Ecclesia permiserit legi, qui Priscilliani a Julterina sunt emendatione vitati, hæreticum se noverit iudicandum : quoniam QUI ALIOS ab errore non revocat, seipsum errare demonstrat.

CAP. XVI. De Dictinii scriptis. — ⁱ Postremo autem capitulo hoc prodidit iusta querimonia, quod Dictinii tractatus quos secundum Priscilliani dogma conscripsit, a multis cum veneratione legerentur, cum, si aliquid memoriæ Dictinii tribuendum putant, reparationem ejus magis debeant amare quam lapsus. Non ergo Dictinium, sed Priscillianum legunt, et illud probant, quod errans docuit, non quod ^j correctus elegit. Sed nemo hoc impune præsumat, nec inter catholicos censeatur quisquis utitur scriptis, non ab Ecclesia solum catholica, sed etiam a suo

^f Vat. cod. collect. 3 et in decreto de Apocryphis, quod ex hoc loco sumptum in appendice dabimus, *semina.* Vat. Reg. collect. 4 et Vindebon. Hisp., *seminaria.* Dein *interdiciendæ* pro *interdicendæ* in mss. Grim. et Viet. Quesnelli.

^g Vat. Hisp. et Isid., *sed per fabularum.* Vindebon. collect. 5, et per *fabularum.* Paulo post, pro *narratione*, tres Vatt. codd., *narrationibus.* Mox in Vat. 5845, *seducti laqueis implicentur erroris.* Tres codd. in decreto de Apocryphis, *seducti laqueis cujuscumque erroris implicentur.*

^h In mss. collect. 21 et in decreto de Apocryphis deest *per domos.* Deinde *corrupti* pro *vitati* in Vat. Hisp. Isid. et quatuor aliis codicibus, atque in editis ante Quesn.,

ⁱ Vat. Hisp. et Isid. : *Post hoc prodidit iusta querimonia.* Mox, pro *Dictinii*, Quesn. in margine : *Al., Dictinini.* De Dictinio autem ejusque tractatibus vide not. 8 Quesn. et observationes quas eidem subjiciemus. Dein, *qui si aliquid* in Vat. Hisp. et Isid., *pro cum si aliquid.*

^j Dictinii correctio Toletano I subijcitur, eamque vindicabimus in observat. ad not. 8 Quesnelli. Mox pro *impune* laudati codices Vat. Hisp. et Isid., *imponere.* Dein pro *scriptis* alijs *scripturis.*

auctore damnatis. ^a Non sit perversis liberum simulare quod fingunt, nec sub velamine nominis Christiani, decretorum imperialium statuta declinent. Ideo enim ad Ecclesiam catholicam cum tanta cordis diversitate conveniunt, ut et quos possunt suos faciant, et legum severitatem, dum se nostros mentiantur, **708** effugiant. Faciunt hoc Priscillianistæ, faciunt Manichæi, quorum cum istis tam foederata sunt corda, ut solis nominibus discreti, sacrilegiis autem suis inveniantur uniti: quia etsi vetus Testamentum, quod isti se suscipere simulant, Manichæi refutant, ad unum tamen finem utrorumque tendit intentio, cum quod ^b illi abdicando impugnant, isti recipiendo corrumpunt.

In execrabilibus autem mysteriis eorum, quæ quanto immundiora sunt, tanto diligentius ^c occultantur, unum prorsus nefas est, una est obscenitas et similis turpitudine. Quam etsi eloqui erubescimus, sollicitissimis tamen inquisitionibus indagatam, et Manichæorum, qui comprehensi fuerant, confessione detectam, ad publicam fecimus pervenire notitiam: ne ullo modo posset dubium videri quod in iudicio nostro, cui non solum frequentissima præsentia sacerdotum, sed etiam illustrium virorum dignitas, et pars quædam senatus ac plebis interfuit ipsorum qui omne facinus perpetrarant ore reseratum est; sicut ea quæ ad dilectionem ^d tuam nunc direximus gesta demonstrant. Quod autem de Manichæorum foedisimo scelere, hoc etiam de Priscillianistarum incestissima consuetudine olim compertum multumque vulgatum est. ^e Qui enim per omnia sunt impietate **C** non credere satis impium est, et ad Manichæi Priscillianique doctrinam pertinere non dubium est, qui sacrilego sensu ita se Christum simulant confiteri, ut incarnationis, **710** et mortis, et resurrectionis auferant veritatem.

^f Decursis itaque omnibus quæ libelli series comprehendit, et a quibus commonitorii forma non discrepat, sufficienter, ut opinor, ostendimus quid de his quæ ad nos fraternitas tua retulit censeamus, et quam non sit ferendum, si tam profanis erroribus etiam quorundam sacerdotum corda consentiunt,

^a Idem codd., *Ne sit*; et postea, *ne sub velamine*. Deinde omittunt *cordis*, et post pauca, pro *dum se nostros*, habent cum Vindebon. Hisp., *dum sensus nostros*.

^b Sic ex Vat. Reg. collect. 4 Vindebon., collect. 5 utrisque Hisp. et Vat. Isid., ac tribus aliis codd. Quesnellus *isti*, ut in aliis mss. reperimus. Alii editi, *isti recipiendo corrumpunt, illi abdicando impugnant*. Merlinus, *isti abdicando impugnant, illi recipiendo corrumpunt*. Prætulimus lectionem potiorum codicum, qua *isti* vetus Testamentum recipientes Priscillianistæ intelliguntur, de quibus paulo ante Leo scripsit: *Isti se suscipere simulant; vox autem illi ad Manichæos refertur*.

^c Alias, *occultantur*.

^d Ita antiquissimi codd. Vat. Reg. collect. 4, alius Vat. collect. 3, Vindebon. duo collect. 5 et Hisp. cum editis ante Quesn., cohæretque cum aliis similibus hujus epistolæ locis. Quesnellus, *vestram*, ut alii codices hoc loco exhibent. Post pauca *ineptissima pro incestissima* in cod. Vercellenti collect. 8.

^e Vat. Reg. collect. 4, utriusque Hisp. et Vat. Isid., et *qui per omnia sunt in impietate sensuum pares*. Vindebon. collect. 5 omittit *enim*.

^f Vat. Hisp. et Isid. cum tribus aliis mss., *Discus-*

vel, ut mitius dixerim, non resistunt. **QUA** CONSCIEN-
TIA ^a honorem sibi præstitum vindicant, qui pro animabus **709** sibi creditis non laborant? Bestiæ irruunt, et ovium septa non claudunt. ^b Fures insidiantur, et excubias non prætendunt. Morbi crebrescunt, et remedia nulla prospiciunt. Cum ⁱ autem etiam illud addunt, ut his qui sollicitius agunt consentire detrectent, et impietates olim toto orbe damnatas, subscriptionibus suis se anathematizare dissimulent; quid de se intelligi volunt, nisi quod non de numero fratrum, sed de parte ^j sunt hostium?

CAP. XVII. *An caro Christi vere requieverit in sepulcro*. — In eo vero quod ^k in extrema familiaris epistolæ tuæ parte posuisti, miror cujusquam catholici intelligentiam laborare, tamquam incertum sit an descendente ad inferna Christo, caro ejus requieverit in sepulcro: quæ sicut vere et mortua est et sepulta, ita vere est die tertio suscitata. Hoc enim et ipse Dominus denuntiaverat, dicens ad Judæos: *Solvite templum hoc, et in triduo suscitabo illud* (Joan. 11, 19). Ubi evangelista subjungit: *Hoc autem dicebat de templo corporis sui* (Ibid., 21). Cujus rei veritatem etiam David propheta prædixerat, loquens sub persona Domini Salvatoris, et dicens: *Insuper et caro mea ^l requiescet in spe*. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem (Psal. xv, 9). Quibus utique verbis manifestum est, ^m quod caro Domini et vere sepulta requievit, et corruptionem non subiit: quia celeriter vivificata reditu animæ resurrexit. Quod non credere satis impium est, et ad Manichæi Priscillianique doctrinam pertinere non dubium est, qui sacrilego sensu ita se Christum simulant confiteri, ut incarnationis, **710** et mortis, et resurrectionis auferant veritatem.

ⁿ Habeatur ergo inter vos episcopale concilium, et ad eum locum qui omnibus opportunus sit vicinarum provinciarum conveniant sacerdotes, ut, secundum hæc quæ ad tua consulta respondimus, olenis-

sis itaque.

^o Vindeb. Hisp., *honorem sibi sacerdotii præstitum*. Vat. Hisp., *honorem sibi præsulatum vindicant*. Alias in vulgatis *debitum pro præstitum*.

^p Vat. Hisp. et Isid., et in margine editionis Labbeæ, *Feræ insidiantur*.

^q In iisdem codd. et in Vindeb. collect. 5 omittitur *autem*. Dein *subscriptionibus suis* delent codices Grim. et Thuan. tres Quesnelli. Mox *se* abest a codd. Vat. Reg., utrisque Hisp. Vat., Isid. et tribus aliis mss.

^r Mss. Vindeb. collect. 5 et Vat. collect. 11, *sint*. ^s Addidimus præpositionem *in* cum Vat. Reg. duobus Vindebonensibus, ac tribus aliis Vatt. Labbeus ex cod. Justelli: *Jam vero quod in extrema*.

^t Cod. Vat. Reg., *requiescit*; et mox idem ms. una cum Vindebon. collect. 5, *non derelinquis*.

^u Idem Vindebon., *quod caro Christi*; Vat. Hisp. et Isid., *quod caro Christi et in sepulcro requievit*.

^v In Vat., Hisp. et Isid., alioque Vat. collect. 11 nec non in ms. libro, quem Labbeus laudat, sic legitur: *Habeantur ergo inter vos epistolæ et ad concilium in eum locum*, etc. Al., in *unum locum*. Vindeb. Hisp. præfert solum *Habeantur*: et hinc forte posteriores amanuenses ejusdem collectionis pro *episcopale* emendarunt *epistolæ*, etc.

simo disquiratur examine an sint aliqui inter episcopos qui hujus hæreseos contagio polluantur; a communione sine dubio separandi, si nefandissimam sectam per omnium sensuum pravitates damnare noluerint. Nulla enim ratione tolerandum est ut qui prædicandæ fidei suscepit officium, is contra Evangelium Christi, contra apostolicam doctrinam, contra universalem Ecclesiæ Symbolum audeat disputare. Quales illic erunt discipuli, ubi tales docebunt magistri? Quæ illis religio populi, quæ salus plebis, ubi contra humanam societatem a pudoris sanctitas tollitur, conjugiorum fœdus aufertur, propagatio generationis inhibetur, carnis natura damnatur, b contra verum autem veri Dei cultum Trinitas Deitatis negatur, personarum proprietates confunditur, c anima hominis divina essentia prædicatur, et eadem ad diaboli arbitrium carne concluditur, Dei Filius per id quod ex Virgine ortus, non per id quod ex Patre natus est, unigenitus prædicatur, idemque d nec vera Dei pro-

les, nec verus Virginis partus asseritur; ut per falsam passionem mortemque non veram, mendax etiam resurrectio resumptæ de sepulcro carnis habeatur? Frustra autem utuntur catholico nomine, qui istis impietatibus non resistunt. Possunt hæc credere, qui possunt talia patienter audire. Dedimus itaque litteras ad fratres et coepiscopos nostros Tarracenses, Carthaginenses, Lusitanos, atque e Gallicos, eisque concilium synodi generalis indiximus. Ad tuæ 711 dilectionis sollicitudinem pertinebit, ut nostræ ordinationis auctoritas ad prædictarum provinciarum episcopos deferatur. Si autem e aliquid, quod absit, obstiterit, quo minus possit celebrari generale concilium, b Gallicie saltem in unum conveniant sacerdotes, quibus l congregandis fratres nostri Idatius et Ceponius imminerebunt, conjuncta cum eis instantia tua, quo citius vel provinciali conventu remedium tantis vulneribus afferatur. i Data xii kal. Augustas Calepio et Ardabure vv. cc. coss.

* Ita Quesnellus cum septem suis codd. et cum editionibus Nicolini, ac Surii, quibus concinunt plerique nostri. Duo enim tantummodo excipiendi sunt: Vat. 5845, in quo habetur pudor sanctitatis sustollitur, et Vat. collect. 24 qui cum mss. Grimanicis et vulgatis ante Quesn. præfert: pudoris justis verecundia tollitur, conjugiorum fœdera auferuntur.

b Vat., Hisp. et Isid., veri Dei cultus interdicitur, Trinitas Deitatis, etc. Tres codices, quos Quesnellus vidit, et duo nostri Vaticani, necnon alius apud Labbeum cum editis ad marginem: verus Dei cultus interdicitur, etc. Vindeb. Hisp., Contra verum Dei cultum, etc. Alius Vindeb. collect. 5, Trinitas Deitatis, negata personarum proprietate, confunditur.

c Idem Vindebon. collect. 5. duo Vatt., Hisp. et Isid., unus Verecell., cum tribus aliis nostris mss. et quatuor a Quesn. in margine indicatis, animabus humanis divina essentia datur.

d Duo codd. Vatt. collect. 21, nec veri Dei proles, nec verus filius Virginis asseritur.

e Gallæciæ episcopus hic intelligi patet ex his quæ Quesnellus attulit not. 9. Gallicos vel Gallæcos ille mallet; sed Gallicos pro Gallicis in mss. passim invenitur, ut in epistola Siricii ad Himerium observavit Constantius, not. c. pag. 738. Mirum omnino Bæticos, cum synodus adversus Priscillianistas jussu Leonis coacta, ex Tarracensibus, Carthaginensibus, Lusitanis, atque Bæticis coaluerit, ut constat ex Regula fidei subjecta Toletano, quæ Leone præcipiente condita fuit. Quod si in hac synodo non memorantur Gallæci, quos Leo cum cæteris convenire hoc loco præcepit, aliquid impedimenti obstitit quominus ad eam synodum cum aliis Hispanis concurrerent: unde cum abessent, Regula fidei ab ea synodo ad Balconium Gallæciæ metropolitam transmissa fuit. Aliam vero distinctam synodum paulo post a Gallæcis habitam observabimus annot. 83 (infer., b).

f Pontificiæ epistolæ peculiari ratione auctoritates appellatæ sunt, eo quod præcipuum ratione primatus in tota Ecclesia auctoritatem obtineant. Sic Zosimus, epist. 1, ad episcopos Gallæciæ, num. 1, inquit: Quam auctoritatem ubique nos misisse manifestum est. Hinc in vetusto cod. Vat. Palat. 574, qui antiquam Gallicanam collectionem continet, Romanorum pontificum constitutiones sic inscribuntur: Auctoritas Innocentii papæ, auctoritas Zosimi papæ, etc. Confer epist. 19 Leonis, cap. 1.

g Cod. Vindeb. Hisp., aliquid, quod absit, obstiterint. Intelligitur autem impedimentum aliquod sive a principibus diversis, sive ut verisimile est, a bello et publica rerum Hispanicarum perturbatione, ex

quibus inter sacerdotes Dei difficiles commeatus, et rari ceperunt esse conventus, ut tradit idem Leo in hujus epistolæ præfatione

h Hoc quidem concilium coactum fuisse indicat Lucretius episcopus in synodo i Bracarensi inquisit: Beatissimus papa urbis Romæ Leo.... per Turribium notarium sedis suæ ad synodum Gallicie contra impiam Priscillianæ hæreseos sectam scripta sua direxit. Hæc autem Leonis epistola ad Gallicie synodum, quæ desideratur, post præsentem ad Turribium data fuit. Dum enim Leo epistolam ad Turribium scripsit, et per Pervincum Turribii notarium ex Idatio transmisit, nondum erat congregata peculiaris Gallicie synodus; immo nec erat congreganda, cum Gallæci, nisi quid impedimenti opponeretur, una cum aliis Hispanicarum provinciarum episcopis ad generale concilium Leonis jussu convenire deberent. Cum vero iidem impediti fuissent a generali concilio, post acceptam fortassis Regulam fidei ab aliis Hispanis ad Balconium Gallicie metropolitam directam, suæ provinciæ synodum habere, ad quam S. Leo scripsit. In antiquissimo cod. 59 capituli Veronensis, qui continet pervetustum Brevarium canonum, et decretalium Romanorum pontificum, tum in præmissa tabula titularum, num. 30, tum in opere num. 30, legitur: Ex epistola Leonis papæ ad Balconium; nihil autem ex ipsa epistola præter morem proferur. Num vero hæc epistola data fuerit non solum ad Balconium, sed etiam ad cæteros episcopos synodi Gallicie, ita ut sit illa, quam Lucretius in synodo Bracarense memoravit; an sit alia peculiaris ad Balconium, incertum est. Ad hæresim certe Priscillianistarum, quæ in Gallicia vigeat, pertinuisse videtur.

i Ita mss. codd. et Quesnelli et nostri. Al., congregatis. Vindeb. collect. 5 omittit utrumque scribens: quibus fratres nostri Edacius. Vindeb. Hisp., Dacius.

j Chronicam notam Quesnellus adjecit ex mss. Corb. Barb. 1, Trecoptib. Chislet. et tribus Thuan., ac editione Surii. Eandem confirmant plerique nostri codd. Calipio plerumque in hac epistola scribitur, cui affine est in vulgatis Valentiniani Novellis Callypio. At in Vat. Reg. collect. 1, et in Vindebon. collect. 5, habetur Calepio, uti hoc nomen similiter scribitur non solum in Fastis Latinis Prosperi, Idatii, Marcellini et Casiodori, nec non in vetustioribus ac emendatioribus Novellarum exemplaribus Ottonon. et Wurceburg. a Riterio laudatis nov. 5 de Sepulcris et nov. 3 de Palatinis; verum etiam in inscriptione basilicæ S. Pauli num. 201, et idcirco hanc lectionem suscepimus.

S. TURRIBII ASTURICENSIS EPISTOLA.

De non recipiendis in auctoritatem fidei apocryphis scripturis, et de secta Priscillianistarum.

Sanctis ac beatissimis, et omni veneratione colendis, IDACIO et CEPONIO episcopis, TURRIBIUS.

CAP. I. — Molestā semper est et injucunda peregrinatio, quam afficiunt [Al. efficiunt] duri labores, et acrymabiles necessitatum curæ. Habet tamen aliquid adjumenti [Al. instrumenti], cum adeundo incognita, vel ignorata discendo, quodam profectu mentis augeatur; plerumque 712 ea, quæ apud nos optima videbantur, prava esse atque deterrima, reddita nobis meliorum ratione, noscentes. Quod mihi usu venit, qui diversas provincias adeundo, in omnibus Ecclesiis quæ in unitatis communione consistunt, condemnatis omnibus errorum sectis, reperi unum atque eundem catholicæ fidei sensum teneri ex purissimo veritatis fonte venientem: qui in nulla divortia multiformis rivulis scissus camporum plana in cœnosas voragine solvat, quæ rectum fidei iter impediunt. Eos vero, quos pravorum dogmatum virus infecerit, aut correctos piæ parentis gremio reformari compellit, aut pertinaciter contumaces, veluti abortivos partus ac non legitimam sobolem ex consortio sanctæ hæreditatis expellit.

CAP. II. — Quapropter mihi post longas annorum metas ad patriam reverso, satis durum videtur, quod ex illis traditionibus, quas olim catholica damnavit Ecclesia, quasque jamdudum abolitas esse credebam, nihil penitus imminutum esse reperio. Immo etiam pro uniuscujusque studio et voluntate prava dogmata, velut quibusdam hydrinis capitibus pullulare cognosco: cum alii veteri errori blasphemiarum quarum augmenta contulerint, alii integrum eum usque adhuc 713 retentent; alii vero, quos ex parte aliqua ad respectum sui contemplatio veritatis adduxit, ex illius sensibus retinendo nonnulla, reliquias vinculentur. Quod quidem per mala temporis nostri, synodorum conventibus decretisque cessantibus, liberius crevit; et impiissime, quod est cunctis deterius, ad unum altare diversis fidei sensibus convenitur.

CAP. III. — Hæc ego ut loqui audeam, piæ potius erga patriam charitatis quam temerariæ præsumptionis esse confiteor. Nam alias plenus omnium peccatorum, et magnorum criminum reus, quo ausu hæc ad vos scriberem, memor Dominicæ vocis, quæ dicit: *In alieno oculo festucam vides, in tuo trabem non respicis* (Matth. vii, 3)? Deinde conscius ejus sententiæ, quæ admodum ait dicens: *Peccatori dixit Deus: Quare prædicat justitias meas, et assumis testamentum meum pro os tuum* (Ps. xlix, 16)? Sed iterum illud aspicias quod infra scriptum est: *Furem videbas, et curram cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas* (Ibid., 18). Neque enim illa sola sunt furta, quæ alienorum direptione committuntur; vel sola illa adulteria, quæ violatis maritalis tori affectibus perpetramus: sed et, subtractis quæ vera sunt, furum catholicæ fidei perversi dogmatis facit assertio,

A et adversus veritatem verbi Dei, malarum doctrinarum adulterio, zizaniam semina jaciuntur. Loquarne ergo, an taceam, nescio, quia utrumque formido. Sed ne forte sanctitas vestra, quæ mala, quantæque blasphemiam apocryphis libris, quos hi nostri vernaculi hæretici ad vicem sanctorum Evangeliorum legunt, continentur, ignoret, maximi facinoris reum me esse credo, si taceam. Itaque hæc non adhortatio auctoritatis alicujus est, sed potius suggestionis instructio.

CAP. IV. — Primum ergo est ut illa patefaciam quæ in plurimorum fide, vel magis perfidia, esse cognovi: quæ cum a multis publico pene magisterio doceantur, si catholicorum aliquis paulo constantius, destructionis causa, assertioni resistat, continuo inficias eunt, et perfidiam perfidia occultant. Quod ne ultra jam faciant, et apocryphis scripturis, quas canonicis libris, veluti secretas et arcanas, præferunt, et quas maxima veneratione suscipiunt, et ex his quas legunt traditionibus, dictisque auctorum suorum, ea quæ in ipsis arguuntur vera esse docentes; aliqua autem ex his quæ in istorum doctrina sunt, in illis quos legere potui apocryphis codicibus non tenentur. Quare unde prolata sint nescio, nisi forte ubi scriptum est per cavillationes illas, per quas loqui sanctos apostolos mentiuntur, aliquid interius indicatur. quod disputandum sit potius quam legendum, aut forsitan sint libri alii qui occultius secretiusque servantur, solis, ut ipsi aiunt, perfectis patentes.

CAP. V. — Illud autem specialiter in illis actibus qui S. Thomæ dicuntur, præ cæteris notandum atque execrandum est, quod dicit eum non baptizare per aquam, sicut habet Dominica 714 prædicatio, sed per oleum solum: quod quidem isti nostri non recipiunt [Forte leg. incipiunt], sed Manichæi sequuntur. Quæ hæresis, quæ eisdem libris utitur, et eadem dogmata, et his deteriora sectatur, ita execrabilis universis per omnes terras, ad primam professionis suæ confessionem, nec discussa, damnatur oportet, per cujus auctores vel per maximum principem Manem ac discipulos ejus, libros omnes apocryphos vel compositos, vel infectos esse, manifestum est: specialiter autem Actus illos qui vocantur S. Andrewæ; vel illos qui appellantur S. Joannis, quos sacrilego Leucius ore conscripsit; vel illos qui dicuntur S. Thomæ, et his similia: ex quibus Manichæi et Priscillianistæ, vel quæcumque illis est secta germana, omnem hæresim suam confirmare nituntur; et maxime ex blasphemissimo illo libro, qui vocatur Memoria Apostolorum, in quo ad magnam perversitatis suæ auctoritatem doctrinam Domini mentiuntur, qui totam destruit legem veteris Testamenti, et omnia quæ S. Moysi de diversis creaturæ factorisque divinitus revelata sunt; præter reliquas ejusdem libri blasphemias, quas referre pertæsum est.

CAP. VI. — Ut autem mirabilia illa, atque virtutes, quæ in apocryphis scripta sunt, sanctorum apostolorum vel esse, vel potuisse esse, non dubium est; ita disputationes, assertionesque illas sensuum ma-

lignorum ab hæreticis constat insertas. Ex quibus A scripturis diversa testimonia blasphemis omnibus plena sub titulis suis a scripta digessi, quibus etiam, ut potui, pro sensus mei qualitate respondi.

CAP. VII. — Quod ideo necesse habui paulo latius vestris auribus intimare, ut vel posthac nemo quasi inscius rerum dicat, se simpliciter hujusmodi libros vel habere, vel legere. Vestræ autem existimationis atque censuræ merito fuerit universa perpendere, et ea quæ sine ambiguitate veritati ac fidei contraria videritis, cum aliis fratribus vestris, quoscumque vobis zelus catholicæ religionis vel pium studium sociaverit, illam excusationem spirituali gaudio rescare, et ignita divini verbi virtute compescere.

715^a EPISTOLA XVI

^b AD UNIVERSOS EPISCOPOS PER SICILIAM CONSTITUTOS.

^c SYNOPSIS (Ex Dionysio Exiguo). — I. Quod prohibetur in die Epiphaniarum baptismum celebrari. — II. Quod omnia nobis rerum ordine per incarnationem Domini nostri salutis sacramenta digesta sint. — III. Quod in baptismo mors proveniat interfectione [Hispanice, infectione] peccati, et sepulturam triduanam imitetur trina demersio, et ab aquis elevatio sit velut resurrectio de sepulcro. — IV. Quod beatus Petrus in die Pentecostes virorum tria millia baptizaverit. — V. Quod duo tantum tempora, id est Pascha, et Pentecostes, ad baptizandum a Romanis pontificibus sint præfixa. — VI. Quod omni tempore hi qui necessitate mortis urgentur, [Al. additur id est, ægritudinis, obsidionis, persecutionis, naufragii] debeant baptizari. — VII. Ut de Sicilia terni annis singulis episcopi [Al. de episcopis ad diem tertium kalendarum Octobrium] Romam sociandi, synodo indissimulanter occurrant.

LEO episcopus, universis episcopis per Siciliam constitutis ^d in Domino salutem.

^e Divinis præceptis et apostolicis monitis ^f incitatur ut pro omnium Ecclesiarum statu impigro vigilemus affectu, ac si quid usquam reprehensioni in-

^a Scripta 21 Octobr. an. 447.

^b Hanc epistolam exhibent omnes antiquæ collectiones usque ad 13 exceptis 3 et 4, nec non posteriores a 21 usque ad 24, et ex Dionysio fere integram Cresconius. Inter præcipuos codices, quibuscum illam contulimus, memorandi sunt potissimum antiquiores Vat. Regius collect. 1, alter Vat. collect. 3, Vindebon. collect. 5, et alius Vat. 5845, purus Dionysianus, et perantiquus Veronen. 60 Cresconii. Cæteros aliarum collectionum in annot. allegabimus.

^c Titulus ex Dionysio sumptos ad codicum fidem relegimus, ex quibus supplevimus quintum, quem Quesnellus prætermiserat. In tabula collect. 5, num. 78, hic brevis titulus legitur: *Ad episcopos Siciliæ, ut in Epiphaniarum die baptismum non tradant.*

^d Voces in Domino salutem absunt in Vat. Regiæ, et alio Vat.

^e 25, qu. 1, *Divinis præceptis* c. 2.

^f Ita cum anterioribus editis omnes nostri codices præter Vat. Hisp. et Isid., qui cum Quesnello, informantur.

^g Al., *Monente* vel *Admonente*. Vindebon. collect. 5, *Monente Dominicæ*, deletio enim.

^h Al., *cohortamur* duobus inferiorum collectionum mss. suffragantibus.

ⁱ Mss. collect. 21 et Veronens. Cresconii, *promissio*. Mox qui pro qua in Vat. collect. 3 et alio Vat. collect. 24.

^j Editi ante Quesn., repugnantibus omnibus nostris

venitur 716 obnoxium, celeri sollicitudine, aut ab ignorantia imperitia, aut a præsumptionis usurpatione revocemus. ^k Manente enim Dominicæ vocis imperio, quo beatissimus apostolus Petrus trina repetitione mysticæ sanctionis imbuivit, ut Christi oves, qui Christum diligit, pascat; ipsius sedis, cui per abundantiam divinæ gratiæ præsumus, reverentia ^l coarctamur, ut periculum desidie, quantum possumus, declinemus: ne ^m professio summi Apostoli, qua se amatorem Domini esse testatus est, ⁿ non inveniatur in nobis; quia negligenter pascens toties commendatum ^o gregem, convincitur summum non amare pastorem (*Joan. xxi, 17*).

CAP. I. *De baptismo non in Epiphania, sed in festo paschali celebrando.* — Cum ergo mihi de charitatis

^p vestræ actibus ^q fraterna affectione sollicito certis iudiciis innouerit, vos in eo quod inter sacramenta Ecclesiæ principale est, ab apostolicæ institutionis consuetudine discrepare, ita ut baptismi sacramentum numerosius in die Epiphaniæ quam in paschali tempore ^r celebretis; miror vos, vel præcessores vestros tam irrationabilem novitatem usurpare potuisse, ut ^s confusio temporis utriusque mysterio nullam esse differentiam crederetis inter diem quo adoratus est Christus a magis, et diem quo resurrexit Christus a mortuis. Quam culpam nullo modo potuissetis incidere, si unde ^t consecrationem honoris accipitis, inde legem totius observantiæ sumeretis: et beati Petri apostoli sedes, quæ ^u vobis sacerdotalis mater est dignitatis, esset ecclesiasticæ magistræ rationis. A cujus vos regulis recessisse ^v minore posset æquanimitate 717 tolerari, si aliqua commotionis nostræ increpatio præcessisset. Nunc autem quia non desperatur correctio, servanda est mansuetudo. Et licet ^w FERENDA sit in sacerdotibus excusatio quæ prætentat ^x inscientiam, malimus

codicibus, *vana* inveniatur.

^y Vat. Hisp. et Isid., ac Vercellensis Hadrian. et Cresconius, cum mss. collect. 21, addunt *Dominicum*.

^z Cod. Vat. collect. 3, *paterna*.

^{aa} Codices Hadrianæ collect. cum Justello, et mss. collect. 11 nec non Crescon., *celebretur*. Vindebon. Hisp., *celebratur*.

^{ab} Crescon., *confusis temporibus utriusque mysterii*. Paulo post mss. Vat. Reg. et Vat. collect. 3 cum codd. collect. 24 et editis ante Quesnellum omittunt *Christus ante voces a mortuis*.

^{ac} Ms. Vindebon. collect. 5, *decorem honoris*. Mox *accepistis*, Vulg. ante Quesn. cum Vat. Reg. collect. 1, Vindebon. collect. 5 et puro Dionysio Vat.

^{ad} Vide not. 1 Quesn. et observat. nostram.

^{ae} Editi Quesnello anteriores cum mss. collect. 21, minus posset æquanimitate tolerari. Dein iidem editi, si aliqua commotionis nostræ increpatio non præcessisset, quæ lectio præferenda esset, si antea scriptum fuisset *magiore vel magis æquanimitate*. Codd. collect. 24, si aliqua commotionis nostræ pagina præcessisset. Vat. collect. 3 et Vindebon. collect. 5, secunda manu, si aliqua commotionis nostræ impatentia præcessisset.

^{af} In iidem vulg. *inscientiam* cum uno nostro Vat. Reg. collect. 1, qui paulo post pro *ratione* præfert *rationibus*. Vercell. et Crescon., *maluimus tamen*.

tamen et censuram necessariam temperare, et ratione vos apertissimæ veritatis instruere.

CAP. II. *De servanda temporum et mysteryum distinctione.* — Semper quidem in æterno consilio Dei mansit humani generis incommutabiliter præordinata reparatio; sed ordo rerum per Jesum Christum Dominum nostrum temporaliter gerendarum, in Incarnatione Verbi sumpsit exordium. Unde aliud tempus est, quo annuntiante angelo (*Luc. I, 26*), beata virgo Maria fecundanda se per Spiritum sanctum credit et concepit; aliud, quo salva integritate virginea, puer editus exultante gaudio cœlestium ministrorum pastoribus indicatur (*Luc. II, 7*); aliud, quo infans circumciditur (*Ibid., 21*); aliud, quo hostia pro eo legalis offertur; aliud cum tres magi claritate novi sideris incitati in Bethleem ab Oriente perveniunt (*Matth. II, 1*), et adoratum parvulum mystica munerum oblatione venerantur. Nec iidem sunt dies quibus impio Herodi, ordinata divinitus in Ægyptum translatione subtractus est (*Ibid., 15*), vel quibus ab Ægypto in Galilæam, persecutore mortuo, revocatus est (*Ibid., 20*). Inter has autem dispensationum varietates, ^a accedunt augmenta corpora: crescit Dominus, sicut evangelista testatur, profectibus ætatis et gratiæ (*Luc. II, 52*), per dies Paschæ in templum Jerusalem cum parentibus venit (*Ibid., 41*), et cum abesset a societate redeuntium, sedens cum senioribus, et inter admirantes magistros disputans invenitur, rationemque ^b remansionis suæ reddens. *Quid est, inquit, quod me quærebatis? Nesciebatis, quod in his quæ Patris mei sunt oportet me esse* (*Ibid., 49*)? significans ejus se esse filium cujus esset et templum. Jam vero cum in annis majoribus apertius declarandus **718** baptismum præcursoris sui Joannis expetiit, quid Deitatis ejus remansit ambiguum, quando baptizato Domino Jesu Spiritus sanctus in columbæ specie super eum descendit, et mansit, audita de cœlis Patris voce, dicentis: *Tu es Filius meus dilectus, et in te bene complacui* (*Matth. III, 17*; *Luc. III, 22*; *ix, 35*). Quæ omnia ideo quanta potuimus brevitate perstrinximus, ut notum sit dilectioni vestræ universos Christi dies innumeris consecratos fuisse virtutibus, et in cunctis ejus actionibus sacramento-

^a Duo Vatt. collect. 21, *succedunt*.

^b Ms. Vindeb. Hisp., *mansionis*. Post pauca Vat. Reg. collect. 4 et Vindeb. collect. 5, *Nescitis, pro Nesciebatis*.

^c Cod. Vindebon. prima manu, et unus recentior Vat., *in quo mihi bene complacui*. Alius Vat. idem habet, sed delet *bene*.

^d Vindebon. collect. 5 et Vat. puri Dionysii ac Veron. Cresc. cum editis ante Quesn., *quoque*; apud Justellum *quid quod*. Mss. collect. 24 hanc vocem omittunt.

^e Verbum *posse* abest a Vat. Reg. collect. 4, a Vat. collect. 24 et ab editis ante Quesn. In mss. collect. Hisp. et Isid. et in cod. Veron. Cresc., *potest*. Post pauca *recolamus* in Vat. Reg. et secunda manu in Vindeb. collect. 5. Forte cæteri codices dimanant ab antiquioribus exemplaribus, in quibus omisæ fuerunt litteræ *re*, ob concursum similium litterarum in fine vocis antecedentis *honore*.

^f Vat. puri Dionysii, alius Cresc. 1347 atque mss.

rum mysteria coruscasse; sed aliter^d quidque signis denuntiari, aliter rebus impleri; nec quæcumque numerantur in operibus Salvatoris ad tempus • posse pertinere baptismatis. Nam si etiam illa quæ post beati Joannis lavacrum a Domino gesta cognovimus sub indiscreto honore colamus, omnia tempora continuatis erunt deputanda festis, quia omnia sunt plena miraculis. Verum quia Spiritus sapientiæ et intellectus ita apostolos, et totius Ecclesiæ erudit magistros, ut in Christiana observantia nihil inordinatum, nihil pateretur esse confusum, discernendæ sunt causæ solemnitatum, et in omnibus institutis Patrum principumque nostrorum rationabilis ^f servanda distinctio: quia non aliter unus grex et unus pastor sumus, nisi, quemadmodum Apostolus docet, *idipsum dicamus omnes; simus autem perfecti in eodem sensu et in eadem e sententia* (*I Cor. I, 10*).

CAP. III. *Cur in sola Paschæ et Pentecostes solemnitate baptizetur.* — Quamvis ergo et illa quæ ad humilitatem et illa quæ ad gloriam pertinent Christi, in unam concurrant eandemque personam, totumque ^h quidquid in illo et virtutis diviniæ est et infirmitatis humanæ ad nostræ reparationis tendat effectum, ⁱ proprie tamen in morte crucifixi, et in resurrectione ^j mortui, potentia baptismatis novam creaturam condit ex veteri: ut in renascentibus et mors Christi operetur, et vita, dicente beato Apostolo: **719** *An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti ^k enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus* (*Rom. VI, 3, 5*); et cætera quæ latius magister gentium ad commendandum sacramentum baptismatis disputavit: ut apparet ex hujus doctrinæ spiritu, regenerandis filiis hominum, et in Dei filios adoptandis, illum diem ^l esse et illud tempus electum, in quo per similitudinem formamque mysterii ea quæ geruntur in membris, his quæ in ipso sunt capite gesta, congruerent: dum in baptismatis regula, et mors intervenit interfectione peccati, et sepulturam triduanam imitatur

D collect. 24 cum editis ante Quesn., *servanda est discretio*. Quidam codd., *districtio*.

^e Ita textus apostoli et plerique nostri codices. Exemplar Vat. collect. 24 ac tria alia a Quesnello in marg. laudata, *scientia*. Apud Justellum et Cresc. ac in alio Thuan., *sapientia*. In cod. Veron. Cresc. priori caractere *sapientia*, posteriori *scientia*.

^h Al., *quod in illo*.

ⁱ De Consecr. dist. 4, *Proprie in morte*, c. 43.

^j Editi ante Quesn. cum mss. Vat. Hisp. et Isid., *ex mortuis*. Paulo post iidem editi cum Vat. Reg. collect. 4 et Vindebon. collect. 5 ac Justello præmittunt nomen *Paulo* voci *Apostolo*.

^k Particulam *enim* a Quesn. expunctam revocavimus ex mss. collect. 4 Dion., Hadrian., Hisp. et Isid. atque aliis. Dein Vindeb. Hisp., *in morte*.

^l Vindeb. Hisp. et Veron. Cresc. cum Justello delect *esse*. Deerat etiam in Vindeb. collect. 5, sed antiqua manu suppletum.

trina demersio, et ab aquis elevatio, resurgentis in-
ter est de sepulcro. Ipsa igitur operis qualitas docet
celebrandæ generaliter gratiæ eum esse legitimum
diem in quo orta est et virtus muneris et species
actionis. Ad cuius rei confirmationem plurimum valet
quod ipse Dominus Jesus Christus, postea quam re-
surrexit a mortuis, discipulis suis, in quibus omnes
Ecclesiarum præsules docebantur, et formam et po-
testatem tradidit baptizandi, dicens: *Euntes^a docete
omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii,
et Spiritus sancti* (Matth. xxviii, 19). De quo utique
eos etiam ante passionem potuisset instruere, nisi
proprie voluisset intelligi regenerationis gratiam ex
sua resurrectione cœpisse. Additur sane huic obser-
vantiz etiam Pentecostes ex adventu Spiritus sancti
sacrata solemnitas, quæ de paschalis festi pendet ar-
ticulo. Et cum ad alios dies alia festa pertineant, hæc
semper ad eum diem qui resurrectionis Domini est
insignis occurrit: ^b porrigens quodammodo auxiliantis
gratiæ manum, et eos quos a die Paschæ aut mo-
lestia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut na-
vigationis difficultas interclusit, invitans, ut quibus-
libet necessitatibus impediti, desiderii sui effectum
dono sancti Spiritus consequantur. Ipse enim uni-
genitus Dei in fide credentium et in virtute operum
nullam inter se et Spiritum sanctum ^c voluit esse
distantiam, quia nulla est diversitas in natura, dicens:
*Rogabo ego Patrem, et alium 720 Paracletum dabit
vobis, ut vobiscum sit in æternum^d Spiritus veritatis*
(Joan. xiv, 16). Et iterum: *Paracletus autem Spiritus
sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos do-
cebit omnia, et suggeret universa quæcumque dixi vobis*
(Ibid., 26). Et iterum: *Cum venerit ille Spiritus ver-
itatis, ille diriget vos in omnem veritatem* (Joan. xvi,
13). Cum itaque veritas Christus sit, et Spiritus san-

ctus, spiritus veritatis, nomenque Paracleti ^e utrique
sit proprium, non dissimile est festum ubi unum est
sacramentum.

CAP. IV. *Ex apostolico exemplo baptisma in Pente-
coste celebrari.* — ^f Illoc autem nos non ex nostra
persuasione defendere, sed ex apostolica auctoritate
servare, satis idoneo probamus exemplo, sequentes
beatum apostolum Petrum, qui in ipso die quo omnem
credentium numerum promissus Spiritus sancti reple-
vit adventus, trium millium ^g populum, sua prædi-
catione conversum, lavacro baptismatis consecravit.
Quod sancta Scriptura, quæ apostolorum actus con-
tinet, fideli historia docet dicens: *His auditis com-
puncti sunt corde, et dixerunt ad Petrum et reliquos
apostolos: Quid faciemus, viri fratres? Petrus vero ad
illos: Pœnitentiam, inquit, agite, et baptizetur unus-
quisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem
peccatorum vestrorum; et accipietis donum Spiritus
sancti. Vobis enim est ^h repromissio, et filia vestra, et
omnibus qui longe sunt, quoscumque advocaverit Domi-
nus Deus noster. Aliis etiam pluribus verbis testificatus
est, et exhortabatur eos dicens: Salvamini a genera-
tione ista prava. Qui ergo receperunt sermonem ejus,
baptizati sunt, et appositæ sunt illa die animæ circiter
tria millia* (Act. ii, 37-41).

721 CAP. V. *In necessitatis casu omni tempore
baptizandum.* — Unde quia manifestissime patet ba-
ptizandis in Ecclesia electis hæc ⁱ duo tempora, de
quibus locuti sumus, esse legitima, dilectionem ve-
stram monemus ut nullos alios dies huic observantiæ
miscatis. Quia [Ed. Cap. VI] ^j etsi sunt alia quoque
festa, quibus multa in honorem Dei reverentia de-
beatur, principalis tamen et maximi sacramenti cu-
stodienda nobis est, mystica et rationalis exceptio;
^k non interdicta licentia, qua in baptismo tribuendo

^a Cod. Vat. Reg. addit *ergo*. Editiones Quesnello
antiores cum Vindeb. collect. 5 et mss. collect. 24,
ergo nunc.

^b Eadem editio cum mss. collect. 24 corrupte,
*porrigens quodammodo auxiliantis gratiæ manum, ut
hi quos a die Paschæ... interclusit invitos, aut quibus-
libet necessitatibus impeditos, desiderii, etc.* Quesn.
ex suis codicibus emendavit, quibus reliqui nostri
favent.

^c Ms. Vindeb. Hisp. inserit *Domini*; post pauca
delet *ego*.

^d Cod. Vindeb. collect. 5, utriusque Hisp. et Vat.
Isid. nec non Veron. Crescon. cum Merlino, Justello,
et aliis antiquioribus editis præmissa virgula, *spiri-
tum veritatis*. Post pauca *mittet Pater meus* in quibus-
dam mss. et Justell. *Ipse diriget vos* in Vat. Reg.

^e Ms. Hisp. et Isid., *utriusque*.

^f De Consecr. dist. 4, *Propria in morte*, §. *Hoc
autem*, c. 13.

^g Non pauci codices, *populorum*.

^h Codd. collect. 21, *repromissio hæc*. Aliquanto
post *appositæ sunt in illa die* in utrisque Vindebon.
collect. 5 et Hisp., in Vercell. Hadrian., in Veronen.
Cresc., et apud Justellum.

ⁱ De Consecr., dist. 4, *Duo tempora*, c. 12.

^j Particulam *etsi* pro *si*, quam subsequens particula
tamen videtur exigere, a Quesnello licet exclusam
restituimus ope mss. Vat. Reg. collect. 1, Vindebon.
collect. 5, secunda manu, et aliorum Vat. collect.
21 ac 24. Mss. Hisp. et Isid. omittunt tum *etsi*, tum *et*.

^k Quesnellus, qui varias hujus loci lectiones pro-
ferit not. 2, prætulit hanc *mystica, et rationalis exem-
ptio*, eaque potissimum de causa, quia Dionysii et
Cresconii esse credidit illam, quæ in Justelli editione
profertur. Nos vero textui inseruimus lectionem puri
Dionysii Vat. 5845, quæ præterea confirmatur ne-
dum antiquo cod. Cresconiano Vat. 1347, sed etiam
Vat. Reg. collect. 1, item Vat. collect. 3, et alio cod.
Dionysiano, quem Harduinus laudat. Idem habet
etiam Vindeb. collect. 5 prima manu; secunda vero
fuit emendata solum vox *rationalis* pro *rationalis*.
Codd. Hisp. et Isid. quos ex puro Dionysio profectos
liquet, habent uti Thuan. et Trecopith. collect. 5
mystice, vel mysticæ rationalis exceptio: quod ad no-
stram quidem lectionem accedit, discrepat autem
quam maxime ab illa quam Quesnellus prætulit.
Hanc in aliquot codd. coll. Hadrianæ, quos Justel-
lus secutus est, reperimus. Editi ante Quesn. cum
Merlino et nonnullis codd., *mysticæ rationis exceptio*.
Unus Vercell. et Veronen. Crescon., *mystica, et ra-
tionalis exemptio*. Hic autem *exceptio, seu exemptio*,
significat, præter Pascha et Pentecosten, quæ festa
ob mysticam et rationabilem causam baptismati ad-
ministrando assignata sunt, cæteros dies festos,
cum eandem causam non recipiant, *mystica, et ra-
tionalis exceptio* ab eo ministerio fuisse exemptos;
ac præterea hanc exceptionem esse servandam, nisi
necessitas aliquo peculiari casu aliter postulet, ut in
sequentibus additur.

^l De Consecr., dist. 4, *Si qui necessitate*, c. 16.

quolibet tempore periclitantibus subvenitur. Ita enim ad has duas festivitates connexas sibimet atque cognatas, incolumium et in pacis securitate degentium libera vota differimus, ut in mortis periculo, in obsidionis discrimine, in persecutionis angustiis, in timore naufragii, nullo tempore, hoc veræ salutis singulare ^a præsidium cuiquam denegemus.

722 CAP. VI. *Christi ad baptisma Joannis accedentis mysterium.* — ^b Si quis autem Epiphaniæ festivitatem, quæ in suo ordine debito honore veneranda est, ob hoc ^c æstimat privilegium habere baptismatis, quia hoc ^d quidam putant, quod in eadem die Dominus ad baptismum sancti Joannis accesserit; sciat illius baptismi aliam gratiam, aliam fuisse rationem; nec ad eandem pertinuisse virtutem. qua per Spiritum sanctum renascuntur, de quibus dicitur: *Qui non ^e ex sanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt* (Joan. 1, 13). Dominus quoniam nullius indigens remissione peccati, nec quærens remedium renascendi, sic voluit baptizari, quomodo ^f et voluit circumcidi, hostiamque pro se emundationis offerri (Matth. 23, 15): ut qui factus fuerat ex muliere, sicut Apostolus ait, beret et sub lege (Galat. 3, 1), quam non venerat solvere, sed implere (Matth. 23, 17), et implendo finire, ^g sicut beatus Apostolus prædicat dicens: *Finis autem legis Christus ad justitiam omni credenti* (Rom. 10, 4) Baptismi autem sui in se condidit sacramentum, quia *in omnibus primatum tenens* (Colos. 1, 18) se docuit esse principium. Et tunc regenerationis potentiam sanxit, quando de latere ipsius profluxerunt sanguis redemptionis, et aqua baptismatis (Joan. 19, 34). Sicut ergo vetus testamentum novi testificationis fuit, et lex per Moysen data est, gratia autem et veritas per

A *Jesum Christum facta est* (Joan. 1, 17): ^h sicut diversa **723** sacrificia unam hostiam præformarunt, et inultorum agnorum occisio illius immolatione finita est, de quo dicitur: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi* (Joan. 1, 29); sic et Joannes non Christus, sed Christi prævius; non sponsus, sed sponsi amicus, fuit adeo fidelis et non sua quærens, sed quæ Jesu Christi, ut se profiteretur ad solvenda calceamenta pedum ejus indignum (Matth. 23, 11; Luc. 11, 16): quoniam ipse quidem baptizaret in aqua in penitentiam, ille autem baptizaturus esset in Spiritu sancto et igni (Ibid.); qui duplici potestate et vitam redderet, et peccata consumeret. His itaque, fratres charissimi, tot ac tantis existentibus documentis, quibus omni ambiguitate submota, evidenter agnoscitis, in **B** baptizandis electis, qui secundum apostolicam ⁱ regulam et exorcismis scrutandi, et jejuniis sanctificandi, et frequentibus sunt prædicationibus imbuendi, ^j duo tantum ^k tempora, id est Pascha, et Pentecosten, esse servanda; hoc ^l vestræ indicimus charitati, ut ab apostolicis institutis nullo ulterius recedatis excessu. Quia inultum post hæc esse non poterit, si quisquam apostolicas regulas in aliquo crediderit negligendas.

724 CAP. VII. *De concilio quotannis Romæ celebrando.* — Quare illud primitus pro custodia concordissimæ unitatis exigimus, ut, quia saluberrime a sanctis Patribus constitutum est, binos in annis singulis episcoporum debere esse conventus, terni semper ex vobis ^m ad diem tertium kalend. Octobr. Romam fraterno concilio sociandi, indissimulanter occurrant: quoniam, adjuvante gratia Dei, facilis poterit provideri ut in Ecclesiis Christi nulla scandala, nulli nascantur errores, cum coram beatissimo apostolo Pe-

^a Editi ante Quesn. cum solis nostris mss. collect. 24 remedium.

^b De Consecr., dist. 4, *Si quis autem Epiph.*; et in Decret. iv. l. 1.

^c Exemplar Vat. Dionysii cum Hisp. Isid. et duobus Cresconii mss., *existimat*.

^d Vide not. 3 Quesn.

^e Unus cod. Vercell. et Vat. collect. 11, cum editis ante Quesnellum, *ex sanguinibus*. Mox Veron. Cresc. et Vat. collect. 24, *ex voluptate carnis*.

^f Inserimus particulam et ex Vat. Reg. collect. 1, ex puro Dionys. Vat., ex Vindeb. collect. 5, quibus concinunt utraque mss. Hisp., Vat., Isid. et duo codd. Cresconii. Merlinus cum ms. Vat. collect. 24, *sicut voluit circumcidi*. Paulo post quidam codd. cum antiquioribus editis, *sed adimplere*.

^g Mss. Vat., Hisp. ac Isid., et Veron. Cresc. cum Justello, et sicut. Vindeb. Hisp., *sicut Apostolus ait dicens*.

^h Editi ante Quesn., *sic diversa*. Mox, præformarunt (quod Quesnellus retinisset libenter, nisi auctoritate Dionysii, Cresc. et quinque mss. substituendum putasset reformarunt, uti monuit not. 4) nos restitimus ex præstantissimis codd. Vat. Reg. collect. 1, alio Vat. collect. 3 aliisque pluribus trium aliarum collectionum 11, 21 et 24, quibus favet etiam Vindeb. collect. 5, in quo prima manu erat quidem reformarunt; sed ab antiquo amanuensi, qui codicem cum alio vetustiori contulit, emendatum fuit performaverunt. Post pauca quidam codices peccata mundi.

ⁱ Duo codices Vatt. collect. 21, *doctrinam*. Vide

not. 5 Quesn.

^j Vide not. 6 Quesn.

^k De Consecr., dist. 4, *Duo tempora, c. 12*.

^l De Consecr., dist. 4, *Hoc vestræ, c. 10*.

^m Quesnellus in margine *ad diem xiii kal. Octobr.* ex duobus codd. quos esse Thuan. ac Trecopithæan. collect. 5 colligimus ex nostro Vindeb. ejusdem collectionis, qui solus similiter præfert. Sequentem vero textum immutare nolumus ob Dionysii auctoritatem, quam omnes codd. Hadrian., Hisp., Isid. aliarumque posteriorum collectionum secuti sunt. Cæterum tres antiquissimæ collectiones additamentum habent, sed lectione aliquantulum discrepant. Duo Quesnelli codd. Thuan. et Trecopithæan. collect. 5 post voces *indissimulanter occurrant* addunt, Quesnello teste, *et hæc a vobis consuetudo servetur*. Noster Vindeb. ejusdem collectionis: *Romæ fraterno concilio indissimulanter occurrant, et per vos hæc consuetudo servetur*. Item habet cod. Vat. Reg. collect. 1, et solum per oscitantiam librarii omisæ fuerunt voces *occurrant* et *per*. Vat. collect. 3 paulo dissimiliter: *ad diem iii kal. Octobr. Romæ occurrant fraterno concilio, et indissimulanter a vobis hæc consuetudo servetur*. Vulgati quoque ante Quesn. cum mss. collect. 24, *Romam fraterno concilio sociandi occurrant, et indissimulanter a vobis hæc consuetudo servetur*. Editio Nicolini in textu, et aliæ nonnullæ ad marginem, nescimus ex quo codice, *indissimulanter concurrant: quod utique laboriosum non est, si vicissim inter vos hæc consuetudo servetur*. Cod. Vercell. et Justellus, lectione Dionysiana recepta, habent *concurrant*.

tro id semper in commune ^a tractandum sit, ut omnia ipsius constituta, canonumque decreta apud omnes Domini Sacerdotes inviolata permaneant. Hæc autem, quæ vobis, inspirante Domino, insinuanda credidimus, per fratres et coepiscopos nostros ^b Bac-

^a Ita melius ex potioribus et plerisque nostris codicibus, quam tractandam fuerit apud Quesn., vel tractatam fuerit in aliis editionibus ex mss. collect. 12 et 24 in quibus etiam pro in commune perperam legitur in communionem. Mox pro omnia ipsius constituta Vulg. antiquior. cum aliquibus mss. exhibent omnia instituta.

^b Vat. Reg., *Bacyllum*. Vat. collect. 3 cum alio Vat. 542 collect. 24, *Bacellur. et Paschasium*. Vat. Hisp. cum mss. collect. 11 et aliquibus collect. 24, *Vacil-*

lum, aut *Vachillum et Paschasium*. Unus Vercell., *Vacillum*; alius, *Bacillum et Paschasium*. Paulo post Vat Reg. collect. 4 et Vindebon. collect. 5, *apostolicæ sedis statuta*.

^c Ita emendavimus ex Vat. Reginæ collect. 4. Confer. annot. 85 in epist. præcedentem. Quidam codices chronica nota carent. Alii pro *Calepio* præferunt *Calepodio* vel *Calapodio*. Vulgati, *Alipio*.

^d Ms. Vallicell., *indixit*. Mox apud Deusededit *ut quod in duabus provinciis in Ecclesiis improbe gestum*; apud Gerholium vero, *ut quod in duabus provinciæ nostræ Ecclesiis*.

^e Prætulimus omnium auctoritate potiorum codd. duorum Vatt. et unius Vallicell. collect. 8. *Al.*, *omni*. Mox in iisdem duobus Vatt., *Tauromitanis*.

^f Erat in editis, sicut et in aliquot codicibus, *similem querimoniarum* . . . *causam detulerunt*. *Melior* visa est lectio cod. Vallicell. et Gerhobi, *quam con-*

ADMONITIO IN EPISTOLAM SEQUENTEM.

1. Quesnellus, qui conjecturis facile indulsit, sequentem epistolam aliquot conjectionibus in suspitionem adducere studuit, ita ut vel supposititia credatur, eo consilio conficta ut prædia alicujus Ecclesiæ perperam distracta eidem vindicarentur, vel alteri Leoni posterioris ætatis adjudicaretur. Ut autem huic postremæ sententiæ magis assentiretur, illud in causa fuit quod etsi nullum ejus exemplar manuscriptum nancisci potuit (unde potissimum motus fuit ad dubitandum), *pannus tamen ejus*, inquit in notis, *legitur apud Gratianum 12, q. 2, cap. 52, ubi et Leoni tribuitur, et missa inscribitur universis episcopis per Siciliam constitutis. Sed cujus Leonis sit, an primi an secundi, nec antiquæ editiones Gratiani aperiunt, nec recentiores*. Tillemontius not. 9, tom. XV, p. 894, in Leonem singulas Quesnelli conjecturas ad calculum revocavit, et ineptas ostendit; sed de codicibus ne verbum quidem. Nos autem, qui potiora ejus argumenta diluemus in annotationibus ipsi epistolæ subjiciendis, præstantissimos et vetustos codices reperimus, qui supra omnem conjectionem hasce litteras nostro Leoni indubitanter vindicabunt.

2. Hæc itaque epistola nobis conservata fuit in codd. collect. 8, e quibus quatuor memoramus, antiquissimum Vat. 5845, Vallicell. A. S. sæculi ix, unum Vercellensem satis vetustum, et Vat. 1353, qui e vetustissimo Bergomate descriptus fuit. Hujus autem collectionis auctor, qui Dionysio plura valde rara documenta adjecit, usus fuit alia nobis ignota collectione, quæ in Gelasio terminabat, et sæculo vi condita fuerat. Nam usque ad Gelasium monumenta adduntur chronico ordine satis congruo, qui antiquæ collectionis ad hoc usque tempus productæ indicium est, de quo plura dicentur in tractatu de antiquis Canonum et Constitutionum Collectionibus tom. III. Leoni autem Magno eadem epistola in his codicibus explorata assertit non solum ex consulatu qui in Leonis pontificatum cadit, verum etiam ex eo quod inter alias quindecim genuinas epistolas ejusdem pontificis describitur, ita ut de hac una dubium adhuc promovere absque ullo argumento satis certo temerarium sit.

3. Invenitur præterea hæc eadem epistola in ms. libro Vat. 1343 sæculi x, qui fuit Ticinensis Ecclesiæ, nec non in Vat. Ottobon. 297 collect. 23. Accedunt duo auctores antiquiores Gratiano, qui ex eadem epistola nonnulla suis collectionibus inseruerunt, nimirum cardinalis Deusededit lib. iii, cap. 34, in ms. Vat. 3833, et S. Anselmus lib. v, cap. 69, et lib. vi, cap. 189, in pluribus codd. Vaticanis. Tandem, ut alia testimonia omittamus, Gerhobus præpositus Reicherspergensis ineunte sæculo xii totam epistolam ex Germanico codice descripsit in opere de *Ædificio Dei*, cap. 60, quod editum est a P. Pez. in *Thesauro Anecd.* tom. II, part. ii, unde etiam in Germania hujus epistolæ exemplum inveniebatur.

4. Hic tandem monendum est Gerardum Vossium, præpositum Tungrensem, qui primus omnium in appendice Operum S. Gregorii Thaumaturgi editionis Moguntinæ ann. 1604 hanc epistolam typis dedit, usum fuisse codice card. Sirloti. Ex complexu autem cæterorum monumentorum, quæ ex eodem codice se edidisse testatur, nec non ex titulo peculiari quem his litteris ex eodem ms. præfixit, colligimus eum codicem fuisse similem laudato ms. Vat. Ottobon. collect. 23. Potior autem aliorum quos laudavimus codicum auctoritas majorem epistolæ fidem conciliat.

727 * EPISTOLA XVII.

^b AD UNIVERSOS EPISCOPOS PER SICILIAM CONSTITUTOS.

SYNOPSIS. — *Constitutione perpetua episcopis prohibet, quod in duabus Siciliae Ecclesiis improbe gestum, injusteque per episcopos ibidem præsumptum est; qui Ecclesiarum suarum bona illicite alienaverant: cujus decreti violatores ordine et communionem privandos edicit.*

Leo papa universis episcopis per Siciliam constitutis ^c.

Occasio specialium querelarum, curam nobis pro-

^a Scripta 21 Octob. 447.

^b In ms. Vat. Ottobon. 297 collect. 23 et in simili card. Sirloti, ex quo hanc epistolam Vossius edidit, hic titulus legitur: *Edictum S. Leonis papæ urbis Romæ episcopi ad universos episcopos per Siciliam constitutos*. In ms. Vallicell. collect. 8: *Incipiunt decreta S. Leonis papæ urbis Romæ. Leo papa universis episcopis per Siciliam constitutis*.

^c Vulg. addunt, *in Domino salutem*. Ex codd. collect. 8 delevimus

^b videntis generalis ^d indicit, ut quod in duabus provinciæ vestræ Ecclesiis improbe gestum, injusteque præsumptum est, id constitutione perpetua ab, ^e omnium episcoporum usurpatione reseceamus.

728 Tauromitanis enim clericis Ecclesiæ deplorantibus nuditatem, eo quod omnia ejus prædia, vendendo, donando, et diversis modis alienando, episcopus dissiparet; etiam Panormitani clerici, quibus nuper est ordinatus antistes, ^f similem que-

^d Ms. Vallicell., *indixit*. Mox apud Deusededit *ut quod in duabus provinciis in Ecclesiis improbe gestum*; apud Gerholium vero, *ut quod in duabus provinciæ nostræ Ecclesiis*.

^e Prætulimus omnium auctoritate potiorum codd. duorum Vatt. et unius Vallicell. collect. 8. *Al.*, *omni*. Mox in iisdem duobus Vatt., *Tauromitanis*.

^f Erat in editis, sicut et in aliquot codicibus, *similem querimoniarum* . . . *causam detulerunt*. *Melior* visa est lectio cod. Vallicell. et Gerhobi, *quam con-*

rimoniā in sancta synodo, cui præsidebamus, de usurpatione prioris episcopi detulerunt. Quamvis ergo ^a jam ordinatum a nobis sit quemadmodum utriusque Ecclesiæ utilitatibus consulatur, ne tamen hoc perniciosum nequissimæ deprædationis exemplum cuiquam posthac fiat imitabile, hanc præcepti nostri formam apud dilectionem vestram volumus esse perpetuam: qua ^b sine ^c exceptione decernimus ut ne quis episcopus de Ecclesiæ suæ rebus audeat quidquam vel donare, vel commutare, vel vendere; nisi forte ita aliquid horum faciat, ut meliora prospiciat, et ^d cum totius cleri tractatu atque consensu id eligat, quod non sit dubium Ecclesiæ profuturum. Nam presbyteri, vel diaconi, aut cujus-

A cumque ordinis clerici, qui conniventiam in Ecclesiæ damna miscuerint, sciant se ^e et ordine et communione privandos: quia plenum justitiæ est, fratres charissimi, ut non solum episcopi, sed etiam totius cleri **729** studio, ^f ecclesiasticæ utilitatis incrementa serventur, et eorum munera illibata permaneant, ^g qui pro animarum suarum salute propriam substantiam Ecclesiis contulerunt. Data ^h XII kalend. Novembris, Calepio v. c. cons.

EPISTOLA XVIII

I AD JANUARIUM EPISCOPUM AQUILEIENSEM.

^k SYNOPSIS (Ex Dionysio Exigu). — *Quod omnis cuiuslibet ordinis clericus, qui catholicam deserens,*

firmat etiam Vat. 5845, qui causam omittens, accusativum *querimoniā* exigit. Vossius cum mss. Octob. et Vat. 1353, cui *præesse debebamus* textui inseruit: in margine autem notavit, quod in aliis omnibus mss. reperimus, cui *præsidebamus*. Præterea duo codices pro *de usurpatione* habent *de usurpationibus*. Synodum cuius hoc loco fit mentio habitam credimus in kal. Octobr., illamque fuisse ad quam terni ex Sicilia episcopi occurrere debebant, uti ex præcedenti epistola c. 7 liquet.

^a Particula *jam* adijcenda fuit ex præstantioribus mss. Vat. 5845 et Vallicell. ac Gerhoho; decretumque *jam* in Romana synodo latum indicat. Hoc autem peculiare Leonis decretum pro Taurominitana et Panormitana Ecclesiis desideratur, ut desunt alia multa Leonis celebrata: et solum hoc generale ad universos Siculos decretum ab auctore collect. 8 nobis conservatum fuit. Id autem ad cuiusdam Quæsnellianæ objectionis imbecillitatem ostendendam indicandum fuerat.

^b 12, qu. 2, cap. *Sine exceptione*.

^c Duo codd. cum Gerhoho, *sine expectatione*.

^d Inter canones qui concilio IV Carthaginensi in collectione Hispanica, et exinde in vulgatis tribuuntur, hic est canon 52: *Irrita erit donatio episcoporum, vel venditio, vel commutatio rei ecclesiasticæ absque conniventia et subscriptione clericorum*. Licet autem hi canones probabiliter non sint Carthaginensis concilii, antiqui tamen sunt, et in vetustissimis mss. collectionibus Corbeiensi 2, Barberini 3, aliisque etiam Gallicanis diversæ originis reperiuntur cum titulo *Statuta Ecclesiæ antiqua*, et alio ordine ille canon est quinquagesimus. Id autem ostendit hanc Ecclesiæ disciplinam quæ ad alienationem bonorum Ecclesiæ cleri consensum et subscriptiones requirebat, non esse posterioris et remissioris ævi, uti Quæsnellus opposuit, ac si hoc decretum Leoni magno convenire non possit. Statuta illa antiqua ex antiquitate ipsarum collectionum, in quibus *antiqua*, id est antiquiora iisdem collectionibus præferuntur, Leonis ætatem ad minimum attingunt. Quod si Hilarus papa Leonis immediatus successor concilii approbationem in iisdem alienationibus posterius flagitavit, id potius nobis favet: facile enim fuit cautionem a Leone decretam non satis efficacem cursu temporis inventam fuisse, adeo ut majorem cautionem adijciendam Hilarus censuerit. Unde mirum non est si hanc posteriore et strictiore cautionem subsequentes pontifices a Quæsnello allegati num. 5 renovaverit: qua tamen posteriori ævo obsoleta prior Leonina cautio rediit.

^e *Duplex hæc pœna Leonis ætate non infligebatur, nisi forte, quod nonnullis placet, propter gravissima omnium facinora*, inquit Quæsnellus in notis num. 7, et idcirco auctorem epistolæ multo recentiore pronuntiat. At undenam probat inter facinora gravissima accenseri non potuisse facillimam alienationem

B bonorum Ecclesiæ, ex qua plurimum damni in Ecclesiam redibat?

^f Cod. Vallicell. et Gerhoho *ecclesiastica utilitas intemerata servetur*. Vox *intemerata* pro *incrementa* est pariter in duobus aliis mss.

^g Præmissa vox eorum exigit qui, non quæ, ut in Vulg. habetur, sicut et in aliquibus codd. sic: *quæ pro animarum suarum salute fideles de propria substantia Ecclesiis contulerunt*. Ex Vat. 5845 et ex Gerhoho delevimus *fideles de*, et scripsimus *propriam substantiam*, quod ultimum etiam legitur in ms. Vercell.

^h Editi XI kal. Novembris, nullis nostris codicibus suffragantibus, immo etiam refragante Vossii editione, quæ, ut in mss. habet, XII kal. Novembr. In duobus antiquioribus codd. pro *Data* legitur *Danda sub die XII kal. Nov.*, quæ formula num innuere possit hoc pariter generale Leonis decretum constitutum fuisse in synodo coacta III kal. Octobris, in qua decretum particulare pro Ecclesiis Taurominitana et Panormitana editum fuit, ita ut formula *Danda sub die* apposta fuerit ob indicandum diem postea adijciendum, cum epistola mitteretur, aliorum iudicio decidendum relinquimus. Plerique mss. codd. cum editis habent *Calepio*, sed prætulimus lectionem codicis Vat. Otthobon. *Calepio*, quam veriore probavimus annot. 85 (692, 1) in epist. 15. Neque mirum sit quod unicus consul Calepius nominetur sine Ardabure collega, qui in cæteris hujus anni epistolis illi conjungitur. Solum enim Calepius Occidentalem consulem appellare satis usitatum erat. Nonnullas Valentiniani leges hoc anno datas habemus, et licet in plerisque utrique consules signentur, tamen in novella 27, de *Negotiatoribus*, et in novella 3, de *Palatinis*, solus Calepius notatur. Idem mos ex aliis etiam Leonis documentis liquet. Sic e duabus epistolis anni sequentis 19 et 20 prior ad Dorum solum *Posthumianum* Occidentis consulem præfert, altera vero *Posthumianum* et *Zenonem* jungit. Neque difficultatem moveat hanc epistolam eodem die ad eosdem Siculos datam fuisse quo epistola præcedens data præfertur. Ex epistolis enim 41 et 42 ad Ravennum, 136 et 137 ad Marcianum, et 164 ac 165 ad Leonem Augustum patet nostrum pontificem binas identidem epistolas eodem die scripsisse ad eandem personam, cum argumentum distinctum suppetebat.

ⁱ Al. 14. Quæ autem antea 18 erat, nunc 19. Scripta 30 Decemb. 447.

^j Hanc epistolam luculenter vindicavimus in admonitione præmissa epistolæ primæ, ubi etiam mss. et editas collectiones in quibus continetur indicatas invenies.

^k In tabula collect. 5, num. 75, hic titulus describitur: *Ad Januarium episcopum Aquileiensem, de clericis qui in hæresim vel quodlibet schisma prolapsi sunt, minime promovendis*.

hæreticæ se communioni miscuerit, si ad Ecclesiam reverens fuerit, in eo gradu in quo erat (Cresc., quo fuerat) sine promotione remaneat.

LEO episcopus ^a urbis Romæ, JANUARIUS episcopo Aquileiensi.

730 Lectis fraternitatis tuæ litteris, vigorem fidei tuæ, quem olim noveramus, agnovimus, congratulantes tibi quod ad custodiam ^b gregis Christi pastoralem curam vigilanter exsequeris; ne ^c lupi, qui sub specie ovium subintrarunt (*Matth. vii, 15*), bestiali sævitia simplices quosque dilacerent; et non solum ipsi nulla correctione proficiant, sed etiam ea quæ sunt sana corrumpant. Quod ne viperea possit obtinere fallacia, dilectionem tuam duximus commendandam: insinuantes ad animæ periculum pertinere, ^d si quisquam de his qui a nobis in hæreticorum atque ^e schismaticorum sectam delapsus est, et se utcumque hæreticæ communionis contagione macularit respiscens, in communione **731** catholica ^f sine professione legitimæ satisfactionis habeatur. ^g Saluberrimum enim et spiritualis medicinæ utilitate plenissimum est, ut sive presbyteri, sive diaconi, ^h vel subdiaconi, aut ⁱ cujuslibet ordinis clerici, qui se correctos videri volunt, atque ad catholicam fidem, quam jam pridem amiserant, rursus reverti ambiunt, prius ^j errores suos et invenias. Contulimus cum pluribus et præstantissimis codicibus in annot. allegandis. Vaticanum exemplar 5845 puri Dionysii conterre nequivimus, eo quod in eo ob codicis defectum non solum hæc epistola desit, verum etiam postremum caput epistolæ præcedentis (nobis 16) ad Siculos. Cæterum omnes codices ad *Januarium*, præferunt. Editi ante Quesn. ex Merlino inscribunt ad *Julianum*, et in margine ad *Januarium*, sed errore manifesto: nam ipsi codices collect. 12, ex quibus Merlinus suam editionem derivavit, ad *Januarium* exhibent. Vide not. 1 Quesn.

^a Voces urbis Romæ omittuntur in ms. Vindebon. collect. 5.

^b Idem cod. Vindebon. collect. 5 et mss. collect. 21 et 24 cum antiquioribus editis, *gregum Christi*.

^c Intelligendi sunt Pelagiani, quos in Aquileiensem provinciam olim irrepserunt; et in communionem aliquando sine debita errorum et auctorum condemnatione imprudenter receptos Septimus Albinus monuerat; unde Leo Aquileiensi episcopo, ut probabilius est, prædecessori epistolam ^f dedit, qua sic imprudenter receptos, cum idoneis cautionibus recipiendos mandavit. Januarius, qui mox successit, hoc mandatum pastoralis cura exsecutus est, et idcirco laudatur. Vide admonitionem epistolæ ^f præmissam num. 26.

^d 1, qu. 1, *Si quis hæreticæ, c. 42*.

^e *Schismaticorum* mentio, et paulo post illa conditio, si tamen iterata tinctione non fuerint maculati, Donatistas vel Novatianos in Aquileiensi provincia detectos indicare visæ sunt, in quo vide not. 3 Quesn. At generalis regula hic indicatur, omnibus tum hæreticis, tum schismaticis ad Ecclesiam redeuntibus communi, licet occasione peculiaris casus Aquileiensi provincie proponatur. Nemo scilicet sive schismaticus, sive hæreticus ad unitatem catholicam reverens, sine professione legitimæ satisfactionis recipi poterat, etsi esset clericus, ea solum conditione restituebatur in suum gradum, si iterato baptismate non fuisset pollutus; qui enim hoc crimine erant infecti non recipiebantur in clerum, sed publicæ poenitentiae subiciebantur. Confer admonitio-

A ipsos auctores errorum damnari a se sine ambiguitate fateantur: ut sensibus ^k pravis etiam peremptis, nulla sperandi supersit occasio, nec ullum membrum talium possit societate violari, cum per omnia illis professio propria cœperit obviare. Circa quos etiam illam ^l canonum constitutionem præcipimus custodiri. ut in magno habeant beneficio si adempta sibi omni spe promotionis, in quo inveniuntur ordine, ^m stabilitate perpetua maneat; si tamen iterata tinctione non fuerint maculati. Non levem apud Dominum noxam incurrit qui de talibus ⁿ ad sacros ordines promovendum aliquem judicavit. Quod si cum grandi examinatione promotio conceditur inculpatis, multo magis non debet licere suspectis. Proinde dilectio tua, cujus devotione gaudemus, jungat curam suam dispositionibus nostris, **732** et det operam ut circumspecte atque velociter impendantur quæ ad totius Ecclesiæ incolumitatem et laudabiliter ^o suggesta sunt, et salubriter ordinata. Non autem dubitet dilectio tua, nos si, quod non arbitramur, neglecta fuerint quæ pro custodia canonum et pro fidei integritate decernimus, vehementius commovendos: quia ^p inferiorum ordinum culpæ ad nullos magis referendæ sunt quam ad desides negligentesque rectores: qui multam sæpe nutriunt pestilentiam, dum necessariam dissimulant adhibere medicinam. Data ^q in nem in epist. 1, § 4, et annot. 25 in epist. 159. Quare opus non est suspicari Leonem hoc loco sermonem fecisse de Donatistis aut Novatianis Aquileiensibus, de quibus aliunde in provincia Aquileiensi nullum indicium est. Mox ex ms. Vindebon. collect. 5 addidimus verbum est.

^f Quinque codd., sine promotione

^g 1, qu. 7, *Saluberrimum, c. 21*.

^h Duas voces vel subdiaconi adjecit Quesnellus ex Dion. Cresc. Nicolini editione et sex mss. codd. Leguntur quoque in plerique nostris, tribus exceptis, in quibus omittuntur, ut etiam desunt in epist. 2 ad Septimum, in qua hæc eadem sententia repetita invenitur.

ⁱ 1, qu. 1, *Omnis cujuslibet, c. 112*.

^j Ms. Vindebon. collect. 5, errorem suum et ipsos auctores damnari. Justellus quoque cum duobus codicibus habet tantum, *auctores erroris*. Alius cod., *damnatos pro damnari*.

^k Cod. Vindebon. collect. 5, *pravis et dudum peremptis*, uti legitur in epist. 2 ad Septimum. Mox sperandi vocem exhiberi in omnibus et mss. et excusis confessus est in postilla marginali Quesnellus; at *suspicio*, inquit, legendum *spirandi*. Quinque nostri codices habent, *desperandi*, cæteri autem *sperandi*.

^l Cod. Vat. collect. 11, *canonicam*. Quæ vero hic intelligatur canonum constitutio exposuimus in admonitione ad epist. 1, num. 18. Confer etiam not. 2 Quesnelli.

^m Vindebon. mss. collect. 5, in *perpetua stabilitate permaneat*. Mox idem codex, *iterata tinctionis sacrilegio*.

ⁿ Vulgati ex Dionysio ac cæteris collectionibus quæ a Dionysiana originem ducunt, ad sacros promovendos ordines judicari. Aptior visa est lectior cod. Vindebon. collect. 5, quæ aliam a Dionysio originem habet.

^o Editi Quesnello anteriores cum mss. collect. 21, *digesta sunt*.

^p Dist. 86, *Inferiorum culpæ, c. 1*.

^q Duæ sunt antiquæ diversæ originis collectiones ex quibus hæc epistola in alias posteriores derivata

kalend. Januarii, Calepio et Ardabure viris clarissimis consulibus.

EPISTOLA • XIX.

^b AD DORUM BENEVENTANUM EPISCOPUM.

^c SYNOPSIS. — I. Dorum de perturbato presbyterii ordine, primosque presbyteros juri suo cedentes redarguit. — II. Suum cuique ordinem vindicat pro ordinationis tempore; primis, qui cesserant, ad infimum relegatis.

733 Dilectissimo fratri Doro, Leo episcopus.

Judicium, ^d quod de te sperabamus, dolemus esse frustratum, quando ea te commisisse perspicimus quæ omnem ecclesiasticæ sanctionis regulam culpabili novitate ^e fœderent: eum plenissime noveris, quanta sollicitudine per omnes Domini Ecclesias paternorum velimus canonum præcepta servari, et hanc maxime curam ad sacerdotes universarum plebium pertinere, ut sanctarum constitutionum regulæ nullis corrumpantur excessibus. Unde miramur te,

videtur, nimirum collectio Dionysiana et quinta. In Dionysiana et apud Cresconium ejus exscriptorem etiam in antiquissimo ms. Veronensi notatur dies *iii kal. Januar.* In mss. vero collectionis 5 duo codd. Thuan. et Trecoptiæan., Quesnello teste not. 4, habent *kal.*, vel *iii kal. Julias*. Duo autem nostri Vindeb. ejusdem collect. 5 discrepant; alter enim signatus num. 59, quem uti præstantiorem in variantibus adhibuimus, præfert *iv non. Januar.*, alter vero signatus num. 42, *iv kalendas Julias*. Codices cæterarum collectionum Vat., Hisp., Isid., Hadrian., et aliarum posteriorum, cum Dionysio conveniunt in mense, et plerumque etiam in die: tres enim mss. libri tantum notant *xiii kal. Januarias*, unus Vercellensis *iv kal.* Codex autem Vindebonensis collectionis Hispanicæ, et editi ante Quesn. ex mss. collect. 24 et Merlino tum in mense tum in die discordant: primus enim signat diem *iii kal. Julii*, secundi autem *pridie*, vel *iii kal. Julias*. In hac varietate Dionysii auctoritatem (cum qua in mense convenit etiam unus codex collect. 5 in die autem conveniunt inter cætera unum saltem exemplar ejusdem collect. 5 a Quesnello laudatum, et duo nostra Vindeb. Hisp. et Vat. collect. 24) præferendam duximus; et hac de causa istam epistolam post litteras ad Turribium et ad Siculos collocavimus, quibus præponenda fuerat, si ex aliis lectionibus mensi Junio ascribenda fuisset. Quoad consularem vero notam editi cum plerisque mss. exhibent *Alipio et Ardabure vv. cc. consulibus*. Quesnellus in margine: *Al., Calipio aut Calepio*. Nos invenimus *Calipio* in duobus mss. Vindebon. collect. 5 et in Veneto collect. 12; *Calepio* edidimus ex rationibus allatis annot. 85 (692 1) in epist. 15.

^a Al. 18. Quæ autem antea 19 erat, nunc 20. Scripta 8 Martii 448.

^b Exstat in mss. collect. 5, 11, 12, 13 et 20 usque ad 25. Codice S. Crucis in Hierusalem collect. 20 et Vat. Ottobon. 332, ad *Theodorum* inscribunt. In tabulis vero Beneventanæ Ecclesiæ *Dorum* appellatur, ut in cæteris mss. vocatur. Solum in codd. collect. 21 *Doroleus* per errorem scribitur, in unam conjunctis duabus vocibus *Doro Leo*, quæ in inscriptione epistolæ leguntur.

^c In tabula collect. 5 capite ultimo hic titulus legitur: *Ad Dorum Beneventanum episcopum objurgationis epistola*. In mss. autem S. Crucis: *De presbytero in aliorum injuriam promoti, et de eis qui eum sibi præponi poposcerunt*.

^d Duo codd. Quesn. et noster Vindebon. collect. 5 addunt nostrum. Mox pro *dolemus* in ms. S. Crucis *dollemus*. Hoc autem ex textu quidam non leviter

quem ^f auctoritatum apostolicæ sedis observantissimum esse convenerat, tam negligenter, ac pœtus insolenter, egisse, ut traditarum tibi legum non custos, sed transgressor **734** existeres. Libello etenim Pauli presbyteri tui, qui in subditis habetur, cognovimus, apud te novo ambitu fœdoque & collatō presbyterii ordinem fuisse turbatum; ita ut unius festina et immatura profectio, quædam eorum dejectio facta sit, ^h quorum honorem ætas commendabat et nulla culpa minuebat. Quod si ambientis intentio, aut imperita faventium studia id quod nunquam habuit consuetudo poscebant, ut incipiens emeritis et novellus præferretur antiquis, tuæ fuerat industriæ atque doctrinæ ut injusta petentium desideria rationabili auctoritate cohiberes; ne quem ⁱ sacerdotali prope provehebas honore, ad injuriam eorum quibus sociabatur inciperet, ^j minorque se feret, dum in illo non humilitatis virtus, sed elationis vitium roboraretur. ^k Neque enim ignorabas

colligunt, Dorum consecratum videri Beneventi episcopum ab ipso Leone, qui idcirco queritur iudicium, seu spei de ipso conceptam, cum scilicet eum Beneventanis episcopum dedit, frustratam fuisse. E Romano etiam clero eductum indicare videntur illa, cum plenissime noveris, etc. atque illa: *te, quem auctoritatum apostolicæ sedis observantissimum esse convenerat*.

^e Idem duo codd. Quesn., *violarent*.

^f Auctoritates apostolicæ sedis sunt constitutiones Romanorum pontificum. Vide annot. 81 (691 f) in epist. 15.

^g Ita aliquot nostri, et Quesnelli codd. melioris notæ. Al. *colluvio*.

^h Editi ante Quesn. cum mss. collect. 21 et 24 *quos ætas commendabat*. Cod. S. Crucis collect. 20, *quos et ætas commendabat*. Editio Quesn., *quorum ætas ordinem commendabat*. In mss. collect. 11 idem legitur, omissa voce *ordinem*. Æquiorum lectionem cod. Vindeb. collect. 5 secuti sumus. *Honor sacerdotii intelligitur, unde etiam infra, sacerdotali honore*.

ⁱ Ita Quesnellus. Anteriores editiones voci *sacerdotali* præponunt præpositionem *in*. Ms. Vindebon. collect. 5, *in sacerdotio prope provehebas ad injuriam*. Cod. S. Crucis, *in sacerdotalem prope provehebas honorem*. Quesn. in margine ex aliquo ipsius codice, *ne quem sacerdotio provehebas*.

^j Editi Leonis, præmisso puncto, habent corrupte cum mss. Vat. collect. 21 et 24, *Miror, quis feret*. Dein codd. collect. 21 pro *elationis* habent *furoris*. Mss. autem Vindebon. collect. 5, Vat. collect. 11, Venet. S. Marci collect. 12, et Vat. collect. 24, *fortioris* præferunt. In ms. S. Crucis collect. 20 aliisque duobus Cantabrig. et Thuan. a Quesnello laudatis, *D furoris vitium superaret*; et in Vat. collect. 11, *furoris vitium reprobaretur*. Labbeus in margine annotavit: *Alias, inciperet major quasi feret, dum in illo non humilitatis virtus, sed furoris vitium roboraretur*. In textu retinimus lectionem Quesnelli ex Merlino, et editionibus conciliorum, eo quod *elationis* nomen Leoninis quoque editionibus comprobatum, *humilitati* opponatur, totique contextui magis congruat, quam *furoris*, vel *fortioris*.

^k Editi Quesnello anteriores cum unico nostro cod. Vat. 541 collect. 21, *Neque enim ignorabas dixisse Dominum, quod qui se humiliat exaltabitur, qui vero se exaltat humiliabitur; eundemque dixisse: Quicumque vult inter vos major ferri, sit vester minister; et quicumque voluerit inter vos primus esse, erit vester servus. Vos autem quæritis de pusillo crescere, et de honore majores esse*. Ita etiam Leonis codex, quo hæc-

735 dixisse Dominum, quod qui se humiliat, exaltabitur; qui vero se exaltat, humiliabitur (Luc. xiv, 11; et xviii, 14): eundemque dixisse: Vos autem queritis de pusillo crescere, et de majore minores esse. Utrumque enim inordinatum, utrumque præposterum est; et omnis laborum fructus aufertur, omnis meritorum mensura vacuatur, si tantum quis assequitur dignitatis, quantum adulationis obtinuit; ut cupiditas eminendi non solum superbientem minuat, sed etiam conniventem. Si vero, ut asseritur, primi secundique presbyteri, circa ^a Epicarpium sibi met præponendum, tanta huic assentatio fuit, ut illum cum sui dedecore poscerent, honorari, nec hoc quidem illi proprio se judicio dejicientibus tribui debuit, quod volebant: ^b quia tam miseræ voluntati dignius te fuerat obviare quam cedere. Deformis autem et ignava subjectio bene sibi consciis, et non irritam facientibus gratiam Dei, præjudicare ^c non potuit, ut primatus suos quocumque commercio in alterutrum transferentes, subsequentium suorum minuerent dignitatem ^d et quia ultimum sibi anteposuerant, cæteris præmineret.

. CAP. II. — Prædicti igitur presbyteri, qui indignos

marus usus fuit opusc. 44 de Jure metropol. c. 17. Omnes vero alii codices a nobis adhibiti, id est codd. quatuordecim, et quinque a Quesnello inspecti omitunt textum *Quicumque vult, etc.*, usque ad illa, *erit vester servus*. Idem pariter nostri codices, excepto unico Vindebonensi collect. 5, post voces *eundemque dixisse* subjiciunt statim, *Vos autem queritis de pusillo crescere*. Quesnellus vero cum laudato ms. Vindebonensi voces *eundemque dixisse* transtulit ante verba *qui vero se exaltat*. Illa porro *Vos autem queritis, etc.*, ut in nostro textu allata, non sicuti Christi verba caractere, uti vocant, cursivo, sed quasi Leonis textum caractere rotundo expressit. Dein *et de majore minores esse* legitur non tantum in quinque mss. Quesnelli, verum etiam in nostris Vindebon. collect. 5, Vat. collect. 11, Vat. et Veneto collect. 12, S. Crucis collect. 20, Veneto collect. 22, Vat. Regiæ 139 collect. 24, et in uno Fesulano. In codicibus autem collect. 21, 23, et uno Vat. 544 collect. 24, *et de honore majores esse*. Post primam Quesnelli editionem Richardus Simon in novis observationibus ad textum, et versiones novi Testamenti c. 21 pag. 458, monuit hæc verba *Vos autem queritis, etc.*, Leonem sumpsisse ex exemplari Evangelii secundum Matthæum c. xx, ubi illa in ejus codice perinde erant inserta, ac in Cantabrigensi, ac quatuor aliis mss. exemplaribus inveniuntur. Dein vero non *de majore minores*, sed *de minore majores esse* legendum contendit. Quesnellus in secunda editione, not. 3, Richardi lectionem *de minore majores esse* optime refellit. Quæ enim a Leone subjiciuntur, *Utrumque enim inordinatum, utrumque præposterum*, duo sibi invicem opposita indicant fuisse præmissa. Non opponuntur autem *de pusillo crescere, et de minore majores esse*; sed *de pusillo crescere, et de majore minores esse* opponi manifestum est. Leo autem perstringere voluit tum Epicarpium, qui ex infimo ad primum locum ascendit, tum illos duos presbyteros, qui e primis gradibus in Epicarpium gratiam recedentes, minores fieri consenserant. Plerique et potiores etiam codices Leonis lectioni *de majore minores esse* a Quesnello et a nobis receptæ favent; immo favent etiam exemplaria Latina Evangeliorum a Richardo memorata, quæ eandem lectionem præferre fatetur. Congruit quoque antiquissimum Evangelium Vercellense a P. Josepho Blanchinio no-

se honoris sui ordine sunt professi, licet privati etiam sacerdotio mererentur; tamen, ut eis pro apostolicæ sedis pietate parcat, ultimi inter omnes Ecclesiæ presbyteros habeantur; et, ut judicii sui sententiam ferant, inferiores etiam illo erunt quem propria sententia sibi met prætulere: cæteris omnibus presbyteris in eo ordine permanentibus, quem unicuique ordinationis suæ tempus ^e ascripsit. Nec quisquam præter prædictos duos imminutæ dignitatis **736** patiatur injuriam, sed in eorum tantummodo statum hoc recurat opprobrium, qui novello et immature ordinato inferiores fieri delegerunt; ut illam evangelicam sententiam ad se sentiant pertinere, qua dicitur: *Quo judicio judicaveritis, judicabitur de vobis: et qua mensura mensi fueritis, ^f eadem remetiatur vobis* (Matth. xvii, 2; Marc. iv, 24; Luc. vi, 38). Paulus vero presbyter ordinem suum, de quo laudabili firmitate non cessit, obtineat: nec ulterius aliquid in cojusquam præsumatur injuriam; ita ut dilectio tua, quam non immerito tota facti hujus pulsat invidia, hoc saltem remedio curare se properet, ut ^g sine dilatione hæc quæ decernimus tradantur

vissime editum in opere cui titulus *Evangelium quadruplex*, ut videre est cap. xx Matthæi post versum 28; et alia vetusta ac potiora exempla pro eadem lectione laudantur a P. Petro Sabatier in idem caput xx Matth. pag. 120, ubi de hoc assumpto plura disserit. Duos tantum codices Evangeliorum pro Richardi lectione memorat, quibus adjiciendum est nostrum vetustum exemplar Veronense ab eodem Blanchinio editum. Ex tot vero jam vulgatis Evangeliorum antiquissimis exemplaribus, quorum quædam ipsius Leonis ætatem creduntur excedere, clare liquet hæc verba, *Vos autem queritis, etc.*, in evangelico Matthæi textu olim inserta, et lecta fuisse, uti verba Christi inter versus Vulgatæ editionis 28 et 29, licet lectione in altero comate aliquantulum diversa. Quidquid autem credatur, utra lectio evangelico contextui magis congruat, cum certum ex dictis sit Leonis menti atque contextui illam convenire quam recepimus, quæ non tam in pluribus ac potioribus mss. Leonis quam in plerisque antiquissimis Evangeliaris invenitur; nihil profecto dubitandum est quin ex aliquo simili Matthæi exemplo hunc textum S. pontifex sumpserit. Cum porro ex his constet textum *Vos autem queritis, etc.*, a Leone recitari uti verba Christi apud Matthæum; antecedentia vero ex Luca decerpserit, consequens fit, voces *eundemque dixisse* in fere omnibus collectionibus, et mss. Leonis recte et jure præmitti iisdem verbis *Vos autem queritis*, ut aliud Christi testimonium ex alio Evangelista sumptum indicetur, nec nisi perperam in aliis codd. et apud Quesnellum hinc fuisse abstractas, et antea ita traductas, ut unum eundemque Lucæ textum intersecent, ac in duos dividant.

^a Tria mss. Quesn., *Epicandium*; duo nostra, *Epicandium presbyterum*. Post pauca cod. S. Crucis delet huic, forte melius, videtur enim superfluum.

^b Editi, *cui tam miseræ*. Magis placuit lectio codicis S. Crucis, cui favent illi qui præferunt *qui*.

^c Duo mss., *non poterit*; et paulo post *minuerint*, et *anteposuerint*.

^d Cod. S. Crucis, *quia ultimum sibi anteposuerint, ut cæteris præmineret*. Editi ante Quesn. cum aliquot mss. *Et quem ultimum, etc.*

^e Tres codd., *ascribit*.

^f Quædam mss. delent *eadem*.

^g Hæc lectio ms. S. Crucis contextui magis con-

effectui; ne si iterato ad nos imploratio justa confu-
gerit, necesse sit severius commoveri, cum, his quæ
male sunt facta correctis, malimus redintegrare
disciplinam quam augere vindictam. Executionem

A vero præceptionum nostrarum fratri et coepiscopo
nostro ^a Julio commisisse nos noveris, ut omnia ^b illi-
co, quemadmodum constituimus, roborentur. Data
^c VIII idus Martii, Posthumiano viro clarissimo consule.

EPISTOLA ^d XX,

^e AD EUTYCHEN CONSTANTINOPOLITANUM ABBATEM.

^f SYNOPSIS. — *Rescribit, sibi de Nestoriana hæresi reviviscente Eutyche litteris admonito, zelum illius placuisse.*

737 ^g Dilectissimo filio EUTYCHE presbytero, LEO
episcopus.

Ad notitiam nostram tuæ dilectionis ^h epistola re-
tulisti, quod Nestoriana hæresis quorumdã rursus
studiis pullularet: Sollicitudinem tuam ex hac parte
nobis placuisse rescribimus, quoniam index animi
tui est sermo, quem sumpsimus: unde ⁱ non ambi-
gas auctorem catholicæ fidei Dominum tibi in omni-
bus adfuturum. Nos autem cum plenius, quorum hoc
^j improbitate fiat, potuerimus agnoscere, necesse
est, auxiliante Domino, providere: quatenus nefan-
dum virus, dudumque damnatum, radicitus possit
extingui. ^k Deus te custodiat incolumem, dilectissi-
me fili. ^l Datum kalendis Junii, Posthumiano et Ze-
none viris clarissimis consulibus.

739 EPISTOLA ^m XXI,

EUTYCHIS AD S. LEONEM

Nunc primum inter Leonis epistolas inserta.

SYNOPSIS. — ⁿ Epistola Eutyche hæretici: ubi scri-

grua visa est, quam vulgata et aliorum codd., sine
dissimulatione.

^o Mss. S. Crucis collect. 20 et Vat. collect. 11,
Juliano. Quidam opinantur Julium Puteolanum in-
telligi, quem anno sequenti Leo ad Ephesinam syno-
dum legatum misit.

^p Legebatur illi. Quesnellus illic corrigendum in
margine suspicatus est. Veram lectionem suggestit
codex Florentinus S. Marci collect. 13.

^q Quidam codices et editi ante Quesn., *id. Martii.*
At vetustiores et potiores VIII idus, vel chronica nota
erant.

^r Al. 19. Quæ autem antea 20 erat, nunc 25. Scri-
pta 1 Junii an. 448.

^s Sicut hæc epistola continetur in mss. collect. 3,
8 Hisp., Isid. 11, 12, 17, 21, 25 et 24, nec non
apud Sichardum, ita ad præstantiores omnium harum
collectionum codices eandem relegimus. Græcam
versionem ex Græcis mss. collect. 17 Chalcedonensis
adjecimus.

^t Codices collect. Hispanicæ hunc brevem titulum
præferunt: *Ad Eutychem Constantinopolitanum abba-
tem adversus Nestorianam hæresim.*

^u Codices Latini collectionis Chalcedonensis, inter
quos Veronensis sæculi VIII, Græco textui cohæren-
tius præferunt *desiderantissimo filio*; omittunt autem
presbytero, licet hoc nomen in Græco non desit.

^v Plerique nostri codices, ac præsertim illi colle-
ctionis Chalcedonensis habent *litteris.* Retinimus
tamen *epistola* auctoritate præsertim vetustissimorum
codd. collect. 3 et 8. Nunc subjicimus satis opportu-
nam Quesnelli observationem. ^w Epistolam, inquit,
hanc ab Eutyche scriptam fuisse ante factam erroris
sui publicationem, ideo monemus, quia a nonnullis
hoc animadversum non fuisse intelligimus: quibus
errandi forsitan occasio fuit, quod in capite Actorum
Chalcedonensium posita est, tamquam ad eandem
synodum pertineret. Ante eam, inquam, erroris pu-
blicationem, quæ Constantinopoli in Flaviani synodo
facta est, non vero, quantum conjici potest, ante de-
fecta Domni Antiocheni episcopi studio infandi dog-
matis semina. Priusquam enim ad episcopale judi-

738 Τῷ ποθεινοτάτῳ υἱῷ Ἐδνυχῆ· πρεσβυτέρῳ, ἁγίου
ἐπισκόπου.

Εἰς γῶσιν ἡμετέραν διὰ τῶν τῆς σῆς ἀγάπης ἐπιστο-
λῶν ἀνήνεγκας, ὅτι ἡ Nestorianaί αἵρεσις τινῶν πάλιν
ταῖς σπουδαῖς ἀνθεῖ. Τὸν ζῆλον τὸν σὸν ἐκ τούτου τοῦ
μέρους ἡμῖν ἀράσαντα ἀντιγράφωμεν, ἐπειδὴ μνηστῆς
τοῦ σοῦ λογισμοῦ ἔστιν ὁ λόγος ὃν ἰδεξάμεθα. Διὸ μὴ
ἀμφιβάλλῃς τὸν ἀρχηγὸν τῆς καθολικῆς πίστεως τὸν Δεσπό-
την ἐν πᾶσι σοι παρεσόμενον. Ἡμεῖς δὲ ὅτε πληρῆστερον
ἂν τῇ ἀναιδείᾳ τοῦτο γίνεται δυνθῶμεν γινῶναι, ἐπ-
ἀναγκῆς ἔστι, τοῦ Δεσπότην βοηθοῦντος, προνοῆσαι, ἄλλως
οὐδ' ὁ ἀθέμιτος ἰὸς ὁ πάλαι κατακρηθεὶς, ῥιζοθῆν δυνθῆ-
σειθεσθῆναι. Ὁ Θεὸς ὑγιᾶ σε διαφυλάξαι, υἱὲ ποθεινό-
τατε.

*bens ad papam urbis Romæ Leonem, negat in Christo
duas naturas, id est Divinitatis et humanitatis.*

CAP. I. — De mea in Dominum et Deum omnium
Christum spe et fide confidens, ante omnia quidem

cium deferretur ab Eusebio Dorilæi episcopo, jam
apud imperatorem Theodosium delata fuerat a Do-
mno accusatio de reviviscente, Eutyche industria et
artibus, Apollinaris hæresi. Hujus rei testem locu-
pletum habemus Facundum lib. VIII, cap. 5, cujus
verba in dissertatione de causa Eutyche referemus
cum Domni synodica. Ex quibus et compertum ha-
bemus quinam illi essent quos Eutyche apud S. Leo-
nem infamabat tamquam Nestorii sequaces et patro-
nos: clarum est enim de Domino, Theodoreto et aliis
hujusmodi hæc esse intelligenda, qui de anathema-
tizationis per Eutychem Diodoro et Theodoro apud
Theodosium conquesti fuerant. ^x Hactenus ille.

^y Editi ante Quesn. cum aliquot mss., *non ambigi-
mus.* Quesnellus cum aliis codd., præsertim collect.
17 Chalcedon., *non ambigis.* Prætulimus lectionem
antiquissimi Vat. 5845 et Vallicell. A. S. collect. 8,
cui etiam Græca interpretatio concinit.

^z Mss. collect. 21, *importunitate*; melius in mss.
collect. 8, *pravitate.*

^{aa} Exemplaria collect. Chalcedon., *Deus te salvum
custodiat, fili desideratissime.*

^{ab} Hanc chronicam notationem servarunt codd. col-
lect. 17 Chalcedon. et 21.

^{ac} Quæ autem erat 21, nunc 24. Scripta post 22
Novemb. 448.

^{ad} Hæc epistola est antiqua versio ex Græco textu,
qui desideratur. Subjecta legitur collectioni veterum
documentorum ad Nestorianismum pertinentium,
quam ex ms. Casinensi Christianus Lupus, ac dein
Stephanus Baluzius ediderunt. Exhibetur autem in
hac collectione, capite 222, eidemque adjiciuntur
tria alia capitula, nimirum, cap. 223, fragmentum
professionis fidei ab eodem hæretico editæ; cap.
224, testimonium ex epistola Julio papæ afficta; et
cap. 225, anonymi litteræ, quibus ipsa Eutyche episto-
la ad Leonem confutatur. Quesnellus in secunda
editione operum S. Leonis solam Eutyche epistolam
descripsit in appendice dissertationis 7, quæ *De causa
Eutyche* inscribitur. Cum vero ad Leonem fuerit tra-
dita, ex instituti nostri ratione inter ejus epistolas
inserenda fuit; cum præsertim duabus epistolis 23

testis Deus Verbum est, in sensibus hujusmodi dignoscens veritatis probationem; invoco autem vestram sanctitatem in testimonio cordis mei et ratione sensuum meorum atque verborum. Sed pessimus diabolus fascinavit tale studium nostrum et propositum, a quibus vires ejus destrui oportuit. His stimulan omnem domesticam sibi vim, contra me movens [*Leg. movit*] Eusebium episcopum oppidi Dorylaeensis, libellum dantem sancto episcopo Constantinopolitanae Ecclesiae Flaviano et quibusdam aliis inventis in 740 eadem urbe, qui propter diversas causas suas^b convenerant, quomodo haereticum compellavit, non veritate accusationem movens, sed perniciem mihi machinans et perturbationem Ecclesiae Dei. Vocabar ad responsionem accusationis ab ipsorum sanctitate; sed gravi aegritudine super ipsam saecularem retentus, occurri ad purgationem, non ignorans compositam factionem contra salutem meam. Et quidem libellis statim, subscriptione mea his addita, oblati scripta, ostendens de sancta fide professionem meam. Sancto autem Flaviano archiepiscopo neque libellum suscipiente, neque ut legeretur jubente, audiente tamen et respondente

et 24 occasionem dederit. Nec ab ea disjungenda fuere duo sequentia capitula, quae ab eodem Eutyche epistola subnexa sunt. Anonymi vero litterae, cum nec ad Leonem datae fuerint, nec cum epistola Eutycheis sunt necessario conjunctae, hoc loco non sunt exhibendae. Ne tamen lectores hoc documento fraudentur, eas in appendicem rejecimus. Scripta autem fuit haec epistola ab Eutyche postquam ipsum damnavit S. Flavianus in Constantinopolitana synodo die 22 Novembris an. 448. Est idem titulus, qui in ms. Casinensi legitur. Initio autem epistolae adjectimus voces et fide, quas in antea vulgatis omissas suggestit codex Vat. 1319 a P. Cacciaro adhibitus.

^a Hic libellus adversus Eutychem Flaviano et cæteris Patribus Constantinopolitanae synodi oblati, exstat act. 1 concilii Chalcedonensis tom. IV Concil. pag. 930 edit. Venetæ.

^b Perperam in vulgatis, *evenerant*. Mox pro *accusationem movens*, cod. Vat. 1319, *ad accusationem motus*.

^c Intelligit appellationis libellum sua subscriptione signatum, quem una cum *scriptis* professionis fidei suae Flaviano et Patribus Constantinopolitanae synodi ante sententiam oblatum, nec susceptum queritur. *Appellationis libellus* vocatur a Leone epist. 23, de quo vide annot. 10 (col. 752, n. 9) in eandem epistolam. Sicut autem hae Eutycheis litterae ad Leonem missae, solius Leonis nomen in inscriptione praefertunt (unde etiam anonymus, in epistola quae in appendice proferetur, has *ad beatissimum papam sedis apostolicae Leonem* scriptas prodit), ita et *appellationis libellus* his litteris annexus appellationem ad solum Leonem expressisse dicendus est. Cæterum quod de oblato appellationis libello traditur, mendacium est. Solum enim chartam professionis fidei, non vero appellationis libellum ante sententiam Eutychem obtulisse liquet ex actis Constantinopolitanae synodi laudatae, et multo luculentius ex eorumdem actorum relectione in Constantinopolitano conventu habito die 13 Aprilis an. 449, quae omnia actioni primae concilii Chalcedonensis inserta inveniuntur. Post sententiam vero, *turba facta et dissoluto conventu*, cum aliquid de appellatione *silenter* indicasse Florentio Patricio, ita ut nemo alius audierit, ex isdem gestis manifestum est. Vide pag. 406 tom. IV Concil. Oblatam autem fidei professionem Flavianus quidem noluit suscipere, sed ut eam ipse Eutyches legeret, praecipit. Hinc cum

A me ipse verbis ^a tam fident quae Nicæae exposita est a sancta synodo, confirmata vero apud Ephesum, expetebat duas naturas facti et anathematizare eos qui hoc negarent. Ego autem inveniens definitionem a synodo, nec adimere nec addere verbum contra expositam fidem a sancta synodo Nicæna, sciens vero sanctos et beatos patres nostros (Julium, Fellicem, Athanasium, Gregorium sanctissimos episcopos 741 refutantes duarum naturarum vocabulum, et non audeas de natura tractare Dei Verbi, qui in carnem venit ultimis diebus in uterum sanctae Virginis Mariae immutabiliter quomodo voluit et cetera, in fortitate, non in phantasmate homo factus, et anathematizare supradictos patres nostros, rogabam et innotescerent ista sanctitati vestrae, et quae vobis videtur judicaretis, praesertim omnibus modis me secuturum quae probassent.

Cap. II. — Sed nullo eorum quae a me dicebantur audito, abrupta synodo publicaverunt objectionis sententiam, quam adversus me ante cognitionem praerabant; in tantum adversum me calamitatis factione instruebant, ut et salutis meae discrimen incumberet, nisi cito operæ Dei orationibus sanctitatis tuae, mili-

Eutyches iudicij tempore libellos se dedisse appellationis et nobis et huic convenienti saneto concilio, et appellasse vestram sanctitatem in litteris ad Leonem professus est, eum mentitum affirmavit Flavianus epist. 26.

^d Addidimus eam ex cod. Vat. 1319. Qua mente Eutyches et deinceps ejus discipuli solum Nicænam fidem ingesserint, explicabitur a not. 6 (col. 835 n. 5) in epist. 54.

^e Synodum Ephesinam intelligit, quae aliam fidem praeter Nicænam interdixit. Id autem adversus Nestorianos interdictum fuit, qui aliam fidei expositionem pravis dogmatibus referant ediderant. Eutyches vero hoc nomine cognolesbat ad proficiendas duas in Christo naturas, ac si haec catholica professio esset nova fides ab Ephesino concilio interdicta. Haec eandem rationem idem Eutyches proposuit in pseudosynodo Ephesina tom. IV Concil., pag. 919, lit. D.: *Ego vero timens praevicari prolatam definitionem a sancta synodo, quae hic Dei voluntate prius congregata est, et ea quae definita erant de fide a sanctis Patribus, qui Nicæa convenerunt, rogabam, etc.* Confer etiam pag. 914, C.

^f Unicum testimonium Julio papae tributum, quale suae epistolae subjectum fuit ab Eutyche, in ms. Casinensi conservatum nobis fuit, uti post ipsam epistolam dabitur. Certum vero est Acephales, in collatione habita an. 855, eorumdem Patrum Julii, Fellicia, Athanasii ac Gregorii Thaumaturgi testimonia, veluti Eutycheianae sententiae faventia opposuisse; sed ea ab Apollinaristis olim conficta catholici repopuere. Certè testimonium Julio papae ascriptum, ex ipsius Apollinaris epistola sumptum est; cui Apollinaristae, ut auctoritatem crearent, Julii pontificis nomen inscribere. Vide paulo post annot. 17 (col. 718, n. 5).

^g Haec respicere videntur ea quae in relectione actorum habita die 13 Aprilis an. 449, unus Basilus Seleuciaepiscopus testatus est: *Scio quia atri religiosis archimandrita Eutyches: Si praecipit mihi Patres Romani et Alexandrini, dico hoc ipsum. Hinc autem non quasi appellans, dicit, sed dicens: Non sum ausus dicere propter Patres. Post nonnulla sub tunc capitis sequentis adjectis septem voces ante cognitionem praerabant, in tantum adversum me, auctoritate laudati ms. Vat. 1319, quae est repetitionem adversum me per saltum omissae fuere*

caris manus me ab incursione rapuisset. Tunc a duces A
 aliorum monasteriorum cogere coeperunt in dejectionem
 meam subscribere (quod b numquam nec in eos
 qui se hæreticos professi sunt, vel adversus ipsum
 Nestorium factum est), in tantum ut eum ad satisfacien-
 dum plebi proponerem fidei meæ confessiones; non solum et
 arcerent eas audiri, verum et o arripere-
 rent hi qui contra me supradictam factionem medita-
 bantur, ut exinde tanquam hæreticos apud omnes
 haberet.

CAP. III. — Ad vos igitur religionis defensores et
 hujusmodi factiones exsecrantes confugio, nihil et
 none novum inducens contra fidem jam inde hōis
 ab initiis traditam; sed anathematizans Apollinariū,
 Valentiniū, Mariani et Nestorium, et eos qui dicant
 carnem Domini nostri Jesu Christi Salvatoris e cœlo B
 descendisse, et non e Spiritu sancto et sancta Virgine
 Maria, et omnes hæreses usque ad magnum Simonem.
 Et nihominus tanquam hæreticus de vita mea pe-
 riculor. Et obsecro, nullis mihi præjudicibus factis ex
 his quæ per insidias contra me gesta sunt, quæ visa
 vobis fuerit super fidem profectis sententiam, et nul-
 lam temere permissere a factionis contra me calum-
 niam procedere, 742 et non excuti ex eximi de nu-
 mero orthodoxorum eum qui in continentia et omni
 castitate septuaginta annos vitam peregit, ita ut in
 ipso exitu vitæ naufragium patiat. Subjuxi autem
 his litteris meis d utrumque libellum et eum qui ab
 accusatore meo oblatus est synodo, et qui a me ge-
 stus quidem est, non tamen susceptus, et e editio-
 nem fidei meæ, nec non et ea quæ de duabus naturis G
 a sanctis patribus nostris decreta sunt.

¹ Item verba Eutycheis.

Teste vos coram Deo, qui cuncta vivificat, et
 Christo Jesu, qui sub Pontio Pilato testificatus est

* Hi forte sunt illi abbates viginti tres, qui in Euty-
 cheis condemnationem Constantinopolitanæ Synodo
 subscripti inveniuntur.

^b Ad nunquam acciderat, quia nunquam antea ab-
 bates inventi fuerant qui hæresim inducerent, ac
 monasteria adversus episcopos commoverent.

^c Non solum fidei professio, sed et querelæ injuria-
 rum ac maledictionum plenæ in hoc libello Constā-
 tinopoli publice sisto continebantur, ut Flavianus
 aarrat epist. 26. Refixus autem ejusmodi libellus hoc
 loco indicatur.

^d Quatuor documenta hic Eutycheis distinguit ipsi
 epistolæ ab eodem subiecta. Primo libellum accusa-
 tionis quem Eusebius Dorilæensis episcopus adversus
 illum in Constantinopolitana synodo obtulerat. 2º Li-
 bellum appellationis, quem Eutycheis ante damna-
 tionis sententiã se obulisse mentitus est. 3º Profes-
 sionem fidei ejusdem Constantinopoli propositam.
 4º Testimonia nonnullorum Patrum. Uterque libellus
 in ms. Casinensi omissus fuit. Solum fragmentum
 profertur professionis fidei, et unicum testimonium
 Julii papæ tributum. Cum enim coeyus auctor ano-
 nymus rogatus ut sententiã suam diceret de Euty-
 cheis epistola ad Leonem pontificem, ipsi epistolæ et
 his duobus tantum fragmentis respondendum duxerit;
 hinc factum fuisse arbitramur ut in codicē Casinensi
 hæc sola fragmenta epistolæ subiecta una cum ano-
 nymi consulatione describerentur, cæteris omissis,
 quæ anonymus prætermisit.

* Editio fidei meæ appellatur libellus professionis

optimam illam confessionem, ne quid ad gratiam fa-
 ciatis. Ego enim jam idem a majoribus meis ita sensi,
 et a pueritia mea ita illuminatus sum, quemadmodum
 sancta et ex universo orbe terrarum apud Nicæam
 habita synodus trecentorum decem et octo beatissi-
 morum episcoporum fidem constituit, et quam con-
 firmavit ne desinere denuo obtinere solam sancta
 synodus Ephesti collecta, et nunquam aliter sensi
 quam quemadmodum præcepti recti et sola vera fides
 orthodoxa. Et cunctis quæcumque sunt (circa) eam-
 dem fidem a sancta eadem synodo constituta Ephesti
 assentior; cujus synodi dux et princeps fuit beate ac
 sanctæ recordationis episcopus Cyrillus Alexandrino-
 rum et prædicationis ac fidei sanctorum et electorum
 Dei Gregorii majoris, et item Gregorii, Basilii, Atha-
 nasii, Altici, Procli socius et particeps. Eum et om-
 nes eos orthodoxos et fideles habui, et honoravi tam-
 quam sanctos, et magistros meos existimavi. Atha-
 nasium autem dico Nestorio et Apollinari et omnibus
 hæreticis usque ad Simonem, et qui dicunt carnem
 Domini nostri Jesu Christi de cœlo descendisse. Ipse
 enim qui est Verbum Dei descendit de cœlo sine carne,
 et factus est caro in utero sanctæ Virginis ex ipsa
 carne Virginis incommutabiliter 743 et inconverti-
 biliter, sicut ipse novit et voluit. Et factus est qui
 est semper Deus perfectus ante sæcula, idem et homo
 perfectus in extremo dierum propter nos et nostram
 salutem. Hanc igitur meam plenam professionem
 s habeat sanctitas vestra.

Eutycheis presbyter et archimandrites huic libello
 subscripsi manu meâ.

^b Exemplar Julii episcopi urbis Romæ, ut asserunt
 Eutycheis scripta ad Dionysium episcopum, ejus
 sensu ductus ipse Eutycheis decidit in errorem.

Miror audiens quosdam confitentes quidem in carne

fidei Eutycheis, quia publice Constantinopoli proposi-
 tus fuit, ut idem Eutycheis indicavit paulo ante illis
 meæ verbis: Ut ad satisfaciendum plebi proponerem fidei
 confessiones. Confer annot. 12 (col. 733, n. b) in epist. 25.

^c Est fragmentum professionis fidei, quam Euty-
 cheis edidit. Concinit cum illo libello qui pseudosynodo
 Ephesinæ ab Eutyche oblatus, actione prima synodi
 Chalcedonensis legitur. Aliquanto post pro quam con-
 firmavit vulgati habebant quam conservavit. Emenda-
 tionem ex ms. Vat. 1319 inductam comprobant eum
 fidem quæ Nicæa exposita est a sancta synodo, confir-
 mata vero apud Ephesum.

^d Verbum habeat, quod desiderabatur sensumque
 relinquebat imperfectum, supplivimus ex laudato ms.
 Vat. 1319. Mox vero post fidei professionem uno con-
 textu sequebatur contestatio ad populum, de qua vide
 annot. 12 (col. 733, n. b) in epist. 25.

^e Corruptus est hic titulus: Pater Constantius in
 appendice tomi primi Epistolar. Rom. pontif. pag.
 69, legendum putat: Exemplar epistolæ Julii. . . .
 scriptæ ad Dionysium. Melior videtur emendatio Ba-
 luzii: Ex epistola Julii episcopi urbis Romæ, ut asse-
 runt Eutycheis, scripta ad Dionysium; neque enim tota
 epistola hic affertur, sed ejus fragmentum. Integram
 edita fuit Græce a Muratorio in Anecdotis Græcis;
 quod autem hic profertur fragmentum ex antiqua
 versione, circa medium est quartum desinit. Hanc
 autem epistolam apud Eutycheianos celebrem perpe-
 ram afflictam fuisse Julio pontifici, ipsius autem Apol-
 linaris opus esse, Julii nomine ab Apollinaristis sup-

Dominum nostrum, incurrentes vero divisionem male a Paulianistis introductam. Illi enim Paulum Samosatenum sequentes, alium quidem intelligunt eum qui ex cœlo descendit, Deum confitentes; alium vero terrenum hominem esse dicunt, et illum quidem infabricabilem, hunc dominum, alium servum; ^a impium, seu venerentur eum quem servum appellant et fabricatum, seu non colant eum qui nos sanguine suo redemit. Hi vero qui Deum descendisse de cœlo confitentur, et carnem ^b factam ex Virgine, et unum esse cum carne, frustra ^c conturbantur, excedentes in verba impietatis illorum. Dicunt enim et ipsi, sicut audio, duas naturas. Ad quod et Joannes evidenter probat (unum) Dominum nostrum, cum dicat: *Verbum caro factum est*; et Paulus apostolus, cum dicat: *Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia*. Si enim natus ex Virgine Jesus nominatur, et ipse est per quem universa facta sunt, una scilicet natura ^d facta est, quoniam et una persona, non in duo divisa, cum nec propria natura corporis est, et propria natura Deitas sit secundum carnem. Sed sicut homo una natura est, ita et is qui ad similitudinem hominis est factus Christus. Quod si non agnoscunt **744** id quod per adnationem unum est, possunt et unum in plura partiri et plurimas dicere naturas: quoniam multiplex corpus, quod ex ossibus, nervis et venis, carne et cute, sanguine et spiritu constet: quæ omnia diversa quidem inter se sunt, una tamen ^e est eorum natura. Unde et Deitatis natura cum corpore unum est. Et ^f nec in duas naturas dividitur. Nec

posito, luculentissime demonstravit inter cæteros P. Coustantius in monito eidem epistolæ præfixo loco citato.

^a Legendum ex Græco, *impïi*, seu *impie agentes*.

^b *Lege factum*.

^c *Corrige ex Græco conturbant, seu turbas concitant*.

enim poterat totum Filius hominis appellari qui descendisset e cœlis, et rursus Filius Dei qui natus ex femina est, si duarum naturarum caperet divisionem; sed id quidem quod descendisset e cœlis, vocaretur Filius hominis, non Filius Dei. Et hoc Paulianæ divisionis est. Nos autem divinæ Scripturæ docent tamquam de uno Domino nostro sentire, et cum descendisset e cœlis, et cum in terra natus est. Qui igitur sic sentiunt, non excedunt (ab) inconsona contraria sentientibus, ut cum mente divinis præceptis consentiant, sermonibus discrepent. Necesse est enim eos, cum duas naturas ^g intelligant, alteram colere, alteram non adorare, et in divinam quidem baptizari, in humanam vero non baptizari. Si autem in mortem baptizamur Domini, unam profiteamur naturam et impassionabilis Deitatis, et passionabilis carnis, ut per hoc sit baptisma nostrum et in Deum et in mortem Domini perceptum. Nec enim veremur calumniatores, qui dividunt in duas personas Dominum. Nec cum nos unitatem evangelicam atque apostolicam prædicemus, lacerent nos tamquam dicentes carnem esse cœlestem, cum nos e contra divinas Scripturas legamus dicentes filium esse non ex cœlo. Nec enim cum dicimus Filium Dei creatum ex muliere, possumus reprehendi tamquam Verbum ex terra dicentes, et non ex cœlo. Dicimus enim utrumque et ex cœlo totum propter Deitatem, et ex muliere totum propter carnem, ignorantes divisionem unius personæ.

^d *Dele facta ex Græco, et in sequentibus corrigendum item ex Græco, quoniam et unam personam habens, in duo non dividitur, cum nec propria, etc.*

^e *Ex Græco, est hominis natura.*

^f *Lupus utrobique edidit hæc. Correctionem Baluzii nec textus Græcus confirmat.*

^g *Lege dicant ex eodem Græco.*

ADMONITIO IN EPISTOLAM SEQUENTEM.

1. Quesnelli ex suis præjudiciis magnopere intererat adversus eminentissimum Baronium defendere, S. Flavianum de damnatione Eutychemis ad S. Leonem pontificem nihil scripsisse, nisi postquam hujus litteris fuerat excitatus. Quare duarum Flaviani ad Leonem epistolarum ordinem pervertit Diss. 1, ad an. 449, num. 1 et seqq. et epistolam nobis 26, quam post acceptas a Leone litteras Flavianus scripsit circa Aprilem an. 449, veluti primam traduxit; epistolam vero sequentem veluti secundam posterius traditam statuit, ac in eandem sententiam traxit ipsum Antonium Pagium, qui idcirco Baronium corrigendum putavit ad an. 448, num. 8. Præcipuum seu potius unicum Quesnelli argumentum a Pagio item repetitum his Flaviani verbis innititur, ex epist. 26, quibus Eutychem damnatum significans; addit: *Sicut docebunt vestram Sanctitatem omnia, quæ super eo sunt gesta, quæque direximus cum nostris his litteris*. In quæ ille: *Vides ut nihil litterarum vel gestorum synodi ante hanc epistolam acceperat Leo a Flaviano? Cumque Flavianus deinde memoret Leonis litteras sibi traditas a Pansophio (est epistola 23) quibus edoctus fuerat, eundem Eutychem libellos direxisse ad Leonem plenus omni fallacia et calliditate; ex his liquet pariter, subdit Quesnellus, non ante Flavianum de litteris ad Leonem ea de re scribendis cogitasse, quam cum didicisti pontificem improbis artibus deceptum, falsam de judicio Constantinopolitano cepisse opinionem.*

2. Si epistola 23 legatur attente, Leonem non deceptum, sed cautum et necessaria documenta postulante ac expectantem invenies. Ad argumentum vero quod pertinet, etiam in epistola 22, Eutychemis erroribus expositis, quæ *πάλαι* dudum seu pridem in eum gesta fuerant, a Flaviano ad Leonem directa traduntur cap. 4, et eodem quidem Græco verbo *ἀπεσταλάξην*, direximus, idem Flavianus utitur, quod adhibuit epist. 26. Qua in re ne vox *direximus* difficultatem moveat, vide annot. 17 (col. 727, n. b) in eadem epistolam 22. Cum ergo bis Flavianus de eadem damnatione ad Leonem scribens, bis quoque gesta ad eum transmiserit, nimirum una cum epist. 22, et cum epist. 26 nihil ex hoc uno pro alterutra anteriori asserenda deduci potest.

3. Ex contextu vero utriusque epistolæ si iudicium feratur, Tillemontius, licet Quesnello in aliis multis favorit, hac tamen in re assentiri non potuit: unde art. 16, in Leonem, epistolæ 22 primum locum adjudicandum nihil addubitavit: *Je croy que pour peu de reflexion, qu'on y fasse, on reconnoitra aisement, qu'elle (epistola nunc 22) a été écrite soit peu après le concile tenu contre Eutyches, et que c'est la première, que Flavien ait écrit a Rome sur cette affaire, comme l'a cru Baronius*. Verba ex Græco talis nobis nunc apparuit Eutychemis, recentissimam hæreticam manifestationem et condemnationem declarant. Illa vero sub finem, quibus, ut gesta de eodem in Occidentalium episcoporum deducantur notitiam, Flavianus rogat, *ne scientes aliqui quid*

ille senserit, quasi ad orthodoxum vel per litteras, vel per aliquam conjunctionem loquantur; hæc statim ab initio scripta produnt. Inopportunitum enim fuisset Leonem rogare, ut promulgaret Eutycheis condemnationem eo tempore, quo notissima erat, seu post epist. 20, cum jam generale concilium ea de causa habendum vulgatum fuerat.

4. Sed evidentius argumentum producimus. S. Leo duas Flaviani litteras cum gestis se accepisse tradit. Primum ep. 28, ad eundem Flavianum scripta Idibus Junii an. 449, his verbis cap. 1: *Lectis dilectionis tuæ litteris, quas miramur fuisse tam seras, et gestorum episcoporum ordine recensito, tandem quid apud vos scandali contra integritatem fidei exortum fuisset, agnovimus.* Hanc eandem Flaviani epistolam se jam tunc accepisse indicat, cum scripsit epistolam 27, datam die 21 Maii anni ejusdem. Si epistola Flaviani sub hunc diem accepta valde erat sera; ergo multo ante scripta fuerat. Hæc de primis Flaviani litteris procul dubio intelligenda sunt. Rursum epistola 36 ad eundem Flavianum, data xii vel xv kal. Julii anni ejusdem aliæ hujus litteræ tunc acceptæ una cum gestis nominantur sic: *Litteras tuæ dilectionis accepi cum gestis, quæ apud vos de fidei questione confecta sunt.* Hæc de secundis litteris ejusdem Flaviani, quibus acta in Eutychem æque ac primis annexa fuerant. Porro in hac epistola 36 respici epistolam 26, Flaviani, ex eo manifestum sit, quod Flavianus ep. 26, c. 2, sperare se dicit, remotum iri synodum, quæ futura vulgabatur: Leo autem huic articulo respondens epistola 36, concilium impediri non posse significat. Igitur epistola 26, Flaviani secunda est, epistola autem 22, prima, ac paulo post Constantinopolitanam synodum missa exeunte an. 448 vel serius ineunte an. 449. Epistolam Eutycheis una cum imperatoris litteris, quæ pro eodem datæ fuere, transmissam citius pervenisse nihil sit mirum. Unde vero epistolæ Flaviani, quam sero allatam Leo miratus est, moræ longiores injectæ fuerint, ignoramus. Hinc epistola 22 priora gesta quæ usque ad Constantinopolitanam synodum contigerant descripsit: epistola autem 26 posteriora adjecit quæ post eandem synodum Eutyches commoverat. Acta vero synodi iterum huic secundæ epistolæ fuerunt annexa, eo quod ex Leonis litteris Flavianus metueret, ne forte prior epistola cum actis intercidisset. Quod si in epistola 26 nulla sit mentio epistolæ 22, quam antea missam probavimus, nihil movere potest: siquidem nec in epistola 22, quam Quesnellus posteriorem censet, alterius antea scriptæ epistolæ Flavianus meminit.

5. Maneat ergo epistolam 22 primum datam fuisse, eamque esse illam, quæ a Leone memoratur epistola 28, cuique tota hæc celebris Leonis definitio ininitur. Hinc quidem evenisse credimus, ut in antiquis collectionibus Latinis 2, 3 et 8, nec non in Hispanica et Isidoriana aliisque posterioribus, quæ a vetustis illis fontibus procedunt, sola Flaviani ad Leonem epistola 22 præmittitur epist. 28, Leonis ad Flavianum. Cumque hæc prior Leoni tradita, statim etiam in Latinum versa, et ubique in Occidente divulgata fuerit; ideo in tot distinctis et antiquis collectionibus insertam putamus: quod confirmabitur ex dicendis in fine annotationis 5 (col. 886, n. 8), in epist. 67. Id non accidit epistolæ 26, quæ cum posterius fuerit scripta, re satius cognita per priores litteras, non perinde spargi debuit in vulgum: unde in solis codicibus collectionis 17 Chalcedonensis, ubi quamplurima documenta ad Eutychem pertinentia diligentia collecta fuerunt, reperitur, et ordine quidem post epistolam 22, ut apud Baluzium videre licet tom. IV Concilior. Venetæ editionis pag. 1981, quod ipsum hanc priorem, illam posteriorem confirmat.

6. Hinc pariter conicere licet, interpretationem epistolæ 22, incipientem *Nulla res diaboli*, quæ in laudatis antiquis collectionibus exstat, et in nonnullis etiam reperitur una cum actis synodi Constantinopolitanæ in Eutychem eidem epistolæ a Flaviano subjectis, primam interpretationem esse, quæ statim promulgata, subinde in collectionibus recepta fuit: dum alia interpretatio, quæ incipit *Nihil est*, in sola vetusta collectione Latina Chalcedonensi reperitur, ex qua postmodum in posteriore collectionem 22, cum aliis documentis Chalcedonensibus traducta fuit. Illa vetustior interpretatio statim ab initio confecta, Leoni usui fuit, antequam dogmaticas ad Flavianum litteras scriberet; sicut indubium est, eidem usui fuisse interpretationem actorum synodi Constantinopolitanæ in Eutychem, quæ simul edita in collectionibus 3 et 8, una cum laudata antiquiori versione epistolæ 22, recepta legitur: ex hac enim actorum interpretatione nonnulla totidem verbis recitat in iisdem dogmaticis litteris cap. 6.

7. Ex his autem omnibus perspicuum efficitur, quam inaniter Quesnellus adversus card. Baronium elaboravit, ut epistolam 22 scriptam suaderet post epistolam 26, ac si Flavianus, qui post Eutycheis condemnationem scripsit ad Domnum et ad alios Orientis episcopos, Occidentales, et potissimum Romanum pontificem de tanta hæresi commonendum neglexerit. Idem Flavianus statim post condemnationem Eutycheis satis a Florentio monitus fuerat, dum soluto conventu ad superiorem domus partem ascenderet, ipsum Eutychem ad Romanum, Alexandrinum et Hierosolymitanum episcopos appellasse; unde metuendum ipsi erat ne, si statim ad Leonem non scriberet, is pontificem præveniret. Sed plura addere ad refellendum Quesnellianum præjudicium sive commentum opus non est.

8. Inter duas porro Latinas versiones quas memoravimus, epistolæ sequentis, licet illa quæ incipit *Nulla res* sit prima et antiquior altera, cujus initium *Nihil est*, cum tamen a minus perito vel non admodum diligenti interprete Latine reddita, originali Græco minus exacte respondeat, alia autem versio, quæ in Chalcedonensi collectione exhibetur, a peritior ac diligentiore interprete lucubrata, ad Græcum textum propius accedat, hanc posteriorem quidem, at satis vetustam illi priori anteferentes, Græco textui et regione annectendam credidimus. Postea vero antiquiorem versionem subjiciemus, cui præter interpretis minus accurati difficultates, aliæ accesserunt ex amanuensibus, qui in lectionibus mirifice discrepantes, obscuriorem ac magis incertum primæ versionis textum reddiderunt. Quesnellus hanc versionem antiquiorem Græco originali appositam edidit, ut in Conciliorum editionibus profertur, non paucis et identidem longioribus lectionibus in margine descriptis, quæ videri possunt variantes ex mss. sumptæ, sed vere sunt lectiones ex Græco a Romanis textus Græci primis editoribus appositæ; quod antiqua versio minus congrua videretur. Immo iidem nonnulla ex Græco etiam mutarunt in ipso versionis textu, quemadmodum in ipsius Chalcedonensis prisca versione identidem fecerant; et nihilominus Quesnellus, licet aliquot haberet ejus interpretationis codices, et anteriores Leonis editiones, qui aliter legebant, ita Romanam lectionem transcripsit, ut nec codicibus nec cæteris editis usus, antiquam versionem restituere neglexerit; cum tamen ii qui antiquas versiones exhibent non illud proferre debeant quod originali est congruentius, sed illud quod a veteri interprete redditum fuit. Versio autem altera accuratior, quam nos cum Græco textu priori loco dabimus, edita primum fuit a Quesnello ex ms. Thuaneo collect. 17 Chalcedonen., tum vero ex eodem codice ac duobus aliis ejusdem collectionis Corbeiensi ac Divionensi eandem recusit Baluzius in *antiqua versione concilii Chalcedonensis emendata a Rustico*, cap. 5. Nos quoque eam recognovimus cum quatuor mss. laudatæ collectionis, vetustissimo Veron., duobus Vaticanis, et Chigiano, nec non cum Veneto S. Marci collect. 22; Græcum vero originale, quod nobis conservavit Græca collectio concilii Chalcedonensis, contulimus cum duobus codd. Venetis S. Marci.

EPISTOLA . XXII,

FLAVIANI EPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI PRIMA AD LEONEM PAPAM.

SYNOPSIS. — I. De diaboli insidiis, quas vitali qui doctrina SS. Patrum adheret. — II. De hereticorum veterum, quae incautos decipiunt. — III. Eutychem renouata dogmata Valentinij et Apollinaris. — IV. De depositione et excommunicatione ejus iustissima, quam Occidentales nalam a Leonis hactenus praesentat.

752^b Sanctissimo et Deo amatissimo patri et con- A sacerdoti LEONI FLAVIANO in Domino salutem.

751 Τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ πατρὶ καὶ πύλ- λειτουργῷ Λεόντι, Φλαυιανὸς ἐκ Κυρίου, χαίρειν.

CAP. I. — Nihil est quod stare faciat diaboli nequiti- iam, incontentibile malum, plenum veneno mortifero (Iac. iii, 8); visum atque horreum eorum quare quem percutiat, e quos conturbet, quos devoret (I Petr. v, 8), Unde et vigilare et sobrius esse ad orationes, et propinquare Deo, et fatuas quastiones respuere, et patres sequi, et non transgredi terminos aeternos^d ex Scriptura sancta didicimus. Deponens itaque tumorem luctus, lacrymarum multitudinem, quoniam unus eorum qui sub me constituti sunt, clericus captus est, nec eum salvare praevailui, neque lupo praeripere; licet animam meam pariter fuisse ponere pro eo. Ut raptus est, ut exillivit, odio habens vocantis vocem, et^e ad perditionem maxime curans, et memoriam quoque patrum declinans, et eorum itinera prorsus abhorrens, pergo in hanc sermonem.

Οὐδὲν ἔσθισεν ἄρα τὴν τοῦ διαβόλου πονηρίαν, τὸ ἀκατάσχετον κακόν, τὸ πλήρες τοῦ θανάτου φόβου· ἦν γὰρ καὶ κάτω περιεσπαστὴ, ὡς αἰὼν τὴν πλῆθῃ, εἴνα περὶ τὴν, τὴν κατὰ τὴν. Αὐτὸ καὶ γρηγορεῖν, καὶ νήρειν εἰς προσευχάς, καὶ τῷ θεῷ ἔγγιζεν, καὶ τὰς μωρὰς ζητήσεις παρεπιτίσθαι, καὶ τοῖς πεπερασμένῳ ἀκαλοῦσθαι, καὶ μὴ μεταστῆναι ἄρα αἰώνια, ὑπὸ τῶν βέλτων γραμῶν δεδιδοῦμεθα. Ἀποθέμενος οὖν τοῦ πένθους τὸν ὄγκον, τῶν δακρύων τὸ πλῆθος, εἶπε γὰρ τῶν ὑπὲρ ἐμὴ τελευτησάντων κληρικῶν εἰς θρησκείας γέγονε, καὶ εἶτα ἐδυνάσθην αὐτὸν περιστάσαι, οὐδὲ ἀρπάσαι τοῦ λύκου, καίτοι τὴν ψυχὴν μου ἑτοιμῶς ἔχων θέμαι ὑπὲρ αὐτοῦ· πῶς ἤρασα, πῶς ἀπεπίθαι, μισῶν τὴν αὐτοῦ καλοῦστος φωνὴν, καὶ πρὸς τὸν ἀπολλύοντα μάλιστα τρέχων, τάχα που καὶ τὰ μνήματα τῶν πατέρων ἐκκλίπων, καὶ τὰς τρίβους αὐτῶν μησαττήμενος, βαδιούμαι τῷ λόγῳ.

CAP. II. — Sunt quidam in vestibus lupinum, inquit autem lupi rapaces (Matth. vii, 15); quos ex fructibus agnoscimus. Isti primo quidem videntur ex nobis esse, sed non sunt ex patribus; si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum (I Joan. ii, 19).^b Quando vero suam evomuerint impletatem, dolum, qui in eis est, erumpentes: 754 et apprehendentes infirmiores et eos qui ad eloquia divina sensus inexercitatos habent, secum eos contrahunt ad perditionem (I Petr. iii, 16), subvertentes et injurias paternas doctrinas, sicut et sanctas Scripturas ad perditionem suam: quos oportet praescentes cavere, ne malitia eorum quidam seducti abscindantur a propria firmitate. Exacuervnt enim linguas suas sicut serpentes; venenum aspidum sub labiis eorum; sicut de his clamavit propheta (Ps. cxxxix, 4).

Ἐἰσὶ τινες ἐν ἰνδύμασι λαπίνοισιν, ἔσθισεν δὲ εἰς τὴν λύκα ἀρπαγῆς· οὗτος ἀπὸ τῶν καρπῶν ἐπιγνωσόμενος. Οὗτοι αὖτὸ πρόβατα δακοῦσι μὴ εἶναι ἐξ ἡμῶν, ἀλλ' οὐκ εἶσιν ἐξ ἡμῶν· εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, μακροχρόνον ἦν μὴ ἡμῶν. Ὅταν δὲ 753 τῶν ἑαυτῶν ἀπεπέσθαι ὑπερέβηται, τὸν ἐν αὐτοῖς ἀπορρήξαντες δόλον, ἐπελαθόμενοι τῶν ἀποστατήρων, καὶ τῆ ἀισθητικῆς πρὸς τὰ θεῖα λόγιε ἐχρήσαντο ἀβυσσῶσιν, σὺν αὐτοῖς ὠδοῦσιν αὐτοῖς εἰς ἐκπίπτειν, περιθλοῦντες καὶ σκώπτοντες τὰς τῶν πατέρων διδασκαλίαν, ὡς καὶ τὰς λογικὰς γραφὰς, πρὸς τὴν ἰδίαν ἐπιλειμῶν ἑαυτῶν· οὗς δὲ προσημασσοῦσιν ὑμῶν ἀπάρθαι, ὡς μὴ τῆ πακουργίᾳ αὐτῶν ὑπαχθῆντες τινὲς, ἐκπίπτει τοῦ ἰδίου στριγγίου. Ἐκόνθησαν γὰρ γλώσσαι αὐτῶν, ὡς εἰς ἔρως· ὡς ἀπαθῆναι ἡμῶν τὰ χεῖρα αὐτῶν, πρὸς τῶν ἀνακίτρογον δὲ προφήτας.

CAP. III.—Talis igitur nobis quidam nunc apparuit Eutyches dudum presbyter et archimandrita, tamquam ea quae nostrae sunt sapiens, et rectam fidem in se habens; Nestorii quidem impietati resistens, et pugnam adversus eum simulans; trecentorum vero decem et octo sanctorum Patrum de fide confectam expositionem, et sanctorum memoriarum Cyrilli ad Nestorium scriptam epistolam, et ejusdem similiter ad

Τοιοῦτος ἡμῶν τῶν ἀναπέφραται Ἐναιχῆς, ἡ πάλαι πρεσβύτερος καὶ ἀρχιμανδρίτης· ὅς μὴ τὰ ἀμείερα δῶθεν φρονῶν, καὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν ἐν ἑαυτῷ ἔχων, τῷ μὴ Νεστοριῶν ὑποσεβείᾳ ἀψηστικῶς, καὶ τῶν πρὸς αὐτὸν πόλεμον ὑποκαριζόμενος, τὴν δὲ τῶν τριακοντῶν δέκα καὶ ὀκτώ ἁγίων πατέρων περὶ τῆς 755 πίστεως ὑπεμνήσαν· ἐκῆσεν, καὶ τοῦ τῆς θείας μνήμης Κυρilloῦ πρὸς τὸ Νεστοριῶν γραφῆσιν ἠπαρολῆν καὶ τὴν πρὸς

^a Al. post epist. 23. Quae autem antea erat 29, nunc 27. Scr. exeunte an. 448, vel. in. 449.
^b Hanc inscriptionem a Queshello omissam ex omnibus nostris, nec non ex Baluzii mss. exhibuimus.
^c Ita omnes nostri codices praeter Ghigianum, qui cum Baluzio habet, quos conturbet, quem devoret. Apud Queshellum, quem turbet, quem devoret.
^d Praepositionem ex a Queshello praetermissam nostri et Baluzii codices suppeditarunt. Postea Deponens emendatum ex eod. Corb. et Divion. Baluzii. Male ceteri cum Queshello, Deponentes.
^e Baluzius, ad perditorem.
^f Ita omnia mss. exemplaria tum Baluzii, tum

nostra. Queshellus, in vestimentis. Paulo post agnoscimus ex quatuor eod., uno Vat., alio Venetio, nec non Corb. et Divion. Tres alii nostri, cognoscimus. Queshellus cum suo Flaviano, agnoscimus.
^a Queshellus, essent, nostris et Baluzii codicibus refragantibus.
^b Ita nostri mss. libri cum Baluzio. Queshellus: Cum vero aliquando suam.
^c Solut Queshellus, infirmiores.
^d Sic eod. Venetis cum Baluzio. Alias, postulatam.
^e In marg. edit. Rom. κερῶν. Lat.
^f Annotatur in editis. Floris, hylac. Hara.

Orientalis, quibus omnes ^a consenserunt, conatus evertere **756** et antiqua ippil Valentini et Apollinaris mala dogmata ^b renovare. Nec timuit Regis veri præceptum dicentis: *Quicumque scandalizaverit unum de pusillis istis minimis, melius erat ut suspende- retur mola asinaria ^c circa collum ejus, et mergeretur in profundum maris (Matth. XVIII, 6).* ^d Impudenter autem omnem abjiciens, et pellem, quæ eum circum- dabat, excutiens, aperte coram sancta synodo ^e no- stra affirmabat, dicens: Dominum nostrum Jesum Christum non oportere ex duabus naturis post inhu- manationem, in una subsistentia et in una persona a nobis agnoscendum; neque carnem Domini con- substantialem nobis esse, tamquam ex nobis assum- ptam et unitam Deo Verbo secundum ^f subsisten- tiam; sed dicebat, Virginem quidem, quæ eum pe-

Α τούς τῆς ἀνατολῆς τοῦ αὐτοῦ ὁμοίως, ἀς πάντες συνέ- θηκτο, πειράζομενος ἐνατρέπειν, τὴν πάλαι τοῦ δυσσεβοῦς Οὐαλεντίνου καὶ Ἀπολλινάρου κακοδοξίαν ἀνανεοῦμενος. Καὶ οὐκ ἐφοβήθη τὸ διάταγμα τοῦ ἀθητικοῦ Βασιλέως, λέ- γοντος: Ὅς ἐάν σκαυθάλισθῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, συμφέρει αὐτῷ, ἕνα κρεμασθῆ ἄλλος δικῶς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῆ ἐκ τοῦ πείλα- γος τῆς θαλάσσης. ¹ Αἰδῶ πάσαν ἀποβαλῶν, καὶ ἦν περιέκλειτο τῆς πλάνης δορὰν ἀποτινοῦζάμενος, διαβρήθην ἐπὶ τῆς ἁγίας συνόδου ἡμῶν διασχυρίζετο, λέγων τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μὴ δεῖν ² ἐκ δύο φύσεων μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, ἐν μιᾷ ὑποστάσει, καὶ ἐν ἑνὶ προσώπῳ παρ' ἡμῶν γνωριζόμενον, μήτε μὴ τὴν σάρκα τοῦ κυρίου ὁμοούσιον ἡμῶν ὑπάρχειν, οἷα δὲ ἐκ ἡμῶν προσληφθεῖσαν ³ καὶ ἐνωθεῖσαν τῷ Θεῷ λόγῳ καθ' ὑπό- στασιν ἄλλ' ἔγραψε, τὴν μὲν τεκοῦσαν αὐτὸν Παρθένου

^a Recitanda est Quesnelli nota huic loco appositā his verbis. «Scienter et exacte Flavianus geminam solummodo S. Cyrilli epistolam laudat, unam ad Nestorium, et alteram ad Orientales, quibus omnes consenserint. Hæc quidem epistola est de pace, quæ incipit: *Lætentur cæli*, et Orientalibus accepta fuit. Illa vero, quæ ad Nestorium incipit: *Comperi quosdam existimationi meæ detrabentes*, etc., habetur part. I Actor. Ephes. c. 8, et actione I lecta et Patrum suffragiis singulatim datis approbata, ut quæ Nicænam fidei confessionem solam contineat et explicet. Alia vero illa Cyrilli epistola, quæ duodecim anathematismos complectitur, neque hoc loco commemorat Flavianus, neque ab Ephesina synodo comprobata fuisse in ejus actis cernitur, etsi ibidem lecta fuerit; at nec requirentem Cyrillo ut prima illa approbaretur, nec quidquam de illa asserentibus Patribus: quod suspicionem nonnullam injicit de minutis hac parte synodi Actis. Non istam pariter epistolam approbavit Chalcedonense concilium, sed utramque illam, nū ante fecerat CP. synodus Flaviani ejusdem. Disertis verbis idem discrimen notat Hypatius Ephesinus in collatione Constantinop., et Rusticus in sua illa cum Acephalis disputatione. Porro commemoratio duarum hypostaseon, quæ Cyrillus inducere videbatur, in causa fuit ut quæ approbandis anathematismis sese synodus composcerat. Quia quidem his litteris Cyrilli inserta erat communitio Cælestini papæ ad Nestorium, et una eum Cyrilliana ad eundem Nestorium transmissa; hinc in Ephesina synodo sciscitatum est ab episcopo Flaviano tamquam de pluribus epistolis loquente, an ejusmodi epistolæ Nestorio traditæ fuissent. Unicam similiter Cyrilli allegat Leo noster in epistolis 51, 53, 54, 88 (vulgæ 67, 69, 70, 117). Et parte illa Cyrilli epistola quæ duodecim anathematismos insertos habet *Latinis ignorata* fuit usque ad annum circiter 500, teste Dionysio Exiguo in epistola ad Petrum episcopum, quam illi et Cyrilliane a se tunc in Latinum idioma translata præfixit. Nonnulla in hæc Quesnelli annotanda sunt quoad Cyrilli epistolam, quæ duodecim anathematismos exhibet. Hæc non solum lecta fuit in Ephesina synodo act. I, verum etiam jubente Flaviano Philippensi episcopo fuit Actis inserta sine ulla censura, quod approbationis indicium est, ut patet ex formula, quæ similiter insertæ fuerunt eidem actioni litteræ episcopi Carthaginensis, de quibus dictum fuit pag. 107B, t. III Concil. i. *Cura dilucidam sententiam in se continentem, fidei gestorum inserantur.* Ex concilio quidem Ephesino duas canonicas Cyrilli epistolas *publicatas et confirmatas*, et utrasque sane scriptas ad Nestorium (nam quæ ad Orientales, post concilium scripta fuit) affirmarunt iudices in fine act. I synodi Chalcedonensis; et ipsdum de epistola anathematismos continente affirmavit Vigilium in litteris contra

B Rustieum et Sebastianum insertis collat. **7 synodi v.** Adde autem Latinis persusum fuisse, inq̄os anathematismos eum Cyrilli epistola præbuit fuisse in concilio Ephesino, ut in vetustis codicibus collectionum 3 et 8 inter ejusdem concilii gesta referantur cum subscriptionibus Patrum ipsius concilii: de quo plura dicenda erunt tom. III. Porro synodus Chalcedonensis satis præbuit eandem Cyrilli epistolam, cum in definitione probavit universim omnia, quæ circa fidem ab Ephesina synodo gesta fuerant, et cum de Cyrillo plura honorifica testimonia gestis inseruit. Solum oportunitum non duxit, eam epistolam probare nominatim, ea quod adversus hæresim Eutychieam contrariam edita, nonnullas formulas continebat non omnino congruas illis, quibus adversus errorem Eutychiei Patres Chalcedonenses utendum putarunt. Tandem Quesnellus nimium fidit Dionysio scribenti, eandem epistolam *Latinis ignoratam fuisse*, antequam illam ipse Dionysius Latino redderet. Et enim ante Dionysium Marius Mercator, qui Ephesine synodo adfuit, eam Latinitate donavit, ejusque interpretatio inter Latinos vulgata fuit: unde in collectione Hispanica inserta legitur. Exstat præterea antiqua ejusdem epistolæ versio præmissa antiquæ interpretationi concilii Ephesini, quæ Dionysio antiquior videtur, licet illi fuerit ignota, æque ac ignota eidem fuit interpretatio Marii Mercatoris.

^b Cod. Veronen., *revocare.*

^c Ms. Chig., in *collo. Corb.* et Divlop. Baluzii, *collo.*

^d Opportunè hic notavit Baluzius; *Scriptura hæc certa et constans in antiquis exemplaribus, Verum quia sensus videtur esse imperfectus, Quesnellus hunc locum emendavit ex alia versione, et sic reposuit; Verecundiam autem omnem abjiciens.* Sic nimirum legitur in versione vetustiore, quam postea exhibebimus. Antiquior hic interpres præ oculis habuit Græcum codicem emendatum, in quo scriptum erat *αἰδῶ*, ut in textu vulgato habetur. Alter vero interpres auctor ejus versionis, quam hic proferimus, usus est Græco codice, qui corruptam lectionem in mss. Venetis inventam, et in editis etiam notatam in margine, ἀναιδῶς, *impudenter*, præferebat.

^e Baluzii codex, et quidam nostri librarioꝝ lapsu, *vestra.* Paulo post cod. Veron. pro *inhumanitatem* habet *humanationem.*

^f Quidam codex, cum Baluzio, *consubsistentiam.*

¹ Vulg. in marg., *ἀναιδῶς*; et ita etiam in nostris codd. Venetis S. Marci, ex qua corrupta lectio hæc auctor versionis hic annexæ reddidit *impudenter.*

² In marg. edit. Rom., *ὁμοροῦσιν.* Quæ vox quidem post δεῖν necessario supplenda.

³ Duas has voces, καὶ ἐνωθεῖσαν, ex iis codd. Ven. *supplevimus.*

perit, secundum carnem consubstantiali nobis esse, ipsum autem Dominum non sumpsisse ex ea carne nobis consubstantiali; sed Domini corpus non esse quidem corpus hominis, humanum autem corpus a [esse] quod ex Virgine est, omnibus expositionibus sanctorum Patrum resistens.

CAP. IV. — Sed ne cuncta percurrens immensitatem litteris faciam, gesta, quæ b dudum in eo 758 confecta sunt, direximus tuæ Sanctitati; in quibus et sacerdotio eum velut in talibus c captum, et monasterii dispositione, et nostra communione privavimus: quatenus et tua Sanctitas cognoscens ea quæ ejus sunt, omnibus qui sub tua reverentia constituti sunt, Deo amantissimis episcopis manifestam faciat d ejus impietatem; ne forsitan ignorantes ea quæ sapit, et in quibus aperte captus est, tamquam ad consortem fidei litteras, aut aliter confessiones ad eum reperiantur efficere. Omnem cum vestra beatitudine in Christo fraternitatem, ego et qui mecum sunt plurimum salutamus. Incolumis in Domino, et orans pro nobis, doneris nobis, Deo amantissime Pater.

EJUSDEM EPISTOLÆ

FLAVIANI CONSTANTINOPOLITANI EPISC. AD LEONEM PAPAM

• alia versio antiquior.

SYNOPSIS (ex collectione Hispanica). — I. De subdoli hostis insidiis. — II. De fraudulentia et subtilitate hæreticorum. — III. De blasphemii Eutycheis. — IV. De excommunicatione ejus justissima.

f Domino Beatissimo et Deo amabili Patri LEONI FLAVIANUS in Domino æternam salutem.

CAP. I. — Nulla res diaboli venena compescit, nec

a Verbum esse hoc loco a Quesnello intra lineolas ob perspicuitatem additum, in mss. deest.

b Hinc patet adverbium Græcum πάλαι referri ad gesta Constantinopolitanæ synodi, quibus Eutyches dudum, seu pridem antea damnatus fuerat. Continentur autem actione ultima ejusdem synodi, quæ statim Latine reddita in aliquot antiquis collectionibus inserta est, ac præsertim in collectione 5 Quesnelliana cap. 42. Verbum autem apud Latinos præteriti temporis direximus, aoristo ἀπεστείλαμεν Græce expressum, ita hic de re præsentis vel mox futura, more apud Græcos non infrequenti, accipitur; sicuti eadem ratione Eutyches in epistola 21, ad Leonem, cujus originale Græcum interit, sub finem ait: Subjunxi autem his litteris meis utrumque libellum; etsi litteræ quibus uterque libellus subjiciendus erat nondum essent conclusæ; et idem Flavianus epist. 26, ad Leonem, eodem aoristo ἀπεστείλαμεν usus, de iisdem gestis in Eutychem iterum missis scripsit: Quæ direximus cum nostris his litteris; ubi non de litteris jam antea traditis sermo est, sed de his quibus scribendis operam dabat. Ipse etiam Leo epist. 75, c. 2, de eadem epistola quam scribebat loquens, non dubitavit dicere: Volumus autem ut hæ litteræ nostræ, quas ad vestram dilectionem misimus; et epist. 78: Per legatos nostros, inquit, scripta direximus; licet loquatur de legatis, quos post diem venerabilem, ait epist. 81, dirigemus.

c Cum in codice, quem Quesnellus adhibuit, vox captum deesset, Baluzio teste, ille intelligens sensum esse imperfectum, totam istam pericopem sustulit, et ita edidit; In quibus et sacerdotio eum veluti interdiximus, et monasterii, etc. Veram lectionem revocavimus ex omnibus nostris mss. et Baluzii.

d Vox ejus deest apud Quesn. Suppleta ex nostris

A κατά σάρκα, ὁμοούσιον ἡμῖν εἶναι, αὐτὸν δὲ τὸν Κύριον μὴ εἰληφέναι ἐξ αὐτῆς σάρκα ἡμῖν ὁμοούσιον· ἀλλὰ τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα μὴ εἶναι μὲν σῶμα ἀνθρώπου, ἀνθρώπινον δὲ σῶμα τὸ ἐκ τῆς Παρθένου· πάσαις ταῖς ἐκθέσει τῶν ἁγίων Πατέρων ἐναντιούμενος.

Ἄλλ' ἵνα μὴ πάντα καταλέγων, 757 μῆκος ἐμποίησω τῶ γράμματι, πάλαι τὴν ἐπ' αὐτῷ γενημένην πρᾶξιν ἀπεστείλαμεν τῇ σῇ ὁσιότητι, ἐν ἧ καὶ τῆς ἱερωσύνης αὐτὸν, ὡς ἐπὶ τοιοῦτοις ἀλόγῳ, ἐγυμνώσαμεν, καὶ τοῦ προστατεῖν μοιαστηρίου, καὶ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας· ὥστε καὶ τὴν σὴν ὁσιότητα γνούσαν τὰ κατ' αὐτὸν, πάσι τοῖς ὑπὸ τὴν σὴν θεοσίθειαν τελοῦσι θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις δὴλην ποιῆσαι τὴν αὐτοῦ δυσσίθειαν· ἵνα μὴ ἀγνοία πολλὰκις τῶν παρ' αὐτοῦ φρονηθέντων, ἐφ' οἷς τε ἐάλω σαφῶς, ὡς πρὸς ὁμόδοξον, ἢ διὰ γραμμάτων, ἢ καὶ ἐτίρωσ, τὰς πρὸς αὐτὸν ὁμῆλιας εὐρεθῶσι ποιούμενοι. Πᾶσαν τὴν σὴν τῇ ἡμετέρᾳ θεοφιλείᾳ ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα ἐγὼ τε καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πλείστα προσαγορεύομεν. Ἐβρώμηνος ἐν Κυρίῳ, καὶ ὑπερευχόμενος ἡμῶν, χαρισθείς ἡμῖν, θεοφιλέστατε πάτερ.

continet mortiferas ejus sagittas. Sursum enim atque deorsum pervolans, querit quos possit occidere, quos possit s superare, quos possit devorare. Propter quam rem vigilandum est et orationibus a Deo obtinendum, ut fatuas inquisitiones 759 evitare possimus. Decet h enim sequi patres nostros, neque commutare definitionem eorum perpetuam, quam secundum sacras Scripturas didicimus regulariter definitam. Depositis ergo fletibus et lacrymis,

C codd. et Baluzii. Dein in cod. Veronen. desideratur adverbium aperte.

• Recensuimus ad mss. codd. Vat. collect. 5, alium Vat. 5845, Vallicell. et Vercell. collect. 8. Vindeb. et Vat. Hisp., alium Vat. Isid. et alios collectionum 11, 21 et 24, atque ad exemplum Sichardi. Lectiones quidem originali Græco minus congruentes hujus versionis codices identidem præferunt, quas editores Conciliorum Romani præter fidem mss. ad Græcum textum nonnumquam accommodarunt. At de antiqua versione, ut in codd. exstat, edenda, non autem de eadem emendanda hic agendum est. Confer num. 8 admonitionis.

f Ita plerique nostri codd. cum antiquioribus Leonis editionibus. Mss. collect. 8, Domino et dilectissimo, et Deo digno amabili sancto patri Leoni in Deo (Al., in Domino) æternam salutem. Vindebon. Hisp., Domino beatissimo et Domino amabili patri Leoni Flaviano in Domino salutem. Quesnellus ex editis Conciliorum: Beatissimo et Deo amabilissimo patri (addit in margine, et comministro) Leoni, etc.

g Cod. Vat. collect. 8, rapere. Vallic. et Vercell. male, reparare, forte pro separare, ut legitur in mss. Vindebon. Hisp. et aliis Vatt. collect. 11 et 21. Mox loco verborum, Propter quam rem, cod. Vat. collect. 5 habet Quamobrem. Mss. collect. 8, Quamobrem vigilandum est in orationibus, atque Deo opera danda est, ut, etc. Vindebon. Hisp. et Vat. collect. 11, Propter quam rem vigilandum est orationibus, atque (vel et) Deo opera danda est, ut, etc. In mss. collect. 24 cum Sichardo, vigilandum est in orationibus, atque id operandum est, ut.

h Vindebon. Hisp. cum aliis codd. et Sichardo, autem. Mox Quesnellus Conciliorum lectionem secutus, quam in nullo codice reperimus, sic: Et non commutare terminos antiquos a divinis Scripturis didi-

^a quas incessanter fundo, quia sub me clericus degens a in vasus est a fero dæmone, et non potui eum liberare, nec auferre a tali lupo, qui animam meam pro illo paratus eram ponere; quomodo ^b raptus sit, quomodo resiliit a proposito divino, et ad illum cucurrit, qui perdere consuevit, præcepta Patrum ^c declinans, et constituta eorum despiciens, jam incipio enarrare.

CAP. II. — Sunt ^d quidam veste sua oves significantes, interius autem lupi rapaces: quos ex fructibus eorum debemus agnoscere. Isti prima fronte videntur esse de numero nostro; sed non sunt de numero nostro. Si enim de numero nostro ^e fuissent, nobiscum mansissent. Quando autem cœperunt assumere impietatem, illud quod prius occultabatur in illis aperitur, ^f et dolus omnis fit omnibus manifestus. ^g Inveniuntur autem infirmæ fidei homines, et qui divinas lectiones nesciunt, et secum eos in perditionem præcipitant, ^h dissipantes, et vituperantes Patrum **760** disciplinas ⁱ et relinquentes sanctas Scripturas ad suam ipsorum perditionem. ^j Quos debemus prævidere, et a quibus multum vacare, ^k ne in sua malitia aliqui occupati, concidant de sua firmitate. ^l *Excucierunt enim linguam suam quasi serpentes, et venenum in labiis habent quasi aspides.* De his hæc propheta clamavit.

cinus. Depositis ergo, etc. Editi Leonis antiquiores Quesnello: *Neque commutare definitionem eorum perpetuam, quorum regulam secundum sacras Scripturas esse didicimus.* Codd. Hisp. et Isid. cum mss. collect. 21 et 24, Merlino atque Sichardo: *Neque commutare definitionem eorum perpetuam, quorum secundum (Al. male, sequi) sanctas Scripturas didicimus regulam.* Prætulimus lectionem antiquissimam Vat. collect. 3 et Vallicell. cum cæteris collect. 8.

^a Tres sequentes voces desunt in Vercell. collect. 8 et in collect. Hisp. et cæteris ex ea derivatis. Post pauca, *quia summo clericus degens gradu in vasus est* in mss. collect. 24 et apud Sichardum.

^b Duo cod., *raptus est.*

^c Al., *dedignans.* Paulo post quinque codd., *sed jam incipio enarrare.*

^d Codd. Hisp. et Isid. cum mss. collect. 21 et 24 editisque Leonis ante Quesn. et Sichard. addunt, *enim.* Post pauca *pro lupi rapaces alias raptos lupi.*

^e Non pauci codd. et editi Leonis ante Quesn., *essent.* Paulo post Quesn. ex editis Conciliorum *evomere pro assumere, quod ex editis Leonis et mss. revocavimus.*

^f Conjunctionem *et* in Conciliis et a Quesnello deletam, ex nostris codd. et Leonis editis restituvimus.

^g Ita ex anterioribus Leonis editionibus ac fere omnibus mss. libris. Codices collect. 21, *invenerunt autem.* Quesnellus cum editis Concil., *Nacti autem.*

^h Quesnellus et edit. Concil., *contorquentes et vituperantes.* Omnium codicum et editorum Leonis lectionem revocavimus.

ⁱ Sic mss. antiquissimarum collect. 3 et 8. Quesnellus cum codd. Hisp. et Isid. nec non collect. 21, *et relinquit.* Cæteri editi cum mss. collect. 24 ac Sichardo, *et reliquas.* Dein vox ipsorum in aliquot mss. et editis desideratur.

^j Sic ex potioribus mss. editi Leonis, *quos quidem debemus prævidere, et a quibus multum oportet cavere.* Quesn. cum edit. Concil., *quos quidem debemus prævidere et ab eis multum cavere.*

^k Ita cum antiquioribus Leonis editionibus, omnes

CAP. III. — Talis ^m nobis Eutyches emersit, quondam presbyter et archimandrites, qui quasi ⁿ nostræ religionis sectam sapiebat, et hanc præferebat; Nestorii autem impietatem confirmabat, et succingebatur pro Nestorio militare in pugna quæ contra Nestorium parabatur: trecentorum autem decem et octo sanctorum Patrum de fide expositionem factam et sanctæ memoriæ Cyrilli epistolam scriptam ad Nestorium ^o vel ad similes ejus, cui omnes assenserant, tentavit evellere, antiquam impii Valentini et Apollinaris reparans sectam, ^p et non timuit præceptum veri Regis dicentis: *Quicumque scandalizaverit unum de pusillis istis ^q minimis, expedit ei ut mola asinaria alligetur collo ejus, et demergatur in profundum maris.* Verecundiam autem omnem ^r ejus perfidia abiecit, et quam gerebat **761** infidelitatis pellem excutiens, in sancta nostra synodo asserebat, instanter dicens, Dominum nostrum Jesum Christum non oportere confiteri de duabus naturis post humanam susceptionem, cum a nobis unius ^s substantiæ et unius personæ cognoscatur; neque carnem Domini coessentialem nobis subsistere tamquam ex nobis susceptam, et coadunatam Deo Verbo secundum substantiam; sed dicebat, Virginem quidem, quæ eum genuit secundum carnem, ^t consubstantialem nobis esse, ipsum autem Dominum non susce-

nostri codices, exceptis mss. collect. 24, in quibus, uti apud Quesn. et edit. Concil., *ne eorum malitia aliqui inducti, al., occupati.*

^l In Vat. Hisp. et Isid. ac duobus aliis codd., *Acuerunt enim quasi aspides linguas suas; de quibus propheta clamavit: Acuerunt linguas suas sicut serpentes, et reliqua. Talis, etc.* Vindebon. Hisp., *Acurunt (sic) enim quasi aspides. De his propheta clamavit. Talis, etc.*

^m Sic plerique codices. Alias, *inter nos.*

ⁿ Ms. Vercell., *in nostræ religionis sectas sapiebat, omissis et hanc præferebat.* Aliqui codd., *capiebat.*

^o Restituimus lectionem editorum Leonis, cui nostri codd. suffragantur. Quesnellus ex editoribus Conciliorum, *ejusdemque pariter ad Orientales, quibus omnes assenserant.* Paulo post in Vat. Hisp. et Isid., *temptat evellere.*

^p Vat. Hisp. et Isid. cum mss. collect. 11 et 21, *qui non timebant præceptum veri Dei dicentis.* Exemplar Sichardi et Vindebon. Hisp. habet tantum, *veri Dei.* Editi Leonis antiquiores, *Regis veri Dei.*

^q Vox *minimis* in pluribus (non tamen nostris antiquioribus) mss. et in editis ante Quesn. desideratur.

^r In duobus codd. collect. 8 in Vindebon. Hisp. et mss. collect. 24 cum Sichardo desunt voces, *ejus perfidia.* In Vat. Hisp. ac Isid. legitur, *eorum perfidia.* Post pauca *pro excutiens* quidam codices, *excussit;* et iidem mox, *in sancta synodo, ommissa voce nostra.*

^s Ita omnes nostri codd. et editi Leonini ante Quesnellum, qui cum excusis Conciliorum, *subsistentiæ.* Idem etiam, paulo post, *secundum subsistentiam* scripsit. Restituimus autem, ex omnibus codicibus et editis, *secundum substantiam.* Olim apud veteres Latinos, *substantiam et subsistentiam* mutuo usurpatis aliunde exploratum est.

^t Vat. Hisp. et Isid., cum alio Vat. collect. 11, *consubstantivam.* Alius Vat. collect. 3, et hic et iterum postea, *coessentialem.*

pisce ex ea carnem consubstantiali nobis, ^a sed corpus Domini non esse quidem corpus hominis, humanum vero corpus esse, quod est ex Virgine; **762** omnium Patrum expositionibus contraria sentiens.

CAP. IV. — Sed ne multa dicens, longam faciam epistolam, olim quidquid ^b egimus, misimus ad beatitudinem vestram: quibus litteris docuimus, et presbyterio illum esse nudatum, ^c quia sic captus est;

EPISTOLA ^e XXXIII,

^b AD FLAVIANUM EPISCOPUM CONSTANTINOPOLITANUM.

¹ SYNOPSIS. — I. *Acceptis Eutychis querelis, conqueritur eum communionem fuisse privatam a Flaviano.* — II. *De causa instrui se postulat, et in defendenda veritate charitatem maxime optat custodiri.*

Dilectissimo fratri FLAVIANO episcopo LEO episcopus.

CAP. I. — Cum christianissimus et clementissimus imperator sancta et laudabili fide pro Ecclesiæ catholicæ pace sollicitus, ad nos ^k scripta transmiserit, de his quæ apud vos perturbationis strepitum commoverunt, miramur fraternitatem tuam ^l quidquid illud scandali fuit nobis silere potuisse, et non potius procurasse ut primitus nos insinuatō ^m tuæ relationis instrueret, **763** ne de rerum gestarum fide possemus ambigere. Accepimus enim ⁿ libellum Eutychis presbyteri, qui se queritur, accusantē Eusebio episcopo, immerito communionem privatam, maxime cum ^o evocatum se affuisse testetur, nec ^p suam præsentiam denegasse; adeo ut in ipso iudicio libellum appellationis ^q se

^a Ita codd. Vallicell. et Vercell. collect. 8, Vindeb. Hisp. et mss. collect. 24, cum Sichardo. Editi, et corpus.

^b Ita codices hujus versionis, inter quos aliqui egerimus habent pro *egimus*. Ex iisdem scripsimus quibus litteris. Vulgati Leonis ante Quesn. consentiunt, et solum habent *litteras, quibus litteris docuimus*. Quesnellus cum editione Concil. *de his, quæ dudum egimus, misimus ad beatitudinem vestram litteras, quibus docuimus*, etc. Cui nulli lectioni nostri codices suffragantur; sed cum erronea hic esset antiqua versio, ad Græcum textum emendata est. Vide annot. 17 in versionem antecedentem (727, b).

^c Sic editi ante Quesn. et plerique codd. Ille vero cum edit. Concil., *quia in talibus convictus est*.

^d Alias, *agentibus*.

^e Vindeb. Hisp., *communicationem*. Mox pro loquantur, alias, loquerentur.

^f Hic omnes codices hujus versionis et editi Leonis ante Quesnellum finem epistolæ præferunt. Supplementum autem fuit ex Græco ab editoribus Romanis Conciliorum, cum quibus Quesnellus, hæc addendo: *Universam in Christo fraternitatem, quæ cum vestra pietate degit, ego, et qui necum sunt, plurimum salutamus. Incolumis in Domino, et orans pro nobis, doneris nobis, religiosissime Pater*. In recentiori ms. Vat. 546 collect. 21 additur tantum post verbum loquantur: *Dat. in kal. Februarii*: quod cum desit in aliis antiquioribus, quos observavimus, ejusdem collectionis codicibus, quo ex fonte adjectum fuerit, non liquet.

^g Al. 20. Quæ autem antea 25 erat, nunc 54. Scrip. 18 Februarii an. 449.

^h Invenitur hæc epistola in mss. collect. 5, 8 Hisp., Isid. 17, 18, 19, 21 et 24, nec non apud Sichardum. Græcam autem versionem præcipue collectio Chalcedonenensis.

ⁱ In collect. Hispanica hic titulus legitur: *Epistola Leonis papæ ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum, ubi querit quid Eutyches contra fidem catho-*

et jussimus eum in monasteriis nullam habere rationem, et exclusimus eum a communione nostra; ut sanctitas vestra hæc cognoscere, quod circa illum actum est, omnibus episcopis sub beatitudine vestra ^d degentibus manifestare dignetur illius impietatem. ne nescientes aliqui quid ille senserit, quasi ad orthodoxum vel per litteras, vel per aliquam ^e conjunctionem loquantur ^f.

Τῷ ποθεινοτάτῳ ἀδελφῷ Φλαυιανῷ ἐπισκόπῳ.

Ὅποτε ὁ χριστιανικώτατος καὶ φιλανθρωπώτατος βασιλεὺς ἄγιος καὶ ἡκαινητὴ πίστει ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας μερικῶν, πρὸς ἡμᾶς γράμματα διεπέμψατο περὶ τούτων, ἃ τινὰ παρ' ὑμῖν ταραχῆς κτήσασθαι ἐνεποίησαν, θαυμάζομεν τὴν σὴν ἀδελφότητά, **764** τί αὐτῷ ἀκάλυτον γέγονται, ὅπερ πρὸς ἡμᾶς ἰσχυρᾶς δεδόνηται, καὶ μὴ μᾶλλον φροντίσαι, ὥστε πρὸ πάτων διδασκαλίᾳ σῆς ἀναφορᾶς ἡμᾶς διδάξαι, ἐφ' ὧτε ἡμᾶς περὶ τῆς πίστεως τῶν πραχθέντων μὴ δύνασθαι ἀμφιβάλλειν. Ἐδεξάμεθα γὰρ λιβελλον Εὐτυχοῦς τοῦ πρεσβυτέρου, ὅστις μέμφεται, κατηγοροῦντος Εὐσεβίου ἐπισκόπου, ἀναξίως εἶναι τὸν τῆς κοινωνίας ἰσπερῆσαι καὶ μάλιστα, ὡς ἐμαρτύρατο, ὅτι κληθεὶς παρεγένετο, καὶ

hanc sentiens, a communione Ecclesiæ ab eo fuerit separatus.

¹ Cod. Ratisp. collect. 19 delat *catholicæ*.

^k Hæc Theodosii imperatoris epistola, quæ etiam in sequenti memoratur, et interdidit, una cum epistola 21 Eutychis ad Leonem missa videtur. Hic enim imperator Chrysosthii opera Eutychis patrocinium susceperat.

^l Ita omnes codices et excusi. Solum Quesnellus, quid illud.

^m Vat. Hisp., Isid. et codd. collect. 17 atque 21 cum editis ante Quesn. addunt magis, quod præcipue codices aliarum collectionum omittunt.

ⁿ Intelligitur epistola 21 Eutychis ad Leonem, nam in hac continentur quæ hoc loco S. Leo refert. Libellus querimoniarum et supplic appellari potest. *Libellus doloris* vocatur in epistola sequenti.

^o Ita ex mss. Ratisp. collect. 20, Vallicell. collect. 8, Vat. Hisp. et Isid., aliisque mss. cum antiquioribus editis. Quesnellus cum aliis codd., *vocatum*.

^p Plerique codd. cum Vulgatis, *sui præsentiam denegasse*. Vindeb. Hisp. et unus Vat., *denegasset*. Quesnellus, *suam præsentiam denegasset*. Præstantissimi Ratisponensis lectionem retinimus.

^q In mss. collect. 24 et Sichardo pro *et habetur hæc*. Utrumque in editis insertum est. Cætera et plura et peiora exemplaria secuti sumus. Cum porro in epist. 21 Eutychis ad Leonem libelli quidem in ipso iudicio oblati, et non suscepti, non tamen appellationis fiat mentio; aliis litteris, quæ perierint, Eutychem significasse oblatum a se fuisse appellationis libellum, nec tamen susceptum, nonnulli suspicantur. At alias litteras conicere, seu potius fingere quæ non est. Cum enim libellus, quem Eutyches oblatum et non susceptum in laudata epistola falso commendabat, una eum eadem epistola ad Leonem missus fuerit; ex ipsius libelli lectione appellationem, quæ in illo *ergo* dubio continebatur, cognoscere S. papa non potuit.

^r Ms. Veneta S. Marci, *δεδόνηται*.

asserat obtulisse, nec tamen fuisse a susceptum: qua ratione compulsus sit, ut ^b contestatorjos libellos in Constantinopolitana urbe proponeret. Quibus rebus intercedentibus, nondum agnoscerimus qua iustitia a communione Ecclesie fuerit separatus. Sed respicientes ad causam, facti tui nosse volumus rationem, et usque ad nostram notitiam cuncta deferri: quoniam nos, qui sacerdotum Domini maturis volumus esse iudicia, nihil possumus, incognitis rebus, in cuiusquam partis prejudicium desinare, priusquam iuxta, que gesta sunt, veraciter audiamus.

763 CAP. II. — Et ideo fraternitas tua per idoneam maxime aptamque personam plenissima nobis relatione significet, quid contra antiquam fidem novitatis emergerit, quod severiori sententia dignum fuerit vindicari. Nam et ^a ecclesiastica moderatio et religiosa piissimi principis fides multam nobis sollicitudinem Christianæ pacis ^d indicunt: ut amputatis dissensionibus, fides catholica involata servetur, et his qui prava defendunt, ab errore revocatis, nostra auctoritate, quorum fides probata fuerit, muniantur. Nec aliqua poterit ex hae parte difficultas afferri, cum memoratus presbyter libello proprio sit professus paratum se esse ad corrigendum, si quid in se inventum fuerit quod reprehensione sit dignum. **DECEM** enim in talibus causis hoc maxime provideri, ut sine strepitu concertationum et custodiatur charitas, et veritas defendatur. ^e Et ideo quia dilectio tua de tanta causa nos videt necessario esse sollicitos, quam plepissime et lucide universa nobis, quod ante facere debuit, indicare festinet: ne inter assertiones partium aliqua ambiguitate fallamur, et ^f dissensio quæ in suis initiis abolenda est putiatur: cum in corde nostro ea observantia, Deo inspirante, permaneat, ne constitutiones venerabilium Patrum divinitus roboratæ, et ad soliditatem fidei pertinentes, prava cuiusquam interpretatione violentur. ^g Deus te in-

^a Quesnellus, susceptam. Quætorum editorum lectionem omnibus fere codicibus confirmatam revocavimus. Concinit etiam ipsa epistola 21 Eutyche, in qua libellum a se oblatum Flaviano, non fuisse susceptum queritur. Quatenus vero Eutyche in hoc mentitus sit, vid. annot. in eadem epist. 21.

^b Id Eutyche indicavit illis verbis epist. 21: *Ut ad satisfaciendum, plebi proponerem fidei meæ confessionem.* Clarius Liberatus, c. 11: *Posuit (Eutyche) edicta apud Constantinopolim, et injustitiam se fuisse passum, populum contestatus est.* Libellus ergo contestatorius Constantinopoli propositus etiam fidei professionem continebat ipso Eutyche teste. Hoc forte pertinebat illa, quam editionem fidei meæ idem Eutyche vocat sub sinem laudatæ epist. 21. Æque sane fidei professio præmittenda fuerat ab eo qui heresi notatus, contestationem justam esse insinuare volebat. Fragmentum, quod ex ms. Casinensi eidem epistolæ subiectum, solam professionem fidei exhibet: et in ea parte quæ deest, ipsam contestationem, quam Leo et Liberatus memorant, expressam fuisse nihil dubitandum videtur, ita ut hinc contestatorii libelli notitiam Leo perceperit.

^c Mss. Hisp. Isid. et collect. 21, *Ecclesiar.* Mox

Α τὴν εἰδίαν παρουσίαν οὐκ ἠρήθησθε ἐπὶ τοσούτων, ὅστε ἐν αὐτῶ τῷ δικαστηρίῳ λιβελλὸν ἐκλήτου ἐπεδεδωκέναι αὐτὸν ὄθεν ἠναγκάσθη διὰ μαρτυρίας λιβελλοῦ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει προβέβαι. Τῶν πραγμάτων γεγενημένων, οὕτω ἐπιγνώσκομεν, ποία δικαιοσύνη ἀπὸ τῆς κοινωρίας τῆς Ἐκκλησίας ἐγένετο χειρισμένος. Ἀλλὰ προσέχοντες τῇ αἰτίᾳ, θέλωμεν καὶ αὐτὸ φάκτου τοῦ λογισμὸν μαθεῖν, καὶ πάντα υπερεθῆναι ἄχρι τῆς ἡμετέρας γνώσεως, ἐπειδὴ ἡμεῖς οἱ βουλόμενοι τῶν ἱερῶν τοῦ δεσπότητος δικαίας εἶναι τὰς κρίσεις, εὐθὺς δυνάμεθα, μὴ διαγνησθέντων τῶν πραγμάτων, εἰς μέρους πρόκριμα ἐποφίνασθαι, πρὶν ἢ τὰ πραχθέντα ^a μετὰ ἀληθείας ἠκούσασμεν.

766 Διὰ τοῦτο ἡ σὴ ἀδελφότης δι' ἐπιτηδείου μάλιστα, καὶ ἁρμοδίου, πληρεστάτη ἀναφορῆ γνωρίσει ἡμῖν, τίς κατὰ τῆς ἀρχαίας πίστεως καινότης φαίνεται, ὅπερ ἀσθηρῆ ἀποφάσει ἄξιον ἐγένετο τοῦ ἐδικηθῆναι. Καὶ γὰρ ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκσις, καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως ἡ πίστις πολλὰ ἡμῖν φροντίδα περὶ τῆς τῶν χριστιανῶν εἰρήνης ἐπέβαλεν ἵνα περιμερθεῖσθαι τῶν διχονοῶν ἡ καθολικὴ πίστις ἀμολυτοῦ διαφυλαχθεῖσθαι καὶ τούτων οἱ τινοὶ τὰ φαῦλα ἐνδεικῶσιν, ἀπὸ τῆς κλήνης ἀνακληθέντων, τῇ ἡμετέρᾳ αὐθεντίᾳ, ὡς ἂν δοκιμασθῆ ἡ πίστις, ὀχυρωθῶσι. καὶ μηδεμία δυσχέρεια ἐκ τούτου τοῦ μέρους προσαχθῆ: ὅποτε ὁ μνημονευθεὶς πρῶτος ἐν τῇ ἰδίᾳ λιβέλλῳ ἀμολόγησεν ἑτοίμα ἐαυτοῦ εἶναι πρὸς διόρθωσιν, εἴ τι εἰς αὐτὸν εὐρεθῆι ἢ περ ἰστίων ἄξιων ^b ἐπιλήψεως, πρέπει γὰρ ἐπὶ τῶν ταούτων αἰτιῶν ταύτων μάλιστα φροντίζειν, ὥστε ἐκτός θορύβου καὶ φιλονεικίας καὶ τὴν ἀγάπην φυλάττεσθαι, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐνδεικῶσθαι, ἀδελφεῖ τιμωτάτε. Καὶ διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἡ σὴ ἀγάπη περὶ τῆς τραχύτης αἰτίας συναρᾷ ἡμᾶς ἀναγκαιῶς εἶναι ^c ἠμροντίδας, πληρέστατα καὶ ταλαυνίστατα σύμπαντα ἡμῖν, ὅπερ ἤδη ποιῆσαι ὄφειλε, δηλώσει σπουδαγεῖ ἵνα μὴ μεταξὺ τῆς διδακτικίας τῶν μέρων, ἀμβολία τινὶ ἀπαχθῶμεν, καὶ διχονοία τραφῆι, ἥτις ἐν ταῖς ἰδίαις ἀρχαῖς ἐξαιλεῖται ἐστί. ἔστι γὰρ ἡμῖν καταθέμενον καὶ παραφυλακτικόν, τοῦ Θεοῦ ἐμπνεύοντος ἵνα μὴ αἱ διατυφώσεις τῶν παραφυλακτῶν πατέρων, ^d αἱ θεῶν

cod. Vindebon. Hisp., *religiosissimi principis fides.*

^a Aliqui codd., *inducunt.*

^b Auctoritate optimi codicis Ratisp. et mss. præstantissimæ collect. 17 non audemus inserere voces, *frater charissime a Quaesnello expunctas*; licet in aliis codd. aliarum collectionum et in Græco legantur.

^c Vat. 5845 collect. 8 addit *indo.*

^d Sex voces sequentes exclusit Quaesnellus, forte ex ms. Grimano collect. 18. Desunt quidem in nostro Ratisponensi. Ob aliorum tamen codicum et collectionum etiam 18 Chalcedemensis auctoritatem eas restituumus.

^e Adjecimus μετὰ ἀληθείας ex iisdem cod. Vesp. Sic enim etiam in autographo Latino: *quæ gesta sunt, veraciter audiamus.*

^f lidem mss., *ὀκολήσεως.*

^g Ita laudati codices; sicque scripsisse interpretem haud dubitamus; aut certe *ἠμροντίδας*, ut uno verbo exprimeret vocem Latinam *solicitos*. Et licet hæc vox Græca in nostris Lexicis minime appareat, non tamen rejicienda est: mire enim Græce linguæ indolem refert, ut videre est in *ἠμρονος*, *ἠμρονος*, aliisque ejusmodi. In vulgatis, *ἐν φροντίδι.*

^h Addidimus articulum αἱ ex mss. Venetis.

columem custodiat, frater charissime, Datum ^a duodecimo kalendas Martii, Asturio et Protogene viris clarissimis consulibus.

767 EPISTOLA ^b XXIV,

^a AD THEodosium Augustum.

SYNOPSIS. — I. *Laudata imperatoris fide querimoniam Eutyctis exponit.* — II. *Silentium Flaviani arguit; instrui se postulat.*

LEO episcopus THEodosio Augusto.

CAP. I. — Quantum præsidii Dominus Ecclesiæ suæ in fide vestræ clementiæ præpararit, his etiam litteris quas ad me misistis ostenditur: ut vobis non solum regium, sed etiam sacerdotalem inesse animum gaudeamus. Siquidem præter imperiales et publicas curas, piissimum sollicitudinem Christianæ religionis ^d habetis, ne scilicet in populo Dei aut schismata, aut hæreses, aut ulla scandala convalescant: quia tunc est optimus regni vestri status, quando sempiternæ et incommutabili Trinitati ^e in unius Divinitatis confessione servitur. Quid autem in Constantinopolitana Ecclesia ^f perturbationis acciderit, quod ita fratrem et coepiscopum meum Flavianum potuerit commovere, ut Eutychem presbyterum communionem privaret, nondum potui evidenter agnoscere. Quamvis enim prædictus presbyter ad sedem apostolicam **768** ^g per libellum doloris sui querimoniam miserit, breviter tamen aliqua prælibavit,

^a Hæc chronica notatio deest in omnibus mss. collect., quas vidimus, tribus exceptis Chalcedon. 17, Ratisp., 19, et 21. Quidam codd. hujus postremæ collect. 21, cum editis ante Quesn., perperam habent *xii kal. Maii*; nam hæc litteræ mense Aprili Constantinopoli receptæ fuerunt, ut patet ex interlocutione Selenci habitâ in conventu Constantinopolitano vidis Aprilis, ubi de Eutyctis appellatione in hisce litteris memorata fit mentio. Vide tomum IV Concil. Venetæ editionis pag. 1067. Alii autem ejusdem collectionis codices et multo præstantiores Ratisp. et Chalcedon. diem et mensem textui insertos præferunt. Porro Asturio pro Asterio tum in hac tum in sequentibus hujus anni epistolis edidimus, ut in codice Ratisponensi et in perantiquo Veronensi 57 aliisque Chalcedonensibus mss. legitur. Immo ita constanter legi etiam in codice Grimánico, idem Quesnellus Norisio confessus est per litteras, quarum hic meminit in Genotopiiis Pisanis diss. 4, c. 2, §. 1, tom. III pag. 691. In Diptyco quidem Leodiensi quod illustravit Alexander Vilthemius Astyrius habetur. Sed *y* pro *u*, non autem pro *e* veteres non semel usurpasse notissimum est. Prosper et Idatius coævii auctores Asturium in plerisque codd. exhibent, in nonnullis Astyrium.

^b Al. 21. Quæ autem antea 24 erat nunc 28. Scripta 18 Februarii an. 449.

^c Quesnellus hanc epistolam in solo ms. Grimánico collect. 18 reperit; nos in præclarissimo Ratispon. collect. 19 et in codd. collect. 12 ac 24, nec non apud Sichardum; et cum his eandem contulimus. In mss. collect. 12, *Pulcheriæ, vel Theodosio* inscribitur.

^d Ms. Ratisp., *habetis.*

^e Ita ex ms. Ratisp. emendavimus. Alias, omissa præpositione *in*, habetur, *unius Deitatis confessione*. Post vocem *servitur* Quesnellus addidit *gloriosissime*, quod nostri codd. et præcipue Ratisp. ignorant.

Α τὴν ἰσχὺν ἔχουσαι, καὶ εἰς τὴν τελειότητα τῆς πίστεως ἀνάκουσαι, φράση τινὸς ἑρμηνεία μολυνθῶσιν. Ὁ Θεὸς ὑγῶ σε διαφυλάξαι, ἀδελφε τιμωτάτε.

asserens se Nicænae synodi constituta servantem, frustra in fidei diversitate culpatum.

CAP. II. — ^b Eusebii autem episcopi accusatoris ejus libellus, cujus exemplaria ad nos ⁱ memoratus presbyter misit, de objectionum evidentia nihil habebat, et cum presbytero hæreseos crimen intendere, quem tamen in eo sensum argueret non evidenter expressit; quamvis et ipse episcopus Nicænae synodi ^j profiteretur se inhærere decretis: propter quod non habuimus unde ^k aliquid plenius disceremus. Et quia causæ meritum, fidei ratio et laudabilis sollicitudo vestræ pietatis ^l exigit, necesse est jam locum subreptionibus non patere, sed prius de quibus eum æstimat arguendum, instrui nos oportet: ut possit congrue de bene cognitis judicari. Ad prædictum autem episcopum litteras dedi, quibus mihi displicere cognosceret quod ea quæ in tanta causa gesta fuerant ^m etiam nunc silentio detineret, cum studere debuerit primitus nobis cuncta reserare: quem credimus vel post admonitionem omnia ad nostram notitiam relaturum; ut in lucem ductis his quæ adhuc videntur occulta, id quod evangelicæ et apostolicæ doctrinæ convenit judicetur. Data ⁿ *xii kalendarum Martii, Asturio et Protogene viris clarissimis consulibus.*

^f Ratisp., *turbationis*. Postea, *coepiscopum meum, pro coepiscopum nostrum*; et cohærenter, *nondum potui evidenter agnoscere, pro nondum potuimus evidenter cognoscere*, ex nostris mss. collect. 24, ac præsertim ex Ratisp. prætulimus. Verbum *potui* etiam apud Sichardum legitur.

^g Libellus quo doloris sui querimoniam Eutyctis ad apostolicam sedem misit, ipsa est Eutyctis ad Leonem epist. 21. Vide annot. 7 (*col. 732, n. 2*) in lam præcedentem.

^h Vide not. 1 Quesn.

ⁱ Ita ms. Ratisp. Alias, *prædictus*.

^j Sic melius ex eodem codice. Quesnellus, *profiteatur se inhærere*. Cæteri editi, *profiteatur in hac re se esse decretis*. Cod. Vat. collect. 24 hanc eandem lectionem præferens omittit *se*. In hac re esse pro inhærere librorum lapsu scriptum apparet.

^k Optima hæc lectio ex optimo codice Ratisponensi sumpta est. Quesnellus ex ms. Grimánico, *aliquid diceremus*, et similiter Sichardus; alii editi, *aliquid disceremus*. Vide not. 2 Quesnelli.

^l Editi ante Quesn. cum Ratispon. et mss. collect. 24 ac exemplo Sichardi, *exegit*. Subauditur, *ut de hac causa judicium feram, quemadmodum ex sequentibus palam colligitur*.

^m Quidam editi ante Quesn., *etiam nimio silentio reticeret*; alii, *etiam nunc silentio reticeret*. Cod. Vat. collect. 24, *deticeret*. Lectionem textus præferunt codd. Grim. et Ratisp.

ⁿ Diem emendavimus ex ms. Ratispon., cum quo concinit cod. Venetus collect. 12. Eodem nimirum die quo superior hæc quoque epistola scripta fuit, et utraque simul Constantinopolim transmissa; unde superioris epistolæ ad Flavianum hic mentio facta est cap. 2. Quesnellus cum Grimánico et aliis editis Leonis: *Data die kalendarum Martii; vel, ad kalendas Martii; in editis autem Conciliorum, ad kalendas Maii.*

ADMONITIO IN SEQUEMTEM EPISTOLAM.

1. Duæ litterarum S. Petri Chrysologi ad Eutychem Latinæ editiones prodire : altera, quæ unicum seu primum tantum caput exhibet; altera, quæ duo capitula complectitur. Quesnellus cum hanc prolixiorē epistolam et editionem genuinam haberet, quoniam fato illa decurtata et non potius hæc integra inserta fuerit in Vulgatis S. Leonis editionibus, se non assequi in notis professus est. Ex codicibus autem, qui eam fere decurtatam præferunt, magna inter eruditos extitit dubitatio, num secundum caput sincerum, an supposititium sit. Omnis autem evanescet difficultas, si utriusque editionis originem detegamus. Id ex observatione quamplurimum codicum ac ex discrimine collectionum quas diligenter expendimus, nobis innouit.

2. Editio decurtata, quæ sola invenitur in Leonis codicibus et in plerisque collectionibus, ex collectione Hispanica proficiscitur : nam ex Hispanica hæc mutila editio, quæ terminat in verbis, *His omnibus respondi, frater, litteris tuis*, manavit in Isidorianam, ex Isidoriana autem, quæ frequentior et magis obvia fuit, in collectiones 11, 12, 21 et 23, quarum auctores cum transcripserint quotquot Leonis epistolas in Isidoriana collectione reperere, transcripserunt etiam S. Petri Chrysologi epistolam, quemadmodum inter Leoninas in eadem collectione, sicut et in Hispanica, inserta fuerat. Licet ergo multi sint codices, et collectiones multæ, quæ decurtatam hujus epistolæ editionem præferunt; unica tamen omnium origo est, auctor scilicet collectionis Hispanicæ, in cuius manus solum primum epistolæ caput pervenisse, perspicuum fiet, si integræ editionis originem potioris et antiquitatis et auctoritatis esse ostendamus.

3. Hispanica collectione antiquior et majoris auctoritatis profecto est collectio epistolarum in causa Eutychemis, quæ Actionibus Chalcedonensis concilii tum in Latinis, tum in Græcis exemplaribus præmissæ aut insertæ leguntur. Hæc nimirum epistolarum collectio, quam in præfatione decimam septimam appellavimus, Latine erat compacta saltem ante medium sextum sæculum, quo Rusticus Romanæ Ecclesiæ diaconus collatis eximiis Græcis codicibus peculiarem eidem operam impendit. Multo autem vetustior fuit eadem collectio Græcæ scripta apud Græcos, qui Latinas epistolas in causa Eutychemis Græca lingua redditas una cum aliis Græcis epistolis ad eandem causam pertinentibus in unum corpus compegerat. Enim vero Græcam hanc epistolarum collectionem concinatam fuisse inter an. 453 et 455 in præfatione epistolæ præmissæ, num. 34, demonstravimus. Id autem quantum auctoritati tribuat huic collectioni Græcæ, et exinde etiam collectioni Latinæ, quæ ex Græca ducit originem; quantumque propterea hæc collectio præstat collectioni Hispanicæ, nemo non videt. Inter memoratæ vero collectionis Chalcedonensis epistolas cum in Latinis, tum in Græcis codicibus integra describitur illa S. Petri Chrysologi ad Eutychem, a cœvo utique collectore inserta; ac idcirco ex antiquitate atque præstantia hujus collectionis tam apud Græcos, quam apud Latinos receptæ, de integræ eius epistolæ sinceritate dubitare non licet. Cum Agnellus Ravennas a Bacchinio et a Muratorio editus, pos. — capitis ejus epistolæ summam dedit in S. Petri Chrysologi Vita, si non integram epistolam reperit in veteribus Ravennatensis Ecclesiæ tabulis, certe aliquod vetustum exemplar hujusmodi collectionis Chalcedonensis præ oculis habuit. Cum vero hæc exemplaria rariora fuerint, et non ita multa ex Leone proferant, ut in Isidoriana satis frequentiter exhibentur; nihil mirum si posteriores Leoninarum epistolarum collectores hanc epistolam non integram, sed mutilam dedere, uti apud Isidorum ex Hispanica suam collectionem derivantem inventa fuit. Hic autem omittendum non est duos codices Vaticanos epistolarum Leonis a Vossio memoratos, quos hanc epistolam integram continere Quesnellus præsumpsit, eodem Vossio in notatione admonente mutilam exhibere; sunt enim codices posteriorum collectionum quæ ex Isidoriana dimanant.

4. Unum dubitari potest, num hæc epistola, quam in laudatis Latinæ collectionis codicibus integram habemus, originalis sit, an e Græca antiqua versione Latine reddita fuerit. In memorata præfatione satis manifeste probavimus, antiquum illum auctorem, qui priscae versioni concilii Chalcedonensis epistolas Latinorum in Græca collectione contentas adjecit, originale Latinum posuisse, quando potuit originale invenire : aliquando vero, cum nullum Latini originalis exemplum suppetebat, coactum fuisse ex Græca versione quædam Latinorum documenta Latine reddere, uti accidit quibusdam epistolis Valentiniani, Placidie et Eudoxie, nec non epistolæ Hilari diaconi, atque etiam litteris S. Leonis, quemadmodum suis in locis notabimus. Hujus versionis indicium ac veluti generalem regulam in laudata præfatione illam posuimus, cum chronica notatio in Græcis codicibus ejusdem collectionis universim omissa, in Latinis etiam desiderari perspicitur. Quando enim originale Latinum a Latino interprete inventum fuit, eo collectioni inserto chronica, notatio suppleta invenitur. Discrimen etiam styli, ubi collatis aliis originalibus ejusdem auctoris lucubrationibus deprehendi potest, aliud versionis argumentum est. Hinc autem aliquid interpretationis in Latina integra Petri Chrysologi epistola videre nobis videtur. Chronica enim notatio deest, et inter ipsum primum ac secundum caput nonnulla styli dissimilitudo elucescit. Primum caput, quod exhibetur etiam in collectione Hispanica, satis nitidum et congruum est, aliisque Petri Chrysologi operibus stylo simile, adeo ut nonnulla fere verba ejusdem capitis in serm. 145 ejusdem Chrysologi repetita inveniantur. Enim vero Hispanicæ collectionis auctor cum a Chalcedonensi collectione hanc epistolam non sumperit, exemplari procul dubio Latinæ originis usus est. Alterum vero caput valde implexum, et a priori dissimile, versionem e Græco sapit. Si ipsum Latinum textum utriusque capitis cum Græco conferas, in priori originale, in posteriori interpretationem deteges. Hinc in primo capite omnes sententiæ congrue explicantur, in Græco autem minus exacte redditæ cognoscuntur : in quo, ut alia omittamus quæ quisque observare per se poterit, originale Chrysologi est illud in Latino, *Origenes principiorum scrutator*, quod ad opus illius De Principiis refertur; in Græco autem nomen *principiorum* reddendum τῶν ἀρχῶν, redditum fuit τῶν παλαιῶν *antiquorum*, quod interpretem Chrysologi mentem minus assecutum ostendit. E contra in secundo capite etsi Græca versio alicubi difficultatem injicit; planior tamen est multo quam textus Latinus, adeo ut hic e Græco perperam scripto vel lecto redditus appareat; ac ex Græco nonnumquam explicandum sit, ut in annotationibus observabitur : quod profecto non originalis Latini, sed interpretationis indicium est.

5. Hoc quidem secundum caput, quo Eutychemis epistolæ directe respondetur, potissimum est; ita ut Chrysologum Eutychemi de Flaviani judicio querimoniam moventi, et ejusdem subsidium imploranti, solo priori capite generalia continente, quod et omni finali formula caret, respondisse incredibile sit. Probabile vero nobis est prioris capitis studiosius elaborati manuscriptum exemplar apud Chrysologum superfuisse, quemadmodum iis accidit quæ diligentiori cura scribimus; ex hoc autem exemplo alia subinde fuisse scripta, quæ in manus Latini interpretis concilii Chalcedonensis, et auctoris collectionis Hispanicæ venerunt. Caput autem secundum peculiare pro Eutychemi minus studiose exaratam, ut in familiaribus litteris fere usu venit, soli autographæ epistolæ ad Eutychem missæ a Chrysologo additum videri potest, ita ut nul

lum nujus exemplum apud ipsam auctorem et apud Latinos exstitit, ac solum ex Græca, quæ statim in Oriente facta fuit, interpretatōne, Latinitate donari poterit. Quidquid verò hæc in re probabilis videatur, certe secundum hoc epistolæ caput, quod in causa Eutychie potissimum ac necessarium est, et tam antiqua cum Græca tum Latina versione comprobatur, in suspicionem suppositionis adduci nequit.

6. Restat ut statuamus de tempore. Jam fere omnes post Quesnellium hanc epistolam scriptam censent post mensem maium an. 449, siquidem his verbis cap. 2, ut *ita quæ a beatissimo papa Romanæ civitatis scripta sunt obedienter attendas*, indicari putant celebrem Leonis epistolam 28 ad Flavianum datam idibus Junii anni ejusdem, qua de tota Eutychie causa decisum fuit. In eandem sententiam nos pariter trahit *viu* lib. II Observationum in card. Nofisii Opera, c. 7, num. 2. Nunc aliam sententiam inducere cogimur. Omnes enim ex una parte assentiuntur, et S. Petrum Chrysologum his litteris respondere epistolæ Eutychie, et Eutychem eodem tempore quo ad Leonem scripsit, etiam ad Chrysologum dedisse litteras, quibus enim quoque adversus Flaviani sententiam citissime præoccuparet. Ex alia autem parte certum est Leonem Februario mense anni 449 Eutychie epistolam accepisse, et hac de causa eodem mense rescriptisse epistolam 25 ac 24. Plures conjecturas cum Quesnello exquirere, ut longioris dilationis causæ in responsione Chrysologi afferatur, opus non est. Etenim primâ occasione hunc rescriptisse satis credibile sit ex ipso contextu, in quo Chrysologus se de ipsa causa nihil aliunde instructum prodit, nisi ex Eutychie litteris; idque adeo exiit, ut de Nestorianismo potius quam de Eutychanismo melius videatur, eaque primò capite obtrudat quæ sermone 145 contra Nestorianam hæresim Eutychie contrariam manifestissimè disserit. Id autem non accidisset, si responsione differens, antea de tota re exactius voluisset edoceri, uti Quesnellus in notis coniecit. Enim verò si S. Petrus non scripsisset epistolam, nisi postquam Romanæ allata fuisset Constantinopolitanæ synodi gesta, in quibus Eutychanus error tam manifeste detectus, et ipsa Eutychie velut pernix damnatus fuerat; et nisi postquam eidem innotuisset Leonis epistola qua Constantinopolitanum iudicium confirmatum fuit; quomodo se ignorare Constantinopolitanorum Patrum sensum potuisset asserere? *Quid intellegunt, eorum taciturnitate nescimus?* Quomodo cum Eutyche ita indifferenter egisset, ut nec innocentem, nec reum judicaret? Quomodo eum post tam solennem condemnationem a Romano etiam pontifice confirmatam, dilectissimum filium, honoratissimum, et merito honorabilem presbyterum appellasset? Hæc hominem statim respondentem, dum rei non esset instructus, patelauiunt. Neque repugnant verba, *ut his quæ a beatissimo papa Romanæ civitatis scripta sunt obedienter attendas*. Eutyches enim in suis litteris memorasse videtur epistolam quam cum aliquot documentis ad Leonem pontificem dederat. His autem verbis Chrysologus indicare voluit eas litteras quas Leonem melius instructum plenius reddidisse aut brevi redditurum præsumebat. Enim verò si has dogmaticas Leonis litteras ille legisset, non videtur scripturus fuisse: *Extra consensum Romanæ civitatis episcopi causas fidei audire* (seu ex Græco cognoscere, aut iudicare) non possumus; quæ verba nondum sibi notam Romani episcopi sententiam declarant. Igitur hæc Chrysologi epistola sub idem tempus data videtur, quo Leo scripsit epistolam 23 et 24, id est circa Februarium an. 449. Forte idem ille vir, qui Theodosii atque Eutychie litteras ad S. Leonem attulit, Ravennam etiam cum ejusdem Theodosii litteris ad Valentinianum transivit, et hæc occasione epistolam Eutychie ad Chrysologum delulit. Hæc autem Constantinopolim revertenti, dum Valentiniani responsa referret, Chrysologus tradidit hanc epistolam ad Eutychem, ut citius ac tutius traderetur. Certe autem non scripsit post notitiam actorum in Eutychem, aut definitivo Leonis epistolæ, ut in Quesnelli sententia præsumendum est.

EPISTOLA • XXV,

PETRI CHRYSOLOGI EPISCOPI RAVENNATIS AD EUTYCHEM PRESBYTERUM ^b.

SYNOPSIS. — I. Jam olim præscriptum esse docet contra errores incarnationem Verbi impugnantes; nec discutendam esse, sed cum honore et timore credendam. — II. Suadet Eutyche ut Romani pontificis scriptis obedienter attendat, quia Petrus sub sedis rectores dirigit, præstat querentibus fidei veritatem.

775 ^a Dilectissimo filio et merito honorabili EUTYCHI presbytero PETRUS episcopus.

CAP. I. Tristes legi tristes litteras tuas, et scripta mæsta mœrore debito ^d percurri; quia sicut nos pax Ecclesiarum, sacerdotum concordia, tranquillitas plebis, ^e gaudere facit gaudio cœlesti, ita nos affligit et defleat fraterna dissensio; præsertim cum talibus oritur ex causis. ^f Triginta annis humanæ leges humanas adimunt quæstiones, et Christi generatio, quæ divina lege scribitur inenarrabilis (Isai. LIII, 8),

^a Quæ erat 25, nunc 35. Scr. circa Febr. an. 449.

^b Codd. collect Hispanicæ, qui hanc epistolam decurtatam præferunt, synopsis loco addunt: *contra ejus errores, in qua illi apto exemplo respondit.*

^c Ita codd. qui ex Hispanica collect. præveniunt. Exemplaria vero Latina collect. Chalcedon. sic: *Dilectissimo et honore digno filio Eutyche presbytero Petrus episcopus Ravennæ.*

^d Quidam codd., *percurrerri*; alii, *cucurri*. Figurata locutio Chrysologo familiaris mæsta mœrore, quam Græcus interpres apte non reddidit, originale Latinum indicat.

^e Ita ex omnibus mss. collect. Chalcedon. Vulgata lectio, *audire facit gaudium cœlesti* præfertur in cæteris codd. qui ex collect. Isidori et ex Hispanica puvius emendata profuunt, uti est cod. Vat. 1341

A 776 τῷ ἀγαπητῷ, καὶ ἀχρηστῷ υἱῷ Εὐτυχεῖ, Πέτρος ἐπίσκοπος Ραβέννης.

Στυγνῶς ἀνέγνω τὰ στυγνὰ σου ἐπιστολᾶς, καὶ τὰ γράμματα σου τὰ στυγνὰ τῇ προσηκούσῃ λύπῃ διεδραμον· ἐπειθεῖ δὲ ὡς περ ἡμᾶς ἡ εἰρήνη τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ ὁμόνοια τῶν ἱερῶν, ἡ γαλήνη τοῦ δήμου χαίρειν τοῖς οὐρανῶν χαρᾶς, οὕτως ἡμᾶς καταπονεῖ, καὶ καταβάλλει ἡ ἀδελφικῆ διχόνοια· καὶ μάλιστα, ὅταν ἐκ τοιοῦτων ἐναφύηται αἰτιῶν. Τριᾶκοντα ἔτεσιν οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι τὰς ἀνθρώπινος ἀνατρέπουσι ζητήσεις· ἢ τοῦ Χριστοῦ γέννη-

ejusdem collect. Hispanicæ. At codex Vindobon. Hisp., qui puriorem collectionem Hispanicam exhibet, ad lectionem nostram et exemplarium Chalcedon. accedit; habet enim audere *facit gaudium cœlesti*; ubi alii posteriores librarum non advertentes in voce *audere* deesse solam litteram *y*, emendandam prætarunt *audire* *facit gaudium cœlesti*.

^f Similiter idem Chrysologus in scrip. 145: *Humanæ leges intra triginta annos stultissimas omnes interimunt quæstiones: et Christus citra quinquagesimos annos natalis sue citius præstat, ortus sui hies patitur, status sui sustinet quæstiones*. Singula, quæ sequuntur, in eodem sermone repetita sunt contra errorem Nestorii. Quesnellus pro *triginta* notavit in margine: *Al., decem*, quod nullis in codicibus inveniri potuit.

post tot sæcula disputatione temeraria ventilatur. Quid Origenes principiorum scrutator incurrerit, quomodo Nestorius lapsus sit disputans de natalis, non latet prudentiam tuam. Magi ^b Jesum in cunabulis ^c Deum mysticis muneribus consistentur (*Math. ii*); et sacerdotes, quis sit, qui virginali partu de Spiritu sancto natus est, ^d dolenda interrogatione disquirunt: cum vagitum daret **777** Jesus in cunis, ^e *Gloria in excelsis Deo*, cælestis clamat exercitus (*Luc. ii, 14*); et modo, quando in nomine Jesu domine genu flectitur, cælestium, terrestrium et infernorum (*Philipp. ii, 10*), originis ejus quæstio ^f commoveatur? Nos, frater, cum Apostolo dicimus: *Etsi novimus Jesum secundum carnem, sed nunc jam non novimus* (*II Cor. v, 16*). Nec possumus ^g injuriosè replicare, qui jubemur honorem dare, ^h et timorem reddere, et ⁱ expectare, non ^j discontemere, quem judicem confitemur.

Cap. II. — ^k Hæc breviter respondi, frater, litteris tuis, plura rescripturus, si ad me frater et coepiscopus noster Flavianus aliqua de hac causa misisset. Si enim tibi displicet, quoniam scripsisti ^l electum judicium, nos quomodo de his judicare poterimus, quos neque ^m videmus propter absentiam, et quid intellexerint, eorum taciturnitate nescimus? Justus ⁿ mediator non est, qui sic unam partem audit ut nihil alteri parti reservet. In omnibus autem

^a Ita codd. collect. Chalcedon. et Vindebon. Hisp. Quesnellus ex mss. collect. Hispanicæ minus emendatæ et Isid., lapsus est.

^b Græcus textus τὸν Χριστὸν, Christum, et similiter deinceps, ὁ Χριστός, Christus, ubi in Latino est Jesus non solum in mss. libris, qui ex Hispanica prodeunt, verum etiam in omnibus Chalcedonsibus, quos vel nos vidimus, vel Baluzius consuluit. Hinc autem manifestum fit, hoc caput etiam in mss. Chalcedonsibus ex originali Latino derivatum fuisse, ut in Hispanica, non autem ex Græco Latinitate donatum.

^c Chrysologus, serm. 145, in Nestorianos, qui Christum natum Deum negabant, similita obrudit. Quare cum hic perinde voci Dei aliusque insistat, et nihil Eutyechianum usquam subindiget, credidisse videtur de Nestoriana hæresi nunc pariter agi, nec contrarium Eutyechis errorem detexisse. Similiter S. Leo, epist. 34, fatetur se ex solis litteris Eutyechis de ipsius erroribus non potuisse quidquam cognoscere nec intelligere quo tenderet ejus causatio, qua de Nestoriana hæresi repullulante querebatur. Id ex solis gestis a Flaviano transmissis cognitum fuit.

^d Quesnellus, in margine, Forte dolosa, quod nulli codices præferunt. Solum in laudato Chrysologi sermone adversus Nestorianos legitur: *Ei tu quis sit Jesus, dolosus cognitor nunc requiris?* Post pauca in codd. collect. Chalcedon., vagitus.

^e Mss. collect. 21, gloriam. Vindebon. Hisp., *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, cælestis*, etc.

^f Ita omnes nostri codices Chalcedon. etiam Baluzii, et Vat. Hisp., ac cæteri exinde profecti. Quesnellus cum solo nostro Vindebon. Hisp., movetur. Mox codd. Chalcedon. Nos, frater charissime, una cum Apostolo, etc.

^g Ita in mss. Hisp. et cæteris ex eadem collectione derivatis. Codd. vero Chalced., *injuriosa perscrutari*. Unus ex his Colbertinus apud Baluzium unius litterulæ additamento, *injuriosæ perscrutari*, pro quo Su-

σις, ἢ τις τῶ θεῷ νόμῳ ¹ ἀνεκδιήγητος γέγραπται, μετὰ τοσοῦτους αἰῶνας διαλογισμῶ ἀπονοουημένῳ **778** ἐρευνᾶται. Τί Ὀριγένης ὁ τῶν ² πάλαιων ἐρευνητῆς ὑπέριπτε, ποῖα τρόπῳ Νεστόριος ὠλόθησθε διαλογισμῶν περὶ φύσεων, οὐ λαθάνει τὴν σὴν σύνεσιν. Οἱ μάγοι τῶν Χριστῶν ἐν σπαργάνοις Θεοῦ μυστικῶς δόξαις ὠμολόγησαν: καὶ σὲ ἱερεῖς, τίς ἔστιν ὁ τῶ παρθενικῶ τόκῳ ἐκ πνευμάτων ἁγίου τεχθεῖς, ³ ἐπιπῶν ἐρευνητῆς ἐκζητῶσιν. Ὅτε βόην ἐδίδου ὁ Χριστὸς ἐν τοῖς σπαργάνοις, δόξα ἐν ὑψηστοῖς Θεῷ, οὐράνιοι ἀνεβῶ στρατός: καὶ ἰδοὺ, ὅτε ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμπτει, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγῶν, καὶ καταχθονίων, τῆς ἀρχαιογονίας αὐτοῦ ζήτησις κινεῖται. Ἡμεῖς δὲ, ἀδελφε, μετὰ τοῦ ἀποστόλου λέγομεν: Καὶ ἐἰ ἐγνωσκᾶμεν Χριστὸν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ λοιπὸν νῦν οὐ γινώσκομεν. Οὔτε δυνάμεθα ⁴ ἐφύβριστα **B** ἐρευνᾶν, εἰ τινες κελυόμεθα τιμῆν διδόναι, φόβον ἀποδιδόναι, καὶ ἐπιθέσθαι, οὐκ ἐρευνᾶν ⁵ τὸν κριτὴν ὁμολογούμεν.

Ἐκτὴν δὲ βραχέων ἀπεκρινάμεν, ἀδελφε, τοῖς σοῖς γράμμασι, πλείονα μάλλον γράφειν, εἰ πρὸς ἐμὲ ὁ ἀδελφός καὶ συνεπίσκοπος ἡμίτερος Φλαυιανὸς τινα περὶ τούτου πρῆγματος γράμματα ἐπέμφεν. Εἰ γὰρ σοὶ ἀπέστῆκε, ὅτι περ γράφει, σαυτῷ ἠρῆσθαι τὴν ἀκρόασιν, ἡμεῖς ποῖα τρόπῳ περὶ τούτων δικασαί δυνάμεθα, οὐκ μὴ τε ἐρωμεν **700** διὰ τὴν ἀπουσίαν, καὶ τὴ ἐύνοσαν, τῆ σωπῆ κούτων ἐγνωσμεν; δικαίος μεσίτας οὐκ ἔστιν, ὅς ἐπὶ μέρους οὕτως ἀποθείς ὡς ἐτέρῳ μέρει μηδὲν φυλάξει.

rius et alii post eum notarunt in margine, *injuriosè*; in Conciliis Labbei, *curiosè perscrutari*

^b Retinuumus lectionem Hisp. et cæterarum collectionum, quæ ex Hispanica hanc epistolam transcripserunt. Concinit etiam Græca versio. In mss. autem Latinis Chalcedon., ommissa particula *et*, habetur, *timorem reddere et expectare, dum non perscrutandum judicem confitemur*.

^c In Vat. Hisp. et cæteris cum Quesnellō: *His omnibus respondi, frater, litteris tuis*; quibus etiam desinit editio decurtata in iisdem codicibus. Vindebon. Hisp., *Hæc in omnibus respondi*, etc. Lectionem vero mss. Chalcedonsium, uti meliorem et integræ epistolæ congruentiorem prætulimus.

^d Vetus interpres, quem hoc caput e Græco reddidisse in admonitione ostendimus, legit, ut in editiè, *ἠρῆσθαι τὴν ἀκρόασιν*, et ideo transtulit, *electum judicium*; quæ ob sensum obscurum et incertum longioris disputationis occasionem dedere. Quesnellus in margine notavit: *Al., neglectum*. Cum hoc pariter difficile sit, tum vero in nullis nostris aut Baluzii codicibus inventum fuit. Credimus autem procul dubio scriptum fuisse in Græco, *ἀπηρῆσθαι τὴν ἀκρόασιν*, et à veteri librorum lapsu excidisse; hinc autem reddendum ex Græco, *ut scribis, tibi metipsi sublatam audientiam*; sic enim totus hic locus perspicue intelligitur, et congruit eum epist. 21 ad Leonem, in qua Eutyches questus est suum libellum non fuisse in Constantinopolitano concilio susceptum. Similem querelam etiam apud Petrum Ravennatem eum promovisse nihil ambigimus, ita ut sibi sublatam audientiam scripserit.

^e Ita nostri mss. codd. et Baluzii. Quesnellus, vidimus, et intellexerunt.

¹ Quesnellus in margine. Ad., *judex*.
² In marg. edit. Rom., *ἀνεκδιήγητος*.
³ Ibid., *ἀρχῶν* L.
⁴ Ibid., *λυπητῆς* ἐπίτ.
⁵ Ibid., *περιέργως* L.
⁶ Ibid., *ὅν* L.

779 hortamur te, frater honorabilis, ut his quæ a beatissimo papa Romanæ civitatis scripta sunt, obedienter attendas: quoniam beatus Petrus, qui in propria sede ^a et vivit et præsidet, præstat quærentibus fidei veritatem. Nos enim pro studio pacis et fidei extra consensum Romanæ civitatis episcopi causas fidei ^b audire non possumus. Incolumem tuam dilectionem Dominus tempore longissimo conservare dignetur, charissime et honorantissime fili.

EPISTOLA ^c XXVI,^d FLAVIANI SECUNDA AD S. LEONEM PAPAM.

Epistola Flaviani episcopi Constantinopolensis scripta ad archiepiscopum Leonem veteris Romæ.

Sanctissimo et beatissimo Patri et comministro LEONI FLAVIANUS in Domino salutem.

Pietate et recta verbi veritatis distributione nihil pretiosius sacerdotibus, sicut nosti, Deo dilectissime. Omnis enim nostra spes et salus, ac promissorum bonorum retributio hinc pendet. Propterea igitur cuncta nobis facienda sunt, omnisque labor suscipiendus pro vera fide iisque quæ a sanctis Patribus exposita sunt atque dogmatum loco tradita; quo per omnia et in omnigenis rerum circumstantiis integra hæc et inviolata conserventur atque custodiantur. Necessarium itaque fuit nunc etiam nos, videntes lædi orthodoxam fidem, ac renovari Apolli-

Ἐπί πασι δὲ προτροπέμεθά σε, ἀδελφεὶ τιμώτατε, ὅτι τοῖς παρὰ τοῦ μακαριωτάτου πάπα τῆς πόλεως Ῥώμης γραφομένοις πιθαρχοῦντως προσέχειν ἑπειδὴ ὁ μακάριος Πέτρος, ὃς ἐν τῇ ἰδίᾳ καθέδρᾳ καὶ ζῆ, καὶ προκάθεται, δίδωσι τοῖς ζητοῦσι τῆς πίστεως τὴν ἀλήθειαν ἡμεῖς γὰρ σπουδῇ τῆς εἰρήνης, καὶ τῆς πίστεως, ἐκτὸς ἁπλοῦς τοῦ Ῥώμης ἐπισκόπου, πίστεως αἰτίας διαγρῶναι οὐ δυνάμεθα. Ὑγιαίνουσιν τὴν ἀγάπην τὴν σὴν ὁ δεσπότης χρόνῳ μακροτάτῳ διαφυλάξαι καταξιώσοι, ποθεινότητι καὶ ἀξιοτιμητῆς υἱῆ.

^a **781** Ἐπιστολὴ Φλαυιανοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως γραφεῖσα πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Λέοντα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης.

Τῷ ἀγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ πατρὶ καὶ συλλειτουργῷ Λέοντι Φλαυιανὸς ἐν Κυρίῳ χαιρεῖν.

B Εὐσεβείας καὶ τοῦ ὀρθοτομεῖσθαι τὸν λόγον τῆς ἀληθείας οὐδὲν ἑπιώτερον ἱερεῦσιν, ὡς ἐπίστασαι, θεοφιλέστατε. Πᾶσα γὰρ ἡμῶν ἐλπίς καὶ σωτηρία, καὶ ἀναπόδοσις τῶν ἐπιγγελεμένων ἀγαθῶν, ἐνεσθὲν ἐξήρταται. Διὰ τοι τοῦτο, πάντα ποιητόν ἡμῶν καὶ πονητίον, ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς πίστεως, καὶ τῶν ἐκτεθέντων καὶ δογματισθέντων ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων, ἐφ' ᾧ τε διὰ παντός καὶ ἐν παντοίαις περιστάσεσι πραγμάτων ἀείραμα καὶ ἄρρωτα ταῦτα διασώζεσθαι καὶ φυλάττεσθαι ἀναγκαῖον οὖν ἦν καὶ νῦν ὀρῶντας ἡμᾶς βλαπτομένην τοῦ ὀρθόδοξον πιστεῖν, καὶ ἀνελευμένην τοῦ Ἀπολλικ-

^a Ex nostris codd. et Baluzii addidimus particulam *et*. Cum hæc Petrus Chrysologus scripserit ante celeberrimum Leonis epistolam 28, adversus Eutychem errorem editam, ut in admonitione ostendimus num. 6, quæ hic dicuntur non sunt peculiariora pro eadem epistola, ac si eidem Petro nota jam esset atque probata; sed generale principium ac sententiam tum communem et certam indicant, nimirum Petrum adhuc in successoribus viventem præstare quærentibus fidei veritatem; et idcirco dogmaticis Romanorum pontificum decretis esse obsequendum.

^b Græci verbi vis cognoscere, dijudicare significat. Ne vero hæc asserta a Petro disciplina, singularis aut incredibilis videatur, similem consuetudinem fuisse in Ægypto, ut nihil absque ipso (antistite Alexandrino) ageretur ab aliquo subjacente episcopo, testati sunt Ægyptii in concilio Chalcedonensi, actione 4, tom. IV edit. Venetæ, pag. 1402, idque ex Nicæno canone derivarunt, atque ejusdem consuetudinis testem appellarunt ipsum Anatolium, qui Alexandrinæ Ecclesiæ diaconus vel presbyter fuerat. Hac quidem disciplina Ægyptii in Chalcedonensi abusi sunt; excusatione nimirum hujusmodi se subtraxerunt a subscribenda Leonis epistola, et a parendo concilio, illud exinde inferentes, Alexandrini episcopi electionem atque sententiam a se exspectari oportere. Sed ob hunc abusum disciplina ipsa negari non potest; quæ si obtinuit in episcopis Alexandrino subjectis, nihil mirum si pariter valuit in episcopis qui Romano totius Ecclesiæ primati speciali nomine suberant.

^c Quæ erat 26, nunc 29. Scr. circa Martium, an. 449.

^d Hac epistola, quam post epistolam 22 scriptam ostendimus in admonitione ad eandem epistolam 22, Flavianus respondet epistolæ 23 S. Leonis pontificis. Cum vero in conventu Constantinopoli habito die 13 Aprilis anni 449, Selencus episcopus dixerit epistolam 23 Leonis ante paucos dies sibi commu-

necatam fuisse, eidem autem Flavianus responderit dum generale concilium futurum vulgabat, quod die 30 Martii indictum fuit, idcirco hanc epistolam a Flaviano scriptam putamus circa Martium ejusdem anni 449, antequam illi certa esset indicio concilii, quod impediri adhuc posse in fine epistolæ insinuat. Hanc epistolam Græcam in lucem emisit Joannes Cotelerius tom. I Monument. Eccl. Græcæ, pag. 50, ex mss. Regiis 1026 et 2610, et exactam ex Græco interpretationem adjecit. Quesnellus, qui in prima editione solam antiquam versionem dederat, Græcum textum cum interpretatione Cotelerii editioni secundæ inseruit. Duos alios Græcos codices Romæ nos nacti sumus, Vat. Græc. 1455, et alium multo antiquiorem monachorum S. Basilii signatum num. 19, unum præterea Venetum 165 Bibliothecæ S. Marci.

^e In editis, συνήσεις; at in margine per conjecturam, συναινέσεως. Emendationem probarunt nostri codd. Veneti. Consonat Latinus textus, extra consensum.

^f Ita legendum, ut in mss. Ven., probat exemplar Latinum, ubi legitur, tempore longissimo. In vul., χρόνῳ μακροῦ.

^g Ms. Bas., ἐπιστολὴ Φλαβιανοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς Λέοντα ἀρχιεπίσκοπον Ῥώμης κατ' Εὐτυχοῦς πρὸ τῆς ἐν Χαλκιδόνι συνόδου. Ms. autem Ven., τοῦ μακαρίου Φλαβιανοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως περὶ Λέοντα τὸν ἀγιωτάτου τῆς Ῥώμης πάπαν.

^h Ms. Ven., προτιμότερον ἱερεῦσι Θεοῦ.

ⁱ Mss. Bas. et Ven., πονητίον ἡμῶν καὶ πονητίον.

^k Cod. Ven., διασώζεσθαι τε καὶ διαφυλάττεσθαι.

^l Addimus καὶ νῦν ex mss. Basil. et Ven. (in quo postremo deest ἦν), quæ voces etiam in antiqva versione exhibentur. In marg. edit. Cotel.: Al., καὶ νῦν.

^m In marg. edit. Cotel.: Al., Ἀπολλικριον

naris et Valentini hæresim ab Eutyche impio monacho, non despiciere, sed palam errorem detegere ad cautelam populorum. Iste enim, iste Eutyches absconditum in se pravæ opinionis morbum retinens, nostram infestando mansuetudinem, invereconde ac impudenter ad multos **784** propriam impietatem deferre ausus est; dicens ante incarnationem quidem Salvatoris nostri Jesu Christi duas naturas esse, divinitatis et humanitatis; post unionem vero unam existitisse naturam: ignarus quid loquatur ac de quibus affirmet. Neque enim unio duarum naturarum quæ in Christo convenerunt, quemadmodum et vestra novit pietas, proprietates earum in unione confundit; sed manent etiam in unione integræ duarum naturarum proprietates. Adjecit autem et aliam impietatem, aïens, quod ex Maria ortum est corpus Domini, non esse nostræ substantiæ, neque humanæ materiæ; sed humanum quidem illud appellat, non tamen consubstantiale nobis, nec ei quæ illum peperit secundum carnem. Atque hæc cum acta Ephesi a sancta et œcumenica synodo, in epistola scripta ad impium et depositum Nestorium, sic ad verbum habeant: *Quod diversæ quidem, quæ ad unitatem veram convenerunt naturæ; unus autem ex ambabus Christus et Filius. Non quasi naturarum discrimen sublatum fuerit per unionem, sed potius quia nobis perfecerunt unum Dominum Jesum Christum eadem naturæ divinitatis et humanitatis, per ineffabilem et incomprehensibilem ad unitatem concursum.* Et hoc non latet sanctitatem tuam, cum omnino legerit quæ Ephesi confecta sunt gesta. Quæ nihili pendens idem Eutyches putat se non daturum pœnas per sanctam illam et œcumenicam synodum definitas. Itaque propter hæc, cum multi e simplicioribus per ejus disceptationem læderentur in doctrina fidei, eum accusatum a religiosissimo **786** episcopo Eusebio, et occurrentem ad sanctum concilium, propriaque voce quid ipse sentiret Patribus synodi detegentem, ut qui alienus sit a recta fide, deposuimus, prout sanctitatem vestram docebunt cuncta super eo confecta acta; quæ et misimus cum hisce nostris litteris. Æquum porro est, mea quidem sententia, ut hoc quoque edoceamini, quod Eutyches idem iustæ et canonicæ depositioni subjectus, cum debuisset saltem secundis curare priora, necnon

ρίου και Ουαλεντίνου αίρεισιν παρά ἑ Εὐτυχοῦς τοῦ μοναχοῦ, μὴ παριδεῖν· ἀλλ' εἰς τὸ φανερὸν ταύτην ἐκκαλύψαι πρὸς ἀσφάλειαν τῶν λαῶν, ὅτι οὗτος γὰρ οὗτος ὁ Εὐτυχής, κεκρυμμένην ἔν ἐαυτῷ νόσον κακοδοξίας κατέχων, τῆς ἡμετέρας ἐπιεικείας καταδραμών, ἀπρηθρισμῆνός και ἀνασχύντως εἰς πολλοὺς **783** ἐξενεγκεῖν τὴν οἰκείαν ἀσείβειαν κατετόλμησε, φάσκων, πρὸ μὲν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δύο φύσεις εἶναι, ἑ θεότητος και ἀνθρωπότητος, μετὰ δὲ τὴν ἔνωσιν, μίαν φύσιν γεγενῆσθαι· οὐκ εἰδὼς ὁ λέγει, οὐδὲ περὶ τίνων διαβιβαιοῦται. Οὐδὲ γὰρ ἡ ἔνωσις τῶν συνελθουσῶν ἔπι Χριστῷ δύο φύσεων, ὡς και ἡ ἡμετέρα ἐπίσταται θεοσέβεια, τὰς ιδιότητας αὐτῶν ἐν τῇ ἐνώσει συνέχεν· ἀλλὰ μένουσι και ἐν τῇ ἐνώσει ἀκείραιοι τῶν δύο φύσεων αἰ ιδιότητες. Ἐπροστίθει δὲ και ἑτέραν δυσσείβειαν, φάσκων, τὸ ἐκ Μαρίας σῶμα γινόμενον τοῦ κυρίου, μὴ εἶναι τῆς ἡμετέρας οὐσίας, μηδὲ τοῦ ἀνθρωπεῖου φράματος· ἀλλ' ἀνθρώπινον μὲν αὐτὸ ἄποκαλεῖ, οὐ μὴν ἡμῖν ὁμοούσιον, οὐδὲ τῇ τεκούσῃ αὐτὸν κατὰ σαρκα. και ταῦτα, τῶν ἐν Ἐφέσῳ πεπραγμένων παρά τῆς ἁγίας και οἰκουμηνικῆς συνόδου, ἐπὶ τῇ γραφίῃ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν δυσσεβῆ και καθηρημένον Νεστόριον, ἐχόντων ῥητῶς οὕτως· ὡς διάφοροι μὲν αἰ πρὸς ἐνότητα τὴν ἀληθινὴν ἑ συνεχεθεῖσαι φύσεις· εἰς δὲ ἑξ ἀμφοῖν Χριστὸς και υἱὸς· οὐχ ὡς τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἔνωσιν· ἀποτελεσασῶν δὲ ἄλλοι ἡμῖν τὸν ἑνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, ἑ θεότητος τε και ἀνθρωπότητος, διὰ τῆς ἀφραστοῦ και ἀπειροπότου πρὸς ἐνότητα συνδρομῆς. **11** και τοῦτο οὐ λέληθε τὴν σὴν ὁσιότητα, ἐντυχούσαν πάντως τοῖς ἐν Ἐφέσῳ πεπραγμένοις ὑπομνήμασιν. Ἄτινα παρ' οὐδὲν θέμενος ὁ αὐτὸς Εὐτυχής οἶσται μὴ δώσειεν δίκην τὴν ὀρισεθεῖσαν παρά τῆς ἁγίας ἐκείνης και οἰκουμηνικῆς συνόδου. **12** Διὰ τοι ταῦτα πολλῶν τῶν ἀκραιότερων ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης διαλέξεως παραβλαπτομένων εἰς τὸν τῆς πίστεως λόγον, κατηγορηθέντα αὐτὸν παρά τοῦ εὐλαβεστάτου **785** ἐπισκόπου Εὐσεβίου, και ἀπαντήσατα εἰς τὴν ἁγίαν σύνοδον, και οἰκεία φωνῇ **13** τὸ ἴδιον φρόνημα ἐκκαλύψαντα, ἀλλότριον ὑπάρχοντα **14** τῆς ὀρθῆς πίστεως, καθειλομεν, ὡς διδάξει τὴν ἡμετέραν ὁσιότητα **15** πάντα ἐπ' αὐτῷ πεπραγμένα ὑπομνήματα, ἀ και ἀπειστεῖλαμεν μετὰ τούτων ἐμῶν τῶν γραμμάτων. **16** Δίκαιον δὲ και τοῦτο, ὡς ἡγοῦμαι, διδαχθῆναι ἡμᾶς, ὡς ὅτι περὶ ὁ αὐτὸς Εὐτυχής ὑποστὰς δίκαιαν και κανονικὴν καθαιρείσιν, και ὀρεῖσιν καὶ τοῖς δευτέροις ἰάσασθαι τὰ πρότερα, και διὰ μετανοίας ἀκριβοῦς και δακρύων πολλῶν τὸν θεῖον

¹ Ita ex codd. Bas. et Ven. Vulg., Εὐτυχοῦς τοῦ δυσσεβοῦς, et in marg. Cot. : Al., μοναχοῦ. Hæc lectio, quæ conditionem Eutycheis ac genus vitæ exprimit, antiqua versione confirmatur.

² Ms. Bas., αὐτὸς γὰρ Εὐτυχής. Edit. Cotel. in marg. : Al., αὐτὸς γὰρ ὁ.

³ In ms. Ven., ἐν ἐαυτῷ δόξαν κατέχων.

⁴ Cod. Bas., θεότητος τε και ἀνθρωπότητος.

⁵ Ms. Ven., ἐπὶ Χριστῷ.

⁶ In marg. Cotel. : Al., προθεῖναι.

⁷ Ms. Ven., ἀποκαλεῖ.

⁸ Vulg. mendose, συναχθεῖσαι. Cotelierius per conjecturam in margine : Forte, συναχθεῖσαι, vel συναχθεῖσαι. Hanc veram lectionem probavit cod. Basil.

⁹ Ms. Bas. caret voce μᾶλλον.

¹⁰ Sic elegantius ex eodem cod. Bas., additō τε, quod in editis deerat.

¹¹ Græcis auribus hæc quoque lectio mss. Basil. et Ven., ut putamus, magis placebit quam vulgata, και τοῦτο οὐκ ἔλαθε.

¹² Ms. Bas.. διὰ τοιαῦτα. Mox deest ὑπ' ante αὐτοῦ in cod. Ven.

¹³ Antea legebatur : τὸ ἴδιον φρόνημα αὐτοῖς ἐκκαλύψαντα. Abest αὐτοῖς a mss. Bas. et Ven., ac abesse debet, quo enim referatur? Nec vetus Latina versio agnoscit, et voce sua propriam sectam relegendem. Cotelierius in sua versione, ut sensum exponeret, vocem αὐτοῖς reddidit, non ipsis, sed Patribus synodi, cum tamen patres in Græco non nominentur.

¹⁴ Ms. Bas. τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως.

¹⁵ Ms. Ven., πάντα τὰ ἐπ' αὐτῷ πεπρ.

¹⁶ Ms. Bas., δίκαιον δὲ ἡγοῦμαι και τοῦτο. In ms. Ven. solum omittitur ὡς

per exactam penitentiam multasque lacrymas Deum placare, et cor nostrum valde in lapsu ejus contristatum, vera resipiscentia delinire; non solum id non fecit, quin immo per omnia convisus est sanctissimam hujusce loci Ecclesiam conturbare; tabulas publice proponens contumeliarum et maledictorum plenas: et insuper hæc proæcess offerens piissimo et Christi amantissimo nostro imperatori, easque arrogantia et petulantia refertas, in omnibus divinos canones conculcare tentans. Verum his ita ex consecutione peractis, redditæ nobis sunt literæ sanctitatis vestræ, per comitem omni admiratione dignum Pansophium: ex quibus edocui sumus eundem Eutychem libellos ad vos misisse plenos fallacia et astu, dicentem se tempore judicii libellos appellationis tradidisse nobis et sanctæ episcoporum unitæ præsentium synodo, atque appellasse ad vestram sanctitatem: quod nequaquam ab eo factum est, sed hac quoque in 788 parte sefellit, velut pater mendacii, se vestris auribus subrepturum arbitratus. Commotus igitur, sanctissime pater, ob omnia quæ ausus est, et propter ea quæ adversus nos sanctissimamque Ecclesiam facta sunt atque fiunt, solita fiducia utere, sicut sacerdotio convenit, et vindicans communem rem sanctarumque Ecclesiarum compositionem, dignare per proprias quidem literas suffragari depositioni canonice adversus eum factæ; confirmare vero et piissimi Christumque amantis nostri imperatoris fidem. Res namque solo indiget ex vobis impulsu atque subsidio, quod per vestram prudentiam ad tranquillitatem et pacem cuncta statim translaturum est. Sic enim et quæ insurrexit hæresis, et ob eam excitatus tumultus facile cassabit, Deo cooperante, per vestras sacras literas: prohibebitur vero et quæ evulgatur futura esse synodus; ut ne sanctissimæ totius orbis Ecclesiæ perturbentur. Omnem quæ tecum est fraternitatem ego quique tecum sunt, salutamus. Sanus in Domino ac pro nobis orans, doneris nobis, Deo dilectissime et sanctissime pater.

Ἐξελθόντων, καὶ τὴν ἡμετέραν καρδίαν ἁσπιδῶς ἐλυπηράνην ἐπὶ τῇ αὐτοῦ πέδισει, διὰ μεταμέλειας ἀληθοῦς θεραπεύσαι· οὐ μόνον τοῦτο οὐ πεποιθήκειν, ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ πάντων διαταρᾶσαι τὴν παρ' ἡμῶν ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν ἐσπούδασε· προβλήματα προτιθεὶς δημοσίᾳ ὕδατος καὶ λειθερίας ἀνάμυστα· προσπειτούτους καὶ δεήσεις ἐπιθούς τῷ εὐσεβεστάτῳ καὶ φιλοχριστῷ ἡμῶν βασιλεῖ, καὶ αὐτὰς πεκληρωμένους ἀλαστονείας καὶ προπηλακισμῶν, διὰ πάντων τοὺς θείους, καταπατησαὶ κανόνας περὶ ἡμῶν, ἀλλὰ τούτων οὕτω παρακολουθησάντων, γράμματα ἡμῖν ἐπέδωκε τῆς ἡμετέρας ὁσιότητος, διὰ τοῦ θαυμασιωτάτου κόμητος Πανσοφίου, δι' ὧν ἐδιδάχθημεν, ὡς ὁ αὐτὸς Εὐτυχῆς λιβέλλους ἐξεκρίσειεν ἡμῖν πεπηρωμένους πάσης ἀπάτης καὶ πουργίας, ἐν τῷ καιρῷ τῆς κρίσεως λιβέλλους ἐπιθεδωνέτωι ἐκκλήτους ἡμῖν καὶ τῇ ἐνδημοῦσῃ ἐκτὸς συνόδῳ, καὶ ἐπικαλέσασθαι τὴν ἡμετέραν ὁσιότητα ὑπὲρ εὐδαμῆς παρ' αὐτοῦ γήγονεν· ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος διεψεύσατο, 787· ὅτι δὲ πᾶτήρ ἂν τοῦ ψεύδους, συναρπάσαι τὰς ἡμετέρας ἐπιστολάς οἴμενος. Συγκληθεὶς οὖν, δοῦντάς τὰς ἐπιστολάς, διὰ πάντα τὰ παρ' αὐτοῦ ταλασθέντα, καὶ διὰ τὰ εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν γινόμενά τε καὶ λεγόμενα, παρρησιασάσαι συνήδαι κατὰ τὸ πρότερον τῇ ἐπίστασιν· καὶ εὐκλειστῶς τὸ κοινὸν πρᾶγμα, καὶ τὴν τῶν ἐγγίων ἐκκλησιῶν κατάστασιν, συμφηρίσασθαι μὲν τῇ γενόμενῃ κατ' αὐτοῦ κωνσταντίας καθαρῶς, δι' εὐκλείων γραμμάτων κατὰ τὸν ἑαυτοῦ στήριχθαι δὲ καὶ τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ φιλοχριστοῦ ἡμῶν βασιλέως πίστιν. Μόνος γὰρ τὸ πρᾶγμα δεῖται τῆς παρ' ἡμῶν βοήθης καὶ ἐπιλήψεως, ἀπελευθερώσας διὰ τῆς οἰκίας συνουσίας εἰς γαλήνην καὶ εἰρήνην πάντα μετασπένδασθαι. Οὕτω γὰρ καὶ ἡ ἐπαναστάσις ἀφαιρεῖται, καὶ ἡ δι' αὐτὴν ταραχὴ εὐμαρῶς καταργηθήσεται, τῷ θεοῦ συνεργούσῳ, διὰ τῶν ἡμετέρων ἐγγίων γραμμάτων· κλυθῆσθαι δὲ καὶ ἡ θύλλορμένη γίνεσθαι σύνοδος, ὥστε μὴ εὐδὲς ἵκανταχόσι ἐγιωτάτους Ἐκκλησίας διαταραχθῆναι. Ἔβωσαν τὴν ἐν σοὶ ἀδελφότητα, ἐγὼ τε καὶ εἰ σὺν ἐμοὶ προσευχομένοι. Ἐβρωμένοι ἐν Κυρίῳ, καὶ ὑπερευχόμενοι ἡμῖν· χριστοθεῖας ἡμῖν, θεοφιλοτάτους καὶ ἀγιώτατους πάτερ.

¹ Ms. Bas., ἐγδῶρα. Paulo post pro διὰ μεταμέλειας idem codex, διὰ μετανοίας.
² Ms. Bas., ταράσαι; et post pauca pro προτιθεὶς habet προτιθεὶς; et loco πρὸς ἐπὶ τούτοις habet πρὸς ἐπὶ τούτοις.
³ In marg. edit. Cotel.: AL., καταπατῶν; et mox pro περὶ ἡμῶν in eodem margine: AL., καὶ πάσης ἀληθείας κατακαίρομενος; cujus lectionis vestigium aliquod exstat in ms. Bas., τοὺς θείους κανόνας, κατὰ πάσης ἀπερῶμενος.
⁴ Ex ms. Bas. addidimus δὲ particulam expletivam, Græcis non infrequentem, cum præsertim eandem in uno codice invenerit Cotelierius, qui idcirco notavit in margine: AL., ὅτι δὲ. Mox vocem ἂν idem monuit alias deesse.
⁵ Ita cod. Basil. Nescimus autem cur Cotelierio magis placuerit γινόμενά τε καὶ λεγόμενα, et lectionem a nobis receptam ac in alio codice ab eadem inventam in marginem rejecerit; de præteritis enim sermo præcesserat, διὰ πάντα παρ' αὐτοῦ ταλασθέντα. Inficiari tamen non possumus lectioni a Cotelierio adoptatæ suffragari versionem antiquam, facta sunt atque fiunt. Mox in cod. Ven., παρρησιασάσαι συνήδαι καὶ κατὰ, etc

⁶ Cod. Bas. delet πρᾶγμα. Post pauca idem cod., κωνσταντικῆ καθαρῶς.
⁷ Vulg., συνουσίας. Melius cod. Ven. et alius Cotelierii notatus in margine, quorum lectionem expressit vetus interpres, consensu proprio. Concipiunt et ms. Bas., in quo συνουσίας perperam scriptum est pro συνουσίας.
⁸ Lectionem hæc optimam et verissimam acceptam referas mss. Bas. et Venetæ. Ab alia vulgaturum, παρ' αὐτὰ μετασπένδασθαι, quid illi quærent bonæ frugis, haud sane videmus. Consonat emendationi antiqua versio, cuncta perducere. In marg. etiam edit. Cotel.: AL., πάντα.
⁹ Ms. Ven., γινόμενα. Idem paulo post, ἵκανταχόσι pro ἵκανταχόσι.
¹⁰ Cod. Ven., πλείστα προσευχομένοι.
¹¹ Ita omnino legendum cum ms. Bas. et Ven. Antiqua versio, doneris nobis; χριστοθεῖας ἡμῖν, editorum repudiandum. In margine etiam Cotelierii Cotelieriana lectionem nostram ex alio ms. vultu istam invenit. Mox καὶ ἀγιώτατους deest in cod. Ven. et in alio Cotelierii, qui notavit in marg.: Ποῦτα ἀγιώτατοι.

790 EJUSDEM EPISTOLÆ FLAVIANI

Antiqua versio^a.

Synodus. — I. Partes episcopi explicat. Errorem Eutychie exponit. — II. Quamnam acta sint contra ipsum in synodo. — III. De eminentia appellatione Eutychie ad apostolicum sedem. Damnationis ejus confirmationem petit.

Sanctissimo et beatissimo patri et consacerdoti LEONI FLAVIANUS in Domino salutem.

CAP. I. — Pietate et recta prædicatione verbi veritatis nihil honorabilius sacerdotibus, sicut nosti, Deo amantissime. Omnis enim nostra spes atque salus et retributio promissorum bonorum in his est. Propterea omnia faciendâ a nobis sunt, et laborandum pro vera fide et expositionibus dogmatibusque sanctorum Patrum: quatenus per omnia et inter omnes concessionès rerum integrâ hæc et inviolata serventur et custodiantur. Necessarium itaque fuit nunc, etiam videntes nos lædi orthodoxam fidem, et renovari Apollinaris et Valentini hæreses ad Eutyche monacho, non hoc despiciere, sed in aperto hoc pro cautela populi revelare. Iste enim, iste Eutyches absconditum in se languorem malæ sectæ retinens, insiliens nostræ mansuetudini, invereconde et impudenter in multos impietatem propriam præsumpsit inferre, dicens: Ante inhumanationem quidem Salvatoris nostri Jesu Christi duas naturas esse, divinitatis et humanitatis; post unitatem vero, unam naturam factam; hæcque sciens quod dicit, neque de quibus affirmat. Neque enim unitas convenientium in Christo duarum naturarum, sicut et vestra religiositas novit, proprietates suas in unitate confudit, sed manent in unitate perfectæ naturarum proprietates. Adjecit autem et aliam impietatem, dicens: Corpus quod ex Maria factum est, 790 Domini non esse nostræ substantiæ, neque humanæ consparsionis; sed humanum quidem illud vocat, non tamen nobis consubstantialia, neque genitrici ejus secundum carnem.

CAP. II. — Et hæc aiebat, cum in gestis Ephesi habitis a sancto et universali concilio, in epistola scripta ad impium damnatumque Nestorium aperte sic habeatur: Quia diversæ quidem ad unitatem veram concurrere naturæ; unus autem ex ambobus Christus et Filius: non tamquam naturarum differentia sit perempta propter unitatem, sed potius effecerit nobis

A anum Dominum Jesum Christum, divinitatis et humanitatis et per ineffabilem et inintelligibilem ad unitatem concursionem. Et hoc non laet tuam sanctitatem, dum omnino legerit gesta quæ Ephesi sunt confecta. Quæ pro nihilo ponens idem Eutyches arbitratu non se daturum poenam præfinitam a sancto illo et universali concilio: quoniam per hæc multi simpliciores ex ejus eloquiis in fidei sermone læduntur. Accusatum vero eum a reverendissimo Eusebio, et occurrentem in sanctum concilium, et voce sua sectam propriam reagentem, alienumque existentem a recta fide damnavimus, sicut docebunt vestram sanctitatem omnia quæ super eo sunt gesta, quæque direximus cum nostris his litteris. Justum autem est et hoc vobis, sicut arbitror, intimari: quia idem Eutyches passus justam canonicamque damnationem, cum debuisset secundis salvare priora, et per poenitentiam perfectam multasque lacrymas placare Deum, nostrumque cor vehementer contristatum in ejus ruinâ, per veram sanare poenitentiam: non solum hoc non fecit, sed etiam per omnia conturbare sanctam quæ apud nos est Ecclesiam festinavit, propositiones injuriarum publicè ponens et maledictionibus plenas; super hæc et preces offerens piissimo et Christi amantissimo nostro imperatori, et eadem arrogancia et petulantia plenas, per omnia divinas regulas conculcare conatus.

CAP. III. — Sed his ita secutis, litteræ nobis datæ sunt vestræ sanctitatis per admirabilem comitem Pansophium, per quas sumus edocti, quia idem Eutyches libellos direxit vobis plenos omni fallacia atque 791 calliditate, dicens: Judicii tempore libellos se dedisse appellationis et nobis et hic convenienti sancto concilio; et appellasse vestram sanctitatem: quod nequaquam ab eodem factum est; sed etiam in hac parte mentitus est, tamquam per fallaciam mendacii subrepere se sanctis vestris auribus putans. Commotus itaque, sanctissime pater, in his omnibus quæ ab eo præsumpta sunt, et ob ea quæ in nos et sanctissimam Ecclesiam facta sunt atque fiunt, consueve fiducialiter age, secundum quod sacerdotio competis, propriamque faciens communem causam et sanctarum Ecclesiarum disciplinam, simul decernere in damnationem adversus eum regulari-

^a Hæc versio in mss. collect. 17 Chalcedonensis invenitur, et exinde manavit in codd. collect. 22, cui epistolæ collectionis Chalcedonensis additæ fuerunt.

^b Ex nostris codd. et Baluzii supplevimus repetitionem vocis iste, quam et Græcus textus approbat.

^c Sic omnes codices. Vulgati in margine, post unam meum. Cæterum unitatem dictum frequenter pro rationem, quæ in Græco significatur.

^d Locus a Quesnello recte emendatus ex codice Vaticano, cum antea sine ullo sensu legeretur, sicut et in re proprietates. Hanc emendationem non tam Baluzii et nostri codices, verum etiam Græcus textus confirmat. Dein, in unitate perfecta, cod. Chig.

^e Sic iidem veteres codices. Vulgati editorum arbitrio, Corpus Domini, quod ex Maria factum est, non, etc.; ac mox, consparsionis. Antiquam lectionem emendare nolumus.

^f Ita ex antiquissimo Veronen. collect. 17, cui et Græcus textus respondet. Alii codd. cum Quesn., ex ambobus Christus Dei Filius. In editis Concilior., ex ambobus Christus Dei Filius.

^g Quesnellus omisit per; in omnibus autem quinque nostris codd. legitur.

^h Cod. Veron., et Christianissimo.

ⁱ Quesnel. cum edit. Concilior., gestis, Omnia et nostra et Baluzii exemplaria prætulimus.

^j Quidam codd. et editi ante Quesn. post etiam addunt et.

^k Legebat interpres, οὐκ ἐπίστατος τοῦ ψεύδους, cum sit in textu οὐκ (nos adjecimus δὲ) παρὰ τὸ τοῦ ψεύδους, velut pater mendacii existens. Hæc Cotelerius.

^l Ita omnes codd. Quesn. cum editis Concilior., pro consueva fiducia fiducialiter age.

^m Cod. Chig. et in margine edit. Concilior., in

ter factam, et per propria scripta dignare; confortare autem et piissimi et Christo amantissimi nostri imperatoris fidem. Causa enim eget solummodo vestro solatio atque defensione, qua debeatis consensu proprio ad tranquillitatem et pacem cuncta perducere. Sic enim hæresis quæ surrexit, et turbæ quæ^a propter eam factæ sunt, facillime destruentur, Deo cooperante per vestras sacratissimas litteras. Removebitur autem et concilium quod fieri divulgatur: quatenus nequaquam ubique sanctissimæ turbentur Ecclesiæ. Omnem quæ vobiscum est fraternitatem ego et qui mecum sunt salutamus. Incolumis in Domino, et orans pro nobis, doneris nobis, religiosissime et sanctissime pater.

792 EPISTOLA^b XXVII.

^c AD FLAVIANUM EPISCOPUM CONSTANTINOPOLITANUM.

SYNOPSIS. — *Flavianum de receptis ejus litteris monet; gesta per eum adversus Eutychem laudat; sollicitudinem suam spondet.*

LEO FLAVIANO episcopo Constantinopolitano.

Pervenisse ad nos tuæ dilectionis^d epistolas, ut

damnatione adversus eum regulariter facta. Edit. Concil., *damnationem*, sine præpositione in.

^a Editi et plerique codd., *propter eum*. Emendavimus ex antiquissimo ms. Veronen., cui et Græcus textus cohæret.

^b Al. 22. Quæ autem antea 27 erat, nunc 31. Scripta 21 Maii an. 449.

^c Edita fuit hæc epistola a Quesnello ex codice Grimánico, eamque nullibi in nostris mss. reperire

A primum venientis filii nostri honorabilis viri Rodani opportunitatem reperimus, indicamus: quæ nos de causa facerent certiores, quam apud vos pravo dolemus errore commotam. Quoniam aliter de fide quam convenit hic qui dudum religiosi videbatur propositi esse sentiret, quem a traditione catholica non decue- rat deviare, sed in eadem quæ tenetur ab omnibus credulitate persistere. Verum de hac re^e plenius per eum qui ad nos tuæ dilectionis portavit epistolas rescribimus: ut fraternitatem tuam quid de tota causa constitui debeat instruamus. Non enim patimur aut illum in suæ persuasionis pravitate persistere, aut dilectionem tuam, quæ zelo fidei, pravo et stulto resistit errori, diutina adversæ partis impugnatione turbari. Supradictum vero filium nostrum, per quem B has epistolas dedimus, hac volumus qua dignum est affectione suscipias, et eo ad nos remeante rescribas. Data duodecimo kalendas Junias Asturio et Protogene coss.

potuimus.

^d Intelligit epistolam 22, quam primo scriptam a Flaviano in admonitione eidem præmissa ostendimus.

^e Nimirum sequenti epistola 28. Post pauca Quesnellus, *patiemur*. At codex Grimánico, ex quo uno hanc epistolam habemus, teste P. Cacciario, præfert *patimur*.

ADMONITIO IN EPISTOLAM SEQUEMTEM.

1. Inter omnia Romanorum pontificum decreta fidei, celeberrima est sequens S. Leonis ad Flavianum epistola, qua tota de Incarnatione controversia exacte discussa ac definita, contrariisque Nestorii et Eutychemis erroribus proscripsi, catholica doctrina ita accurate nedum sententis, sed etiam vocibus declarata invenitur, ut *quidquid in ea scriptum est, ex apostolica et evangelica probetur sumptum esse doctrina* (Epist. 152). Jam S. Flavianus, cui explorata erat apostolicæ sedis auctoritas, præmonuerat, rem hanc, Eutyche post Constantinopolitanum judicium turbas commovente, *solo indigere pontificio impulsu atque subsidio quo cuncta ad tranquillitatem et pacem statim transferrentur* (Epist. 26). Enimvero ut primum transmissa in Orientem, post Ephesinum latrocinium, in quo per fraudem et vim suppressa fuerat ne legeretur, in lucem edita est, mox suscepta et subscripta fuit ab omnibus, ita ut haberetur universim tamquam regula fidei, ac veluti lydius lapis ex quo catholici ab hæreticis discernentur. Ita porro apparuit pontificiam definitionem sufficere, nec opus esse generali concilio, ut Flavianus etiam monuerat (Epist. 26), cum etiam sine concilio, et antequam haberetur synodus Chalcedonensis, tota Ecclesia illam susceperit, eidemque episcopi suas subscriptiones apposuerint, non ut vim et auctoritatem illi adjicerent, sed ut se catholicos probarent, et ne, si renuerent, hæretici haberentur. Jam enim vulgatum fuerat, quod postea omnes *reverendissimi episcopi clamaverunt* in Chalcedonensi, act. 4, pag. 1403: *Qui non consentit epistolæ sanctissimi episcopi Leonis, hæreticus est*. Porro in eodem concilio, quo Ephesini latrocinii gesta rescindenda erant, maximis cum laudibus suscepta fuit act. 2 et 4, eoque honore habita ac si ab ipso Petro edita fuisset: quod et antequam ederetur, Petrus Chrysologus apostolicæ auctoritatis callentissimus, observandum ac tenendum prædixerat epist. 25. Nihil pro apostolicarum definitionum auctoritate illustrius hoc totius Ecclesiæ ac generalis synodi testimonio, quod Petrum in successoribus viventem et loquentem agnoscit. In Romana synodo sub Gelasio pronuntiatum fuit anathema, Si quispiam de hujus epistolæ textu usque ad unum iota disputaverit, et non eam in omnibus venerabiliter receperit (Tom. V Concil. Ven. edit. pag. 387). Et S. Gregorius, lib. vi, epist. 2: *Si quis contra harum quatuor synodorum fidem, et contra sanctæ memoriæ Leonis papæ tomum atque definitionem aliquid unquam loqui præsumit, anathema sit*.

2. Hinc in fidei professionibus nihil frequentius quam post generalia concilia hujus epistolæ doctrinam profiteri. Apud Orientales, ubi Eutychemis hæresis turbas excitaverat, hæc consuetudo primum inducta, ut liquet inter cætera ex aliquot epistolis Hormisdæ, ex epistola Petri diaconi ad Fulgentium, et ex concilio Apamensi an. 555. Idem mos etiam ad Occidentales transivit, et diu etiam obtinuit. Vide professionem Adelberti episcopi Moriniensis ad Hincmarum Remensem ex Sirmondo editam tom. X Concil. Venetæ editionis p. 1388, et sponsonem episcoporum provinciæ Aquileiensis ad Paulinum patriarcham et ms. Vat. 1522 editam a Patre Bernardo de Rubéis in Monumentis Ecclesiæ Aquileien. ad an. 801, pag. 380. Cum S. Amatus abbas jam moriturus professionem fidei edere vellet, hanc epistolam ad se afferri, et sibi legi jussit, *quoniam in ipsa plenissima ratio fidei catholicæ continetur*, quemadmodum tradit ejus Vitæ auctor, n. 24, tom. II, sæcul. Benedictini II, pag. 126.

3. Inter divina officia olim in Romana Ecclesia tempore Adventus publice legebatur hæc epistola, unde eam descriptam invenimus in Lectionariis quæ usui erant basilicæ Vaticanæ, nec non in alio vetustissimo quod ad SS. Philippi et Jacobi basilicam pertinebat. Hinc in Ordine Romano XI, apud Mabillonium (Tom. II Mus. Italic. p. 123), qui a Benedicto canonico basilicæ S. Petri, sæculo XII, scriptus fuit, in Dominica 3

Adventus habetur: *Deinde episcopi legunt quartam et quintam lectionem de epistola S. Leonis papæ missa Flaviano episcopo de Incarnatione Domini contra Eutychem hæreticum.* Idipsum in aliis Italiæ Ecclesiis receptum didicimus ex quampluribus mss. Lectionariis aliarum urbium, quæ eandem epistolam aliis atque aliis diebus eodem Adventus tempore exhibent. Ex ms. bibliothecæ Regiæ Quesnellus collegit (*Diss. 4 ad an. 449, n. 9*), idem olim facilitatum esse in Galliarum Ecclesiis, quod confirmari potest ex Lectionario S. Benigni Divionensis, quo Chiffletius usus est, cum eandem epistolam edidit in calce operum Vigilii Tapsensis, nec non ex monumentis Gallicanis, quæ a P. Martene laudantur De Antiquis monachorum Ritibus, lib. III, c. 2. Ex hujusmodi autem Lectionariis traducta fuit in aliquot collectiones Sermonum S. Leonis, quæ ex Lectionariis originem ducunt.

4. Cum Gennadius, c. 70, Leonem inter ecclesiasticos scriptores retulit, hujus tantum epistolæ fecit mentionem, eo quod hæc super omnia ejus opera vulgarissima esset. Hinc autem cum certum ejusdem epistolæ auctorem procul dubio existimavit. Quod si vulgatæ ejusdem editiones Miræi, Fabricii atque Vallarsii, c. 84, in Prospero habent: *Epistolæ quoque papæ Leonis adversus Eutychem de vera Christi Incarnatione ad diversos datæ, et ab ipso dictatæ dicuntur, corruptam lectionem et fucum facere, et legendum ei, id est Prospero, ab ipso scilicet Leone dictatæ, Quesnellus contendit; Prosperum enim Leonis notarum fuisse Ado in Chronico scripsit.* At emendatioribus editionibus et mss. nec ei, nec ei præferre, sed tantum ab ipso dictatæ creduntur, pronuntiat Antelmius, epist. 2, n. 28 et 50. In ms. quidem antiquissimo capituli Veronensis, signato num. 46, sic legimus: *Ab isto dictatæ creduntur, uti ex Gennadio Marcellinus in Chronico retulit.* Id tamen Gennadius non ex sua, sed ex Gallorum, inter quos versabatur, opinione tradidit: facile autem evenire solet ut quæ opinione vulgari feruntur, augeantur vel etiam immutentur.

5. Enimvero Leonis, non autem Prosperi hanc et cæteras in Eutychem epistolas esse evidenter ostendit stylo, qui aliis Leonis Operibus similis, a stylo Operum Prosperi aptissime discrepat. Neque harum epistolarum auctor astrui potest Prosper, quin auctor simul dicatur cæterorum omnium Leonis Operum, ita ut ab initio ejus pontificatus usque ad finem omnes ejus non tam epistolas quam sermones scripserit, et eo quidem stylo, qui a suorum Operum stylo differret: quod sane incredibile dictum est, nec Gennadii textus, nec vulgata apud Gallos opinio prodidit; immo nec ipse Antelmius, quoad sermones, ausus est affirmare, ut patet ex eadem epist. 2, n. 40. Solum dici potest S. Prosper in has adversus Eutychem epistolas, quæ peculiare Scripturarum et verborum studium exigebant, aliquid diligentæ ac subsidii contulisse; ex quo aliqui eas ab ipso dictatas crediderunt, et in Gallicani scriptoris gloriam apud Gallos vulgarunt.

6. Quantum porro intersit, ut tam celebris dogmatica epistola emendatissima, quoad fieri potest, edatur, cum per se satis intelligitur, tum vero demonstrant etiam luculentius illa trium episcoporum Galliæ ad Leonem epist. 67, c. 2: *Idcirco si dignanter admittitis, deprecamur ut opus et præsentibus et futuris temporibus profuturum (de hac epistola loquuntur), quod nos asservandi studio foliis mandare curavimus, sanctitas vestra percurrere, et si quid librarii errore defuerit, emendare dignetur.* In hanc rem perficiendam codices triginta et amplius expendimus, et inter hos sex vetustissimos, qui millenariam ætatem attingunt. Cum hæc epistola invenitur in omnibus collectionibus, quas in præfatione recensimus, ætatis collect. 4, 6, 7, 14, 15 et 16, tum vero ad præcipuos cujusque collectionis mss. libros eandem relegimus, inter quos vetustissimi sunt Vat. Reg. collect. 1, Vat. 1342 collect. 3, Vindebon. collect. 5, Vat. 5845 collect. 8, Vat. Otobon. 93 similis, Vat. 3791 collect. 11, qui duo bis ex diversis fontibus eandem epistolam exhibent; Vat. 1322 et Veron. 57 collect. 17, et Ratispon. collect. 19. Cæteros interioris ætatis codices in annotationibus, ubi opus erit, memorabimus. Inter Lectionaria relegimus antiquissimum Vat. 3836. Addendi sunt præterea duo alii codices millenarii, Veronensis 8, in quo hæc epistola Leonis post epistolas canonicas describitur, et alius Veronen. 58, qui hanc epistolam ante quedam documenta synodi Chalcedonensis repræsentat. Cum primam hujus epistolæ editionem citabimus, intelligimus primam editionem Sermonum S. Leonis, cui hæc epistola inserta est ante sermones de Nativitate ex ms. codice collectionis tertiæ eorumdem Sermonum. Accedent tandem præter codices Quesnelli alii quatuor a Baluzio adhibiti, nimirum Colbertinus 2574, Parisien., Divionen. et Corbeienensis, quorum tres postremi collectionem 17 Chalcedonensem continent.

7. Antiquissimam Græcam versionem, quæ lecta et inserta fuit act. 2 synodi Chalcedonensis, primus edidit Joannes Leunclavius ex bibliotheca Sambuci Basileæ an. 1578, postea ex aliis mss. Gerardus Vossius præpositus Tungrensium in calce Operum S. Gregorii Thaumaturgi an. 1604; dein vero Romani Conciliorum editores an. 1608, et a Romanis alii posteriores Conciliorum collectores. Græcum textum exegimus ad perantiquum ms. 49 monachorum S. Basilii Romanæ urbis, cui æqualis videtur codex Coislinianus 211 (*Bibl. Coislin. pag. 269*), a Montfauconio laudatus, ex quibus hanc unicam Romanorum pontificum epistolam Græcæ collectioni Canonum insertam laudamus (id præcipuum hujus epistolæ apud Græcos celebratam testatur), et ad codicem Venetum S. Marci 161, codici 555, omnino similem, qui Græcam collectionem Chalcedonensem complectitur; nec non ad alium item Venetum 165, qui nonnullas ejusdem collectionis partes continet. Hos ut distinguamus, codicem 164 primum ms. Venetum appellabimus, secundum vero codicem 165. Cum vero hæc epistola in his Venetis codicibus duplici loco legatur, primum inter epistolas ante gesta, dein in ipsis gestis concilii, in quo lecta fuit; nonnumquam utrumque textum ejusdem codicis contulimus, et idcirco variantes lectiones primo vel secundo loco exhibitas allegabimus.

8. Hac occasione dicendum est aliquid de testimoniis Patrum, quæ huic epist. 28 ad Flavianum in editis Conciliorum act. 2 Græcæ et Latine subjecta inveniuntur. His testimoniis editores Romani hanc notatiuiculam præfixere: *Pleraque hæc sanctorum Patrum testimonia a S. Leone adjuncta sunt epistolæ ipsius 97 (nunc 165) ad Leonem Augustum, sed in aliquibus Græcis codicibus concilii hujus inseruntur etiam hoc loco, nimirum post laudatam epistolam ad Flavianum.* Hæc autem Stephanus Baluzius intelligens de actione secunda notavit: *Hæc testimonia non existant in codicibus mss., neque in antiquis editionibus: ac tamen etsi in aliquibus Græcis, ut monent editores Romani, inserantur in hoc loco, puto tamen lecta non fuisse in synodo, adeoque frustra descripta esse in his gestis, in quibus nulla horum testimoniorum mentio est, sed epistolæ tantum.* Omnem vero difficultatem sustulit observatio trium Græcorum exemplarium Chalcedonensium, quæ memoravimus et bibliotheca Veneta S. Marci. Cum enim in his laudata ad Flavianum epistola, ut innumis, bis proferatur, nimirum ante gesta, et in ipsis gestis; memorata testimonia Patrum non subjiciuntur epistolæ gestis insertæ, ut a Romanis edita sunt; sed describuntur post epistolam quæ ante gesta exhibetur. Nec dubitamus quin in ipsis Græcis codicibus editorum Romanorum, qui præferbant pariter hanc epistolam etiam ante gesta, ut liquet ex titulo ab iisdem proposito ante ipsa gesta cap. 7 (*Tom. IV Concil. pag. 782*), non dubitamus, inquam, quin eadem testimonia similiter legerentur post epistolam ante gesta descriptam. Solum, sicuti istam prætermittendam putarunt in documentis ante ipsa gesta, ne eandem iterum in gestis repeterent; ita ea testimonia epistolæ gestis insertæ appendenda censuere: de quo cum non admonuissent lectores.

difficultati a Baluzio inductæ causam dedere. Cautius se gessit Rusticus diaconus, cum omissa hac epistola ante gesta, eo quod in gestis, inquit, inserta sit (*Tom. IV Concil. pag. 1982*); testimonia quoque eidem subjecta prætermisit citius quam epistolæ gestis insertæ subiceret. Hinc autem factum est ut hæc testimonia in Latinis codicibus collectionis Chalcedonensis, quæ a Rustico prodeunt, aut gesta non inveniuntur; in gestis vero absint, eo quod in iisdem locum non habeant.

9. Cæterum eadem testimonia, quæ in Græcis codicibus leguntur post sequentem epistolam, auctorem habere S. Leonem, non minus quam illa quæ post epist. 165 ad Leonein Augustum descripta dabuntur, nihil est dubitandum. Non solum enim eadem utrobique sunt, si exigua quædam excipias; sed præterea liquet ex epist. 74 fuisse collecta post pseudosynodum Ephesinam, atque Abundio et Asterio episcopis, Basileo et Senatori presbyteris Constantinopolim missis ab ipso pontifice tradita, ut doctrinam epistolæ ad Flavianum Græcorum et Latinorum Patrum auctoritatibus confirmarent; eademque una cum ipsis literis in Constantinopolitano conventu a legatis fuisse producta ante synodum Chalcedonensem, manifestum est ex epist. 88. Hinc nihil mirum si hæc testimonia in documentis Græcis ante gesta Chalcedonensia laudatæ epistolæ subjecta fuerint, licet primum ejusdem epistolæ exemplum iisdem caruerit: unde nec a nobis eidem subjicienda sunt. Cum vero apud Latinos nullum exemplum hactenus inventum sit in quo hæc testimonia post epistolam ad Flavianum describantur, sed ea separatim edita et inserta occurrant in nonnullis antiquis Latinorum collectionibus, nimirum in collect. 5 Quesnelliana cap. 41, ubi ea descripta reperies tomo tertio, et in mss. collect. 3 cap. 82, nec non in codice Veronensi 58 cap. 57, satis probabile est solos Græcos, qui ea simul allata et allegata acceperant in Constantinopolitano conventu exemplaria scripsisse, in quibus ea epistola una cum testimoniis legeretur, ac exinde in Græcos codices ante gesta Chalcedonensia utraq; simul traduxisse. Ex his autem apparet quam perperam P. Garnierus horum testimoniorum collectionem Theodoro tribuerit, de quo tamen plura in observationibus ad notam ultimam Quesnellii. Inter testimonia autem a Leone collecta primo loco occurrunt tria satis proluxa sumpta ex Hilario; et hunc quidem Latinum scriptorem Græcis antea incognitum, ex notitia testimoniorum Leonis inter Patres catholice fidei assertores præcipuo honore in Chalcedonensi synodo a Cecropio Sebastopolitano episcopo allegatum credimus (*Act. 2, tom. IV Concil. pag. 1207*).

EPISTOLA • XXVIII.

^b AD FLAVIANUM EPISCOPUM CONSTANTINOPOLITANUM CONTRA EUTYCHES PERFISSIONEM ET HÆRESIM.

SYNOPSIS (*Ex collectione Hispanica*). — I. Quod ignorantia sanctorum Scripturarum Eutychen hæreticum fecerit. — II. Contra eos qui in duos filios dispensationis Dominicæ mysterium scindere moliantur. — III. Contra eos qui possibilem Divinitatem unigeniti Filii Dei audent asserere. — IV. Contra eos qui in duas naturas Christi temperamentum vel confusionem argumentantur. — V. Contra eos qui celestem aut alterius cujusque substantiæ existere formam servi, quam ex nobis assumpsit, insaniendo asserunt. — VI. Contra eos qui duas quidem ante adunationem naturas Domini delirant, unam vero post adunationem confingunt.

801 • LEO episcopus, dilectissimo fratri FLAVIANO A Constantinopolitano episcopo.

802 ¹ τῷ ἀγαπητῷ Φλαυιανῷ Δίων.

CAP. I. Præsumptio et imperitia Eutychen in errorem impulerunt. — Lectis dilectionis tuæ ^d litteris, quas miramur fuisse tam seras, et gestorum episcopali ordine recensito, tandem ^e quid apud vos scandali contra integritatem fidei exortum fuisset agnovimus; et quæ prius videbantur occulta, nunc nobis reserata patuerunt. Quibus Eutyches, qui presbyterii nomine honorabilis videbatur, multum ^f im-

Ἀναγρόντες τὰ γράμματα τῆς ἀγάπης τῆς σῆς, ἄπειροῦ βραδύτατα γυγνησθαι θαυμάζομεν, ² καὶ τῇ τάξει τῶν ὑπομνημάτων ἐγγύφωτες (sic), ἧ τι ἐπὶ τῶν ἐπισκοπῶν ἐπράχθη, μόλις ποτὲ τί τὸ παρ' ὑμῶν ³ σκάνδαλον ἀναφύειν κατὰ τῆς ὑγιοῦς πίστεως, ἐγγυωμεν καὶ τὰ πρότερον λεληθέναι δοκοῦντα, νῦν ἡμῖν δὴλα γυγνησθαι, ⁴ 804 δι' ὧν Εὐτυχῆς, ὁ ⁵ τῇ τοῦ πρεσβυτέρου προσηγορία τιμῆς ἄξιος νομισθεὶς, πολὺ τις ἀσύνετος, καὶ ⁶ λιαν ἁμα-

^a Al. 24. Quæ autem antea 28 erat, nunc 32. Scr. 13 Junii an. 449.

^b Plerique codices vocant Leonis rescriptum ad Flavianum. In tabula collect. 5, num. 69, Ejusdem ad Flavianum episcopum CP., de damnatione hæresis Eutychianæ.

^c In pluribus et antiquissimis mss. hæc inscriptio legitur: *Dilectissimo fratri Flaviano Leo*.

^d Vindebon. collect. 5 et Vat. collect. 11 primo loco cum prima editione, *epistolis*. Mox in Vat. Hisp. et alio Vat. collect. 11 secundo loco, *sed gestorum*; in Vat. Isid., *sed et gestorum*.

^e Editi ante Quesn., *quid apud vos scandali contigerit, atque contra integritatem*, etc. Voces *contigerit* atque *delevit* Quesnellus, quia, inquit nota 2, *superflua sunt et desunt tam in Græca versione quam in omnibus codd. mss.* Eas tamen Baluzius reperit in cod. Corb., in antiquis exemplaribus concilii v, et in Colbertino; nos autem præterea invenimus in vetustissimis mss. Veron. 57, Vat. 1322, nec non in alio Vat. 1323, atque in Chigiano 483 collectionis Chalcedonensis; item in Vat. collect. 3, in mss. collect. 8, in Hisp. et Isid. aliisque hinc derivatis. Absunt autem a Veron. 8, a Vat. Reg. collect. 1, a Vindeb. collect. 5, a Ratisponensi, ab antiquissimo Lectionario Vat. 3836, ab exemplo primæ editionis, aliisque exemplaribus, quæ a Lectionariis proveniunt; et, ut

omittamus codices trium posteriorum collectionum atque Sichelardum, desunt etiam in duobus mss. Baluzii Paris. et Divion. collect. Chalcedon. Hinc nihil in Quesnelli lectione immutandum credidimus. In perantiquo cod. Veron. 58 sic legitur: *Quid apud vos scandali contigerit, contra integritatem fidei exortum fuisse cognovimus*.

^f Veronen. 8, *impudens*. Vide not. 3 Quesn. Mox, *nimum imperitiam* in Vat. Reg. collect. 1.

¹ Ms. Bas., τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ Φλαυιανῷ Δίων.

² In ms. Bas., καὶ τῇ πράξει τῶν ὑπομνημάτων; in marg. itidem edit. Rom., *πράξει*.

³ Ita posuimus ex mss. Ven. et Basil. Atque hinc veram lectionem esse evincit plane articulus τὸ, qui præcedit. In edit., *σκάνδαλον ἀνεφύειν*.

⁴ Antea vulg. Conciliorum in textu, *τῆς τοῦ πρεσβυτέρου προσηγορίας καὶ τιμῆς ἄξιος νομισθεὶς*; et in marg. edit. Rom., *τῇ τοῦ πρεσβυτέρου προσηγορία τιμῆς εἶναι ἄξιος*. In alio ms. Veneto, quod ad distinctionem alterius jam supra laudati secundum huc et deinceps appellabimus, ubi hæc epistola bis invenitur, ita habetur primo loco, *τῇ τοῦ πρεσβυτέρου προσηγορία τιμῆς εἶναι ἄξιος νομισθεὶς*; secundo vero, *τῆς τοῦ πρεσβυτέρου προσηγορίας τιμῆς τε καὶ ἄξιας ἄξιος νομισθεὶς*. Textum emendavimus ex cod. Vat. Græco 1341.

⁵ Deest *λιαν* in ms. Bas.

prudens et nimis imperitus ostenditur, ut etiam de ipso dictum sit a propheta: *Noluit intelligere, ut bene ageret; iniquitatem meditatus est in cubili suo* (Ps. xxv, 4). **803** Quid autem iniquius quam impia sperare, et sapientioribus doctioribusque non cedere? Sed in hanc insipientiam cadunt qui cum ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur obscuro, non ad propheticas voces, non ad apostolicas litteras, nec ad evangelicas auctoritates, sed ad semetipsos recurrunt; et ideo magistri erroris existunt, quæ veritatis discipuli non fuere. Quam enim conditionem de sacris novi et veteris Testamenti paginis acquisivit, qui ne ipsius quidem Symboli fides comprehendit? Et quod per totam mundum omnium regenerandorum voce depromitur, istius adhuc senis corde non capitur.

CAP. II. De duplici Christi nativitate et natura. — Nesciens igitur quid deberet de Verbi Dei incarnatione sentire, nec volens ad promerendum intelligentiæ lumen, in sanctarum Scripturarum latitudine laborare, illam saltem communem et indiscretam confessionem sollicito recepisset auditu, qua fidei universitas profitemur: Credere se in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus unicum, Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu sancto et Maria Virgine. Quibus tribus sententiis **805** omnium fere hæreticorum machinæ destruantur. Cum enim Deus et omnipotens et Pater creditur, consempternus eidem Filius demonstratur, in nullo a Patre differens, quia de Deo Deus, de omnipotente omnipotens, de æterno natus est coæter-

ἄθως ἀποδείκνυται ὡς περὶ αὐτοῦ προφήτου εἰρησθαι. Οὐκ ἠβουλήθη συνίεναι τοῦ ἀγαθῶναι, ἀδικίαν ἐμελέτησεν ἐπὶ τῆς καίτης αὐτοῦ· τί δ' ἐν ἀδικώτερον εἴη τοῦ τὰ ἀσεβῆ φρονεῖν, καὶ τοῖς οὐ φρονοῦσι, καὶ σοφωτέροις μὴ εἶπαι; εἰς τὴν ἄνοιαν δὲ ταύτην ἐπιπίπτουσιν, οἱ κατὰ τι μὲν ἐμποδίων ἀσαφείας γῶναι τὸ ἀληθὲς καλυόμενοι, οὐκ ἐπὶ τὰς προφητικὰς δὲ φωνὰς, οὐκ ἐπὶ τὰς τῶν ἀποστόλων γραφὰς, οὐκ ἐπὶ τὰς εὐαγγελικὰς ἀθεντίας, ἀλλ' ἐφ' ἑαυτοὺς ἀνατρέχοντες· καὶ διὰ τοῦτο διδάσκαλοι πλάτης ἀναδεικνύμενοι· ἐπειδὴ τῆς ἀληθείας μαθηταὶ μὴ γένησθε, ποῖαν γὰρ ἀπὸ τῶν θείων βιβλίων παιδίαν τῆς τε παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης προσέλαβεν, ὅς οὐδὲ αὐτοῦ τοῦ συμβόλου τῶν προομιῶν ἐδράξατο; καὶ ὅπερ ἀπὸ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τῇ φωνῇ πάντων τῶν ἀναγεννωμένων προφέρεται, τοῦτο κατὰ νοῦν εἶτι τοῦτου τοῦ γέροντος οὐ λαμβάνεται.

Ἄγνων τοίνυν τί δέοι περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ λόγου νοεῖν, καὶ τῶν θείων γραφῶν ἐν τῇ πλάττει πνεῦν οὐ βουλόμενος, ὅπως ἐν τοῦ φωτὸς τῆς ἐκτεθεῖν γνώσεως ἄξιος γένηται, ἐκείνην γοῦν ὄφειλε τὴν κοινήν, καὶ μὴ διαφωνοῦσαν ὁμολογίαν ἐν ἀκρόασι περιμετρίαν ποιήσασθαι, ἣν τῶν πιστῶν ἅπαν **806** τὸ πλῆθος ὁμολογεῖ, πιστεύει· ἑαυτὸ εἰς Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν κύριον ἡμῶν τὸν τεχθῆντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς παρθένου. Δι' ὧν τριῶν ἀποράσεων· τὰ πάντων σχεδὸν αἰρετικῶν καταλείπεται μηχανήματα. Ὅποια γὰρ Θεός, καὶ παντοκράτωρ, καὶ Πατὴρ εἶναι πιστεύεται, συναΐδιος αὐτῶ καὶ Υἱὸς ἀποδείκνυται, ἐν οὐδενὶ τοῦ Πατρὸς διαφέρων· ἐπειδὴ περὶ ἐκ Θεοῦ Θεός, ἐκ παντοκράτορος παντοκράτωρ, ἔξ ἀΐδιου γεννηθείς συναΐδιος,

* Duo codd. Baluzii et quinque nostri collect. Chalcedon., *prædictum sit*. In Veron. 58, *de eo prædictum sit*.

^b 24, qu. 3, *Quid autem iniquius, c. 30.*

* Cod. Ratisp., *iniqua*. Mox idem Ratisp. cum Veronensibus 8 et 57, atque mss. collect. 8, *doctoribusque non credere*. Quinque alii nostri libri mss. diversarum collectionum cum duobus Baluzii et editis ante Quesn., *doctoribusque non credere*. Cæteri ut in textu. Confer not. 4 Quesnelli.

^d Sex codices, *ad agnoscendam*. Dein, *obscuro pro obscuro* in quatuor nostris mss. Primæ editio, *obscuro obscuro*. Vide not. 3 Quesnelli.

* Aliqui probæ notæ codices cum editis ante Quesn., *qui nec*; Vat. 1522, *si nec*. Paulo post iidem editi, *regeneratorum*. Quesnellus emendavit ex omnibus suis codicibus, quibus et nostri suffragantur. Vide notam ejus 6.

^e Editi ante Quesn. cum mss. collect. 24 et Sichardo, *apprehendisset*. Vide not. 7 Quesn. Mox *quam fidelium* in omnibus codicibus collect. Chalcedon., tum nostris, tum Baluzii, et in aliis nonnullis. Dein, *ex Maria pro et Maria* in vulgarioribus editis et in quinque nostris exemplaribus; quæ lectio in aliquot codicibus similiter reperitur aliquanto post. Cæteri omnes etiam potiores Quesnelli lectionem probant, de qua confer ejus not. 8. Post pauca, *pro destruantur*, prima editio, *dissolvuntur*.

* Vulgati, *et æternus creditur Pater*. Quesnellus, etsi vocem *æternus* abesse vidit a plerisque et potioribus suis mss., retinendam nihilominus credidit, eo quod illam exigere videretur contextus; de quo vide ejus not. 9. At vix duo nostri codices hanc vocem præferunt. Nec plurima æ præstantiora exemplaria, quæ eandem vocem omittunt, deserenda putavimus;

cum præsertim hic S. Leo palam respiciat et quasi repetat illam primam Symboli particulam, qua (ut dixit paulo ante) fideles profiterentur *credere se in Deum Patrem omnipotentem*, ubi vox *æterni* non exprimitur. Monemus verò quatuor præstantissimos codd. Veron. 57 et 58, Vat. 1522 ac Ratispon. præterire et ante *Pater*; tres alios pariter insignes Veron. 8, Vat. 3836 et Vat. Isid. delere eandem particulam ante vocem *omnipotens*. Secuti sumus mss. Vat. Reg. collect. 4, Vercell. collect. 8, Vat. collect. 11, primo loco, Chigianum, quatuor Baluzii, ac exemplar primæ editionis, quibus Græca interpretatio concinit. In cod. Vat. collect. 24, nec non apud Merlinum atque Sichardum, *et omnipotens creditur, et Pater*. In Hisp. et codd. collect. 21, *et omnipotens, et Pater creditur sempiternus, idem Filius demonstratur*. Vindebon. collect. 5, *et omnipotens, et Pater creditur, consempternus et Filius demonstratur*.

^f Omnibus his verbis, *οὐκ ἐπὶ τὰς τῶν ἀποστόλων γραφὰς*, caret ms. Ven. primum.

^g Ms. Ven. primum, *γεννηθείς*.

^h Cod. Ven. 1 et Basil., *τοῦ προομιῶν*.

ⁱ In ms. Ven. primo *ἐαυτῶν*. In secundo utroque loco *αὐτῶν*, atque in Basil. optima utraque lectio; nil enim prohibet quin hoc accipias de ipso Eutychete. Nihil tamen mutamus, cum *ἐαυτῶ* etque bene referri possit ad *πιστῶν τὸ πλῆθος*, quod præcedit.

^k Ms. Bas., *εἰς Πατέρα Θεόν*.

^l Ms. Bas., *τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν*.

^m Ms. Ven. primum, *τὰ πάντα*.

ⁿ In marg. edit. Rom., *Πατὴρ ἄδιος εἰμι*.

^o Ms. Ven. primum et secundum, *ὁ Υἱὸς ἀποδείκνυται*.

^p Ms. Bas., *ἄδιος*.

nus; non posterior tempore, non inferior potestate, non dissimilis gloria, non divisus essentia: idem vero sempiterni genitoris unigenitus sempiternus natus est de Spiritu sancto et Maria Virgine. Quæ nativitas temporalis illi nativitati divinæ et sempiternæ nihil minuit, nihil contulit, sed ^a totam se reparando homini, qui erat deceptus, impendit; ut et mortem vinceret, et diabolum, qui mortis habebat imperium, sua virtute destrueret. Non enim superare possemus peccati et mortis auctorem, nisi naturam nostram ille susciperet, et suam faceret, quem nec peccatum contaminare, nec mors potuit delinere. Conceptus quippe est de Spiritu sancto intra uterum matris Virginis, quæ illum ita salva virginitate edidit, quemadmodum salva virginitate concepit.

Sed si de hoc christianæ fidei fonte ^b purissimo sincerum intellectum haurire non poterat, quia splendorem perspicuæ veritatis obæcæatione sibi propria tenebrarat; doctrinæ se evangelicæ subdidisset. ^c Et dicente Matthæo: *Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham (Matth. 1, 1)*; apostolicæ quoque prædicationis expetisset instructum. Et legens in Epistola ad Romanos: *Paulus servus Jesu Christi, vocatus apostolus, segregatus^d in Evangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem (Rom. 1, 1)*; ad propheticas ^e paginas piam sollicitudinem **809** contulisset.

^a Plerique et vetustissimi quidem codices, *totum*, nimirum tres Veron. Vat. collect. 3, item Vat. Hisp. atque Isid., alius Vat. collect. 11 secundo loco, Ratisp. collect. 49 et omnes Latinæ collectionis Chalced., tum nostri, tum Baluzii, uno Divionensi excepto, in quo prima manu scriptum nihilominus fuerat *totam*, at secunda *totum*. Retinnimus vulgatam lectionem *totam*, quippe quam non solum nostri codices collect. 1, 3, 8, Vindebon. Hisp., Vat. collect. 41, primo loco, mss. collect. 21 et 24, nec non vetustissimum Lectionarium Romanæ Ecclesiæ Vat. 3836, cum exemplaribus primæ editionis, Merlini, atque Sighardi, sed Græca quoque interpretatio in Chalcedonensi concilio lecta approbant. Paulo post, et *jus diaboli*, in prima editione, et apud Vossium in margine; ac dein quidam codices et eadem editio addunt *nos* ante vel post verbum *superare*.

^b Ratisp., *purissimum sincerum intellectum*. Melius in Vat. collect. 41, secundo loco, *purissimum, sincerumque intellectum*. Postea, *sibimet propria* in Veron. 58, et tenebrabat in Veron. 57 et Vindebon. Hisp.

^c Addidimus *Et* mutata interpunctione, quæ meliorem sensum parit, ex Vindebon. collect. 5, Ratisp. et Vat. collect. 41, primo loco; quibus affinis est Græca versio. Facile autem hæc particula excidit ob concursum earumdem litterarum et in fine vocis præcedentis; quod antiquis librariis familiare est. Post pauca *instrumentum pro instructum* in eodem Vat. collect. 41, secundo loco. Vide not. 40 Quesn. ^d Cod. Veron. 58, et duo Baluzii Colbert. ac Divion., in *Evangelio*.

^e Quesnellus cum editis Leonis et nonnullis codd. inseruit *quoque*. Expunximus autem auctoritate plurium et potiorum nostrorum exemplarium, inter quæ præcipua sunt tria antiquissima Veron., unum Vindebon. collect. 5 et Ratisp. Ita etiam Baluzii codd. cum editis conciliorum. Mox quidam mss. libri apud Quesn. not. 41, *pia sollicitudine se contulisset*. Dein Vat. 1322 cum prima editione, et inveniret; cujus loco, omissa littera *t*, in Veron. 58, et in

^a οὐ μεταγενέστερος χρόνω, οὐκ ἔλασσον δυνάμει, οὐκ ἀνόμιμος δόξη, οὐ κεχωρισμένος οὐσία. Ὁ δὲ αὐτὸς τοῦ αἰδίου πατρὸς μονογενὴς αἰδίου ἐτίχθη ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς παρθένου· ἢ τις γέννησις χρονικῆ τῆς θείας αὐτοῦ, καὶ ¹ αἰδίου γεννήσεως οὔτε τι ἀπεμείωσεν, οὔτε μὴν τι ταύτη προσέθηκεν· ἀλλ' ὅλην ἑαυτῶν εἰς τὸ σῶσαι τὸν ἄνθρωπον πεπλανημένον ἐκένωσεν. ἵνα καὶ τὸν θάνατον νικήσῃ, καὶ τὸν διάβολον τὸν **808** τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τῆ οὐκ αἰκία καταβάλλῃ δυνάμει· οὐδὲ γὰρ ἂν ἠδυνήθημεν νικῆσαι τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ θανάτου τὸν ἀρχηγόν, εἰ μὴ τὴν ἡμετέραν αὐτὸς φύσει ἀνέλαβε, καὶ οἰκίαν εἰργάσατο· ὃν οὔτε ἁμαρτία μολύναι, οὔτε θάνατος κατασχεῖν ² ἠδυνήθη. Συνελήφθη μὲν οὖν δηλονότι ἐκ Πνεύματος ἁγίου ἐν γαστρὶ τῆς παρθένου Μαρίας ³ μητρός. ἢ τις οὕτω φυλαχθεῖσις τῆς παρθενίας αὐτὸν ἀπεκίχησεν, ὥσπερ οὖν καὶ ⁴ ἀκεραίου μειάσεως τῆς παρθενίας συνέλαβεν. Ἄλλ' εἴπερ ἐκ ⁵ ταύτης τῆς ἐν τῇ πίστει τῶν Χριστιανῶν εὐαγγελιστάτης πηγῆς καθαρὰν ⁷ ἀρύσασθαι διάνοιαν οὐκ ἠδύνατο, ⁸ διὰ τὸ τῆς τηλαυγοῦς ἀληθείας αὐτὸν ἑαυτῷ τὸ φέγγος ἐκ τῆς οἰκείας ἐπισκοτιζειν τυφλώσεως, τῇ διδασκαλίᾳ γούν τῇ τῶν εὐαγγελίων ἑαυτὸν ὑπήγαγεν ἂν· καὶ λέγοντος Ματθαίου· βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ· καὶ τοῦ ἀποστολικῷ δὲ κηρύγματος τὴν ⁹ εἰσῆγησιν ἂν ἐπεζήτησε· καὶ ¹⁰ ἀναγιγνώσκων ¹¹ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ· Παῦλος δούλος Ἰησοῦ Χριστοῦ κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς Εὐαγγέλιον Θεοῦ, ὃ προκηρύχεται διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν Γραφαῖς

venire. Vulgati ante et Quesn. cum mss. collect. 24 et alio collect. 21, et *invenisset*.

¹ Antea erat οὔτε μεταγενέστερος, quod non cuique probabitur. Melius certe quod posuimus ex ms. Basil., οὐ μεταγενέστερος. Lege totam pericopen et textum Latinum.

² Ms. Bas., αἰδίου φύσεως: quam lectionem lubentissime adoptassemus, nisi textus Latinus obstaret. Sequitur paulo post in eodem ms.: ἀλλ' ὅλον ἑαυτὸν ἐκένωσεν εἰς τὸ σῶσαι τὸν πεπλανημένον ἄνθρωπον. Lectio et hæc haud nihili facienda. Ad verbum ἐκένωσεν in marg. edit. Rom. annotatur ἐνέδωκεν: lectio quidem optima, et Latino impendit quam maxime respondens, sed incertum unde eruta.

³ Ms. Ven. primum, ἰδυνήθη. Quod est in textu, Attice; hoc commune. Nihil mutamus.

⁴ Deest μητρός in mss. Venet. omnibus et Bas. Nec plane vox hæc est necessaria; non omittenda tamen, si textum Latinum respicias.

⁵ Ita restituimus e mss. Ven. omnibus: nam ἀκεραίου, ut habetur in editione Veneta, vox penitus Græcis ignota.

⁶ Lectionem hanc, quæ vera est, desumpsimus ex ms. Bas. et Ven. secundo utrobique: atque ita legendum viderunt etiam editores Romani, ut apparet ex annotatione quadam ad marginem apposita. In edit., ἐκ ταύτης τινὰ καὶ τῆς ἐν τῇ πίστει.

⁷ Ita legendum e ms. secundo Ven. primo loco, et Bas., quod locum hunc ita exhibet: καθαρὰν τὴν διάνοιαν ἀρύσασθαι μὴ ἰδύνατο. Lege textum primigenium Leonis. In eodem secundo ms. Ven. secundo loco, ἀρρύσασθαι, in edit. Ven. ἀνύσασθαι, errore, ut putamus, operatum.

⁸ Ms. Basil., διὰ τῆς τηλαυγοῦς ἀληθείας φέγγος ἐκ τῆς οἰκείας ἑαυτοῦ ἐπισκοτιζειν τυφλώσεως, quod textui Latino magis respondere nobis videtur; nihil tamen mutamus.

⁹ Ms. Bas., εἰσῆγησιν ἐπεζήτησεν.

¹⁰ In marg. edition. Rom., ἀναγιγώσκεις.

¹¹ Ms. Basil., ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Ῥωμαίους.

Et inveniens promissionem Dei ad Abraham dicen-
 A tis : *In semine tuo benedicentur omnes gentes* (Gen.
 XII, 3, et XXII, 18) ; * ne de hujus seminis proprie-
 tate dubitaret, secutus fuisset Apostolum dicentem :
Abraham dictæ sunt promissiones, et semini ejus. Non
dicit, Et seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno,
Et semini tuo, quod est Christus (Galat. III, 8). Isaïæ
 quoque prædicationem interiore apprehendisset au-
 ditu dicentis : *Ecce virgo in utero b accipiet et pariet*
filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est
interpretatum, Nobiscum Deus (Isai. VII, 14; Matth.
 I, 23). Ejusdemque prophetæ fideliter verba legis-
 set : *Puer natus est nobis, c filius datus est nobis,*
cujus potestas super humerum ejus, et vocabunt nomen
ejus, magni consilii Angelus, d Admirabilis, Consilia-
rius, Deus fortis, Princeps pacis, Pater futuri sæculi B
(Isai. IX, 6). Nec e frustratorie loquens, ita Verbum
diceret carnem factum, ut editus utero virginis Chri-
stus haberet formam hominis, et non haberet ma-
terni corporis veritatem. An 811 forte ideo putavit
Dominum f nostrum Jesum Christum non nostræ esse
naturæ, quia missus ad beatam Mariam semper vir-
ginem angelus ait : Spiritus sanctus superveniet in te,
et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque e et quod
nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei (Luc. I,
 35) ? ut quia conceptus virginis divini fuit operis,
 non de natura concipientis fuerit caro concepti. Sed
 non ita h intelligenda est illa generatio singulariter

* Omnes editi cum plerisque codicibus, puncto af-
 fixo post vocem *gentes*, habent, *Et ne*. Sed hac ra-
 tione nominativus *inveniens* suspensus maneret. Hinc
 in aliquibus mss. antea emendatum fuit *inveniret*, vel
invenisset. Cum vero fere omnia antiqua exemplaria
 habeant *inveniens*, emendatione indigebat hic locus,
 eamque derivavimus ex Veron. 8 atque Ratisp., in
 quibus deest particula *et*, quæ etiam in vetustiori ac
 emendatiori Græcæ versionis codice Basiliano non
 apparet.

b Editi vulgatiorems cum Colbert. Baluzii, *conciptet*.
 Vide not. 13 Quesn., qui ex suis codicibus emendavit,
 uti etiam in nostris ac in exemplo primæ editionis
 legitur. Mox iidem editi, *et vocabitur*; at omnes nostri
 et Quesnelli codices, *et vocabunt*. Vide not. 14 ejus-
 dem. Dein, *quod interpretatur*, in Vat. Reg. collect. 1.

c Codd. Veron. 57, Ratisp. et duo nostri collect.
 Chalced., ac quatuor Baluzii cum editis Conciliorum
 et prima editione, *et filius*. Dein iidem codices cum
 duobus aliis Vat. ac duobus Vindebon., *Super hume-*
ros, uti etiam præferunt quidam codd. a Quesnello
 laudati not. 15. Mox, *et vocabitur* in duobus nostris
 codd. et editis ante Quesnellum; confer notam
 ejus 16.

d Voces *Admirabilis, Consiliarius*, desunt in Veron. D
 8, Ratisp., Vindebon. collect. 5 et duobus Vat. Ba-
 luzius notavit abesse pariter a ms. Parisiensi, et de-
 fuisse olim in Divionensi, ubi supra lineam posterius
 addita leguntur. In Græcæ quoque interpretatione
 desiderantur. Econtra in Veron. 58 duæ aliæ voces
 præterea adjiciuntur sic : *Admirabilis, Consiliarius,*
Dei filius, Deus fortis.

e Quatuor Quesnelli mss. libri laudati ab eo not. 17,
frustratoria eloquens. Prima editio, *frustratorie ita*
loquens, Verbum.

f Ms. Veron. 57, Vindebon. collect. 5 ac Ratisp.
 omittunt *nostrum*. Mox, *nostræ non esse naturæ* in
 quatuor antiquis nostris exemplaribus. Dein Veron.
 58, cum prima editione, *ad beatam virginem Mariam*.
 Alii duo codd. Veron. ac duo Vindebon. nec non

ἀγίας. περί τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ γενομένου ἐκ σπέρμα-
 τος Δαυὶδ ἡ τὸ κατὰ σάρκα· ἐπὶ τὰς προφητικὰς οὕτως
 ἂν 810 βιβλούς τὴν εὐσεβῆ ἡ φροντίδα μετήγαγε, καὶ
 ἡ εὐρίσκων τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀβραάμ
 λέγοντος· Ἐν τῷ σπέρματι σου ἡ εὐλογηθήσονται πάντα
 τὰ ἔθνη· ὅπως ἂν περὶ τῆς κυριότητος τούτου ἡ μὴ
 ἀμφιβάλλῃ τοῦ σπέρματος, ἠκολούθησεν ἂν καὶ τῷ Ἀπο-
 στόλῳ λέγοντι· Τῷ δὲ Ἀβραάμ ἐρρίθησαν αἱ ἐπαγγελίαι,
 καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ· οὐκ εἶπε· καὶ τοῖς σπέρμασιν, ὡς
 ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἡ ἐνός, καὶ τῷ σπέρματι σου,
 ὅπερ ἐστὶ Χριστός. Καὶ τὸ Ἡσαίου δὲ κήρυγμα διὰ τῆς
 ἐνδοτέρας κατέσχευεν ἂν ἀκροάσεως, λέγοντος· Ἰδοὺ, ἡ
 παρθένος ἡ ἐν γαστρὶ λήσεται, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ κα-
 λήσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ· ὅπερ ἐστὶ μεθερ-
 μηνευόμενον, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. καὶ τοῦ αὐτοῦ δὲ προ-
 φητοῦ πιστῶς ἂν ὑπανεγνώ τὰ ῥήματα· ἡ παιδίον ἐγεννήθη
 ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, ὃ ἄρχῃ ἐπὶ τοῦ ὄμου
 αὐτοῦ, ἡ καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μεγάλης βουλῆς
 ἡ ἄγγελος, Θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης,
 πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Οὐδὲ ματαίως λαλῶν,
 οὕτως ἂν εἶπε σάρκα γεγενῆσθαι τὸν λόγον, ὡς ὅτεπερ ὁ
 τεχνεὺς ἀπὸ τῆς παρθένου Χριστός, εἶχε μὲν ἀνθρώπου
 812 μορφήν, οὐκ εἶχε δὲ τοῦ ἡ μητρῴου σώματος τὴν
 ἀλήθειαν· ἡ τὰ χάρα διὰ τοῦτο τὸν δεσπότην Χριστὸν οὐκ
 εἶναι τῆς ἡμετέρας ἐνόμισε φύσεως, ἡ ὅτι πρὸς τὴν μα-
 καρίαν Μαρίαν ὁ πεμφθεὶς ἄγγελος εἶπε· Πνεῦμα ἅγιον
 ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοί·
 διὰ καὶ τὸ γεννώμενον ἡ ἐκ σοῦ ἅγιον, κληθήσεται υἱὸς

Ratisp. et quatuor Vat. cum editis Conciliorum et
 Græca interpretatione prætereunt voces *semper vir-*
ginem.

e Duo codd. Veron., unus Vindebon. collect. 5,
 Ratisp. et unus Vat. delent *et*.

f Quesnellus cum editis Leonis, *nobis intelligenda*,
 ut in aliquot mss. reperimus. Sed primam et Con-
 ciliorum editiones secuti, pronomen *nobis* delevimus
 potiorum codicum auctoritate, nimirum trium Ver-
 on., Vindebon. collect. 5, Vat. collect. 11 primo
 loco,

1 Deest τὸ ἐν ms. Basil.

2 Ms. Bas., φροντίδα ἐπήγαγεν.

3 In marg. edit. Rom., εὐρε τὴν.

4 Ms. Bas., εὐλογηθήσονται.

5 Ita ms. Bas. In edit., ὅπως τε ἔν; quam lamen
 lectionem non improbamus, cum in Græco sermone
 particula *τε* sæpe otiosa sit, et euphoniae tantum
 cujusdam gratia ponatur. Certo hic loci nihil agit. In
 originali Latino correspondentem particulam *et*, quæ
 erat in vulgatis, expungendam ostendimus not. a
 (Supra n. a).

6 Ms. Bas., μὴ ἀμφιβάλλοι.

7 Ms. Ven. primum, et secundum primo loco, ἐν ἐνι.

8 Ms. Basil., τοῦτέστιν χριστός.

9 Ms. Ven. primum, ἐν γαστρὶ ἔξει.

10 Ms. Bas., ὅπερ ἐστίν, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός.

11 Ms. Bas., ὅτι παιδίον ἐγεννήθη.

12 Ms. Ven. secundum utroque loco, οὐ ἡ ἀρχῃ.

13 Idem ms. Ven. primo loco, καὶ καλήσουσι : alique
 ita etiam in marg. edit. Rom.

14 Idem ms. Ven. secundo loco, ἄγγελος, θαυμαστός,
 σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός.

15 Ms. Bas., ἡμετέρου σώματος.

16 Ita Mss. Ven. ambo, et Bas. juxta Latinum, An
 forte ideo. In edit., διὰ τοῦτο desideratur.

17 Ms. Bas., ἐπειδήπερ πρὸς τὴν.

18 In cod. Ven. primo deest, ἐκ σοῦ. In Basil. autem
 statim post legitur ἅγιος pro ἅγιον : nempe ἅγιος
 κληθήσεται.

mirabilis, et mirabiliter sigularis, ut per novitatem creationis proprietates remota sit generis. Fecunditatem enim virginis Spiritus sanctus dedit, veritas autem corporis sumpta de corpore est; et edificante sibi Sapientia domum (Prov. ix, 1), Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i, 14) : hoc est, in ea carne quam assumpsit ex homine, et quam spiritu vitæ rationalis animavit.

ἄφθον ἐκ σώματος καὶ τῆς σοφίας οἰκοδομοῦσης ἑαυτῇ ἴσθιν, ἐν τούτῳ τῷ σώματι, ὅπερ ἔλαβεν ἐξ ἀνθρώπου,

CAP. III. Fides et consilium Dei circa incarnationem Verbi expanduntur. — ^b Salva igitur proprietate utriusque naturæ ^c et substantiæ, et in unam coeunte **813** personam, suscepta est a majestate humilitas, a virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas: et ad resolvendum conditionis nostræ debitum, natura inviolabilis naturæ est unita passibili: ut, quod nostris remediis congruebat, unus atque idem mediator Dei et hominum, homo Jesus Christus, et mori posset ex uno, et mori non posset ex altero. ^d In integra ergo veri hominis perfecta que natura verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris. Nostra autem dicimus quæ in nobis ab initio Creator condidit, et quæ reparanda suscepit. Nam illa quæ deceptor intulit, et homo deceptus ^f admisit, nullum habuerunt in Salvatore vestigium. Nec quia communionem humanarum subit infirmitatum, ideo nostrorum fuit particeps delictorum. Assumpsit formam servi sine sorde peccati, humana augens, divina non

loco, Ratisp. et omnium mss. collect. Chalcedon., quibus Græca versio suffragatur. Post pauca Quesnellus, *mota sit generis*. Lectionem antea vulgatam ex nostris codd. restituimus. Solum in Vindeb. collect. 3, *remota*. Mox vero codd. Veron. 8, Ratisp. et Vindeb. collect. 5 præmittunt *enim*.

^a Vat. Hisp. et Isid., *suscipit*. Ratisp. et Vindeb. collect. 5 cum duobus Vat. atque editis Concil., *sumpsit*. Deinde Quesnellus cum anterioribus Leonis editionibus et plerisque mss., *spiritus vitæ*. At monuit not. 18 in editis Concilior. et in cod. Victorino legi, *spiritu vitæ*; ^e idque forte melius, ^e inquit: similiter et in Græco redditum legitur. Hanc quidem lectionem confirmatam duobus antiquis. Veron. 8 et 57, nec non Vat. 3845 collect. 8 Vindeb. Hisp. et exemplaribus primæ editionis atque Sicardi, uti meliorem recepimus.

^b Eadem fere sunt serm. 21, seu 1 de Nativ. cap. 2.

^c Retinimus voces et substantiæ a Quesnello insertas ex sex codicibus ab eodem memoratis not. 19, eo quod legantur etiam in quatuor nostris antiquissimis Vat. collect. 3, Vindebon. collect. 5, Vat. collect. 8 et Lectionario Vat. 3836, nec non in Vercell. et Vat. collect. 11 primo loco, ac in exemplari primæ editionis. In aliis vero nostris codicibus desiderantur, sicut et in Græca versione. In serm. 21, c. 2, unde hæc verba descripta fuerunt, vox substantiæ legitur, sed vox naturæ omittitur. Mox duo codd. Veron. 57 et 58, *una coeunte persona*; Veron. 8 et Vindeb. Hisp. cum aliquibus mss. Baluzii, in *una coeunte persona*. At lectionem textus præfert etiam laudatus sermo 21, c. 2.

^d Vat. Hisp. et alius collect. 11, secundo loco, *divinis remediis*. Dein quatuor antiqui codd., *mori possit ex uno, et mori non possit ex altero*. In prima editione vero, et *reurgere posset*, ut in laudato serm. c. 2.

^e Eadem leguntur in serm. 23, seu 3 de Nati-

A Θεοῦ ὅπως ἂν, ἐπειδὴ περ ἡ σύλληψις τῆς παρθένου θείας ἔργον γεγένηται δημιουργίας, ἐκ τῆς φύσεως τῆς συλλαβούσης ἢ σὰρξ τοῦ συλληφθέντος μὴ γίνηται; ἀλλ' οὐχ οὕτως νοητὸν ἐκείνην τὴν γέννησιν ἢ τὴν μονογενῆς ἴσθιν θαυμαστή, καὶ θαυμαστῶς ἴσθιν μονογενῆς ὥστε διὰ τοῦ καινοπρεποῦς τῆς γεννήσεως, τὴν τοῦ γένους ἐκβάλλεσθαι κυριότητα ¹ τὸ μὲν γὰρ γόνιμον τῇ παρθένῳ τὸ ἅγιον πνεῦμα παρέσχεν ἢ δὲ τοῦ σώματος ἀλήθεια ² προσε-

οἶκον, ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, τοῦ ³ καὶ ὁ πνεύματι ζωῆς λογικῆς ἐνεψύχωσεν. Σωζομένης τοίνυν τῆς ιδιότητος ἐκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἐν πρόσωπον συνιούσης, **814** ⁴ ἀνελήθη ὑπὸ μὲν τῆς θεότητος ἢ ταπεινότης, ὑπὸ δὲ τῆς δυνάμεως τὸ ἀδύνατον, ὑπὸ τοῦ ἀθανάτου τὸ θνητόν καὶ πρὸς τὸ χρεωστούμενον ὄφλημα τῆς ἡμετέρας φύσεως ⁵ ἐκτιθῆ-

B ναί, ἢ θεία φύσις ἠνώθη τῇ φύσει τῇ παθητῇ ἵνα τοῦτο δὴ τὸ ταῖς ἡμετέραις ἰάσειν ὑπάρχον ἀρμόδιον, ⁶ εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ὑπάρχων μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς, καὶ ἀποθνήσκων ἐκ τοῦ ἐνός θνητῆ, καὶ τελευτῶν ἐκ τοῦ ἑτέρου μὴ θνητῆ. Ἐν ἀκέραια τοιγαροῦν ⁷ ἀληθοῦς ἀνθρώπου, καὶ τελεία φύσει, Θεὸς ἀληθῆς ἐτέχθη ⁸ ὅλος ἐν τοῖς ἑαυτοῦ, καὶ ὅλος ἐν τοῖς ἡμῶν ἡμέτερα δὲ λέγομεν, ἅπερ ⁹ ἐν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς ὁ Δημιουργὸς ἐναπέθετο, καὶ ἅπερ ἀνακαινιστῆ πάλιν ἐδέξατο ἑκεῖνα γὰρ, ἅπερ ὁ ἀπατεῶν ἐπεισήγαγε, καὶ ὁ ἀπατηθεὶς ἄνθρωπος ¹⁰ ἤμαρτε, τὸ τυχόν ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἔχνος οὐκ ἔσχηνεν. Οὐδὲ ἐπειδὴ κοινωνίαν ¹¹ τῆς ἀνθρωπίνης ὑπεσελλήθυεν ἀσθενείας, διὰ τοῦτο καὶ κοινῶνός τῶν ἡμετέρων γέγονεν ἀμαρτημάτων. Προσέλαβε γὰρ

C vitate, c. 2.

¹ Quinque codd. antiqui, *amisit*, *perperam*. Unus duplici *mi* pro *admisit* præfert *ammissit* usu veteribus non infrequenti, apud quos scriptum reperitur *ammo-veo* pro *admoveo*. Hiuc uno *m* deleto illorum codicum error manavit.

² Ms. Bas., τὸ μὲν γὰρ τεκτὴν τὴν παρθένου γόνιμον τὸ ἅγιον πνεῦμα παρέσχεν; corrigite.

³ Ms. Bas., καὶ πνεῦμα ζωῆς λογικῆς ἐνεψύχωσεν.

⁴ Ter in hac pericope habes ὑπὸ, quæ vera lectio est, eamque accepimus a ms. Ven. secundo loc. Sec. In editis ἀπὸ minus bene. Cæterum in eodem ms. tota hæc pericope sic legitur: primo loco, ἀνελήθη ἐπὶ μὲν τῆς θεότητος ἢ ταπεινότης ἀπὸ μὲν τῆς δυνάμεως τὸ ἀδύνατον, ἀπὸ δὲ τοῦ ἀθανάτου τὸ θνητόν; secundo vero, ἀνελήθη ὑπὸ μὲν τῆς θεώσεως ἢ ταπεινότης ὑπὸ δὲ τῆς δυνάμεως τὸ ἀδύνατον ὑπὸ τοῦ ἀθανάτου τὸ θνητόν.

⁵ Deest ἐκτιθῆναι in ms. Bas., sed male. In mss. Ven. primo et secundo primo loco, ἐκτιθῆναι: quam lectionem etiam in editione Romana videbis in margine annotatam.

⁶ Codd. Basil. et Ven. secundus utroque loco (nisi quod hic secundus non habet primum articulum ὁ), ὁ εἰς καὶ αὐτὸς ὁν. Paulo post in eodem ms. Bas., θνητῆ pro θνητῆ, utroque in loco.

⁷ Ms. Bas., ἀληθινὸν ἀνθρώπου. Sic paulo post, θεὸς ἀληθινός, in eodem ms.

⁸ Ms. Bas., ὅλος ἐν τοῖς ἑαυτοῦ, καὶ ὅλος ἐν τοῖς ἡμῶν.

⁹ Deest ἔν in ms. Ven. secundo utrobique, et recte abesse potest.

¹⁰ In edit. Rom. ad marginem, παρεδέξατο: ex conjectura tantum, ut putamus. Si enim auctoritati alijus ms. antiqui niteretur hæc lectio, utique adoptanda fuisset, utpote textui magis inhærens.

¹¹ Ms. Basil., τοῖς ἀνθρώποις.

minuens : quia exinanitio illa qua se invisibilis visibilis præbuit, et Creator ac Dominus omnium rerum vultus voluit esse mortaliū, inclinatio fuit miserabilis, non defectio potestatis. Proinde qui manens in forma Dei fecit hominem, ^a idem in forma servi factus est homo. Tenet **815** enim sine defectu proprietatem suam utraque natura : ^b et sicut formam servi Dei formam non adimit, ita formam Dei servi forma non minuit. ^c Nam quia gloriabatur diabolus hominem sua fraude decēptum divinis caruisse numeribus, et immortalfitatis dote nudatum duram mortis subisse sententiam, seque in malis suis quoddam ^d de prævaricatoris consortio invenisse solatium ; Deum quoque, justitiæ exigente ratione, erga hominem, quem ^e in tanto honore considerat, propriam mutasse sententiam ; opus fuit secreti dispensatione consilii, ut incommutabilis Deus, cujus voluntas non potest sua benignitate privari, primam erga nos pietatis suæ dispositionem sacramento occultiore compleret ; et homo diabolicæ iniquitatis versutia actus in culpam contra Dei propositum non periret.

ἀλλοιώτως Θεός, οὐ τινος ἢ βούλησις τῆς ἐμψύτου ¹⁰ ἡμᾶς τὴν τῆς οἰκίας ¹² εὐσθείας ἀπορρήτων μυστηρίων τῆς διαβολικῆς κακίας πρὸς ἁμαρτίαν συναλαθεῖς μὴ παρὰ

CAP. IV. *Utriusque Christi natiuitatis et naturæ proprietates expenduntur.* — ⁶ Ingreditur ergo hæc mundi ^h infirma Filius Dei, de cœlesti sede descendens, **817** et a paterna gloria non recedens, novo ordine, nova natiuitate generatus. Novo ordine, quia invisibilis in suis, visibilis ⁱ factus est in nostris, incomprehensibilis voluit comprehendere ; ante tem-

A δούλου μορφὴν διχα ῥύπου τινὸς ἁμαρτημάτων· καὶ τὸ ἀνθρώπινον αὐξῶν καὶ τὸ θεῖον οὐ μειῶν. Ἐπειδήπερ ἡ κίνωσις ἐκείνη, δι' ἧς ἑαυτὸν ὁ ἄσρατος δρατὸν παρεσκεύασε, καὶ ὁ Ποιητὴς καὶ Δεσπότης τῶν ὄλων, εἰς τῶν ἀνθρώπων ἠδουλήθη γενεσθαι, συγκατάθεσις ἦν εὐπλαγχνίας, οὐκ ἀσθένεια τῆς δυνάμεως. Τοιγαροῦν ⁸ ὅς μόνον ἐν μορφῇ Θεοῦ, πεποιθεὶς τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸς ἐν μορφῇ δούλου γέγονεν ἄνθρωπος· φυλάττει **816** γὰρ ἑκατέρω φύσις ἀνελλιπῶς τὴν ἑαυτῆς ἰδιότητα· καὶ ὡσπερ οὐκ ἀναιρεῖ τὴν τοῦ δούλου μορφὴν ἢ μορφὴν τοῦ Θεοῦ, ⁹ ὅσως τὴν τοῦ Θεοῦ μορφὴν ἢ τοῦ δούλου ⁸ μορφὴν οὐκ ἐμείωσεν· ἐπειδὴ γὰρ ⁸ κατεκαυχᾶτο ὁ διάβολος τὸν ἄνθρωπον τὸν ἠπατημένον ⁸ ἐκ τῆς πλάνης ἑαυτοῦ. τῶν θείων δωρεῶν ⁹ ἰστερησθαι, καὶ τῶν τῆς ἀφθαρσίας ἀγαθῶν ⁷ γεγυμνωμένον ὑπὸ τὴν τοῦ θανάτου χαλεπὴν ἀπόφασιν γενεῖσθαι, καὶ ἐν τοῖς ἰδίωις κακοῖς παραμυθίαν αὐτὸν ⁸ εὐρηκεῖναι τινα ἐκ τῆς αὐτοῦ τοῦ γεγονότος προδότου κοινωνίας· ὡς καὶ τὸν Θεόν, τοῦτο τῆς αὐτοῦ δικαιοσύνης ἀπαιτούσης, ἀμείψαι περὶ τὸν ἄνθρωπον τὴν οἰκίαν ἀπόφασιν, ὃν ἐν τσαυτῇ τιμῇ κατεσκεύασε. ⁸ Χρεία τῆς οἰκονομίας τοῦ ἀπορρήτου μυστηρίου γένηται. ἵνα ὁ χρηστότητος στερηθῆναι μὴ δύναται, ¹¹ τὴν πρώταν περὶ πληρώσει διοίκησιν· καὶ ἵνα ὁ ἄνθρωπος, ὁ τῇ κακουργίᾳ βούλησιν ἀπόληται τοῦ Θεοῦ.

Προσέρχεται τοῖνον ¹⁰ εἰς τὸ ταπεινὸν τοῦτο τοῦ κόσμου ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, **818** ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ θρόνου καταβαίνων, καὶ ἀπὸ τῆς πατρικῆς δόξης οὐκ ¹² ἀφιστάμενος· ¹³ κατῆ τῇ τάξει, καὶ κατῆ τῇ γεννήσει γεννώμενος· κατῆ μὲν τῇ τάξει, ὅσπερ ἄσρατος ὢν ἐν τοῖς ἑαυτοῦ, ὁρατὸς γέγονεν ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν, καὶ ἀκατάληπτος ὢν, ἠδουλήθη καταλαμβάνεσθαι, καὶ ¹⁶ προαιώνιος μόνων, εἰ-

^a Ms. Ven. secundus, primo loco, ὁσως οὐδὲ τῆ μορφῆν τοῦ θεοῦ.

^b Veram hanc lectionem exhibuit nobis Ms. Basil. quæ ab editoribus etiam Romanis in margine annotata fuit. In Vulg., μόρφωσις οὐκ ἐμείωσεν. In textu, forma non minuit.

^c Ms. Bas., καὶ ἐκαυχᾶτο.

^d Ms. Bas., ἐκ τῆς οἰκίας πλάνης αὐτοῦ pro ἑαυτοῦ notatum invenies etiam in edit. Rom. ad marginem. ^e Placuit hic extrudere ἰστερημένον, quod erat in edit., et ἰστερησθαι substituere, ut habetur in Ms. Basil. Namque hoc magis accedit ad textum Latinum, divinis caruisse numeribus.

^f Ms. Basil., γεγυμνωσάαι· καὶ ὑπὸ τὴν, etc. Lectio minime spernenda.

^g Ita Ms. Basil. In editis, εὐρηκεῖναι : quod minime probamus. Scilicet hoc rarius, illud magis usitatum. Porro in eodem ms. tota hæc pericope sic scribitur : καὶ ἑαυτὸν ἐν τοῖς οἰκίωις κακοῖς παραμυθίαν εὐρηκεῖναι τινα ἐκ τῆς αὐτοῦ τοῦ γεγονότος προδότου κοινωνίας γενώμενης. Pro προδότου legendum forte παραβάτου, ut notarunt in margine etiam editores Romi.

^h In Ms. Bas., χρεία γέγονεν τῆς, etc.

ⁱ In ms. Bas., ἀγαθότητος.

^j Deest τὴν in ms. Ven. secund., utroque loco.

^k In edit Rom. ad marginem annotatur φιλοκαρπίας ἀπὸ β. ex Lat.

^l Ms. Bas., εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ κόσμου.

^m Ms. Bas., μὴ χωριζόμενος.

ⁿ In antea vulgatis legebatur, κατῆ μὲν τῇ τάξει ; expunxitur μὲν, utpote non necessarium, auctoritate mss. Basil. et Venet. primi, qui postremus sic legit, κατῆ τινι τάξει, καὶ, etc.

^o Ms. Bas., προαιώνιος ὢν ; ms. vero Ven. utroque loco, προαιώνιος μὲν ὢν.

^a Tres codd. Veron. et Ratisp. omittunt idem.

^b Vat. Hisp. et Isid. cum tribus aliis codd., et sicut forma servi Dei formam non ademit (vel non adimit), ita forma Dei servi formam non minuit.

^c Reliquæ hujus capituli lineæ eadem habentur serm. 22, seu de Nativit. 2, c. 1.

^d Quinque nostri codices, et totidem Quesnelli, ab eo indicatū not. 20, habent de prævaricationis. At in serm. 22, c. 1, unde hic locus sumptus est, habetur de prævaricatoris, sicut et in aliis hujus epistolæ mss. libris. Paulo post dyram . . . sententiam in ms. Veron. 58.

^e Veron. 58, in tantum honorem. Duo Vindebon., Ratisp., Veron. 57 et Vat. collect. 11, utroque loco cum prima editione delent in.

^f Editi ante Quesn. cum plerisque mss., dispensationem. Ille vero præferendam putavit vocem dispositionem ex quatuor codd. ab eo allegatis not. 21, quibus etsi soli sex nostri antiqui libri accedant, Veron. & Vat. Reg. collect. 1, alius Vat. collect. 3, Vindebon. collect. 5, Vat. collect. 11, primo loco, et Ratisp., hanc nihilominus lectionem ex eo potissimum retinimus, quia serm. 22, c. 1, eadem exhibitur.

^g Eadem serm. 22, c. 2.

^h Veron. 8, Vindehon., Hisp., Ratisp., duo Vat. 1322 et 3791, primo loco, cum duobus mss. Balazii et editis Conciliorum, infirma. Cæteri codices, infirma, et sic quoque legit Græcus interpres.

ⁱ Vat. Hisp. et Isid., apparuit in nostris. Mox, pro ante tempora manens, duo codd., ante tempora æterna manens ; prima editio, ante tempora æternus manens. In epist. 31, c. 2, habetur : Sacramentum reconciliationis nostræ ante tempora æterna dispositum.

^j Ms. Basil., ὡς μόνων.

pora manens esse cœpit ex tempore ; universitatis A
 Dominus servilem formam, obumbrata majestatis
 suæ immensitate, suscepit ; impassibilis Deus non
 dedignatus est homo esse passibilis, et immortalis
 mortis legibus subjacere. Nova autem nativitate ge-
 neratus : quia inviolata ^a virginitas concupiscentiam
 nescivit, carnis materiam ministravit. Assumpta est
^b de Matre Domini, natura, non culpa ; nec in Do-
 mino Jesu Christo, ^c ex utero virginis genito, quia
 nativitas est mirabilis, ideo ^d nostri est natura dis-
 similis. Qui enim verus ^e est Deus, idem verus est
 homo, et nullum est in hac unitate mendacium, dum
 invicem sunt et humilitas hominis et altitudo Dei-
 tatis. Sicut enim Deum non mutatur miseratione, ita
 homo non consumitur **819** dignitate. ^f Agit enim
 utraque forma cum alterius communione, quod pro-
 prium est ; Verbo scilicet operante quod Verbi est,
 et carne exsequente quod carnis est. Unum horum
 coruscat miraculis, aliud succumbit injuriis. Et sicut
 Verbum ab æqualitate paternæ gloriæ ^g non recedit,
 ita caro naturam nostri generis non relinquit. Unus
 enim idemque est, ^h quod sæpe dicendum est, vere
 Dei Filius, et vere hominis filius. Deus per id quod
 in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum,
 et Deus erat Verbum (Joan. 1, 1) ; homo per id quod
 Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Ibid., 14).
 Deus per id quod omnia per ipsum facta sunt, et sine
 ipso factum est nihil (Ibid., 3) ; homo per id quod
 factus est ex muliere, factus sub lege (Galat. IV, 4).
 Nativitas carnis manifestatio est humanæ naturæ ;
 partus virginis, divinæ est virtutis indicium. In-
 fantia parvuli ostenditur humilitate cunarum (Luc.

^a Tres nostri codices et unus Baluzii, *Virgo*. Dein
 Hisp. et Isid. cum quatuor aliis codd., *et carnis mate-
 riam* ; Vat. collect. 41 primo loco, *sed carnis mate-
 riam* ; duo mss. collect. 21, *inviolata virginitas,
 quæ concupiscentiam nescivit, carnis materiam mini-
 stravit*.

^b Editi ante Quesn. cum mss. collect. 24 et
 Richardo interserunt igitur. Vide not. 22 ejusdem
 Quesn.

^c Eadem fere habentur serm. 24, c. 3.

^d Vulgatiore editi cum Hisp., Isid., Veron. 58,
 Vat. 1322, et tribus aliis codd., *nostræ est naturæ dis-
 similis*. Cæteri codices, et prima editio lectionem a
 Quesnello inductam confirmant. Vide notam ejus
 25.

^e Verbum est delent tres mss. codd. Veron. et Ra-
 tisp. Post pauca, *dum in invicem* in Veron. 57, Ratisp.
 et duobus Chalcedon.

^f Eadem sunt in serm. 54, c. 2.

^g Veron. 58, *non recedit... non relinquit*. Editi ante
 Quesn. cum mss. collect. 24, *non recessit... non reli-
 quit*. Quesnelli lectionem, de qua vide ejus not. 24,
 cæteri nostri codd. approbant.

^h Verba quod sæpe dicendum est desunt in tribus
 mss. Veronensib., in omnibus Chalcedon., in utris-
 que Hisp., in Ratisp. nec non in Græca versione.
 Sed cum in aliis codd., præsertim collect. 1, 3, 5, 8,
 11, et in vetustissimo Rom. Eccl. Lectionario Vat.
 3836 inveniuntur, ea expungere non audemus.
 Mox, *pro Deus per id*, in Vat. Isid., *Filius Dei
 per id*.

ⁱ Cod. Vindeb. Hisp., *factum est ex muliere, factum
 sub lege* ; et refertur ad Verbum, ut in antecedenti-
 bus : *Verbum caro factum est*.

ναί ἤρξατο ἀπὸ χρόνου, καὶ τοῦ παντός ὢν δεσπότης, τὴν
 δουλικὴν μορφήν ἀνεδέξατο, τῆς οἰκειᾶς θεότητος ἐπι-
 σκιάσας τὸ μέγεθος, καὶ ὁ ἀπαθὴς Θεὸς οὐκ ἀπηξίωσε
 παθητὸς εἶναι ἄνθρωπος, ¹ καὶ ὁ ἀθάνατος νόμοις ὑπο-
 κείσθαι θανάτου· καὶ ἡ δὲ τῇ γεννήσει τεχθεὶς, ἐπέπερ
 ἢ ἄχραντος παρθενία ἐπιθυμίαν μὴ ἠγήνησε, τὴν δὲ τῆς
 σαρκὸς ἐχορήγησεν ὕλην. Καὶ προσελήφθη ἐκ τῆς μητρὸς
² τοῦ δεσπότης φύσις· οὐ μὴν ἐπειδήπερ
 ἐν τῷ δεσπότηῳ Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ τεχθέντι ἐκ τῆς γαστρὸς
 τῆς παρθένου θαυμαστὴ τίς ἐστὶν ἡ γεννησις, διὰ τοῦτο
 ἡμῖν ³ οὐχ ἡ φύσις ὁμοία· ὁ γὰρ ὢν Θεὸς ἀληθὴς, αὐτὸς
 ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος ἀληθὴς. Καὶ ψεῦδος οὐδὲν ⁴ ἐν ταύτῃ
 τῇ ἐνώσει τυγχάνει, ἐν ὧσα τὰ συναμφοτέρα μετ' ἀλλήλων
 ἐστὶ· ⁵ καὶ τοῦ ἀνθρώπου τὸ ταπεινόν, καὶ τῆς θεότητος
 τὸ μέγεθος· ὡσπερ γὰρ τῷ ἕλειν ὁ Θεὸς τροπὴν οὐχ
 ὕφίσταται, οὕτως ἄνθρωπος τῷ μεγέθει τῆς θείας ἀξίας
 οὐκ ἀναλίσκεται· **820** ἐνεργεῖ γὰρ ἑκατέρα μορφή μετὰ
 τῆς θατέρου κοινωνίας, ὅπερ ἴδιον ἔσχηκε, τοῦ μὲν λό-
 γου κατεργαζομένου ⁶ τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ τοῦ λόγου, τοῦ δὲ
 σώματος ἐκτελοῦντος, ⁷ ὅπερ ἐστὶ τοῦ σώματος· καὶ τὸ
 μὲν αὐτῶν διαλάμπει τοῖς θαύμασι, τὸ δὲ ⁸ ταῖς ὕβρεσιν
 ὑποπέπτωκε. Καὶ καθάπερ ὁ λόγος ἀπὸ τῆς ἰσότητος τῆς
 τοῦ πατρὸς δόξης ἐστὶν ἀχώριστος, οὕτω τὸ σῶμα τῶν
 φύσιν τοῦ ἡμετέρου γένους οὐκ ἀπολλέοιπεν· εἰς γὰρ, καὶ
 ὁ αὐτὸς ἀληθῶς ⁹ Υἱὸς τε Θεοῦ, καὶ ἀληθῶς υἱὸς ἀνθρώ-
 που τυγχάνει, Θεὸς μὲν κατὰ τοῦτο, καθὼ ἐν ἀρχῇ ἦν
 ὁ λόγος, ¹⁰ καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ
 λόγος· ἄνθρωπος δὲ κατὰ τοῦτο, καθὼ ὁ λόγος· σὰρξ
 ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· ¹¹ καὶ Θεὸς μὲν κατὰ
 τοῦτο, καθὼ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐ-
 τοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν ἄνθρωπος δὲ κατὰ τοῦτο, καθὼ γέ-
 γονεν ἐκ γυναικὸς, ¹² γέγονεν ὑπὸ νόμον· καὶ ἡ μὲν τῆς

¹ Ms. Bas., καὶ ὢν ἀθάνατος ὑποκείσθαι θανάτω.

² Erat in vulgatis. ἐκ τῆς μητρὸς ἢ τοῦ δεσπότητος
 φύσις, ubi articulus ἢ præpositus, vocibus τοῦ δεσ-
 πότητος φύσις, genitivum δεσπότητος ad φύσις referri
 ostendebat, non sine erroris suspitione atque peri-
 culo, cum tamen ad vocem μητρὸς, referendus sit.
 Ita quidem mendose habent et duo codd. Ven. in
 epistola actioni Chalcedonensi inserta ; sed veram
 lectionem suppeditant iidem codd. in eadem epistola
 gestis præmissa, nec non alius Venetus 165 utroque
 loco ; omittunt enim articulum ἢ, ac præterea post
 voces τοῦ δεσπότητος tribus in locis apponitur virgula.
 Ita etiam legit in suo codice Gerardus Vossius, ut ex
 ejusdem editione Moguntina liquet.

³ Sic placuit scribere cum ms. Basil. et Venet. se-
 cundo utroque loco. In editis οὐχὶ φύσις. Articulus ἢ
 perspicuam magis reddit sententiam.

⁴ In ms. Basil., ἐν τῇ ἐνώσει ταύτῃ καθίστηεν.

⁵ Ms. Basil., καὶ ἡ ταπεινότης τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ
 μέγεθος τῆς θεότητος· ὡσπερ γὰρ Θεὸς τροπὴν οὐχ
 ὑφίσταται, οὕτως καὶ ὁ ἄνθρωπος, εἰς.

⁶ Ms. Bas., τοῦτο ὅπερ ἐστὶν τοῦ λόγου.

⁷ In marg. edit. Rom., ἀπερ ; atque ita in ms. Ven.
 2 primo loco.

⁸ Ms. Ven. primus, τοῖς παθήμασιν. In marg. quoque
 edit. Rom., τοῖς παθήμασιν.

⁹ Ms. Bas., Υἱὸς Θεοῦ.

¹⁰ Hæc, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὁ Θεὸς ἦν ὁ
 λόγος, in cod. Bas. desiderantur.

¹¹ Ms. Bas., καὶ Θεὸς μὲν κατὰ τοῦτο, ὅτι χωρὶς αὐτοῦ
 ἐγένετο οὐδὲ ἐν ὁ γέγονεν. Quæ duo ultima verba ad-
 duntur etiam in ms. Ven. primo.

¹² Ms. Bas., καὶ γέγονεν ὑπὸ νόμον.

ii, 7) : magnitudo Altissimi declaratur a vobus angelorum (*Luc. ii, 13*). Similis est rudimentis hominum, quem Herodes impie molitur occidere (*Matth. ii, 16*); sed Dominus est omnium, quem **821** magi gaudent suppliciter adorare. Jam cum ad præcursoris sui Joannis baptismum venit (*Matth. iii, 13*), ne lateret quod carnis velamine Divinitas tegetur, vox Patris de cælo intonans dixit: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (*Ibid., 17*). Quem itaque sicut hominem diabolica tentat astutia, eidem sicut Deo angelica famulantur officia (*Matth. iv, 4, 11*). Esurire, sitiire, lassescere atque dormire, evidenter humanum est. Sed quinquaginta panibus quinque millia hominum satiari (*Joan. vi, 5*), et largiri Samaritanæ aquam vivam (*Joan. iv, 10*), cujus haustus bibenti præstet ne ultra jam siciat; supra dorsum maris plantis non desidentibus ambulare (*Matth. xiv, 25*), et elationes fluctuum increpata tempestate consternere (*Luc. viii, 24*); sine ambiguitate divinum est. Sicut ergo, ut multa præteream, non ejusdem naturæ est, flere miserationis affectu amicum mortuum (*Joan. xi, 35*), et eundem, remoto quadriduanæ aggeri **823** sepultura, ad vocis imperium excitare redivivum (*Ibid., 43*); aut in ligno pendere, et in noctem luce conversa, omnia elementa tremefacere; aut clavis transfixum esse, et paradisi portas fidei latronis aperire (*Matth. xxvii, 35*); ita non ejusdem naturæ est, dicere: *Ego et Pater unum sumus* (*Joan. x, 30*), et dicere, *Pater major me est* (*Joan. xiv, 28*). Quamvis enim in Domino Jesu Christo Dei et hominis una

A σαρκώσεως γεννησις ἀνθρωπίνης ἐστὶ δὴλωσις φύσεως, ὁ δὲ τοκετὸς τῆς παρθένου ἡ μήνυμα τῆς θείας ὑπάρχει δυνάμεως. καὶ ἡ μὲν νηπιότης τοῦ βρέφους διὰ τῆς τῶν σπαργάνων εὐτελείας ἐπιγινώσκεται ἡ τὸ δὲ μέγεθος τῆς αὐτοῦ μεγαλωσύνης ἡ διὰ τῶν ἀγγελικῶν φωνῶν ἀποδείκνυται· καὶ ὁμοιοῦται μὲν τοῖς νεωστὶ τικτομένοις ἀνθρώποις οὗτος, ὃν Ἡρώδης ἀσεβῶς φονεῦσαι βούλεται· ἀλλὰ ἐστὶ δεσπότης τῶν ὄλων, ὃν μάγοι χαίρουσιν ἡ ἱκετευτικῶς προσκυνεῖν. Ὅτε δὲ πρὸς τὸ τοῦ προδρόμου **822** αὐτοῦ Ἰωάννου ἔρχεται βάπτισμα, ὅπως ἂν μὴ λάθῃ, ὅτι περὶ τῷ προκαλύμματι τῆς σαρκὸς ἡ Θεότης ἐκρύπτετο, ἡ τοῦ Πατρὸς φωνὴ ἐξ οὐρανῶν ἐπιθεώσα, φησὶν· Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· τοιγαροῦν ὃν ὡς ἀνθρώπον ἡ τοῦ διαβόλου περιβάξει πανουργία, τούτω, ἂν δὴ Θεῷ, ἡ τῶν ἀγγέλων τάξιν διακονεῖ. Τὸ μὲν γὰρ πεινῆν, καὶ διψῆν, καὶ κοπιᾶν, καὶ ὑπνοῦν, ὁμολογουμένως ἐστὶν ἀνθρώπου· ἀλλὰ τὸ πέντε ἄρτοις πέντε χιλιάδας ἀνθρώπων κορέσαι, καὶ χαρίσασθαι τῇ Σαμαριτεῖδι ἡ ζῶν ὕδωρ, ὅθεν ἀρυσταμένη αὐτῇ ἡ ὑπῆρχε τὸ μηκέτι διψῆν· καὶ ἐπὶ μὲν νῶτων θαλάσσης περιπατεῖν, τῶν ποδῶν οὐ βαπτιζομένων, τὰς δὲ τῶν κυμάτων οἰδήσεις, ἐπιτιμωμένου τοῦ κλύδωνο, κατευνάξεν, ἐστὶν ἀναμφιβόλως Θεοῦ. Ὡσπερ οὖν, ἵνα τὰ πολλὰ παραλείψω, οὐ τῆς αὐτῆς ἐστὶ φύσεως τὸ κλαίειν ἐκ διαθήσεως οἴκτου τὸν τελευτήσαντα φίλον, καὶ τὸ τὸν αὐτὸν ἀναζῆν μέλλοντα, διασκεδασθέντος τοῦ προσχώματος, ἡ τῆς τεταρταίας ἤδη ταφῆς ἐξαναστῆσαι πρὸς τὸ κέλευσμα τῆς φωνῆς, ἡ τὸ ἐπὶ ξύλου ἠρτῆσθαι, καὶ ἐξ ἡμέρας εἰς νύκτα μεταβληθῆσαι τὰ στοιχεῖα πάντα συσσειῖσθαι **824**, ἡ τὸ διαπερᾶσθαι τοῖς ἡλοῖς καὶ τὰς τοῦ παραδείσου πύλας ἀνοῖξαι τῇ πίστει τῇ τοῦ

trium mss. Veron., item Vindebon. collect. 5, utriusque Hisp., Isid., Ratisp. et aliorum codicum. Deest etiam in Græca versione et in codicibus quibus Baluzius usus est. Mox, in cruce pro in ligno legitur in Vat. collect. 3 et alio Vat. 5845 collect. 8, in Hisp., Isid. ac in mss. collect. 21. Dein, *paradisi januas* in Veron. 57 ac 58, in tribus nostris et duobus Baluzii codd. collect. Chalcedon. Rusticus vero monuit in quibusdam suis codd. scriptum fuisse *portas*, quod nos in cæteris mss. reperimus, et Baluzius in duobus Chalcedon.

¹ In marg. edit. Rom., *σαρκὸς γέννησις*, ex Lat.

² Ms. Bas., *ἐλεγχος ὑπάρχει θείας δυνάμεως*.

³ Ms. Bas., *διὰ τῶν εὐαγγελικῶν φωνῶν*.

⁴ Ms. Ven. secundum utroque loco, *βουλεύεται*.

⁵ Ms. Bas., *ἱκετευτικῶς προσκυνούσιν*.

⁶ Ms. Bas., *τοῦ προδρόμου αὐτοῦ Ἰωάννου*.

⁷ Ms. Bas. et Ven. secundum, primo loco, *νὺ δὲ*

χρῶσα.

⁸ Ms. Bas., *τούτω δὴ ὡς Θεῷ*.

⁹ In ms. Bas., *τὸ μὲν γὰρ πεινᾶν, καὶ διψᾶν, κοπιᾶν τε, καὶ ὑπνοῦν*.

¹⁰ Ms. Bas., *ἐκ πέντε ἄρτων... κορέσθαι*.

¹¹ Ms. Bas., *ὕδωρ ζῶν*.

¹² Ms. Bas., *ὑπῆρχε τὸ μηκέτι διψῆν*. In ms. vero Ven., secundo utroque loco, *ὑπῆρχε*.

¹³ Ms. Bas., *ᾧ χεῖσθαι*.

¹⁴ Ms. Bas., *τῆς τεταρταίας ἤδη ταφῆς πρὸς τὸ τῆς φωνῆς κέλευσμα ἐξαναστῆσαι*: quæ verborum collocatio nobis magis arridet. Hoc eodem in loco in secundo ms. Ven., loco secundo, pro *τῆς τεταρταίας* legitur *τῆς τελευταίας*.

¹⁵ Ms. Bas. et Ven. primum et secundum utrobique, *μεταβληθέντα, scilicet τὰ στοιχεῖα, sed perperam*.

^a Vat. 3791 collect. 11 secundo loco, in *excubiis angelorum*. Dein, *Herodes impius*, in editis ante Quesn. et in quibusdam mss.

^b Editi Concil. cum codd. Vat., Hisp., Isid. et collect. 21, *magi gaudentes suppliciter veniunt adorare*. At in puriori ms. Hisp. Vindebon., *magi gaudentes suppliciter adorare*: ex errore autem nominativi *gaudentes pro gaudent* posteriores exscriptores ejusdem collectionis ex ingenio supplivisse videntur verbum *veniunt*. Mox Veron. 58 et Vat. 1322, cum Parisiensi et Colbertino Baluzii: *Nam cum ad præcursoris sui*. Veron. 57 delet sui. Dein, *veniret pro venit* in editis Leonis ante Quesn. nullo nostro codice suffragante.

^c Tres mss. Libri Veron., totidem Baluzii, ac præterea Vindebon. Hisp., et unus Vat. collect. 11, secundo loco, *complacuit*. Deinde, *utique pro itaque* in Veron. 58 et Vat. 1322. *Diaboli vero pro diabolica* in Vat. Reg. collect. 1, in Vindebon. Hisp., in Ratisp. et Vat. collect. 11, secundo loco.

^d Vat. cod. 5845, *de quinque panibus*. Editi Leonis ante Quesn. cum mss. collect. 11, primo loco et collect. 24, *et de quinque panibus*. Mox *saturare pro satiari* in Veron. 8 et Vat. collect. 3.

^e Tres codd. Veron. et duo alii collect. Chalcedon., *præstitit*. Editi ante Quesn. cum codd. collect. 11, 21 et 25, *præstat*.

^f Editi Quesnello anteriores cum mss. collect. 21 et 24, *subsidentibus*. Cæteri codices, *desidentibus*, paucis exceptis, qui lectione huic affini, sed corrupta præferunt *desidentibus, desinentibus, desudantibus, vel desistentibus*. Vide not. 25 Quesn.

^g Cod. Veron. 58, duo Vat. 1342 collect. 3, et 1322 collect. Chalcedon., Vercell. collect. 8 et mss. collect. 21, cum prima editione addunt *Lazarum*.

^h Particulam et in aliquibus editionibus, et a Quesnello insertam delevimus uti superfluum auctoritate

persona sit; aliud tamen est, ^a unde in utroque communis est contumelia, aliud unde communis est gloria. De nostro enim illi est minor Patre humanitas; de Patre illi est æqualis cum Patre Divinitas.

προσωπων, ὁμως ¹ ἑτερόν ἐστιν ἐκείνο, ἔξ οὗ ἐν ἑκατέρῳ κοινόν ἐστι τὸ τῆς ὕβρεως, καὶ ἑτερόν ἐξ οὗ κοινόν τὸ τῆς δοξῆς καθίσταται, ἔξ ἡμῶν μὲν γὰρ ἐστιν αὐτῷ ἡ ἐλάσσων τοῦ Πατρὸς ἀνθρωπότης, ἀπὸ δὲ τοῦ Πατρὸς ἐστιν αὐτῷ ἡ μετὰ τοῦ Πατρὸς ἰση Θεότης.

CAP. V. Veritas carnis in Christo probatur ex Scriptura. — Propter ^b hanc ergo unitatem personæ in utraque natura intelligendam, et Filius hominis ^c legitur descendisse de cælo, cum Filius Dei carnem de ea Virgine de qua est natus, assumpserit. Et rursus Filius Dei crucifixus dicitur ac sepultus, cum hæc non in Divinitate ipsa, qua Unigenitus consempiternus et consubstantialis est Patri, sed in naturæ humanæ sit infirmitate perpessus. **825** Unde Unigenitum Filium Dei crucifixum et sepultum omnes etiam in Symbolo constemur, secundum ^d illud Apostoli: Si enim cognovissent, numquam Dominum majestatis crucifixissent (II Cor. II, 8). Cum autem ipse Dominus nos ter atque Salvator fidem discipulorum ^e suis interrogationibus erudiret, Quem ^f me, inquit, dicunt homines esse Filium hominis? Cumque illi diversas aliorum opiniones retexissent, Vos autem, ait, quem me esse dicitis? Me utique, qui sum Filius hominis, et quem in forma servi atque in veritate carnis aspiciis, quem me esse dicitis? Ubi B. Petrus divinitus inspiratus, et confessione sua omnibus gentibus profuturus, Tu es, inquit, ^g Christus Filius Dei vivi (Matth. xvi, 16). Nec immerito beatus est pronuntiatu a Domino, et

^a Melior visa est hæc lectio, quam non solum prima editio et Conciliorum, verum etiam tres libri mss. Veron. nec nou Vat. Reg. collect. 1, alius Vat. collect. 3, alius collect. 11, secundo loco, Ratisp. ac tres nostri collect. Chalcedon. cum codd. Baluzii præferunt. Alias, unde contumelia in utroque communis, aliud unde, etc.

^b Peculiare est Leonem sumpsisse hunc locum ex Augustini libro contra sermonem Ariænorum cap. 8, et nunc iisdem, nunc aliis verbis utendum credidisse. Sic enim ibi legitur: Ac per hoc propter istam unitatem personæ in utraque natura intelligendam et Filius hominis dicitur descendisse de cælis, quamvis sit ex ea quæ in terra fuerat Virgine assumptus; et Filius Dei dicitur crucifixus et sepultus, quamvis hæc non in Divinitate ipsa, qua est Unigenitus Patri cœternus; sed in naturæ humanæ sit infirmitate perpessus. . . . Unigenitum vero Filium Dei crucifixum et sepultum omnes etiam in Symbolo constemur. Unde est et illud Apostoli: Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent. Id in magnam Augustini gloriam cedit, et Leonis quoque studium ac diligentiam commendat. Duo mss. Veron. et tres collect. Chalcedon. pro ergo habent enim. Editiones Conciliorum omitunt utrumque.

^c Duo antiquiss. Vat. 1342 collect. 3, et 5845 collect. 8, dicitur, ut in recitato Augustini textu. Mox pro assumpserit in prima editione assumpsit. Dein, crucifixus legitur in Veron. 57.

^d Omnes codd. collect. Chalcedon., utriusque Hisp., nec nou. I. id. et Vat. 5845, cum edit. Concil., illud Apostoli dictum. Post pauca, Dominum gloriæ crucifixissent, in Ratisp. cod., sicuti etiam apud Augustinum legitur.

^e Cod. Vat. collect. 24 et Sîchardus addunt suorum. In editis Leonis ante Quesn., perperam, Suo-

ρηστοῦ, οὕτως οὐ τῆς αὐτῆς ἐστὶ φύσεως τὸ λέγειν Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν, καὶ τὸ λέγειν Ὁ Πατὴρ μου μετῶν μου ἐστίν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ἐν τῷ Δεσποτῷ Ἰησοῦ Χριστῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐν ἐστὶ τὸ κοινόν ἐστι τὸ τῆς ὕβρεως, καὶ ἑτερόν ἐξ οὗ κοινόν τὸ τῆς δοξῆς καθίσταται, ἀπὸ δὲ τοῦ Πατρὸς ἐστιν αὐτῷ ἡ μετὰ τοῦ Πατρὸς ἰση Θεότης.

Διὰ ταύτην τοίνυν τοῦ προσώπου τὴν ἐνωσιν, τὴν ἐν ἑκατέρῃ φύσει νοεῖσθαι ὀρεῖλουσαν, καὶ υἱὸν ἀναγινώσκωμεν ἀνθρώπου κατεληλυθέναι ἐξ οὐρανοῦ· ὅποτε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τὸ σῶμα ἐξ αὐτῆς τῆς Παρθένου, ἐξ ἧς ἐτέχθη. προσέλαβεν· καὶ πάλιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σταυρωθεὶς λέγεται, καὶ ταρεῖ· ὅποτε ταῦτα οὐκ ἐν αὐτῇ Θεότητι, ἐν ᾗ Μονογενῆς, καὶ συναξίδιος, ¹ καὶ ὁμοούσιος ἐστὶ τῷ Πατρὶ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ἀνθρωπίνης ὑπομεμένηκε φύσεως. Ὅθεν τὸν Μονογενῆ Υἱὸν ² τοῦ Θεοῦ σταυρωθέντα, καὶ ταρεῖντα ³ πάντες καὶ ἐν τῷ Συμβόλῳ συνομολογοῦμεν, **826** κατ' ἐκείνο τὸ ἀποστολικόν· Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δοξῆς ἐσταύρωσαν. Ὅτε δὲ αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν, καὶ Σωτὴρ τὴν πίστιν τῶν μαθητῶν διὰ τῶν οικειῶν ⁴ ἐξεπαίδευσεν ἐρωτήσεων. ⁵ Τίνα με, φησί, λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; καὶ ἐκείνων ὑποκρινάμενων, ἄλλας ἄλλων εἶναι δοξάζει· Ἐγὼ, φησί, τίνα με λέγετε; εἶναι; ἐμὲ δηλαδὴ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὃν ἐν μορφῇ δούλου, καὶ ἀληθεῖα σώματος θεωρεῖτε, τίνα με λέγετε; εἶναι; Ἔθα ὁ μακάριος Πέτρος θεοθεν ἐμπνευσθεὶς, καὶ διὰ τῆς οικειᾶς ὁμολογίας πᾶσι μέλλων γίνεσθαι σωτηρία τοῖς ἔθνεσι, Σὺ εἶ, φησὶν, ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τοῦ ζῶντος· καὶ ἀξίως μακάριος ἀπεράνη παρὰ τοῦ Κυρίου, καὶ ἀπὸ τῆς πρωτοτύπου πέτρας τὸ ⁶ στερεὸν ἐπισπάσατο τῆς τε ἀρετῆς,

C rum suis interrogationibus audiret. Vide not. 26 Quesn.

¹ Addidimus me ex tribus vetustiss. Veronen., ex Vat. Reg. collect. 1, Vindebon. Hisp., Vat. collect. 11, utroque loco, Ratisp., Romano Lectionario, Vat., ac tandem ex Vat. 1322 collect. Chalcedon. aliisque quatuor apud Baluzium. Solum duo ex laudatis codd., Veron. 8 et 58, habent: Quid me, inquit, dicunt? Dein, vos, ait, quem me dicitis esse? in duobus Veronen. et in Ratisp. In alio autem Veron., Vos, ait, quid me dicitis esse? In Vindebon. Hisp. deest ait; in uno Vat. autem desideratur.

² Codd. Ratisp. et Vat. collect. 11, secundo loco, prætereunt Christus.

³ Ms. Ven., ἑτερόν τε ἐστίν.

⁴ Ms. Bas. cum codd. Ven. primo et secundo, utrobique, καὶ ὁμοούσιος ἐν τῷ.

⁵ Ita in mss. Basil. et Ven. ambobus, juxta textum Latinum, Unigenitum Filium Dei crucifixum et sepultum, nisi quod in Basiliano additur καὶ ἀναστάντα. In edit. male, τὸν Μονογενῆ Υἱὸν τούτου σταυρωθέντα, etc.

⁶ Ms. Ven. primum, πάντες ἐν τῷ συμβόλῳ ὁμολογοῦμεν.

⁷ Ms. Bas. ἐξεπαίδευσεν.

⁸ Non dubitavimus ita emendare ope codd. Basil. et Ven. secundi utroque loco. Basilianus quidem habet τίνα μὲν: sed ex μὲ factum μὲν, errore amanuensium, quis non videt? Hanc lectionem notarunt in margine etiam editores Romani. In Vulg., τίνα, φησὶ.

⁹ Ms. Bas., εἶναι δηλαδὴ.

¹⁰ Hanc vocem εἶναι habet mss. Basil., quam non adjecissemus, nisi et in textu Latino exstaret: quæstio me esse dicitis? In Vulg., τίνα με λέγετε.

¹¹ In marg. edit. Rom., στερεόν.

principi potra soliditatem et virtutis traxit et a
 aominis, qui per revelationem Patris eundem a et
 Dei Filium est confessus et Christum : quia unum
 horum sine alio receptum non proderat ad salutem ;
 et aequalis erat periculi Dominum Jesum Christum
 aut Deum tantummodo sine homine, aut sine Deo
 solum hominem credidisse. Post resurrectionem vero
 Domini (quae 827 utique veri b corporis fuit, quia
 non alter est resuscitatus, quam qui fuerat cruci-
 fixus et mortuus) quid aliud quadraginta dierum
 mora gestum est, quam ut fidei nostrae integritas
 ab omni caligine mundaretur? Colloquens enim cum
 discipulis c suis, et cohabitans atque convalescens
 (Act. 3, 4), et pertractari se diligenti curiosoque
 contactu ab eis, d quos dubietas perstringebat, ad-
 mittens, ideo et e clausis ad discipulos jamis intro-
 ibat, et flatu suo dabat Spiritum sanctum (Joan. xx,
 22), et donato intelligentiae lumine, sanctarum Scri-
 pturarum occulta pandebat; et rursus f idem vulnus
 lateris (Ibid.), fixuras clavorum et omnia recentissi-
 mae passionis signa monstrabat, dicens : *Videte
 manus meas et pedes, quia ego sum. Palpate et vi-
 dete, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me
 videtis habere.* (Luc. xxiv, 39); ut agnosceretur in eo
 proprietates divinae humanaeque naturae individua per-
 manere; et ita sciremus Verbum h non hoc esse quod
 carnem, et unum Dei Filium et Verbum confiteremur
 et carnem. Quae fidei sacramento Eutyches istenimium
 estimandus 829 est vacuus, i qui naturam nostram in
 Unigenito Dei, nec per humilitatem mortalitatis, nec
 per gloriam resurrectionis agnovit. Nec sententiam
 beati apostoliet evangelistae Joannis expavit dicentis :
*Omnis spiritus qui confietur Jesum Christum in carne
 venisse, ex Deo est : et omnis spiritus qui solvit Jesum,*

καὶ τῆς προστηρίας ὅς τις δι' ἀποκαλύψεως τοῦ Πατρὸς
 τὸν αὐτὸν καὶ Υἱὸν Θεοῦ ὁμολόγησε, καὶ Χριστὸν ἐπι-
 δέξερ ἐν τούτων ἄδικα θεατρῶν λαμβανόμενον, ἀνόητον
 ἐτύγχανεν εἰς σατηρικὸν καὶ τοῦ αὐτοῦ ὑπάρχει κινδύνου
 τὸ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἢ Θεὸν μόνον εἶναι ἀνθρώ-
 που, ἢ δῖκα Θεοῦ πιστεύειν ἄνθρωπον μόνον. ^a *Μετὰ τὴν
 ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, ἢ τις διὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἀληθοῦς
 αὐτοῦ σώματος γέγονεν, ἢ ἐπειδήπερ οὐκ ἔλλας ἐκίστην,
 εἰ μὴ 828 ὁ σταυρωθεὶς, καὶ ἀποθανὼν, ἢ εἰ ἕτερον τῆ
 τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν αὐτοῦ διαγωγῆ γέγονεν, ἢ
 ἕνα ἐκ πάσης ἀχλύος τὰ τῆς πίστεως ἡμῶν καθαρῆς;
 διεκλεγόμενος γὰρ ἑαυτοῦ μαθηταῖς, καὶ συνδιατριβῶν,
 καὶ ὁ συναλιζόμενος, ἢ ἀκριβέστερον τε, καὶ πολυπραγ-
 μονικώτερον διὰ τῆς ἀγῆς ἑαυτοῦ ψαλαφᾶσθαι παρὰ τού-
 των, οὐς ἐπληττε τὸ ἀμφιβέλον, ἢ ἐνδιδοῦς διὰ τοῦτο καὶ
 κεκλεισμένων τῶν θυρῶν εἰσῆι πρὸς τοὺς μαθητάς, καὶ
 τῷ φυσῆματι τῷ ἑαυτοῦ παρεῖχεν ἄγιον Πνεῦμα καὶ
 χαριζόμενος τὸ φῶς τῆς γνώσεως, τῶν θείων Γραφῶν
 ἀπεκάλυπτε τὰ ἀπόρρητα καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς τὰ τραύ-
 ματα τῆς κλαυρᾶς, καὶ τὰς διακρήσεις τῶν ἤλων, καὶ
 πάντα τὰ τοῦ νεαροῦ πάθους ἐπέδεικνυ σημεῖα, λέγων·
 Ψαλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστά
 οὐκ ἔχει, καθὼς ἐπε θεωρεῖτε ἔχοντα ὅπως ἐν ¹⁰ μεμε-
 νῆσθαι ἐν αὐτῷ γνωστῆ ἢ ἰδιότης τῆς τε βίαις, καὶ τῆς
 ἀνθρωπίνης φύσεως ¹¹ ἀδαιρέτος ὅτι περὶ ἡμῶν καὶ τὸν
 λόγον, μὴ τοῦτο εἶναι, ὅπερ ἰσθὶν ἡ σὰρξ, ἀλλ' ἕνα Υἱὸν
 τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν λόγον ὁμολογῶμεν, καὶ τὴν σάρκα.
 Ἔς τίνος πίστεως τοῦ μυστηρίου κοῦφῆς ἐν εὐτυχίᾳ
 ὄστος, καὶ ἀμέτοχος ὀφείλει νομιζεσθαι ¹² ἕς τὴν φύσιν
 τὴν ἡμετέραν ἐν τῷ μονογενεῖ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ οὔτε διὰ
 τῆς ταπεινότητος τῆς ἀνθρωπότητος, οὔτε διὰ τῆς δόξης
 ἐπίγης τῆς ἀποστάσεως οὔτε τῆς ἀκράτου ἐφοδῆθι
 830 τοῦ μακαρίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου
 τοῦ λέγοντος ¹³ ὅτι πᾶν πνεῦμα τὸ ὁμολογῶν ¹⁴ Ἰησοῦν*

^a Veron. 58 addit Deum. Mox, sine altero pro sine alio in prima editione, et in Vat. 546 collect. 21. Paulo post, sed aequalis in vulgatis ante Quesn., nullo nostro codice opitulante, nec primae editionis exemplo.
^b Prima editio et codd. collect. 21 ac 24, hominis fuit. Alia exemplaria ut in textu. Vide not. 27 Quesnelli. Mox, quia aliter non est resuscitatus in vulgatis Leonis ante eundem Quesn., qui cum prima editione et editis Concil. suisque codd. textus lectionem recepit, quam omnes quoque nostri antiqui libri approbant.
^c In Veron. 57 ac in Vindebon. Hisp. alioque Vat. desideratur suis.
^d Veron. 8, quos dubitasse perspiciebat. Mox, assensum additens pro admittens in Vat. Hisp. In Vat. autem Isid., assensum admittens; et in Vat. 546 collect. 21, assensum praebuit.
^e Duo Veron. 57 et 58, cum Parisien. et Gorb. Baluzii, clausis jamis ad discipulos; Colbert., clausis jamis introibat ad discipulos.
^f Vocem, idem a Quesnello exprimitam, quae quidem abest in editis Concil. et nonnullis nostris codd. revocavit, compurium et praestantiorum exemplarium auctoritate, nimirum trium Veron. Vat. collect. 3. Ratisp., alterius Vat. collect. 41 secundo loco, duorum collect. Chalced., quatuor Baluzii, nec non mss. collect. 21 et 24, quibus Graeca interpretatio concilii, ὁ αὐτός, ipse.
^g Primae editionis exemplar et cod. Vat. Reg., pedes meos. Mox, non habent in Vat. 1322.

^h Editi cum quibusdam mss., hoc non esse. Posiorum et plurium codd. et primae editionis syntaxim praetulimus. Mox, et unum Dei Filium in utrisque Hisp. et in Vat. Isid. Editi ante Quesn., et ut unum Dei Filium. Dein pro confiteremur in Vat. 1322, confitemur; in Vindebon. collect. 5, confitemur.
ⁱ Veron. 58, quia naturam. Paulo post, qui solvit Jesum Christum in prima editione et quinque mss.
^j Ms. Bas., ὁμολόγησεν εἶναι καὶ Χριστόν.
^k Ms. Bas., δὶχά ἑτέρου.
^l Mutavimus κατὰ, quod erat in vulgatis, in μετὰ, auctoritate mss. Basil. et Ven. ambrosian. Nec aliud sane legendum postulat textus Latinus, Post resurrectionem vero.
^m Ms. Bas., ἐπίπερ οὐκ ἄλλος.
ⁿ Ms. Bas., τί δὲ καὶ ἕτερον ἢ τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν διαγωγῆ αὐτοῦ γέγονεν. In ms. iidem Ven. secundo utrobique, ἢ... διαγωγῆ.
^o Ms. Ven. ambro. τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς.
^p In marg. edit. Rom., συναλιζόμενος.
^q Ms. Bas., ἀκριβέστερον δι...
^r Ms. Ven. secundum. loco secundo, ἀντιδοῦν.
^s Ms. Bas., ἐν αὐτῷ μεμνησθῆναι γνωστῆ.
^t Ms. Bas., ἀδαιρέτος.
^u Ms. Bas., ὄστος τὴν φύσιν.
^v Abest ὅτι a mss. Bas. et Ven. secundo utrobique.
^w Adjectimus Ἰησοῦν c. codd. Bas. et Ven. ambrosian. Concilii textus Latinus, Jesum Christum in carne. In vulg., Χριστόν sine Ἰησοῦν.

ex Deo non est, et hic est Antichristus (I Joan. iv. 4). **A** Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθῆναι, ἀπὸ Θεοῦ ἔστι, καὶ πᾶν κλύμα τὸ διαυρὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἀπὸ Θεοῦ οὐκ ἔστιν· καὶ οὗτός ἐστιν ¹ ὁ Ἀντίχριστος· τί δὲ ἔστι τὸ ² διαυρὸν Ἰησοῦν, εἰ μὴ τὴν ἀνθρώπινον ἀπ' αὐτοῦ φύσιν ἐποχωρίζειν, καὶ τὸ μυστήριον, δι' οὗπερ ἐσώθημεν μόνου, περιᾶσθαι μάταιον διὰ πλασμάτων ἀναιδῶν ἀπεργίζεσθαι; ὁ δὲ τὴν ἀχλὺν ὑφιστάμενος περὶ τὴν φύσιν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἀναγκαιῶς καὶ περὶ τὸ πάθος αὐτοῦ τῇ παραπλησίᾳ τυφλώσει παραφρονεῖ. ³ Καὶ γὰρ εἰ τὸν σταυρὸν τοῦ Δεσπότης ψευδῆ μὴ νενόμικε, καὶ τὸ πάθος τὸ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας ⁴ ἀναδειχθῆναι, ἀληθῶς γενόμενος οὐδαμῶς· ⁵ ἀμφιβάλλει· οὐ πως οὐκ οὐκ ἐπιγινώσκει τὸν θάνατον, ἐπιγινώσκῃ ⁶ καὶ τὴν σάρκα· καὶ μηδὲ τῆς ἡμετέρας αὐτὸν σαρκὸς ἀνθρώπου ἀπερνεῖσθαι, ὃν παθητὸν ἔγνω γενόμενος, ἐπειδὴ περὶ ἄρνησις **B** τοῦ ἀληθοῦς σώματος ἄρνησις ἔστι καὶ τοῦ πάθους τοῦ σώματος. Εἰ τοίνυν δέχεται πιστεῖν Χριστιανῶν, καὶ εἰ τὸ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου μὴ τὴν οὐκίαν ἀποὶν ἀποστρέψει, σκοπεῖται ποία φύσις διαπικαρμῆνα τοῖς ἡλοῖς ⁷ ἐν τῷ τοῦ σταυροῦ ξύλῳ ἐκρέματο, καὶ ⁸ ἀνομιχίσις τῆς πλευρᾶς προσπεπηγῆτος τῷ σταυρῷ διὰ τοῦ δόρατος τοῦ στρατιώτου. νοίτω πόθιν τὸ αἷμα, καὶ τὸ ὕδωρ ἐρῆνῃ, ὥστε τὴν **832** Ἐκκλησίαν τὴν τοῦ Θεοῦ τῷ τε λουτρῷ καταρδένεσθαι, καὶ τῷ πόματι. Ἀκούειτε δὲ καὶ τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου καρτέροντος· ὅτι ὁ καθαρισμὸς ⁹ τοῦ Πνεύματος διὰ τοῦ βάπτισματός γίνεταί τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· μηδὲ παροδικῶς ἀνομιχίσις τοῦ αὐτοῦ ἀποστόλου τὰ ῥήματα λέγοντος· Εἰδότες ὅτι περὶ ¹⁰ οὐ φαρτοῖς, ἀργυρίῳ, ἢ χρυσίῳ ἐξηρασθήτε ἐκ τῆς ματαίας ὑμῶν πατροπαράδοτου ἐκαστροφῆς, ἀλλὰ τῷ τιμίῳ αἵματι, ὡσανεὶ Ἄμνου ἁγίου, **C** καὶ ἀλώμου ¹¹ Χριστοῦ Ἰησοῦ. καὶ τοῦ μακαρίου δὲ Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου τῇ μαρτυρίᾳ ¹² μὴ ἀνθιστάσθω λέγοντος· Καὶ τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καθαρί-

^a Codd. collect. 24 cum vulgatoribus editis, et sacramentum fidei, per quod salvati sumus. Omnes nostri codd. cum prima editione lectionem a Quesn. textui insertam confirmant, exceptis duobus, in quibus vox unum omittitur. Vide not. 29 ejusdem.

^b Vat. Hisp. et Isid., qui crucem.

^c Cum plerisque et optimæ notæ codd. nec non cum prima editione, et Conciliorum, quibus Græca versio cohæret, reposuimus ergo pro enim, quod in paucioribus mss. et in Leonis editis habetur. Cod. Vat. collect. 3 habet Qui ergo pro Si ergo. Quidam codd. præsertim collect. Chalcedon., suscepit pro suscipit; ac dein, non avertat pro non avertit in Vindebon. Hisp.

^d Ratisp., in cruce et aperto. Mox, militis lancea in Vat. collect. 41, primo loco. Dein pro fluxerit aliqui nostri codd., fluxerunt, fluxerint, vel effluxerint cum editis ante Quesn.

^e Solus Vindebon. Hisp., regeneretur. Mox Vindebon. collect. 5, Ratisp. et niss. collect. 24, atque Baluzii omittunt et ante beatum. Postea, fiat sanguinis Jesu Christi in Vat. Hisp., Isid., Veron. 58 et Vat. 1322.

^f Codd. utriusque Vindebon. addunt Christi post vocem Jesu.

^g Duo codd. Veron. et Ratisp., et hic, et post pauca, vincit pro vincit. Dein, fides nostra pro fides vestra scriptissimus ex plerisque ac potioribus mss. cum editione prima, et Conciliorum, ac interpretatione Græca. Mox Veron. 8, Vindebon. collect. 5 et Ratisp. ignorant conjunctionem et. In Joanne quidem post verbum antecedentem immediate subjiciuntur versus sequen-

tes, Quis est, etc. Post pauca in iisdem Veron. et Ratisp., quia Jesus est Filius Dei.

^h Editi ante Quesn. cum mss. Vindebon. Hisp. et Vat. collect. 41, 21 et 24, habent: Christus est veritas, itemque

¹ Ms. Ven. secundum, loco secundo, τοῦ Ἀντιχριστοῦ.

² In marg. edit. Rom., διαυρῶν L. Atque ita in ms. quoque Ven. secundo, secundo loco.

³ Ms. Basil., καὶ γὰρ σταυρὸν τοῦ Δεσπότης ψευδῆ μὴ ἐνόμισεν.

⁴ Ms. Bas. et Ven., ἀναδειχθῆναι.

⁵ Ita legendum monent codd. Bas. et Ven. primus. Perperam in vulgatis, ἀμφιβάλλει. Ut enim supra νενόμικε dixit, indicativo modo, ita et hic ἀμφιβάλλει dicere debuit.

⁶ Ita cod. Bas., juxta Latinum, agnoscat et carnem; καὶ in vulgatis non apparet.

⁷ Ms. Bas., ἐν τῷ σταυρῷ ξύλῳ κεικρέματο: quæ ultima vox habetur etiam in ms. Ven. 2, secundo loco; primo vero, ἐκρέματο.

⁸ Codd. Bas. et Ven. secundus, utroque loco, νυγίσις: Venetus vero primus, ἀνομιχίσις: quod certe corruptum a νυγίσις; quæ lectio minimesperranda, derivatur enim a νύσσα, pungo.

⁹ Ms. Bas., τοῦ Θεοῦ.

¹⁰ Ms. Bas., οὐ φαρτοῖς ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ ἐξηρασθήτε. Ms. Ven. secund., utroque loco, οὐ τοῖς φαρτοῖς.

¹¹ Ms. Bas., Ἰησοῦ Χριστοῦ.

¹² Ms. Bas., μὴ ἐπανιστάσθω.

sunt, qui testimonium dant, spiritus, aqua, et sanguis, et tres unum sunt. Spiritus utique sanctificationis, et sanguis redemptionis, et aqua baptismatis: quæ tria unum sunt, et individua manent, nihilque eorum a sui connexione sejungitur; quia catholica Ecclesia hac fide vivit, a hac **833** proficit, ut in Christo Jesu nec sine vera Divinitate humanitas, nec sine vera eredatur humanitate Divinitas.

ῥοαῖμα ^b καὶ οἱ τρεῖς τὸ ἐν εἰσι., τὸ πνεῦμα δηλονότι τοῦ ἁγιασμοῦ, καὶ τὸ αἷμα τῆς λυτρώσεως. καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος· ^c ἅπερ τρία ἐν εἰσι, καὶ ἀμίριστα μένει· καὶ οὐδὲν αὐτῶν ἀπὸ **834** τῆς αὐτῶν χωρίζεται συναρξίας· ἐπειδήπερ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἐν ταύτῃ ζῆ, καὶ προκόπτει τῇ πίστει. Ἰνα ^d μήτε διχα τῆς ἀληθοῦς θεότητας ^e ἢ ἀνθρωπότης, μήτε διχα τῆς ἀληθοῦς ἀνθρωπότητος ^f ἢ θεότης πιστεύεται.

CAP. VI. Eutychis prava et subdola confessio. Quæ ratione, si respicitur, communioni sit restituendus. Legati mittuntur in Orientem. — Cum autem ^b ad interlocationem examinis vestri Eutyches responderit, dicens: *Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem; post adunationem vero unam naturam confiteor*: miror tam absurdam tamque perversam ejus professionem nulla judicantium increpatione reprehensam, et sermonem nimis insipientem ^c nimisque blasphemum, ^d ita omissum, quasi nihil quod offenderet esset auditum; cum tam impie duarum naturarum ante incarnationem unigenitus Dei Filius fuisse dicatur, quam nefarie postquam *Verbum caro factum est*, natura in eo singularis asseritur. Quod ne Eutyches ideo vel recte vel tolerabiliter æstimet dictum, quia nulla vestra est sententia ^e confutatum, sollicitudinis tuæ diligentiam commonemus, frater charissime, ut si per inspirationem misericordiæ Dei ad satisfactionem

ἡ ζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας· καὶ πάλιν· αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη ἢ νικήσασα τὸν κόσμον, ἢ πίστις ἡμῶν· ^a καὶ τίς ἐστὶν, ὃς ἐνίκησε τὸν κόσμον, εἰ μὴ ὁ πιστεύων, ὅτι ^b Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Ἰῶς τοῦ Θεοῦ; οὗτος ὁ ἐρχόμενος δὲ ὕδατος, καὶ αἵματος, Ἰησοῦς Χριστός· οὐκ ἐν τῷ ὕδατι μόνον, ἀλλ' ἐν ὕδατι, καὶ αἵματι· καὶ τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ μαρτυροῦν, ^c ἐπειδὴ τὸ πνεῦμά ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. Τρεῖς γὰρ εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες, τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ

πρὸς μέντοι γε τὴν διαλαλίαν τῆς ὑμετέρας ἀρροάσεως ¹⁰ ὁ Εὐτυχῆς ἀπεκρίνατο, λέγων· Ὁμολογῶ ἐκ δύο φύσεων γεγενῆσθαι τὸν Κύριον ἡμῶν πρὸ τῆς ἐνώσεως· ¹¹ μετὰ μέντοι τὴν ἔνωσιν μίαν φύσιν ὁμολογῶ θαυμάζω **B** τὴν οὕτως ἀλλόκοτον, καὶ οὕτω δειστρομῆσαν ὁμολογίαν, μηδεμιᾶ τῶν δικαζόντων ἐπιτημίῃσι δόξασαν ἐπιλήψιμον· καὶ τὸν οὕτως ἄφρονα λόγον ἐν παραδρομῇ γηγονότα, ¹² ὡς τῶν ἀκουσθέντων οὐδενὶ προσκρουσάντων· ὁπότε τὸν αὐτὸν τρόπον ἐστὶν ἀσεβῆς τὸ λέγειν, ὡς ἐκ δύο φύσεων πρὸ τῆς ἐκάνθρωπῆσεως ¹³ ὁ μονογενῆς ἐστὶν Ἰῶς τοῦ Θεοῦ, ὡσπερ ἐστὶν ἀθέμιτον τὸ διαβεβαιουῦσθαι, ὡς μετὰ τὸ τὸν λόγον σάρκα γενέσθαι, μίαν ἐν αὐτῷ φύσιν ἐστίν· ὅπερ ὅπως ἂν μὴ Εὐτυχῆς ὀρθῶς, ¹⁴ ἦτ' οὖν ἀνεκτῶς ὑπολάβῃ ῥῆθιν· ἐπειδήπερ ἐξ οὐδεμίας ἡμῶν ἐπιστόμισται ψῆφον, τὴν τῆς σῆς ἀγάπης ὑπομινησκομεν ἀκρίθειαν, ἀδελφεῖ τιμιώτατε, ἵνα, εἰ διὰ τῶν τοῦ Θεοῦ οἰκτιρῶν εἰς ¹⁵ ἀπολογία περιίσταται τὰ τοῦ πράγματος, ἢ ἀγνωσία τοῦ ἀμαθοῦς ἀνθρώπου καὶ ἀπὸ ταύτης ¹⁶ τῆς φθορᾶς κατὰ τὴν οἰκίαν **836** δίκαιοιαν ¹⁷ καθαρῆ.

itemque in Vindebon. collect. 5, secunda manu: ac propterea restringenda est Quesnelli propositio, qua not. 31 lectionem textui insertam contineri affirmavit in omnibus mss., sed explicanda de codicibus suis. Postea duo codd. Veron. utriusque Vindebon., Chigianus ac Ratisp., et aqua. Dein Veron. 57, Vat. collect. 3, cum alio Vat., *Hi tres unum sunt*. Editi ante Quesn. cum quibusdam mss., et hi tres.

^a Hac pro ac reposuimus ex prima editione, et quinque antiquioribus et optimis mss. Mox voces in *Christo Jesu* desunt in decem codd. et in Græca versione. Prima editio et Vindebon. Hisp., in *Domino Jesu Christo*.

^b Editi ante Quesn. cum mss. collect. 24, ad interrogationem. Vide not. 32 Quesn. Post pauca, responderet pro responderit in duobus mss. Veronens. Dein in quatuor codd. abest vox nostrum, et postea in decem vox ejus.

^c Voces nimisque blasphemum omittuntur in duobus mss. Veron., in Vat. 1322, in Vindebon. Hisp., in Ratisp. et in duobus Thuaneis a Quesnello memoratis not. 33, et apud Facundum.

^d Vide not. 34 Quesn., ubi exhibet variantem codicis Corb. et Facundi, apud quem mox, ante adunationem legitur pro ante incarnationem, ut idem Quesn. animadvertit not. 35.

^e Cod. Veron. 58, confutatus. Mox, dilectionis tuæ diligentiam habent plerique etiam vetustiores codices cum editis Concilior. et Græca versione, nec non quinque a Quesnello laudati not. 36. Ex his nonnulli addunt igitur post voces dilectionis tuæ. Lectionem tamen editionum Leonis aliis codd. confirmatam præsertim Vindebon. collect. 5 Ratisp. et Romanæ Ecclesiæ Lectionario Vat. 3836, utpote valde congruam haud excludendam putavimus. Prima edi-

tionem, sollicitudinis tuæ diligentiam commonentes, hortamur, frater charissime, etc.

¹ Ms. Bas., τίς ἐστὶν ὁ νικήσας τὸν κόσμον.

² Ms. Bas., Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ ἐρχόμενος δὲ ὕδατος. Ms. Ven. primum non habet Ἰησοῦς.

³ In marg. edit. Rom., ὅτι Χριστός ἐστὶν ἡ ἀλήθεια.

⁴ Ms. Ven. secundum, primo loco, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἐν εἰσι.

⁵ Ms. Ven. secundum, primo loco, ἅπερ τὰ τρία.

⁶ Deest αὐτῶν in ms. Ven. primo. In Basil. autem legitur αὐτοῦ: quæ quidem lectio melior nobis videtur, nisi quod αὐτοῦ pro αὐτοῦ libentius legeremus. In ms. Ven. secundo, utrobique, ἑαυτῶν, quod itidem minime spernendum.

⁷ In marg. edit. Rom. notantur hæc verba, tamquam exviderint, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. L. Scilicet, ἵνα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μήτε, etc.

⁸ Ms. Bas., ἡ ἀνθρωπότης γνωρίζεται.

⁹ Ms. Bas., ἡ θεότης εἶναι πιστεύεται.

¹⁰ Mss. Bas. et Ven. secundum utrobique, ὡς Εὐτυχῆς ἀπεκρίνατο.

¹¹ Mss. Bas. et Ven. secundum utroque loco, μετὰ δὲ τὴν ἔνωσιν; quam veram lectionem esse vix dubitamus.

¹² Ms. Bas., ὡς τῶν ἀκουσάντων, ὁποτε· τὸν αὐτὸν τρόπον; corrupte.

¹³ Ms. Bas., ὁ μονογενῆς ἐστὶν ἀθέμιτον. Amanuensis scilicet hic dormitabat.

¹⁴ Ms. Bas., ἤγουν ἀνεκτός. In marg. edit. Rom. εἰ· οὖν. Atque ita in ms. Ven. secundo utroque loco, sed conjunctim, εἴθουν.

¹⁵ In marg. edit. Rom., πληροφροῖαν.

¹⁶ Ms. Ven. sec. utrobique, τῆς φθορᾶς τῆς κατὰ, etc.

¹⁷ In marg. edit. Rom., διὰ σοῦ καθ.

causa perducitur; imprudentia hominis **835** imperiti etiam ab hac sensus sui ^a peste purgetur. Qui quidem, sicut gestorum ordo patefecit, bene cœperat a sua persuasione discedere, cum vestra sententia coarctatus profiteretur se dicere quod ante non dixerat, et ei fidei acquiescere cuius prius fuisset alienus. Sed cum anathematizando impio dogmati nolisset præbere consensum, intellexit eam fraternitas vestra in sua manere perfidia, dignumque esse qui iudicium condemnationis exciperet. De quo si fideliter atque utiliter dolet, et quam recte mota sit episcopalis auctoritas vel sero cognoscit; vel si ad satisfactionis plenitudinem omnia quæ ab eo male sunt sensa viva voce et præsentis subscriptione damnaverit, non erit reprehensibilis erga correctum quantacumque miseratio: quia Dominus noster verus et bonus pastor, qui animam suam posuit pro ovibus suis (Joan. x, 11), et qui venit animas hominum salvare, non perdere (Luc. ix, 56), imitatores nos suæ vult esse pietatis: ut peccantes quidem iustitia coerceat, conversos autem misericordia non repellat. Tunc enim demum fructuosissime fides vera defenditur, quando etiam a sectatoribus suis opinio falsa damnatur. Ad omnem vero causam pie ac fideliter exsequendam, **837** ^b fratres nostros Julium episcopum et Renatum presbyterum ^c tituli

Ἄσος τις μὲν οὖν, ὡς ἡ τάξις τῶν πεπραγμένων δηλοῖ, καλῶς ἀναχωρεῖν ἦν ὀρεζάμενος ἀπὸ τῆς ἰδίας ἐνστάσεως, ὀπνηίκα τῇ ὑμῶν ἀπογᾶσει συνεχόμενος, ὠμολόγει λέγειν ἑαυτὸν, ¹ ὃ πρότερον οὐκ εἰρήκει, καὶ ταύτη ἐψηφῆσαι ἐν τῇ πίστει, ἧς ἐτύγγχανε πρῶτον ἀλλότριος. Ἀλλ' ὅποτε ἐν τῷ ἀναθεματιστικῷ ἀσθεβεῖ δόγματι συναίνειν οὐκ ἠδούλετο. ἔγνω αὐτὸν ἡ ὑμῶν ἀδελφότης, ἐν τῇ οἰκίᾳ ² διαμένοντα κακοδοξία. καὶ ἄξιον εἶναι τοῦ δέχεσθαι τὴν κρίσιν τῆς καθαίρεισεως· ἐφ' ᾧ περ, εἰ πιστῶς, καὶ συμπερόντως ἀλγεῖ, καὶ εἰ βράδιον γούν, ὁμως ἐπιγνώσκει, ὅπως εἰς θεῖον ἢ τῶν ἐπισκόπων ἐπ' αὐτῷ ἀθεντία κεινῆται· ³ ἢ εἰ πρὸς τὸ τέλειον τῆς ἀπολογίας ἴδοι, ὥστε πάντα τὰ παρ' αὐτοῦ κακῶς φρονηθέντα, ἐναργεῖ, καὶ παρούση τῇ φωνῇ, καὶ οἰκία δὲ καταδικασθῆναι ὑπογραφή, οὐκ ἔσται καταγνώσεως ἄξιος ὁ περὶ τὸν διορθωθέντα ⁴ ὅποσοσούν ἔλεος· ἐπειδὴ περ ὁ κύριος ἡμῶν ὁ ἀληθινός, καὶ ἀγαθὸς ποιμὴν, ⁵ ὃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θεῖς ὑπὲρ τῶν προβάτων τῶν ἑαυτοῦ, καὶ ὃς ἦλε τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων σώσαι, οὐκ ἀπολείπει, μιμητὰς ἡμᾶς τῆς οἰκίας ἀγαθότητος εἶναι βούλεται· ἵνα τοὺς μὴ ἀαρτάνοντας σωφρονιστῇ τὸ δίκαιον, ⁶ τοὺς δὲ ἐπιστρέψαντας ὃ τῆς συμπαιθείας οἶκος μηδαμῶς ἀπόσπῃται. Τότε γὰρ ὄντως, τότε σὺν ἀγαθῷ τῷ κερτῷ τὸ τῆς πίστεως ἀληθὲς ἐκδικεῖται, ὅτε καὶ παρὰ τῶν τῆς δυσσεβείας ⁷ ἐξάρχων ἢ οἰκίας κακοδοξία ⁸ καταδικάζεται. Πρὸς δὲ τὸ πάσαν τὴν **838** ὑπόθεσιν ⁹ εὐσεβῶς, καὶ πιστῶς ¹⁰ ἐξανουθῆ-

^a Cod. Veron. 58, per te, perperam pro peste. In Hisp. et Isid. nec non in Vat. collect. 5 et in mss. collect. 11, 21 et 24 cum editis ante Quesn., macula per te purgetur; quæ lectio orta videtur ex emendatione antiqui librarii, qui nactus in aliquo codice simili laudato Veron. voces per te, videns sensum imperfectum, ex ingenio addidit vocem macula. In mss. Vercell. collect. 8, pravitae purgetur. Cætera exemplaria lectionem a Quesnello inductam approbant. Confer ejus notam 37.

^b Prima editio et illa Chiffletii cum paucis nostris mss. codd., fratrem nostrum, cæteri cum Græca versione, fratres nostros. Vide not. 38 Quesn. Mox, Julianum pro Julium habent mss. libri Vindebon. collect. 5 utriusque Hisp., Vat. Isid., alius Vat. collect. 11, unus Patavinus S. Justinæ, duo Veron. et Colbert. Baluzii cum editis ante Quesn. Julium autem præferunt, præter codices ab isto allegatos not. 39, antiqui libri Vat. collect. 5, item alius Vat. 5845, ac Vercell. collect. 8, Ratisp., Lectionarium Vat. 3836, et omnes codices collectionis Chalcedon. tum nostri tum Baluzii, nec non Græca interpretatio, quam ex mss. Venetis emendavimus. Julium quidem, non autem Julianum Romanæ sedis legatione functum et probat Quesnelli laudata nota 39, et nos multo magis confirmabimus, cum eundem Julium Puteolanum episcopum, non autem Julianum Coensem pseudo-synodo Ephesinæ interfuisse in observationibus ad eandem notam ostendimus.

^c Voces tituli S. Clementis in omnibus suis codicibus, uno Barberino excepto, se reperisse affirmat Quesnelli nota 40, ac proinde leguntur inter cæteros in codd. Corb. coll. ct. 2, Trecoptith. et Thuan. collect. 5, in Grimanico collect. 18, et in aliis quibus ille usus est. Nos, qui in hunc præcipue locum plures codices contulimus, eas voces desiderari deprehendimus in codicibus octo collectionum, nimirum 3, 9, Hisp. 13, 17, 19, 21, 22 et 23, nec non in Græca versione et duobus peculiaribus mss. Veron. 8 et 58. Contra invenimus in mss. quinque collectionum epistolarum, scilicet 5, 8, 10, 12 et 24, quibus si addas Quesnelli codices Corb. collect. 2, et Griman.

collect. 18, eæ voces septem collectionibus comprehabantur. Accedunt Lectionaria et codices ægyptiaci quibus hæc epistola inseritur, nec non exemplar Sichardi. In mss. Ottonen. 93, et Vat. 5791 collect. 11, bis hæc epistola describitur, et primo loco eadem verba exhibentur, secundo autem desiderantur. De codice Vat. Ruginæ collect. 4 nihil memoravimus, cum in eo hæc epistola desinat antecedentibus verbis, opinio falsa damnatur, uti similiter desinit in duobus Lectionariis Bas. Vat. 105 et 107. Inter hæc tam diversa utrinque documenta, pro negativa sententia plurimi inter cæteros habendi sunt codices collectionis Chalcedonensis et Græcæ interpretationis, quæ in Chalcedonensis synodo lecta fuit. Pro affirmativa vero maximam auctoritatem habent præ cæteris Lectionaria, ac præsertim vetustissimum Vaticanum 3836, quod usui fuit ipsi Ecclesiæ Romanæ in basilica SS. apostolorum

¹ Ms. Bas., ὃ πρότερον εἰρήκει.

² Ms. Ven. πρῶτον, μόνοντα.

³ Ms. Bas., ὡς εἶπε πρὸς τὸ τέλειον. Ms. Ven. primum, ἢ εἰ, secundum vero utrobique, εἰ tantum.

⁴ Hanc, quæ vera lectio est, hausimus e mss. Ven. secundo, primo loco, qui quidem habet, πόσος οὖν, sed prima syllaba ὁ errore amanuensis deest. In vulg., ὅποσούν; perperam.

⁵ Placuit addere αὐτοῦ auctoritate cod. Bas. juxta Latinum, animam suam. In vulg., ὃ τὴν ψυχὴν θεῖς.

⁶ Ms. Bas., αὐτοῦ.

⁷ Prætulimus, utpote minus implexam, lectionem hanc cod. Basil. in vulg., τοὺς ἐπιστρέψαντας δὲ ὃ τῆς συμπαιθείας μηδαμῶς οἶκος ἀπόσπῃται. In mss. Ven. primo, ὑποστρέψαντας.

⁸ In marg. em. Rom., ἀντεχομένων.

⁹ In hoc verbo καταδικάζεται de-inunt mss. Ven. 164 et 505, secundo loco, nec non alius Ven. 162, utroque loco; et hic ultimus sequitur, ἰδοὺ τὸ εἶδος ἰουναίας. In mss. Bas., καταδικασθῆναι; qui sequitur, πρὸς δὲ καὶ τὸ.

¹⁰ Ms. Bas., ἀκριβῶς.

¹¹ Ms. Bas., ἀνυσθῆναι.

sancti Clementis, sed et filium meum Hilarum diaconem vice nostra direximus. Quibus Dulcitiu notarium nostrum, cujus fides nobis est probata, sociavimus : confidentes adfuturum Divinitatis auxilium, ut is qui erraverat, damnata sensus sui pravitate, salvetur. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data idibus Junii, Asturto et Protogene viris clarissimis consulibus c.

EPISTOLA d XXIX.

o AD THEODOSIUM AUGUSTUM.

SYNOPSIS. — Legatos vice sua aestimat ad Synodum Ephesinam, occasione Eutychis indictam. De eodem meliora sperat.

839 Cæsari THEODOSIO, religiosissimo et piissimo Augusto, LEO papa Ecclesie catholice urbis Romæ.

Quantum rebus humanis consulere providentia divina dignetur, sollicitudo clementie vestrae, Spiritu Dei incitata demonstrat, quae in catholica Ecclesia nihil impacatum, nihil vult esse diversum : quoniam fides, quae non nisi una est, in nullo potest sui esse dissimilis. Unde licet Eutyches, quantum gestorum episcopallum ordo patefecit, imperite atque imprudenter errare detectus sit, debueritque a sna,

apostolorum Philippi et Jacobi. Difficile tamen videri potest Leonem, qui in tot epistolis alios Romanæ Ecclesie presbyteros, et hunc ipsum Romanum nominans, nunquam titulum designavit, hac tantum in epistola titulum S. Clementis eidem affixisse. Nunc hic titulus ad marginem olim a quopiam, qui Renati titulum noverat, annotatus, in textum deinceps irrepperit, aliis judicandum relinquitur. Mox quidam codices et prima editio Hilarum, vel Harium diaconum.

a Codd. coll. Chalcedon. Vat. collect. 3, Veron. 8, Florentia. collect. 13, et exemplaria collect. 21 cum editione prima, et Conciliorum addunt, sæpe. Confer notam 41 Quesn.

b Sex voces sequentes desunt in duobus Veron., in Vat. collect. 3, in utrisque Vindebon. collect. 5, et Hisp. in Vat. collect. 8, in Ratisp. Florentino, Vat. 1322, et mss. collect. 24 cum prima editione. Jure autem recipiendæ fuerunt auctoritate aliorum codicum, ac potissimum collectionis Chalcedonensis, ac Græcæ interpretationis. Vid. not. 42 Quesn.

c In mss. utrisque Hisp. ac in Isidorianis et aliis libris, qui ab Hispanica vel Isidoriana procedunt, notatur æta CCCCLXXXVI. Est notatio chronica Hispanorum propria, quæ ab Hispanis adjecta fuit. Legendum æta CCCCLXXXVII, ut respondeat anno 449. Vide not. 44 Quesnelli. In uno codice Divionensi Bohierii collectionis Chalcedonensis hæc peculiaria adduntur : Tiburtius notarius jussu domini mei venerabilis Papæ Leonis edidi. Quo ex fonte amatunensis Bohieriani codicis সম্পерит hæc notationem, quæ non tam in omnibus aliis nostris et Baluzii codicibus Latinis ejusdem collectionis Chalcedonensis, sed etiam in Græcæ interpretatione omittitur, conjici nequit. Antiquam sane originem prodit. A Leonis I ætate alienam affirmat Quesnellus not. 43 vocem domini. Eam vero Leonis præfixam invenimus in vetustiss. ms. Lectionario Vat. 3835, quod fuit usui basilicæ SS. Philippi et Jacobi. Sic enim ibi pag. 178 : Explicit sermones domni Leonis papæ de Ascensione Domini nostri Jesu Christi numero duo. Baluzius in notis ad hæc epistolam Quesnelli notationem impugnat, sed rationibus quæ non satisfaciunt.

d Al. 26. Quæ autem antea 29 erat, nunc 23. Scr. 13 Junii an. 449.

Α ναί, τοὺς ἀσέλφους ἡμῶν Ἰουλιὸν τὸν ἐπίσκοπον, καὶ ῥενάτον τὸν πρεσβύτερον. ἔτι γέ μὴν καὶ τὸν υἱὸν μου Ἰλάρον τὸν διάκονον, εἰς τὸν ἡμῶν ἀπεστάλακμεν τόπον. Ὡς Δουλικίτιον τὸν νοτάριον τὸν ἡμέτερον, οὗ τὴν πίστην ἰδοκιμάσαμεν, συνεζεύξαμεν, θαρρύντες, τὴν τοῦ Θεοῦ παρρησιόμηνην βοήθειαν, ὥστε τὴν πλανηθέντα καταδικάσαντα τὴν σκαιότητα τοῦ φρονήματος τοῦ οἰκίου σωθῆναι. Ὁ Θεὸς ἐρρωμένον σε διαφυλάττοι, ἀδελφεῖ προσφιλέστατε. Ἐδόθη εἰδῆς Ἰουνίαις c.

840 Τῷ ἠδοξοτάτῳ καὶ φιλανθρωποτάτῳ Θεοδοσίῳ Αυγούστῳ, Ἀτῶν ἐπίσκοπος.

o Ὅσοι τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων κατὰ δύναμιν προνοεῖν καταξιοῖ τῆς ἡμετέρας φιλανθρωπίας ἢ φροντίς, πνεύματι Θεοῦ κινήσεια, εὖ ἂν ἔχοι, μὴ βουλομένη περὶ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν διαφορὰν, ἀλλ' εἰρήνην τυγχάνειν. Καίπερ ἡ πίστις μία οὐσα, ἐαυτῆς οὐκ ὀρεῖται τυγχάνειν ἀνομοία. Ὄθεν, εἰ καὶ Εὐτυχῆς, ὡς αἱ τῶν ἐπισκοπικῶν ὑπομνημάτων τάξεις ἐφανέρωσαν, ἀπείρως καὶ ἀσυνίτως πεπλανῆσθαι ἀποδέδεικται, καὶ

o Exstat hæc epistola in mss. collect. 2, 5, 11, 12, 13, 17, 18, 19 et 21 usque ad 24, ac in exemplo Sighardi. Relegimus ad codices undecim, quibus alii tres Baluzii adijciendi sunt. In collectione 5 hic titulus legitur cap. 89 : Ad Theodosium imp. de synodo Ephesi celebranda.

i Soli codd. collect. 17 Chalcedon., ad quos unus Thuaneus a Quesnello not. 1 memoratus pertinet, hæc inscriptionem præferunt : Gloriosissimo et clementissimo Theodosio Augusto Leo episcopus. Cæteræ collectiones vulgatae inscriptionem præferunt, si excipias Ratisp. collect. 19, in qua inscriptiones abbreviatæ exhibentur : Leo episcopus Theodosio Augusto. In ms. Florentino collect. 13 exigua varietate habetur : Cæsari Theodosio religiosissimo et piissimo Augusto Leo Ecclesie catholice episcopus in Domino salutem.

o Ita ex Ratisponensi et omnibus nostris ac Baluzii codd. collectione Chalcedon. Editi cum aliis mss., a sua merito reprobabili persuasione. Mox, quia pro quoniam in mss. Veron. 57 atque Ratisp.

i Ita duo codd. Ven. 184 et 573, in epistola primo loco descripta, qui soli hunc locum exhibent, uti monuimus paulo ante annot. x (Col. 780, n. 9). Editi perperam, Ἰουλιανόν. Confer annot. 81 (Col. 779, n. 8) in Latino textum.

o Ms. Bas., υἱὸν μάλλαρων.
o Ms. Bas., εἰς Δουλικίτιον τὸν ἐμὸν νοτάριον, ὃν καὶ τὴν πίστην.

o Ms. Bas., τὴν θεῖαν.
o Ms. Bas., διαφυλάξει, ἀδελφεῖ προσφιλέστατε. Quæ autem sequuntur, Ἐδόθη, etc., in eodem ms. desiderantur.

o Vulgati addunt, ὑπατέλας Ἀστέριου καὶ Ἡρωτογίνους τῶν λαμπρωτάτων ὑπάτων ; sed hæc nostri codd. prætermittunt ; nec dubitanus Romanorum editorum arbitrio ex Latino textu suppleta fuisse.

o In marg. edit. Rom., ὅσης ἡ θεῖα πρόνοια ἐπιμελείας καταξιοῖ τὰ ἀνθρώπινα, δέκνυσσι τῆς ἡμετέρας φιλανθρωπίας ἢ φροντίς πνεύματι Θεοῦ κινήσεια, μὴ βουλομένη, etc.

o Ms. Ven., υτόματι.
o Ms. Ven., ὑπάρχειν. Mox in marg. edit. Rom., καὶ γὰρ, pro καίπερ, ex conjectura.

quæ merito reprobat, persuasione discedere, quoniam tamen pietas vestra, quæ in honorem Dei religiosissime catholicam diligit veritatem, a apud Ephesum constituit synodale b iudicium, ut imperito seni ea in qua nimis caligat veritas innotescat: fratres meos c Julium episcopum, 841 et Renatum presbyterum, et filium meum Hilarum diaconem misi, qui ad vicem præsentis meæ pro negotii qualitate sufficerent; et qui d eum secum deferrent iustitiæ ac benignitatis affectum, ut quia dubitari non potest, quæ sit christianæ confessionis integritas, et totius erroris pravitas damnaretur: et si respiciens, qui deviaverat, e pro venia supplicaret, sacerdotalis ei benevolentia subveniret; cum in libello suo, quem ad nos misit, hoc saltem sibi ad promerendam veniam reservaverit, ut correcturum se esse promitteret B quidquid nostra sententia de his, quæ male senserat, improbasset. f Quid autem catholica Ecclesia universaliter de sacramento Dominicæ incarnationis credat et doceat, ad fratrem et coepiscopum meum Flavianum plenius continent scripta, quæ misi. Data idibus Junii, Asturio et Protogene viris clarissimis consulibus.

a Voces apud Ephesum desunt in cod. Ratisp. et in Græca versione.

b Editi ante Quesn. cum aliquot mss. etiam antiquiorum collectionum, concilium. Retinimus iudicium, quod Quesnellus induxit auctoritate cod. Grim. et unius Thuanæ ab eo allegati not. 2; quippe eandem lectionem confirmat noster Ratispon. et omnes codd. præstantissimæ collect. Chalcedon. nec non Græca versio.

c Ms. cod. Vindebon. collect. 5 et alii collect. 11 ac 24, nec non Colbertinus apud Baluzium cum editis ante Quesn., Julianum. Reliqui codices melius Julium, ut videre est ex annot. 81 (Col. 779, n. b) in epist. præcedentem. Similiter quidam codices et antiquæ editiones Leonis paulo post habent Hilarium perpetram pro Hilarum.

d Duo codd. a Quesnello allegati in margine, meum secum ferrent.... affectum.

e In Ratispon. deest pro venia. Mox in Vindebon.

A ὤφειλεν ἀπὸ τῆς ἰδίας συνειδήσεως τῆς ἀξίως ἀποδομαζομένης ἀναλαβεῖν ὅμως, ἐπεὶ περὶ ἡ ὑμετέρα εὐσέβεια, ἢ εἰς τιμὴν τοῦ Θεοῦ τὴν εὐλαβεστάτην καθολικὴν ἀλήθειαν ἠγαπήσα, τετύπωσε συνοδικῶν κριτήριον, ὥστε τῷ ἀπίρῳ γίροντι τὴν ἀλήθειαν. περὶ ἣν μάλιστα δίσφαλται, φανεροποιθῆναι, τοὺς ἀδελφούς τοὺς ὑμετέρους, Ἰούλιον τὸν ἐπίσκοπον, καὶ Ῥένaton 842 τὸν πρέσβυτερον, καὶ τὸν ἐρὸν υἱὸν διάκονον Ἰλάρον πέπομα, τοὺς εἰς τόπον ἐμὸν κατὰ τὴν τοῦ πράγματος ποιότητα δυναμένους ἀρκεῖν, ἃ καὶ ἰσχύοντας αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ δικαίου καὶ ἀγαθοῦ μεταγαγεῖν διάθεσιν ἵ' ὅτι περ ἀμφοτέρων οὐ δύναται, ἃ ὅποιον τι τυγχάνει τῆς τῶν χριστιανῶν ὁμολογίας τὸ ἀκέραιον, καὶ πάσης τῆς πλάνης τὸ φαῦλον καταδικασθεῖα, καὶ, ἃ εἰ ἀνανήψεν, ὅς πεπλάνηται, ὑπὲρ συγγνώμης παρακαλέσων, ἃ τὴν τῶν ἐπισκόπων αὐτῶ βοήθειαν ἐπικουρήσαι. Ἐπεὶ περ ἐν τῷ ἑαυτοῦ λιβέλλῳ τῷ πρὸς ἡμᾶς ἀποσταλέντι ἃ καὶ τοῦτο ἑαυτῷ πρὸς τὸ ἀξιωθῆναι συγγνώμης ἐφύλαξεν, ἐπαγγελλόμενος ἑαυτὸν διορθοῦν, εἴ τι ὃ ἢ ἡ ὑμετέρα γνώμη περὶ τούτων. περὶ ὧν κακῶς ἤσθετο, ἃ ἀποδοκιμάσειεν. Τί δὲ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία καθόλου περὶ τοῦ θείου μυστηρίου τῆς δεσποτικῆς σαρκώσεως πιστεύει, καὶ διδάσκει, τῷ ἀδελφῷ ἡμῶν, καὶ συνεπισκόπῳ Φλαυιανῷ, σαφέστερον τὰ ἀπεσταλμένα γράμματα περιέχει.

collect. 5, supplicet.

f Codd. Corb. et Divion. Baluzii, Quid autem R. catholica Ecclesia, id est, ut idem Baluzius interpretatur, Quid autem Romana catholica Ecclesia.

g Ms. Ven., ἀγαπᾷ; optima lectio, et Latino textui adamussim conveniens, si supra pro ἡ legatur ἃ.

h In marg. edit. Rom., καὶ οὕτω πρὸς τι δικαιοσύνην καὶ φιλανθρωπικὴν διαθέσεως ἔχοντας, ὥστε ὅτι περ ἀμφοτέρων, etc.

i Ms. Ven., ποιῶν τε.

k Ita scribimus auctoritate ms. Ven. Perperam in vulg., εἰ ἀνανήψεν.

l In marg. edit. Rom., ἢ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶ βοήθεια ἐπικουρήσαι.

m In marg. edit. Rom., ἂν τοῦτο, ex Lat

n Ita legendum omnino ex ms. Ven. Male in vulg., ἀποδοκιμάσειεν.

ADMONITIO IN EPISTOLAS SEQUENTES XXX ET XXXI.

1. Etsi duæ quæ ad Pulcheriam eadem die ac de eadem re scriptæ inveniuntur epistolæ, aliquot non tam sententiis quam verbis sint plane similes, in multis nihilominus discrepant inter se, et altera ob insertas additiones est longe prolixior. Styli autem ratio et codicum atque collectionum antiquarum auctoritas, quibus utraque fulcitur, nequaquam sinunt ut alterutra alii quam Leoni tribuatur. Exemplaria tum Latina, tum Græca antiquissimæ collectionis 17 Chalcedonensis, et Ratisponensis collectio 19, præter collectionem duodecimam et vigesimam secundam, primam epistolam satis vindicant; codices vero collectionum 2, 5, 11, 12, 13, 18, 20, 21, 22, 23 et 24, cum exemplo Sighardi, et peculiari ms. Vat. Reginae 293, alteram tulerunt. Cur autem eodem die duæ ejusmodi epistolæ ad Pulcheriam traditæ fuerint, et quæ prius, quæ autem posterius scripta censenda sit, curiosius inquiri potest, quam ulla satis iuta ratione definiri.

2. Quesnellus in prima editione (Tom II primæ edit. pag. 850) existimavit a pontifice primo scriptam fuisse epistolam 30, et ad Pulcheriam transmissam per legatos, cum adhuc spes nonnulla superesset fore ut synodus in conventum simplicem apud Constantinopolim commutaretur. Idcirco enim sub finem ejusdem epistolæ scriptum putat: Sed ei qui in errore est melius conuletur, si ubi desuper, ibidem resipiscat; et ubi damnationem meruit, illic indulgentiam consequatur. Cum vero impedimenta incidissent, quibus hæc epistola Pulcheriæ data non fuerit; ejusdem exemplum ad eam Leo iterum post pseudosynodum Ephesinam transmisit. ut liquet ex epist. 45. Hac autem occasione eam epistolam paucis demptis, quæ de Eutyche jam recitavimus, nonnullis etiam mutatis, auctiorem ab ipso Leone factam fuisse censuit, uti est epistola 31. At si post Ephesinam lætrociniū in eadem epistola, cum ad Pulcheriam iterum missa fuit, aliquid fuisset immutatū, quod tempori ac circumstantiis non amplius congrueret, illud procul dubio additamentum non accessisset, quo sanctus pontifex se ab audenda Ephesina synodo sollicitus excusat.

3. Hanc autem primam sententiam ipse Quesnellus deseruit in editione secunda, et in contrariam prorsus opinionem transiens, docuit epistolam longiorem 31 a Leone scriptam et missam fuisse ad Pulcheriam statim

post acceptas Theodosii litteras, id est paulo post in idus Maias; notam enim chronicam, quæ idus Junias signat, et in pluribus mss. deest, ex breviori epistola 30 sumptam ac perperam translata est opinatus. Breviorem vero epistolam 30 missam fuisse per legatos idibus Junii manifestum est.

4. Hæc tamen opinio nec probari, nec defendi potest. Cum enim Leo imperatoris litteras acceperit in idus Maias, si statim scripsisset ad Pulcheriam, ad ipsum etiam imperatorem rescripsisset. Liqueat autem eum accepta imperatoris epistola in idus Maias, et Flaviani litteris per idem circiter tempus acceptis una cum gestis Constantinopolitanæ synodi adversus Eutychem, mox scripsisse ad eundem Flavianum brevissimam epistolam 27, xii kal. Junias, qua eum de acceptis gestis monuit, nec non de fusiori epistola quam citius fieri posset transmittenda, ubi de controversia iudicium ferretur. Huic autem studio intentus, nec non legatis eligendis atque instruendis, qui concilio jam indicto vice sui interessent, epistolas pluribus tradendas in illud tempus distulit, quo legati cum dogmatica epistola transfretarent. Hinc plures ejusdem epistolæ datæ leguntur iisdem idibus Junii, quibus dogmatica ad Flavianum epist. 28 signata fuit, ac in omnibus nominantur legati, et eadem epistola ad Flavianum illis jam tradita memoratur. Horum vero omnium satis expressa fit mentio etiam in longiori epist. 31 ad Pulcheriam, legatorum quidem illis verbis cap. 4: *In his fratribus meis, quos vice mea misi*; epistolæ autem dogmaticæ scriptæ idibus Junii illis capituli ultimi: *Quod etiam S. Flaviano episcopo me clementia tua scripsisse cognoscat*; quæ verba pariter inserta leguntur epistolæ 30 iisdem procul dubio idibus Junii scriptæ. Quomodo ergo epist. 31 aliquanto ante Junium mensem exarata ac transmis-a dici potest?

5. Quid autem dicendum? Ut omittantur incerta, cum brevior epistola 30 in Græca et Latina collectione Chalcedonensi inveniat, et legatorum nomina distincte præferat, ut epistolæ cæteræ, quæ cum litteris ad Flavianum iisdem legatis traditæ fuere, hæc quoque ad Pulcheriam transmissa, eidemque al quando tradita, ac in Oriente vulgata, ac exinde Græcæ reddita negari non potest. Auctor vero epistola 31, etsi in Græca collectione desideretur, cum tamen exstet in pluribus Latinis antiquis collectionibus, quæ breviori epistola caret, Leoninamque rationem ubique referat, a Leone abjudicari nequit. Eodem autem die iduum Junii data dici debet, ut eæ quoque collectiones præferunt, quæ caret epistola 30; neque enim chronicam ejusmodi notam harum collectionum auctores transcribere potuerunt, ut conjecit Quesnellus, ex epistola breviori, quam ignorarunt. Sine ullo autem certiori documento aliud quidpiam affirmare seu divinare non licet. Solum probabiliter credi potest duo ejusdem epistolæ exemplaria a Leone fuisse lucubrata, alterum longius, brevius alterum; hoc autem brevius in Orientem misisse, unde in Græcam linguam translatum fuit; alterum vero longius retinuisse apud se, et in Occidente aliquando vulgatum, in plerasque Latinas collectiones transisse.

6. Longior epistola in eo potissimum discrepat a breviori, quod in illa a cap. 2 ad medium cap. 3 catholicum dogma aliquot probationibus statuitur, quæ in breviori omittuntur. Forte post scriptam epist. 28, ad Flavianum, in qua idem dogma similibus probationibus plenius constituitur, ex litteris ad Pulcheriam eas probationes detrahendas censuit, et hac occasione eam quoque partem subduxit, qua se excusabat ne ad synodum accederet, aliaque pauca suo more mutavit vel addidit, quæ in breviori epistola leguntur. Hac autem in Orientem missa, epistola longior ob dogmaticam fusiohem institutionem Occidentalibus maxime placuit, et idcirco hæc potissimum inter Latinos vulgata fuit.

7. Unum hic suspicari quispiam posset, epistolam 31, ad Pulcheriam, cum aliquot sententias contineat similes sententiis epistolæ 37, ad Theodosium datæ die 20 Junii, eodem die scriptam ac eadem occasione missam fuisse. Leo nimirum acceptis imperialibus litteris, quæ ipsum invitabant ad synodum, sicut hac de re bis ad Theodosium scripsit, ita etiam bis ad Pulcheriam scripsisse videri potest. Primum ad utrosque per legatos scripsit idibus Junii, ad Theodosium epistola 29, ad Pulcheriam vero epistola 30. Dein cum ad imperatorem iterum dedit epistolam 37 die 20 Junii, ea forte de causa quod metueret ne in ea angustia temporis synodo præstituti legati Ephesum properare coacti, epistolam 29 eidem Augusto tradere non possent, hæc eadem occasione et causa ad Pulcheriam quoque scripsisse epistolam 31 non improbabile judicabitur. Sed contra fidem earum collectionum quæ chronicam notam iduum Junii exhibent, eamque ex epistola 30 non potuerunt sumere, hæc opinionem inducere nequimus. Id autem multo minus potuimus alia ratione, quæ conjecturam numero præcedenti propositam magis magisque confirmabit. Si epistolæ, inquit Leo epist. 45, quæ in fidei causa per nostros clericos directæ sunt, ad vestram pietatem pervenissent, certum est remedium vos his rebus quæ contra fidem factæ sunt... præstare potuisse. Inducatur epistola 30, per legatos missa, quæ, his Ephesum profectis ad Augustam non pervenit. Aliam ergo eadem in re et pleniorẽ quidem epistolam ad eandem Pulcheriam se alia occasione post legatorum discessum non direxisse præsumit; alias hæc, non æque ac illa prior alio tradita, eundem effectum multo magis peperisset, ita ut opus non fuerit prioris epistolæ 30 exemplum ad eandem una cum epist. 45 iterum mittere. Igitur epistola 31 ad Pulcheriam missa non fuit, sed ab ipso Leone apud se retenta, solaque epist. 30 ad eam prius per legatos directæ, et iterum cum epist. 45, unde hæc sola in Græcum traducta fuit, ut numero 6 conjecimus. Hanc autem breviorẽ epistolam, cum ad Pulcheriam certo missa fuerit, primum proferemus.

Æ EPISTOLA XXX.

AD PULCHERIAM AUGUSTAM.

SYNOPSIS. — I. *Christum nostri generis hominem esse. Nestorii et Eutychis errores.* — II. *Cum veritas carnis in Christo impetitur, totam fidem concuti.*

847 ^b LEO episcopus, PULCHERIE Augustæ.

848 Τῇ ἑνδοξοτάτῃ, καὶ φιλανθρωποτάτῃ θυγατρὶ Πουλχερίᾳ, Λέων ἐπίσκοπος

CAP. I. — Quantum sibi fiduciæ de fide vestræ clementiæ Ecclesia Dei debeat polliceri, multis sæpe probavimus documentis, dum sicut Spiritu sancto

Ὅσον πεποιθῆσιν περὶ τῆς πίστεως τῆς ὑμετέρας φιλανθρωπίας ἢ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ὀφείλει ἐπαγγέλλεσθαι, πολλαῖς πολλαῖς διδασκαλίαις ἵ ἐπεδείξαμεν. Τοῦτο τοῦ

^a Scripta 13 Junii an. 449.

^b In mss. Latinis collectionis Chalcedonensis inscriptio desideratur; solum enim habetur hic titulus: *Epistola Leonis archiepiscopi Romæ ad Pulcheriam Augustam*. Ex antiqua autem versione, quæ in Græcis codd. Chalcedonensibus invenitur, hæc in-

scriptio Latine reddi potest: *Gloriosissimæ et humanissimæ filiæ Pulcheriæ Leo episcopus*. Retinuimus inscriptionem vulgatam, quæ in cæteris nostris Latinis codicibus legitur.

¹ In marg. edit. Rom., ἐπέγνωμεν. Ex Lat.

decente dilectis, illi per omnia potestatem vestram subiectis, cuius munere et protectione regatis. Unde quia contra integritatem fidei Christianæ, dissensionem quamdam in Constantinopolitana Ecclesia, Eutyebe auctore generatam, fratris et coepiscopi mei Flaviani relatione cognovi, ita ut totius causæ speciem synodaliū gestorum textus ostenderet, dignum gloriæ vestræ est ut error qui de imperitiā magis quam de versutia natus est auferatur, priusquam ul- las vires de consensu imprudentium pertinacia pravitatis acquirat. Nam quantum Nestorius a veritate excidit, dum Dominum Jesum Christum de matre virgine hominem solum asserit natum, tantum etiam hic a catholico tramite deviavit qui de eadem virgine editum non nostræ credit esse naturæ : ut quod formam servi gessit, quod nostri similis fuit atque conformis, **849** quādam postremæ carnis fuerit imago, non veritas. Nihil autem prodest Dominum nostrum beatæ Mariæ virginis filium, hominem dicere, si non illius generis ac seminis homo creditur, cuius in ipso Evangelii exordio prædicatur. Uade multum doleo, multumque contristor, quod hic qui antea de humilitatis proposito laudabilis videbatur, contra unam spem nostram patrumque nostrorum, vana et nimis perversa audet astruere. Qui cum videret insipientiæ suæ sensum catholicis auribus displicere, revocare se a sua opinione debuerat, nec ita Ecclesiæ præsules commovere, ut sententiam damnationis exciperet. Quam utique si in suo sensu voluerit permanere, nullus poterit relaxare. Sedis enim apostolicæ moderatio hanc temperantiam servat, ut et severius agat cum obduratis, et veniam cupiat præstare correctis.

Cap. II. — Quia ergo mihi multa fiducia est de pietatis tuæ sincerissima fide, obsecro e gloriosissimam clementiam tuam, ^d ut sicuti sancto studio tuo catholica prædicatio semper adjuta est, ita nunc quoque ejusdem faveas liberati. Non enim portiuuncula alliqua fidei nostræ, quæ minus lucide sit elara, pulsatur; sed hoc imperita resultatio audet incessere quod Dominus in Ecclesia sua neminem voluit ignorare. **851** Et ideo pro vestræ pietatis consuetudine elaborare dignemini, ^e ut quod contra singulare sacramentum salutis humanæ blasphema insipientia protulit, ab omnium animis repellatur. Ac si

ἁγίου πνεύματος διδάσκοντες μεμαθήκατε. Ταύτω τῶν ἡμέτερον ἔχουσι καὶ ὑπετάξατε. Διὰ ταύτας τὰς δωρεάς, καὶ τὰς ἐδικίας ἡ βασιλευτέ. Ὅθεν ἐπειπερ κατὰ τῆς ἀκραίου πίστεως τῶν Χριστιανῶν διχνοῖόν τινα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ κατὰ Κωνσταντινουπόλεω Εὐτυχεῦς αὐθεντουτος γενήσθαι, τοῦ ἀδελφοῦ μου, καὶ συνεπισκόπου Φλαυιανῶ διὰ τῆς ἀκαφορᾶς ἔγνω, καθὼς καὶ πάσας τῆς ὑποθέσεως τὸ εἶδος τῶν πεπραγμένων ἐν τῇ συνόδῳ δεικνύσων, ἄξιόν ἐστι τῆς ἐπιτερέρας δόξης τὴν πλάνην, τὴν δὲ ἀπειρεῖν μᾶλλον ἢ κατοθέλιαν εἰσδυομένην ἀφελίσθαι, πρὶν τινὰ δύναμιν ἐκ τῆς ἁγίας πίστεως τῶν ἀπειρῶν τὰ ἐπίμαχον τῆς φανυλότητος προσπορίσῃτο. ¹ καὶ ὅσα Νεστόριος, ὅς ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς ἔξῃετο πίστεως, τὸν δεσπότην Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ τῆς καρβίου Μαρίας ἄνθρωπον μόνον φύσασιν γεννηθῆσαι, τοσούτω καὶ οὕτως ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐδοῦ ἀπειπλανήθη ὅς τὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς καρβίου γεννηθέντα, οὐ τῆς ἡμετέρας εἶναι πεπίστευται φύσεως ὥστε τὸν τῶν μορφῶν τοῦ δούλου φασίκατα, καὶ ἄλλοι ἡμῶν γενόμενον, καὶ τῆς αὐτῆς ὄντα μορφῆς, τινὰ τυγχάνειν τοῦ ἡμετέρου σώματος εἰκόνα, **850** καὶ μὴ ἀλύθειαν. Οὐδὲν γὰρ ὠφελεί τὸν ἡμέτερον δεσπότην τὸν τῆς μακαρίας Παρθένου Ἰῶάν, ἄνθρωπον λέγειν, εἰ μὴ τοῦ γένους αὐτῆς, καὶ τῆς ρίζης ἄνθρωπος εἶναι ἢ πιστεύεται περὶ οὗ ἐν αὐτῷ τῷ προμῖα τοῦ εὐαγγελίου προλέγεται. Ὅθεν πάντι πᾶν καὶ στυγνάζω, ὅτι περ οὕτως, ὅς πρὸ τούτου περὶ τῆς προθέσεως τῆς ταπεινότητος ἐπηγεῖται, κατὰ τῆς ἐλπίδος ἢ τοῦ μονογενοῦς ἡμῶν, καὶ τῶν ἡμετέρων κατάρων, μάταια, καὶ πάντι διστοκαμμένα τολμῶ λέγειν. Ὅρα γὰρ σαυτῶ τῆς ἀποστολῆς τὴν αἰσθησὶν ταῖς καθολικαῖς ἀκοαῖς ἀπαρέσκουσαν, ὡφελειν ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς αἰκείας ψήφουας ἀνακαλίσασθαι, καὶ μᾶτι τοῖς ταῖς Ἐκκλησίαις παραμένοντας κινήσαι, τῆς καταδίκης τὴν ἀπόρασιν ἢ ἀναμίνοντα. Δίλον γὰρ, ὡς εἰ ἐν τῇ αὐτῇ αἰσθησὶ παραμένειν θέλῃσαι, οὐδεὶς αὐτὸν ἀπελῦσαι ἀνύναται. Καὶ γὰρ τοῦ θρόνου τοῦ ἀποστολικῶ τοῦ σύμμετρον ταύτων φυλάττει τὴν εὐκράτειαν, ὥστε καὶ σκληρότερον πράττειν κατὰ τῶν ἐπιμαχόντων, καὶ συγγνώμης ἄξιον τοὺς τῶν διόρθωσιν ἐπιγνώσκοντας. Ἐπειδὴ ταῖσιν πολλὰ πεποιθήσεις ἔστι περὶ τῆς εὐσεβείας ἢ τῆς μακαριωτάτης πίστεως, παρακάλω τῶν ἡμετέρων φιλανθρωπικῶ, ἐπιφανεστάτη καὶ εὐσεβιστάτη θύγατερ, ² ὅ ὡσπερ ἐν σπουδαῖς θείας ἐν τῷ καθολικῷ τῆς Ἐκκλησίας ἀξιωματικῆς ἐλευθερίας συνδράμοις ³, οὐδὲ γὰρ μέρος τι τῆς πίστεως τῆς ἡμετέρας μὴ ὅι σαφῆς μεθοδίζεται. Ἄλλ' ἄπερ ἢ ἄπειρος ἀντίστασις τολμῶ διαβουθεῖν, τοῦτο περὶσσοῦται ἔπερ

^a Codd. Ratisp. et Veron. 57, cum Græca versione omittunt *Mariæ*.
^b Hæc lectio ms. Ratisp. melior visa est, quam vulgata et aliorum codicum, *ne ita Ecclesiæ præsules commoveret*, eo quod eadem præfatur in epistola sequenti, ubi hæc pericope totidem verbis repetita invenitur.
^c Cod. Veron., *gloriosam. Max, (quam pro vestram emendavimus ex Ratisp. et quinque aliis codd. cum magis cohæreat antecedentibus pietatis tuæ, et subsequenti studio tuo hinc eidem periodo insertis.*
^d In editis Concilior. additur ex Græca versione *illustrissima et gloriosissima filia*.
^e Editi Leonis, *ut contra singulare sacramentum salutis humanæ, quod blaspheia, etc.* Prætulimus lectionem ms. Ratisp., cui edui Concilior. astipulantur.

¹ In ms. Ven., *βασιλευτέρας*.
² In marg. edit. Rom., *συνακρίσεως*.
³ In marg. edit. Rom., *καὶ γὰρ ὅσα Νεστόριος ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς*.
⁴ Ms. Ven., *πιστεύεται*.
⁵ In marg. edit. Rom., *τοῦ γένους, ἢ ἔσως, τῆς μονογενοῦς*.
⁶ In marg. edit. Rom., *ἀναμίνοντας*.
⁷ In marg. edit. Rom., *ἴσως, τῆς οὗς μακαριωτάτης*.
⁸ In marg. edit. Rom., *ἢ ὡσπερ τῇ θεῷ σου σπουδῶ τῆ καθολικῶ πάντοτε κηρύσσεται θεοδόχου, ὅτω καὶ νῦν τῇ ἐκείνου συμπράττης ἐλευθερίας*.
⁹ Cod. Ven. 104, *εἰς τὸ καθολικὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀξιωματικῆς*, in marg. edit. Rom., *εἰς τὸ τῆς καθολικῆς*.
¹⁰ In marg. edit. Rom., *ἴσως, ὅτω καὶ γῦν τῆς αὐτῆς τῆ ἐλευθερίας συνεργῶν κατέχου*.

ipso, qui ^a in hanc tentationem incidit, resipiscet, ita **A** ut quod male senserat propria voce et subscriptilene condempnet, communicio illi sui ordinis reformetur. Quod etiam fratri et coepiscopo meo Flaviano meo elementia vestra scripsisse cognoscit; et his, quos misimus, delegasse, ut venia concedatur, si error aboletur. Ne aulem piissimum principis ^b dispositioni, qua episcopale concilium voluit congregari, nostra videretur praesentia defuisse, fratres meos ^c Julium episcopum, Renatum presbyterum, et filium meum Hilarum diaconem misi, qui vicem praesentiae meae implere sufficerent. Sed ei, qui in errore est, melius ^d consulatur, si ubi desipuit, ibidem resipiscat; et ubi damnationem meruit, illic indulgentiam consequatur. Data idibus Junii, Asturio et Protogene viris clarissimis consulibus.

ἀδελφοὺς τοὺς ἐμοὺς, ¹⁰ Ἰουλίον τὸν ἐπίσκοπον, καὶ Ρενάτον τὸν πρεσβύτερον, καὶ τὸν ἐμὸν υἱὸν Ἰλίαν τὸν διάκονον κίκομα. τοὺς εἰς τάξιν τῆς ἐμῆς παρουσίας ἀρκοῦντας. ¹¹ Ἀλλὰ τούτῳ μᾶλλον τῷ πλανηθέντι χρῆτι τὸν ἴστι ¹² συνελθεῖν ἐπεὶ περ ἐκείνῳ περὶ ὃ παρῆρόντα, ἀναῆψαι ἦν· καὶ ἔνθα τὴν καταδικῆν ὑπέμεινε, αὐτόθι καὶ συγγνώμης φιλοτιμίας ἀξιώθησεται.

853 EPISTOLA · XXXI.

AD PULCHERIAM AUGUSTAM.

SYNOPSIS. — I. Pulcheriae zelum adversus Eutychen sollicitat. — II. Humanæ salutis interesse, ut Christus non solum homo, sed ejusdem nobiscum generis homo sit. — III. Generationem Christiani ex Christi generatione fluere. Eutychetis pervercia. Sedis apostolicæ moderatio. — IV. Ne concilio intersit Leo, vetant consuetudo, conditio temporis, concilium charitas. Symbolum apostolorum nova hæresi concutitur.

LEO PULCHERIAE Augustæ.

CAP. I. — Quantum praesidii Dominus Ecclesiae sum in vestra clementia praeparavit. multis saepe probavimus documentis. Et quidquid nostris tempo-

^a Male in editis Leonis, in hac tentatione.

^b Quesnellus, in marginali postilla notavit: Concilium imperiali dispositione convocatum. Nota autem secunda monuit dispositionis vocem significare editam principis. At S Leo, epist. 33, ad synodum Ephesinam animadvertit in ipsis Theodosii litteris, quæ interciderant, repusitam fuisse apostolicæ sedis auctoritatem ex institutione divina, ut hæc imperialis dispositio effectum consequeretur. Ait enim cap. 1: Religiosa clementissimi principis fides... hanc reverentiam divinis dotuli instituta, ut ad sanctæ dispositionis effectum, auctoritatem apostolicæ sedis adhiberet.

^c Cod. Colbert., Julianum; et mox Veron., Hilarium. Cæteri, Julium et Hilarum. Confer annot. 81 (Cod. 779, n. b) in epist. 28.

^d Quinque nostri codd., consultur.

^e Al. 27. Quæ autem antea 31 erat, nunc 34. Scripta 13 Junii an. 449.

^f Confer admonitionem in epistolam præcedentem, ubi etiam undecim collectiones, in quibus hæc epistola continetur, recensuimus. In tabula collect. 5 hic titulus legitur cap. 79: Ad Pulcheriam de damnatione hæresis Nestorianæ et Eutychianæ.

^g Cod. Florentin. S. Marci collect. 13 sic: Leo urbis Romæ episcopus Pulcheriæ Augustæ. In editis ante Quesn., Leo catholice Romanæ Ecclesiae episcopus piissimæ Pulcheriæ Augustæ. Inscriptionem a Quesnello præfixam, et aliquot nostris codd. confirmatam retinimus. Vetustiores inscriptionem omittunt.

^h Codd. Vat. Regiæ 293, Vindebon. collect. 5 ac Vat. collect. 41, ostenderet. Mox, dignum gloriae vestrae,

ὁ ἡμέτερος Δισπότης ἐν τῇ ἰδίᾳ Ἐκκλησίᾳ οὐδαμῶς ἀρνησέσθαι ἠθέλησε. καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὴν **852** συνήθειαν τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας καμὲν καταξιώσατε. ¹ Τοῦτο, ² ὅπερ κατὰ ³ τῆς μονογενοῦς θρησκείας τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας βλάσφημῶ τινὶ ἀφροσύνῃ προήνεγκεν, ἀπὸ τῆς διανοίας πάντων ἀποκινήθει, ⁴ καὶ ἵνα αὐτὸς ὁ εἰς τοῦτον τὸν πειρασμὸν ἐμπεσὼν, ἀνανήψει. Ὅδῳ μὲντοι, ὥστε τοῦτο, ὅπερ κακῶς ⁵ ἐνόησας, τῇ ἰδίᾳ φωνῇ, καὶ ὑπογραφῇ καταδικάσῃ. καὶ ⁶ τῇ οἰκίᾳ τάξει ἑαυτὸν ἀποκαταστήσῃ· ὅπερ καὶ τῷ ἐμῷ ἀδελφῷ, καὶ συνεπισκότῳ Φλαυιανῷ ⁷ ἢ ὑμετέρα φιλανθρωπία γεγραφε κένοι με γνωσκέτω· καὶ τούτοις, οἷς ἐπίψαμεν ἐντετάλθαι, πρὸς τὸ συγγνώμης ⁸ ἀξιώθῃναι, εἰ τὰ τῆς πλάνης διορθωθείη· ἵνα δὲ με τοῦ εὐσεβιστάτου βασιλέως ⁹ τῇ διανοίᾳ. τὴν σύνοδον τῶν ἐπισκόπων συνελθεῖν θελήσασῃ

B δόξειε τὸ τῆς ἡμετέρας παρουσίας ἀπολιμπάνεσθαι, τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἐμοὺς, ¹⁰ Ἰουλίον τὸν ἐπίσκοπον, καὶ Ρενάτον τὸν πρεσβύτερον, καὶ τὸν ἐμὸν υἱὸν Ἰλίαν τὸν διάκονον κίκομα. τοὺς εἰς τάξιν τῆς ἐμῆς παρουσίας ἀρκοῦντας. ¹¹ Ἀλλὰ τούτῳ μᾶλλον τῷ πλανηθέντι χρῆτι τὸν ἴστι ¹² συνελθεῖν ἐπεὶ περ ἐκείνῳ περὶ ὃ παρῆρόντα, ἀναῆψαι ἦν· καὶ ἔνθα τὴν καταδικῆν ὑπέμεινε, αὐτόθι καὶ συγγνώμης φιλοτιμίας ἀξιώθησεται.

ribus contra Impugnatores catholicæ veritatis industria sacerdotalis obtinuit, ad vestram maxime gloriam redundavit: dum, sicut Spiritu sancto docente didicistis, illi per omnia potestatem vestram subjecit, cujus munere et protectione regnatis. Unde quia contra integritatem fidei Christianæ, dissensionem quamdam in Constantinopolitana Ecclesia Eutychæ auctore generatam, fratris et coepiscopi mei Flaviani relatione cognovi, ita ut totius causæ speciem synodallium gestorum textus ^a ostenderit, dignum gloriae **854** vestrae est, ut error, qui, ut arbitror, de imperitia magis quam de versutia natus est, auferatur, priusquam ulla sibi vires de consensu imprudentium ⁱ pertinacia pravitatis acquirat. Quia

quod erat in anterioribus Leonis editionibus, revocavimus ex iidem ac duobus aliis mss. Quesnellus et editiones Concilior. cum mss. collect. 21, dignum gloria vestra.

ⁱ Delevimus particulam et a Quesnello insertam, quam omnes nostri codices, duobus exceptis, ignorant.

¹ In marg. edit. Rom., ἵνα τοῦτο.

² In marg. edit. Rom., ἔν ὅπερ κατὰ τοῦ ἑξαιότου μυστηρίου τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας ἡ βλάσφημος ἀφροσύνη.

³ Ms. Ven., τῆς τοῦ μονογενοῦς.

⁴ In marg. edit. Rom., ex Lat., καὶ εἴπερ αὐτὸς, etc., ἀνανήψει, ὅπερ κακῶς ἐπένοησεν. ἰδίᾳ φωνῇ καὶ ὑπογραφῇ ἀποδοκιμάζων, τῇ κοινωνίᾳ τῆς οἰκίας αὐτοῦ τάξιν ἀποκαταστήσῃ.

⁵ Ms. Ven., ἐνόησας. Paulo post idem ms., καὶ ὑπογραφῇ τὸ κοινὸν καταδικάσει. In marg. quoque edit. Rom. hic notatur τὸ κοινόν.

⁶ In marg. edit. Rom., κοινωνία τῆς αὐτῆ [leg. αὐτοῦ] τάξιν αὐτῶ ἀποκαταστήσῃ. L.

⁷ Hæc verba ἢ ὑμετέρα φιλανθρωπία desunt in ms. Ven.

⁸ In marg. edit. Rom., ex Lat., ἀξιούν, etc.

⁹ In ms. Ven., τῇ διανοίᾳ τυπώσῃ τὴν σύνοδον τῶν ἐπισκόπων συνελθεῖν θελήσας ἢ δόξειεν.

¹⁰ In marg. edit. Rom., Ἰουλιανόν.

¹¹ In marg. edit. Rom., L. ex Lat., ἄλλὰ τῷ πλανηθέντι μᾶλλον ἢ εἴη σύμφωρον, ἔνθα παρεφρόνησεν, ἐκεῖ ἀνανήψαι. καὶ ὅπου τὴν καταδικῆν δικαίως ὑπέστα, ἐκεῖ τυχεῖν καὶ συγγνώμης.

¹² Ms. Ven., συνεισελθεῖν.

etiam ignorantia graves nonnumquam incidit ^a in lapsus, et plerumque in diaboli ruit foveam incauta simplicitas, per quam supradicto subrepsisse intelligo spiritum falsitatis, ^b ut dum æstimat se religiosus de Filii Dei majestate sentire, si ei naturæ nostræ veritatem inesse non diceret, ^c totum illud quod *Verbum caro factum est*, unius atque ejusdem putaret esse substantiæ. Et quantum Nestorius a veritate excidit, dum Christum de matre solum hominem ^d asseruit natum, tantum etiam hic a catholico tramite deviat, qui de eadem virgine non nostram credit editam esse substantiam; volens utique eam solius Deitatis intelligi. ^e ut quod formam servi gessit, et quod nostri similis fuit atque conformis, quædam nostræ naturæ fuerit imago, non veritas.

CAP. II. — Nihil ^f autem prodest Dominum nostrum beatæ Mariæ Virginis filium, verum perfectumque hominem dicere, si non illius generis homo creditur, cujus in Evangelio prædicatur. Dicit enim Matthæus: *Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham (Matth. 1, 1)*; et ita humanæ originis ordinem sequitur, ut generationum lineas usque ad Joseph, cui mater Domini erat desponsata, deducat. Lucas vero retrorsum successionum gradus relegens, ad ipsum humani generis principem redit (*Luc. III, 23*), ut Adam primum et Adam novissimum ejusdem ostendat esse naturæ. ^g Potuerat quippe omnipotentia Filii Dei sic ad docendos ^h justificandosque **855** homines apparere, quomodo et patriarchis et prophetis in specie carnis ⁱ apparuit, cum aut luctamen iniit (*Gen. xxxii, 24*), aut sermonem conseruit, **C**

^a Præpositionem in ex cod. Vat. Reg. adjecimus; et mox foveam, pro foveas ex eodem codice et Vat. collect. 11 prætulimus. Post pauca editi ante Quesn. cum quibusdam nostris codd., in supradicto.

^b Cod. Vat. Reginæ omittit ut; et post verbum sentire affixo puncto proseguitur: Si enim naturæ nostræ, etc. Vulgati ante Quesn. cum mss. collect. 24 et Sichardo, pro non diceret, et putaret, habent non dicat, et putet.

^c Totum scilicet illud quod ex natura Verbi et natura hominis simul unitis factum est, nihil est aliud, apud catholicos, quam Christus, qui in una persona complectitur quidquid utrisque naturis convenit; unde Leo epist. 124, ad Palæstinos, c. 7: *Nec interest, ex qua Christus substantia nominetur, cum inseparabiliter, manente unitate personæ, idem sit et totus hominis filius propter carnem, et totus Dei Filius propter unam cum Patre Deitatem*. At Eutyches, unius ejusdemque substantiæ, id est naturæ, putans quod incarnatione Verbi factum est, solam naturam divinam astruebat; et hac ratione æstimabat se religiosus de Filii majestate sentire, ac si eum naturæ humana: ipsi unite veritas dedecet. Voce totum ad indicandam personam a veteribus usitata Eutyechiani abutebantur, ut naturas confunderent: unde theologi catholici Leonem secuti totum de naturis, totus de persona prædicarunt.

^d Editi ante Quesn. cum aliquot posterioribus collectionum codicibus, asserit. Mox pro deviat mss. collect. 24, deviauit, uti legitur in epistola antecedenti, ex quo male in aliis deviarit, vel deviare. Postea cod. collect. 11 credidit pro credit. Idem legebatur in Vindebon. collect. 5, sed secunda manu emendatum credit.

^e In Vindebon. collect. 5, ut in quod formam; in

cumve officia i hospitalitatis non abnuat, vel etiam appositum cibum sumpsit (*Gen. xviii*). Sed illæ imagines hujus hominis erant ^k indices, cujus veritates ex præcedentibus patrum stirpe sumendam significationes mysticæ nuntiabant. Et ideo sacramentum reconciliationis nostræ ante tempora æterna dispositum, nullæ implebant figuræ, quia nondum supervenerat Spiritus sanctus in Virginem, nec virtus Altissimi obumbraverat ei; ^l ut intra intemerata viscera, ^m ædificante sibi sapientia domum (*Prov. ix, 1*), Verbum caro fieret (*Joan. 1, 14*); et forma Dei ac forma servi in unam conveniente personam, creator temporum nasceretur in tempore; et per quem facta sunt omnia, ⁿ ipse inter omnia gigneretur. Nisi enim novus homo, factus in similitudinem carnis peccati, nostram susciperet vetustatem, et consubstantialis Patri, consubstantialis esse dignaretur et matri, naturamque sibi nostram solus a peccato liber uniret, sub jugo diaboli generaliter teneretur humana captivitas; ^o nec uti possemus triumphantis victoria, si extra nostram esset conserta naturam.

CAP. III. — De hac autem participatione ^p mirabili sacramentum nobis regenerationis illuxit, ut per ipsum Spiritum per quem Christus et conceptus est et natus, etiam nos, qui per concupiscentiam carnis sumus geniti, spirituali rursus origine nasceremur. Propter quod ab evangelista de credentibus dicitur: *Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, 856 sed ex Deo nati sunt (Joan. 1, 13)*. Cujus ineffabilis gratiæ participans non est, ^q nec potest in filiorum Dei adoptione censi, quisquis a

Vat. collect. 24 et apud Sichardum, ut quod in formæ. Alias variantes hujus loci vide apud Quesn. not. 1.

^f Codices collect. 5, 11 et 21, tamen.

^g Vat. collect. 11, Potuit.

^h Codd. collect. 24 omittunt, justificandosque.

ⁱ Vide not. 2 Quesn.

^j Quesn. in marg.: Al. humanitatis.

^k Mss. collect. 24 cum editis ante Quesn., indicia.

^l Cod. Vindebon., et ut intra. Melius in Vulgatis, ut et intra. Cæteri tamen codices delect et.

^m Similia leguntur ep. 28, c. 2.

ⁿ Voces ipse inter omnia delet cod. Grimanicus, ut Quesn. notavit in margine.

^o Editi Concilior., nec aliter uti. Editiones autem Leonis vetustiores cum mss. collect. 24, nec aliter consideremus triumphantis victoriam. Quesnellus emendavit ex suis mss., quibus et nostri codices favent. Dein editi cum plerisque nostris codicibus ac uno Theodoriciano Quesnelli habent *consecta* pro *conserta*; quam vocem Quesnellus induxit aliorum suorum exemplarium auctoritate, ut videre est not. 3. Noster etiam Vindebonensis codex collect. 5 hanc lectionem confirmat.

^p Vocem mirabili in editis Concilior. receptam et a Quesnello margini affixam revocavimus, eo quod omnibus nostris mss. probetur, excepto Vat. collect. 24, in quo cum editis Leoninis etiam Quesnelli, mirabile. Mox, induisit pro illuxit in vulgati. ante Quesn. et quibusdam nostris codd. atque Grimanico. Alii duo nostri ac tres Quesnelli cum editione Canisii, induxit. Confer notam ejus 4.

^q Vulgati ante Quesn. cum mss. collect. 24, nec potest filiorum Dei adoptionem consequi quisquis, etc. Cæteri nostri codd. lectionem a Quesnello inductam probant. Vide ejusdem not. 5.

de sua, hoc quod nos ^a principaliter salvat, excludit. Unde multum doleo multumque contristor quod hic qui antea de humilitatis proposito laudabilis videbatur, contra unicam spem nostram patrumque nostrorum vana et nimis ^b stolidam audeat astruere. Qui ^c cum videret insipientiæ suæ sensum catholicis auribus displicere, revocare se a sua opinione debuerat; nec ita Ecclesiæ præsulēs commovere, ut ^d damnationis sententiam mereretur excipere; quam utique, si ^e in suo sensu voluerit permanere, nullus poterit relaxare. Sedis enim apostolicæ moderatio hanc temperantiam servat, ut et severius agat cum obduratis, et veniam cupiat præstare correctis. Quia ergo multa mihi fiducia est de pietatis tuæ ^f sublimissima fide, obsecro gloriosam clementiam tuam, ut sicut sancto studio tuo catholica prædicatio semper adjuncta est, ita nunc quoque ejus faveas libertati; quam forte ideo permisit Dominus hac tentatione pulsari, ut quales intra Ecclesiam ^g laterent, possent agnosci. Quorum plane non est negligenda curatio, ^h ut nec ipsorum nos contristet amissio.

CAP. IV. — Augustissimus vero et Christianissimus imperator cupiens quam celerrime turbata componi, episcopali concilio, quod Ephesi vult haberi, nimium breve et angustum tempus indixit, diem kalendarum Augustarum præstituendo conventui; cum ⁱ a tertio iduum Maiarum, quo serenitatis ejus ^j scripta suscepimus, major pars reliqui sit temporis absumenda, ut profectio **857** sacerdotum, qui negotio sufficiant, valeat ordinari. Nam illud quod pietas ipsius ^k etiam me credidit debere interesse concilio, etiamsi secundum aliquod præcedens exigeretur exemplum, nunc tamen nequaquam posset impleri: quia rerum præsentium

^a Confer not. 6 Quesn.

^b Cod. Vat. Regiæ, *stulta*.

^c Ita melius ex mss. Vindebon. collect. 5, Vat. collect. 11, duobus collect. 21 et Vat. Reg., ut in epistola antecedenti cap. 1. Antea ut in aliis codd., *ad videret*.

^d 24, qu. 2, *Damnationis sententiam*, c. 5.

^e Vulgati ante Quesn. cum mss. collect. 24, in sua sententia.

^f Ita omnes nostri codd., excepto Vat. collect. 24, in quo Cod. Vulg. ante Quesn., *sincerissima*. Vat. Regiæ ac tres Quesnelli addunt *et solidissima*. Mox, *gloriosam* deest in quatuor mss. Editi anteriores Quesnello cum codd. collect. 24 habebant, *gloriam clementiæ tuæ*

^g Editiones Leonis cum eodem Vat. collect. 24, *lateant, possit agnosci*. Cod. Vat. collect. 11 cum edit. Concil., *laterent, possent agnosci*. Mss. collect. 21, *quales sint intra Ecclesiam, possit agnosci*. In Vindebon. collect. 5, *laterent, possit agnosci*.

^h Tres mss. libri cum editis Concilior., *ne ipsorum*.

ⁱ Ms. Vindebon. collect. 5, *a die III idus Maias, quo*.

^j Indicanter Theodosii litteræ, quibus Leo ad Ephesinam synodum invitatus fuerat. Julius autem legatus in Ephesino concilio inserto actioni primæ synodi Chalcedonensis post lectas imperiales litteras ad Dioscorum Alexandrinum datas III kal. Aprilis testatus est, eas ad Leonem non eodem, sed simili tempore scriptas fuisse, ut emendatiores codices et Græcus textus præferunt. Aliquod sane discrimen in ratione scribendi ad Leonem indicant illa Hilari

animis incerta conditio a tantæ urbis populis me abesse non sineret; et in desperationem quandam animi tumultuantium mitterentur, si ¹ pro occasione causæ ecclesiasticæ viderer patriam et sedem apostolicam velle deserere. Quia igitur ad publicam utilitatem pertinuisse cognoscitis, ut salva clementiæ vestræ venia, charitati me et precibus civium non negarem; in his fratribus meis, quos vice mea misi me quoque adesse cum cæteris qui adfuissent, æstimate: quibus secundum causam satis mihi ex gestorum serie, et ipsius de quo agitur, professione, patefactam, evidenter ^m et plene quid servandum esset ostendi. Non enim de portiuncula aliqua fidei nostræ, ⁿ quæ minus lucide declarata sit, quæritur; sed hoc ^o stultissima resultatio audeat incessere, B quod Dominus P noster in Ecclesia neminem sexus utriusque voluit ignorare. Siquidem ipsa catholici ^q Symboli **858** brevis et perfecta confessio, quæ duodecim apostolorum totidem est signata sententiis, tam instructa sit munitione cœlesti, ut omnes hæreticorum opiniones solo ipsius possint gladio detruncari. Cujus Symboli plenitudinem si Eutyches puro et simplici voluisset corde concipere, in nullo a decretis sacratissimi Nicæni concilii deviare; et hoc a sanctis Patribus intelligeret constitutum, ut contra apostolicam fidem, quæ non nisi una est, nullum se ingenium, nullum elevaret eloquium. Et ideo pro vestræ pietatis consuetudine elaborare dignemini, ut quod contra singulare sacramentum salutis humanæ ^r blasphema insipientia protulit, ab omnium animis repellatur. Ac si ipse, qui in hanc tentationem incidit, respiscat, ita ut per libellarem satisfactionem proprium damnet errorem, communicatio ei sui ordinis non ^s negetur. Quod etiam sancto Fla-

eadem actione: *Gloriosissimi et Christianissimi imperatores.... beatissimum episcopum nostrum Leonem apostolicæ sedis præsulē, ut huic venerabili et sancto concilio adesset, dirigentes venerabiles epistolas supplicaverunt*. Hæc scribendi observantissima ratio in epistola quæ superest, ad Dioscorum non apparet.

^k Cod. Vindebon. omittit etiam. Mox, *credit* in V^o collect. 11.

^l Editi ante Quesn. cum nonnullis mss., *per occasionem*.

^m Cod. Griman. delet *et plene*.

ⁿ Vulgati Leonis ante Quesn. cum Vat. collect. 24, *quod minus lucide clarescat*.

^o Editi Concil., *stolidissima insultatio*. Vulg. anteriores Quesnello, *stolidissima insultatio*. Vat. collect. 11 et 21, *stolidissima resultatio audeat asserere*. Vat. Reg., *stolidissima*. Vindebon. collect. 5, *Stolidissime, et inserere*.

^p Idem cod. Vindebon. et alius Vat. delent *noster*. Cod. Vat. Reg. et editiones Concil., in *Ecclesia sua*. In epistola antecedenti, *Dominus in Ecclesia sua*.

^q Quesnellus in margine: *Vide de hoc Symbolo Hieronymum epist. 61, ad Pammachium, Rufin præfationem exposit. Symboli, S. Augustinum serm. 115, de Tempore, etc., Dissertationes Vossii et nostram 14, quam tomo tertio dabimus*.

^r Duo codd., *blasphemici insipientia*. Postea duo alii codices, *At si ipse*.

^s Ita mss. codd. novem Quesnelli, et omnes nostri excepto Vat. collect. 24, qui cum antiquioribus Leonis editionibus, *reformetur*, ut in epistola præcedenti.

viano episcopo me Clementia tua scripsisse cognoscit; ut charitas non negligatur, si error aboletur.

A Datum idibus Junii, Asturis et Prologera viris clarissimis consulibus.

EPISTOLA • XXXII.

AD FAUSTUM, MARTINUM ET RELIQUOS ARCHIMANDRITAS CONSTANTINOPOLITANOS.

SYNOPSIS. — *Sensum Eutychie exsecratur: ipsum ad sanctorem mentem redire cupit, et sic communioni restituit.*

859 Dilectis-imis filiis FAUSTO, MARTINO et reliquis archimandritis LEO episcopus.

860 Αγαπητοῖς τέκνοις, Φαύστῳ καὶ Μαρτίνῳ, καὶ λοιποῖς ἀρχιμανδριταῖς, Λέων ἐπίσκοπος.

Cum propter causam fidei, quam Eutyches perturbare tentavit, de latere meo mitterem, qui defensionem veritatis assisterent, congruum credidi, ut etiam ad vestram dilectionem scripta dirigerem: quos certum habeo ita studere pietati, ut blasphemias et impias voces nullatenus æquanimitè audire possitis; manente in cordibus vestris apostolica institutione, qua dicitur: *Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit* (Galat. 1, 9). Sensum autem prædicti, qui, sicut gestorum lectione cognovimus, merito reprobatus est, etiam nos detestandum esse decernimus: ita ut si assertor insipiens in sua pravitate voluerit permanere, habeat cum his consortium, quorum est secutus errorem. Merito **861** enim fiet extra Christi Ecclesiam, qui in Christo humanam, id est nostram, negat esse naturam. Sed si idem spiritui Dei miserante correctus, impietatem sui erroris agnovit, et quæ catholici exsecrantur, plena satisfactione damnaverit, volumus ei misericordiam non negari, ut Ecclesia Domini nullum sentiat damnum; cum et resipiscens possit recipi, et solus debeat error excludi. De sacramento autem pietatis magnæ, in qua nobis per incarnationem Verbi Dei iustificatio est et redemptio,

Ἐπειδὴ διὰ τὴν αἰτίαν τῆς πίστεως, ἣν Ἐδύχης δια-
 θροβῆσαι ἐπεχείρησεν ἐντεύθεν ἐπίμπομεν τοὺς συστη-
 σομένους τῇ ἀληθείᾳ, ἀκόλουθον ἐνόμισα καὶ πρὸς τὴν
 ὑμετέραν ἀγάπην γράμματα διαπέμψασθαι: οὗς οἶδα
 σαφῶς οὕτω σπουδαίως τῇ εὐσεβείᾳ. ὥστε τὰς βλασφη-
 μίας καὶ ἀσεβεῖς φωνὰς μὴ ὄσονταῖς ἀκοαῖς προσδέ-
 χεσθαι δύνασθαι, μενούσης ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῆς
 ἀποστολικῆς παραδόσεως, ἐν ἣ λέγεται: Ἐἴ τις ὑμᾶς
 εὐαγγελίζηται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω. Τὴν δὲ
 γνώμην τοῦ προλεχθέντος, ὅς τις, ὡς ἐκ τῆς ἀναγνώ-
 σεις τῶν ὑπομνημάτων ἔγνωμεν, ἀξίως ἀπεχειροτονήθη,
 καὶ ἡμεῖς ἐκβλητὸν ἐκρίναμεν. Καὶ ἐὰν μὲν ὁ ἄφρων
 συνήγορος τῇ ἰδίᾳ σκαιότητι ἰκμιεῖται βουληθῆναι, ἔχτω
 μετὰ τούτων μοῖραν, ὃν ἠκολούθησε τῇ πλάνῃ. **862** δι-
 καιότατα γίνονται ἀν' εἴω τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ὅστις
 ἐν τῷ Χριστῷ τὴν ἀνθρωπίνην, τουτίστι τὴν ἡμετέραν
 ἀρνείται φύσιν. Ἐὰν δὲ ὁ αὐτὸς ἴλεει τοῦ πνεύματος τοῦ
 Θεοῦ διορθωθεί, τὴν ἑαυτοῦ πλάνην ἐπιγνοῖη, καὶ
 ἅπτερ οἱ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀναθεματίζουσιν, ἐξ
 ὅλης ψυχῆς ἀναθεματίζοι βουληθῆ. τοῦτον ἴλεον τυχεῖν
 βουλόμεθα, ὥστε τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ δεσπότου μηδὲμίαν
 ἔσσεσθαι ζημίαν: ἐπεὶ δὲ καὶ μετανοῶν δύναται δίχεσθαι,
 καὶ μόνῃ ἡ πλάνη ὀφείλει συγχωρεῖσθαι. Περὶ δὲ τῆς
 ἀγιότητος τῆς μεγάλης πίστεως, ἐν ἣ ἡμεῶν διὰ τῆς ἐν-

* Quesnellus cum Leonis vulg. et tribus nostris codicibus, non negatur. Ne autem hoc verbum puulo ante positum præter Leonis morem bis repetatur, magis placuit lectio mss. Vindebon collect. 5, Florentin. collect. 13, et plurimum collect. 21, nec non Vat. Reginae, quam etiam editi Concilior. præferunt. Mox. si error abdicetur, in uno ms. Vat.

^b Hanc chronicam notam exhibent codd. collect. 21, 22 et 23. In cæteris omnibus desideratur, sicut etiam in mss. a Quesn. indicatis not. 7. Cum vero is inter codices, qui hac nota carent non referat antiquissimum exemplar Corbeiense collect. 2 quo in hac epistola emendanda usus est, notam chronicam in hoc etiam reperiri suspicamur, ex quo sane plurimum auctoritatis accederet.

^c Al. 28. Quæ autem antea 32 erat, nunc 36. Scr. 13 Junii an. 449.

^d Invenitur hæc epistola in quatuor mss. collectionibus Chalcedon. 17, Grimani. 18, Ratisp. 19 et Veneta 22.

^e In mss. collect. Chalcedon., Marciano et reliquis archimandritis Constantinopolis. Cod. Ratisp., et Martino presbyteris et cæteris archimandritis. In Græca versione καὶ Μαρκελλίνῳ, et Marcellino, vel Μαρκελλιάνῳ, Marcelliano, perperam. Nam Martinus vocatur non tam in emendationibus Latinis codd., verum etiam in inscriptione Græca alterius epistolæ 83, quæ iisdem archimandritis data fuit, nec non in Græca ipsius subscriptione Constantinopolitanæ synodo sub Flaviano, quæ exhibetur tom. IV Concilior. Ven. editionis pag. 1024.

^f Falsum est, quod Quesnellus affirmavit not. 1, S. Leonem primum omnium pontificum Romanorum de legatis a latere missis mentionem fecisse. Legatorum enim nomen non habetur neque hic, nec in

C epist. 34, c. 2, sed eorum tantum sit mentio, quos e latere pontificis missos appellat, in quibus fuit etiam Dulcitius, non legatus utique proprie dicitur, sed notarius. Cæterum Bonifacius primus, ante Leonem, Severum apostolicæ sedis notarium de nostra proprio latere destinatum scripsit. epist. 13, ad Rufum Thessalonicensem, num. 5. Ante hunc etiam auctor, quicumque fuerit, epistolæ ad Orientales ab Hilario Fragmentis in-erte, num. 4, tres Romanæ Ecclesiæ presbyteros e latere pontificis Alexandriam directos memorat. De latere autem pontificis vocabantur formula ex imperatorum stylo assumpta, qui pontificibus adharebant in Romana Ecclesia, uti erant Renatus presbyter, Hilarus diaconus, et Dulcitius notarius, sive etiam in concilio Romano, ad quos Julius Puteolanus episcopus pertinebat. Eorum in Sardicensi concilio, c. 7, ut e latere suo presbyter a Romano antistite mitteretur, Patres rogaverunt.

^g Id Leoni notum erat saltem ex gestis synodi Constantinopolitanæ adversus Eutychem, quibus hos archimandritis subscriptos viderat.

^h Vocem Eutychie hoc loco insertam in omnibus editis, delevisimus auctoritate potissimum nostrorum exemplarium collect. Chalcedon. atque Baluzii, nec non ms. Ratispon. quibus et Græca versio congruit.

ⁱ Plerique codd. cum vulgatis, Μαρκελλίνῳ. Ms. Vat. 1155, Μαρκελλιάνῳ. Cur Martίνῳ sine hæsitatione posuerimus, vide annot. 2 in textum Latinum, infra (Supra, n. 9).

^j Ita ms. Ven., atque ita omnino legendum postulat textus Latinus, sicut gestorum lectione cognovimus. In vulg. ὡς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ἔγνωμεν.

^k Ms. Ven., τῆς ἑαυτοῦ πλάνης.
^l Ἐκβάλλεσθαι ἢ, ἐκκληισθῆαι. L.

quæ sit nostra ex Patrum traditione sententia, ^a in litteris, quas ad fratrem meum Flavianum episcopum nisi, nunc sufficienter, quantum arbitror, explicatum est; ut per insinuationem præsulis vestri, quid secundum Evangelium Domini nostri Jesu Christi ^b in omnium fidelium cordibus fixum esse cupiamus, noscatis. ^c Datum idibus Junii, Asturlo et Prologene viris clarissimis consulibus.

σωματώσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἔξαγορᾶς ἰστί, τί φρονούμεν ἐν τῶν Πατέρων παραδόσεως, ἐν τοῖς γράμμασιν, ἃ πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὸν ἐμὸν Φλαυιανὸν τὸν ἐπίσκοπον ἔβη ἐπιμύθια, ἰκανῶς, καθ' ἑσθον οἶμαι, εἴρηται ὡστε ὑμᾶς ἐμφανίζοντος τοῦ ἰδίου προἰδρου μαθῆν, τί κατὰ τὸ Ἐθαγγελιον τοῦ ἡμετέρου Δεσπότου ¹ λεχθέν, ταῖς πάντων τῶν πιστῶν ψυχαῖς βέλκιον μένειν ἐπιθυμούμεν. Ὁ Θεὸς ὑμᾶς φυλάττω, τέκνα ἀγαπητά.

EPISTOLA ^d XXXIII.

^e AD EPHE- INAM SYNODUM SECUNDAM.

^f Synopsis. — I. Incarnationis fidem ex confessione Petri probari. — II, Concilium ad errorem abolendum, et reducendos errantes convocari.

863 Ἡ Λεὼ ἐπίσκοπος ἁγίας Σινοῦ, quæ apud Ephesum conuenit.

CLP. I. — Religiosa clementissimi principis fides scions ad suam gloriam maxime pertinere, si intra Ecclesiam catholicam nullius erroris germem exurgeret, hanc reuerentiam diuinis detulit instituta, ut ad sanctæ ^b dispositionis effectum auctoritatem apostolicæ ædis adhiberet: tamquam ab ipso beatissimo Petro cuperet declarari quid in ejus confessione ⁱ laudatum sit, quando dicente Domino: *Quem me esse dicunt homines Filium hominis* (Matth. xvi, 13)? Varias quidem diversorum opiniones discipuli memorarunt; sed eum ab eis, quid ipsi crederent, ⁱ quaeratur, princeps apostolorum plenitudinem fidei brevi sermone complexus. Tu se, inquit, Christus Filius Dei vivi; hoc est, Tu qui vere es Filius hominis, idem vero es Filius Dei vivi; tu, inquam, verus in Deitate, verus in carne, et ^k salva geminæ **865** proprietate naturæ ^l utrumque unus. Quod si Eutyches intelligenter ac vivaciter crederet, ^m nequaquam ab hujus

864 λέγει ἐπίσκοπος τῆ ἁγίας συνόδου τῆ ἐν Ἐφέσῳ συνελθούσῃ, ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς, ἐν κυρίῳ χαίρειν.

ἡ τοῦ ἡμερωτάτου βασιλείας εὐαγγελίῳ πιστῆς, εἰδυῖα μέγιστα τοῦτο τῆ δόξης ¹ κινήσιν διαφέρειν, εἴγε κατὰ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν μηδεμίαν πλάνην βλαστὸς ἀναφύοιτο, τοῦτο τοῖς θείοις δόγμασι τὸ εἶθε ἀπέμεινεν ὡστε πρὸς ἀποτέλεσμα τῆς θείας διατυπώσεως, τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας ἐκβαίνειν τὸ κῆρος ὡς ἐκ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ μακαρίου Πέτρου βουλευμένα γενέσθαι κηράδιον τῶν ἐν ἐν τῆ τοῦτου ἐμολογία ὑμνοῦμεν ² ὅτε λέγοντι τῷ Κυρίῳ· Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου; διακρίους μὲν τινων ἔφρασαν οἱ μαθηταὶ εἶναι τὰς δόξας ἰσθνῆκα δὲ ἐπίθετο παρ' αὐτῶν. ἀσθολοί τί πιστεύουσιν, ὃ τῶν ἀποστόλων ἀρχηγός. τὸ κλῆρος τῆς πίστεως βραχεῖ λόγῳ περιλαβὼν, εὐ εἰ. φουὸ ἡ Χριστός, ὃ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Τουτέστι, ³ εὐ εἰ, ὅς τις εἰ ἀληθῶς Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· ὃ αὐτὸς ἀληθῶς εἰ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· εὐ εἰ ἀληθῶς ἐν Θεότητι, καὶ ἀληθῶς ἐν σαρκί· καὶ σωζόμενος τῆς ἐν **866** τῆ διευτη φύσει τυγχανούσας ιδιότητος, εἰς ὑπάρχων ⁴ ἐκάρων·

^a Editi Leonis ante Quesn. omittunt hæc, in litteris, quas ad fratrem meum Flavianum episcopum misi. Quesnellus ex suis mss. et Græca versione supplevit defectum, uti suppleat etiam omnes nostri codices et editi Concil. Solum ille habet in his litteris, et nunc nisi, sufficienter. Nostrorum et Baluzii codicum lectionem prætulimus.

^b Cod. Veron. 57 collect. Chalcedon., in omnibus fidelium cordibus.

^c Græca versio addit: Deus vos custodiat, dilectissimi filii.

^d Alias 29. Quæ autem antea 33 erat, nunc 37. Scr. 15 Junii an. 449.

^e Hanc epistolam præferunt tredecim collectiones 5 Hisp. Isid. 11, 12, 13, 17, 18, 19, et 21, usque ad 24.

^f In collect. Hispanica et cæteris ex ea profectis hic titulus exhibetur: Epistola papæ Leonis ad Ephesinam synodum, in qua provocat congregatos episcopos Eutychetis blasphemias condemnare. In tabul. collect. 5, cap. 85: De damnanda hæresi Eutychiana. Tandem in mss. Chalcedonensibus Græcis sic: Ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ Λέοντος ἀρχιεπισκόπου Ῥώμης πρὸς τὴν ἐν Ἐφέσῳ δευτέραν σύνοδον, ἥτις ὑπεβλήθη μετ' ἀπεκρύβη εἰ διὰ τὸ μὴ συχωρηθῆναι δημοσιευθῆναι τοῖς ἐπισκόποις. ὑπὸ τοῦ δυσσεβοῦς Διοσκόρου τοῦ Ἀλεξανδρίας ἐπισκόπου. In Latinis autem c. 15: Sanctissimi archiepiscopi Romæ Leonis epistola scripta ad secundum concilium Ephesinum contra Eutychem, quæ producta quidem est, occultata vero, propter quod non fuerit concessa publicari episcopis a Dioscoro.

^g Inscriptio in mss. Latinis Chalcedonensibus drest: illi autem, quæ in Græco legitur, vulgata aecedit. Ms. codex Florent. collect. 13: Leo Urbis Romæ episcopus dilectissimis fratribus in Ephesina synodo congregatis in Domino salutem.

^h Cod. Florentin. addit veræ. Porro dispositio indicat adiectum principia da eogonda synodo, uti liquet ex epist. 30, c. 2, in quod confer nostram annot. 8 (Col. 739, n. b).

ⁱ Antiquissimus cod. Veron. 57 collect. 17, declaratum sit Mox in Ratispon., dicenti Domino.

^j Vindebon. Hisp., quæritur.

^k Vat. Hisp. et Isid., et editi ad marginem, sub geminæ.

^l Editi, utrinque. Ex omnibus nostris variarum collectionum mss. et ex illis Baluzii emendavimus.

^m Cod. Vat. 546 collect. 21, profecto non ab hujus fidei tramite devieret; sed digno ei responderetur a Domino.

ⁿ Forte, δεχθέν.

^o In marg. edit. Rom L., αὐτοῦ. Mox βλασῆς scriptus pro πλάσῆς, auctoritate ipsius codic. Vat. Græc. 1278 et 1455 ac Vat. Ottob. 29.

^p It. legendum cum ms. Ven., ut viderunt etiam editores Romani, qui ad marginem annotarunt, ὅτε λέγοντι τῷ Κυρίῳ. In vulg. ὅτε γὰρ λέγουσιν.

^q In marg. edit. Rom. σὺ, ὅστις εἰ ἀληθῶς.

^r Vulg., ἐκάρων. Corroxiimus cum laudatis mss. Romanis et Veneto.

fidei tramite deviare. Propter quam ei respondetur a Domino: *Beatus es, Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in caelis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam* (Matth. xvi, 17). Nimis autem a compage hujus ædificationis alienus est qui et beati Petri confessionem non capit, et Christi Evangelio contradicit: ^a ostendens se nullum umquam studium cognoscendæ veritatis habuisse, et superfluo honorabilem visum, qui nulla ^b maturitate cordis ornavit canitiem senectutis.

CAP. II. — Verum quia etiam talium non est negligenda curatio, et pie ac religiose Christianissimus imperator haberi voluit episcopale concilium, ut pleniore judicio omnis possit error aboleri, ^c fratres nostros Julium episcopum, Renatum presbyterum, et Filium meum Hilarum diaconem, cunq̄ue his Dulcitiū notarium probatæ nobis fidei, misi; qui vice mea sancto conventui vestræ fraternitatis intersint, et communi vobiscum sententia, quæ Domino sint placitura, constituant. Hoc est, ut primitus **867** pestifero errore damnato, etiam de ipsius, qui imprudenter erravit, restitutione tractetur; si tamen doctrinam ^d veritatis amplectens, sensus hæreticos, quibus imperitia ejus fuerat irretita, plene aperteque propria voce et subscriptione damnaverit: quod etiam in libello quem ad nos miserat est professus, spondens per omnia nostram se securum esse sententiam. Acceptis autem fratris et coepiscopi nostri Flaviani litteris, plenius ad eum de his quæ ad nos videtur retulisse rescripsimus: ut abolito hoc ^e qui natus videbatur errore, in laudem et gloriam Dei per totum mundum una sit fides et una eademque confessio, et in nomine Jesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris. ^f Data idibus Junii, Asturio et Protogene viris clarissimis consulibus.

Ὑμνον, καὶ δοῦσαν τοῦ Θεοῦ μία πίστις εἶν κατὰ τὸν πάντα κόσμον, καὶ μία, καὶ ἡ αὐτὴ ὁμολογία· καὶ ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγῆιων, καὶ καταχθονίων· καὶ πᾶσα γλῶσσα ἕξομολογήσῃται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δοῦσαν Θεοῦ Πατρὸς. Ἀμήν.

^a Ms. Vindebon. collect. 5, ostendit.

^b Editiones ante Quesn. cum mss. collect. 24, auctoritate. In uno cod. collect. Chalced. et ad marginem edit. Concil., ordinavit, pro ornavit. Vat. collect. 11, ornavit.

^c Vindebon. Hisp., fratrem nostrum. Mox edit ante Quesn. cum Vat. Hisp. et Isid. aliisque inde derivatis, Julianum. perperam. Vide annot. 81 (Col. 779, n. b.) in epist. 28. Julianum recte præferunt utrique codd. Vindebon. collect. 5 et Hisp. nec non Ratisp. et mss. collect. Chalcedon., inter quæ Veron. 57, cum Græca versione. Dein habent, et Renatum. Postea filium nostrum in Vindebon. Hisp.

^d Cod. Grimanic., pietatis; et mox sensus hæreticorum in eodem codice.

^e Ita novem mss. libri Quesn. et undecim nostri atque Baluzii. Solus Vat. 546 collect. 21 cum editis ante Quesn., quo inquinatus, male.

^f Latini codd. collect. Chalcedonensis addunt: Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi, et dilectissimi. Quesnellus notæ diei hanc postillam apposuit, nullo indicato codice vel editione: Al.

ὡς ¹ εἶγε Εὐτυχὴς νοητῶς, καὶ ἐκτενῶς ² ἐπιπιστεύει, οὐδαμῶς ἂν ἀπὸ τῆς εὐθείας τῆς πίστεως τῆς τομῆτος ἀπέκλιεν· δι' ἣν ἀπίστους αὐτῶ τῷ ἀποστόλῳ παρ' αὐτοῦ γίνεται τοῦ Δεσπότητος· Μακάριος εἶ, Σίμων Βάρ Ἰωῆ, ὅτι σὰρξ, καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατὴρ μου ἐν τοῖς οὐρανοῖς· κἀγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς· σφόδρα οὖν τῆς ἀρμονίας τῆς τοιαύτης οἰκοδομῆς ἐστὶν ἄλλοτριος. ὅς τις καὶ τὴν τοῦ μακαρίου Πέτρου ὁμολογίαν οὐ δέχεται καὶ τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ ἀντιλέγει· δεκανὺς ἱκανὸν μαθημίαν πάποτε σπουδῆν ἐσχηκέναι πρὸς τὸ γινῶναι τὸ ἀληθὲς· μάτην τε τιμῆς ἄξιος ὄφθα, ὅς τις οὐδενὶ τῆς καρδίας τῷ ἀκαίῳ τὴν τοῦ γήρωτος ἐκόσμησε πολίαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ περ, ἀδελφοὶ τιμωτάτοι, καὶ τῆς τῶν ταύτων θεραπείας οὐκ ἐστι παραμεινῆν, καὶ ὁ εὐσεβὴς δέ, καὶ φιλόχριστος βασιλεὺς, εὐσεβῶς ἄμα, καὶ εὐλαβῶς ἔχων, τὴν τῶν ἐπισκόπων ἀθροισθῆναι σύνοδον ἔβουληθη, ὥστε κρίσει τελειωτέρα δυνῆσθαι πᾶσαν ἀκαλειψισθα πλάνην, τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν ³ Ἰουλίον τὸν ἐπίσκοπον, καὶ Ρενάτον τὸν πρεσβύτερον, καὶ τὸ τέκνον μου Ἰάρον τὸν διάκονον, καὶ μετὰ τούτων δουλάτιον τὸν ἐμὸν νοτάριον, δοκιμασθείσης ἡμῖν τῆς αὐτῶν πίστεως, ἀπιστεψέλαμεν. Οἱ τῶν εἰς τὰς ἐμὰν τῇ ἀγίᾳ τῆς ὑμῶν ἀδελφότητος συνόδῳ παρέσονται· ⁴ καὶ τὰ τῇ κοινῇ μεθ' ὑμῶν γνώμῃ τὰ κατὰ Θεὸν **868** ἀρίστοντα ψηφισῶνται· Τουτέστιν, ὥστε ἐν πρώτοις τῆς φθοροποιῦ ⁵ πλάνης αὐτοῦ καταδικασθείσης, ⁶ καὶ οὕτως περὶ τῆς ἱκανοῦ ἀμαθῶς πλάνης ἀποκαταστάσεως σκοπηθῆναι· ⁷ εἶγε ὅλων τὴν τῆς ἀληθείας διδασκαλίαν δεχόμενος, τὸ αἰρετικὸν φρόνημα· ⁸ ὅπερ ἡ κακοδοξία αὐτοῦ πέφνηεν ἐμπλακτεῖσα, ⁹ εἰς πλήρες, καὶ σαφῆς οικία φωνῆ, καὶ ὑπογραψῆ, καταδικάζειν ἀνέχοιτο. Ὅπερ καὶ ἐν τῷ λιβέλλῳ, ὅπερ πρὸς ἡμᾶς ἀπέστειλε, ποιεῖν ἦν ὑποσχόμενος· διὰ πάντων ἐπιγγελλόμενος, ταῖς ἡμετέραις ¹⁰ ἀκολουθεῖν ἀποφάσει· ¹¹ δεξάμενος δὲ τὰ γράμματα τοῦ ἐπισκόπου, καὶ συναδελφῶ ἡμῶν φλαυσιανῶ, τελειώτερον πρὸς αὐτὸν περὶ τούτων, ἕπερ ἔδοξεν ἐφ' ἡμᾶς ἀναφέρειν, ἀντεγράψαμεν· ἕνα τῆς πλάνης ἀπαλειψίμενης τῆς νῦν ἀναφύσεως, εἰς Πατρὸς. Ἀμήν.

Id. Mai. vel Id. Januar. Neutram usquam in nostris codicibus invenimus. Erroneæ quidem sunt hæ variantes, cum laudetur epist. 28, ad Flavianum, data hoc eodem anno idibus Junii.

¹ Ita legere maluimus cum ms. Ven., quam cum vulgatis, εἶ τε Εὐτυχὴς. In marg. quoque edit. Rom. notatum reperies, εἶ γε.

² Ms. Ven., πεπιστεύκει. Mox in eodem ms. ἀπὸ τῆς εὐθείας πίστεως.

³ In marg. edit. Rom., Ἰουλιανόν.

⁴ In marg. edit. Rom., ἴσως, καὶ τῆ.

⁵ In marg. edit. Rom., πλάνης καταδικασθείσης, μετὰ ταῦτα καὶ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ τοῦ ἀμαθῶς πλανηθέντος σκοπηθῆναι.

⁶ Ms. Ven., εἰθ' οὕτως; melius quidem, si etiam cætera quomodo sanari possent indicaret.

⁷ Ms. Ven., εἶ γε ὅμως.

⁸ In marg. edit. Rom., ὅπερ.

⁹ Ms. Ven., εἰς πλήρες.

¹⁰ In marg. edit. Rom., ἀκολουθήσειν.

¹¹ In eodem marg., ἴσως, δεξάμενοι.

868 EPISTOLA * XXXIV.

b AD JULIANUM EPISCOPUM COENSEM.

SYNOPSIS. — I. *Eutychem ab unitate fidei excidisse dolet.* — II. *Legatos ad synodum a latere mittit.*

Lzo episcopus * JULIANO episcopo charissimo fratri.

CAP. I. — Litteræ dilectionis tuæ, quæ mihi nuper sunt redditæ, quam spiritali catholicæ fidei vigens amore, demonstrant; et multum gaudere me faciunt, quod ^d in eandem sententiam pia corda concurrunt, ut secundum doctrinam Spiritus sancti impleatur in nobis quod Apostolus ait: *Obsecro autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata; sicut autem perfecti in eodem sensu et in eadem sententia* (I Cor. I, 10). Cujus unitatis nimium se Eutyches ^e fecit extraneum, si in sua **B** perversitate veterascit, nec adhuc, quibus vinculis ^f a diabolo sit obligatus, intelligit: et quemquam sacerdotum Domini reperiendum putat, qui ejus imperitiæ amentiaque **870** consentiat. Diu apud nos incertum fuit, quid in ipso catholicis displiceret: et cum fratris nostri Flaviani nullas litteras sumeremus, ipse autem scriptis suis Nestorianam hæresim repullulare quereretur, non plene potuimus discere unde procederet, vel quo tenderet tam do-

A losa causatio. Sed postquam gestorum ad nos episcopaliū documenta perlata sunt, omnia illa quæ fallacium querelarum velamine tegebantur, quam essent detestanda, patuerunt.

CAP. II. — Et quia clementissimus imperator, pro benevolentia ac pietate animi sui, de statu hujus, qui ante honorabilis videbatur, diligentius voluit judicari, atque ob hoc indicendum credidit episcopale concilium, per fratres nostros * Julium episcopum, et Renatum presbyterum, sed et filium meum diaconem Hilarum, quos ex latere meo vice mea misi, ad fratrem nostrum Flavianum sufficientia pro qualitate causæ scripta direxi, quibus et vestra dilectio, et Ecclesia universa cognoscat, de antiqua et singulari fide, quam indoctus impugnator incessit, quid divinitus traditum teneamus, et quid ^h incommutabiliter prædicemus. Quia tamen non debemus partes miserationis omittere, ⁱ congruere moderationi credidimus sacerdotum, ut si condemnatus presbyter plena satisfactione corrigitur, sententia, qua obstrictus est, relaxetur: si vero in eodem insipientiæ suæ luto jacerere delegerit, statuta permaneant; et cum eis habeat sortem, quorum est secutus errorem. Data idibus Junii, Asturio et Protogene viris clarissimis consulibus.

^a Alias 31. Quæ autem 34 erat, nunc 38. Scripta 13 Junii an. 449.

^b Hæc epistola inventa est hactenus in solis mss. collect. 12, 18 et 19.

^c Cod. Ratisp., *Juliano episcopo Coensium.*

^d Vulgati, *in eadem sententia.* Magis placuit lectio cod. Ratisponensis.

^e Idem editi, *facit extraneum, qui in sua.* Codd. Vat. et Venet. collect. 12, *fecit extraneum, qui,* etc. Prætulimus exemplar Ratisponense.

^f Vulgati ante Quesn., *perperam a Domino.*

^g Idem vulgati cum mss. collect. 12, *Julianum.* Vide annot. 81 in epist. 28 (Col. 779, n. b).

^h Rati-sp., *inmutabiliter.*

ⁱ Ita cum ms. Grim. Quesnelli etiam nostri codices. Solum Ratisp. *credimus pro credidimus* præfert; et postea omittit vocem *presbyter*, forte melius. Vulg. ante Quesn., *congrua moderatione credidimus sancendum, ut si,* etc.

ADMONITIO IN EPISTOLAM SEQUEMTEM.

1. Verba cap. 1 et 4, *direximus atque miserimus*, quibus legati ab Urbe directi, et epistola ad Flavianum data idibus Junii missa traditur, indicare videntur sequentem epistolam scriptam fuisse post laudatas litteras ad Flavianum, immo etiam post legatorum discessum, qui *perfecti* dicuntur in epist. 38, data die 23 Julii, quin et epist. 36, data die 20 Junii, ut probabilius ostendemus annot. 3 in ipsam epistolam (Col. 812, n. c); quod tamen in rem præsentem nihilum refert. In eadem epist. 38, memoratur adventum Basilii diaconi, qui perfectis jam legatis, Flaviani epistolam ad Leonem detulerat. Si is esset idem Basilius, qui Juliani quoque litteras attulisse traditur, multo evidentius hæc epistola scripta dicenda esset post idus Junias, quando legati nondum ab Urbe erant perfecti. Ita ex duabus epistolis ad Julianum, quas de eadem re eodem die scriptas credere videtur difficile, sola præcedens epistola data fuisset idibus Junii, sequens vero in posterius tempus protrudenda esset. At omnes codices resistunt, et licet collectiones plures ac diversæ sequentem epistolam contineant, in omnibus tamen *idibus Junii* data notatur.

2. Quesnellus, ut hæc conciliet, not. 8, observat in aliquibus epistolis, quæ idus Junii nunc præferunt, nullam fieri Ephesinæ synodi jam indictæ mentionem. Conjecit autem Leonem acceptis primis Flaviani litteris cum gestis synodi Constantinopolitanæ consilium cepisse mittendi legatos quatuor in Orientem, qui rem totam Constantinopoli componerent. Ad hunc unice finem scriptas primum credit *epistolas plures, quas 13 Junii datæ nunc leguntur.* Solas autem duas nominat, scilicet epist. 28 ad Flavianum, et 32 ad archimandritas Constantinopolitanos, in quibus *reapse nihil de synodo habetur, sed de fidei tantum causa per legatos curanda.* Addit porro: *At antequam legati perfecti essent, acceptæ sunt a Leone Theodosii litteræ, quibus de indicta synodo monebatur; statimque iidem legati, qui ad fidei negotium cum Flaviano tractandum destinati erant, ad synodum directi sunt, eorumque tardata perfectio, quo novis litteris scribendis tempus daretur, vel prioribus amplificandis; et in his de concilio fit mentio. Ilac autem de causa et anterioribus et ultimis litteris eandem chronicam notationem idibus Junii affixam inquit.*

3. Nemini tamen hæc satisfacere poterunt. Primo enim Flaviani litteras cum gestis Constantinopolitanæ synodi a Leone acceptas, antequam Theodosii epistola de indicto concilio deferretur, non solum absque ullo fundamento, verum etiam contra documentorum fidem præsumit. Priores enim Flaviani litteras cum gestis Constantinopolitanis ad ersus Eutychem sese recepisse Leo significavit novum epist. 27, data die 21 Maii, cum Theodosii epistolam die 13 ejusdem mensis sibi traditam fuisse testatur epist. 31. Præterea ante diem 13 Maii scripta præsumitur celebris epist. 28 ad Flavianum, et legati jam destinati. At die 21 ejusdem mensis, quo data fuit epist. 27, se eidem epist. 28 scribendæ operam dare proficitur, nondumque cogitasse eam legatis tradere, inquit enim: *De hac re plenius per eum qui ad nos tuæ dilectionis portavit epistolam,*

rescribemus. Epistolâ autem 31 affirmat, post acceptas Theodosii litteras legatorum profectio ordinandæ exiguum tempus superfuisse: Cum et ut iduum Maiarum, inquit, quo serenitatis ejus scripta suscepimus, major pars reliqui sit temporis assumenda, ut profectio sacerdotum qui negotio sufficienti valeat ordinari. Secundo etiâ nisi hæc aliqua ratione conciliari possent in Quesnelli sententia, no. idum tamen solvitur alia difficultas, qua dies iduum Junii signatur in hac epistola, siquidem profectis jam legalis scripta dicenda sit, ut initio notavimus.

4. Quid ergo? auctoritatem tot et antiquarum et præstantissimarum collectionum, quæ nulla variant: idus Junii constanter præferunt, deserere nefas ducimus: ac propterea Leonem eadem die duas ad eundem Julianum Coensem dedisse epistolâs arbitramur, alteram brevem per legatos afferendam, longiorem alteram per Basilium diaconum ab illo diversim, qui profectis jam legatis Flaviani litteras detulit. Verba autem præteriti temporis direximus et miserimus nihil movebunt, si considerentur quæ observavimus in annot. 17 (Col. 727, n. b) ad epist. 22, ubi similia exempla præteriti temporis dore præsentis vel mox futuri ab ipso Leone adhibita allegavimus. Duas autem epistolâs eodem die ad eosdem dari a Leonis more alienum non est, ut ex exemplis in admont. ad epist. 17 laudatis patet.

5. Unum monendum restat quoad Græcam hujus epistolæ versionem, quæ cum in editionibus Conciliorum puncta alicubi præferat lacunas indicantia, de luxato exemplari Romanorum editorum initio dubitavimus. At Græcum textum conferentes cum ms. Vat. 1455, alterius originis ab eo quo Romani editores usi sunt, ac præterea cum duobus codd. Venetis S. Marci 164 et 555 deprehendimus, nec puncta in illis esse, neque lacunationem ullam, sed omnia distincte uno contextu describi; nec tamen quæ in editionibus Græcis desunt, suppleri. Hinc antiquum Græcum interpretem ea quæ desiderantur in Græca versione consulto omisisse non improbabiler conjicimus. Forte Julianus, qui Leonis epist. 93 ad synodum Nicænam Græce interpretatus videtur, uti animadvertemus in actionem meditam concilii Chalcedonensis, quam in appendicè publicabimus, hæc quoque ad se missam statim Græce reddidit; et cum magnæ inflexe tunc efferverescent, quæ in Græco desunt, consulo prætermittenda putavit. Libertatem quidem dissimulandi apud Græcos nonnulla alterius epistolæ Leonis ad synodum Chalcedonensem idem Julianus Leonis indicaverat, uti colligitur ex ep. 127, c. 3. Ut autem indicentur quæ in Græca versione omissa fuerunt, ea in Latino textu uncis clausa exhibebimus.

EPISTOLA • XXXV.

^b AD JULIANUM EPISCOPUM COENSEM.

SYNOPSIS. — I. *Eutychem spem Christianam omniumque mysteriorum veritatem perimere.* — II. *Utriusque naturæ proprietates in Christo servari.* — III. *Animam Christi non præexistisse corpori, nec corpus ex nihilo conditum; sed utrumque ejusdem nobiscum esse naturæ.*

875 ^e LEO urbis Romæ episcopus dilectissimo fra- **A 876** τῷ ἱερατικῷ ἀδελφῷ Ἰουλιανῷ αἰών ἐπιτίθειος.

tri JULIANO episcopo.

CAP. I. — Licet ^d per nostros, quos ab Urbe ^b pro fidei causa direximus, plenissimas ad fratrem ^f nostrum Flavianum litteras miserimus contra nimiam impietatis errorem, tamen quia per fultum nostrum Basilium diaconem scripta tuæ dilectionis accepimus, quæ multum nobis catholici sensus fervore placuerunt, etiam hanc paginam quæ illis epistolâs consenaret adjecimus, ut ^g unanimiter atque constanter his qui Evangelium Christi corrumpere cupiunt resistatis: quoniam sancti Spiritus in nobis atque in vobis una est eruditio eademque doctrina: quam ^h quicumque non recipit, **877** non est membrum corpo-

Εἰ καὶ διὰ τῶν ἡμετέρων γέ. ὧν ἀπεστάλακμεν ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ τοῦ πράγματος τῆς πίστεως, πληρίτεστα πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν φλανιανὸν διαπεψήμεθα γράμματα κατὰ τῆς πλάνης τῆς πολλῆς ἀσεβείας. Ὅμως ἐπειδὴ διὰ τοῦ τέκνου ἡμῶν βασιλείου τὰ γράμματα τῆς σῆς ἀγάπης ἰδεξάμεθα ἅπερ ἡμῖν ἤρρεσε πάνυ τῷ ζῆλῳ τοῦ καθολικοῦ φρονήματος ζέοντα. καὶ τὸδε τὸ γράμμα, ὅπερ οὐκ ἀπάδει τῶν γραμμάτων ἐκείνων. καὶ νῦν προσεθήκαμεν ὥστε ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τῆς ἐνυθρωπίσῃ τοῦ Χριστοῦ ὁμοψύχως, καὶ σαθερῶς τούτους ὑμᾶς ἀντιθεῖναι. ὅτι τινες τὸ τοῦ θεοῦ εὐαγγέλιον διαφθερῖν ἐπιθυμοῦσιν, ἐπειπερ ἡ τοῦ ἀγίου πνεύματος ἐν

^a Alias 25. Quæ autem antea 35 erat, nunc 39. Scripta 13 Junii an. 449.

^b Exstat hæc epistola in mss. collectionibus 2, 5, 11, 12, 13 et 17 usque ad 24, ac in peculiari codice Vat. Regiæ 293. In tabula collect. 5 hinc titulus legitur c. 88: *Ad Julianum episcopum de damnatione hæresis Eutychnianæ.*

^c Codd. collect. Chalcedon., *Dilectissimo fratri Juliano Leo.* in Ratisponensi ceteroquin emendatissimo hæc oratio in scriptio legitur: *Juvenali episcopo Hierosolymitano.*

^d Mss. collect. 21 habent, *per eos propter nostros.* Mox editi Leonis ante Quesn. cum ms. Florentino, *ad Urbem.* In solo ms. Clug. collect. Chalced. omittitur *ab Urbe.*

^e Voces pro fidei causa debent in septem Quesnelli codicibus indicatis in margine, et in duobus nostris Vat. collect. 11 et Florentina collect. 15. Item Quesnellus not. 8 has voces expungendas credidit, ut quæ, inquit, ex Græca versione in textum Latinum irrepserunt, quæ versio longe plura habet a textu originali hæcervantia. Perperam: exstant enim in tredocim

B nostris codicibus, inter quos Vindebonensis collect. 5 et Ratisponensis a Græco non pendens, ipsi etiam mss. libri Latine collectionis Chalcedonensis adeo non dimanant a Græca versione, ut careant quibusdam additamentis, quæ sunt in Græco textu, et tria membra exhibeant, quæ in Græco desiderantur; unde Latinus textus hujus collectionis ab ipso originali Leonis originem ducit.

^f Vocem nostram a Quesnello insertam omittunt plerique nostri codices, sicut et anteriores editiones. At illam exhibent mss. Vindebon. collect. 5 et Florent. collect. 13 ac Græca versio.

^g Græca versio, observante etiam Quesnello not. 4 addit: *Pro veritate humanitatis Christi.* Post præca, loco verborum in nobis atque in vobis, eandem Græca versio, Quesnello pariter animadvertente not. 2, habet, in universa catholica Ecclesia.

^h Mss. Veron. 57, Vindebon. collect. 5, Vat. collect. 11 et Ratisp., quisque, vel quisquis non recipit. Mox codd. collect. 21, nec membrum corporis Christi esse potest, nec capite gliari.

ⁱ In marg. edit. Romæ. τῶς, ἀντιτίκει.

riū Christi; nec potest eo capite gloriari, in quo natura eandem asserit non haberi. Quid autem prodest imprudentissimo sibi, Nestorianæ hæreseos nomine, curvas lacerare opinionem, quorum piissimam convellere non potest fidem; cum quantum Nestorius a veritate discessit, Deitatem Verbi ab assumpti hominis substantiā a separando, tantum a recto tramite etiam iste desciscat, qui Unigenitum Dei Filium sic de utero beate Virginis prædicat natum, ut humani quidem corporis speciem gesserit, sed humanæ carnis veritas Verbo unita non fuerit? De quo prodigio falsitatis quis non videat quæ opinionum monstra nascantur? ^b Qui enim negat verum hominem Jesum Christum, necesse est ut multis impietatibus impleatur, eumque aut Apollinaris sibi vindicet, aut Valentinus usurpet, aut Manichæus obtineat: quorum nullus in Christo humanæ carnis credidit veritatem. Qua utique non recepta, non solum quod secundum carnem atque animam rationalem, qui erat in forma Dei, manens idem in forma servi, homo natus denegatur; sed etiam, quod crucifixus est et mortuus ac sepultus, quodque die tertio ^c resurrexit, et quod ad dexteram Patris ^d sedens ad judicandos vivos **879** et mortuos, in eo corpore sit venturus, in quo est judicatus ^e, abnuiter: quia hæc redemptionis nostræ sacramenta vacuantur, si Christus verum verum hominis, ut tamque naturam suscepisse non creditur.

CAP. II. — An quia manifesta erant signa divina, falsa dicentur documenta corporea: et testimonia utriusque naturæ valebunt, ut Creator intelligatur; non valebunt, ut creatura salvetur? Quod Deitatis est, caro non minuit; quod carnis est, Deitas non peremit. Idem enim et sempiternus ex Patre, et temporalis ex matre, in sua virtute inviolabilis, in nostra infirmitate passibilis, in Deitate Trinitatis cum Patre et Spiritu sancto unius ejusdemque naturæ; in susceptione autem hominis non unius substantiæ, sed unius ejusdemque personæ: [ut idem esset dives in paupertate, omnipotens in abjectione, impassibilis in supplicio, immortalis in morte.] Nec enim Verbum aut in carnem, aut in animam aliqua sui parte conversum est; cum simplex et incommutabilis natura Deitatis, tota in sua sit semper essentia, nec damnum sui recipiens, nec augmentum; et sic assumptam

ἅπασαν τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν μία ἐστὶ μάθησις, καὶ ἡ αὐτὴ διδασκαλία: ἢ ἐὰν τις μὴ δέχεται, οὐκ **878** ἐστὶ μέλος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, οὔτε δύναται ταύτην δοξάζεσθαι τῇ κεφαλῇ ἐν ἧ τὴν οἰκίαν φύσιν διαβιβαιοῦται μὴ περιέχεσθαι. Τί δὲ ὄφελος τῷ ἀμαθεῖ γέροντι, ὀνόματι τῆς τῶν Νεστοριανῶν αἰρέσεως, ἐκείνων διαβάλλειν τὴν δόξαν, ὧν τὴν εὐσεβειστατὴν πίστιν καταλύσαι μὴ δύναται; ὅποτε Νεστόριος ὅσον ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἀπίστω, τὴν Θεότητα τοῦ Λόγου ¹ χωρίζων ἀπὸ τῆς οὐσίας τοῦ προσληθέντος ἀνθρώπου, καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς συλλήψεως τῆς Παρθένου, τοσοῦτον ἀπὸ τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ οὕτος ἀρνηθεῖ: ὅς τὸν Μονογενῆ τοῦ Θεοῦ οὕτως ἀπὸ τῆς γαστρὸς τῆς μακαρίας Παρθένου νομίζει τεχθέντα, ὥστε ἀνθρωπίνου σώματος εἰκόνα ἔχειν αὐτὸν. ἀνθρωπίνος δὲ σαρκὸς μὴ ἀνεληφέναι ἀλήθειαν. ² Περὶ οὗ τερατώδους ψεύδους τίς οὐκ ἂν ἴδοι ποῖα βλασημῶν ἀποπήματα τίκτεται; ὁ γὰρ ἀρνούμενος τὸν ἀληθινὸν ἄνθρωπον τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀναγκάσιως πλείστων ὄσων ἐμπαιγμάτων πληροῦται τοῦ διαβόλου: καὶ τοῦτον ὡς οἰκίον Ἀπολλινάριος ἔχει, ἢ Οὐαλεντίνος ἐαυτῷ προσκυροῖ, ἢ Μανιχαῖος κρατεῖ: ὧν οὐδὲ εἰς ἐν τῷ Σωτῆρι ἡμῶν τῆς ἀνθρωπίνης σαρκὸς ἐπίστευσε τὴν ἀλήθειαν: ἢς τινος δυλαθεῖ μὴ ἀληθῶς ἀναληφθείσης, οὐ μόνον εἰς ἄρνησιν πίπτει ³ τὸ ὅτι κατὰ σάρκα καὶ ψυχὴν λογικῶν ⁴ ὁ ἂν ἐν μορφῇ τοῦ Θεοῦ, ὁ αὐτὸς μένων, ἐν μορφῇ δούλου ἀνθρώπου ἐγεννήθη ἀλλὰ γὰρ καὶ ὅτι σταυρωθεὶς, καὶ ἀποθανὼν. καὶ ταπεινῶς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνίστα: καὶ ὅτι ⁵ καθεζόμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ἐπὶ τῷ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς ἐν τούτῳ τῷ σώματι **880** ἴστω ἐλευσόμενος, ἐν ᾧ περ ἦν καταδικασθεὶς. οὐδαμῶς ὁμολογεῖ ταῦτα γὰρ ἅπαντα τῆς ἡμετέρας λυτρώσεως τὰ μυστήρια ματαιοῦται εἴγε ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ὡς ἀληθὴς ⁶ τοῦ ἀληθοῦς, ἀνθρώπου τὴν ἅπλην φύσιν ἀνεληφώς οὐ πιστεύεται: ⁷ καὶ ἐπειδὴ περ ἀληθῆ τὰ θεῖα σημεῖα γαίνονται, ψευδῆ τὰ διὰ τοῦ σώματος ἀποδεικνύμενα λέγεται, ὥστε τὰς μαρτυρίας ἐκατέρας τῆς φύσεως ἔχειν μὲν ⁸ ὅπως ὁ Σωτὴρ νοεῖσθαι δυναθῆ, μὴ ἔχειν δὲ ἀπ' ὧν μίλλει τὸ ἡμέτερον γένος σωθῆναι; ὁ τοίνυν ἴστω Θεότητος. ἡ σὰρξ οὐκ ἐμείωσεν ⁹ ὁ δὲ ἐστὶ σαρκὸς, ἢ Θεότητος οὐκ ἐφείρεν: ὁ γὰρ αὐτὸς ἐστὶ καὶ προαιώνιος ἐκ Πατρὸς, καὶ κατὰ χρόνους ἀπὸ μητρὸς: καὶ ἐπὶ μὲν τῆς οἰκίας δυναμῶς ἀφθαρτος ἐπὶ δὲ τῆς ἀσθιεντίας τῆς ἡμῶν παθητός: καὶ ἐν μὲν τῇ Τριάδι τῆς Θεότητος μετὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μίᾳ καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως, ἐν δὲ

^a Græca versio, observante Quesn. not. 3, addit: et ab ipsa Virginis conceptione. Dein aliqui codd. discedat pro desciscat.
^b Potior visa est hæc lectio, quam codex Ratisponensis et quatuor nostri ac totidem Baluzii collect. Chabrodon. approbant. Concinit etiam Græca versio. Quesnellus cum suis mss. Thuan., Glin. Corbei. et Victor. ac Surio: Qui enim negat mediatorum Dei et hominum hominem Jesum Christum. Cæteri editi eam ma. Vindobon. collect. 3, et codd. collect. 21 ac 24, aique exemplo Siehardi: Negato enim mediatoris Dei et hominum hominis Jesu Christo necesse est, etc. Cod. Vat. collect. 11: Negato enim mediatore Dei et hominum homine Jesu Christo necesse est, etc. Mss. pro implentur Quesnellus in marg.: Al., implentur.
^c Vulgati ante Quesn. addunt a mortuis; delent mss. etiam Quesnelli, et Baluzii, ac Græca versio.
^d Ratispon. sedet, et ad judicandos.

^D Vulgati ante Quesn. addunt ad mortem; codices ignorant ac interpretatio Græca.
¹ Ita juxta textum Latium, ab assumpti hominis substantia separando, restitutum hanc locum om̄ m-s. Ven. et Vat. In vulgatis, χωρίζων ἀπὸ τοῦ προσληθέντος ἀνθρώπου.
² In marg. edit. Rom., ἀπ' οὗ.
³ In marg. edit. Rom., ἴσως, τοῦ.
⁴ Ms. Ven., ὁ Θεὸς ἦν ἐν μορφῇ τοῦ Θεοῦ.
⁵ Alibi καθεζόμενος a mss. Veni.
⁶ Ms. Ven., τοῦ ἀληθοῦς ἀνθρώπου ἦν ἅπλην φύσιν ἀνεληφώς, mendosus. Eum mss. Vat. habet ἐμῆν.
⁷ In marg. edit. Rom., ἦ.
⁸ In marg. edit. Rom., ὅπως κλάστος νοσθῆ μὴ ἔχει (leg., ἔχειν) δὲ, ἀπ' ὧν μίλλει σωθῆναι (leg., σωθῆναι) τὸ κλάσμα. In mss. vero Ven. et Vat. hæc ultima verba snt, sed corruptissimè, respiciantur: ἀπ' ὧν μίλλει καὶ ἡ μήτηρ γεννασομένη σωθῆναι.
⁹ Ms. Ven., ὁ δὲ ἐν ἴστω.

naturam beatificans, ut glorificata in glorificante permaneat [Cur autem inconueniens **881** aut impossibile videatur ut Verbum et caro atque anima unus Jesus Christus, et unus Dei hominisque sit filius, si caro et anima, quæ dissimilium naturarum sunt, unam faciunt etiam sine Verbi incarnatione personam: cum multo sit facilius ut hanc unitatem sui atque hominis Deitatis præset potestas, quam ut eam in substantiis a suis obtineat solius humanitatis infirmitas?] Nec Verbum igitur in carnem, nec in Verbum caro mutata est; sed utrumque in uno manet, et unus in utroque est, non diversitate diuisus, non permixtione confusus: nec alter ex Patre, alter ex matre; sed idem aliter ex Patre ante^b omne principium, aliter de matre in fine sæculorum: ut esset mediator Dei et hominum, homo Jesus Christus (1 Tim. II, 5), in quo inhabitaret plenitudo Divinitatis corporaliter (Coloss. II, 9): quia assumpti, non assumptis provecio est, quod Deus illum exaltavit et donavit illi nomen quod est super omne nomen: ut in nomine Jesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium et infernorum; et omnis lingua confiteatur quoniam Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (Philip. II, 9-11).

CAP. III. — [In eo vero quod Eutyches in episcopali iudicio ausus est dicere ante incarnationem duas in Christo fuisse naturas, post incarnationem autem, unam, necessarium fuerat ut ad reddendam rationem professionis suæ crebris atque sollicitis iudicium interrogacionibus urgeretur, ne tamquam inane aliquid præterflueret, quod non nisi de haustu venenatorum dogmatum apparebat^d effusum. Arbitror enim talia loquentem hoc habere persuasum, quod anima quam Salvator assumpsit prius in caelis sit commorata quam de Maria virgine nasceretur, eamque sibi Verbum in utero^e copularet. Sed hoc catholicæ mentes auresque non tolerant: quia nihil secum Dominus de caelo veniens nostræ conditionis exhibuit; nec animam enim quæ anterior exstitisset, nec carnem quæ non materni corporis esset, accepit. Natura quippe nostra non sic assumpta est ut prius^f creata, post assumptetur, sed ut ipsa assumptione crearetur. Unde quod in Origene merito damnatum est, qui animarum, antequam^g corporibus insererentur, non solum vitam, sed et diversas fuisse asseruit actiones, necesse est ut etiam in isto, nisi maluerit sententiam^h abdicare, plectatur.] Nativitas enim Domini secundum carnem,

τῷ μυστηρίῳ τοῦ ἀναληφθέντος^a ἀθρώπου, οὐ ριᾶς οὐσίας, ἀλλ' ἐνὸς προσώπου, καὶ τοῦ αὐτοῦ. Οὔτε γὰρ ὁ Λόγος εἰς σῶμα, ἢ εἰς ψυχὴν κατὰ τι μέρος οἰκεῖον ἐτρέπη^b ὅποτε ἀπλῆ, καὶ ἀναλλοίωτος ἢ τῆς Θεότητος φύσις, ὅλη ἐν τῇ οἰκειᾷ αἰεὶ ὑπάρχει οὐσία, οὐδεμίαν ἑαυτῆς μείωσιν δεχομένη, οὔτε προσθήκην^c καὶ πάλιν, οὕτω τὴν προσληφθεῖσαν μακαρίαν^d ἀποτελέσασα φύσιν, ἵνα ἡ δοξασθεῖσα ἐν τῇ δοξασάσῃ μεμνηκυῖα τυγχάνῃ. Οὔτε οὖν ὁ λόγος εἰς σῶμα, ὡς εἶπομεν, οὔτε εἰς λόγον τὸ σῶμα ἡλλοιωταί^e ἀλλ' ἑκάτερον ἐν ἐνί, καὶ^f ἐν ἀμφοτέροις ὁ εἰς^g οὐ διαφορὰ δηρημένος, οὐ τῷ μεμίχθαι συγκεχυμένος^h ὥστε ἕτερος μὲν ἐκ πατρὸς, ἕτερος δὲ ἐκ μητρὸςⁱ ἀλλ' ὁ αὐτὸς ἅλλως μὲν ἐκ πατρὸς πρὸ πάσης ἀρχῆς. Ἄλλως δὲ **882** ἐκ πατρὸς ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν^j ἵνα γένηται μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀθρώπων Β ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς^k ἐν ᾧ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς κατοικεῖ^l ἐπειδήπερ τοῦ προσληφθέντος, οὐ τοῦ προσλαβόντος ἐστὶν ἡ προκοπή^m ὅτι καθάπερ ὁ Ἀπόστολος λέγει, Ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἑξομολογήσεται, ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, εἰς δόξαν Θεοῦ πατρὸςⁿ τοιγαροῦν ἢ κατὰ σάρκα τοῦ δεσποτοῦ γένησιν, εἰ καὶ τὰ μέγιστα ἔχει τινὰς ιδιότητας, δι' ὧν τὰ τῆς ἀνθρωπίνης παρόδου τῆς εἰς τὸν βίον υπερβαίνει προίμια, εἴτε καθὼ μόνος ἐξ ἁγίου πνεύματος ἀπὸ ἀφάρτου παρθένου χωρὶς ἐπιθυμίας συλληφθεὶς ἐστὶ καὶ τεχθεὶς, εἴτε καθὼ οὕτως ἐκ τῆς γαστρὸς τῆς μητρὸς ἀπεκυσθη, ὥστε καὶ τὴν εὐγονίαν τεκεῖν, καὶ μείναι τὴν παρθενίαν^o C ὁμοῦ οὐχ ἑτέρας ἢ φύσεως ἢ τούτου σὰρξ, ἥπερ ἐστὶν ἢ τῆς ἡμῶν^p οὐδὲ καθ' ἑτέραν ἀρχὴν ἐνεπνεύσθη τοῦτω ἢ ψυχῇ παρὰ τοὺς ἄλλους ἀθρώπους, ἢ τις ὑπερεῖχεν οὐ κατὰ τὸ τοῦ γένους διάφορον, ἀλλὰ κατὰ τὸ τῶν δυνάμεων ὑπερβάλλον. Καὶ γὰρ οὐδὲν εἶχεν ἐναντιούμενον ἐξ ἐπιθυμίας σαρκὸς^q ἐπειπερ ἠμαζον αἰσθήσεις τοῦ σώματος δίχα νόμου τινὸς ἁμαρτήματος, καὶ ἡ ἀλήθεια τῶν κινήσεων ὑπὸ τῷ τῆς θεότητος καὶ τῷ τῆς διανοίας οἴκει^r οὔτε ἐπηράζετο διὰ τῶν δειλασμάτων, οὔτε παρεχώρει τοῖς πάθεσιν. Ὡστε^s ὁ **884** ἀληθὴς Θεὸς ἀνθρωπος ἐγενήθη^t καὶ οὔτε κατὰ προϋπάρχουσαν ψυχὴν ἐξ οὐρανοῦ^u κατενεχθεὶς, οὔτε κατὰ σάρκα ἐκ στοιχείου τινὸς προσληφθεὶς ἢ τεχθεὶς ἐκ τοῦ μηδενός^v ἀλλὰ^w τὸ αὐτὸ ἔχων ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι πρόσωπον, καὶ τῶν κοινῶν ἡμῶν κρατῶν φύσιν ἐν σώματι καὶ ψυχῇ οὐ γὰρ^x ἄν ἦν Θεοῦ καὶ ἀθρώπων μεσίτης, εἰ μὴ ὁ αὐτὸς Θεός, καὶ ὁ αὐτὸς ἀνθρωπος ἐν τῷ αὐτῷ καὶ εἰς ὑπῆρχεν,^y καὶ

^a Codex Ratisp. delet suis.

^b Idem codex delet omne.

^c Duo codd. omittunt nomen Christus.

^d Ita omnes nostri codices et editi ante Quesn. apud quem *affusum*, et in margine ed., *effusum*.

^e Ratisp. cum codd. collect. 21 et editis Leonis anterioribus Quesnello, *copularit*.

^f Quesn. in margine: Al., *creata sumeretur*.

^g Veron. in 57, in *corporibus*. Mox pro *insererentur* Quesn. in marg.: Al., *misceantur*. Dein editi et aliqui codd., *non solum vitas*. Quesnelli emendationem noster cod. Vindebon. collect. 5 et omnes coll. Chalcedon. approbant.

^h Ratispon. addit *suam*.

ⁱ Mss. Ven. et Vat., ἀθρώπου, ἐνὸς προσώπου.

^j Ita ex ms. Vat. legendum Videtur suffragari etiam Ven. cod. qui habet ἀποτελέσασαν. Male in vulgatis ἀποτελέσας.

^k Ms. Ven., ἐν ἀμφοτέροις, sicque notatur etiam in marg. edit. Rom.

^l In marg. edit. Rom., ὁ ἀληθὴς Θεός, ἀληθὴς ἀνθρωπος, ex Lat.

^m Mss. Ven et Vat., καταχθεῖς.

ⁿ Ms. Ven. et Vat., τὸ αὐτὸ ἡμῶν ἔχων, pessime.

^o Vulgati omittunt ἄν: quod tamen supplendum ex ms. Vat., ut vis verbī *esset*, quod est in Latino textu, exprimitur.

^p Deest καί, sed male, in ms. Ven.

quamvis habeat quædam propria quibus humanæ A ἀληθῆς. καὶ κενεὶ ἡμᾶς, ἀδελφεὶ τιμώτατε, πρὸς διαλέξεως πλάτος τὸ τῆς ὑποθέσεως μέγεθος· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀγάπην τὴν σὴν οὐ διὰ πλείονων ἐστὶ καμπεῖν, ὅποτε μάλιστα καὶ περ ἤδη διὰ τῶν ἡμετέρων, ὡς προείρηται, πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν Φλαυιανὸν τὰ ἀρκοῦντα ἀπεισταλάκαμεν γράμματα, πρὸς τὸ μὴ μόνον τοὺς τῶν ἱερίων βεβαιωτέ- ρους ἐράσασθαι λογισμοὺς, ἄλλὰ καὶ τοὺς τῶν λαϊκῶν. Παράσχοι δέ. ὡσπερ πιστεύομεν, ὁ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὥστε δίχα τοῦ γενέσθαι ζημίαν ψυχῆς τινος δυνηθῆναι κατὰ τῶν τοῦ διαβόλου βελῶν καὶ τὰ ὑγῆ διαφυλαχθῆναι, καὶ τὰ τραυματισθῆντα θεραπευθῆναι. Ὁ Θεὸς ὑγαιοντά σε ἂ διαφυλάξοι, ἀδελφεὶ τιμώτατε.

quamvis habeat quædam propria quibus humanæ conditionis initia transcendat, **883** sive quod solus a ab inviolata Virgine sine concupiscentia est conceptus et natus, sive quod ita visceribus matris est editus, ut et fecunditas pareret, et virginitas permaneret; non alterius tamen naturæ erat ejus caro quam b nostræ; nec alio illi quam cæteris hominibus anima est inspirata principio, quæ excelleret, non diversitate generis, sed sublimitate virtutis. Nihil enim carnis suæ habebat adversum [c nec discordia desideriorum gignebat compugnantiam voluntatum]. Sensus corporei vigeant d sine lege peccati, et veritas affectionum sub moderamine Deitatis et mentis, nec tentabatur illecebris, nec cedebat injuriis. Verus homo vero unitus est Deo, nec secundum existentem prius animam deductus est e caelo, nec secundum carnem creatus ex nihilo; f eandem gerens in Verbi Deitate personam, et tenens communem nobiscum in corpore animaque naturam. Non enim esset Dei hominumque mediator (I Tim. II, 5), nisi idem Deus idemque homo in utroque et unus esset et verus. g Incitat quidem nos ad latitudinem disserendi materiæ magnitudo; sed apud eruditionem tuam non est h copiose laborandum: præsertim cum jam per nostrós ad fratrem Flavianum sufficientes litteras miserimus, ad confirmandos animos non solum sacerdotum, sed etiam laicorum. Præstabit, ut credimus, misericordia Dei, ut absque cujusquam animæ detrimento possint adversum diaboli dolos, et sana defendi, et vulnerata curari. i Data idibus Junii, Asturio et Protogene viris clarissimis consulibus.

885 EPISTOLA i XXXVI.

k AD FLAVIANUM EPISCOPIUM CONSTANTINOPOLITANUM. SYNOPSIS. — *Litteras et gesta synodi adversus Eutychem se accepisse monet.*

FLAVIANO charissimo fratri LEO papa.

Litteras tuæ dilectionis accepi cum gestis, quæ

a Omnes mss. libri collect. Chalcedon. et Græca versio, nec non Srichardus cum codd. collect. 24 et vulgatis Quesnello anterioribus addunt, ex Spiritu sancto. Cæteri nostri codd. et novem Quesnelli ab eo citati not. 5 has voces ignorant. Mox, sine concupiscentia carnis in codd. collect. 11 et 21 atque in vulgatis ante Quesn., qui vocem carnis in aliis nostris et Baluzii mss. omissam auctoritate suorum codicum rectius expunxit.

b Ita ex Ratisponensi ac tribus mss. collect. Chalcedon. et ex Vat. collect. 11. Alias, nostra.

c Unus noster codex cum editis conciliorum, nec discordiam desideriorum gignebat compugnatio (editi, compugnantia) voluntatum. Ratisponensis: Nec discordia desideriorum gignebat compugnatio voluntatum; ubi vel discordia pro discordiam perperam scriptum fuit, vel compugnantia pro compugnantium.

d Cod. Corb. Quesnelli, sine sordē peccati.

e Ms. Ratisp., ex alto. Quidam codd., deductus e caelo, omisso verbo est.

f In Græca versione, Quesnello observante not. 7, sic: Sed eandem habens in divinitate et humanitate personam.

g Cod. Ratisp., Incitat enim nos. Chig. collect. Chalcedon.: At incitet quidem nos. Græca versio addit, frater honorabilissime.

h Melior visa est hæc lectio cod. Florentini quam aliorum et editorum, copia laborandum.

i Græca versio addit: Deus te servet incolumem, honorabilissime frater.

j Al. 32. Quæ autem 36 erat, nunc 40. Scripta 20 Junii an. 449.

k Edita fuit hæc epistola a Merlino ex mss. collect. 12. Quesnellus eandem invenit in cod. Grimnico collect. 18. Nos solos codices collect. 12 conferre potuimus. Leo autem hæc epistola respondet epistolæ 26 Flaviani.

l Editi ante Quesn. cum mss. collect. 12, super qua questione.

B apud vos l de fidei quæstione confecta sunt. Et quia clementissimus imperator pro Ecclesiæ pace sollicitus synodum voluit congregari, quamvis evidenter appareat, rem, de qua agitur, nequaquam synodali indigere tractatu; tamen, frater charissime, m subsecutos esse significo, quos in hac re placuit desti-

n Ita anteriores editiones cum nostris codd. collect. 12, Vat. et Veneto. Quesnellus ex Grimnico emendandum putavit subsecuturos, quia legatos nondum profectos liquere censuit tum ex hac epistola ob verbum futuri temporis portabunt, tum ex epist. 38 data 23 Julii, ubi legati profecti traduntur. Hæc paucis indicavit in marginali postilla scribens: At nondum profectos esse legatos constat ex hac epistola, et ex 34, nunc 38. Sed hæc nihil evincunt. Portabunt enim dici potuit de legatis jam profectis, qui tamen nondum Constantinopolim pervenerant. Profecti autem affirmantur legati epist. 38, cum Basilii Flaviani litteras attulit: quod verum est, etiamsi illi ante diem 20 Julii dicessisse credantur. Id autem nobis satis probabile est tum ex data idum Junii, qua præcedentes epistolæ per legatos transmissæ paulo ante eorum profectionem signatæ videntur, tum ex die calendarum Augusti Ephesino concilio præstituta, quæ longiores legatorum moras in Urbe nequaquam ferbat. Hæc satis videntur ad præferendam vocem subsecutos. Hinc epist. 39 frequenter per occasiones idoneas litteræ ad Flavianum scriptæ dicuntur, quod epistolam 38 per legatos tunc transmissos directam, hanc vero et epist. 38 aliis occasionibus post legatorum discessum missas, non obscure indicat. Quod si Flaviani litteræ cum Constantinopolitanis in Eutychem gestis a Leone acceptæ, quæ hic indicantur, quæque procul dubio sunt secundæ ejusdem litteræ (priors enim Leo acceperat ante diem 27 Maii ex epist. 27); si, inquam, hæc secundæ Flaviani litteræ eadem sunt, ac scripta ejusdem ad Leonem memorata in epist. 5x, ut Quesnellus præsumpsit (vide annot. 2 (Col 812, o) in eandem epist. 38), cum hæc scripta per

l Abest ἡμετέρων, sed perperam, a ms. Ven.

m Ms. Ven. ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς.

n Sic ex ms. Vat. Latino cohærentius. Vulgati, φυλάξει.

nare. Nec necessarium fuit nunc amplius scribi, cum, a propitio Deo, de his quæ causæ credimus convenire per ea quæ ipsi portabunt scripta sis plenius instruendus. Data ^a duodecimo kalendas Julii, Asturio et Protogene viris clarissimis consulibus.

886 EPISTOLA ^b XXXVII.

^c AD THEODOSIUM AUGUSTUM.

SYNOPSIS. — *Fidei et confessionis unitatem esse servandam. Legatos ad synodum Ephesinam missos, ad quam ut se conferret, necessitas non sinuit.*

LEO THEODOSIO Augusto.

Acceptis clementiæ vestræ litteris, multum universali Ecclesiæ gaudendum esse perspexi, quod christianam fidem, qua ^d divina Trinitas honoratur et colitur, in nullo dissimilem, in nullo vultis esse discordem. Quid enim rebus humanis ad exorandam misericordiam Dei efficacius suffragetur, quam si una gratiarum actio, et unius confessionis sacrificium majestati ejus ab omnibus offeratur? ^e In quo sacerdotum et cunctorum fidelium ita demum erit plena devotio, si in his quæ per unicum Dei Filium Deum Verbum pro nostrâ redemptione sunt gesta, nihil aliud sentiatur, quam quod ^f ipse de se et prædicari jussit et credi. Unde quamvis ^g ad diem, quem concilio episcopali pietas vestra constituit, **887** occurrere me ratio nulla permittat; eum nec aliqua ^h ex hoc ante exempla præcesserint, et temporatis necessitas me non patiatur deserere civitatem oræ-

per Basilium allata Leo acciperit *profectis* legatis; multo evidentius demonstratur legendum *subsecutos*; nec Quesnellus satis coherentem *subsecutores* potuit inserere in laudata ejus hypothesi; de qua tamen confer quæ in citata annot. 2 (ms. ^o) observabimus.

^a Ita melius ex cod. Grimánico. Quesnellus emendavit, quam in editis ex mss. collect. 12 xv kal., ubi facile librorum lapsu u in v junctis unitatibus migrare potuit. Eodem scilicet die xii kalendarum Julii data fuit subsequens ad Theodosium epistola, cujus occasione hanc quoque ad Flavianum Leo statim reddidisse videtur.

^b Al. 53. Quæ autem antea 37 erat, nunc 43. Scripta 20 Junii an. 449.

^c Exstat hæc epistola in mss. collect. 12, 18 et 19. Hac autem Leonem respondere credimus eidem imperiali evocatoriæ epistolæ ad synodum Ephesinam, cui per legatos antea responderat epistola 29. Duplicem enim evocatoriæ a Theodosio ad Leonem datam fuisse, cui duplex responsio reddita fuerit, incredibile est. In ea vero rerum perturbatione et angustia temporis synodo præfiniti, cum S. Pon ifex fortassis timeret ne legati, Ephesum potius quam Constantinopolim contendeutes, priores illas litteras Theodosio traderent, novam hæc epistolam alia occasione Constantinopolim ad eundem scribendam putavit.

^d Ita Ratisponen. collect. 19 cum Grimánico et Herovalliano Quesnelli. Aliæ editiones cum ms. Veneto collect. 12, *Divinitus honoratur*, et postea, in nullo vult.

^e Sic ex nostris codicibus collect. 12 et 19 cum editis ante Quesn., apud quem, in qua.

^f Hanc Quesnelli lectionem approbat cod. Ven. collect. 12. Ratisp. omittit primum et. Alii editi, ipse prædicari de se jussit.

^g Præteritus lectionem cod. Ratisponensis. Alios, ad diem concilii episcopalis, quem pietas.

^h Sic codex Venetus cum Quesnello. Ratisp., ex hac parte exempla. Cæteræ editiones omittunt ante.

A sertim cum tam evidens fidei causa sit, ut ⁱ rationalius ab indicenda synodo fuisset abstinendum; tamen in quantum Dominus juvare dignatur, meum studium commodavi, ut Clementiæ vestræ statutis aliquatenus pareatur, ordinatis hinc fratribus meis, qui amputandis scandalis pro causæ ^j qualitate sufficiant, quique præsentis meæ impleant vicem: quia non talis quæstio orta est ^k de qua aut possit, aut debeat dubitari. Data ^l duodecimo kalendas Julii, Asturio et Protogene viris clarissimis consulibus.

EPISTOLA ^m XXXVIII.

ⁿ AD FLAVIANUM EPISCOPUM CP.

SYNOPSIS. — *Eum de receptis litteris monet; de fide defensa laudat; ad misericordiam, si hæreticus respicit, hortatur.*

LEO FLAVIANO episcopo Constantinopolitano.

Profectis jam nostris, quos ad vos in fidei causa direximus, per filium nostrum Basileum diaconum ^o scripta tuæ dilectionis accepimus, quibus merito parum de negotio communis sollicitudinis ^p indidisti, quoniam et gesta ^q ante delata, de omnibus nos sufficienter instruxerant, et ad familiarem interrogationem idoneus, erat sermo prædicti, per quem nunc alloquia reddentes, dilectionem tuam per Dei nostri gratiam, ^r in qua fidimus, cohortamur, utentes verbis apostolicis, atque dicentes: **888** *In nullo terramini ab adversariis, quæ est illis causa partitionis, vobis autem salutis (Philip. 1, 28).* Quid enim tam exitiabile,

ⁱ Sic nostri codices cum duobus Quesnelli. Alii editi, *rationalibus causis*. Mox in Ratisp., *abstentum pro abstinendum*.

^j Ita Ratisp. cum Grim. et epist. 34. Codex Venetus cum aliis editis, *æquitatis*.

^k Sic nostri codd. cum Grim.; al., *unde pro de qua*. Ratisp. omittit primum aut.

^l Solum Griman. cod., xii kal.

^m Al., 34. Quæ autem antea 38 erat, nunc 42. Scripta 23 Julii an. 449.

ⁿ Continetur hæc epistola in mss. collect. 12 et Ratisp. collect. 19.

^o Hæc scripta Quesnellus in postilla ad marginem vocavit *secundam Flaviani ad Leonem epistolam*: quod iterum ingerit diss. 1 ad an. 449, num. 3. Indicaretur ergo epistola 26, quam cum Constantinopolitanis in Eutychem gestis a Flaviano secundo missam probavimus in admonitione ad epist. 22. Sed non videmus quomodo de epist. 26, vel, si placet, de epist. 22, quam Quesnellus secundam censuit, Leo hic potuerit affirmare, in ea Flavianum parum de negotio indidisse; et quomodo epist. 39, de Basilio diacono, qui has litteras detulit, potuerit scribere: *Basilium ad te, ut volueras, ipsi remisimus*; quæ indicant aliquid in iisdem litteris fui- se insertum de remittendo citius Basilio, cujus tamen nec in epist. 26 nec in epist. 22 ulla mentio est. Serius etiam multo videretur remissus, si delata per ipsum epistola secunda Flaviani cum Constantinopolitanis gestis ante diem 20 Junii ex epist. 27. Solum paulo ante diem 23 Julii fuisset remissus. Hinc autem tertiam, quæ desideratur, Flaviani epistolam a Basilio Julio mense allatam hic indicari probabilis credimus.

^p Mss. collect. 12 cum editis ante Quesn., *indidisses*, et in margine *indidisti*, ut in nostro Ratisponensi.

^q Indignantur gesta ante Basili ad adventum delata primum cum epist. 22, dein cum epist. 26.

^r Sic ex nostris codd. Ratisp. et collect. 19 cum editis ante Quesnellum, apud quem in quo.

quam negata a veritate incarnationis Christi, omnem A
 spem salutis humanæ velle dissolvere, et Apostolo
 contraire dicenti manifeste: *Magnum est pietatis sa-*
cramentum, quod manifestatum est in carne (I Tim. III,
 16)?^b Quid tam gloriosum quam contra inimicos
 natiuitatis et crucis Christi pro fide evangelica dimi-
 care? De cuius purissimo lumine, invictaque virtute,
 datis jam ad tuam dilectionem litteris, quid in nostro
 esset corde patefecimus: ne^c de his quæ secundum
 doctrinam catholicam didicimus et docemus aliquid
 inter nos videri possit ambiguum. Quia vero tam
 clara et tam valida sunt testimonia veritatis, ut nimis
 cæcus nimisque obdurate habendus sit, qui ad ce-
 ruseationem lucis atque rationis non confestiu se a
 tenebris falsitatis excusserit; ad curandam imperi-
 torum insaniam, etiam patientie vos adhibere volu-
 mus medicinam: ut per paternas increpationes hi,
 qui in senectate carnis suæ mente sunt parvuli, di-
 scant obedire maioribus. Ac si deposita imperitiæ
 suæ vanitate respiscunt, omnique errore damnato,
 fidem veram singularemque suscipiunt,^d misericor-
 dia eisdem episcopalis benevolentia non negetur:
 mansuro iudicio quod præce-^e sit, si impietas merito
 condemnata in sua pravitate persisterit. Data decimo
 kalendas Augusti, Asturio et Protogene viris claris-
 simis consulibus.

890 EPISTOLA • LXXIX.

^f AD EUMDEM FLAVIANUM EPISCOPUM CONSTANTINO-
 POLITANUM.

SYNOPSIS. — *De ejus silentio conqueritur, ejus causa
 Leonis tunc ignota erat Ephesina deprædatis.*

LEO EPISCOPUS FLAVIANO EPISCOPO.

Auget sollicitudinem nostram taciturnitas tua,

^a Codd. Vat. et Venetus collect. 12, *veritate carnis
 Christi.*

^b Ratisp., *Et quid tam.* Mox in laudatis mss.
 collect. 12 desunt voces *natiuitatis et.*

^c Sic ms. Ratisp. Alias, *de illis.* Postea in eodem
 codice, *videri possit.*

^d Ita nostri codices et vulgati ante Quesn. qui
 prætulit *misericordiæ eisdem episcopalis benevolentia
 non negetur.*

^e Al. 35. Quæ autem antea 39 erat, nunc 43.
 Scripta 11 August. an. 449.

^f Hanc epistolam invenimus tantum in mss. col-
 lectionis 12, ex quibus contulimus Vat. 1340 et
 Ven. 169.

^g Vulgati ante Quesn. cum Merlino, *Esitium.* No-
 stri codices, *Epsychium.* Quesnellus ex alio codice forte
 Grimaticeo, *Euppsychium.*

^h Nostri codd., *scriptis nostris.*

ⁱ Vulgati ante Quesn. cum nostris mss., *actibus.*
 In verba autem, *de totius causæ absolutione facias
 certiores,* hanc postillam Quesnellus apposuit; *Causarum
 absolutio conciliorum est.* Illic non est Leonis
 verborum sensus. Num concilium Ephesi
 habendum, quod hic Leo respicit, totam causam
 absolvent, an potius Eu yelus absolutione et S. Fla-
 viani condemnatione implicaverit, seu potius even-
 rit; quæ sane absolvenda fuerat, si Leonis litteræ
 non occurrat, sed lecte et a Patribus executioni
 mandatæ fuissent, ut in anteriori vero Ephesino
 concilio accidit, in quo Cælestini iudicium in Nesto-
 rii causa Patres secuti sunt; quisque rerum utro-
 que gestarum peritus facile intelliget.

quod jamdiu nulla dilectionis tuæ scripta suscepi-
 mus; cum nos curarum tuarum particeps pro fidei
 defensione solliciti, frequenter per occasiones ido-
 neas ad dilectionem tuam litteras miserimus: ut
 adhortationum nostrarum consolationibus te juvare-
 mus, ut adversariorum stimulis pro fidei defensione
 non cederes, cum laboris tui particeps nos proba-
 res. Olim ad fraternitatem tuam nostros credimus
 pervenisse, per quos plenius scriptis mandatisque
 nostris instructum te esse retines, et Basilium ad te,
 ut volueras, ipsi remisimus. Nunc, ne aliqua præter-
 missum occasione te crederes, per filium nostrum
 honorabilem et amabilem nobis virum Euppsychium
 hanc paginam dedimus, ut tota celeritate^h ad scri-
 pta nostra respondeas, nosque subinde de tuis
 actionibus nostrarumque, et de totius causæ abso-
 lutione facias certiores; ut sollicitudinem quam nunc
 pro fidei defensione gerimus, prosperioribusⁱ nuntiis
 molliamus. Data tertio idus Augusti, Asturio et Pro-
 togene viris clarissimis consulibus.

890 EPISTOLA • XL.

^j AD EPISCOPOS PER ARELATENSEM GALLIÆ PROVINCIAM
 CONSTITUTOS.

SYNOPSIS. — *Gaudet de bona ac pacifica electione Ra-
 vennii: cui ut bonæ de eo conceptæ opinioni satis-
 faciat, exoptat.*

Dilectissimis fratribus, CONSTANTINO, AUDENTIO,
 RUSTICO, AUSPICIO, NICETÆ, NECTARIO, FLORO,
 ASCLEPIO, JUSTO, AUGUSTALI, NANTIO, et CHRYS-
 SAPHIO, LEO papa.

C Justa et rationalis^o nobis causa gaudendi est,
 cum a sacerdotibus Domini ea gesta cognoscimus
 quæ et paternorum canonum regulis, et apostolicis

^j Quesnellus, *nuntiatis.* Virgatam lectionem ex
 nostris codd. revocavimus, quippe quæ Leonis stylo
 congruentior videtur.

^k Al. 36. Quæ autem 40 erat, nunc 44. Scripta 22
 August. an. 449.

^l Ex-tat in una collectione Arelatensi 15. Baro-
 nius eam primus edidit ex antiquo ms. Ecclesiæ
 Arelatensis, ejus apographum e Gallia transmissum,
 et in cod. Vallicell. G. 99, contentum non inutiliter
 relegimus. Utenur etiam editione Sirmondi, qui alia
 hujus collectionis exemplaria in Gallis perspexit.

^m Ita cum Sirmundo Quesnellus, Ceteri vulgati
 cum Baronio et ms. Vallicell., *Hymnatio*; qui tamen
 codex in alia epist. 65 habet *Unantio*, V pro Y facile
 commutato. In concilio Arelatensi sub Ravennio,
 quod Sirmondus evulgavit ex ms. Lugdunensis Ec-
 clesiæ tom. V Concil., pag. 23 editionis Venetæ,
Unantius scribitur.

D ⁿ Quesn. in marg.: Al., *Christatio*, cum nullum
 tamen codicem nisi Arelatensem annot. 1 indicatum
 viderit, in quo legitur *Chrysaphio*; hanc variantem
 colligere potuit ex synodo Arelatensi ante laudata,
 ubi tamen *Chrysantius* appellatur, sicut et in concilio
 Carthaginensi an. 525, in quo ejusdem Arelatensis
 synodi documentum insertum fuit. Num vero idem
 hoc, an vero alius sit qui Leoninæ epistolæ inser-
 bitur, nisi alios codices observare liceat, defini-
 ri nequit. Corte in epist. 99 et 102 inter Gallicanos epi-
 scopos *Chrisaphius* censetur.

^o Propomen nobis a Baronio omissum et a Sir-
 mondo atque Quesnello suppletum invenimus in ms.
 Vallicell.

congruant institutis. Necessè est enim ut omne corpus Ecclesiæ salubri crescat augmento, si membra quæ præsumunt, et vigore excellant auctoritatis, et tranquillitate moderaminis. Quod ergo in Arelatensium civitate, defuncto sanctæ memoriæ Hilario, virum etiam nobis probatum fratrem Ravennium, secundum desideria cleri, honoratorum, et plebis, unanimiter consecratis, bonum fraternitatis vestræ opus nostro iudicio roboramus. ^a Quia electionem pacificam atque concordem, cui nec merita morum, nec studia civium defuerunt, postulationis quidem humanæ, sed inspirationis credimus fuisse divinæ. Utatur itaque, fratres charissimi, Dei munere memoratus antistes, et secundum consonantia omnium ordinum vota, quid ex ipso devotionis expectetur intelligat: ut dispensationis sibi creditæ diligens ac temperans exsecutor, vestro testimonio non inferior, et nostro pro omnia **891** favore sit dignior. Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi. Data ^b XI kalend. Septembr., Asturio et Protogene coss.

EPISTOLA ° XLI.

^d AD RAVENNIUM ARELATENSEM EPISCOPUM.

SYNOPSIS. — *Ravennio in episcopum electo gratulatur; virtutes episcopales commendat; ut ad ipsum sæpius scribat hortatur.*

° Dilectissimo fratri RAVENNIO LEO.

Profectionem dilectionis tuæ, quæ summi sacerdotii adepta est dignitatem, ita nobis placere cognosce, ut non solum tibi de honoris augmento, sed etiam Arelatensi Ecclesiæ, cui te Dominus præposuit, gaudeamus. Ad omnium enim fidelium decus atque utilitatem redundat, cum talis habetur antistes, cujus plurimi et adjuventur præsidio, et incitentur exemplo. Unde quia non ignoras quid de sinceritate animi tui secundum ^f præcedentem notitiam senserimus, justissime nos ^e agnoscis exigere ut quod præ-

^a Cod. Vallicel., *Qui*; quæ lectio, si esset admitenda, aliam interpunctionem flagitaret.

^b Quesnellus cum Rainaudo pro XI kal. posuit II kal., ubi numerum Romanum II pro Arabico 11 sumpsisse videtur; nam in margine notavit diem 22 Augusti, qui respondet diei 11 kal. Septembris. Erronee quidem die II kal. poneretur, cum epist. 42, data VII kal. ejusdem mensis hisce litteris posterior sit. Sirmondus has quoque litteras signavit VII kal. Septembris. Secuti sumus codicem Vallicellanum.

^c Al. 37. Quæ autem 41 erat, nunc 45. Scr. sub idem tempus antecedentis.

^d Invenitur in mss. coll. 12 et 24 ac in Vat. 541.

^e Quesnellus cum vulgatis Leonis et nonnullis codd., *Domino fratri*. Insuetum titulum emendavimus ex Vat. 541, cui emendationi editiones conciliorum post Sirmondum et sequentis epistolæ inscriptio concinunt; ex quo jure expungenda fuit Quesnelli postilla: *Nota Domino*.

^f Ita cum ms. Thuaneo legendum, non vero *præsentem*, ut habent editi et plerique codd., optime statuit Quesnellus not. 1, cui et Sirmondi lectio suffragatur.

^g Editi Leonis, *agnoscitis*, quod non cohæret cum antecedenti, *non ignoras*. Correximus ex duobus nostris codd. Vat. 541 et Veneto 169. Sirmondus etiam favet.

^h Vulgati Leonis ante Quesn. cum mss. collect. 12: *Modestiae igitur tuæ non auctoritas constantiam, sed*

sumimus hoc probemus, frater charissime. ^h Modestiae igitur tuæ non desit auctoritas, constantiam mansuetudo commendat, justitiam lenitas temperet, patientia contineat libertatem; et declinata superbia, cui proximum est ut decidat, ametur humilitas, cui semper debetur ut crescat. Ecclesiasticarum legum non ignara est dilectio tua, ut intra earum regulas **892** atque mensuras omnia potestatis tuæ jura contineas. ⁱ Justo quippe ideo dicitur lex non esse posita (1 Tim. I, 9), quia normam præceptionis implet iudicio voluntatis, cum verus recti amor ^j in semetipso non habeat et apostolicas auctoritates, et canonicas sanctiones. Quarum devotus sectator et diligens exsecutor in eorum procul dubio consortio gloriaberis, qui de creditorum sibi profectibus talentorum audire meruerunt: *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv, 23; Luc. xix, 17). Ut autem fiduciam dilectionis erga te nostræ habere non dubites, sæpius nos de processu actuum tuorum facias certiores: quoniam iudicii nostri memores cupimus semper de tuis profectibus in Domino gloriari. Deus te incolumem custodiat, frater charissime ^k.

EPISTOLA ^l XLII.

^m AD EUMDEM RAVENNIUM ARELATENSEM EPISCOPUM.

SYNOPSIS. — *De Petroniano vago et diaconum se Leonis mentiente admonet, eumque ab omnium Ecclesiarum communione expelli postulat.*

Dilectissimo fratri RAVENNIO LEO papa.

Circumspectum te volumus esse atque sollicitum ne quid tibi plectenda possit vindicare præsumptio; quæ cum aditum falsa subreptione repererit, ad majorem se **893** temeritatem nomine usurpatæ dignitatis extendit. Petronianum quemdam vagum et semper erroneum, certa nos ⁿ clericorum tuorum

mansuetudo commendat. Quesnelli emendationem probant duo nostri codd. Vat. 544 collect. 24 et Vat. 541, atque editio Sirmondi. Vide not. 2 Quesn. ⁱ Ita cum Quesn. et Sirm. nostri mss. libri collect. 24 et Vat. 541. Cæteri codices et impressi, *Justo tamen dicitur*.

^j Editi ante Quesn., *in semetipso habeat*. Quesn. cum duobus mss. et Hincmaro, quibus et tres nostri codd. favent, edidit *in semetipso habet*; at simul not. 3 confessus est hanc quoque lectionem carere vero sensu. *Etsi enim, inquit, verus recti amor mentem hominis legi Dei subjiciat, perfectamque inspiret pro humanis etiam præceptis obedientiam, numquam vel apostolicarum auctoritatum, vel canonicarum sanctionum, quæ leges, ut aiunt, positivæ sunt, notitiam per semetipsum potest impertire*. Hæc autem difficultas tollitur addendo particulam negativam non, quam cod. Vat. 1348 collect. 12 suppeditavit.

^k Licet huic epistolæ desit nota chronica, tam en sub idem tempus quo antecedens, scripta fuit, ut Quesnellus probe ostendit not. 4.

^l Al. 38. Quæ autem 42 erat, nunc 49. Scripta 26 August. an. 449.

^m Baronius hanc quoque epistolam edidit ex laudato codice Arelatensi, cujus apographum ab eo acceptum vidimus in ms. Vallicellano, G, 99.

ⁿ Qui scilicet epistolas Ravennii et comprovincialium de ejusdem Ravennii promotione ad Leonem attulerant.

suggestione didicimus per Gallias se nostrum esse A diaconum jactitasse, et sub hujus honoris obtentu diversas ejus provinciæ Ecclesias circuire. Cujus audaciæ tam nefandæ dilectionem tuam, frater **894** charissime, ita volumus obviare, ut eum, admonitis etiam totius provinciæ episcopis, in sua falsitate

detectum, ab omnium Ecclesiarum communione, ne ulterius hoc usurpet, expellas. Dominus te incolumem custodiat, frater charissime. Data sub die vii kalendas Septembr., Asturio et Protegene, vv. clarissimis consulibus.

ADMONITIO IN SEQUEMTEM EPISTOLAM.

1. Duæ sequentes epistolæ, 43 et 44, de re eadem ac eodem, uti præfertur, die ad eundem imperatorem Theodosium scriptæ, easdem fere, si Latinum textum spectes, nedum sententias, sed etiam voces in partem maximam exhibent. Id aliquam suppositionis suspicionem injectit. Porro epistolæ 43 duplici manifesto vitio laborat. Primo certum errorem contra historiæ veritatem præfert illis verbis cap. 1: *Hæc nobis comperta sunt. . . ab ipsis reverendissimis episcopis, qui a nobis missi sunt.* Solus enim Julius episcopus Puteolanus ad synodum legatus fuit: ac præterea unus Hilarius diaconus, qui ex pseudosynodo Ephesina fugit, res gestas ad pontificem coram retulisse, nulla unquam ipsius Julii mentione facta, traditur epist. 44 et 45. Deinde eodem cap. 1 aperta lacuna detegitur. Cum enim verba *pro supradicti sacerdotis arbitrio* ad Dioscorum referantur, Dioscori mentionem præcessisse innuunt, uti præcedit in epist. 44, quæ tamen mentio non apparet in epist. 43. Quapropter hæc epistola veluti spuria nonnullis repudianda visa est, inter quos legendus Tillemontius not. 51 in Leonis vitam.

2. Nos vero ne de suppositione ac falsitate hujus epistolæ suspicemur, Græcæ collectionis Chalcedonensis, in qua non minus hæc epistola describitur, quam epistola 44, auctoritas cogit. Etsi enim eandem epistolam satis vindicare possit Chalcedonensis collectio Latina, quæ ante medium vi sæculum lucubrata hanc epistolam exhibet, multo tamen evidenter omnem suspicionem amovere debet Græca collectio, quippe quæ ipso Leone vivente compacta fuit inter an. 453 et 455, ut in præfat. ad epistolas demonstravimus num. 51. Igitur hoc tempore existit apud Græcos Latinum hujus epistolæ autographum, ex quo Græca interpretatio manavit. Majus et antiquius germanitatis testimonium desiderari nequit, quod nulla lacuna, errore nullo, qui nunc in ea epistola appareant, vocari potest in dubium: secus alia documenta, quæ cum erroribus vel lacunis ad nos pervenerunt, etsi aliunde essent certissima, repudiari vel in suspicionem vocari possent.

3. Dum vero ob tantam auctoritatem stet hanc epistolam 43 supposititiam non esse; quoad ea quæ difficultatem afferunt, etsi non æque certo definire, aliquid tamen non improbabiler conjectari licebit. Antea vero præmittendum est, hactenus quidem præsumptum fuisse epistolam 43, uti Latine edita est ex Latina collectione Chalcedonensi, ipsum esse originale Latinum S. Leonis, quod vetus collector invenerit, suæque collectioni inseruerit, ut in cæteris plerisque Leonis epistolis accidit, ac præsertim in epistola 44, cujus originale Latinum ab eodem repertum, Latinæ collectioni insertum fuit: id quod confirmare posse videtur chronica nota huic epistolæ Latinæ aposita, quæ cum in Græca versione ex more Græci interpretis omissa fuerit, ex invento originali Latino derivari videtur. At hanc præsumptionem esse falsam, et Latinum textum, quem habemus epistolæ 43, non esse originale, nec originalis Latini exemplum, satis manifeste deteximus. Cum enim in Græca versione hujus epistolæ ea non exigua lacuna sit, quam paulo ante indicavimus; si auctor Latinæ collectionis Chalcedon. Latinum exemplum, quod insereret, nactus fuisset, ita in Latino ipsius epistolæ textu suppleta legeretur memorata lacuna, sicuti ex Latino exemplo, quod invenit epistolæ 35 ad Julianum, suppletæ noscuntur lacunæ quatuor quæ in Græca, ejusdem interpretatione deprehenduntur: licet ex his non perinde vitetur ipsius epistolæ sensus, uti ex unica maxime læditur sensus epistolæ 43. Ideo igitur collector non supplevit in textu Latino versionis Græcæ lacunam hujus epistolæ, quia Latinum ipsius originale, vel exemplum nequaquam invenit. Adde quod si Latinum exemplum invenisset collector, non solum lacunam suppleret, sed errorem etiam historicæ veritatis contrarium exinde emendasset. Exemplar enim Latinum æque mendosum ac mutilum ab eo fuisse inventum, sicuti mendosa ac mutila est Græca versio, omnino incredibile est. De nota chronica, quæ in Latino præfertur, dicemus paulo post.

4. Cum ergo Latino collectoris defuerit hujus epistolæ originale vel exemplar Latinum, ac præ oculis haberit tantum Græcam versionem, Latinum textum quem dedit sic ab eodem compactum arbitratur. Cum reperisset Latinum exemplar solius epistolæ 44, quæ plures exhibet sententias similes epistolæ 43, ubi similia vel fere similia in utrisque deprehendit, abstinens ab interpretatione Græci textus hujus epistolæ, qui loco originalis habendus erat, transcripsit Latina verba integrasque periodos ex originali Latino epistolæ 44, eaque aptavit epistolæ 43. Ubi vero diversas sententias perspexit, quæ non existant in epistola 44, uti accidit præsertim in epistolæ exordio, interpretationem ex Græco facere coactus fuit. Interpretationis quidem indicium proditor in nonnullis capituli primi, quæ a Leonina ratione scribendi non modicum discrepant, nec non in illo imperatoris titulo initio cap. 2 inserto *tranquillissime principum*, quem a Leoninis formulis abhorrentem, ad Græcam locutionem propius accedere idem Tillemontius laudato loco persensit. Titulus etiam *reverendissimissimi*, qui episcopis legatis capite primo tribuitur, a Leonis more alienus, ex Græco manare dignoscitur; quod eum Græcè *εὐλαβιστάτος* scribitur, in antiqua versione concilii Chalcedonensis *reverendissimus* redditur.

5. Si vero Latinus textus ab auctore Latinæ collectionis Chalcedonensis ita ex arbitrio confectus, Leoninus originalis nec est, nec haberi potest; jam tota disquisitio versari debet non circa Latinum textum, sed circa Græcum, qui ex originali in Orientem misso profectus, ubi deest originale Latinum, loco originalis habendus est. Græcum autem textum expendentibus palam fiet, non unum exordium epistolæ differre ab exordio epistolæ 44, sed totas litteras discrepare, adeo ut, licet similes sententiæ plerumque concurrant in utrisque, in pluribus tamen quamvis minutioribus differant: quæ non interpretationi diversæ earumdem litterarum, sed Latinis originalibus dissimilibus tribuenda sunt. Nam aliæ sententiæ brevioribus verbis in Græco epistolæ 43 expositæ, quæ latius explicantur in epist. 44, nonnulla commata omittunt, quæ interpret non præterisset; aliæ vero diversa etiam ratione proponuntur, ut, exempli gratia, est illud: *Atque isti, quorum est causa gravior, vel consiliis acquiescant, vel ab una Ecclesia excendantur*: quæ sententia aliter exponitur in epist. 44, his verbis: *Ipsique, quorum est causa durior, si consiliis melioribus acquiescant, ab Ecclesia unitate non excident.* hæc duplex ejusdem sententiæ explicandæ ratio non a diverso Græco ejusdem epistolæ interprete, sed ab exemplo Latino diverso manifeste pendet. Ex his epistolam 43, quæ collato Græco textu tot capitibus discrepare cognoscitur ab epistola 44, aliam esse epistolam, nihil dubitandum est; ac proinde

necessarium fuit, Græci textus, qui originalis vicem gerit, Latinam interpretationem dare, non solum ut Græcæ linguæ minus peritis patieret apertum discrimen, verum etiam ut haberetur Latine hæc epistola, quæ solum Græcè prostat; Latinus enim textus, quem habemus, nec originalis, nec integra versio est, ut vidimus, et epistolam 44 potius quam epist. 43 in partem maximam exhibet.

6. Fatendum vero est, in Græco textu præter lacunam et errorem his orationum, quorum initio meminimus, alia loca vel luxata et corrupta, vel cere obscura et implexa inveniri. At errorem historicum facili duarum litterarum mutatione emendari in Græco textu, nullo autem modo in veteri interpretatione Latina, eumque antiquo librario potius quam Græco interpreti tribuendum, annotatione 5 observabimus. Læcuna vero, quæ primo capite evidens est, utrum ab interpretis, an vero ab amanuensis saltu deriveret, adjudicari nequit. Cætera autem loca luxata, vel implexa et involuta, partim forte ab amanuensi, partim vero ab ipso imperito interprete proficiscuntur, quod tam en aliis Græcis versionibus in hac collectione insertis commune est; identidem enim Græcus interpretis ob Latini sermonis imperitiæ non admodum exacte auctoris mentem assecutus, minus recte reddidit quædam loca, quæ probe intelligentibus Latinam linguam ex collatione originalium quæ supersunt aliter reddenda fuisse noscuntur. Hæc autem obscura et implexa loca quid ex Leonis mente significant, colligi quidem potest ex originali Latino epistolæ 44, quod similes sententias præfert; at ex hoc eadem verba transferenda non sunt in epistolam 43, ut collector Latinus fecit. Et si enim Leonis mos fuerit eandem nonnumquam epistolam renovare, et nondum easdem sententias, sed eadem fere verba in posterius exemplum traducere, ut patet ex epist. 50 et 51 ad Pulcheriam; cum tamen nonnulla etiam addere, vel detrabere, aut mutare consueverit, incertum est num in locis memoratis aliquid tale contigerit. Solum in annotationibus indicare licebit verba quæ vel supplenda videntur, vel Leonis mentem aperient, ut de tamen ea huic epistolæ ab eodem inserta affirmare possimus. Ita soluta sunt vel omnes, vel saltem præcipuæ difficultates, quæ contra hanc epistolam opponebantur, adeo ut vel ex hoc de ejus germanitate nihil sit ambigendum.

7. In ea vero questione, cur duæ tam similes epistolæ ad eundem imperatorem traditæ fuerint, Quesnelus suspicatus est epistolam 43 forsitan esse exemplar epistolæ 44, quod nonnullis mutatis S. Leo miserit ad Pulcheriam Augustam; nam in epist. 43 ad eandem scribens, ejusmodi exemplar se ad ipsam mittere testatur. At hoc in hypothesi ejusdem chronice notationis in utraque epistola satis ingeniose dictum videri potest, non tamen probabiliter, verisimilimum enim est Leonem ad Pulcheriam misisse exemplar, quod originali ad Theodosium tradito responderet. Hypothesim vero ejusdem diei in epistola signati, ex Latino textu pendet, quod non esse proprium hujus epistolæ, sed ex epist. 44 sumptum jam demonstravimus. Repudiata vero hac hypothesi id ita evenisse conjici potest. S. pontifex primo scripsit epistolam 43. Hæc tamen in omnibus tum Venetis, tum Vaticanis Græcis codicibus, nec non in illis quos vetus interpret Latinus, seu Rusticus vidit, primo loco continetur describitur ante epistolam 44, quod anterioris temporis indicium est; at post aliquot dies, cum jam discessissent ii quibus epist. 43 tradita fuerat, eandem S. Leo aliquibus mutatis, ac pluribus additis, renovavit, aliisque tradidit perferendam, ita ut, priori, si fieri posset, revocata vel suppressa, hanc Theodosius offerrent; ejusdemque exemplum litteris ad Pulcheriam scriptis junxit. Ita porro factum est ut ambæ in Orientem pervenerint, et a Græco collectionis Chalcedonensis auctore utraque inventæ et insertæ fuerint.

8. Tandem dicendum est aliquid de canone, qui licet in vulgatis conciliorum subjectione Græcæ versionis epistolæ 44, eo quod hæc editorum arbitrio primo loco edita fuit; in codicibus tamen subnectitur huic epistolæ 43, quæ in iisdem, uti jam diximus, primo loco describitur. Cum S. pontifex canonem *Nicææ habiturum decreta subter annexa* memoret epist. 44, non unum tantum canonem subjecisse videtur, sed plures, illos scilicet qui de appellatione in Sardicensi concilio lati, ex vetusta Latine ac præsertim Romanæ Ecclesiæ consuetudine Nicæani canonibus adjecti Novorum nomine circumferbantur. Cum vero idem pontifex pluralem numerum, ex. gr., *epistolæ exemplaria*, etc., pro una epistola, uno exemplari significando adhibere soleat, ut vidimus annot. 3 in epist. 43 (Col. 664, 1) et 7 in epist. 45 (Col. 853 *) hic quoque laudatis vocibus pluralis numeri unum canonem quartum ejusdem Sardicensis concilii indicasse dicendus est, eo quod tunc unum canonem vetus interpret Græcus reddidit, ut omnes Græci codices ostendunt. Similiter cum Gallæ Placidia epist. 56 plurali numero allegavit *secundum definitiones Nicæni concilii*, unum canonem quintum Sardicensem innotuit, ut in margine editorum notatur. Porro in editionibus conciliorum ex aliquo Romano codice hic titulus canonis præligitur, qui in tribus Venetis mss. non legitur: *Ἀντίστοιχον ἐνεσθῆναι ἐν τῷ τόπῳ τῶν Καπῶν, ἐν ᾧ διελέθησαν*; nimirum Latine: *Exemplum concilii in loco Novorum, ubi locuti sunt*. Canon vero ad Venetios codices exactus sic effertur: *Γαυδέντιος ἐπίσκοπος εἶπεν*: *Εἰ κρείττα προστεθῆναι ταύτῃ τῇ ἀποφάσει, ἢ τὰ πλεῖρα ἀγιώτους προσεγράψατε, ὅπανικα ἄλλος ἐπίσκοπος καθ' ἑρθεῖ κρείττε ἐπισκόπων καὶ διασπάρτατο ἐν πόλει τῶν Καπῶν κινήθῃαι τὰ τοῦ πράγματος, ὃ δὲ ἕτερος ἐπίσκοπος ἐν ταύτῃ τῇ καθίδρα μετὰ τὸν αἰσχρὸν τοῦ φαυλομένου καθροῦσθαι, παντελῶς ἐν ἑτέρῳ τόπῳ τυπωθῆναι τὰ τοῦ πράγματος μὴ δύνασθαι, εἰ μὴ παρὰ τῶν ἐπιπέων κρείττων δέξεται τὸν ὄρον*. Latine autem sic: *Gaudentius episcopus dixit: Si placet, ut adjiciatur huic sententiæ, quam plenam protulistis; quoties alius (legendum aliquis) episcopus depositus fuerit episcoporum judicio, et proclamaverit ut in civitate Novorum causa agitur, alter autem episcopus in eadem cathedra post appellationem ejus qui videtur esse depositus, omnino in altero loco causam pro firma haberi non posse, nisi illis a iudicibus finem accipiat. Depravatissimum interpretationem ejus Latini canonis quem S. Leo suæ epistolæ subjecit, verus Latinus canon Sardicensis demonstrabit. Hunc proferimus ex his antiquissimis codicibus et collectionibus canonum in quibus cum Sardicensis ex Romanæ Ecclesiæ more Nicæni accenseantur, lectionem inde sumptam eam esse quam Leo suis litteris antehxit, indubium videtur; *Gaudentius episcopus dixit: Addendum est, si placeat, huic sententiæ, quam plenam sanctitatis protulistis, ut cum aliquis depositus fuerit episcoporum eorum episcoporum judicio qui in vicinis locis commorantur, et proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma; alter episcopus in ejus (al. eadem) cathedra post appellationem ejus qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur (quidam codd. addunt in loco ipsius), nisi causa fuerit in judicio Romani episcopi determinata. Nunc si conferas huic verum canonem cum Græca versione quam dedimus, omissionem harum vocum qui in vicinis locis commorantur, et sententiam in fine involutissimam deprehendes: ac propterea voces in urbe Roma perperam redditus ἐν πόλει τῶν Καπῶν, in civitate Novorum, et voces in judicio Romani episcopi redditas παρὰ τῶν ἐπιπέων κρείττων, illis a iudicibus, ita ut Romanæ urbis, ac episcopi mentio nulla sit; quod num casu, an consulto acciderit, alii judicent. Jure itaque editores Romani notarunt; *Hunc canonem simul cum epistola interpretis illius temporis Græcè reddidit satis depravam, et mancunam, sicut et ceteras etiam ejusdem B. Leonis epistolas, quæ in hoc Chalcedonensi concilio sunt insertæ. Jam vero Græcam interpretationem cum Latina ejusdem versione primum exhibebamus; dein subjecimus antiquam editionem Latinam, quæ ex mss. collectionis Chalcedonensis prodiit, licet hæc pro originali Leonis epistola haberi non possit.***

EPISTOLA * XLIII.

AD THEODOSIUM AUGUSTUM.

902 Epistola Leonis ad Theodosium divae memoriae, A per quam rogavit specialem synodum in partibus Italia fieri, et nullo alio in loco; propterea quod sit contraria canonibus secunda synodus Ephesina.

Gloriosissimo et serenissimo Theodosio imperatori LEO episcopus.

Antea et ab initio in iis quae factae sunt synodis tantam nos accepimus fiduciam a sanctissimo Petro et principe apostolorum, ut potestatem habeamus et veritatem vindicandam pro nostra pace, et namque ipsam liceat, cum munita adeo sit, concutere, dum sine mora laesio removeretur. Quoniam igitur concilium episcoporum quod in Ephesina civitate propter Flavianum fieri iussistis, et ipsam laedit fidem, et omnia sauciat Ecclesias . . . . .

Atque haec non ab incerto nuntio nobis cognita sunt, sed ab ipsa quos misimus, religiosissimo episcopo et fidelissimo Hilario diacono nostro, qui quae acta sunt nobis exposuerunt. Quod autem accidit haec habet causam quod non pura conscientia rectoque iudicio secundum consuetudinem si qui conveniunt, de fide et 904 de iis qui decepti fuerunt, sententiam protulere. Cognoscimus enim ad concilium non omnes quos oportebat convenisse, sed alios quidem eiectiones, alios autem intromissiones, qui b praedicti episcopi circumventionem impiis subscriptionibus capti sunt. Talis namque ab ipso prolata sententia, ut omnibus per ipsum Ecclesiae iniuria inferretur. Huiusmodi enim rem valde impiam fideique repugnantem si testes de visu, qui per nos missi sunt, nobis significaverunt. Unde, serenissime imperator, a vestra pia conscientia periculum causa fidei avertere dignare, neque humana praesumptio Christi Evangelio vim inferat. Haec ego, o christianissime et venerabilis imperator, cum iis qui mecum sunt episcopis, sincero affectu cupiens vos ante omnia placere Deo, ad quem ab universa Ecclesia unanimiter pro vestro imperio preces funduntur, ut facias, consilium do, ne forte poenas persolvamus ante tribunal Christi,

901 1 Epistola Leonis ad Theodosium Augustinum, per quam rogavit specialem synodum in partibus Italia fieri, et nullo alio in loco; propterea quod sit contraria canonibus secunda synodus Ephesina.

Τῷ ἐνδοξοτάτῳ καὶ γαληνοτάτῳ Θεοδοσίῳ βασιλεῖ, Λέων ἐπίσκοπος.

Ἐπισημαίνω καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐν ταῖς γενομέναις συνόδοις, τοσαύτην ἡμῖς εὐλαβίαν παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου Πέτρου, καὶ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, ὡς ἔχει τὴν αἰθεντίαν 2 καὶ ἐκδικεῖν τὴν ἀλήθειαν ὑπὲρ τῆς 3 ἡμῶν εἰρήνης, καὶ μηδὲν δύνασθαι ὀχρῆν εὕτως ὑπάρχουσαν παρασάλευν, παραχρῆμα τῆς βλάβης ἀποσεισμένης. Ἐπεὶ οὖν τὸ συνέδριον τῶν ἐπισκόπων, ὅπερ γενέσθαι προστάξατε ἐν τῇ Ἐφῆσῳ 4 πόλει διὰ φλαυιανῶν αὐτὰς καταβάλλετε τὴν πίστιν, καὶ πάσας τραυματίζει τὰς ἐκκλησίας 5 . . . . καὶ ταῦτα ἡμῖν ἔγνωσται οὐ παρὰ ἀβεβαίου τινὸς ἀγγέλου, ἀλλὰ 6 παρ' αὐτῶν τῶν παρ' ἡμῶν ἀποσταλόντων 7 εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου, καὶ τοῦ πιστοτάτου Ἰλάρου τοῦ ἡμετέρου διακόνου, τῶν τὰ πεπραγμένα ἡμῖν ὑφηγησαμένων. Τὸ δὲ συμβάν ταύτην ἔχει τὴν αἰτίαν, τὸ μὴ καθαρῶς συνειδέσθαι, καὶ ὀρθῆ κρίσει κατὰ τὸ ἀληθές, τοὺς συνελθόντας τῇ τε πίστει, 903 καὶ τοῖς πεπλανημένοις τὴν ἀπόφασιν ἐκφωνῆσαι ἔγνωμεν γὰρ, ἐν τῷ συνέδριῳ μὴ πάντας συναλελυθέναι τοὺς ὀφειλόντας, ἀλλ' ἐτέρους μὲν ἐκλεθόντας, ἐτέρους δὲ εἰσοδεθέντας: οἱ τινες τῇ ὑπόψει τοῦ προλεχθέντος ἐπισκόπου 8 ἀσεβῆσαι ἐάλωσαν ἀπογραφαῖς. Τοιαῦτα γὰρ 9 καὶ παρ' αὐτοῦ ἐξενηχησάμεθα ἀκόφασιν, ὡς πάσας δι' αὐτῆς τὰς ἐκκλησίας καταβάλλεσθαι. Ἐφόδρα γὰρ ἀσεβείας, καὶ τῇ πίστει πολεμῶν τὸ τοιοῦτον θρασυμῶν οἱ παρ' ἡμῶν ἀποσταλόντες, ἡμῖν κατεστήμασαν. Ὅθεν γαληνοτάτε βασιλεῦ, τῆς ὑμετέρας εἰσοδοῦς συνεδέστωσιν τὸν κίνδυνον βλαβῆς τῆς πίστεως ἀποσοδεῖσθαι καταξίωσιν. Καὶ μὴ πρόληψις ἀνθρώπων τὸ τοῦ Χριστοῦ εὐαγγελίου βιάσθαι. Ταῦτα ἐγὼ, ὡς χριστιανικώτατε, καὶ προσκυνητὴ βασιλεῦ, μετὰ τῶν σὺν ἐμοὶ ἐπισκόπων, εὐλαβῶς διαθέσει ποθῶν ὑμᾶς πρὸ πάντων Θεῷ ἀρίσκειν, ἢ παρὰ πάσης ἐκκλησίας συμφώνως ὑπὲρ τοῦ ὑμετέρου κράτους διέσειε

legit in textu antiquus interpretas. Hoc loco suspensus sensus lacunam ostendit, quae punctis signanda fuit, tametsi in mss. non apparet. Hic enim mentio aliqua erat inserta Dioscori, qui Ephesino latrocinio praesidens, in causa fuit ut eadem pseudosynodus et silenti laderet et omnes sanciret Ecclesias. Proculdubio, inquam, erat inserta, ut ad eum referantur voces sequentes, τοῦ προλεχθέντος, supradicti episcopi, quae non ad Flavianum, sed ad Dioscorum pertinent. Ita ex mss. Venet. magis clara syntaxis, quam in editis, παρ' αὐτῶν, παρ' ἡμῶν. Paulo post Ἰλαρίου pro Ἰλάρου perperam in eisdem cod. Vulg. et eod. plurali numero, εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων. Cum vero manifestus sit error (quos enim episcopus Julius missus fuit), certa emendatione locum restituumus. Facilis autem librariorum lapsus scribentium an pro eo levissima duarum litterarum mutatione sanatur. Cod. Ven., ἀσεβῆσαι ἀλόντες ὑπογραφαῖς ἐβασίλευσαν.

a Al., 39. Quae autem erat 43, nunc 47. Scripta paulo ante 13 Octob. an. 449. b Id est, Dio-cori episcopi. c Hunc titulum ad mss. Veneta revocavimus. In vulgatis, post Διοντος, additur, Ἐπισκόπου Ῥώμης, et omittantur, τὸν τῆς θείας μνήμης. Alius praeterea titulus in iisdem codd. Ven. subjicitur sic: Ἐπιστολὴ Διοντος ἐπισκόπου Ῥώμης πρὸς Θεοδοσίον βασιλέα περὶ τοῦ τὴν σύνοδον ἐν τοῖς τῆς Ἰταλίας γενέσθαι μέρεσιν. d Ex Vat. cod. Graecus 1455, qui sincerum et integrum textum suggessit. Vulg., διὰ τὸ τοῦτο ὑπεναντίον εἶναι τῶν κανόνων. e Deest καὶ in ms. Ven. f Vulgati, ἡμῶν. Editores Romani in margine, ἰσως ἡμῶν; et ita legit etiam vetus interpres, qui huius capituli exordium e Graeco reddidit, uti in admonitione ostendimus; ac proinde sine trepidatione emendavimus. g In editis, πολεμῶι φλαυιανῶ, perperam; unde Romani emendant in margine; emendationem autem textui inseruimus, quia et contextus exigit, et sic

si hujusmodi rem silentio involvamus. Obsecro igitur coram unius Deitatis inseparabili Trinitate, quæ per ea quæ male acta sunt læditur, quæque vestri est custos imperii, et coram sanctis angelis Christi, ut cuncta maneant intacta, sicut et ante judicium existebant. Expectent autem majus criterium concilii, in quo omnis ex toto orbe episcoporum numerus congregetur; neque sinatis vos de alieno peccato onus sustinere; quod ut manifestius edicamus, urgentis necessitatis timore constringimur. Sed ante oculos proponite beatissimi Petri gloriam communesque cum ipso omnium apostolorum coronas, et martyrum gaudia, quibus non alia fuit causa **906** patiendi, nisi confessio veræ Deitatis, et in Christo ^a perfecta permansio. Quæ confessio cum impie nunc a paucis quibusdam lædatur, omnes nostrarum partium Ecclesiæ, omnesque sacerdotes mansuetudini vestræ cum lacrymis supplicant propter appellationem in Flaviani episcopi libello contentam, ut speciale concilium jubeatis in Italiæ partibus peragi, ut omnis conflictus repellatur vel mitigetur, nihilque devians vel dubium in fide sit; convenientibusque insuper etiam episcopis ab Orientalibus provinciis omnibus, quorum si qui de veritatis via exorbitarunt, salutaribus curationibus in integrum revocentur, et hi quorum est causa gravior, vel consiliis acquiescant, vel ab una Ecclesia excindantur: ita ut necessarium sit et eadem servare quæ Nicænus canon et quæ constitutio totius orbis episcoporum præcipit, secundum catholicæ Ecclesiæ consuetudinem et nostrorum Patrum liberam fidem, per quam serenitas vestra stabilitur. Iis enim qui Ecclesiam lædunt, expulsis, vestrisque provinciis jure, quod justum est, potentibus, atque vindicta adversus hæreticos exercita; vestrum etiam imperium Christi dextera defendetur.

βλαπτόντων τὴν ἐκκλησίαν ἀπελαθόντων, καὶ τῶν ὑμετέρων ἐπαρχῶν ἀπολαουουσῶν τοῦ δικαίου, καὶ τῆς κατὰ τῶν αἱρετικῶν ἐκδικήσεως γενομένης, καὶ τὸ ὑμέτερον βασιλεῖον τῇ δεξιᾷ τοῦ Χριστοῦ σκεπασθεῖν.

907 EADEM EPISTOLA

^b AD THEODOSIUM AUGUSTUM.

Uti prodiit ex mss. Latinis collectionis Chalcedonensis.

^c SYNOPSIS. — I. *De Ephesino latrocínio conqueritur apud imperatorem.* — II. *Postulat ut in eodem statu res maneant quo ante pseudosynodum erant.* — III. *Supplicat ut concilium intra Italiam celebrari jubeat imperator.*

Gloriosissimo et clementissimo THEODOSIO Augusto
LEO episcopus.

CAP. I. — Olim et ab initio in concilii celebratis

^a Leg. *perfectæ* seu *veræ humanitatis*. Vide annot. 3 (*infer.*, ²) in textum Græcum.

^b Etsi Latinus textus hujus epistolæ quam hic proferimus continetur in mss. Latinæ collectionis Chalcedonensis, in quibus originales plerumque Leonis epistolæ describuntur, non esse tamen textum originalem, sed partim versionem ex Græco, partim transumptum ex epistola sequenti 44 in admonitione ostendimus. Invenitur etiam hæc epistola in cod. Grimano collect. 18 et in ms. Veneto collect. 22 qui e Chalcedonensi collectione plura receperunt.

^c In mss. collect. Chalcedon. hic titulus legitur: *Epistola sanctissimi archiepiscopi Romæ Leonis ad imperatorem Theodosium, qua rogavit speciale concilium in Italia fieri, et non in alio loco, eo quod contra-*

ἀναπέμπονται, συμβουλεύω· μή ποτε δίκας ὑφίξωμεν ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, τὸ τοιοῦτο παρασιωπήσαντες· Δίομαι τοιγαροῦν ἐνώπιον τῆς μιᾶς θεότητος τῆς ἀχωρίστου τριάδος, τῆς ἀδικουμένης διὰ τῶν κακῶς πεπραγμένων, φύλακος ὑπαρχούσης τῆς ὑμετέρας βασιλείας, καὶ ἐνώπιον τῶν ἁγίων ἀγγέλων τοῦ Χριστοῦ, ἵνα πάντα μείνωσιν ἁρράγῃ, καθὼς καὶ πρὸ δίκας ἐτύγχανε· περιμείνωσι δὲ τὸ μείζον τῆς συνόδου κριτῆριον, ἐν ᾗ ὁ πᾶς ἀριθμὸς τῶν ἐπισκόπων ἐκ πάσης τῆς οἰκουμένης συνάγεται. Καὶ μὴ συγχωράσθε ἡμᾶς τῶ ἐτέρων πταίσματι βάρως ὑπομείνα. Ὅπερ σαφέστερον εἰπεῖν ἀναγκῆς ἐπιειγούσης τῇ δέει κρατούμεθα. Ἄλλὰ λαβεῖν πρὸ ὀφθαλμῶν, τοῦ μακαριωτάτου Πέτρου τὴν δόξαν. καὶ τοὺς κοινούς στεφάνους σὺν αὐτῶ πάντων τῶν ἀποστόλων, καὶ τὰς τῶν μαρτύρων χαράς, οἷς οὐ γέγονεν

Β *ἑτέρα τις αἰτία τοῦ παθεῖν, εἰ μὴ ἡ ὁμολογία τῆς ἀληθοῦς θεότητος, καὶ ἡ ἐν Χριστῷ τελεία διαμονή. Ἦς τινος ὁμολογίας ἀσθεῶς ὑπὸ τινων νῦν ὀλίγων καταβλαπτομένης, πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἡμετέρων μερῶν, καὶ πάντες οἱ ἱερεῖς, τὴν ὑμετέραν ἡμερότητα μετὰ θαυρῶν ἰκετεύουσι κατὰ τὴν αἴτησιν τοῦ λεβίλλου φλαυιανοῦ τοῦ ἐπισκόπου· ὥστε κλιθεῖσαι ἰδικῶν σύνοδον ἐν τοῖς τῆς Ἰταλίας ἐπιτελεσθῆναι· ὅπως πᾶσα ἐναντιότης ἐκβληθεῖα ἢ καταπραυνθῆσιν, καὶ μηδὲν ἢ παρελκῶν, ἢ ἀμφίβολον ἐπὶ τῇ πίστει· συνεργουμένων ἔτι καὶ τῶν ἐπισκόπων ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχῶν· ὧν εἴ τινες ὑβρεῖς κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας ὄφλησαν, σωτηριώδεις θεραπείας εἰς τὸ ὀλόκληρον ἀνακληθῶσι, καὶ οὔτοι, ὧν ἔστιν αἰτία βαρυτέρα, ἢ διὰ τῆς συμβουλίας ἡσυχάσωσιν ἢ ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐκκλησίας ἱκοπῶσιν. Ὡστε*

Κ *καὶ ταῦτα ἀναγκαῖον παραφυλάξαι, ὅσα ὁ ἐν Νικαίᾳ κανὼν παρακελεύεται, ὅσα τε ὁ ὅρος ὁ ἀπὸ πάσης τῆς οἰκουμένης τῶν ἐπισκόπων κατὰ τὸ ἔθος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἡμετέρων πατέρων ἑλευθέραν τὴν πίστιν· δι' ἧς ἡ ὑμέτερα γαληνότης συνίσταται. Τῶν γὰρ*

tantam nos percepimus a beato Petro apostolorum principe fiduciam, ut auctoritatem habeamus ad veritatem pro nostra pace defendendam: quatenus nulli liceat sic eam munitam in aliquo commovere, dum repente læsio removetur. Igitur quia concilium episcoporum quod propter Flavianum in Ephesina civitate fieri præcepistis, et ipsi fidei probatur obesse, et omnes Ecclesias vulnerare; . . . . Et hæc a nobis comperta sunt non incerto nuntio, sed ab ipsis

ria sit canonibus secunda synodus Ephesina.

^d Sic plures nostri et Baluzii codd. Alias, *beatissimo*.

^e De lacuna hujus loci vide annot. 5 in textum Græcum hujus epistolæ (*inferius* ²)

¹ Editores Rom. in margine, *ἵσως, ἀρραγῇ.*

² In margine iidem editores *ὑμᾶς*; et sic legendum.

³ Editores Romani in margine, *καὶ τὰς ἀληθοῦς ἐν Χριστῷ ἀνθρωπότητος, et veræ in Christo humanitatis*, quam Eutyches negabat.

⁴ Ita codd. Græc. Vat. 1453 et Ottob. 29. Erat in vulgatis, *οἱ τινες ὑβρεῖς.*

⁵ Hic aliquid involutum apparet, et forte lacuna aliqua. Clarius in epist. 44 Leonis mens elucescit.

reuerendissimis episcopis qui a nobis missi sunt, et fidelissimo rerum quæ gestæ sunt narratore Hilario diacono nostro. Hæc autem ideo culpa processit, eo quod non pura conscientia et recto iudicio secundum consuetudinem hi qui collecti sunt de fide et errantibus protulerunt. In ipso autem iudicio non omnes qui conuenerant interfuisse cognouimus. Nam alios rejectos, alios didicimus intrinsecos, qui pro supradicti sacerdotis arbitrio impiis subscriptionibus captiuis manus dederunt, et 908 nociturum statui suo scirent, nisi imperata fecissent, talemque ab ipso prolatam esse sententiam, ut in omnes per eam sæuere Ecclesias. Quod nostri ab apostolica sede directi, adeo impium et catholicæ fidei contrarium videntes, nobis significare noscuntur.

CAP. II. — Unde, tranquillissime principum, remouete, quæsumus, a vestræ pietatis conscientia periculum religionis et fidei: ut Christi Evangelio vim non inferat humana præsumptio. Ecce ego, christianissime et venerabilis imperator, cum sacerdotibus meis implens erga reuerentiam clementiæ vestræ sinceri amoris officium, cupiensque vos per omnia placere Deo, cui pro vobis ab Ecclesia supplicatur, ne ante tribunal Domini, rei de silentio iudicemur, obsecramus coram unius Deitatis inseparabili Trinitate, quæ tali facto læditur, cum ipsa vestri sit custos et auctor imperii, et coram sanctis angelis Christi, ut omnia in eo statu esse iubeatis, in quo fuerunt ante omne iudicium, donec major ex toto orbe sacerdotum numerus congregetur; nec alieno peccato patiamini vos gravari: quia, quod necesse est nos dicere, veremur ne cuius religio dissipatur,

indignatio provocetur. Præ oculis habete, et tota mentis acie reuerenter aspiciate beati Petri gloriam, et communes cum ipso omnium apostolorum coronas, cunctiorumque martyrum palmas, quibus alia non fuit causa patendi, nisi confessio veræ Divinitatis et veræ humanitatis in Christo.

CAP. III. — Cui sacramento, quia impie nunc a paucis imprudentibus obuiatur, omnes partium nostrarum Ecclesiæ, omnes mansuetudini vestræ cum gemitibus et lacrymis supplicant sacerdotes, ut quia et nostri fideliter reclamationum, et eisdem libellum appellationis Flavianus episcopus dedit, generalem synodum iubeatis intra Italiam celebrari, 909 quæ omnes offensiones ita aut repellat, aut mitiget, ne ultra aliquid sit vel in fide dubium, vel in charitate divisum; convenientibus utique Orientalium provinciarum episcopis, quorum si qui superati minis atque injuriis a veritatis tramite deviarunt, salutaribus remediis in integrum revocentur: ipsique, quorum est causa durior, si consiliis melioribus acquiescant, ab Ecclesiæ unitate non excidant. Quam autem post appellationem interpositam hoc necessariæ postuletur, canonum 910 Nicææ habitorem decreta testantur, quæ a totius mundi sunt sacerdotibus constituta. Favete catholicis vestro more parentumque vestrorum, date defendendæ fidei libertatem. Cum enim Ecclesiæ causas, tum regni vestri agimus et salutis, ut provinciarum vestrarum quieto jure potiamini. Defendite contra hæreticos inconcussam Ecclesiæ statum: ut et vestrum Christi dextera defendatur imperium. Datum tertio idus Octobris, Asturio et Protogene viris clarissimis consulibus.

EPISTOLA I XLIV.

AD EUMDEM THEODOSIUM AUGUSTUM.

SYNOPSIS. — I. Pseudosynodum Ephesinam, cum privatis odiis favet, omnia perturbasse in Ecclesia; ab ea apostolicæ sedis scripta rejecta; omnia vi acta esse; Hilarem unum vix evasisse, ex legatis qui contradixerunt; nunquam a sede apostolica recipiendam istam synodum. — II. Omnia usque ad majorem synodum in eo-

Confer annot. 2 (Col. 822, 3) in eundem textum Græcum; ubi hujus loci errorem deteximus historicæ veritati contrarium, quem vetus hujus loci interpres Latinus, postpositis præterea vocibus, qui a nobis missi sunt, quæ in Græco textu præmittuntur, ita confirmavit et involvit, ut qui error in Græco facile detegi et emendari potest, in ejusmodi versione Latina nullo modo possit. Notandum insuper est titulum reverendissimi, quem S. Leo episcopis nunquam tribuit, interpreti referendum esse, qui vocem Græcam εὐλαβεστάτων sic Latine reddidit, cum alias reddi etiam soleat religiosissimus.

Crabbus et editio Antwerp. an. 1583, erratibus. Ita etiam secunda manu in ms. Veronensi 57. In editione Labbei, erratis.

Id est Dioscori Alexandrini, qui in lacuna annot. 5 (supra 2) iudicata nominatus proculdubio fuit, uti nominatur in epistola sequenti.

Quesnellus cum anterioribus editis, dederunt, quod nociturum. Nostrorum et Baluzii codicum lectionem, quæ probatur etiam in epistola sequenti, anteponendam credidimus.

Sic meliores codices et Græcus textus, ex quo hæc pauca hujus capituli verba reddita fuerunt. Quesnellus cum editis Leonis et nonnullis mss., tranquillissimi.

Retinimus vulgatam lectionem, nulli licet codi-

ces suffragentur. Nam quod est in mss., *Ista ego, vel Ista ergo, Istum ego, vel Istum ergo*, cum contextu Latino hujus epistolæ nullo modo congruit, uti congruit *Hæc ego* in textu Græco: et aliunde certum sit collectorem Latinum hæc excerptisse ex epist. 44, ubi *Ecce ego* legitur.

Edit. Concil.: sic consiliis melioribus acquiescant, ut ab Ecclesiæ unitate.

Sic plerique codices, uti etiam in epistola sequenti. Quesnellus, causam; aliæ editiones Leonis: causa statum regni vestri agimus, et salutis.

Hanc chronicam notationem non esse hujus epistolæ propriam, sed a collectore Latino cum aliis multis tractatam ex epistola sequenti, in præmissa admonitione demonstravimus.

Al. 40. Quæ autem antea 44 erat, nunc 48. Scripta 13 Octob. an. 449.

Exstat hæc epistola in mss. collect. 5 llisp. Isid. 13, 17 et 19, usque ad 24, et apud Sichardum.

In tabul. collect. 5, cap. 86, hic titulus legitur: *At Theodosium imperatorem, ut rescissa synodo Ephesina in Italia concilium ejus consensu debeat celebrari. In llisp. et Isid. ac exinde in editis ante Quesn.: De secunda synodo Episcoporum pravo intellectu adjuncta est: unde hortatur eundem Augustum, ut prisca fidei constitutio ab eis non violetur; sed Dei sacerdotes totius*

dem statu permanere postulat a Theodosio cum omnibus Occidentalibus. — III. Generalem intra Italiam synodum petit.

Leo episcopus, et sancta Synodus, quæ in urbe Romæ convenit, Theodosio a Augusto.

Cap. I. — Litteris clementiæ vestræ, quas dudum ad beati Petri apostoli sedem pro catholicæ fidei amore misistis, tantam fiduciam sumpsimus defendendæ per vos veritatis et pacis, ut in causa tam simplici, 911 tamque munita nihil putarem posse existere, quod noceret; præsertim cum ad episcopale concilium, quod haberi apud Ephesum præcepistis, tam instructi sint missi, ut si scripta quæ vel ad sanctam synodum, vel ad Flavianum episcopum detulerunt, episcoporum publicari auribus Alexandrinis permisisset antistes, ita manifestatione purissimæ fidei, quam divinitus inspiratam et accepimus, et tenemus, omnium concertationum strepitus quiescisset, ut nec imperitia ultra desperet, nec occasione nocendi æmulatione reperiret. Sed dum privatæ causæ religionis exercentur obtentu, commissum est impietate paucorum, quod universam Ecclesiam vulneraret. Comperimus enim, non incerto nuntio, sed fidelissimo rerum, quæ gestæ sunt, narratore Hilario diacono nostro, qui vix, ne subscribere per vim coereretur, effugit, convenisse ad synodum plurimos sacerdotes, quorum utique frequentia consultationi et iudicio profuisset, si is qui sibi locum principem vindicabat, sacerdotalem moderationem custodire voluisset; ut, sicut moris est, omnium sententiis ex libertate prolatis, id tranquillo et æque constitueretur examine, quod et fidei congrueret, et errantibus subveniret. In ipso autem iudicio non omnes qui convenerant, interfuisse cognovimus. Nam alios reiectos, alios didicimus intronissos, qui pro supradicti 913 sacerdotis arbitrio, impiis subscriptionibus captivas manus dederent, et neciturnum statui suorum velrent, nisi imperata fecissent; talemque ab ipso

orbis coadunentur. Tandem in mss. Latinis collectionis Chalcedon. concinente plerumque Græco textu; Epistola alia sanctissimi archiepiscopi Romæ Leonis ad imperatorem Theodosium culpans Ephesinum concilium, quod adversus sanctissimum Flavianum factum est, potentis aliud concilium in partibus Italiæ celebrari.

a Vulgati addunt semper, quod ex omnibus nostris codicibus delevimus. In mss. collect. Chalcedon. hæc inscriptio præfigitur: Gloriosissimo et clementissimo Theodosio Augusto Leo episcopus, et sancta synodus, quæ in urbe Roma convenit. In ms. Florentino collect. 13: Leo urbis Romæ episcopus, et omnes episcopi pro sancta religione in eadem urbe congregati Theodosio Augusto. Plures quidem episcopos convenisse Leo indicat. epist. 61, cap. 1, ubi de hæc synodo ait: Quæ ad nos frequens convenerunt.

b Quesnellus, instructi sunt. Anteriorum edit. Ictionem pluribus et potioribus nostris codicibus confirmatam, uti meliorem revocavimus.

Editi ante Quesn. cum mss. collect. 24, congregationum; et in margine, concertantium.

d Mss. Vat. Hisp. et Isid., narrante.

e Vulgati ante Quesn. cum Merlino, collationi. Codd. Hisp. et Isid., consolationi.

f Ratisp. et mss. collect. 24 omittunt pro.

A Τῆς φιλαθρομοσιότητος καὶ φιλοπνεύματος Θεοδοσίου Ἀυτοκράτορος, Δέου ἑπισκόπου, καὶ τῆς ἁγίας συνόδου, ἣ ἐστὶ τῆς Ῥωμαίων πόλεως συναχθεῖσα.

Τοῖς γράμμασι τῆς ὑμετέρας φιλοφροσύνης ἐντυχίνετε, οἷς περ πρώην εἰς τὴν καθέδραν Πέτρου τοῦ μακαριωτάτου ἀποστόλου πόθῳ τῆς καθολικῆς πίστεως ἐπέμψατε, τοσαύτην παρρησίαν ἐλάβομεν εἰς ἐκδίκησιν τῆς δι' ὑμῶν ἀληθείας, καὶ τῆς εἰρήνης, ἵνα ἐν πράγματι οὕτως ἀπλουστερῶς, καὶ 912 ἀσφαλεῖ, μηδὲν ἠρησώμεθα δύνασθαι καινοτομηθῆναι πρὸς βλάβην μάλιστα ὅταν εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν κριτήριον, ὅπερ ἐν τῇ Ἑφesiῶν συναχθῆναι προσετάξατε, οὕτως ἀσφαλεῖς ἀπεστάλησαν, ὡς, εἰ τὰ γράμματα, ἃ πρὸς τὴν σὺνδον, καὶ πρὸς Φλαυιανὸν τὸν ἐπίσκοπον διεπεμψάμεθα, τῶν ἐπισκόπων ταῖς ἀκοαῖς δημοσιεῦθῆναι ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος συνεχώρησεν, οὕτω τῇ φανερότητι τῆς καθαρᾶς πίστεως, ἣν τινα θείδεν, ἠμπνευσθεῖσαν καὶ παραλάβομεν, καὶ φυλάττομεν, πᾶσα φιλοεικία, καὶ ταραχὴ ἡσύχασεν ἅν' ἵνα μὴ τῇ ἀπαιδευσίᾳ παραιτέρω παρεφρόνησῃ, μὴτε ἀφορμὴν βλάβης ἢ ἀφροσύνην εἴδῃεν. Ἄλλ' ὅταν τὰ ἴδια πράγματα τῆς Ἐκκλησίας ἀφορμῇ ἐγυμναζέτο, ἐταλμῆθαι δι' ὀλίγων ἀσθεῖας, ὅπερ τὰς ἀκαταχθῆσαι Ἐκκλησίας ἐτραυμάτισε. Μεμαθήκαμεν γὰρ οὐχὶ ἀδόλῳ φήμῃ, ἀλλὰ βεβαίῳ διαγγελάματι διὰ Ἰλάρον τοῦ ὑμετέραν διακόνου, ὅς τις πείρουε διὰ τὸ μὴ ἀναγκασθῆναι βίαιως ὑπογράφειν καὶ ἐπίσθῃμεν μὲν ἐν τῇ συνόδῳ συναλλεῖν πλείστους ἐπισκόπους· οἱ δὲ ἀλλὰ τῇ χροσσίμῃ συγχρησάμενοι ἐν τῷ κριτηρίῳ συμβαλέσθαι ὑδυνάστατον, εἰ ἐκείνος, ὅς τις ἰαντῶ τόπον ἔρχαντας ἐξεδίκησεν, ἐπισκοπικῆν ἐπιεικειαν φυλάξει ἡσύχῃ, ἵνα, ὡς τὸ ἔθος ἔχει, πάντων ἑλευθερίως προεινεχθεῖσῶν τῶν ἀποφάσεων, ἐκείνο ἡσύχῳ καὶ δικαίᾳ ἐρθεῖ διαγνώσει, ὅπερ καὶ τῇ πίστει συνέτρεχε, καὶ τοῖς πληκταμένους συνεβάλλετο· ἐν αὐτῇ γὰρ τῇ κρίσει οὐ πάντας, οὐκ ἀναλλεῖν συνίνα μεμαθήκαμεν εἰσαχθέντας, οἱ τῶν κατὰ γνώμα 914 τοῦ προλεχθέντος

e Mss. Vat. Hisp. et Isid., et nocituros. In edit. Concil. et codd. collect. 21, quod nociturnum.

f In marg. edit. Rom., ἵσως, τῶν.

g In marg. edit. Rom.: ὡς τε νομίζου ἐν οὕτως ἀπλῶ καὶ ὠχυρωμένῳ πράγματι μηδὲ εἶναι δύνασθαι βλάβην ἐπιφέρειν, μάλιστα ἐκεῖ εἰς.

h Ms. Ven., ἠμπνευσθεῖσαν ἦν καί.

i In marg. edit. Rom., ὡς τε μὴ τῶν ἀπαιδευσίαν παραιτέρω παραφροσύνῃν, μὴτε τὸ ἐξολότυπον ἐξευρίσκειν ἀφορμὴν βλάβος.

k In marg. edit. Rom., ἦν δὲ ἐνπροσχηματικῆς εἰς εἰδίαν ἰδίαν πραγμάτων ἀκακιστικῶν ἐπράχθη δι' ἀσθεῖας ὀλίγων.

l Cod. Ven., τὰ ἴδια πράγματα.

m Ms. Ven., ἀσθεῖα; atque ita in marg. etiam edit. Rom. annotatur: Cur vero sane non videmus.

n In marg. edit. Rom., μόγις περ.

o In marg. edit. Rom., ὡν ὀλίγου ἢ πλεθροῦ συνάντησεν ἢ πρὸς συμβουλίαν καὶ κρίσιν, εἰ ἐκείνος.

p Cod. Ven., corruptis-ime, ἵνα, ὡς τὸ ἔθος ἔχει, πάντων ταῖς ἀποφάσεων ἑλευθερίως προεινεχθεῖσῶν, ἐκείνο.

q In marg. edit. Rom., ἵσως, ἑλευθέρως.

r In marg. edit. Rom., οὐ πάντας τοὺς συναλλεῖν συνίνα μεμαθήκαμεν· τοὺς μὲν γὰρ ἐκβληθέντας ἐμαθήκαμεν, τοὺς δὲ συναχθέντας, οἱ τῶν.

prelatam esse sententiam, ut dum homo unum impo-
 nitur, in omnem Ecclesiam ^a extirpetur. Quod nostri
 ab apostolica sede directi adeo impium et catholicam
 fidei contrarium esse viderunt, ut ad consentiendam
 nulla potuerint oppressione compelli; constantique
 in eadem synodo, ut decuit, ferrius potestati, nequa-
 quam id quod constituobatur eadem apostolicam re-
 cepturam; quoniam revera omnia Christianae fidei
 sacramenta, quod abest a temporibus vestrae pieta-
 tis, ^b excinditur, nisi hoc scoleltasimum facimus,
 quod cuncta sacrilegia excedit, aboleatur.

Cap. II. — Quia vero diabolica nequitia subtiliter
 fallit incautos, et ita quorundam imprudentium per
 similitudinem pietatis illudit, ut pro salubribus per-
 suadent positura, removato, quemsumus, a vestra
 pietatis conscientia periculum religionis et fidei,
 quodque in saecularibus negotiis legum vestrarum
 equitate conceditur, in rerum divinarum pertracta-
 tione praestata: ut Christi Evangelio via non inferat
 humana praesumptio. Ecce ego, Christianissime et
 venerabilis imperator, cum consacerdotibus meis
 implens erga reverentiam clementis vestrae ^c sinceri
 amoris officium, cupiensque vos placere **15** per
 omnia Deo, cui pro vobis ab Ecclesia supplicatur,
 ne ante tribunal ^d Christi Domini rei de silentio judi-
 cemur, obsecramus coram unius Deitatis inseparabili
 Trinitate, quae tali facto laeditur, cum ipsa vestri sit
 custos et ^e auctor imperii, et coram sanctis angelis
 Christi, ut omnia in eo statu esse jubeat, in quo
 fuerunt ante omne iudicium, donec major ex toto
 orbe sacerdotum numerus congregetur. Nec alieno
 peccato patiamini vos gravari: quia quod necesse est
 nos dicere, veremur, ^f ne ejus religio dissipatur,
 indignatio provocetur. Prae oculis habete, et tota
 mentis acie reverenter asplicite beati Petri gloriam,
 et communes cum ipso omnium apostolorum coronas,
 cunctiorumque martyrum palmas, quibus alia non fuit
 causa patiendi, nisi confessio verae divinitatis et verae
 humanitatis in Christo.

Cap. III. — Cui sacramento quia imple nunc a paucis
 imprudentibus obviatur, omnes partium nostrarum
 Ecclesiae, omnes mansuetudini vestrae cum gemitibus
 et lacrymis supplicant sacerdotes, ut quia et nostri
 fideliter reclamant, et eisdem libellum appellationis
 Flavianus episcopus dedit, generalem synodum
 jubeat intra Italiam celebrari, quae omnes offension-
 nes ita aut repellat aut mitiget, ne aliquid ultra sit

Α επιστόλου τῆς ἀποστολικῆς ἀρχιεπισκοπῆς τῆς
 χειρὸς ἐπιπέμπου. ἤδωκεν γὰρ βλαβερὸν τοῦ λόγου
 ἀδελφὸν ἀξίωμα εἶναι, εἰ μὴ τὰ κεινοῦσθαι πεποιθῆται.
 Τοιοῦτον δὲ παρ' αὐτοῦ γοῖσθαι τῆ ¹ ἀράσσει, ἐν ἑνὶ
 ἀνθρώπῳ ἀδελφῶν ἐπιγορεύου, κατὰ κάσους τῆς ἐκκλη-
 σίας χυλοκαθῆ. Ὅσοι οἱ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς
 καθέδρας ἀκουσθέντες, ² τοσοῦτοι ἀσεβεῖς ἰδόντες ἐπὶ
 τῆ συγκραθῆσαι, μηδὲ μὴ πατανοῦσαι δυναθῆσαι συγκα-
 ταθῆσαι. Ὡστε μετὰ παβρύσις ἐν ἀπὸ τῆ συνόδου
 διαμπεύραντο, εὐδαμῶς τοῦτο τὸ παρ' αὐτῶν δογματι-
 σθῆν, θῆνασθαι πᾶμπαν θῆνασθαι τὴν ἀποστολικὴν κα-
 θέδραν. ἔτι ὡς ἐλήθη κάσους τῆς καθολικῆς πίστεως τὸ
 μυστήριον, ὅσοι ἀπὸ τῶν καιρῶν τῆς ἡμετέρας
 εὐσεβείας, οὐχῆσθαι, εἰ μὴ αὐτὴ ἡ χαλοκωτάτη πρῆξαι,
 ἔτι κάσους ἀσέβειαν ³ ὑπερβάλλει, ἔκαλειφθῆσι. Ἄλλ'
 ἐπιστὴ ἡ διαβολικὴ πικροῦργια, λεπτομερῶς ἀπατάσσει
 τοὺς ἀρελοτέρους, τῆ τρέπω τοῦτῃ τὴν ἀπαδευσίαν
 ἐπὶ ἀσέβειαι τῆς εὐσεβείας ἀπατῆν ἐπεχείρησεν, ἔνα
⁴ ἀπὸ τῶν ὑγιανόντων τὰ βλαβερὰ συμθυλοῦσθαι ἀπο-
 κινῶσθε, παρακαλοῦμεν, ἀπὸ τῆς συνειδήσεως τῆς
 ἡμετέρας εὐσεβείας τὸν κίνδυνον τῆς θρησκείας, καὶ τῆς
 πίστεως· καὶ ὅσοι ἐπὶ τοῖς κοσμικοῖς πράγμασι τῆ ἰσθ-
 τῆ τῶν ἡμετέρων νόμων συγχωρεῖται, καὶ ἐν τοῖς
 θεῖοις θέγμασι σπαφάμενοι παράσχετε. Ἐνα τῷ εὐαγγε-
 λίῳ τοῦ Χριστοῦ βίαν μὴ ⁵ ἐπιπέγη ἡ ἀνθρωπῖνα προ-
 πῆται. Ἰδοῦ γὰρ ἐγὼ, Χριστιανὴ καὶ αἰδέσιμῃ βασιλεῦ,
 μετὰ ⁶ τοῦ συλλειτουργοῦ μου πληρῶν τὰ περὶ τὴν αἰδῶ
 τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας, καθαρῶ πῶδῳ ⁷ ποιῶμαι τὴν
 διακονίαν, ἐπιθυμῶν ὑμῶς **10** ἐν πᾶσι ἀρεταῖς Θεοῦ·
 πρὸς δὲ ὑπὲρ ὑμῶν αἱ ἐκκλησίαι καταθῆσθαι, μὴ ἐπὶ τοῦ
 βῆμασι τοῦ κυρίου αἰτίοι τῆς σιωπῆς κριθῶμεν· παρα-
 κλοῦμεν ἐνῶπιον τῆς μᾶς θεότητος τῆς ἀδικαίρου
 τριῖδος, ⁸ ὅτις φύλαξ εὐσεβείας ἡμετέρας, καὶ ἀσέβειας
 βασιλείας, καὶ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ, πάντα ἐν
 τῆ ἀπὸ καταστάσει εἶνα κελύσσει, ἐν ᾗ γεγῶσαι πρὸ
 πίστεως κρήσους, ⁹ ἔνα ἂν ἐν παντὸς τοῦ κόσμου μείζων
 ἀριθμὸς συναχθῆι τῶν ἐπισκόπων· μᾶτε μὴ ἄλλοτρία
 ἀμαρτίαι ἀνίχισθε ἑαυτοὺς βαρυνθῆσαι· ἐπειδὴ, ὅσοι
 ἀσφαλίον ἡμῶν ἔστω εἰπέσθαι, διδοῖσθαι, μὴ ἀπ' ἐπιπέου,
 εὐ ἡ θρησκεία βλάπτεται, ἀγανάκτησις παρακαλοῦσθῆσθαι.
 Πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχετε, καὶ τῆ τῆς καρδίας οὐχῆσθαι εὐλα-
 βῶς ¹⁰ προσίχθε τοῦ μακαρίου Πάτρου τῆς θεῆας, καὶ
 τοὺς κοινὸς στεφάνους πάντων τῶν μετ' αὐτοῦ ἀποστό-
 λων, πάντων τε τῶν μαρτύρων τὰ νικητήρια· οἷς οὐ γέ-
 γωνν ἄλλη ἀσφαρμὴ τοῦ πάθους, εἰ μὴ ἡ ὀρολογία τῆς
 ἀληθείης θεότητος, καὶ τῆς ἀληθείης ἐκκαθαρῆσθαι τοῦ
 Χριστοῦ. Ὡ τινι μυστηρίῳ ἐπειδὴ νῦν ἀσεβῶς ἀπὸ ὀλι-

^a Vulg. Leonis ante Quos. cum mss. collect. 21, *ante videretur*.
^b Edit. Concil. cum iisdem mss., *excluditur*. Post *paucos* quidam codices, *aboleatur*.
^c Ratisp., *sinceritatis officium*.
^d Codd. Veron. 57, utriusque Vindebon. et Ratisp. *delect Christi*.
^e Vulg. Leonis anteriores Quosnello cum mss. col-
 lect. 24, *ausuris*; et postea, *in eo statu manere ju-
 beatis*.
^f Mss. Vat. Hisp., *laud.* et Vat. collect. 41, *ne si
 hac religio dissipetur, in vos indignatio provocetur*.
¹ In marg. edit. Rom., *ἵσως ἀπέσσει*.
² In marg. edit. Rom., *τοσοῦτοι εἶδον ἀσεβῆς καὶ τῆ*

καθολικῆ πίστεως ἐκκρίσθαι, ὅσοι μηδὲ μὴ δυναθῆσαι πρὸς
 τὸ συγκαταθῆσαι πικροῦργια προσθῆσθῆσαι.
³ Ms. Ven. et in marg. edit. Rom., *υπεβάλλει*.
⁴ Ms. Ven. et edit. Rom. ad marg., *ἐπίρ*.
⁵ Ἐπιπέγη emendavimus cum mss. Vat. Graec. 1453
 et Ottob. 29, pro eo quod erat in vulgatis *ἐπιπέγηται*.
⁶ In marg. edit. Rom., *τῶν συλλειτουργῶν μου L*.
⁷ Ita in ms. Ven. In vulgatis errore operarum,
 ποιῶμαι.
⁸ In marg. edit. Rom., *ἔτι τῶ νῦν γεγῶσθαι ἀμυσθῆσαι,
 φύλαξ*.
⁹ Ms. Ven., *ὡς ἐν παντός*. In marg. *itidem edit.*
 Rom., *ὡς ἂν*.
¹⁰ In marg. edit. Rom., *ὄσως*.

vel in fide dubium, vel in charitate divisum: con-
 nientibus utique Orientalium provinciarum episcopis:
 quorum si qui superati iniuriis^a atque injuriis a veritatis
 tramite deviarunt, 917 salutaribus remediis in inte-
 grum revocentur; ipsique quorum est causa durior,
 si consiliis melioribus^b acquiescant, ab Ecclesiæ
 unitate non excidant. Quam autem post appellationem
 interpositam hoc necessarie postuletur, ^c canonum
 Nicææ habitorum decreta testantur, quæ a totius
 mundi sunt sacerdotibus constituta, quæque subter
 annexa sunt. Favete catholicis vestro more, paren-
 tumque vestrorum. Date defendendæ fidei libertatem,
 quam salva clementiæ vestræ reverentia, nulla vis,
 nullus poterit, mundanus terror auferre. Cum enim
 Ecclesiæ^d causas, tum regni vestri agimus et salutis,
 ut provinciarum vestrarum quieto jure potiamini.
 Defendite contra hæreticos inconcussam Ecclesiæ
 statum, ut et vestrum Christi dextera defendatur
 imperium. Datum ^e III idus Octobris, Asturio et Pro-
 togene viris clarissimis consulis.

κασιν ἦν τενα, σωζομένης² τῆς αἰδοῦς τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας, οὐδεμία βία, οὐδεμία κοσμικὴ ἀπειλὴ δυνή-
 σεται ἀποκηῆσαι. Ὅταν γὰρ τῆς ἐκκλησίας τὰ δόγματα γυμνάζωμεν, τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας, καὶ σωτηρίας
 φροντίζομεν. ἵνα τῶν ὑμετέρων ἐπαρχιῶν ἡσύχῃ δικαιοῦμαι⁴ ἀπολαύητε· ἐκδικήσατε κατὰ κράτος τῶν αἰρετικῶν τὸν
 ἀσάλευτον τῆς ἐκκλησίας θεσμόν· ἵνα καὶ τῆς ὑμετέρας βασιλείας τῇ δεξιᾷ τοῦ Χριστοῦ ἐκδικηθεῖν τὸ κράτος.

EPISTOLA I XLV.

AD PULCHERIAM AUGUSTAM.

^b SYNOPSIS. — I. *Mittit exemplar epistolæ a se ad eam scriptæ ante synodum.* — II. *Pseudosynodi infesta gesta*

^a Vat. collect. 11 et tres codd. collect. Chalcedon.,
 aut injuriis. Mox salubribus remediis in tribus nostris
 et duobus Baluzii mss. ejusdem collect. Chalcedon.

^b Vat. Hisp., et Isid., *acquiescent.... non excedant.*
 Codd. collect. 24, *non discedant.* Vat. 546 collect.
 21: *Sic consiliis melioribus acquiescant, ut ab Eccle-
 siæ unitate non discedant.*

^c In hæc Leonis verba hanc notationem Quesnel-
 lus subjicit: « Canones Nicænos, quos sub finem hu-
 jus epistolæ allegat Leo noster, quosque subter an-
 nexos dicit, alios non esse quam Sardicenses merito
 suspicantur viri eruditi. Certum quippe est ex eo-
 rum primum ac potissimum auctoritate jus appella-
 tionum Romanis pontificibus esse assertum, eosdem-
 que sæpe sæpius nomine Nicænorum canonum fuisse
 adornatos. Hoc ex Græcis concilii Chalcedonensis
 actis confirmatur, quæ in calce hujus epistolæ sub-
 jectum habent Sardicensem canonem 4, quem dis-
 sertationi nostræ 8 inserimus, ubi de appellatione
 Flaviani ex professo agimus. » Hæc ille, optime
 quidem, quatenus monuit Nicænorum canonum no-
 mine hoc loco intelligi Sardicenses, quos sane in
 pluribus antiquissimis collectionibus Latinis cano-
 nibus Nicænis subjectos sine distinctione ulla, pro
 Nicænis habitos et appellatos fuisse alibi demonstra-
 bimus. Confer admonitionem præmissam epistolæ
 antecedenti num. 8, ubi canonem quartum Sardi-
 censem non huc, sed præcedenti epistolæ in mss.
 Græcis subnexum ostendimus. At falsum est, quod
 addit, ex Sardicensium canonum auctoritate primum
 et potissimum jus appellationum Romanis pontificibus
 esse assertum; quatenus enim hoc jus ex primatu di-
 vine institutionis dimanet, demonstrabimus in ob-
 servationibus ad diss. 5 ipsius Quesnelli part. 1,
 cap. 7.

^d Ita edit. concil. cum potioribus nostris codd.
 Quesnellus cum Vindebon. collect. 5, *causam.* Vin-
 debon. Hisp. erronee, *causa statutum regni vestri.*
 Hic error emendatus fuit in Vat. Hisp. et Isid., *causa
 statutum regni vestri*; quam lectionem antiquiores Leo-

γων ἀφρόνων ἐναντιοῦται, πάντων τῶν μερῶν ἡμῶν αἱ
 ἐκκλησίαι πᾶσαι τῆς ὑμετέρας φιλανθρωπίας καταδόν-
 ται· διὰ τῶν ἐπισκόπων, ἐπειδὴ καὶ οἱ ἡμέτεροι πιστῶς
 ἀντειρήκασιν καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος Φλαυιανὸς ὁ ἐπίσκοπος
 λίβηλλον ἐκλήτου ἐπιδίδωκε, γενικὴν σύνοδον κηλεύσατε
 ἐν τῇ Ἰταλίᾳ συνελθεῖν. Ἡ τις πάντα τὰ προσκόμματα
 οὕτως ἀποκηῆσει καὶ καταπραυνεῖ ἵνα μὴ περαιτέρω
 τί ποτε ἢ περὶ τῆς πίστεως εὐρεθῆ ἀμφίβολον, ἢ ἐν τῇ
 ἀγάπῃ μεμερισμένον· συνερχομένων δηλαδὴ¹ τῶν κατὰ
 τὴν ἀνατολὴν ἐπαρχιῶν ἐπισκόπων ἵνα ὅσοι καταπονη-
 θήντες ἀπειλαῖς, καὶ ὕβρεσιν, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας
 ἐξέλκων. 918 εἰς σωτηρίας παραμυθίαν ὀλόκληρον
 ἀνακληθῶσι· καὶ αὐτοὶ δὲ ὄν ἔστω² ἡ σκληροτάτη ἀπό-
 φασις, ἵαν γνώμαις κρείττοσιν ἐπακολουθήσωσιν, ἀπὸ
 τῆς ἐνότητος τῆς ἐκκλησίας μηδαμῶς ἀποστῶσιν. Ὅπως

γὰρ μετὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦτο ἀναγκαιῶς αἰτούμεν, τῶν
 κατὰ Νικαίαν κανόνων αἱ ψήφοι μαρτυροῦσιν· αἱ τινες
 ἀπὸ τῶν πανταχοῦ τοῦ κόσμου ἐπισκόπων καθιδρύθησαν,
 ὡς περ ὑπετάξαμεν. Συνέλθετε τοῖς καθολικοῖς τῶ ὑμετέρω
 πατρῷ ἔθει, καὶ δότε παρῆρσιαν τῆς πίστεως εἰς ἐκδι-
 κῆσιν.

nis editiones receperunt. Mox eadem editiones, *aga-
 mus.*

^e Quesnellus cum Vindebon. collect. 5 cum utris-
 que nostris Hisp., et cum Vat. Isid. aliisque codd.
 collect. 11 et 21, *idibus Octobris*; sed perperam.
 Cum enim Leo hujus epistolæ exemplar ad Pulche-
 riam miserit una cum epistola sequenti scripta III
 idus Octobris, hæc biduo post data dici nequit. Tres
 codd. collect. Chalcedon. et Quesnellus in margine:
 IV idus Octobris. Lectionem vero ante editorum con-
 firmatam aliis codd. collect. Chalcedon., Ratisp. ac
 Florent. S. Marci, nec non mss. collectionis 24, et
 exemplo Sighardi idcirco prætulimus, quia cæteræ
 epistolæ hac occasione scriptæ ac missæ in Orien-
 tem, III idus signantur; Leo autem in negotiis quæ
 plures epistolas postulabant per eundem hominem
 transmittendas, omnes eodem die notare consuevit.
 Adde quod dies III idus signatus in veteri exemplo
 epistolæ præcedentis, sumptus fuit ex his litteris,
 ut in admonitione probavimus; unde hæc nota chro-
 nica in hac epistola ab antiquo collectore Latino in-
 venta dignoscitur.

^f Al. 41. Quæ autem antea 45 erat, nunc 50. Scri-
 pta 13 Octob. an. 449.

^g Hæc epistola in iisdem collectionibus, in quibus
 anterior, continetur. Græcam vero versionem habem-
 us solum ex Cotelerio tom. I Monument. Ecclesiæ
 Græcæ, pag. 54, nec in ullo nostro Græco ms. repe-
 riri potuimus.

^h In tabula collect. 5, cap. 87, hic titulus tantum
 præfertur *de eodem*, ac in superiori scilicet epistola.
 In Hisp. autem: *Contra eandem secundam Ephesi-
 nam synodum, ut ejus errores in alia synodo retra-
 ctentur.*

ⁱ Supplevimus τῶν ex ms. Ven., quod errore non
 levi excidit a vulgatis.

^j In marg. edit. Rom., *χαλεπώτερα τὰ ἐγγράμματα*,
 εἶν.

^k Ms. Ven., τῆς αἰδῶ.

^l Ms. Ven., ἀπολαύετε.

deplorat. Mittit exemplar epistolæ ad Theodosium scriptæ. Concilium in Italia petit. — III. Legationem apostolicam apud Theodosium Pulcheriæ committit.

919 * LEO episcopus, et sancta SYNODUS, quæ in A **920** τῇ ἐνδοξοτάτῃ καὶ φιλανθρωποτάτῃ θυγατρὶ Πουλχερίᾳ αἰεὶ ἀγούστᾳ, Λέων ἐπίσκοπος καὶ ἡ ἅγια σύνοδος ἡ ἐν Ρώμῃ συναχθεῖσα.

CAP. I. — Si epistolæ ^b quæ in fidei causa per nostros clericos directæ sunt ad vestram pietatem pervenissent, certum est remedium vos his rebus quæ contra fidem factæ sunt, aspirante vobis Domino, præstare potuisse. Quando enim sacerdotibus, quando Christianæ religioni aut ^c fidei defuistis? Sed cum ad mansuetudinem vestram adeo non potuerint pervenire qui missi sunt, ut ad nos vix anus ^d eorum HILARUS diaconus noster fugiens sit reversus, iteranda scripta credidimus. Et ut validiores preces nostræ esse mereantur, ipsorum scriptorum quæ ad clementiam vestram non pervenerunt, ^e exempla subjecimus; amplioribus vos obtestationibus obsecrantes, ut **921** quanto acerbiora facta sunt quibus ^f pro fide regia vos convenit contraire, tanto majore gloria curam ejus in qua excellitis religionis habeatis; ne catholicæ fidei integritas ulla humanarum concertationum occasione violetur. Quæ enim, congregata apud Ephesum synodo, ^g sopienda et sananda pacis remedio credebantur, hæc non solum in majora pacis dispendia, sed, quod nimis dolendum est, etiam in ipsius fidei qua Christiani sumus excidia processerunt.

CAP. II. — Et hi quidem qui missi sunt, ^h quorumque unus vim Alexandrini episcopi sibi omnia vindicantis effugiens, rerum gestarum nobis ordinem fideliter nuntiavit, reclamarunt in synodo, sicut oportuit, unius hominis non tam judicio quam furori; protestantes ea quæ per vim metumque gererentur, ⁱ sacramentis Ecclesiæ et ipsi Symbolo ab apostolis

Εἰ ἐπιστολαὶ αἰ ἐπὶ τῆς πίστεως πρὸς τὴν ὑμετέραν εὐσέβειαν διὰ τῶν κληρικῶν ἀποσταλεῖσαι, ἦσαν ἀποδοθεῖσαι, δῆλον ἦν βοήθειαν καὶ θεραπείαν ὑμᾶς τοῦτοις τοῖς πράγμασι τοῖς κατὰ τῆς πίστεως γινομένοις. συμπίπτοντος ὑμῖν τοῦ Θεοῦ δύνασθαι παρασχεῖν. Πότε γὰρ τοῖς ἱερέσιν, ἢ πότε τοῖς [FORTE τῆς] τῶν Χριστιανῶν θρησκείας ἢ τῆς πίστεως κατόπιν γένεσθαι; ἀλλ' ἐπειπερ πρὸς τὴν ὑμετέραν φιλανθρωπίαν οὐκ ἠδυνήθησαν παραγενέσθαι οἱ ἀποσταλέντες, ὡς μὲν πρὸς ἡμᾶς εἶνα τούτων διάκονον ὀνόματι Ἰλαρίον φεύγοντα ὑποστρέψαι, ἐπαναλαμβάνειν ἐπιστεύσαμεν τὰ γράμματα. Καὶ ὥστε τὰς ἡμετέρας δεήσεις τυγχάνειν ἰσχυράς, αὐτῶν τῶν γεγραμμένων πρὸς τὴν ὑμετέραν φιλανθρωπίαν ὑπετάξαμεν τὰδε τῇ ἀντιγραφῇ [FORTE τῆδε τὰ ἀντίγραφα], μίξουσιν ὑμᾶς διαμαρτυρίας παρακαλοῦντες, ἐν ὧν χαλεπώτερα γέγονεν, οἷς ὑπὲρ τῆς Ῥωμαϊκῆς πίστεως **922** προσῆκόν ἐστι ἀντιμαχῆσασθαι, τοσοῦτον μίξουσι δόξῃ καθυπερέχετε, φροντίσθε τῆς θρησκείας [F. leg. μίξουσι δόξῃ φροντίσ. τῆς θρησκείας ἢ κατυπερ.], πρὸς τὸ τῆς καθολικῆς πίστεως ἀκείριον μὴ ἀπὸ τινὸς ἀφορμῆς καὶ φιλονεικίας ἀνθρωπίνης παρατετρόσυσθαι. Ἡ γὰρ ἐν Ἐπίσῳ συνελθούσα σύνοδος, πιστευομένη τῇ τῆς εἰρήνης θεραπείᾳ καταπραΰνεσθαι, οὐ μόνον ταύτην [FORTE αὐτή] εἰς μίξουσα τῆς εἰρήνης, ζημίαι. ἀλλ' ὅπερ ἐστὶ λύπη καὶ ἀναγκαστήσεως ἄξιον, καὶ αὐτῆς τῆς πίστεως πρὸς ὄλεθρον καὶ ἀνατροπὴν τοῖς Χριστιανοῖς προεχώρησε. Καὶ οὗτοι μὲν οἱ ἀποσταλέντες, ὧν εἰς τὴν βίαν τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρίου ἑαυτῷ πάντα ἐνδικούντος ἐκφυγόν, τῶν πεπραγμένων πραγμάτων ἡμῖν τὴν τάξιν μετὰ πίστεως ἀπήγγειλαν, ἀντίστησαν ἐν τῇ συν-

* Mss. collect. Chalcedon. : *Gloriosissimæ et clementissimæ filie Pulcheriæ Augustæ Leo episcopus et sanctum concilium Romæ collectum.* Cod. Florent. collect. 13 : *Leo urbis Romæ episcopus, et omnes fratres pro divina religione inibi congregati Pulcheriæ Augustæ.*

^b Hanc vulgatam lectionem approbant non solum mss collect. 21, verum etiam Vindebon. collect. et Vat. Hisp. ac Isid. Cæteri nostri codices solo verborum ordine aliquantulum mutato habent : *Quæ in fidei causa ad pietatem vestram directæ sunt, per nostros clericos pervenissent.* Intellegitur autem epistola 50, quam legati, ob angustiam temporis ad Ephesium concilium divertere coacti, Constantinopolim perferre aut per alios transmittere non potuerunt. Confer inferius annot. *

^c Male ex Græco, a *fide retrocessistis.*

^d Sic meliores codices. Al., *illorum Hilarus diaconus noster effugiens.*

^e Editiones Leonis cum mss. Vindebon. collect. 5 et alio collect. Hisp., *exemplar.* Prætilimus nihilominus lectionem edit. Conciliorum, quam cæteri nostri codices, præsertim Ratisp. et collect. Chalcedon. præferunt, nec non exemplaria Merlini ac Sighardi. Licet vero S. Leo unam tantum epistolam 30 hoc loco indicet, quam solam ad Pulcheriam misisse in admonitione eidem præmissa ostendimus, tamen sicut unicam epistolam plurali numero *epistolas* appellare nonnumquam consuevit, ut aliquot exemplis animadvertimus annot. 3 (Col. 664 ¹) in epist. 13, ita et hic initio capituli plurali numero *epistolæ*, nunc autem ipsorum scriptorum *exempla*, unam eandemque

epistolam vocare potuit. Similiter epist. 61, cap. 2, *exemplaria eorumdem* scriptorum S. Leo vocavit exemplum unius epistolæ 51, ut ostendimus annot. 11 (Col. 875 ^e) in eadem epist. 61.

^f Sic omnes codices, exceptis illis collect. 24 ex quibus ante Quæsnellum editum fuit, *pro sede regia.* Ex Græca autem versione quam Cotelerius vulgavit, legendum esset, *pro fide Romana.* Quænellus in notis id contra Leonis mentem affirmat, quippe qui hortatur Pulcheriam ut *pro fide*, hoc est, *secundum eam fidem qua pollet*, seu *illius fidei vigore* novellis erroribus resistat. Econtra Baluzius auctoritate antiquæ versionis Græcæ, originale Latinum habuisse *pro fide Romana* suspicatur; lectionem vero Latinorum exemplarium ex eo profectam conjicit, quod fortassis in primo autographo, ex quo reliqua exempla manarunt, scriptum fuerit *pro fide* ἢ, uti eodem Baluzio observante nonnulli codices præferunt in epist. 29, quam siglam ἢ cum librarij forte non intelligerent, *regia* posuerunt pro *Romana*. Græcus quidem interpres præ oculis habuit exemplum, in quo vel *Romana* vel sigla ἢ legabatur, quam pro *Romana* reddidit; alias vocem *regia* aliter interpretatus fuisset.

^g Cod. Veron. collect. Chalced., *sopiendæ et sanandæ pacis remedia.*

^h Vindebon. Hisp., *quorumque idem unus.* Vat. Hisp. et Isid., *quorum quidem unus.* Mox pro *vim* Quæsn. in marg. : Al., *insidias.*

ⁱ Ex Græco, *juribus.*

nstituto præjudicare non posse, nec se ab ea fide ulla injuria separandos, quam plenissime expositam atque digestam a sede beati apostoli Petri ad sanctam synodum detulissent. ^a Cujus eum recitatio, poscentibus episcopis, non sit admissa, ut scilicet remota ea fide quæ patriarchas, prophetas, apostolos et martyres coronavit, generatio Jesu Christi Domini nostri secundum carnem, et veræ mortis ac resurrectionis ejus **923** confessio, quod hereticus dicere, salveretur ^c; scripsimus de hac re, ut potuimus, ad gloriosissimum principem, et quod maximum est, Christianum, cujus epistolæ pariter ^d exemplar subjecimus, ut fidem in qua reatus per Dei gratiam regnat, nulla ^e sineret nevitata corrumpi: quoniam Flavianus episcopus in nostra omnium communione persistit, atque hoc, quod factum est sine consideratione justitiæ, et contra omnem sanctorum disciplinam, ratum haberi ratio nulla permittit; et quia dissensionis scandalum ^f non abstulisset Ephesina synodus, sed ausisset, habendo intra Italiam concilio et locus constitueretur, et tempus, omnibus querelis et præjudiciis partis utriusque suspensio; quo diligentius universa quæ offensionem ^g generaverunt retractentur, et abaque vulnere fidei, abaque religionis injuria, in pacem Christi redcant, qui ^h per impotentiam subscribere coacti sunt sacerdotes, et soli auferantur errores.

Cap. III. — Quod ut obtinere mereamur, probatissimæ nobis fidei ⁱ pietas tua, quæ labores Ecclesiæ semper adjuvit, supplicationem nostram apud clementissimum principem, sibi specialiter ^a beatissimo Petro apostolo legatione commissa, dignetur asserere: ut priusquam civile hoc et exitiale bellum intra Ecclesiam convalescat, ^j redintegrandæ unitatis copiam, Deo auxiliante, concedat; **925** sciens imperii sui viribus profutorum, quidquid catholicæ libertati benigna ipsius fuerit dispositione collatum. Data 92 ^k iii idus Octobris, Asturio et Protogene viris clarissimis consulis.

καταξιώστω διασαφῆσαι: ὡςτὶ πρὶν τὸν πολεμικὸν τοῦτον καὶ ὀλίγων πόλεμον εἰς τὴν ἐκκλησίαν κρατῆσαι. τὸ ἀνανώσασαι τὴν ἀρθοίαν τῆς ἐνότης, τοῦ θεοῦ βοηθούτος συγχωρήσει· γινώσκων δύνασται **926** τῆς ἐκείτου βασιλείας συναίστην, τὸ τῆ καθολικῆ ἐλευθερίᾳ διὰ τῆς αὐτοῦ φιλαγῶν διατυπώσεως συνισταρεῖσθαι.

A ὁμο καὶ ὡς ἔγραψαν, ἐπὶ ἀσθένει, οὐ τῆ κρίσει μέλλον, ἀλλὰ τῆ μανίᾳ, διαμαρτυρούμενοι ἅπερ κατὰ βίβλην καὶ νόμον ἐπράττετο, τοῖς τῆς ἐκκλησίας διακίνας, καὶ αὐτῶ τῶ συμβόλιῳ τῶ (ἀπὸ) τῶν ἀποστόλων εἰσαγγέιντε, πρόκριμα φέρειν οὐ μὴ δύνασθαι· καὶ οὕτε ἐκευτοῦς ἀπὸ ταύτης εἶς πίστει, ἢ πλῆρη ἀπεθεῖσαν καὶ διατυπωθεῖσαι, ἐκ τοῦ θένου τοῦ μακαριωτάτου ἀποστόλου Πέτρου ἐκ τῆς ἀγίας συνόδου (ἐνεργῶς) εἰρηφίας ἀφίστασθαι κατὰ ἀδικίαν τοῦ. Ἐκ πίστει ἢ ἀσθένει, παρακαλοῦντων τῶν ἐκκλησιῶν, οὐ προεβίβηθη· ὡςτὶ τῆς αὐτῆς ἀποκαταστάσεως πιστεύω, ἅπερ τοῦς πατριάρχας (καὶ κληρικούς) καὶ ἀποστόλους καὶ μαρτυρας ἀπετήνησαν, τὴν γνήθει καὶ δεσπότην ἡμεῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ σάρκα, καὶ τῶν ἀλλῶν ὁμοίων, καὶ τῆς ἀναγγελίᾳς αὐτοῦ τὴν ἐπισημασίαν, ἅπερ **926** φησὶν ἐστὶ καὶ λέγειν, διαλυθεῖσθαι

B ἰσχυροσύνῃ καὶ φιλοδουλοσύνῃ διότινα θυγάτηρ ἀδελφῶν, ἐγράψαμεν καὶ τοῦτου τοῦ προκρίματος, ὡς ἀδυναθῆμεν πρὸς τὸ ἐπιθέσθαι βασιλείᾳ, καὶ ἅπερ ἐστὶ (μέριστον), Ἰουδαίων ἢ ἐπιστολῆς τὸ ἐκτελεῖσθαι ἀπετέλλομεν· ὡς τὴν πίστιν, δι' ἣς ἀναγεννηθῆς διὰ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος βασιλεύει, μακαρίως συγχωρήσθαι κατεπιμαρτυροῦμεν διαθεῖσθαι· ἐπειτέρ Φλαβιανὸς ὁ ἐπίσκοπος ἐκ τῆς ἡμετέρας πόλεως κοινῶς μεμνηται· καὶ τοῦτο ἅπερ φέρομεν ἀπὸ δικαίου καὶ κατὰ τὴν ἐπισημασίαν πάντων τῶν πατέρων, μηδὲν βέβαιον εἶναι λόγῳ ἐπιτροπῆ καὶ ἐκεί. τῆς διχνοσίας τὸ σπῆνδαλὸν οὐκ ἐβρίλατο ἢ τῆς Ἐπίστου συνόδου, ἀλλὰ μᾶλλον οὕτως· συνόδου ἡγεμονίας ἐκ τῆς καὶ ὁ νόμος καὶ ὁ χριστὸς ὁμοσθένται, πάντων τῶν μεμνηται καὶ τῶν προκρίματος ἐκατέρου μέρους ἀναρτηθῆναι, ἵνα ἰσχυροσύνῃ πάντα ποιηθῆσθαι

C τὴν πρόσπευσον ἀναφιλανθρωπία, καὶ χάρις τοῦ πρῶτου (τῆς πόλεως) καὶ ὅσων τῆς ὀρθοκείας ἐκεί εἰρημν καὶ θεοῦ ἰουδαίων, εἰ διὰ τὴν θυναστικῆς διαγραφῆς ὑπερκατασθέντες ἐρεῖς, καὶ ἡ πλῆθη μόνον ἀραιεθεῖν. Ὅσπερ ἵνα κρατήσῃ, τῆς δεδοκιμασμένης ἡμῶν πίστεως ἢ εὐθείας (σὶ), ἢ τοῖς καμῆταις ἡμῶν τῆς Ἐκκλησίας συναλλοῦσα, τὴν ἡμετέραν ἰουδαίαν, τῶ φιλοφροσύνῃ βασιλεῖ, ἰδικῶς ὡς ἀπὸ τοῦ μακαριωτάτου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου τῆς κληρονομίας ἐπιτροπείας.

^a Vat. Hisp. et Isid., Cumque recitatio; pro quo Ratisp. et Vindebon. collect. 5, cujusque recitatio. Quidam alii codices, cujus recitatio.

^b Ex Græco, ex regenerationis; ubi Græcus interpret respicit vocem superioris lineæ γένεσι Laline generatio. Ita Quesnellus in margine secundæ editionis.

^c Græca versio addit, splendidissima et clementissima domina filia Augusta.

^d Plures et potiores codices cum Sichardo, et editionibus Conciliorum, exempla. Codd. duo collect. Chalcedon., exempla subjecimus. Alii duo, et exempla subjecimus. Inducatur autem exemplum epist. 44. Confer præcedentem annot. 7 ((Col. 833, e)).

^e Ita omnes nostri codd. et editi ante Quesn., apud quem, sinat.

^f Cod. Veron. non abstulit Ephesina synodus, sed ausit.

^g Codd. Ratisp., Vindebon., Hisp. alique nonnulli cum editis ante Quesn., generaverant. Mox, abque religionis infamia in Vat. Hisp. et Isid.

^h Quesn. in margine: e Ms. Cantabrig., per potentiam, cui Græca versio respondet. Sed impotentia pro immoderata potentia apud optimos veteres scriptores adhiberi solet.

ⁱ Mss. Vat. Hisp. et Isid. addunt vorisiam. Mox Ratisp., quæque labores. Editi ante Quesn. cum Græca versione, et mss. collect. 21, adjuvat pro adjucis, male.

^j Ratisp., redintegrationi unitatis. Mox in editi ante Quesn., capiam et modum, Deo auxiliante.

^k Ita tres codd. Quesnellii, omnes Boloni, et nostri, exceptis illis collect. 21 ac exemplo Sichardi, qui cum editionibus Quesnelliana anterioribus habent, Pridie idus Octobris, perperam ex annot. 29 (Col. 832, e) in epist. 44.

^b HILARI ROMANÆ ECCLESIAE TUNC DIACONI, POSTEA EPISCOPI, AD PULCHERIAM AUGUSTAM.

SYNOPSIS. — I. Sibi per Dioscori improbos animos non licuisse eam adire, et litteras sancti Leonis reddere. — II. Se Dioscori ereptam insidiis Romanæ venisse : Ephesinam pseudosynodum a Leone reprobari.

Gloriosissimæ ^c et piissimæ PULCHERIAE Augustæ HILARUS Diaconus.

Τῆ φιλανθρωποτάτῃ καὶ εὐσεβεστάτῃ Πουλχερίᾳ Δυγούστᾳ, Ἰαριῶν διάκονος.

CAP. I. — Stadium mihi fuisse, post synodum advenire Constantinopolim, dicere non debeo : quoniam manifesta necessitas erat, quæ me litteras beatissimi papæ ad vestram clementiam directas offerre compelleret, ut pariter et vestræ pietati ac invictissimo et Christianissimo principi officium quod debebam venerationis exsolverem. Sed huic congruo meo proposito illud impedimentum evenit, quod omnium honorum inimicum est, et Christianorum ingemiscit affectus, hoc est, Alexandrinus episcopus, in damnatione virorum inculpabilium potentissimus. Nam posteaquam injustæ ejus **928** voluntati atque sententiæ communicare non potui, ad aliud ^d concilium terroribus atque insidiis me **B** evocare conatus est : quatenus me, quod absit, aut seductionibus, faceret consentire ad condemnandum sanctissimum Flavianum episcopum, aut resistentem teneret, ut mihi non esset licentia ad pietatem vestram Constantinopolim percurrere, aut ad Romanam Ecclesiam remeare.

Σπουδὴν μοι γεγενηθεῖαι, μετὰ τῶν συνόδων παραγενέσθαι κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, λέγειν οὐκ ὀφείλω, ἐπειδὴ περ φανερὰ ἦν ἀνάγκη, ἥτις τὰ γράμματα τοῦ μακαριωτάτου Πάπα πρὸς τὴν ὑμετέραν φιλανθρωπίαν ἀποσταλέντα δοῦναι με τῶ διακομιζόντι ἠνάγκαζε. Ἐν ἅμα καὶ τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας καὶ τοῦ ἀπτήτου Χριστιανικωτάτου βασιλείως τὸ καθήκον ὅπερ ὤφειλον τὸ κατὰ τὴν θρησκίαν ἐναργῶς ἀποτίσαι. Ἄλλὰ τῇ προθέσει τῇ ἐμῇ τῇ οὕτως ἱερᾷ προσέμμοδον ἐγένετο ἐκεῖνο, τὸ πάντων τῶν ἀγαθῶν ἐχθρὸν. (καὶ ὁ Χριστιανῶν) ἡ διάθεσις ἐποδύρεται, ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐπινοήσας ὁ ἐπὶ τῇ κατάδικῃ τῶν ἀνευθύνων θυσιατός· μετὰ γὰρ τὸ με τῇ ἀδικῷ αὐτοῦ **927** γνώμῃ καὶ ὀφθασι κοινωθεὶν μὴ δύνασθαι, συνέλασεν εἰς ἄλλο σὺνεδρον, ἀπειληθεὶς καὶ ἐπιβουλῆς προσκαλοῦμενος· πρὸς τὸ με, ὅπερ ἀπίστῳ, ἢ ἐξ ἀπατης [Forie ἑκατάκις] συναίσεις εἰς τὸ καταδικάσαι τὸν ἀγιώτατον Φλαβιανὸν τὸν ἐπίσκοπον, ἢ ἀνθισταμένον κατέχειν, ἵνα μοι μὴ γένοιτο μίτη τοῦ ἐκδραμῆν πρὸς τὴν εὐσέβειαν τὴν ὑμετέραν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἢ ἀναδραμῆν εἰς τὴν Ῥώμην ἐκκλησίαν παρασχεθεῖν ἄδεια. Ὅμως τεθάρρηκα, βουθούντος τοῦ Χριστοῦ τοῦ ὑμετέρον θεοῦ, ἀπὸ τῆς καρδιακῆς τοῦ εὐλαβεστάτου καὶ ἁγίου ἀνδρὸς, ἀδῶν (με) καὶ ἀίραμον φυλάξαι· εἰ καὶ ὅτι οὐδὲ μία μίση, οὐδὲ φάσκος ἑδύνατό με τῇ ἀδικῷ αὐτῶν ἀποράσει ποιεῖν συναίσεις· ἀλλὰ πάντων καταλειφθέντων, ἐκῆθεν ἀνεχώρουν, διὰ ἀγνώστην καὶ ἀνοδεύτων τόπων εἰς τὴν Ῥώμην ἐπέπλθον· τῷ εὐλαβεστάτῳ Πάπα πάντων τῶν ἐν Ἐφέσῳ πεπραγμένων ἱκανὸς μεμύνηται [Forie ἱκανὸς μεμυνητός]. Ὅτι ἡ ὑμετέρα προσκυνητὴ φιλανθρωπικὴ μακαριότης, μετὰ πάσης τῆς δυτικῆς (συνόδου) ἀποδοκιμάσει πάντα τὰ ἐν Ἐφέσῳ κατὰ τῶν κανόνων

CAP. II. — Verumtamen confidens ^e de auxilio Christi nostri Dei, a damnatione reverendissimi et sanctissimi viri innocentem me integrumque servavi ; licet nulla flagella, nulla tormenta me possent facere ejus consentire sententiæ ; sed omnibus derelictis exinde discessi, per incognita et inopia loca Romanam veniens ^f et reverendissimo papæ, omnium quæ in Epheso gesta sunt idoneus nuntiator existens. Vestra itaque veneranda clementia cognoscat a præfato papa cum omni occidentali concilio ^g reprobata omnia, quæ in Epheso contra canones per tu-

sisimæ habet φιλανθρωποτάτῃ clementissimæ, seu humanissimæ ; at hic εὐσεβεστάτῃ, piissimæ.

^d Quesnellus, *consilium*, ut contextus flagitare videtur. In originali quidem ita scriptum fuisse nihil dubitamus. At sicut Græcus interpres reddens *σύνεδρον*, legit *concilium*, ita *concilium* Latinus interpres reddere debuit ; et *concilium* quidem in codd. Latinis scribitur non minus quam in editis Conciliorum, unde hæc lectio motanda non fuit.

^e Quesnellus cum editis Conciliorum, *de auxilio Christi, quod attinet ad damnationem reverendissimi, etc.* Secuti sumus lectionem exemplarium collectionis Chalcedonensis et Veneti 79 collect. 22, quam quidem lectionem esse anteponendam confirmat etiam Græcus textus. Solum duo no-tri codd. Vat. 4166 et Venetus laudatus omittunt *Christi nostri*.

^f Ita omnes quinque nostri codices. Solum Venon. 57. pro *nuntiator* habet *relator*. Vulgati, ut *reverendissimo papæ .... idoneus nuntiator existerem*.

^g Sic iidem omnes nostri codices melius quam editi, *reprobati*. Concipit enim Græcus textus, qui præteritum tempus præfert ; ex quo hic locus reddendus esset : *Quem (papam) postea veneranda clementia sciit cum omni Occidentali synodo reprobasse omnia, quæ, etc.*

^a Ante post epist. 47. Quæ autem erat 46, nunc 59. Eodem tempore quo epist. antecedens.

^b Exstat in Latinis codd. collect. Chalcedon. ex quibus traducta fuit in mss. collect. 22. In plerisque autem codicibus Græcis ejusdem collect. Chalcedon. desideratur ; at a Cotelerio inventa fuit in duobus mss. Regis, ex quibus eam edidit tom. I Monument. Ecclesiæ, pag. 60. Originale Latinum hujus epistolæ intercidisse credimus. Latinus enim textus qui superest vetus interpretatio potius ex Græco, quam originalis videtur ; unde chronica notatio non minus in Græco quam in Latino textu deest, quam Latinus collector semper supplevit, quoties originale Latinum hæctus fuit. Hinc Græco textui, qui originalis vicem gerit, primum locum, Latino autem secundum vindicavimus. Porro epistolæ præcedenti istam subjicimus, non solum quia hoc ordine describitur in collect. Chalcedon. cap. 17, sed multo magis quia Hilarius, qui in epistolis 44 et 45 Romanam reversus traditur, in fine hujus epistolæ scribens : *Quæ vero constant ac forti auctoritate pro fide a me nuntiata sunt .... ex litteris beatissimi papæ poteritis agnoscere ; præcedentes utique Leonis litteras indicat, quibus cum hanc quoque epistolam missam fuisse cognoscimus.*

^c Sic omnes codices, et edit. Concil. Solus Quesnellus et clementissimæ. Græcus textus pro glorio-

multus et odia sæcularia a Dioscuro episcopo gesta sunt, et nulla ratione hæc in his partibus suscipi posse, quæ per potentiam prædicti, non sine læsione fidei, et præiudicio sanctissimi viri innoxique, commissa sunt. Quæ vero constanti ac forti auctoritate pro fide a me nuntiata sunt superfluum credo narrare : nam hæc ex litteris beatissimi papæ poteritis agnoscere. Unde, ^a domina splendidissima, **930** atque clementissima Augusta, adoranda vestra pietas in quibus libenter fecit initium, relinquere non debet, sed hæc zelo religioso fidei constanti voluntate ^b servare.

EPISTOLA ^c XLVII.

^d AD ANASTASIIUM EPISCOPUM THESSALONICENSEM.

SYNOPSIS. — I. *Quod pseudosynodo non interfuerit gratulatur.* — II. *Monet ut fidem servet, Flaviano adhæreat, fratres confirmet.*

LEO episcopus urbis Romæ dilectissimo fratri ANASTASIO episcopo Thessalonicensi.

CAP. I. — Quantum relatione Hilari diaconi nostri cognovimus, magnum facinus Alexandrino episcopo auctore vel exsecutore commissum est ut dum in fratrem nostrum Flavianum veteres æmulationes et odia privata desæviunt, nec innocentiam probatissimi sacerdotis, nec Christianæ fidei parceretur. Unde multum dilectioni tuæ congratulamur quod te ad illam synodum ire cupientem opportunis obstaculis manus divina detinuit : ne abstenturus proculdubio a tanto scelere, indignis injuriis subjaceres, et furori impio militibus, quantum didicimus, armisque suffulto contraire non posses. Quia ergo prorupit ^e in apertum perfidia quæ latebat, et in nefandissimum hæresim unius imperitissimi senis assecclæ transierunt, tempus probationis nostræ debemus agnoscere, et contra impetus adversantium munitionibus cœlestibus freti, incommutabilis animi constantiam præparare. Scimus, frater charissime, quia sacramento magnæ pietatis suæ aderit divina protectio.

CAP. II. — Si quid igitur fraternitati tuæ de impiis constitutionibus fuerit ingestum, protestamur pariter ac monemus ne vel ^f in damnationem fratris insontis, vel in receptionem nefarii dogmatis con-

^a Hæc formula Græcorum propria ex Græco dimanat, unde in antecedentis epistolæ Græca versione legitur, in Latino originali non legitur. Vide in eandem epistolam annot. 14 (Col. 835, c).

^b Veron., *servate*.

^c Al. 43. Quæ autem antea 47 erat, nunc 51. Scripta 13 Octob. an. 449.

^d Edita fuit ex mss. collect. 12, in quibus solus ipsam invenimus,

^e Duo codd. laudatæ collect. 12, Vat. 1340, et Venetus S. Marci 169, omittunt in *apertum*.

^f Ita ex iisdem codicibus melius quam in vulgatis, in quibus ex Merlino habebatur quidem in *damnationem*, sed postea in *receptione*. Apud Quesnellum vero in *damnatione*, et in *receptione*.

νων διὰ θορύβου καὶ μίσους βιωτικοῦ ἀπὸ Διοσκύρου τοῦ ἐπισκόπου γινόμενα, καὶ μηδενὶ λόγῳ ταῦτα ὑποδεχθῆναι δύνασθαι ἀπὸ τῶν μερῶν τούτων, ἅπερ κατὰ δυναστείαν τοῦ προειρημένου, οὐκ ἀνευ θλάβης τῆς πίστεως, εἰς πρόκριμα τοῦ ἁγίου ἀνδρός καὶ ἀδούου ἐπλημμέλησε [Fortis ἐπλημμελήθη]. Καὶ ἅπερ τῆ σταθραῖ καὶ ἰσχυρᾶ ἀθεντία ὑπὲρ τῆς πίστεως σχεδὸν ἀπ' ἐμοῦ μεμύνηται, περιττὸν ἡγοῦμαι λέγειν· καὶ γὰρ ἀπὸ τῶν γραμμάτων τοῦ εὐλαβεστάτου Πάπα μαθήσειθε. Ὅθεν δέσπονα **929** ἐπιφανεστάτη καὶ φιλανθρωποτάτη Αὐγούστα, ἡ προσκνητή σου εὐσέβεια, ἢ τις καὶ τὴν ἀρχὴν λαβόντα καταλιμπάνει οὐκ ὀφείλει, τοῦ εὐλαβοῦς τῆς ἀκαίρου πίστεως ζήλου, μονίμῃ διανοίᾳ συνταξάτω.

sensum tui cordis immisceas. Major est enim qui in nobis est quam qui adversus nos (I Joan. iv, 4). Annitere potius, quantum te ipse naturæ nostræ susceptor et glorificator adjuverit, ut omnium fratrum nostrorum corda confirmes. Nobis enim ab Evangelio generationis, et mortis ac resurrectionis Domini ^g nostri Jesu Christi nullatenus recedentibus definitissimum est, in nostræ communionis numero non futuros eos qui conantur antiqua catholicæ fidei fundamenta convellere. Data tertio idus Octobris, Asturio et Protogene viris clarissimis consulibus.

EPISTOLA ^h XLVIII.

ⁱ AD JULIANUM EPISCOPUM COENSEM.

SYNOPSIS. — *Post Ephesinam cladem consolatur, hortaturque ut fidem teneat.*

LEO JULIANO fratri et coepiscopo salutem.

Cognitis quæ apud Ephesum unius hominis præsumptione sunt gesta, magno quidem dolore affecti sumus de his quæ impie furioseque commissa sunt; sed ad Dominum ^j nostrum animos dirigentes, multam fiduciam ab ipsa quam sequimur veritate concipimus, non omittentes omnia agere quæ auxiliante Dei gratia credimus profuturæ. Tenendum ergo nobis est quod tenemus, et sæviante ^k unius turbinis procella, serenissimæ fidei est amplectenda tranquillitas; donec radios suos veritas per universa diffundat, et caliginem infidelitatis consumat. Quæ autem ^l disposita sint, per latoris sermonem agnosces. Data tertio idus Octobris, Asturio et Protogene viris clarissimis consulibus.

^g Addidimus nostri ex cod. Grim., ejus exactum apographum adhibuit P. Cacciarus in Romana editione.

^h Al. 44. Quæ autem antea 48 erat, nunc 60. Scripta 13 Octob. an. 449.

ⁱ Hanc quoque epistolam in mss. solius collect. 12 reperimus.

^j Sic ex nostris codd. et editis ante Quesn. apud quem nostros.

^k Ita iidem codices et editiones Quesnello anteriores. Is autem, unius *turbidæ nubis procella*.

^l Magis placuit hæc lectio, quam præfert cod. Venetus 109, ac prima Quesnelli editio. Al., *disposita sunt*.

931 EPISTOLA * XLIX.

^b AD FLAVIANUM EPISCOPUM CONSTANTINOPOLITANUM.
SYNOPSIS. — *Flavianum, in quem Dioscorus immaniter scæviera, consolatur, eique opem promittit.*

LEO FLAVIANO episcopo Constantinopolitano.

Quæ et quanta dilectio tua pro catholicæ fidei defensione patiat, per Diaconem, qui ab Epheso furtim est elapsus, agnovimus. Et licet magnificemus **932** Deum, qui te gratiæ suæ virtute confortat, necesse est tamen nos dolere eorum ruinas, per quos veritas impugnatur, et ipsa totius Ecclesiæ fun-

A damenta quatiuntur. Quia vero providentia Dei semper suis necessarium præstat auxilium, scire debet fraternitas tua, nos pro communi causa nihil eorum, quæ agenda sunt, præterire: ut primitus ad ea, quæ universitati fidelium prosint, pervenire mereamur. * Superest ut fortiter interim dilectio tua toleret, quæ sibi ad æternam gloriam non dubitat profutura. Perlator sane brevis hujus epistolæ fidei sermone poterit enarrare, quidquid illud est, ad quod, adjuvante Domino, studio fidei et charitatis intendimus. Data^d in idus Octobris, Asturio et Protogene viris clarissimis consulibus.

EPISTOLA * L.

^f AD CONSTANTINOPOLITANOS, PER EPIPHANIUM ET DIONYSIUM ROMANÆ ECCLESIAE NOTARIUM.

SYNOPSIS. — I. *Post pseudosynodum Ephesinam hortatur Constantinopolitanos ut fidei et Flaviano adhæreant.* — II. *Consolatur de Flaviani injusta depositione.*

LEO episcopus et sancta SYNODUS quæ in urbe Roma convenit, clero, honoratis, et plebi consistenti Constantinopoli, * dilectissimis filiis in Domino salutem.

CAP. I. — In notitiam nostram, quæ Ephesi contra opinionem omnium sunt acta, perlatis, magno animo nostrum fatemur mœrore confusum: nec tantum licuisse iniquitati, **933** facile potuissemus credere, nisi ^h filius noster Hilarus diaconus, qui a nobis vice nostra cum aliis ut interesset synodo missus fuerat, fugiens revertisset, declinans, ne injustæ particeps esset sententiæ. Quippe cum vox illic a nostris contradictionis emissa sit, quam Alexandrinus antistes, qui totum solus ⁱ impotentia suæ vindicavit, audire contempsit, in consortium suæ voluntatis invitos ^l pertrahens sacerdotes, ut per vim coacti subscriberent, qui nullam damnationis causam idoneam reperissent. Sed hos ausus pio et ^k Christiano principi confidimus minime placituros. ^l Nunc quia Ecclesiam vestram hac ratione cognovimus dissipatam, consolandos adhortandosque vos esse ^m credidimus nostris epistolis, ut pro catholicæ fidei defensione perfidorum nequitia resistatis. No-

Β Δέων ἐπίσκοπος, καὶ ἡ ἅγια σύνοδος ἡ ἐν τῇ πόλει Ῥωμαίων συναχθεῖσα, κλήρω ἀξιωματικοῖς, καὶ παντὶ τῷ λαῷ, τοῖς οἰκοῦσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀγαπητοῖς υἱοῖς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Εἰς γνώσιν ἡμῶν ἐλθόντων ἄπερ ἐν τῇ Ἐπίσῳ παρὰ τὴν προσδοκίαν πάντων πέπρακται, μεγάλη λύπη τὴν ψυχὴν ἡμῶν ὁμολογοῦμεν συγχυθῆναι, οὐδὲ τοσοῦτον ἐξείναι τῇ ἀνομίᾳ εὐχερῶς **934** ἠδυνήθημεν πιστεῦσαι, εἰ μὴ ὁ υἱὸς ἡμῶν Ἰλαρίων ὁ διάκονος, ὃς τις εἰς τόπον τὸν ἡμέτερον μετ' ἄλλων ἵνα παραγένηται ἐν τῇ συνόδῳ ἀποσταλαίς, φεύγων ὑπέστρεψεν, ἐκκλίνων τῆς ἀδικίας κοινῶνός γενέσθαι. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα φωνῇ ἀντιλογίας ἐκείσε ἀπὸ τῶν ἡμετέρων προβέβληκεν· ἦν τινα ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, ὃς τις ἑαυτῷ διὰ τῆς ἀμέτρου δυναστείας τὸ πᾶν ἐξεδίκει, ἀκοῦσαι κατέπτυσεν, εἰς κοινωνίαν τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως ἄκοκτας ἔλκων τοὺς ἐπισκόπους, ἵνα διὰ τὴν βίαν ἀναγκασθῶσιν ὑπογράψαι, οἳ τινες οὐδὲ μίαν καθαιρέσεως ἀφορμὴν ἰκανὴν εὐρεῖν ἠδυνήθησαν. Ἀλλὰ ταύτην τὴν τὸλμην τῷ εὐσεβεῖ καὶ Χριστιανῷ βασιλεῖ πιστεῦομεν οὐδαμῶς βέβησαι δύνασθαι. Νῦν μέντοι ἐπειδὴ τὴν ἐκκλησίαν ὑμῶν ταύτη τῇ πράξει ἐργωμεν διασκορπισθεῖσαν, παραμυθητοὺς καὶ προτροπέτους ὑμᾶς εἶναι πιστεῦομεν διὰ τῶν ἡμετέρων ἐπι-

^a Al. 42. Quæ autem antea 49 erat, nunc 61. Scripta 15 Octob. an. 449.

^b Hæc epistola a nobis inventa fuit in mss. collect. 12 et 23.

^c Ita cum Quesnello nostri codices. Alii editi, *Sin est, ut fortiter.*

^d Editi ante Quesn. ex Merlino, qui codice usus est collect. 12, habent, in kal. Octobris. At duo nostri codices ejusdem collect. 12 Quesnelli emendationem probant. Proxime accedit ms. Otobon. 297 collect. 23, in quo legitur, *idibus Octobris*; sed *tertio idus* magis placet, cum hoc eodem die aliæ epistolæ signentur, et valde probabile sit S. Leonem prima occasione ad Flavianum scripsisse, ut eum citius consolaretur.

^e Al. 45. Quæ autem antea 50 erat, nunc 66. Scripta 15 Octob. an. 449.

^f Exstat hæc epistola in mss. collect. 12, 17, 18, 19, 22 et 23; Græca autem versio edita fuit a Cotelerio tom. I Monument. Ecclesiæ Græcæ, pag. 57. Missam vero fuisse hanc epistolam per Epiphanium et Dionysium discimus ex epist. 59, c. 1.

^g Quinque voces, *dilectissimis filiis in Domino salutem*, adjecimus ex omnibus mss. tum nostris, tum

Baluzii collect. 17 Chalcedon. nec non ex codice Veneto collect. 22, quibus concinit etiam Græca versio.

^h Voces *ad nos* hic a Quesnello insertas delevimus auctoritate codicis Ratisp. et manuscriptorum collect. Chalcedonen- is, nec non interpretationis Græcæ, quæ mox perperam pro *Hilarus* præfert Ἰλαρίων, sicut et duo nostri Latini codices *Hilarius*.

ⁱ Ita plures et potiores nostri codices, et omnes Baluzii; ubi *impotentia* pro immoderata potentia accipitur. Editi, *potentiæ suæ*.

^j Sic melius ex Ratisp. ex codd. collect. Chalcedon. et ex Veneto collect. 22, quam in editis, *protrahens*.

^k Vulgati, *Christianissimo*. Secuti sumus præstantissimos codices Ratisp. et collect. Chalcedon., quibus suffragatur Græca versio.

^l Quesnellus cum duobus nostris codd. inferiorum collectionum, *Nunc qui*. Alii editi, *At nunc quia*. Mss. collect. Chalcedon., *Sed nunc quia*. Lectionem optimi codicis Ratisponensis prætulimus. Mox pro *hac ratione* ex Græco legendum esset *hac actione*.

^m Ita fere omnes nostri codices et editi ante Quesnellum, apud quem, *credimus*.

Iunus enim dilectionem vestram hoc mœrore percellit, ^a cum major gloria vestram sit subsequutura constantiam, si a probabili sacerdote vestro nullæ vos minæ, nulla formidē ^b divellerit. Quisquis enim incolumi atque superstite Flaviano episcopo vestro, sacerdotium ejus fuerit ausus invadere, numquam in communione nostra habebitur, nec inter episcopos poterit numerari. Nos enim sicut Nestorium in sua perversitate ^c anathematizavimus, ita eos qui veritatem carnis nostræ in Domino **935** Jesu Christo denegant, pari execratione damnamus.

CAP. II. — State igitur in spiritu catholicæ veritatis, et apostolicam cohortationem ministerio nostri oris accipite: *Quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini* (Philip. 1, 29). Nolite arbitrari, dilectissimi, quod sancitæ Ecclesiæ suæ desit, aut defutura sit divina protectio. SPLENDESCIT enim fidei puritas, cum ab ea sordes separantur errorum. Unde iterum iterumque vos ante conspectum Domini obtestamur pariter et monemus ut a fide in qua fundati estis, et in qua Christianissimum principem novimus permanere, non insidiis, non cujusquam ^d persuasionibus moveamini; sed in persona episcopi vestri illum ^e in oculis cordis ^f habeatis, pro quo idem omnia pati, ^g quæ fuerint illata, non metuit: cujus per omnia imitatores vos esse cupimus, ut commune cum ipso præmium fidei habere possitis. Data ^h idibus Octobris, Asturio et Protogene viris clarissimis consulis.

b EPISTOLA LI.

i AD FAUSTUM, ET CÆTEROS ARCHIMANDRITAS CONSTANTINOPOLITANOS.

SYNOPSIS. — Adhortatur eos ad constantiam in omni bono, maxime fidei et charitatis, et delictatur acta secundi concilii Ephesini.

937 I LEO et sancta SYNODUS, quæ in urbe Roma convenit, FAUSTO, MARTINO, PETRO, et EMMANUELI presbyteris et archimandritis Constantinopolitanis, dilectissimis filiis in Domino salutem.

Quamvis ea quæ ad Constantinopolitanam Eccle-

^a Cod. Ottobon. collect. 25, ut major.

^b Sic rectius ex ms. Ratisp. alisque collect. Chalcedon. quam in editis, *divulserit*.

^c Cod. Ottobon., *anathematizamus*.

^d Cod. Ratisp., *persuasione*.

^e Ms. Ottobon. addit *vestri*. Mox pro *idem* cod. Veron. 57 habet *quidem*.

^f Sic ex pluribus ac potioribus nostris codicibus. Alias, *quæ fuerunt*.

^g Mss. Ratisp. et Divion. Baluzii, in *idus Octobris*, ut in anterioribus epistolis præsertim 44 et 45, quæ synodi Romanæ nomine similiter inscribuntur. Forte melius. Certe ex epist. 59 liquet has litteras traditas fuisse Epiphano tribuno, cui ex epist. 54 tradita pariter fuit epist. 44 ad Theodosium data in *idus Octobris*; unde omnes synodi nomine inscripæ, uti etiam sequens, eodem die in laudatis duobus codicibus Ratisp. et Divion. notantur.

^h Al. 47. Quæ autem 51 erat, nunc 67. Scripta 15 Octob. an. 449.

ⁱ Hæc epistola in fisdem collectionibus invenitur in quibus præcedens. Hujus quoque Græcam interpretationem debemus Cotelerio, qui eandem ex mss.

στολών, ἵνα ὑπὲρ τῆς καθολικῆς πίστεως τῆς ἐκδικίας, τῇ τῶν ἀπίστων ἀνομίᾳ ἐναντιώσασθε. Οὐ γὰρ βουλόμῃα τὴν ἀγάπην ὑμῶν, ταύτῃ τῇ λύπῃ καταφοροῦναι, ὅταν μίξων δόξα τῇ ὑμετέρᾳ παραμονῇ ἐπακολουθῇ, ἵνα ἀπὸ τοῦ δεδοκιμασμένου ἐπισκόπου ὑμῶν, οὐδὲ μίᾳ ὑμᾶς ἀπειλή, οὐδὲ εἰς φόβος ἀποσπάσαι θυνῆσεται· εἴ τις γὰρ ὑγκινοῦντος καὶ ζῶντος φλαβιανοῦ τοῦ ἐπισκόπου (ὑμῶν) τὴν ἀρχιερωσύνην αὐτοῦ τολμήσει ὑπεισελεῖν, οὐδέποτε εἰς κοινωνίαν ἡμετέραν γενήσεται, οὐδὲ μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων δυήσεται ἀριθμηθῆνα. Ἡμεῖς γὰρ καθάπερ Νεστόριον ἐν τῇ αὐτοῦ διαστρογγῇ ἀναθεματίσαμεν, οὕτως καὶ ἐκείνους οἱ τινες τὴν ἀλήθειαν τῆς σάρκος ὑμῶν ἐν τῷ κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ **936** ἀρνοῦνται, ὁμοίᾳ ἀπειλώσει καταδικάζομεν. Στήκετε τοίνυν ἐν τῷ πνεύματι τῆς (καθολικῆς) ἀληθείας, καὶ τὴν ἀποστολικὴν προτροπὴν ὑμῶν διακονίᾳ τοῦ ἡμετέρου στόματος δεξασθε· ἐπειδὴ ὑμῶν κεχάρησθαι ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον ἵνα εἰς αὐτὸν πιστεύητε, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν. Μὴ θίγητε ὑπολαμβάνειν, ἀγαπητοί, ὅτι τῇ ἀγίᾳ πνεύματι ἐκκλησίᾳ ἀπολειφθήσεται ἢ ὑστερήσει ποτὲ ἡ θεὰ Ἐκκλησία [Fortē ἐκδικία]. Ἐκλάμπει γὰρ τῆς πίστεως τὸ καθαρόν, ὅταν ἀπ' αὐτῆς ὁ ῥύπος τῆς πλάνης χωρισθῇ. Ὅθεν πάλιν καὶ πάλιν ὑμεῖς ἐνώπιον τοῦ κυρίου διάμαρτυροῦμεθα ὁμοῦ καὶ ὑπομνησκόμεν, ἵνα ἀπὸ τῆς πίστεως ἐν ἣ τῶν μεμλωμένοι ἐστέ, καὶ ἐν ἣ τὸν Χριστιανικώτατον βασιλεῖα οἶδαμεν παραμένειν, μήτε ἰδέσθαι, μήτε τιεῖν ἀκάτας μετακινήθητε· ἀλλ' εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἐπισκόπου ὑμῶν ἐκείνου τοῖς ὀφθαλμοῖς κατέχητε. ὑπὲρ οὗ αὐτὸς πάντα παθεῖν ἄπερ ἰκανέχθησιν οὐκ ἐφοβῆθη· εὐτυχὸς ἐν πάσι μιμητὰς ὑμᾶς γενέσθαι ἐπαθυμῶμεν, ἵνα κοινὸν μετ' αὐτοῦ τὴν στέφανον τῆς πίστεως λαμβάνειν δυναθήητε.

938 Δέων ἐπίσκοπος, καὶ ἡ ἀγία σύνοδος ἡ ἐν τῇ πόλει Ρωμαίων συναχθεῖσα, Φαστινῶ, Μαρτίνῳ, Πέτρῳ, Μανουήλῳ, πρεσβυτέροις καὶ ἀρχιμανδριταῖς μοναστηρίων Κωνσταντινουπόλεως.

Εἰ καὶ τὰ μέγιστα ἐκεῖνα ἀ τῇ τῶν Κωνσταντινουπο-

Regis edidit tom. I Monum. Eccl. Græcæ, pag. 64.

ⁱ Mss. collect. Chalcedonensis habent: *Leo episcopus et sancta synodus, quæ in Romana civitate collecta est, Fausto, Martino, Petro, Magno, Eliæ presbyteris et archimandritis monasteriorum Constantinopolitanorum dilectissimis filiis in Domino salutem*. Parum adsimiliter Vugati, quos Quesnellus secutus est. Solum in secunda editione post nomen *Eliæ* addidit *et Eimmanueli*, quæ in Græca versione legitur, et hanc notationem subjicit: « Cotelierius in notis ad Græc. vers. suspicatur ex Magno et Eliæ coaluisse Manuelium. Pace viri doctissimi dixerim, contrarium mihi apparet verisimilius. Nam Emmanuel inter archimandritas Constantinopolitanas semper nominatur, et apud Leonem epist. 53 (nunc 74) et in actis Chalced. concilii act. 4, in qua idem synodum ingressi jubentur, et eorumdem supplex ad Marcianum Augustum libellus referretur; nusquam vero Magnus et Elius leguntur. Quamobrem errore librarii Magnus et Elius pro Manuelio positi sunt; vel certe dicendum utrumque post scriptam hanc epistolam vel facti factum esse, vel Eutychi adhasisse, eamque ob causam esse prætermissos. » Nos ob rationem ejusmodi prætulimus

siam scripsimus sollicitudinem devotionis vestrae latere non possent, tamen etiam specialibus dilectionem vestram litteris cohortandam esse credidimus, ut memores sanctae professionis vestrae, quae proprie in fide et caritate consistit, omnia scandala quae contra pacem Ecclesiae orta sunt a vestris cordibus repellatis, beati Apostoli sententiam pia mente retinentes: Si quis vobis evangelizaverit praeter id quod accepistis, anathema sit (Gal. 1, 9); et custodientes unanimiter cum fratre nostro Flaviano episcopo, quem ad tempus Dominus permisit impiorum factione tentari, ut probatum sibi sacerdotem suum perseverantiae merito faceret **939** elariorem. Haec autem perturbationes necesse est ut, auxiliante Dei gratia, celeriter destruantur, et omne quod reprobum est ab Ecclesiae puritate, quae nec maculam nec rugam recipit (Ephes. v, 27), respuatur: praesertim cum ab insana imperitia in hoc usque proruptum sit, ut contra sacramentum salutis humanae, incarnationis Domini nostri Jesu Christi veritas denegetur, et antiquae fidei praedicator atque defensor, quia non acquievit blasphemis quas olim sancti Patres nostri in multis haereticis damnaverunt, subiciatur injuriis; in quo nique omnium Domini sacerdotum reverentia caeditur, et universa corporis Christi membra pulsantur. Sed quia gloriosum nobis est quicquid nos pati Deus voluerit pro veritate tolerare, in consortium vos patientiae paternis exhortationibus advocamus, ut per dilectionem vestram omnibus Deo servantibus quae scripsimus innotescant, et inimicis Evangelii resistentes, nec pastoris vestri dilectionem, nec unitatem catholicae fidei deseratis. Quoniam ea quae in Epheso nuper contra justitiam vel canonum disciplinam per unius hominis impotentiam gesta sunt, nulla catholicae fidei ratio rata esse permittit. Data **idibus Octobris, Asturio et Protogene viris clarissimis conscribitur.**

Α λιτών Ἐκκλησία γεγραφήκαμεν, τὴν φροντίδα τῆς ὑμετέρας ἀγάπης λαθεῖν οὐκ ἠδυνήθη, ὁμως καὶ ἰδιοῖς γράμμασι τὴν ἀγάπην ὑμῶν προτρέψασθαι ἀκολουθοῦν εἶναι ἡγήσασθε, ἵνα μεμνημένοι τῆς ἀγίας (ἐπαγγελίας ὑμῶν,) ἡ τις ἰδικῶς ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ συνίσταται, πάντα τὰ σκάνδαλα τὰ κατέναντι τῆς ἐκκλησίας διεγερθέντα, ἀπὸ τῆς ὑμετέρας καρδίας ἀποβάλλῃθε· τοῦ μακαρίου ἀποστόλου τὰς ἀποφάσεις εὐσεβεί γνῶμῃ διακατέχοντες· Ἐἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω· καὶ φυλάττοντες ὁμοψυχίαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Φλαβιανοῦ τοῦ ἐπισκόπου, ὃν τινα πρὸς καιρὸν ὁ κύριος συνεχώρησε τῶν ἀσεβῶν ταῖς ἐπισκευαῖς πειραθῆναι, ἵνα δοκιμῶν ἑαυτῶ τὸν ἴδιον ἀρχιερέα, **940** διὰ τῆς ὑπομονῆς ποιήσῃ λαμπρότερον, αὐταὶ γὰρ αἱ ταραχαὶ ἀναγκαιῶς, βοηθούσης τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, τάχιον διαλυθήσονται, καὶ πᾶν τὸ ἀποδοκιμασθῆναι, ἀπὸ τῆς καθαρότατος τῆς ἐκκλησίας, ἥτις οὔτε σπῖλον οὔτε ρυτίδα ἐπιδέχεται, ἀπορρίψισται· μάλιστα οἱ ἀπὸ τῆς μακίωδους αἰτίας [forte ἀμαθίας] εἰς τοσοῦτον ἐβθασαν, ἵνα κατέναντι τοῦ μυστηρίου τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, ἡ τῆς ἐσαρκώσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀλήθεια ἀρνήσονται, καὶ ὁ τῆς ἀρχαίας πίστεως κήρυξ καὶ ἑκδικος, ἐπειδὴ οὐ συνήθετο ταῖς βλασφημίαις, ὡς τίνες πρὸ πολλοῦ οἱ ἅγιοι πατέρες ἡμῶν εἰς πολλοὺς αἰρετικὰς καθέλιαν, ὑποβλήθη ὑβρῶσιν· ἐν ᾧ δηλαδὴ πάντων τῶν τοῦ κυρίου ἱερέων ἡ αἰδὼς τύπτεται, καὶ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔνδοξον ἡμῶν ἔστιν, εἴ τι ἂν ἡμᾶς παθεῖν ὁ θεὸς βουλήσῃ, [καὶ] ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ὑπενέγκαι, εἰς κοινωνίαν ἡμεῖς τῆς ὑπομονῆς πατρικῆς προτροπαῖς παρακαλούμεθα· **C** ἵνα διὰ τῆς ἀγάπης ὑμῶν πᾶσι τοῖς τῷ Θεῷ δουλεύουσιν ἂ ἐγράψαμεν φανερωθῆ· ἵνα τοῖς ἐχθροῖς τοῦ εὐαγγελίου ἀντεστηκότες, μῆτε τοῦ ποιμένος (ὑμῶν) τὴν ἀγάπην, μῆτε τῶν μονάδα τῆς καθολικῆς πίστεως καταλείψῃτε. Ἐπειδὴ ἐκεῖνα τὰ ἐν Ἐφέσῳ ἐπὶ τοῦ παρόντος κατέναντι τῆς ἀληθείας καὶ τῶν κανόνων τῆς ἐπιστήμης δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἀμπετρον δυναστεῖαν πεπραγμένα, οὐδὲ μία τῆς καθολικῆς πίστεως ἀκολουθία δεκτικὰ εἶναι συγχωρεῖ.

EPISTOLA I LII.

THEODORITI EPISCOPI CYRI AD S. LEONEM PAPAM.

SYNOPSIS. — I. Merito se occurrere ad apostolicam sedem, tot prerogativis supra ceteras eminentem. — II. In laudes S. Leonis occurrit, commendatque zelum in Manichaeos, et epistolam ad Flavianum. — III. Quam

lectionem codicis Ratisponensis, quae dum *Magnum et Eliam* omittit, *Emmanuel* autem exhibet. Graeca etiam antiqua versione confirmatur, probatissimamque demonstrat Quesnellii conjecturam *Magnum et Eliam pro Manuele perperam irrepississe.*

^a Haec ex mss. Ratisp. et collect. Chalcedon. atque Veneto collect. 22. Editi, non possunt. Codex Otobon. collect. 23. non possint.

^b Cod. Grim. et Otobon., *promissionis*. In Ratispon. *deest sanctae.*

^c Vulgati *unitatem*. Praevaluit auctoritas mss. Ratisp. et collectionis Chalcedon. nec non Veneti collect. 22. Favet et cod. Otobon. collect. 23, in quo, *unanimiter cum fratre et coepiscopo nostro Flaviano.*

^d Sic plerique codices ac editiones. Quesnellus, ut *omne*. Duo codd. Valt. collect. Chalcedon., *ut quod reprobum est.*

^e Quesnellus *læditur* in margine.
^f Idem Quesn. in marg.: *Alas, unanimiter.* Cod. Otobon., *veritatem.*

^g Editi, *impudentiam*. Cod. Ratisp., *impotentiam.*

Codd. collect. Chalced. et Veneti S. Marci, *potentiam*. Solus codex Divionensis Baluzii habet *impotentiam*, ita tamen ut litteris in affixa sint puncta quae indicant illas esse expungendas. Vocis *impotentia* significatio pro immoderata potentia Leoni familiaris in superioribus epistolis, ubi de Dioscoro loquitur, ignota fuisse videtur iis qui vel puncta affixere, vel ex *impotentiam* scripserunt *impudentiam* aut *impatientiam*. *Impotentiam* quidem legit etiam Graecus interpres, ex cuius versione *immodicam potentiam* Coteleirius reddidit.

^a Ita mss. Quesnellii cum duobus Baluzii et quatuor nostris collect. Chalcedon. nec non Veneto collect. 22 et Otobon. collect. 23. Codd. Divion. Baluzii, et noster Ratisp., in *idus Octobris*, forte melius ut videre est ex annot. 45 (col. 343 s) in ep. praeced. Vulgati Quesnellii anteriores, *viii idus Octobris.*

ⁱ Al. post epist. 47. Quae autem erat 52, nunc 69. Scripta sub finem an. 449.

^j Haec epistola sumpta est ex Theodoretii editione. Scripta fuit post ipsius depositionem in pseudosynodo

immerito depositus fuerit, nec in jus vocatus, conqueritur. — IV. Susceptus a se pro Ecclesia labores enumerat. — V. Orat ne sedem apostolicam appellans repellatur; cui fidem suam probari optat ex scriptis suis; quæ indicat. — VI. Sibi a Leone cupit induci quid de Ephesina sententia agere debeat. — VII. Legatos suos Leoni, æque ejus precibus ac sollicitudini commendat; se aliosque litteris imperatoris retineri, ne ad pontificem se conserant.

942 LEONI episcopo Romæ.

CAP. I.— Si Iulius, præco veritatis, tuba Spiritus sancti, ad magnum Petrum se contulit, ut iis qui Antiochiæ de legali conversatione ambigebant explanationem ab illo referret, multo magis nos humiles et pusilli ad apostolicam sedem vestram accurrimus, ut Ecclesiarum ulceribus remedium a vobis accipiamus. Vobis enim primas in omnibus tenere convenit. Multis siquidem prærogativis ornatur sedes vestra. Etenim alias urbes ornat vel magnitudo, vel pulchritudo, vel habitatorum frequentia; nonnullas etiam quæ his carent spiritualia quædam dona illustant: vestræ vero bonorum affluentiam, bonorum largior dedit. Illa enim omnium maxima et clarissima, quæ et orbi terrarum præsidet, et incolarum multitudine redundat. Ad hæc 944 imperium, quod rerum nunc potitur, et suum ipsa nomen subditis impertit. Præcipue autem illam fides ornat, cujus testis idoneus est divinus Paulus clamans: *Fides vestra annuntiat in universo mundo* (Rom. 1, 8). Quod si statim post suscepta salutaris prædicationis semina mirabiles hos fructus uberrime protulit, prædicandæ quæ in ea nunc viget pietati quænam par esse possit oratio? Habet præterea communium patrum magistrorumque veritatis Petri et Pauli sepulcra, fidelium animas illuminantia. Quorum beatissimum ac divinum par, in Oriente quidem exortum est, et radios quaquaversum diffudit; sed in Occidente vitæ occasum ultro subiit, atque inde nunc orbem universum collustrat. Hi sedem vestram nobilissimam reddiderunt; hic bonorum vestrorum est apex. At illorum sedem nunc etiam illorum Deus illustravit, dum in ea sanctitatem vestram rectæ fidei radios fundentem constituit.

CAP. II. — Cujus quidem rei cum alia multa in promptu sint argumenta, sufficit zelus vester adversus infames Manichæos, quem sanctitas vestra a nuper exeruit, et quo rerum divinarum studio vester in Deum sit amor patefecit. Sufficiunt et quæ nunc a vobis scripta sunt, ut apostolicum characterem vestrum ostendant. Incidimus namque in illa quæ de Dei Salvatorisque nostri incarnatione sanctitas vestra b scripsit, et admirati sumus exactam operis diligentiam. Utraque enim eandem opera declarabat, et

Ephesina. Cum enim legatos eidem contradixisse intellexit, et celebri Leonis ad Flavianum epistola accepta, suam doctrinam in ea confirmatam, et a doctrina ejusdem pseudosynodi alienam deprehendit, ad eundem pontificem, ut ei suam causam commendaret, epistolam dedit. Igitur paulo post eam pseudosynodum scripta fuit, cum præsertim ipsa saltem integra concilii gesta nondum acceperit: credidit enim Renatum R. E. presbyterum eidem interfuisse, qui tamen in itinere ante synodum obierat. Probabiliter ergo exarata fuit sub finem an. 449. Enimvero in ipsa epistola c. 4 testatur se jam rexisse Ecclesiam annis sex et viginti; in alia autem epistola 116

A

941 Λέοντι επισκόπω Ῥώμης.

Εἰ Παῦλος τῆς ἀληθείας ὁ κήρυξ, ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος σάλπιγξ. πρὸς τὸν μέγαν ἔδραμε Πέτρον, ὥστε τοῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ περὶ τῆς κατὰ νόμον πολιτείας ἀμφισβητοῦσι παρ' αὐτοῦ κοιμισαὶ τὴν λύσιν, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς οἱ εὐτελεῖς καὶ σμικροί, πρὸς τὸν ἀποστολικὸν ἡμῶν τρέχομεν θρόνον. Ὅστε παρ' ἡμῶν λαβεῖν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ἔλκεισι θεραπείαν. Διὰ πάντα γὰρ ἡμῶν τὸ πρωτεύειν ἀρμόττει. Πολλοῖς γὰρ ὁ ὑμέτερος θρόνος κοσμεῖται πλεονεκτήμασι. Τὰς μὲν γὰρ ἄλλας πόλεις ἡ μέγθος, ἡ κάλλος, ἡ πλῆθος τῶν οἰκητόρων κοσμεῖ. Τούτων δὲ ἐστρημένας πνευματικὰ τινὰ λαμπρύνει χαρίσματα· τῇ δὲ ὑμετέρᾳ φορᾷ ἔδωκεν ἀγαθῶν ὁ τῶν ἀγαθῶν χορηγός. Ἡ γὰρ αὐτὴ πασῶν μεγίστη, καὶ λαμπροτάτη, καὶ τῆς οἰκουμένης προκαθημένη, καὶ τῷ πλῆθει τῶν οἰκητόρων κυμαίνουσα. Πρὸς δὲ τούτους, 943 καὶ νῦν κρατοῦσαν ἡγεμονίαν ἐβλάστησε· καὶ τῆς οἰκίας προστηγορίας τοῖς ἀρχομένοις μετέδωκε. Κοσμεῖ δὲ αὐτὴν διαφερόντως ἡ πίστις· καὶ μάρτυρ ἀξιόχρεως ὁ θεὸς ἀπόστολος βοῶν, ὅτι ἡ πίστις ἡμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. Εἰ δὲ εὐθύς δεξαμένη τὰ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος σπέρματα, τοῖς ἀξιαγαστοῖς τούτοις ἐξεβρίθει καρποῖς, τίς ἀπόχρη λόγος τὴν νῦν ἐν αὐτῇ πολιτευομένην εὐσέθειαν εὐφημῆσαι; ἔχει δὲ καὶ τῶν κοινῶν πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς ἀληθείας Πέτρον καὶ Παῦλον τὰς θήκας, τῶν πιστῶν τὰς ψυχὰς φωτιζούσας. Ἡ δὲ τρισμακαρία τούτων καὶ θεῖα ἕνωσις ἀνέτειλε μὲν ἐν τῇ ἐφᾶ, καὶ πάντοσε τὰς ἀκτίνας ἐξέπεμψεν. Ἐν δὲ τῇ δύσει προθύμως ἐδέξατο τὰς τοῦ βίου δυσμᾶς, κἀκείθεν νῦν καταναγάζει τὴν οἰκουμένην. Οὗτοι τὸν ὑμέτερον περιφανίστατον ἀπέστησαν θρόνον. Οὗτος τῶν ἀγαθῶν τῶν ὑμετέρων ὁ κολοφών. Ὁ δ' ἐκείνων θεὸς καὶ νῦν τὸν ἐκείνων ἐλάμπρυνε θρόνον, τῆς ὑμετέρας ἀγνωσθῆναι ἰδρύσας ἐν τούτῳ τῆς ὀρθοδοξίας τὰς ἀκτίνας ἀφείψαν.

Καὶ τούτου πολλὰ μὲν ἐστὶν εὐρεῖν καὶ ἄλλα τεκμήρια· ἀρκεῖ δὲ ἡμῶν καὶ ὁ κατὰ τῶν θυσιωνύμων Μανιχαῖος ζῆλος, ἐν πρώην ἡμῶν ἡ σοιότης ἐγύμνασε, δεῖξασα τῆς περὶ τὰ θεῖα τῆς ὑμετέρας φιλοθείας σπουδᾶν. Ἀπόχρη καὶ τὰ νῦν παρ' ἡμῶν γραφέντα τὸν Ἀποστολικὸν ἡμῶν χαρακτῆρα δηλωσαί. Ἐπιτευχίκαμεν γὰρ τοῖς παρὰ τῆς σῆς γραφεῖσι σοιότητος περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἐνανθρωπίσεως, καὶ ἐθαυμάσαμεν τὴν τῶν γεγραμμένων ἀκριβείαν. Ἀμφοτέρω γὰρ κατὰ ταυτὸν ἐδάλου, καὶ τὴν ἐκ τοῦ αἰδίου πατρὸς αἰδίων θεότητα τοῦ μονογενοῦς,

totidem annos sui episcopatus memorat cum Ephesi depositus fuit die 10 Augusti an. 449. Igitur eodem anno epistolam scripsit, quo depositus fuit. Eodem tempore duas alias epistolas dedit, alteram 116 ad Renatum, quem vivum præsumebat, alteram 118 ad Romanæ Ecclesiæ archidiaconum, in quibus ut sibi apud Leonem adjuutores sint exorat. Cum eadem plenius in epistola ad Leonem contineantur, hac epistola inter Leoninas inserere superfluum judicavimus. Hinc quoque Quesnellus solam epistolam ad Leonem suæ editioni adjecit.

^a An. scilicet 444, quo edita fuit ep. 7 in Manich.
^b Laudatur epist. 28, ad Flavianum.

eternam ex æterno Patre Unigeniti Divinitatem, et ejusdem ex Abrahæ et David semine humanitatem, ac similem per omnia nobis fuisse assumptam naturam, hoc uno dissimilem quod peccati expers manserit, quippe quæ non ex natura, sed ex libera voluntate nascitur. Et hoc præterea litteræ continebant, unum esse unigenitum Dei Filium, et impatibilem ejus **946** Divinitatem, quæ nec verti queat, nec mutari, sicut et qui ipsum genuit Pater, et Spiritus sanctus. Ideoque patibilem naturam sumpsisse, quia divina natura passionem non recipiebat: ut per carnis propriæ passionem impassibilitatem iis qui in ipsum crederent largiretur. Hæc et alia his cognata litteris continebantur. Nos vero spiritualem sapientiam tuam admirati, Spiritus sancti gratiam, quæ per vos locuta est, laudibus extulimus, rogamusque, et obsecramus, et precamur, et supplices oramus sanctitatem tuam, ut tempestate jactatis Dei Ecclesiis opem ferat.

CAΡ. III. — Cum enim ^a per eos quos sanctitas tua Ephesum misit tempestatis exitum speraremus, in graviorem procellam delapsi sumus. Alexandrinorum quippe justissimus antistes haudquaquam contentus fuit iniqua hac et injustissima depositione sanctissimi Deoque charissimi Constantinopolitanorum episcopi Domini Flaviani, neque ipsius animam expletiv consimilis strages aliorum episcoporum; sed me quoque abstantem calamo similiter jugulavit, nec in jus vocatum, nec præsentem accusatum, nec interrogatum de Dei ac Salvatoris nostri incarnatione quid sentiam. Et homicidas quidem, ac sepulcrorum effractores, alienarumque nuptiarum invasores, non prius condemnant judices, quam vel ipsi objecta crimina confessione sua firmarint, vel ab aliis aperte fuerint **C** convicti. Nos autem hic in divinis legibus enutritus **triginta** quinque mansionibus distantes condemnavit ut voluit. Neque nunc tantum hoc fecit, sed anno etiam superiore, cum eo profecti essent duo viri Apollinaris morbo infecti, **948** et calumnias in nos texuissent, consurgens in Ecclesia nos anathemate confixit; idque cum ad eum scripsissem, et quæ sentirem per litteras exposuissem.

CAΡ. IV. — Ego vero Ecclesiæ sane tempestatem deflevo, cæterum quieti studeo. Sex enim et viginti annis commissam mihi ab universorum Deo Ecclesiam precum vestrarum auxilio cum rexerim; neque sub beatissimo Theodoto antistite Orientis, neque sub iis qui illi in Antiochenorum sede successerunt, vel minimam reprehensionem sustinui; sed divina mihi cooperante gratia, supra mille animas Marcionis morbo liberavi, multasque alias ex Arii et Eunomii partibus ad Christum Dominum perduxi. Et octingentarum Ecclesiarum pastoralem curam sortitus sum, tot enim Cyrus habet parœcias, in quibus præ-

^a Apud Baronium ad an. 449, num. 116 et seqq., hæc epistola Latine describitur ex versione Federici Metii utriusque linguæ peritissimi, ut liquet ex num. 124. Hic autem voces διὰ τῶν ἀποσταλέντων neutrius generis accipiens, reddidit, per ea quæ a vestra sanctitate Ephesum scripta sunt; qua in signi-

και τὴν ἐκ σπέρματος Ἀβραὰμ καὶ Δαβὶδ ἀνθρωπότητα. καὶ ὅτι κατὰ πάντα ἡμῖν ἡ ληφθεῖσα φύσις ἐφέκει, μόνον δὲ ἀνόμοιος ἢ τῷ πάσης ἁμαρτίας ἀμύνητος διαμείναι ἐπειδὴ περ οὐκ ἐκ φύσεως, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως αὐτὴ φύεται. εἶχε δὲ καὶ τοῦτο τὰ γράμματα, ὡς εἰς μὲν ὁ **945** μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, ἀπαθὴς δὲ αὐτοῦ ἡ θεότης, καὶ ἀτρέπτος, καὶ ἀναλλοίωτος, καθάπερ ὁ γεννήσας αὐτὸν πατὴρ. καὶ τὸ πανάγιον πνεῦμα. καὶ διὰ τοῦτο τὴν παθητὴν ἔλαβε φύσιν, ἐπειδὴ περ ἡ θεία φύσις οὐκ ἐδέχθητο πάθος· ἵνα τῷ πάθει τῆς ἰδίας σαρκὸς τὴν ἀπάθειαν τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευμένοις χαρίσεται. Ταῦτα καὶ ὅσα τοῦτοις ἐστὶ συγγενῆ, περιεῖχε τὰ γράμματα. Ἡμεῖς δὲ τὴν πνευματικὴν σου σοφίαν θαυμάσαντες, τὴν δὲ ὑμῶν φθελχάμενην τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀνυμνήσαμεν χάριν καὶ παρακαλοῦμεν, καὶ ἀντιβολοῦμεν, καὶ δεόμεθα, καὶ ἱκετεύομεν σου τὴν ἀγιωσύνην, ἐπαμμῦναι ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις χειμαζομέναις.

Δύσιν γὰρ ἔσεσθαι τοῦ κλύδωνος προσδοκῆσαντες διὰ τῶν παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀγιωσύνης εἰς τὴν Ἐφεσον ἀποσταλέντων, χαλεποτέρα περιπεπτώκαμεν ζάλη. Ὁ γὰρ τῆς Ἀλεξανδρείας δικαιοτάτος πρόεδρος οὐκ ἠρέκηθη τῇ ἀνόμῳ ταύτῃ καὶ ἀδικωτάτῃ καθαιρέσει τοῦ ἁγιωτάτου καὶ θεοφιλεστάτου τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν ἐπισκόπου τοῦ Κυρίου Φλαυιανοῦ, οὐδὲ ἐπέπλησεν αὐτοῦ τὸν θυμὸν τῶν ἄλλων ἐπισκόπων ἡ παραπλησία σφαγή. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἀπόντα ὁμοίως καλῶς κατέσφαξεν, οὔτε καλίσας εἰς κριτήριον, οὔτε παρόντα κρίνας, οὐκ ἐρωτήσας τίς φρονῶ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἐνανθρωπήσεως. καὶ τοὺς μὲν ἀνδροφόνους, καὶ τυμβωρύχους, καὶ τοὺς τὰς ἄλλοτρίας συλίσαντας εὐνάς, οὐ πρότερον κατακρίνοισιν οἱ δικάζοντες, ἕως ἂν ἡ αὐτοὶ τὰς κατηγορίας ταῖς ὁμολογίας κυρώσωσιν, ἢ παρ' ἑτέρων ἐναργῶς ἐλεγχθῶσιν. Ἡμᾶς δὲ ὁ τοῖς θεοῖς νόμοις ἐνθετραμμένος πέντε καὶ τριάκοντα σταθμοῖς ἀφίστηκτος κατέκρινεν ὡς ἠθέλησε. καὶ τοῦτο οὐ νῦν μόνον πεποίηκεν, ἀλλὰ καὶ πέρυσι μετὰ δύο ἀνδρας τῶν τὴν Ἀπολιναρίου νόσου **947** εἰσδοξαμένων ἐκείσε δραμόντας, καὶ συκοφαντίας καθ' ἡμῶν ὑφίναντας, ἀναστάς ἐπ' ἐκκλησίας ἡμᾶς ἀνεθεμάτισε. καὶ ταῦτα ἐμοῦ γράψαντος πρὸς αὐτὸν, καὶ ἄ φρονῶ διὰ γραμμάτων δηλώσαντος.

Ἐγὼ δὲ ὀδύρομαι μὲν τῆς ἐκκλησίας τὸν κλύδωνα, τὴν δὲ ἡσυχίαν ἀσπάζομαι. Ἐξ γὰρ καὶ εἴκοσι ἔτη τὴν ἐγχειρισθεῖσάν μοι παρὰ τῶν ὄλων Ἐκκλησίαν ἰθύνας διὰ τὰς ὑμετέρας εὐχάς, οὐκ ἐπὶ τοῦ μακαριωτάτου Θεοδότου τοῦ τῆς ἀνατολῆς προέδρου, οὐκ ἐπὶ τῶν μετὰ ἐκείνον τῶν τῶν Ἀντιοχείων διαδεξαμένων θρόνον, τὴν τυχοῦσαν μέμψιν ὑπέμενα, ἀλλὰ τῆς θείας μοι χάριτος συνεργησάσης πλείους μὲν ἢ χιλίας ψυχὰς ἠλευθέρωσα τῆς Μαρκίανος νόσου, πολλοῖς δὲ ἄλλοις ἐκ τῆς Ἀρείου καὶ Εὐνομίου συμμορίας προσήγαγον τῷ δισπότῃ Χριστῷ. καὶ ἐν ὀκτακοσίαις ἐκκλησίαις ἔλαχον ποιμαίνετα· τὸσαύτας γὰρ ὁ Κύριος παροικίας ἔχει, ἐν αἷς οὐδὲ ἐν

ficatione intelligendæ essent litteræ ad synodum Ephesinam, id est epist. 33, quam quidem Theodorum accepisse una cum epist. 28 ad Flavianum diximus ex ejusdem epist. 121 ad Anatolium.

^b Apud Quesnellum; triginta mansionibus. Vocem quinque ex Græco supplivimus.

cum vestrarum auxilio lolium nullum relictum est, sed omnibus hæreticis erroribus græcæ noster ereptus est. Nævot qui omnia conspiciat, quot lapidas ab infandis hæreticis in me coniectos exceperim; quot mihi multis in urbibus Orientis certamina fuerint adversus gentiles, adversus Judæos et adversus ægypterem omnem hæreticum. Et post tantos sudores æ labores indicta causa condemnatus sum.

CAP. V. — At ego apostolicæ vestræ sedis exspecto sententiam, et oro atque obtestor sanetitatem vestram ut mihi rectum ac justum tribunal vestrum a invocanti opem ferat, jubeatque ad vos venire, et doctrinam meam apostolicis vestigiis inhærentem ostendere. Sunt enim mihi, quæ partim ante annos viginti, 950 partim ante octodecim, partim ante quindecim, partim ante duodecim scripsi, quædam contra Arianos et Eunomianos, quædam contra Judæos et gentiles, quædam contra magos, qui sunt in Perside, alia de universali providentia, et alia rursus de theologia, deque divina incarnatione. Exposita etiam sunt a me per divinam gratiam tum apostolica scripta, tum prophetica oracula. Et facile est ex his cognoscere an stabilem fidei regulam servarim, an ab ejus rectitudine deflexerim. Sed nolite, obsecro, supplices meos preces respicere, nec miseram meam canitiam post multos labores contumeliose tractatam despiciere.

CAP. VI. — Ante omnia ut a vobis docear oro an me oporteat in hac injusta depositione acquiescere, an non; vestram enim sententiam exspecto. Quod si in judicatis manere me jusseritis, manebo, neque ulli hominum deinceps molestus ero, sed rectum Dei Salvatorisque nostri judicium exspectabo. Me quidem, testis est Dominus Deus, honoris et gloriæ cura non tangit, sed scandali quod injectum est: quia multi a simplicioribus, atque ii maxime qui ex diversis hæresibus opera nostra emergerunt, sedem illorum qui condemnarunt, attendentes, hæreticos nos fortasse existimabunt, eum dogmatis perfectionem perspicere non possint, quodque episcopatu tot annis gesto, non domum acquisierim, non agrum, non obolium, non sepulcrum; sed spontaneam paupertatem amplexus sim, et ea quæ a parentibus ad nos pervenerant, post illorum mortem statim distribuerim, ut sciunt omnes qui habitant in Oriente.

CAP. VII. — Præ omnibus autem sacrum Deoque charum caput vestrum obsecro ut precibus mihi opem et auxilium ferat. Hæc per reverentissimos Deoque charissimos presbyteros, Hypatium et Abramium chorepiscopus, et Alypium monachorum qui apud nos sunt exarchum, sanctitati vestræ suggesti: quandoquidem ne ad vos 952 contenderem, regiarum litterarum vincula retinuerunt, quemadmodum

* Græcus textus habet *ἐπικαλουμένην*. Verbum autem *ἐπικαλόμαι* pro *appellare* ad superiorem judicem frequenter accipitur. Ita Actor. c. xxv, v. 11: *καίσαρα ἐπικαλύμαι*. *Cæsarem appello*; et Jo. Chrysostomus in epistola ad Innocentium papam apud Constantium epist. 4, p. 778, *ἡμῶν σύνοδον ἐπικαλουμένων, nobis synodum appellantiibus*. Alia tria Plutarchi exempla

δὲ καὶ τὰς ὑμετέρας εὐχὰς μεμνησθε ζήλοισιν· ἀλλὰ πᾶσι τῆς αἵρετικῆς ἐλευθέρωσαι πλάτης τὸ ἡμετέρον ποιόμενοι. Οὐδὲν ὁ πάντα ἐφορῶν πρόσωπος ἐδεδέξαντο ἄλλοις ὑπὸ τῶν δυσονόμων κατ' ἐμοῦ κεμνησθέντων αἵρετικῶν, πρόσωπος ἐν ταῖς κλίσεσι τῆς ἀνατολῆς πάλαι ἐσχῶν ἀγῶνας πρὸς Ἑλληνας, πρὸς Ἰουδαίους, πρὸς πᾶσαν πλῆθην αἵρετικῶν. καὶ μετὰ τοσαύτους ἰσθῆτας καὶ πόνους μὴ δικασάμενος κατεκρίθη.

Ἐγὼ δὲ τοῦ ἀποστολικῆς ἡμῶν θρόνου περιμένω τὴν ψῆφον. καὶ ἱκετεύω, καὶ ἀντιβαλῶ τὴν εἰς ἀγιότητα, ἐπαμῦναι μοι τὸ ὄρθον ἡμῶν καὶ δικαίον ἐπικαλουμένην κριτήριον, καὶ κληῦσαι δραμεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἐπιδειξάι μου τὴν διδασκαλίαν τοῖς ἀποστολικαῖς ἔχουσιν ἐπομένῃ. Ἔστι γὰρ μοι τὰ μὲν πρὸ εἴκοσι ἐτῶν συγγεγραμμένα, τὰ δὲ πρὸ 949 ὀκτωκαίδεκα, τὰ δὲ πρὸ πεντεκαίδεκα, τὰ δὲ πρὸ δυοκαίδεκα. Τὰ μὲν πρὸς Ἀρειανούς, καὶ Εὐνομιανούς, τὰ δὲ πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας, τὰ δὲ πρὸς τοὺς ἐν Περσίδι μάγους, ἀλλὰ περὶ τῆς καθόλου προνοίας, ἔτιρα δὲ περὶ θεολογίας, καὶ τῆς θείας ἐκκοινωνίας. Ἡρμηνεύεται μοι διὰ τὴν θείαν χάριν, καὶ τὰ ἀποστολικὰ συγγράμματα, καὶ τὰ προφητικὰ θεσπίσματα· καὶ ῥᾶδιον ἐστὶν τούτου καταμαθεῖν, εἴτε ἀκλιτῆ τὸν κανόνα τῆς πίστεως διετήρησα, εἴτε τὴν τούτου παρῆδη εὐθύτητα. Ἀλλὰ μὴ διακτύποςτέ μοι τὴν ἱκετίαν παρακαλῶ, μηδὲ τὴν ἀθλίαν μου περιδέτετε πάλιν μετὰ πολλοῦς ὕβρισματὴν καμῆτους.

Πρὸ δὲ πάντων, μαθεῖν ἀντιβαλῶ παρ' ὑμῶν, εἴτε χρεῖ με τίρψαι τὴν ἀδικίαν ταύτην καθαίρειν, εἴτε μὴ. Τῆ γὰρ ὑμετέραν προσμένην ψῆφον. Ἐφ' ἡμῶν κληῦσατε τοῖς καταψηφισαμένοις ἡμαῖνα, ἡμαῖν καὶ εὐδελὴ ἀπὸρῶσιν ἐνοχλήσω λοιπόν, ἀλλὰ μετῶ τὸ ἅπλως τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν κριτήριον. Ἐμοὶ δὲ, ὡς ὁ δεισιπότης μαρτυρεῖ Θεός, σὲ τιμῆς μέλει καὶ δόξης, ἀλλὰ μόνου τοῦ γνησθμένου σκωδάλου· ὅτι πολλοὶ τῶν ἀκλουστέρων, καὶ μάλιστα ἐξ διαφόρων αἱρέσεων παρ' ἡμῶν ζῶντες, ἐπὶ θρόνῳ τῶν κατακρινέντων προσεχόντες αἵρετικῶς ἔσω ἡμᾶς ὑπολήφονται, τὴν τοῦ ὄντος ἀριθείαν κατεθεῖ σὲ δυνάμενοι· ὅτι τοσαῦτον χρόνον ἐπισκοπεύσας, σὲ εὐκλίας ἐπέσησάν, σὲ ἀγρῶν, σὲ ὀβολῶν, σὲ τάρων, ἀλλὰ τὴν αὐτομάτην πενίαν, καὶ τὰ παρὰ τῶν πατέρων εἰς ἡμᾶς ἐθῆντα μετὰ τὴν ἐκείνων τελευτῆν εὐθὺς διακείας, ὡς ἔσασιν ἄκατοι οἱ τῶν ἐφῶν οὐκῶντες.

Πρὸ δὲ πάντων, ἱκετεύω τὴν ἱεράν θραν καὶ τῶ θεῶ φίλην κεφαλὴν, παρασχεῖν μοι τῶν προσευχῶν τὴν βοήθειαν. Ταῦτα διὰ τῶν εὐλαβεστάτων καὶ θεοφιλεστάτων πρεσβύτερων Ἰπυατίου καὶ Ἀθραμίου τῶν χορηγισκόπων, καὶ Ἀλυπίου τοῦ ἐξάρχου τῶν παρ' ἡμῶν μοναζόντων τῆς ὑμετέραν ἀγιωσύνην ἰδιδάξα. Ἐπιδήπερ ἐγὼ δραμεῖν πρὸς ὑμᾶς τὰ τῶν βασιλικῶν γραμμάτων ἐπίσχι διαμᾶ, 951 ὡσπερ οὖν καὶ τοὺς ἄλλοις. καὶ παρακαλῶ τὴν

in Lexico Roberti Constantini invenire libet. Hinc appellantis potius quam invocantis significationem Metii interpretatio expressit his verbis apud Baronium loco allegato n. 121: *Supplico et obsecro ut mihi appellanti justum vestrum et rectum judicium opem ferat*, etc. De hac vero Theodoretæ appellatione vide nostras observationes in Quessnelli dissert. 40.

et alios. Et sanctitatem vestram oro ut et paterno A
 effectu illos videat, et sinceras aures vestras illis be-
 nignas præbeat, et calumnias vexatam ac sine causa
 impugnatam senectutem meam studio et providentia
 vestra dignetur, tum ante omnia fidei insidiis appe-
 litæ quam maximam potest curam gerat, paternam-
 que hæreditatem Ecclesiis integram custodiat: ut
 pro his etiam paratas remunerationes a munifico et
 liberali Domino sanctitas vestra recipiat.

ὁμειτέρων ὁσιότητα, καὶ ἰδεῖν αὐτοὺς πατρικῶς, καὶ τὰς
 ἀκλιεῖς ὤμων ἀποκῆς εὐμενῆς αὐτοῖς παρασχεῖν. καὶ τὸ
 συκοφαντούμενον καὶ μάτην πηλεμούμενόν μου γῆρας τῆς
 ὁμετέρως ἠξιώσαι κωδικομίας, καὶ πρὸ πάντων τῆς ἐπι-
 βουλευομένης πίστεως παντὶ σθῆναι φροντίσαι, καὶ φυλά-
 ξαι ταῖς ἐκκλησίαις τὸν πατρῶον κληρὸν ἀκήρατον ἵνα
 καὶ τὰς ἀπὸ τούτων ἀντιδόσεις δεξῆται ὡμῶν ἢ ἀγῶντος
 παρὰ τοῦ μεγαλοδύρου δεσπότηου.

ADMONITIO IN SEQUENTIS EPISTOLÆ FRAGMENTUM.

1. Insigne quod subijcimus epistolæ Anatolii fragmentum, ex quo hunc post Flaviani mortem ordinatum discimus, e codice Regio 940 a Cotelerio editum fuit inter Ecclesiæ Græcæ Monumenta tom. I, pag. 66. Istud Quenellus secundæ Leonis editioi inseruit, præmisitque epistolis 69, 70 et 71, datis mense Julio an. 450, in quibus de ipsius Anatolii ordinatione sermo est. In observationibus autem ad hoc fragmentum affirmat, circa hæc tempora (prædictarum scilicet epistolarum Leonis) Flavianum obiisse; cui proinde Anatolius sus-
 ceptus, circa idem tempus eam ad eundem Leonem epistolam dederit ex qua hoc fragmentum excerptum fuit. Non assentimur. Flavianum enim paulo post Ephesinum latrocinium habitum mense Augusto anni 449, inter manus eorum a quibus in exilium ducebatur glorioso ad Christum sine transisse eodem an. 449 testatur Prosper in Chronico. Conciit Historia Eutychiastarum, quæ eum, dum in exilium deportaretur, ipso in itinere apud Epipam Lydiæ civitatem deunctum indicat. Potuit quidem hæc mors a Flaviani inimicis aliquamdiu occultari ob Constantinopolitanos qui illi maxime favebant: unde archimandritæ, clerus et populus Constantinopolitanæ urbis qui ad Leonem litteras dedere citius circa Octobrem an. 449 (ut colligere licebit ex admonitione in epistolani 59), ejusdem episcopi mortem ignorabant. At nihilominus Anatolium ordinatum fuisse ante finem anni 449, ex Theodoro lectore manifestum est. In fragmentis enim ejusdem a Valesio collectis, ordinatione Anatolii ac nonnullis ejusdem ordinationis circumstantiis commemoratis, ait: Agebantur autem hæc consulti Protogenis et Asterii. Igitur sub finem ejusdem anni hæc epistola ad Leonem scripta videtur; sicut et alia ordinatorum ejus, cujus sit mentio in epistola 71; nam statim post ordinationem ejusmodi epistolæ scribebantur.

2. Sub idem tempus de eadem re ad Leonem litteras dedere Theodosius atque Pulcheria, et omnes hæc epistolæ simul videntur transmissæ. Nondum tamen Romam pervenerant mense Martio anni 450, cum Leo scripsit epistolas 60 et 61, in quibus Flavianum adhuc vivum præsumit. Eas pontifex accipere potuit mense Aprili vel Maio; cujus moræ quid in causa fuerit ignoramus. Cum autem difficilem rem proponerent, quæ maturiorem consultationem flagitabat, forte hac de re Leo habuit illum tractatum, cujus gratia Petronium et Regulum Gallicanos diu se retinuisse scribit epist. 67, ad Ravennium, in quam vide annot. 2 (885 d). Hæc quidem Anatolii causa adeo magis pontifici negotium facessivit, ut quatuor legatos eligendos, instruendos, atque Constantinopolim transmittendos crediderit, quod non exiguam in respondendo dilationem flagitabat: unde nihil mirum si epistolæ 69, 70 et 71 quibus hac de ordinatione respondet, datæ fuerint mense Julio anni 450. Interim hoc fragmentum excerptum ex Anatolii epistola, quæ statim post ejus ordinationem ante finem anni 449 exarata fuit, cum certa dies ac mensis lateat, præmittendum censuimus epistolæ Leonis ad Theodosium, quæ die 25 Decembris signatur.

EPISTOLA * LIII,

scu

EPISTOLÆ ANATOLII CONSTANTINOPOLITANI EPISCOPI AD S. LEONEM FRAGMENTUM.

De ordinatione sua.

954 Ex epistola ANATOLII Constantinopolitani ad B 953 Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς Ἀνατολίου Κωνσταντινουπόλεως
 LEONEM Romanum. πρὸς τὸν Ῥώμης Λέοντα*

Etenim piissimus et Christi amans noster imperator Theodosius, qui cuncta in secundis post res ad Deum pertinentes ponit, cum sanctissima Constantinopolitana Ecclesia pastore orbata esset, deberetque accipere qui eam posset regere, plurimam ejusce rei curam suscepit. Ac primo quidem demandavit religiosissimo ejusdem urbis clero ut ad gubernationem aptiores decernerent cum probatione, sibi electionem omnium præcipui reservans. Deinde in his exorta immoderata dissensione, cunctisque hinc erga multos in varia studia scissis, jubet imperator conquiri clericos in regia urbe etiam ex aliis civitatibus ob quædam (ita ut sit) negotia degentes, quo inter illos præstantior absque 956 ullo affectu in episcopalem dignitatem promoveretur. Quod cum factum

Καὶ γὰρ ὁ εὐσεβέστατος καὶ φιλόχριστος ἡμῶν. Βασιλεὺς Θεοδοσίος, ὁ δεύτερα τὰ λοιπὰ τῶν θείων ἡγούμενος, τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγιωτάτης ἐκκλησίας τοῦ ποιμαίνοντος χηρευούσης. ὀφειλούσης τε τυχεῖν, τοῦ ταύτην ἰθύναι δυναμένου, πλείστην τούτου ποισάμενος τὴν φροντίδα. Πρῶτερον μὲν ἐπέτρεψε τῷ κατ' αὐτὴν εὐλαβεστάτῳ κλήρῳ τοὺς ἐπιτηδειοτέρους εἰς ἐπιστάσιαν μετὰ δοκιμασίας ψηφίσασθαι, τὴν ἐπιλογὴν αὐτῶ τοῦ πάντων ἐκκρίτου ταμειουάμενος. Εἶτα διχονοίας ἀμέτρου ἐν τούτοις ἀναφύεισης, καὶ πάντων ἐντεῦθεν περὶ πολλοὺς μεριζομένων τὰς γνώμας, κελύει τοὺς διάγοντας ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, καὶ ἐξ ἐτέρων πόλεων, τινῶν ἐνεκεν, οὐκ συμβαίνει, χρεῖων, κληρικῶς ἀνερευνησθαι, ἐφ' ᾧ τὸν ἐκ τούτων ἄμεινον [Leg. ἄμεινον vel ἄμεινονα] 955 διχα πάσης προσπαθείας εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προσχρ

* Al. post epist. 51. Quæ autem erat 53, nunc 71. Scripta sub finem anni 449.

fuisset, postea placuit iis qui in cuncta potestatem obtinent, permitti clero electionem primatis. Et ecce suffragia in me omnium minimum venerunt; non propter justitiam meam, sed ut Christus Jesus in me ostenderet omnem patientiam suam, juxta Apostolum (I *Timoth.* 1, 16). Unde id operis incubuit sanctæ synodo episcoporum Constantinopoli versantium, ut ad me ordinandum sine mora procederent.

EPISTOLA * LIV.

^b AD THEodosium AUGUSTUM.

SYNOPSIS. — *Nicæna fidei se inhaerere scribit; Eutychem non minus quam Nestorium esse damnandum; concilium intra Italiam haberi postulat.*

LEO urbis Romæ episcopus THEodosio semper Augusto.

Pro integritate fidei catholicæ Christianissimum principem convenit esse sollicitum, et hoc indefessis precibus divinam misericordiam posco, ut cordi vestro id quod est veritatis inspiret, neque falli vos in aliquo ^e humanarum æmulationum fraude patiatur. A me autem atque ab omnibus catholicis sacerdotibus quæ evangelicæ ^d atque apostolicæ fidei pietas defendatur, satis plene ac lucide ^e litteris meis, quas clementiam vestram jam dudum per famulum vestrum EPIPHANIAM tribunum, qui pro hac causa missus est, arbitror accepisse, ^f reseratum est: nec am-

^a Al. 23. Quæ autem antea 54 erat, nunc 70. Scr. 25 Decemb. an. 449.

^b Relegimus hanc epistolam cum mss. Vat. et Venet. collectionis 42, ex qua edita fuit a Merlino; ac præsertim cum præstantissimo codice Ratisp. collect. 49.

^c Antiquiores vulgati, *humanarum calliditatum æmulatione patiatur*. Quesnelli lectionem nostri quoque codices approbant.

^d Voces atque apostolicæ addidimus ex memorato cod. Ratisp. Mox editi ante Quesn., *defendat*, non tamen nostri codices.

^e Intelligit epistolam 44, quam quidem Epiphania tribuno traditam ex eo colligimus, quia per Epiphanium directa fuit epistola 50 ad Constantinopolitanos, quæ sub idem tempus scripta quo epistola 44, ad imperatorem data est, hujus præsertim transmittendæ occasione eidem Epiphania tradita videtur. Confer epistolam 59, c. 2.

^f Editi ante Quesn. cum mss. collect. 42, *ratum est*. Corrupte. Emendationem Quesnelli noster codex Ratisp. confirmat.

^g Nicæna fidei apertam professionem facit, eo quod Eutyches ejusque fautores solam hanc fidem efferentes, ut patet ex ipsius Eutychem epist. 21, inter L. omnia, nolent cogi ad duas naturas in Christo profitendas, perinde ac si id contrarium esset Nicæno Symbolo, cui nihil addendum prædicabant; et hoc nomine se veluti catholicos venditantes, contra catholicos a Nicæna fide desciscere traducebant. Hinc Theodosius ab Eutychemianis deceptus, sæpe scriptis se non permissurum ut a Nicæna synodo sacerdote Domini deviant. Vide epist. 69, c. 1. Hanc Eutychemianorum artem atque censuram solum post pseudosynodum Ephesinam ex posterioribus nuntiis et ex recentibus Theodosii litteris, de quibus in dissert.

A θῆναι. Ὅπερ γεγόνος, ἔδοξε λοιπὸν τοῖς κρατούσι τῶν ὄλων, ἐπιτραπῆναι κλῆρον τὴν ἐπιλογὴν τοῦ πρωτεύοντος. Καὶ ἰδοὺ φθάνει ψῆφος ἐπ' ἐμὲ τὸν ἐλάχιστον, οὐ κατὰ τὴν ἐμὴν δικαιοσύνην, ἀλλ' ἵνα πάντως ἐν ἐμοὶ ἐνδείξηται Χριστὸς Ἰησοῦς τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν αὐτοῦ, κατὰ τὸν ἀπόστολον. Ὅθεν γέγονεν ἔργον τῇ ἐνδημοῦσῃ ἁγίᾳ συνόδῳ, ἀνυπερβέτως εἰς τὴν ἐπ' ἐμοὶ χειροτονίαν εἰσεῖν.

bigi potest, hoc nos purissime credere, hoc constanter asserere, quod etiam patris venerandi Patres, quondam ^e apud Nicæam congregati, secundum fidem Symboli credendum et confitendum, sacratissima auctoritate sanxerunt. Nos enim, venerabilis imperator, sicut Nestorii dogma perversum merito anathematizavimus; ita juste etiam horum impietatem, qui veritatem carnis nostræ negant a Domino ^b nostro Jesu Christo susceptam esse, damnamus, Gloriosissime. B Unde si pietas vestra suggestioni ac supplicationi **957** nostræ dignetur annuere, ut intra Italiam haberi jubeatis episcopale concilium, cito auxiliante Deo poterunt omnia scandala, quæ in perturbationem totius Ecclesiæ sunt commota, researi: ut per universum regnum vestrum catholicæ fidei integritate **958** servata, et pacem Christianam manere, et vestram apud Deum crescere gloriam gaudeamus. Data ⁱ octavo kalendas Januarias, Asturio et Protogene viris clarissimis consulibus.

de epistolis deperditis num. 38, S. pontifex detexit; et ideo tum in hac, tum in aliis subsequentibus epistolis Nicænam fidem expresse profitetur; ita tamen ut simul declaret ab hac fide non minus Nestorianos, quibus Eutychemiani maxime adversabantur, quam Eutychemianos ipsos plurimum dissidere. Confer annot. 5 (col. 886 *) in epist. 67.

^b Ex eodem Ratisp. supplevimus vocem *nostro*. ⁱ Erat in editis *octavo kal. Junias*. Hæc chronica notatio ipsi Quesnello suspecta fuit: unde hanc notam eidem subjecit. « Cum ex epistola 27 (nunc 31) ad Pulcheriam disertis verbis testetur Leo acceptas a se tertio idus Maias litteras synodi a Theodosio convocatas indices, mirum cur de eadem synodo nullam apud principem mentionem faciat. Forte dissimulandum censuit pontifex, ut liberius synodum intra Italiam congregandam postulare a Theodosio posset; vel dicendum in alterutra epistola mendosum esse numerum diei aut mensis. » Adde quod in solis litteris post Ephesinum latrocinium scriptis et datis die 13 Octobris ac in sequentibus concilium in Italia se desiderare Leo indicavit, ut remedium afferretur scandalis, quæ ex eodem latrocinio orta fuerant. Epiphanium etiam, qui in hac epistola memoratur, solum mense Octobri Roma discesserat cum epistolis 44 et 50, ut innuimus annot. 4 sup. *. Igitur in mensem *Junium* certissimum mendum irrepsit, ac propterea non minus erronea est lectio laudatorum codicum collectionis XII, qui solummodo unum diem anteverunt *ix kal. Junias*. Emendavimus autem ex præclaro codice Ratisp. ex quo facili librarium lapsu *Jan.* in *Jun.* migrasse cognoscitur. Ex hac autem emendatione alia plura corriguntur et componuntur, quæ alias magnam confusionem apud eruditos pepererunt. /

ADMONITIO IN SEQUENTES IMPERIALES EPISTOLAS.

1. Cur epistolæ sequentes Leoninis insertæ fuerint, probe notavit Quesnellus in brevi admonitione eis dem epistolis præmissa his verbis: *Ex epistolarum subjectarum serie manifestum est scriptas eas fuisse consilio et*

hortatu sancti Leonis totiusque synodi, ex qua et ejus nomine datæ sunt superiores pontificis litteræ. Has igitur pro utrarumque affinitate hoc loco excudendas putavimus. Nam et clariorem illius synodi nobis ingerunt notitiam, cujus locum, tempus, materiam aliasque circumstantias aperiunt; et ab ipso Leone dictatæ videntur. De quibus plura in dissertatione I de Vita et Rebus gestis S. Leonis ad annum 449. Ipsæ epistolæ tres imperiales ad Theodosium. et alia ad Pulcheriam Leonis consilium palam testantur; has vero ab ipso Leone dictatas nihil indicat; quin nonnulla Leoninæ scribendi rationi haudquaquam congruunt.

2. Quoad tempus vero, cum omnes tum quæ traditæ tum quæ redditæ fuerunt Augustorum epistolæ, in una Chalcedonensi collectione exhibitæ, chronica notatione careant, alii aliter opinati sunt. De quatuor prioribus epistolis in Orientem missis in primis statuendum est. Totum pendet ex interpretatione illorum verborum Valentiniiani epist. 55: *Cum advenissem Romam ad Divinitatem placandam, sequenti die ad basilicam apostoli Petri processi, et illic post venerabilem noctem diei Apostoli, et a Romano episcopo, et ab aliis cum eo ex diversis provinciis congregatis rogatus sum scribere tuæ mansuetudini.* Ex recitatis autem verbis colligitur Valentiniianum Romam accessisse pridie ante festivitatem apostoli Petri; die autem sequenti, id est ipso die festo ad basilicam apostoli Petri processisse; et illic post nocturnum officium a Leone aliisque episcopis qui ad idera festum conveniant, exoratum fuisse ut ad Theodosium scriberet. Id ipsum Placidiam et Eudoxiam Augustas rogatas fuisse, ex aliis eandem epistolis liquet.

3. Cardinalis Baronius ad an. 449, n. 164, arbitratus est has quatuor epistolas eodem anno scriptas fuisse post diem dedicationis basilicæ S. Petri, quæ celebrari solet die decima octava Novembris, et ad eam diem quæ retentos fuisse existimat episcopos, qui synodo Romanæ superioribus epistolis 44 et seqq. memoratæ interfuerant. Sed præterquam quod non est verosimile episcopos, qui in kal. Octobris in Urbe conveniant, per quinquaginta dies Romæ fuisse detentos absoluta jam synodo die 13, aut serius 15 Octobris, ut liquet ex epist. 44 et sequentibus; præter hoc, inquam, nullum antiquum documentum superest, quo probetur Leone pontifice dedicationem basilicæ S. Petri celebratam fuisse die 18 Novembris. Adde quod Valentiniianum an. 449 Romæ fuisse nullum aliunde indicium est; nonnulla autem suppetunt documenta quæ eum anno 450 ibidem existisse probant.

4. Quesnellus diss. 1 ad an. 450, n. 1, Baronii sententiam impugnans, in aliam apertius erroneam transit, contendens has epistolas scriptas fuisse post festum S. Petri die 29 Junii an. 450. Error ex duobus manifeste detegitur. Primum quia hoc anno Valentiniianus Romæ erat mense Martio, quo legem edidit Novellis insertam tit. 7, de Indulgentiis reliquorum, nec non mense Aprili ex tit. 38, de Naviculariis annuis, etc., ex quibus dies festus S. Petri, ante quem ille pridie Romam advenerat, die 29 Junii esse non potest. Secundo quia cum Theodosius obiit die 28 Julii anni ejusdem 450, si post diem 29 Junii scriptæ ac missæ ad eum fuissent epistolæ, post ejus mortem Constantinopolim pervenissent, nec potuissent alias, quæ exstant, epistolas reddere. Alius igitur dies festus S. Petri cum Tillemontio et Pagio quærendus est, et anterior quidem die in nonas Martii an. 450, quo memorata lex de Indulgentiis reliquorum data fuit. Ex antiquissimo Calendario Bucheriano, in quo dies festi Romanæ Ecclesiæ notantur, discimus viii kal. Martii Romæ celebratum fuisse festum hoc titulo ibidem signatum: *Natale Petri de Cathedra.* Hoc itaque anno Valentiniianus cum Augustis Romam pervenit ix kal. Martii; ipso autem festo Leo cum episcopis ab eisdem petiit ut ad Theodosium scriberent. Porro ex Placidia epist. 58 ad Pulcheriam colligitur eos scripsisse antequam eandem Pulcheriam bonæ causæ favore ex ipsius litteris exploratum fletet; alias hujus rei aliqua mentio a Placidia eidem epistolæ inserta fuisset. Id autem Romæ innotuit ante diem 17 Martii hujus anni 450, quo S. Leo hac de re gratulatus Pulcheriæ dedit epistolam 60. Igitur quatuor priores epistolæ exaratæ fuerunt paulo post diem 22 Februarii, et ante diem 17 Martii anni ejusdem, ac probabiliter sub Februarii finem.

5. Cuique epistolæ sive a Valentiniiano, sive ab Augustis scriptæ Quesnellus subjecit epistolam quam Theodosius reddidit. Nos collectionis Chalcedonensis methodum et rationem etiam temporis sequendam putavimus. Ut autem idoneum intervallum tribuatur transmissioni litterarum, Theodosii epistolæ in Aprilem referendæ videntur, ac propterea post epistolas 60 et 61 scriptas mense Martio easdem locavimus.

6. Quamvis probabiliter existimemus omnes has epistolas scriptas fuisse Latine, uti Latine pariter scribebantur leges, etiamsi in Oriente darentur, interitæ tamen credimus originale Latinum, solamque superesse Græcam versionem, et Latina exempla, quæ ad nos transmissa fuerunt, esse antiquam interpretationem ex Græco, eamque ab homine lucubratam Latini sermonis minus perito, ut constabit ex aliquot locis valde obscuris et pessime redditis, quæ Augustorum originali nequaquam congruunt. Hac etiam de causa notatio temporis a Græco collectore semper omissa, in Latino textu pariter desideratur, quæ suppleta fuit, cum Latine Chalcedonensis collectionis auctor Latina originalia invenit. Confer Præfat. in epistolas num. 36.

7. Nunc titulum, qui tribus imperialibus epistolis 55, 56 et 57, in collectione Chalcedonensi præligitur, exhibemus. In Græca collectione sic: *Θεῖον γράμμα κατοπεμφθὲν, τοῦτο μὲν τοῦ δεσπότης ἡμῶν Οὐαλεντινιανού, τοῦτο δὲ τῆς θείας μνήμης Πλακιδίας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς προσκυνητῆς Βασιλίδος Εὐδοξίας. πρὸς τὸν τῆς θείας μνήμης Θεοδοσίον, ὥστε κειλέσαι ἐν τοῖς μέρει τῆς Ἰταλίας σύνοδον ἐπιτελεσθῆναι.* In Latina vero nostri codices ita reddunt: *Sacræ litteræ tam a domino nostro Valentiniiano, quam a divæ memoriæ Placidia, nec non et Eudoxia Augusta ad Theodosium divæ memoriæ, ut juberet in partibus Italiæ concilium celebrari.*

EPISTOLA * LV.

VALENTINIANI IMPERATORIS AD THEODOSIUM AUGUSTUM.

962 Domino ^b meo THEODOSIO, gloriosissimo, victori A 961 τῷ δεσπότη Θεοδοσίῳ, ἐδόξω, νικητῇ, καὶ τροπαιοῦχῳ. αἰωνίῳ Βασιλεῖ, καὶ πατρὶ, νικητῆς Οὐαλεντινιανός, ἐνδοξός, τροπαιοῦχος, αἰὶ βασιλεὺς, καὶ υἱός.

Cum advenissem in urbem Romam ad Divinitatem placandam, sequenti die ad basilicam apostoli Petri processi, et illic post venerabilem noctem diei apostoli, et a Romano episcopo, et ab aliis cum eo ex

Παραγενομένου μου ἐν τῇ πόλει Ῥώμῃ ἔξευμενίσασθαι τὸ θεῖον, τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου προῆλθον· κακῆσαι μετὰ τὴν σεβάσμιον νύκτα τῆς ἡμέρας τοῦ ἀποστόλου, ὑπὸ τε τοῦ Ῥώμης ἐπισκόπου,

* Al. post epist. 47. Quæ autem erat 55, nunc 74. Scripta sub finem Febr. an. 450.

^b Vulgati Græco textui cohærentius omittunt

meo, et dein habent *gloriosio*. Lectionem mss. coll. Chalcedonensis tum nostrorum, tum Baluzii edidimus.

diversis provinciis congregatis rogatus sum scribere vestræ mansuetudini de fide, quæ cum sit conservatrix omnium fidelium animarum, dicitur perturbata: quam nos a nostris majoribus traditam, debemus cum omni competenti devotione defendere, et dignitatem propriæ venerationis beato apostolo Petro intemeratam et in nostris temporibus conservare: quatenus beatissimus Romanæ civitatis episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit, locum habeat ac facultatem de fide et sacerdotibus judicare, domine a sacratissime pater, et venerabilis imperator. Hac enim gratia b secundum solemnitatem conciliorum et Constantinopolitanus episcopus eum per libellos appellavit, propter contentionem quæ orta est de fide. Huic itaque postulanti et conjuranti salutem nostram commuam annuere 964 non negavi, quatenus ad tuam mansuetudinem meam petitionem ingererem, ut prædictus sacerdos congregatis ex omni orbe etiam reliquis sacerdotibus intra Italiam, omni præjudicio submoto, a principio omnem causam quæ vertitur, sollicita probatione cognoscens, sententiam ferat, quam fides et ratio veræ Divinitatis expostulat. Non debet enim nostris temporibus c contra religionem barbarum petulantia prævalere, d dum incommota fides hactenus fuerit conservata. Ad perfectiorem vero agnitionem vestræ e divinitatis, direximus etiam f gesta per quæ et desideria et exclamationes omnium pietas vestra cognoscat.

A ὑπό τε ἑτέρων αὐτῶ ἡμᾶ ἐκ διαφόρων ἐπαρχῶν συν-
 μένων, ἤξιόθην γράψαι πρὸς τὴν σὴν ἡμερότητα περὶ τ.ς
 πίστεως· ἣ τις φύλαξ ὑπάρχουσα πασῶν τῶν πιστευου-
 σῶν ψυχῶν, λέγεται τεταράχθαι· ἢ ἡμεῖς ἀπὸ τῶν
 προγόνων παραδοθεῖσαν, ὀφειλομένῃ μετὰ τῆς προσηκούσης
 καθοσιώσεως ἐκδικεῖν, καὶ τῆς ἰδίας εὐλαθείας τὴν ἀξίαν
 τῶν μακαρίων ἀποστόλων Πέτρον ἄνωστον καὶ ἐν τοῖς ἡμι-
 τέροις χρόνοις διαφυλάττειν· ἵνα ὁ μακαριώτατος ἐπι-
 σκοπος τῆς Ῥωμαίων πόλεως, ᾧ τὴν ἱερωσύνην κατὰ
 πάντων ἡ ἀρχαιότες παρῴσχε, χάριαν καὶ εὐπορίαν
 ἔχειν περὶ τῆς πίστεως καὶ ἱερίων κρίσειν, διόσποτα
 ἀγιώτατε πᾶτερ, καὶ σεβάσμιε βασιλεῦ. Τοῦτων γὰρ
 χάριν κατὰ τὸ ἔθος τῶν συνόδων καὶ ὁ τῆς Κωνσταντι-
 νουπόλεως ἐπίσκοπος αὐτὸν ἐπεκλήσατο διὰ λεβέλλου,
 ἕνεκα τῆς ἀνακυσφάσης φιλονεικίας περὶ τῆς πίστεως.
 B Τοῦτο οὖν αἰτοῦντι, καὶ ἐνευχομένῃ τὴν κοινὴν σωτη-
 ρίαν ἡμῶν, ἐπειῦσαι 963 οὐκ ἠρησάμεν τὸ πρὸς τὴν
 σὴν ἡμερότητα τὴν ἐμὴν αἰτησὶν οἰκτιρώσαι· ἵνα ὁ προ-
 λεχθεὶς ἱερεύς, συναχθέντων ἐκ πάσης τῆς οἰκουμένης
 καὶ τῶν λοιπῶν ἱερίων, ἐντὸς τῆς Ἰταλίας, παντὸς προ-
 κρίματος ἀποκινηθέντος, ἔξ ὑπαρχῆς τὴν στρωφόμενῃ
 αἰτίαν πεφροντισμένην δοκιμασίᾳ διαγνοῦς, ἐξοίσῃ τὴν
 ἐκόφασιν, ἢ ἡ πίστις, καὶ ὁ τῆς ἀληθοῦς θεότητος λό-
 γος ἀπαίτει. Οὐ γὰρ ὀφίλει ἐν τοῖς ἡμετέροις καιροῖς
 καινότης θρησκείας εἰσαάγεσθαι θορύβῳ προπετείας, ἀσα-
 λεύτου τῆς πίστεως μέχρις ὧδε διαφυλαχθείσης. Πρὸς
 δὲ τελείαν διδασκαλίαν τῆς σῆς θεότητος ἀπιστεῖλαμεν
 καὶ τὰ πεπραγμένα· δι' ὧν καὶ τὰς ἐπιθυμίας, καὶ τὰς
 ἐκβοήσεις πάντων, ἡ ἡμετέρα εὐσέβεια καταμάθοι.

EPISTOLA 6 LVI.

GALLÆ PLACIDIÆ AUGUSTÆ AD THEODOSIUM.

Domino victori Theodosio et triumphatori, semper Augusto filio, GALLA PLACIDIA piissima et florens, perpetua Augusta et mater.

C Διοσκοτῆ νικητῇ Θεοδοσίῳ, καὶ τροπαιούχῳ, ἀεὶ βασιλεῖ,
 υἱῷ, Γάλλᾳ Πλακιδίᾳ ἡ εὐσεβέστατῃ, καὶ ἀνόουσα,
 αἰωνία βασιλῆς, καὶ μήτηρ.

b Dum in ipso ingressu civitatis antiquæ hanc curam habuissemus ut cultum beatissimo Petro apostolo redderemus, in ipso adorando altari martyris reverendissimus Leo episcopus, paululum se post orationem retinens, propter catholicam fidem apud nos dedevit, ipsum simiditer 963 summum aposto-

964 ὀνήμια ἐν αὐτῇ τῇ εἰσόδῳ τῆς ἀρχαίας πόλεως ταύ-
 τῃν ἐπιθέμεθα τὴν φροντίδα, ἀποδοῦναι τὴν προσκίνασιν
 τῷ μακαριώτατῳ ἀποστόλῳ Πέτρῳ ἐν αὐτῷ τῷ προσκυ-
 νητῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ μάρτυρος ὁ εὐλαβεστάτος ἐπίσκο-
 πος Δίων, ὀλίγον ἐπισχῶν ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς εὐχῆς, ἕνεκα
 τῆς καθολικῆς πίστεως πρὸς ἡμᾶς ἀπεδώρατε 965 αὐ-

a Ita fidem codices. Editi, sanctissimo pater. . . . Hujus enim rei gratia; quæ lectio, etsi Græci textus vim melius exprimit, antiquam tamen interpretationem edere volentibus textui inserenda non fuit.

b Id est ex Græco secundum usum seu consuetudinem conciliorum. Pluralis numerus conciliorum non novum, sed plura concilia indicat, in quibus Romani pontifices ex suo principatu sacerdotii exercuere facultatem quam habent, de fide et sacerdotibus judicare; sicut Julius papa in Romana synodo judicavit in causa Athanasii, et Innocentius in causa Joannis Chrysostomi, etc., qui in Oriente depositi ad apostolicam sedem transfugerant. Forte etiam respicitur synodus Sardicensis, quæ consuetudinem appellandi ad summum pontificem disertis canonibus comprobat.

c Cod. Divionensis Baluzii, adversus religionem. Male in aliis, atque religione. Noster Veronensis 57, fidei atque religioni.

d Ita mss. libri. Editi melius cum. Sed antiquam versionem damus.

e Sic melius antiqui codices, quam in excusis, di-

gnitatis.

f Hæc gesta et exclamationes, nec non episcoporum congregatorum mentio innuntiat speciem quorundam synodi habitæ ipso die festo S. Petri 22 Februarii an. 450. De quo die vide admonit. num. 4. Dein pro exclamationes cod. Divionensis habet explanationem, at in margine exclamationes.

g Quæ erat 56, nunc 75. Scripta eodem tempore quo præcedens.

h Editi melius Cum. Sed non quid melius, at quid vetus interpres reddidit quærendum est, cum antiqua versio exhibetur; antiqua autem versio, quæ in mss. exstat, Dum præfert.

i In marg. edit. Rom., μακαριώτατῳ; codex vero Ven., μακαρίῳ τε.

k In marg. edit. Rom., προσκυθήσεως.

l In marg. edit. Rom., τούτῳ L.

m Itaque mss. Ven., atque ita postulat textus Latinus, pietas vestra. In vulgatis male, ἡ ἡμετέρα εὐσέβεια.

n Ms. Ven., ἀεὶ βασιλῆς.

torum, quem nuper a adieramus, testem obficiens, A
 episcoporum multitudine circumseptus, B quos ex in-
 numerabilibus civitatibus Italiae pro principatu pro-
 prii loci seu dignitate collegit; et verbis permiscens
 lacrymas, ad communionem sui fletus nostros quoque
 gemitus provocavit. Non enim modicum detrimen-
 tum est ex his quae gesta sunt, ut fides, quae antea
 temporibus regulariter custodita est a sacratissimo
 patre nostro Constantino, qui primus imperio splen-
 didit Christianus, C nuper turbata sit ad arbitrium
 unius hominis, qui in synodo Ephesinae civitatis
 odium et contentiones potius exercuisse narratur,
 militum praesentia et metu D appetens Constantino-
 politanae civitatis episcopum Flavianum, eo quod li-
 bellum ad apostolicam sedem miserit, et ad omnes
 episcopos harum partium, per eos qui E directi fue-
 rant in concilio a reverendissimo episcopo Romae,
 qui secundum definitiones F Niceni concilii consueti
 sunt interesse, domine sacratissime filii, venerabilis
 imperator. Hac itaque gratia, tua mansuetudo tantis
 turbis resistens, veritatem fidei catholicae religionis
 immaculatam servari praecipiat: ut secundum formam
 et definitionem apostolicae sedis, quam etiam nos
 tamquam praecellentem similiter veneramus, in statu
 sacerdotii illaeso manente per omnia Flaviano, G ad
 concilii et apostolicae sedis iudicium 966 transmitta-
 tur, in qua primus ille, qui caelestes claves dignus
 fuit accipere, principatum episcopatus H ordinavit;
 quando scilicet decet nos huic maximae civitati, quae
 domina omnium est I terrarum, in omnibus reve-
 rentiam conservare. Diligentius autem etiam in hoc
 J providete, ne quod priscis temporibus nostra gene-
 ratio custodivit, K sub nos imminui videatur, et per
 praesens exemplum schismata generentur inter epi-
 scopos et sanctas Ecclesias.

τόν τε ὁμοίως τὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων, ᾧ καὶ
 ἑναγχος I προστίημεν, μέγρυρα συλλαβόμενος, περι-
 στοιχισμένος τε πλῆθει ἐπισκόπων, οὓς τινες ἀπὸ ἀνα-
 ρημῆτων πόλεων ἐν τῇ Ἰταλίᾳ συνήγαγεν ὑπὸ τῆς ἀρχῆς
 τοῦ ἰδίου τόπου, καὶ τῆς ἀξίας, καὶ τοῖς ῥήμασι συνάπ-
 των τὰ δάκρυα. εἰς κοινωνίαν τῶν ἰδίων θρόνων καὶ τὰς
 ἡμετέρας οἰμωγὰς ἐξεκαλεῖτο. Οὐ μικρὰ γὰρ ἐκ τῶν γε-
 γνημένων ζημία, τῆν τοσοῦτοις χρόνοις φυλαχθεῖσας
 τοῦ καθολικοῦ κανόνος πίστιν ἀπὸ τοῦ θειοτάτου πατρὸς
 ἡμῶν Κωνσταντίνου, ὃς πρῶτος ἐν τῷ βασιλείῳ διέλαμψε
 χριστιανός, ἑναγχος τεταράχθαι πρὸς ὑπέψην ἐνὸς
 ἀνθρώπου· ὃς τις ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Ἐφεσίων πόλεως
 μῖσος, καὶ ἀψιμαχίαν μᾶλλον λέγεται γιγυμνακῆσαι, τῇ
 τε τῶν στρατιωτῶν παρουσίᾳ, καὶ τῷ φόβῳ καταπλήττων
 τὸν ἐπίσκοπον τῆς Β Κωνσταντινουπόλεως Φλαυιανόν, διὰ
 τὸ λίβελλον στείλαι πρὸς τὸν ἀποστολικὸν θρόνον, καὶ
 πρὸς πάντας τοὺς ἐπισκόπους τῶν μερῶν τούτων. διὰ
 τῶν ἀποσταλέτων ἐν τῇ συνόδῳ παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου
 ἐπισκόπου Ῥώμης· οἱ τινες κατὰ τοὺς ὅρους τῆς ἐν Νι-
 καίᾳ συνόδου εἰθίσθησαν συνίναι. δέσποτα Β ἀγνόηται
 οὐδὲ βασιλεῦ προσκυνεῖ. Τοῦτου χάριν ἢ σὴ ἡμερότης
 τοῖς τοσοῦτοις θορύβοις ἀντιτιθεῖσα τὴν ἀλήθειαν ἀσπι-
 λον τὴν πίστιν τῆς καθολικῆς θρησκείας παραφυλαχθῆ
 ναι προσταξάτω. Ἴνα κατὰ τὸν τύπον, καὶ τὸν ὅρον τοῦ
 ἀποστολικοῦ θρόνου, ὃν καὶ ἡμεῖς ὁμοίως, ὡς προηγοῦ-
 μενον, προσκυνούμεν, ἐν τῇ στάσει τῆς ἱερωσύνης ἀβλα-
 βούς μένοντες ἐν πᾶσι Φλαυιανοῦ. C ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ
 ἀποστολικοῦ θρόνου ἢ δικῆ παραπεμφθεῖν 967 ἐν ᾧ
 πρῶτος ἐκεῖνος, ὁ τὰς οὐρανοῦ κλεῖς ἀξιώσεις ὑποδέ-
 ξασθαι, τὴν ἐπισκοπὴν τῆς ἀρχιερωσύνης ἐκόσμησε δη-
 λαδῆ· ὅποτε πρέπει ἡμᾶς ταύτῃ τῇ μεγίστῃ πόλει, ἢ τις
 δέσποινά πασῶν ὑπάρχει τῶν Γ γειῶν, ἐν πᾶσι τὸ σέβας
 παραφυλάξαι. Ἐκμειλίστερον δὲ κἀκείνου προνοῆσαι ἵνα
 μὴ ὅσα ἐν τοῖς ἀνωτέροις χρόνοις ἢ ἡμετέρα γενεὰ διε-
 φύλαξεν, ἐφ' ἡμῶν δόξη Δ μαινεσθαι, καὶ διὰ τοῦ παρόν-
 τος ὑποδιγγρατὸς σχίσματα προχωρῆσαι ἐν τε τοῖς ἐπι-
 σκόποις, καὶ ταῖς ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις.

EPISTOLA LVII.

LICINIAE EUDOXIAE AUGUSTAE AD EUBDEM THEODOSIUM.

De Ecclesiae catholicae turbatione.

Domino Theodosio inclyto, semper Augusto, et patri, LICINIA EUDOXIA piissima et perpetua Augusta Svia.

Omnibus notum est tuam mansuetudinem, curam

a Sic omnes codices et Quera. in margine. Vulgati perperam, audieramus.

b Editiones in margine, quos in unum e mirabilibus.

c Ita tres nostri, et totidem Baluzii codice. Duo Vat. omittunt adverbium nuper. Escusi, perturbata sit. Dein in ms. Chig., arbitrio.

d Sic veteres libri. Editi, impetens.

e Vulgati melius, directi fuerunt ad concilium. Sed veterem interpretationem, quam omnes nostri et Baluzii codices exhibent, emendare nolimus.

f Indicari videtur casum Sardicensis septimus apud Dionysium, in Graeco autem quintus, ubi de Pontificis legatus agitur, qui ejus nomine et auctoritate in conciliis atatur. Canones autem Sardicenses ex antiqua Romana praesertim Ecclesiae consuetudine Nicenis accessitos, et Nicenorum nomine appellatos alibi ostendimus.

g Ita vetus interpretatio in omnibus et nostris et Baluzii codd. male. Emendatum in vulgatis, et ex Graeco redditum: Ad concilium apostolicae sedis judi-

αυτοῦ Θεοδοσίου τροπαιούχου, καὶ πατρί, Λικινία Εὐδοξία ἡ εὐσεβεστάτη, καὶ ἀνοῦσα, αἰωνία βασίλει θυγάτηρ.

Ἡσάν εἴγνωσται τὴν σὴν ἐπιεικίαν μέριμναν, καὶ σπον-

cium transmittatur; ubi iudicium nominati locum obtinet. Similem Latini interpretis barbaram versionem observabimus etiam in ep. 58, ann. (col. 885 f).

h Editi ad marginem, ornatis.

i Sic mss. Veron. et Colbert. ut in Graeco, et Quera. in marg. Ita quoque Dion., nisi quod in margine habet: Al., tuarum; lectio Corb. exemplaris, ut notavit Baluzius. Editi cum aliis codd., civitatum.

j Vulgati cum uno Vat., providere.

k Sic omnes codd. Editores emendarunt, sub nobis.

l Quae erat 57, nunc 72. Sc. tempore praecedentis.

m Haec est inscriptio Latinae versionis antiquae. In vulgatis ex Graeco pro inclyto habetur triumphatori, et ante vocem perpetua additur floren.

n Ms. Ven., προστίη, atque Ita etiam in marg. edit.

o Ms. Ven., Κωνσταντινοπολιτῶν.

p In marg. edit. Rom., ἴσως, ἀγιωτάταις.

q Legendum, εἰς τὴν σύνοδον.

r In marg. edit. Rom., ἴσ. γαιῶν.

s In marg. edit. Rom., μειύσθαι. Lat.

atque sollicitudinem habere Christianorum et catholicæ fidei, in tantum ut juberetis ad injuriam ejus nihil omnino faciendum. Cum igitur feliciter a Romæ fuisse ingressæ, et in liminibus basilicæ sanctissimi apostoli Petri venissemus, Leo beatissimus Romanæ civitatis episcopus, etiam cum aliis plurimis episcopis **970** postulationem nobis obtulit, dicens omne dogma religionis per Orientem fuisse turbatum, et accidisse, quatenus tota Christianorum fides ad confusionem omnem perduceretur. Nam Flavianum Constantinopolitanæ Ecclesiæ episcopum propter inimicitias Alexandrini episcopi ingemiscebat expulsus; et hoc cum aliis episcopis postulavit, protestans et ipsorum venerabilium locorum cultum, et mansuetudinis nostræ salutem, quatenus ad tuam clementiam ex hac causa meas litteras destinarem, domine sanctissime pater, et adorabilis imperator. Salutans igitur justa posco, quatenus his litteris curam vestra tranquillitas præbere dignetur, et quæ male gesta sunt emendari præcipiat, donec omnibus quæ jam definita sunt revocatis, ex integro causa fidei et Christianæ religionis, quæ nota est, in partibus Italiæ congregato concilio, inquiratur. Scriptum est enim hic omnem contentionem motam, quatenus Flavianus episcopus ex humanis rebus potuisset auferri.

Α τῶν ποιῆσαι τῶν χριστιανῶν, καὶ τῆς καθολικῆς πίστεως ἐπὶ τοσούτων, ὡς ἐπιτρέπειν ἐφ' ὕβρι ταύτης μηδὲν παντάπασι γίνεσθαι. Ὅπηνικα τοῖνυν εὐτυχῶς ἐν τῇ Ῥώμῃ εἰσεληλύθαμεν, καὶ τοῖς οὐδοῖς τοῦ εὐκταρίου τοῦ ἁγιοτάτου ἀποστόλου Πέτρου παραγογόμενοι, Δέων, ὁ μακαριώτατος ἐπίσκοπος τῆς Ῥωμαίων πόλεως, μετὰ καὶ ἐτέρων πλειόνων ἐπισκόπων, ἀξίωσεν ἡμῖν προσήγαγε, **969** φάσκων. Ὁλον τὸ δόγμα τῆς θρησκείας κατὰ τὴν ἀνατολὴν θεορουβήσθαι, καὶ τοῦτο συμβέβηκεν, ὥστε πᾶσαν τῶν χριστιανῶν τὴν πίστιν εἰς σύγχυσιν εἰλάσαι, καὶ γὰρ φλαυιανὸν τὸν ἐπίσκοπον τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίας, διὰ τὰς ἐχθρας τοῦ Ἀλεξανδρείου ἐπισκόπου, ἀπωδύρατο ἐκβεβλήσθαι, καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων ἤτησεν, ἐπιμαρτυρόμενος αὐτῶν τε τῶν σεβασμίων τόπων τὴν προσκύνησιν, καὶ τῆς ὑμετέρας ἡμάρτητος τὴν σωτηρίαν. Ὅστε πρὸς τὴν σὴν φιλανθρωπίαν ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου ἐμὰ γράμματα καταπεμφθῆναι, δέσποτα ἀγνότατε πάτερ, βασιλεῦ προσκυνητέ. Προσαγορεύουσα τοιγαροῦν, δίκαια αἰτῶ ὥστε τοῦτοις τοῖς πράγμασι θεραπείαι καὶ ὑμετέρα γαληνότης ἐπιτρέψαι παρασχέθηναι καὶ τὰ κακῶς πεπραγμένα διορθωθῆναι κελύσαι· ἄχρις οὐ πάντων τῶν ἤδη τετυπωμένων ἀνακλαθέντων, ἐξ ὁλοκλήρου πίστεως, καὶ τῆς τῶν χριστιανῶν θρησκείας, ἡ κενουμένη αἰτία, ἐν τοῖς τῆς Ἰταλίας συναχθείσης τῆς συνόδου, δοκιμασθῆναι. Ἐγράφη γὰρ ἐν ταῦτα πᾶσαν φιλονεικίαν κεινησθαι, ὥστε φλαυιανὸν τὸν ἐπίσκοπον ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐπαρθῆναι.

EPISTOLA LVIII.

GALLÆ PLACIDIÆ AD PULCHERIAM AUGUSTAM,

Qua concilium Ephesinum secundum detestatur.

972 GALLA PLACIDIA piissima semper Augusta, C **971** Γαλλὰ Πλακιδία ἡ εὐσεβιστάτη καὶ ἐπιφανιστάτη αἰανυγούστα Ἀλία Πουλχερία τῇ εὐσεβιστάτῃ αἰανυγούστῃ θυγατρὶ.

Ut Romam frequentibus concursionibus adæque desideremus inspicere, causa nobis est amplectendæ religionis, ut terminis sanctorum nostram exhiberemus præsentiam, quos certum est pro sua virtute in cælestibus constitutos, neque inferiora depicere. Nos itaque sacrilegum esse credimus, si

Ὅτι τὴν Ῥώμην συνεχῆσιν ἐκδρομαῖς ὁμοίως ἐπιποθοῦμεν ὄραν. τῆς θρησκείας ἐστὶν ἐξαιρετὸν ἡ ὑπέθεσις, ὥστε τοῖς ὄροις τῶν ἁγίων τὴν ὑμετέραν ἀποδοιδῆσθαι παρουσίαν, οὗς ἀληθῆς ἐστὶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς κατὰ τὴν αὐτῶν ἀρετὴν κατασταθέντας, οὐδὲ τῶν κατωτέρω καταφρονεῖν. ἡμεῖς τοῖνυν ἱεροσυλίας γένος εἶναι νομιζόμεθα,

* Editi, Romam et ad limina. Veterum exemplarium, quæ antiquam versionem præferunt, lectionem etsi perperam ex Græco redditam retinimus: ex his enim erroribus minus periti interpretis versio confirmatur, et originale Latinum excluditur.

b Corbeiensis Baluzii, attulit. Ita etiam Divionensis codex et editi in margine.

c Vulgati in margine, omnino.

d Idem vulgati in margine, regione has, vel eas litteras.

e Vulgati pariter in margine, his rebus.

f Cod. Chig., etiam definita. Dein perquiratis pro perquiratur in eodem codice et in vulgatorum margine.

g Ita omnes nostri codd. et Græcus textus. Editi, hinc.

h Editi, ex ecclesiasticis rebus. Omnia vero tum nostra, tum Baluzii exemplaria, quibus et hic et infra epist. 63 congruit Græcus textus, habent ex humanis rebus, id est, ut recte interpretatur idem Baluzius, ab hominum communione remotus, ab humanarum rerum administratione expulsus; neque enim

per hoc tempus de Flaviani morte Romæ auditum fuerat. In epistola autem 64 Theodosii ad Placidiam tum in Græca, tum in Latina versione Flavianus ab ecclesiasticis rebus expulsus dicitur. Quare hæc duæ formulæ eodem recidunt.

Quæ erat 58, nunc 78. Scripta eodem tempore quo præcedens.

Latina hujus epistolæ interpretatio ex mss. Latinis collectionis Chalcedon. solum edita fuerat, antequam Græcam item versionem Colelerius eederet tom. I Monument. Eccles. Græcæ, pag. 62.

Ita codices. Vulg., desiderarem.

Cod. Veron. 57, sacrilegium.

Ms. Ven., τῆς Χριστιανῶν.

Ita optime ms. Ven. Male in vulgatis, τὰς οὐδοῖς.

In marg. edit. Rom., συμβεβηκται, in L. Hard.

In marg. edit. Rom., ὑμετέρος. L.

In marg. edit. Rom., ἴσως, ἀγνότατε.

In marg. edit. Rom., παρακλύσεις.

In eodem marg., ἐνταῦθεν. L.

In marg. eodem, ἐκκλησιαστικῶν. L.

solemnium ordinem denegemus. Cum igitur beato apostolo Petro nostram presentiam dedissemus, illic multitudine sacerdotum reverendissimus Leo papa circumdatus, pro dignitate sui loci nos primus adiit: qui propter interpositam gemitus sui tristitiam, desiderium suum verbis ^a pene insinuare non poterat. Vicit tamen constantia sapientiae sacerdotis, ut lacrymas paululum retineret, et causam violatae fidei, tamquam hujus vindex, manifesto sermone proferret. In quo sermone cognovimus nostris temporibus catholicam fidem esse turbatam, quam a divo patre nostro Constantino nostri generis parentes hactenus servaverunt. Secundum voluntatem namque cujusdam, pravum aliquid adversus sacerdotem Constantinopolitanum **974** ^b excitatum dicitur. Nos itaque in Ephesino concilio, in quo nullos ordinem sacerdotum custodivit, neque mensuram, sine consideratione Divinitatis omnia esse gesta cognovimus, quatenus praesumptio et injustitia in quorundam damnationem vim ^c obtinere dicatur, quae nostris temporibus terribilia esse videntur. Debet itaque fides proprie valere, sanctissima atque venerabilis filia Augusta. Igitur tua clementia secundum catholicam fidem, quod semper nobiscum fecit, et nunc similiter conspirare dignetur, ut quidquid ^d illo tumultuoso miserrimoque concilio constitutum est, omni virtute ^e submoveatur, et omnibus integris permanentibus, ^f ad apostolicam sedis, in qua primus apostolorum beatus Petrus, qui etiam claves ^g regnorum caelestium suscipiens, sacerdotii principatum tenuit, ^h episcopatus causa mittatur. Debemus enim primatum in omnibus immortalis conversationi tribuere, quae totum mundum propriae virtutis dominatione complevit, et nostro imperio orbem gubernandum seryandumque commisit.

975 EPISTOLA ⁱ LIX.

^j AD CLERUM ET PLEBEM CONSTANTINOPOLITANAE URBS.

^k SYNOPSIS. — I. *Gratulatur quod et Flaviano semper adhaerent et errori resistent.* — II. *Veritas carnis in Christo ex mysterio Eucharistiae probatur.* — III. *Probatum etiam ex ejus super universa prove-*

^a Ita codices et Quesnellus in secunda editione. Alii vulg., *plene*, et ad marginem, *pene*.

^b Baluzii codices, *exercitatum*. Cotelerius, *actum*.

^c Quidam nostri codices omittunt *vim*.

^d Codex Chigianus, *in illo*. Duo alii codd., *in illorum*. Mox *luctuoso* pro *tumultuoso* in duobus mss.

^e Sic nostri et Baluzii codices. Editi, *removeatur*, **D** *et omnibus*.

^f Ita codices et vulgati ante secundam editionem Quesnelli, qui emendavit *ad apostolicam sedem*, hanc notationem subjiciens: « Ita reponendum censui Graeca secutus, *εις τον αποστολικον θρονον*, cum antea hiatus e-set in Latino textu: *ad apostolicam sedis*. Epistolam hanc pluribus in locis interpolatam ab interprete Graeco observat Cotelerius, quem videsis in notis p. 725 et 724. » Optime quidem, sed non ita reddidit vetus interpres quem hic exhibemus. Solum, post voces *ad apostolicam sedis*, deesse videtur vel subintelligitur *judicium*.

^g Sic iidem codices. Cotelerius ex Graeco simpliciter, *caelorum*: vulgati, *regni caelestis*.

ει αρνησομεθα των ειωθτων την ταξιν. Eπει ουν τη μακαριωτατω αποστολω Πετρω την ημετεραν παρουσιαν αποδεδακαμεν, κεισε τω πληθει των ιερων ο ευλαβεστατος περιλαβομενος Παπας Λεων, κατα την αξιαν του ιδιου του πρωτος υπεβαλε και δια την παρεντιμενιαν του στεναγμου λυπην, την ιαυτου επωυμιαν σχεδον δια ρηματων δηλουν οκ ηδυνατο. Νεικακεν ομως το σταθρον του φρονιματος του ιερεως, επισειν ολιγον τα δακρυα, και την υποθεσιν της παρατρωθεισης πιστειως, ως ταυτης εκδικος, σαρπει τω λογω προσηγγεν. Eι η λογω διγνωμεν, εν τοις ημετεροις καιροις την καθολικην πιστην τεταραχθαι, την [L. g. η] εκ του θειου πατρος ημων Κωνσταντινου μεχρι της σημερον οΙ του ημετερου γενους εφυλαξαν προγονοι. Κατα γνωμην τινος οσαν φαυλον κατα του ιερεως Κωνσταντινουπολεως εγγυμασαι [Leg. εγγυμασθαι] λεγεται. **973** Hμεις ουν εν τη κατα των Eφεσον συνωδη, τη μηδεμιαν ταξιν ιερουσης φυλαξασθ, η μηδε συμμετρικαν, ανευ της προσοχης της θειοτητας παντα πεπραχθαι μεμαθηκαμεν, οστε την προληψιν και την αδικιαν και εις τινων καταδικην λεγεσθαι κρατειν^h η τοις ημετεροις καιροις φρικτα ειναι δοκει. Ορειλαι τοιουν ηπιστις ιδιικως κρατειν, δεσποικα εγωικατη και προσκυνητη θυγατερ Δυγουστα. Τοιγαρουν η ση φιλανθρωπια κατα την καθολικην πιστην, οπερ αι μεθ ημων πεποιηκε, και νυν ομοιως συμπευσαι καταξιωσατωⁱ ωστε παν ο εν εκεινη τη τεταραγμενη και αθλια συνωδη τετυπωται, πασης αποκεινηθει θυμαμεως^j και παντων ακρατων μενοντων, εις τον αποστολικον θρονον, εν η πρωτος ο μακαριωτατος των αποστολων Πετρος, τα κλειδρα των ουρανων υποδεξαμενος, την αρχιερωσνην εκδομασε, του επι [Leg. κληρωσαμην] υποθεσις παρεπεμθηθη. Ορειβομεν γαρ τη θανατω πολυ απονιμειν εν πασι τα πρωτικα, τη δια της ιδιας αρετης, του κοσμου κληρωσαι μεν. η την δεσποτικων, και τη ημετερα βασιλεια τον κυκλον και διοικησιον και φυλακτησιον επιτρεψασθ.

ctione, et ex actionibus passionibusque ejus corporis. — IV. *Ex necessitate incarnationis ad culpam Adae emendandam, et prophetiis illam praeannuntiandis.* — V. *Varii errores contra incarnationis fidem.*

LEO episcopus ^l clero, honoratis et plebi consenti Constantinopoli.

CAP. I. — Licet de his quae in concilio sacerdotum

^h Cod. Divion. et Quesnellus in margine, *episcoporum causa*.

ⁱ Al. 46. Quae autem antea 59 erat, nunc 79. Scripta circa medium Martium an. 450.

^j Exstat haec epistola in mss. collect. 2, 5, 12, 13, 18 et 20 usque ad 24, ac in exemplo Sichardi.

^k In tabula collect. 5 hic titulus legitur cap. 80: *Ad Constantinopolitanos super stabilitate fidei ipsorum cohortatio*.

^l Editi ante Quesn., cum mss. posteriorum collect. 20, 21, 23 et 24 addunt, *et sancta synodus, quae in urbe Roma convenit*. Haec autem verba jure expunxit Quesnellus auctoritate vetustiorum collectionum et codicum, quos recenset not. 6, nimirum Corb. collect. 2, Trecoptib. et Thuan. collect. 5 ac Griman. collect. 18, quibus concinunt noster Vindebon. collect. 5 ac Florentin. S. Marci collect. 13, in quo postremo legitur: *Leo urbis Romae episcopus Constantinopolitanis*. Cod. Vat. collect. 11 et exemplum Sichardi nullam quoque synodi mentionem praeferrunt. Error ex eo ortus est quod haec epistola

nuper apud Ephesum gesta memorantur, multus nos mīror afficiat, eo quod, sicut consonans fama dispersit, et ipso rerum monstratur effectu, nec iustitiæ illie moderatio, nec fidei est servata religio; ^a de vestra tamen devotionis pietate gaudemus, et in sanctæ plebis acclamationibus, quarum ad nos exempla delata sunt, omnium vestrum probavimus affectum: quia ^b vivit ac permanet apud bonos filios optimi patris iusta dilectio, ^c et catholicæ doctrinæ **976** eruditionem in nulla patimini parte corrumpi. Non dubie enim, sicut ^d vobis Spiritus sanctus reseravit, Manichæorum confederantur errori, qui ab unigenito Dei Filio verum ^e et nostræ naturæ hominem negant esse susceptum, omnesque ejus corporeas ^f actiones simulatorii volunt fuisse phantasmatis. Cui impietati ^g ne in aliquo præberetis assensum, jam per filium meum Epiphanium et Dionysium Romanæ Ecclesiæ ^h notarium cohortatoria ad dilectionem vestram scripta direximus, quibus confirmationem quam ⁱ expetistis ultro præbimus: ut nos paternam vobis curam non dubitatis impendere, ac modis omnibus laborare ut, auxiliante misericordia Dei, omnia quæ ab imperitis et insipientibus excitata sunt scandala destruantur. Nec quisquam sibi audeat de sacerdotali honore blandiri, qui potuerit ^j in execrandi sensus impietate convinci. ^k Nam si vix in laicis tolerabilis videatur insipientia, quanto magis in eis qui præsumunt, pro exensatione est digna nec venia: maxime cum etiam defendere perversarum opinionum commenta præsu-

amunt, et in consensum suum aut terreve aut gratiæ ^l instabiles quosque traducunt?

Cap. II.—^m Spontantur hujusmodi a sanctis membris corporis Christi, neque sibi catholica libertas infidelium jugum patitur imponi. Extra domum enim divinæ gratiæ et extra sacramentum habendi sunt salutis humanæ, qui negantes naturam nostram carnis in Christo, et Evangelio contradicunt, et Symbolo **977** relinquantur. Nos sentimus se in hoc præruptum sui educatione deduci, ut nos in passionis Dominicæ, nec in resurrectionis veritate consistant: quia utrumque in Salvatore vacuatur, si in eo nostri generis caro non creditur. ⁿ In quibus ^o isti ignorantia tenebris, in qua hæcenus desidia torpore jacere? ut nec audite discerent, ^p vel lectione cognoscerent, quod in Ecclesia Dei in omnium ore tam consuetum est, ut nec ab infantium lingua veritas corporis et sanguinis Christi ^q inter communionis sacramenta taceatur. Quia in illa mystice distributione spiritalis alimonie hoc impartitur, hoc sumitur: ut accipientes virtutem celestis cibi, in carnem ipsius qui caro nostra factus est transeant. Unde et ad confirmationem charitatis vestra, quæ laudabili fide inimicis veritatis obtulit, apte atque opportune sermone effectuque ^r Apostoli iter, et dicam: *Propterea et ego audiens fidem vestram, quæ est ^s in Domino Jesu, et dilectionem in omnes sanctos, non cesse gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis: ut Deus Domini nostri ^t Jesu Christi, Pater gloriæ, deus vobis spiritum sapien-*

signabatur idibus Octobris anni præcedentis, quæ chronica notatio legitur in alia epistola 50, ad eodem Constantinopolitanos scripta in Romana synodo; unde utramque in eadem synodo datam fuisse existimatum est. At per errorem eam chronicam notationem huic epistolæ affixam ostendemus inferius, annotatione ultima.

^a Deletur præpositio *de* in Vindebon. collect. 5 et in mss. collect. 11 et 24, ac in exemplo Sighardi. Mox *bonitate pro pietate* in cod. Corb. Dein, in voces *plebis acclamationibus*, vide not. 2 Quesn.

^b Vindebon. collect. 5 cum editis ante Quesn., et *vivit ac permanet*. Simile quiddam est in codd. collect. 21.

^c Cod. Grimani., et *catholicam doctrinam in nulla*. Dein Quesnellus inseruit *ejus* ante vocem *doctrinæ*. Delevimus autoritate omnium nostrorum codicum et anteriorum editionum.

^d Cod. Vat. collect. 11 omittit *vobis*.

^e Particulam *et* a Quesnello deletam ex omnibus nostris codicibus et editis revocavimus.

^f Quatuor mss. Quesn., *sanctiones*.

^g Idem Quesnellus, *ne aliquem* Restitimus anteriorum editorum lectionem confirmatam omnibus nostris codicibus excepto Vindebon. collect. 5, in quo erronee, *ne aliqua*.

^h Retinimus cum Quesnello *notarium* potius quam *notarios*, ut in plerisque vobis codicibus etiam Vindebon. collect. 5, et in anterioribus editionibus legitur, propterea quod Epiphanium titulo *filii* singulari numero decoratus, in epistola 54 *tribunus* vocatur, quod *Romanæ Ecclesiæ notario* non videtur convenire. Scripta autem, quæ a Leone per Epiphanium et Dionysium ad Constantinopolitanos jam directæ traduntur, sunt epistola 50, data in idus, aut

C idibus Octobris anni præcedentis.

^l Cod. Vat. collect. 11 addit *ter*, *perperam*: nam ultro Leo jam præbuerat, quod ex acceptis posterioribus literis a Constantinopolitanis expetitum fuisse deprehendit, uti colligitur etiam ex epi-t. 61, cujus locum dabimus inferius annot. 48 (col. 871 m).

^m Vindebon. collect. 5 delet *in*. Mox Vat. collect. 11, *operis impietate*.

ⁿ Dist. 28, *Si in laicis*, c. 3.

^o Editi ante Quesn. et non pauci codices *perperam, insanabiles*.

^p Ita codd. novem Quesnelli et sex nostri. Alii cum anterioribus vulgatis, *separantur*.

^q De Consecr. dist. 2, *In quibus istis*, c. 38.

^r Sic omnes nostri codices et editi ante Quesnellum, apud quem, *In quibus sunt ignorantia*.

^s Tres sequentes voces delet ms. Corb., ut Quesnellus notavit in margine.

^t Erroneam lectionem vulgatorum Leonis ante Quesnellum, *inter communis sacramenta fidei teneatur*, in nullo nostro codice invenimus. Mss. collect. 12 et 24 ac exemplar Sighardi præferunt lectionem

D edit. Conciliorum, *inter communis sacramenta fidei taceatur*. Tres alii codices Vat. 541 collect. 21, Venet. 79 collect. 22, et Ottobon. 297 collect. 25, in *communionis sacramenta taceatur*. Septem vero præstantiores codices ut in textu, quem cum Quesnello retinimus, eo quod sex aliis ejusdem editionis confirmatur. Vide ejus not. 2.

^u Editi ante Quesn. cum mss. collect. 24, *apostolico*.

^v Quidam mss. libri cum antiquioribus editis, *in Christo Jesu*.

^w Voces *Jesu Christi* desunt in exemplari Sighardi et in mss. collect. 24.

tiæ et revelationis in agnitione ejus, illuminatos oculos cordis vestri; ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus, et quæ divitiæ gloriæ hereditatis ejus in sanctis, et quæ sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nobis, qui credidimus secundum operationem potentis virtutis ejus, quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, et constituens eum illum ad dexteram suam in caelestibus supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen quod nominatur non solum in hac sæculo, sed etiam in futuro; et omnia subjecit sub pedibus ejus, et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius et plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur (Ephes. 1, 15-23).

CAP. III.—Dicant hic adversarii veritatis quando omnipotens Pater vel secundum quam naturam Filium suum super universa provexerit, vel cui substantiæ cuncta subjecerit, Deitas enim Verbi per in omnibus et consubstantialis est Patri, et sempiternæ atque intemporaliter una eademque potentia est genitoris et geniti. Creator quippe omnium naturarum, quoniam per ipsum omnia facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Joan. 1, 3), superior est omnibus quæ creavit, nec unquam Creatori suo non fuerunt subiecta quæ condidit: cui proprium et sempiternum est, nec aliunde quam de Patre, nec aliud esse quam Pater est. Huic si addita est potestas, si illustrata dignitas, si exaltata sublimitas, minor erat provehente qui crevit, nec habebat divitiæ ejus naturæ quæ indignis largitate. Sed talia sententiam in societatem suam Arius rapit, cujus perversitati multum hæc suffragatur impietas, negans Verbo Dei humanam inesse naturam, ut dum humilitatem in Dei majestate fastidit, aut falsam in Christo asserat imaginem corporis, aut omnes actiones ejus passionesque corporeas, Deitatis potius fuisse dicat quam carnis. Quodlibet autem defendere audeat, prorsus insanum est: quia nec pietas fidei, nec ratio recipit sacramenti, ut aut aliquid passa sit Deitas, aut in illo mentita sit veritas. Impassibilis igitur Dei Filius, cui cum Patre et cum Spiritu sancto in una incommutabilis Trinitatis essentialis, hoc quod est esse perpetuum est: in ea plenitudine temporis, quæ sempiterno consisto fuerat præstituta, et prophetica dictorum atque gestorum

significatione promissa, factus filius hominis non suæ conversione substantiæ, sed nostræ assumptione naturæ, venit querere et salvare quod perierat (Luc. 19, 10). Venit autem non locali accessu, nec motione corporea, tamquam præsens futurus unde abfuisset, aut illinc recessurus unde venisset; sed venit per hoc quod erat visibile et commune cernentibus declarandus, humanam scilicet carnem atque animam in visceribus Virginis matris accipiens, ut manens in forma Dei, servum sibi et similitudinem carnis peccati uniret, per quam non minueret divina humanis, sed augetet humana divinis.

CAP. IV.—Talis enim erat omnium a primis ducta genitoribus causa mortalitatis, ut originali peccato transiente per posteros, nullus poenam damnationis evaderet, nisi Verbum caro fieret, et habitaret in nobis (Joan. 1, 14), in ea scilicet natura quæ nostri et sanguinis esset et generis. Propter quod dicit Apostolus: Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per unius justitiam in omnes homines ad justificationem in vitæ. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per unius hominis obedientiam justi constituentur multi (Rom. 5, 18, 19). Et iterum: Quia enim per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriantur, ita et in Christo omnes vivificabuntur (1 Cor. xv, 2). Hi utique omnes, qui licet in Adam sint nati, in Christo tamen inveniuntur renati, habentes fidei testimonium, et de justificatione gratiæ, et de communionem naturæ: quam qui susceptam ab unigenito Dei Filio in utero Davidicæ virginis distinetur, ab omni sacramento Christianæ religionis alienus est; et nec sponsum agnoscens, nec sponsam intelligens, nuptiali non potest interesse convivio. Caro enim Christi velamen est Verbi, quo omnis qui ipsum integre confitetur induitur. Erubescens autem illud, et quasi indignum refutans, nullum ex eo habebit ornatum: ac licet se regio inæcerat festo, sacrisque se epulis importunus immisceat, discretionem tamen regis fallere improbus conviva non poterit; sed, sicut ipse Dominus protestatus est, tolletur, et ligatus manibus et pedibus mittetur in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium (Math. 23,

^a Vindebon. collect. 5 delet conjunctionem et.

^b Quesnellus in margine: Alias, in nos. Ms. Grim., in vos, qui credidistis. Tres nostri codices, qui credimus.

^c Vindebon. delet illum.

^d Idem Vindebon. collect. 5 et alii collect. 21, nec non quatuor Quesnelli cum anterioribus editis in margine, supra omnia Ecclesie. Consule not. 3 ejusdem Quesnelli, qui paulo post, pro adimpletur, notavit in margine: Alias, adimplet, vel adimplevit.

^e Aliquot codices cum editis ante Quesn., hi adversarii.

^f Mss. collect. 11 et 24 cum Sichardo, superest omnibus. Codd. collect. 21, superior est in omnibus.

^g Ita Quesn. Nostri codices cum anterioribus editis, falsatam.

^h Idem editi cum Vindebon. collect. 5 aliisque

D nostris codd. addunt Deus.

ⁱ Codd. collect. 24, formam servi sumeret, et similitudinem carnis peccati Deo uniret.

^j Vindebon. collect. 5, item mss. libri collect. 41, inter quos est Barberinus a Quesnello laudatus in margine, alique collect. 21 et 24 cum Sichardo delect vitæ. Paulo post, pro constituentur, Vat. collect. 11 habet, constituuntur.

^k Ms. Vindebon., inveniuntur. Mox Vat. collect. 41, fidei testamentum.

^l Editi ante Quesn. cum exemplo Sichardi, qui Christum confitetur, integre induitur. Emerdauoneum Quesnelli nostri codices approbant. Solum duo mss. collect. 21 præferunt induitur.

^m Idem editi cum mss. collect. 11 et 21, inferat.

ⁿ Idem codices, ibi erit.

13). Unde quicumque in Christo non confitetur corpus humanum, noverit se mysterio incarnationis indignum, nec ejus sacramenti habere consortium, quod Apostolus prædicat, dicens: *Quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus et de ossibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adheret uxori suæ, 980 et erunt duo in carne una.* Et exponens quid per hoc ^a significaretur, adjecit: *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesia (Ephes. v, 30-32).* Ab ipso ergo principio generis humani ^b omnibus hominibus Christus est denuntiatus in carne venturus. ^c In qua, sicut dictum est, *Et erunt duo in carne una (Gen. ii, 24)*, utique duo sunt, Deus et homo, Christus et Ecclesia, quæ de sponsi carne prodiit, quando ex latere Crucifixi manante sanguine et aqua, sacramentum redemptionis et regenerationis accepit. Ipsa est enim ^d novæ conditio naturæ, quæ in baptisate non indumento veræ carnis, sed contagio damnatæ vetustatis exiit, ut efficiatur homo corpus Christi, quia et ^e Christus corpus est hominis.

CAP. V. — Unde non Deum tantum dicimus Christum, sicut hæretici ^f Manichæi; nec hominem tantum, sicut hæretici Photiniani; nec ita hominem, ut aliquid ei desit quod ad humanam certum est pertinere naturam, sive animam, sive mentem rationalem, sive carnem, ^g quæ non de femina sum-

^a Exemplar Sichardi, *significetur.*

^b Vulgati ante Quesn. delent *omnibus*. Codd. collect. 11 et 24 delent *hominibus*. Sichardus utrumque.

^c Sichardus: *In hoc sicut.*

^d Quinque nostri codd. et editi Quesnello anteriores, *nova.*

^e Vat. collect. 24 et editi ad marginem, *Christi.*

^f Vide notam 4 Quesn.

^g Editi antiquiores cum Vat. collect. 24, *quam non de femina sumpsit, sed factam de Verbo*, etc.

^h Vide notam 5 Quesnelli, et nostram annot. 7 (000 i) in epist. 109. Mox excusi ante Quesn. et mss. collect. 24, *varie protulerunt.*

ⁱ Duo codd. Vat. collect. 21, *ei naturæ.*

^j Vat. collect. 11 et alius 546 collect. 21, *nos.*

^k Non pauci nostri codices, etiam Vindebon. collect. 5 cum antiquioribus editis et exemplo Sichardi, *postulamus*. Respicere videtur epistolas scriptas ad Theodosium atque Pulcheriam anno præcedenti, quibus concilium postulaverat.

^l Ita cum Quesnello noster Vindebon. collect. 5 et mss. collect. 21. Cæteri codices et editi, *quo citius*. Paulo post, *si reparari acquiescant* in Vat. collect. 11.

^m Vulgati affigunt chronicam notam sic: *Data idibus Octobris Asterio et Protogene viris clarissimis consulibus*. Quamvis autem hæc temporis notatio invenitur in nostris codd. collect. 20, 21, 22 et 23, quarum tres ultimæ quoad hanc epistolam eandem originem habent, deest tamen in cæteris antiquioribus et præstantioribus collectionibus 5, 11, 12, 13, 18 et 24, ac in exemplo Sichardi. Utrum invenitur in codice Corbeiensi collect. 2 ignoramus. Vide not. 6 Quesnelli, ubi eam addititiam opinatus est. Enimvero scripta dici nequit hæc epistola idibus Octobris anni 449, nam capite i memorantur aliæ litteræ ad eosdem Constantinopolitanos jam directæ per Epiphanium ac Dionysium. Indicatur autem

pta sit, sed facta de Verbo in carnem converso atque mutato: quæ tria falsa et vana ^b Apollinari-starum hæreticorum tres partes varias protulerunt. Nec dicimus quod beata Virgo Maria hominem sine Deitate conceperit, qui creatus a Spiritu sancto postea sit susceptus a Verbo, quod Nestorium prædicantem merito justequè damnavimus; sed dicimus Christum Dei Filium, Deum verum, natum de Deo Patre sine ullo initio temporis, eundemque hominem verum, natum de matre homine certa plenitudine temporis; nec ejus humanitatem, qua major est Pater, minuere aliquid ⁱ ejus naturæ, qua æqualis est Patri. Hoc autem utrumque unus est Christus, qui verissime dixit, et secundum Deum: *Ego et Pater unum sumus (Joan. x, 30)*; et secundum hominem: *Pater major me est (Joan. xiv, 28)*. Hanc fidem, dilectissimi, veram et indissolubilem, quæ sola veros efficit Christianos, quamque, ut intelligimus et probamus, pio studio et laudabili amore defenditis, perseveranter tenete et constanter asserite. 981 Et quoniam oportet ^j vos post divinum auxilium etiam catholicorum principum gratiam promereri, humiliter ac sapienter exposcite ut petitioni nostræ, qua plenariam indici synodum ^k postulavimus, clementissimus imperator dignetur annuere: ^l qua citius, adjuvante misericordia Dei, et sanis fortitudo augeatur, et morbidis, si curari acquiescant, medicina præstetur. ^m

epist. 50 data ut idus vel idibus Octobris ipsius anni 449. quam quidem una cum aliis epistolis sub idem tempus scriptis Epiphanium et Dionysium Constantinopolim deferendam accepisse colligimus ex epistola 54, ubi alia epistola 44 ad Theodosium in idus Octobris signata per eundem Epiphanium missa traditur. Prius ergo scripta et transmissa fuit epistola 50, posterius vero hæc epistola 59. Id autem incidisse circa medium Martium anni 450 nonnulla suadet ex epistola 61, scripta die 17 Martii anni ejusdem ad Constantinopolitanos archimandritas Martinum et Faustum, ad quos epistola 51 cum epistola 50 per Epiphanium et Dionysium missa fuerat. Ex epistola nimirum 61 palam fit Leonem accepisse eorum litteras, ex quibus cognovit se per epistolam 51 in synodo exaratum eisdem præstitisse quod expetebant. Id enim innuunt illa capituli primi: *Siquidem inter discretarum spatia longinqua regionum unum sumpserunt corda nostra consilium, ut quod a nobis desiderabatis, eo vobis tempore quo epistolæ vestræ mittebantur occurreret; si tamen dilectioni vestræ tradi scripta nostra potuere, quæ non solum apostolicæ sedis auctoritate, sed etiam sanctæ synodi... unanimitate directæ sunt*. Idem vero nuntius, qui horum archimandritarum litteras ad Leonem attulit, epistolam etiam cleri et populi Constantinopolitani simul detulisse credendus est. Hinc quidem in præsentis epistola 59, cap. 1, Leo similiter scribit ac in epistola 61: *Quod expetistis, ultro præbuimus*. Archimandritæ scilicet nec non clerus et populus Constantinopolitanus uno consilio simul ad Leonem litteras dederunt in quibus idipsum expetebatur; et dederunt eodem circiter tempore quo ad ipsos Leo misit epistolas 50 et 51, unde utrisque illorum epistolis simul acceptis Leo similiter respondit, se jam per epistolas 50 et 51 Octobri anni præcedentis directas ultro quod expetebant præstitisse, et eodem etiam tempore quo ipsorum epistolæ mittebantur. Igitur tum hæc epistola 59, tum epistola 61 sub idem tempus

EPISTOLA ^a LX.^b AD PULCHERIAM AUGUSTAM.

SYNOPSIS. — *Per Eutychem fidei fundamenta conculsi; adversus quem concilium generale Pulcheria annitente celebrari cupit.*

982 LEO episcopus ^c PULCHERÆ Augustæ.

Gaudere me plurimum et exultare in Domino pietatis tuæ scripta fecerunt, quibus evidenter ostenditur quantum catholicam diligas fidem, et quantum hæreticum detesteris errorem. Hæresis quippe est nimis impia et ^d Evangelio veritatis inimica, quæ non portionem aliquam laderet, sed ipsa Christianæ religionis conatur fundamenta convellere, negans sempiterni Patris Filium sempiternum de utero beatæ Virginis matris veram carnem nostræ sumpsi-se naturæ, et eos damnatione percollens, qui ab evangelica et apostolica fide nullo deduci errore potuerunt, illudque frustra præ-tendens quod Nicænæ synodi fidem teneat, cujus eum esse constat alienum, gloriosissima Augusta. Unde quia non deerit Ecclesiam suam divina protectio, dicente Domino: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem* 983 sæculi (*Matth. xxviii, 20*); eodemque opere ^e et tempore spiritus Dei et clementiæ vestræ sollicitudinem et curam nostri cordis accendit, ut de remediis procurandis eadem utrique cuperemus: quæ prius ^f poposci, nunc quoque instantius peto, majore utens fiducia deprecandi, posteaquam præsidium venerandæ exhortationis accepi. ^g Spero autem affuturam misericordiam Dei, ut cooperante

re-scriptæ fuerunt; illa vero primum: nam ad eam referri putamus verba epistolæ 61: *Licet plene, quæ semper fuisset atque esset catholicorum sententia, scriptissimum* (nimirum in epistola præsertim 28. ad Flavianum, in qua de catholico dogmate laissime disserit), tamen nunc quoque ad confirmandas omnium mentes non parum exhortationis addidimus. Plurimum quidem exhortationis in hac epistola 59 continetur, quæ nunc, id est, paulo ante ipsam epistolam 61 et forte eodem die scripta dicenda est, eademque occasionem Constantinopolim directa.

^a Alias 48. Quæ autem antea 60 erat, nunc 89. Scripta 17 Martii an. 450.

^b Invenitur hæc epistola in mss. collect. Hisp. Isid. 11, 12, 19 et 21 usque ad 24 ac in exemplo Richardi.

^c Mss. codd. Vat. Hisp. et Isid., et alius collect. 11 addunt, *gloriosissimæ atque piissimæ*. Quesnellus in margine notavit: *Hoc exordium fictitiæ epistolæ primæ Xysti 11 papæ ad Gratianum aptatum est ab impostore Isidoro.*

^d Idem codd. Vat. Hisp. et Isid., cum alio collect. 24, *Evangelicæ veritatis.*

^e Idem Vat. Hisp. et Isid., eadem mente spiritus.

^f Mss. Vat. collect. 11 et 21, *petivi.*

^g Vuigati ante Quesn. cum Vindebon. Hisp. et mss. collect. 24, mutata interpunctione præferunt, *sperans affuturam*. Dein duo codd., *quod cooperante.*

PATROL. LIV.

A tas. Data decimo sexto kalendas Aprills, Valentiniano Augusto septies, et Avieno, v. cl. consulibus i.

EPISTOLA ^k LXI.^l AD MARTINUM ET FAUSTUM PRESBYTEROS.

SYNOPSIS. — I. *De litteris ad eos scriptis monet.* — II. *Hortatur ut fidei causam adjuvent, iisque sollicitudinem suam spondet.*

LEO episcopus, ^m MARTINO, et FAUSTO presbyteris et archimandritis.

CAP. I. — Bonorum operum et spiritalium studiorum Deum auctorem esse non dubium est; qui quorum incitat mentes, adjuvat actiones. Quod nobis præsentis experimento 984 evidenter apparuit. Si quidem inter discretarum spatia longinqua regionum, unum sumpserunt corda nostra consilium, ut quod a nobis desiderabatis, eo vobis tempore quo epistolæ vestræ ⁿ mittebantur occurreret, si tamen dilectioni vestræ tradi ^p scripta nostra potuere, quæ non solum apostolicæ sedis auctoritate, sed etiam sanctæ synodi, quæ ad nos frequens convenerat, unanimitate directa sunt, ut in his quantam curam totius Ecclesiæ habeamus appareat; hortando scilicet omnium fidelium mentes et clementissimorum principum presidia ad defensionem fidei postulando: ^q quorum pios et catholicos animos non diffidimus opem atque auctoritatem suam justis petitionibus præstituros; quo citius, auxiliante Domino, pernicioza hæresis, et dudum sanctorum Patrum auctoritate damnata, quæ nuper Ephesi male adjuta est, auferatur.

CAP. II. — Interim vero det operam, quantum fieri potest, vestra dilectio ut omnibus Ecclesiæ filiis innotescat ^r quid contra impium sensum secundum doctrinam evangelicam et apostolicam prædicemus. Quia licet plene, quæ semper fuisset atque esset catholicorum sententia scripserimus, tamen nunc quoque ad confirmandas omnium mentes non parum exhortationis ^s addidimus. Memor enim sum me

^h 23, qu. 5, *Res autem humana.*

ⁱ Vat. Hisp. et Isid., *res omnes.*

^j In antiquis editionibus ex mss. ab Hispanica prodeuntibus additur, *Æra cccclxxxviii.*

^k Al. 49. Quæ autem antea 61 erat, nunc 89. Scripta 17 Martii an. 450.

^l Exstat in iisdem collectionibus in quibus epistola præcedens.

^m In codd. collect. Hisp. et Isid. hic titulus præfigitur: *De damnatione concilii Ephesini secundi.*

ⁿ Editi ante Quesn. ex mss. Vat. Hisp. et Isid. aliisque inde protectis perperam, *Martiano*. Voces et *archimandritis* ex Ratisponensi adjecimus.

^o *Emittebantur* in Vat. collect. 11 et in Ratisp., qui præterea habet *occurreret.*

^p Indicatur epistolam 51. Confer. annot. 48 (*Col. 871, n. m*) in epist. 59.

^q Vindebon. Hisp. perperam, *quorum possent catholicos*. Emendatum vero in Vat. Hisp., *quorum uipote catholicos*; quæ lectio non Leoni, sed emendatori tribuenda est.

^r Editi ante Quesn. cum mss. collect. 24 et Richardo, *quod... prædicamus.*

^s Vat. Hisp. et Isid., *addimus*; male: nihil enim vel parum admodum additur exhortationis. Hæc autem referri ad epist. 59 ostendimus annot. 48 (*Col. 871, n. m*) in eandem epistolam.

• sub illius nomine Ecclesiæ præsidere, cujus a Domino Jesu Christo est glorificata confessio, et cujus fides omnes quidem hæreses destruit, sed maxime impietatem præsentis erroris expugnat; et intelligo mihi ^b aliud non licere quam ut omnes conatus meos ei causæ in qua universalis Ecclesiæ salus infestatur impendam. Ne autem aliqua negligentia occasione

A scripta nostra ad vos non potuerint pervenire, ^c exemplaria eorundem **985** nunc mittenda credidimus: ut nullo modo fidei quam defendimus prædicatio vestræ notitiæ subtrahatur. Data decimo sexto **986** kalendas Aprilis, Valentiniانو Augusto septies et Avieno, v. cl. consulibus ^d.

EPISTOLA • LXII.

† THEODOSII IMPERATORIS AD VALENTINIANUM AUGUSTUM,

Qua respondet epistolæ LV.

Domino meo VALENTINIANO • Augusto THEODOSIUS.

Δεσπότη ἐμῷ Οὐαλεντινιανοῦ αἰωνίῳ Διγούστῳ Θεοδόσιος.

Et ^b Romæ pervenisse tuam mansuetudinem, et petitionem oblatam a Leone reverendissimo patriarcha, ¹ in ipso litterarum textu a tua majestate significatum est. Et de tua quidem incolumi ¹ in Romana urbe reversione gratias competentes divinæ majestati reddimus, domine sanctissime filii et venerabilis imperator. De his autem quæ dixit memoratus reverendissimus vir indicatum est ad eundem ^k latius atque plenius, sicut arbitrati sumus, **988** et cognovit nos in nulla parte a paterna religione et majorum traditione resiliisse. Nihil enim aliud volumus quam sacramenta paterna per successionem nobis tradita inviolabiliter ¹ custodiri. Propter hanc igitur causam, ^m quoniam quosdam cognovimus sanctissimas Ecclesias nocibili novitate turbare, synodum decrevimus Ephesi fieri. In præsentia quippe reverendissimorum episcoporum, cum multa libertate ac integra veritate et indigni sacerdotio remoti sunt, et qui iudicati sunt esse digni suscepti sunt. Nihil igitur ab his contrarium ⁿ regulæ fidei aut justitiæ factum esse

Καὶ ἐν τῇ Ῥώμῃ παραγενηῖσθαι τὴν σὴν ἡμερότητα, καὶ αἴτησεν προσενηέχθαι παρὰ Λέοντος τοῦ εὐλαβεστάτου πατριάρχου, δεδιῶνται παρὰ τῆς σῆς μεγαλειότητος ἐν τῷ αὐτῷ ὕφει τῶν γραμμάτων. καὶ περὶ μὲν τῆς σῆς ὑγιούς ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπανόδου χάριτας ἀποδεδώκαμεν ἀξίως τῇ θείᾳ μεγαλειότητι, δέσποτα ἐγγότατε υἱέ, καὶ προσκυνητῆ βασιλεῦ. Περὶ δὲ τούτων, ὧν ἔφη ὁ μνημονευθεὶς εὐλαβεστάτος ἀνὴρ, δεδιῶνται πρὸς αὐτὸν πλατύτερον, καὶ πληρέστατον, ¹ καθὼς ὑπολαμβάνομεν, **987** καὶ ἐν μηδενὶ μέρει ἔγνω ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πατρῴας θερηκείας, καὶ τῆς τῶν προγόνων παραδόσεως ἀποπετηδακίνα. οὐδὲν γὰρ ἄλλο βουλόμεθα, ἢ εὐχόμεθα, ἕπερ τὰ μυστήρια τὰ πατρῴα, τὰ κατὰ διαδοχὴν ἡμῖν παραδοθέντα, ἀκίνητα φυλαχθῆναι. διὰ ταύτην τοιγαροῦν τὴν αἰτίαν, ἐπειδὴ τινὰς ἔγνωμεν τὰς ἀγιωτάτας ἐκκλησίας ἐπιβλαβεῖ καίνοισμα θορυβεῖν, σύνδοον ὄρισάμεν ἐν Ἐφέσῳ γενέσθαι. Διὰ τὴν παρουσίαν τῶν εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων μετὰ πολλῆς ἐλευθερίας, καὶ ὁλοκλήρου ἀληθείας, καὶ οἱ ἀνάξιοι τῆς ἱερωσύνης ἀπεκινήθησαν, καὶ οἱ κερθέντες ἄξιοι προσδέχθησαν. Οὐδὲν τοῖσιν ὑπερνατίον παρὰ τού-

55, num. 5.

^e Vulgati cum Græca versione addunt *semper*; at Latina versio, quam hic ex mss. exhibemus, omittit.

^f Ita omnes codd. et nostri et Baluzii, eadem ratione qua paulo post habent, in Romana urbe reversione, et epist. 57, Romæ fuisse ingressæ; quæ imperitii interpretis versionem ex Græco demonstrant. In editis emendatum fuit *Romam*, uti recte erat reddendum. Sed hic antiquam versionem, quæcumque fuerit, edendam suscepimus.

^g Editi post Crabbum, in ipso principio litterarum a tua majestate. Haud dubie deerat hic aliquid, inquit Baluzius, in codice quo Crabbus utebatur; et cum videret sensum non esse plenum, vocem principio addidit, nimirum male divinans: nam legendum esse in ipso litterarum textu, docent antiqua exemplaria. Idem habent et nostri codices, et Græca versio idipsum confirmat. Quesnellus in margine, in eodem contextu litterarum.

^h Ita omnes codices. Editi, in Romanam urbem. Vide annot. 3 (Supra, n. 4).

ⁱ Vulgati, latius atque plenissime, sicut arbitramur. Codicum lectionem induximus.

^j Quidam codices, custodire. Græca versio aliorum codicum, et vulgatam lectionem probat.

^k Vocem *quantam* in editis omissam ex omnibus mss. supplevimus.

^l Solus codex Divion. Baluzii, et Quesnellus in margine, recte fidei aut injuste factum.

^m Addere placuit cum ms. Ven. conjunctionem *καὶ*, quæ conjuncto clariorem mirum in modum atque expeditiorem reddit sententiam. In vulgatis, καὶ πληρέστατον, καθὼς ὑπολαμβάνομεν ἐν μηδενί, etc.

^a His verbis Quesnellus postillam affixit: *Papa sub nomine Petri regit Ecclesiam: unde et plurimi Romani episcopi vicarios se Petri nuncupant. Cum dicitur pontifex Ecclesiam regere Petri nomine, potestate et auctoritate eadem regere intelligitur, quam in successores suos eandem omnino cum primatu transisse, uti erat in Petro, et Leo et catholica Ecclesia docet. Hinc nomen vicarii Petri non delegatum, sed successorem innuit, qui in Petri locum cum eadem auctoritate successit, ut pluribus optimorum auctorum exemplis ostendere liceret, si hac de re disputatio esset. Legi potest, si libet, annotatio 12 in tract. 15 S. Zenonis lib. II, pag. 191 nostræ editionis Veron. Nostræ autem Patrol. tom. XI, col. 439.*

^b Codd. tres collect. 41 et 21, aliter non licere.

^c Ratisp. addit et in significatione, ut videtur, adverbii etiam. Exemplaria plurali licet numero vocat exemplum epistolæ 51, de qua cap. 1 scripsit: *Si tamen dilectioni vestræ tradi scripta nostra potuerit. Paulo post Vat. Hisp. et Isid. cum mss. collect. 41 et 21, credimus.*

^d Quesnellus hanc notationem in fine subiecit: *Superiore epistola effrenate abusus est epistolarum veterum pontificum consarcinator in epp. Aniceti ad Gallias episcopos; in prima Felicis I ad Patrum; secunda ad Gallias episcopos; Sixti II ad Gratium, et Callixti I ad Benedictum.*

^e Alias post ep. 47. Quæ autem erat 62, nunc 82. Scripta circa April. an. 450.

^f Hæc et duæ sequentes epistolæ exstant in sola collectione Chalcedonensi, et in ms. Veneto 79 collect. 22, cui ex Chalcedonensi collectione aliquot epistolæ adjectæ fuerunt. Quoad tempus circa April. anni 450, vide admonitionem præmissam epist.

cognovimus. Omnis igitur contentio sacro iudicio examinata est. Flavianus autem, qui reus inventus est læsibilis novitatis, a debitum recepit. Et hoc remoto omnis pax et omnis concordia regnat in Ecclesiis, et nihil aliud quam veritas viget.

Α των του κανόνος της πίστεως, ἡ τοῦ θεαίου, ἔγνωμεν γενεῆσθαι. Πᾶσα τοιγαροῦν ἀμφιβολία τῶ θείῳ δικαστηρίῳ ἐξήτασται. Φλαβιανὸς δὲ ὁ φωραθεὶς οἴτιος τοῦ βλαβεροῦ καινισμού, τὴν ἐπιλομήνῃσαν ἐαυτῷ τιμὴν ἀπηνήγατο· καὶ τούτου ἀποκινήθητος, πᾶσα εἰρήνη, καὶ πᾶσα συμφωνία ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς βασιλεύσει, καὶ οὐδὲν ἕτερον κρατεῖ, εἰ μὴ καθαρά ἡ ἀλήθεια.

EPISTOLA ^b LXIII.

EJUSDEM THEODOSII AD GALLAM PLACIDIAM AUGUSTAM,

Qua respondet epistolæ LVI.

990 Dominæ meæ PLACIDIÆ venerabili Augustæ THEODOSIUS.

Δεσποίνῃ τῇ ἐμῇ Πλακιδίᾳ, προσκυνητῇ Ἀδύγούστᾳ, **989** Θεοδοσίῳ.

Ex litteris tuæ mansuetudinis nostra cognovit æternitas quid reverendissimus patriarcha Leo a tua æternitate poposcerit. His itaque litteris indicamus quoniam de his quæ dicta sunt a reverendissimo episcopo plenius atque apertius ^d sæpius scriptum est: ex quibus sine dubitatione manifestum est nihil nos præter paternam fidem, aut dogmata divina, vel definitiones reverendissimorum, qui tam sub divæ memoriæ Constantino in Nicæa civitate, quam dudum nostro præcepto in Epheso congregati sunt, definisse, aut decrevisse, aut intellexisse; sed hoc solum in Epheso constitui jussimus, ut omnes qui nocibili læsione Ecclesias sanctas turbaverunt, digne removerentur. Hæc sunt quæ non ad refragationem, sed ad concordiam et purum vinculum adorandæ religionis a reverendissimis ^e Patribus sunt decreta. Flavianus autem, princeps contentionis hujus, sacra sententia ab ecclesiasticis rebus expulsus est. Hæc igitur sciens tua mansuetudo, domina sacratissima mater et venerabilis Augusta, nihil nos aliquando contrarium a tradita fide sentire, sicut a quibusdam dicitur, ^f suspicemini aut cogitetis.

Ἐκ τῶν γραμμάτων τῆς σῆς ἡμερότητας ἡ ἡμετέρα ἔγνω αἰωνιότητος, ὅ τι ὁ εὐλαβεστάτος πατριάρχης Λέων παρὰ τῆς σῆς ἤτησεν αἰωνιότητος. Τοῖτοις τοιγαροῦν δηλοῦμεν τοῖς γράμμασιν, ὅτι περὶ τούτων τῶν εἰρημίνων παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου, ἐντελέστερον καὶ σαφέστερον πολλὰκις ἐγράφη· ἐξ ὧν ἀναμφιδόλως πεφανέρωται, μηδὲν ἡμᾶς παρὰ τὴν πατρῶαν πίστιν, ἢ τὰ θεῖα δόγματα, ἢ τοὺς ὅρους τῶν εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων, οἱ τινες τοῦτο μὲν ¹ ὑπὸ τῆς θείας μνήμης Κωνσταντίνου ἐν τῇ Νικαίων πόλει, τοῦτο δὲ ² πάλαι ἡμετέρῳ προτάγματι ἐν Ἐφέσῳ συναληθύθασιν, ἀρκεῖται, ἢ ἐψηφίσθαι, ἢ νενοικήσθαι. Ἀλλὰ τοῦτο μόνον ἐν Ἐφέσῳ τετυπώσθαι, ἵνα πάντες, οἱ τινες τῶ βλαβεροῦ καινισμό τὰς ἀγιωτάτας ἰδορύθησαν ἐκκλησίας, ἀξίως ἀποκινήθωσι, προσετέξαμεν. Ταῦτά εἰσιν, ἃ τινὰ οὐκ εἰς ἀνατροπὴν, ἀλλ' εἰς συμφωνίαν, καὶ καθαρὸν σύνδεσμον τῆς προσκυνητῆς θρησκείας, παρὰ τῶν εὐλαβεστάτων τετυπώται πατέρων. Ὁ δὲ λεγόμενος Φλαβιανὸς ἕξαρχος τῆς τοιαύτης φιλονεικίας, θεῖα ψῆφῳ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπέβληται πραγμάτων. ταῦτα τοιγαροῦν εἰδὺλα ἡ σὴ ἡμερότης, δέσποινα ἀργεῖται, μήτε, καὶ προσκυνητῇ Ἀδύγούστᾳ, μηδὲν ἡμᾶς ποτε ὑπεναγίῳ τῆς παραδοθείσης πίστεως διανοηθῆσθαι, καθὼς παρὰ τινων εἴρηται, ὑπολάβῃ, ἢ λογίσσεται.

EPISTOLA ^e LXIV.

EJUSDEM THEODOSII AD LICINIAM EUDOXIAM,

Qua respondet epistolæ LVII.

992 Dominæ meæ EUDOXIÆ venerabili Augustæ THEODOSIUS.

991 Δεσποίνῃ τῇ ἐμῇ Εὐδοξίᾳ τῇ προσκυνητῇ βασιλίδι, Θεοδοσίῳ.

Semper equidem ^a tui desiderii litteris delectamur, ⁱ et has tota animæ suavitate complectimur, et omnibus tuis petitionibus consuevimus gratanter annuere, domina, ^j sacratissima filia, venerabilis Augusta; sed de præsentī causa, hoc est de Flaviano qui fuit episcopus, quæ in hac causa subsecuta sint, reverendissimo archiepiscopo Leoni perfecte nostra

Ἀεὶ μὲν οὖν τῆς σῆς ποθεινότητος τοῖς γράμμασι τερπόμεθα, καὶ ταῦτα ὅλη ψυχῇ ἠδέως περιπτυσσόμεθα, καὶ πάσαις ταῖς σαῖς αἰτήσεσι μετὰ πολλῆς τῆς χαρᾶς εὐθαμεν ἐπινοῦμεν, δέσποινα ἀργεῖται ὑγάτερ, προσκυνητῇ βασιλίδι· ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐπισκόπου πράγματος, τουτίστι, περὶ Φλαβιανοῦ, τοῦ ποτε ἐπισκόπου, τὰ τῇ αἰτίᾳ παρακολούθησαν τῶ εὐλαβεστάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Λέων

^a Ita omnes codices et editiones Concil. ante Romanam, in quam inducta fuit lectio a Quesnello aliisque recepta, debitam pœnam recepit.

^b Quæ antea erat 63, nunc 83.

^c Ita codices tum nostri tum Baluzii, nec non editi in margine; at in textu, serenitas, et post pauca, a tua serenitate.

^d Sic mss. et editiones ante Romanam, in qua et sequentibus sæp̄s. Quid autem adverbio sæpius innotior explicabimus in dissert. de epistolis deperditis nom. 38.

^e In editis perperam, presbyteris; et post autem additur qui dicitur. Codicum lectionem dedimus.

^f Romani editores Conciliorum primi vulgarunt,

suspicietur aut cogitet. Antea vero legebatur optimo sensu, sed barbare, ut ex omnibus mss. restituumus.

^g Quæ antea erat 64, nunc 84.

^h Quesnellus cum editis Conciliorum in margine, tuæ amabilitatis.

ⁱ Idem Quesn. cum iisdem edit. Concil., ac tota animæ suavitate. Cod. Chig., ac ex tota animi sinceritate. Secuti sumus aliorum quatuor nostrorum codicum lectionem, quam et Baluzii mss. approbant.

^j Sic omnes codd. et editiones ante Romanam, quam secutus Quesnellus edidit sanctissima.

^k In ms. Ven., ὑπὸ τοῦ τῆς θείας, etc.

^l In marg. edit. Rom., ἱ. πάλιν.

mansuetudo significavit. Tuæ vero dulcedini hoc so- A lum approbavimus intimandum, quia memoratus Flavianus ^a sacro iudicio ^b ab humanis rebus ablati est, quatenus totius dubietatis contentio a sacris removeretur Ecclesiis; ^c et nihil ulterius post hæc definire possibile est, cum jam ista semel decisa sint.

993 EPISTOLA ^d LXV,

seu

^e PRECES MISSÆ AB UNIVERSIS COMPROVINCIALIBUS EPISCOPIIS METROPOLIS ARELATENSIS AD S. LEONEM PAPAM.

SYNOPSIS. — I. Præmissis nonnullis de Ravennii electione ac moribus, antiqua Ecclesiæ Arelatensis privilegia a Leone redintegrandi postulant. — II. Eadem ex variis hujus Ecclesiæ prærogativis confirmant, ac præsertim ex S. Trophimi in Gallias adventu. — III. Civilia Arelatensium jura ac privilegia imperatorum commemorant. — IV. Variis officiorum testimoniis Leonem demulcent.

CAP. I. — Memores quantum honoris et reverentiæ, beatissimæ sedi apostolicæ, cui vos Dominus noster Jesus Christus pro meritis sanctitatis voluit præsidere, semper debitum fuerit, semperque debeat, ordinationem qua sanctus frater et coepiscopus noster Ravennius in civitate Arelate post transitum beatæ recordationis Hilarii episcopi, concordantibus omnium votis, ad summum pontificium, Domino favente, proventus est, missis continuo ^f litteris apostolatui vestro indicare curavimus. Quibus a beatitudine vestra, tanta dignatione et charitate fuisse responsum, immensas gratias agimus, etsi tantas, quantas debemus, referre non possumus. Notum

^a Quesnellus in margine, *divino*.

^b Ita omnes codices nostri, et Baluzii. Græcus etiam textus cohæret. Editi, *ab ecclesiasticis rebus*, ut in epistola præcedenti tum in Græco, tum in Latino textu legitur. Sed Theodosius hisce litteris respondens epistolæ 57 Eudoxiæ, eadem formula utitur, quam illa ibidem usurpaverat, *ex humanis rebus potuisset auferri*, ubi sane Flaviani mortem, de qua tum Eudoxia nihil acceperat, indicare non potuit; sed depositionem ejus intellexit, uti explicavimus annot. 9 (Col. 863, n. ^b) in laudatam epistolam 57. Eodem itaque sensu hanc formulam hic accepit etiam Theodosius: unde corrigendus est Quesnellus, qui hunc textum de Flaviani morte interpretatus est not. ultima in epistolam nobis 59, ac si ejus mors, quæ sane præcesserat, a Theodosio hoc loco nuntiata fuerit.

^c Restituimus et ex codicibus, ut erat apud Crabium.

^d Alias post ep. 49. Quæ autem erat 65, nunc 83. Scripta diu ante Maium an. 450. Exstat hæc epistola in unica collectione 15 Arelatensi. Vindicatur a Quesnello in observationibus quas notis præmittit. Contulimus cum ms. Vallicellano G, 99, apographo vetustioris codicis Ecclesiæ Arelatensis, ex quo illam Baronius edidit. Cum nota chronica careat, certum tempus ignotum est. Solum affirmari potest scriptam fuisse ante diem 5 Maii anni 450, quo Leo hisce litteris respondit epistola sequenti, et non modico quidem tempore ante. Cum enim hæc Gallicanorum preces ad Leonem missæ fuerint per Petronium et Regulum, ut liquet ex epistola sequenti cap. 1, hos autem diu apud se retinuisse S. pontifex affirmet epistola 67 data eodem die 5 Maii, sequitur diu ante Maium has preces transmissas fuisse. In hac vero temporis incertitudine, eas sequenti Leonis epistolæ qua iis-

τι τελείως ἡ ἡμετέρα κατεσήμεσεν [pro κατεσήμεσεν] ἡμερότας· τῇ δὲ σὴ γλυκύτητι τοῦτο μόνον ἰδοιμάσασμεν γνωρίσαι, ὅτι ὁ μνημονευθεὶς Φλαβιανὸς θεῖα κρίσει τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀφῆρθε· ὅπως πᾶσα ἀμφιβολίας φιλονικία ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν ἀποκινηθῆ· καὶ οὐδὲν ἕτερον τοῦ λοιποῦ μετὰ ταῦτα δυνατόν ὄρσαι περὶ τῶν ἁπαῶν ἤδη τετυπωμένων.

994 licet nobis ante jam fuerit prædictum sanctum frairem et coepiscopum nostrum maxime ^e coronæ vestræ ^h gratiam morum suorum mansuetudine et sanctitate meruisse, perceptis nunc tamen beatitudinis vestræ litteris, quanta eum charitate complectamini evidenter agnovimus. Unde præmissis officiis quæ apostolatui vestro jure debentur, suggestionem nostram, quæ justitiæ partibus fungitur, audiendam a corona vestra minime dubitamus: quippe cum non aliqua nova institui, sed prisca per vos optamus et antiqua reparari. Nec enim justum est ut honorem ⁱ ejus quem, ut probavimus, impense diligitis, illa res minuat, ^j qua pietatem vestram alter offendit. Et sane manifestum est Ecclesiæ Arelatensi divinæ gratiæ favorem adesse, cui talem habere contigit sacerdotem per quem privilegia dignitatis antiquæ, quæ dolebat sibi ^k pro tempore diminuta, gauderet in perpetuum recentioribus apostolicæ sedis auctoritatibus reformata.

CAP. II. — Omnibus etenim regionibus Gallicanis ^l notum est, sed nec sacrosanctæ Ecclesiæ Romanæ habetur incognitum, quod prima intra Gallias Arelatensis civitas missum a beatissimo Petro apostolo sanctum Trophimum habere meruit sacerdotem, et

C dem precibus respondet, præmittendas censuimus.

^e In laudato ms. Vallic.: *Preces missæ ab universis episcopis Galliar. ad Leonem papam. Sed vox Galliar. linea superinducta deleta fuit. Utrum vero in antiquo codice Arelatensi unde sumptum fuit hoc apographum ad Baronium transmissum eadem vox Galliar. desit, an cum eadem litura legatur, ignoramus. Baronius et Sirmondus omittunt *comprovincialibus*.*

^f Inducantur epistolæ 40 et 41 anni præcedentis.

^g Vide not. 4 Quesn.

^h Ita cum Quesnello etiam Sirmondus, qui Arelatensem codicem consulit. Baronius cum ms. Vallic., *gratia morum suorum mansuetudinem et sanctitatem meruisse*.

ⁱ Ravennii scilicet, quem Leo sibi probatum tradidit epistola 40. Confer etiam epist. 41.

^j Ita cum Quesnello cod. Vallic. Aliæ editiones, *quæ pietatem vestram ante offendit. Respicit Hilarii factum in Celidonii causa, ob quod Leo illum metropolitico jure privavit, ut liquet ex epistola 10. Hinc autem cognoscitur hanc Hilarii pœnam personale habitam fuisse; ac propterea mox privilegia Arelatensis Ecclesiæ pro tempore diminuta traduntur.*

^k Nimirum sub Hilario, qui metropolitico jure exutus fuerat epist. 10, quam pœnam temporalem fuisse quoad ille viveret, ostendemus in observationibus ad dissert. 5 Quesnelli tom. II.

^l Respiciuntur Zosimi litteræ ad episcopos per Gallias et septem provincias constitutos, quibus Arelatensis sedis privilegia et jura statuta fuerant, ac exinde omnibus Galliarum regionibus innotuere. Hæc autem Gallorum preces Zosimi litteris adeo inniuntur, ut nonnumquam ipsa fere earum verba descripta præferant.

^m In eod. marg., *ἐκκλησιαστικῶν. L.*

exinde aliis paulatim regionibus Galliarum a bonum A fidei et religionis infusum; priusque alia loca ab hoc rivo fidei quem ad nos apostolicæ institutionis fluentia miserunt, meruisse manifestum est sacerdotem, quam Viennensis civitas, quæ sibi nunc impudenter ac notabiliter primatus exposcit indebitos. Jure enim ac merito ea urbs semper apicem sanctæ dignitatis obtinuit, quæ in sancto Trophimo primitias 995 nostræ religionis prima suscepit, ac postea intra Gallias hoc quod divino munere fuerat consecuta, studio doctrinæ salutaris effudit. Cujus honoris obtentu Ecclesiam Arelatensem omnes decessores prædecessoresque nostri velut matrem debito semper honore coluerunt, tenentesque traditionem b totam ab hac sibi c civitates nostræ sede episcopos postularunt. Ab hujus Ecclesiæ sacerdote tam decessores nostros quam nos ipsos constat in summum sacerdotium, donante Domino, consecratos. Quam quidem antiquitatem sequentes prædecessores beatitudinis vestræ, hoc quod erga privilegia Arelatensis Ecclesiæ institutio vetusta tradiderat, promulgatis (sicut et scrinia apostolicæ sedis procul dubio continent) d auctoritatibus confirmarunt: credentes plenum esse rationis atque justitiæ, ut sicut per beatissimum Petrum apostolorum principem sacrosancta Ecclesia Romana teneret supra omnes totius mundi Ecclesias principatum, ita etiam intra Gallias Arelatensis Ecclesia, quæ sanctum Trophimum ab apostolis missum sacerdotem habere meruisset, ordinandi pontificium vindicaret. His secundum religionem utitur privilegiis Ecclesia memorata.

a Sic cod. Vallicel. cum Baronio et Sirmondo. Quesnellus, *donum fidei*. Quæ autem hic de S. Trophimi missione narrantur, e Zosimi litteris surrepta sunt. Hac vero in re legenda erunt quæ fusiuse disse-remus in memorialis observationibus ad dissert. 5 Quesnelli part. II, c. 2.

b Quesn. in margine: Forte, *notam*.

c Baronii et Sirmondi editiones, *civitalis*; perperam.

d Zosimi epistolæ pro sede Arelatensi editæ indicantur. Litteras autem Romanorum antistitem auctoritates appellatas hinc etiam confirmatur.

e Perperam in vulgatis ante Quesnellum atque Sirmondum cum nostro codice Vallicell., *matrimonium Galliarum*. Honorius in Constitutione ad Agricolum an. 418 Arelatem *metropolitanam civitatem* appellat. In hac constitutione continentur pleraque ex his quæ de privilegiis civilibus Arelatensis urbis hoc capite referuntur. Valentiniiani autem constitutio desideratur. Quid vero circa has constitutiones et circa titulum *matris omnium Galliarum* sentiendum sit, explicabimus in observationibus allegatis part. II, c. 4, n. 2 et 5.

f Vide not. 2 Quesn.

g Cum in sequentibus, *prædecessorum vestrorum auctoritas*, indicet epistolas Zosimi, in quibus tres provinciæ, Viennensis et duæ Narbonenses, Arelatensi tributæ tantummodo memorantur, dubium exoritur num. hic quoque *trium provinciarum* nomine eadem provinciæ tres solummodo intelligendæ sint, ita ut Viennensis in tribus his comprehendatur. At formulæ, *non solum provinciæ Viennensis, sed etiam trium provinciarum*, has tres ab illa videntur distinguere. Aliunde restituta jam per Bonifacium Zosimi successorem provincia Narbonensi prima episcopo

CAP. III. — Cæterum multa sunt quibus secundum instituta principum cunctis intra regiones nostras civitatibus præferatur. Hæc in tantum a gloriosissimæ memoriæ Constantino peculiariter honorata est, ut ab ejus vocabulo præter proprium nomen, quo *Arelas* 996 vocitatur, *Constantina* nomen acceperit. Hanc clementissimæ recordationis Valentinianus et Honorius fidelissimi principes specialibus privilegiis, et, ut verbo ipsorum utamur, e Matrem omnium Galliarum appellando decorarunt. In hac urbe quicumque intra Gallias ex tempore prædictorum ostentare voluit insignia dignitatis, f consulatum suscepit et dedit. Hanc sublimissima præfectura, hanc reliquæ potestates, velut communem omnibus patriam, semper inhabitant. Ad hanc ex omnibus civitatibus B multarum utilitatum causa concurrunt; et plane ita sibi erga privilegia memoratæ vel Ecclesiæ vel civitatis, divina, ut credimus, dispensatione, omnia consenserunt, ut semper sicut Ecclesia Arelatensis intra Gallias primatum in sacerdotio antiquitatis merito, ita etiam civitas ipsa principatum in sæculo opportunitatis gratia possederit. Unde factum est ut non solum provinciæ Viennensis ordinationem, sed etiam e trium provinciarum, contemplatione sancti Trophimi, sicut et sanctorum prædecessorum vestrorum b patefacta sibi testatur auctoritas, Arelatensis Ecclesiæ sacerdos ad sollicitudinem semper suam curamque revocari. Cui id etiam honoris dignitatisque collatum est, ut non tantum has provincias po- C testate propria gubernaret, verum etiam omnes Gal-

Narbonensi, hi episcopi de eadem provincia ad Arelatensem sedem revocanda non videntur cogitasse; cum præsertim S. Leo epist. 10, Bonifacii judicium laudans, hanc provinciam ab Arelatensis jure alienam declaraverit, ut palam fiet in observ. in dissert. 5, part. II, cap. 2, n. 7. Hi porro episcopi trium provinciarum sunt, Viennensis, Narbonensis secundæ et Alpium maritimarum. Id colligitur ex episcoporum nominibus, quæ sequenti Leonis responsioni præfiguntur. Licet enim cujus sedis episcopifuerint ibidem non exprimatur, aliis tamen ex documentis, quæ hujus ævi episcopos cum suis sedibus exhibent, satis probabile est Constantinum fuisse episcopum Diensem, et Fonteium Vasensem provinciæ Viennensis; Maximum vero fuisse episcopum Reiensem, Asclepium Aptensem, Armentarium Antipolitanum, ac Theodorum Forojuhiensem in Narbonensi secunda; ad Alpes autem maritimas pertinere Valerianum Cemellensem, Ursum Senecensem, Nectarium Dimiensem, et Ingennum Ebredunensem. Has ergo tres provincias tantum ut Leo Arelatensi sedi præservaret, hi episcopi postulasse videntur; nisi quis forte inter episcoporum nomina aliunde non cognita existitisse putet episcopum Tarantasiæ in Alpiibus Graiis, et hanc quoque provinciam laudatos antistites comprehendisse arbitretur, adeo ut præter Viennensem indicaverint provincias tres, Narbonensem secundam, Alpes maritimas et Alpes Graias. Alpes quidem Graias eosdem etiam fuisse complexos, judicium Leonis confirmat; cum inter quatuor oppida Arelatensi non concessa, sed Viennensi adjudicata recenseat Tarantasiam, quæ ad Alpes Graias ex omnibus notiis pertinet.

h Sirmondus, *patefactum*.

lias sibi ^a apostolicæ sedis vice mandata, sub omni A ecclesiastica regula contineret.

CAP. IV. — His itaque omnibus intimatis, et in notitiam **997** beatitudinis vestræ fideli assertione perlatis, quæsumus et obsecramus coronam sanctioniæ vestræ per nomen Domini nostri Jesu Christi, qui in vobis justitiam, patientiam, tranquillitatem et bona totius sanctitatis ac perfectionis elegit, et per beatissimum apostolum Petrum, quem vita et conversatione vestra nobis divino munere redditum credimus, ut quicquid Arelatensis Ecclesia, sicut superius indicavimus, ^b vel ab antiquitate suscepit, vel postea auctoritate sedis apostolicæ vindicavit, id omne ad suum pontificium revocare ejusdem Ecclesiæ sacerdotem beatitudinis vestræ auctoritas in perpetuum mansura præcipiat. Ipsi autem vel officiorum B causa, vel hujus legationis obtentu, sanctioniæ vestræ nos præsentassemus aspectibus, nisi alios infirmitas, alios anni præsentis penuria ab hac votorum nostrorum cupiditate revocasset. Sed confidimus in Domino Jesu Christo, qui precibus et desideriis nostris effectum promptissimæ pietatis vestræ præstitit, quod qui nunc legationis officio fraudamur, gratiarum postea referendarum per nosmetipsos actione fungemur.

998 EPISTOLA • LXVI.

^d SANCTI LEONIS PAPÆ AD PRÆCEDENTES COMPROVINCIA-

^a Apostolica quædam delegatio hic indicatur Arelatensi episcopo Zosimi litteris concessa, cum præcepit ut quicumque ex qualibet Galliarum parte Romam aut alio proficisceretur, ab eodem episcopo formatas acciperet. Jus etiam cogendæ synodi ex alienis quoque Galliarum provinciis ab eodem Zosimo, ut videtur, attributum, hanc delegatam vicem magis magisque constituit. Confer quæ in hanc rem dicemus in observ. ad Dissert. 5, part. II, c. 6, num. 8.

^b Hæc ad S. Trophimum referuntur, de quo supra annot. 10 (Col. 881, n. ^a). Sequentia vero, vel postea auctoritate sedis apostolicæ vindicavit, indicant ea, quæ cum apostolicæ sedis vice Arelatensi episcopo collata antecedenti annotatione memoravimus.

^c Al. 50. Quæ autem antea 66, nunc 86. Scr. 5 Maii an. 450.

^d Invenitur in collectione 15 Arelatensi, in qua exstat superior.

^e Baronius, secutus antiquæ manus correctionem in codice Vallicellano G, 99, indicatam edidit *Armentario*, cum prima manu legeretur, ut apud Quesnellum, *Armentario*. Prætulimus lectionem Sirmondi, quam exhibent etiam subscriptiones epistolæ 99 et inscriptio epistolæ 102.

^f Baronius cum cod. Vallic., *Unantio*. V et Y in mss. facile commutantur. *Unantius* legitur in utrisque laudatis epist. 99 et 102.

^g Cod. Vallicell., *Regulinus*. At in sequenti epistola habetur, *Regulum*.

^h Male *Vasatensis* in quibusdam codicibus, ut notavit Quesn. in margine.

ⁱ Vulgati cum mss. Baronii et Sirmondi, *intra Viennensem et Arelatensem provincias*. Quesnellus emendavit ex suo codice: « Unica enim, inquit, erat tunc provincia Viennensis appellata. » Quinam fuerit hic suus codex in postilla non indicat. Sed Thuanæum fuisse ex notatione ejusdem huic epistolæ subjecta colligi potest. Sic enim ille: Superius Leonis

LIUM EPISCOPORUM METROPOLIS ARELATENSIS PRECES RESPONDENTIS.

SYNOPSIS. — *Sententiam suam S. Leo interponit super antiqua controversia inter Arelatensem et Viennensem Ecclesias, et cuique suos limites assignat.*

Dilectissimis fratribus, CONSTANTINO, ^o ARMENTARIO, AUDENTIO, SEVERIANO, VALERIANO, URSO, STEPHANO, NECTARIO, CONSTANTIO, MAXIMO, ASCLEPIO, THEODORO, JUSTO, INGENUO, AUGUSTALI, SUPRAVENTORI, ^f YNANTIO, FONTEIO, PALLADIO, LEO papa.

CAP. I. — Lectis dilectionis vestræ litteris, quas ad nos filii nostri Petronius presbyter et ^g Regulus diaconus detulerunt, quam benevolam fratri et coepiscopo nostro Ravennio impendatis affectum evidenter agnovimus: siquidem postulatis ut ei quod decessor ipsius merito nimæ præsumptionis amiserat, reformetur. Sed petitionem fraternitatis vestræ Viennensis episcopus, missis litteris et legatis, sua suggestione prævenerat, conquerens Arelatensem episcopum ordinationem sibi ^h Vasensis antistitis usurpasse. Cum itaque nobis ita et paternarum reverentia sanctionum, et omnium vestrum servanda sit grætia, ut in Ecclesiarum privilegiis nihil convelli, nihil patiamur excidi, consequens fuit ut ad conservandam ⁱ intra Viennensem provinciam **999** pacem, adhiberetur justitiæ moderatio, quæ nec antiquitatis usum, nec desideria vestra negligeret.

CAP. II. — Consideratis enim allegationibus utriusque partis præsentium clericorum, ita semper intra ^j provinciam vestram, et Viennensem et Arelaten-

C rescriptum primus emisit in lucem eminentissimus cardinalis Baronius cum ipso supplici libello et aliis epistolis quæ res Arelatensis Ecclesiæ attinent: easque accepisse se testatur ex Arelatensi cod. ms. In eundem nos codicem incidimus, ni fallor; qui quidem in bibliotheca Thuanæa asservatur. Etsi enim nonnullæ discriminis notæ appareant, leviores tamen sunt quam ut alter codex credatur a Baroniano, cum quo in cæteris convenit; velut in additione subjecta superiori epistolæ de confirmato Leonis decreto per Symmachum papam. ^j Hunc vero non eundem esse codicem ex quo Baronius hanc epistolam edidit, ipsæ variantes lectiones quantumvis leviores ostendunt. Ejusdem quidem collectionis Arelatensis uterque Baronii et Quesnelli codex fuit, sicut et cæteri omnes ad eandem collectionem pertinentes: unde nil mirum si in plerisque conveniant et omnes additionem in fine subjectam exhibeant. Sed lectiones alicubi discrepantes, ac inter cæteras hæc non omnino levis, diversa ejusdem collectionis exemplaria manifestant. Duos hujus collectionis mss. libri bibliothecæ Colbertinæ, in quam Thuanæi transierunt, P. Constantius memorat in præfatione ad tom. I Epist. Roman. pontificum, n. 161. Unus ex his fuit quondam Arelatensis, cujus exemplum diligenter exscriptum, ad Baronium a Fabro transmisum fuit, et in hoc nunc Vallic. G, 99, exstat vulgata lectio, *intra Viennensem et Arelatensem provincias*. Alius autem Thuanæus codex a Baroniano diversus erit ille qui correctionem Quesnello suggestit. Hanc autem idcirco amplectimur, quia Leo in hac epistola semper unius provinciam, non duarum meminit, uti patebit ex c. 2, *intra provinciam vestram, reliquæ civitates ejusdem provinciam*. Confer annot. sequentem.

^j Unam provinciam singulari numero, id est Viennensem antea memoratam appellat, intra quam Viennensem et Arelatensem civitates concludit. Hanc provinciam vestram vocat, licet episcopi decem et novena epistolæ inscripti trium saltem provinciarum fuerint,

sem civitates claras fuisse reperimus, ut quarundam A causarum alterna ratione, nunc illa in ecclesiasticis privilegiis, nunc ista præcelleret, cum tamen eisdem commune jus quondam fuisse a gentibus proderetur. Unde Viennensem civitatem, quantum ad ecclesiasticam justitiam pertinet, inhonoratam penitus esse non patimur; præsertim cum de receptione privilegii, auctoritate jam nostræ dispositionis utatur; quam potestatem Hilario episcopo ablatam, Viennensi episcopo creditimus deputandam. Qui ne repente semetipso factus videatur inferior, vicinis sibi quatuor oppidis præsidebit, id est, Valentia, et Tarantasia, et Genavæ, et Gratianopoli, ut cum eis ipsa Vienna sit a quinta, ad cujus episcopum omnium prædictarum Ecclesiarum sollicitudo pertineat. Reliquæ vero civitates ejusdem provinciæ, sub Arelatensis antistitis B auctoritate et ordinatione consistent: quem pro modestiæ suæ temperantia, ita futurum credimus studiosum charitatis et pacis, ut nequaquam sibi credit ablatum, quod fratri videat esse concessum. Data III non. Maii, Valentiniano Aug. 7 et Avieno v. c. cons.

1000 In fine hujus epistolæ, hæc quæ sequuntur verba habentur in codd. Arelatensi et Valticellano:

Viennensis, Narbonensis secundæ, et Alpium maritimarum, uti ostendimus annot. 16 (Col. 881, n. *) in ep. præcedentem. Num Viennensis provinciæ nomine non civilem, sed ecclesiasticam provinciam intellexit, quæ plures civiles provincias comprehenderet? An præscindere voluit a memorandis iis provinciis, quæ ex decreto Bonifacii ad Hilarium Narbonensem singulæ suum habere debebant metropolitam, ut pluribus dicemus in observ. ad dissert. 5 Quesn., part. n, c. 6, n. 5 et seqq. Forte vero S. pontifex eam solam C controversiam quæ inter Viennensem et Arelatensem episcopos mota, ad se delata fuerat, et in qua sola allegationes utrinque fuerant productæ, dijudicare in hac epistola voluit; adeo ut hac de causa præterierit etiam illa quæ circa Arelatensis sedis privilegia antistites in præmissis litteris postulaverant. De sola autem Viennensi provincia quæstio fuit ob ordinationem episcopi civitatis Vasensis, quæ in ea provincia sita est; et in hanc rem allegationes productæ, ac legati utrinque directi.

* Ita Quesn. et Sirm. Baronius, *conjuncta*. Cod. Valticell., *juncta pro quinta*.

^b Alias 51. Quæ autem antea 67 erat, nunc 87. Scripta 5 Maii an. 450.

^c Habetur hæc epistola in codicibus solius collectionis 45 Arelatensis.

^d Ita cod. Thuaneus a Quesnello allegatus, nec non apud Sirmondum. Alias ex Baronio *vexata est*, cum tamen in ms. Valticellano G, 99, quo Baronius usus est, legatur *incessit*, errore utique librarii, pro *incessitur*.

* Suspiscari quispiam posset hic intelligi tractatum a Leone et multis episcopis habitum, cum Valentinianus, Placidia et Eudoxia Februario mense Roman venerunt, de quo vide annot. 7 (Col. 860, n. †) in epist. 55. At ob ejusmodi tractatum, qui Februario mense videtur exactus, Petronius et Regulus usque ad diem 5 Maii retineri non poterant. Alium ergo posteriorem tractatum indicari probabilius est. Conjicimus autem respecti tractatum in Anatolii causa, cum scilicet receptis circa Aprilem litteris de ordinatione ejusdem, quæ plurimum negotii facessabat, longiori consultatione opus fuit, qua in maximo rerum periculo utile consilium caperetur, et aptæ instructiones legatis traderentur. Vide epist. 69, c. 2. Id apertius fiet ex annot. 5 (*Infra*, n. †).

Hoc præceptum domini Leonis confirmatum est a sede apostolica, præside Symmacho papa, Probo v. c. consule.

EPISTOLA B LXVII.

^c AD RAVENNIUM ARELATENSEM EPISCOPUM.

SYNOPSIS. — Mittit Ravennio celebrem suam ad Flavianum epistolam de incarnatione Verbi Dei adversus Eutychem, ut pro defensione fidei, per eum hæc, vel Cyrilli Alexandrini epistola cunctis Galliæ episcopis fideliter innotescat. Secreta etiam mandata legatis commissa indicat.

Dilectissimo fratri RAVENNIO; LEO papa.

Diu filios nostros Petronium presbyterum et Regulum diaconum in Urbe tenuimus: quoniam et de nostra hoc gratia merebantur, et fidei quæ nunc quorundam errore^d incessitur, ratio postulabat. Voluimus enim eos nostro interesse^e tractatui, et universa cognoscere quæ per te cupimus ad omnium fratrum et consacerdotum nostrorum notitiam pervenire, † charissime; hoc dilectioni tuæ specialiter delegantes, ut sollicitudine vigilantia tuæ epistola **1001** nostra, quam ad Orientem pro fidei defensione direximus, ‡ vel sanctæ memoriæ Cyrilli, quæ

† Vocem *charissime*, a Quesnello expunctam, ex codice Valticellano ac Sirmondo revocavimus, ut in editis legatur.

‡ Vel pro et aliquando in nostris mss. Leonis usurpatur, ut videre est annot. 22 (895, n. †) in ep. 80. Certecum epistola 113, c. 3, ordinato Proterio Alexandrino Leo epistolam se dedisse scripsit ad episcopum, VEL ordinatores ipsius, SEU clericos, VEL et SEU pro ET accepit: ita enim ad singulos, qui distinctis litteris scripserant, distinctas ex more dedit epistolam, quæ interciderent, uti distinctas habemus ejusdem epistolam 171, 172 et 173 in ordinatione Timothei Alexandrini, qui Proterio successit. Aliud manifestius exemplum præsto est ex epist. 131, c. 1: *Qualia ad clementissimum imperatorem, VEL ad ipsum Alexandrinæ urbis episcopum scripta direxerim, subdita huic epistolæ exempla monstrabunt*. Cum indicentur exempla duarum epistolarum 129, ad Proterium Alexandrinum, et 130, ad Marcianum Augustum, quæ quidem supersunt; vel pro et hic quoque sumptum liquet. In re autem præsentem vel pro et adhiberi ex eo cognoscitur quod non ita S. Leo Cyrilli epistolam Gallicanis commendat, ut, si hæc illis Ravennii opera innotescat, permittat suam ad Flavianum epistolam suppressi, quam præcipue recipiendam ac subscriptionibus signandam transmisit, uti colligitur ex epist. 99. Confer. annot. 8 (Col. 895, n. †) in epist. 70. Innuitur vero Cyrilli epistola secunda ad Nestorium, qua S. Leo adversus Eutychem usus est, ut liquet ex longiori illo ejusdem fragmento, quod subjectum legitur epistolæ 165 ad Leonem Augustum. Hæc prima hujus epistolæ Cyrilli mentio est in Leonis litteris, sicuti dein in epist. 69 et 70 quæ scriptæ fuerunt in Anatolii causa, et in his (quod maxime observandum est) eadem Cyrilli litteræ una cum celebri Leonis epistola 28, ad Flavianum, pari sollicitudine junguntur et commendantur Orientalibus, ut hic Gallicanis; unde Petronium et Regulum ob tractatum in causa Anatolii Romæ diu fuisse detentos, atque de toto negotio instructos, vel ex hoc loco maxime comprobatur. Cur vero inter plura Patrum testimonia, quæ hoc tempore diligenter collecta, legatis hac de causa in Orientem missis tradita fuerunt, et postea subjecta epistolæ 165 (vide admonitionem præmissam epist. 28, num. ult.), cur, inquam, hæc una Cyrilli epistola et hic et aliis in locis a Leone potissimum ingeratur, et tanta

nostris sensibus tota concordat, universis fratribus A
innotescat: ut a certiores effecti contra eos qui in-
carnationem Domini pravis persuasionibus æstimant
temerandam, spirituali se virtute præmuntiant. Habes
probabilem facultatem, qua cunctis Ecclesiis et Deo
nostro episcopatus tui possis commendare primordia,
si hæc ita, ut credimus atque mandavimus, imple-
veris, frater charissime. Quæ autem committenda
b litteris non fuerunt, cum prædictorum filiorum
nostrorum insinuatione didiceris. Domini fretus auxi-
lio efficaciter, 1002 ut diximus, ac laudabiliter
exsequeris. Deus te incolumem custodiat, frater
charissime. Data III non. Maii, gloriosissimo Valen-
tiniano Aug. VII et Avieno v. c. cons.

1003 EPISTOLA c LXVIII.

d CERETHI, SALONII ET VERANI. EPISCOPORUM
GALLORUM, AD S. LEONEM PAPAM.

* SYNOPSIS. — I. Pro accepta ejus ad Flavianum epi-
stola gratias agunt, quam et per omnes Ecclesias as-
serunt celebrari. — II. Illius exemplar a se descri-
ptum mittunt, a Leone corrigendum ac remittendum.

Domino sancto, beatissimo patri et f apostolica sede
cum sollicitudine conjungatur cum epistola 28, ad
Flavianum, satis colligitur ex epist. 69 et 70. Euty-
chiani scilicet solam Nicænam fidem efferebant atque
inculcabant; et cum se ei adhaerere, tum vero catho-
licos suis erroribus inimicos ab ea deviare dicebant.
Confer annot. 6 (Col. 855, n. *) in epist. 54. Cum porro
idem Nestorianis essent infensus-Imi, epistolas Cyri li,
qui Nestorianam hæresim profligaverat, maximè prædi-
cabant. Leo itaque ut omnem Nicænae fidei lætæ suspi-
cionem removeret a catholico dogmate, quod in epi-
stola ad Flavianum vindicaverat, perutilem credidit
Cyrilli epistolam secundam ad Nestorium, in qua ille
Nicænam quidem fidem explicans eadem tradidit ac
in sua epistola 28. Hinc ergo utramque simul junxit,
ut ex utriusque collatione idem dogma Eutychemianis
contrarium agnosceretur; et simul etiam pateret
quam illi perperam Nicænam fidem vendidissent, a
qua, ipso Cyrillo interpretante, maxime dissidebant.
Ex his porro quæ Leo hoc loco tradit missa digno-
scitur in Gallias hæc Cyrilli epistola; ac idcirco for-
tassis ex ea versione quam Leo illic misit et adhibuit
in testimoniis subjectis epist. 165 inserta legitur
in antiquissima collectione 5 et in alia posteriori 12,
quas in Gallias compactas alibi demonstrabimus. Ex
hac porro epistola cognoscimus S. Leonem ad Ra-
vennum misisse tum suam epist. 28, ad Flavianum,
tum epistolam S. Cyrilli ad Nestorium. Ex Idacio
autem Hispano et coævo scriptore præterea colligi-
mus transmissam etiam fuisse epistolam ipsius Fla-
viani ad Leonem cum aliis documentis ad Eutychemianam
hæresim pertinentibus: quæ quidem omnia lau-
datus Ravennius ex Leonis mandato non ad Gallica-
nos solum, sed etiam ad Hispanos episcopos direxit.
De Gallias, inquit ille in Chronico ad Olymp. 450, epi-
stolæ deferuntur Flaviani episcopi ad Leonem episco-
pum missæ cum scriptis Cyrilli episcopi Alexandrini ad
Nestorium Constantinopolitanum, de Eutychemi Ebionita
hæretico, et Leonis episcopi ad eundem responsa: quæ
cum aliorum episcoporum et gestis (forte synodi CP.
contra eandem Eutychem) et scriptis ad Ecclesias diri-
guntur. Hinc factum est ut Flaviani epist. 22, quæ
incipit *Nulla res*, pluribus Latinis collectionibus et
præsertim Hispanicæ inserta fuerit.

a Cod. Vallicell, addit *charissime*, et post præmu-
niant addit *Frater*.

b Cum pro Anatolii causa scripsisset imperator
Theodosius, qui Eutychi patrocinebatur, quædam in
eundem imperatorem sive querelæ, sive præcautio-
nes litteris committendæ non fuere. Pseudosynodo

dignissimo papæ LEONI CERETHIUS, SALONIUS et Ve-
RANUS.

CAP. I. — Recensita epistola beatitudinis vestræ,
quam de fidei instructione conscriptam ad Constan-
tinopolitanum episcopum destinasti, dignum esse
censuimus ut e tantæ doctrinæ abertate ditati debi-
tas gratias saltem oblato litterarum officio reddere-
mus. Paternæ siquidem erga nos pietatis vestræ sol-
licitudinem comprobantes, anticipationi curationis
vestræ hoc nos magis obnoxios constituimus, quod
remediorum beneficia ante malorum experimenta
cognovimus. Scientes namque pene sera esse reme-
dia quæ adactis jam vulneribus apponuntur, ut apo-
stolicis illis munitionibus induamur, providæ pietatis
vocibus b præmonetis. Agnoscimus plane, beatissima
B papa, qua ad nos interiora pectoris vestri peculiari
affectione transmiseritis, quorum incolumitati alio-
rum curatione succurritis; et dum ex aliorum præ-
cordiis infusa antiqui serpentis venena 1004 pro-
ducitis, quasi in quadam charitatis specula constituti,
apostolica i illa cura ac sollicitudine conclamatis, ne

enim Ephesinæ, qua totam causam definitam Theo-
dosius contendens epist. 64 aliud concilium recusa-
bat, opponere volebat pontifex præter synodum Romæ
habitam etiam Gallicanorum subscriptiones suæ
epistolæ ad Flavianum, quæ (etsi serius) transmissæ
fuerunt epist. 99 Quin ex cap. 4 hujus epistolæ 99
colligitur, Leonis mentem fuisse ut ipsi Gallicani ad
eundem imperatorem scriberent; quod tamen muta-
tis paulo post rebus ob Theodosii mortem necessa-
rium non fuisse ibidem tradunt. Ex his ergo quæ
fuerint mandata secreta Gallicanis legatis tradita satis
perspicitur; simulque patet quam commentitia et
C falsa sit interpretatio hujus loci a Quesnello allata
dissert. 5, part. II, cap. 9, in fine.

e Alias post epist. 76. Quæ autem erat 68, nunc
88. Aliquando post Maium an. 450.

d Reperitur hæc epistola in mss. collect. 5 et 12.
Hanc autem epistolam præcedenti immediate subj-
cimus, eo quod ob defectum chronicæ notæ certum
ejus tempus statuere non liceat, et aliunde post præ-
cedentem Leonis epistolam scripta sit, acceptis scilicet
a Ravennio litteris ad Flavianum, quas per Gal-
lias disseminandas idem pontifex antecedenti epistola
præceperat. Cum vero sparsis per Ravennium pluri-
bus earundem litterarum exemplis Leonis doctrina
in omnium Ecclesiarum conventiculis celebrari dicatur,
in id sane a transmissis isdem litteris non modicum
tempus excurrere debuit; ac propterea hæc epistola
aliquot mensibus post diem 5 Maii, quo superiores
litteræ datæ fuerunt, scripta dicenda est.

e In tabula collect. 5, c. p. 65, hic titulus legitur:
D Cerethii, Salonii et Verani, episcoporum Gallorum ad
Leonem papam gratias super doctrinam agentium.

f Ita ex Vindebonensi collect. 5. Vulgati, apostolica
sedis. In eodem codice Verranus cum duplici rr scri-
bitur. Qui autem fuerint Cerethius, Salonius et Vera-
nus, Quesnellus in notis fuscè perquirat.

g Idem cod., tanta.

h Duo codd. collect. 12, Vat. 1340 et Venet. 169,
alia interpunctione, præmoniti, agnoscimus, etc. Re-
tinuimus vulgatam lectionem, quæ est in cod. Vinde-
bon. collect. 5, quæque videtur respicere illa epistolæ
præcedentis, quibus Ravennio Leo suam epistolam
28 ad universos episcopos dirigendam præcepit, ut
certiores effecti contra eos qui incarnationem Domini
pravis persuasionibus æstimant temerandam, spirituali
scrivitate præmuntiant. Postea codices, transmiseris.

i Mss. collect. 12 dolent illa.

inopinantibus improvisus hostis adveniat, ne vulnere A locum præbeat incauta securitas, domine sancte, beatissime pater, et apostolica sede dignissime papa. Magna præterea et ineffabili quædam nos peculiare tui gratulatione succrescimus, quod illa specialis doctrinæ vestræ pagina ita per omnium Ecclesiarum conventicula celebratur, ut vere consona omnium sententiâ declararetur, merito illic principatum sedis apostolicæ constitutum, unde adhuc apostolici spiritus oracula reserentur.

CAP. II. — Idcirco si dignanter admittitis, deprecamur ut opus et præsentibus et futuris temporibus profuturum, quod nos asservandi studio foliis mandare curavimus, sanctitas vestra percurrere, et si quid a librarii errore defuerit, emendare dignetur; vel, si salutarem lecturis omnibus paginam aliquo B studii vestri accumulastis augmento, id ipsum addi libello huic sollicita pietate jubeatis: ut non solum plures sancti episcopi fratres nostri per Gallias, verum etiam multi ex laicis filii vestri, qui epistolam istam magnopere pro veritatis manifestatione desiderant, remissam ad nos, et sancta manu vestra emendatam transcribere, legere et tenere mereantur. In rem missos, si dignum ducitis, redire mox cupimus: ut quia incolumitas vestra exsultatio et salus nostra est, citius ad nos relatu desiderabili salutis vestræ gaudia recurrant. Et alia manu: Memorem coronam vestram humilitatis nostræ Christus Dominus longæva ætate conservet, domine sancte beatissime pater, et apostolica sede dignissime Papa.

Ceretius susceptus vester apostolatam vestrum saluto, commendans me orationibus vestris. C

1005 Salonius venerator vester, apostolatam vestrum in Domino saluto, orationum vestrarum subsidia deprecans.

a Ex epistola scilicet ad Flavianum, quam Leo ad Ravennium miserat per Gallias disseminandam, plura exempla transumpta fuere, et in exemplo quod ad Ceretium, Salonium atque Veranum missum fuerat, si quid librarii errore defuerit, emendandum efflagitant. Leonem quidem hoc exemplar emendasse quam accuratissime ex eo patet quod episcopus provinciæ Mediolanensis idem pontifex monuit ut ejusdem epistolæ exemplar a Ceretio procurarent. Vide epist. 97, c. 2.

b Codices collect. 12, Ire missos... ac redire mox cupimus. Quesnellus cum cod. collect. 5, In re missos. Anteriorum editorum lectionem prætulimus. D

c Al. 52. Quæ autem antea 69 erat, nunc 89. Scripta 16 Julii an. 450.

d Exstat hæc epistola in mss. collect. Hisp. Isid. 11, 12, 18, 19 et 21, usque ad 24, ac in exemplo Sighardi.

e In collect. Hisp. hic titulus legitur: Item Leonis papæ ad Theodosium Augustum, ubi scribit ut id quod de incarnatione Filii Dei ab Anatolio Constantinopolitano episcopo prædicatur agnoscat, et universale concilium in Italia fiat.

f Vox semper deest in ms. Vindebon. Hisp. In aliis nonnullis omittitur etiam Augustus.

g Mss. collect. 21. Per omnes quidem vestræ pietatis epistolæ. Plures autem Theodosii epistolæ pro Nicæna synodi custodia in Occidentem directæ, quæ hic indicantur, sunt duæ ad Leonem, altera paulo post Ephesinum latrocinium scripta, cui Leo respon-

Veranus cultor vestri apostolatus, beatitudinem vestram saluto, et ut pro me oretis peto.

EPISTOLA LXIX.

d AD THEODOSIUM AUGUSTUM.

• SYNOPSIS. — I. Consensum suum ad ordinationem Anatolii CP. suspendit; professionem fidei exigit. — II. Petit ut idem hæreticorum communionem abdicet, communi fidei subscribat. Legatos mittit. Synodum postulat intra Italiam fieri.

LEO episcopus THEODOSIO f semper Augustus.

CAP. I. — s Omnibus quidem vestræ pietatis epistolis, inter eas sollicitudines quas pro fide patimur, spem securitatis nobis maximam præstitistis, Nicænum commendando concilium: adeo ut ab illo, sicut sæpe jam scribitis, non patiamini sacerdotes Domini deviare. Sed ne aliquid in præjudicium catholice defensionis viderer egisse, de ordinatione ejus, qui Constantinopolitanæ cœpit Ecclesiæ præsidere, nihil interim in alterutram h partem temere rescribendum putavi, non dilectionem negans, sed manifestationem catholicæ veritatis exspectans. Quod æquanimitè ferat, 1006 obsecro, vestra clementia: ut cum talem se erga fidem catholicam qualem cupimus approbarit, de sinceritate ipsius i et copiosius et securius gaudeamus. Ne vero aliqua illum de nostro animo mordeat sinistra suspicio, occasionem totius difficultatis amoveo, nec aliquid exigo quod aut arduum videatur aut j dubium; sed ad id quod nullus catholicorum refutet invito. Noti enim sunt per universum mundum atque manifesti, qui ante nos, sive Græca, sive Latina lingua in catholicæ veritatis prædicatione fulserunt, ad quorum k scientiam atque doctrinam quidam etiam nostræ ætatis accedunt, de quorum scriptis par et multiplex profertur instructio. Quæ sicut Nestorianam hæresim destruxit, ita

dit epist. 54, altera cum de ordinatione Anatolii ad eundem pontificem scripsit, cui s nunc responsum dat: nec non imperialis epist. 63, ad Placidiam Augustam. Cur autem imperator, qui Eutychi faverat, Nicænam synodum inculcarit, explicavimus not. 6 (Col. 855, n 8) in epist. 54.

b Editi Leonis addunt tibi. Quesnellus recepit hanc vocem, sed delevit temere, ac præterea pro rescribendum posuit scribendum. Mss. collect. 21 delent tibi et temere. Vat. Hisp. et Isid. solum omittunt temere, at habent rescribendum. Vindebon. Hisp. ignorat tibi, et errore librarii, terre scribendum. Prætulimus lectionem codicis Ratisp., cui concinunt cod. Grim. mss. collect. 24 et exemplar Sighardi, nec non editiones Conciliorum. In epistola sequenti solum dicitur de Anatolio: Scribere ei interim distuli, non dilectionem negans, sed manifestationem catholicæ veritatis exspectans.

i Addidimus et ex optimo cod. Ratisp.

j Vulgati Leonis ante Quesn., ambiguum.

k Codex Ratisp., sententiam. Instructio vero quæ ex scriptis Græcorum et Latinorum Patrum collecta par et multiplex traditur, comprehendit tum illam collectionem contra Nestorii impietatem a sanctæ memoriæ Cyrillo insertam Ephesinæ synodi gestis, quæ indicatur paulo post; tum præsertim auctoritates ab ipso Leone collectas, et per legatos ad imperatorem transmissas, de quibus loquitur cap. 2. Vide annot. 19 (Col. 891, n. k).

etiam hunc, qui nunc ^a repullulat, abscidit errorem. A Relegat itaque sollicite quæ a sanctis Patribus incarnationis Dominicæ fides fuerit custodita, semperque similiter prædicata, et cum sanctæ memoriæ Cyrilli Alexandrini episcopi ^b epistolam (qua Nestorium corrigere et sanare voluit, præyas prædicationes ipsius arguens, et evidentius fidem Nicænæ definitionis exponens, quamque ab eo missam ^c apostolicæ sedis scrinia susceperunt) præcedentium sensui perspexerit consonantem; Ephesinæ etiam synodi gesta recenseat, quibus contra Nestorii impietatem, a sanctæ memoriæ Cyrillo inserta et allegata sunt de incarnatione Domini catholicorum testimonium sacerdotum. Non aspernetur etiam meam epistolam recensere, quam pietati Patrum per omnia concordare reperiet. Cumque a se hoc quod eidem profuturum sit expeti desiderarique cognoverit, catholicorum sententiis toto corde consentiat: **1007** ita ut sinceram ^d communis fidei professionem, absolutissima subscriptione, coram omni clero et universa plebe declaret, apostolicæ sedi et universis Domini sacerdotibus atque Ecclesiis publicandam: ut pacificato per unam fidem mundo, ^e possimus omnes dicere, quod angeli, nato de Maria Virgine Salvatore, cecinerunt: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. 11, 14).

CAP. II. — Quia vero et nos et beati Patres nostri, quorum doctrinam et veneramus et sequimur, in unius fidei concordia sumus, sicut provinciarum omnium protestantur antistites, agat clementiæ vestræ devotissima fides, ut quam primum ad nos Constantinopolitani episcopi, qualia ^f debent, probati et catholici sacerdotis scripta perveniant, aperte

scilicet atque ^g dilucide protestantia quod si quis de incarnatione Verbi Dei aliud aliquid credat aut asserat, quam catholicorum omnium et mea professio protestatur, hunc a sua communione secernat, ^h ut ei fraternam in Christo charitatem merito possimus impendere. Ut autem galubribus ⁱ curis velocior pleniorque, auxiliante Domino per vestræ clementiæ fidem præstetur effectus, ad pietatem vestram fratres et coepiscopos ^j meos, Abundium et Asterium, sed et Basilium et Senatorem, presbyteros, quorum mihi devotio est probata, direxi, per quos, ^k quæ nostræ forma sit fidei, manifestatis instructionibus quas missimus possitis dignanter agnoscere: ut si Constantinopolitanus antistes in eandem confessionem toto corde consentit, securi, ut dignum est, de ecclesiastica pace lætemur, neque aliquid residere videatur ambiguum, **1008** ^l unde superfluis forsitan suspitionibus laboremus. Sin vero aliqui a puritate nostræ fidei atque Patrum auctoritate dissentiunt, concilium universale intra Italiam, sicut ^m synodus quæ ob hanc causam Romæ convenerat, mecum petiit, clementia vestra concedat: ut in unum convenientibus ⁿ omnibus his qui aut ignorantia aut ^o terrore prolapsi sunt, correctionis remediis consulatur, nec cuiquam ultra sit liberum ita ^p Nicænæ synodi facere mentionem, ut ejus inveniatur esse fidei contrarius: quoniam et universæ Ecclesiæ et vestro ^q hoc imperio profuturum est, si unus Deus, una fides ^r et unum sacramentum salutis humanæ, una totius mundi confessione teneatur. Data ^s decimo septimo Kalendas Augusti, Valentiniano septies et Avieno v. c. consulibus.

^a Vulgati Leonis ante Quesn., male repullulat, abscidit errorem. Editi Concil. habent pariter male, sed abscidit. Nostri codices cum Sichardo et Quesnello, ut in textu.

^b Indicatur epistola secunda Cyrilli ad Nestorium. Confer annot. 5 (Col. 886, n. 5) in epist. 67.

^c Memoratam Cyrilli epistolam ad S. Cælestinum transmissam fuisse liquet ex epistola 8, apud Constantium pag., 1091. Probata ab eodem pontifice cognoscitur ex epist. 11, pag. 1102. Hinc eam apostolicæ sedis scrinia susceperunt.

^d Editi ante Quesn. et Sichardus perperam, communionis fidei. Post pauca, et apostolicæ sedi, in Vat. Hisp. et Isid.

^e Ratisp., possint.

^f Vat. Hisp. atque Isid., debentur.

^g Sic melius cum anterioribus editis codd. Vindebon. Hisp. Ratisp., mss. collect. 21 et exemplar Sighardi. Quesnellus et Merlinus, lucide; Vat. Hisp. et Isid., lucide protestantis.

^h Vat. Hisp. et Isid., ut ejus fraternam in Christo charitatem merito possimus intendere. Infinitum intendere est etiam in Vindebon. Hisp.

ⁱ Mss. collect. 21, dispositionibus.

^j Excusi ante Quesn., nostros. Mox in Vat. Hisp., Sabundium; in Isid., Sabulidum pro Abundium; male, ut ex aliis epistolis liquet. Cod. Grim. pro Asterium habet Etherium tum hic, tum in duabus sequentibus epistolis. Ratisp. hic Eterium præfert, in sequenti autem epistola Aterium.

^k Cod. Grim., quæ nostra fides. Quod porro additur, manifestatis instructionibus; quas missimus, com-

plectebatur sane sufficientem patrum auctoritatum instructionem, quæ ad Theodosium directa traditur epist. 71. Vide ibidem annot. 9 (Col. 896, n. 1).

^l Editiones ante Quesn. cum plerisque mss. etiam Vindebon. Hisp. et exemplo Sighardi, ut de superfluis. Quesnelli lectionem codex Ratisp. confirmat.

^m Id factum fuerat epist. 44 Leonis et Romanæ synodi nomine data die 13 Octobris anni præcedentis.

ⁿ Vindebon. Hisp. delet omnibus.

^o Ratisp. cum Vat. Hisp. ac Isid., errore, ubi forte omissa fuit initio littera t ob concursum ejusdem litteræ in fine vocis præcedentis. Error ad ignorantiam anteriori voce expressam refertur. Hic autem indicatur vis in Ephesino latrocinio illata, cui nonnulli terrore percussi cesserunt. Vide epist. 44, cap. 1. Hinc retinimus cum editis Leonis vocem terrore, cui affinis est vox timore, quæ in editionibus Concil. post Merlinum, ac in exemplari Sighardi legitur. Post pauca ne cuiquam in Vat. collect. 11.

^p Vide annot. 6 (Col. 855, n. 8) in epist. 51.

^q Vat. Hisp. atque Isid. et mss. collect. 24 delent hoc.

^r Conjunctionem et omittunt Vindebon. Hisp. Vat. collect. 11 et Ratisp., qui paulo post habet, una totius mundi confessio teneatur.

^s Hanc diem, quæ est in antiquioribus editis, et apud Sighardum, nec non in Vat. Hisp. et in mss. collect. 21, 23 et 24, ac præcipue in codice Ratisp. revocandam putavimus. Quesnellus prætulit xvi kal. Augusti, quam chronicam notam in mss. Vindebon. Hisp. Vat. Isid., alio Vat. collect. 11 et in Merlini exemplo collect. 12 reperimus.

1009 EPISTOLA LXX.

b AD PULCHERIAM AUGUSTAM.

c SYNOPSIS. — *Anatolii professionem fidei se expectare. Legatos a se missos in Orientem. Per concilium generule removenda esse omnia scandala.*

LEO EPISCOPUS PULCHERIÆ Augustæ.

Gaudeo fidei clementiæ vestræ, quod religiosum studium dignanter impenditis ut pax ecclesiastica renovetur, quæ quorundam dissensionibus d videtur esse turbata. Debetur enim hoc vestræ specialiter gloriæ, ut ablatis omnibus scandalis quæ contra catholicam fidem inimicus e excitaverat, una eademque sit per totum mundum confessio veritatis, quæ facilius certiusque reparabitur, si pravorum sensuum nulla semina, nulla vestigia relinquuntur. Quod tamen mearum partium est, præterire non debeo, ut scilicet quid de incarnatione Filii Dei a Constantinopolitano episcopo teneatur agnoscam; præsertim f cum ordinationem ipsius dura præcesserint, taliaque ad nos debuerit scripta dirigere, quæ illum a contagione hujus qui nuper emersit erroris alienum evidenter ostenderent. 1010 g Optans itaque securam cum eo habere concordiam, gratiamque illi fraternæ charitatis impendere, scribere ei interim distuli; non dilectionem negans, sed manifestationem catholicæ veritatis expectans. Simplex enim est absolutumque quod posco, ut remoto longarum h disputationum labore, sanctæ memoriæ Cyrilli Alexandrini episcopi epistolæ, quam ipse ad Ne-

A storium miserat, acquiescat; in qua et errorem Nestorii arguit, et fidem Nicænx definitionis exposuit; i vel epistolæ meæ quæ ad sanctæ recordationis Flavianum episcopum est directæ, consentiat. Quibus j vigilanter inspectis, Constantinopolitanus antistes repudiandum sibi, k quod ausa est contra puram et singularem fidem imperita insipientia definire, incunctanter agnoscat: quia et mea et sanctorum Patrum de incarnatione Domini concurs per omnia et una confessio est. Quam si quis existimaverit non sequendam, ipse se a compage catholicæ unitatis l abscedit; cum tamen nos ut in integrum omnia revocentur optemus. Ad effectum vero salubrium dispositionum velocius obtinendum, fratres et coepiscopos meos m Abundium et Asterium, sed et Basilium et Senatorem presbyteros probatissimos viros misi, qui clementiæ vestræ formam fidei quam secundum doctrinam venerabilium Patrum prædicamus offerrent, et remotis circumlocutionibus quibus obscurari veritas solet, 1011 quid de incarnatione Filii Dei a totius n orbis probatis sacerdotibus defensum fuisset ostenderent: quos post divinam gratiam sancto vestræ pietatis auxilio dignum est adjuvari, ne in totius Ecclesiæ perturbationem imprudens procedat o intentio: cum correctione adhibita omnes oporteat in unius confessionis redire p concordiam. A qua si forsitan ab aliquibus discrepatur, universale concilium sacerdotum haberi intra Italiam, elementia vestra q annitente, jubeatur: quo remota arte fallendi, tandem pateat quid altiore tractatu aut coerceri

a Alias 54. Quæ antea antea erat 70, nunc 91. C Scripta 16 Julii an. 450.

b Est in iisdem collectionibus in quibus superior.

c In collect. Hisp. hic titulus habetur: *Pro his quæ superius a Theodosio Augusto postulavit.*

d Sic omnes nostri diversarum collectionum codices cum Sichardo et Merlino, exceptis Vat. Hisp. et Isid., in quibus, videatur, et Vindebon. Hisp. ac mss. libris collect. 21 qui cum editis etiam Quesnelli, videbatur.

e Ita cum editis cod. Grim., Vindebon, Hisp., et mss. collect. 24 ac Sichardus. Ratisp., exciverat. Vat. Hisp. et Isid. aliique aliarum collectionum codices, extraxerat, cum quibus consentiunt tres Thuanæ a Quesnello in margine allegati.

f Lectionem hanc a Quesnello inductam ex ms. Grimanico confirmat præstantissimus cod. Ratisp., cui propius accedunt cod. Vindebon. Hisp. et ms. collect. 24, inter quæ est Victorinum ab eodem Quesnello citatum; in quibus habetur, ut etiam apud Merlino atque Sichardum, in ordinatione ipsius dura præcesserint. Reliqui nostri mss. libri ac tres Thuanæ Quesnelli cum cæteris editis, in ordinatione ipsius plura præcesserint. Vide not. 4 ejusdem Quesnelli.

g Vat. Hisp. et Isid., Opto.

h Duo codd. Quesnelli, unus Thuan. et Grim., ac totidem nostri Ratisp. ac Vatic. collect. 41, dispositionum. Vide not. 2 ejusdem Quesn. Mox pro Alexandrini episcopi Vat. Hisp. ac Isid., Alexandrinæ Ecclesiæ episcopi.

i Ita cum Grimanico et Cantabrig. Quesnelli habent etiam nostri mss. libri Ratisp., utriusque Hisp., Vat., Isid., alius Vat. collect. 41 et duo collect. 21. Vulgati antiquiores cum Sichardo, et epistolæ meæ. Hic optionem Anatolio datam putat Quesnellus not. 3, ut vel Cyrilli epistolæ vel suæ subscribat; ac idcirco præferendum putavit vel pro et. Sed vel pro et

seuetiam sumptum credimus. Confer annot. 5 (Col. 886, n. 3) in epist. 67. Enimvero in antecedenti epistola ad Theodosium, qui Eutychi favebat, Leo hanc optionem non indicat, sed absolute, licet modeste, post memoratam Cyrilli epistolam de Anatolio ait: *Non aspernetur etiam meam epistolam recensere.* Subscriptionem quidem hujus epistolæ alibi sæpius inculcat, uti omnino necessariam. Ipsos Gallicanos, quibus una cum suis ad Flavianum litteris Cyrilli epistolam innotescere voluit ex epist. 67, solam epistolam ad Flavium in synodo suscepisse, ut Leo flagitaverat, liquet ex epist. 99. Idem Anatolius non nisi post subscriptam eandem epistolam anno sequenti receptus fuit, ut probant epistolæ 78, 79 et 80.

j Vat. Hisp. et Isid. ac mss. collect. 21, diligenter.

k Male in editis cum mss. collect. 24, quod ausus est. Correctionem a Quesnello receptam ex codice Griman. confirmant noster Ratisp. et Vindebon. Hisp. Affinis est lectio Vat. Hisp. ac Isid. nec non mss. collect. 41 et 21, in quibus legitur: *Repudianda sibi, quæ ausa est.* Vide not. 4 Quesn.

l Varie in mss. habetur. In Ratispon., abscedit; in mss. collect. 21 cum editis ante Quesn., abscedet. Retinimus præteritum tempus a Quesnello inductum ex suis codd., quod in utrisque Hisp. et in Vat. Isid. ac in alio collect. 41 reperimus.

m Tres codd. Vat., Hisp., Isid. et alius collect. 41, Sabundium; Grim. pro Asterium habet Etherium; Ratisp., Aterium.

n Ratisp. cod., urbis, in quam vocem u pro o perperam irrepsisse videtur.

o Vulgati ante Quesn. cum mss. collect. 24 et Sichardo, contentio.

p Ratisp., unitatem; et mox, discreparetur.

q Editi Quesn. anteriores cum mss. collect. 24, annuente.

debeat aut sanari. Data ^a xvii kalendas Augusti, Va- A
lentiniano Augusto septies, et Avieno v. c. consu-
libus.

EPISTOLA ^b LXXI.

^c AD ARCHIMANDRITAS CONSTANTINOPOLITANOS.

SYNOPSIS. — *De silentio Anatolii et ordinatorum ejus circa errorum abdicacionem conqueritur. De missis legatis pro causa fidei certiores eos facit.*

LEO episcopus FAUSTO, ^d MARTINO, PETRO, MANUELI, JOB, ANTIOCHO. ^e ABRAHAMIO, THEODORO, PIENTIO, EUSEBIO, HELPIDIO, PAULO, ASTERIO et CHAROSO presbyteris et archimandritis, et JACOBO diacono et archimandritæ.

1012 Causa fidei in qua salus Christiana consti-
tuit, multa me sollicitudine laborare compellit me-
tuentem ne ^f improbitas quæ in suis fuerat ampu-
tanda principiis, processu temporis et ^g pertinacior
fiat et latior. Nam cum clementissimus imperator
talia ad nos scripta direxerit quibus sollicitudinem
suam pro pace universalis Ecclesiæ demonstraret,
ipse Constantinopolitanus episcopus, et hi qui eum-
dem ^h consecrarunt, præter id quod ad ordinationem
novi antistitis pertinebat, nihil nobis de compressis
vel abdicatis erroribus indicarunt; quasi in illa Ec-

^a Hanc chronicam notam, quam exhibuit cod. Ratisp. uti coherentem antecedenti epistolæ, prætulimus lectioni vulgatæ et aliorum codicum xiii kal. Aug.; omnes enim ejusdem negotii epistolæ per eodem legatos transmittendæ eadem die a Leone signari solebant, ut ex aliis exemplis liquet. Forte vero in his codd. disjunctis lateribus numeralis notæ v, perperam scriptum fuit xiii pro xvi kal., uti aliquot mss. in antecedenti, et omnia in sequenti epistola præferunt. Sed optimum Ratisp. noluimus deserere.

^b Al. 53. Quæ autem antea erat 71, nunc 92. Scr. 17 Julii an. 450.

^c Invenitur in iisdem collectionibus in quibus duæ præcedentes, excepta collect. 19 Ratisp. Quesnellus addidit a pari, quod nulli nostri codices præferunt, et contextus pluralis numeri hanc epistolam ad omnes simul directam astruit.

^d Vulgati Quesnello anteriores cum mss. collect. 21, Martiano.

^e Editi inserunt *Vivantiaco*. Delevimus autem non solum auctoritate utriusque Hisp. et Vat. Isid. atque codd. collect. 11 et 24, verum etiam quia, cum cætera nomina legantur in subscriptionibus synodi Constantinopolitanæ sub Flaviano, solus *Vivantiacus* non apparet. In codd. porro collect. 21, qui carent nominibus *Job*, *Antiocho*, ex his vocibus *Vivantiaco* perperam scriptum agnoscitur, et utrumque ex diversis mss. in editionibus expressum.

^f Editi vetustiores cum mss. collect. 24, *pravitatis*.

^g Idem editi, *perniciosior*. Mox *altior* pro *latior* in Vat. Hisp. et Isid.

^h In iisdem editis, *consecrarant*.

ⁱ Idem excusi cum nostris mss., *tenderent veritatis examina*. Meliorem Quesnelli lectionem haud deserendam putavimus.

^j Codd. Vat. Hisp. Isid. et alius collect. 11, *Sabundium*. Mox pro *Asterium* cod. Grim. constanter

clesia nullum scandalum, nulla exstitisset offensio, aut non hinc præcipue fuerit ordinati meritum demonstrandum, si aliena a se, quæ catholicorum sensibus sunt adversa, docuisset. Ne ergo, quod inter longinquas regiones accidere solet, in nimias dilationes ¹ tenderet veritatis examen, fratres et coepiscopos nostros ² Abundium, et Asterium, sed et Basilium, et Senatorem presbyteros, probatissimos viros, ad piissimum principem cum sufficienti paternarum ^k auctoritatum instructione direximus. Quos in omnibus, fratres charissimi, ¹ diligentia ac sollicitudine vestra cupimus adjuvari, ut impietas, quæ cæcis ausibus in exitialia abrupta processit, simplices quosque decipiendi ulterius non habeat potestatem; cum aptiore medicina etiam illis cupiamus per correctionis remedia subveniri, qui aut imperitia sunt lapsi, ^m aut terrore traducti. Et ideo vos, qui justificamini per fidem, **1013** ⁿ quia catholicam diligitis veritatem, et de singulari sacramento salutis humanæ per Spiritum sanctum estis edocti, collaborate nobiscum, et quanta potestis devotione ^o satagite ut, falsitate destructa et fidei soliditate **1014** defensa, secura per totum mundum Dei pace ^p potiamur. Data ^q xvi kal. Augusti, Valentiniano Augusto septies, et Avieno v. c. consulibus.

habet *Etherium*, ut in duabus epistolis præcedentibus.

^k Hæ auctoritates sunt sanctorum Patrum testimonia de incarnatione Christi, de quibus vide annot. 9 (923, n. i) in epist. 88, et admonitionem præmissam epistolæ 28. Hac autem occasione eas a Leone diligenter fuisse collectas et ad principem missas ex hoc loco discimus: unde illum ad hujusmodi auctoritates tum Græcorum, tum Latinorum Patrum relegendas hortatur epist. 69, cap. 1. Confer annot. 8 (Col. 890, n. k) et 19 (Col. 891, n. k) in eadem epistolam.

^l Codd. collect. 21, *diligentiam et sollicitudinem vestram cupimus adjuvare*. Post pauca unus cod. Vat., *scelestis ausibus*. Dein pro *exitialia* Quesnellus in margine: *Alias, exitiabilia*. Postea *simplices quoque* in utrisque mss. Hisp. et in Vat. Isid., et *altiore pro aptiore* in Vindebon. Hisp. et in codd. collect. 21 et 24.

^m Editi antiquiores cum quibusdam mss., *aut errore*. Quesnelli emendatio placuit, quam in aliis nostris codd. invenimus, quæque cohæret cum saniori lectione epist. 69, in quam vide annot. 25 (Col. 892, n. o).

ⁿ Editi Quesnello anteriores cum mss. collect. 24 et Schardeo, *qui catholicam*. Cod. Vat. collect. 11, *qua catholicam*. Quesnelli lectionem quia approbant utrique codd. Hisp., Vat., Isid. et nonnulli collect. 21.

^o Idem excusi cum iisdem codd. collect. 24, Si chardo et cum Vindebon. Hisp., *id agite*.

^p Vat. Hisp., *potiamini*.

^q Hanc quoque epistolam die xvii kal. Oct bris libenter signaremus ob rationem allatam annot. 17 (supra, n. a) in epistolam præcedentem, si alicujus codicis auctoritate fulciremur, et non desideraretur hæc epistola in ms. Ratisp., cujus præsidio diem in anteriori epistola vulgatam emendavimus.

ADMONITIO IN EPISTOLAM SEQUENTEM.

1. Quesnellus sequentem epistolam chronica nota expertem collocavit primo loco inter epistolas anni 451, post epistolam 75, ad eundem Faustum scriptam vi idus Novembris an. 450. At epistola 75 exarata fuit, cum propitio Domino multum catholicorum est aucta libertas, nimirum post Theodosii mortem, qui Eutychianis

patrocinabatur. Epistola vero nunc subjicienda scripta fuit, cum aliqua humana ratio seu metus aliquis ab aperta veritatis defensione poterat cohibere : unde pontifex Fausto animum acuens, *Exhortor*, inquit, *tuam beatitudinem, ut non confundaris de Evangelio generationis Domini Jesu Christi*; quod vivum adhuc Theodosium præsumit. Hinc ante Theodosii mortem, quæ incidit exeunte Julio anni 450, vel saltem ante mortis ejus notitiam, quæ ad Leonem pervenit antequam scriberet vi idus Novembris epistolam 75, sequentes litteræ datæ videntur.

2. In collectione Chalcedonensi, ex qua una hanc epistolam habemus, describitur cap. 6 post Flaviani epistolam inter Leoninas 22, et ante epist. 28, datam idibus Junii an. 449, ex quo sub hoc tempus lucubrata videri potest. Cum vero Chalcedonensis collectionis auctor exactum temporum ordinem non usquequaque servaverit, ut ex aliis documentis liquet, locus huic epistolæ in ea collectione tributus, cogere non debet : cum præsertim prima epistolæ verba, *Gratum semper est mihi tuam alloqui charitatem*, indicent jamdiu inter Leonem et Faustum intercessisse litterarum commercium, quod ab initio Eutylianæ causæ cœpisse videtur. Inter epistolas quæ ad nos pervenerunt, prima ad Faustum et cæteros archimandritas est epistola 32, data idibus Junii an. 449. Dein alia ad eundem, scilicet epist. 51, ex Romana synodo scripta idibus Octobris anni ejusdem; et hæc est prima post latrocinium Ephesinum, quando Theodosio patrocinante Eutylianorum vis et impotentia innotuit. Post hanc sequitur epistola 61, ad Faustum et Martinum, exarata die 17 Martii an. 450. Cum in hac Leo memoret eorum litteras ad se transmissas eodem tempore quo ipse dederat epistolam 51, uti animadvertimus annot. 48 (*Col. 871, n. m.*) in epist. 59, exploitatum videtur has Fausti et Martini litteras tunc acceptas, fuisse primas post latrocinium Ephesinum, et epistolam 61 fuisse primam epistolam, quam ad eundem misit post epistolam 51, ac propterea metuens ne hæc epistola 51 ad eos forte pervenerit, hac prima occasione ejus exemplum ipsi epistolæ 61 adjecit. Hinc sequens epistola 72, qua aliis Fausti posterioribus litteris per Parthenium directis S. pontifex respondet, ante epistolam 61 collocanda non fuit. Cum porro ex dictis vivente Theodosio vel ante notitiam mortis ejusdem tradita fuerit, certus autem dies ac mensis ignorentur, in fine litterarum quæ vivo Theodosio datæ fuerunt eam collocavimus, ita tamen ut affirmare solum possimus eam exaratum inter Martium et Novembrem anni 450.

3. Originale Latinum hujus epistolæ desiderari credimus : Latinus enim textus, quem ex mss. Latinis collectionis Chalcedonensis habemus, versio videtur ex interpretatione Græca : unde, præter nonnulla a Leonis stylo aliena, nota chronica abest, uti deest in omnibus epistolis ejusdem collectionis, quæ e Græco redditæ fuerunt. Hinc primum locum tribuimus interpretationi Græcæ, quæ originalis vicem supplet.

EPISTOLA ° LXXII.

AD FAUSTUM PRESBYTERUM.

SYNOPSIS. — *Fidem ejus laudat; ad sollicitudinem hortatur.*

1016 Dilectissimo ^b Fausto presbytero LEO epi- **A 1015** τῷ ἀγαπητῷ υἱῷ φαύστῳ πρεσβυτέρῳ Δέως
scopus. ἐπίσκοπος.

Gratum semper est mihi tuam alloqui charitatem, et affectum salutationis exsolvere : quoniam ^c et scio te probabilem et sincerissimæ fidei esse custodem, et qui non circumducitur omni vento doctrinæ, sed in fundamento prophetarum et apostolorum, qui Christus est, firme consistere : ut cum venerit filius hominis in Divinitate sua ad purgationem totius mundi, ^d in electione reperiaris frumentum æternitatis, qui dignus thesaurizari possis in horreis. Susceptis itaque litteris per filium meum Parthenium, reciprocam salutationem exsolvens, exhortor tuam ^e beatitudinem, filii charissime, ut non confundaris de Evangelio **1018** generationis Domini ^f Jesu Christi filii David, filii Abraham secundum carnem : **B** quoniam hæc fides vincit mundum, quando quis credit quia Christus Jesus est Filius Dei. Si quæ vero fidei quæstiones inveniuntur, admonemus ut de his quæ ad communem utilitatem pertinent latius nobis scribas, libenter ^g suscipientibus qui ista detulerint.

Κεχαρισμένον ἐστίν ἄντι ἐμοῦ τὸ τὴν σὴν ἀγάπην προσφίγεσθαι, καὶ πρὸς τὴν προσηγορίαν τὰ ἴδια εἶχω. Ἐπει δὲ οὐκ ἀγνωῶ δεδοκιμασμένον σε ¹ τῆς ἀγίας πίστεως εἶναι φύλακα, μὴ περιφερόμενον παντὶ ἰνέμῳ τῆς διδασκαλίας, ἀλλ' ἐν τῷ θεμιλίῳ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων, ὅς ἐστι Χριστὸς, βέβαιον διαμένειν. Ἴνα ὁπότε ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν θεότητι αὐτοῦ πρὸς καθαρισμόν παντὸς τοῦ κόσμου, ἐν ἐπιλογῇ εὐμεθίης τοῦ σίτου τῆς αἰδιότητος τοῖς ὀρίοις θησαυρίζεσθαι ἄξιός. Ἀποδοθέντων τοιγαροῦν τῶν γραμμάτων διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἐμοῦ Παρθενίου, τὴν ὁμοίαν προσηγορίαν πληρῶ, προτρεπόμενος τὴν σὴν τελειότητα, υἱὲ ἀγαπητέ, ἵνα μὴ ἐπισχυθῆς τὸ **1017** εὐαγγέλιον τῆς γενέσεως τοῦ δεσπότου Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ Δαυὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ κατὰ σάρκα² ἐπειδὴ αὕτη ἡ πίστις εἰκόησε τὸν κόσμον, εἴ τις πιστεύει, ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ τοις τῆς πίστεως παρευρέσεις εὐρίσκοντο, ὑπομιμησόμενοι, ἵνα γράψῃς ἡμῖν πλατύτερον, ἡδέως ἔχοντες πρὸς τοὺς ³ ταύτας διακομιζοντας.

^a Alias 57. Quæ autem antea 72 erat, nunc 93. Scripta inter Mart. et Nov. an. 450.

^b Quesnellus cum editoribus Romanis addit *filio*, quæ tamen vox in anterioribus Leonis editionibus, in Græca versione et in omnibus Latinis codicibus deest.

^c Editiones Leonis. *Scio te et probabilem*. Secuti sumus lectionem edit. Concil., cum sit etiam omnium codicum lectio.

^d Hic locus usque ad finem periodi non Leonem, sed interpretem prodit, qui nec satis bene Græcum textum reddidit. Nam aptius ex Græco : *In electione reperiaris frumenti æternitatis, dignus recondi in horreis*.

^e Sic omnes codices et editiones ante Romanam,

in qua ex Græco, *perfectionem*. Cæterum *beatitudinis* titulus presbyteris a Leone tributus numquam in originalibus ejus litteris invenitur. In epist. 74, ad Martinum archimandritam et presbyterum, ut erat Faustus, *dilectionis tuæ* vocibus utitur. Interpretatio vel ex hoc confirmatur hominis, qui *beatitudinis* titulo monachos presbyteros appellare solebat.

^f Quidam codices omittunt vocem *Jesu*, et infra *Christus*, quemadmodum etiam in Græco desiderantur.

^g Editiones Concil. cum nonnullis codd. addunt *nobis*.

¹ In ms. Ven., *της ὑγιούς πίστεως*. Fortasse *rectius*.

² In marg. edit. Rom., *ἰσως, ταῦτα*.

EPISTOLA ^a LXXIII.

^b VALENTINIANI ET MARCIANI ^c AD ARCHIEPISCOPUM ROMÆ LEONEM.

De electione sua et de concilio celebrando.

Victores VALENTINIANUS et MARCIANUS gloriosi triumphatores, se super Augusti, LEONI reverendissimo ^d archiepiscopo gloriosæ civitatis Romæ.

^A Νικηταὶ Οὐαλεντινιανὸς καὶ Μαρκιανὸς. Ἐνδοξοὶ, τρεῖς καὶ ἑπτά τοῦ βασιλείου, λέοντι τῷ εὐλαβιστάτῳ ἐπισκόπῳ τῆς ἐνδοξοῦ πόλεως Ῥώμης.

Ad hoc maximum imperium ^e venimus Dei providentia et electione senatus excellentissimi cunctæque militiæ. Unde ^f pro reverenda et catholica religione fidei Christianorum, cujus auxiliis virtutem nostræ potentæ confidimus gubernari, tuam sanctitatem principatum in Episcopatu, divinæ **1019** fidei possidentem, sacris litteris in principio justum credimus alloquendam : invitantes atque rogantes ut pro firmitate et statu nostri imperii æternam Divinitatem tua sanctitas deprecetur, ut et tale propositum atque desiderium habeamus, quatenus omni impio errore sublato per celebrandam synodum, te auctore, maxima pax circa omnes episcopos fidei catholicæ fiat, ab omni scelere pura et intemerata consistens. Actum Constantinopoli, ^g consulatione VII domni Valentiniiani Augusti PP., et Avieni. v. c.

Εἰς τοῦτο τὸ μέγιστον βασιλεῖον ^h ἤλθομεν Θεοῦ προνοίας καὶ ἐπιλογῆς τῆς ὑπερφυοῦς συγχλήτου, καὶ παντὸς τοῦ στρατοῦ, ὅθεν ὑπὲρ τῆς εὐλαβοῦς, καὶ καθολικῆς θρησκείας τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν, οὗ τινος τῆ βοήθεια τοῦ ἡμετέρου κράτους πεποιθήμεν ἰθύνεσθαι τὴν δύναμιν, τῶν τε σὴν ⁱ ἀγιοσύνην ἐπισκοπεύουσαν, καὶ ἄρχουσαν τῆς θείας **1020** πίστεως, ἱεροῖς γράμμασιν ἐν πρώτοις δικαίον ἡγήσάμεθα προσεπεῖν, προτροπέμενοι καὶ παρακαλοῦντες, ἵνα ὑπὲρ ἐδραιότητος, καὶ στάσεως τοῦ ἡμετέρου βασιλείου, τὴν αἰώνιον βεβαιότητα ἢ σὴ ^j ἐκετεῦ ὁσιότης διὰ τὸ καὶ τῶν ἡμετέραν πρόδρασκον, καὶ τὸν πόθον τοιοῦτον ὑπάρχειν, ὥστε πάσης ἀσεβοῦς ^B πλάτης ἀποκηθηθείσης, διὰ τῆς ^k συγκροτηθείσης ταύτης συνόδου, σοῦ αἰθεντοῦντος, μεγίστη εἰρήνη περὶ πάντας τοὺς ἐπισκόπους τῆς καθολικῆς πίστεως ὑπαρχεῖν, παντὸς μύσους καθαρὰ καὶ ἀσπίδος γενομένην. Ἐπράχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ὑπατεία τοῦ δεσπότητος ἡμῶν Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ αἰώνιου Διγούστου τὸ ἑβδόμον, καὶ Ἰδρινοῦ τῶν ὑπάτων.

EPISTOLA ^h LXXIV.

ⁱ AD MARTINUM PRESBYTERUM.

SYNOPSIS. — *Quam bonum sit pro veritate pati, cujus unitatem locorum spatia non scindunt. De legatis mentio.*

LEO episcopus MARTINO presbytero.

Gratias agimus Deo, et multam fiduciam præ exultationis ^l accipimus, cum dilectionem tuam et

catholicam fraternitatem ita spiritu fidei vigere cognoscimus, ut cordibus vestris nihil infirmitatis hæretica possit inferre tentatio : ad quam divinitus destruendam nec defuit, ut scitis, sollicitudo nostra, nec deerit, donec omnipotentis dextera Dei omnia diaboli arma confringat : cui ob hoc aliquid audere permittitur, ut a fidelibus Christi gloria majore vincatur. Si quid autem aut difficultatum intervenit aut mora-

^a Alias post ep. 57. Quæ autem erat 73, nunc 90. Scripta exeunte Aug. aut initio Septemb. an. 450.

^C titiam præbeat, ea paulo post electionem ejus scripta fuit. Nonnulli cum Baronio crederunt Marcianum imperium suscepisse ante mensem Augustum hujus an. 450, eo quod in Cod. Justiniano lex ejusdem imperatoris contra Eutychianos lata tradatur *Kal. Aug. Valentiniانو VII et Avieno coss.* Sed hanc chronicam notam perperam a Treboniano assutam fuisse huic legi ult. de Apostatis patet ex collectionibus Chalcedonensi, Hispanica, etc., in quibus eadem lex integra describitur cum *data xv kal. Aug. CP. Sporatio v. c. et qui fuerit nuntiatus coss.*, id est 18 Julii an. 452. Porro Marcianum ad imperium ascendisse die 24 Augusti an. 450 ex Chronico Paschiali colligitur. Igitur hæc epistola scripta fuit hoc anno aut Augusto exeunte, aut ineunte Septembri.

^b Hæc Marciani imperatoris epistola invenitur in sola collectione Chalcedonensi et in ms. Veneto collect. 22, cui additiones ex Chalcedon. collectione accesserunt. Græcum textum originalem esse non dubitamus ex loci et consulatione notatione, quæ in interpretatione Græca ommissa fuisset, ut in aliis epistolis Græce redditis constanter observatur. Num vero Latinus quorundam textus sit originalis, an versio ex Græco, inquiri potest. Certum est imperatorem Marcianum quendam scripsisse Latine et Græce, uti Latine et Græce in ipsa Chalcedonensi synodo allocutus traditur actione 6, pag. 1472. Vide not. o Baluzii. Sic etiam Latine et Græce scriptam videbimus aliam ejusdem imperatoris epistolam 100 ad Leonem. Plura ejusdem generis proferre possemus exempla, si opus esset. Gravitas quidem et dignitas Latinæ locutionis præsentis epistolæ non interpretem e Græco in aliis epistolis reddendis valde humilem et minus peritum, sed Latinum auctorem præferet.

^h Alias 55. Quæ autem antea 74 erat, nunc 94. Scripta 13 Septemb. an. 450.

^c Ita codd. Latini et Græcus textus, nec non in edit. Concil. Solus Quesnellus, *ad episcopum.*

ⁱ Est in ms. Grim. collect. 18 et in nostris codd. Vat. ac Veneto collect. 12, qui postremi perperam ^D *Martiano* hanc epistolam inscribunt. Notat in postilla marginali Quesnellus : « Non uni Martino inscriptam fuisse a Leone hanc epistolam, sed cæteris pariter ejus collegis, patet ex epistolæ contextu. » Sed ad solum Martinum initio scribens, ut indicant verba *dilectionem tuam* mox ad *catholicam fraternitatem*, id est ad omnes Constantinopolitanos, et præsertim monachos catholice sentientes sermonem dirigit.

^d Item Quesnellus cum Græco : *Episcopo.* Lectionem vulgatam Conciliorum ex Latinis codicibus revocavimus.

^j Ita ex duobus nostris codicibus collect. 12, ipso exigente contextu, non ut in vulgatis, *accepimus.*

^e Cod. Divionensis, *nos venire contigit.* Alii Baluzii codices, *venit.*

^k Ms. Ven., *ἄλθον.*

^f Ms. Ver. 57, *pro reverentia.*

^l Sic ex codd. Græc. Vat. 1178 et Ottob. 29, *προ ἀγιοσύνης*, lectione vulgata.

^g Ita optime ex eodem ms. Veron., cui cæteri nostri codd. accedunt, et solum tres Baluzii pro *Avieni v. c.* perperam habent *Avieneni, Avieni, vel Avienient v. c.* Dies et mensis in codd. et in Græco desunt. Cum vero Marcianus hac in epistola suæ assumptionis no-

^m Ms. Ven., *ἐκτεῦρος.*

ⁿ In marg. edit. Cotel., *συγκροτησομένης συνόδου.*

rum, cum æquanimitate tolerandum est : quoniam ubi veritas est magistra, numquam desunt divina solatia, fratres charissimi. Quamvis ergo magna locorum intervalla nos dividant, unitate tamen fidei vobiscum sumus, et toto corde Jesum Christum Dominum nostrum verum Deum et verum hominem confitentes, nulla in vobis detrimenta perpetimur, eum de vestræ professionis concordia gloriāmur : tantum ut sit auxiliante Domino constantia perseverans, dicente Apostolo : **1021** *Vobis enim^a donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo^b patiamini* (Philip. 1, 29). Ad quam fortitudinem sanctarum mentium roborandam, fratres nostros atque legatos, quos pro apostolicæ fidei libertate direximus, et quos dudum apud vos esse confidimus, plurimum credimus profuturos : cum totius actionis nostræ didiceritis affectum, et curam vestram atque consilium^c pio operi junxeritis. De qua re non necesse est nunc latius scribere, cum jam per supradictos sufficientes^d epistolas miserimus, quibus abundantissime omnis catholica fraternitas instruat. Divinæ erit virtutis et gratiæ ut Dei Filius, qui naturam humani generis suam fecit, amplius quam^e videmus aut sapimus, magnum pietatis suæ asserat sacramentum (1 Tim. III, 16), quod impia temeritas sibi quidem fraudavit, sed rectis cordibus auferre non potuit. Data^f idibus septembris, Valentiniano et Avieno v. c. consulibus.

EPISTOLA 6 LXXV.

^h AD FAUSTUM ET MARTINUM PRESBYTEROS.

SYNOPSIS. — I. Intolerabile esse scribit Occidentibus episcopis, quod Ephesi contra fidem actum est. — II. Antichristo militare tam Nestorium quam Eutychen; contra quos Ecclesia proficitur non unam naturam, sed unam se adorare personam.

1022 LEO FAUSTO ET MARTINO PRESBYTERISⁱ ET ARCHIMANDRITIS.

Per MAXIMUM comitem.

CAP. I. — Omnes scribendi occasiones libenter

^a Sic mss. et Quesnellus. Cæteræ editiones, *damnum est*.

^b Hæc scripta sunt a Leone, dum nondum Theodosii, qui Eutychianis favebat, mortem acceperat; unde catholicos adhuc vexatos præsumit.

^c Codd. collect. 12 cum editis Quesnello anterioribus ignorant pio. Iste in margine pro *operi* alias *opere*.

^d Id est epistolam 71.

^e Ita nostri codd. cum editis ante Quesn., apud quem, *prævidemus*.

^f Hæc dies, mensis, et consulum notatio deest in ms. Grim. Legitur autem in nostris mss. et in editis. Solum post vocem *Valentiniano* supplendum esset Aug. VII. Utrique codices collect. 12 statim post consularem notam addunt, *per Carterium et Asclepiadem diaconos Constantinopolitanum*; corrupte. Cum enim epistola 80, cap. 1, mentio fiat Casterii, alias Carterii presbyteri, et Asclepiadis diaconi Constantinopolitani, legendum credimus *per Carterium, seu Casterium presbyterum, et Asclepiadem diaconum Constantinopolitanum*. Cum porro in iisdem mss. huic epistolæ subijciatur epistola 78, quæ per hos Casterium et Asclepiadem Constantinopolim missa fuit anno sequenti idibus Aprilis, censemus hanc notationem ad eandem epistolam 78 potius quam

amplectens, alloqui dilectionem vestram sacerdotali affectione non desino : ut ex ipsa frequentia litterarum possitis agnoscere quantam curam Ecclesiæ universalis habeamus, pro cujus piissima fide studiosius defendenda vestram quoque devotionem oportet laborum nostrorum esse consortem. Nam et per fratres nostros episcopos atque presbyteros, quos pro Christianæ religionis statu misimus, quosque dudum vobiscum esse confidimus, plenissime ex omni instructione quam dedimus potuistis advertere quam intolerabile habeatur apud cunctos nostrarum partium sacerdotes, quod profana quorundam insipientia contra sacramentum redemptionis humanæ inferre molita est. Et nunc per filium nostrum Maximinum comitem continuatim vos alloqui cohortamur, ut quia proptio Domino multum catholicorum est aucta libertas, ^k assumatis constantiam spiritalem contra Antichristi præcursores, dicente beato Joanne : *Omnis^l spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse ex Deo est; et omnis spiritus qui solvit Jesum Christum ex Deo non est, et hic est Antichristus* (1 Joan. IV, 2, 3).

CAP. II. — Cui Nestorius et Eutyches sub diversa quidem erroris specie, sed sub eodem spiritu falsitatis militare voluerunt, cum catholica fides apostolicis^m atque evangelicis imbuta doctrinis utrumque detestetur, utrumque condemnet; quæ ex quoⁿ coæternum Patri *Verbum caro factum est* (Joan. I, 14), quem credit Filium Dei, eundem etiam filium hominis confitetur; et in uno vero Deo ac **1023** vero homine Domino Jesu Christo non unam naturam, sed unam se proficitur adorare personam. In hac fide nobiscum inseparabiliter atque indifferenter uniti, state^o constanter et viriliter agite; ac si quæ sunt moræ de his quæ poscimus ordinandis, per occasiones tamen, quas fidas gratia divina providebit, litteris nos vestræ dilectionis instruite. Quia multum solatii est, **1024** cum sollicitis animis

ad præsentem esse referendam : neque enim eos clericos his transmisisse et hoc et sequenti anno ullum indicium, ulla probabilitas est.

^g Al. 56. Quæ autem erat 75, nunc 95. Die 8 vel 9 Nov. an. 450.

^h Edita fuit a Quesnello ex ms. Grimánico collect. 48. Nos eandem contulimus cum Ratisponensi collect. 49.

ⁱ Voces *et archimandritis* adjecimus ex cod. Ratisp. Quesnellus addidit, *a pari*, quod noster codex ignorat, et contextus pluralis numeri excludit.

^j Ratisp., *Deo*. Idcirco autem *multum catholicorum aucta libertas* dicitur, quia Marcianus novus imperator catholicis favebat. Hoc primum indicium est electionis Marciani, quam quidem Maximinum comitem ejusdem imperatoris ministrum attulisse, ut a Valentiniano approbaretur, satis credibile est.

^k Quesnellus ex Grimánico, *sumatis*. Magis placuit lectio Rati-p.

^l Ratisp. omittit *spiritus*, et secundo loco *Christum*:

^m In eodem codice desunt voces *atque evangelicis*.

ⁿ Sic noster Ratisp. Quesnellus ex Grim., *æternum Patris*.

^o Grim. ins. et Quesnellus, *confidenter*. Melius in Ratisponensi.

rerum desideratarum actio nuntiatur. Volumus autem ut hæc litteræ nostræ, quas ad vestram dilectionem misimus, etiam cæteris catholicis innotescant: quo intelligant se quoque ad defensionem fidei^a hi-

scæ nostris exhortationibus incitari. Data^b sexto idus Novembris, Valentiniano Augusto septies et Avieno consulibus.

EPISTOLA^c LXXVI.

^d MARCIANI IMPERATORIS AD ARCHIEPISCOPUM ROMÆ LEONEM.

^e Decimo kalendas Decembris Constantinopoli, domino nostro Valentiniano imperatore nostro piissimo septimum et Avieno clarissimis consulibus, sacræ litteræ missæ sunt a domino nostro Marciano perpetuo imperatore ad sanctissimum episcopum Leonem, quibus significabat eos qui ab eodem viro reverendissimo missi fuerant hilariter fuisse susceptos: quare cum omni ulacritate eo se conferre dignetur, et synodum celebrare; vel, si hoc ei grave videbitur, suis litteris significet ut, sacris litteris episcopis vocalis, in qua placuerit civitate, fidei convenientia decernantur.

1025 LEONI reverentissimo episcopo Ecclesiæ B¹ gloriosissimæ civitatis Romæ, MARCIANUS.

De studio et oratione nostra sanctitas tua non dubitat: quoniam veram Christianorum religionem et apostolicam fidem firmam volumus permanere, et ab omni populo pia mente servari. Denique securitatem nostræ potentis ex recta religione et propitiatione Salvatoris nostri consistere non ambigimus. Quapropter reverendissimos viros quos ad nostram pietatem sanctitas tua direxit libenter et sicut decebat animo grato suscepimus. Superest ut si placuerit tuæ beatitudini in has partes advenire et synodum celebrare, hoc facere religionis affectu dignetur: nostris utique desideriis vestra sanctitas satisfaciet, et sacræ religioni quæ utilia sunt decernet. Si vero hoc onerosum est ut tu ad has partes advenias, hoc ipsum nobis propriis litteris tua sanctitas manifestet, quatenus in omnem Orientem et in ipsam Thraciam et Illyricum sacræ nostræ litteræ dikigantur, ut ad quemdam definitum locum, ubi nobis placuerit, omnes sanctissimi episcopi debeant convenire, et quæ Christianorum religioni atque catholicæ fidei prosint, sicut sanctitas tua secundum

τῇ πρὸ δέκα καλανδῶν Δεκεμβρίων ἐν Κωνσταντινουπόλει, τοῦ δεσπότου ἡμῶν Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως¹ τὸ ὄγδοον, καὶ Ἀθηνῶν τῶν λαυπροτάτων ὑπάτων, θεία γράμματα κατεπέμφθη παρὰ τοῦ δεσπότου ἡμῶν τοῦ αἰωνίου βασιλέως Μαρκιανοῦ πρὸς τὸν ἀγιώτατον ἐπίσκοπον Λέοντα σημαίνοντα, ὅτι καὶ οἱ ἀποσταλέντες παρὰ τοῦ αὐτοῦ εὐλοβιστάτου ἀνδρὸς ἰδέως ἰδέχθησαν ὥστε μετὰ πάσης προθυμίας ἐν τοῖς μέρεσι τούτοις παραγενέσθαι κατεξίωση, καὶ τὴν σύνοδον ἐπιτελεῖσαι ἢ εἰ τοῦτο ἐπαχθῆς αὐτῷ ὀφθῆι, διὰ ἰδίων γραμμάτων δῆλωσι ὥστε θεοῖσι γράμμασι κληθίντας τοὺς ἐπισκόπους, ἐν ἧ ἀν ἀρίστη πόλει τὰ ἀρμόζοντα τῇ πίστει ὀρισθῶσιν.

1026 Λέοντι τῷ εὐσεβεστάτῳ ἐπισκόπῳ² ἐκκλησίας τῆς ἐνδόξου πόλεως Ῥώμης, Μαρκιανός.

Περὶ τῆς σπουδῆς, καὶ τῆς εὐχῆς τῆς ἡμετέρας, οὐκ ἀμφιβάλλει ἡ σὴ ἀγιότης: ὅτι περ ἀληθῆ τὴν τῶν χριστιανῶν θρησκίαν, καὶ τὴν ἀποστολικὴν πίστιν βεβαίαν διακρίνω βουλόμεθα, καὶ παρὰ πάντων τῶν δῆμων εὐσεβεῖ διακρίνω φυλάττεσθαι. Καὶ γὰρ τὴν ἀμεριμνίαν, καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἡμετέρου κράτους, ἐκ τῆς ὀρθῆς θρησκείας, καὶ εὐμενοῦς τοῦ σωτήρος ἡμῶν συνιστάται, οὐκ ἔστιν ἀμφίβολον. Διὸ τοὺς εὐλαβεστάτους ἀνδρας οὐς πρὸς τὴν ἡμετέραν εὐσεβεῖαν πέπομφεν ἡ σὴ ἀγιότης, ἰδέως, καὶ ὡς ἐχρῆν, λογισμῷ³ ἴδει ὑπεδειξάμεθα λοιπὸν ἔστιν, ἵνα εἰ ἀρίστη τῇ σὴ ὀσιότητι ἐπὶ ταῦτα τὰ μέρη παραγενέσθαι, καὶ τὴν σύνοδον ἐπιτελεῖσαι, τοῦτο ποιῶν τῷ περὶ τὴν θρησκίαν ἔρωτι κατεξίωση. Καὶ γὰρ ταῖς ἡμετέραις ἐπιθυμίαις ποιήσει τὸ ἱκανὸν ἡ σὴ ὀσιότης, καὶ τῇ ἐρεθῆ θρησκεία τὰ χρήσιμα διατυπώσει. Εἰ δὲ ἐπαχθῆς τοῦτο ἔστι, τὸ, σὲ πρὸς ταῦτα παραγενέσθαι τὰ μέρη, τοῦτο αὐτὸ ἡμῖν ἰδίως καταμηνύσει γράμμασιν ἢ σὴ ἀγιώσῃνα ὥστε πρὸς ἅσασιν τὴν ἀνατολήν, καὶ τὴν Θράκην, καὶ τὸ Ἰλλυρικόν, θείαι ἡμετέρας⁴ ἀποσταλήσονται προσηφηνῆσαι ὅπως πρὸς τινα ὀρισμένον τόπον. ἔθα ἂν ἡμῖν δόξῃ, πάντες οἱ ἀγιώτατοι ἐπίσκοποι παραγένονται καὶ

^a Ratisp., *isidem*.

^b Idem codex, *v idus*.

^c Alias post *epist. 71*. Quæ autem erat 76, nunc 96. Scripta 22 Nov. an. 450.

^d Est in mss. collect. Chalcedon. 17 et 22, in quibus ad *archiepiscopum* legitur, sicut etiam in titulo Græco; non ad *episcopum*, ut in editione Quesnelli.

^e In codicibus Latinis nulla synopsis huic epistolæ præmittitur; at legitur in mss. Græcis, ex quibus editores Romani Græcum textum vulgarunt, et ex synopsis Græca hanc Latinam reddidere. Solum pro *Decembris*, qui mensis in Græco legitur, perperam correxerunt, *Septembris*, eo quod ex erroneo consulari cuiusdam legis Marciani, imperium ante diem 24 Augusti ab eo assumptum, et has litteras paulo post assumptionem ad imperium scriptas creditur. Epistola quidem 74 data fuit statim post sus-

ceptum imperium, ad quod eum evectum fuisse die 24 Augusti ex Chronico Paschali Antonius Pagius ostendit. Hæc autem epistola post legatorum adventum exarata fuit, quem in mensem Novembrem incidisse ex hisce litteris discimus.

¹ Ita nostri quinquæ codices. Vulgati, *gloriosæ*. Cod. Divion. et Quesnelli in margine, *reverendissimæ*.

² Editi in margine ex Græco, *voto nostro*.

³ Vulgati item in margine ex Græco, *etenim*. Mox pro *securitatem* quidam codices habent *solicitudinem*.

⁴ Lege, τὸ ἔβδομον.

⁵ In vulgatis non apparet vox *ἐκκλησίας*; nos addimus ex ms. V-n. potissimum et ex Latino textu

⁶ Ms. Ven., ἰδέως.

⁷ Edit. Rom. in margine, ἀποσταλήσονται. [F. leg. ἀποσταλήσονται].

ecclesiasticas regulas a definiuit, sua dispositione A
declarent b.

ἀπερ τῆ τῆς τῶν χριστιανῶν θρησκείας εἰρήνη, καὶ τῆ καθολικῆ πίστεως συμφέρουσι, καθὼς ἡ σὴ ἀγιωσύνη κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς κανόνας διετύπωσε, κατατεθήσονται.

EPISTOLA c LXXVII

PULCHERIE AUGUSTE d AD SANCTISSIMUM ARCHIEPISCOPUM ROMÆ LEONEM.

1028 e Missæ sunt etiam f divinæ syllabæ a divinæ memorie Pulcherie ad eundem virum sanctissimum, nuntiantes Deo umicissimum archiepiscopum Constantinopolitanum Anatolium, omni errore seposito, epistolæ nuper missæ ad sanctæ memorie Flavianum absque ulla mora subscripsisse, et g sustineri jam ut quædam synodus fieret in partibus Orientis; corpus vero ejusdem sanctæ memorie Flaviani Constantinopolim fuisse perductum, ut in basilica apostolorum sepeliretur. Episcopi etiam, qui unanimes erant sanctæ memorie Flaviano, h et ad exsilium fuerant destinati, et hos revocandos fore, ut ad recipiendas Ecclesias suas synodi sententiam sustinerent.

1030 LEONTI reverendissimo episcopo Ecclesie gloriose civitatis Romæ, PULCHERIA venerabilissima Augusta.

Litteras tuæ beatitudinis i cum decenti omni episcopo veneratione suscepimus; per quas tuam fidem puram et talem cognovimus, qualis debet cum sanctitate sacro præberi templo. Ego vero similiter ac meus dominus tranquillissimus imperator, meus conjux, in eadem semper et mansimus et manemus, omnem pravitatem atque pollutionem et maleficium declinantes. Sanctissimus igitur gloriose Constantinopolis episcopus Anatolius in eadem fide permansit atque religione, et tuarum litterarum apostolicam confessionem complectitur, illo errore sublato qui ab aliquibus nunc ortus est, sicut ex ejus quoque litteris clarius tua sanctitas agnoscere poterit; j e' epistolæ namque similiter catholicæ fidei, quam ad sanctæ memorie Flavianum episcopum tua beatitudo direxit, C

a Ita nostri et Baluzii codices, concinente Græco textu: qua lectione indicatur id declarandum in generali concilio quod religioni et fidei prosit, sicut Leo antea in sua præsertim ad Flavianum epistola definierat. Similem sententiam præfert etiam sequens epistola Pulcherie; ubi de catholica confessione a concilii Patribus decernendum affirmat te auctore, quod quidem solemni receptione litterarum Leonis ad Flavianum in Chalcedonensi factum fuit.

b Tempus hujus epistolæ, id est diem 22 Novembris an. 450, nobis conservavit titulus, quem ex Græcis codd. loco synopsis præfiximus.

c Al. post epist. 58. Quæ autem antea 77 erat, nunc 102. Sub idem tempus quo præcedens.

d Exstat in iisdem codicibus in quibus præcedens invenitur, et in his archiepiscopum legitur, non episcopum, ut Vulgati cum Græco præferunt.

e Hæc synopsis invenitur in mss. libris Latine collectionis Chalcedonensis, qui integram et perfectam Rustici editionem continent, cujusmodi sunt tres Baluzii et noster Chigianus 483. Deest autem in Vat. 1323 et 4166, qui quædam Rustici præferunt, quædam prætereunt. In antiquissimo Veron. 57 et Veneto S. Marci 79, hæc synopsis aliis verbis expressa præmittitur: Incipit epistola Pulcherie Auguste ad eundem sanctissimum archiepiscopum Romæ Leonem, quæ significat reverentissimum Anatolium Constantinopolitanum, errore relicto, episcopum confirmatum, subscriptione maxime epistolæ ejus dogmaticæ ad S. Flavianum directæ, cujus Flaviani etiam corpus significat suæ sedi perductum, et in Apostolorum basilicam depositum, et alia quæ tenor sacrorum apicum ejus demonstrat.

PATROL. LIV.

1027 Θεῖαι συλλαβαὶ f ἀπεστάλησαν γὰρ παρὰ τῆς θείας μνήμης Πουλχερίας πρὸς τὸν αὐτὸν ἀγιώτατον ἄνδρα, μνηύουσαι τὸν θεοφιλέστατον g ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατόλιον, χωρισθείσης πλάνης, ἔναγχος τῆ πεμφθείσῃ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν τῆς ἁγίας μνήμης Φλαυιανῶν, ἀνευ τινὸς μελλήσμου h ὑπογεγραφήκει· καὶ τινα ἦδη ἐν τοῖς τῆς ἀνατολῆς μέρεσι σύνοδον εἶναι ἐπιτελεστέαν. Καὶ i τὸ λείψανον δὲ τοῦ αὐτοῦ τῆς ἁγίας μνήμης Φλαυιανῶν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει κατηνέχθη, ἐν τῇ τῶν ἀποστόλων βασιλικῇ κατατεθρομένον· καὶ οἱ ἐπίσκοποι δὲ, οἱ ὁμοουσίαντες τῷ τῆς θείας μνήμης Φλαυιανῶ εἰς ἔξορίαν ἦσαν ἀποσταλέντες, k τούτους ἀνακλητέους πρὸς ἀναληψίας τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, συνόδου ἀναμενουύτας τὴν ἀπόφασιν.

1029 Λέοντι τῷ εὐσεβεστάτῳ ἐπισκόπῳ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐνδόξου πόλεως Ῥώμης παρὰ τῆς δεσποίνης ἡμῶν Πουλχερίας, καὶ σεβασμιωτάτης βασίλιδος.

Τὰ γράμματα τῆς σὴς μακαριότητος μετὰ τῆς προπούσης παντὶ ἐπισκόπῳ σεβασμιότητος ὑπεδεξάμεθα, δι' ὧν τὴν πίστιν καθαρῶς, καὶ τοιαύτην ἐπέγνωμεν, ὅποιαν ὀφείλει μετὰ ἀγιότητος τῷ θεῷ παρέχεσθαι ναῶ. Ἐγὼ δὲ ὁμοίως, καὶ ὁ δεσπότης, ὁ γαληνότητος βασιλεὺς, ὁ ἐμὸς σύζυγος, ἐν τῇ αὐτῇ διὰ παντὸς καὶ l διεμείναμεν, καὶ διαμένομεν, πᾶσαν σκαιότητα, καὶ μισμὸν, καὶ φαρμακίον ἐκκλίνοντες. Ὁ ἀγιώτατος τοῖνον τῆς ἐνδόξου Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος Ἀνατόλιος ἐν τῇ αὐτῇ διεμεινε πίστει τε, καὶ θρησκείᾳ, καὶ τῶν σῶν γραμμάτων τὴν ἀποστολικὴν ὁμολογίαν περιπτύσσεται, τῆς πλάνης ἀποβληθείσης ἐκείνης, ἢ τις παρὰ τινων νῦν ἀνέκυψε· καθὼς καὶ ἐκ τῶν αὐτοῦ γραμμάτων ἔτι σαφέστερον ἐπιγνώσκει ἡ σὴ δύναται ἀγιότης· τῇ τε γὰρ ἐπιστολῇ ὁμοίως τῆς καθολικῆς πίστεως, ἣν τινα πρὸς τῆς ἁγίας μνήμης Φλαυια-

f Ita cod. Chigianus collect. Chalced. ex integra editione Rustici, uti etiam in Græco. Editi, sacre litteræ.

g Ita exemplaria ejusdem Rustici. Vulgati, sustinere.

h Conjunctionem et hoc loco necessariam, quæ deest in mss. Baluzii, reperimus in codice Chigiano, et fuit etiam in illo ms. ex quo ab editoribus Conciliorum vulgata fuit.

i Vulgati, cum omni decenti omnem episcopum veneratione, nullo nostro vel Baluzii codice suffragante. Cod. Divion. ipsius Baluzii, cum decenti omni episcopali veneratione. Prætulimus lectionem quinque nostrorum mss. et aliorum duorum Baluzii. Leonis litteræ, quæ hic a Pulcheria memorantur, sunt epistola 70.

j Cum propositi nostri sit proferre veterem ex Græco versionem, quæcumque fuerit; retinimus et epistolæ, licet ex Græco reddendum fuisset, uti etiam contextus exigit, etenim epistolæ; et mox adjecimus ex mss. particulam namque, quam ut incongruam editores omiserunt.

k In marg. edit. Rom., ἀπεστάλσαι (leg., ἀπιστάλησαν) παρὰ.

l Ms. Ven., ἀρχιεπίσκοπον τῆς κωνσταντινουπόλεως.

m Ita sanavimus hunc locum, sequentes, ductum cod. Ven., qui habet, ὑπογεγραφήκεν, addendo scilicet unam diphthongum, et legendo ὑπογεγραφήκει, uti per conjecturam notarunt in margine etiam edit. Rom. Male in vulg., ὑπογεγραφήκαμεν.

n In marg. edit. Rom., ἴς, ὅτι το.

o Ms. Ven., οὐς.

p In ms. Ven., διεμεινεν.

sine aliqua dilatione subscripsit. Et propterea tua A reverentia quocumque modo ^a perspexerit, significare dignetur; ut omnes etiam totius Orientis episcopi, Thraciæ atque Illyrici, sicut etiam nostro domino piissimum imperatori meo conjugii placuit, in eam civitatem velociter ab Orientalibus partibus valeant convenire; et illic facto concilio, et de catholica ^b confessione, et de his episcopis qui ante hoc segregati sunt, sicut fides **1032** et Christiana pietas exigit, te auctore decernant. Super hæc autem sciat tua sanctitas, quoniam præcepto nostri domini et tranquillissimi principis mei conjugis ^c in gloriosa civitate Constantinopoli sanctæ memoriæ episcopi Flaviani corpus allatum est, et in basilica Apostolorum, in qua consueverunt præcessores episcopi sepeliri, competenter est positum. Et hos similiter episcopos, qui B propter eandem causam, quoniam cum sanctissimo Flaviano ad concordiam fidei catholicæ concurrerant, exilio deportati sunt, reverti ^d, robore pragmatici sui præcepit; quatenus per approbationem synodi, atque sententiam omnium episcoporum ^e convenientium, episcopatum et ecclesias proprias recipere decernantur ^f.

τῶν ἐπισκόπων τῶν συναλθόντων ^g τῆς ἀποφάσεως, τὴν

τὸν ἐπίσκοπον ἢ τὴν μακαριότητος ἀπέστειλε, διὰ τῆς ὑπερβίσεως ὑπέγραψε· καὶ διὰ τοῦτο ἢ τὴν εὐλάβειαν, καὶ ἐν ἄν φανεῖν τρόπον, σημαίνει καταξίωσει· ἵνα πάντες, καὶ πάσης τῆς ἀνατολῆς οἱ ἐπίσκοποι, Θράκας τε, καὶ Ἰλλυρικῶν, καθὼς καὶ τῶ ἡμετέρῳ δεσπότη τῷ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ τῷ ἐμῷ συζύγῳ ἀρσενοῦ, εἰς μίαν πόλιν τὴν ταχίστην ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν μερῶν παραγίνονται· κἀκεῖσε γενομένης συνόδου περὶ τῆς καθολικῆς ὁμολογίας, καὶ περὶ τούτων τῶν ἐπισκόπων, οἱ τινες πρὸ τούτου ἐχωρίσθησαν, **1031** καθὼς ἡ πίστις, καὶ ἡ χριστιανικὴ εὐσέβεια ἀπαυτεῖ, σοῦ αὐθεντοῦντος ὀρίσσειν. Ἐτι δὲ γνώτω ἢ τὴν ἀρετῆς, ὡς προστάγματι τοῦ ἡμετέρου δεσπότη καὶ γαληνηστάτου βασιλέως τοῦ ἡμετέρου συζύγου, ἐν τῷ ἐνδόξῳ πόλει τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ τῆς ἁγίας μνήμης ἐπισκόπου Φλαυιανῶ τοῦ ὁμοῦ δικαιοκρόστου, καὶ ἐν τῷ βασιλικῇ τῶν ἀποστόλων, ἐν ἣ εἰώθασιν οἱ προλετουργήσαντες ἐπίσκοποι θάπτεσθαι, τῇ χρεωστούμενῃ τιμῇ ¹ ἀποτίθεται· καὶ τούτους ὁμοίως τοὺς ἐπισκόπους, οἱ τινες διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ἐπειδὴ μετὰ τοῦ ἁγιωτάτου Φλαυιανῶ τῇ συμφωνίᾳ τῆς πίστεως τῆς καθολικῆς συνέτρεχον, ἐξορίζ ὑπεβλήθησαν, ἀπελθεῖν διὰ κυριώσεως ἰδίου πραγματικοῦ προστάξεως· ὥστε διὰ τῆς δοκιμασίας τῆς συνόδου, ² καὶ πάντως ἐπισκοπῶν, καὶ τὰς ἰδίας ἐκκλησίας κριθῶσιν ἀπολαβεῖν.

1033 EPISTOLA s LXXVIII.

^b AD MARCIANUM AUGUSTUM.

Pro datis litteris et fide defensa gratias agit.

LEO episcopus MARCIANO semper Augusto.

¹ Litteras pietatis vestrae accepisse me gaudeo, et

^a Ita codd. omnes collect. Chalcedon. Cod. Venetus C collect. 22, cum editis, *prospexerit*.

^b Ms. Chig., *religione vel confessione*.

^c Sic vetera exemplaria, quemadmodum epist. 62, in Romana urbe reversione, Romæ pervenisse; et similia, quæ interpretem Græco textui adhærentem, at a Latina ratione scribendi alienum manifestant. Editi, in gloriosam civitatem Constantinopolim.

^d Vulgati inserunt *debere*, non vero codices.

^e Vulgati in margine addunt *una*.

Cum Leo huic et præcedenti epistolæ eodem die responderit epistolis 78 et 79, eas simul missas et a pontifice simul acceptas fuisse indicium est; unde in utrisque similia leguntur quoad concilium cogendum ex episcopis *Orientis, Thraciæ et Illyrici*, etc. Hinc sicut præcedens epistola Marciani scripta fuit die 22 Novembris *an. 450*, ita etiam hæc Pulcheriæ. Unum ob stare videtur Marciani silentium de facto Anatolii, quod Pulcheriæ litteris indicatur. Si enim hoc præcessisset epistolam imperatoris, hic honorificam legatorum susceptionem memorans, non videtur fuisse omissurum tam prosperam factam, quod legatio potissimum spectabat, et pontifici maxime expetebat. Sed cum scopus epistolæ Marciani fuerit concilii indicendi veterum aperire, sola legatorum susceptione commemorata, præterire potuit cætera quæ ex aliis aliorum litteris ac ex gestis simul transmissis Leonem cognitum sciebat. Si tamen hac de causa posterior creditur Pulcheriæ epistola, non tamen multo posterior dicenda erit. Susceptis enim legatis ante diem 22 Novembris, hos in rem suam statim sedulam operam adhibuisse, facileque ibidem fuisse, Pulcheriæ et Marciano faventibus, rem transigere dubitandum non est: ita ut paucorum dierum intervallo rebus omnibus confectis et Romam statim transmissis cum Pulcheriæ litteris, S. pontifex Marciano simul et Pul-

ad significationem totius prosperitatis pertinere cognosco, cum sermones vestri initia pro fidei nos faciant **1034** integritate securos. Quas itaque clementiæ vestrae gratias referamus, non ex verbis nostris, sed ex beneficiis vestris, quæ Ecclesiæ constanter, agnoscite: non ambigentes quætem illam

cheriæ eodem die respondero potuerit. Ita in hac quoque sententia epistola Augustæ non multo post diem 22 Novembris ante finem anni 450 scripta dicenda erit.

¹ Al. 58. Quæ autem antea 78 erat; nunc 104. Scripta 13 Aprilis an. 451.

² Edita fuit a Morlino ex ms. collect. 12. Quesnellus contulit cum Grimanico collect. 18; eandem regulimus cum cod. Ratisp. collect. 19 et duobus collect. 12.

³ Indicari videtur epistola 76. Nam epistolæ 73 ejusdem imperatoris Leonem antea respondisse cum præcepta gratulatione de assumptione ejusdem indubium credimus. Epistolam nimirum 73 ab imperatore fuisse transmissam per Maximinum comitem, qui notitiam assumptionis ejus in Urbem attulit, valde probabile est; et sicut per hanc Leo ad Faustum et Martinum Constantinopolitanos misit epist. 75 datam vi idus Novembris an. 450, in qua primum indicium electionis ejus elucet, uti observavimus annot. 3 (Col. 902, n. 1) ita per eundem etiam gratulatorias litteras ad ipsum imperatorem rescripsisse hanc ambigendum videtur.

⁴ Vulgati antiquiores, cum sermones vestri vos faciant. Idem est in nostris codd. collect. 12, qui dumtaxat melius mutant vos in nos. Quesnellus ex Grimanico, cum sermones vestri pro fidei nos faciant. Posterior visa est lectio præstantissimi ms. Ratisp., in quo voces sermonis vestri initia innovant epistolam 79, quæ Marcianus primo ad pontificem de negotio fidei scripsit; in epistola enim 73 simplicem assumptionis suæ notitiam dederat.

⁵ In marg. edit. Rom., ἀποτίθεται.

⁶ Deest καὶ in ms. Ven.

⁷ In ms. Ven., καὶ τῆς ἀποφάσεως.

retributorem in omnibus habeatis ^a pro cuius tam pie A estis religione solliciti; et qui vos, ut res ipsa demonstrat, ad hoc ut fides catholica ab insidiis inimicorum suorum defenderetur, elegit, ^b gloriosissime. Hæc me nunc breviter per fratris mei Anatolii clericos pietas vestra ^c scripsisse dignanter accipiat. Pleniora autem de omnibus quæ ad curam meam pro statu Ecclesiarum et concordia pertinent Domini sacerdotum, per legatos nostros ^d scripta direxinus. Data idibus Aprilis, **1035** ^e Adelfio viro clarissimo consule.

EPISTOLA ^f LXXIX.

^g AD PULCHERIAM AUGUSTAM.

^h **SYNOPSIS.** — I. De repressis ejus auctoritate Nestorio et Eutyche gratias agit. — II. De legatis adjutis, reductis ad sedes suas sacerdotibus, revocatis in urbem Flaviani reliquit, et lapsis, si subscribant fidei, recipiendis. — III. De Eusebio communione

^a Idem Vulgati cum mss. collect. 12, tam pia: Emendationem Quesnelli probat cod. Ratisponensis. ^b Vox gloriosissime a Quesnello inducta eodem ms. Ratisp. confirmatur.

^c Ita omnes nostri codd. Quesnellus, conscripsisse. In anterioribus editis et scripsisse et conscripsisse deerat.

^d Hæc ac tres sequentes epistolæ datæ idibus Aprilis, per Constantinopolitanos clericos missæ fuerunt. Cum autem S. pontifex has epistolas scriberet, legatos pariter cum aliis plenioribus litteris et instructionibus simul dirigere cogitabat: unde sicut de clericis Constantinopolitanis scribit epist. 80, cap. 1: *Post venerabilem diem festi Paschatis remisimus*, sic de legatis epist. 81 ait: *Nostros post diem venerabilem dirigemus*. At causas aliquas subinde incidisse dicendum est, quæ hanc legatorum transmissionem in longius tempus distulerunt, nimirum in mensem Junium, cum per Lucentium episcopum et Basilium presbyterum apostolicæ sedis legatos Constantinopolim misit epistolas 83, 84, 85 et 86, signatas die 9 Junii: ubi sermonem esse de legatis quos memorat in his epistolis traditis idibus Aprilis, patet ex epist. 85, c. 1, in qua se legatos mittere ait, *ut præcedentibus litteris indicavi*, et epist. 84, c. 1, *quod facturum me aliis litteris indicaveram*. Causam hujus dilationis fuisse arbitramur serum reditum priorum legatorum, quos expectandus credidit, ante quam novos legatos Constantinopolim dirigeret. Cum has litteras scripsit, sperabat eos brevi perventuros, eo quod fortassis sive ex clericis Anatolii, sive ex ipsorum legatorum litteris intellexerat, discedentibus clericis Constantinopoli, eos quoque in eo fuisse, ut proxime subsequerentur. Hinc novos legatos una cum iisdem clericis Constantinopolim reversuris post Pascha dirigendos indicavit. At cum illorum reditum differri vidit, clericos cum his litteris dimisit quidem idibus Aprilis; at novam legationem protraxit usque ad Junium, quo illi in Urbem redire. Ita porro de novis legatis, qui noudum missi fuerant, S. Leo hoc loco inquit *direxinus*, quemadmodum de clericis Constantinopolitanis, qui, cum hæc scriberet, Roma nondum discesserant, ait epist. 80, c. 1: *Cum epistolis nostris remisimus*: quippe qui in eo erant ut Constantinopolim redirent. Similiter epist. 75, c. 2, de eadem mox transmittenda scribit: *Volumus autem ut hæc litteræ nostræ, quas ad vestram dilectionem misimus, etc.*, ac epist. 83, de legatis quibus eandem deferendam tradidit, *Frares*, inquit, *meos . . . direxi*. Familiare scilicet Leoni est præteritum tempus usurpare de rebus vel actionibus quæ futuræ quidem erant

sedis apostolicæ fruenta, et Juliano Coensi; et de clericis CP. Flaviano faventibus.

LEO episcopus urbis Romæ, PULCHERIE Augustæ.

CAP. I. — Quod semper de sancta pietatis vestræ mente præsumpsimus, id plenissime experiendo cognovimus, Christianam fidem, quamvis diversis pravorum appetere insidiis, vobis tamen præsentibus et in defensionem ejus a Domino præparatis, non posse turbari. Non enim Deus aut suæ ⁱ misericordiæ sacramentum, aut vestri laboris deserit meritum, quo dudum subdolum sanctæ religionis hostem ab ipsis visceribus Ecclesiæ ^j depulistis; cum hæresim suam tueri impietas Nestoriana non potuit, quia non fefellit famulam et discipulam veritatis, quantum simplicibus infunderetur veneni per illa loquacis hominis colorata mendacia. De quo virtutum **1036** agone processit ut per sollicitudinem vestram ea ^k quæ per Eutychem diabolus molitus est, non laterent,

dum scriberet: at relatæ ad tempus quo epistolæ legerentur, præteritæ fuissent. Hinc conciliantur formula quæ videntur contrariæ, cum de Iuliano legatis mox, uti meditabatur, transmittendis nunc præterito utitur epist. 79 et 80, *quos misimus*; nunc autem futuro, *nostros . . . dirigemus* epist. 81. Illud enim ad tempus quo litteræ legendæ erant, istud vero ad tempus quo scribebantur, ex Leonis mente referendum est. Observamus porro neque in hac neque in sequenti epistola quidquam responderi de concilio quod imperator et ejus conjux Pulcheria in suis litteris expectaverant. Id vero Leonem remisisse plenioribus scriptis, quæ per legatos dirigenda commemorat, liquet ex epist. 82, c. 2, ad eundem Marcianum: *Piissimæ sollicitudini vestræ, quam de indicenda synodo habere dignamini, per legationem, quæ confestim ad clementiam vestram Deo annuente perveniet, quidquid ad causæ utilitatem arbitror pertinere, plenius atque opportunius suggeretur*. Id autem consulto factum fuit, eo quod mutatis rerum circumstantiis post Theodosii mortem (cum scilicet novo imperatore rectæ fidei patrocinante, Eutyches ejusque fautores repressi et catholici episcopi in Epheso depositi, ab exilio fuerant revocati, plures vero jam decepti ad sanam mentem in dies revertebantur), Leo non ita necessarium generale concilium credidit ut antea judicaverat; vel saltem eo quod illud non in Oriente habendum putaret, sed in Italia, ubi cum per hoc tempus bellum ingrueret, concilium differendum censuit, uti traditur epist. 83, 90 et 94. Hæc et similia per legatos utilius et plenius viva voce quam litteris tractanda existimavit.

^o Editi, *Adelphio*. At ms. Ratisp. semper *Adelfio*; et similiter habent in aliis epistolis antiquissimus codex Vat. 1322, utriusque codd. Hisp. et Vat. Isid. alique veteres libri. Ita etiam Prosper et Marcellinus tum in vulgatis, tum in mss. Idipsum confirmatur inscriptione apud Avingbium t. II, p. 419: **ADELFO**. ^f At. 59. Quæ autem antea 79 erat, nunc 105. Scripta 13 Aprilis an. 451.

^g Exstat hæc epistola in mss. collect. Hisp., Isid. 11, 12, 18 usque ad 24, et in exemplari Sighardi.

^h In collect. Hispanica hæc synopsis legitur: *Epistola Leonis ad Pulcheriam Augustam, in qua gratias agit quod Nestorianam et Eutychanam hæresim fidei defensione destruxerit*.

ⁱ Vat. Hisp. et Isid. ac mss. collect. 11 et 21, cum quatuor codd. Quesnelli, *fidei sacramentum*.

^j Vat. Hisp. et Isid., *depulisti*.

^k Quatuor mss. libri Quesn. et duo nostri, *quæ perreunt diabolus*.

et qui sibi singulas partes geminæ impietatis elegerant, una catholicæ fidei virtute procumberent. Secunda ergo hæc vobis de perempto Eutyctetis errore victoria est; ^a quem, si quid sani cordis habuisset, dudum in auctoribus suis perculsum olinque prostratum facile potuerat declinare, ne de sepultis cineribus rediviva tentaret incendia commovere, ut in eorum transiret consortium, quorum secutus esset exemplum, gloriosissima Augusta. Libet igitur exultare cum gaudio, et pro vestræ clementiæ prosperitate digna Deo vota persolvere, qui tibi per omnes mundi partes in quibus Domini Evangelium prædicatur ^b duplicem jam et palmam contulit et coronam.

CAP. II. — Clementia igitur vestra cognoscat omnem Romanam Ecclesiam de universis fidei vestræ operibus plurimum gratulari, sive quod legationem nostram pio per omnia juvistis affectu, et quod sacerdotes catholicos, qui de ecclesiis suis injusta ^c fuerant ejecti sententia, reduxistis, sive quod reliquias sanctæ memoriæ Flaviani innocentis et catholici sacerdotis ad Ecclesiam cui bene præfuit fecistis ^d cum honore debito revocari. In quibus utique omnibus gloriæ vestræ multiplicatur augmentum, dum et sanctos pro suis meritis veneramini, et ab agro Dominico spinas et tribulos vultis ^e auferri. Quosdam vero episcopos de his qui rebus impiis videntur præbuisse consensum, reconciliationem poscere, et Catholicorum communionem desiderare, tam ^f nostro-

^a Quesnellus, qui si quid sani cordis habuisset, errorem dudum, etc. Anteriorum editionum lectionem omnibus nostris novem codicibus probatam et satis congruam revocavimus.

^b Vat. Hisp. et Isid., duplicis gloriæ palmam contulit.

^c Ita ex plerisque et potioribus nostris codicibus. Vulgati cum mss. collect. 21, fuerunt.

^d Quidam codd. omittunt cum.

^e Sic ex Ratisp. et exemplo Sichardi, ac mss. collect. 24, uti erat in editis ante Quesnellum apud quem auferre. Mox pro vero quidam codices et antiquiores editi habent sane.

^f Intelliguntur legati quos Leo Anatolii causa Constantinopolim miserat an. 450. Vide epist. 69 et seqq. Hi autem; quos post Anatolii clericos Romam missos Constantinopoli discessisse videbimus annot. 4 (Col. 919, n. e) in epist. 85, iisdem clericis rerum gestarum relationem ad Leonem dederunt, quæ cum Anatolii litteris eidem pontifici tradita fuit; unde ex utrisque didicit quosdam episcopos lapsos reconciliationem poscere, et catholicam communionem desiderare. Cum vero eosdem legatos per hoc tempus Constantinopoli jam discessisse Leo præsumeret, huic reconciliationi perficiendæ novam legationem dirigendam constituit, ad quam referenda sunt sequentia: *Participata nostrorum quos misimus*, etc. Hæc dux legationes distinguendæ sunt, ne maxima confusio gignatur. Ita in epistola sequenti cap. 2, verba: *Illud quidem quod præsentibus et agentibus nostris constitutum est approbamus*, ad priorem legationem pertinent; verba autem, quæ mox subiunguntur: *Sed cum legatis nostris quos misimus*, etc., spectant ad legationem secundam, quam una cum his litteris transmittere meditabatur, sed distulit in mense Junium, uti observavimus annot. 7 (Col. 909, n. d) in epist. 78. Hic prætereâ notare libet, verba laudatæ epist. 80, c. 2, *quod præsentibus et agentibus nostris constitutum est*, videri innuere quæ legati primæ legationis gesserunt dum Constantinopoli essent præsentibus: sicut indicant etiam illa cap. 3: *Dilectio-*

rum quam fratris et coepiscopi **1037** ^e mei Anatolii, cui testimonium ferre dignamini, relatione cognovimus; quorum desideriis sic præbemus ^h effectum, ut correctis, et quæ male sunt facta, propria subscriptione damnantibus, participata ⁱ nostrorum quos misimus cura cum supradicto episcopo pacis gratia tribuatur: quia devotionis utrumque est Christianæ, ut et pertinaces veritas justa coerceat, et conversos charitas non repellat.

CAP. III. — Quia vero novimus, quantum piæ sollicitudinis catholicis sacerdotibus mansuetudo vestra dignetur impendere, indicandum esse curavimus, fratrem et coepiscopum ^j meum Eusebium nobiscum degere, et nostræ communionis esse consortem, cujus commendamus Ecclesiam, quam dicitur vastare qui illi injuste asseritur ^k subrogatus; illud etiam ^l a tua pietate poscentes, quod vos spontaneo facere non dubitamus arbitrio, ut tam fratrem et coepiscopum meum Julianum, quam Constantinopolitanos clericos, qui sanctæ memoriæ Flaviano fidelibus officiis adhæserunt, ea qua debetis gratia ^m foveatis. De omnibus vero pietatem vestram ⁿ per nostros quid fieri aut ordinari deberet instruximus. Data idibus Aprilis, Adelfio viro clarissimo consule.

1038 EPISTOLA ° LXXX.

P AD ANATOLIUM EPISCOPUM CONSTANTINOPOLITANUM.

¶ Prima pro pace.

SYNOPSIS (Ex collectione Hispanica). — I. *De fide*

nem tuam hoc decet custodire quod nostri ibidem constituti dixerunt; ac si illi non amplius ibidem præsentibus essent: quæ eorum discessum confirmant. Hinc de iisdem cap. 1 S. Leo scribit: *Fratrum nostrorum, quos Constantinopolim miseramus, relatione cognoscimus, ubi observandum tempus miseramus. Vide annot. 5 (Col. 913, n. c) in epist. sequentem.*

^g Vat. Isid., nostri. In Vat. Hisp. errore librarii vestri.

^h Vat. Hisp. et Isid., affectum.

ⁱ Significantur ii, quos Leo Constantinopolim misit legatione secunda, de qua annot. ^f supra.

^j Vindebon. Hisp., nostram.

^k Id saltem Romæ per hoc tempus ferebatur. Nullum vero Eusebio Dorylæensi subrogatum tradit Liberatus in Breviario cap. 12, ut in postilla marginali observavit Quesnellus.

^l Ita ex Ratisp. utrisque Hisp., nec non ex Vat. Isid, aliisque mss. collect. 11 et 24, atque exemplo Sichardi. Editi cum codd. collect. 21, *a vestra pietate*. Mox, *facturam pro facere* in Vat. Hisp. atque Isid.

^m Editi cum aliquot codd., erronee, *foveatis*. Correximus ex ms. Ratisp. ac ex Vat. Hisp. et Isid.

ⁿ Intelliguntur legati qui cum his litteris mittendi credebantur; sed tantum mense Junio missi fuere, uti explicavimus annot. 7 (Col. 909, n. d) in epistolam præcedentem. Confer etiam annot. 11 (supra ^f) in præsentem epistolam. Post pauca, pro *ordinari*, editi ante Quesn. habent, *declinari*. Quesnelli emendationem ex Grimano ac tribus aliis codicibus omnes nostri antiqui libri approbant.

^o Al. 60. Quæ autem antea 80 erat, nunc 106 Scr. 13 Aprilis an. 451.

^p Exstat in mss. collect. 3, 8 Hisp. Isid. 11, 12 et 18 usque ad 24, ac in exemplo Sichardi, nec non in illo ex quo primæ Romanæ sermonum editioni aliquot epistolæ subjectæ fuerunt.

^q Ita cod. Grim. Quesnello annotante in margine.

ejus scriptis missis probata. — II. *De his qui metu* A *in hæresim lapsi sunt, ut si conversi fuerint recipiantur.* — III. *De nominibus hæreticorum ad sacrum altare non recitandis.* — IV. *De commendatione* [Al. *commemoratione*] *Juliani episcopi, vel eorum clericorum qui Flaviano episcopo in fide adhæserunt.*

LEO episcopus ANATOLIO episcopo.

CAP. I. — ^a Gaudemus in Domino, et in dono gratiæ ipsius gloriamur, ^b qui, sicut dilectionis tuæ ^c litteris et fratrum nostrorum quos Constantinopolim miseramus relatione cognovimus, sequacem te evangelicæ eruditionis ostendit: ut per sacerdotis probabilem fidem merito præsumamus quod tota Ecclesia eidem credita nec rugam cujusquam sit erroris habitura nec maculam, dicente Apostolo: *Despondi enim* 1039 *vos uni viro virginem castam exhibere Christo* (II Cor. XI, 2). Illa est enim virgo Ecclesia, B sponsa unius viri Christi, quæ nullo se patitur errore vitari: ut per totum mundum una nobis sit unius castæ communionis integritas, in qua societatem tuæ dilectionis amplectimur; et ^d gestorum quæ sumpsimus, seriem necessariis, sicut oportuit, munitionem subscriptionibus approbamus. Ut ergo invicem dilectionis tuæ animus nostris confirmaretur alloquiis, filios nostros ^e Casterium presbyterum, Patricium et Asclepiadem diaconos, qui ad nos tua scripta ^f detulerunt, cum epistolis nostris post venerabilem ^g diem festi paschalis remisimus, indicantes nos, ut supra diximus, de Constantinopolitanæ Ecclesiæ pace gaudere, cui hanc curam semper impendimus, ut eam nulla velimus hæreticorum fraude violari.

CAP. II. — De fratribus vero quos et epistolis tuis C et legatorum nostrorum relatione communionis nostræ ^h cupidos esse cognovimus, eo quod doleant se

^a Ms. Vat. Hisp., *Gaudeamus*, cum exemplari primæ editionis, et cum mss. collect. 24, ac uno Vat. collect. 21, in quibus post pauca, *gloriamur.*

^b Tres codices, *quia*. Vulgati ante Quesn., *quia... ostendit.*

^c Hæc distinctio *litterarum* Anatolii et relationis legatorum indicare videri potest legatos non per epistolas, sed viva voce retulisse quæ hac in epistola memorantur, ac si jam Romam pervenerint. Sed *relationis* nomine Leo usus est in epistola præcedenti, c. 2, cum loqueretur de Anatolio, qui sane per epistolam retulit; ac præterea eos legatos serius in Urbem ingressos patebit ex annot. 4 (Col. 919, n. °) in epist. 83.

^d Horum gestorum fragmentum, quod superest ex Vita S. Abundii apostolica legatione functi, in appendice edetur.

^e Cod. Vallicell. A, 5 collect. 8 et exemplar primæ editionis, *Caterium*. Vat. 5845 ejusdem collect. 8, D *Carnerium*. Quesnellus in margine: Al., *Castorium*, vel *Carterium*; quod postremum invenimus in mss. collect. 21.

^f Unus Vat., *detulerant*. Prima editio, *qui vestra scripta detulerunt*.

^g Exemplum primæ editionis, *diem festum paschalem*. Cod. Grim., *diem Paschæ emisimus*. Cum clericis Constantinopolitanis hic memoratis hæc litteræ traditæ fuerint, præteritum tempus *remisimus* a Leone accipitur, ut explicavimus annot. 7 (Col. 909, n. °) in epist. 78.

^h Prima editio, *cupiditate inflammatos esse*. Post pauca Vindebon. Hisp. et Vat. collect. 11, *contra impotentiam*, id est, immoderatam potentiam.

contra potentiam contraque terrores non tenuisse ⁱ constantiam, sed alieno sceleri præbuisse consensum, cum ita eos formido turbasset ut in damnationem catholici atque innocentis antistitis, et in receptionem detestabilis pravitatis trepido famularentur obsequio, illud quidem quod præsentibus et agentibus ^j nostris constitutum est approbamus, ut suarum interim Ecclesiarum essent communionem contenti; sed cum legatis nostris quos misimus participata tecum sollicitudine volumus disponatur, quatenus hi qui 1040 ^k plenis satisfactionibus male gesta condemnant, et ^l accusare se magis eligunt quam tueri, pacis et communionis nostræ unitate lætentur; ita ut digno prius anathemate quæ contra fidem catholicam sunt recepta damnentur. Aliter enim ^m in Ecclesia Dei, quæ corpus est Christi, nec ⁿ rata sunt sacerdoti, nec vera sacrificia, nisi in nostræ proprietate naturæ verus nos Pontifex reconciliet, ^o verus immaculati Agni sanguis emundet. Qui licet in Patris sit dextera constitutus, in eadem tamen carne quam sumpsit ex Virgine sacramentum propitiationis exsequitur, dicente Apostolo: *Christus Jesus, qui mortuus est, immo qui et resurrexit, qui est* ^p *in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis* (Rom. VIII, 34). Neque enim potest in aliquo benignitas nostra reprehendi, cum satisfacientes recipimus quos dolumus esse deceptos. Nec aspere igitur communionis nostræ gratia deneganda est, nec temere largienda: quia SICUT PLENUM pietatis est oppressis charitatem Dominicam redhiberi, ita ^q justum est omnia perturbationis auctoribus imputari.

CAP. III. — De nominibus autem ^r Dioscori, Juvenalis et Eustathii ad sacrum altare ^s recitandis dile-

ⁱ Vat. Hisp., *sententiam*. Mox cum Merlinus sine ulla interposita particula ediderit, *constantiam alieno sceleri*, ante vocem *alieno* addita fuit in editionibus particula *sed*, quam quidem invenimus in Vindebon. Hisp., in Vat. collect. 3 et in duobus collect. 8. At ceteri novem codices diversarum collectionum præferunt *et*.

^j Vide annot. 11 (Col. 914 n. °) in epist. præcedente, ubi hic legatos, qui antea Constantinopolim missi fuerant, dein vero alios legatos, qui transmittendi erant, indicari ostendimus. In verba autem, *ut suarum interim Ecclesiarum essent communionem contenti*, confer not. 4 Quesn.

^k Vat. Hisp. et alius Vat. collect. 11, *accusari*.

^l 1 qu. 1, *In Ecclesia Dei qua corpus, c. 68.*

^m Codd. collect. 8 cum Grimanico collect. 18 et Barberino collect. 3, *sacrata sunt*. Prima editio, *sacra*.

ⁿ Cod. Vat. collect. 3, et unus collect. 21, *et verus*.

^o Unus cod. Vat., *ad dexteram*. Mox codd. Vat. Hisp. et Isid., *Neque enim poterit*.

^p Cod. Vat. Isid. et alius collect. 11, cum duobus Thuaneis, et uno Cantabrig. Quesnelli, *justum est omnia perturbantis auctoritatem amputari*.

^q Vide notam 2 Quesnelli.

^r Editi cum utrisque Hisp. aliisque posterioribus collectionibus inserunt *non*. Delevimus autem auctoritate præstantiorum et vetustiorum collectionum, nimirum ms. Vat. collect. 3, duorum collect. 8, et præstantissimi Ratisp. collect. 19, cum quibus concidunt exemplaria primæ editionis atque Sichardi. Enimvero hac in re Anatolius dubitasse videtur,

ationem tuam hoc decet custodire, quod nostri ibidem constituti faciendum esse dixerunt, quodque honorandæ S. Flaviani memoriæ non repugnet, et a gratia tua Christianæ plebis animos non avertat. Nam ^a iniquum nimis est atque incongruum eos qui innocentes et catholicos sua persecutione vexarunt sanctorum **1041** nominibus siue discretionem misceri; cum damnatam impietatem non deserentes ^b ipsi se sua pravitate condemnent; quos convenit, aut percelli pro perfidia, aut laborare pro venia.

CAP. IV. — Fratrem vero et coepiscopum ^c nostrum Julianum, et clericos qui sanctæ memoriæ Flaviano fidelibus officiis adhæserunt, dilectioni quoque tuæ volumus adhærere: ut quem ^d fidei suæ meritis vivere apud Deum nostrum novimus, in te sibi eum præsentem esse cognoscant. Illud quoque dilectionem tuam nosse volumus, fratrem et coepiscopum nostrum Eusebium, qui causa fidei multa discrimina laboresque toleravit, nobiscum interim demorari et in nostrâ nunc communionem persistere: cujus Ecclesiam tua sollicitudine volumus esse defensam, ^e ut nihil eodem absente depereat, et nullus ei in aliquo præjudicare præsumat, donec cum litterarum nostrarum ad vos prosecutione perveniat. Et ut major circa te vel nostrâ vel totius Christianæ plebis affectio provocetur, hoc quod ad dilectionem tuam scripsimus in omnium volumus notitiam pervenire: ut qui Deo nostro ^f deserviunt de confirmata apud te pace sedis apostolicæ gratulentur. ^g De cæteris vero causis atque personâ dilectio tua litteris, quas per nostros ^h accipiet, plenius instruetur. Data ⁱ idibus Aprilis, Adolphi viro clarissimo consule.

1042 EPISTOLA I LXXXI.

^k AD JULIANUM EPISCOPUM.

SYNOPSIS. — *Julianum diu per Dioscort improbita-*

tametsi legati, dum Constantinopoli essent, Dioscorum, Juvenalem, et Eustathium, e diptychis non recitandos affirmassent, eo quod Ephesinæ impietatis capita haberentur. Ratio quam S. Leo subijcit legatorum sententiam approbat. Hinc ex codicibus Vat. 5845 collect. 8, Ratisp. et mss. collect. 24, nec non in prima editione ad Sichardo prætulimus dixerunt pro vulgato dixerint.

^a Vat. Hisp. et Isid. cum tribus laudatis a Quesnello codd., *inimicum*.

^b Exemplum primæ editionis, *ipsa sua pravitate condemnentur*.

^c Cod. Ratisp. omittit *nostrum*; et dein habet *vel clericos, sumpto vel pro et*, quod pariter legitur in Vindebon. Hisp. et hic et in titulo hujus capituli, in eodibus collect. 41 et 24, nec non in exemplis Sichardi et primæ editionis.

^d Cod. Barb. collect. 3 et Vat. 5845 collect. 8, nec non Grim. et prima editio, *fidei sacramentis*.

^e Sex voculas subsequentes desiderat Grimanicus codex. Quidam codices, *et nihil*. Ratisp., *ut et nihil*, qui mox supprimit ei.

^f Exemplum primæ editionis, *nunc serviunt*.

^g Idem exemplar: *De cæteris vero dissidii causis atque perversionis dilectio tua, etc.*

^h Indicator epistula 85. Vide annot. 7 (Col. 909, n. 4) in epist. 78.

ⁱ Sic omnes nostri codices et editi, Quesnellus in margine. Al., *vi idus*.

^j Al. 81. Quæ autem antea 81, nunc 107. Scripta

tem vexatum monet lapsos in communionem recipi non debere, nisi perfidia cum auctoribus damnata.

LEO episcopus JULIANO episcopo.

Litteras fraternitatis tuæ per filios nostros Constantinopolitanos clericos, nuntias tuæ salutis accipi; quibus te magnis tribulationibus gravatum fuisse significas: cum utique non defuerit materia sollicitudinis et laboris, quæ inter procaces catholicæ fidei adversarios in hærentem veritati animum fatigaret; ¹ Isque, ut scribis, fuerit animus ut per occasionem necessitatis et nobis te et patriæ præsentares. Quod vero futurum speraveram, ut apertius omnium hæreticorum ambages tuo ore ^m recognoscerem. Sed gratias Deo, quod ita et incolumitas tua, et Ecclesiæ causa profecit, ut liberum tibi fuerit apud eos interim degere, quorum nobis probabilis consensus innotuit, sicut et fratris Anatolii scripta protestentur, et gesta quæ apud ipsum coram nostris sunt confecta demonstrant, frater charissime. Remaneantibus ergo prædictis, salutationis vicissitudinem reddo, et ut contra falsitatis astutias perseverantem diligentiam teneas fidenter exhortor; cum tibi ad hoc et tuus animus et nostra auctoritas suffragetur. Quoniam licet de multis meliora indicata sint, quod scilicet doleant se deceptos, et damnata perfidia cum auctoribus suis, gratiam nostræ communionis exposcant (quod nos adeo libenter accepimus, reddidit his hanc quam desiderant communionem, cum promissa ⁿ compleverint), quosdam tamen **1043** persistere in sua obduratione cognovimus: quos oportet districtius comprimî, si nequeunt benignitate sanari. Ad quam rem nostros post diem venerabilem ^o Paschæ dirigemus, qui tecum participato consilio ea quæ a

15 Aprilis an. 451.

^k Invenitur hæc epistola in mss. collect. 12, 18 et 19.

¹ Duo codd. collect. 12, *idque, ut scribis, fuerit animi*. Ratisp. habet *idque, sed animus*.

^m Ita ex mss. superiori annotatione memoratis. Vulgati ex aliquo codice, *cognoscerem*, omisso *re ob earundem litterarum concursum in fine vocis præcedentis*.

ⁿ Ratisp., *promissa*.

^o Vocem *Paschæ*, quæ in nostris mss. et editis deest, a Quesnello insertam ex codice Grimanico retinimus, ea quod similiter in epistola præcedenti cap. 1, *post venerabilem diem festi paschalis* Constantinopolitani clerici ad Anatolium remissi seu potius remittendi tradantur, cum quibus suos quoque legatos S. Leo transmittere jam destinaverat, uti monuimus annot. 7 (Col. 903, n. 4) in epist. 78. Hanc autem postillam idem Quesnellus margini adjecit: *Grimanicus addit Paschæ, hoc forte intelligens de octava Paschalis, quod fuerat 8 Aprilis*. Id censuit, propterea quod hanc epistolam exaratam credidit ipsis idibus Aprilis quibus signatur. Sed omnes has epistolas notatas idibus Aprilis ante Paschæ fuisse scriptas, cum Leo cogitabat legatos Constantinopolitania clericis remeantibus jungere; signatas autem fuisse ea die qua mutato consilio legationem distulit, et solos Constantinopolitanos clericos dimisit, probabilis est. Sic enim conciliantur quæ in hujusmodi litteris difficultatem faciunt. Hinc autem pro die Paschalis, omnia octavam hoc loco intelligere opus non est.

nobis constituta fuerint exaequantur. Data idibus Aprilis, Adelfio viro clarissimo consule.

EPISTOLA LXXXII.

AD MARCIANUM AUGUSTUM.

• **SYNOPSIS.** — I. Pro conservatione catholice fidei gratulatur, cui pax imperii rependitur. — II. De solis errantibus agendum esse, non de fide vel Scripturis, quas aliter quam SS. Patres interpretari nefas sit.

LEO episcopus MARCIANO Augusto.

CAP. I. — ^d Quamvis per Constantinopolitanos clericos ad pietatem tuam ante ^e rescripserim, sumptis tamen clementiæ vestræ ^f litteris per virum illustrem præfectum 1044 urbis filium ^g meum Tatianum, magnam materiam gratulationis accepi : quia studiosissimos vos ecclesiasticæ pacis agnovi. Cui sancto desiderio ^h digna equitate confertur, ut quem statum esse cupitis religionis, eundem habeatis et regni. Nam inter principes Christianos Spiritu Dei confirmante concordiam, gemina per totum mundum fiducia roboratur : quia profectus charitatis et fidei utrumque armorum potentiam insuperabilem facit, ut propitiato per unam confessionem Deo, simul et hæretica falsitas et barbara destruat hostilitas, gloriosissime imperator. Aucta igitur per imperialem amicitiam spe cœlestis auxilii, confidentius pietatem vestram pro sacramento salutis humanæ incitare præsumo : ne cuiusquam procaci ⁱ impudentique

versutia quasi de incerto quid sequendum sit sinatis inquiri. Et cum ab evangelica apostolicaque doctrina ^j ne uno quidem verbo liceat dissidere, aut aliter de Scripturis divinis sapere, quam beati apostoli et patres nostri didicerunt atque docuerunt, nunc demum indisciplina ^k moveatur et impie questiones, quas olim mox ut eas per apta sibi corda diabolus excitavit, per discipulos veritatis Spiritus sanctus exstinxit.

CAP. II. — Nimis autem ^l iniquum est ut per paucorum insipientiam ad conjecturas opinionum et ^m ad carnalium disputationum bella revocemur, tanquam reparata disceptatione 1045 tractandum sit ⁿ utrum Eutyches impie senserit, et utrum perverse Dioscorus judicavit, qui in sanctæ memoriæ Flaviani condemnatione se percussit, et simpliciores quosque, ut in eandem ruinam provelerentur, impegit. Quorum multis jam, ut cognovimus, ad satisfactionis remedia conversis, et veniam de inconstanti trepidatione poscentibus, non cujusmodi sit fides ^o tenenda tractandum est, ^p sed quæram precibus et qualiter annuendum. Unde plissimæ sollicitudini vestræ, quam ^q de indicenda synodo habere dignamini, per legationem, quæ confestim ad clementiam vestram, ^r Deo annuente, perveniet, quidquid ad causæ utilitatem arbitror pervenire, plenius atque opportunius suggeretur. Data ^s nono kalendas Maii, Adelfio viro clarissimo consule.

^a Al. 62. Quæ autem antea 82 erat, nunc 103. C

Scripta 15 Aprilis an. 451.

^b Exstat in mss. collect. Hisp. Isid. 11, 12, 18 et 21 usque ad 24, ac in exemplo Sighardi.

^c In Hispanica : Ejusdem Leonis ad Marcianum Augustum, ubi de illo pro conservatione catholice fidei gratulatur.

^d Exemplum Sighardi, *Etsi per Constantinopolitanos. Post pauca, ad pietatem vestram in editis ante Quesn. cum mss. collect. 24.*

^e Inducitur epistola 78.

^f Hæ Marciani litteræ a Tatiano delatæ, diversæ sunt a præcedentibus 75 et 76. Hæc enim ultima data fuit die 22 Novembris an. 450. Tatianus vero præfectus urbis Constantinopolitane nondum Constantinopoli discesserat die 18 Decembris anni ejusdem, ut liquet ex lege Cod. Justiniani, tit. de Officio prætorum, quæ eidem Tatiano inscribitur, data xv kal. Januarii Constantinopoli, Valentiniano vii et Avieno cons. ubi perperam præfectus prætorio appellatur, cum et apud Leonem et in aliis documentis ^g ann. 451 et 452 semper præfectus urbis nominetur. Hunc quidem Tatianum post traditam Constantinopolitanis clericis epistolam 78 signatam die 13 Aprilis Romam advenisse, et imperiales litteras Leoni tradidisse hoc loco non obscure significatur. Hæ igitur Marciani litteræ, quibus Leo hic respondet, desiderantur.

^h Viudebon. Hisp., nostrum. Grim. perperam, Titiannum.

ⁱ Quesnellus, divina. Anteriorum lectionem restituitus, quippe quam omnes nostri codices et exemplar Sighardi approbant.

^j Vat. Hisp. et Isid., imprudentique.

^k Utrique Hisp. et Vat. Isid., nec in uno quidem. Duo alii codd. cum Sighardo, nec uno. Mox, deviare pro dissidere in mss. collect. 21. Dein habere pro svere in Vat. Hisp. et Isid.

^l Editi cum nonnullis mss., moveantur. Ne autem sensus maneat suspensus, magis placuit moveatur ex Vat. Hisp. et Isid. Mox, pro quæstiones Vat. collect. 11 habet suggestiones.

^m Vat. Hisp. et Isid., inimicum.

ⁿ Editi ante Quesn., ad carnalium disceptationum bella provocemur. Exemplar Sighardi et mss. collect. 24 omittunt ad carnalium disceptationum. Mox Quesnellus, reparata disputatione. Secuti sumus lectionem cod. Vindebon. Hisp. et mss. collect. 21.

^o Cod. Grimæ. transiit quinque subsequentes voces librarii saltu ad utrum Eutyches ad utrum perverse; ubi editi cum mss. collect. 24 pro perverse habent impie. Hic autem notandum est Leonem noluisse in disputationem adduci vel fidem quam ipse contra Eutychem desinerat, vel Judicium Dioscori, sive Pseudoephesinum adversus S. Flavianum, quod jam antea irritum declaraverat. De solis lapsis qui reconciliationem petebant agendum credidit, ut ^p peteret quorum precibus et qualiter annuendum; et in hanc rem legatos Constantinopolim die 9 Junii direxit.

^q Exemplar Sighardi et codd. collect. 24 omittunt tenenda.

^r Vat. Hisp. et Isid. ac mss. collect. 11 et 21, sed eorum precibus qualiter sit annuendum, quibus affines sunt editiones ante Quesnellum ac exemplar Sighardi, in quibus tantum deletur sit.

^s Idem codd., de colligenda synodo. Cur responsum quoad synodum legatorum instructioni remisit, diximus annot. 7 (Col. 909, n. d) in epist. 78. ^t In Vindebon. Hisp. erronee omittitur Deo. Hunc defectum supplevit auctor collect. Vat. Hisp., scribens, annuente Christo, et inde hæc lectio in Vat. Isid. aliosque similes codices manavit.

^u Ita cum editis omnes nostri codices. Quesnellus in margine. Al., viii kal.

EPISTOLA • LXXXIII.

b AD EUMDEM MARCIANUM.

• SYNOPSIS. — I. Pro patefacta Anatolii fide, Eutyche represso, revocatis episcopis, reductis in urbem S. Flaviani reliquiis, gratulatur. — II. Legatos se mittere pro reconciliandis lapsis episcopis. Concilio convocando opportunum tempus non esse.

1046 LEO EPISCOPO MARCIANO AUGUSTO.

CAP. I. — Multam mihi fiduciam d scribendi ad clementiam vestram, et litteræ vestræ, quas veneranter accepi, et • coepiscopi mei revertentes a Constantinopoli præbuerunt, non sola assertionem verborum, sed ipsis jam † operum effectibus demonstrantes, ad defensionem catholicæ fidei divinum in vobis vigere præsidium. Quo utique non solum Ecclesiæ status, sed etiam vestri robor munitur imperii: ut merito ‡ ejus expectetis protectionem, cujus colitis veritatem, gloriosissime imperator. Nam ut et fratris mei Anatolii citius manifestaretur integritas, et olim damnati erroris b redivivus assertor locum in Christi Ecclesia non haberet: ut catholici episcopi, quos nuper hæreticorum persecutio depravare non potuit, ab injustis revocarentur exsiliis; utque reliquiis beatæ memoriæ Flaviani digno honore susceptis, impietatem suam † condemnator ejus agnosceret: vestræ virtutis titulus †, vestræ pietatis est fructus. Cui confido etiam aliarum insignia accumulanda palmarum: ut sicut Constantinopolitana Ecclesia, recepta apostolicæ fidei libertate, lætatur, ita omnes regni vestri provinciæ emundatas † se esse a diabolici dogmatis contagio gloriantur. Ut ergo præcedentibus † litteris indicavi, fratres meos † Lucentium episcopum et Basilium presbyterum, qui sollicitudinis meæ partes possint implere, direxi: favori eos pietatis vestræ in omnibus quæ

• Al. 63. Quæ autem antea 83 erat, nunc 108. Scripta 9 Junii an. 451.

b Existit in mss. collect. Hisp. Isid. 11, 12, 48, 19 et 21 usque ad 24, ac in exemplo Sighardi.

c In Hisp. hic titulus cum editis ante Quesn. exhibetur: *Ubi inter cætera pro defensione fidei catholica gratulatur.*

d Quesnellus, *rescribendi*, ut in nostris mss. collect. 21. Ex Ratisp. utrisque Hisp. Vat. Isid. aliisque codicibus anteriorum editionum lectionem revocavimus.

e Cum hi Leonis legati Constantinopoli in Urbem reduces novas imperatoris litteras ad eundem pontificem attulerint, quibus nunc respondet, paulo ante hoc tempus Romam pervenisse noscuntur.

f Ms. Ratisp. delet *operum*.

g Idem codex, *expectatis*. Mox editi ante Quesn., nullus tum ejus tum nostris mss. suffragantibus, *cujus colitis religionem et veritatem*.

h Vat. Hisp. et Isid., *qui redivivus affertur, locum, etc.*

i Idem codd., *condemnatus agnosceret*.

j Vindebon. Hisp. delet *se*. Ratisp. et Sighardus delent *esse*. Mox, *contagione in sex nostris codicibus*.

k Intelligentur epist. 78 et 82.

l Ratisp. hic habet *Lucentium*, in tribus autem sequentibus epistolis *Lucentem*; quemadmodum hæc in epistola præferunt etiam utrique Hisp. Vat. Isid., alius Vat. collect. 11 et exemplar Sighardi; sed in aliis litteris habent *Lucentium*.

A sunt agenda commendans. Nam cum et 1047 fratris mei Anatolii scriptis, et nostrorum sermone cognoverim multos de his qui apud Ephesum Dioscorigi factione compulsi detestabilibus statutis a ponitendum præbuere consensum, inconstantia suæ veniam postulare, et communionem catholicam per satisfactionem correctionis expetere, non fuit talium negligenda conversio, qui non proprio sensu, sed o improbi præsumptoris impulsu in hæc incidisse noscuntur, in quibus liberum non habuerant iudicium.

CAP. II. — Ne p igitur vel resipiscentium desideria mora longior fatigaret, vel incuriosa facilitas temere aliquos ac sine discretione susciperet, injunctum est ab apostolica sede directis, ut in consortium q suæ deliberationis adscito Constantinopolitanæ urbis antistite, et pestilentia contagia non admittantur, et sanitatis remedia non negentur. Quæ industria in omnibus quæ nequiter gesta sunt emendandis, celerem juvante Domino consequetur effectum, si reparatibni pacis ecclesiasticæ opem suam vestra pietas dignetur adungere: ut r vobis ita regnantibus, et Dei regnum intra vos habere mereamini, et catholicam fidem nulla falsitas violet, nulla hæresis inquietet; nec cuiquam liceat doctrinam evangelicam deserere, et sacerdotali honore gaudere. Synodum vero fieri, ut meminit clementia vestra, etiam ipsi poposcimus. Sed sacerdotes provinciarum omnium congregari præsentis temporis necessitas nulla ratione permittit s quoniam illæ provinciæ, de quibus maxime sunt evocandi, t inquietatæ bello ab Ecclesiis suis eos non patiuntur abscedere. Unde opportuniori tempori, u propitiante Domino, cum firmior fuerit restituta securitas, jubet vestra clementia reservari. De qua re plenius

m Vat. Hisp. ac Isid. et alius collect. 11 cum Vindebon. Hisp. omittunt *cum*; sed illi, non autem Vindebon. postea pro *cognoverim* emendarunt *recognovi*, vel *cognovi*.

n Editi antiquiores, *præbuere consensum penitendo*. Quesnellus emendavit ex Grimanico tribuque aliis codicibus, quibus addi possunt octo nostri ac exemplum Sighardi.

o Editi anteriores Quesn. cum mss. collect. 24, *impii*.

p Ratisp. Vindebon. Hisp. et mss. collect. 11 ac 24 cum Sighardo, *Ne itaque*.

q Codd. collect. 21 omittunt *suæ*. Dein, *adscito* ex Ratisp. et duobus aliis codd. magis placuit quam in Vulg., *accito*; Constantinopolitanum enim antistitem legatis adjunctum innuit. Postea in Vindebon. Hisp., *Constantinopolitanæ antistite*; correctum in Vat. Hisp. et Isid., *Constantinopolitano episcopo*.

r Editi ante Quesn. cum mss. collect. 24, *vobis in terra regnantibus*.

s Editi antiquiores cum Vat. Hisp. Isid. et mss. collect. 11, 21 et 24 atque Sighardo, *inquietante bello*. Quesnellus cum nostro Vindebon. Hisp., *inquietata bellorum*. Ratisponensis lectionem prætulimus. Inducatur bellum quod Attila hoc anno adversus Valentinianum commoverat, unde Occidentis provinciæ perturbatæ fuerunt.

t Ratisp. et codd. collect. 24 cum Sighardo, *propitiato Domino*.

inter cætera apud pietatem vestram poterunt allegare quos misi. Data ^a v idus Junii, Adelfo viro clarissimo consule.

1048 EPISTOLA ^b LXXXIV.

^c AD PULCHERIAM AUGUSTAM.

SYNOPSIS. — I. *Legatos mittit qui cum lapsis summa prudentia et moderatione agant.* — II. *Extra unitatem fieri qui naturam nostram in Christo negat.* — III. *Rogat ut Eutyches ad longinquiora transferatur, ejusque monasterio catholicus præficiatur.*

LEO episcopus PULCHERIE Augustæ.

CAP. I. — Religiosam pietatis vestræ sollicitudinem, qua universo mundo, Deo inspirante, consulitis, crebrioribus alloquiis incitare præsumo, ut operum ^d vestrorum profectum necessaria perfectio subsequatur; ac sicut de statu Constantinopolitanæ Ecclesiæ gratulamur, cujus et sacerdos et populus catholicæ puritatis fidem jam tenere cognoscitur, ita etiam aliorum concurs nobiscum sit de Verbi incarnatione confessio. Unde quod facturum me aliis litteris indicaveram, Lucentium episcopum, et Basilium presbyterum fratres meos dirigere ^e properavi, qui dispositiones meas, fratris mei Anatolii devotione sociala, secundum eas quas acceperunt regulas exsequantur, gloriosissima Augusta. Sicut enim prædicti episcopi scriptis et clericorum ejus suggestione patefactum est, multa sunt quæ indulgentius sunt curanda, multa quæ justius ^f coercenda: ut in causa tantæ perturbationis, nec districtio sit nimis aspera, nec remissio parum cauta; cum aliud satisfaciendum, aliud pertinacibus debeat.

CAP. II. — Offeritur ergo pietati vestræ digna materia, 1049 quæ placitam ^g Domino curam sancti cordis exerceat, et præcedentium meritorum coronas etiam de præsentis erroris abolitione multiplicet. Sicut enim Nestoriana impietas, ita et Eutychiana blasphemia ^h ab omnium est catholicorum eliminanda consortio. Quia tam impium est, consempternam et consubstantialem Patri Filii Deitatem, etiam ex utero Virginis matris partu editam negare corporeo, quam unam in Dei Filio post incarnationis sacramentum affirmare naturam: ut scilicet aut humanitas ejus refutetur aut Deitas: cum ⁱ unitione utrius-

que essentiæ, nec altera sit in alteram versa, nec assumpta in assumente finita; sed et Verbi incommutabilitas, et carnis atque animæ veritas maneant inseparabiliter in unitate personæ. Quod qui testificante lege, credentibus patriarchis, annuntiantibus i prophetis, prædicante Evangelio, docentibus apostolis, et toto mundo confitente non credunt, extra sacramentum corporis Christi, extra unitatem sunt nominis Christiani.

CAP. III. — Quorum sicut ruinam dolemus, ita perfidiam detestamur. Ut autem circa talium personarum sincerum servetur ubique iudicium, et aliud correctis, aliud pertinacibus rependatur, vestra pietas nostros, qui ab apostolica sede sunt missi, fovere dignetur; eorumque omnes quas injunximus adjuvet actiones; quo citius ac facilius, auxiliante Domino, quæ ad vestram gloriam et ad totius Ecclesiæ pacem proficiant exsequantur. De Eutyche autem totius scandali et pravitatis auctore, hoc clementia vestra præcipiat, ut ab eo loco qui Constantinopolitanæ urbi nimis vicinus est, longius transferatur: ne frequentioribus solatiis eorum quos ad impietatem suam traxit utatur. Monasterio quoque ipsius, cui perniciose indigneque præsedet, catholicum abbatem jubete præponi, qui illam servorum Dei congregationem et a pravo dogmate liberare, et institutis veritatis possit 1050 imbueret. Data ^k v idus Junii, Adelfo viro clarissimo consule.

EPISTOLA ^l LXXXV

^m AD ANATOLIUM EPISCOPUM CONSTANTINOPOLITANUM.

SYNOPSIS. — I. *Ut qui hæreticorum erroribus metu, non voluntate implicati sunt, per satisfactionem et non dubiam professionem suscipiantur.* — II. *Principes hæreticorum sibi reservat discutiendos; eorum nomina ad altare interim recitari vetat.* — III. *De communitario ei respondet; ad sollicitudinem hortatur; cuncta sibi referri postulat.*

LEO episcopus ANATOLIO episcopo.

CAP. I. — Licet sperem dilectionem tuam ad omne opus bonum esse devotam, ut tamen efficacior tua fieri possit industria, necessarium ⁿ et congruum fuit fratres meos Lucentium episcopum, et Basilium presbyterum, ut promisimus, destinare; quibus tua dilectio societetur, ut nihil in his quæ ad universalis Ecclesiæ statum pertinent, aut dubie agatur aut

^a Retinuimus diem editorum ante Quesn., quippe qui non solum legitur in exemplo Sicardi, et in mss. collect. 12 et 24, verum etiam in præstantissimo Ratisp. et in Vindebon. Hisp. Quesnellus ex Grim. et noster Vat. collect. 11, vii idus. Vat. Hisp. et Isid., vi idus. Mss. duo collect. 21, idus, ubi numeralis nota collectoris vel librarii errore ommissa fuit.

^b Alias 64. Quæ autem antea 81 erat, nunc 111. Scripta 9 Junii an. 451.

^c Est in mss. collect. 12, 18 et 19.

^d Cod. Ratisp., *nostrorum*.

^e Vulgati ante Quesn. male, *præparavi*.

^f Cod. Grim., *inquirenda*.

^g Ratisp., *Deo*.

^h Idem Ratisp., *ab omni catholicorum est abominanda consortio*.

ⁱ Idem codex, *unione*.

^j Vulgati, *annuentibus*. Melior trium nostrorum codicum lectio.

^k Quesnellus ex Grimnico, vii idus. Cæteri editi cum codd. collect. 12, *idibus*. Ratisponensem sequimur, qui in quatuor epistolis per eosdem legatos transmissis eundem diem more Leonis constanter præfert.

^l Alias 65. Quæ autem antea 85 erat, nunc 112. Scripta 19 Junii an. 451.

^m Exstat hæc epistola in iisdem mss. in quibus superior 83.

ⁿ In Hispanica hic titulus legitur: *De his qui in hæreticorum erroribus metu, non voluntate implicantur, ut per satisfactionem in Ecclesia suscipiantur, et ut hæreticorum nomina ad altare non recitentur*.

^o Apud Ratramnum lib. iv contra Græcos tow. I Spicil. Acher. pag. 109, et *commodum fuit*.

segniter cum, a residentibus vobis, quibus executionem nostræ dispositionis injunximus, ea possint agi cuncta moderatione, ut nec benevolentiam partes nec justitia negligantur, sed absque personarum acceptione divinum in omnibus **1051** iudicium cogitur. b Quod ut recta observantia valeat custodiri, catholicæ primitivæ fidei servetur integritas; et quia per omnia angusta et ardua via est, quæ ducit ad vitam (Matth. vii, 14); neque in sinistram neque c ad dexteram ab ejus tramite devietur. Et quia evangelica et apostolica fides omnes expugnat errores, et ab uno latere Nestorium dejicit, ab alio Eutychen et participes ejus elidit hanc regulam mementote servandam, ut quicumque in illa synodo, quæ nomen synodi nec habere d poterit nec meretur, et in qua malevolentiam suam Dioscorus, e imperitiam B autem Juvenalis ostendit, dolent, ut dilectionis tuæ relatione comperimus, se metu victos et terrore superatos ad consensus celestissimi iudicii potuisse compelli, et communionem catholicam obtinere desiderant, satisfactioni eorum pax fraterna præstetur; ita ut non dubiis professionibus Eutychen cum suo dogmate, cumque consortibus suis anathematis exsecratione condemnent.

CAP. II.—De his autem qui in hac causa graviter peccaverunt, et ob hoc superiores sibi locum in eadem infelici synodo vindicant, ut f humilliorum fratrum simplicitatem arrogantæ suæ præjudiciis aggravarent, si forte revispicunt, g et a facti sui defensione cessantes, in condemnationem proprii convertuntur erroris; horum si satisfactio talis accedit quæ non refutanda videatur, maturioribus apostolicæ sedis consiliis reservetur, ut examinatis omnibus atque præpensis, de ipsis eorum actionibus quid constitui

a Ita cum anterioribus vulgatis codex Ratisp. utriusque Hisp. Vat. Isid. Ratramnus, Sichardus alique nostri veteres libri, exceptis duobus collect. 21, qui omittunt vobis. Quesnellus, residentibus his, ex cod. Grimano. Laudat etiam Trecopith. ac duos Thuanens; ex quibus duo sunt collectionis 5. At in hac collectione hæc epistola non invenitur; et si quidem existat in his duobus codicibus, additamentum profecto est quod ad hanc collectionem non pertinet: unde in Thuanens ipsius tabula ab eodem Quesnelo edita, quæ omnia ejus collectionis documenta recenset, nequaquam apparet. Notat porro idem Quesnellus in marginali postilla, improbens nostram lectionem, residentibus vobis, his verbis: c Quasi Leo dispositionis suæ executionem episcopo Constantiopolitano injunxisset Romanus. d Sed Anatolium hac in re delegatum, seu legatis specialiter adjunctum ostendunt verba paulo ante præmissa quibus tua dilectio societur; et in ep. 83, c. 2: Injunctum est ab apostolica sede directis, ut in consortium suæ deliberationis ascito Constantiopolitanæ urbis antistite, etc. Executionem autem pontificæ dispositionis eidem injunctam ostendunt sequentia capituli tertii: Annitere itaque, ut.... fideliter et efficaciter... exsequaris. Paulo post apud Ratramnum, et in tribus codd., ea possint agi cuncta cum moderatione.

b Quæ ut recta observantia valeant custodiri in Ratisp. cod. legitur. V. t. Hisp. et Isid. ac mss. collect. 11, Quod ut... valeant custodire.

c Ratisp. cum duobus aliis codd., Vat. in dexteram.

d Editi ante Quos. cum exemplo Sichardi, potuit, Ratisp., potuerit.

A debeat æstimatur. Neque prius in Ecclesia, cui te Dominus voluit presidere, cujusquam talium, ut h ante jam scripsimus, nomen ad altare recitetur, quam quid de eis constitui debeat rerum processus ostendat.

CAP. III.—De commonitorio vero, a clericis dilectionis tuæ nobis oblato, necessarium non fuit epistolis quid videretur inserere cum sufficeret legatis cuncta committi, quorum sermone ex omnibus diligentius instrueris. Annitere itaque, frater charissime, et quæ Ecclesiæ Dei congruunt, fideliter et efficaciter **1052** cum his fratribus, i quos tantæ rei idoneos auctores elegimus, exsequaris; præsertim cum i ipsa vos causæ ratio, spesque divini auxilii cohortentur, et clementissimorum principum tam sancta sit fides, tam religiosa devotio, ut in eis non solum Christianum, sed etiam sacerdotalem experiamur k affectum. Qui utique pro ea pietate qua se esse Dei famulos gloriantur, omnes suggestiones vestras fidei catholicæ profuturas, dignanter accipiant, ut ipsorum quoque l opere et pax Christiana reparari, et error impius possit aboleri. Ac si de aliquibus amplius fuerit deliberandum, celeriter ad nos relatio dirigatur: ut pertractata qualitate m causarum, nostra, quid observari debeat, sollicitudo constituat. Data n v idus Junii, Adelfio viro clarissimo consule.

EPISTOLA o LXXXVI.

P AD JULIANUM CORNENSEM EPISCOPIUM.

SYNOPSIS.—Pro communi amicitia et Ecclesiæ bono sollicitudinem Juliani legatorum suorum curæ junqui postulat ad reliquias hæreticorum extinguendas.

LEO JULIANO episcopo.

Quam gratum mihi semper est epistolas tuæ di-

e Vindebon. Hisp., inertiam. Vat. Hisp., mæstitiam. Ratramnus cum Vat. Isid. et alio collect. 11, industriam.

f Vat. Hisp. et Isid. cum Ratramno et mss. collect. 11 ac 21, humilitiam.

g Vat. Isid., et facti sui defensionem cassantes. Paulo post apud Ratramnum, accedat.

h Vat. Hisp. et Isid., ad te jam scripsimus, nimirum epistola 30.

i Lectionem vulgatorum ante Quesnellum restitimus auctoritate Ratisp. exempli Sichardiani, et codicum collect. 12 et 24. Accedit Vindebon. Hisp., in quo solum errore amanuensis constanter ei pro quos tantæ rei scriptum fuit. In Vat. Hisp. et Isid. emendatum arbitrio primi scriptoris, constanter quos idoneos; sed in Vat. Hisp. voci constanter subjiciuntur puncta, quæ hanc vocem delendam indicant. Quesnellus cum uno nostro Vat. collect. 21, quos tantæ curæ idoneos.

j Ratisp. Vat. Hisp. ac Isid. addunt et Paulo post Vindebon. Hisp., cohortetur.

k Vat. Hisp. et Isid., effectum.

l Quesnellus in margine. Alias, ope.

m Vat. Hisp. Isid. et mss. collect. 11 ac 21, horum, nostra.

n Sic Ratisp. et mss. collect. 12 ac 24, cum Sichardo. Quesnellus, vii idus. Vindebon., vi idus. In Vat. Hisp. et alio collect. 11 erronee vi idus Januarii. Codd. collect. 21, idus Junii.

o Al. 66. Quæ autem antea 86 erat, nunc 115. Scripta 9 Junii an. 451.

p Editi fuit a Quesnelo ex ms. Grim. collect. 18. Relegimus cum Ratisp. collect. 19.

lectionis accipere, tam etiam nostra ad te congruum A est scripta deferri, præsertim cum hoc non pro amicitia tantum communi, sed multo magis pro statu universalis Ecclesiæ faciamus. Uade per fratres nostros Lucentium episcopum, et Basillum presbyterum, quos Constantinopolim ^a indicaveramus nos esse missuros, 1053 debitum reddo colloquium, admonens ut studium diligentæ tuæ ^b eisdem in omnibus sociare digneris; ut reliquæ scandalorum, si quæ adhuc supersunt, sagaciter auferantur. Quamvis enim ubique jam catholicæ fidei lumen eluceat, et, quod est validissimum, Christianorum principum divinis auctoritatibus corda famulentur: quædam tamen sunt quæ ita Ephesinus ille turbo confudit, ut magno moderamine sit agendum, ne mala dissensionum quæ inde sunt orta permaneant. Quid itaque B legatis nostris injunctum atque commissum sit, ipsorum insinuatione cognosces, eam mihi atque illis impensurus affectum, ut quæcumque ipsis mandata sunt, dilectionis tuæ studio et sollicitudine sociata, adjuvante Domino ^c, perveniant ad eum quem optamus effectum. Data ^d v idus Junii, Adelfio viro clarissimo consule.

^a Nimirum epist. 81.

^b Sic melius ex Ratisp. quam apud Quesnellum ex Griman., eisdem hominibus. Idem tamen Ratisp. omittit tuæ.

^c Ratisp., Deo.

^d Sic Ratisp. ut in tribus aliis epistolis antecedentibus, quæ simul transmissæ eodem die Leonino C more notantur. Quesnel. ex Grim., vi idus.

^e Al. 67. Quæ autem antea 87 erat, nunc 111. Scripta 19 Junii an. 451.

^f Exstat in mss. collect. 12 et 18 ac in præstantissimo Vat. 1322, ex quo millenariam ætatem præferente nonnulla emendavimus.

^g Editi, longinquo. Emendavimus ex laudato Vat.

1054 EPISTOLA LXXXVII.

ⁱ AD ANATOLIUM EPISCOPUM CP.

SYNOPSIS. — *Ei commendat Basillum et Joannem presbyteros, qui hæresis accusati Romam venerant rationem fidei suæ reddituri.*

LEO EPISCOPUS ANATOLIO confratri episcopo Constantinopolitano.

Ad declinandam erroris maculam, qua nonnullos aut Nestoriana impietas, aut Eutyehiana labefactavit insania, laudabilem curam filii nostri Basillius et Joannes presbyteri suæ æstimationis habuerunt: ut inter compugnanti dogmata falsitatis vera catholicæ fidei pace gauderent. Siquidem ^h longinquæ peregrinationis labore suscepto, sensum cordis sui in apostolica sede ⁱ patefecerunt, damnantes utramque hæresim, quarum supra fecimus mentionem, et de incarnatione Domini nostri Jesu Christi non aliud recipientes, quam quod, Instruente sancto Spiritu, et didicimus, et docemus. Per hos ergo, frater charissime, cum testimonio nostro ad propria revertentes, dilectioni tuæ nostra scripta direximus, fidenter ^j hortantes ut qui gratia apostolicæ communionis ornantur, etiam tuo favore per omnia se gaudeant adjuvari. Data ^k decimo tertio kalendas Julii, Adelfio viro clarissimo consule.

^h Ita melius codd. collect. 12, cum antiquioribus editis. Quesnellus, patefecerunt.

ⁱ Sic non solum Grim., sed etiam antiquissimus Vat. Quesnellus cum editis et mss. collect. 12, orantes, ut qui. In Grimanico tamen pro qui habetor quia.

^j Laudatus cod. Vat., xviii kal. Junias. In hoc autem mss. librarium pro Julias perperam scripsisse Junias suspicamus, cum in epistola 89 certissimo errore Junias pro Julias pariter scripserit. Dies vero pari lapsui tribui nequit: facilius enim ab exscriptoribus erratur omitendo v quam inserendo. At codicum aliorum duarum collectionum 12 et 18 auctoritatem hæc deserendam putavimus.

ADMONITIO

in epistolam sequentem, et in cæteras inferius offerendas, quæ agunt de Paschate anni 455.

1. Quæstio jamdiu ante agitata circa Pascha anni 444, sollicitum Leonem effecit, ut maturius scriberet circa diem Paschatis ann. 455, in quo Romanorum et Alexandrinorum cyclos dissidere non ignorabat. Hinc jam inde ab an. 451, quo sequens epistola scripta fuit, in hanc diem unanimi consensu statuerant studium intendit. Novem præterea ejusdem pontificis epistolas subsequentibus annis in eandem rem exaratas habemus, præter alias non paucas, quæ desiderantur; et unam Proterii Alexandrini ad eundem pontificem, quas suis locis dabimus.

2. Ex laterculo Paschali Theophili Alexandrini annorum centum, quod ex cyclis quinque decemnoventibus, et annis quinque constabat, Pascha an. 455 affigebatur viii kal. Maias. Ex cyclo autem Latinorum annorum LXXXIV ascribatur xv kal. ejusdem mensis, ac propterea octo dierum discrimen intercedebat. Hoc autem discrimen oriebatur ex lunæ saltibus, quos Latini crebriores, Alexandrini autem rariores admittebant. Cum enim Alexandrini ex suo cyclo decemnoventi lunæ saltus, quibus ætati lunæ una dies per saltum augetur, decimo nono quoque anno astruerent, Latini vero ex suo cyclo annorum LXXXIV usque ad emendationem Prosperi eos saltus admitterent quovis anno duodecimo, post emendationem autem Prosperi singulis quatuordecim annis: ætas lunæ, ex qua paschalis dies decernitur, apud Romanos ob crebriores quam apud Alexandrinos saltus anno 455 triduo crescebat, adeo ut quæ Alexandrinis eo anno xv kal. Maii die Dominico erat luna 14, Romanis esset luna 17. Cum vero luna 14 nequæat celebrari Pascha, ac eum Hebræis conveniamus, hinc Alexandrini in Dominicam sequentem viii kal. Maii Pascha protrahere cogebantur. Apud Latinos vero cum eo die xv kal. Maias esset luna 17, nihil prohibebat quin Pascha eo die celebrarent: plura autem obstabat ne cum Alexandrinis illud festum transferrent in diem viii kal. Maias.

3. Primum hoc die ipsis erat lunæ ætas 24, quo si celebrassent Pascha, excessissent bifido extremum lunæ ætatis limitem, qui penes ipsos erat luna 22. Deinde excessissent præterea triduo limitem ultimum Dominicarum paschalium, qui ipsis erat xi kal. Maias. Quoad hos quidem Dominicarum paschalium limites anno 444 res conciliata est, eo quod persuasum Leoni fuit sufficere, si eum limitem xi kal. Maias Passionis dies

nequaquam excederet: quo factum est ut, servato hoc limite, in quem tum incurrit dies Passionis, Pascha etiam a Latinis Alexandrinorum calculum secutus eo anno celebratum fuerit biduo post, id est ix kal. Maii. Sed hæc conciliandi ratio nihil proderat in quæstione de Paschate anni 455, quo non solum biduum, sed triduum paschali die prorogato, ipse dies Passionis eum limitem ultimum præteribat. Putabant tandem Latini in Alexandrinorum rationem Pascha celebratum iri mense secundo, cum ex lege primo mense celebrandum sit; primum enim mensem a die æquinoctii 21 Martii ad diem 21 Aprilis computasse videntur.

4. Multi Alexandrini adversus hæc Latinorum objecta protulerunt. Sed cum semper disputaverint in hypothesis quod vii kal. Maii esset luna 14, nec umquam, saltem ex monumentis quæ supersunt, erroris convicerint Latinos, dum ea die diversam ætatem lunæ tribuebant, nec quidquam attigerint de lunæ saltibus diversis, ex quibus diversa lunæ ætas proficiscitur (in quo si persuasissent Latinos errare, proculdubio obtinissent eorumdem assensum: neque enim hi luna solum 14, verum etiam 15 Pascha celebrare ex suis regulis vetabantur), nihil mirum si S. Leo se Alexandrinorum rationibus non convictum prodidit, et solum studio unitatis ac pacis, Pascha in ipsorum sententiam indixit. Hæc paucis præmonuisse satis sit, ut ea quæ in epistolis de hac controversia exhibendis indicantur, intelligi queant. Aliis nonnulla, ubi opus fuerit, in annotationibus subjiciuntur. Hanc autem admonitionem sequenti epistolæ præliximus, eo quod prima sit quæ de hac controversia paschali indicium præbet.

1057 EPISTOLA a LXXXVIII.

b AD PASCHASINUM EPISCOPUM LYLIBÆTANUM.

SYNOPSIS. — I. Mittit ad Paschasinum celebrem suam ad Flavianum CP. epistolam, qua legatus in synodo futurus instruetur. — II. Duplicem in Christo asserit naturam adversus Eutychem. — III. Testimonia SS. Patrum de incarnatione Domini mittit, nuntiaturque Orientalis diocesis episcopos subscripsisse eidem epistolæ ad Flavianum. — De Paschate anno 455 diligentius inquiri postulat.

c LEO EPISCOPUS PASCHASINO EPISCOPO LYLIBÆTANO.

CAP. I. — Quamvis non dubitem fraternitati tuæ omnem originem scandalorum, quæ de incarnatione Domini nostri Jesu Christi in Orientalibus Ecclesiis commota sunt, ad plenum esse comperta, tamen ne quid forte sollicitudinem tuam latere potuisset, epistolam nostram, quam adsanctæ memoriæ Flavianum de hac re plenissimam misimus, quamque Ecclesia universalis amplectitur, diligentius tibi recensendam cognoscendamque direxi: ut intelligens qua 1058 plenitudine totius hujus erroris impietas, d Deo adjuvante, destructa sit, ipse quoque eundem spiritum pro tuo in Deum amore suscipias, sciasque penitus detestandos Qui secundum Eutychem impietatem atque demerentiam in Domino nostro unigenito Filio Dei suscipientis in se reparationem salutis humanæ, dicere ausi sunt duas non esse naturas, hoc est perfectæ Divinitatis et perfectæ humanitatis; et putant quod possint nostram diligentiam fallere, cum aiunt e se unam Verbi naturam credere incarnatam; cum utique f Verbo Dei in Divinitate Patris, et sua, et Spiritus sancti, una natura sit; suscepta autem veritate carnis

A nostræ illi inconvertibili substantiæ nostram quoque unitam esse naturam: nam nec incarnatio dici posset, nisi caro susciperetur a Verbo. Quæ susceptio tanta et talis unitio est, ut a carne animata, non solum in partu beatæ Virginis, sed etiam in conceptu nulla Divinitatis sit credenda divisio: quoniam in unitate personæ Divinitas atque humanitas et conceptu Virginis convenit et partu.

CAP. II. — Abominanda ergo est e in Eutyche impietas, quæ olim a Patribus in præcedentibus hæreticis damnata atque destructa h est; quod huic stultissimo homini prodesse debuerat: ut quod non poterat sensu apprehendere, i vel præcedenti caveret exemplo, ne salutis nostræ singulare sacramentum veritatem carnis humanæ in Christo Domino nostro negando vacuaret. Quoniam 1059 si vera et perfecta in illo humanitatis natura non est, nulla est nostra susceptio; et totum quod credimus, quod docemus, secundum ipsius impietatem vanitas est atque mendacium. Sed quia nec mentitur veritas, nec passibilis est Divinitas, manet in Deo Verbo utraque substantia in una persona, et ita Salvatorem suum Ecclesia constitetur, ut eum et Divinitate impassibilem, et carne passibilem fateatur, dicente Apostolo: *Etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, sed vivit ex virtute Dei* (II Cor. XIII, 4).

CAP. III. — Ut autem in omnibus plenius tua sit instructa dilectio, sanctorum Patrum nostrorum, de sacramento incarnationis Domini quid senserint, et quid Ecclesiis prædicaverint, ut evidenter agnosceres, aliqua ad dilectionem tuam j scripta transmisi,

a Al. 68. Quæ autem antea 88 erat, nunc 117, Scripta 24 Junii an. 452.

b Hanc epistolam, quam ex ms. Grim. collect. 18 Quesnellus edidit, contulimus cum ms. Ratisp. collect. 19.

c Hanc inscriptionem exegimus ad ms. Ratisp. Quesnellus ex Grim., *Leo Paschasino episcopo*.

d Voces *Deo adjuvante* desunt in ms. Ratisp.

e Eutychemi scilicet hac formula se posse fallere putabant catholicos, eo quod eundem a Cyrillo usurpatam ingererent. At Cyrillus ita unam naturam Verbi incarnatam dixit, ut divinæ humanæque naturæ distinctionem pluribus in locis professus earum unionem hypostaticam in incarnatione adversus Nestorianos astrueret, uti Petavius late ostendit lib. IV de Incarn. cap. 7 et seqq., quo quidem catholico sensu hæc locutio a nonnullis catholicis, et a synodo v recepta fuit. Eutychemi vero ita unam naturam

Verbi dicebant incarnatam, ut duarum naturarum distinctionem tollentes, humanam a divina absorptam traderent, et hac ratione *veritatem carnis humanæ in Christo Domino nostro negando vacuarent*; quem hæreticum sensum Leo capite sequenti delegit atque perstringit.

f Codex Ratisp., *Verbi Dei in Deitate*; et deinceps, *Deitatis sit credenda*; et mox, *Deitas atque humanitas*, et similiter in sequentibus.

g Sic ex Ratisp. Concinit cum sequentibus, *in præcedentibus hæreticis*. Quesnellus ex Grim., *Eutychemi*.

h Verbum est ex Ratisp. supplevimus.

i Apud Quesn., *id præcedenti caveret exemplo*; nec salutis nostræ, etc. Melior visa est lectio cod. Ratisp. Vel pro saltem passim usurpatur.

j Indicat testimonia sanctorum Patrum quæ in Græcis exemplaribus Chalcedonensis concilii ante gesta epistolæ 28 Leonis ad Flavianum subjecta inve-

quæ nostri quoque apud Constantinopolim cum mea A
epistola allegarunt. ^a Et totam Constantinopolitanam
Ecclesiam cum monasteriis omnibus et multis epis-
copis noveris præbuisse consensum, et subscriptio-
nibus suis Nestorium atque Eutychem cum suis ana-
thematizasse dogmatibus. Noveris etiam proxime me
epistolam Constantinopolitani episcopi accepisse,
quæ refert Antiochenum episcopum missis per pro-
vincias suas tractoriis ^b universos episcopos et epi-
stolæ meæ præbuisse consensum, et Nestorium et
Eutychem pari subscriptione damnasse.

CAP. IV. — Illud quoque curæ tuæ credimus in-
jungendum, ut quia ratio paschalis festi experientiam
tuam non latet, de eo quod in Theophili ^c annota-
tione invenimus, quodque nos permovet, diligentius
^d inquiras illic, atque pertractes cum his qui possunt B
supputationis et regulæ istius habere peritiam: qua-
liter quærti ^e anni futuri Dominicæ resurrectionis
dies sit tenendus. Nam cum venturum Pascha ^f pro-
pitiō Deo, decimo kalendarum aprilium die sit tenen-
dum, **1060** sequenti ^g autem pridie idus April.
Tertio ^h pridie nonas Aprilis; quarto sanctæ memoriæ
Theophilus ⁱ kalendas Maii constituit observandum:
quod ^j regula ecclesiastica penitus invenimus alien-
num; in nostris autem paschalibus ^k cyclis, quod
bene nosse dignaris, decimo quinto kalend. Maii
ejusdem anni Pascha celebrandum esse sit scriptum.
Et ideo, ut ^l nobis omnibus ambiguitas auferatur,
cum peritis quibusque diligentius hoc tua sollicitudo
pertractet, ut in futurum hujusmodi caveamus erro-
rem. Data octavo kalend. Julii, Adelfio viro clarissimo C
consule.

niantur; qua de re plura in fine admonitionis ad
eamdem epistolam 28. *Nostris*, quos hic nominat,
sunt ii legati qui in Anatolii causa Constantinopolim
missi jam redierant.

^a Quesnellus in margine. Forte, cui, vel ei.

^b Idem Quesn. in margine: Forte, ad universos,
vel aliquid aliud deesse videtur. Hac de re in concilio
Chalcedonensi actione de Photio Tyri Eustathius
Beryti dixit: *Cum pauci Constantinopoli convenissent*
(sub finem anni 450), *missa est epistola almi archiepi-
scopi Leonis tii qui ubique essent metropolitibus et sub-
scripta est.* Confer aliud Leonis testimonium in fine
epistolæ 91.

^c Annotatio Theophili idem est ac laterculum Pas-
chale annorum centum ab eodem digestum, de quo
vide annot. 8 (*Col. 1056, n. 1*) in epist. 121.

^d Sic ms. Ratisp. Quesnellus, *requiras*. Particula
illic ad annotationem seu laterculum Theophili refe-
renda videtur, in quo de die Paschatis cum peritis
ejus supputationis diligenter inquirere jubet.

^e Id est, an. 455.

^f Anno 452, die 23 Martii.

^g Anno 45, die 12 April.

^h Anno 454, 4 April.

ⁱ Anno 455, Pascha; secundum Alexand. 24 April.,
sec. Rom. 17.

^j Id est a regulis paschalibus Latinorum, de qui-
bus in præmissa admonitione, num. 3.

^k Non unum, sed plures paschales cyclos annorum
LXXXIV apud Latinos fuisse liquet. Pascha autem an.
455 diei xv kal. Maii in omnibus ascribatur, nimirum
tum in illis antiquioribus, qui lunæ saltum singulis duo-
decim annis admittebant, tum in illis qui Leonis ætate
recepti eundem saltum in singulos annos quatuordecim

EPISTOLA ^m LXXXIX.

ⁿ AD MARCIANUM AUGUSTUM.

SYNOPSIS. — *De legatis ad concilium generale missis
vice ejus acturis; ubi omnia ad fidei et pacis unita-
tem revocanda.*

LEO episcopus MARCIANO semper Augusto.

Credebamus clementiam vestram id desiderio no-
stro posse præstare, ut præsentī necessitate respec-
ta, differri ad opportunius tempus sacerdotalem
synodum juberetis: ut evocatis de cunctis provinciis
sacerdotibus, vere ^o possit esse universale concilium.
Sed quia vos amore catholicæ fidei congrega-
tionem ^p nunc fieri voluistis, **1061** ne devoto ob-
viare viderer arbitrio, fratrem et coepiscopum meum
^q Paschasinum de ea provincia quæ videtur esse se-
curior evocatum, qui vicem præsentis meæ possit
implere, direxi; Bonifacio ^r fratre et compresbytero
meo sociato, et his quos antea miseramus adjunctis,
consortem illis fratrem quoque meum Julianum ad-
dentes episcopum. Quos ea moderatione universa,
Domino auxiliante, credimus esse gesturos, ut quæ-
cumque in quærelam perturbationemque venerunt ad
unitatem pacis et fidei, compressa omni dissensione
revocentur; nec ullum in aliquorum cordibus sacer-
dotum vel Nestorianæ vel Eutychianæ impietatis
vestigium relinquatur: quoniam catholica fides, quam
instruente nos Spiritu Dei per sanctos Patres a bea-
tis apostolis didicimus et docemus, neutrum subre-
pere ^s permittit errorem gloriosissime **1062** impe-

prorogabant, uti dicemus pluribus annot. 14 (*Col. 1056,*
n. 4) in epist. 121. Mox in ms. Ratisp., *ejus anni Pascha.*

^l Ita melius ex ms. Ratisp. quam apud Quesnellum
ex Grimanico, *modis omnibus.*

^m Al. 76. Quæ autem erat 89, nunc 115. Scripta 24
Junii an. 451.

ⁿ Exstat in codd. collect. 12 et in vetustissimo Vat.
1322.

^o Sic duo nostri codd. collect. 12 et Vat. 1322.
Editi, *possent.*

^p Concilii scilicet indictionem editam die 17 Maii
ignoraverat S. pontifex die 9 Junii, cum Lucentium
et Basilium Constantinopolim ob lapsos recipiendos
misit: unde hos aliis litteris, quæ desunt, legatis nunc
transmissis adjunxit, uti traditur epist. 94. Post diem
itaque 9 Junii hujus indictionis notitia ad Leonem
pervenit; cumque de legatis instruendis et ad concilium
transmittendis, prout angustiæ temporis fere-
bant, aliquot diebus cogitasset, hac tandem die 24
Junii indicti concilii mentionem fecit.

^q Epistola qua Paschasinum uti legatum suum Leo
ad concilium direxit desideratur: nihil enim expresse
ejusmodi delegationis legitur in epistola præcedenti
eodem die signata, quam per Bonifacium legationis
socium ad eundem misit; ac idcirco delegationis liti-
eræ ad Paschasinum scriptæ videntur paucis diebus
ante epistolam præcedentem, quæ quidem cap. 1 eum
præfert satis instructum, novæque instructionis ad-
ditamentum exhibet.

^r Vulgati antiquiores Quesnello, *fratre nostro, et
compresbytero sociato.* Quesnelli lectionem nostri co-
dices confirmant.

^s Sic melius ex nostris mss. Vulgati, *permittet.* Vat.
1322, pro *subrepere* habet, *sibi misceri.* Porro voces

rator. Si quid ergo morborum, si quid est vulnere **A** quod sincera possit correctione curari, ut ad veram sanitatem revocetur optamus. ^a Quæ tunc utique non erit dubia, nec cujusquam simplicitati deinceps nocitura, si nullis se excusationibus voluerit obumbrare; cum ^b abolitionem peccati non obtineat nisi vera confessio. Quia vero quidam de fratribus, ^c quod sine dolore non dicimus, contra turbines falsitatis non valere catholicam tenere constantiam, prædictum fratrem et coepiscopum meum vice mea synodo convenit præsidere. Certus ^d sum enim quod absque odio et gratia ibidem ab his quibus hoc commisit laboretur, ut cum solius hæreticæ impietatis exitio, in omnibus Ecclesiis Dei veritas regnet et caritas. Data ^e octavo kalendas Julii, Adelphi viro clarissimo consule.

1063 EPISTOLA XC.

^f AD EUMDEM MARCIANUM AUGUSTUM,

^g Pro concilio Nicænam primum convocato, postea Chalcedonem translato

Per Bonifacium presbyterum.

SYNOPSIS. — I. Concilio generali congregando annuit, etsi propter temporis perturbationem in aliud malisset differri. — II. Fidem in illo tractandam non esse ut dubiam, nec a Nicæna discedendum.

LEO episcopus MARCIANO Augusto.

CAP. I. — Poposceram ^h quidem a gloriosissima clementia vestra ut synodum, quam ⁱ ad reparandam Orientalis Ecclesiæ pacem etiam a nobis petitam, necessariam ^k iudicatis, aliquantisper differri ad tempus opportunius juberetis: ut liberioribus ab omni perturbatione animis, hi quoque episcopi, quos

gloriosissime Imperator a Quesnello addita desunt **B** quidem in eodem Vat. at in aliis codd. leguntur. Etsi vero auctoritate antiquissimi Vat. expungendæ crederentur, non tamen ideo hæc epistola ad Pulcheriam potius quam ad Marcianum data dicenda esset, ut Tillemontius suspicatur not. 41 in S. Leonis Vitam tom. XV, pag. 914; omnes enim codices Marciani inscriptionem præferunt, et Marciano conveniunt verba juberetis, et voluistis: nam ab eo Leo poposcerat, epist. 85, cap. 2, ut concilium differri juberet; idemque Marcianus illud nunc fieri voluit per indictionis litteras, quas annot. 3 (Col. 930, n. p.) memoravimus. Epistola vero ad Pulcheriam, quam hæc eadem in re a Leone scriptam non ambigimus, hæc tenus desideratur, sicut aliæ multæ. Difficultas quæ Tillemontium permovet pendebat ex chronica nota ejusdem diei huic et sequenti ad eundem Marcianum epistolæ in vulgatis præfixa; sed ea ex emendatione chronica notæ sublata est.

^a Editi, Quæ nunc utique non erunt dubia. Nostrorum codicum lectio magis placuit. Quæ, ad correctionem refertur. Mox editi ante Quesn. cum ms. Veneto collect. 12, nullus pro nullis.

^b Vulgati ante Quesn., *absolutionem*, ex erronea lectione mss. collect. 12, a *pollutione*. Quesnelli emendationem, cui favet cod. Vat. 1522, retinimus.

^c Nostri codd., collect. 12 addunt, *nostris*. Quesnellus in postilla huic loco affixa ait: *Nota qua de causa Leo legatum suum synodo universali præsidere cupiat.* Hæc valde æquivocum, et pontificis prærogativis minus congruum sensum exhibent. Sicut pontifex totius Ecclesiæ primas et caput est, ita jure illi competit concillii præsidere: unde Patres Chalcedonenses in Synodica ad Leonem inferius afferenda epist. 98, cap. 1, professi sunt: *Quibus (ejusdem concillii episcopis) tu quidem ut membris caput præeris.* Hoc ejus qui ipse Marcianus satis professus fuerat epist. 75, cum generalem synodum Leone auctore celebrandam significavit: quod item reperit Pulcheria epist. 77. Hoc autem jus sibi competens etiam suis legatis **D** competere Leo hæc in epistola insinuavit verbis vice mea, quæ sicuti suam his auctoritatem delegatam, ita idem præsidetis jus ostendunt. (Leonem quidem in legatis præsidisse ab ipso Chalcedonensi concilio traditur infra epist. 98, c. 3.) Verbum autem *convenit* modestiæ gratia Leo adhibuit. Aliam porro rationem, quæ in oculis magis incurreret, addere ac expressius proponere voluit ex latrocinio Ephesino, in quo cum apostolicæ sedis legati non præsiderint, plures contra impios Dioscori præsidis nomen non valere catholicam tenere constantiam: quæ ratio pontificium jus non restringit, nec excludit. Hoc quidem jus in Chalcedonensi actione prima, indicaturus Lucentius Leonis legatus memorato Dioscoro successit,

quod Ephesi præsidis personam, quam non habebat, sibi arrogans, omniaque suo arbitrio gerens apostolicis legatis contemptis, *synodum ausus sit facere sine auctoritate sedis apostolicæ, quod nunquam licuit, nunquam factum est.* Quam vero præsidetiam Leo hæc in epistola modeste insinuat, a legatis suis omnino exigi voluit. Hinc enim Paschasius in eadem synodo initio actionis tertie tom. IV Concil. Venetæ editionis pag. 1350, dixit: *Nostram puritatem huic sancto concilio pro se præsidere præcepit.*

^d In omnibus nostris codd. omittuntur voces *sum enim*. Cum vero prima editio hujus epistolæ apud Merlinum sumpta fuerit ex codice collect. 12, et hæc voces ita desunt in omnibus ejusdem collectionis mss. exemplaribus, uti desiderantur in duobus quæ vidimus, nec non in cod. Vat. 1522, qui aliam originem habet, suppletæ fuerunt ad perficiendum sensum. Suppleri tamen aptius poterat *sum autem*: si quidem particula *enim*, quæ præcedentis sententiæ rationem indicat, minus congruit: nam in antecedenti periodo de solo Paschasino, hic autem de omnibus legatis sermo est. Forte vero quispiam existimabit hoc loco certe luxato ante vocem *certus* aliquid deesse quo legati Paschasino sociati indicarentur, et subsequens sensus omnibus communis melius cohæreret. Ita additione *sum enim*, vel *sum autem* opus non esset.

^e Editi et mss. collect. 12, vi kal. Julii. Antiquissimus Vat., viii kal. Junii. Aperius est librarii error in mense, cum Indictionem concillii Leo ignoraverit die 9 Junii, uti vidimus annot. 3 (Col. 930, n. p.). De eam autem viii kal. retinimus, eo quod concordat cum die præcedentis epistolæ ad Paschasinum, quæ simul per Bonifacium missa fuit, et multo magis quia vi kal. Julii alias habemus Leonis litteras ad eundem imperatorem, in quibus de eadem omnino re agitur: eadem autem die de re eadem duplicem epistolam ad eundem imperatorem scriptam fuisse, nisi quid cogat, haud facile credimus.

^f Al. 75. Quæ autem antea 90 erat, nunc 116. Scripta 26 Junii an. 451.

^g Legitur in mss. collect. Hisp., Isid. 11, 12, 18, 19 et 21 usque ad 24, ac in exemplo Siehardi.

^h Hunc titulum optime præfixit Quesnellus, cujus notam 1 consule. In Hispanica hic titulus legitur: *De directa vicis suæ legatione Constantinopolim pro Chalcedonensi concilio faciendæ.*

ⁱ Vid. epist. 85, c. 2.

^j Vat. Hisp. et Isid. cum mss. collect. 11 et 24, pro *reparanda Orientalis Ecclesiæ pace.*

^k Idem codd. nec non illi collect. 24 et exemplar Siehardi cum editis ante Quesn., *judicatis*. Lectio nem a Quesnello inductam nostri Vindebon. Hisp. et Ratisp. confirmant.

hostilitatis metus detinet, convenirent. Sed quia pio studio humanis negotiis divina præponitis, et rationabiliter ac religiose regni vestri viribus creditis profutorum, si nulla sit in sacerdotum sensibus dissonantia, nulla sit in Evangelii prædicatione discordia: ego etiam vestris dispositionibus **1084** non renitor, optans ut in omnium cordibus catholica fides, quæ non potest nisi una esse, firmetur. A cujus integritate et Nestorius antea, et nunc Eutyches, diversis quidem callibus, sed impietate non impari deviarunt: abominandi prorsus in persuasionibus suis, quas contra sincerum veri luminis fontem, de cœnosis lacubus diabolicæ falsitatis hauserunt. Prior itaque synodus Ephesina Nestorium cum dogmate suo merito justequè damnavit: et quisquis in illo errore persistit, ad nullius potest spem remedii ^a pertinere. Sequens vero in prædicta civitate, ^b non potest vocari concilium, quod in eversionem fidei fuisse constat agiatum; quodque vestra clementia amore veritatis catholicis adfutura, aliud statuendo ^c cassavit, gloriosissime imperator.

Cap. II. — Unde per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, qui regni vestri est auctor et rector, obtestor et obsecro clementiam vestram ut in præsentis synodo fidem quam beati ^d Patres nostri ab

A apostolis sibi traditam prædicarunt, non patiamini quasi dubiam retractari; et quæ olim majorum sunt auctoritate damnata, redivivis non permittatis conatibus excitari; illudque potius jubeatis ut antiquæ Nicænæ synodi constituta, remota hæreticorum interpretatione, ^e permaneant. Nec me quoque, ut voluit vestra clementia, ab illo credatis abesse concilio, cum in his fratribus quos direxi, id est ^f Paschasino et Lucentio episcopis, **1085** Bonifacio et Basilio presbyteris, sed ^g et in fratre meo Juliano, quem eorum velui esse participem, etiam mea sit estimanda præsentia. Quos, ^h auxiliante Christo, ita acturos esse confido, ut ea quæ Domino nostro placeant, decernantur, acedente pietatis vestræ studio, quod ⁱ et paci prosit, et religioni, et custodiæ veritatis. B Data ^j sexto kalendas Julii, Adelstio viro clarissimo consule.

EPISTOLA ^k XCI.

^l AD ANATOLIUM EPISCOPUM CONSTANTINOPOLITANUM.

SYNOPSIS. — *Etsi brevius spatium cogendo concilio daturum esset, se tamen legatos mittere vicem suam impleturos.*

LEO ANATOLIO episcopo.

Cognita clementissimi principis ex his quas ad nos misit ^m litteris voluntate, mirati sumus congregandæ

ejus liberioris collectionis Hispanicæ, quæ continetur in Vat. 1541, ex ingenio emendavit *Paschasino episcopo*. In Vat. Isid. omisum etiam fuit *episcopo*.

ⁿ Vide not. 2 Quesn. et observationes nostras eidem subjectas.

C ^o Cum in puriori Vindebon. Hisp. scriptum legatur, *auxiliante ita*, suppletum fuit arbitrio librarii in Vat. Hisp., *auxiliante divina gratia, ita*, etc., eademque lectio fuit traducta in Vat. Isid.

^p Vulg., *et paci prosit religionis, et custodiæ veritatis*. Utrique Hisp. cum Vat. Isid., *et paci prosit, et religionis custodia, vel custodia veritatis*. Vat. collect. 24, *et paci prosit, et religioni custodia veritatis*. Sichardus, *et religioni sit custodia veritatis*. Merinus, *et religionis sit custodia*. Ratisponensis codex veram lectionem præbuit.

^q Ita codd. Grim. et Thuan. Quesnelli, ac nostri Ratisp. utrique Hisp. Vat. Isid., alique collect. 11 et 21. Male in vulgatis cum mss. collect. 24 ac Merlino et Sichardo, *sexto kal. Junii*. Codex Venetus collect. 12 item erroneus, *sexto idus Julii*.

^r Alias 70. Quæ antea 91 erat, nunc 118. Scripta 26 Junii an. 451.

^s Hanc epistolam e ms. Grimanteo a Quesnello editam cum Ratisp. contulimus.

D ^t Tomo IV Concilior. editionis Venetæ pag. 837 existant Græcæ Marciani litteræ Anatolio Inscriptæ, quibus invitatur ad synodum. In mss. autem Græcis bibliothecæ Cæsareæ apud Lambecium tom. VIII, pag. 495, eadem litteræ inscribuntur, *Αίοντι xxi Ανατολίου. Λεονί et Ανατολίο*. Antiqua eademdem litterarum versio pag. 1985 tom. IV Concil. generalem encyclicam præfert cum titulo: *Sacræ litteræ eorumdem piissimorum imperatorum ubique ad Deo amatissimos episcopos*. Cum vero in ipsis litteris de Leone dicatur: *Sicut etiam epistola religiosissimi episcopi gloriosæ civitatis Romæ ostendit*; quæ verba in litteris ad hunc pontificem vel omitti vel aliter offerri debuerunt, si exemplar simile nulla peccatiari epistola sociatum ad Leonem directum fuit; hinc ipsam epistolam ad eundem nos habere, affirmare non licet. Hæ autem litteræ datæ proferuntur in Græco xvi kal. Junias, in Latinis vero exemplaribus collect. 5 Que-

^a Editi ante Quesn. cum uno ms. Vat., *pervenire*.
^b Ratisp., *non possumus vocare*. Vindebon. Hisp. cum Vat. collect. 24, *non possum vocare*. His concinit dictum Cæcoppii episcopi Sebastopolitani in synodo Chalcedonensi act. 10: *Illud (Ephesinam) concilium dicere non debemus*.

^c Vulgati ante Quesn., *cassabit*, cum Vat. Hisp. et Isid. et mss. collect. 11, 12, 21, 22 et 23, quæ tamen omnes collectiones hanc epistolam ex Isidoriana derivarunt. Quesnellus ex Grimano et Victor. induxit *cassavit*, idemque prælerunt Vindebon., Hisp., Ratisponen. et mss. collect. 24. Proxime accedunt exemplaria Sichardi et Merlini, in quibus *quassavit*. Ita quatuor saltem præstantiores et diversi originis collectiones huic lectioni favent, nimirum Hisp. 18, 19 et 24. Cumque cæteræ præferentes *cassabit* ex Isidoro, ut monuimus, originem ducant, Isidorus autem sumptis ex minus puro codice Hispanico simili Vat. 1541, ejus primus scriptor in multis a puriori Hispanico fonte discessit, uti ex multorum locorum collatione didicimus, hinc retinendum putavimus *cassavit*, quod in puriori Vindebon. Hisp. et in aliis collectionibus ac præsertim in Ratisponensi legitur. Cæterum si respicienda esset Marciani lex dati pridie nonas Julii an. 452, qua constitutio Theodosii pro latrociniis Ephesino cassata fuit, quemadmodum legati Leonis cum aliis Patribus petierunt act. 10 concilii Chalcedonensis, præferendum esset *cassabit*. At cum Marcianus in ipso imperii exordio catholicis ob Ephesinum conciliabulum in exilium pulsus *affatus* eos *robore pragmatici sui* ex epis. 77 revocaverit, et sancti Flaviani corpus Constantinopolim cum honore jussisset transferendum, aliæque præstitit quibus ejusdem pseudosynodi acta reprobavit, hæc Leonem spectasse verosimilius arbitramur.

^d Vat. Hisp. cum alio collect. 11, *Patres nostri apostoli sibi traditam prædicaverunt*. Vat. Isid., *Patres nostri apostoli prædicaverunt*, omissis vocibus *sibi traditam*.

^e Sic nostri codices et editi ante Quesn., qui cum solo nostro Vindebon. Hisp., *permanerent*.

^f Vindebon. Hisp., *Paschasino episcopis*, ubi obplurale *episcopis* librarii saltu omisus agnoscitur Lucentius. Hunc saltum ignorans primus scriptor

synodo tam angustum tempus appositum, cum etsi nulla necessitas hostilitatis existeret, ipsa interjectorum dierum paucitas necessarios Sacerdotes nos evocare non sineret. Quando enim per diversas longinquasque provincias mitteremus, ut ^a vere possit fieri universale **1066** concilium? sed quia clementissimi principis eo affectu amplectimur voluntatem, ut huic dispositioni ipsius noluerimus obsistere, maxime cum magno desiderio a nobis hoc etiam ipse deposcas, fratrem et coepiscopum nostrum PASCASINUM nobis probabilem virum de securiore provincia fecimus navigare : cui fratrem et compresbyterum ^b nostrum BONIFACIUM de Urbe conjunximus; illos quoque eisdem sociantes, qui prius fuerant ordinati, ut particeps in omnibus ^c actionibus fratre et coepiscopo nostro JULIANO, cujus fidem sæpe probavimus, nostra vice utantur in futuro concilio. Neque enim ^B illic ullis contentionum difficultatibus credimus laborandum, cum et ipse indicare dignatus sis, quod in suscipienda catholica fide et damnatione Eutythis atque Nestorii omnes orientales subscripserint sacerdotes. Data sexto kalendas Julii, Adelfio viro clarissimo consule.

EPISTOLA ^b XCHII.

¹ AD SYNODUM, QUÆ NICÆAM PRIMUM INDICTA, POSTEA VERO CHALCEDONE CONGREGATA EST.

¹ SYNOPSIS. — I. *Necessitatem temporis et consuetudinem vetare ne intersit synodo; se tamen per legatos quos mittit, præsentem futurum.* — II. *Disputandi contra fidem audaciam esse comprimendam.* — III. *Episcopos propter fidem ejectos esse restituendos, manentibus contra Nestorium in Epheso decretis.*

LEO episcopus S. SYNODO ^k apud Nicæam constitutæ. Dilectissimis fratribus in Domino salutem.

CAP. I. — Optaveram quidem, dilectissimi, pro

snellianæ, et Rustici x kal. Junias; concilio autem Nicææ habendo, uti tum indictum fuit, præstituitur dies kal. Septembris.

^a Vere inquit, cum concilium vere, seu proprie universale exigit ut ex universo catholico orbe episcopi evocentur. Nihil tamen minus pro œcumenicis habita sunt Chalcedonense et Ephesinum primum, licet generali ejusmodi evocationi idoneum tempus defuerit. Id approbationi apostolicæ sedis tribuendum est, quæ quidem postquam aliquando recepit concilium Constantinopolitanum primum quod sine ipsius Romani pontificis notitia habitum fuit, in generalium conciliorum numero censi cœpit.

^b Ita ex Ratisp. cohærentius cum antecedentibus coepiscopum nostrum, et cum subsequentibus coepiscopo nostro. Quesnellus ex Grim., meum.

^c 5 Ratisp., actibus.

^d Alias 71. Quæ autem antea 92 erat, nunc 119. Scripta 26 Junii an. 451.

^e Hanc quoque epistolam a Quesnello ex cod. Grimnico editam cum Rati-ponensi relegimus.

^f Synodus nimirum quæ postea Chalcedone habita est, prius Nicæam indicta fuit.

^g In Quesnelli editione, forte per errorem typographi, auctororum. Correximus ex Ratisp.

^h Alias 72. Quæ autem antea 93 erat, nunc 120. Scripta 26 Junii an. 451.

ⁱ Exstat in mss. collect. 5 Hisp. Isid. 11, 12, 13, et 18 usque ad 24, nec non in exemplo Sichardi, et in peculiari ms. Vat. 1322. In collectione 18 Chalcedonensis Græci quidem, non vero Latini codices illam præferunt; quod indicio est Græcum codicem, quo usus est Latinus interpres, hac epistola caruisse. Edita est Græce inter epistolas ante gesta. Eandem vero inveniimus in duobus mss. Græcis Venetis

EPISTOLA ^d XCHII.

^o AD JULIANUM COENSEM EPISCOPUM.

SYNOPSIS. — *Ut Julianus legatus ad concilium generale missis curam suam consiliumque jungat, mandat pontifex.*

LEO JULIANO episcopo.

Quid de dilectionis tuæ animo judicemus, sæpius agnovisti: præcesserunt enim plurima, quæ nos facerent ista præsumere. Unde cum ob hoc, secundum christianissimi **1067** principis voluntatem, in urbe ^f Nicæna sacerdotalis habenda sit synodus, ut omnium scandalorum strepitus auferatur, necessarie fraternitati tuæ quod omni Ecclesiæ prosit Injungi-mus, ut cum fratribus et coepiscopis nostris Paschasino et Lucentio, sed et fratribus et compresbyteris nostris Bonifacio et Basilio, quos vice nostra ad prædicium conventum ire præcipimus, curam tuam actionemque conjungas **1068** in omnibus, auctoritate nostræ præceptionis usus: quoniam scimus omnium illic ^e actarum rerum majorem te quam nostros habere notitiam: ut dum curam tuam illis consiliumque sociaveris, in nulla parte fallantur; sed omnia, Deo adjuvante, veniant in effectum, quæ fidei et paci probaveris convenire. Data sexto kalendas Julii, Adelfio viro clarissimo consule.

Διῶν ἐπίσκοπος τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ¹ τῇ ἐν Νικαίᾳ, ἀγαπῶ- τοῖς ἀδελφοῖς, ἐν κυρίῳ χαίρειν.

Ἐμοὶ μὲν ἦν εὐκαταῖον, ἀγαπητοί, κατὰ τὴν προσοῦσαν

^C S. Marci 164 et 555, tum inter epistolas ante gesta, uti a Romanis editoribus inventa fuit, tum insertam ipsi concilio (quemadmodum in excerptis Theodori lectoris describatur) et in eo recitalam actione 16 hæctenus inedita, quæ in appendice publicabitur.

¹ In tabula collect. 5, cap. 92, sic: *Ad synodum Chalcedonensem de restituendis episcopis in propriis sedibus, qui dudum fuerant pro fide catholica pulsati, et Ephesinæ prioris synodi firmitate.* In collectione Hispanica sic: *Ad synodum Chalcedonensem, ubi hortatur per legatos suos Dei sacerdotes, ut secundum Scripturas cuncta disponent.*

^k Ita ex Ratisp., et verius quidem, quam alias, apud Chalcedonem. Cum enim hanc epistolam Leo dedit, synodus Nicæam, non vero Chalcedonem indicta fuerat. Theodoros Lector in Excerptis testatur Leonem mirabilem epistolam scripsisse ad Synodum, quæ Nicææ congreganda esse credebatur; et similiter Evagrius, quem allegavit Quesnellus not. 1. Solum cum mutato subinde concilii loco hæc ipsa epistola in Chalcedonensi lecta fuerit actione inedita 16, ut eidem synodo congrueret inscriptio, urbis nomen fuit mutatum; ac propterea hæc epistola in laudatis Græcis codicibus S. Marci ante gesta quidem Nicæam, act. autem 16 Chalcedonem præfert. Hinc etiam Latini codices fuerunt emendati, cum vere concilium non Nicæa, sed Chalcedone habitum fuerit. Verba *urbis Romæ* in editis subjecta voci *episcopus* delevimus, cum in potioribus nostris codd. et in antiqua Græca versione omittantur. Econtra, voces *dilectissimi fratris in Domino salutem* adjecimus ex Vindobon. collect. 5 et Florentino S. Marci collect. 15, cum in eadem Græca versione inveniuntur.

¹ Sic codex uterque Venetus ante gesta: in gestis, τῇ ἐν χαλκηδόνι.

nostri charitate collegii, omnes Domini sacerdotes in una catholica fidei devotione persistere, nec quemquam gratia aut formidine potestatum secularium depravari, ut a via veritatis abscederet. Sed quia multa sæpe, quæ poenitentiam possint generare, proveniunt, et superat culpas delinquentium misericordia Dei, atque ideo suspenditur ultio, ut possit locum habere correctio, amplectendum est clementissimi principis plenum religione consilium, quo sanctam fraternitatem vestram ad destruendas insidias diaboli, et ad reformandam ecclesiasticam pacem voluit convenire, beatissimi Petri apostoli jure atque honore servato, adeo ut nos quoque suis ad hoc litteris invitaret, ut venerabili synodo nostram præsentiam præberemus: quod quidem nec necessitas temporis, nec ulla poterat consuetudo permittere. Tamen in his fratribus, hoc est Paschasino et Lucentio episcopis, Bonifacio et Basilio presbyteris, qui ab apostolica sede directi sunt, me synodo vestra fraternitas æstimet præsidere, non ab juncta a vobis præsentia mea, qui nunc in vicariis meis adsum, et jamdudum in 1071 fidei catholice prædicatione non desum: sed ut qui non potestis ignorare quid ex antiqua traditione credamus, non possitis dubitare quid cupiamus.

CAP. II. — Unde, fratres charissimi, rejecta penitus audacia disputandi contra fidem divinitus inspiratam, vana errantium infidelitas conquiescat; nec liceat defendi quod non licet credi: cum secundum evangelicas auctoritates, secundum propheti-

^a Ita codd. quinque Quesnelli et undecim nostri. Vulgati Leonis ante Quesn. cum uno cod. collect. 21, vestri.

^b Ratisp., consistere. Mox pro potestatum Vat. Hisp. et Isid. ac alius Vat. collect. 11 habent sacerdotum. Utrumque omittit Rattramus lib. iv contra Græcos tom. I Spicileg. Acher. pag. 110.

^c Laudati codd. tres cum Rattramo, aut a via veritatis abscedere. Dein in iisdem mss. et in Vind. Hisp. dicit sæpe.

^d Idem codices tres maluit. Post pauca Ratisp. et Vat. collect. 24 omittunt apostoli. Dein in eodem Ratisp., honore reservato; et mox, ut et venerabili.

^e Ms. Vindebon. collect. 5, potuit. Hanc eandem rationem, ne ad Ephesinum concilium proficisceretur, Leo allegavit in epist. 31, c. 4, et similiter Paschasius in Chalcedonensi act. 3, l. IV, p. 1250: Quoniam, inquit, nec antiqua hoc tenuit consuetudo, neque generalis temporis necessitas permittere videbatur.

^f Voces hoc est adjectivum ex vetustissimo Vat. 1322, Vindebon. collect. 5, Vat. Hisp. Isid. et Rattramo, concinente Græca versione. Ratisp. habet id est; qui mox cum Vindebon. collect. 5 præfert Lucensi pro Lucentio.

^g Codices Vat. 1322, Ratisp. et Grim., vestra sanctitas.

^h Ita potiores nostri et Quesnelli codices. Vat. Hisp. et Isid., non sejunctam a vobis præsentiam meam, quibus verbis in mss. collect. 21 additur æstimet, et antea pro æstimet habetur confidat. In antiquioribus autem Leoninis editionibus, nec sejunctam a vobis præsentiam meam confidat.

ⁱ Præpositionem in, quam editiones Leonis præterierunt, ex Vat. 1322, Vindebon. Hisp. et alio Vat. collect. 11 cum vulgatis conciliorum adjectivum.

^j Vat. Hisp. et Isid., et qui; et mox pro non possitis cum Vindebon. Hisp. habent non potestis. Dein

διάδισιν τῷ ἡμετέρῳ συστηματι, τοὺς τοῦ κυρίου πάντας ἱερέας ἐν ἐνὶ ζήλῳ τῆς καθολικῆς πίστεως συνιστάναι, καὶ μηδένα πρὸς χάριν, ἢ φόβον βιωτικῆς δυναστείας τὸ φαῦλον αἰρούμενον, τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας ἐκτρέπασθαι ἄλλ' ἐπειδὴ πολλὰ συμβαίνει πολλάκις τὰ δυνάμεινα μετόνοια ἐμποιοῦν, καὶ ὁ ἔλεος τοῦ Θεοῦ νικᾷ τῶν ἀμαρτανάντων τὰ πλημμελήματα, καὶ διὰ τοῦτο τὰ τῆς τιμωρίας ἐν ἀναρτήσει καθίσταται. ὅπως ἂν ἡ χάριν σχετῆ τῶν διόρθωσις δυναθῆ, περιπτύσσεται δικαίον πλήρης εὐσθεσίας ὑπάρχον τοῦ γαλανοτάτου βασιλέως τὸ βούλημα δι' οὗ τὴν ἁγίαν ὑμῶν ἀδελφότητα πρὸς ἀνατροπὴν μὲν τῶν ἐπιβουλῶν τοῦ διαβόλου, τῆς δὲ ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης ἀνάκτησιν συνελθεῖν ἐβουλήθη, φυλαττομένων τῷ θρόνῳ τοῦ μακαριωτάτου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου τῶν τε δικαίων, καὶ τῆς τιμῆς ἐπὶ τοσούτον, ὡς καὶ ἡμᾶς

ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τοῦτο δι' οἰκείαν προτραπήναι γραμματέων, ἐφ' ᾧ τε τὴν οἰκείαν παρουσίαν ἡμᾶς παρασχέιν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ὅπερ μὲν οὐκ οὐκ ἠδύνατο. οὐδὲ ἡ ἀνάγκη τοῦ καιροῦ, οὐδὲ μὴν τις ἐπιτρέψαι συνθήεια. Πλὴν ἐν τούτοις τοῖς ἀδελφοῖς, τούτιστι Πασχασίῳ, καὶ Δουκηνσίῳ τοῖς ἐπισκόποις, καὶ Βονιφατίῳ, καὶ βασιλείῳ τοῖς πρεσβυτέροις, τοῖς ἀπεσταλμένοις ὑπὸ τοῦ θρόνου τῶν ἀποστόλων, ἐμὲ τῆς συνόδου πρεδρεύειν, ἢ ὑμῶν ἀδελφότης ἠγείσθω. μὴ κχωρισμένης ὑμῶν τῆς ἐμῆς παρουσίας ὅς τις διὰ τῶν τοποτηρητῶν ὑμῶν παρεμὶ τῶν ἡμῶν καὶ διὰ 1072 τοῦ κηρύττειν τὴν καθολικὴν πίστιν οὐκ ἀπολείπομαι ὡς ὑμᾶς τοὺς ἀγνοεῖν μὴ δυναμένους, τί περὶ τῆς ἀρχαίας πιστεύομεν παραδόσεως. ἀμφιβάλλειν μὴ δύνασθαι, ποία τις ἐπιθυμία ἡμῖν καθίσταται. Ὅθεν, ἀδελφοὶ προσφιλέστατοι,

quid cupiam est in Vindebon. collect. 5, in alio Hisp. in Ratisp., in Vat. collect. 24 et apud Sichardum.

^a Ratisp., evangelicam auctoritatem, cui lectioni Græca versio astipulatur.

^b Mss. Ven., σχέσιν.

^c Ms. Ven., ἐνὶ ζήλῳ.

^d Codd. Ven., χάριν ἔχεν.

^e Ms. Ven., τοῦ ἐπιβουλεύοντος διαβόλου, τὴν δὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς, etc.

^f Mss. Ven., τῷ θρόνῳ τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου φυλαττομένων.

^g Codd. Ven., ὡς καὶ ἡμᾶς αὐτὸν ἐπὶ τούτῳ... προτρέψαι.

^h Idem codd., τὴν αὐτῶν παρουσίαν παρασχέιν ἡδῶς τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ.

ⁱ Codd. Ven., οὐκ ἔν δυνατὸν, οὐδὲ ἡ ἀνάγκη... ἐπιτρέπει.

^j Ita scribimus e duob. mss. Ven. In vulg., toutέστιν ἐν Πασχασίῳ, quod non placet. Cæterum pro Πασχασίῳ unus e præcitatis codd. ante gesta habet Πασχασίῳ; quod et in marg. Rom. edit. notatum invenies.

^k Codd. Ven., παρὰ τοῦ θρόνου.

^l Ita correximus e duobus mss. Ven. suffragante Latino textu, non ab juncta, a vobis præsentia mea. In vulg. μὴ κχωρισμένων ὑμῶν, etc. In marg. tamen edit. Rom. annotatum videtur κχωρισμένης. L.

^m Adjectivum articulum τοὺς, qui dicitur, sed male, in vulgatis, auctoritate codd. Ven., qui quidem in gestis habent ambo, ὡς καὶ ὑμᾶς τοὺς ἀγνοεῖν μὴ δυναμένους, ante gesta autem unus tantum, ὡς ὑμᾶς τοῦ ἀγνοεῖν, etc., ut videre sit illud τοῦ mendium esse pro τοὺς. Adjectio autem hoc articulo perspicuitatem sententiæ non parum juvari cuilibet animadvertenti palam fiet.

ⁿ Codd. Ven., ἀμφιβάλλειν μὴ δύνασθαι περὶ τῆς ἡμετέρας βουλήσεως.

cas voces, apostolicamque doctrinam plenissime et lucidissime per litteras quas ad beatæ memoriæ Flavianum episcopum misimus, fuerit declaratum quæ sit de sacramento incarnationis Domini nostri Jesu Christi pia et sincera confessio.

CAP. III. — Quia vero non ignoramus per pravas emendationes, multarum Ecclesiarum statum fuisse turbatum, plurimosque episcopos, quia hæresim non reciperent, sedibus suis pulsos, et in exsilia deportatos, atque in locum superseditum alios substitutos: his primis vulneribus adhibea ut medicina justitiæ, nec quisquam ita careat propriis, **1073** ut alter utatur alienis: cum si, ut cupimus, errorem omnes relinquant, nemini quidem perire suus honor debeat; sed illis qui pro fide laboraverunt cum omni privilegio suo oporteat jus proprium reformari. Prioris autem Ephesinæ synodi, cui sanctæ memoriæ Cyrillus episcopus tunc præsedit, contra Nestorium specialiter statuta permaneant: ne tunc damnata impietas ideo sibi in aliquo blandiatur, quia Eutyches justa execratione percussus. Puritas enim fidei atque doctrinæ, quam eodem quo sancti Patres nostri spiritu prædicamus, et Nestorianam et Eutychianam cum suis auctoribus condemnat pariter et persequitur pravitatem. Bene valete in Domino, fratres charissimi. Date sexto kalendas Julii, Adelmo viro clarissimo consule.

ἅπαντα κοινῶς τοιμηρὰ διὰ λέξεως ὑπερηφανίῳ τῆς θεοῦ ἐμπνευσθείσης πίστει, καὶ μακρὰ τῶν πεπληρωμένων ἀπιστίας τῶν ἡσυχίαν ἀγίτου ἐκδικεῖται τε τοῦτο μὲν, ὁ πιστεύει οὐ θίμα, ὅποτε κατὰ τῶν τῶν εὐαγγελίῳ αὐθεντικῶν, κατὰ τὰς φωνὰς τῶν προφητῶν, καὶ τῶν τῶν ἀποστόλων διδασκαλίῳν, πληρῆστα, καὶ σαφέστατα, δι' ἐν πρὸς τὸν τῆς ὁσίας μνήμης φλαυετῶν τὸν ἐπισκοπεῖν ἐπιστελάμεν, ἢ διὰ διδύλωται, ποία τίς ἐστιν ἡ περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐσεβῆς ὁμολογία, καὶ καθαρὰ. Ἐπειδὴ δὲ πολλῶν καταστάσεως ἐκκλησιῶν ὑπὸ φαύλων τινῶν ἐκτιστάσων διαταραχάμενος ἐγνώκαμεν, καὶ πλείστους ἐπισκόπους τοῖς οὐ καταδικαζομένοις τὰ τῶν αἰρετικῶν ἐκβεβλήσθαι τῶν θρόνων ἑαυτῶν, καὶ ἰξορίᾳ παραδοθέντας, εἰς τόπους τε τῶν ἐπιπερὸντων ὑποκαταστήντας ἑτέρους, τοῖσι περὶ πάντων ἐπὶς τραύματιν ἡ τοῦ δικαίου προσγίθω θεραπείᾳ: καὶ μὲν οὕτως ἰσχυρῆμενος ἔστω τῶν ἑαυτοῦ, ὡς ἄλλον ἐκρήσθαι τοῖς ἄλλοις ὅποτε εἶγε, καθάπερ ἡμεῖς ἐσθι καταθίμενοι, τῆς πλάνης ἀπολιμαίνοντο ἅπαντες. **1074** παραπολεῖσθαι μὲν ὀφείδει εἰς τις ἐπιχρῶσθαι: τοῖς δὲ γὰρ κατηνέωσεν ὑπὲρ τῆς κίστεως, μετὰ τῶν προσομίῳν τῶν ὁμοίων ἀπάντων, ὁμοίαι τὸ δὲ ἀποκαταστήσθαι τὸ ἴδιον. Οἱ μὲντοι γὰρ τῆς προτέρας ἐν Ἐπίσῳ συνοδοῦ, ἧς τινος ὁ τῆς ἀγίας μνήμης κύριλλος τότε προέδρευε, κατὰ Νεστορίου ἰδικῶς ἔδει διαμνίστασθαι: ἡμῶν δὲ τότε καταδικασθέντα θυσώσθαι, διὰ τοῦτο κατ' ὅμοιον ἑαυτῶν ἀπατίσθαι, ὅποτε εὐτυχῆς δικαίως ἐνανθρωπείσθαι καταβλήσθαι. Ἡ καθαρὸς γὰρ ἡ τῆς κίστεως, καὶ τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ αὐτῇ συνστάσει

* Cum in Vindebon. Hisp. perperam legatur, plurimosque spiritus, in Vat. Hisp. ac exinde in Isid. correctum fuit antiqui Hbr. ril. ar. d. h. r. s. plurimosque fratres. Mox Rattrannius et mss. collect. 21 et in editis ante Quesselum, receperunt, vel receperint. Dein expulso in cod. Ratisp.
b Ita undecim nostri codices cum Rattranno et editis anterioribus Quesselio, qui cum solo nostro Vindebon. collect. 5 prætulit, adhibenda est medicina.
c Antiquam pariter lectionem ex nostris codicibus revocavimus. S. in Vat. 1322, ne quisquam, omisso ita. Vindebon. collect. 5, ne ququam ita, etc. Vindebon. Hisp. detet dicitur ita. Nulli autem invenimus lectionem Quesi III, nec quisquam careat propriis, aut alter utatur alienis.
d Cod. Ratisp., relinquunt. Mox, apud neminem in Vindebon. collect. 5. Dein Vulgati antiquiores cum mss. collect. 21 et 24 omittunt suus, et pro suo suo. Quesselius inseruit suus, uti legitur etiam in nostris cod. Vat. 1322. Vindebon. collect. 5 et Vat. Hisp. ac Isid. Nos autem inserimus quoque suo post vocem privilegio anc oritate tribuit Vat. 1322, Vindebon. collect. 5, alterius Hisp. et Vat. collect. 11 ac præstanti simi Ratisp.
e Vide not 2 Quesselii. Notandum vero est S. Cyrillum in Eph. suis gestis de Cælestini papæ vicem gerentem semper præferre, quæ ppe euf apostolicæ sedis auctoritatem in Nestorii causa idem pontifex delegaverat.
f Vindebon. Hisp., idem sibi. Hic error emendatus in Vat. Hisp. et exinde in Isid. et in mss. collect. 11 ac 21 atque apud Rattrannum, demum sibi in aliquo blandiatur, qua Eutyches.
g Vat. Hisp. et Isid., doctrina.
h Sex vocis, Bene valete in Domino, fratres charissimi, in Leonis editionibus desiderantur; leguntur vero in editis Concilior., easque revocavimus non so-

lum quis sunt in Vindebon. collat. 5 et in Florentino S. Marci collect. 18, verum etiam in antiquis ima interpretatione Græca, que ex ipso Leonis originali sumpta fuit, et in Chalcedonensi concilio lecta actiōne 18.
i Omnes editi cum mss. collect. 21, v. kal. Julii; cui lectioni astipulatur etiam Græcus textus cum in editis, tum in nostris mss. Isidori et Heliconis Chalcedonensis ante gesta. Ceteros Vindebon. collect. 5 et Florentinus S. Marci collect. 13, v. kal. Janas, veritatem erroris, ut patet ex annot. 11 (932, n. e) in epist. 9. P. vulturnus dem v. kal. Julii, qui cum a Nestoribus episcopiis concordat, auctoritate Vat. 1322; ntriusque Hisp. Isid., Ratisp. et eodd. coll. 11 ac 21.
j Mss. Ven., vesigi; Latini textus pressius instauratus, γνοσίνης; ἐκ ποδῶν τῆς τοιμηρᾶς διαλέξεως... ἡ μακρὰ... ἡσυχίαν ἀγίτου
k M. s. Ven., κατὰ τὴν καὶ φωνᾶς.
l M. s. Ven., τῆς μακαρίας μνήμης
m M. s. Ven., τῶν τόπων τῶν ἑαυτῶν.
n Mss Ven., εἰς τόπον. Nihil mutatum, licet Latini textus habeat in locum.
o Ita et bene, m. s. Ven. ambo tam in gestis quam antegestis. Male in Volg., τοῖς ἄλλοις. Hæc enim vox ἄλλοις nunquam significavi, nequæ sig. illicat quod est alius.
p M. s. Ven., παραπόλλυται μὲν ὀδδινός ἡ τισί.
q In marg. edit. Rom., μετὰ προσομίῳ πάντος θ-φρῶται.
r Adhucm tōtis, quod aberrat a vulgatis, auctoritate eodd. Ven. nec non et textus Latini, in quo legitur, tunc præsedit. Ceterum in præfatis codicibus totus hic locus sic representatur: καὶ μὲντοι γὰρ τῆς προτέρας ἐν Ἐπίσῳ συνοδοῦ, ἧς τινος ὁ τῆς ὁσίας μνήμης κύριλλος τότε προέδρευε, κατὰ Νεστορίου ἰδικῶς τὰ συννοητικῶς προχθόντα διαμνίστασθαι.
s In emendationibus, recti nem Ven. eodd. secuti, respondeant adamussim Latino textui, eodem quo

ῥίπτεται, ὡς περ. ἂν ἄλλοι πατέρες ἡμῶν, καὶ τῶν Νεστορίου, καὶ Εὐτυχοῦς ἰ μετὰ τῶν ἡγουμένων αὐτῶν ἐπίσης ἰ καταδικάζει, καὶ δίδωσι παροδοσίαν. Ἐκφράσει ἐν κυρίῳ, ἀλλήλοι προσηφίστατοι. Ἐδόθη τῇ πρὸ πάντε καλωνδῶν Ἰουλίῳ.....

1076 EPISTOLA * XCIV.

AD MARCIANUM AUGUSTUM.

Synopsis. — Legatos quos ad synodum mittit, commendat Augusto, postulatque ne disputatio de fide illic instaretur.

LEO episcopus MARCIANO Augusto.

Sanctum clementie vestrae studium, quo ad reparationem pacis ecclesiasticae synodum habere voluistis, adeo libenter accepi, ut, quavis eam fieri intra Italiam poposcissem, et apertius exspectari tempus optassem, quo scilicet plurimi possem episcopi etiam de longinquis provinciis evocari, mox tamen ut tibi pietatis vestrae scripta sunt tradita, et Bonifacium de compresbyteris meis ab Urbe direxerim, et de episcopis fratrem meum Paschasium de Sicilia fecerim navigare, qui vicem meam sufficienter implerent, datis per eosdem epistolis ad eos qui legationem ante susceperant, ut ipsi quoque praedictis ad impendendas partes meae praesentiae jungerentur, gloriosissime imperator. Unde quamvis ulnis arcius dies synodo fuerit constitutus, spero tamen adfuturum Dei omnipotentis auxilium, quo omnia valeant ad praefinitum tempus occurrere, et nonnimitum eam sanctae fraternitatis assensu, quae universali Ecclesiae congruat desinare. Compressa enim vel remota inquietudine ac pravitatis paucorum, facile firmabitur probanda concordia, si in eam fidem quam evangelicis et apostolicis praedicationibus declaratam, et per sanctos Patres nostros accepimus et tenemus, omnium corda concurrant, nulla penitus disputatione cujusquam retractationis admissa: ne per vanam fallacemque versutiam aut infirma videantur, aut dubia, quae in ipso 1076 angulari lapide, qui est

sancti Patres nostri spiritu. In vulg., ἡ τῶν ἀγίων πνεύματι. Admonemus tamen paulo post ὅτις ἐστὶν legendum esse pro ὡς περ.

* Alias 71. Quae autem antea 94 erat, nunc 131. Scripta 20 Julii an. 451.

† Haec epistola legitur in mss. collect. 12, 18, 19, 24, et in peculiari codice Vat. 1522, nec non in exemplo Sighardi.

‡ Vid. epist. 83.

§ Editi ante Quesn. cum mss. collect. 24, de longinquis.

¶ Confer. annot. 2 (Col. 953, n. m) in epist. 91.

‡ Ex epistola ad Lucentium episcopum et Basium presbyterum desunt.

§ Vulgati ante Quesn. cum mss. collect. 24, per antiquos Patres.

¶ Idem vulgati et codices, quae in ipso angulari lapide Christo fundata sunt, et sine fine, etc. Quae sennii emendationem ex Grimianico comprobant nostri Ratisp. et Vat. 1522.

‡ Idem codd. et editi, de his per quos meas misi epistolas. Lectionem a Quesnello indicatam ex Grimianico praefertur etiam Vat. 1522 et Ratisp. qui postremum solum loco per meos habet per eos.

§ I a nostri codices Ratisp. et Vat. 1522, nec non quae in margine, ut credimus, ex Grimianico, conseruatque cum chronica notatione epistolae sequentis. Vulgati cum mss. collect. 12 et 24, Data xiv kal. Augusti.

A Christus Dominus (Ephes. II, 20), ab initio sunt fundata, et sine fine mansura: hoc nobis indesinenter orantibus, ut a sacramento singularis fidei nemo inveniatur alienus, sed damnata impietate haerens, nul um de perditione cujusquam catholica Ecclesia sentiat detrimentum. Quod autem pietatem vestram i his quas per meos misi epistolis obsecravi, nunc quoque simili fiducia precor, ut vico mea acturos, commendatos per omnia habere dignemini, quo facilius ac diligentius, quae optimo fidei vestrae ordinata sunt studio, salubri implentur effectu. I Data xiv kalendas Augusti, Adelfio viro clarissimo consule.

EPISTOLA * XCV.

AD PULCHERIAM AUGUSTAM

Per Theoctistum magistrionum.

Synopsis. — I. Ad concessum legatos se misisse, licet in Italia congregari optasset. — II. Servandam esse in causis ecclesiasticis moderationem quae procul ab Ephesino latrocinio absit. — III. Numquam se correctis veritatem denegasse. — IV. Etiam haeresiarchas indulgentiam poscentes rejiciendos non esse, et si non temere recipientes.

LEO episcopus PULCHERIAE Augustae.

Cap. I. — Religiosam clementiae vestrae sollicitudinem, quam catholicae fidei indesinenter impondimus, per omnia recogitoseo; et Deo gratias ago, quod tantam universali Ecclesiae curam habere vos video, ut quod et justitiae et benevolentiae congruere arbitror, confidenter insinuem, quo celerius, quae, propitio Christo, pietatis vestrae studio irreprehensibiliter hactenus gesta sunt, ad gratulandum perducantur effectum, 1077 o gloriosissima Augusta. Quod ergo p synodum Nicaenam haberi clementia vestra pra-

* Alias 75. Quae autem antea 95 erat, nunc 122. Scripta 20 Julii an. 451.

† Est in codd. collect. 12, 18, 19, 24, et in exemplo Sighardi.

‡ Haec verba invenimus in solis mss. collect. 12. Magistrionum dicebantur agentes in rebus, quae magistro officiorum suberant. De his vide G ab-fredum in Comment. ad legem 3 Cod. Theod., de agentibus in rebus, ubi inter eorum officia recenset imperiales epi tolas perferre.

§ Addidimus et ex cod. Ratisp.

¶ Voces gloriosissima Augusta omissae in editis ante Quesn., etiam in nostris codicibus desiderantur, nec non in exemplo Sighardi. Inductae fuerunt ex uno cod. Grim.

‡ Editi, synodum Chalcedonensem; cum tamen hoc tempore synodus Nicaenam indicata, nondum Chalcedonem translata fuerit. Veram lectionem dedit praestantissimus Ratisp. Nec mirum videatur scribi Pulcheriam.

§ Male excidit a vulg. praeposito μετά, quam nos supplemus, quae mss. Ven., atque indicio Latini textus, qui habet, cum suis auctoribus.

¶ Mss. Ven., παραδικάζεται.

‡ Desunt haec in codd. Ven. secundo loco, nimirum in actione Chalcedonensi indita, quam in appendice dabimus. Sed ante gesta, ubi eadem epistola pariter profertur, uti a Romanis exinde edita sunt, in hodie Ven. mss. leguntur

cepit, cum a me ut in Italia haberetur mansuetudo vestra retineat postulatum, ut omnes nostrarum partium convocati antistites, si securitas temporis suppeteret, convenirent, adeo tamen non aspernante accipi, ut binos de coepiscopis meis et comprehyteris ordinarem, qui vicem meam implere sufficerent, ^a etiam datis ad venerabilem synodum congruentibus scriptis, quibus fraternitas advocata cognosceret quam formam servare in hac dijudicatione deberet: ne ulla temeritas aut fidei regulis, aut canonum statutis, aut benignitatis remediis obviaret.

CAP. II. — Sicut enim ^b a principio hujus causæ frequentissime scripsi, hanc inter discordes sensus et carnales æmulationes moderationem volui custodiri, ut integritati quidem fidei nihil evelli, nihil liceret apponi; ad unitatem vero pacemque redeuntibus, remedium veniæ præstaretur. Quia tunc opera diaboli potentius destruantur, cum ad Dei proximique dilectionem hominum corda revocantur. Sed quam contraria tunc his monitis atque obsecrationibus meis acta sint, multum est explicare; nec opus est epistolari pagina comprehendere quidquid in illo Ephesino non iudicio, sed latrocinio potuit perpetrari; ^c ubi primates synodi nec resistentibus sibi fratribus ^d nec consentientibus pepercerunt: cum ad infringendam catholicam fidem, et ad execrabilem hæresim roborandam, alios privilegio honoris **1078** exuerent, alios consortio impietatis inficerent: sæviores profecto in eos quos persuadendo ab innocentia separabant, quam in illos quos beatos confessores persequendo faciebant.

CAP. III. — Verumtamen quia tales sibi maxime

cheriam præcepisse synodum, quæ Marcelliani litteris indicta fuit. Nam ipsa Pulcheria in epist. ad Strategum consularem Bithyniæ de eadem synodo Nicææ tunc coacta similiter scripsit: *Secundum nostram sanctionem reverendissimi quidem episcopi conveniunt. Commune scilicet Marciano et conjungi, cui ille imperium debebat, in indicenda synodo consilium fuit, licet in imperiali sanctione feminæ nomen prætermisum fuerit, eo quod hujusmodi inscriptio a consuetudine earumdem sanctionum esset aliena.*

^a In ms. Veneto S. Marci collect. 12 et in Ratisp. omittitur etiam.

^b Nimirum in epist. 28 et seqq. scriptis idibus Junii an. 449, ubi Eutychi, si resipisceret, et professionem fidei cum damnatione erroris emitteret, suum gradum relinquendum monuerat; nec non in epist. 44, cap. 3, ubi omnibus etiam scandalorum auctoribus, qui Ephesi prævaricati fuerant, si melioribus consiliis acquiescerent, veniam spondit. Post nonnulla editi Quesnello anteriores cum mss. collect. 11 et Sichardo: *Operum diaboli potentia destruantur.*

^c Eædem editiones cum cod. collect. 12 et 24, atque Sichardo, præmissa puncto: *Ibi primates.*

^d Ratisp. omittit nec consentientibus. Respicitur autem Dominus Antiochenus; qui licet infirmitate animi in Flaviani condemnationem et in Eutychis abolitionem actione prima consenserit, nihilominus paulo post in eadem pseudosynodo depositus fuit, Maximo in ejus locum subrogato.

^e Adverbium non dubie ex Ratisp. supplevimus.

^f Quesnellus, non omittamus. Antea editorum lectionem omnibus nostris codd. etiam Ratisponensi con-

sua iniquitate nocuerunt, et majoribus vulneribus diligentior est adhibenda medicina, nullis unquam epistolis delinivi etiam talibus, si resipiscerent, veniam denegandam. Et quamvis incommutabiliter inimicissimam Christianæ religioni hæresim detestemur, ipsos tamen, si ^e non dubie corrigantur, et digna se satisfactione purificent, ab ineffabili misericordia Dei non judicamus alienos: sed potius cum gementibus gemimus, cum flentibus flemus, et sic utimur justitia commotionis, ut ^f non amittamus remedia charitatis: quod, sicut pietas vestra cognoscit, non verbis solis promittitur, sed etiam factis docetur. Siquidem ^g pene omnes qui in consensum præsentium aut traducti fuerant aut coacti, ^h rescindendo quod statuerant, et condemnando quod scripserant, perpetuam culpæ abolitionem et apostolicæ pacis gratiam sicut adepti.

CAP. IV. — Si ergo clementia vestra propositum ⁱ meum considerare dignetur, probabit me ^o consilio cuncta gessisse, ut sine cujusquam animæ detrimento, hærescos tantum obtineretur extinctio, et ob hoc circa auctores sævissimorum turbinum quidam consuetudinis minuisse, ut ad indulgentiam postulandam compunctione aliqua ^j possit eorum tarditas excitari. Qui etsi post illud **1079** iudicium suum tam impium quam injustum non sunt catholicæ fraternitati ^k ita honorabiles uti fuerunt, suas tamen adhuc obtinent sedes, et episcopatus sui honore potiuntur, aut per veram et necessariam satisfactionem pacem ^l totius Ecclesiæ recepturi, aut si hæresim, quod absit, ^m tventur, professionis suæ merito iudicandi. Data decimo tertio kalendas Augusti, Adelfo viro clarissimo consule.

firmatam revocavimus. Paulo post *promittimus* in cod. Ven. collect. 12.

^g In Ratisp. deest *pene*; sed necessarium est, cum quidam per hoc tempus nec rescisso quod statuerant, nec condemnato quod scripserant, apostolicæ pacis gratiam mundum promoverint.

^h Sichardus, *resistendo ei, quod statutum fuerat ab illis, et condemnando*, etc. Idem est in codd. collect. 12 et 24, qui solum omittunt *ei*. Editi autem Quesnellus, *rescindendo quod statutum fuerat ab illis*. Quesnellianam lectionem ex Grim. præfert etiam Ratisp.

ⁱ Exemplar Sichardi cum antiquis edit., *nostrum*.

^j Ratisp., *possit*. Hæc autem referri videntur ad Leonis decretum, ne nomina auctorum latrocinii Ephesini ad altare recitarentur, ut idem pontifex rescripsit Anatolio epist. 80, cap. 4. Id autem licet ex usu nonnullis forsitan differendum crederetur, quoad illi deponerentur, Leoni tamen necessarium visum est *consuetudinem* in hoc *minuere*, ut quoniam illi hactenus post impium scelus nihil pœna debite incurrerant, et sus adhuc episcopatibus potiebantur, hoc saltem stimulo ad petendam indulgentiam excitarentur.

^k Particulam *ita* a Quesnello omissam ex omnibus nostris codd. et Sichardo revocavimus. Cæteri editi, *ita honorabiles uti fuerunt*.

^l Vocem *totius* a Quesn. additam nostri mss. libri approbant.

^m Mss. collect. 12 et 24 ac exemplar Sichardi cum editis ante Quesn., *tventur*. Melior Grim. et Ratisp. lectio. Mox in citatis collectionibus et apud Sichardum *perperam Adelfio pro Adelfo*.

EPISTOLA • XCVI.

AD RAVENNIUM ARELATENSEM EPISCOPUM.

De solemnitate paschali anni sequentis 452.

SYNOPSIS. — Unitatem in celebrando Paschate maxime servandam; quam solemnitate ad Romanum pontificem pertinet indicare.

Dilectissimo fratri RAVENNIO episcopo LEO episcopus.

Ad præcipuum religionis nostræ pertinet sacramentum, ut in festivitate paschali nulla sit toto orbe diversitas. Et quia hoc divina institutio et paterna traditio ad nostram sollicitudinem voluit pertinere, fraternitatem tuam solemniter admonemus ut Pascha Domini celebrandum nobis die decima kalendarum Aprilium recognoscas; quod manifesta ratio patefecit sacræ observantiæ hunc diem esse legitimum: ejus notitiam per dilectionem quoque tuam, frater charissime, omnibus volumus **1080** declarari; ut quorum in fide est una confessio, sit etiam in hac festivitate una devotio.

EPISTOLA • XCVII.

SYNODICA ^d EUSEBII MEDIOLANENSIS EPISCOPI AD S. LEONEM PAPAM.

• SYNOPSIS. — I. Gaudet de reditu fratrum suorum ex Oriente. — II. Epistolam ad Flavianum in synodo Mediolanensi lectam esse et approbatam. — III. Se cum suis Eutychianorum damnationi subscribere profectur.

Domino sancto et beatissimo Patri LEONI EUSEBIUS Mediolanensis episcopus.

CAP. I. — Reversis, Domino annuente, ^f fratribus nostris, quos ad Orientem fidei causa sollicitè provida beatitudo vestra direxerat, decursisque litteris quas per eos tua sanctitas destinavit, omni exultatione in Christo relevatus sum, quod effectum com-

^a Alias 76. Quæ autem erat 96, nunc 123. Scripta Julium an. 451.

^b Edita fuit a Sirmondo ex cod. Bonævallis. Hic autem eam idcirco posuimus, quia credi potest scripta exiunte Julio an. 451. Ibi enim indicitur Pascha an. 452. Constat autem ex epist. 151, c. 2, certos dies indicationi Paschalis fuisse constitutos, quos imminere ibidem affirmat. Hos autem dies in Julium mensem incidisse colligere licet ex epist. 128, qua S. Leo formatam pro Paschate an. 455 ad Gallos et Hispanos dedit die 22 Julii an. 454.

^c Alias 77. Quæ autem erat 97, nunc 124. Scripta Aug. vel Sept. an. 451.

^d Exstat hæc synodica in mss. collect. 5, 11, 21, 22 et 23.

^e In tabula collect. 5, c. 36, et paulo dissimiliter in aliis aliarum collectionum codd. et editis loco synopsis additur: *Per quam fidei ejus quam ad Orientem direxerat, asserendo cum aliis episcopis consensit atque subscripsit.*

^f Abundio scilicet episcopo Comensi, qui Abundantius in hac epistola et subscriptionibus vocatur, et Senator presbyter, qui in Orientem missi mense Julio an. 450 ex epistola 69 Romanam reversi fuerant mense Junio an. 451, ex epist. 83, c. 1. Ut autem æquum tempus detur moræ istorum in Urbe, itineri Mediolanum, et conitioni synodi, cui Abundius, seu Abundantius Comensis, numine etiam Asinionis Curienensis subscribens, intermedio tempore Comum revisisse poterit, et hac occasione videri Asinionem finitimum episcopum, qui ei suam vicem delegavit;

A missæ sibi legationis eodem reportasse vestra pagina designavit. Nec mirum quod Dominus noster Jesus Christus catholicæ et fidei, quam tenemus, majestatis sua gratiam custodiamque præstiterit: quando vos ^h idoneus cultus sui assertores in apostoli sui sede præsulem collocavit, qui et recta sentire de incarnationis Dominicæ sacramento, et eadem potestis rectius custodire.

CAP. II. — Admonitis ergo fratribus et coepiscopis meis, habitoque conventu, vestrarum formam **1081** tenuimus litterarum. Nam ⁱ recensita epistola beatitudinis vestræ in sacerdotum Domini concilio, quam sanctus frater et coepiscopus noster Abundantius, et compresbyter meus ^j Senator detulerant, agnitique eorum narratione, sicut scripta vestra signaverant, rerum gestarum ordine continuo ^k requisita est recitataque epistola, quam fidei assertionem plene digestam, ad Orientem dudum sanctitas vestra transmisserat, quæ ad nos ex vestra admonitione, sancto fratre et coepiscopo nostro ^l Ceretio mutuante pervenit. Claruit eam plena fidei simplicitate fulgere, prophetarum etiam assertionibus, evangelicis auctoritatibus, et apostolicæ doctrinæ testimoniis, nitore quodam lucis ^m ac veritatis splendore radiare, omnibusque sensibus convenire, quos beatus ⁿ Ambrosius, de incarnationis Dominicæ mysterio suis libris Spiritu sancto excitatus inseruit.

CAP. III. — Et quia omnia majorum fidei nobis antiquitus traditæ tota puritate conveniunt, Domine sancte et beatissime pater, placuit omnibus, quorum subscriptio subter annexa nomina poterit declarare, ut eos qui impie de incarnationis Dominicæ sacramento sentiant, quamvis intellectus sui pravitate a catholicæ fidei veritate recedentes, seipsos dignos

ut, inquam, his omnibus æquum tempus detur, hæc epistola mense Augusto vel Septembri scripta videatur.

^g Vorem fidei Quesnellus expunxit, qui eam deesse reperit in duobus Thuanis et uno Cantabrigensi: eo quod de Ecclesia, non autem de fide Eusebius loqui eidem videretur. Quamvis autem eam vocem pariter omititi reperimus in Vat. collect. 11, cum tamen eam nacti simus in aliis codicibus, ac præsertim in Vindebon. antiquissimæ collectionis 5, ad quam pertinent duo codd. Thuan. et Trecopithæanus, ab eodem Quesnello laudati not. 1, reponendam censuimus; cum præsertim de fide incarnationis sermonem esse sequentia demonstrent.

^h Ita Quesnellus et nostri codd. Vindebon. collect. 5 et Vat. collect. 11. Cæteri edii cum mss. collect. 21, veros.

ⁱ Vulgati. recensens epistolam, qui nominativus suspensus remanet. Necessariam correctionem suppeditavit Vindebon. collect. 5.

^j Vide not. 2 Quesn.

^k Ita melius ex eodem Vindebon. collect. 5 et Vat. collect. 11, quam in vulgatis, requisita recitataque.

^l Vulgati Quesnello anteriores cum uno Vat. collect. 21, Cyrinco. Vat. collect. 11, Ceretio. Cæteri codd., Ceretio. Vide not. 3 Quesnelli. Mox plenam in antiquis editionibus nullo nostro codice suffragante.

^m Editiones Leonis ante Quesn. cum mss. collect. 21, ad veritatis splendorem.

ⁿ Vide not. 4 Quesn. Post pauca pro mysterio in Vindebon. collect. 5 prima manu scriptum fuit sacramento.

abiectione fecerint, suo etiam consensu, auctoritatis A
vestræ præcedente sententia, damnatione congrua
persequendos. Litterarum ergo vestrarum formam
secuti, modum præscriptæ ordinationis nos servasse,
his per fratrem et coepiscopum * nostrum Cyriacum
missis ^b ostendimus. Superest ut, annuente Domino
perfectis rebus, palmam fidei et consummati certami-
nis coronam quiete perpetua retinentes, **1082** hoc
futuris memorabile sæculis relinquatis, ut ob hoc ex-
stitisse præsentì tempore impiæ sectæ contumacia
videatur, ut vobis propugnatoribus in æternum pro-
strata succumberet. *Et alia manu*: Incolumem leuti-
tudinem tuam summa Divinitas ^c tueatur atque custo-
diat, domine sancte ac beatissime pater.

Eusebius ^d episcopus Mediolanensis Ecclesie, in
omnia supra scripta consensit et subscripsi: Anathema
dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento
impia senserunt.

Ego Faventius episcopus Regiensis Ecclesie, in
omnia supra scripta consensit et subscripsi: Anathema
dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento
impia senserunt.

Ego Majorianus episcopus Ecclesie Placentinæ, in
omnia supra scripta consensit et subscripsi: Anathema
dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento
impia senserunt.

Ego Cyprianus episcopus Ecclesie * Brixillianæ, in
omnia supra scripta consensit et subscripsi: Anathema
dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento
impia senserunt.

* Editi meum cum nro ms. collect. 21. Cæteris non tam ejusdem collectionis codices, quam a iis collect. 5 et 11 secuti sumus.

^b Editi Leonis ante Quesn., vitiosa lectione: *Ostendimus superasse ut annuente Domino perpetue retinenter, hoc futuris memorabile sæculis relinquatis, ut ab hoc tempore præsentì extincta impiæ sectæ contumacia videatur, ut nobis purgationibus in æternum prostrata succumbere.* Idem est in nonnullis mss. collect. 21 hæc varia transpositione vocum, ut ab hoc extincta præsentì tempore. Alii tam in hujus collectionis codice, nec non Ottob. collect. 23 habent: *Superat, ... ut ab hoc tempore extincta præsentì (.i. præsentis) impiæ sectæ contumacia, etc.* Editiones Conciliorum supplent ut in textu; et solum in fine periodi habent: *Ut ab hoc tempore præsentì extincta impiæ sectæ contumacia videatur, ut vobis propugnatoribus in æternum prostrata videatur.* Mellior et congruentior visa est Quesnelli emendatio ex mss. Thuan. et Treopith. antiquissima collect. 5 a nobis pariter inventa in præstanti ms. Vindobon. ejusdem collectionis, ad quam accedunt Vat. Ottobon. 93 et Vat. 3791 antiquæ collect. 11, in quibus solum pro *extitisse* per errorem *extincta* se scripsum fuit. Hinc eandem retinimus; et solum ex prædicto Vindobon. collect. 5, *propugnatoribus* scriptum pro eo quod apud Quesn. *quorum* sunt *pugnatoribus*.

^c Vulgati Leonis cum mss. collect. 21, *adornet.*

^d Vide n. t. 6 Quesnelli, cui, dum ordinem episcoporum ab editis Leonis diversum ex suis mss. instituit, nostri etiam codices favent.

^e Pa cod. Vindobon. collect. 5, ad quem accedunt mss. collect. 11 et 21, in quibus legitur *Br. Brixillanæ. Voig., Brixellensis.*

^f Quorundam editiones, *Quintinus.*

^g In editis ante Quesn. hæc subscriptio, Maximi subscriptionem sequitur; et discrepant sequentia:

Ego ^f Quintus episcopus Ecclesie Dertonensis, in
omnia supra scripta consensit et subscripsi: Anathema
dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento
impia senserunt.

Ego Crispinus episcopus Ecclesie Ticinensis, in
omnia supra scripta consensit et subscripsi: Anathema
dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento
impia senserunt.

Ego Florentius presbyter, jussus a præsentè **1083**
sancto Eulogio episcopo meo Ecclesie Iporiensis,
quia ipse propter infirmitatem subscribere non potest,
subscripsi ad omnia supra scripta, eo consentiente,
et Anathema dicente his qui de incarnationis Domini-
cæ sacramento impia senserunt.

Ego Maximus episcopus Ecclesie Taurinatis, in
omnia supra scripta consensit et subscripsi: Anathema
dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento
impia senserunt.

Ego ^h Gratus presbyter, directus ab episcopo meo
Euthasio Ecclesie Augustanæ, vice ipsius in omnia
supra scripta consensit et subscripsi: Anathema dicens
his qui de incarnationis Dominicæ sacramento impia
senserunt.

Ego Cyriacus episcopus Ecclesie ⁱ Laudensis, in
omnia supra scripta consensit et subscripsi: Anathema
dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento
impia senserunt.

Ego ^j Abundantius episcopus Ecclesie Comensis,
in omnia supra scripta consensit, et pro me et pro
absente sancto fratre meo Ananias, episcopo Eccle-

C *Quia ipse propter infirmitatem subscribere non potuit, in omnia subscripta consensit et subscripsi, anathema dicens his, etc.* In solo Treopith. collect. 5, pro *Florentius* habetur, *Florentius*. Vat. collect. 11 pro *Iporiensis* habet *Evora* in marg. edit. Labbei. *Eporegie.*

^h *Gratus* vocatur in cod. Vat. collect. 11 et in editis ante Quesn. *Gerardus* in marg. Concilior. Pro *Euthasio* in Vindobon. collect. 5 et in Vat. collect. 11 nec non in marg. Concilior., *Eustasio.*

ⁱ Editi, *Laodensis*. Em. n. ab Avimus ex Vat. collect. 11.

^j Hæc subscriptio unica in omnibus nostris codicibus et apud Quenellum, in anterioribus editionibus dividebatur in duas, quarum altera *Abundantius* pro se, altera pro *Asimone* (sic enim ille) subscripsit. Quesnellus hunc *Abundantium* Comensem suspicatur alium ab *Abundio*, qui cum Senatore apostolicæ sedis legationem pessi in Oriente, quibus a legatione reversus Leonis epistolam ad Eusebium attulit, adeo ut *Abundium* nec Comensem episcopum dicere necesse sit, nec concilio Mediolanensi interfuisse. Totæ ejus ratio in eo sita est, quod legatus Leonis in omnibus documentis vocatur *Abundius*, e contra vero hic in omnibus mss. que vidi, et similiter in nostris subscribitur *Abundantius*. At non tam in subscriptione hic *Abundantius* dicitur, verum etiam in epistolæ textu, ubi cum de legato Leonis, qui cum Senatore ex Oriente rediit, ipso Quesnello non differente, sermo sit; idem esse cognoscitur hic *Abundantius*, ac qui *Abundius* in Leonis epistolis vocatur, et cum Senatore quidem altero legato jungitur. Cum vero in cap. 1 dicatur reversi a legatione Orientali, sicut Senator Ecclesie Mediolanensis presertim, ita *Abundius* seu *Abundantius* provincie Mediolanensis episcopus agnosendus est, *Abundium* quidem nomine Ecclesia Comensis hinc vocatur. Quorundam præterquam Mediolanensi eandem interfuisse ista verba epistolæ c. 2 ostendunt, *agnitque eorum narratione*, quæ præsentem indicant.

sia Curiensis, a primæ Rheticæ, sub-crispi: Anathema dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento impia senserunt.

Ego PASCASIVS episcopus Ecclesiæ Genuensis, in omnia supra scripta consensi et subscripsi: Anathema dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento impia senserunt.

1084 Ego PASTOR episcopus Ecclesiæ Astensis, in omnia supra scripta consensi et subscripsi: Anathema dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento impia senserunt.

Ego SIMPLICIANVS episcopus Ecclesiæ Novariensis, in omnia supra scripta consensi et subscripsi: Anathema dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento impia senserunt.

Ego JOANNES episcopus Ecclesiæ Cremonensis, in omnia supra scripta consensi et subscripsi: Anathema

dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento impia senserunt.

Ego OPTATIANVS episcopus Ecclesiæ Brixianæ, in omnia supra scripta consensi et subscripsi: Anathema dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento impia senserunt.

Ego JUSTIANVS episcopus Ecclesiæ Verocellensis, in omnia supra scripta consensi et subscripsi: Anathema dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento impia senserunt.

Ego QUINTIVS episcopus Ecclesiæ Albigaunensis, in omnia supra scripta consensi et subscripsi: Anathema dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento impia senserunt.

Ego PRÆSTANTIUS episcopus Ecclesiæ Bergomatis, in omnia supra scripta consensi et subscripsi: Anathema dicens his qui de incarnationis Dominicæ sacramento impia senserunt.

* Voces primæ Rheticæ a Quesn. inductæ ex suis eodd. leguntur etiam in nostris.

† Ed. ti. *Simplicius*. Emendavimus ex omnibus nostris codicibus, quibus addendi sunt etiam tres a Quespello in notis memorati.

‡ Editi ante Quesn., *Octavianus*. Vindebon., *Obstantus*. In sermone autem Ramparti episcopi Brixianæ de S. Philastrii translatione, ubi hujus successores recensentur, *Optatianus* appellatur.

§ Ita nostri veteres libri, excepto uno Vat. 546 col-

lect. 21, qui cum nonnullis vulgatis habet *Justinianus*. Eandem forte collectionem pro *Justiniani* nomine allegavit Ferrerius in libro de episcopis Verocellensibus.

¶ Sic editi cum Vindebon. collect. 5 et eodd. collect. 21, Vat. collect. 11, *Quintus*. Unus Thuan. Quesnelli, *Quintianus*, alius Cantabrig., *Quintinus*.

‡ Cod. Cantabrig. Quesn., *Præstinus*. In marg. Concil., *Præstinus*.

ADMONITIO IN EPISTOLAM SEQUEMTEM.

1. Quesnellus præstantissimam epistolam seu relationem synodi Chalcedonensis ad S. Leonem Græco et Latine inter Leonis Opera prius inseruit, ut in editionibus Conciliorum exhibetur; nullo tamen codice vel Græco vel Latino usus est. Nos Græcum textum, qui est originalis, cum duobus ms. Venetis S. Marci 164 et 553 requisivimus. Quoad Latine vero, duplex hujus relationis Latina versio habetur. Quesnellus eam ipsam dedit quæ primum vulgata a Crabbo, in ceteras Conciliorum editiones transivit. At alia exstat interpretatio vetustior, quippe quæ paulo post ipsum Chalcedonense concilium exarata fuit, et ex qua Vigilus papa in Constituto testimonium allegavit. Hanc primum edidit Biluzius. In tribus tantum codicibus adhuc inventis est, nimirum in Parisiensi, in Vaticano Regiæ Suecorum, et in alio Vat. 1322. Hic autem postremus *vetor*, qui quondam fuit Veronensis Ecclesiæ, eo præstantior est quod quamplures subscriptiones Patrum nobis conservavit, quæ in ipso originali Græco desiderantur. Nobis sane, qui hanc versionem haud omitteendam credidimus, istum codicem accuratè re-legere non inutile fuit.

2. Altera versio recentior Rusticum Romanæ Ecclesiæ diaconum habet auctorem. Hanc enim ille annotationem præfixit, quæ in puris Rustici exemplaribus et in editione Crabbi legitur: *Relationes sanctæ synodi ex codice Acumitensi Græco in Latinum transtuli ego ipse*. Et in fine ipsius relationis hæc ejusdem annotatio subjicitur: *Scripti pridie kal. Aprilis, feria tertia, indictione xiii, quæ indictio in aliis pariter annotationibus constantè signata, si ad illud tempus referenda sit quo Rusticus in Orientis versabatur, convenit cum solo anno 530, quodquid sit de die vel feria, in quibus non minus hic quam alibi difficultatibus occurrit. Romani Conciliorum editores hæc annotationes a Crabbo editas submoverunt, propterea quod eas Rustici esse ignorarunt. In quo excusandi sunt, quippe nullum purum et integrum Rustici codicem, qui ejusdem Rustici annotationes exhibeat, repererunt. Nos enim, qui codices Latinos collectionis Chalcedonensis Romæ diligenter inquisivimus, ex quinque Vaticanis 1321, 1322, 1323, 4166 et 5405, quos Romani editores potuerunt expendere, nullum purum Rustici invenimus. Solum autem Chigianus 485 purus et integer est, qui tamen post editionem Romanam Alexandro VII pontifice indeptus fuit. In ipso vero Rustici versione emendanda Biluzius duobus ms. Rustici usus est, Corbeiensi et Divionensi. Tria alia exemplaria nos adhibuimus, Chigianum Laudatum, Vat. 1323, et antiquissimum Veronensis capituli signatum num. 57. Hanc interpretationem uti Græco magis coherentem e regione Græci originalis dabimus; deinde antiquiorem cum subscriptionibus subjiciemus.*

3. His vero præmonendum est editores Romanos et ex ipsa Quesnellum interpretationi Rustici affixisse in margine nonnullas lectiones ex Græco accuratius redditas, quæ a nobis in annotationibus non omittentur; ac præterea alias lectiones nonnunquam adjectas, quæ cum ex antiquiori versione codicis Vaticani 1322 sumptas depræbenderimus, prætermittendas credidimus: satis enim ex ipsa antiqua versione, quæ subjicietur, elici poterunt.

4. Quoad tempus hujus relationis, quod in omnibus et Græcis et Latinis codicibus deest, pauca. Cum ultima concilii actio habita sit kal. Novembris an. 451, hæc eadem die vel paulo post hæc ad Leonem relatio, antequam synodi Patres dimitterentur, scripta fuit.

EPISTOLA • XCVIII.

SANCTÆ SYNODI CHALCEDONENSIS AD SANCTISSIMUM PAPAM ROMANÆ ECCLESİÆ LEONEM

De gestis in synodo.;

SYNOPSIS. — I. Leonem synodus laudat vocis B. Petri omnibus constitutum interpretem, quem in suis legatis præfuisse declarat. — II. De Dioscori Alexandrini tyrannide et impiis gestis. — III. Quid circa eum actum sit, ac de definitione fidei. — IV. Canonis de prærogativa sedis Constantinopolitanæ edendi causam exponit, et confirmationem p. tit.

1088. ^b Sancta et magna et universalis SYNODUS, A qua per gratiam Dei et sanctionem piissimorum et amatorum Christi imperatorum nostrorum coelecta est in Chalcedonensi metropoli provinciæ Bithyniæ, sanctissimo et beatissimo Romanorum archiepiscopo LEONI.

CAP. I. — *Repletum est gaudio os nostrum, et lingua nostra exultatione (Psal. cxxv, 2).* Hanc tamquam propriam nobis prophetiam gratia coaptavit, a quibus ^c pietatis est restitutio confirmata. Quid enim fide sublimius ad lætandum? Quid agnitione Dominica festivius ^d ad coronas, quam nobis olim Salvator ipse tradidit ad salutem, inquit: *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; docentes eos servare omnia quæcumque mandavit vobis (Matth. xxviii, 19, 20)?* Quam veluti auro textam ^e seriem, ex præcepto legislatoris venientem usque ad nos ipse servasti, vocis beati Petri omnibus constitutus interpret, ^f et **1090** ejus fidei beatificationem super omnes adducens. Unde et nos, quippe sicut inchoatore honorum te ad utilitatem utentes, Ecclesiæ filiis hæreditatem sortemque veritatis ostendimus, non singillatim ^h faciente in occulto unoquoque doctrinam, sed uno spiritu, una conspiratione atque concordia confessionem fidei declarantes; et eramus in communi ⁱ corona gaudii, quasi in imperialibus cœnis, deliciis spiritualibus epulantes, quas per tuas litteras Christus præparaverat invitatis, et supercælestem sponsum inter nos conversantem nos cernere putabamus. Si enim ubi sunt duo aut tres congregati in nomine ejus (*Matth. xviii, 20*), ibi se in medio eorum fore perhibuit; quantum ^k circa sacerdotes peculiaritatem potuit demonstrare, qui et patriæ et labori suæ confessionis notitiam prætulērunt? Quibus tu quidem, sicut membris caput, præteras in his qui ^l tuum tenebant ordinem benevolentiam præferens. Imperatores vero ^m fideles ad ornandum

1087 Ἡ ἅγια, καὶ μεγάλη, καὶ οἰκουμένη σὺνδoδος ἡ κατὰ Θεοῦ χάριν καὶ θέλημα τῶν εὐλαβεστάτων καὶ φιλοχριστῶν ἡμῶν βασιλέων συναχθεῖσα ἐν τῇ Χαλκιδονίῳ μητροπόλει τῆς Βιθυνῶν ἰαρχίας, τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ τῆς Ῥωμαίων ἀρχιεπισκόπῳ Λέοντι.

Ἐπλήσθη χαρᾶς τὸ στόμα ἡμῶν, καὶ ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἀγαλλιᾶσως· ταύτην ὡς οἰκίαν ἡμῖν ἡ χάρις τὴν προφητείαν ἐφήρμοσεν. ὡς τὸ τῆς εὐσεβείας ἰδεσθαι κατόρθωμα. Τί γὰρ πίστεως πρὸς εὐφροσύνην ἀνώτερον; τί τῆς δεσποτικῆς γνώσεως πρὸς χορηγίαν φαιδρότερον; ἢ αὐτὸς ἄνωθεν ὁ σωτὴρ πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν παρέδωκε, φήσας· Πορευθέντες, μαθίσατε πάντα τὰ ἐν τῇ βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετείλαμεν ὑμῖν. Ἐν αὐτῷ ὡς περ χρυσὴν σειρὰν τῷ προστάγματι τοῦ θεμένου καταγομένην εἰς ἡμᾶς διεφύλαξας, πᾶσι τῆς τοῦ μακαρίου Πέτρου φωνῆς ἐρητύους ¹ καθιστάμενος. **1089** καὶ τῆς ἐκείνου πίστεως τοῖς πᾶσι μακαριστῶν ἐπιχόμενος· ὅθεν καὶ ἡμεῖς ὡς ἀρχηγῷ σοι τοῦ καλοῦ πρὸς ὠφέλιαν χρῆσάμενοι, τῆς ἀληθείας τοῖς τῆς ἐκκλησίας τέκνοις τὸν κληρὸν ἐδείξαμεν, οὐ καθ' ἓνα ἕκαστος ἐν παραδύτῳ τὴν διδασκαλίαν ποιούμενοι, ἀλλὰ κοινῷ πνεύματι, μὴ συμπνοῖα καὶ ὁμονοίᾳ τῆς πίστεως τὴν ὁμολογίαν γνωρίσαντες. Καὶ ἡμεῖς ἐν κοινῇ χορείᾳ, τοῖς πνευματικοῖς, ὡς ἐν βασιλικοῖς δέικνοις, ἐντροφῶντες ἰδεσθασιν. Ἄπερ διὰ τῶν σῶν γραμμάτων ὁ Χριστὸς τοῖς εὐχουμένοις νυτρέπει· καὶ τὸν ἐπουράνιον νυμῖον ἐν ἡμῖν ὄραν ἰδοκοῦμεν ἐδικαιώμενον. Εἰ γὰρ ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συναγμένοι εἰς τὸ αὐτοῦ ὄνομα, ἐκεῖ ἐφη εἶναι ἐν μέσῳ αὐτῶν· πόση περὶ πεντακοσίου εἰκοσιν ἱερέας τὴν οἰκίᾳ ἐπιδείκνυτο. ὅ καὶ πατρίδος καὶ πόνου τῆς εἰς αὐτὸν ὁμολογίας τὴν γνώσιν προέθηκαν; ὧν σὺ μὲν, ὡς κεφαλὴ μελῶν, ἡγεμόνεις ἐν τοῖς τὴν σύντοξιν ἐπέχουσι, τὴν ² εὐνοίαν ἐπιδεικνύμενος. Βασίλεις δὲ πιστοὶ πρὸς ὑπόκειαν ἐξῆρχον, ὡς Ζαβαθάβελ τῷ (Ἰησοῦ, τῆς ἐκκλησίας, καθάπερ) Ἱερουσα-

^a Alias post epist. 77. Quæ autem erat 98, nunc 125. Scripta initio Novemb. an. 451.

^b Interprete Rustico diacono.

^c Editores Romani ex Græco: *Pietas egregio confirmata est opre.*

^d Idem ex Græco, *ad choreas.*

^e Ex Græco, *catenam.* Mox vulgati, *ex veste Christi et præcepto legislatoris.* Voces *veste Christi* et perperam insertas et a Græco originali alienas expunximus auctoritate optimi cod. Veronen. 57. Notavit hoc loco Baluzius in mss. Corb. et Divion. legi, *ex textem, χρυσὴν σειρὰν, præcepto.* Hinc orium putat aliorum horatorum vel editorum errorem, quia non animadvertentur esse verba Græca, quæ respondent his verbis, *auro textam seriem.*

^f Conjunctionem et adjecimus ex nostris et Baluzii codd.

^g Ex Græco: *Tamquam boni duce et auctore ad communem utilitatem utentes.*

^h Item ex Græco, *quisque in abdito docentes.*

¹ Græc., *chorea;* et paulo post, *convivantibus pro invitatis.*

² Codd. Baluzii, *ipse in medio.*

^k Ita omnes codices hujus versionis tum nostri, tum Baluzii, nec non editiones ante Romanam; in qua ex Græca et ex antiqua versione suppletum fuit, *circa quingentos viginti sacerdotes.*

^l Ex Græco, *tuas vices q. rebant.*

^m Vox *fideles* drest in duobus codd. Baluzii, et in nostro Chigiano, qui integram editionem Rustici continent. At legitur in Veronen. 57 et Vat. 1323, qui Rustici sane codices sunt, at annotationes ejus prætereunt, et in nonnullis aliis quoad ordinem discrepant. Mox pro *ornandum*, quod ex codd. et editionibus ante Romanam resitutum, hæc et sequentes præferunt *ordinandum.*

ⁿ E duobus mss. Ven., nempe 555 et 164, hoc insigne supplementum eruitur. Mutile in vulgatis, *καθιστάμενος· ὅθεν, etc.*

^o Utrique mss. Ven., *εὐβουλίας.*

decentissime præsident, sicut ^a Zorobabel Jesu (I A λήμ, τὴν ἐν τοῖς δόγμασιν οἰκοδομίαν ἀνακεῖναι προθυ-
Eodr. III, 2), Ecclesiae, tamquam Jerusalem, ædifica-
tionem renovare circa dogmata ^b inviantes.

CAP. II. — Et fuerat utique adversarius tamquam
bestia extra caulas apud semetipsum rugiens, nullum
prævalens capere, nisi semetipsum ei ad capiendum
injecisset is qui Alexandrinorum quondam pontifex
fuit. Qui multa prius ^c pessima operatus, supervicit
priora sequentibus. Nam beatum illum inter sanctos
Constantinopolis pastorem Flavianum, **1092** apo-
stolicam proferentem fidem, et ^d Deo amantissimum
episcopum Eusebium, præter omnem canonum conse-
quentiam deposuit atque damnavit; ^e et Eulychen
pro impietate damnatum suæ tyrannidis decretis in-
noxium statuit, et dignitatem quæ a vestra illi ablata
fuerat sanctitate (quippe ut ab eo qui hac gratia erat
indignus) ille restituit, et in summa, sicut singularis
ferus, in vineam irruens, quam ^f optimam reperit
plantationem, evertit (*Ps. LXXIX, 14*); ^g quam vero,
quippe ut infructuosam, eradicatam, rursus induxit;
ei ens quidem qui ea quæ passorum sunt sapiunt
abscedit; eos vero qui lupi ^h demonstrati sunt super
oves imposuit. Et post hæc omnia, insuper et contra
ipsum, cui vineæ custodia a Salvatore commissa est,
extendit insaniam, id est contra tuam quoque ⁱ dici-
mus sanctitatem; et excommunicationem meditata
est contra te, qui corpus Ecclesie unire festinas. Et
dum de talibus pœnitere eum potius oporteret, dum
deberet misericordiam lacrymis postulare, tanquam
de factis sobriis exultabat, epistolam quidem tuæ
respuens sanctitatis, omnibus vero dogmatibus veri-
tatis adversans.

CAP. III. — Et quidem oportebat eum mox inter
illos ^k in quorum se ipse statuit parte, relinquere.
Quoniam vero Salvatoris profitemur nos esse discipulos,
qui omnes homines saluos fieri vult, ^l et ad cog-
nitionem veritatis accedere (I Tim. II, 4); opere hanc
in eo misericordiam festinavimus confirmare, et eum
cum fraterna mansuetudine ad iudicium vocabamus,
non quasi tentantes abscindere, **1094** sed excusa-

^a Ita omnes codices. Vulgati, Zorobabel et Jesu.

^b Editi, annitentes. Et erat utique. Codices secuti sumus.

^c Sic mss. Editiones post Romanam, pessime operatus, priora sequentibus superavit. In anterioribus autem editionibus, pessime operatus supervicit; priora sequentibus superavit; ubi vox superavit glossema est, quod in textum irrepsit, ut probe animadvertit Baluzius.

^d Ita veteres libri. Editi, Deo amantissimum.

^e Conjunctionem et, quæ in mss. Baluzii atque in Chig. nec non in antiquis editionibus desideratur, retinimus, eo quod legitur in Veronen. et Vaticano, sicut etiam in Græco.

^f Veteres editiones, optime reperit plantatam. Questionellus ex editioe Romana, optimam reperit plantationem, et in margine plantam, quam lectionem ex codd. prætulimus.

^g Vulgati, quam vero infructuosam. Voces quippe et ex codd. aujicimus.

^h Editores Romani ex Græco, manifesti erant.

ⁱ Editi pro voce dicimus, quam ex mss. in: ciuimus, habent apostolicam.

μόυμνοι. καὶ ἦν ἂν ὁ ἀντικείμενος ὡς θῆρ ἐξω τῆς
μάνδρας καθ' ἑαυτὸν ὠρυόμενος, οὐδένα ἔχων λαβεῖν. εἰ
μὴ ἐν τούτῳ αὐτῷ πρὸς θῆραν ὁ τῆς Ἀλεξανδρίων πάλαι γε-
νόμενος ἐπὶ ῥύψει πρόσδροσ· ὅς πολλά πρότερον εἰργασμέ-
νος δεινὰ ἀπέκρυψε τοῖς δευτέροις τὰ πρότερα· τότε γὰρ
μακάριον ἐκείνον ¹ τὸν ἐν ἁγίοις τῆς Κωνσταντινουπόλεως
1091 ποιμένα Φλαυιανόν, τὴν Ἀποστολικὴν προσηχόμε-
νον πίστιν. καὶ τὸν Θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Εὐσεβί-
ον, παρὰ πᾶσαν τὴν τῶν κανόνων ἀκολουθίαν καθείλε·
καὶ τὸν ἐπὶ δυσσεβείᾳ κατακεκριμένον Εὐτυχῆ. ταῖς τῆς
τυραννίδος αὐτοῦ ψήφοις ἠθώωσε, καὶ τὴν παρὰ τῆς
ὑμῶν ὁσιότητος, ² ὡς παρ' ἀναξίου τῆς χάριτος, ἀφαιρε-
θεῖται ἀξίαν ἀπέδωκε· καὶ ὡς μονιὸς ἀπαξ ἄγιος ἐπι-
πισῶν τῇ ἀμπέλω ἦν μὲν ἀρίστην εὖρε φυτείαν. ἀντιρε-
B ψην ἦν δὲ ὡς ἄκαρπον, ἐρριμμένον, εἰσέγαγε καὶ τοὺς
μὲν τὰ ποιμένων φρονούντας ἀπέτεμε, τοὺς δὲ λύκους,
ἀποδηειγμένους τοῖς προβάτοις ἐπίστασε· καὶ πρὸς τοὺς
τοὺς ἀπάσιν. εἶτι καὶ τὰ καθ' αὐτοῦ τοῦ τῆς ἀμπέλου τὴν
φυλακὴν παρὰ τοῦ σωτῆρος ἐπιτετραμμένον τὴν μανίαν
ἐξέτεινε· λέγομεν δὲ τῆς σῆς ὁσιότητος· καὶ ἀποκωνοσιαίαν
κατὰ τοῦ τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας ἐνοῦν σπουδαζόντες
ἐμελέτησε καὶ δέον ἐπὶ τούτοις μετανοῆσαι, δέον δαρυ-
σιν αἰτῆσαι τὸν ἔλεον, ὡς ἐπὶ σεμοῖς ἐπαγγέλλετο. ³ τὴν
μὲν ἐπιστολὴν τῆς σῆς ὁσιότητος διακτύων, πᾶσι δὲ εἰς
τῆς ἀληθείας δόγμασιν ἀντιστάμενος καὶ εἶδε μὲν αὐτὸν
εὐθὺς ἐφ' ἧς ἑαυτὸν ἔταξε, καταλείπει μερίδος Ἐπειδὴ
δὲ τοῦ σωτῆρος τὴν μαθητείαν ⁴ ἐπαγγελλόμεθα, ὅς πάν-
τας ἄνθρωπος θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας
ἔλθειν, ἔργῳ ταύτῃ ἐπ' αὐτῷ κυρῶσαι τὴν φιλανθρω-
C πικίαν ἐσπεύσαμεν· καὶ ⁵ πρὸς κρίσιν ἀδελφικῶς ἐπα-
λοῦμεν, οὐχ ὡς ἀποτέμνουν πειρώμενοι, ἀλλ' ἀπολογίας
αὐτῷ χώραν πρὸς ἰατρείαν παρέχοντες. καὶ νύχόμεθα,
1093 κρείττονα φανῆναι τῶν ποικιλίας αὐτὸν γραψα-
μένων αἰτιάσεων, ἵνα φανοῖται αἰθρῶς τὸν σὺλλογον
διαλύσαντες, ἐν μηδενὶ πλοσυροῦμεν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ.
⁶ Ἄλλ' οὗτος ἐγγραφὸν ἐν ἑαυτῷ τοῦ συνειδότος ἔχων τὸν
ἔλεγγον, τῇ παραιτήσει τῆς κρίσεως ταῖς κατηγορίας
συνίθετο. καὶ τὰς ἐνθίστους τρεῖς ἐπ' αὐτῷ γενομένα,
κλήσεις παρώσατο· διὰ ταῦτα τοιγαροῦν, ἦν αὐτὸς καθ'

ⁱ Editi, de bonis male sobrius exultabat. Codd. duo Baluzii et totidem nostri, defectis sobriis exultabat; ubi haud dubie de factis legendum pro defectis. Vat. 1323, de factis propriis.

^k Duo codd. Baluzii et unus noster, ut quorum. Veteres editiones, ut in quorum. Vat. 1323, ex quorum. Ms. Veron. ut in textu.

^l Ita codices et editiones antiquæ. Romani, et ad agnitionem.

¹ Ms. Ven. primus, καὶ ἐν ἁγίοις.

² Ita legere placuit cum utroque ms. Ven., consentiente ad amussim Latina versione, quæ habet, quippe ut ab eo qui hac gratia erat indignus. In vulg., ὡς περ ἀναξίου.

³ Ambo mss. Ven., τῆς μὲν ἐπιστολῆς, etc.

⁴ Male in utroque ms. Ven., ἐπαγγελλόμενος.

⁵ Mss. Ven. ambo, πρὸς κλήσιν.

⁶ Sic emendavimus ex utroque ms. Ven., non renuente Latina versione, ubi habetur: Ille in semetipso inscriptam convictionem conscientia habens. In vulg., Ἄλλ' οὗτος ἐν ἑαυτῷ ἄκρατον τοῦ συνειδότος, etc. E regione autem v. rñi ἄκρατον in marg. edit. Rom. ἀμφοταίμ, ἐγγραφῶν.

tionis a ei locum salvandi causa tribuentes; et orabamus eum declarari victorem contra eos qui eum diversis accusationibus inscribebant, ut festi celebri lætitia concilium consummantes, in nullo superare-mur a Satana. Sed ille b in semetipso inscriptam convictionem conscientia habens, refutatione iudicii accusationibus suis assensit, et legitimas ad se factas tres evocationes abiecit. Propterea ergo decretum quod ipse contra semetipsum peccando protulerat, hoc (prout potuimus levigando) firmavimus, lupum pastorali pelle nudantes, qua prius quoque figura tantummodo c convincebatur obiectus. Usque ad hæc nobis tristitia provenientia cessaverunt, et honorum gratia mox effulsit; et unum d zizaniorum excellentes, mundo tritico universum mundum cum voluptate complevimus. Et tamquam evellendi ac plantandi potestatem sumentes, e incisione quidem unius tantummodo ingemuimus, honorum vero ubertatem diligenter plantavimus. Deus enim erat qui operabatur, et quæ suo f sponso concilium coronavit ornata decore victoria Euphemia: quæ tamquam propriam confessionem, fidei definitionem suscipiens a nobis, suo sponso per piissimum imperatorem et amicam Christi Augustam obtulit, omnem quidem perturbationem contrariorum sedans, veritatis autem confessionem roborans, et ut amicam, et manu ac lingua universorum decretis 1096 pro demonstratione subscriptam. Hæc sunt quæ treum, qui spiritu præsens eras, et complacere tamquam fratribus deliberasi, et qui pene per tuorum vicariorum sapientiam vide-baris a nobis, effecimus.

Cap. IV. — Indicamus vero quia et h altera quædam pro rerum ipsarum ordinata quiete, et propter ecclesiasticorum statutorum definitivum firmitatem, scientes quia et vestra sanctitas addiscens ei proba-tura et confirmata est eadem. Eam namque consuetudinem, quæ ex longo jam tempore i permansit, quam habuit Constantinopolitanorum sancta Dei Ecclesia ad ordinandum metropolitanos provinci-arum tam Asiæ quam Ponticæ i vel Thraciæ; et

A εαυτοῦ τοῖς πλημμελίμασιν ἐξήμεγμε ψῆφον, ταύτην ὡς ἐντὴν μετρίως ἐκυρώσαμεν, τῆς ποιμαντικῆς δορῆς τὸν λύκον γυνώσασαντες. ἦν καὶ πάλαι σχήματι περιεκείμενος ἀπαλέγχετο. Μέχρι τούτων ἡμῖν ἴστατο τὰ στυγά, καὶ τῶν καλῶν ἡ χάρις εὐθύς ἐπέλαμψε· καὶ ἐν ζιζάνιον ἀνασπάσαντες, πᾶσαν τοῦ καθαροῦ οἴτου τὴν οἰκουμένην μεθ' ἡδονῆς ἐπληρώσαμεν· καὶ ὡς ἐκρίζουν καὶ καταφυτεύειν τὴν ἐξουσίαν δεξάμενοι, ἴ τὴν μὲν ἱερομένην μέχρις ἐνός ἐστενωάσαμεν, τῶν δὲ καλῶν τὴν εὐκαρπίαν ἐπιμελιῶς ἐρρίξωσαμεν. Θεὸς γάρ ἦν ὁ ἐνεργῶν, καὶ ἡ ἴ τὸν σύλλογον τῶ νυμφῶν στεφανοῦσα καλλίκοπος εὐφημία· ἡ ὡσπερ οἰκίαν ὁμολογίαν, τῆς πίστεως παρ' ἡμῶν δεξαμένη τὸν ὄρου, τῇ ἑαυτῆς νυμφίῳ διὰ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως καὶ τῆς φιλοχρίστου βασιλίδος προσήγαγε, πᾶσαν μὲν τῶν ἀντικειμένων ταραχὴν κατανώσασα, τὴν δὲ τῆς ἀλαθείας, ὡς φῶλον, ὁμολογίαν κρατύνασα, καὶ χειρὶ καὶ γλῶττι ταῖς 1095 πάντων ψήφοις ἑπιψηφίσασα πρὸς ἀπόδειξιν. Ταῦτά ἐστιν, ἅπερ σὺν σοὶ τῷ πνεύματι παρῶντι, καὶ συνευοχεῖν, ὡς ἀδελφοῖς, ἰγνωκῶτι, καὶ μονοουχί διὰ τῆς τῶν σῶν τοποθεσιῶν ὁραμῆν σοφίας, εἰργάσμεθα. Γνωρίζομεν δὲ, ὡς καὶ ἑτερά τινα τῆς τῶν πραγμάτων ἐνστάσεως, καὶ τῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν εὐστάσεως ἐνεκα ὠρίσαμεν, πεπεισμένοι καὶ τὴν ὑμετέραν ἀγαπήσασιν διδαχθεῖσαν ἀποδέχεσθαι ταῦτα, καὶ βεβαιῶν. Τὸ γὰρ ἐκ πολλοῦ κρατύσαν ἔθος, ἕπερ ἔσχεν ἡ Κωνσταντινουπολιτῶν ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία εἰς τὸ χειροτονεῖν μητροπολίτας τῶν δικαιοῦστων τῆς τε Ἀσιατικῆς καὶ Ποντικῆς καὶ Θρακικῆς, καὶ οὐν κατὰ συνοδικῶν ἐκυρώσαμεν ψῆφον, ἐν τοσοῦτον τῇ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως τε παρέχοντες, ὅσων ταῖς μητροπόλεσι τὴν εὐταξίαν πρυτανεύοντες, διὰ τὸ πολλοὺς πολλὰς, τελευταίωντων τῶν ἐπισκόπων, ἠσπύπτεον θαρύβους, ἀναγμωμένους ἄνωγ ἴ τῶν ἐν αὐταῖς κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τάξιν συγχρότων. Ὅπερ οὐδὲ τὴν ὑμετέραν ἴ λήθειαν ἀγένητα, μάλιστα τῶν Ἐφρασιῶν ἴκασι, πλεονεκίᾳ ὑμῶν διανοηθέντων. Ἐβεβαίωσαμεν δὲ καὶ τὴν τῶν ἡν ἁγίων πατέρων, τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἴ συνεθροισθέντων ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου, ἴ κανὼν τῶν διαγραφόντων, μετὰ τῶν ὑμετέρων ἁγιότατων

a Editores Rom. ex Græco in margine: *Ei locum ut mederemur tribuentes; et optabamus illis superiorem evadere, qui eum diversis criminibus acensabant; et prosecuntur in textu: Ut festiva celebrique lætitia concilium dimittentes, in nullo superaremur a Satana.* Codicum lectionem receperimus.
 b Ex Græco: *In semetipso vehementi conscientia redargutione convictus, refutatione iudicii, etc.*
 c Vulgati addunt *seu in speciem.* Est synonymum præcedentium, quod in mss. non legitur.
 d Ita mss. et editiones ante Regiam Parisiensem, cum qua Quesnellus, *zizanium.*
 e Ita mss. Veron. et Vat. Cod. Chig. et duo Baluzil cum antiquis editionibus, *incisionem.* Editiones autem post Romanam elegantius, sed non ex versione Rustici, *incisionem quidem uno homine tenus coangustavimus, bonarum, etc.*
 f Ita codices et editiones antiquæ. Quesnellus cum aliis vulgatis, *thalamo.* M x ex Græco, *coronavit victricis Euphemia.* Hunc locum, qui hactenus fuit obscurus, et ex quo orta creditur historia quam enarrant Zonaras alique posteriores Græci apud Baronium ad an. 451, num. 119, explicatum invenies epistola 101, quæ nunc primum in lucem prodit. Vide ibi

annot. 14 (Col. 979, n. c).
 g Ex Græco, *ut omnibus manifesta essent subscribens.* Porro ex cold. et veteribus editionibus reposuimus *subscriptam*, dum in aliis vulgatis legeretur *subscribens.*
 h Editi, *alia*, melius; seq versionem Rustici ex codicibus damus.
 i Ex Græco, *obtinuit.*
 j Editi, *et Thracia.*
 k Supplevimus *μὲν* ex utroque ms. Ven., quam particulam agnovit et interpres Latinus, qui vertit, *incisionem quidem.* In Vulg., *τὴν ἱερομένην.*
 l Ita scribendum auctoritate utriusque ms. Ven. *Errore forte operarum in vulg., τὸ σύλλογον.*
 m Mss. Ven. ambo, *ἐπιψηφίσασα;* quæ quidem vox, si sequentia consideres, nempe *πρὸς ἀπόδειξιν*, melius sonat quam altera, *ἐπιψηφίσασα.*
 n Abest τῶν ab utroque ms. Ven.
 o In marg. editi. Rom. et in uno e mss. Ven., *λαῶν.*
 p Ita, majori cum elegantia scribere placuit ex ambobus mss. Ven. In vulgatis, *πλαθῆν.*
 q Ms. Ven. primus, *συναθροισθέντων κανὼν ἐπὶ, etc.*
 r Deest hoc loco vox *κανὼν* in utroque ms. Ven.

nunc synodali decreto firmavimus, ^a non tantum sedi
 aliunde Constantinopolitanae praestantes, quantum
 metropolitani urbibus quietum ^b congruam provi-
 dentes, eo quod frequenter episcopis vitam finientibus
 multae turbae ^c nascuntur, absque rectore clericis
 ac populis remanentibus, qui per eandem sunt civi-
 tates, et ecclesiasticum confundentibus ordinem :
 quod nec vestram latuit sanctitatem, maxime propter
 Ephesos, ^d unde quidam vobis saepius importuni
 fuerunt. Confirmavimus autem et centum quinquaginta
 sanctorum Patrum ^e, qui in Constantinopoli
 congregati sunt, regulam sub patris memoriae majore
 Theodosio, quae praecipit, post vestram sanctissimam
 et apostolicam sedem, honorem habere Constantino-
 politanam (quae **1098** secunda est ordinata), con-
 fidentes quia ^f lucente apud vos apostolorum radio, et
 usque ad Constantinopolitanorum Ecclesiam, consu-
 etis ^g gubernando parentes, hunc sapius expan-
 detis, eo quod absque invidia consueveritis vestrorum
 bonorum participatione ditare ^h domesticos. Quae
 igitur definitio ad interemptionem quidem totius
 confusionis, confirmationem vero ecclesiasticae ordi-
 nationis, haec sicut propria et amica, et ad decorem
 convenientissima, dignare complecti, sanctissime et
 beatissime pater. Qui enim locum vestrae sanctitatis
 obtinent sanctissimi episcopi Paschasius et Lucen-
 tius, et qui cum eis est reverendissimus presbyter
 Bonifacius, his ita constitutis vehementer resistere
 tentaverunt, procul dubio a vestra providentia in-
 eluctari et hoc bonum volentes : ut sicut fidei, sic
 bonae ordinationis vobis deputetur effectus. Nos
 enim ⁱ eurrantes tam piissimos et Christi amicos im-
 peratores, qui super hoc delectantur, quam clarissimum
 senatum, et totam, sicut dicere convenit, imperii
 civitatem, opportunum credidimus esse honoris
 ejus confirmationem ab universali concilio celebrari,
 et velut haec a tua sanctitate fuerint inchoata, eo
 quod lovere semper studeas, i roboravimus, prae-
 s-

καὶ Ἀποστολικὸν ἑθρῶν, καὶ πρεσβυτεῖαν τῶν Κωνσταντι-
 νουπόλεως ἔχειν, **1097** ^a δευτέρου τεταγμένον πε-
 πεισμένοι, ὡς τῆς ἀποστολικῆς παρ' ὑμῖν κρατοῦσης
 ἀκτίως, καὶ ἐπὶ ^b τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίαν,
 συνήθως καθήμενοι, πόλλαις ταύτην ἠπλώσασι. διὰ τὸ
 ἄφθονον ὑπάρχεν ὑμῖν τὴν τῶν οἰκείων ἀγαθῶν πρὸς τοὺς
 γνησίους μετάδοσιν. Ἄπερ τοίνυν ἄρισται πρὸς ἀναί-
 ρισιν μὲν πάσης συγχύσεως, βεβαίωσιν δὲ τῆς ἐκκλη-
 σιαστικῆς εὐταξίας, ταῦτα ὡς οἰκεία τε καὶ φίλα, καὶ
 πρὸς εὐκοσμίαν ἀρμόδια, περιπτύχασθαι καταξίωσον,
 ἀγῶνι καὶ μακαριώτατι πάτερ. Οἱ γὰρ τὸν τόπον τῆς
 ὑμετέρας ἀγιότητος ἐπέχοντες ὁσώτατοι ἐπίσκοποι
 Πασχάσιος καὶ Λουκῆσιος, καὶ ὁ σὺν αὐτοῖς θεοφιλέστα-
 τος πρεσβύτερος Βονιφάτιος, τοῖς ὄντως τυπωθεῖσι σφο-
 δρῶς ἀντειπεῖν ἐπειράσασαν, πάντως ἀπὸ τῆς ὑμετέρας
 ἀρξασθαι καὶ τοῦτο τὸ καλὸν προνοίας βουλόμενοι, ἵνα κα-
 θάπερ τῆς πίστεως, ὄντως καὶ τῆς εὐταξίας ὑμῖν λογισθῆ
 τὸ κατόρθωμα. Ἕμεις γὰρ θεραπεύοντες τοὺς τε εὐσεβε-
 στάτους καὶ φιλοχρίστους βασιλεῖας ἐπὶ τούτῳ ἡδομέ-
 νους, τὴν τε λαμπρὰν σύγκλητον, καὶ πᾶσαν, ὡς εἰπεῖν,
 τὴν βασιλεύουσαν, εὐκαίρως ^c ἐνομίσαμεν τὴν ἐπ' αὐτῇ
^d παρὰ τῆς οἰκουμένης συνόδου βεβαίωσιν τῆς τιμῆς·
 καὶ ὡς ἐκ τῆς αἰσθητικῆς ταύτης ἐναρχθεῖσαν, δι'
 ὧν ἡμεῖς θέλωμεν ἰσοποῦνθαι. βαρβάρως τε ἐκυρώσαμεν,
 αἰδοῦντες ὡς πᾶν παρὰ τῶν τέκνων γινόμενον κατόρθωμα
 εἰς τοὺς οἰκουμενικοὺς πατέρας ἀνατρέχει· παρακαλοῦμεν
 τοίνυν, τιμήσων καὶ ταῖς σαῖς ψαῖς τὴν κρίσιν, καὶ
 ὡς περ ἡμεῖς τῇ κεφαλῇ τὴν ἐν τρεῖς καλοῖς συμφωνίαν
1099 εἰσηγήσαμεν, οὕτως καὶ ἡ καρυφή τοῖς καιοῖν
 ἀναπληρώσει τὸ πρέπον. Οὕτως γὰρ καὶ βασιλεῖς εὐσεβεῖς
 θεραπευθήσονται, οἱ τὴν τῆς σῆς ἀγιότητος, ὡς νόμον,
 βεβαίωσαντες κρίσιν, καὶ ὁ εὐσηφτανουπόλεως θρόνος
 πᾶν ἡμοῖσιν ἀποδείξειται, πᾶσαν ἡμεῖς σπουδῆν πρὸς τὴν
 τῆς εὐσεβείας ὑμῖν ἐκπληρώσεως ὑπόθεσιν, καὶ τῷ ἔργῳ
 συναψας ἑαυτὸν ὑμῖν πρὸς ὁμόλογον. Ἴνα δὲ γνῶτε, ὡς
 οὐδὲν πρὸς χάριν ἢ πρὸς ἀπέχθειαν πεποιθήκαμεν, ἀλλ'
 ὡς θεῶν κυβερνώμενοι νύματι, πᾶσαν ὑμῖν τῶν πεπραγ-
 μένων τὴν δυνάμιν ἐγνωρίσαμεν εἰς σύστασιν ἡμε-

^a Sic veteres libri. Vulgati, non tam sedi Constanti-
 nopoli ana aliquid praestantes, quam, etc.
^b Mss. Baluzii, congruam videntes. Veteres edi-
 tiones, congruere visum est. Nostri codices cum pos-
 terioribus vulgatis concinunt.
^c Romani editores elegantiae studio lectionem Rus-
 tici inverterunt sic: Nascuntur, clericis ac populis,
 qui per eandem sunt civitates, absque rectore remanen-
 tibus, et ecclesiasticum ordinem confundentibus; quod
 nec restrum, etc.
^d Ex Graeco, quorum causa saepe molestia affecti
 fuistis. Indicatur autem controversia de Ephesino
 episcopatu inter Bassianum et Stephanum, quae Con-
 stantinopolitanae sedi prerogativa ingerenda, et
 canonis pro eadem subinde affirmando occasione
 dedisse videtur. In hac vero controversia ante Chal-
 cedonensem synodum saepe scriptum fuisse ad Leonem
 ex hoc loco colligimus. Ipsum autem pontificem
 eadem in re scripsit et epistolam, quae desideratur,
 cognoscimus ex act. 11 aegyptium concilii.
^e Editi hic inserunt regulam, quam ex codicibus
 suo loco posuimus.
^f Codd. Baluzii, tenent apud vos.
^g Ita omnes codices. Solum Vaticanus pro guber-
 nando habet et gubernaculo. Editi vero, gubernando,
 illam spurgentia, hunc sapius expanditis.
^h Ex Graeco, ungeri charitate conjunctos. Postea

Romani editores verbum definitivum collocarunt post
 nomen ordinationis; veteres autem editiones utroque
 loco exhibent.
ⁱ Ex Graeco: Obsequentes non modo piissimis et
 Christianissimis imperatoribus, quibus id gratum erat,
 verum etiam clarissimo senatus et loci, ut sic dixerimus,
 regiae urbi, opportunum credidimus, etc.
^j Item ex Graeco: Roborare ausi sumus, scientes
 quia quidquid a filiis recte geritur, ad proprios recurrit
 parentes
^k Addimus θρόνον, quae vox certe necessaria est, ex
 utroque ms. ven. In vulgatis ἀποστολικὸν tantum. In
 marg. tamen edit. Rom. annotatur, j. d. θρόνον.
^l Haec duo verba δευτέρου τεταγμένον haud quidem
 necessaria sunt; sed cum ea legitur interpretis Lati-
 nus, ut apparet ex illis verbis, quae secunda est ordi-
 nata, ideo et nos posuimus, auctoritatem secuti am-
 borum mss. Ven. In vulg., εἰδὲν πεπεισμένοι.
^m Mss. Ven. ambo, τὴν Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλη-
 σίαν.
ⁿ Mss. Ven. ambo, ἐνομίσαμεν εἶναι τὴν, etc. Haud
 spernenda lectio, quam et interpretem Latinum agnos-
 visse non obscure conjici potest ex ejus versione,
 quae hic habet, opportunum credidimus esse.
^o Ita legendum ex mss. Ven. ambobus et Latina
 versione. In marg. quoque edit. Rom. annotatur,
 παρὰ λατ. In vulg., περί τῆς, etc.

mentes, dum noverimus quia quidquid rectitudinis a A *τίραν' καὶ τῶν παρ' ἡμῶν πεπραγμένων βεβαίως τε καὶ* filiis sit, ad patres recurrit, facientes hoc proprium *συγκατάθετον.*
sibi. Rogamus igitur, et tuis decretis nostrum honora iudicium; et sicut nos capiti in bonis **1100**
a adiecinus consonantiam, sic et summitas tua filiis quod decet adimpleat. Sic enim et pii principes
complacebunt, qui tamquam legem tuæ sanctitatis iudicium firmaverunt, et Constantinopolitana sedes
suscipiet præmium, quæ omne semper studium vobis ad causam pietatis explevit, et semetipsam vobis ad
concordiam eodem zelo conjunxit. Ut autem cognoscatis quia nihil b cuilibet donando per gratiam fe-
cimus, aut per inimicitias adversando, c sed ut nutu gubernati divino, omnem vobis gestorum vim insi-
nuavimus, ad comprobationem nostræ sinceritatis, et ad eorum quæ a nobis gesta sunt d firmitatem et
consonantiam.

EJUSDEM EPISTOLÆ.

Alia antiquior versio.

*Exemplar relationis archetypi sanctæ magnæ et universa-
lis synodi, quæ in Chalcedonensi metropoli congregata
est, ad sanctæ memoriæ papam Leonem.*

Sancta et magna et universalis synodus, quæ secun-
dum Dei gratiam, et sanctionem piissimorum et
Dei amatorum principum collecta est in Chalce-
done metropoli Bithyniæ provinciæ, sanctissimo ac
beatissimo LEONI.

CAP. I. — *Repletum est gaudio os nostrum et lingua
nostra exsultatione (Ps. cxxv, 2), quod hanc ut pro-
priam nobis gratiam prophetiam aptavit, quibus
pietatis confirmatum est votum. Quid enim fide ad
lætitiam superius? Quid dominica agnitione ad ex-
sultationem clarius, quam ipse desuper nobis Salva-
tor ad salutem tradidit dicens: Ambulantes docete
omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii,
et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia e quæ-
cumque mandavi vobis.* Quam ipse tamquam auream
catenulam præcepto imponentis deductam in nos
conservasti, vocis beati Petri omnibus interpres
existens, et illius fidei omnibus beatitudinem attra-
bens. Unde et nos tamquam principi tibi hujus boni
ad utilitatem usi, veritatis filii Ecclesiæ sortem
ostendimus, non per singulos singuli tamquam in
secreto doctrinam facientes, sed communi spiritu,
uno consensu et concordia fidei confessionem co-
gnoscentes. Et fuimus in communi exsultatione spi-
ritualibus tamquam imperialibus cœnis, epulationibus
in cibis quas per tuas litteras Christus epulantibus
apparavit. Et cœlestem Sponsum inter nos cernere
f videbamus epulantem. Si enim ubi sunt duo aut
tres congregati in nomine ipsius, ibi ait se esse in
medio eorum (Matth. xviii, 20); quantam circa
quingentos viginti sacerdotes familiaritatem s mon-
strabit, qui et patriæ et labori circa eum scientiam
confessionis præposuerunt, quibus ut tamquam ca-
put membris præpositus eras per eos qui tuam con-
tinent vicem, rectum consilium demonstrans? Prin-

cipes autem fideles ad ornatum præsidebant, sicut
Zorobabel. **1101** h Ecclesiæ Jesum (I Esdr. iii, 2),
quemadmodum Hierusalem, ædificationem dogmatum
renovare festinantes.

B CAP. II. — Et erat adversarius tamquam bestia
foris a septis, secum fremens, nemiinem habens
quem capiat, nisi se ipsum ei ad prædam Alexan-
drinæ urbis factus olim præsul obijceret; qui dum
multa prius mala fecisset, secundis priora celavit.
Beatum enim illum et in sanctis connumerandum
Constantinopolitanæ urbis pastorem Flavianum apo-
stolicam præferentem fidem, et Dei amatorem epi-
scopum Eusehium contra omnem canonum discipli-
nam deposuit, et impietate condemnatum Eutychem
tyrannicis decretis suis restituit, et a vestra sancti-
tate, utpote ad immerito gratia, ablata reddidit
dignitatem; et ut omnino ferrox singularis incum-
bens vineæ, quam bonam invenit plantationem ever-
tit (Ps. lxxix, 14), infructuosam autem et i derelictam
introduxit, et pastorem habentes sapientiam
amputavit, lupos autem j manifestatos ovibus intro-
duxit. Super hæc omnia etiam contra eum qui cu-
stodiam vineæ a Salvatore susceperat, furorem suum
extendit (dicimus autem de sanctitate vestra), et
excommunicationem contra eum qui corpus Ecclesiæ
k adunare festinavit, cogitavit. Et cum oportuisset
eum pro his pœnitere, et debuisset lacrymis po-
stulare misericordiam, tamquam pro honestis læ-
tabatur, epistolam quidem vestræ sanctitatis asper-
nens, omnibus autem veritatis dogmatibus resiste-
ns.

C CAP. III. — Et oportuerat quidem eum mox in hæc
in qua se ipsum ordinavit parte relinquere. Quoniam
autem Salvatoris disciplinam proflicetur, qui omnes
homines salvos esse vult et venire ad cognitionem veri-
tatis (I Tim. ii, 4), hanc opere in eo firmare miseri-
cordiam festinavimus, et in iudicium fraterneli
convocavimus, non tamquam resecatæ tentantis, sed
satisfactionis ei locum ad medicinam præbentes;
et orabamus superiorem eum m existere variis incu-
sationibus quæ adversus ipsum scriptæ sunt, quate-

a Ex Græco impendimus; et mox, piis principibus
gratum erit, qui, etc.

b Ita omnes codices. Vulg., alicui donando.

c Ita cum editis codd. Verou, et Vat. Duo mss.
Baluzii cum nostro Chigiano: Sed quippe ut in nutu.

d Ex Græco, confirmationem atque consensionem.

e Vat. 1322, quæ demandavi.

f Editi, videbamur. Correximus ex laudato codice.

g Idem codex, monstrabit.

h Ita cum editis habet etiam idem Vat., non vero,

ut in margine Baluzii, et Deum Jesum

i Vat., abjectam.

j Cod. Reginæ, manifestos.

k Sic ex Vat. Edit. Concil., adunare, forte typo-
graphi errore.

l Cod. Reginæ, convocabamus.

m Idem codex, insistere.

n Sic ambo mss. Ven., stipulante Latino inter-
prete, qui vertit, eorum quæ a nobis gesta sunt. In
vulg., καὶ τῶν πεπραγμένων tantum.

nus a clari cum celebritate conventum dimittentem, A in nihilo a Satana laederemur. Iste autem b inscriptum in se ipso conscientiae habens testem c recusatione iudicii, accusationibus consensit, et legitimas circa eum tres factas vocationes repudiavit. Ideo ergo quam ipse contra suas culpas protulit sententiam, hanc, ut possibile erat, mediocriter firmavimus, pastorali lupum pelle d nudantes, quo pridem habitu convincebatur indutus. Huc usque nobis constabat tristitia, 1102 et statim bonorum gratia resplendit; et unum zizanium revellentes, totum mundum trivico puro cum e voluptate replevimus; et tanquam evellendi et plantandi potestatem suscipientes, sectionem quidem usque ad unum coarctavimus, bonorum autem fertilitatem diligenter plantavimus. Deus enim operabatur, et quae conventum thalami coronabat venerabilis Euphemia, quae sicut propriam confessionem fidei a nobis suscipiens definitionem, suo sponso per piissimum principem et amatricem Dei imperatricem obtulit, omnem quidem adversarium perturbationem sapiens, veritatis autem ut f amicam confessionem confirmans, et manu et lingua omnium sententiis assignans ad manifestationem. Haec sunt quae tecum praesenti spiritu, et ut fratribus favere scienti, qui nobis in tuorum pene comparuit sapientia, operati sumus.

CAP. IV. — Innotescimus autem quod et alia quaedam de ordine rerum et regularum ecclesiarum constantiae causa statuimus, scientes et vestram sanctitatem, si agnoverit, probaturam haec et confirmaturam. Qui enim ante multa tempora mos fuit, quem tenuit Constantinopolitana sancta Dei Ecclesia ad ordinandos metropolitanos Asiae et Ponticae et Thracicae diocesis, et nunc per synodicam firmavimus sententiam, non tantum sedi Constantinopolitanae aliquid praestantes, quantum metropolitanis quietem providentes: propterea quia plurimis saepe morientibus episcopis, exoriuntur tumultus, dum sine regimine fuerint et clerici et populi qui in eis sunt, et ordinem ecclesiasticum confundant, quod vestram sanctitatem non latet, praesertim causa Ephesiorum, qui vobis saepe molestiam ingesserunt. Firmavimus autem et centum quinquaginta sanctorum Patrum qui in Constantinopolim congregati sunt, canonem temporibus divae memoriae magni

Theodosii, qui pronuntiat post vestram sanctissimam et apostolicam sedem primatum Constantinopolim habere loci secundi; scientes quia radium apostolicae vestrae sedis nimis b potentem in Constantinopolitanam Ecclesiam more solito protegentes saepius i extendistis, dum sine invidia consueti estis bona vestra familiaribus mutuari. Quae igitur stativimus ad amputandam omnem confusionem, ad confirmandam autem ecclesiasticam disciplinam, haec ut propria et amica et ad ornatum apta complecti dignare, sanctissime et beatissime pater. Qui enim locum vestrae sanctitatis continent sanctissimi episcopi 1103 Paschasius et Lucensius, et qui cum eis est reverentissimus presbyter Bonifacius, his ita constitutis vehementer resistere tentaverunt, procul dubio a vestra providentia inchoari et hoc bonum volentes; ut quemadmodum fidei, sic et ordinis vobis imputetur restitutio. Nos autem satisfacientes piissimis et amatoribus Christi principibus, qui pro hac causa gaudent, et clarissimo senatui, et toti, sicut est dicendum, regiae urbi, congruum esse putavimus honorem ejus ab universali synodo confirmari, et tanquam ex tua initium sumpserit sanctitate, per hos quos fovere semper festinasti, confidenter firmavimus, scientes quia omne bonum quod a filijs fit, ad proprios recurrit parentes. Rogamus igitur, honora et tuis sententiis nostrum iudicium; et quemadmodum nos consensum in bonis capiti contulimus, sic et caput filijs quod decet adimpleat. Sic enim et piissimi principes curabuntur, qui tuae sanctitatis sicut legem affirmaverunt iudicium, et Constantinopolitana sedes vicissitudinem suscipiet, quae vobis semper omne studium ad causam pietatis exhibuit, et zelo se ipsam conjunxit vobis ad concordiam. Ut autem sciatis quia nihil gratiae causa aut offensionis effecimus, sed nutu divino j gubernati, omnem vobis gestorum k vim insinuavimus ad consistentiam nostram et ad eorum quae a nobis acta sunt confirmationem et dispositionem.

ET SUBSCRIPTIONES.

ANATOLIUS episcopus Constantinopolitanus. i Valere me in Domino ora, Deo amantissime pater.

MAXIMUS episcopus magna^m civitatis Antiochia. Valere me in Domino ora, sanctissime et beatissime pater.

a Sic etiam Vat., non clare, ut in marg. Baluzius D ex eodem codice notavit.

b Ita Vat. Baluzius, scriptum.

c Baluzius, recusationem.

d Cod. Vat., denudantes.

e Idem cod., voluntate.

f Idem codex, unicum. Ex eodem magis placuit confirmans, quam confortans, ut editi praeferebant.

g Vat., cleri.

h Melior haec lectio Vat. Editi, potestatem.

i Vat., extendentes.

j Baluzius, gubernanti. Melius ex Vat., gubernati.

k Editi omittunt vim, quam vocem ex Vat. supplevimus. Hunc locum ex hac versione recitat Vigilius papa in Constituto tom. V Concilior. edit. Venetae, pag. 1355, hac lectione, quae aliam emendationem suggestit: Omnem vobis gestorum vim insinuare

curavimus ad consistentiam nostram, et eorum quae nobis acta sunt confirmationem et dispositionem. Editi, pro dispositionem, habebant depositionem.

¹ Labbeus primas tres subscriptiones nactus in ms. olim Jolyano, nunc capituli Parisiensis, quae leguntur tom. IV Concilior. pag. 1781 edit. Venet., sic in omnibus edidit: Valere vos in Domino oro. Baluzius hanc solum primam subscriptionem similiter exhibuit; in duabus autem sequentibus. Valere me in Domino oro, et in margine ex Vat., ora. In ceteris, quas unus Vaticanus codex ad nos transmisit, ejusdem lectionem secutus vulgavit, Va ere me ora. Nos Vaticanum in omnibus cohaerentem sequendum putavimus. Non diffitemur tamen probabilius scriptum fuisse, Valere vos in Domino oro.

^m Baluzius, urbis, ex ms. Parisiensi.

JUVENALIS episcopus Hierosolymitanus. Valere me in Domino ora, sanctissime et beatissime pater.

CYRIACUS episcopus Heraclæ metropolis subscripsit ^a per Deo amatissimum episcopum Lucianum. Ut supra.

1104 **DIOGENES** episcopus metropolis Cyaiel. Ut supra.

PHOTIUS episcopus Tyri metropolis. Ut supra.

FLORENTIUS episcopus Sardinium civitatis metropolis Lydiæ. Valere me ora, ^b Deo amatissime pater.

CONSTANTIUS episcopus metropolis Bostræ. Valere me ora, domine sanctissime et beatissime pater.

THEODORUS episcopus metropolis Damasci. Valere me ora in Domino, Deo amatissime pater.

SILVICUS gratia Dei episcopus metropolis Amasiæ. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

CONSTANTINUS misericordia Dei episcopus metropolitanus Meletenus. Valere me in Domino ora, reverentissime pater.

FRANCION episcopus metropolitanus Philippopolis. Valere me in Domino ora, amatissime pater.

PERGAMUS episcopus Antiochiæ Pisidorum metropolis. Valere in Domino ora, Deo amatissime pater.

LOGIARUS episcopus Byzæ. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

GREGORIUS episcopus Adrianopolis. Valere ora Deo amatissime pater.

THEODORITUS episcopus Cyri. Valere me in Domino ora, domine, Deo amatissime pater.

MELITIUS episcopus Larissæ, vices agens beatissimi episcopi domni Apamiæ Syriæ, subscripsit. Valere ora, sanctissime pater.

ACACIUS misericordia Dei episcopus civitatis ^c Artihæ. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

JOANNES episcopus Germaniciæ. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

^d **JOSEPHUS** episcopus Iliopolis. Valere me in Domino ora, Deo amatissime et sanctissime pater.

CALOGERUS episcopus Claudiopolis. Valere me ora, Deo amatissime pater. Et subscripsit per Euphrosinum diaconem.

HERACLIUS misericordia Dei episcopus Comanorum. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

1105 **IASAS** episcopus Edessæ metropolis. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

SOPHRONIUS episcopus Constantiæ. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

^a Ita codex Vat. Perperam in editis, pro Deo amatissimo episcopo Luciano. Is enim Cyriaci sui metropolitæ vice hoc loco subscripsit, postea vero suo nomine.

^b Vulgati, non autem codex, sanctissime et beatissime pater.

^c Ita codex. Baluzius, Ariarithæ. Ex alijs autem ejuſdem episcopi subscriptionibus, quæ in concilio

URANIUS episcopus Emisæ. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

EUSEBIUS episcopus Doryzæ. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

ÆTHERIUS episcopus Smyrnæ. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

ZENOBICUS episcopus. Ut supra.

THOMAS episcopus Theodosiopolis. Valere me in Domino, amatissime pater.

SABAS episcopus Palti. Valere me in Domino, ^e Deo, amatissime pater. Subscribens per Patricium episcopum.

PATRICIUS episcopus Neocæsareæ. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

RINUS gratia Dei episcopus Junopolis. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

EUDOXIUS episcopus poleos Chomatis. Valere me in Domino ora, sanctissime pater.

NICOLAUS misericordia Dei episcopus Acarassèorum. Valere me in Domino ora, amatissime pater.

^f **EVODIUS** episcopus Saumatis. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

TRIPHON episcopus Ecclesiæ Chii. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

PAULUS episcopus sanctissimæ Dei Ecclesiæ Philomelei. Valere me in Domino ora, domine pater.

THEOCTISTUS episcopus Tyrai. Valere me in Domino ora, sanctissime pater.

OLYMPIUS episcopus Sozopolitanæ sanctissimæ Dei Ecclesiæ. Valere me ora, Deo sanctissime pater.

JOANNES humilis episcopus civitatis Barbilicorum. Valere me ora, Deo amatissime pater.

VALERIUS episcopus civitatis Laodiciæ Phiniciæ. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

BASILIUS episcopus civitatis Nacholiæ. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

NOE episcopus civitatis. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

URANIUS episcopus civitatis Ibororum. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

MANASSES episcopus Theodosiopolis magnæ Armeniæ. Valere me ora in Domino, Deo amatissime pater.

AURELIUS episcopus. Ora pro nobis, pater beatissime.

1106 **RESTITUTIANUS** episcopus. Ora pro nobis, sancte ac venerabilis papa.

ANACIUS episcopus civitatis Sotorum. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

MELITIUS episcopus Larissæ. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

FORTEIANUS episcopus Sagalassi. Valere me in Domino ora, Deo amatissime pater.

Chalcedonensi leguntur, corrigendum esset, Ariarithæ.

^d Baluzius, Joseph; dein vero omittit et sanctissime. Codicem Vat. semper sequimur.

^e Baluzius inseruit ora. Deest in codice.

^f Legendum, Evolitus episcopus Zenymatis, ut notavit Baluzius.

THEODORUS misericordîa Dei episcopus Antifelli A
Iyciæ. Valere me in Domino ora, Deo amantissime
pater.

MELIPHTONGUS misericordîa Dei episcopus Heliopoli-
lia. Valere me in Domino ora, Deo amantissime pater.

THALASSIUS episcopus civitatîs Parli. Valere me in
Domino, Deo amantissime pater.

ALEXANDER episcopus civitatîs Seleuciæ Pisdîæ.
Valere me in Domino ora, Deo amantissime pater.

MUSIANUS episcopus Limerorum. Valere me in Do-
mino, Deo amantissime pater.

^a **FLORENTIUS** episcopus Lesbiteræ h. . . . et litte-
ris. Valere me ora Deo amantissime pater.

EPIPHANIUS episcopus civitatîs Midai. Valere me
ora, Deo amantissime pater.

CYRUS episcopus civitatîs Siniandi. Valere me in B
Domino ora, sanctissime pater.

PANCRATIUS episcopus ^b Lybiadis. Valere me in Do-
mino ora, sanctissime pater.

POLYCHRONUS episcopus Antipatridis. Valere me in
Domino ora, Deo amantissime pater.

CYRIACUS episcopus civitatîs Trognadorum sub-
scripsi per presbyterum meum Chrysippum. Valere
me in Domino ora, sanctissime pater.

EUNOMIUS episcopus Nicomediæ metropolis. Valere
me ora, sanctissime pater.

ANASTASIUS episcopus Nicææ metropolis. Valere
me ora, sanctissime pater.

SEBASTIANUS episcopus civitatîs Berissæ. Valere
me in Domino, Deo amantissime pater.

JOVINUS episcopus sanctissimæ Dei Ecclesiæ Debel- C
torum. Valere me ora, amantissime pater.

Similiter et reliqui omnes episcopi subscripserunt.

*Explicit relatio sanctæ synodi Chalcedonensis ad
papam Leonem.*

1107 EPISTOLA e XCIX.

^d SYNODICA RAVENNI ALIORUMQUE EPISCOPORUM GALLO-
RUM AD S. LEONEM PAPAM ^e.

SYNOPSIS. — I. *Tarditatem suam in describendo excu-
sant.* — II. *Omnes in Gallia Leonis epistolam ad
Flavianum, ut fidei symbolum recepisse.* — III. *In
ea fidelibus et infidelibus arcantum incarnationis my-
sterium retigi.* — IV. *Nuntis ex Oriente allatis se a
scribendo ad imperatorem abstinentiæ.* — V. *Leonem
pontificem a Deo datum esse Ecclesiæ gratulantur.*

Domino vere sancto, merito in Christo beatissimo, et
apostolico honore venerando papæ LEONI, ^f KA-
VENNIUS, RUSTICUS, VENERIUS, ^g CONSTANTIANUS,
MAXIMUS, ^h ARMENTARIUS, FLORUS, SABINUS, ⁱ VALE-
RIANUS, CONSTANTUS, ^j NECTARIUS, MAXIMUS, ASCLE-
PIUS, ^k M. MAXIMUS, CRISOS, INCENCUS, JUSTUS,
VALERIUS, SUPERVENTOR, CHRYSAPHIUS, FONTEIUS,
PETRONIUS, IDATIUS, AETHERUS, EULALIUS, ^l EUSTA-
THU, ^m FRATERIUS, VICTURUS, EUGENIUS, ⁿ HILARUS,
VERUS, AMANDUS, GERONTIUS, ^o PROCELIANUS, JU-
LIANUS, HELLADIUS, ARMENTARIUS, HONORATUS,
^p EPARCHIUS, ANEMIUS, DYNAMIUS, MAXIMORUM, ^q NYNAN-
TIUS et PALLADIUS.

CAP. I. — Perlata ad nos ^r epistola beatitudinis
vestræ, quam ad Orientem pro catholicæ fidei asser-
tione misistis, optavimus statim apostolatu vestro
pro tam immenso **1108** munere gratiarum actio-
nem referre; nisi nobis difficultatem, qua in unum
celeriter non potuimus convenire, vel spatia, quibus
a nobis ^s dispartati sumus, longa terrarum, vel aura-
rum, quæ in regionibus nostris præter consueudi-
nem fuit, intemperies attulisset. Dei ergo apostolatus
vester nostræ veniam tarditati, quæ non de otio aut
dissimulatione, sed de certa necessitate descendit;
quæque a nobis, etsi celeritatis gratiam abstulit, ex-
sultandi tamen materiam auferre non potuit.

CAP. II. — Exsultavimus itaque Christo propitio
lectis beatitudinis vestræ litteris, et omni instructione
patefacta, ^t omnes intra Gallias constitutos exsultare
mox fecimus: dolentes pariter pro his vobiscum, qui

^a Hanc subscriptionem à Baluzio omissam ex ms.
supplevimus. Hic Florentius in aliis subscriptionibus
Chalcedonensis dicitur episcopus *Lesbitemedi*.

^b Cod. Vat., *Libandi*. Baluzius ex aliis scriptio-
nibus ejusdem episcopi omen latit.

^c Al. post epist. 76. Quæ antem erat 99, nunc 126.
Scripta circa Decemb. an. 451.

^d Est in mss. collect. 5, 11, 12, 22, 23 et 24. Cum
S. Leo huic synodice respondeat die 27 Januarii anni
sequentis epist. 102, circa Decembrem anni currentis
hæc synodica exarat credi potest, et probabilis ante
epistolam sequentem datam die 18 Decembris.

^e Mss. collect. 5. aliter inde profecti addunt loco
synopsis: *Fidei ejus, quam ad Orientem direxit, lau-
dem dicentium.*

^f Vide not. 1 Quesn.

^g Que nellus, *Constantinus*. Prætulimus lectionem
Rainaudi, quippe quam noster Vindeloni collect. 5
et alius Thuan. Quesn. approbant; cum præsertim
eidem lectioni suffragetur cod. Ratisp. in responsione
Leonis epist. 102.

^h Duo mss. Thuan., *Armaturus*. Codd. collect. 11
et 21, *Armatarius*. Trecopith., *Armatharius*. Ratisp.
in epist. 102. *Armatharius*.

ⁱ Sic nostri cod. ac præsertim collectioni 5 cum
Sirmundo et editis ante Quesn. Epistola Leonis 102

et subjectæ subscriptiones continent, quæ primo loco
Valerianum exhibent, deinde *Valerium*. Apud Ques-
nellum diverso ordine, primo *Valerius*, deinde *Vale-
rianus* legitur.

^j Quidam inferioris notæ codices, *Nestorius*. Alii
melius, *Nectarius*, ut in epist. 102.

^k Ita Quesn. et nostri codd. collect. 5 et 21. In
Vat. collect. 11, *Eustasius*. In alio Vat. collect. 21,
Eustasius. Sirmondus, *Eustachius*. Vulgati Leonis,
Eurychius, ad quos accedit Ratisp. in epist. 102.

^l Vulgati Leonis ante Quesn. cum Vat. collect. 11.
et cum aliis quatuor codicibus epistolæ 102, *Hilarius*.

^m *Proculianus* in codd. collect. 11 et 24.

ⁿ Vulgati Leonis an e Quesn., *Hypartius* Sirmon-
dus in margine, *Epatius*. Cod. Ratisp. in epist. 102,
Apartius. Antiquus Thuanus, *Ebartius*.

^o Ms. collect. 11 et 24 ac Sirmondus in margine,
Inzantius.

^p Epistola 67, cui describunt.

^q Ita pleraque editiones cum nostro Vindebon. col-
lect. 5. Cæteri codices cum Sirmundo *dispartati*. Post
paucos, pro *aurarum*, in ms. Vat. collect. 21, *agua-
rum*, quod quibusdam magis placebit. Vide not. 2
Quesn.

^r Vide not. 3 Quesnelli. Paulo post *vobiscum* pro
vobiscum in eodem Vat. collect. 21.

catholicæ fidei lumine derelicto, errorum tenebras inciderunt. Quæ apostolatus vestri scripta, ^a ita ut symbolum fidei, quisquis redemptionis sacramenta non negligit, tabulis cordis ascribit, et tenaci, quo ad confundendo hæreticorum errores paratior sit, memoriæ commendavit. Multi itaque in ea gaudentes pariter et exultantes, recognoverunt fidei suæ sensum, et ita se semper ex traditione paterna tenuisse, ut vester apostolatus exposuit, jure lætantur. Nonnulli sollicitiores facti, beatitudinis vestræ admonitione percepta modis, omnibus se gratulantur instructos, datamque sibi occasionem gaudent, qua libere ac fiducialiter, suffragante etiam apostolicæ sedis auctoritate, eloquantur, et asserat unusquisque quod credit.

CAP. III. — Quis autem apostolatu vestro pro hoc tanto munere, ^b quo non solum Gallias, sed totum mundum, velut quibusdam pretiosissimis gemmis ornavit, dignas æstimet gratias posse persolvere? Doctrinæ post Deum vestræ debet ^c fidelis, ut constanter teneat quod credebat; debet etiam infidelis, ut a perfidia sua, agnita veritate, discedat, **1109** et apostolicæ institutionis luce perfusus, erroris sui tenebras derelinquat, magisque sequatur et credat, quod per os vestrum Dominus noster Jesus Christus de sacramento incarnationis suæ docet, quam id teneat quod diabolus humanæ salutis et veritatis inimicus ^d instillat.

CAP. IV. — Optassemus etiam ad filium vestrum, gloriosissimum ac fidelissimum principem, super eandem causam litteras dare, quibus congratulantes ^e fidei ipsius, humilitatis quoque nostræ sollicitudinem, qua vos in Christo sequimur, prodereimus, nisi ad nos de Orientalibus partibus ^f nuntio perlato, fieri hoc minime necessarium putassemus. Meritis autem apostolatus vestri pius ^g minus præstitit ut hæresim jam diu occulte nutritam ^h vestris temporibus proderet. Ad laudem enim sollicitudinis vestræ pertinet quod malorum error latere non potuit; ⁱ ad gloriam fidei

A redundat quod prava persuasio participes aut non invenit aut inventos amisit. ^h Respiciat itaque, oramus, conservando apostolatatum vestrum, misericors Dominus Ecclesiam suam toto orbe diffusam; vobis enim ita invigilantibus, et hi qui curam animæ suæ gerunt, sollicitiores in fide redduntur, et hi qui paulo desides sunt, tanto ad sollicitudinem accenduntur exemp'o.

CAP. V. — Quod nos ante oculos semper habentes, ⁱ non desinemus Domino ac Deo nostro gratias agere et pariter supplicare, gratulantes quod tantæ sanctitatis, tantæ fidei, tantæque doctrinæ apostolicæ sedi, unde religionis nostræ, propitio Christo, fons et origo manavit, antistitem dederit; petentes etiam ut datum concessumque munus pontificii vestri, longissima ad ædificationem Ecclesiarum suarum ætate custodiat. Nos autem etsi impares meritis, pari tamen fide, si quid (quod absit) contra Ecclesiam catholicam profana infestatione tentetur, parati sumus, confortante Domino, cum beatitudine vestra pro veritate fidei **1110** animas nostras ponere, et vitam hanc aut ori salutis nostræ et largitori æternitatis impendere. *Et alia manu:* Ora pro me, domine merito beatissime, et apostolico honore venerande papa.

J Rusticus episcopus apostolatatum vestrum in Domino venerans saluto, et ut digneris pro me orare, supplex rogo.

VENERIUS te dominum in Christo meum, reverentissime, saluto; et ut digneris pro me orare, supplex rogo.

^k CONSTANTIANUS episcopus beatitudinem vestram saluto.

MAXIMUS episcopus beatitudinem vestram saluto.

ARMENTARIUS episcopus beatitudinem vestram saluto.

FLORENTIUS episcopus beatitudinem vestram in Domino venerans saluto, et ut ores pro me plurimum quaeso.

SABINUS episcopus beatitudini vestræ me repræsentato, et orationem apostolatus vestri nostri memorem quaeso.

^a Codd. collect. 21 delent *ita*. Mox *ascripsit* pro *ascribit* est in Vat. collect. 24 nec non in edis ante Quesn.

^b Idem codex et editi ante Quesn., *quod non solum*.

^c Vulgati inserunt *quisque*. Delevimus ex omnibus nostris codd. atque Sirmondo.

^d Tres codd. Quesn. et quinque nostri, *stillat*.

^e Nuntium intelligunt de mutata rerum facie post Theodosii mortem, et de suscepta jam in toto Oriente Leonis epistola; ac propterea ad novum imperatorem scribere, uti vivente Theodosio Leo postulaverat ex annot. 7 (Col. 887, n. ^b) in ep. 67, necessarium amplius non putarunt. Alqui codices carent voce, *partibus*.

^f Antiquæ editiones, *nostris*.

^g Ita duo codices Quesn. et tres nostri melioris notæ. Alii, *Ad gloriosæ fidei ædificationem, vel cumulum*.

^h Vos itaque respiciat conservando apostolatatum vestrum misericors Deus, et Ecclesiam, etc., in mss. collect. 21. Cod. Vindebon. collect. 5, *Respiciat ita conservando, etc.*

ⁱ Vindebon. collect. 5, *non desinimus*.

^j In antiquis editionibus et in codd. collect. 12, 21 et 24, tres priores subscriptiones tantummodo lo-

gebantur; in mss. autem collect. 11 sola prima Rusticii subscriptio. Integræ inventiuntur in mss. collectionis 5, et primum editæ fuerunt a Sirmondo ex cod. Nicolai Fabri, qui in Thuaneam bibliothecam transivit. Mirum est oritti subscriptionem Ravennii, qui tamen primus in titulo inscribitur. At ad Ravennium pertinere videntur illa, quæ *alia manu* Rusticii subscriptioni præmittuntur: *Ora pro me, Domine.* Harduinus vero hanc notationem subscriptionibus affixit: *Subscriptiones integræ, ut sunt in ms. olim Thuaneo, nunc Colbertino, Ravennius episcopus Arelatensis, Venerius Narbonensis, Maximus Regiensis, etc.* At Rusticus est Narbonensis, Venerius autem Massiliensis, subscriptioes vulgatis similes sunt, nec Ravennii nomen ibidem legitur.

^k Vulgati, *Constantinus*. Correximus ex Vindebon. Confer annot. 4 (Col. 965, n. 8).

VALERIANUS episcopus beatitudinem vestram salutem.

NECTARIUS episcopus beatitudinem vestram salutem.

CONSTANTIUS episcopus beatitudinem vestram salutem.

MAXIMUS episcopus apostolatam vestrum salutem.

Ego ASCLEPIUS episcopus apostolatam vestrum venerans in Domino plurimum salutem.

Ego MAXIMUS episcopus apostolatam vestrum salutem.

Ego URSUS episcopus beatitudinem vestram salutem.

INGENUUS episcopus apostolatam vestrum venerans salutem.

JUSTUS episcopus coronam vestram venerans salutem.

VALERIUS episcopus apostolatam vestrum salutem.

Ego SUPERVENTOR episcopus coronam vestram venerans salutem.

1111 VERUS episcopus apostolatam vestrum reverenter salutem.

HELLADIUS episcopus sanctitatem tuam in Domino salutem.

ÆTHERIUS episcopus sanctitatem tuam in Domino salutem.

EULALIUS episcopus sanctitatem tuam in Domino salutem.

ANKMIUS episcopus sanctitatem tuam in Domino salutem.

CHRYSAPIUS episcopus sanctitatem tuam in Domino salutem.

PETRONIUS episcopus sanctitatem vestram in Domino salutem, et ut pro me orare dignemini, quæso.

Ego FONTEIUS episcopus apostolatam vestrum reverenter salutem, et rogo ut mei meminisse dignemini.

YDATIUS episcopus apostolatam vestrum in Domino salutem.

HILARUS episcopus apostolatam vestrum plurima in Christo veneratione salutem.

ICTERUS episcopus apostolatam vestrum venerans salutem.

EUGENIUS episcopus beatitudinem tuam salutem.

PALLADIUS episcopus apostolatam vestrum venerans salutem.

Ego FRATERNUS episcopus coronam vestram venerans salutem.

Ego AMANDUS episcopus apostolatam vestrum venerans salutem.

Ego GERONTIUS episcopus coronam vestram venerans salutem.

Ego PROCULEIANUS episcopus coronam vestram venerans salutem.

Ego DYNAMIUS episcopus coronam vestram venerans salutem.

Ego JULIANUS episcopus apostolatam vestrum venerans salutem.

Ego ARMENTARIUS episcopus coronam vestram venerans salutem.

Ego HONORATUS episcopus coronam vestram venerans salutem.

EPARCHIUS episcopus apostolatam vestrum venerans salutem.

Ego EUSTATHIUS episcopus apostolatam vestrum venerans salutem.

1112 Ego MAXIMUS episcopus apostolatam vestrum venerans salutem.

Ego YNANTIUS coronam vestram venerans salutem.

EPISTOLA A. C.

^b MARCIANI IMPERATORIS AD LEONEM PAPAM.

SYNOPSIS. — I. De fide apud Chalcedonem roborata et pace Ecclesie restituta gratulatur. — II. Fidem juxta litteras S. Leonis a synodo esse expositam. — III. Petit ut sedi CP. secundus locus juxta statuta secundæ et quartæ synodi tribuatur. — IV. Per Lucianum et Basilium consensum ejus super eodem negotio postulat.

C Victores VALENTINIANUS et MARCIANUS, inclity triumphantores, semper Augusti, sancto patri merito venerabili LEONI episcopo.

CAP. I. — Divina humanaque scripta consentiunt Divinitatem in primis esse venerandam, et ibi omnipotentem Deum esse propitium, ubi colitur rite religio. Id ergo quod quærebamus invenimus, et effectum vota nostra meruerunt. Invenit religionis fidem religiosus affectus; nec dubium est Deo auctore definitum quod de majestate quærebatur. Explosa igitur contentione atque discordia quam livor fidei inimicus objecerat, Deum omnes una mente cognoscunt. Jam non incusamus ^d perfidos, nec sumus ingrati.

^a Alias post 77. Quæ autem erat 100, nunc 127. **D** Scripta 18 Decemb. an. 451.

^b Hanc epistolam edidit Holstenius in collectione Romana ex ms. Barberino 3386 collect. 16 Thessalonicensis, cum quo eandem relegimus. Latinus hujus epistolæ textus originalis videtur Tillemontio art. 135, in Leonis Vita. Verba quidem ante finem et alia manu sequentem salutationis formulam ipsa imperatoris manu additam videntur innuere. Hanc autem formulam Latine expressam fuisse ex eo colligi potest, quod non ita dicatur scripta Græce, ut in eadem Thessalonicensi collectione affirmatur de subscriptione Anatolii subjecta epistolæ 132; nam de hac legitur: *Et subscriptio litteris Græcis*. Si vero imperatoris scripta in originali Latine exarata fuit, idem de ipsa epistola censendum est. Ipsa etiam Latina syntaxis satis congrua, ab usitata ejus temporis interpretandi ratione, quæ in aliis documentis Latine redditis detegitur, plurimum abest. Adde tandem

quod Græcus textus, quem subjiciemus, est nonnulli quibusdam commatibus auctior, caret autem illis, et alia manu; ac propterea textus Latinus ex Græco redditus dici nequit. Num vero Latine et Græce scripta fuerit hæc epistola, uti non tam Latine quam Græce scripta fuisse videtur memorata Anatolii epistola 132, aliis dijudicandum relinquimus. Commata quidem discrimen Græcum quoque textum originalem insinuare videtur. Marcianum sane utriusque linguæ peritum, notum est ex concilio Chalcedonensi act. 6, in qua Latine et Græce allocutus traditur.

^c In codice Barb. et apud Holstenium hæc adduntur, quæ synopsis vicem gerunt: *Ut speraveris Ecclesia Constantinopolitana secundam sedem fieri debere, quod non est concessum*.

^d Voces, *perfidos, nec sumus*, quæ Holstenio exciderunt, et sensui necessariae sunt, ex eodem codice supplevimus.

Religionis inimici præstiterunt nobis ut Deum studiosius quæreremus, **1113** manifestius inveniremus. Majus etenim lumen videtur, quod post tenebras fulserit; dulcior est sitientibus potus, fessis otium. Lætetur igitur sanctimonia tua victoria fidelis, cujus laurea omnipotenti Christo referenda est, qui de perfidis egit triumphum. Atque ideo ipsi interesse sanctæ synodo festinavimus, quamvis nos in aliis locis expeditiones et necessitates publicæ detinerent.

CAP. II. — Itaque omnia pro votis atque oratione religionis tuæ, quæ fidelis conveniunt, auctore Deo sunt ordinata. Totius orbis, qui sub Imperio nostro est, reverendissimis episcopis Chalcedonem convocatis, tractatu habito, post multa certamina vera fides obtinuit, et juxta litteras sanctitatis tuæ universi assenserunt expositioni prout veritas postulavit. Nec dubitamus hujus rei gratulationem nobis et sanctitati tuæ esse communem, pariterque lætari quos pariter manifestum est optasse veritatem. Superest ut universis pro catholica fide et veritate compositis et pace Ecclesiis restituta, votis omnibus in perniciem hostium sanctitas tua divinam provocet majestatem; quod te et ante litteras nostras facere certissimum est.

CAP. III. — Quoniam vero et hoc statutum est ut

EJUSDEM EPISTOLÆ.

Græcum exemplar cum nova interpretatione Latina.

1116 *Epistola piissimi imperatoris Marciani ad beatissimum archiepiscopum Romæ Leonem.*

Victores VALENTINIUS et MARCIANUS gloriosi, triumphatores Augusti, sanctissimo et vere venerabili patri archiepiscopo LEONI.

CAP. I. — Divinæ humanæque litteræ consentiunt Divinitatem in primis esse adorandam, ibique omnipotentem Deum esse propitium, ubi colitur recte fides. Hoc igitur quod quærebamus invenimus et assecuti sumus nostris precibus. Invenit enim religionis fidem fidelis affectus, et nullum dubium est Dei auxilium esse defuitum, quod de ipsius potentia quærebatur. Expulsa enim omni contentione et discordia, quam Invidus dæmon fidelis iniecerat, Deum omnes una mente cognoscunt. Cæterum non accusamus infideles, quin et gratiam habemus religionis inimicis: præstiterunt enim nobis ut Deum studiosissime quæreremus manifesteque cognosceremus. Majus enim lumen esse videtur post tenebras apprensus: dulcis est sitientibus potus, fessis otium. Lætetur

^a Vocem *divo* item adjecimus ex eodem codice et editione Holstenii. In Græco autem textu habetur, *sub divinæ memoriæ Theodosio*.

^b Hæc epistola anno 1685 ab Andrea Arnoldo in syntagmate Athanasii edita fuit ex cod. Barociano in Bodleianam bibliothecam translato, et dein a Quesnello secundæ editioni inserta. Græcum textum relegimus et emendavimus ex cod. Vat. Græco 1455; Latinam interpretationem Arnoldi Quesnellus recusit; nos ob insignes emendationes Græci textus novam interpretationem afferendam credidimus.

^c Ita et ms. Vat. Sed, ut monuit etiam Arnoldus, pro *πατριάρχῃ ἐπισκόπῳ* legendum forte *πατρι-*

A ea quæ centum quinquaginta sanctissimi episcopi sub ^a divo Theodosio Majore de **1114** honore venerabilis Ecclesiæ Constantinopolitanæ statuerunt, et quæ nunc a sancta synodo de eadem re statuta sunt, firma servantur: scilicet ut post sedem apostolicam Constantinopolitanæ urbis antistes secundum obtineat locum: quoniam et eadem splendidissima civitas junior Roma nuncupatur: dignetur sanctitas tua etiam huic parti proprium adhibere consensum, quamvis reverentissimi episcopi, qui tuæ religionis vicem agentes ad sanctam synodum convenerunt, contradixerint. Vehementer enim prohibebant de hac venerabili Ecclesiâ a synodo aliquid ordinari.

CAP. IV. — Speramus autem quod concordatibus toto orbe sacerdotibus, ea quæ reipublicæ Romanæ B proderunt, divinitus favor præstare dignabitur. Quæ de re per Lucianum virum religiosum episcopum, et Basilium diaconum harum portitores omnia vere insinuari oportere censuimus. Et potimus ut ea quæ sancta synodus statuit, etiam religio tua in perpetuum præcipiat observari. *Et alia manu*: Divinitas te servet per multos annos, sancte ac religiosissime Pater. Data decimo quinto kalendas Januarias, Constantinopoli, D. N. Marciano PP. Aug., et qui fuerit nominatus, consullibus.

1115 ¹ Ἐπιστολὴ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Μαρκανοῦ πρὸς τὸν μακαριότατον ἀρχιεπίσκοπον Ῥώμας Λέοντα.

Νικηταὶ Οὐαλεντινιανὸς καὶ Μαρκανιὸς, ἑδοξοί, τροπαιοῦχοι, αὐγουστοὶ, τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ ἀληθῶς σεπτῷ ² πατριάρχῃ ἐπισκόπῳ Λέοντι.

C

Δι' θεῶν καὶ ἀνθρώπων γραφαὶ συμφωνοῦσι τὸ θεῶν ἐν πρώτοις εἶναι προσκυνητῶν, καὶ ἐπὶ τὸν παντοκράτορα θεὸν εἶναι Δεῶν, ὅπου θρησκείαται ³ ὀρθῶς ἡ πίστις. Τοῦτου τοίνυν, ὅπερ ⁴ ζητοῦμεν, εὐρομεν καὶ ἐπιτέχομεν ἡμετέροις εὐχαῖς· εὐρε γὰρ τῆς θρησκείας τὴν πίστιν ἢ πιστῆ διάθεσις, καὶ οὐδὲν ἀμφιβολόν ⁵ ἐστὶ συναρξία τοῦ θεοῦ τετυπῶσθαι, ὅπερ περὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἐξηγεῖτο. Ἐβεβλημένως τοίνυν πάσης φθλοσκείας καὶ δεχονομίας, ἣν τινα ὁ βλάσφημος δαίμων τῷ πιστεῖ ⁶ ἐβεβλήκει, τὸν θεὸν πάντες ⁷ διανοία γενώσκουσι. Λοιπὸν οὐ κτηγοροῦμεν τῶν ἀπίστων, ἀλλὰ καὶ χάριν ὁμολογοῦμεν τοῖς τῆς θρησκείας ἐχθροῖς· παρίσχαν γὰρ ἡμῖν, ὅπως τὸν θεὸν σπουδαιότατα ζητήσωμεν, φανερώς τε ἐπέγνωμεν. Μαῖζον γὰρ φῶς εἶναι δοκεῖ τὸ μετὰ τὴν σκοτίαν φαίνον· γλυκὺς ⁸ ἐστὶ τοῖς δειψῶσιν ὁ πότος, τοῖς κεκμηκένσιν ἡ

D ἐπισκόπῳ. Vide epist. ejusdem Marciani 110.

¹ Avidimus ὀρθῶς, quod abest a vulg., auctoritate cod. Vat. Consonat et textus Latinus, qui habet *rite*.

² Ms. Vat., *ζητοῦμεν*. Cæterum lege *ἐζητοῦμεν*.

³ Ita cod. Vat. In vulg. non satis bene, *ἀμφιβολον ἐπὶ συναρξία*, etc.

⁴ Ms. Vat., *ἐβεβλήκει*. Legendum forte *ἐβεβλήκει*.

⁵ Supple ex textu Latino antiquo, et lege *μὴ δειψῶσιν*.

⁶ Ita ms. Vat. atque ita in textu Latino. Abest ἐστὶ a vulgatis.

igitur sanctitas tua super victoria **1118** fidei, cuius corona omnipotenti Christo referenda; hic enim dedit contra infideles victoriam. Et ideo nos ipsi adesse sanctæ synodo festinavimus, quamquam nos in aliis locis et expeditiones et publicæ necessitates detinerent.

CAP. II. — Ergo omnia secundum vota sanctitatis tuæ, quæ fidei consonant, definita sunt, totius orbis, qui sub nostro imperio est, piissimis episcopis Chalcedone convocatis, et deliberatione habita, post multas contentiones vera fides obtinuit, et juxta litteras sanctitatis tuæ omnes assenserunt expositioni, sicut veritas postulavit; nihilque ambigimus hujus rei gratiam nobis et sanctitati tuæ communem esse, et ex æquo lætari quos palam est æquali studio amare veritatem. Superest ut omnibus juxta catholicam fidem et veritatem compositis, et pace Ecclesiis restituta, votis omnium in perniciem hostium sanctitas tua divinam provocet potentiam: quod te et ante nostras litteras facere in confesso est.

CAP. III. — Quoniam vero et hoc constitutum est, ut ea quæ a centum quinque-ginta episcopis sub divæ memoriæ Majore Theodosio honoris gratia erga venerabilem Constantinopolitanam Ecclesiam statuta sunt, quæque nunc a sancta synodo de eadem re sunt sancita, firma serventur, videlicet ut post apostolicam sedem Constantinopolitanus statim episcopus secundum habeat locum. **1120** quoniam splendidissima urbs Junior Roma appellatur, dignetur sanctitas tua etiam hunc parti assensum præbere; liceat reverendissimi episcopi, qui loco tuæ in Deo charitatis ad sanctam synodum convenerunt, contradixerint: vehementissime enim prohibebant de eadem venerabili Ecclesia quidquam in synodo decerni. Speramus autem quod consentientibus totius orbis sacerdotibus, quæ Romanis rebus utilia sunt, divina providentia præstare dignabitur. Quapropter per Lucianum Dei amantissimum episcopum et Basilium diaconum ut omnia vobis significarentur decrevimus, rogamusque ut quæ a sancta synodo constituta sunt, etiam tua in Deum pietas in perpetuum observari præcipiat. Divina te providentia servet multis temporibus, sanctissime et Dei amantissime pater. Data ante diem decimum quintum kalend. Januar. Constantinopoli, consulatu domini nostri Marciani semper Augusti, et ejus qui fuerit nuntiatus.

A ἀργία. Χαίρειτω τοίνυν ἡ σὴ ἀγιωσύνη ἐπὶ τῇ νίκῃ τῆς **1117** πίστεως ὁ αὐτὸς ὁ στέφανος τῷ παντοκράτορι χριστῷ ἀναθετός. Οὗτος γὰρ δέδωκε ὁ κατὰ τῶν ἀπίστων νίκην καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς αὐτοὶ παραγενέσθαι τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ ὁ ὑπέιχθημεν, εἰ καὶ ὅτι ἡμεῖς ἐν ἄλλοις τόποις ἐπιστρατεῖαι τε καὶ δημοσίαι χρεῖαι κατεῖχον. Τοιγαροῦν ἅπαντα κατ' εὐχὰς τῆς σῆς ἀγιωσύνης, αἰτιῶν τῇ πίστει συμφωνοῦσι, ὁ τετύπεται. Παντὸς τοῦ κόσμου τοῦ ὄντος ὑπὸ τὴν ἡμετέραν βασιλείαν τῶν εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων ἐν τῇ χαλκηδονίᾳ συγκαληθέντων, καὶ σκίμματος γενομένου, μετὰ πολλὰς φιλονεικίας ἢ ἀληθῆς πίστεως κατίσχε, καὶ κατὰ τὰ γράμματα τῆς σῆς ἀγιωσύνης πάντες συνήνεσαν τῇ ἐκθίσει, καθὼς ἢ ἀλήθεια ἀπήτησε καὶ οὐδὲν ἀμφιβάλλομεν τούτου τοῦ ὁ πράγματος τὴν χάριν ἡμῖν καὶ τῇ σῇ ἀγιωσύνῃ κοινὴν εἶναι, καὶ ἐπ' ἵσης χαίρειν, οὕστινας φανερόν ἐστιν ὁμοίως ὁ εἰρηθεῖαι τὴν ἀληθειαν. Δεῖπει ὅπως πάντων ὁ κατὰ τὴν καθολικὴν πίστιν καὶ τὴν ἀλήθειαν συντεθέντων, καὶ εἰρήνης ταῖς ἐκκλησίαις ἀποδοθείσης, συμπάσαις εὐχαῖς εἰς ἀπόλειαν τῶν πολεμίων ἢ σῇ ἀγιωσύνῃ τὴν θείαν προσκαλίσσεται δύναμιν ὁ περ σὲ καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων ὁ ποιεῖ ὁμολογῆται. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο τετύπεται, ὥστε τὰ παρὰ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων ἐπὶ τοῦ τῆς θείας λέξεως ὁ τοῦ ἀνωτέρου θεοδοσίου τῆς τιμῆς ἔνικα τῆς σептῆς ἐκκλησίας τῶν κωνσταντινουπολιτῶν τυπωθέντα, καὶ ἅτινα νῦν ὑπὸ τῆς ἀγίας συνόδου περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος τετύπεται, βίβλαια φυλαχθῆναι, δηλαδὴ, ἵνα μετὰ τὸν ἀποστολικὸν θρόνον ὁ τῆς κωνσταντινουπολιτῶν εὐθείως ἐπίσκοπος δεύτερον ὁ ἔχοι **1119** τόπον, ἐπειδὴ περιφανιστάτη πόλις νεωτέρᾳ Ῥώμῃ προαγορεύεται ὁ καταξιώσει ὁ σῇ ἀγιωσύνῃ καὶ τούτῳ τῷ μέρει συναίνεσαι εἰ καὶ οἱ εὐλαβίστατοι ἐπίσκοποι εἰς τόπον τῆς σῆς θεοφιλείας ἐν τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ συνελθόντες ἀντίειπον ὁ σφοδρότατα γὰρ ἐκώλυον περὶ τῆς αὐτῆς σептῆς ἐκκλησίας τυπωθῆναι τι ἐν τῇ συνόδῳ. Ἐλπίζομεν δὲ ὡς συμφωνούντων τῶν τοῦ παντὸς κόσμου ἱερέων τὰ τοῖς Ῥωμαίοις πράγμασι λυσιτελοῦντα ἢ θεία πρόνοια παρασχεῖν καταξιώσει. Διὸ δὴ διὰ λουκιανοῦ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, καὶ βασιλείου τοῦ διακόνου πάντα ἡμῖν γνωρισθῆναι ἰδοῦσάμεναι, καὶ αἰτούμεν τὰ παρὰ τῆς ἀγίας συνόδου τυπωθέντα ἵνα καὶ ἡ σῇ εὐσέβεια εἰς τὸ δωρεαῖς παραφυλαχθῆναι προστάξῃ. Ἡ θεία σε πρόνοια φυλάττει πολλοῖς χρόνοις ἀγιώτατε καὶ θεοφιλέστατε πάτερ Ἐδόθη πρὸ δεκαπέντε καλανδῶν Ἰανουαρίων ἐν κωνσταντινουπόλει ὑπατίας τοῦ δεσπότη τοῦ ἡμῶν Μαρκιανοῦ τοῦ αἰωνίου ἀγόστου, καὶ τοῦ δηλωθησομένου.

¹ Ita etiam ms. Vat., sed legendum ἡς τινος.

² Ita legitur cum ms. Vat. Male in vulgatis, παρὰ τῶν ἀπίστων.

³ Ita et ms. Vat., sed legendum ὑπέιχθημεν: quod non advenisse Arnoldum, neque post eum Quesnellum, miramur.

⁴ Ita manifeste ms. Vat. Male in vulgatis, τετύπεται; quatinquam in margine annotatum fuerit: Leg., τετύπεται.

⁵ Ita perspicue cod. Vat. In vulg., γράμματος; in margine annotatum fuit: Forte, πράγματος.

⁶ Ita et ms. Vat., sed legendum forte, ἰρασθαι.

⁷ Supplemus κατὰ ex ms. Vat., quæ præpositio male abest a vulgatis.

⁸ Supplendum hic ex veteri textu Latino, et legendum, ἡμετέρων γραμμάτων.

⁹ Veram hic tibi lectionem exhibet ms. Vaticanus. Corrupte in vulgatis, τοῦ αὐτίου; cuius vocis e regione in margine annotatum fuit: Forte, προτίου.

¹⁰ In vulg., ἔχη.

¹¹ Forte, καταξιώση.

EPISTOLA * CI.

b ANATOLII EPISCOPI CONSTANTINOPOLIS AD S. LEONEM ARCHIEPISCOPUM ROMÆ.

Nunc primum ex ms. Vaticano edita.

SYNOPSIS. — I. Leonis zelus contra hæreticos quos prostravit. De actis Chalcedone Romam allatis. — II. Legati Anatolii cum aliis actis Romam missi. De damnatione Dioscori. — III. De epistola Leonis recepta ab omnibus, et de definitione fidei edita in synodo Chalcedonensi. — IV. De aliis gestis Chalcedonensibus post definitionem fidei, primum quoad canones, dein quoad particulares causas ecclesiasticas. Tandem de privilegio Ecclesie Constantinopolitanæ. — V. Contradictio legatorum Leonis huic privilegio. Confirmatio ejus petitur.

1122 Sanctissimo et beatissimo patri et comministro archiepiscopo antiquæ Romæ LEONI, ANATOLIUS in Domino salutem.

CAP. I. — Vestræ sanctitatis zelus erga pietatem, et sollicitudo rectæ fidei omnium salvatori Deo chara et grata, digna facta est omnium admiratione. Mos enim vobis est, qui ita magni estis, in recte factis assurgere, et probationem Christi Ecclesiarum in vestris laudibus ponere. Unde non desepit vestra sanctitas veram fidem profanis suffossam insuitibus; sed execrans malos operarios, armis implacabilibus contra pravitatem vehementer illos prostravit. Quoniam igitur piissimi et Christo charissimi nostri imperatores, optimum pietatis zelum præferentes, omnem radicem amaram pullulantem rescindere solliciti, ne ab ipsa polluantur (cum ad hoc maxime ad regnum evecti siat, ut fidei Patrum, cum **1124** sub c tyrannide est, auxilium ferant) ex omni fere loco qui sub sole est sacerdotes colligi jusserunt, ut hi communi sententia confirmantes beatorum et venerabilium Patrum fidem, et consonam illis tuæ sanctitatis epistolam, omnem innovationem dissipent peregrinorum sophismatum, quæ pietatis sensum lædit. Et quoniam oportebat omnia d necessario ad notitiam tuæ sanctitatis referri, quæ consecuta sunt, mittentes hinc electos Dei amantissimum fratrem et coepiscopum nostrum Lucianum, et religiosissimum diaconum Basilium, scribimus etiam * rursus ista significantes, quod jam quidem Dei amantissimus frater et coepiscopus noster † Lucentius simul cum piissimo presbytero vestro Bo-

* Quæ autem erat 401, nunc 428. Scripta eodem tempore quo præcedens.

b Hanc epistolam nunc primum proferimus ex Vaticano Græco 1455, in quo etiam præcedentes Marciani litteras Græcas invenimus. Cum utræque de eadem re agant, et per eosdem legatos Lucianum episcopum ac Basilium diaconum fuerint transmissæ, eodem tempore quo superior hæc quoque epistola ab Anatolio scripta cognoscitur. Hinc etiam sicut antecedenti epistolæ Marciani Leo respondit epist. 104, data die 22 Maii, ita huic Anatolii eodem die responsum dedit epist. 106.

* Nimirum uti erat Dioscoro prædominante, cum Marcianus ad imperium evectus fuit.

d Observa necessitatem referendi ad apostolicam sedem; unde iterum paulo post, quæ debent necessario ad vestram cognitionem venire.

* Aliam igitur epistolam Anatolius ad Leonem scripserat, cum Lucentius et Bonifacius post concilium remigraverant: quæ tamen esse potest ipsa epist. 98 totius concilii nomine ad Leonem missa, cui quidem Anatolius primo loco subscripsit, ut ex antiqua versione liquet. At paulo post hanc epist. 98 uti a concilio scriptam allegat. Hinc porro colligitur eosdem Lucentium et Bonifacium ante hoc tempus discessisse cum actis et relatione ejusdem synodi, ac proinde paulo post kalendas Novembris, cum postrema concilii actio habita fuit.

1121 τῷ ἁγιωτάτῳ, καὶ μακαριωτάτῳ πατρὶ, καὶ συλλειτουργῷ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Λέοντι Ἀνατόλιος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Τῆς μὲν ὑμετέρας ἁγιωσύνης ὁ περὶ τὴν εὐσθειας ζῆλος, καὶ ἡ περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως τῶν πάντων σωτήρι Θεῷ φίλη τε καὶ ἀρίσκουσα φροντίς ἄξια παντός γέγονε θαύματος. Ἔθος γὰρ ἡμῖν τοὺς οὕτω μεγάλους εὐδοκούμεν, καὶ δοκίμιον τῶν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησιῶν τὰς αὐτῶν ποιεῖσθαι σπουδὰς. Ὅθεν οὐ παριδεῖν ἡ ὑμῶν ὁσιότης τὴν ἀληθῆ πίστιν βιβηλαῖς ὑπορυττομένην ἔρμαϊς, ἀλλὰ βδελυξαμένη τοὺς κακοὺς ἐργάτας, τῷ ὄπλῳ τῆς μεσοπονηρίας εὐτόνωσ τούτους ἠ κατέτρωσεν. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ οἱ εὐσθεῖστατοι, καὶ φιλόχριστοι ἡμῶν βασιλεῖς ἄριστοι τῆς εὐσθειας ὑπόρχοντες ζηλωταί, πᾶσαν ρίζαν πεκρίας ἀναφύουσαν φροντίαντες ἐκτεμεῖν, ἵνα μὴ διὰ αὐτῆς μianθῶσι (διὰ τοῦτο πλέον εἰς βασιλείαν προαχθῆντες **1123** ὅπως τυραννομένη τῇ πίστει τῶν πατέρων ἀμύνωσιν) ἐκ πάσης σχεδὸν τῆς ὑφ' ἡλίῳ τοὺς Θεῷ ἱερουργοὺς ἐθέσπισαν συναχθῆναι, ἵνα οὗτοι κοινῇ κρίσει βεβαιώσαντες τὴν μακαρίων καὶ αὐδοτήμων πατέρων πίστιν, καὶ τὴν σύμφωνον ταύτῃ τῆς σῆς ἀγιότητος ἐπιστολῆν. πᾶσαν καινοτομίαν τὸν ἐπιστάκτων σοφισμάτων τῆς εὐσθειας τὸ φρόνημα καταβλάπτουσαν ἀποσεδάκωσι, καὶ εἶδει ἅπαντα εἰς γῶσιν τῆς σῆς ἀγιότητος ἀνετεχθῆναι τὰ παρακολουθήσαντα ἀναγκαιῶς: ἀποστέλλοντες αὐτόθι, κατ' ἐπιλογὴν τὸν θεοφιλέστατον ἀδελφὸν, καὶ συνεπίσκοπον ἡμῶν Ἰουκιανόν, τὸν τε εὐλοβίστατον διάκονον βασιλεῖον γράφομεν καὶ αὐθις, ταῦτα δηλοῦντες, ὡς ἦδη μὲν ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς καὶ συνεπίσκοπος ἡμῶν Ἰουκιανὸς ἅμα τῷ θεοσεβειστάτῳ πρεσβυτέρῳ ἡμῶν Βουφιατίῳ

† In Græco quidem *Λουκιανὸς Lucianus* legitur. At cum ipsi jungatur presbyter Bonifacius, qui simul cum concilii gestis discesserat, palam est legendum esse *Lucentius*, qui una cum Bonifacio apostolicæ sedis legatione functus Romam repetiit. Idem confirmant evidentius sequentia, ubi post ipsos hic nominatos, qui chartas concilii detulerant, aliæ chartæ etiam per nostros mittendæ dicuntur. Hinc enim colligitur ipsos fuisse Occidentales distinctos a nostris; nostri autem intelliguntur Lucianum atque Basilium Constantinopoli Roman directi, qui pariter in antecedenti epistola a Marciano memorantur. In ipsis ergo Occidentalibus non solus Bonifacius intelligendus est, sed etiam Lucentius. Neque moveat quod Paschasinus ommittatur, qui tamen primus inter legatos Romanæ sedis exstitit. Nam sicut S. Leo Paschasinum ad concilium misit non ex Urbe, ut Bonifacium, sed ex Sicilia, ut indicatur epist. 89, 91, et præcipue 94, ita Anatolius idcirco fortassis memorat solummodo Lucentium et Bonifacium, quod hi tantum Romam profecturi essent, Paschasinus autem in Sicilia reversurus demigraverit. Quis porro fuerit Marcianus diaconus, qui cum his legatis Occidentalibus discessit, inopia monumentorum ignoramus.

† Forte, τοῖς οὕτω μεγάλους.

‡ Forte, κατέτρωσεν.

§ Leg., Λουκίντιον.

¶ Leg., ἡμῶν.

nifacio et Marciano religiosissimo diacono, patentibus chartis quæ continent ea quæ in œcumenica synodo gesta sunt, acceptis ex hac urbe discessit.

CAP. II. — Quoniam vero post ipsos par erat ut reliquæ chartæ, quæ debent necessario ad vestram cognitionem venire, etiam per nostros homines mitterentur, eo quod specialiter quædam a nobis acta sunt, ea de causa **1126** eligentes virum pietate et intelligentia et simplicitate in fide abundantissima præditum memoratum religiosissimum episcopum cum supradicto diacono ad vestram magnam Romam legavimus, ut cum alia quidem per litteras, alia vero per se ipsos manifesta fecerint, convenienti vobisque digno responso, ad nos cum gaudio revertantur, celebrantes cum omnibus dilectionem et benignitatem, qua uti consuevit paternæ vestræ sollicitudo beatitudinis erga sedem hujus urbis regiæ. Quo pacto vero sancta et universalis synodus scrutata diligenter exortam tempestatem contra communem pacem invenerit auctorem, Dioscorum dico, qui Alexandrinorum fuit olim episcopus, et sacerdotio excidit, ea quæ a sancto et œcumenico concilio distincte ^b scripta fuerunt, significant. Oportebat enim, oportebat tolli de medio improbum, qui et replevit totum orbem tempestatibus et procellis. Verum his quidem optime constitutis etiam vestram sanctitatem confidimus esse ^c assensuram propter innatum vestrum odium contra pravitatem.

CAP. III. — Quoniam vero post judicium de illo ^d opus erat (quem in finem diligentissime pius imperator sanctam synodum congregavit) ut in rectæ vestræ fidei sensum omnium conveniret intelligentia, cum oratione et lærymis, astante nobis in spiritu et cooperante per isthinc missos Deo clarissimos viros tua sanctitate, habentes protectricem sanctissimam et speciosissimam Euphemiam martyrem, salutari ^e huic operi nos ipsos omnes reliquis depositis curis dedidimus; et cum tempus postularet ut **1128** omnes congregati sanctissimi episcopi ^f concordem definitionem ederent ad explicationem, et clariorem intelligentiam confessionis in Dominum nostrum Jesum Christum; Dominus Deus inventus, et non quærentibus apprensus, apprensus autem etiam non interro-

^a Hæ chartæ quædam a nobis specialiter acta continere traduntur. Sub finem vero epistolæ ad Leonem missa dicitur definitio pro sede Constantinopolitana, quæ cum post absolutam actionem diei 31 Octobris, absentibus legatis, lucubrata fuerit gesta in eadem rem iisdem absentibus specialiter acta, suæ scilicet sedis favore indicari videntur.

^b Intelligentur relatio synodi ad Leonem, quam superius dedimus epist. 98.

^c Nota assensum Romanorum pontificum actis concilii requisitum, et omnino liberum.

^d Adverte necessitatem conveniendi cum fide Romani pontificis ab Anatolio assertam. Fidei autem nomine intelligit epistolam 28, ad Flavianum, cujus quidem lectio in concilio præmissa fuit definitioni fidei. Cumque nonnulli episcopi minus recte assecuti Leonis mentem, aliquot difficultates in ea recipienda proposuissent, hinc in concilio actum fuit ut

σὺν Μαρκιανῷ τῷ εὐλαβεστάτῳ διακόνῳ φανεροὺς χάρτας περιέχοντας τὰ ἐν τῇ ἁγίᾳ, καὶ οἰκουμένηῳ συνόδῳ πεπραγμένα λαβὼν ταύτης τῆς βασιλευούσης ἐξεδίμκησε πόλεως.

Ἐπειδὴ δὲ μετ' ἐκείνουσιν πρέπον ἦν τοὺς ὑπολειμμένους καὶ εἰς γνώσιν ἡμῶν ἀναγκάσιως ἰλθεῖν ὀφειλόντας χάρτας, καὶ δι' ἡμετέρων ἀνδρῶν ἀποσταλῆναι· διὰ τὸ ἰδικῶς ἡμῖν πεπράχθαι τινα. τούτου χάριν ἐπιλεξάμενοι ἄνδρα εὐσεβείᾳ τε, **1125** καὶ συνέσι, καὶ τῇ περὶ τὴν πίστιν ἀκεραιότητι πλουτοῦντα τὸν μνημονουθέντα θεοσεβίστατον ἐπίσκοπον, ἅμα τῷ προειρημένῳ διακόνῳ εἰς τὴν ὑμέτεραν μεγίστην Ῥώμην ἐξαπεστειλάμεν ἵνα τὰ μὲν διὰ τῶν χαρτῶν, τὰ δὲ δι' ἑαυτῶν σαφῆ ποιήσαντες ἀποκρίσεως προσφέρωι τε, καὶ ὑμῖν προπούσης χαίροντες πρὸς ἡμᾶς ἐπανέλθωσιν, ἀνυμνοῦντες μετὰ πάντων τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν φιλοφροσύνην τὴν συνήθη περὶ τὸν τῆς βασιλευούσης ταύτης πόλεως θρόνον, τῇ πατρικῇ κδεμονίᾳ τῆς ὑμέτερας μακαριότητος· ὅπως μὲν γὰρ ἡ ἁγία, καὶ οἰκουμένη συνόδος ἐρυνήσασα τὴν γενημένην ζῆλῃν κατὰ τῆς κοινῆς εἰρήνης εὖρε τὸν αἴτιον, Διόσκορον φημι, τὸν τῆς Ἀλεξανδρίων γενοῦσα πρώην ἐπίσκοπον, καὶ ἀπέτεμε τῆς ἱερουσύνης, ἂ κατὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμένης συνόδου λεπτομρέστερον γρηφέντα δηλοῦ. Ἐδεῖ γὰρ, εἶδει ἐξαρθῆναι τὸν πονηρὸν ἐκ μέσου, τὸν καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην χειμῶνος καὶ ζῆλης ἐμπλήσαντα. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τούτοις καλῶς δόξασι, καὶ τὴν ὑμέτερον ἀγιότητα πεπίσμεθα ¹ τίθεσθαι διὰ τὴν ἔμφυτον μισοπονηρίαν ὑμῶν· ἐπειδὴ δὲ μετὰ τὸν ἐπ' ἐκείνῳ τύπον ἐχρῆν (διὸ μάλιστα σπουδαίως ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς τὴν ἁγίαν σύνδον ἤθροισεν), ἐπὶ τὸν τῆς ὀρθῆς ἡμῶν πίστεως λόγον ² πάντως συνελθεῖν τὴν διάνοιαν, μετὰ προσευχῆς, καὶ δακρύων συμπαρούσης ἡμῖν τῷ πνεύματι, καὶ συμπραττούσης διὰ τῶν αὐτόθεν ἀποσταλόντων θεοφιλεστάτων ἀνδρῶν τῆς σῆς ὁσιότητος· ἔχοντες ὑπερασπίζουσαν τὴν ἀγιωτάτην, καὶ καλλίστην Εὐφημίαν τὴν μάρτυρα τῷ σωτηρίῳ τούτῳ ἑαυτοὺς ἅπαντες μετὰ πάσης σχολῆς δεδώκαμεν πράγματι, καὶ **1127** ἀπαυτοῦντος τοῦ καιροῦ πάντα τοὺς συνελεγμένους ἁγιωτάτους ἐπισκόπους σύμφωνον ὄρον ἐξενεγκεῖν πρὸς σαφήνεια, καὶ τρανοτάτην κατάκληψιν τῆς εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμολογίας ὁ δεσπότης Θεὸς εὐρεσκόμενος, καὶ τοῖς μὴ ζητοῦσιν ἐμφανιζόμενος· ἐμφανιζόμενος δὲ καὶ τοῖς μὴ ἐπερωτῶσιν αὐτὸν. Εἰ καὶ τινες τὴν ἀρχὴν διαφρονικεῖν ἐπεχείρησαν, ἀνέδειξεν ὁμοῦ τὴν ἑαυτοῦ ἀλήθειαν, καὶ ὠκονόμησε

difficultates ejusmodi dissolverentur, sicque in rectum vestræ fidei sensum omnium conveniret intelligentia. Adverte præterea hæc gesta fuisse post judicium de illo, id est de Dioscoro.

^e Nimirum disjiciendis difficultatibus et persuadendis episcopis, qui epistolam ad Flavianum minus intelligentes, ineunte concilio actione secunda, apud Anatolium convenere, ut tractatu habito omnem dubitationem exuerent, quod feliciter evenit, quemadmodum traditur actione quarta, pag. 1382 et 1383 tom IV Concil.

^f Post concordiam omnium in recipienda epistola S. Leonis, de concordii definitione edenda actum fuit actione quinta.

¹ Leg., συντίθεσθαι.

² Leg., ὑμῶν.

³ Leg., πάντων.

gandibus eum, etai^a quidam ab initio contentiose obstare conati sunt, ostendit tamen suam veritatem, et dispnsuit, ut^b unanimo et contradictionis expers ab omnibus publicaretur scriptum, quod tum confirmaret constantium animos, tum invitaret ad viam veritatis omnes qui a veritate declinabant. Et quidem cum subscripsissemus unanimi consensu hujusmodi libello, qui conveneramus in consessu universalis nostræ synodi in confessione ejusdem sanctissimæ et victricis martyris Euphemie, cumque cum piissimi et Christi amantissimi imperatoris nostri Marciani, et piissimæ perque omnia fidelissimæ imperatricis et Augustæ filix nostræ Pulcheriæ oratione et gaudio atque hilaritate scriptam ad confirmandam eam quæ Patrum nostrorum fuit fidei definitionem juxta vestram illam sacræm epistolam 1130^c supra sanctum altare posuissemus, ipsam eorum pietati tradidimus, siceam ut acciperent, cum ipsi rogavissent: qui accipientes gloriam dederunt nobiscum Christo Domino, qui expulit quidem obscuritatem pravæ opinionis, et illustravit summa consensione verbum veritatis. Et quam quidem ad ecclesiasticam pacem concordiamque sacerdotum in fide pura spectant, per gratiam Salvatoris hoc pacto contigerunt.

CAP. IV. — Quoniam vero etiam de aliis rebus oportebat nos considerare, ut tanta synodus omnia videretur agere sine ulla omissione, quæ correctionis indigent, atque approbationis tum^d in canonicis, tum in ecclesiasticis capitibus, cura adhibita est et ab his

σύμφωνον, και¹ ἀντιδικτον ἐπαρνηθῆναι πᾶρά πάντων ἔγγραφον στηρίζοντα μὲν τῶν βεβαιῶν τὰς ψυχὰς, προσκαλούμενον δὲ πάντας εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας τοὺς ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἐκκλίνοντας· και¹ δι' ὑποσημηναμένους συμφώνως τῷ τοιοῦτῳ χάρτη πεπραγεμένοι εἰς τὸ συνῆδριον τῆς οἰκουμένης ἡμῶν συνόδου ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῆς αὐτῆς ἁγιωτάτης και¹ καλλιστέρας μάρτυρος Εὐφημίας· τοῦ τε εὐσεβεστάτου, και¹ φιλοχριστοῦ βασιλέως ἡμῶν Μαρκιανοῦ, και¹ τῆς εὐσεβεστάτης κατὰ πάντα πιστοτάτης βασιλίδος, και¹ αὐγούστης τῆς θυγατρὸς ἡμῶν Πυλχερίας μετὰ προσευχῆς, χαρᾶς τε και¹ εὐφροσύνης, τὸν ἐπὶ τῇ βεβαιώσει τῆς τῶν πατέρων ἡμῶν ἔγγραφον πίστεως ὅρον κατὰ τὴν ὑμείτερον ἐκείνην ἱερὰν ἐπιστολὴν, ἐπιτεθειμένοι 1129 τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ προσβεδῶκαμεν τῇ αὐτῶν εὐσεβείᾳ· οὕτως αὐτὸν διέξασθαι τοῦτον ἀπαιτησάντων· ὅπερ δεξιόμενοι εἶδξαμεν σὺν ἡμῖν τὸν δεσπότην Χριστὸν τὸν ἀπελάσαντα μὲν πάντα ζόφον πακοδοξίας· τρανώσαντα δὲ ὁμογυμνῶς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, και¹ τὸ μὲν περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, και¹ τῆς περὶ τὴν εὐαγῆ πίστιν ἁμοσίας τῶν ἱερέων τῇ χάρτι τοῦ σωτήρος οὕτω συνῆραμεν. Ἐπειδὴ δὲ και¹ περὶ ἑτέρων ὑποθέσεων ἐχρῆν ἡμᾶς διασκοπῆσαι· ἵνα ἡ τοσαύτη σὺνὸδος πάντα δόξῃ πραττεῖν ἀπαρλείπτως τὰ δεόμενα διορθώσεως τε και¹ βεβαιώσεως, ἐν τε κανονικοῖς, και¹ ἐν ἑτέροις ἐκκλησιαστικοῖς κεφαλαίοις, ἐγένετο φρονεῖν τοῖς τε κρατοῦσι τῶν ὄλων, και¹ τοῖς μεγαλοπρεπεστάτοις, και¹ ἐνδοξοτάτοις ἔρχουσι, τῇ τε λαμπρῷ και¹ ἐνδόξῳ συγκλήτῳ, τῷ τε κλήρῳ παντὶ, και¹ λαῷ εὐσθεσθῶν λαβεῖν προσθήκης τιμὸς εἰς τιμὴν, τὸν κατὰ τὴν βασιλεύουσαν

^a Novæ scilicet definitioni fidei oppositiones exortæ fuerunt, quæ eadem actione quinta indicantur.

^b Vide actionem sextam.

^c Respicitur actio sexta Chalcedonensis, in qua tamen non omnes circumstantiæ hic propositæ leguntur. Ex bis autem explicatur recteque intelligitur perobscurus locus epistolæ 98 ejusdem concilii ad Leonem, ubi traditur sancta Euphemia tamquam propriam confessionem fidei definitionem suscipiens a nobis, suo sponso per piissimum imperatorem et amicam Christi Augustam obtulisse. Quid autem id fuerit, præsens epistola manifestat. Hinc etiam apertius refelluntur illa commenta, quæ nonnulli posteriores Græci induxerunt, de quibus vide Baronium ad an. 451. num. 118 et 119. Hinc pariter cognoscimus ipsam Pulcheriam Augustam una cum Marciano interfuisse actioni sextæ, quod negaverant Baluzius tom. IV Concil. pag. 1470, not. 11, in eadem actionem, Pagius ad an. 451, num. 31, et Tillemontius in Leone art. 119, et nota 51. Verum est, Pulcheriæ nomen nec legi in actis Græcis hujus actionis, quæ ad nos pervenerunt, nec in integra eorumdem actorum versione Latina. At non idcirco negandum est huic actioni adfuisse Pulcheriam, quam Anatolius præsentem tam explorete testatur, quamque item præsentem ipsa Chalcedonensis relatio cum Anatolii textu cohærens, recitatis verbis significat. In originalibus quidem concilii gestis Pulcheriæ nomen fuisse insertum, nihil dubitandum est. Antequam enim integra concilii gesta Latine redderentur (quod særius aliquanto facium credimus, nimirum circa Hormisdæ tempora, uti contra Quenellum statuitur in observationibus ad notam 3 ejusdem in epist. 86, nobis 113), Latine statim ab initio versa fuerunt quædam præcipua concilii capita, quæ eodem loco recensuimus. Hinc in mss. codd. antiquissimarum collectionum Latinarum pauca capita hujus concilii leguntur interpretationis

omnino diversæ ab interpretatione omnium actorum ejusdem synodi. Harum collectionum antiquitas, ipsaque interpretationis minus accuratæ ruditas primam horum capitum versionem ipso Leone vivente ex alialis gestis Græcis lucubratam insinuant. In mss. autem collectionis Quenellianæ, quam quintam appellare solemus, nec non in antiquissimo cod. Vat. 1323, ubi initium actionis sextæ ex Græco redditum legitur, Pulcheriæ nomen occurrit, nec non in alia præantiqua versione, quæ collectionibus Hispanicæ et Isidorianæ inserta fuit, ut videre est tom. IV Concil. p. 2031. Igitur Græca illa exemplaria, quibus primi ac venustiores interpretes usi sunt, præferabant Pulcheriæ nomen; ac proinde falsitatis accusari nequit cum Sirmondo auctor Breviculi historiæ Eutychiastarum (quem esse Gelasium probabiliter ostendimus in observationibus ad Quenelli notas in epist. 28), cum de synodo Nicææ primum indicta, ac dein Chalcedonem translata scripsit: *In qua et ipse (imperator) et Pulcheria resedit.* Hinc etiam in dubium vocari nequit num Pulcheriæ sit epistola ad Strategum consulariæ Bithyniæ, quæ ante gesta Chalcedonensia ipsius nomine in omnibus et Græcis et Latinis mss. inscribitur, eo quod se præsentem concilio futuram spondet. Immo ex hoc quoque testimonio ejus præsentia in synodo haud incredibile comprobatur. Difficultas ex indictione synodi, quæ in ea epistola Pulcheriæ tribuitur, satis solvitur ex annot. 5 (Col. 942, n. 2) in ep. 95.

^d Animadvertendum est hic ordo. Post definitionem fidei editam act. 6, primum canones 27 constituti fuerunt; dein de causis ecclesiasticis actum fuit, nimirum de Maximo Antiocheno, et Juvenali Hierosolymitano, de Theodoro, de Iba, etc. Hinc canones collocandi sunt actione septima, non autem, ut in editis, act. 15. Plura de hoc disceremus tom. II, annot. 18 in dissert. 1 Quenelli ad annum 451.

¹ Leg., ἀνονησικτον.

qui omnia moderantur, et a magnificentissimis gloriosissimisque iudicibus et illustri et glorioso senatu et clero universo et populo, ut afficeretur aliquo honoris additamento sanctissima sedes hujus regni urbis Constantinopolis per consensum hujus sanctae synodi circa canonem centum quinquaginta sanctorum Patrum, qui congregati fuerant sub magno Theodosio piæ recordationis, qui fuit Constantinopolis imperator, præsidentis tunc a Nectario quidem Constantinopoli, Timotheo vero Alexandriae, et Meletio Antiochiæ, Helladio 1132 Cæsareæ Cappadociæ, Cyrillo Hierosolymis, et reliquis. Et hanc rem aggressi sumus confidentes merito vestrae beatitudini fore ut proprium reputet honorem sedis Constantinopolitanae, quippe jamdiu apostolicus vester thronus sollicitudinem erga ipsam et concordiam habet, ipsique per omnia proprium, quibus rebus indigebat, auxilium elargitus est abundanter. Etenim cum nihil sit dubium quin gaudeat omnino vestra beatitudo, quod quæ ab ipsis celebratur congregatio, præstantiorem habuerit honorem, b prompto animo progressa est ad confirmandum quidem ipsum canonem centum quinquaginta sanctorum Patrum statuentium, ut Constantinopolitanus episcopus habeat honorem et primum locum post Romanam sanctissimam sedem, eo quod etiam Constantinopolis sit nova Roma, definiturque etiam ut ordinationes ipso faceret metropolitane Ponticæ, et Asianæ, et Thracicæ diocesis; c episcopis, qui sub ipsorum ditione sunt, a propriis metropolitans ordinationem accipientibus, ut in hoc potius auferantur throno Constantinopolitano ordinationes complurium episcoporum, quas per sexaginta et septuaginta annos facere consueverat.

Cap. V. — Ita vero cum omnes res bene essent progressæ, atque in lætitiâ desiissent, piissimi protinus episcopi Paschasinus et Lucentius et reverendissimus presbyter Bonifacius, sæpe quidem de hac ipsa re a nobis edocui, et ignorantes intentionem vestrae sanctitatis, quam habetis erga Constantinopolis sanctissimam Ecclesiam, postquam signavit sancta synodus, et subscriptione confirmavit hujusmodi definitionem, rejiciunt synodum, turbant et confusione implent 1134 consessum, pro nihilo

Α τούτων Κωνσταντινου ἀγίατον θρόνον, διὰ τῆς συναγωγῆς τῆς ἁγίας ταύτης συνόδου τῆς περὶ τῶν πάντων τῶν ἑκατῶν πεντήκοντα ἁγίων πατέρων ἐπερ ἐτύχασαν συναλεγεμένοι ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μαρτύρου μεγάλου Θεοδοσίου τοῦ γενναίου βασιλέως ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡγουμένων τότε Νεκταρίου μὲν Κωνσταντινουπόλεως, Τιμοθέου δὲ Ἀλεξανδρίας, καὶ Μελετίου Ἀντιοχείας, Ἑλαδίου Καισαρείας, 1131 καὶ Καππαδοκίας, Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, καὶ τῶν λοιπῶν. Καὶ πρὸς τὴν τοιαύτην πράξιν ὠρμήσαμεν θαρρόντες εἰκότως τῇ ὑμετέρᾳ μακαριότητι, ὡς οἰκίσσεται τὴν τιμὴν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως θρόνου, εἴα δὴ ἄνωθεν τοῦ ἀποσταλικοῦ ἡμῶν θρόνου ἔχοντος τὴν περὶ αὐτὸν καθεμανίαν καὶ ἑμῶσκα, κατὰ πάντα τε τῆς οἰκίας, ἐφ' ᾗς εἶδετο, ῥοπή, αὐτῷ ματροδικώτος ἀφθόνως. Καὶ γὰρ ἀμφεβλίαις σὺν εὐσῆς, ὡς ἔδεται πάντως ἡ ὑμετέρα μακαριότης, ἐφ' ᾗς ἡ συγκοιτουμένη παρ' αὐτῶν Ἐκκλησία ἐπιδοξότεραν ἔσχηκε τὴν τιμὴν, προθύμῳ γνώμῃ ἦλθεν εἰς τὸ βεβαιῶσαι μὲν τὸν αὐτὸν κανόνα τῶν ἑκατῶν πεντήκοντα ἁγίων πατέρων τῶν διατυκούντων τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχει τὴν τιμὴν, καὶ τὰ πρεσβεία μετὰ τὸν Ῥώμης ἀγίατον θρόνον, διὰ τὸ καὶ τὴν Κωνσταντινουπόλιν νῦν εἶναι Ῥώμην ὡρισί τε καὶ τὰς χειροτονίας τῶν μητροπολιτῶν ποιῆσθαι τῆς Ποντικῆς, καὶ τῆς Ἀσιανῆς, καὶ τῆς Θρηκικῆς διαίσεως, τῶν ἐπισκόπων τῶν ὑπ' αὐτοῦς τελούντων ὑπὸ τῶν ἰδίων μητροπολιτῶν χειροτονουμένων, ὡς ἐν τούτῳ ἀφαιρῆσθαι μᾶλλον τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως χειροτονίας πλείων ἐπισκόπων, ὡς περ ἀπὸ ἐξήκοντα, καὶ ἑβδομήκοντα ἐνιαυτῶν ἐτύχασαν ἐπιτελεῖν. Οὕτω τε πάντων καλῶς προβάντων, καὶ εἰς εὐπροσύνου ληξάντων, οἱ εὐσεβέστατοι αὐτόθεν ἐπίσκοποι Πασχάσιος, καὶ Δουκίνσιος, καὶ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος Βονιφάτιος πολλάκις μὲν περὶ τούτου αὐτοῦ παρ' ἡμῶν διδάχθίντες ἀγνοοῦντες δὲ τὸν σκοπὸν τῆς ὑμετέρας ἀγιωσύνης. ὃν ἔχετε περὶ τὴν Κωνσταντινουπόλεως ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν μετὰ τὸ τυπῶσαι τὴν ἁγίαν σύνοδον, καὶ δι' ὑπογραφῆς βεβαιῶσαι τὸν τοιαύτον ὅρον, ἀνασβοῦσι μὲν τὴν σύνοδον, ταράττουσι δὲ καὶ συγχύσιως 1133 πληροῦσι τὸ συνέδριον, τὸν θρόνον τοῦτον ἐξουθενοῦντες, καὶ πάντα ποιοῦντες ὅσα ὕβρεις αἰτία, ἐμοὶ τε, καὶ τῇ Κωνσταντινουπόλεως ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ. Καθίστατο καὶ ταῦτα νόμῳ τῶν εὐσεβεστάτων ἡμῶν βασιλέων παραγενομένων, καὶ τῶν μεγαλοπρεπεστάτων καὶ ἐνδοξοτάτων

D Tillemontio in S. Gregorii Nazianzeni Vita credamus unum concilium CP. eo anno habitum fuisse, quod in aliquot menses productum fuerit, ita ut initio Meletius, hoc autem mortuo Nectarius ibidem ordinatus præfuerit, proprius ac strictius Anatolii et Photii testimonia intelligenter.

b Perspicuitatis gratia supple nominativum synodus Chalcedonensis.

c In ms. quidem Græco deest τῶν ἐπισκόπων, episcopis: sed ex ipso canone Chalcedone edito act. 16, ad quem hæc referuntur, hoc nomen ab amanuensi perperam omisissum necessario supplevimus. Constantinopolitano enim episcopo ibidem concessæ fuerunt ordinationes metropolitane trium dioceseon Ponti, Asiæ et Thraciæ; ordinationes vero episcoporum earundem dioceseon, quas CP. episcopi, per sexaginta vel septuaginta annos sibi vindicaverant, eidem ademptæ propriis metropolitans restituta fuere.

Hos scilicet quinque episcopos veluti præcipuos Constantinopolitani concilii Patres distincte nominat. Photius in libro de Synodis ejusdem concilii præstes vocat Timotheum Alexandrinum, Meletium Antiocheum, Cyrillum Hierosolymitanum, et Nectarium CP., quem tamen primum locum habuisse affirmat. At Meletius ante Nectarii ordinationem obierat; unde huic concilio una cum Nectario nec interesse nec præesse potuit. Cum vero in antiquis catalogis Latinis et Græco provenientibus episcoporum, qui interfuerunt eidem concilio, nomina describantur, et in his Meletius et Nectarius cum cæteris nominentur, Anatolium et Photium simili catalogo Græco usos credimus, in quo nimirum duorum conciliorum CP. ejusdem anni 381 nomina antiquissimis temporibus permixta fuerint, in quorum primo Meletius, non autem Nectarius, in secundo vero, de quo hic sermo est, Nectarius recens ordinatus, non autem Meletius, qui jam obierat, adfuit atque præsedidit. Quod si cum

hanc sedem habentes, et facientes omnia quæ injuriam afferunt tum mihi, tum Constantinopolis sanctissimæ Ecclesiæ. Constituta sunt etiam hæc nutu piissimorum nostrorum imperatorum, astantibus et magnificentissimis gloriosissimisque iudicibus concilio, et pronuntiantibus definitionem sanctæ synodi esse firmam, obnixque et ipsis contententibus et cupientibus ea quæ ad honorem sedis spectant, ut diximus, quorum ex multis pauca vobis nota fecimus, ne videamur a ipsos quidem gravare, aures vero vestras obtundere. Nos enim et ante et post ipsorum adventum, quæ ad vestram gloriam et honorem debitum pertinent, curavisse in omnibus, et Deus est testis, et ipsa facta manifestant, quomodo sci licet et ipsos honore et munerum reverentia dignati simus: et honoris gratia, quo vos prosequimur, ejusmodi etiam decretum ad vestram sanctitatem sancta synodus retulit, et nos b ut approbationem a vobis confirmationemque consequamur; obsecramusque ut hoc etiam per vos, o sanctissimi, efficiatur. Nam sedes Constantinopolis habet patrem thronum apostolicum vestrum, præcipuo atque excellenti modo se ipsam vobiscum conjungens, ut ex vestra de ipsa sollicitudine, omnes quidem intelligant, vos jamdiu ipsius commodis sincere consulentes, etiam nunc eandem curam habere de illa. Et sicut utilia ecclesiastico statui omnia quæ consecuta sunt, et rite gesta in sanctissima et universali synodo rata habere c dignabimini, ipsam quoque definitionem supradictam de sede Constantinopolitana curavimus mittendam ad vestram sanctitatem, ut cognoscere possit quemadmodum vestris 1136 precibus ex divina sapientia omnia fuerunt peracta; vehementerque obtestamur ut congruam responsionem recipiat unaquæque propositio, docente vos omnia Dei amantissimo episcopo Luciano, qui et ipse præsens sancto concilio, et summa cum prudentia pro vobis parte allaborans nostro studio erga fidem, electus est a nobis, ut bene ac feliciter nostri obsequii erga vos vices susciperet, cum sit vir perfectus, atque piissimis et Christi amantissimis nostris imperatoribus jamdudum amicus, quem vestra bonitate gaudentem, lætum ad nos mittere dignemini. Totam fraternitatem cum vestra beatitudine in Christo et ego, et qui mecum sunt plurimum salutamus. Incolumis in Domino, et pro nobis orans, doneris nobis. Deo charissime et beatissime Pater.

EPISTOLA d CII.

a AD EPISCOPOS GALLIARUM.

De damnatione hæreticorum.

SYNOPSIS. — I. Se Gallorum episcoporum epistolam cælesti doctrina plenam accepisse nuntiat. — II. De synodo œcumenica. Humanis de fide ratiociniis locum esse non debere. — III. Nestorii et Eutychetis

a Ad legatos pontificis hæc referuntur, sicut et sequentia, ipsos honore et munerum reverentia dignati simus.

b Concinunt quæ idem Anatolius ad Leonem deinceps scripsit epi. l. 132, cap. 4: Cum et sic gestorum vis omnis et confirmatio auctoritati vestræ beatitudinis fuerit reservata.

c In Græco quidem legitur καταξίωσατε, dignemini. At syntaxis et sensus legendum ostendit καταξίωσατε, dianabimini: de approbatione enim et confirmatione

A ἀρχόντων τῷ συνεδρίῳ, καὶ ἀποφανμένῳ τὸν παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου ὄρον βίβαιον εἶναι, καὶ προσφλοσιμασμένων καὶ αὐτῶν τὰ εἰς τιμὴν, καθάπερ εἰρήκαμεν, τοῦ θρόνου συντίθεντα, ἅπερ ἐκ πολλῶν ὀλίγα ὑμῖν ἐγνωρίσαμεν, ἵνα μὴ δόξωμεν αὐτοὺς μὲν βαρεῖν, ταῖς δὲ ἁκοαῖς ταῖς ὑμετέραις παρενοχλεῖν. Ἡμεῖς γὰρ ὅτι καὶ πρὸ τῆς αὐτῶν παρουσίας, τὰ εἰς δόξαν ὑμετέραν καὶ τιμὴν τὴν ὀφειλομένην ἐν πᾶσι διαπραξάμεθα, καὶ μετὰ τὴν αὐτῶν παρουσίαν, θεὸς τε μάρτυς, καὶ αὐτὰ πεπραγμένα δηλοῖ. Ὅπως γὰρ καὶ αὐτοὺς τιμῆς τε, καὶ δορυφορίας ἡξιώσαμεν αἰδοῖ, καὶ τιμῇ τῇ περὶ ὑμᾶς, καὶ τὸν τοιοῦτον τύπον ἐπὶ τὴν ὑμετέραν ὁσιότητα ἡ ἁγία σύνοδος ἀνήνεγκε καὶ ἡμεῖς, ἐφ' ᾧ τε παρ' ὑμῶν τυχεῖν συναίνεσις, καὶ βεβαιότητος, παρακαλοῦμέν τε, καὶ τοῦτε παρ' ὑμῶν γενέσθαι, ἀγιώτατοι. Ὁ γὰρ θρόνος

B Κωνσταντινουπόλεως ἔχει πατέρα τὸν ἀποστολικὸν θρόνον ὑμῶν κατεξαιρετον ἑκτον συνάψας i ἡμῖν, ἵνα καὶ διὰ τῆς ὑμῶν περὶ αὐτὸν φροντίδος ἅπαντες μὲν πεισθεῖν, ὅτι γνησίως ἄνωθεν προνοησάμενοι, καὶ νῦν τὴν αὐτὴν ἔχοντες διαμῖνετε περὶ αὐτὸν φροντίδα, καὶ ὡς λυσταλοῦντα διὰ τῆ ἐκκλησιαστικῆ καταστάσει ii καταξίωσατε ἅπαντα κυρώσαι τὰ παρακολουθήσαντα ἐγγράφως ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ καὶ οἰκουμένηκῃ συνόδῳ, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν προειρημένων περὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὄρον ἰσπουδάσαμεν ἀποστεῖλαι πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγιωσύνην ἵνα ἔχητε εἰδῖναι, ὡς εὐχαῖς ταῖς ὑμετέραις 1135 θεοσέφως ἅπαντα ὠκονόμηται, καὶ παρακαλοῦμεν πρόσφορον ἀπόκρισιν δεῖξασθαι ἐκάστην ὑπόθεσιν διδάσκοντος ὑμᾶς ἅπαντα τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Λευκιανοῦ, ὅς καὶ αὐτὸς παρὼν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, καὶ ἐμφρόνως τὰ δυνατὰ εἰσενγκῶν τῷ περὶ τῆς πίστεως ἡμῶν ἀγῶνι ἐπέλεγε παρ' ἡμῶν ὑπηρετήσασθαι τῇ πρὸς ὑμᾶς ἐπ' ἀγαθοῖς διακονίᾳ: ἀνὴρ τέλειος ὑπάρχων, τοῖς τε εὐσεβεστάτους, καὶ φιλοχριστοῖς ἡμῶν βασιλεῦσιν ἄνωθεν φίλος: ὄντιν ἀπολαύσαντα τῆς ὑμετέρας ἀγαθότητος χαίροντα πρὸς ἡμᾶς ἐκπέμψαι καταξίωσατε. Πᾶσαν τὴν σὺν τῇ ὑμετέρᾳ μακαριότητι ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα ἐγὼ τε, καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πλείστα προσαγορεύομεν. Ἐρρωμένους ἐν Κυρίῳ, καὶ ὑπερευχόμενος ἡμῶν, χαρισθεῖς ἡμῖν, θεοφιλέστατε καὶ μακαριώτατε Πάτερ.

C

D aogmata pariter esse fugienda. — IV. Synodum et epistolæ Leonis consensisse, et Dioscorum proscriptisse. — V. De his omnibus gratias Deo esse agendas; pro legatorum reditu orandum; victoriam fidei Hispanis per Gallos esse nuntiandam.

LEO Romanæ urbis episcopus, RAVENNIO, RUSTICO, VENERIO, f CONSTANTIANO, MAXIMO, s ARMENTARIO,

actorum a Leone præstanda agitur.

d Alias 77. Quæ autem antea 102 erat, nunc 131. Scripta 27 Januarii an. 452.

e Exstat in mss. collect. 12, 18, 19 et 24, ac in Va l. 541, cui additiones accesserunt ex collect. 24. Est responsio epistolæ 99.

f Ita cod. Ratisp. ut in epist. 99. Al., Constantino.

s Idem codex, Armarorio.

i Leg., ὑμῖν.

ii Leg., καταξίωσατε, vel καταξίωσατε.

FLORO, ^a SABINO, ^b VALERIANO, CONSTANTIO, MAXIMO, ASCLEPIO, NECTARIO, MAXIMO, URSO, INGENUO, JU-TO, VALERIO, SUPERVENTORI, CHRYSAPHIO, FONTEIO, PETRONIO, YDATIO, ÆTHERIO, EULALIO, ^c EUSTATIO, FRATERNO, VICTURO, EUGENIO, ^d HILARO, VERO, AMANDO, GERONTIO, PROCULEIANO, JULIANO, HELLADIO, ARMENTARIO, HONORATO, ^e EPARCHIO, ANEMIO, DYNAMIO, MAXIMINO, YNANTIO et PALLADIO, episcopis per Gallias constitutis.

CAP. I.— Optassemus quidem fraternitatis vestræ litteras eo tempore quo promiseratis accipere, ut profecturis ad Orientem fratribus nostris, quos ad sanctam synodum vice nostra pro catholicæ fidei defensione direximus, etiam vestræ sententiæ professio jungeretur. Sed cum multa obstacula inopinatum vobis intulerint tarditatem, quamlibet seras et diu expectatas epistolas per **1137** fratrem et coepiscopum nostrum Ingenuum gratanter accepimus, easque cum gaudio recensentes probavimus, sicut confidebamus, eruditione Spiritus sancti cœlestem in vobis vigere doctrinam, quam in Orientalibus Ecclesiis versutia hostis antiqui, per eos ^f quos sequaces suæ reperit falsitatis, fatigare conata est; cum catholica fides, quæ nulla sui est parte mutabilis, per ipsas adversantium exercitationes et validior semper efficiatur et clarior, operante hoc gratia Dei, ut si qui forte ad hæc subtilia inimici jacula declinanda minus erant instructi minusque solliciti, perceptis veritatis armis, fierent contra impiorum mendacia fortiores. Quod ergo, sicut causa posebat, fiduciam nostram, quam de vobis habemus in Domino, fideliter atque obedienter auxistis, multa exultatione gaudemus.

CAP. II.— Et merito nos cognoscimus fratribus et coepiscopis nostris Orientalibus intimasse quod secundum evangelicam apostolicamque traditionem de Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, una esset omnium nostrum et indiscreta confessio; neque ullis hæreticorum disputationibus obtineri ut aliter aliquid de summi et salutiferi sacramenti veritate sapiamus, quam ex prædicatione sanctorum Patrum,

^a Nostri codd., *Savino*.

^b Sic omnes nostri codd. et dein, *Valerio*. Vide annot. 6 (Col. 965, ¹) in epist. 99. Alias prius *Valerio*, ac dein *Valeriano*.

^c Cod. Ratisp., *Eutychio*. Vat. collect. 12 et 24, cum alio Vat. 541, *Æticio*. Mox ex cod. Ratisp. emendavimus *Victuro*, quod concinit cum lectione epist. 99. Vulgati, *Venturo*.

^d Idem codd., *Hilario*.

^e Ms. Ratisp., *Aparcio*. Vat. collect. 12, *Epartio*. Vat. 541, *Epatrio*.

^f Editi cum mss. collect. 24, quos sequaces, suos reperit, falsitasque fatigare conata est. Vat. collect. 12 et alius 541 omittunt conjunctionem *que*. Correximus ex Ratisp.

^g Sic melius ex eodem Ratisp. quam in Vulgatis aliisque codicibus, *eorum disputationibus detineri*.

^h Ita idem codex. Editi ante Quesn. cum mss. collect. 12 et 24, *abscedit*. Quesnellus, *abscondit*. Cod. Grim. collect. 18, *ipse a corpore Christianæ unitatis abscedet*.

ⁱ Ita Quesnellus. Editi Leonis cum Vat. collect. 12 et 541, *de ignorantia et inscitia*. Vulgati Concil. cum mss. collect. 24, *de ignorantia et inscientia*. Ratisp., *de ignorantie inscientia*.

^k Sic cum Griman. noster Ratisp. Sirmondus, hæc

et ex auctoritate incommutabilis Symboli didicimus ac docemus, damnatis ab universali Ecclesia, et nunc Eutyche, et antea Nestorio. Quorum si quis non ferendis impietatibus inhærere delegerit, ipse se a corpore Christianæ unitatis ^h abscondet. Non enim ultra jam cuiquam excusationis refugium ⁱ de ignorantie inscitia vel de intelligentiæ difficultate conceditur; cum ^j ob hoc ipsum sexcentorum fere fratrum coepiscoporumque nostrorum synodus congregata, nullam artem ratiocinandi, nullum eloquium disserendi ^k contra fundatam divinitus **1138** fidem spirare permiserit: quoniam annitentibus per auxilium gratiæ Dei fratribus ^l et vicariis nostris, quorum plenissima exstitit in omni actione devotio, non solum sacerdotibus Christi, sed etiam principibus et potestatibus Christianis, ^m cunctisque cleri et plebis ordinibus, plene atque evidenter apparuit hanc esse vere apostolicam ⁿ et catholicam fidem, ex divinæ pietatis fonte manantem, quam sinceram et ab omni læce totius erroris alienam, sicut accepimus, prædicamus, et universo jam mundo consentiente defendimus; extinctis toto orbe dogmatibus quæ vel præcedens hæreticus ausus est inferre, vel subsequens, dissimili quidem ^o mendacio, sed impietate non impari.

CAP. III.— Nam sicut Nestorius non est toleratus, affirmans beatam Mariam hominis tantummodo fuisse genitricem, qui postmodum sit ^p a Verbi Deitate susceptus, duabus scilicet ^q personis distinctis atque divisis, ut non esset filius hominis qui Filius Dei; neque unus Christus in utraque natura, sed alter sempiternus ex Patre, alter temporalis ex matre: cum evangelica auctoritas ita Verbum carnem prædicet factum (*Joan. 1, 14*), ut non duos Christos, nec duos filios, sed in uno Domino Jesu Christo et Dei et hominis nobis insinuet veritatem: ut utriusque substantiæ, id est salvantis atque salvatæ, nec proprietas possit confundi, nec persona geminari. Sicut ergo

ipsa. Editi Leonis, *hoc ipsum*. Cod. Victor. et tres nostri, *hoc ipso*.

^k Ita ex Ratisp., in quo paulo post legitur quidem *inspirare pro spirare*; sed puncta subjecta litteris in has delendas indicarunt. Editi antiquiores cum Vat. 541, *contra fundamentum fidei inspirare*. Vat. collect. 12, *respirare*. Quesnellus cum codd. collect. 24, *contra fundamentum fidei divinitus inspiratæ permiserit*; qui tamen not. 1 fatetur omnes suos codices, etiam Grim. habere *inspirare*.

^l Conjunctionem et a Quesnello insertam noster etiam Ratisp. approbat.

^m Vulg. et plerique codd., *cunctisque clericis, plebibus, ordinibus*. Lectionem Ratisp. prætulimus.

ⁿ Voces et *catholicam* a Quesnello adjectas in Ratisp. et mss. collect. 24 invenimus.

^o Editi, *commento*. Quesn. in marg.: *Al., mendacio, quam vocem recepimus auctoritate omnium nostrorum codd. ac præsertim Ratisp., ex quo præterea non impari substituvimus vulgato compari*.

^p Melior hæc Ratisp. lectio quam cæterorum codd. et editionum, a *Verbo Deitatis*.

^q Erat in antiquis edit. cum aliquot mss., *naturis et personis distinctis, ut neque ipse esset filius, etc.* Correctionem Quesnelli ex Grim. noster Ratisp. confirmat. Vide ejus not. 2.

Nestorius in suo dogmate execrabilis ^a fuit, sic et Eutyches, damnatum olim sectatus errorem, alia profanitate blasphemans, a catholicæ soliditatis compage resectus est: quia indoctis quibusdam nimiumque simplicibus persuadere tentavit quod Verbum Dei ita caro sit factum ut veram carnem ^b de matre non sumpserit; nec nostri illum generis corpus habuisse, sed Divinitatis ejus et carnis unam esse naturam aut unum Dominum **1139** nostrum Jesum Christum et falsum hominem et Deum diceret esse passibilem. Quod nec pietas fidei, nec ratio recipit sacramenti, ut aut in sua natura passibilis fuerit Deitas, aut ^c in susceptione humana mentita sit veritas.

CAP. IV. — Quæ diabolicorum sensuum prodigiosa commenta, sancta nunc synodus, humilitatis nostræ scriptis, auctoritate Domini mei beatissimi Petri apostoli et merito roboratis, religiosa unanimitate consentiens ^d abominandum hoc ab Ecclesia Dei amputavit opprobrium: Dioscoro quoque Alexandrino in sua impietate damnato: ne illa Ecclesia, quæ inter ipsa Evangelii principia beatum Marcum beatissimi Petri apostoli discipulum in omnibus utique ^e doctoris sui magisterio consonantem habuit fundatorem, quæque postea recentioribus a nostra ætate temporibus Athanasium, Theophilum, et proxime Cyrillum probatissimos præsules habuit, indignam captivitatem sub hæretici dominatione pateretur. Unde secundum magnam misericordiam Dei universos diaboli conatus, quibus Ecclesiam ^f Dei conturbare molitus est, noveritis esse destructos.

CAP. V. — ^g Reddita igitur Deo, fratres charis-

^a Verbum fuit addidimus ex codice Ratisp., qui mox delet et ante vocem *Eutyches*; et paulo post pro *resectus* est habet *secutus* est.

^b Sic Quesn. cum Grim. et nostro Ratisp. Al., *de ventre Virginis*.

^c Cod. Ratisp., *in susceptionem humanam*.

^d Ita ex eodem Ratisp. Vulgati, *abominando, ab Ecclesia Dei amputavit; Dioscorum quoque Alexandrinum in sua impietate manentem, ne illa Ecclesia, etc.* Cum nostra emendatione concinit Quesnellus, qui solum *abominando pro abominandum* retinuit.

^e Idem Ratisp. cum Grim. Quesnelli expungunt vocem *doctrinis*, quam hic inserebant anteriores editiones cum mss. Vat. collect. 12 et 24 ac 541.

^f Sic Ratisp. et duo nostri codd. Al., *Domini*.

^g Vulgati antiquiores, *Reddite igitur Deo gratias, fratres charissimi, et dignam gratiarum actionem, et oret.* Quesnellus: *Reddite igitur Deo, fratres charissimi, dignam gratiarum actionem, et oret.* Ratisponensis lectio visa est sincerior.

^h Sic idem Ratisp. et duo alii codd. Alias, *nolumus*.

ⁱ Ita idem Ratisp. Al., *debuerit, ne diutius vobis esset incognita omnium materia gaudiorum*.

^j Vide not. 4 Quesn.

^k Emendatissimi cod. Ratisp. chronicam notationem diei prætulimus. Alii codd. et editi, *Data kal. Februarii*; in quibus nota vi facilius excidit, quam in Ratisp. librarii arbitrio addita fuerit.

^l Alias 82. Quæ autem antea 103 erat, nunc 129. Scripta circa Febr. an. 452.

^m Edita fuit a Merlino ex ms. cod. collect. 12, cuius duos nos relegimus V. t. 1340, et Venetum 169. Birmundus duos insigniores codices reperit, Corbeïensem collect. 2 et Pitheavum. Quoad tempus, hac in epistola legatorum apostolicæ sedis adventus

simi, digna gratiarum actione, oret nobiscum vestra dilectio, ut fratres nostros, quos expectatio nostra desiderat, incolumes quam primum rediisse lætemur, et de omnibus quæ Domino adjuvante sunt gesta plenius vos possumus instruere. Nam fratrem Ingenuum ⁿ nolumus hac expectatione tardari; **1140** cum ob hoc ipsum properantius remeare ^o deberet, ne diutius vobis esset incognita communium materia gaudiorum: quæ volumus per curam dilectionis vestræ etiam ^p ad fratres nostros Hispaniæ episcopos pervenire: ut quod Deus operatus est nulli possit esse incognitum. ^q Data vi kalendas Februarii Herculano viro clarissimo consule.

EPISTOLA ^r CIII.

^s AD EPISCOPOS GALLIARUM.

SYNOPSIS. — *Reversis legatis a synodo Chalcedonensi, acceptisque gestis, et sententia adversus Eutychem et Dioscorum prolata, hujus exemplar mittit ad Gallicanos episcopos.*

Dilectissimis fratribus ^t RUSTICO, RAVENNIO, VENENIO, et cæteris episcopis per Gallias constitutis, LEO.

Impletis per misericordiam Dei communibus votis, dignum est fraternitatem vestram sanctorum gaudiorum habere consortium. Nam fratres mei, qui vice mea Orientali **1141** synodo præsederunt, quæ acta ^u retulerint significo, confirmata catholica fide, et glorificato apostolicæ prædicationis triumpho: quod etiam hi qui ad devianum vel seducti fuerant vel impulsî, recepta veritatis luce lætantur. Si quidem omnes Domini sacerdotes ^v in unam senten-

nuntiat, qui in antecedentibus litteris datis die 27 Januarii expectari dicuntur cap. 5. Cum vero ex epist. 101 constet, eos Constantinopoli discessisse ante diem 18 Decembris anni præcedentis, et probabilis paulo post Chalcedonensem synodum mense Novemb., uti ibidem animadvertimus annot. 4 (Col. 975, n. *) Romam illi pervenire mense Februario vel Martio, et certe aliquanto antequam S. pontifex scriberet quatuor epistola: subsequentes; hæ enim re-criptæ fuerunt litteris diei 18 Decembris allatis per Lucianum atque Basilium, qui post ipsorum legatorum discessum Constantinopoli tranemissi, circa Aprillem in Urbem venerant, ex qua, exacta jam sua legatione, cum sequentibus epistolis Constantinopolim rediere sub diem 23 Maii.

^w Rusticus Narbonensis Ravennio Arelatensi hæc in epistola præmittitur, cum in antecedenti postponatur. Ratio discriminis facilis est. In antecedenti epistola Leo respondet synodice episcoporum epistolæ 99, in qua cum Ravennius Rustico præcederet, eundem ordinem sequendum credidit. Rustico autem in ea synodica præcessit Ravennius, eo quod scripta fuerit in synodo Arelatensi; in synodis autem metropolitanis ejusdem provinciæ primum locum obtinere solet, etiamsi alii aliarum provinciarum metropolitæ antiquiores aut celebrioris intersint; unde in subscriptionibus concilii Aquileiensis an. 581 præcedit Valerianus Aquileiensis provinciæ metropolitæ, tametsi S. Ambrosius Mediolanensis tot nominibus celebris eandem synodum rexerit, et in aliis documentis Valeriano præponatur. In præsentî autem epistola Leo non respondet ulli Gallorum synodice; ac propterea ætatis ratione habita, Rusticum Ravennio præmittit.

^x Antiquiores vulgati, *retulere*.

^y Alias, *in una sententia*.

tiam, sancto Spiritu docente, consensere; et de sacramento Domini incarnationis, in qua multorum intelligentia caligabat, ita tenebræ erroris ablatae sunt, ut in uno Domino nostro, vero et Dei et hominis Filio, nec de humanitatis ambigatur natura, nec de Deitatis essentia. In impios autem nefandi erroris auctores, qui indignos se Dei gratia judicantes, correctionis uti remediis noluerunt, qualis sit lata sententia, ^a exemplaria quæ misimus edocuerunt: ut agnoscat vestra dilectio, fratres charissimi, in sancto examine divinum non defuisse iudicium, quo et vindicta retributa est obduratis, et pax impensa correctis. Dominus vos incolumes custodiat, fratres charissimi.

1142 Exemplar ^b sententiæ.

Paschasius episcopus Lilybætanus, ^c Lucentius episcopus Asculanus, et Bonifacius presbyter Ecclesiæ maximæ urbis Romæ, vicarii sanctissimi ac beatissimi papæ Leonis apostolicæ sedis antistitis, pronuntiaverunt. Manifesta sunt quæ Dioscorus Alexandrinæ urbis antistes contra canonum disciplinam regulasque ecclesiasticas, illicita præsumptione commisit, ^d sicut præterita gestorum, seu præsens decla-

^a Ex voce pluralis numeri *exemplaria* collegit Sirmundus, *missa fuisse aliarum etiam sententiarum exemplaria, ut contra Eutychem et alios, vel pro his qui post pseudosynodum Ephesinam correcti, pacem Chalcedone impetrarunt.* At Leo unius sententiæ exemplaria memorat, et in codd. Corb. ac Pithœano, post hanc Leonis epistolam unius tantum sententiæ exemplar subjicitur. Sicut autem Leo *epistolas* plurali numero pro unica Gallorum *epistola* dixit in antecedentibus litteris cap. 1, ita hic *exemplaria* pro unius sententiæ exemplo scribere potuit. (Confer annot. 7 (Col. 853, n. e) in ep. 45.) Nisi forte plura ejusdem sententiæ exemplaria misit inter plures dispartienda, quippe qui ad episcopos non coactos in synodo, sed suis in sedibus residentes hanc epistolam scripsit.

^b Hæc sententiæ, quæ in antiquis Leonis editionibus et in mss. collect. 12 desideratur, post Crabbum vulgata jam fuerat in antiquis Conciliorum editionibus ad calcem actorum Chalcedonensium. Primus autem Sirmundus illam subiecit huic Leonis epistolæ, cui eam subjunctam reperit in codd. Corb. et Pithœano, uti sane simul cum eadem epistola eam in Galliam missam idem Leo testatur his verbis: *Qualis sit lata sententiæ, exemplaria quæ misimus (misimus pro mittimus more suo S. Pontifex adhibet) edocuerunt.* Igitur dubium non est quin hoc exemplar in Gallicanis mss. huic epistolæ subjectum illud sit, quod a Leone in Gallias transmissum fuit. Hæc eadem sententiæ a legatis pontificiis lata, inserta legitur in actis concilii Chalcedonensis act. 3, tom. IV Concil. pag. 1303 edit Venet. Licet vero quæ hic profertur rebus ipsis conveniat cum textu Græco et cum antiqua versione ejusdem concilii, verbis tamen plurimum discrepat. Antiqua illa totius concilii interpretatio Leone posterior est. Solum statim post concilium quædam præcipua ejusdem documenta Latine reddita fuisse ostendimus annot. 14 (Col. 979, n. e) in epist. 101. Num vero hoc Latinum exemplar sententiæ ad Gallos a Leone transmissum versio sit ex Græco textu actis concilii inserto, qui ab hac Latina sententiæ verbis multum discrepat; an vero sit ipsum originale Latinum a legatis Latine procul dubio editum, et secum Romam allatum, quod in synodo sive a Paschasino Græcam linguam callente, sive ab aliis Græce redditum fuit: aliorum iudicium sit. Mirum porro

ravit assertio. Is namque, ut plura relinquamus, Eutychem consortem perfidiæ suæ, a proprio episcopo sanctæ recordationis Flaviano jure damnatum, in gratiam communionis, antequam cum his qui congregati fuerant in Ephesina urbe episcopis resideret, suscepisse cognoscitur. Sed illis quidem sedes apostolica veniam tribuit, quia contra votum gestis quæ patrata sunt approbantur; ita ut nunc usque adhæreant et beatissimo 1143 papæ, et universali sanctoque concilio: qua de re sacrosanctæ communionis consecuti sunt medicinam. Prædictus vero, qui malorum perseverantia ornari se æstimat, cum debeat submissa fronte usque ad terram cum genuit, ut convenit, inclinari, quoniam nec beatissimi papæ epistolam legi permisit ad venerandæ memoriæ Flaviani Christi antistitem scriptam: quippe eum ab his qui detulerant peccatus ut legi sineret, sacramenti satisfactione quod promiserat implere contempsit: quatenus pravi dogmatis augetur impietas, et occasio læsionis vel scandali cunctis generaretur Ecclesiis. Patratis tamen his volumus his sceleribus indulgere, et veniam quam cæteris episcopis præstitimus, dignanter impendere, cum nec similem judi-

est Quænellum in observationibus ad hanc epistolam affirmasse superfluum ex mss. codd. hoc documentum erueri, quod jampridem a Crabbo editum fuerat. Immo cum separatim a Leonis litteris in calce actorum concilii Chalcedonensis fuerit ewulgatum, ibique *epistola* perperam appelletur; illud ex mss. proprio loco post Leonis epistolam, et proprio sententiæ titulo recudere necessarium fuit. Verum hoc nomen sententiæ Quænellum displicuit. *Fallit*, inquit, *titulus, qui sententiam dicit, quod suffragium tantum est sententiæ prævium.* Perperam: nam ex ipsis concilii gestis patet, instantibus Patribus legatos pronuntiasse et promulgasse sententiam, cui alii subinde episcopi suis interlocationibus ac subscriptionibus accesserunt. Paschasius enim non de suffragio, sed de sententiæ in Dioscorum ferenda interrogavit synodum, inquit: *Jubet religiositas vestra ut ecclesiastica sententiæ adversus eum utamur. Sancta synodus dixit: Etiam consentimus.* Et Julianus episcopus Hypæpensis legatos alloquens subiecit inter alia: *Petimus vestram sanctitatem, qui habes, magis autem qui habetis locum sanctissimi papæ Leonis, promulgare in eum et regulis insitam contra eum proferre sententiam. Omnes enim et tota universalis synodus consors officium vestræ sanctitatis sententiæ.* Et Maximus Antiochenus: *Quod videtur sanctitati vestræ, et nos concorditer efficitur.* Post hæc autem omnes simul legati Leonis nomine, qui beati Petri auctoritate præditus est, deposuero et condemnare Dioscorum his verbis quæ sententiam proprio dictam manifestissime præferunt. Hinc etiam Evagrius lib. II, cap. 4, ubi historiam concilii Chalcedonensis contextit, et cap. 18, ubi ejusdem gesta in compendium redigit, legatorum apostolicæ sedis verba non pro mera interloquutione, sed pro vera sententiæ aperte refert. Idem Quænellus not. 3 in epist. 86, nunc 115, a Leone transmissum fatetur ad Gallos *exemplar sententiæ adversus utrumque*, Eutychem scilicet et Dioscorum, quæ verba hanc Leonis epistolam, et hanc sententiam respiciunt.

^c Sirmundus ex suis codicibus, *Lucentius*.

^d In versione antiqua hæc ex Græco clarior effertur act. 3 concilii Chalcedonensis, tom. IV, pag. 1303, his verbis: *Tam ex his quæ dudum examinata sunt in prioribus consensu (id est act. 1) quam ex his quæ audita sunt.*

candi ^a reperiantur habuisse fiduciam. ^b Adject etiam accusatorum supplicatio variis referta **1144** criminibus, et tertio evocatus per reverentissimos fratres et coepiscopos nostros admonitione canonica, venire contempsit conscientiae detentus arcano. Episcopus etiam a provinciali synodo, cui subdebantur, jure damnatus iniqua usurpatione suscipiens, ipse contra se damnationis sententiam provocavit, veterum patrum sæpius statuta conculcans. Unde

EPISTOLA ^d CIV.

^e AD MARCIANUM AUGUSTUM.

^f De ambitu Anatolii episcopi Constantinopolitani.

Per Lucianum episcopum et Basilium diaconum.

SYNOPSIS. — I. De fidei victoria, et errorum utilitate in Ecclesia. — II. Multa ex Anatolii ambitu mala exurgere. — III. Constantinopolitanam sedem, quæ regia est, non apostolica, aliarum depressione attolli non posse. — IV. Rogat Marcianum ut Anatolii cupiditatem comprimat. — V. Ex prioribus excessibus Anatolium animos sumpsisse.

^g Leo episcopus MARCIANO Augusto.

CAP. I. — Magno munere misericordiae Dei totius Ecclesiae catholicae multiplicata sunt gaudia, cum sancto et glorioso clementiae vestrae studio perniciosissimus error **1145** extinctus est; ^h ut labor noster citius ad desideratum perveniret effectum, quem Deo serviens principatus vester, et fide et potestate juvisset. Quia etsi in virtute Spiritus sancti, inter quaslibet ⁱ dissensiones per sedis apostolicae famulatum Evangelii erat defendenda libertas, manifestior tamen apparuit gratia Dei, quæ præstitit mundo ut in victoria veritatis auctores tantum violatae fidei ^j deperirent, et sua integritas Ecclesiae redderetur. Bellum igitur quod pacis nostrae inimicus ^k excitaverat, adeo feliciter, dextera Domini pugnante, confectum est, ut triumphante Christo, omnium sacerdotum esset una victoria, et coruscante lumine veritatis, solae erroris tenebrae cum suis assertoribus pellerentur. Nam sicut in ipsa Domini resurrectione credenda, ad corroboranda initia fidei multum securitatis accessit, quod

^a Sirmondus in textu et Quesn. in marg., reperitur. At reperiantur prætulimus, quia ex Græco hæc referuntur ad cæteros episcopos, quibus venia præstita fuit, eo quod ipsi non similem Dioscoro iudicii causam habuerint.

^b Ex Græco et versione antiqua sensus postulat corrigendum accessit; sed sine codicibus textum immutare nolimus. Porro ex eodem Græco textu post vocem fiduciam et ante vocem adject, sive accessit, excidisse noscuntur, quæ ex antiqua versione hic appendimus: Sed quoniam secundis excessibus priorem iniquitatem valde transcendit: præsumpsit enim et excommunicationem dicere adversus sanctissimum et beatissimum archiepiscopum magnæ Romæ Leonem. Dein additur adversus Dioscorum oblatos fuisse accusatorum libellos, ad quos referuntur sententia: Accessit etiam accusatorum supplicatio variis referta criminibus.

^c Alias, fundamentum.

^d Alias 88. Quæ autem antea 104 erat, nunc 150. Scripta 22 Maii an. 452.

^e Est in codicibus collect. 5 Hisp., Isid. 16, 18 et reliquis usque ad 24, ac in exemplari Sighardi. Respondet epistolæ 100. Græca versio nunc primum profertur ex cod. Vat. Græco 1455.

^f Hic titulus legitur in mss. collect. 5, cap. 90. In Hispanica autem sic: Ubi de ejus gratulatur fide,

A sanctus ac beatissimus papa caput universalis Ecclesiae Leo, per nos vicarios suos, sancta synodo consentiente, Petri apostoli præditus dignitate, qui Ecclesiae ^e fundamen et petra fidei, caelestis regni janitor nuncupatur, episcopali cum dignitate nudavit, et ab omni sacerdotali opere fecit extorrem. Superest uti congregata venerabilis synodus canonicam contra prædictum Dioscorum proferat justitia suadente sententiam.

B Τῷ πανευδοξοτάτῳ καὶ φιλοanthρωποτάτῳ υἱῷ Μαρκιανῷ Ἀγῶν Ἀρχιεπίσκοπος Ῥώμης.

Μεγάλη χάριτι ¹ ἐλεημοσύνη Θεοῦ πάσης τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπολυπλασιάσθη χαρὰ ὅποτε ἁγίας καὶ ἐνδοξοτάτης τῆς σῆς φιλοanthρωπίας **1146** σπουδῇ ὀλεθριωτάτη πλάνη ἐπισβίασθη, ὥστε τὸν ἡμέτερον κάματον τάχιστα εἰς ἔργον ἐκθῆναι, ὅτι τῷ Θεῷ ² δουλεύων τῇ βασιλικῇ καὶ πίστει καὶ ἐξουσίᾳ ἐβοήθησας. Εἰ γὰρ καὶ ἐν τῇ ἀρετῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος μεταξὺ τῶν διχονοῶν διὰ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ἐδικητεία ἦν ἐλευθερία, τηλαυγετέρα ὅμως ὤφθη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἡ ἴδια ἀποκατέστη καθαρότης. Ὁ πόλεμος τοίνυν, ὅνπερ ὁ τῆς ἡμετέρας εἰρήνης ἐχθρὸς διέγειρεν, ἐπὶ τοσοῦτον εὐτυχῶς τῆς δεσποτικῆς δεξιᾶς μαχομένης καθάρθωται, ὥστε ³ τριαμβεύοντος τοῦ Χριστοῦ, μίαν πάντων τῶν ἱερῶν εἶναι τὴν νίκην καὶ τοῦ φωτὸς ἐκλάμποντος τῆς ἀληθείας, μόνας τὰς τῆς σκοτίας πλάνας μετὰ τῶν ἰδίων διδασκάλων ἐκβλήθῃν ⁴ τῇ ἀναστάσει εἰς βεβαίωσιν τῶν ἀρχῶν τῆς πίστεως πολλὴ ἀμεριμνία ἐπῆλθε καὶ γὰρ τινῶν ἀποστόλων περὶ τῆς σωματικῆς τοῦ δεσπότητος Χριστοῦ ἀληθείας ἀμφι-

quæ in Chalcedonensi concilio gesta est; et de Anatolio Constantinopolitano episcopo, qui in eodem concilio Alexandrinam et Antiochenam Ecclesias contra constituta per ambitum sibi voluit subjugare.

⁵ In editionibus hinc post Canisianam et ante Quesnellum hinc in scripto legitur: Leo episcopus Romanæ et universalis Ecclesiae Marciano Augusto. Ex Græca autem versione sic: Per omnia gloriosissimo et clementissimo filio Marciano Leo archiepiscopus Romæ.

⁶ Cod. Ratisp., et labor... pervenit. Post pauca omittit vester, sicuti etiam omittitur in Vindebon. Hisp. et in versione Græca.

⁷ Mss. codd. tres Quesn., dispensationes.

⁸ Ita Ratisp. et utriusque Vindebon. collect. 5 et Hisp., cum aliis nostris codd. et vulgatis ante Quesn., apud quem, perirent.

⁹ Idem Ratisp., exciverant. Postea contractum est pro confectum est legitur in utrisque Vindebon. atque in mss. collect. 21.

¹⁰ Leg., ἐλεημοσύνης.

¹¹ Locus quidem haud plane corruptus, sed Leonis textui non respondens.

¹² Leg., θριαμβεύοντος.

¹³ Locus mutilus et male acceptus, quem sic corrigere possis: Ὡς γὰρ ἐν τῇ ἀναστάσει τοῦ Κυρίου..... ἐπῆλθε, ὅτι τινῶν ἀποστόλων, etc.

quidam apostoli ^a de corporea Domini nostri Jesu Christi veritate dubitare, et visu atque contactu fixuras clavorum ^b et vulnus lanceæ perscrutando, ambiguitatem cunctis, dum ambigunt, abstulerunt: ita nunc quoque, dum aliquorum infidelitas confutatur, omnium hæsitantium corda ^c firmata sunt, et proficit universis ad illuminationem, quod quibusdam intulit cæcitate. In quo opere digne et juste ^d exultat vestra clementia, quæ fideliter propriæque prospexit ut Orientalibus Ecclesiis diabolicæ insidiæ non nocerent; sed ad propitiandum Deum efficaciora ^e ubique offerrentur holocausta: quando per mediatorem Dei et hominum hominem Christum Jesum eadem confessio **1147** plebium, eadem sacerdotum, eadem esset et regum, ^f gloriosissime filii et clementissime Auguste.

Cap. II. — His autem, propter quæ tanta facta est congregatio sacerdotum, bono et optabili fine ^g compositis, miror et doleo quod pacem universalis Ecclesiæ divinitus reformatam, ambitionis rursus spiritus ^h inquietat. Quamvis enim necessarie sibi frater meus Anatolius consuluisse videatur ut ordinatorum suorum errorem deserens, in assensum catholicæ fidei salubri correctione transiret, custodire tamen debuit ut quod ⁱ vestro beneficio noscitur consecutus, nullius ^j cupiditatis pravitate turbaret. Nos enim vestræ fidei et interventionis habentes intuitum, cum secundum suæ consecrationis auctores, ejus initia titubarent, benigniores circa ipsum quam justiores esse volumus: quo perturbationes omnes, quæ operante diabolo fuerant excitatæ, adhibitis remediis leniremus: quæ illum modestum magis quam inmoderatum facere debuerunt. Qui etiam si præcipuis meritis optimoque iudicio legitime fuisset ac solemniter ordinatus, contra reverentiam tamen canonum patrum, contra statuta Spiritus sancti, contra antiquitatis exempla, nullis posset suffragiis adjuvari. Apud Christianum et vere religiosum vereque orthodoxum principem loquor, multum Anatolius episcopus proprio detrahit merito, si illicito crescere optat augmento.

1149 Cap. III. — Habeat, sicut optamus, Con-

βαλλόντων, καὶ τῇ ὄψει, καὶ τῇ ἀφ᾽ ὧν τύπος τῶν ἔλων, καὶ τῆς λόγχης τὸ τραῦμα διερευνησάμενων, ἢ ἀμφιβολία ἄπασιν, ἐν ᾗ ἀμφίβαλλον, ἀφ᾽ ἧς οὕτω καὶ νῦν ὁμοίως ἐν τῷ τῆν ἀπιστίαν τινῶν ἐλέγχῃσθαι, πάντων τῶν ἀμφιβαλλόντων αἱ καρδίαι ἐθεμελιώθησαν, καὶ ἐχρησιμεύθη ἄπασιν εἰς φωτισμὸν, ὅπερ τισὶν ἐπὶ πνεύματι τύφλωσεν. Ἐν ᾧ ἔργῳ ἀξίως, καὶ δικαίως μεγαλυχειρὴ ἡ ὑμετέρα μεγαλειότης, ἧτις πιστῶς, καὶ κυρίως προνοήσεν, ὅπως τὰς ἀνατολικὰς ἐκκλησίας ἡ τοῦ διαβόλου ἐπιβουλὴ μὴ βλάβῃ, ἀλλ' εἰς τὸ ἐξλιεῖσασθαι τὸν Θεὸν δεκτὰ πανταχοῦ προσενηχθεῖεν ὀλοκαυτώματα ὅποτε διὰ τοῦ μεσίτου Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων Ἰησοῦ Χριστοῦ **1148** ἡ αὐτῆ ἐξομολόγησις τῶν δόξων, καὶ αὐτῆ τῶν ἱερῶν ἡ αὐτῆ τῶν βασιλείων, γαληνότης υἱέ, καὶ αὐτόκρατορ ἀγίουστει.

^g Τούτων δὲ ἡ εὐδοκία, ἡ τοσαύτη, γηγένεται σύνοδος, **B** καλῶ καὶ εὐκαίῳ τίλει συνθεθέντων, θεομαζῶν καὶ πάσχω, ὅτιπερ τὴν εἰρήναν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τὴν θεοθεν θεμελιωμένην ἀμβιτινος πάλιν ἐπιχειρήσις ταραττοί: εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ χρησίμως ἑαυτοῦ ὁ ἀδελφὸς ὁ ἐμὸς Ἀνατόλιος προνοησῆκεν φαίνεται, ὥστε τῶν ^h αὐτῶν χειροτονησάντων τὴν πλάνην παραλημπάνων, εἰς τὴν σύνεσιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας σωτηριώδει διορθώσει παρῆλθε, φυλάξει δὲ ὁμως ὤφειλεν, ἵνα ἐκεῖνο, οὐπερ ⁱ ὑμετέρα χάριτι φαίνεται, ἐπιτυχῶν, μηδεμιᾶς ἐπιθυμίας φαυλότητι ταραξεί. Ἡμεῖς γὰρ τῆς ὑμετέρας πίστεως, καὶ τῆς μεστειτίας ἔχοντες τὴν προσοχήν, ὅποτε ^j καὶ τὴν αὐθεντίαν τῆς ἰδίας χειροτονίας αἱ ἀρχαὶ αὐτοῦ ἔσκαζον, ἀγαθοὶ τε περὶ αὐτὸν, ἤπερ δέκατοι εἶναι ἐβουλήθημεν ὅπως τὰς ταραχὰς ἄπασας, αἵτινες ἐργαζομένου τοῦ διαβόλου ἐξηγύρησαν, προσληφθειῶν θεραπειῶν, καταπραῦνωμεν, ἅτινα αὐτὸν **C** ἐπιεικῆ μᾶλλον, ἤπερ ἄμετρον ποιῆσαι ὤφειλεν, ὅστις εἰ καὶ ἐξαιρέτοις τισὶ πράξεσι, καὶ καλλίστη κρίσει νομίμως ἦν, καὶ εὐδοκίως χειροτονηθείς, κατὰ κανόνων ὁμως τῶν πατρικῶν, κατὰ τῶν τύπων τοῦ ἁγίου πνεύματος, κατὰ τῶν τῆς ἀρχαιότητος ὑποδειγμάτων, οὐδαμῶς ὤφειλε βοηθεῖσθαι, παρὰ χριστιανῶν, καὶ ἀληθῶς εὐλαβεῖ, καὶ ὀρθοδόξῳ βασιλεῖ φθέγγομαι: πολὺ Ἀνατόλιος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἰδίας ἀφαιρείται ἀξίας, εἰ παρανόμῳ αὔξεισθαι προκοπῇ εὐχεται ἔχεται, καθὼς εὐχόμεθα, **1150** Κωνσταντινουπόλις τὴν ἰδίαν δόξαν, καὶ σκοπούσης τῆς τοῦ Θεοῦ δεξιᾶς, πολυχρονιώσας ὑμε-

^a Sic omnes nostri codd. cum Sichardo, excepto Vat. 544 collect. 24, qui cum editis, de corporis.

^b Vindebon. Hisp., et vulnus perscrutando. Vat. Hisp. et Isid., et vulnera perscrutando.

^c Vat. Hisp. et Isid., confirmata sunt. Mox proficit loco proficit posuimus ex Ratisp. Vindebon. collect. 5 et Vat. collect. 11, cum magis cohæreat verbis nunc quoque.

^d Al., exultat; et mox loco propriæque alias legitur pieque.

^e Queanellus in prima editione cum Raynando, usque offerrentur. Emendationem secundæ editionis alii editi et nostri codices approbant.

^f Quinque voces sequentes delent Vindebon. collect. 5, Ratisp. et m. s. collect. 24 atque Sichardus. Grim. et Thuan. codd. habent tantum, *Gloriosissime imperator*. Græca versio: *Clementissime filii et imperator Auguste*.

^g Al., completis in mss. collect. 11 et 21. Paulo post Ratisp. delet divinitus.

^h Vnlq. antiquiores, inquietet. Mox Vat. Hisp. et Isid. delent sibi.

ⁱ Editiones Leonis ante Quesn. cum Vat. Hisp. et Isid., nostro. Cæteri nostri codices cum aliis a Quesnello laudatis not. 2, vestro. Solum Ratisp. cod. habet, *vero beneficio*. Paulo post c. 5 dicitur: *Vestræ pietatis auxilio et mei favoris assensu episcopatum tantæ urbis obtinuit*.

^j Al. pravitatis cupiditate in eisdem editionibus Leoninis cum mss. collect. 24 atque exemplo Sichardi.

^k Locus hians, quem tu supple: *αὐτῆ τε ἐπὶ*.

^l Locus corruptissimus, cui sic medearis: *Τούτων δὲ, δι' ἡ τοσαύτη, etc.*

^m Leg., αὐτὸν.

ⁿ Præter curis ex mss. Vat. 1455 exscripseramus ὑμετέρα, et notaveramus *forte, ὑμετέρα*, ut cum Latina voce concordet. Hanc autem deinde lectionem textui inseruimus auctoritate ms. Ottob. 29.

^o Leg., κατὰ τὴν, etc.

Constantinopolitana civitas gloriam suam, ac protegente A
dextera Dei, diuturno clementiæ vestræ fruatur imperio. Alia tamen ratio est rerum sæcularium, alia divinarum; nec præter illam petram quam Dominus in fundamento ^a posuit (Matth. xvi, 18), stabilis erit ulla constructio. Propria perdit, qui indebita concupiscit. Satis sit prædicto quod vestræ pietatis auxilio, et mei favoris assensu, episcopatum tantæ urbis obtinuit. Non dedignetur regiam civitatem, quam ^b apostolicam non potest facere sedem; nec ullo speret modo quod per aliorum possit offensiones augeri. ^c Privilegia enim Ecclesiarum, sanctorum Patrum canonibus instituta, et venerabilis Nicæna synodi fixa decretis, nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate ^d mutari. In quo opere, auxiliante Christo, fideliter exsequendo, necesse est me perseverantem exhibere famulatum: quoniam dispensatio mihi credita est, et ad meum tendit reatum, si paternarum regulæ sanctionum, quæ in synodo Nicæna, ad totius Ecclesiæ regimen, Spiritu Dei instructe, sunt conditæ, me (quod absit) connivente, violentur; et major sit apud me unius fratris voluntas, quam universæ domus Domini communis utilitas.

CAP. IV. — Et ideo sciens gloriosam clementiam vestram ecclesiasticæ studere concordiæ, et 1151
his quæ pacificæ congruunt unitati, piissimum præstare consensum, precor et sedula suggestione vos obsecro, ut ausus improbos unitati Christianæ pacique contrarios ab omni pietatis vestræ abdicetis assensu, et fratris mei Anatolii, nocituram ipsi, si perstiterit, cupiditatem salubriter comprimatis: ne ea quæ vestræ gloriæ atque temporibus inimica sunt cupiens, major suis velit esse prioribus; liberumque illi sit quantis potuerit splendore virtutibus; quarum non aliter particeps erit, nisi claritate magis voluerit ornari quam ambitione distendi. Hanc autem improbi desiderii conceptionem numquam quidem debuit intra cordis sui recipere secretum; sed cum illi ^e fratres et coepiscopi mei, qui vice mea aderant, obviarent, ab illicito appetitu ex eorum ^f saltem salubri contradictione cessasset. Nam et vestræ pietatis apices, et ipsius scripta declarant, legatos sedis apostolicæ, sicut oportuit, contradictione justissima ^g resti-

^a Adverbium *mire* inseruit Quesnellus; omnium D
nostrorum codicum et aliarum etiam editionum auctoritate delevimus. Similiter expunximus adverbium *Sed* a Quesnello præpositum voci *Propria*, cum desideretur non solum in anterioribus editis, verum etiam in præstantioribus codd. Ratisp., utrisque Vindebon. collect. 5 et Hisp. in Vat. collect. 24, nec non in interpretatione Græcæ.

^b Vide not. 3 Quesn.

^c Hunc locum, sed aliquot verbis mutatum, citat Gratianus 25, q. 2, c. 2, et ante eum Anselmus lib. iv, c. 2, atque Deusdedit l. iii, c. 35, ut in mss. V. t. observavimus. Pro privilegiis quibuscumque, quæ non tam Ecclesiis quam monasteriis fuerunt concessa, generatim affertur; cum S. Leo de solis privilegiis ecclesiarum a Nicænis Patribus can. 6 decretis loquatur.

^d Ita omnes nostri codd. et editi, excepto Quesn., apud quem *violari*.

τίρας ¹ ἀπολαύσει βασιλείας· ἄλλος ² γὰρ λόγος τῶν κοσμικῶν ἐστὶ πραγμάτων, καὶ ἄλλος τῶν θείων, καὶ μὴ κατ' ἐπιτην τὴν πέτραν. ἦντινα ὁ δεσπότης ἐν τῷ θεμελίῳ τέθεικεν, ὅ ἐστι ἰσχυρὸν ὄσον δὴ ποτε κατασκευάσμα. Τὰ ἴδια ἀπέλλυσιν, ὁ τῶν μὴ κερχεωστρημένων ἐπιθυμῶν. ³ Ἀρμίστι τῷ προλεχθέντι, ὅτι βοηθεία τῆς σῆς εὐσεβείας, καὶ σπουδῆς τῆς ἐμῆς συναινέσεως τῆς τοσαύτης πόλεως τὴν ἐπισκοπὴν κατέσχε, μὴ ἀπαξίωση ἔχειν βασιλίδα πόλιν, ἦντινα ἀποστολικὸν θρόνον ποιῆσαι οὐ δύναται· ἄλλ' οὐδέτιν τρόπον ἔλπισαι, ἕπερ διὰ τὸ προσκρούσαι ἑτέροις, δύναται αὐξηθῆναι. Τὰ γὰρ προοίμια τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν τοῖς τῶν κατέρων κανόσι, καὶ τῆς σεπτῆς συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ τοῖς δόγμασι τετυπωμένα, ἐξ οὐδεμιᾶς δύναται ἀναιδείας παρασπασθῆναι· οὐτε μὴν οὐδεμιᾶ κινήσει ἐναλλάττεισθαι. Ἐν ᾧ περ ἔργῳ ἐπαμύνοτος τοῦ Χριστοῦ πιστῶς ἐπιδασθῶμεν, ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐπίμονον παρασχεῖν με σπουδῆν. Ἐπειδὴ περ ⁴ διοικήσεις μοι ἐγκεχειρίσται, καὶ εἰς ἐμὴν τείνει κατηγορίαν, εἰ τῶν πατρικῶν δογμάτων οἱ κανόνες, οἵτινες ἐν τῇ συνόδῳ τῇ ἐν Νικαίᾳ εἰς διοίκησιν πάσης τῆς ἐκκλησίας, πνεύματος Θεοῦ διδάσκοντος, τετύπωνται, ἐμοῦ, ὅπερ ἀπειοῦ, συνδυάζοντος, παρασπασθῆναι. Καὶ μείζων εἶα παρ' ἐμοὶ ἐνὸς ἀδελφοῦ γνώμη, ἤπερ ἀπάσης τῆς οἰκίας τοῦ δεσπότητος ἡ κοινὴ λυσιτέλεια. Καὶ διὰ τοῦτο γνώσκων τὴν εὐδοξίαν σου γαληνότερα τῇ ἐκκλησιαστικῇ σπουδᾷ ἐμονοῖα, 1152 καὶ τοῖς τῇ εἰρηνοποιῶ ἐνώσει ἀρμύζουσιν εὐσεβῶ παρασχέιν ⁵ σύναισιν, δέομαι, καὶ σπουδαιοτάτῃ αἰτήσῃ ὑμᾶς παρακαλῶ, ὅπως τὰς ἐπιχειρήσεις τὰς ἀναιδείας τὰς ἐναντίας τῇ ἐνώσει, καὶ τῇ εἰρήνῃ τῶν Χριστιανῶν, ἐπὶ κήτους συναινέσεως τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας ⁶ ἀποκαρύξῃτε. καὶ τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀνατολίου τὴν ἐπιθεσίαν ἑαυτῶ, εἰ ἐπιμένοντες, ἐπιθυμίαν σωτηριωδῶς ἐπίσχετε, ἵνα μὴ τούτων, ἕπερ τῇ ὑμετέρᾳ δόξῃ καὶ τοῖς χρόνοις ἐχθρὰ τυγχάνει, ἐπεθυμῶν, μείζων θελήσῃ εἶναι τῶν ἡδὴ ὄντων πρώτων, καὶ ἐπ' ἀδείας ἐκείνου εἶναι, ὅσας ἂν ἰθλοὶ, ἐκλάμπειν ἀρεταῖς, ὧν οὐχ ἑτέροις κοινῶνός ⁷ ἐστίν, εἰ μὴ διαθέσει μᾶλλον εἶθλοὶ κοσμεῖσθαι. ἕπερ ἀμειβίοντες ἐκτείνεσθαι. Ταύτην δὲ τὴν ἀναιδῶ ἐπιθυμίαν οὐδέποτε μὴ ᾤφειλες ἐν τῇ αὐτοῦ ἔχειν τῇ ψυχῇ, ἀλλ' ὅπηνια αὐτῶ οἱ ἀδελφοί, καὶ συνεπίσκοποι ἐμοί, οἱ ὑπὲρ ἐμοῦ πράττοντες, ἀντίθησαν, ἀπὸ τῆς παρανόμου τόλμης καὶ ἐκ τῆς αὐτῶν ᾤφειλεν ἀργῆσαι ἀντιλογίας· καὶ γὰρ καὶ τῆς ὑμετέρας

¹ Vindebon. Hisp. addit *etiam*. Vat. Hisp. et Isid. addunt *charissimi*.

² Ratisp. delet *saltem*, et pro *salubri* habet *salutari*. Utrique codd. Vindebon. delent *salubri*. Vat. collect. 11 delet *saltem* et *salubri*.

³ Vulgati inserunt *ei*: delevimus auctoritate mss. Ratisp. Vindebon. collect. 5, ac trium aliorum codd. cum Sichelardo, nec non interpretationis Græcæ.

⁴ Forte, ἀπολαύσει.

⁵ Hæc particula γὰρ nihil hic facit ad rem: legendum potius, ἄλλος ὅμως ὁ λόγος, etc.

⁶ Leg., ἔσται.

⁷ Forte, ἀρμίστι.

⁸ Leg., οὐδὲν τι τρόπον, ὅπερ διὰ τοῦ, etc., vel, οὐδὲν τι τρόπον, etc.

⁹ Leg., διοικήσεις.

¹⁰ Leg., συναινέσιν.

¹¹ Leg., ἀποκαρύττες.

¹² Forte, ἔσται.

uisse: ut inexcusabilior esset presumptio quam se nec a increpata a cubiliter.

CAP. V. — Unde quia convenit fidei vestrae b vel gloriae, ut sicut haeresis, Deo per vos agente, destructa est, ita etiam omnis ambitus retundatur; agite, quod et Christianae est probitatis et regiae, ut praedictus episcopus pareat Patribus, consulat paci, neque sibi aestimet licuisse quod Antiochenae Ecclesiae 1153 sine ullo exemplo, contra insinuita canonum episcoporum ordinare praesumpsit: quod c nos amore reparandae fidei et pacis studio retractare cessavimus. Abstineat ergo ab ecclesiasticarum injuria regularum, et illicitus declinet excessus: ne se ab universali Ecclesia, dum inimica paci tentat, d abscidat. Quem opto magis irreprehensibiliter agentem diligere, quam in hac praesumptione, quae illum ab omnibus separare poterit, perdurare. Frater autem et coepiscopus meus Lucianus, qui cum filio meo Basilio diacono clementiae vestrae ad me scripta portavit, omni devotione partes susceptae legationis implevit; e quia non est aestimandus negotio defuisse, quem potius causa deseruit. Data f undecimo kalendas Junii, Herculano clarissimo consule.

πάση τῇ καθοσίωσει τὴν ἐγκαθίστασαν αὐτοῖς πρῆσεις ἐπιλήρωσεν, ὅτινα μᾶλλον ἢ ὑπόθεσις ἀπολλοῖσκει. Ἐδίδου λεπτοτάτου.

EPISTOLA CV.

AD PULCHERIAM AUGUSTAM.

De ambitu Anatolii.

SYNOPSIS. — I. Plenam esse fidei victoriam in qua superant tam qui ceciderunt quam qui steterunt. — II. Nihil valere posse contra canones Nicenos, qui soli firmandae paci sufficiunt. — III. Anatolio Flavianum exemplo esse debere; et per se nuere quod Nicenae synodo contrarium est. — IV. Ut ipsa Anatolium a proposito revocet hortatur.

LEO EPISCOPUS PULCHERIAE AUGUSTAE.

CAP. I. — Sanctis et Deo placitis clementiae vestrae studiis defensam contra haereticos catholicam fidem, et i universae Ecclesiae redditam pacem, ineffabiliter cum vestra pietate gaudemus: gratias agentes I misericordiae et omnipotenti Deo, quod exceptis his qui magis dilexerunt tenebras quam lucem (Joan. III, 19), neminem pressus est evangelica veritate fraudari: ut abstersa erroris caligine, in omnium cordi-

a Duo Vat. coll. et. 21, coeheret.
 b Particulam vel a Quesnello expunctam, ex omnibus nostris codicibus atque Sichardo revocavimus. Ex Graeco, et gloriae.
 c Addidimus nos ex iisdem codicibus et Graeco textu.
 d Al., abscidat.
 e Ratisp. cod., qui non aestimandus est negotio defuisse, quem causa deseruit. Vat. Hisp. et Isid., quem novimus negotio non defuisse, quem potius causa deseruit.
 f Sotms Vindebon. collect. 5 habet XII kal. Junii.
 g Alias 79. Quae autem antea 105 erat, nunc 134.
 h Scripta 21 Maii an. 452.
 i Reperitur in mss. collect. 12, 18, 19 et 24, ac in exemptari Sichardi.
 j Cod. Ratisp., universali.
 k Editi ante Quesn. cum mss. collect. 12 et 24, mi-

εὐσεβείας αἰ συλλαβαί, καὶ τὰ αὐτοῦ γράμματα σημαίνει τοὺς πρῆσεις τῆς ἀποστολικῆς καθίδρας, καθὼς ἐχρῆν, δικαιοτάτῃ ἀντιρρήσει ἀντιβιβηκίαι. ὥστε μὴ παραιτήσω εἶχειν τὴν ἐπιχείρησιν, ἣτις αὐτὴν οὐδὲ ἐπιτωθεῖσα ἐπέσχειν. Ὅθεν ἐπειδὴ ἀρμόζει τῇ ἡμετέρῃ πίστει καὶ δόξῃ, ἵνα καθ' ὃν τρόπον αἰ αἰρήσεις δι' ὑμῶν, τοῦ Θεοῦ πράττοντος ἴ οὕτω καὶ πάση ἀμειβίτων ἐκκοπήν ὅπερ καὶ τῆς Χριστιανῶν ἐστὶν εὐδοκίμησως, καὶ τῆς βασιλικῆς. καὶ ὁ προελχθεὶς ἐπίσκοπος ἡ φειδίσθω τῶν πρηνόσκει τῆς εἰρήνης, καὶ μὴ ἐξείναι αὐτῶ πάντα ἀπολαμβάνειτω. Ἐπειδὴ περ τῇ Ἀντιοχείῳ ἐκκλησίᾳ ἀνευ τῶς 1154 ὑποδείγματος παρὰ τοὺς κανόνας ἐπίσκοπον χειροτονῆσαι ἐτόλμησεν ὅπερ ἡμῖς ἔρωτι τοῦ ἀναμειβίτων τὴν πίστιν, καὶ σπουδῇ τῆς εἰρήνης ἀναψηλαφῆσαι ἡ ἀτάσκαμν. Ἀποσχίσθω τοίνυν ἀπὸ τῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κινήτων ὑβρεως. καὶ τὰς παρανόμους ἐκλινατώ παραβάσεις ἵνα μὴ αὐτὸν ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὡς οὐ ἔχθρα τῇ εἰρήνῃ ἐπιχειρεῖ, ἀποσχίσῃ ὅτινα εὐχομένῃ μᾶλλον ἀδιακλήτως πράττοντα φθεῖν, ἢ περ ταύτη προσκαρτερεῖν τῇ τολμῃ, ἣτις αὐτὸν δυνατὰ ἀπὸ πάντων χωρίσαι. Ὁ ἀδελφὸς δὲ ὁ ἐμὸς, καὶ συνεπίσκοπος Λουκιανὸς, ὃς μετὰ τοῦ ἐμοῦ τέκνου Βασιλείου τοῦ διακόνου τῆς ἡμετέρας γαληνότητος γράμματα πρὸς ἐμὲ ἐβάστασε, ἐπιλήρωσεν, ὃς οὐκ ἔν λογιθεῖται ἀπολλεῖσθαι τοῦ πράγματος πρὸ ἑνδεκα καλανῶν Ἰουνίου ὑπατίας Ἐρкулίου τοῦ

bus purissimum lumen oriretur, k nec de infirmis quorundam animis tenebrosus ille exsultaret inimicus, quem non solum hi qui illasi steterunt, sed etiam l hi quos fecerat mutare, superaverunt: ut, errore abolito, per totum 1155 mundum fides vera regnaret, et omnis lingua confiteretur, m quoniam Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (Philip. II, 11). Confirmato autem in unitate Evangelii universo orbe terrarum, et n in eundem sensum directis cordibus omnium sacerdotum, optimum fuerat, supra illa, propter quae sancta est synodus congregata, et quae secundum pietatis vestrae studium probabili sunt sine conclusa, nihil quod tanto bono contrarium esset, inferri, nec per occasionem episcopalis concilii, o id importune appeti, quod non licuit concupisci.

CAP. II. — Frater enim et coepiscopus meus Anatolius parum considerans quanto pietatis vestrae be-

sericordiae omnipotentis Dei.
 k Cod. Venetus collect. 12, ne de infirmis. Ratisp., nec de infirmitatis (forte, infirmitatis) quorundam animis.
 l Adjecimus hi ex ms. Ratisponensi.
 m Idem Ratisp., quia Dominus Jesus in gloria.
 n Sic melius ex eodem Ratisp. Quesnellus, in eodem sensu. Caeterae editiones, in eodem spiritu sensus.
 o Ita cum Grimánico nostri codd. Ratisp. et Ven. collect. 12. Alias, id in commune.
 p Derst hic aliquid, puta ἡφανίστας, aut quid simile.
 q Locus plane corruptus, cui ut aliquam sanitatem afferas, legere debes, φειδίσθω τῶν πατέρων, προνοήσῃ τῆς εἰρήνης. Neque mireris si veritatem interpres, φειδίσθω τῶν πατέρων; namque pro parent Patribus, quod in textu est, legit, ut putamus, parcat Patribus.
 r Forte, ἡργίσταμν.

neficio et mei favoris assensu Constantinopolitanæ Ecclesiæ sacerdotium fuerit consecutus, non tam de adeptis gavisus, quam de immodicis appetendis supra mensuram sui honoris accensus est; credens huic tam intemperanti cupiditati posse prodesse quod ei quorundam consensum^a suum præbuisse dicitur extorta subscriptio; cum tamen destruendis mox conatibus, contradictio fratrum et coepiscoporum meorum^b vice mea agentium fideliter et laudabiliter obviaret. Quoniam contra statuta paternorum canonum, quæ ante longissimæ ætatis annos in urbe Nicæna spiritualibus sunt fundata decretis, nihil cuique^c audere conceditur: ita ut si quis diversum aliquid decernere velit, se potius minuatur quam illa corrumpat. Quæ si, ut oportet, a cunctis pontificibus intemerata serventur, per universas Ecclesias tranquilla^B erit pax et firma concordia: nullæ^d de mensura honorum dissensiones, nullæ de ordinationibus lites, nullæ de privilegiis ambiguitates, nulla erunt^e de alieni usurpatione certamina; ^f sed æquo jure charitatis, rationalis et morum et officiorum ordo servabitur; et ille vere **1156** erit magnus, qui fuerit totius ambitionis alienus. dicente Domino: *Quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister; et quicumque voluerit inter vos primus esse, erit vester servus: sicut Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare* (Matth. xx, 26; Marc. x, 43). Et tamen hæc illis tunc insinuabantur qui de pusillo volebant crescere, et de infimis ad summa transire. Constantinopolitanæ vero ^g præsul Ecclesiæ, quid amplius quam assecutus est concupiscit? aut quid illi satisfaciat si tantæ urbis magnificentia et claritudo non sufficit? Superbum nimis est et immoderatum ultra proprios terminos tendere, et antiquitate calcata alienum jus velle præripere, ^h atque ut unius crescat dignitas, tot metropolitanorum impugnare primatus, quietisque provinciis, et olim sanctæ synodi Nicænæ mode-

^a Vox suam a Quesnello addita nostris etiam codd. confirmatur. Apud Sichardum, *prodesse quorundam consensum, quem ei præbuisse dicitur.*

^b Sic Ratisp. cum Quesn., ante quem logebatur, *vicem meam. Mox obviavit in Ratisp.*

^c Vulgati ante Quesn., *addere.*

^d Idem vulgati cum mss. collect. 24, *de mensuris harum.* Quesnelli lectionem nostri codd. Ratisp. et Ven. approbant.

^e In iisdem vulg., *de aliena.* Omnes nostri codd. et Sichardus Quesnelli emendationem confirmant.

^f Editi ante Quesn. cum Sichardo: *sed ea quæ jure charitatis rationalis est, et morum et officiorum servabitur unanimiter.* Cod. Victor. a Quesn. in notis allegatus, et unus noster Fesulanus eandem lectionem præferunt, omnia tantum ultima voce, *unanimitas.* Idem est in Vat. Reginæ 139 collect. 24, qui solum in fine habet, *et officiorum mensura servabitur.* Secuti sumus lectionem præstantiorum codd. Grim. collect. 18 et Ratisp. collect. 19, et Vat. ac Venet. collect. 12, quam lectionem satis bonam atque perspicuam haud scimus cur Quesnellus deseruerit, ut hanc aliam ex universis variantibus proprio, ut videtur, Marte compactam supponeret: *Sed is qui jure charitatis rationalis est, et morum et officiorum ordo servabitur.*

^g Vulgati ante Quesn., *præsuli Ecclesiæ* (quia am-

ratione dispositis, bellum novæ perturbationis inferre; atque ut venerabilium Patrum decreta solvantur, quorundam episcoporum proferre consensum, cui tot annorum series negavit effectum. Nam sexagesimus fere annus hujusⁱ conniventiae esse jactatur, qua se prædictus episcopus æstimat adjuvari, frustra cupiens id sibi prodesse quod etiam si quisquam ausus est velle, nullus tamen potuit obtinere.

CAP. III. — Agnoscat cui successerit viro, et repulso omni spiritu elationis, ^j Flaviani fidem, Flaviani modestiam, Flaviani humilitatem, quæ illum usque ad confessoris gloriam provexit, imitetur. Cujus si velit splendere virtutibus, laudabilis erit, et in omni loco plurimum dilectionis acquireret, non ambiendo humana, sed promerendo divina. ^k Hac autem observantia meum quoque illi animum spondeo copulandum, et apostolicæ sedis dilectionem, quam Constantinopolitanæ Ecclesiæ semper impendit, nulla mutabilitate violandam. Quia si interdum **1157** immoderati præsules aliquas incidunt culpas, Ecclesiarum tamen Christi^l integritas perseverat. Consensiones vero episcoporum, sanctorum canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, unita nobiscum vestræ fidei pietate in irritum mittimus, et per auctoritatem beati Petri apostoli, generali prorsus definitione^m cassamus, in omnibus ecclesiasticis causis his legibus obsequentes quasⁿ ad pacificam observantiam omnium sacerdotum, per trecentos decem et octo antistites Spiritus sanctus instituit: ita ut etiam si multo plures^o aliud quam illi statuere decernant, in nulla reverentia sit habendum, quidquid fuerit a prædictorum constitutione diversum.

1158 CAP. IV. — Proximitatem itaque epistolæ meæ, qua necesse habui explicare quid sentiam, rogo ut per fratrem et coepiscopum meum Lucianum, qui (quantum in ipso est) sollicitudinem susceptæ legationis est fideliter exsecutus, et per filium meum Ba-

plus quam assecutus est concupiscit) quid illi, etc. Sichardus, *præsul Ecclesiæ (quoniam amplius), et reliqua, ut in iisdem vulgatis.* Nostris codices Quesnelli emendationem approbant.

^h Ratisp. et hic et paulo post, *utque.*

ⁱ Vulg. antiquiores cum Sichardo, *jactantiae.*

^j Voces *Flaviani fidem* optimus Ratisp. adjiciendas suggestit.

^k Sic cum Quesnello mss. Grim., Ratisp. et Venet. Antiqui vulg. Leonis cum Sichardo: *Hæc autem observantia eum quoque illi animum spondeo copulandum, et apostolicæ sedis dilectionem, quam Constantinopolitanæ Ecclesiæ semper impendimus, nulla mutabilitate violandam.* Idem est in ms. cod. Vat. collect. 24, qui solum pro eum habet meum. Vulg. Concilior.: *Hæc autem observantia uniuscujusque illi animum spondeo, etc., ut in iisdem Leonis editionibus.*

^l Edit., *integra gratia.* Ex Ratisponensi optimam lectionem inseruimus.

^m Vide nostras observationes in not. 2 Quesn. Mox in editis ante Quesn. deerat vox *causis*, quam etiam in nostris mss. invenimus. In Ratisp. deest *his.*

ⁿ Ita Ratisp. et Grim. Alias, *ad pacificationem omnium sacerdotum.* Cod. Venet. collect. 12, *ad pacem omnium sacerdotum.*

^o Vulgati ante Quesn., *alii quam illi statuere decernerent, vel (ut in ms. Veneto) decernere voluerint.*

silium diaconem pietas vestra dignanter accipiat. Et quia moris vestri est pro pace et unitate Ecclesiae laborare, fratrem meum Anatolium episcopum ex vestra a mihi insinuatione dilectum, salubriter in his

quæ ipsi profutura sint continete: ut gloria clementiæ vestræ, sicut magnificatur de fide reparata, ita prædicetur de ambitione compressa. Data undecimo kalendas Junii, Herculano viro clarissimo consule.

EPISTOLA ^b CVI.

^a AD ANATOLIUM EPISCOPUM CP.

Increpat de ambitu.

^d SYNOPSIS. — I. Anatolii fidem esse laudandam, cupiditatem damnandam. — II. Nicæni concilii prærogativa, quam Anatolii ambitus petit. — III. Chalcedonensi synodo in solo negotio fidei convocata eum abuti. — IV. Numquam se in præjudicium Nicæni concilii illicitis ausibus consensurum. — V. Canones synodi CP. ad sedem Romanam numquam missos, Anatolio male patrocinari. — VI. Satius esse ut cupiditatem deponat, charitatem sectetur.

• LEO EPISCOPUS ANATOLIO EPISCOPO.

CAP. I. — Manifestato, sicut optavimus, per gratiam Dei lumine ^f evangelicæ veritatis, et ab universali Ecclesia perniciosissimi erroris nocte depulsa, ineffabiliter gaudemus **1159** in Domino quod creditæ nobis dispensationis labor ad desideratum pervenit effectum, sicut etiam epistolæ tuæ textus eloquitur; ut, secundum apostolicam doctrinam, *id ipsum dicamus omnes, et non sint in nobis schismata: simul autem perfecti in eodem sensu et in eadem scientia* (I Cor. 1, 10). In cujus operis devotione gratulamur dilectionem tuam esse consortem: ut et corrigendis tua prodesset industria, et ^h ab omni te deviantium participatione purgares. Decessore enim tuo beatæ memoriæ Flaviano, propter defensionem catholicæ veritatis eiecio, non inmerito credebatur quod ordinatores tui, contra sanctorum canonum constituta, viderentur sui similem consecrasse. Sed affuit misericordia Dei, in hoc ⁱ te dirigens atque confirmans, ut malis principiis bene uteris; et non te iudicio hominum, sed Dei pro vectum benignitate monstres: quod vere ita accipiendum est, si hanc divini muneris gratiam alia offensione non perdas. ^j Virum enim catholicum, et præcipue Domini sacerdotem, sicut nullo errore implicari, ita nulla oportet cupiditate ^k corrumpi. Dicente quippe Scriptura sancta: *Post concupiscentias tuas non eas, et a voluntate tua*

Τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ Ἀνατολίῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως Λέων ἀρχιεπίσκοπος Ῥώμης.

Φανερωθέντος, ὡς νῦν χόρευθα, διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, τοῦ φωτός, ¹ καὶ τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας, καὶ ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τοῦ σκότους τῆς ὀλεθριωτάτης πλάνης ἐκδιωχθέντος, **1160** ἀφράστως χαίρομεν ἐν τῷ δεσπότη, ὅτι τῆς πιστευθείσης ἡμῖν διοικήσεως ὁ κάματος εἰς τὸ πεποθημένον ἔργον ἐξέβη, καθὼς καὶ τῆς σῆς ἐπιστολῆς ὁ τύπος σημαίνει: ὥστε κατὰ τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν τὸ αὐτὸ λεχθῆναι παρὰ πάντων, καὶ μὴ εἶναι ἐν ὑμῖν σχίσματα, εἶημεν δὲ τέλειοι ἐν τῷ αὐτῷ νόμῳ, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ εἰδήσει. Οὕτινος κατορθώματος χαίρομεν τῆς σῆς ἀγάπης εἶναι συνεργόν: ὥστε καὶ τοῖς ὀφειλοῦσι διορθωθῆναι τὴν σῆν λυσιτελήσῃ σπουδῇ, καὶ ἀπὸ πάσης τῶν πλανωμένων κοινωνίας καθαρσθῆναι σε. Τοῦ γὰρ προσηγαμένου σε τοῦ τῆς μακαρίας μνήμης Φλαυιανοῦ διὰ τὴν ἐκδίκεσιν τῆς καθολικῆς πίστεως ἐκβληθέντος, οὐκ ἀδίκως ἐπιστεύετο, ὅτι περ οἱ χειροτονήσαντες σε παρὰ τοὺς κανόνας τοῦς ἁγίους ² ὡς ἑαυτὸν ὁμοῖον ἐφαίνοντο ³ σε χειροτονήσαντες. Ἄλλ' ἔφθασεν ἡ τοῦ Θεοῦ ἐλεημοσύνη, εἰς τοῦτό σε φέρουσα καὶ βεβαιούσα, ὡς ἐν ταῖς μὲν κακαῖς ἀρχαῖς καλῶς χρίσασθαι, καὶ μὴ ἀνθρώπων κρίσει, ἀλλὰ Θεοῦ ἀγαθότητι χειροτονηθῆναι ὀφείλεις: ὅπερ ἀληθῶς οὕτως ἐστὶ δεκτικόν, εἰ ταύτην τῆς θείας δωρεᾶς τὴν χάριν ἐτέρα μὴ ἀπολείπειας προσκρούσει: τὸν γὰρ καθολικὸν ἄνδρα, καὶ μάλιστα τὸν τοῦ δεσπότητος ἱερέα, ὥσπερ οὐδεμιᾶ πλάνῃ προσπλῆκισθαι, οὕτως οὔτε τι ἐπιθυμία φθείρισθαι χρεῖ. ⁴ Βώσεως τῆς θείας γραφῆς, τὰς

gelicæ.

^e Ita cum Quesnello Vindebon. collect. 5, Vallicell. et mss. collect. 21 cum Græca versione. Alii codices cum anterioribus editis, *sententia*.

^f Sic melius Vindebon. collect. 5, Ratisp. et mss. collect. 11 et 24 cum antiquis editis et Schardeo, quibus concinit etiam interpretatio Græca. Quesnellus, *ab omnium*. Mox post vocem *participatione* antiquæ editionis et Schardeus addunt, *et factione*. Delent quinq. codd. Quesnelli et undecim nostri, nec non Græca versio.

^g Vallicell. omittit *te*. Barb. 3386 collect. 16 et Vat. collect. 14, pro *dirigens* habent *diligens*.

^h Dist. 47, *Virum catholicum*, c. 6.

ⁱ Ita ex mss. Vindebon. collect. 5, Ratisp. Vallicell. et Barb. collect. 16. Alias in vulg., *violari*.

^j Cod. Barb. collect. 16 et Vat. collect. 24, *ne eas*. Mox in mss. Vindebon., Hisp., Ratisp., Vallicell. et duobus collect. 21 cum editis ante Quesn., *avertere* pro *vetare*, ab eo inductum ex quatuor suis codd., quibus alii sex nostri cum Schardeo suffragantur.

^k Hæc conjunctio abundat.

^l Abundat ὡς; deinde lege, ἑαυτῶν.

^m Hoc pronomen superfluit, proindeque delendum.

ⁿ Forte, βώσεως γὰρ, aut βώσεως δηλαδή.

^a Vox mihi a Quesnello inserta legitur etiam in Ratisp.

^b Alias 80. Quæ autem antea 106 erat, nunc 135. Scripta 22 Maii an. 452.

^c Exstat in mss. collect. 5 Hisp., Isid. 11, 12, 16 et 18 usque ad 24, nec non in Vallicellano 18 tit. 398, ac in exemplari Schardeii. Græcam præterea versionem invenimus in ms. Vat. Græco 1455, ex quo illum nunc primum in lucem proferimus. Leo his litteris respondet Anatolii epist. 101. In memorato ms. Vallicellano hic titulus præfigitur: *Epistola S. Leonis papæ ad Anatolium, qui S. Flaviano CP. episcopo in exsilium destinato (addendum fuerat et in itinere mortuo) in loco ejus ordinatus est*.

^d In tabula collect. 5, cap. 91, hæc synopsis legitur: *Ad Anatolium episcopum CP. de ejus ambitu oburgatio, et de Alexandrinæ et Antiochenæ sedis antiquis honore prælato*. In collectione Hispanica sic: *Ubi in primis eumdem episcopum de fide in Chalcedonensi concilio laudat; deinde arguit quod contra Nicænam synodum Alexandrinam atque Antiochenam Ecclesias sibi subdere voluisset*.

^e Ex Græco: *Dilectissimo fratri Anatolio archiepiscopo CP. Leo archiepiscopus Romæ*.

^f Vindebon. collect. 5, et Vallicell. ignorant *evan-*

vetare (Ecclesi. xviii, 30): multis mundi hujus illecebris, multis vanitatis resistendum est, ut veræ continentiæ obtineatur integritas: cujus prima est labes superbia, initium transgressionis, et origo peccati. Quoniam mens potentiæ avida nec abstinere novit vetitis, nec gaudere concessis; dum inordinato pravoque **1161** progressu, impunitarum transgressionum augentur excessus, et crebrescunt culpæ, quæ toleratæ sunt studio fidei reparandæ et amore concordiaæ.

CAP. II. — Post illa itaque ordinationis tuæ ^a non inculcata principia, post consecrationem Antiocheni episcopi, quam tibi met contra canonicam regulam ^b vindicasti, doleo etiam in hoc dilectionem tuam esse prolapsam, ut sacratissimas Nicænorum canonum constitutiones conareris infringere; tamquam opportune se tibi hoc tempus obtulerit, ^c quo secundi honoris privilegium sedes Alexandrina perdidit, et Antiochena Ecclesia proprietatem tertiæ dignitatis amiserit: ut his locis juri tuo subditis, omnes metropolitani episcopi proprio honore priventur. Quibus inauditis et numquam ante tentatis ita ^d præveniris, excessibus, ut sanctam synodum, ad exstinguendam solum hæresim, et ad confirmationem fidei catholicæ studio Christianissimi principis congregatam, in occasionem ambitus trahas, et ut conniventiam suam tibi ^e dedat, impellas: tamquam refutari nequeat quod illicite voluerit multitudine, et illa Nicænorum canonum per Spiritum ^f vere sanctum **1163** ordinata conditio in aliqua cuiquam sit parte solubilis. Nulla sibi met de multiplicatione congregationis synodalia concilia blandiantur, neque trecentis illis decem atque octo episcopis quantumlibet copiosior numerus sacerdotum vel comparare se audeat, vel præferre; cum tanto divinitus privilegio Nicæna sit synodus consecrata, ut sive per pauciores, sive per plures ecclesiastica judicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum, quidquid ab illorum fuerit constitutione diversum.

CAP. III. — Nimis ergo hæc improba, nimis sunt prava, quæ sacratissimis canonibus inveniuntur esse contraria. In totius Ecclesiæ perturbationem superba hæc tendit elatio, quæ ita abuti voluit concilio syno-

^a Principia non inculcata dicuntur ob ordinatorem Dioscorum, qui S. Flavianum deposuerat et Eutychem receperat. Vide plura apud Quesn. not. 1.

^b Anatolius scilicet ordinaverat Maximum in Antiochena sede, quæ cum ad Constantinopolitanum episcopum non pertineret, ordinatio ejusmodi canonicæ regulæ adversabatur. Regulæ autem canonicæ nomine sive intelligantur canones Nicæni, qui sua quibusvis provinciis privilegia servari jubent, sive alii quicumque canones, aut consuetudo Ecclesiarum, de qua Quesnellus nota 2, parum refert. Paulo post loco prolapsam Vindebon. collect. 5 et Vallicell., *progressam*. Dein idem Vallicell., *conaris, forte, coneris*.

^c Vindebon. Hisp., *cum secundum honoris privilegium*. Vat. Hisp. et alius Vat. collect. 11, *quo suum honoris privilegium*. Vat. Isid., *quo suum secundi honoris privilegium*.

^d Ratisp., *prævenires*. Mss. Vat. Hisp. et Isid., Græca versione suffragante, *prævenisti*.

Editi Leonis et Sichardus cum mss. collect. 5 et

*ἁ ἐπιθυμίας τὰς σὰς ἀπὸ τῆς σῆς προαφίσεως κάλυψε, τῆς πολλοῖς τούτου τοῦ κόσμου δολίαισιν, καὶ τῇ πολλῇ ματαιότητι ἀντιθῆναι χρὰ' ὥστε τῆς ἀληθοῦς ἐγκρατείας τὴν καθαρότητα κατασχεθῆναι, ἥστινος πρῶτος ἴστω ἀλεθροῦ ὑπεροψία, ἀρχὴ τῆς μεταβάσεως, καὶ ἀρχηγία τῶν ἁμαρτημάτων. **1162** Ἐπειδὴ ¹ δὲ ἐπιθυμητικὴ τῆς δυναστείας τυγχάνουσα οὔτε ἀποσχέσθαι ἔγνω τῶν κεκωλυμένων, οὔτε χαιρεῖν τοῖς συγχεχωρημένοις, ² τῇ ἀκολούθῳ καὶ φαύλῃ προκοπῇ τῶν ἀτιμωρητῶν παραβάσεων αὐξάνται αἱ ὁδοί, καὶ στυγνάζουσιν αἱ ἁμαρτίαι, αἵτινες ἐβαστάχθησαν ἔρωτι τοῦ ἀνανεωθῆναι τὴν πίστιν, καὶ τὴν ὁμόνοιαν. Μετ' ἐκεῖνα τοίνυν τὰ ἐπὶ τῇ σῇ χειροτονίᾳ ἁμαρτημένα προοίμια, μετὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ Ἀντιοχείας ἐπισκόπου, ἥτις καὶ ἐαυτῷ παρὰ τοῦ κανονικοῦ θεσμοῦς ἐξεδίκησας, πάσχω, καὶ εἰς τοῦτο τὴν σὴν*

*ἁ ἀγάπην ἐξολισθήσαι, ὥστε τὰς θείας διατυπώσεις τῶν ἐν Νικαίᾳ κανόνων ἐπιχειρεῖν σε παραλύειν· καθάπερ ἐπιτηδείου σοι προσεσχθέντος καιροῦ, ³ ὅπως τῆς δευτέρας τιμῆς τὸ προοίμιον ὁ ἀλεξανδρίων θρόνος, καὶ ἡ ἀντιοχείων ἐκκλησία τὴν κυριότητα τῆς τρίτης ⁴ ἀπωλείσι ἀξίας· ὥστε τούτων τῶν τόπων τῷ σῷ δικαίῳ ὑπαχθέντων πάντας τοὺς μητροπολίτας ἐπισκόπους τῆς ἰδίας τιμῆς στέρηθῆναι· ἅτινα μῆτε ἀκουσθέντα, μῆτε ἐπιχειρηθέντα ποτὲ οὕτω προσέλαβες τῇ παραβάσει, ὥστε τῇ ἁγίᾳ σύνοδον τὴν εἰς τὸ ἐποσθέσαι μόνον τὴν αἵρεσιν, καὶ βεβαιῶσαι τὴν καθολικὴν πίστιν σπουδῇ τοῦ χριστιανικωτάτου βασιλείως συναθροισθείσαν εἰς ἀφορμὴν ἀμβιτιόνος ἐκλυθῆναι παρὰ σοῦ, καὶ εἰς συνδυάσαι σε ἀπαγκασθῆναι καθάπερ οὗ δυναμένῳ ἀνατραπήναι τοῦ παρανομίως δόξαν πολλοῖς· ἀλλὰ χάκειν ἡ τῶν ἐν Νικαίᾳ κωνουσιθέντων κανόνων διὰ τοῦ ἁγίου **1164** ἀληθῶς πνεύματος διατύπωσης ἐν τινὶ μέρει τισὶν εἶη ἀνανυτία· μαδαμῶς ⁵ ἐαυτῷ ἐκ τοῦ συνηγμένου πλήθους συνοδικῶν συνόδων ἀπατήσῃ, μῆτε τῶν τριακοσίων δεκαοκτῶ ἐπισκόπων ὅσος δῆποτε ἀριθμὸς ἱερῶν ἢ συγκρίναι ἐαυτῶν ⁶ τομῆσαι, ἢ προκρίναι· ὅποτε τοσαύτῃ θεοῦ χάριτι ἢ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος συνηθροίσθη, ὥστε εἴτε δι' ἱλασσόνων, εἴτε διὰ πλειόνων ἐκκλησιαστικῶν συγκροτηθῆναι δικαστήρια, πάσης στειρευθῆναι αὐθεντίας πᾶν ὅτι ἂν τυπωθῆναι τῇ ἐκείνων διατυπώσει ἐναντιούμενον. Ἄγαν τοίνυν ἀναιδῆ, ἄγαν φαῦλα τυγχάνει τὰ τοῖς θείοις κατόσιν ἐναντιούμενα· εἰς τάραχον πάσης ἐκκλησίας ἢ παρούσα τείνει ὑπεροψία, ἥτις οὕτως ἀποχρήσασθαι ἠθέλησε τῇ συνόδῳ,*

D 24 det. Prætulimus lectionem vulgatam Concilior. quæ est in Ratisp., in utrisque Hisp., in Vat. Isid. et in mss. collect. 11 ac 21. Paulo ante pro *conniventiam* in Ratisp. et Grim. aliisque nonnullis codd. *cohibentiam*; Vallicell. et apud Facundum, *cohibentiam*. Paulo post duo mss. Vat. collect. 21, *voluit* pro *volverit*.

¹ Vat. collect. 11, omittit *vere*. Post pauca pro *cuiquam* editi antiqui cum quinque nostris codd. *habent unquam*. At potiores libri utriusque Vindebon., Vallicell., Ratisp., Grim. et mss. collect. 24, cum Quesnello et Sichardo *cuiquam*. Dein pro *solubilis* utriusque Hisp. Vat., Isid. et Barb. *resolubilis*.

² Hanc particulam, utpote redundantem, *dele*; deinde supple *h*, aut quid hujusmodi.

³ Deest hic aliquid, *outa ὄταν*, aut quid simile.

⁴ Forte, *ἄπερ*.

⁵ Forte, *ἀπολείσει*.

⁶ Leg., *ἐαυτὸ*.

⁷ Forte, *τομῆσιν*.

dali, ut fratres in hdei tantummodo ^a negotio convocatos, et ^b definitione ejus causæ, quæ erat curanda, perfunctos, ad consentiendum sibi, aut depravando traduceret, aut terrendo compelleret. Inde enim fratres nostri ab apostolica sede directi, qui vice mea synodo presidebant, probabiliter atque concenter illicitis ^c ausibus obstiterunt, aperte reclamantes, ne contra instituta Nicæni concilii, præsumptio reprobæ novitatis assurgeret. Nec potest de eorum contradictione dubitari, de quibus in epistola tua etiam ipse conquereris, quod conatibus tuis voluerint obviare. In quo quidem multum illos mihi hæc scribendo commendas, sed temetipsum, quod eis parere nolueris, dum illicita moliris, ^d accusas, superflue non concedenda ^e appetens, et insalubriter tibi contraria concupiscens, quæ nullum umquam poterunt nostrum **B** obtinere **1165** consensum. Absit enim a conscientia mea ut tam prava cupiditas meis studiis adjuvetur, ac non potius et meo et omnium qui non alta sapient, sed humilibus consentiunt, opere subruatur.

CAP. IV. — Sancti illi et venerabiles Patres, qui in urbe Nicæna, sacrilego Ario cum sua impietate damnato, mansuras usque in finem mundi leges ecclesiasticorum canonum condiderunt, et apud nos et in toto orbe terrarum in suis constitutionibus vivunt; et si quid ^e usquam aliter quam illi statuere præsumitur, sine cunctatione cassatur; ut ^f quæ ad perpetuam utilitatem generaliter instituta sunt, nulla commutatione varientur; nec ad privatum trahantur commodum, quæ ad bonum sunt commune præfixa: et manentibus terminis, quos constituerunt Patres, ^g nemo in jus tendat alienum; sed intra fines proprios atque legitimos, prout quis valuerit in latitudine se charitatis exercent; cujus satis uberes fructus Constantinopolitanus potest antistes acquirere, si magis humilitatis virtute nitatur, quam si spiritu ambitionis ^h infletur.

CAP. V. — *Noti, frater, altum sapere, sed time (Rom. xi, 20), et Christianorum principum piissimas aures improbis petitionibus inquietare desiste, quibus certum habeo modestia te magis quam elatione placitum. Persuasioni enim tuæ in nullo penitus suffragatur quorundam episcoporum ante sexaginta*

A ὥστε τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς τῆς πίστεως ἕνεκα μόνως συγκληθέντας, πληρώσαντάς τε ἄνωγ τούτου ἕνεκα τοῦ μέρους φροντισθῆναι ὄφειλεν, εἰς τὸ συναινέσαι ¹ ἑαυτῆς τῇ ἀπάτῃ ὑπάγειν, ἢ φοβῶ συνελάσασαι. Ἐντεῦθεν γὰρ οἱ ἀδελφοὶ οἱ ἡμέτεροι παρὰ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ἀποσταλέντες, ὅτινες ἐν τῇ συνόδῳ ἐποποιήσου ἡμεῖς, εὐδοκίμως, καὶ γενναίως τοῖς παρανόμοις τολμήμασι ἀντίστησαν, φανερώς βοῶντες, μὴ τις κατὰ τῶν ἐν Νικαίᾳ κανόνων ἐπιχειρήσῃ ἀλαδῆς ἐξανασταίῃ· ἀλλ' οὐδὲ ἀμφιβάλλεται ἀντιθῆναι αὐτοὺς, ὅσπισι καὶ αὐτοὺς ἐν τοῖς ἑαυτοῦ γράμμασι μέμνη, ὅτι δὴ ταῖς σαῖς ἐπιχειρήσεσιν ἠθίλησαν ἀντιθῆναι. Καὶ ἡμεῖς μὲν οὖν πάνου αὐτοὺς ταῦτα γράφων παρατίθῃ· αὐτοῦ δὲ, ὅτι περ αὐτοῖς πειθαρχῆσαι οὐκ ἠέσχον παράνομα ἐπιχειρῶν, κατηγορεῖς, περιττῶς τὰ ἀσυγχρόρητα ἀπαύζων, ² ἀθέσμως ἐπιθυμῶν ἐκείνων, ἅτινα οὐδεμιᾶ ἀπάτῃ δυνήσονται ἡμετέραν εἶχειν ³ σύνεσιν.

1166 Ἀπίστῳ γὰρ τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως, ὥστε τὴν οὕτως φαῦλην ἐπιθυμίαν ἡμᾶς σπουδαῖς βοηθηθῆναι, καὶ οὐχὶ μᾶλλον καὶ ἡμοῦ, καὶ πάντων τῶν ⁴ μεγάλα φρονούντων, ἀλλὰ ταπεινῶ, σπουδῇ καταχρωσθῆναι. Οἱ ἅγιοι ἐκείνοι, καὶ σεπτοὶ πατέρες, ὅτινες ἐν τῇ Νικαίων πόλει τοῦ ἱεροσύλου Ἀρείου μετὰ τῆς ἰδίας δυσσεθείας κατακρηθέντος νόμου δαιωνίζοντας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἔθεντο κανόνων, καὶ παρ' ἡμῶν, καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ ταῖς ἰδίαις διατάξεσι ζῶσι, καὶ εἴ τι ποτὲ ἄλλως, ἢ περ αὐτοὶ ἐτίπωσαν, ἐπιχειρηθῆναι, ἄνευ ἀμφιβολίας καταργεῖται, ⁵ καὶ ὅπως μηδεμιᾶ ἐναλλαγῇ παραβαθῆναι τὰ εἰς διηνεκῆ ⁶ χρησιμώτατα γενικῶς τυπωθέντα· μήτε εἰς ἰδικὸν ἔκυσθη δίκαιον, ἅτινα εἰς κοινὴν λυσιτέλειαν τετίπῳται· μενόντων τε τῶν ὄρων, οὓς ἐπήξαντο οἱ πατέρες, μηδεὶς κατὰ δικαίου ἀλλοτριῶν εἶθαι· ἀλλ' ἐντὸς αἰκίων καὶ νομίμων ὄρων, καθῶς ἂν ἕκαστος ἰσχύσῃ, εἰς πλάτος ἀγάπης ἑαυτῶν ἐκρυμνάσει, ἧς τινας εὐθαλεῖς καρποὺς ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος δύναται πορῖσασθαι, εἰ μᾶλλον τῆς ταπεινοφροσύνης ἀρετῆ σπουδάσει, ἢ περ τῷ τῆς ἀμβειτίονος πνεύματι φουσηθῆναι. Μὴ βούλου δὲ ἀδελφεὶ ὑπέρογκα φρονεῖν, ἀλλ' εὐλαβοῦ, καὶ τὰς τῶν χριστιανῶν βασιλείων εὐσεβεῖς ἀκοᾶς ἀναιδίσειν αἰτήσεσιν παρενοχλεῖν ἀπόσχου, ὅσπισιν ὁμολογουμένως ἐπίσταμεν ἐπιεικῆ σε μᾶλλον ἢ ὑπεροψία ἀρίστοντα· τῇ γὰρ γνώμῃ τῇ σῇ κατ' οὐδὲν συμβάλλεται ἢ παρὰ τινων ἐπισκόπων πρὸ ἐξήκοντα, ὡς φῆς, ἐναυτῶν γενομένη συγγραφή, καὶ οὐδέποτε παρὰ τῶν προηγουσάμενων

D omittunt tibi.

^a Vat. collect. 24 et Sichardus, negotium.
^b Cod. Grim. apud Quesn. not. 3, definitione ejus causæ curanda perfunctos. Apud Pelagium in epistola ad Heliam et alios Istrix episcopos, Definitionis ejus causa quæ erat curanda, pertractos. Omnes nostri decem et septem variarum collectionum codices vulgatis lectionem præferunt, quam etiam Quesnellus in aliis suis codicibus reperit. Hic locus in Sichardi exemplo omittitur. Mox Vindebon. Hisp. delet sibi.
^c Ratisp. omittit ausibus. Et paulo post idem codex cum mss. Vindebon. collect. 5 et Vallicell. habet, contra statuta Nicæna. Mss. collect. 24 cum Sichardo, contra instituta Nicæna. Vindebon. Hisp., contra instituta Nicæne, corrupte pro Nicæna; quæ forte superior lectio.
^d Cod. Grim., appetis, et insalubre contraria concupiscis. Sex nostri codd. cum Græco textu similiter

^e Alias, umquam.
^f 25, qu. 1, Quæ ad perpetuam.
^g Vat. collect. 24, Nemo invadat alienum. Apud Sichardum et Merlinum similiter; solum pro nemo habent non. Vat. Hisp., nemo damnet alienum. In Vat. Isid. utraque lectio jungitur sic: Nemo in jus tendat, atque damnet alienum.
^h Vindebon. Hisp., impletur. Emendatum in Vat. Hisp. ac Isid., impletur.
¹ Leg., ἑαυτῆ.
² Leg., καὶ ἀθέσμως.
³ Leg., συναινέσειν.
⁴ Supple οὐ.
⁵ Hæc conjunctio superfluit, ideoque eliminanda.
⁶ Leg., χρησιμώτατα.

(ut a jactas) annos facta conscriptio b numquam- A
 que a prædecessoribus tuis ad apostolicæ sedis 1167
 transmissa notitiam, cui ab initio sul caducæ, du-
 dumque collapsæ sera nunc et inutilia subijcere c ful-
 cimenta voluisti, eliciendo a fratribus speciem con-
 sensionis, quam tibi in suam injuriam verecundia fa-
 ligata præberet. Memento quid Dominus ei qui unum
 de pusillis d scandalizaverit comminetur (Matth. XVIII,
 6; Marc. IX, 41), et sapienter intellige quale sit Dei
 judicium subiturus, qui tot Ecclesiis, tot sacerdoti-
 bus scandalum inferre non metuit. Fateor enim ita
 me dilectione universæ fraternitatis obstringi, ut ne-
 mini prorsus in his quæ contra se poscit assentiar,
 possisque evidenter agnoscere me dilectioni tuæ uni-
 versali animo contraire, ut saniore consilio ab uni-
 versalis te Ecclesiæ perturbatione contineas. Non
 convellantur provincialium jura e primatum, nec
 privilegiis antiquitus institutis metropolitani frau-
 dentur antistites. Nihil Alexandrinæ sedi ejus, quam
 per sanctum Marcum evangelistam beati Petri disci-
 pulum meruit, pereat dignitatis; nec Dioscoro impie-
 tatis suæ pertinacia corrueute, splendor tantæ Ec-
 clesiæ tenebris obscuretur alienis. Antiochena quo-
 que Ecclesia, in qua primum prædicante beato apo-
 stolo Petro, f Christianum nomen exortum est, in
 paternæ constitutionis ordine perseveret, et in gradu
 tertio collocata numquam g se fiat inferior. Aliud
 enim sunt sedes, 1169 aliud præsidentes; et mag-
 nus unicuique honor est integritas sua. Quæ cum
 in quibuslibet locis propria ornamenta non perdat,
 quanto magis in Constantinopolitanæ urbis magnifi-
 centia potest esse gloriosa, si per observantiam tuam,
 h et defensionem paterni canqnes, et exemplum pro-
 bitatis multi habeant sacerdotes?

a Anatolius in epist. 101, cap. 4, per sexaginta,
 inquit, et septuaginta annos. Verius Lucentius aposto-
 licæ sedis legatus act. 16 concil. Chalcedon. octo-
 ginta annos recensuit: *Accedit ad cumulum*, inquit,
quod trecentorum decem et octo constitutionibus post-
positis, centum quinquaginta, qui in synodicis canoni-
bus non habentur, mentionem tantum fecisse noscuntur,
quæ dicunt ante octoginta prope annos constituta fuisse.

b Mira in hoc textu codicum varietas. Ratisp., nec
 umquam a prædecessoribus tuis ad apostolicæ sedis
 missa notitia. Vindehon. Hisp., nec umquam quoniam
 a prædecessoribus tuis ad apostolica sede transmissa
 notitia. Vat. Hisp. et Isid., nec umquam jam (pro
 quoniam) ... ad apostolicam sedem transmissa notitia.
 Cod. Grim. corrupte apud Quesn. not. 4, cum quam
 a prædecessoribus, etc. Thuan. unus, cum quando a
 prædecessoribus tuis audieris ad apostolicam dudumque
 sedem. Duo alii Thuanei ultima verba sic efferunt,
 ad apostolicam sedem transmissa notitia. Vindehon.
 collect. 5, ne cum quando a prædecessoribus, etc., ut
 in textu. Duo collect. 21, cum quadam a prædecesso-
 ribus tuis ad apostolicam sedem transmissa notitia. Se-
 quentia tamen contextus verba editam lectionem aliis
 codicibus, præsertim Vallicellano et Græca versione,
 approbatam confirmant: *Caduca enim, dudumque col-*
lapsa conscriptio, Constantinopolitanorum Patrum pro
sede CP. decretum intelligitur, quod quidem Romanæ
sedi ante hoc tempus ignotum fuisse alibi ostendemus.

c Utrique Hisp., Merlin. et Sichardus cum antiquis
 Leonis editionibus, *solenta*. Post pauca pro tibi, Vat.
 Hisp. et Isid. cum Ratisp., sibi.

d Vindehon. Hisp. addit illis,

σε, εἰς γνώσιν τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου περιφθεῖσα, ἦντι τῶν
 1168 ἀρχῆν ἀνυποστάτω καὶ ὀλισθηρᾷ τυγχανούσῃ
 βραδείως νῦν καὶ ἀχρίστως ὑποβαλεῖν ἠβουλήθης στη-
 ρήματα, παρὰ τῶν ἐμῶν ἀδελφῶν σχῆμα συναΐσεως,
 ἦντινά σοι εἰς ἴσιν ὕβρι τῆν ὀχυλθεῖσαν αἰδῶ παρ-
 εσχπένει ὀ γνώσκει Μνήσθητι τί ὁ Διοσκότης τῶ ἕνα
 τῶν μικρῶν τούτων σκανδαλίζοντι ἀπειλεῖ, καὶ συνετώ
 νόησον ὁποῖον εἶη τοῦ Θεοῦ δικαστήριον ὑπισσελευσό-
 μενος ὁ τοσαύταις ἐκκλησιαῖς, τοσαύτοις ἱερεύσι σκάνδα-
 λον ἐμβαλεῖν μὴ φοβηθεῖς. Ὁμολογῶ γὰρ ἑμαυτὸν οὕτως τῇ
 ἀγάπῃ πάσης τῆς ἀδελφότητος συνέχεσθαι, ὥστε μηδεὶ
 πάντη αὐτῶν ἐν τούτοις, ἄπερ καθ' ἑαυτῶν αἰτούσι, συν-
 τίθεσθαι. Δυνήση δὲ σαφέστερα γῶναί ἐμέ τῇ σῇ ἀγάπῃ
 καλοτελεῖ ψυχῇ ἀντιβαίνειν, ὅπως ἂν ὑγιεῖ λογισμῶ ἀπὸ
 πάσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραχῆς σεαυτὸν ἐπισχερῶ
 B μὴ παρασπαθεῖν τῶν ἐπαρχιωτῶν τὰ δίκαια ὀ μήτε τῶν
 ἀρχῆθεν τετυπομένων προνομίων οἱ μητροπολίται ἀπο-
 στερηθεῖεν ἐπίσκοποι ὀ μηδέ που Ἀλεξανδρέων θρόνου
 τῆς τιμῆς, ἧς τινος διὰ τοῦ ἀγίου Μάρκου τοῦ εὐαγγε-
 λιστοῦ τοῦ μαθητοῦ τοῦ ἀγίου Πέτρου ἠξιώθη, παραπό-
 ληται ὀ μήτε διὰ Διοσκορον διὰ τὴν ἰταμότητα τῆς ἰδίας
 δυσσεθείας πεσόντα, τὸ φῶς τῆς τοσαύτης Ἐκκλησίας
 σκότῳ ἄλλοτριῶ ἀμαυρωθεῖν καὶ ἡ Ἀντιοχίων ὀμοίως
 Ἐκκλησία, ἐν ἧ τὸ πρῶτον διδάσκοντος τοῦ μακαριω-
 τάτου ἀποστόλου Πέτρου τὸ ὀ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα ἤρξατο,
 ἐν τῇ τῶν πατέρων διατυπώσει παραμέντω, καὶ ἐν τῷ
 τρίτῳ βαθμῶ ἰδρυνθεῖσα μήποτε ὀ ἑαυτοῖς γίνηται
 1170 ἰλάσων ὀ ἄλλο γὰρ ἐστὶ θρόνος, καὶ ἄλλο
 προκαθεδρία, καὶ μεγάλη ἐκάστου τιμῆ ἰστων ὀ ἰδία
 καθαρότης, ἧτις ὀπότε ἐν οἰοῖς διποῖς τὸν ἰδιον
 C τόπον οὐκ ἀπόλλυσι. πόσῳ μᾶλλον ἐν τῇ Κωνσταντινου-
 πολιτῶν πόλει ἐπίδοξος δύναται εἶναι ὀ ἡ μεγαλειότης ὀ
 ὀ ἡ διὰ τῆς σῆς παραφυλακῆς, καὶ ἐκδικείσεως οἰτε πα-
 τρηκοὶ κανόνες, καὶ πολλοὶ ἱερεῖς ὑπόδειγμα ὀ ἔχομεν

e Sic omnes codices, excepto Sichardiano, in quo
 primatum.

f Vindehon. collect. 5 et Vallicell., *Christianorum*,
 forte melius. Respicitur illud Actorum cap. XI, § 26,
 ut cognominaremur primum Antiochiæ discipuli
 Christiani; ubi tamen id non Petro, sed Paulo ac Bar-
 nabæ prædicantibus tribuitur. Idem vero S. pontifex
 mentem suam satis explicavit serm. 82, c. 5, ubi de
 Petro, qui Antiochenam sedem instituit, *Jam Antio-*
chenam, inquit, Ecclesiam, ubi primum Christiani no-
minis dignitas est orta, fundaveras.

g Vat. Hisp. et Isid. delent se. Mox Ratisp., *in-*
frior pro inferior.

h Cod. Grim. apud Quesn. not. 6, et mss. collect.
 24, cum editis Concil., et defensionem paterni canonis
 D exemplum probitatis multi habeant sacerdotes. Prætu-
 limus aliorum codicum et editorum lectionem, qua
 significari

¹ Leg., ἴν, vel σφῆν.

² Leg., σκυλθεῖσαν.

³ Forte, γνώσκειται.

⁴ Leg., μηδέ τι τοῦ, etc.

⁵ Forte, τῶν Χριστιανῶν.

⁶ Leg., ἑαυτῶς.

⁷ Hæc quidem ab interprete, sed minus bene. Vide
 Leonis textum.

⁸ Et hoc perperam; vertere debuerat. ἐν τῇ Κων-
 σταντινουπολιτῶν πόλει μεγαλειότητι ἐπίδοξος δύναται
 εἶναι.

⁹ Leg., εἰ.

¹⁰ Forte, ἔχομεν.

CAP. VI. — Hæc tibi scribens, frater, in Domino hortor ac moneo ut, deposito ambitionis desiderio, spiritu potius ferveas charitatis, ejusque virtutibus, secundum doctrinam apostolicam, proflicenter orneris. Est enim *patiens et benigna, et non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt* (I Cor. xiii, 4). Unde si charitas non quærit propria, quantum peccat, qui concupiscit aliena? A quibus volo ut te prorsus abstineas, memorque sis ejus sententiæ quæ dicit: *Tene^a quod habes, ne alius accipiat coronam tuam* (Apo. iii, 11). Nam si inconcessa quæsieris, ipse^b te tuo opere atque judicio universalis Ecclesiæ pace privabis. Frater autem et coepiscopus noster Lucianus, et filius noster Basilius diaconus, quantum in ipsis fuit, studiose his^c quæ injunxeras affuere; sed actioni eorum justitia negavit effectum. Data^d undecimo kalendas Junii, Herculano viro clarissimo consule.

1171 EPISTOLA • CVII.

AD JULIANUM COENSEM EPISCOPUM.

SYNOPSIS. — I. Nicæni concilii auctoritas quanti faciendæ sit. — II. Julianum arguit quod Anatolio CP. faveat. — III. Contra universalis Ecclesiæ statum, sine reatu utriusque ipsorum, nec sibi licere quidquam concedere, nec ei obtinere.

LEO papa JULIANO Coensi episcopo.

Cum frequentibus experimentis probaverit dilectio tua quam constanti fixoque proposito^h sanctorum Nicænorum canonum statuta custodiam, dissolvi omnes ecclesiasticas regulas æstimans, si quidquam ex illa sacrosancta Patrum constitutione violetur, miror talia te per fratrem et coepiscopum nostrum Lucianum 1172 dirigere scripta potuisse, quibus in tantum pro appetitu novæⁱ transgressionis intervenis, ut tibi putes aliquid speciale præstandum, si his^j quæ illicite concupiscuntur annuero. Quantumlibet autem te affectione complectar, nullo tamen modo poteris obtinere ut me in excidium ecclesiastici

significari videtur per Anatolii observantiam fore ut et paterni canones, id est Nicæni, defensionem, et multi sacerdotes prohibitis exemplum habeant. Græca etiam interpretatio paterni canones exhibet.

^a Mss. collect. 24 et Sichardus, quod tenes.

^b Ibidem codd. delent te. Et dein, privaberis.

^c Vindebon. Hisp. cum quinque aliis codd. et antiquiores editiones, quæ eis injunxeras.

^d Sulus cod. Vindebon. collect. 5, xii kal., ut similiter solus eandem diem signavit in epist. 104.

^e Alias 81. Quæ autem antea 107 erat, nunc 136. Scripta 22 Maii an. 452.

^f Gerardus Vossius in calce operum S. Gregorii Thaumaturgi Moguntia an. 1604, primus hanc epistolam edidit e ms. libro cardinalis Sirleti, quem ex aliarum epistolarum exinde editarum complexu colligimus fuisse codicem collect. 25, qualis est Vat. Ottob. 297. Quesnellus eandem invenit in Grimánico; nos præter laudatum Vaticanum etiam in Ratisponensi.

^g Quesnellus hanc integram et veram lectionem ex ms. Grimánico eruit, eamque nos pariter in Ratisp. ac in Vat. Ottob. reperimus. Antiores vero editiones post Vossium, omissis quatuor primis vocibus, et duabus aliis non ignorat insertis, sic inchoabant: *Dilectio tua non ignorat quam constanti, etc.* Cod. ta-

ἀγαθότητος· ταῦτά σοι γράφω, ἀδελφε, ἐν τῷ Δεσπότη ἡμῶν προτροπόμενος, καὶ ὑπομνήσκω, ὅπως ἀφίμενος τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἀμβιτιονος, πνεύματι μᾶλλον ζήεις διαθίσεως, καὶ ταῖς ἀρεταῖς ταύτης κατὰ τὴν διδασκαλίαν τὴν ἀποστολικὴν λυσιτελῶς κοσμηθείης· ἔσται ἀνεξίκακος, καὶ καλοθελῆς, καὶ οὐκ ἐριστικὴ, οὐδὲ πράττει μᾶτην, οὐδὲ ὀγκοῦται, οὐδὲ ἀμβιτιονεῖ· οὐδὲ ζητεῖ, ἄπειρ ἐαντῆς ἰδιά ἐστιν. Ὅθεν ἡ ἀγάπη οὐ ζητεῖ τὰ ἴδια, πόσον ἀμαρτάνει ὁ ἐπιθυμῶν τῶν ἀλλοτρίων; ὧν θελω πάντῃν ἀποσχῆς, καὶ ἔχῃς κατὰ νοῦν ταύτην τὴν γνώμην, πᾶσι προαγορεύει, κάτεχε ὅπερ ἔχεις, μὴ ἄλλος δέξῃται τὸν σὸν στέφανον. Καὶ γὰρ εἰ μὴ τὰ συγχεωρημένα ζητήσεως, αὐτὸς σεαυτὸν τῷ σῷ ἔργῳ, καὶ τῇ σῇ κρίσει τῆς εἰρήνης καύσεως τῆς ἐκκλησίας ἀποστερήσειας. Ὁ ἀδελφός ἐστὶ συνεπίσκοπος ἡμῶν Λουκιανός, καὶ ὁ ἐμὸς υἱὸς ὁ διάκονος Βασίλειος, ὅσον τὸ κατ' αὐτούς, σπουδαϊότατα τὰ ἐγχειρισθέντα διήνυσαν, ἀλλὰ τῇ πράξει αὐτῶν τὸ ἔργον τὸ δίκαιον ἠρνήσατο. Ἐδόθη πρὸ ἑνδεκα καλαδῶν Ἰουνιῶν ὑπατείας Ἐρкулᾶνου τοῦ λαμπροτάτου.

status, vel suadendo impellas, vel supplicando traducas. Frater enim et coepiscopus noster Anatolius, si divina beneficia et mei favoris assensum sapienter intelligit, satis illi^k sufficit obtinuisse quod summus antistes de honore episcopatus sui gratias Deo referat, et se ab illicitorum cupiditate contineat; et quicumque illum specialiter diligunt, tali eum debent confirmare consilio; ut impossibilia omnino non quærat, et sibi talia concupiscendo non noceat: quia^l nullis apud me patrocinium ita poterit adjuvari, ut his quæ postulat, calcata Patrum constitutione, consentiam. Rescribens itaque ad epistolas tuas, pro ea qua diligo affectione, te moneo ut major apud te sit universalis Ecclesiæ status, saluberrima olim et vera ordinatione munitus, quam^m ut in cujusquam gratiam ea a me velis postulare, quæ sine reatu utriusque nostrum, nec mihi concedere, nec tibi liceat obtinere. Dat. xi kalend. Junias, Herculano viro clarissimo consule.

men Vossii Ottoboniano similis veram lectionem prætulisse credimus. Sed cum ille legisset quem pro cum, quatuor prius voces titulo adjecit sic: *Leo papa Juliano episcopo, quem frequentibus experimentis probaverat*; et inchoans epistolam a verbis *Dilectio tua*, ut sensum perficeret addidit *non ignorat*. Posteriores autem editores deleverunt tituli verba, quem frequentibus experimentis probaverat.

^h Ratisp., sacrorum.

ⁱ Editi antiqui ex cod. Sirleti, *litterarum gressionis*, in textu, et in margine, Al., *transgressionis*, quam lectionem Quesnellus ex Grimánico inseruit, et nos cum Ratispon. retinimus. Vat. Ottob. lectionem codicis Sirleti præfert, adeo hic ejusdem collectionis fuit.

^j In iisdem editionibus antiquis, qui illicite concupiscunt. Grim., Ratisp. et Vat. Ottob. ut in textu; et solum duæ voces in cod. Vat. Ottob. simili ms. card. Sirleti abbreviatæ *q* et *concupiscunt* errandi occasiorem dedisse videntur.

^k Vulg. antiqui, *suffecerit*. Vat. Ottob., *sufficeret*.

^l Cod. Sirleti et Vat. Ottob. cum antiquis editis, *nullus*.

^m Ratisp. omittit *ut et a me*; addit autem *ea*, quam vocem inserendam credidimus.

ⁿ Leg., *ei*.

^o Lege potius, τὰ μὴ.

1173 EPISTOLA A CVIII.

b AD THEODORUM FOROJULIENSEM EPISCOPIUM.

• **SYNOPSIS.** — I. *Unumquemque episcopum ad metropolitanum in dubiis recurrere debere.* — II. *Duplex esse peccati remedium; et quis reconciliationis ordo esse debeat.* — III. *Pœnitentem, qui ante reconciliationem decedit, reconciliari post mortem non posse.* — IV. *Nemini in extremisposito et reconciliationem petenti eam esse denegandam.* — V. *Quam periculose in finem pœnitentia reservatur. Nemini per signa poscenti negandam esse, observatis circa apostatas canonicis regulis.* — VI. *Ut cum metropolitano responsa ad consultationem communicet.*

d LEO episcopus THEODORO Foro Juliensi episcopo.

CAP. I. — Sollicitudinis quidem tuæ ° hic ordo esse debuerat, ut cum metropolitano tuo primitus † de eo quod querendum esse videbatur conferres, ac si id quod ignorabat dilectio tua ‡ etiam ipse nesciret, B instrui vos pariter † posceretis: quia in causis quæ ad generalem observantiam pertinent † omnium Domini sacerdotum, nihil sine primatibus oportet inquiri. 1174 † Sed ut quoquomodo instruat ambiguitas consulentis, quid de pœnitentium statu ecclesiastica habeat regula non tacebo.

CAP. II. — † Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subvenit humanis, ut non solum per baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ, † ut qui regenerationis dona violassent, proprio se iudicio condemnantes, ad remissionem criminum pervenirent: sic divinæ † bonitatis præsidii ordinatis, ut indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri. Mediator enim Dei et hominum homo Christus Jesus hanc præpositis C

A Ecclesiæ tradidit potestatem, ut et consentibus † actionem pœnitentiæ darent, et eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem sacramentorum per januam reconciliationis admitterent. Cui utique operi ° incessabiliter ipse Salvator intervenit, nec umquam ab his abest quæ ministris suis exsequenda commisit, dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi (Matth. XVIII, 20):* ut si quid per servitum nostram bono ordine et † gratulando impletur effectu, non ambigamus per Spiritum sanctum fuisse donatum.

CAP. III. — Si autem aliquis eorum pro quibus Domino supplicamus, quocumque interceptus obstaculo, a munere indulgentiæ præsentis † exciderit, et priusquam ad constituta remedia perveniat, temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore † non recepit, consequi exutus carne non poterit. Nec necesse est nos eorum qui sic obierint merita actusque discutere, cum Dominus Deus noster, cujus 1175 iudicia nequeunt comprehendi, quod † sacerdotale ministerium implere non potuit, suæ justitiæ reservaverit: ita potestatem suam timeri volens, ut hic † terror omnibus prosit, et quod quibusdam tepidis aut negligentibus accidit, nemo non metuat. Multum enim utile ac necessarium est ut peccatorum reatus ante ultimam diem sacerdotali supplicatione solvatur.

CAP. IV. — † His autem qui in tempore necessitatis et in periculi urgentis instantia præsidium pœnitentiæ et mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda:

* Alias 83. Quæ autem antea 108 erat, nunc 137. Scripta 11 Junii an. 432.

† Est hæc epistola in mss. collect. 5 et 8. Hisp. Isid., et bis in Vat. 5791 collect. 11, item in codd. collect. 12 et 20 usque ad 24. Præterea in duobus peculiaribus mss. Vat. 1343 et Vat. Reg. 612. In mss. antiquæ collect. 8 nec non in ms. Ottobon. 297 collect. 23 hic titulus legitur: *S. Leonis papæ de pœnitentia ad Theodorum episcopum Galliensem de civitate Foro Juliensi.*

‡ In tabula collect. 5 cap. 70: *Constitutio ad Theodorum episcopum Foro Juliensem super pœnitentiæ statu.* In collect. Hisp.: *Ut his qui in exitu sunt pœnitentia et communio non negetur.*

§ In mss. collect. 8, *Leo papa Theodoro episcopo Gallo Foro Juliensi.* Vat. 5845 ejusdem collectionis addit salutem. In ms. Vindebon. collect. 5, *Dilectissimo fratri Theodoro episcopo Foro Juliensi Leo episcopus.*

¶ Vat. Hisp. et Isid., *iste ordo.* Editi ante Quesn. cum Vat. collect. 11, *is ordo.*

‡ Duo mss. collect. 21 omittunt de eo. Alias, de hoc. § Utrique Hisp. cum Vat. Isid. dolent etiam. Vallicell. an. 5 collect. 8, *etiam ipse diceret se nescire.*

¶ Quesnellus, *posceritis.* Ex sex nostris mss. veterem lectionem, quam contextus exigit, revo avimus.

† Voces omnium Domini sacerdotum omittunt tres Quesnelli codices, et utrique nostri Hisp. cum aliis quatuor mss. Paulo post, *sine primatē suo* in quatuor mss. collect. 8; forte melius.

‡ Vat. collect. 11 utroque diversæ licet originis exemplo: *Sed quoquomodo instruat ambiguitas consulentis, vel quid, etc.* Sed quoquomodo est in utrisque Hisp. et in Vat. Isid.

§ De Pœnit. dist. 1, *Multiplex*, c. 49.

1 Vindebon. collect. 5, Vat. Hisp. et Vercell. collect. 8 cum Merlino collect. 12, et qui. Mox, *donum* in Vat. collect. 11 et in editis ante Quesn.

2 Vat. Hisp. et Isid. cum tribus aliis mss., *voluntatis.*

3 Idem quinque codices, *pœnitentiæ sanctionem darent.* Id derivare videtur ex arbitraria emendatione lectionis mendosæ Vindebon. Hisp., *agationem pro actionem.* Mox, et eadem salubri sanctificatione in duobus mss. Vat. collect. 21.

4 Vox *incessabiliter* in Vindebon. collect. 5 desideratur. Sirmondus in marg. : Al., *incessanter.* Post pauca, cum in Vindebon. Hisp., desint, *quæ ministris suis exsequenda commisit dicens,* in Vat. Hisp. et Isid. ac tribus aliis inde proficiscentibus, ut sensus perficeretur, scriptum fuit: *Nec umquam ab iis abest, quibus ait: Ecce vobiscum, etc.*

5 Utrique codd. Hisp. Vat. Isid. cum tribus aliis mss. et Sirmondus in margine, *grato impletur affectu;* et mox in iisdem codd. ante verbum *fuisse* additur *nobis.*

6 Alias, *excesserit* in iisdem mss., excepto Vindebon. Hisp. Dein, *perveniret* in utrisque Vindebon. et in aliis ex collect. Hisp. profectis.

7 Antiquiores vulg. cum Vat. collect. 11 primo loco, *non receperit.*

8 Quinque codd., *sacerdotum;* et in quatuor ex his, *implere ministerium non sinit;* in Vindebon. Hisp., *non sinebit.*

9 Quesnellus cum nostro Vindebon. Hisp., *error.* Veterem lectionem ex novem nostris codd. collect. 5, 8, 11, 21 ac Vat. Hisp. et Isid., *revocavimus.*

10 De Pœnit. dist. 1, *Multiplex*, cap. 49; et 26, qu. 6, *His qui tempore*, c. 10.

quia misericordiae Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniae moras ^a vera conversio, dicente Spiritu Dei per prophetam: *Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris (Isai xxx, 15, sec. LXX)*. Et alibi: *Die tu iniquitates tuas prior, ut justificeris (Isai. XLIII, 26, sec. LXX)*. Et iterum: *Quia apud Dominum misericordia est, et copiosa apud eum redemptio (Ps. CXXIX, 7)*. In dispensandis itaque Dei donis non debemus esse difficiles, nec accusantium se lacrymas gemitusque negligere, cum ipsam ^b poenitendi affectionem ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: *Ne forte det illis Deus poenitentiam, ut respiciant a diaboli laqueis, a quo ^c captivi tenentur ad ipsius voluntatem (II Tim. II, 25)*.

CAP. V. — Unde oportet unumquemque ^d Christianum conscientiae suae habere iudicium, ne **1176** converti ad Deum de die in diem differat, nec satisfactionis sibi tempus in fine vitae suae constituat: ^e quia periculose hac se conditione fragilitas et ignorantia humana concludit, ut ad paucarum horarum se reservet incertum; et cum possit pleniore satisfactione indulgentiam promereri, illius temporis angustias eligat, ^f quo vix inveniat spatium vel confessio poenitentis, vel reconciliatio sacerdotis. ^g Verum, ut dixi, etiam talium necessitati ita auxiliandum est, ^h ut et actio illis poenitentiae, et communionis gratia, si eam, etiam amisso vocis officio, per indicia integri sensus postulant, non negetur. At si ⁱ aliqua vi

agritudinis ita fuerint aggravati, ut quod paulo ante posebant, sub praesentia sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debent, ut simul et poenitentiae et reconciliationis beneficium consequantur; servata tamen regula canonum paternorum circa eorum personas ^j qui in Deum a fide discedendo peccarunt.

CAP. VI. — Haec autem, ^k frater, quae ad interrogationem dilectionis tuae ideo respondi, ne aliquid contrarium sub ignorantiae excusatione ^l gereretur, in metropolitani tui notitiam facies pervenire: ut si qui forte sunt fratrum qui de his antea putaverint ambigendum, per ipsum de omnibus quae ad te scripta sunt instruantur. ^m Data III idus Junii, Hierculano viro clarissimo.

1177 EPISTOLA ⁿ CIX.

AD JULIANUM EPI-COPUM COENSEM.

Nunc primum edita e ms. Ratisponensi.

SYNOPSIS. — I. De Palæstinorum monachorum turbis et violentiis, quibus ca holicos exagitabant, ac in Eutychnam haeresim assensum extorquebant, queritur. — II. Eos ab imperatore cohibendos, et pertinaces in exsilium pellendos. — III. Epistolam S. Athanasii ad Epictetum eisdem opponendam mittit. — IV. De Juvenali episcopo Hierosolymorum ab eisdem pulso, et de alio ei subrogato.

LEO papa JULIANO episcopo.

CAP. I. — Gravia sunt, et non parvo moerore lugenda, quae ^o falsorum monachorum turbas fraternitas tua perpetrare significat, Eutyche impio per

^a Vindebon. Hisp. cum aliis quatuor mss. ejusdem originis omittit vera. Vat. collect. 11 in utroque exemplari, et Quesnellus in margine, vera confessio.

^b Codd. Vat. et Vallicell. collect. 8, poenitentiae affectionem. Ms. Vat. collect. 24 cum editis ante Quesn., ipsam poenitentiam ex Dei, etc. Caeteri nostri et omnes Quesnelli codd. ut in textu.

^c Vindebon. collect. 5 et Quesn. in marg., capti. Mox Vindebon. Hisp., in ipsius voluntate. Vat. Hisp. et Isid., in ipsius voluntatem.

^d Utrique Hisp. et Vat. Isid. delect Christianum.

^e Vindebon. Hisp. corrupte: *quem periculose se ignorantia humana concludit, ut ad paucarum horarum spatium se reservet incertum*. Eandem lectionem receperunt vulgati ante Quesn., ommissa tantum primo loco voce *se*. Emendationem a Quesnello inductam nostri codd. collect. 5, 8 et 24, ac Vat. collect. 11 secundo loco approbant.

^f Vindebon. collect. 5 et Vallicell. collect. 8, in quo.

^g Vindebon. Hisp., *Ita ergo etiam talium necessitati auxiliandum est*. Vat. collect. 11 primo loco: *Ita ergo necessitatibus talium auxiliandum est*. Vat. Hisp. et Isid. cum duobus collect. 21: *Ita ergo necessitati auxiliandum est*.

^h Editi ante Quesn., *ut nec actio illis poenitentiae, nec communionis gratia denegetur, si eam etiam omisso ab eis vocis officio, per indicium integri sensus quaerere comprobentur*. Quod si aliqua, etc. Paulo dissimilis est lectio in utrisque Hisp., in Vat. Isid. et in alio collect. 11 primo loco, nec non in mss. collect. 21. Postrema verba, *per indicium integri sensus quaerere comprobentur*, leguntur etiam in exemplo Merlini collect. 12 et in Vat. collect. 24. Lectionem textus codd. collect. 8 et Vat. collect. 11 secundo loco praerunt; iisdemque accedit Vindebon. collect. 5.

ⁱ Quesn. cum quibusdam mss., aliqua agritudine.

C Melior visa est lectio antiquiorum editionum, quam vetustiores codd. Vindebon. collect. 5. Vat. et Vallicell. collect. 8 cum Vat. collect. 24 exhibent.

^j Vindebon. Hisp. et duo Vat. collect. 21, qui in *Dominica fide*. Paulo ante in utrisque Hisp. omittitur *paternorum*.

^k Vindebon. collect. 5, *frater charissime*.

^l Codd. collect. 8, *generetur*. Dein *innotescant pro instruantur* in Vindebon. Hisp.

^m Vindebon. collect. 5 et exemplum Merlini collect. 12 chronicam notam praetermittunt. Vat. et Vallicell. collect. 8, III idus Jan., ubi Jan. pro Jun. facile subrepere potuit. Vindebon. Hisp., III Jul., sine notatione iduum. Hunc defectum, ut videtur, correctum fuit ex arbitrio in Vat. Hisp. et Isid. aliisque codd. inde profectis scribendo, III kal. Jul. Editi cum Vat. 3791 secundo loco, et alio Vat. collect. 24, IV idus Junias. Praetulus III et Junias, cum in his plerique codd. et potiores collectiones conveniant. *Kalendas* autem deseruimus eo quod *kalendarum* notatio arbitrio antiqui scriptoris in memoratis codd. ex Hispanica collectione provenientibus suppleta videatur. Post consularem notam in Vat. 3791 secundo loco haec subjiciuntur: *Tunc enim plures ad poenitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis*. Dat. II nonas Martii; quae verba ex fine epist. 168 ad Campanos sumpta sunt.

ⁿ Quae antea erat 109, nunc 138. Scripta 25 Nov. 452.

^o De monachis Palæstinis loquitur, qui duce Theodosio statim post Chalcedonensem synodum ad suos reverso Hierosolymis primum, dein in tota Palæstina ingentes turbas excitant. Vide imp. Marciani et Pulcheriae Augustae epistolas hac de re scriptas, quae ejusdem synodi gestis subjiciuntur, et Evagrium lib. II, c. 5.

deceptorum furorem bellum evangelicis et apostolicis A prædicationibus inferente, retorquendo in ipsius et sociorum ejus exitium; quod ideo differtur per patientiam Dei, ut inimici crucis Christi quantum diabolo famulentur appareat; dum hæretica pravitas antiquum velamen suæ simulationis excedens, intra limites hypocrisis suæ continere se amplius non potest, totumque, quod diu texerat, virus effudit, non solum ^a stylo in discipulos veritatis, sed etiam ^b manu sæviens, ut consensum aut simplicitatis indoctæ, aut trepidæ fidei violenter extorqueat. Sed non ita debent filii lucis filios metuere tenebrarum, ut sani furentibus acquiescant, **1178** aut æstiment hujusmodi hominibus aliquid præstandum esse reverentiæ, qui si perire malunt quam respiscere, prospiciendum est ne impunitate sua latius noceant, et in multorum perniciem, dum diu tolerantur insurgant.

CAP. II. — Non ignoro quid charitatis et gratiæ filii nostris sanctis et veris monachis debeatur, qui professionis suæ modestiam non relinquunt, et quod proposito voverunt, moribus exsequuntur. Superbi autem et inquieti, qui ^c sacerdotum contemptu et injuriis gloriantur, non servi Christi, sed Antichristi milites sunt habendi; maximeque in suis sunt præpositis humiliandi, qui imperitam multitudinem ad defensionem suæ perversitatis instigant. Unde cum clementissimus princeps toto religiosi cordis affectu catholicam diligat fidem, et multum, sicut ubique

percrebuit, rebellium hæreticorum hac offendatur audacia, agendum est apud ipsius clementiam, ut incentores harum seditionum ab insanis congregationibus separentur; nec tantum Eutyches et Dioscorus, sed etiam quicumque studiosius furiosam adjuvant pravitatem, in his constituantur locis, in quibus nullum cum suis sociis blasphemiarum possint habere commercium: forte enim aliquorum simplicitas hac medendi ratione curabitur, et ad incolumitatem mentium facilius revocabuntur, si liberiores fuerint ab instigationibus pestilentium magistrorum.

CAP. III. — Ne autem ad confirmandos piorum animos, vel ad hæreticos confutandos necessaria aut desset, aut lateret instructio, misi ^d epistolam sanctæ memoriæ Athanasii episcopi ad Epictetum episcopum datam, cujus testimoniis sanctæ memoriæ Cyrillus usus est in Ephesina synodo contra Nestorium, quia incarnationem Verbi tam lucide ac diligenter astruxit, ut Nestorium et **1179** Eutychen in illius jam temporis hæreticis debellarit. Audeant hunc tantæ auctoritatis virum Eutychis et Dioscori sectatores aut imperitiæ, aut pravitatis arguere, qui ^e prædicationem nostram a doctrina atque intelligentia Patrum jactitant deviare. Prodesse autem debet confirmandis sensibus omnium Domini sacerdotum, quos hæretici olim in auctoribus suis præciti atque damnati, apertius jam creperunt dogma suæ impietatis astruere, ne latente intra silentium sensu dubitabile videretur an vere in ipsis et ^f triplex Apollinaris error, et in-

^a Marcianus imperator in epistola ad synodum C Palæstinam tom. IV Concil. pag. 1823 edit. Venet. de Theodosio turbarum auctore ait: *Quasdam excogitavit et composuit litteras, quas solus poterat fingere diabolus; ac per eas sanctam, quæ Chalcedone habita est, synodum calumniari non desistit.*

^b Idem Marcianus ad archimandritas et monachos Ælienses pag. 1805 ait: *Vos autem.... gladiis, aliisque crudelitatibus, et injuriis et tormentis in mulieres honestas et nobiles perpetratis, necessitatem plurimis non dubitatis inferre, ut consentirent perversis doctrinis, etc.*

^c Severianum episcopum Scythopolitanum hæretici tumultuantem occiderunt: et occidissent etiam Juvenalem Hierosolymorum antistitem, nisi se fuga subduxisset. Confer eandem Marciani epistolam.

^d Hujus epistolæ fragmentum a Leone subjectum fuit epistolæ 165. Integra autem hæc epistola ex eadem qua Leo usus est, antiqua versione, inserta legitur non solum in collectione 5 c. 52, verum etiam post Leonis epistolas in m-s. collect. 12. Notandum præterea est his Athanasii litteris in iisdem collectionibus subjici S. Cyrilli epistolam ad Joannem Antiochenum, in qua de ea Athanasii epistola Cyrillus disserit, ejusque emendatum exemplum ad eundem transmisit. Cum vero Cyrillus hujus suæ epistolæ ad Joannem exemplar cum cæteris gestis pacis cum eodem constitutæ misisset ad Xistum pontificem, inter hæc forte erat etiam ipsa sincera epistola Athanasii ad Epictetum, et fortassis omnia missa fuerant Latine reddita, uti ad Cælestinum prædecessorem ejus Latinitate donata jam pridem direxerat alia similia Græcæ scripta in Nestorii causa, ut liquet ex epistola Cyrilli 8 inter litteras Cælestini apud Constantium num. 9. Certe hæc omnia documenta a Cyrillo directæ ad Xistum (Latine profecto reddita) lecta fuisse in Romana synodo, colligitur ex ejusdem Xisti epistola 5. Sicut autem documenta ad Cælestinum missa,

et Latine, ut vidimus, reddita, *apostolica scrinia susceperunt*, ut Leo testatur epist. 69, c. 4, ita idem credendum est de gestis ad Xistum directis; ac propterea ex horum versione in scriniis custodita, ea Leoni cognita fuerunt, indeque in memoratas collectiones transiere.

^e Palæstini scilicet Eutychiano errore impliciti, præter Chalcedonensem definitionem Leonis etiam epistolam 28 ad Flavianum repudiabant, quam idem Leo vindicavit epist. 124.

^f Superius epistola 59 ad Constantinopolitanos cap. 5 Leo scripsit: *Tria falsa et vana Apollinaristarum hæreticorum tres partes varias protulerunt. Has autem tres partes antecedentibus verbis indicavit: Nec ita hominem (dicimus Christum) ut aliquid ei desit quod ad humanam certum est pertinere naturam, sive animam, sive mentem rationalem, sive carnem, quam non de femina sumpsit, sed factam de Verbo in carnem converso atque mutato.* Hæc tria Apollinaristarum capita, id est *sive animam, sive mentem rationalem, sive carnem*, Augustinus, ex quo Leo videtur sumpsisse, in libro de Hæresibus c. 55 ita describit. Primo dixerunt Verbum carnem sine anima suscepisse; et rationem eorum affert Leo serm. 4 de Nativitate c. 5, *quia vicem ejus expleverit ipsa Divinitas.* Secundo priorem sententiam emolientes docuere non totam animam humanam defuisse Christo, sed partem animæ rationalem, seu mentem, ita ut Verbum loco mentis in Christo fuerit. Tertio tandem carnem et Verbum unius esse substantiæ asseruere, et in hoc potissimum conveniebant omnes. Hoc autem tertium Apollinaristarum caput Leo tantummodo Eutychi tribuens epist. 124 c. 2, et 165 c. 2, latius proponit ita ut non tam corpus quam animam unius cum Verbo naturæ Eutychem cum illis asseruisse tradat: *Tertium, inquit, Apollinaris dogma delegit, ut negata humanæ carnis atque animæ veritate, totum Dominum nostrum Jesum Christum unius assereret esse naturæ,*

ana * Manichæorum opinio pullularet. Qui cum jam A non se occidere studeant, sed contra Christi Ecclesias audacter insurgant, nonne prospiciendum est quatenus eis vires omnium conatuuum subtrahantur, servato, ut dixi, eo districtiois moderamine, ut a quietioribus inconvertibiles dividantur: *Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala* (1 Cor. xv, 33); et, *Castigato pestilente sapiens astutior erit* (Prov. xxi, 11): ut quolibet modo dissipata societate reproborum, aliqua diabolo vasa rapiantur? Non enim ita conviciis et vaniloquiis **1180** debemus offendi, ut nullam curam ipsorum correctionis habeamus.

CAP. IV. — Episcopus vero Juvenalis, cujus injuriæ sunt dolendæ, nimis temere se ^b hæreticorum blasphemii copularat et dum Eutychem Dioscorum-

que ^c amplectitur, multos imperitos suo in præceps egit exemplo, licet postea se consilio saniore correxerit. Hi tamen, qui avidius impietatis virus hauerunt, facti sunt ejus adversarii, cujus fuerant ante discipuli, ut sua ipse nutrimenta pateretur: qui ut eandem emendationem, quam ille elegit, imitentur optandum est, si vel ipsa sanctorum locorum circa quæ habitant testificatione resipiscant. Qualis autem sit ^d qui in locum episcopi viventis obrepit, ex ipsa qualitate facti non potest dubitari, nec ambigendum est eum esse perversum quem impugnatores fidei dilexerunt. Interim fraternitas tua curam piæ sollicitudinis continuare dignetur, ut frequentioribus scriptis, quo res proficiant, scire me facias. Data vii kal. Decembris, Herculano consule.

EPISTOLA * CX.

¹ MARCIANI AUGUSTI AD LEONEM PAPAM.

SYNOPSIS. — *Confirmationem synodi Chalcedonensis a pontifice uti necessariam petit. Ejus constantiam in vindicandis canonibus et reprimenda novitate laudat.*

1182 Epistola piissimi imperatoris MARCIANI ad B LEONEM archiepiscopum Romæ.

Victores VALENTINIANUS et MARCIANUS gloriosi triumphantores, semper Augusti, sanctissimo et vere venerabili LEONI archiepiscopo.

Beatitudinem tuam valere syllabis nostræ serenitatis studiosissime precamur, postulantes ut favorem omnipotentis Dei tuarum nobis impertias precum intercessione: ut misericors et pacifica ipsius magnificentia omnia fausta et optabilia nostro regno concedere dignetur. Miramur supra modum quod post Chalcedonensem synodum, et ^e litteras venerabilium episcoporum ad tuam sanctitatem missas, quibus omnia in ipsa synodo acta significabant, nullo prorsus pacto a tua clementia ejusmodi epistolæ remissæ sint, quas videlicet ^h in sanctissimis Ecclesiis perlectas, in omnium oportebat notitiam venire. Quod nonnullorum animis qui Eutychetis etiam nunc pravam opinionem et perversitatem sectantur, ambiguitatem multam iniecit, utrum tua beatitudo quæ in sancta synodo decreta sunt confirmaverit. Et ob eam rem tua pietas

1181 Ἐπιστολὴ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Μαρκανίου πρὸς Λέοντα ἀρχιεπίσκοπον Ῥώμης.

Νικηταὶ Οὐαλεντινιανὸς καὶ Μαρκιανὸς εὐδοχοί, τροπαιοῦχοι, αἰεὶ αὐγουστοὶ τοῦ ἀγμωτάτου πατρὶ καὶ ἀληθινῶς σεπτῷ Λέοντι ἀρχιεπισκόπῳ.

Τὴν μακαριότητα τὴν σὴν ταῖς συλλαβαῖς τῆς ἡμετέρας γαληνότητος σπουδαιότατα ὑγιαίνειν εὐχόμεθα, ἔξαιτούντες, ¹ ὅπως ἂν τὴν σπουδὴν τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ τῆ τῶν σῶν εὐχῶν ἡμῶν ² παράσχοις μεσιτείᾳ, ὥστε τὴν ἰλῶ καὶ εἰρηνοποιῶν αὐτοῦ μεγαλειότητα πάντα τὰ αἴσια καὶ εὐκτὰ τῆ ἡμετέρας βασιλείᾳ παρασχεῖν ³ καταξίωσῃ. Θαυμάζομεν τὰ μάλιστα, ὅτιπερ μετὰ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον καὶ τὰ γράμματα τῶν σεβασμιῶν ἐπισκόπων τὰ πρὸς τὴν σὴν θεοφιλεῖαν σταλέντα, δι' ὧν ἅπαντα τὰ ἐν τῇ αὐτῇ συνόδῳ ἐμύνησαν, οὐδαμῶς πάντα παρὰ τῆς σῆς ἀγμωσύνης τὰ τοιαῦτα γράμματα ἐξαπίσταλται, ἅτινα δηλονότι ἐν ταῖς ἀγμωτάταις ἐκκλησίαις ἀναγνωσθέντα εἰς τὴν τῶν ἀπάντων ὄφειλε γρῶσιν εἰθεῖν ὅπερ τινῶν ταῖς ψυχαῖς, οἵτινες εὐτυχοῦς ἔτι καὶ νῦν τὴν κακοδοξίαν καὶ τὴν διαστροφὴν μεταδιώκουσιν, ἀμβολίαν πολλὴν ἐπέβαλε, πότερον ἢ σὴ μακαριότης τὰ ἐν τῇ

tamquam Verbi Deitas ipsa se in carnem animamque converterit, et concipi ac nasci, nutriri et crescere, crucifigi et mori..... divinæ tantum essentia fuerit.

^a Manichæorum quoque errorem Leo in laudata epist. 124 c. 2 eo sensu Eutychanis attribuit, quatenus, si Apollinaristarum errorem declinantes negent Christum in Divinitate natum, passum, etc., et nihilominus verum hominem fateri recusent; cum Manichæis affirmare cogantur, *Jesum Christum simulate omnia egisse, nec humanum in ipso corpus, sed phantasticam corporis speciem oculis apparuisse cernentium*; quem Manichæorum errorem fusius exagitat serm. 4 de Epiph. c. 4.

^b Cum scilicet in pseudosynodo Ephesina Dioscoro adhærens Eutychem absolvit, etc., quod postea in Chalcedonensi synodo *consilio saniore* emendavit.

^c Lege, *amplectebatur*.

^d Is est idem Theodosius qui Palæstinarum turbarum auctor fuit. Vide Marciani epistolas et Evagrium locis laudatis annot. 1 (Col. 1014, n. o).

^e Alias post epist. 88. Quæ antea erat 110, nunc 130. Scripta 15 Februarii an. 453.

¹ Edita fuit ab Andrea Arnoldo ex codice Bodleiano, et a Quésnello secundæ editioni inserta. Græcum originale contulimus cum ms. cod. Vat. Græco 1455, qui nonnullas emendationes suggestit. Novam interpretationem Latinam ad Græcum textum perinde emendatum exactam, quæ clarior multo efficitur, adjiciemus. His Augusti litteris S. pontifex respondet epist. 115.

² Epist. 98.

³ Litteræ ergo apostolicæ sedis, quibus confirmabantur synodi generale, legendæ erant in Ecclesiis Orientis, hæcque confirmatio in omnium notitiam deducenda erat, ne quis de eadem ambigens, decretis synodi reluctari posset. Ecce ergo necessaria confirmatio pontificiæ manifestissimum testimonium.

¹ ὅπως ἂν. Ita ms. Vat. Male in Vulg., ὅτι ἂν.

² Παράσχοις. Ms. Vat. παράσχοι, haud omnino male; refertur enim ad μακαριότητα, quod præcessit.

³ καταξίωσῃ. In ms. Vat., καταξιώσει; sed legendum forte, καταξιώσαι, ut et Arnoldus in margine suæ editionis annotavit.

litteras mittere dignabitur, **1184** per quas omnibus A Ecclesiis et populis manifestum irat in sancta synodo peracta, a tua beatitudine rata haberi. Illud profecto, ut ^a decebat episcopum apostolicæ sedis, excellenter tua sanctitas præstitit, ut ecclesiasticos canones custodiendo, nihil antiqui moris et ordinis olim constituti et ad hanc usque diem inviolabiliter observati passa sit innovari. Propter ^b litteras autem tuæ beatitudinis quæ et quanta ab aliquibus facta sint, poterit ^c ab aliis tua sanctitas clarissime ediscere, quibus adversari nolumus, ^d nondum affirmante tua in Deo charitate, catholicæ fidei et veræ orthodoxæ Chalcedonensem synodum, omnibus consentientibus episcopis, esse obsecutam. Quam ob rem tua veneranda dignitas decretum quam celerrime emittat quo confirmare ipsam Chalcedonensem synodum manifestissime ostendat, ut ii qui exoptant in via diverticula, nullam habere possint suspicionem de iudicio tuæ sanctitatis. Data xv kalendas Martias Constantinopoli.

ἀνοδιῶν, δυνηθεῖν τινα ἔχειν ὑπόνοιαν περὶ τῆς κρίσεως τῶν ^e ἐν Κωνσταντινουπόλει.

1185 EPISTOLA • CXI.

AD MARCIANUM AUGUSTUM.

De Actio et Andrea.

SYNOPSIS. — I. Ordinationis Anatolii suspicionem per fidei ejus professionem esse sublatam. — II. Male ab eo Aetium ab archidiaconi officio esse submotum. — III. Marcianum rogat ut Anatolium ab illicitis retrahat, et faveat Juliano.

LEO episcopus MARCIANO Augusto.

CAP. I. — Quam excellenti pietate et quam glo-

^a Leonis constantiam hoc loco commendat, quæ ille privilegia Ecclesiarum secundum Nicænos canones sarta tecta servari contendens, canoni Chalcedonensi pro Constantinopolitana sede edito fortiter restitit epist. 104, 105, 106, et 107, scriptis die 22 Maii anni præcedentis; idque (quod maxime observandum est) imperator commendat, etiamsi pro hoc canone confirmando ad eundem Leonem efficaces litteras dederit superius descriptas epist. 100. Hanc observationem jamdiu ante fecit Gelasius papa in epistola ad Dardanios, qualis amplior exstat in præstantissima collectione 14 Avellana, et legitur tom. V Concil. Ven. edit. pag. 333, ubi has Marciani litteras pontifex innuens, Audiant, inquit, Marcianum ejusdem principem civitatis, posteaquam pro augmento urbis ipsius sacerdotis intercessor accedens, contra regulas obtinere nihil potuit, sanctæ memoriæ papam Leonem summis laudibus prosecutum, quod canonum regulas violari nulla fuerit ratione perpessus.

^b Intelligit potissimum epistolam 106 ad Anatolium, quæ etsi satis confirmasset fidei decretum latum in Chalcedonensi, cum tamen simul contradixisset canoni pro sede Constantinopolitana, manifestata non fuit ut Leo tradidit epist. 144, 115, 116, et 117. Hinc vero rumore in vulgum sparsa, pontificem Chalcedonensi concilio contraria scripsisse, ita ut hac de causa ejus litteræ publicatæ non fuerint. Eutychiani tumulus excitarunt, occasionemque sumpserunt dubitationis ingerendæ de ipsa Chalcedonensi definitione fidei: illi enim, ut ait idem pontifex epist. 117, occasione velandæ perfidiæ suæ infirma vel dubia videri volunt statuta concilii, quæ nulla sint consensus mei sententia roborata.

^c A Juliano quidem episcopo Coensi hæc Leo didicit, ut liquet ex epist. 115, c. 2, unde etiam patet

ἀγία συνὸς τυπωθέντα ἰδεοῦσιν· καὶ διὰ τοῦτο ἡ σὴ εὐλάβεια γράμματα **1183** ἐκπέμψαι καταξιώσει, δι' ὧν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις καὶ ¹ τοῖς δήμοις ² φανερῶ γενήσεται τὰ ἐν τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ πεπραγμένα παρὰ τῆς σῆς μακαριότητος βεβαιώσθαι· ἐκεῖνο δηλαδὴ, ὡς ἔπρεπεν ἐπίσκοπον ἀποστολικῷ θρόνῳ, ἔξόχως ἡ σὴ ἀγιωσύνη ἐποίησε, ὅτι τοὺς ἐκκλησιαστικὰς κανόνας φυλάττουσα, οὐδὲν ἀπὸ τοῦ παλαιῦ ἔθους καὶ τῆς τάξεως τῆς ποτε διατετυπωμένης καὶ ἀσαλεύτου μέχρι καὶ σήμερον ³ διαμενέουσης ἠνέχετο καινοτομηθῆναι. Διὰ τὰ γράμματα δὲ τῆς σῆς δούτιτος εἶα καὶ ὅποσα παρὰ τῶν πύρακται, δυνήσεται ἐξ ἑτέρων ἢ σὴ ἀγιωσύνη σαφέστατα καταμαθεῖν, οἷς ἀντιθεῖναι οὐκ ἂν ἐβουλόμην, ⁴ διαβεβαιουμένης τῆς σῆς θεοφιλείας, τῇ καθολικῇ πίστει καὶ ἀληθῶς ὀρθοδόξῳ τῆν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, πάντων τῶν συναίνοντων τῶν ἐπισκόπων, ἠκολουθητέαι· διὰ τοῦτο καὶ ἡ σεβασμιότης ἡ σὴ διαγράμματα τάχιστα ἐκπέμψαι, δι' ὧν βεβαιούσιν αὐτὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον φανερώτατα ἐπιδείκνυσιν, ἵνα μὴ οἱ ἐπιθυμούντες ⁵ τῶν τῆς σῆς ἀγιωσύνης. Ἐδόθη πρὸ δεκαπέντε καλανῶν μαρ-

rioso clementiæ vestræ studio in integrum nuper fides Christiana revocata sit, totus mundus agnoscit, et salutis suæ singulare præsidium per vos a Domino esse reparatum. ⁶ Ac si quid adversum tanti operis consummationem de contrario spiritu sentitur oboriri, necesse est ut ad vestræ revocetur pietatis auxilium, quod ad custodiam catholicæ veritatis divina providentia præparavit: ut cum potestatis vestræ sit scandala etiam in longinquo nata resecurare, multo magis ea quæ sub vestris audent oculis surgere, non

C monachos Palestinos fuisse illos qui turbas commoverunt. Quod porro additur, quibus adversari nolimus, eo quia scilicet deerat ea pontificia et publica Chalcedonensis definitionis confirmatio, quæ ad omne dubium amovendum requirebatur, intelligendum est de resistentia per vim et potestatem sæcularem; litteris enim ad eosdem monachos datis imperatorem studuisse eos *cohibere pariter et docere*, certum est ex eadem epist. 115, c. 2.

^d Adverbium *nondum* in Latino, sicut et in Græco οὐπω, aut aliquid simile supplere necessarium fuit, ex sequentibus enim petitur aperta et publica confirmatio et responsio ad synodum, quæ *nondum* missa fuerat.

^e Alias 84. Quæ autem antea 111, nunc 140. Scripta 10 Martii an. 453.

^f Exstat in codd. collect. 12, 18 et 24, ac in exemplari Sighardi.

^g Ita Quessnellus cum Sighardo et omnibus nostris codd. Aliæ editiones, forte melius, *At si quid*.

¹ Τοῖς δήμοις. Addimus articulum e ms. Va.

² Forte, φανερόν.

³ Διαμενέουσης. Optimam hanc lectionem ms. Vat. debes; διαμενούσης, quæ lectio est vulgatorum, rejicienda.

⁴ Διαβεβαιουμένης. Supplendum hic aliquid necessarium, puta οὐπω, vel quid simile, ut legas, οὐπω διαβεβαιουμένης, etc.

⁵ Τῶν ἀνοδιῶν. Ita et ms. Vat., nisi quod caret articulo τῶν; cæterum si a recto ἀνοδία hanc vocem deducas, ut nos fecimus in translatione, non ἀνοδιῶν scribendum est, sed ἀνοδιῶν.

⁶ Ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ms. Vat., ἐκ Κωνσταντινουπόλει; sed perperam. Si enim ἐκ retineas, scribere debes deinceps Κωνσταντινουπόλεως.

sinatis accrescere. Anatolii episcopi ordinationem, sicut scientia Dei testis est, suspectam (quod fatendum est) mihi fecerant consecrationis ejus auctores, nec dissimilem ab eligentibus arbitrabar electum; secutumque est ut ^a cum communionem apostolicæ sedis expeteret, diu dandis ad eum pacis epistolis abstinere. Sed cum illi pietatis vestræ testimonium **1186** suffragaretur, ^b et de fide atque unanimitate ejus optanda quæque et placitura promitteret, professionem ejus ita credidi esse sinceram, ut tamen, qua observantia se agere deberet, non desinerem commovere, sedulo ipsi ac diligenter inculcans, ut de persecutoribus beatæ memoriæ Flaviani neminem auderet in suo habere consortio, ^c et Eutyichis hæretici sectatores tamquam inimicos Christi veraciter perhorreret. Quod adeo obedienter visus est accepisse, ut Andream diaconum Eutyichianæ hæreseos defensorem a se indicaret esse dejectum. Secutumque est ut de his quæ pro catholica fide in synodali concilio fuerant definita, talia ad me scripserit, qualia catholicum sacerdotem scribere congruebat:

CAP. II. — Cum ergo ad commendanda ipsius primordia ista præcesserint, ^d nescio quid causæ aut occasionis emergerit, ut virum catholicæ fidei, et Nestorianis atque Eutyichianis hæreticis ^e constanter etiam adversum, archidiaconem sub honoris specie degradaret, et ^f dispensationem totius causæ et curæ ecclesiasticæ in Andream Eutyichianistam repente transferret: adeo nimia commotione turbatus, ut consecrationem quam pro injuria dabat, ^g sexta sabbati, traditionis apostolicæ aut nescius aut oblitus, inferret: quasi non ad episcopum magis quam

A ad presbyterum ordinationis illius vitium pertineret: qui non inveniens quod argueret in fide, quod improbaret in moribus, dejectionem innocentis per speciem provectionis implevit; addens ^h in sententia illud injuriæ, ut eum oameterio ⁱ deputando, quodam damnaret exsilio. Quem tamen pietati vestræ commendare præsumo, ne ullis ulterius noxiis ingravari possit ^j insidiis, quem Dominus, ut comperi, sub vestra defensione constituit.

1187 CAP. III. — Adjicio autem etiam hanc obsecrationem, ut prædictum episcopum a professione sua dissonum, et ^k nimium testimonii vestri ac favoris oblitum, ^l necessarie increpare digeamini. Cesset catholicos insectari; cesset eos qui sanctæ memoriæ Flaviano placuere, conterere, et eorum societatem, quos improbavit, eligere. Fraternali enim illi charitatem non aliter poterimus impendere, quam ut se ^m inimicos catholicæ fidei approbet execrari, ⁿ ejusque a se consortium, quem merito abiecit, abscondat. Qui etiam si magna fuisset satisfactione purgatus, post dubium tamen reversus errorem, catholicis diaconibus postponi debuit, non præponi. Illud quoque clementiæ vestræ benevolentiam peto, ut veneratorem vestrum fratrem meum Julianum episcopum, in vestro, sicut facere dignamini, habeatis affectu; cujus obsequiis præsentis meæ vobis imago reddatur. Nam et de fidei ejus sinceritate confidens, vicem ipsi meam contra temporis nostri hæreticos delegavi; atque propter Ecclesiarum pacisque custodiam, ut ^o a comitatu vestro non abesset, exegi. Cujus suggestiones, pro concordia catholicæ unitatis, tamquam meas audire dignemini, placentes Deo, qui vobis

^a Editi ante Quesn. cum Sichardo, dum communionem apostolicæ sedis existeret alienus, diu dandis ad eum epistolis pacis me abstinere. Idem legitur in mss. collect. 24, in quibus solum est, pacis meæ abstinere. Lectionem a Quesnello jure insertam ex Grimanico, de qua vide ejus not. 1, invenimus etiam in mss. Vat. 1340, et Veneto 169 collect. 12; solum in his particula dum substituitur pro cum. De epistolis pacis confer notam ejusdem 2.

^b Ita melius nostri codd. collect. 12 quam in editis, cum de fide.

^c Omnes editiones non solum cum mss. collect. 24 ac exemplo Sichardi, verum etiam cum Grim. collect. 18, aliquot lineas omittunt, transilientes a voce Eutyichis ad vocem Eutyichianæ, sic: Consortio et Eutyichianæ hæreseos; quo saltu sententia corrumpitur, et notitia sequentibus probe intelligendis necessaria admittitur. Soli duo laudati codd. collect. 12 hoc insigne supplementum nobis suppeditarunt: quibus ex Constantio, in Vindictis veterum Patrum confirmatis, pag. 572, Remigianum exemplar, ut credimus, ejusdem collectionis 12 adjici potest.

^d Editi Leonis omittunt verbum nescio, quod ex mss. collect. 12 supplevimus; at præferunt emergerit; solus Quesnellus, emerit. Editiones autem Concilii, pro nescio, habent miror.

^e Ita cum vulgatis omnes nostri codd. Quesnellus alia collocatione verborum, et alia etiam interpunctione, quæ sensum mutant, habet: constanter adversum, etiam archidiaconem; et in margine pro etiam notavit legendum forte Aetium, quod emendata lectione necessarium non est.

^f Vide not. 3 Quesn.

^g Confer epist. 9, c. 1, et not. 2 Quesn. in eadem.

^h Codd. collect. 24 cum editis ante Quesn., sententiæ.

ⁱ Cod. Grim., deputandum. Mox laudatæ editiones cum iisdem mss., condemnaret pro quodam damnaret; cui lectioni a Quesnello inductæ ex Grimanico accedunt nostri codd. collect. 12. Vide not. 4 Quesn.

^j Sichardus, aut insidiis.

^k Sic nostri codd. cum antiquis editionibus. Quesnellus, nimis. Mox pro vestri cod. Venetus habet nostri, sed perperam; nam imperator pro Anatolio testimonium dederat.

^l Vide not. 5 Quesnelli. Post pauca, infestare, pro insectari apud Sichardum.

^m Editi, ab inimicis passiva significatione, accepto infinitivo execrari. Melior visa est lectio nostrorum codd. collect. 12, qua idem infinitivum communiori et congruentiori significatione active sumitur.

ⁿ Editiones antiquiores et exemplum Sichardi habebant: Eorumque a se consortium atque commercium abscondat. Quesnellus ex Grimanico emendavit, et recte; nam de Andrea Eutyichianista, quem jampridem Anatolius ipse professus fuerat a se esse rejectum ex epistola sequenti, hic sermo est, ut quæ subjiciuntur ostendunt. Eadem lectionem probant etiam nostri codd. collect. 12 ac veteres editiones Conciliorum, ex quibus abscondat reposuimus pro abscedat, ut ille ex Grim. scripsit. In mss. collect. 24, ejusque consortium a se atque commercium abscondat.

^o Vide not. 6 Quesn.

præter regiam coronam etiam sacerdotalem conferat **A** palnam. Data ^a sexto idus Martii, Opilione viri clarissimo consule.

1188 EPISTOLA ^b CXII.

^c AD PULCHERIAM AUGUSTAM.

De Aetio et Andrea.

SYNOPSIS. — I. *Andream ecclesiasticis rebus, amoto Aetio, præpositum esse conqueritur.* — II. *Omnia in statum pristinum restitui postulat.*

LEO episcopus PULCHERÆ Augustæ.

CAP. I. — Multis exstantibus documentis, quibus ^d in dilectione Ecclesiæ Dei pietatis vestræ manifestatur affectio, merito quoties aliquid nascitur scandalorum, vestrum desideratur auxilium: ut fides, quæ annitentibus vobis, contra hæreticorum commenta defensa est, securæ pacis perpetem obtineat **B** firmitatem. Nam quid prodest foris adversarios veritatis oppressos, si eosdem habeamus intra Dominica septa redivivos? Quod itaque circa personam filii mei Aetii gestum esse cognovi, nimium me anxium facit, et metuere certa ratione compellit ne prænitendum mihi sit quod de episcopo Constantinopolitano, qui ab impugnatoribus fidei fuerat ordinatus, vobis adhortantibus, acquievi meliora sentire, cum tanto pietatis vestræ testimonio juvaretur, ne illum gravaret suæ ordinationis infirmitas, ubi vestra interventio præstaretur. Unde gratulari cœperam quod beati Flaviani ^e honorare memoriam, et hæreticorum conatibus obsistere diceretur. Sed doleo illum, sicut prædicti lacrymabilis querela demonstrat, in deteriora mutatum, et eum nunc constituisse archidiaconum, quem ipse professus est a se esse rejectum, qui Eutylianæ hæreseos se ^f apud nos prodiderat defensorem. Quem quia nunc ecclesiasticis negotiis præposuit, propter hæreticam perversitatem eidem favorem suum præstare convincitur; qui etiamsi magna satisfactione potuisset indulgentiam promereri, **1189** nequaquam debuit his qui in fide permanerant anteferri.

CAP. II. — Unde quia non latet clementiam vestram quantum periculi aut per pudendam socordiam, aut per dolosam nequitiam nutriatur, dignamini episcopum ad professionem suæ fidei auctoritate vestræ clementiæ revocare. ^g Non sibi has maculas superducat, nec existimationem suam, quam vestro acquisivit fa-

^a In marg. editorum, v *idus*.

^b Alias 85. Quæ autem antea 112 erat, nunc 142. Scripta 10 Martii an. 453.

^c Relegimus cum mss. collect. 12 et 24, nec non cum Vat. 544 atque cum exemplo Sichardi, in quibus tantum hanc epistolam reperire licuit.

^d Al., in dilectionem.

^e Al., honoraret.

^f Id Andreas vel absens per epistolam ad Leonem scriptam præstiterat, vel coram verbis, si quidem eum Romam accessisse ex hoc loco colligendum sit, ut nonnullis videtur.

^g Nostri codd. et Sichardus, *Ne sibi... ne existimationem*. Vulgati ante Quesn., *Et ne sibi... ne existimationem*.

^h Octo sequentes voculas a Quesnello suppletas omittunt editi cum mss. collect. 12 et exemplar Si-

chardi, contemnat; societatem hæretici, quem dudum a se removit, abscidat, ^h et persequi eum quem gratiorem debuit habere desistat. Cujus innocentiam vos ita affuisse gaudeo, ut morori ejus digna consolatione vestra pietas subveniret. Circa fratrem meum, veneratorem vestrum Julianum episcopum, quantum debeat crescere vestra dignatio, apostolicæ sedis æstimate iudicio: cum in causa fidei, cui gloria vestra famulatur, vicem ipsi meam eatenus delegarim, ut ab ea quæ vobis debetur observantia non recedens, pietati me vestræ præsentare non desinat: exsequens in custodia fidei, et in ecclesiasticis disciplinis per omnia sollicitudinem ⁱ meam, et opportunis suggestionibus, quod universali Ecclesiæ prosit, insinuans: ut in ipso nec catholicis vestrum præsidium, quibus **B** volumus ^j subveniri, nec meum vobis desit obsequium. Data sexto idus Martii, Opilione viro clarissimo consule.

EPISTOLA ^k CXIII.

^l AD JULIANUM EPISCOPUM COENSEM.

De Aetio et Andrea.

SYNOPSIS. — I. *Quod ipsi multa patienti compassus sit, gratias agit, simul de Aetii dejectione expostulans.* — II. *Julianum CP. in speculis esse vult pro causa fidei. Anatolium ab imperatore esse increpatum.* — III. *De tumultu monachorum Ægyptiorum et Palæstinorum.* — IV. *De epistola sua et de actis Chalcedonensis synodi in Latinum convertendis.*

1190 LEO episcopus Romæ JULIANO episcopo Coensi.

CAP. I. — Agnovi in dilectionis tuæ litteris fraternæ **C** charitatis affectum: quod ^m de malis, quæ multa et sæva pertulimus, pio nobiscum dolore compateris. Sed utinam hæc, quæ nos perpeti Dominus aut permisit aut voluit, ad correctionem proficiant ⁿ servatorum, et ut desinant adversitates, finiantur offensæ. Quod utrumque de magna erit misericordia Dei, si et flagella removeat, et ad se suorum corda convertat. Sicut autem fraternitatem tuam ea quæ apud nos ^o desæviit contristavit hostilitas, ita me anxium facit, quod in Constantinopolitana Ecclesia, quantum tuæ indicant litteræ, hæreticorum insidiæ non quiescunt, et ^p exquisitis occasionibus, hi qui catholicæ fidei defensores fuere, vexantur. Nam dum Aetius ab officio archidiaconatus ^q per speciem provectionis amovetur, et in locum ejus Andreas, qui ob hæreticorum societatem fuerat abjectus, assumitur; dum beatæ

D chardi.

ⁱ Duo codd. collect. 12 et Vat. 544 cum omnibus vulgatis ante Quesnellum delent *meam*.

^j Al., *subvenire*.

^k Alias 86. Quæ autem antea 143 erat, nunc 141. Scripta 11 Martii an. 453.

^l Exstat in mss. collect. 12, 18 et 24, nec non in exemplari Sichardi.

^m Editi anteriores Quesnello cum mss. Vat. 1340, ac Ven. 169 collect. 12 et cum Vat. 544 et Vat. Regina 139 collect. 24 addunt *multis*; et similiter Sichardus. *Malis*, quæ multa et sæva hic indicantur, Attilæ irruptionem in Italiam respiciunt.

ⁿ Ita Grim. Al., *multorum*.

^o Sic ex eodem Grim. Al., *fuit*.

^p Antiqui vulgati et Sichardus, *quæsitis*.

^q Vide not. 1 Quesn.

memoriæ Flaviani accusatoribus honor redditur, et **A** sollicitus: cum si quid illi inesset spiritualis industriæ, ita et a quibus ordinatus sit, et cui viro successerit cogitare deberet, ut magis beatum Flavianum, quam sui honoris sequeretur auctores. Et *ideo* cum piissimi principes **ε** secundum obsecrationem meam dignati fuerint fratrem Anatolium de his quæ merito in querelam veniunt increpare, **h** jungat charitas tua diligentiam suam, ut universa scandala, adhibita plenissima correctione resecentur, et a filii nostri Aetii cesset injuriis. Nam apud catholicum episcopum, **i** etiam si erat quod quacumque de causa succensendum archidiacono videretur, propter fidei reverentiam debuit prætermitti, potius quam locum catholici nequissimus hæreticus obtineret. Cum itaque quæ sequantur agnovero, tunc manifestius quid **B** agi oporteat æstimabo. Nam interim, dolore **1192** cohibito, **j** malui indulgere patientiæ, ut locus esset veniæ.

CAP. II. — Studeat ergo dilectio tua, frater charissime, piam et necessariam curam sollicitudini apostolicæ sedis impendere, quæ tibi apud se nutrito catholicam contra Nestorianos et Eutychnianos hæreticos actionem materno jure commendat, ut divino fultus auxilio, speculari de Constantinopolitanæ urbis opportunitate non desinas; **c** ne prædictorum dogmatum impius usquam turbo consurgat. Et quia tanta est gloriosorum principum **d** fides, ut confidenter eis possis quæ sunt insinuanda suggerere, pietate ipsorum ad utilitatem Ecclesiæ universalis **1191** utaris. **e** Consulente autem dilectione tua de his in quibus putaveris ambigendum, non deerit relationibus tuis meæ responsionis instructio: **f** ut sequestrata earum actione causarum, quæ in quibusque Ecclesiis præsulorum suorum debent cognitione firmari, hanc specialem curam vice mea functus assumes, ne hæresis vel Nestoriana vel Eutychniana in aliqua parte **C** revirescat: quia in episcopo Constantinopolitano catholicus vigor non est, nec multum aut pro sacramento salutis humanæ, aut pro sua est æstimatione

CAP. III. — De Palæstinis vero monachis, qui jam pridem in tumultu dissensionis esse dicuntur, quo adhuc animo moveantur ignoro. Neque cujusquam sermone mihi patefactum est quas causas videantur antefatæ præferre discordiæ: utrum scilicet **k** Eutychnianæ perversitati tali furore famulentur, an implacabiliter doleant episcopum suum in hanc impietatem **l** potuisse traduci, quod contra ipsorum locorum sanctorum testimonia, quibus totus mundus instruitur, ab incarnationis Dominicæ veritate desciverit, et quod in aliis per indulgentiam curari placuit, in illo putent non esse veniale. Unde cupio me super his plenius edoceri, ut etiam talium correctioni congrue studeatur: quia aliud est contra fidem impie armari, **m** aliud pro fide immoderatus commoveri. Chartas etiam quas Aetius presbyter ante indicavit

k Ex epistola 109 ad eundem Julianum, quam ex codice Ratisponensi publicavimus, liquet Leonem pro Eutychnianis habuisse hos monachos qui tot turbas in Palæstina excitaverant. Satis etiam quoad cætera instructus jam ab initio cognoscitur. Quid autem supervenerit, ex quo de eorumdem monachorum mente dubitationem induxerit, pleniorumque instructionem desiderarit, ignoramus. Foris Romam fama pertulerat eos monachos qui, Juvenali ejecto, Theodosio intruso favebant, Eutychem palam anathemate condemnare, ut in ipso libello supplicii ad Pulcheriam professi fuerant. Vide tom. IV Concil. Ven. edit. collect. 1799. Hinc autem Leoni dubitatio exoriri potuit utrum hi monachi Juvenali episcopo infensi, Eutychniani vere essent, quemadmodum antea putabat; an vero essent catholici, qui nimio rectæ fidei zelo abrepti, cum Eutychnis antea factorem, licet correctum, episcopatu indignum arbitrarentur. In hac ergo re ut exactius edocereur a Juliano petere potuit.

a Sic Quesn. ex Grim. Cæteri editi et codices, con-
teruntur.

b Al., *queat*.

c Editi ante Quesn., ut prædictorum dogmatum impius numquam turbo consurgat.

d Al., *clementia*.

e Ita editi ante Quesn. melius quam apud hunc, *consulenti autem dilectioni tuæ*.

f Vulgati ante eundem Quesn., *perperam, ut sequestrata eorum actione, causæ, quæ in quibuscumque Ecclesiis præsulorum suorum debent cognitione firmari, hac speciali cura vice mea functus utaris, ne hæresis, etc.* Quesnelli emendationem ex Grimanicis nostri codd. collect. 24 confirmant, exceptis postremis vocibus, pro quibus habent æque bene, *hac speciali cura vice mea functus utaris*.

g Al., *secundum obsecrationes meas*. Hæc videntur respicere petitionem a Leone propositam epist. 104 ad Marcianum et 105 ad Pulcheriam, quos cap. 4 rogavit ut Anatolii cupiditatem pro Constantinopolitanae sedis prærogativa comprimerent.

h Hic vulgati male, *videat charitas tua diligentia sua*. Nostri quatuor codices et Sichardus, *vigeat charitas tua diligentia sua*. Grimanicis codicibus lectionem a Quesnello inductam sequimur.

i Locus hic a Quesnello restitutus ope Grimanicis codicibus. Cæteri cum editis, *etiam si erat utcumque decus sacerdotale, sacerdoti archidiacono propter fidei reverentiam debuit præmitti, potius quam, etc.*

j Exemplum Sichardi, *malim*.

k Ex epistola 109 ad eundem Julianum, quam ex codice Ratisponensi publicavimus, liquet Leonem pro Eutychnianis habuisse hos monachos qui tot turbas in Palæstina excitaverant. Satis etiam quoad cætera instructus jam ab initio cognoscitur. Quid autem supervenerit, ex quo de eorumdem monachorum mente dubitationem induxerit, pleniorumque instructionem desiderarit, ignoramus. Foris Romam fama pertulerat eos monachos qui, Juvenali ejecto, Theodosio intruso favebant, Eutychem palam anathemate condemnare, ut in ipso libello supplicii ad Pulcheriam professi fuerant. Vide tom. IV Concil. Ven. edit. collect. 1799. Hinc autem Leoni dubitatio exoriri potuit utrum hi monachi Juvenali episcopo infensi, Eutychniani vere essent, quemadmodum antea putabat; an vero essent catholici, qui nimio rectæ fidei zelo abrepti, cum Eutychnis antea factorem, licet correctum, episcopatu indignum arbitrarentur. In hac ergo re ut exactius edocereur a Juliano petere potuit.

l Ita melius apud Quesn. ex ms. Grim., quam in vulgatis aliisque codd., *posse traduci, quæ contra ipsorum, etc.*, vel in exemplari Sichardi, *non posse traduci, quæ, etc.* Sermo enim est de Juvenale, qui in pseudosynodo Ephesina Eutychni faverat, postea vero se *saniori consilio* correxerat, uti traditur epist. 109, c. 4.

m Vulgati ante Quesn., qui ex Grimanicis emendavit, cum aliis codd. et Sichardo, *aliud in errore quem-viam delinere*,

esse directas, et ^a Breviarum fidei, quod te misisse significas, necdum ad me noveris pervenisse. Unde, si ^b expeditioris occasio se præbuerit perlatoris, libenter habeo, ut si qua est, quæ utilis videatur, quam primum ad me mittatur instructio. De ^c Ægyptiis monachis quam quieti, aut cujus sint fidei, scire desidero, et de Alexandrinæ Ecclesiæ pace quid ad vos veris nuntiis perferatur; ad cujus ^d episcopum vel ordinatorum **1193** ipsius, seu clericos, qualia scripta direxerim, missis exemplaribus scire te volui. Ad clementissimum quoque principem, et ad religiosissimam Augustam quis nunc meus sermo sit ^e missus, directa exemplaria perdocebunt.

CAP. IV. — Utrum autem ^f epistola mea, quam de incarnationis Dominicæ fide incolumi adhuc sanctæ

EPISTOLA ^b CXIV.

¹ AD EPISCOPOS, QUI IN SANCTA SYNODO CHALCEDONENSIS CONGREGATI FUERUNT, DIRECTA.

I SYNOPSIS. — I. *Se consentire his quæ Chalcedone circa fidem constituta sunt.* — II. *Numquam id a se ratum esse habendum, quod adversus Nicænos canones ibidem actum est.*

^b LEO episcopus, sanctæ SYNODO apud Chalcedonem **B** habitæ.

CAP. I. — Omnem quidem fraternitatem vestram nosse non ambigo, ¹ definitionem sanctæ synodi, quæ ob confirmationem fidei in Chalcedonensi civitate celebrata est, toto corde me fuisse complexum: quia nulla **1195** sinebat ratio ut qui unitatem catholicæ fidei dolebam ab hæreticis fuisse turbatam, non exultanter in integrum rediisse gauderem. Hoc autem non solum ex ipso beatissimæ consensionis ^a effectu, sed etiam ex epistolis meis, quas post re-

^a Vide nostras observationes in not. 2 Quesnelli, ubi quid hoc Breviarium fuerit detexisse arbitramur.

^b Nostris codd. cum antiquis vulgatis, *expeditior occasio.*

^c Magna exstiterat inter Ægyptios dissensio ob ordinationem Proterii, qui in Dioscori depositi locum subrogatus fuerat. Vide Evagrium lib. II, c. 5, et Liberatum in Breviario cap. 14.

^d Hæc ad Proterium novum episcopum Alexandrinum litteræ desunt. In his Leo pleniorum et manifestiorum fidei expositionem ab eo petiisse videtur, ut colligere licet ex epistola 127, ubi sibi satisfactum fuisse testatur, nec non ex epist. 129, qua acceptis plenioribus a Proterio litteris respondet. Vide etiam epist. 134 et 131, c. 1.

^e Ita Quesn. ex ms. Griman. Cæteræ editiones et alii codd., *missa exemplaria.*

^f Indicatur epistola 55.

^g Ex hoc loco colligi posse arbitramur integra quidem Græca gesta Chalcedonensis concilii apud Romanos hoc tempore exstitisse; at propter Græcæ linguæ diversitatem, quam isti fere ignorabant, parum clara erat eorumdem gestorum apud ipsos instructio. Præcipua nimirum ejusdem concilii capita tantummodo nota erant, Latine reddita ante integrum omnium actorum versionem; quæ præcipua capita recensere in observationibus ad not. 3 Quesnelli in hanc epistolam. Cum vero quæ ex his ante scriptas istas Leonis litteras Latinitate donata fuerant, minima pars esset actorum Chalcedonensium, ut omnia hæc gesta *absolutissima interpretatione* redderentur Latine, Leo a Juliano petiit. Id autem ab eo factum non fuisse ostendimus in citatis observat. ad not. 3 Quesnelli.

^h Alias 87. Quæ autem antea 114 erat, nunc 143.

memoriæ Flaviano, ad dilectionem tuam per Basilium diaconum miseram, fraternitati tuæ tradita sit, scire desidero: quoniam suspectum habeo quod de ejus textu nullum umquam indicium reddidisti. **1194** Gestorum synodaliū, quæ omnibus diebus concilii in Chalcedonensi civitate confecta sunt, & parum clara propter linguæ diversitatem apud nos habetur instructio. Et ideo fraternitati tuæ specialiter injungo ut in unum codicem universa facias congregari, in Latinum scilicet sermonem absolutissima interpretatione translata: ut in nulla parte actionum dubitare possimus, neque ullo modo esse possit ambiguum, quod ad plenam intelligentiam te fuerit studente perductum. Data quinto idus Martii, Opilione viro clarissimo consule.

Λέων ἀρχιεπίσκοπος Ῥώμης τῇ ἐν Χαλκηδὸν ἁγία συνόδῳ.

Πᾶσαν μὲν τὴν ἀδελφότητα ὑμῶν εἶδέναι οὐκ ἀμφιβάλλω τοὺς ὄρους τῆς ἁγίας συνόδου, ἧτις διὰ τὸ βεβαιωθῆναι τὴν πίστιν ἐν τῇ Χαλκηδονίῳ πόλει γένηται, ὅλη ψυχῇ με περιπέσεισθαι· ἐπειδὴ δὲ οὐτε εἰς λόγος συνχωρεῖ, ἐν ἑγῶ, ὅστις τὴν ἑνωσιν **1196** τῆς καθολικῆς πίστεως παρὰ τῶν αἰρετικῶν τεταραγμένην ἔπασχον μὴ εἰς τὸ ὑγιὲς ἀποκαταστῆναι χαρεῖν· τούτου δὲ οὐ μόνον ἐξ αὐτοῦ ἔργου τῆς μακαρίας συναίνεσως, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τῶν ἐμῶν ἅς μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν

Scripta 21 Martii an. 453.

¹ Exstat in mss. collect. 5, 11, 12, 17, 18, 19, 21 usque ad 24, et in Sighardi codice, ac in præstantissimo Vat. 1322. Græcam præterea interpretationem ex cod. Vat. Græco 1455 erutam nunc primum proferimus.

C ² In tabula collect. 5 c. 92, hic titulus legitur: *Ad synodum Chalcedonensem, ut ea tantum valeant quæ de fide contra Eutychem decreta sunt: cætera efficienda.* In integris mss. collect. Chalcedonensis 17 ex editione Rustici, in hac inscriptionem præfixit: *Epistola sanctissimi et beatissimi atque apostolici, Dei gratia per omnia pleni Leonis papæ, omnia gesta sanctæ Chalcedonensis synodi firmans, et sola illa infringens, quæ per ambitionem Constantinopolitanorum gesta sunt contra Nicæni statuta concilii. Quæ subjecta epistola respondit ad relationem sanctæ synodi supra scriptam, quam ille antea præmiserat, nos autem dedimus epist. 98.*

³ Ex versione Græca, *Leo archiepiscopus Romæ.* In editionibus Leonis Quesnello anterioribus, et apud Sighardum primum quidem titulus sic præfertur: *Epistola ad Juvenalem et cæteros episcopos, qui in sancta synodo Chalcedonensi congregati fuerunt, directa;* at inscriptio exhibetur ut in textu. Mss. collect. 24 in priori titulo Juvenalis nomen omittunt. Alii plerique codd. solam inscriptionem exhibent.

⁴ Mss. collect. Chalcedon. Ratisp. et Vat. collect. 11, *definitiones*, sicut etiam in epistola sequenti cap. 1. *Mox sanctæ fidei* in Vat. 1322.

⁵ Hanc lectionem, de qua Quesnellus not. 2, nostri quoque codices approbant. Solum quædam editiones, forte errore typographorum, *affectu.*

⁶ Hæc particula δὲ hinc loco importunissima, ideoque delenda, aut in δὲ commutanda.

ditum meorum ad Constantinopolitanæ urbis antistitem dedi, potuissetis agnoscere, si vobis responsionem sedis apostolicæ manifestare voluisset. ^a Ne ergo per malignos interpretes dubitabile videatur utrum quæ in synodo Chalcedonensî per unanimi-
 tatem vestram de fide statuta sunt ^c approbem, hæc ad omnes fratres et coepiscopos nostros, qui prædicto concilio interfuerunt, scripta direxi, quæ gloriosissimus et clementissimus princeps, sicut ^d poposci, in notitiam vestram mittere pro catholicæ fidei amore dignabitur: ut et fraterna universitas, et omnium fidelium corda cognoscant me non solum per fratres, qui ^e vicem meam executi sunt, sed etiam per approbationem gestorum synodaliûm, propriam vobiscum ^f unisse sententiam: in sola **1197** videlicet causa fidei, quod sæpe dicendum est, propter quam generale concilium, et ex præcepto ^g Christianorum principum, et ex consensu apostolicæ sedis placuit congregari: ^h ut damnatis hæreticis, qui corrigi nolissent, nulla penitus resideret de vera Domini nostri Jesu Christi incarnatione dubitatio. Unde si quis ⁱ umquam ausus fuerit vel Nestorii tueri perfidiam, vel Eutychis ac Dioscori impium dogma defendere, a catholicorum communione reseceatur; nec habeat ejus corporis participationem, cujus abnegat veritatem, ^j fratres charissimi.

CAP. II. — De custodiendis quoque sanctorum Patrum statutis, quæ in synodo Nicæna inviolabilibus sunt fixa decretis, observantiam vestræ sanctitatis admonéo, ut jura Ecclesiarum, sicut ab illis **348**

^a In Rustici codicibus additur: *Sed quia in eisdem litteris ea quæ per occasionem synodi male sunt attentata reprehenderam, maluit prædictus antistes meam gratulationem tacere, quam suum ambitum publicare. Ne ergo, etc.* Nos quinque Rustici codices vidimus, Chig. 483, tres Vat. 1323, 4166 et 5405, ac vetustissimum Veron. 57, et in omnibus hanc additionem invenimus. Duos alios codices ejusdem Rustici Corbeiensis ac Divionensis cum eodem additamento allegat Baluzius, qui tamen fatetur, *ista verba, quamvis consequenter scripta, divisa tamen ac separata esse a textu epistolæ in antiquis exemplaribus.* Addita ergo videntur a Rustico in marginali notatione, ex qua dein irreperunt in textum. Sumpsit vero illa ex sequenti epistola 115, quam ejus collectio non præfert. In omnibus autem mss. diversarum collectionum hæc verba desunt; immo prætermittuntur etiam in Græca versione, quæ ex originali in Orientem misso derivat, nec non in antiquis-immo Vat. cod. 1322, qui licet Chalcedonensem synodum ex editione, non tamen integra, Rustici exhibeat, hanc tamen epistolam non recepit ex Rustico: affertur enim hæc in principio codicis, quod alio caractere exaratum, cum editione Rustici nihil commune habet. Vide not. **3** Quesn.

^b Hæc refert Pelag. II, in epistola 2, ad episcopos Istriæ.

^c Apud Pelagium II, epist. 2, ad episcopos Istriæ, *approbarim.*

^d Ita cum Pelagio II omnes nostri codd., excepto Vat. 1322, qui cum editis ante Quesn., *poposcit.* Confer notam ejus 4.

^e Codd. collect. 17 Chalc., tum nostri tum Baluzii, *vices meas.*

^f Sic cum ms. Grim. etiam Ratisp. et codd. Rustici. Alii, *inisse.* Pelagius hunc locum similitier legisse traditur a Quesnello nota 5. Sane Romana

διαφερόντων μοι πρὸς τὸν ¹ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον διεπεμψάμην, δύνασθε καταμαθεῖν, εἴπερ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τὴν ἀπόκρισιν φανερώσαι ² ἰβουλή-
 θην. Ἴνα τοίνυν μὴ διὰ τῶν κακοθελῶν ἐρμηνευτῶν ἀμφι-
 βολον δόξη, πότερον ³ συνῶδω τῇ ἐν Χαλκηδόνι διὰ τῆς ὁμοφωνίας ἡμῶν περὶ τῆς πίστεως τετύπωται, ταῦτα πρὸς πάντας τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν καὶ συνεπισκοπούς, οἵτινες ἐν τῇ προλεχθείσῃ συνῶδῳ γεγονόσιν, γράμματα ἐξαπέσταλκα, ἅτινα ὁ ἐπίδοξος καὶ φιλανθρωπότατος βασιλεὺς, καθὼς ἤγησα, εἰς γνώσιν ὑμετέραν πέμψαι κατὰ τὸν ἔρωτα τῆς καθολικῆς πίστεως καταξιώσει: ὡς ἂν καὶ πάντες οἱ ἀδελφοί, καὶ πάντων τῶν ἀπίστων αἰ ψυχαι μάθοιεν ἐμὲ μὴ μόνον διὰ τῶν διακόνων μου, οἵτινες ἐποποιήρησαν, ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ τῆς συναγωγῆς τῆν συνοδικῶν ὑπομνημάτων τὴν ἰδίαν μου ὑμῖν ἐνώσαι γνώ-
 μην. Ἐν μόνῃ δηλαδὴ **1198** τῆς πίστεως αἰτία (ὅπερ πολλάκις λεκτέον ἐστί) δι' ἣν τὸ γενικὸν συνῆδριον καὶ ἀπὸ προστάγματος Χριστιανῶν βασιλέων καὶ ἀπὸ συνα-
 κτώσεως τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ἤρσε συναθροισθῆναι: ὡς ἂν κατακριθέντων τῶν αἰρετικῶν, οἵτινες διαρθωθῆναι οὐκ ἠνέσχοντο, μηδεμίᾳ περιλιμπᾶνται ἀμφιβολία περὶ τῆς ἀληθοῦς τοῦ δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ σαρκώ-
 σεως. Ὅθεν εἴ τις ποτὲ τολμήσει τὴν Νεστορίου ἀπιστίαν ἀσφαλίζεσθαι, ἢ Ἐτυχοῦς ἡ Διοσκόρου τὸ ἀσεβὲς δόγμα ἐκδικεῖν, ἀπὸ τῆς τῶν καθολικῶν κοινωνίας ἀποκοπή, μὴτε ἐχέτω τοῦτου τοῦ σώματος κοινωνίαν, οὔτινος ἤρηται τὴν ἀλήθειαν, ἀλλήλοί τε μισώτατοι. Περὶ τοῦ φυ-
 λαχθῆναι ὁμοίως τῶν ἁγίων πατέρων τοῦς κανόνας, οἵτινες ἐν τῇ τῆς Νικαίων συνῶδῳ ἀτίρπτοις δόγμασι συντίθενται, τὴν παρατήρησιν τῆς ἡμετέρας ἀγασθῶναι

editio et cæteræ, quæ postea prodierunt ante Labbeum, habent *inisse*, sicut *inisse* etiam legitur in epist. 3 ejusdem Pelagii, ubi idem Leonis testimonium inseritur. At Baronius, qui primus hanc Pelagii epistolam ex codice Nicolai Fabri edidit, et Labbeus, qui veterem lectionem revocavit, sic expresserunt hunc locum, ut in eodem codice Fabri postea Colbertino 4064, Baluzio teste, scribitur *vobiscum munisse*; cui lectioni affinis est illa ipsius epistolæ Leonis expressa in Vat. 1322, *vobis communisse*; ubi postrema syllaba cum vocis *vobiscum* perperam mutatam in *com* peperit *communisse*; quo errore emendato, ut par est, detegitur vera laudatorum codicum lectio *vobiscum unisse*, quam etiam Græca interpretatio confirmat.

^g Cod. Ratisp. cum Pelagio II, *Christianissimorum.*

^h Editi ante Quesn., *deleto ut, habebant damnatis hæreticis, qui si corrigi voluissent.* Emendationem Quesnelli ex ms. Grimanico nostri codd. collect. Chalcedon., Ratisp. et Vat. 1322, ac alius Vat. collect. 11 approbant. Vindebon. collect. 5 pariter suffragatur; solum enim ante verbum *corrigi* addit *sic.*

ⁱ Cod. Ratisp., *usquam.* Paulo post *seceretur* pro *reseceatur* in mss. collect. Chalcedon. tum nostris tum Baluzii.

^j In antiquioribus vulgatis Leonis, sicut et in mss. collect. 24 deerant voces *fratres charissimi*, quas alii codices et editi præferunt, sicut etiam interpretatio Græca.

^k Lege ant, τῶν Κωνσταντινουπόλεως, αὐτ, τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

^l Leg, ἰβουλῆθ.

^m Locus inutilis et corruptus, quem sic redintegres: Ἀπερ ἐν τῇ συνῶδῳ τῇ ἐν Χαλκηδόνι διὰ τῆς ὁμοφωνίας ἡμῶν, περὶ τῆς πίστεως τετύπωται, ἐπικυρῶ, ταῦτα, etc.

Patribus divinitus ^a imperatris sunt ordinata, permaneat. Nihil alienum ^b improbus ambitus concupiscat, nec per alterius imminutionem suum aliquis quærat augmentum. Quantumlibet enim ^c extortis assentionibus sese instruat vanitatis elatio, et appetitus suos conciliorum æstimet nomine reborandos, infirmum atque irritum erit quidquid a prædictorum Patrum canonibus ^d discreparit. Quorum regulis ^e apostolica **1199** sedes quam reverenter utatur, scriptorum meorum, quibus Constantinopolitani antistitis conatus repuli, poterit sanctitas vestra lectione cognoscere, ^f et me auxiliante Domino catholicæ fidei et paternarum ^g constitutionum esse custodem. Data duodecimo kalendas Aprilis, Opilione viro clarissimo console:

ὑπομνησῶ, ὅπως τὰ δίκαια τῶν ἐκκλησιῶν καθὼς παρ' ἐκείνων τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ πατέρων θεοῦ ἐμπνευσθέντων τετύπεται διαμείνουν· μηδὲν δὲ ἢ ἀκαθάρτου ἀμειψίμων ἐπιθυμῶσι, μήτε δι' ἐλαττώσεως ἑτέρου αὐξήσιν τενα ¹ ἑαυτῶ περιποιήσαι θελήσει. Ἐφ' ὅσον γὰρ δήποτε ἀποσπασθεῖσων συναίνεσων ἑαυτὴν ² τῇ τῆς μεταϊότητος ὑπεροφίᾳ ὠχύρωσε. καὶ τὰς ἰδίας ἐγχειρήσεις τῶ τῶν συνεδρίων ὀνόματι ὀλεται βεβαιωτέρας, ἀνίσχυρον, καὶ ἀβέβαιον ἔσται πᾶν ὅτιοῦν ἀπάδει τῶν κανόνων τῶν προλεχθέντων· ³ ὁ ἀποστολικὸς θρόνος σεπτῶς **1200** κέχρηται ταῖς ἡμῶν γραφαῖς, δι' ὧν τῶ κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπῳ, τὰς ἐπιχειρήσεις παρωσάμην, δυνήσεται ἢ ὑμετέρα ἀγισσύνη διὰ τῆς ἀναγνώσεως μαθεῖν, ἐμὲ βοηθεῖα τοῦ Θεοῦ ὑμῶν καὶ τῆς πατρικῆς πίστεως καὶ καθολικῶν κανόνων εἶναι φύλακα.

EPÍSTOLA ^b CXV.

¹ AD MARCIANUM AUGUSTUM

¹ SYNOPSIS. — I. De pace Ecclesiæ reddita, compressis hæreticorum reliquiis, et Anatolio increpato gratias agit. — II. De monachis a Marciano cohibitis, et approbatione Chalcedonenis synodi per se ad episcopos missa.

² LEO episcopus MARCIANO Augusto.

B Τῶ ἰδοξοτάτῳ καὶ φιλανθρωποτάτῳ υἱῷ Μαρκανῶ Ἀγούστῳ Δίων ἀρχιεπίσκοπος Ῥώμης.

CAP. I. — Multa mihi in omnibus clementiæ vestræ ¹ litteris causa ^m gaudendi est, dum ex magna divinæ providentiæ misericordia ⁿ præstitum humanis rebus experior, quod ecclesiasticam pacem, quæ non nisi unitate prædicationis evangelicæ custoditur, piissimo studio juvare dignamini: ut fidei vestræ gloria non solum utilitate reipublicæ, **1201** sed etiam religionis profectibus augeatur, ^o gloriosissime Augusto. Unde ineffabiliter Deo gratias ago, ^p qui eo tempore quo oboritura hæreticorum scandala præsciebat, vos in imperii fastigio collocavit; in quibus ad totius mundi salutem, et ^q regia potentia, et sacerdotalis

Πολλὴ μοι αἰτία χάριτος γίνεται ἐν πᾶσι τοῖς γράμμασι τῆς σῆς ἡμερότητος· καὶ γὰρ ἐκ μεγίστης φιλανθρωπίας τῆς θείας προνοίας τοῖς πράγμασι ⁴ ἐν τοῖς ἀθροῦσι παρεσχημένον εὐρίσκω, ὅτι περὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ εἰρήνῃ, ⁵ καὶ ἐνώσει κατὰ τὸ ἐναγγελικὸν κήρυγμα φυλάττεσθαι εὐσεβεῖ σπουδῇ βοηθεῖν καταξιοῖς, ὡς ἂν τῆς ὑμετέρας πίστεως ἢ δόξα μὴ μόνον **1202** ἐπὶ τῇ τῶν δημοσίων διοικήσει, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς πράξεσιν ⁶ αὐξήθειαι, ἰδοξοτάτε καὶ φιλανθρωπότατε υἱέ, αὐτοκράτορ Ἀγούστε. Ὅθεν ἀφράστους τῶ Θεῷ χάριτας ὁμολογῶ, ὅστις ἐν τούτῳ τῶ καιρῷ, ἐν ᾧ τῶν αἰρετικῶν τὰ σκάνδαλα ἐγείρεσθαι προ-

^a Idem vulgati Leonis cum Vindebon. collect. 5 et mss. collect. 11 ac 24, inspirata sunt, ordinata permanent. Lectionem Conciliorum a Quesnello receptam ex ms. Grimánico et codd. Chalcedon. atque Facundo, etiam Ratisp. et Græca versio exhibent.

^b Apud Facundum, improbe concupiscat.

^c Vat. 1322, extortis assentionibus sic instruat, quam lectionem vulgati Leonis Quesnello antiquiores secuti cum mss. collect. 11 et 24, solum pro sic habent sese. Mox ut appetitus legitur in Ratisp. Sed in aliis epistolis consensus extortus traditur, ac præsertim epist. 105, c. 2: *Ei quorundam consensum suum præbuisse dicitur extorta subscriptio*. Quesnellus in margine: Isid. Merc., *extortis assensionibus*.

^d M. s. Vat. 1322 et 5971, discreparet.

^e Epist. 106.

^f Ratisp. et codd. collect., Chalcedon. concinente Græca versione, transposita conjunctione et, sic præferunt: *me, auxiliante Deo nostro, et catholicæ fidei*. Similiter editiones Leonis ante Quesn., quæ solum retinent Domino.

^g Ita Quesn. ex Grim. Barb. et Vict. ac Facundo; et similiter editiones Concil., quibus suffragantur omne nostri codd. et Græca versio, in qua canones appellantur, et adjectiva sic transferuntur, *paternæ fidei et catholicorum canonum*. Cæteræ editiones Leonis, *paternarum traditionum*.

^h Añas 89. Quæ autem antea 115 erat, nunc 145. Scripta 21 Martij an. 453.

ⁱ Exstat in mss. collect. Hisp., Isid. 11, 19, 18, 19 et 21 usque ad 24 ac in exemplari Sighardi. Græcam interpretationem erimus ex ms. Vat. Græco 1155.

^j In collect. Hisp. hic titulus legitur: *Ubi gratias agit quod per Chalcedonense concilium pax Ecclesiæ*

C *catholicæ reddita sit.*

^k Ex. Græca versione: *Gloriosissimo et clementissimo filio Marciano Augusto Leo archiepiscopus Romæ.*

^l Nempe epist. 110.

^m Ita codd. Grim. et Ratisp. Vindebon. Hisp., gaudens, mendose. Hinc prodiit emendatio quæ in aliis codd. et editis ante Quesn. invenitur, *gaudii*.

ⁿ Vulgati Leonis ante Quesn. per errorem, nullo nostro codice suffragante, præstitutum. Mox pro experior in Vat. Hisp., Isid. aliisque inde profectis, *existat*.

^o Alias in antiquis editionibus, *gloriosissime imperator*. Ex Græca autem versione sic: *Gloriosissime et clementissime fili, et imperator Auguste*. Cod. Ratisp. hæc omnia omittit.

^p Ms. Vindeb. Hisp., quod eo.

^q Vide not. 1 Quesn., et in eam observationem nostram.

^r Leg. et Lat., *ἑαυτῶ τις*.

^s Hoc mendum evidens. Corrige, ἢ τὰς μεταϊότητος ὑπεροφίαι.

^t Quam implexus corruptusque sit hic locus nemo non videt: sic restituere pos-sis: *Ἄν ὑπαγγέσων ὡς σεπτῶς ὁ ἀποστολικὸς θρόνος κέχρηται, τῶν ἐμῶν γραφῶν, δι' ὧν τοῦ κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπου τὰς ἐπιχειρήσεις παρωσάμην, δυνήσεται, etc.; τῶν paulo post pro ἐμὲ lege καὶ ἐμὲ.*

^u Melius hinc abesset pronomen *σὶ*.

^v Locus corruptus, cui sic mederi possis: *ἢ εἰς ἄλλως εἰ μὴ τῇ ἐνώσει τοῦ ἐναγγελικοῦ κηρύγματος φυλάττεσθαι, etc.*

^w Primitis curis cum ms. Vat. Græc. 1455 scriptus *αὐξήθειαι*. Prætulimus vero lectionem aliorum codicis Vat. Octob. 29, quam posterius accepimus

vigeret industria. Nam cum vestro præcipue opere sit effectum ut per synodale concilium damnatis impii dogmatis defensoribus, omnes vires sacrilegus error amitteret, ad ejusdem devotionis pertinet palmam, si malum quod in suis ducibus est oppressum etiam in quibuscumque reliquiis deleatur. Quod facilius clementia vestra arbitratore implendum, si per universas Ecclesias definitiones sanctæ synodi Chalcedonensis apostolicæ sedi placuisse doceantur. De quo quidem ratio non fuit ambigendi, cum ei fidei omnium subscribentium consensus accesserit, quæ a me secundum formam apostolicæ doctrinæ ac paternæ traditionis emissa est; et per fratrem meum Lucianum episcopum talia et ad gloriam vestram, et ad Constantinopolitanum episcopum scripta direxerim, quæ evidenter ostenderent me ea quæ de fide catholica in prædicta synodo definita fuerant approbare. Sed quia in eisdem litteris ea quæ per occasionem synodi male sunt attentata, reprehenderam, maluit prædictus antistes meam gratulationem tacere, quam suum ambitum publicare. Mihi autem multum fiducia, Deo per vos operante, collatum est, quod probasse vos observantium meam de custodia canonum paternorum, pietatis vestræ affatibus indicastis. Et merito geminatur gaudium meum, cum vobis religiosissime placere cognosco, ut et fides Nicæna suam teneat firmitatem, et privilegia Ecclesiarum illibata permaneant.

CAP. II. — Quamvis autem de præclaro fidei vestræ opere nihil vestra pietas indicarit, mihi tamen per veneratorem una mecum specialiter vestrum, fratrem meum Julianum episcopum innotuisse significo, quam pio dignati fueritis responso imperitorum monachorum animos et cohibere pariter et docere: ut, si illos non penitus deseruit divina

εγνώσκων, ὑμᾶς ἐν τῇ βασιλείᾳ καθίδρυσεν, ἐν ᾗ εἰς σωτηρίαν τοῦ παντὸς κόσμου, καὶ ἡ βασιλικὴ δύναμις, καὶ ἡ ἱερατικὴ ἀνάθῃ σπουδῇ. Καὶ γὰρ ὅποτε ἐξαιρέτων ὑμῶν ἔργω γέγονται, ὥστε συνόδου κατακεκρυμμένων τῶν ἐκδικούντων τὸ δυσσεβὲς δόγμα πάσας τὰς δυνάμεις ἡ ἱερόσυλος πλάνη ἀπολέσει. εἰς νίκην τῆς αὐτῆς ἀνήκε διαθήσεως, εἰ τὸ κακὸν, ὅπερ ἐν τοῖς ἰδίοις ἡγεμόσιν ὑρίσκεται, καὶ παρ' οἷσις διποτε ἑτέροις ἐξαλειφθεῖ· ὅπερ εὐχερέστερον ἢ σὴ γαληνότης ὑπολαμβάνει· πλῆρου, εἰ ἀνὰ πάσας τὰς ἐκκλησίας τοὺς τύπους τῆς ἁγίας συνόδου τῆς ἐν Χαλκηδόνι τῷ ἀποστολικῷ θρόνῳ ἀρίσται διδασχθεῖ· περὶ οὐ οὐδὲ ὑπόνοια ἐγένετο ἀμφιβολίας, ὅποτε τῇ πίστει ταύτῃ πάντων ὑπογραψάντων ἢ συνέσις προτίθεται, ἥτις παρ' ἐμοῦ κατὰ τὸν τύπον τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς πατρικῆς παραδόσεως ἐξεπέμφθη, καὶ διὰ τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ Λουκιανοῦ τοῦ ἐπισκόπου τοιαῦτα καὶ πρὸς τὴν σὴν ἐνδοξότητα, καὶ πρὸς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἐξαπέσταλται γράμματα, δι' ὧν ἐναργέστατα δεικνύται ἐμὲ τῶν περὶ τῆς καθολικῆς πίστεως ἐν τῇ προλεχθείσῃ συνόδῳ τυπωθέντων ἔχουσαι. Ἄλλ' ἐπέπειρ 1204 ἐν τοῖς αὐτοῖς γράμμασι τὰ διὰ τὴν τῆς συνόδου ἀφορμὴν κακῶς ἐπιχειρηθέντα διαβεβλήκει, μᾶλλον ἠθέλησεν ὁ προλεχθεὶς ἐπίσκοπος τὴν ἐμὴν εὐχαριστίαν σιωπῆσαι. ἤπερ τὴν ἐμὴν ἀμβιτίονα δημοσιεύσαι· ἐμοὶ δὲ πολλὴ παρρησία, τοῦ Θεοῦ δι' ὑμῶν παρέχοντος, συνεισηνέχθη, ὅτι περ ἀποδείχασθαι ὑμᾶς τὴν ἐμὴν ἀσφάλειαν, ἣν τοῖς πατρικοῖς κανόσι φυλάττω, τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας τοῖς γράμμασι ἐμνήσατε. Καὶ δικαίως διπλασιάζεται μοι ἡ χαρὰ, ὅποτε ὑμῖν, ὧ ἐνδοξότατε βασιλεῦ, ἀρίσκειν γνώσκω, ὡς ἂν καὶ ἐν Νικαίᾳ πίστις τὴν ἰδίαν κατάσχοι πίστιν, καὶ τὰ προνόμια τῶν ἐκκλησιῶν ἀσάλευτα διαμείνουν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα διὰ περὶ τοῦ λαμπροῦ ἔργου τῆς ὑμετέρας πίστεως οὐδὲν μοι ἢ σὴ εὐσεβεία ἐμνήσεν, ὅμως ἐμοὶ διὰ τοῦ σέβοντος ὑμᾶς ἰδικῶς μετ'

* Vulgati antiqui cum Sichardo, arbitretur.
 b Vindebon. Hisp. cum ms. Vat. collect. 24, subscribendum, male. Hic error in Vat. Hisp. originis Gallicanæ emendatus fuit minus recte subscribendo, quæ lectio ab Isidoro et in aliis codd. exinde proficiscentibus suscepta, in editiones Quesuello anteriores transiit. Veram lectionem suppeditarunt codd. Grim. et noster Ratisp., quibus Græca versio concinit. Dein in vulgatis antiquis, quæ ad me, perperam; nam de fide a Leone emissa in epistola 28, ad Flavianum, et omnium episcoporum subscriptionibus recepta sermo est. Emendationem Quesnellii ex Grim. inductam confirmant nostri codices Vindebon. Hisp., Ratisp. et Vat. collect. 24, nec non interpretatio Græca. Vide not. 2 Quesn.
 c Ratisp. omittit talia, et pro episcopum cum Vindebon. Hisp. habet, antiistitem. De Luciano autem vide not. 5 Quesn.
 d Epist. 104 et 106.
 e Vat. Hisp. et Isid., Et quia.
 f Ita omnes nostri codd. et editiones. Solus Quesnellus, indicatis. Confer annot. 5 (Col. 1019, n. 2) in epist. 110. Post pauca ex versione Græca, cum vobis, gloriosissime imperator, placere cognosco.
 g Licet in Marciani epistola 110, cui nunc Leo respondet, nulla sit expressa Nicænæ fidei mentio, non tamen hinc suspicandum est cum nonnullis aliquid in ea epistola desiderari. Ad Nicænam enim fidem referuntur illa ejusdem epist. 110, quibus imperator se sollicitum præbuit pro confirmatione catholica

fidei contra Eutychianos in Chalcedonensi concilio definitæ, quæ eadem ac Nicæna fides (exactius pro necessitate temporis contra novam hæresim declarata) communi locutione dicebatur. Vide ipsam definitionem Chalcedonensem actione 5. Forte etiam S. pontifex his verbis respicit Marciani litteras ad monachos Palæstinos, quas a Juliano Coensi transmissas una cum imperatoris epistola accepit; in ipsis enim Nicæna fides a Patribus Chalcedonensibus confirmata et explicata traditur. Confer tom. IV Concil. Venetæ editionis pag. 1803.
 h Voces una mecum Quesnellus omisit; restituiamus ex nostris mss. ac præsertim ex Vindebon. Hisp. et Græca versione, quibus accedit Ratisp., præferens mecum.
 i Particulam et ex Ratisp. et Græca versione adjecimus. Indicantur autem imperiales litteræ contra tumultuantes Palæstinæ monachos editæ, quæ gestis Chalcedonensibus subjiciuntur tom. IV, pag. 1798.
 k Al., προδίσεως.
 l Aut postεύρισκεται deest aliquid, puta καταβλήθην vel quid simile, aut longe aliter quam nos, interpretes legit.
 m Forte, πληρωθησόμενον.
 n Leg., συναίσεις.
 o Leg., προστίθεται.
 p Leg., διεβεβλήκειν.
 q Leg., ἱαντοῦ.
 r Forte, τὴν ἰσχὺν

misératio, sentiant se et didicisse quod credant, et agnovisse quod timeant. Quia vero omnibus modis obediendum est pietatis vestræ religiosissimæ voluntati, constitutionibus synodalibus, quæ mihi de confirmatione fidei catholicæ, et de hæreticorum **1205** damnatione placuerunt, libens adjeci sententiam meam; quæ ut ad notitiam omnium sacerdotum Ecclesiarumque perveniat, vestræ clementiæ præcepto ordinare dignabitur. Affuturam credo et spero gratiam Dei, quæ tam sanctam tanti principis curam plenissimum desiderii sui fructum faciat obtinere, ut omnibus dissidentiendi occasionibus amputatis, apostolicæ ubique doctrinæ pax regnet et veritas. Fratri autem meo Juliano episcopo noverit vestra clementia hoc me proprie delegasse, ut quidquid illic ad custodiam fidei pertinere probaverit, meo nomine vestræ fiducialiter suggerat pietati: quoniam certus sum vos ad hæc omnia emendanda vel defendenda, Deo auxiliante, sufficere. Data duodecimo kalendas Aprilis, Opilione viro clarissimo consule.

στεως ἀνίκην δοκιμάσαι, ἐμῷ ὀνόματι τῇ ὑμετέρᾳ ἐπίσταμαι εἰς πάντων τούτων διόρθωσιν καὶ ἐκδίκησιν,

EPISTOLA CXXVI.

AD PULCHERIAM AUGUSTAM.

SYNOPSIS. — I. Pro vigore fidei et sanctionibus contra rebelles monachos editis gratias agit. — II. Se ad Chalcedonenses episcopos litteras dedisse consensus sui testes.

LEO episcopus PULCHERIE Augustæ.

CAP. I. — Quamvis nullas nunc litteras tuæ pietatis acceperim, scribente tamen gloriosissimo principe, non aliter dignatione ipsius sum gavisus, quam si mihi etiam tuæ serenitatis redderentur alloquia. Unde consuetudinem debiti me officii oportuit custodiri, qua me significarem clementiæ vestræ salute gaudere, et incessabilibus a Deo precibus postulare ut vos, et Romanæ reipublicæ, et catholicæ Ecclesiæ in omni prosperitate conservet. De vigore autem fidei vestræ, qua indesinenter Domino sacrificium laudis offertis, quantas Deo gratias agam, enarrare non va-

* Sic Ratisp. et inss. collect. 11 et 21. Alias, miserordia. Codd. Vat. Hisp. et Isid., miseratio, sciunt se et didicisse.

b Idem codd. Vat. Hisp. et Isid. alique inde profecti cum editis ante Quesn., Pietati vestræ et religiosissimæ voluntati. Vindobon. Hisp., Grim. et Ratisp., cum Græca versione, ut in textu.

c Vide not. 4 Quesn.

d Ratisp. ms. Vefet episcopo.

e Codd. Grim. et Thuan. a Quesn. laudati, et unus noster cbl. 21 emundanda. Mox Ratisp. omittit Deo auxiliante.

f Alias 90. Quæ autem ante 116 erat, nunc 116. Scripta 21 Martii an. 453.

g Hanc epistolam relegimus cum ms. Ratisp. collect. 19 et cum Veneto S. Marci collect. 12, in quibus collectionibus tantum eam reperire licuit.

h Vulgati cum mss. collect. 12, consuetudinem debiti mei officii oportuit me custodire, per quam significarem clementiæ vestræ, absolute me gaudere. Locus egregie restitutus ex optimo codice Ratisponensi.

i Ita idem Ratisp. Al., quo.

ἐμοῦ τοῦ ἐμοῦ καὶ συνεπισκόπου καὶ φίλου Ἰουλιανῷ δεδηλωσθαι σημαίνω. ὡς εὐσεβεῖ κατηξίωσατο ἀπο κρίσει τῶν ἀπειρῶν μοναχῶν τὰς ψυχὰς καὶ εὐαχρῆ ὁμοῦ, καὶ διδάξει, ὥστε μὴ πάντα αὐτοῦς ἢ θεῖα φιλανθρωπία καταλιμπνῆν, αἰσθάνεσθαι, καὶ δεδιέχθαι αὐτοῦς ὅπερ πιστεύουσι, καὶ εἶδεναι ὅπερ εὐλαβείσθαι ὀφείλουσιν. Ἐπειδὴ δὲ παντὶ σθένει πειθεσθαι δεῖ τῇ τῆς σῆς εὐσεβείας εὐλαβεί προαιρέσει. τρεῖς τύποι τῆς συνόδου, οἵτινες μοι περὶ τῆς βεβαιώσεως τῆς κηλικῆς πίστεως, καὶ περὶ τῆς **1206** τῶν αἱρετικῶν κατακρίσεως ἤρεσαν, εἰδὼς τὴν ἐμαυτοῦ πρόθεσιν γνώμη, ἥτις ὡς ἂν εἰς γῶσιν πάντων τῶν ἐρέων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἔδοξεν, τῆς σῆς ἡμερότητος πρόθεσι τυπῶσαι καταξίωσαι. Χάρη Θεοῦ ἔσσεσθαι ἐπιζῶ καὶ πιστεύω, ἥτις τὴν οὐτως ὀσίαν τοῦ τοσοῦτου βασιλέως φροντίδα τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας τοῦ καρποῦ παρασκευάσει ἐπιτυχεῖν πρὸς τὸ πάσης διχονοίας ἀποτμηθεῖσας, τῆς ἀποστολικῆς πανταχοῦ διδασκαλίας, εἰρήνη, καὶ ἀλήθεια κρατήσῃ. Τῷ ἀδελφῷ τῷ ἐμῷ Ἰουλιανῷ τῷ ἐπισκόπῳ γνωσκέτω με ἢ σὺ γαλανότης τοῦτο ἰδικῶς προαιταχέιναι, ἵνα εἰ τι θεποτοῦν αὐτῷ εἰς παραφυλακὴν τῆς πνεύσεως θαρρῶν ὑποβάλλῃ, ἐπειδὴ ὁμολογουμένως τοῦ Θεοῦ ἐπιτρέποντος, ἡμᾶς ἐπαρκεῖν.

leo; quoniam principibus temporis nostri non solum potentiam regiam, sed etiam sacerdotalem cognoscimus inesse doctrinam. Indicant enim fratre meo Juliano episcopo, pervenerunt ad nos in exemplaribus præceptionum vestrarum saluberrimæ sanctiones, quibus insanam imperitiam monachorum dignati estis parcendo plectere, et docendo punire; ut, si eos ad pœnitentiam miseratio divina converterit, multis lacrymis, et a nefandis cædibus, et ab hæreticorum blasphemis diluantur.

CAP. II. — Quod vero piissimus imperator ad omnes episcopos, qui Chalcedonensi synodo interfuere, voluit me scripta dirigere, quibus ea quæ illic de fidei regula sunt definita firmarem libenter implevi, ne fallax cujusquam simulatio sententiam meam haberi vellet incertam, cum per Constantinopolitanum episcopum, cui lætitiam meam largiter indicavi, in omnium potuerit notitiam pervenire, quod scripseram,

1 Marcianus scilicet et Pulcheria in litteris adversus Palæstinos monachos datis, quæ leguntur tom. IV Concil. edit. Ven. pag. 1798 et 1819, catholicam eandem optime vindicant. Exemplaria autem earumdem litterarum, quæ hic appellantur, si in commodiorem Leonis intelligentiam Latine reddita erant, eam forte præferebant versionem, quam Epiphanius Scholasticus Codici encyclo præmisit, ut indicatur tom. V Concil. pag. 33.

k Epist. 114.

l Epist. 106.

m Leg., κατηξίωσατε.

n Leg., εἰ μὴ.

o προστάθεια.

p Leg., πρόσταξις.

q Leg., παρίστασαι.

r Hæc quidem, ut puto, ab interprete, sed male omnino. Vertere debuerat hoc aut simili modo: ὥστε, πάσης διχονοίας ἀποτμηθεῖσας, τῆς ἀποστολικῆς πανταχοῦ διδασκαλίας εἰρήνην καὶ ἀλήθειαν κρατήσῃ.

s Leg., ὑποβάλλοι, ὑποβάλλω.

t Leg., ἐπαρκεῖν.

nisi maluisset meum gaudium tacere, quam repulsam sui ambitus, publicare. Fratri et coepiscopo meo Juliano, cui sollicitudinem meam in causa fidei delegavi, rogo ut eam fiduciam præbere dignemini, quæ pietati vestræ possit quæ universali Ecclesiæ sint profutura, suggerere. Data duodecimo kalendas Aprilis, Opillione viro clarissimo consule.

EPISTOLA ^a CXVII.

^b AD JULIANUM EPISCOPUM COENSEM.

SYNOPSIS. — I. *Se ut imperatori satisfaceret et occasionem hæreticis auferret, ad episcopos Chalcedonenses de consensu suo litteras dedisse.* — II. *De monachis edicto Marciani repressis, et archimandritis Pulcheriæ responsione increpatis.* — III. *De Eudocia et Leone monita ex secreto imperatoris mandato.* — IV. *Aetii dejectionem patienter habendam esse, ne aliarum Ecclesiarum regimini se immiscens mensuram propriam videretur excedere.* — V. *Anatolium ab Illyricianis subscriptionem in sui ambitus patrocinium elicere voluisse. De epistola ad Chalcedonenses episcopos scripta.*

1208 LEO JULIANO episcopo.

CAP. I. — Quam vigilanter, quamque devote pro catholica fide fraternitas tua excubet, litterarum tuarum textus ostendit, quibus ^c instruentibus cultura mea sollicitudo relevatur; accedente religiosi imperatoris religiosissima pietate, quam evidenter apparet ad universalis Ecclesiæ firmamentum a Domino præparatam; ut dum sancto studio pro fide agunt Christiani principes, fidenter pro eorum regno supplicent Domini sacerdotes.

^d Quod ergo necessarium credidit clementissimus imperator, libenter implevi, ut ad omnes fratres, qui Chalcedonensi synodo interfuerunt, scripta dirigerem, quibus placuisse mihi, quæ a sanctis fratribus nostris de regula fidei confirmata sunt, demonstrarem: propter eos scilicet, qui ad occasionem velandæ perfidiæ suæ, infirma vel dubia videri volunt statuta concilii, quæ nulla sunt consensus mei sententia roborata; cum tamen post reversionem fratrum, quos vice mea miseram, ad Constantinopolitanum episcopum epistolas dederim: ut, si eas publicare voluisset, abunde ex ipsis potuisset agnosci quanto gaudio ea quæ ^e de fide synodus sanxerat approbarem. Sed quia in eisdem continebatur quale responsum accepisset ambitio, ignorari

Alias 88. Quæ autem antea 117 erat, nunc 136. Scripta 21 Martii an. 453.

^b Hanc epistolam a Quesnello ex ms. Grim. editam, cum Ratisponensi contulimus.

^c Sic codex Ratisp. Quesnellus ex Grimanico, *interuentibus.*

^d Hæc uncinis incusa referuntur in epist. Pelagii papæ II ad Eliam, c. 6.

^e Quesnellus cum Grimanico, *de fide sanxerant.* Ratisponensis cod. supplementum et emendationem suggestit.

^f Litteræ Pulcheriæ responsio vocantur, quippe quæ libello supplicii monachorum reddita fuerunt. Vide not. 4 Quesn. Vide annot. 4 (Col. 1056, n. 1) in epistolarum præcedentem.

^g Ms. Ratisp., *omnem excellentiam.*

^h Ita hoc nomen in Ratisponensi melius scribitur, sicut et in aliis nostris codicibus in titulo epistolæ 123, cujus scribendæ stimulus ex hoc loco cognoscitur. Scrinio est de Eudocia Theodosii junioris uxore,

voluit quod de fraternis constitutionibus sentiebam, ne simul cognosceretur quod pro inviolabili Nicænorum canonum auctoritate rescriperam. Unde studeat dilectio tua piissimum principem crebris suggestionibus commonere, ut adjunctis affatibus suis ad singularum provinciarum sacerdotes deferri apostolicæ sedis scripta præcipiat: ne ulterius quisquam veritatis inimicus de silentio meo se excusare præsumat.

CAP. II. — De edicto autem Christianissimi imperatoris, quo imperita quorundam monachorum insaniam quid mereretur ostendit, et ^f de responsione piissimæ Augustæ, qua monasteriorum præsules increpavit, multum me gaudere significo; non ignorans hunc ipsis fervorem fidei divina inspiratione conferri, ut ^g omnibus excellentiam ipsorum non solum regii culminis, sed etiam sacerdotalis esse appareat sanctitatis, apud quos ut fraternitati tuæ familiarior esset fiducia, et nunc et antea postulavi, confidens de eorum benevolentia, quod necessariis suggestionibus **1209** non difficulter dignabuntur annuere.

CAP. III. — Et quia secretius mihi clementissimus imperator per filium nostrum Paulum mandare dignatus est, de admonenda filia nostra clementissima Augusta ^h Eudocia; feci quod volui, ut ⁱ litteris meis quam fructuosum ipsi foret, si catholicæ fidei faveret, agnosceret, et ut clementissimi ^j principis filii sui litteris super hoc admoneretur, obtinui; non ambigens ipsam quoque pio studio elaboraturam ut auctores seditionum propositum suæ professionis agnoscant, et si non intelligunt docentium prædicationem, saltem vindicantium timeant potestatem. Quem itaque profectum hæc nostra cura obtineat, protinus litteris dilectionis tuæ opto cognoscere, et utrum tandem rebellis imperitia conquiescat; quæ si de nostra putat ambigendum esse doctrina, saltem beatæ memoriæ Athanasii, Theophili et Cyrilli Alexandriæ sacerdotum scripta non renuat; cum quibus ita fidei nostræ forma concordat, ut in nullo a nobis discrepet, qui se illis consentire profitetur.

CAP. IV. — Filio postro Aetio presbytero in suo mœrore compatimur; et cum in locum officii ejus is fuerit ascitus, qui reprobatione dignus fuerat judicatus, non est dubium hanc commutationem ad ca-

quæ in Palæstina degens, monachis tumultuantibus aliquamdiu favit. Quesnellus *Eudoxia*, sicut et in inscriptione epistolæ 123 *Eudoxiæ* ex Grimanico edidit; perperam. Eudoxia enim Valentiniani III uxor hujus Eudociæ ex Theodosio filia fuit. Quesnellus in postilla marginali: *Nota ex hoc unico monumento, unde Eudoxia (lege, Eudocia) in melius mutata, catholicæ fidei favere cœperit.* Inmo ex hoc loco colligitur eam Eutychnianis favisse, ita ut hæc de causa imperator ipsam a Leone admonendam duxerit. Eumvero solum respicit anno 456 post auditam Valentiniani necem et Eudoxiæ filia captivitatem, uti ex Vita S. Euthymii in Analectis Græcis a PP. Benedictinis edita discimus.

ⁱ Hæc ad Eudociam Leonis litteræ desiderantur; neque enim credendæ sunt epistola 123, quæ multo post, id est die 15 Junii, scripta fuit.

^j Valentinianum intelligit, cui Eudoxia Eudociæ filia nupserat.

tholicorum injuriam pertinere. Sed patienter interim A ista toleranda sunt, ne mensuram ^a moderationis solitæ videamur excedere; cum possit pro tempore satis esse prædicto, quod clementissimorum principum favore munitur, quibus eum proxime ^b litteris meis ita commendavi, ut apud religiosissimas mentes gratiam ipsius augendam esse non dubitem.

CAP. V. — Illud etiam nosse te volumus, Anatolium episcopum post coercionem nostram in suæ præsumptionis adeo temeritate persistere, ut Illyricanos episcopos, ut sibi subscriberent, conveniret; quod nobis episcopus qui a Thessalonicensi ^c ordinationis nuntius missus est intimavit. ^d Cui ideo scribere nolimus, quamvis ipse hoc peteres debere fieri, quia eum corrigi nolle perspeximus. 1210 Duas a pari ad synodum epistolas feci: unam cui B exemplaria epistolæ meæ ad Anatolium episcopum datæ subdi feci, alteram, quæ exemplaria subdita non haberet; tuo permittens arbitrio, ut quam dandam esse clementissimo principi duxeris, hanc tradas, altera apud te retenta. Data duodecimo kalendas Aprilis, Opilione viro clarissimo consule.

EPISTOLA • CXVIII.

† AD RUMDEM JULIANUM COENSEM EPISCOPUM.

SYNOPSIS. — I. *Nihil se pro causa fidei et Ecclesie omisisse.* — II. *Prædicandi munus solorum sacerdotum, non monachorum esse; contra parricidas Alexandrinos imperatoris zelum accendendum esse.*

LEO episcopus JULIANO Coensi episcopo.

CAP. I. — Litteras dilectionis tuæ, quas per filium C meum virum illustrem ^e Esychium direxisti, eo tempore accepi, quo recentioribus epistolis tuis ^h iterata jam occasione responderam. Unde quia etiam in his alloquiis tuis eadem de impiisimis hæreticis justo dolore conquestus es, congruum fuit, quia scribendi opportunitas exstitit, non tacere. In causa itaque fidei, quidquid pro nostro officio ⁱ agi potuit ac potest, juvante Domino, et sollicito et libenter exsequimur: ut Evangelio Christi irreprehensibiliter serviamus, ne per desidiam nostram ulla pars Ecclesiæ catholicæ neglecta videatur. Propter quod, sicut omnibus notum est, non destiti laborare, ut manifestata atque defensa incarnationis Dominicæ veritate, omnis fraternitas, quid ubique secundum doctrinam apostolicam, et tenendum et docendum esset, agnosceret, accedente gloriosissimorum principum studio D divinitus inspirato, ut in civitate Chalcedonensi sy-

^a Ita Ratisp. ms. Quesnellus ex Grim. perperam, *solidationis.*

^b Epist. 111 et 112.

^c Euxithæi Thessalonicensis episcopi in Anastasii locum subrogati, ad quem Leo dedit epist. 150, ordinatio et ordinationis tempus ex hoc loco dignoscitur.

^d Ad Anatolium hæc referuntur.

^e Alias 91. Quæ autem antea 118 erat, nunc 149. Scripta 2 Aprilis an. 453.

^f Invenitur in mss. collect. 12, 18 et 24, ac in exemplari Sichardiano.

^g Editi ante Quesn., *Isichium*; Sichardus, *Isicium.*

^h Epist. 113 et 117.

ⁱ Alias, oportuit ex mss. collect. 24. Sichardus, oportuit ac possumus.

nodo 1211 congregata, hæretica damnaretur impietas, ne vel quisquam sectator Nestorii, vel ullus discipulus Eutychie liberum possit cum catholicis habere consortium: cum quod ad sancti concilii auctoritatem pertinet, nulla usquam remanserit discordia. Si qui autem sua obduratione cæcati, ita in reprobi sensus amentiam transierunt, ut malint fœdere quam sanari, ad imperialem pertinet potestatem ut perturbatores i ecclesiasticæ pacis et reipublicæ, quæ Christianis principibus merito gloriatur, inimici, sollicitius comprimantur.

CAP. II. — Ut autem imperialis est, ut diximus, potestatis, tumultus publicos ac seditiones sacrilegas severius coercere, ita auctoritatis est sacerdotalis, monachis prædicandi aliquam contra fidem licentiam non præbere, et omni virtute resistere, ne ea quæ ad sacerdotes pertinent, sibi audeant vindicare. Unde miramur fratrem ^k Thalassium episcopum, quod Georgio nescio cui, qui præsumendo illicita, et propositum monachi et nomen amisit, scribendi vel prædicandi aliquam permiserit facultatem. Ad quem episcopum, si dilectioni tuæ visum fuerit, ex hac parte competentia scripta ^l mittemus. Agat itaque fraternitas tua opportunis suggestionibus, ut clementissimus princeps quæ Domino sunt placitura præcipiat, et incentores cruentarum seditionum jubeat competentius coerceri, ut nec ^m illi impuniti sint, quorum manus scelera perpetrarunt, nec illi qui talium utuntur insania. Si autem inquisitio judiciaria et confessio reorum ad eas personas pervenit, quarum vel consilio vel impulsu mala tanta commissa sunt, nullius favoris eis sunt præstanda solatia. Quantum enim meliora de ipsis sunt credita, tanto sunt amplius detestandi, quorum nunc impietas, quæ per hypocrisim fuerat velata, detegitur. Et ideo agat Christianissimus et piissimus imperator, quod paci ecclesiasticæ intelligit profuturum. Quem superna inspiratione ita instruendum esse confido, ut et disciplina inquietos ⁿ revocari, et a sanguine eorum jubeat abstinere: quamvis nihil ultionum non mereantur subire, qui ausi sunt et divinis et humanis constitutionibus 1212 repugnare. ^o Data quarto nonas Aprilis, Opilione viro clarissimo consule.

EPISTOLA • CXIX.

† AD MAXIMUM ANTIOCHENUM EPISCOPUM.

Per Marianum presbyterum et Olympium diaconum. SYNOPSIS. — I. *Fidem inter duo extrema mediam esse.*

¹ Ita Quesnellus. Alias, *Ecclesiæ pacis et reipublicæ.*

^k Hic Thalassius videtur esse ille episcopus Cæsareæ Cappadociæ, qui etsi inter pseudoephesinæ synodi capita exstitit, tamen facti pœnitens in Chalcedonensi receptus fuit.

^l Ita probe Quesnellus. Antea perperam, *mittamus.*

^m Vox illi a Quesnello prætermittitur, ex nostris codicibus restituitur.

ⁿ Editiones Quesnello anteriores male, *revocare.*

^o Hæc nota chronica a Quesnello addita ex ms. Grimano collect. 18, in mss. aliarum collectionum desideratur.

^p Alias 92. Quæ autem antea 119 erat, nunc 150.

Scripta 11 Junii an. 453.

^q Exstat in mss. collect. 3, 8, 12, 18, 19, 23, et im

— II. *Maximam in Orientalibus Ecclesiis pro fidei A puritate vigilare debere.* — III. *Ecclesiarum privilegia inconcussa esse oportere.* — IV. *Anatolii conatus Nicæni canonibus adversos, irritos fore.* — V. *Si quid legati in synodo approbarint præter fidei causam, esse rescindendum.* — VI. *Nemini præter episcopos prædicandi manus esse concedendum.*

• LEO MAXIMO Antiocheno.

CAP. I. — Quantum dilectioni tuæ placeat communis fidei sacratissima unitas, et pacis ecclesiasticæ tranquilla concordia, litterarum tuarum textus ostendit, quas ad me filii nostri ^b Marianus presbyter et Olympius diaconus detulerunt, eo nobis gratiores quod ^c per ipsas alloquia alterna miscemus, et magis magisque ^d innotescit gratia Dei, qua sit ut per totum mundum de manifesto catholicæ veritatis lumine gaudeatur. Quamvis, quod multum dolemus, quidam ^B adhuc (sicut sermo indicat nuntiorum) tenebras suas diligant, et cum ubique diei splendor exortus sit, etiam nunc cæcitatibus suæ defectentur obscuro, et perdita fide, solo ac vacuo nomine **1213** remanserint Christiani; non habentes intelligentiam qua errorem ab errore discernant, et blasphemiam Nestorii ab Eutythis impietate distinguant. Nec enim ideo excusabilis videri aliqua eorum falsitas potest, quia ipsi sibi sunt in sua perversitate contrarii. Nam ^e licet Nestorium Eutythis discipuli detestentur, et Eutythen anathematizent Nestorii sectatores, catholicorum tamen iudicio pars utraque damnatur, et ambæ simul hæreses a corpore Ecclesiæ reseccantur, quia neutra falsitas nobiscum potest habere concordiam. Nec interest quo sacrilegio ab incarnationis ^C Dominicæ veritate discordent, cum id quod pravisime sentiunt, ^f nec auctoritas Evangelii, nec ratio suscipiat sacramenti.

CAP. II. — Et ideo, frater charissime, oportet dilectionem tuam toto corde ^g perspicere, cujus Ecclesiæ gubernaculis te Dominus voluerit præsidere,

Vat. 544, inter epistolas, quæ collectioni 21 subjiciuntur, ac tandem in exemplari primæ editionis sermonum S. Leonis.

• In vulgatis post Canisium et ante Quesnellum : *Leo catholice Ecclesiæ episcopus Maximo charissimo fratri episcopo Antiocheno.* Hanc inscriptionem nulli nostri codices præferunt. Vide not. 1 Quesn.

^b Ms. Ratisp., *Martianus.*

^c Idem Ratisp. et Vallicell. collect. 8, ac exemplum primæ editionis, *per ipsos.* Mox duo postremi libri, *etiquia.*

^d Ita cum editis Conciliorum. Vulgati Leonis, *innotesceret.* Cod. Ratisp., *ut magis magisque innotesceret.* Post pauca, *de manifesto* in editis ante Quesnellum, et in primæ editionis exemplo.

^e Ita omnes nostri codd. Barb. et Vat. collect. 3, quatuor collect. 8, et Ratisp. collect. 19, cum prima editione; et sane melius quam in vulgatis, *cum Nestorium.*

^f Prima editio, *nec auctoritas Evangelii habeat, nec ratio sacramenti.* Dein, *suscipiat pro recipiat* ex Ratisp. cod. prætulimus.

^g Duo codices cum prima editione, *præseire.*

^h Ms. Barb. collect. 3, *ministerio.* Mox ante vocem *Romana* Ratisp. et prima editio repetunt *in.*

et ejus meminisse doctrinæ, quam præcipuus apostolorum omnium beatissimus Petrus, per totum quidem mundum uniformi prædicatione, sed speciall ^a magisterio in Antiochena et Romana urbe fundavit: ut illum in suæ glorificationis domicilio præminentem ea intelligas repossere, instituta quæ tradidit, sicut ab ipsa quam confessus est veritate suscepit. Neque ullo modo sinas ⁱ in Orientalibus Ecclesiis, maximeque in his quas Antiochenæ sedi sacratissimorum Patrum Nicæni canones deputaverunt, ab improbis hæreticis Evangelio resultari, et vel Nestorii vel Eutythis a quoquam dogma defendi. Quoniam, sicut dixi, catholicæ fidei petra, cujus cognomen beatus apostolus Petrus sumpsit a Domino, nullum recipit ^j ab utraque impietate vestigium; sed evidenter atque perspicue et Nestorium anathematizat, qui Verbi carnisque naturam in beatæ Virginis ^k conceptione sejungens, unumque **1214** Christum in duos dividens, aliam Deitatis, et aliam humanitatis voluit esse personam; cum omnino unus idemque sit, qui et secundum sempiternam Deitatem de Patre est natus sine tempore, et secundum veram carnem de matre est natus in tempore; et Eutythen similiter execratur, qui in Domino Jesu Christo veritatem humanæ carnis evacuans, ipsum Verbum in carnem ^l asserit transformatum, ut nasci, nutrir, proficere, pati, mori, atque sepeliri, et die tertio suscitari, solius fuerit Deitatis, quæ servilis formæ non veritatem susceperit, sed figuram.

CAP. III. — Summa itaque vigilantia cautum te esse convenit, ne quid sibi hæretica pravitas audeat vindicare: cum te deceat his sacerdotali auctoritate resistere, nosque sæpius de profectu Ecclesiarum tuis relationibus quid agatur instruere. Dignum est enim te apostolicæ sedis in hac sollicitudine esse consortem ^m et ad agendi fiduciam privilegia tertiæ sedis agnoscere, ⁿ quæ in nullo cujusquam ambitione mi-

ⁱ Eadem prima editio, in *Orientalibus Ecclesiis.* Late hæc sumi, non autem stricte, de solis scilicet Ecclesiis Antiocheno episcopo subditis, recte probat Quesnellus not. 2; cum qua confer nostras observationes eidem subjiciendas.

^j Cod. Vallicell. et prima editio, *ad utramque impietatem.*

^k Vulgati mendosissime, *conjunctione.* Quesnelli emendationem ex Grim. et uno Barb. nostri quoque codd. Vat. collect. 3, tres collect. 8, Ratisp. collect. 19 et exemplum primæ editionis confirmant. De *conceptione* activa, qua Virgo concepit Dei Filium, hunc locum intelligendum recte Quesnellus monuit not. 3. Paulo post additionem vocum *secundum veram carnem* ab eodem Quesnello inductam iidem nostri codices, et prima editio approbant.

^l Ratisp. et Vat. collect. 8 cum prima editione, *asseruit.*

^m Editi ante Quesn., *et ad augendam fiduciam.* Duo codd. collect. 8, et *ad agendi fiduciam.* Mox Quesnellus *privilegia tertia* induxit, pro *privilegia tertiæ sedis.* Veterem lectionem ex omnibus nostris codicibus et prima editione restitimus.

ⁿ Ita cum Quesn. Ratisp. et codd. collect. 3. Editi, *ut in nullo cujusquam ambitione minuantur.* Primæ editionis exemplar : *Quæ (scilicet sedes) in nullo cu-*

mentur: quia tanta apud me est Nicænorum canonum reverentia, ut ea quæ sunt a sanctis Patribus constituta, nec permiserim, nec patiar aliqua novitate violari. Etsi enim diversa nonnumquam sunt merita præsulum, jura tamen permanent sedium; quibus etsi possint æmuli perturbacionem aliquam fortassis inferre, non tamen possunt minuere dignitatem. Unde cum aliquid pro Antiochenæ Ecclesiæ privilegiis dilectio tua agendum esse credideris, propriis literis studeat explicare, ut nos consultationi tuæ absolute et congrue respondere possimus.

CAP. IV. — Nunc autem ad omnia ^d generaliter pronuntiare sufficiat, quod si quid a quoquam contra Nicænorum canonicum statuta in quacumque synodo, vel tentatum est, **1215** vel ad tempus videtur ex-

jusquam ambitione inventur excessisse. Id ipsum legitur in cod. Vat. 3845 collect. 8, qui solum omittit excessisse.

^a Idem Vat. cum prima editioe, nec permisceri patiar, nec aliqua novitate violari.

^b Prima editio, Ecclesiarum.

^c Eadem editio, propriis studeat nuntiis explicari. Hoc loco probabilius respici cessionem trium Palæstinarum in Antiochenæ sedis præjudicium, ostendemus in observationibus ad diss. 9 Quesnellii.

^d Cod. Ratisp. addit. me, et post pauca pro extortum tres codd. Vat., Vallicell. et Ratisp., extortum.

^e Editi ante Quesn., Subrependi.

^f Prima editio, difficile est cupiditatis improborum non aliquid supra mensuram moliri atque appetere. Ratisp., supra mensuram suam.

^g Idem Ratisp. et Hinemarus, opusc. 4. c. 23, de Ephesina synodo. Hunc locum Blondello perperam contra omnium præstantissimorum eodum fidem in suspicionem vocatum Quesnellus optime vindicat not. 4.

^h Ita ex omnibus codd. collect. 8 et Ratisp. et prima editioe. Alias; sufficere. Notatio vero quam Quesnellus in secunda editioe huic testimonio subjecit prætermittenda non est. ⁱ Observandum, inquit, ad hæc eadem verba Leonem de solo Palæstinæ principatu verba facere., deque eo solo tunc temporis obtinendo cogitasse Juvenalem, si Leonis verbis quam merentur fidem adhibeamus. Neque tamen inde callidissima censenda, ut censetur a R. P. Lupo, Joannis Antiocheni collegatumque ejus suspicio, qua in contestatione sua prima e Chalcedone adversus Cyrillum cæterosque synodi Ephesinæ Patres emissa suggillant Juvenalem vel utriusque Phœnicie et Arabiæ prævincias sibi subijcere molientem: Nos vero olim quidem, inquit, dum quædam præsumpta sint a reverendissimo quondam Jerosolymitanorum Juvenali, quievimus, dum certe quæ debeamus bellare pro regulis videremus. Tunc quædam festinationes et phantasias ejus hujusmodi contra utramque Phœniciam et Arabiam minime ignoramus. Hæc sunt verba contestationis illius, non ex versione quæ actis Ephesinæ synodi inserta, sed quæ in monumentis Ephesinis a Christiano Lupo publicatis et a Baluzio recusis. Quibus inspectis, luce meridiana clarius est diversam esse hanc Juvenalis molitionem a Joanne objectam, ab illa qua eidem Leo noster exprobrat. Nondum enim soluta erat synodus Ephesina, cum contestatio Orientalium emissa est, et tamen de re jam pridem præsumpta a Juvenale disserit, ut vocolæ istæ olim et tunc indicant; Leo vero noster de re Ephesini concilii tempore attentata verba facit. ^o Hactenus ille. Num vero Leo hoc loco id solum voluerit indicare, quo Juvenalis per hocce tempus erat contentus (solum autem Palæstinæ principatum sibi attribui in Chalcedonensi consenserat), an vero affirmare volue-

rit eundem etiam in Ephesino concilio soli Palæstinæ inhasse, et non etiam Arabiæ atque Phœnicie, affirmari nequit. Has quidem provinciis non appetisse solum, sed et possedisse tempore concilii Chalcedonensis, palam fit ex actione ejusdem synodi, quam ex vetustissimo ms. Vat. 1322 a Baluzio editam, sed non satis observatam, recedemus et vindicabimus in observationibus ad diss. 9 Quesnellii. In legatorum enim sententia, quæ in memorata actione describitur, Juvenalis eas provinciis restituisse indicatur illis verbis: *Phœnicem primam vel secundam simulque Arabiam, quas (Antiochena sedes) nuper amiserat, revocari ad jus pristinum, sancta synodo consentiente decrevimus.* Mox, per commendatitia scripta in cod. Vallicell. et prima editioe.

ⁱ Prima editio, mihi quoque, quæ prædicti cupiditas ausa sit. Conciniunt codd. Vat. et Vallicell. collect. 8, qui solum omittunt quæ, forte ob concursum que in voce præcedenti quoque. Ratisp. cum editis antiquioribus, mihi quid prædicta cupiditas ausa sit. Quesnellii lectionem aliis nostris codicibus et ab Hinemaro confirmatam immutare nolimus. Cum hæc Cyrillus Leoni indicavit Ephesinæ synodi tempore, id est anno 431, archidiaconatu Romanæ Ecclesiæ idem Leo potiebatur Cælestino pontifice. Num vero hæc ad Leonem eadem epistola sit, quam in Romanæ Ecclesiæ scrinio authenticam se reperisse post pauca noster Auctor subiicit, an vero quæ in Romano scrinio inventa traditur, alia intelligenda sit ejusdem Cyrilli epistola ad Cælestinum, definiri nequit. Novum non est in gravissimis causis literas ad plures Romam missas fuisse, uti Theodoretus in re sua non solum ad Leonem papam, sed etiam ad Romanæ Ecclesiæ archidiaconum scripsit. Particula vero nam; quæ præcedentium rationem reddit, de eisdem literis ad Leonem scriptis, et in Romano scrinio inventis sermonem esse significare videtur. Cur autem literæ ad Leonem tum archidiaconum in Romano archivio reponerentur, illud in causa fuisse Constantium probabiliter censet tom. I Epist. Rom. pontif., pag. 1323, num. 15, quia Leoni scriptæ fuerant, ut per ipsum Cælestino pontifici communicarentur; ac idcirco quasi ad Cælestinum scriptæ in eodem archivio collocatæ fuerunt. Cum verbis formulæ ad nos, decretorum nostrorum, et aliæ similes, nonnumquam pro dignitate apostolica prædecessoribus et successoribus communi ita sumptæ inveniantur, ut indicent vel epistolas ad prædecessores missas, vel prædecessorum decreta; ut vidimus in admonitione ad epist. 1, num. 25, hinc quoque prohenomen *mihi* de epistola ad Cælestinum directa fortassis accipiendum quispiam suspicabitur. Quantum porro S. Cyrillus, licet Juvenalis amicus, ejus ambitum reprobraverit, constat ex ipsius epistola 48, ex qua solius œconomie causa ei apertius non restituisse cognoscitur.

esset; indicavit; et sollicita prece multum a poposcit, ut nulla illicitis conatibus præberetur assensio. Nam cujus epistolæ ad nos exemplaria direxisti sanctæ memoriæ Cyrilli, eam in nostro scrinio requisitam, nos authenticam noveris reperisse. Hoc tamen proprium definitionis thæe est, ut quantumlibet amplior numerus Sacerdotum aliquid per quorundam subreptionem **1217** decernat, quod illis trecentorum decem et octo Patrum constitutionibus invenitur aduersum, id iustitiæ consideratione casetur: quoniam uniuersæ pacis tranquillitas non aliter poterit custodiri; nisi sua canonicis reuerentia intemerata seruetur.

CAP. V. — Si quid sane ab his fratribus quos ad sanctam synodum vice mea misi, præter id quod ad causam fideli pertinebat gestum esse perhibetur, nullius erit penitus firmitatis: quia ad hoc tantum ab apostolica sunt sede directi, ut excisis hæresibus, catholicæ essent fidei defensores. Quidquid enim præter speciales causas synodalium conciliorum ad examen episcopale defertur, potest aliquam dijudicandi habere rationem, si nihil de eo est a sanctis Patribus apud Nicæam desinitum. Nam quod ab illorum regulis et constitutione discordat, apostolicæ sedis nunquam poterit obtinere consensum. Quanta vero hoc diligentia custodiatur a nobis, exemplaribus ejus epistolæ, quam ad Constantinopolitanum episcopum, refrenantes ipsius cupiditatem; direximus, instrueris: quam in omnibus fratribus et consecratorum nostrorum facies notitiam pervenire, ut noverint pacem ecclesiasticam per concordiam Deo placitam debere seruari.

CAP. VI. — Illud quoque dilectionem tuam convenit præcavere, ut præter eos qui sunt Domini sacerdo-

tes, nullus sibi docendi et prædicandi jus audeat vindicare, sive ille monachus, sive sit laicus, qui alicujus scientiæ nomine gloriatur. Quia etsi optandum est ut omnes Ecclesiæ filii quæ recta et sana sunt sapiant, non tamen permittendum est ut quisquam extra sacerdotalem ordinem constitutus gradum sibi prædicatoris assumat, cum in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conveniat, ut in uno Christi corpore et excellentiora membra suum officium **1218** impleant, et inferiora superioribus non resulent. Data in idis Junii, Optillione viro clarissimo consule.

EPISTOLA I CXX.

AD THEODORITUM EPISCOPUM CYRI.

De fidei perseverantia.

SYNOPSIS. — I. Hæreses non sine Ecclesiæ utilitate ortas irretractabili iudicio comprimunt. — II. Christi esse victoriam, quam de hærelis Ecclesia reportat. — III. Dioscori perverbia etiam aduersus Leonem sciærentis. — IV. Scribentibus de rebus fidei sua verba esse libranda. — V. Theodoritum ab omni hæreseos macula mundum esse demonstratum ab invincibili veritate. — VI. Vigilandum esse etiam post victoriam. Neminem sive monachum, sive laicum, præter sacerdotes, prædicandi munus arrogare sibi debere.

Dilectissimo fratri THEODORITO episcopo LEO episcopus.

CAP. I. — Reueantibus ad nos fratribus, et cõsacerdotibus nostris, quos ad sanctum concilium sedes beati Petri direxit, agnovimus dilectionem tuam, sæperno adiutorio, nobiscum tam Nestorianæ Impletatis **1219** quam Eutyichianæ vesaniæ, exstitisse victriem. Unde gloriamur in Domino, cum propheta eamētes: *Adjutorium nostrum in nomine Domini, quæ fecit caelum et terram* (Ps. cxxiii, 8): qui nullum nos in nostris fratribus detrimentum sustinere permisit, sed quæ nostro prius ministerio desinierat, universis

Veron, 55, qui hujus epistolæ postremum caput exhibet. Quesnellus in textu, *iv idus*; in margine vero: *Alias, iii idus.*

Alias 93. Quæ autem antea 120 erat, nunc 152. Scripta 11 Junii an. 453.

Exstat in mss. collect. 11, 12, 18 et 21, usque ad 24, ac in exemplari Sichardij. Quesnellus laudat etiam codices Thuan. et Trecoptithæorum, qui sunt collectionis 5. Sed hæc epistola in his codicibus additamentum est ad hanc collectionem nequaquam pertinens, uti monuimus occasione alterius additamenti annot. 4 (Col. 923, n^a) in epist. 85. Illius epistolæ exempla olim valde rara et non satis vulgata fuisse ex eo cognoscimus quod ejusdem non meminerunt Facundus Hermianensis et alii qui in causa trium Capitulorum Theodoritum vindicant, cum tamen hæc præter cætera documenta Theodorito perhonorifica fuisset. Hinc etiam in vetustioribus collectionibus non invenitur. Porro duo peculiariter in hac epistola observamus. Primum stylus secundæ ac tertiæ capituli aliquantulum obscurior, ab usitato Leonis stylo non nihil discrepat, ut conferenti patebit. Secundum in fine epistolæ formula *et alia manu* earum literarum propria, quæ diversum characterem in clausula exhibent, in nulla alia Leonis epistola reperitur. Quid ex his colligere liceat alii judicent.

Mss. codd. Thuan. et Trecoptith. a Quesnello laudati: *Nostrum prius ministerium desinierat, universæ fraternitatis irretractabilis firmavit assensus.* Quesnellus hic postillam afflxit: *Irretractabili concilii œcumenici assensus firmantur etiam primæ sedis iudicia, quibus*

^a Prima editio, *prospexit, ne illa.*

^b Quesnellus cum quibusdam nostris codd., *defensionis.* Melior visa est lectio anteriorum editionum, quam ex mss. Ratisp. et Vallicell. ac ex Hinemaro revocavimus. Paulo post, *per quorundam subscriptionem discernat,* in mss. collect. 8 et prima editione.

^c Ms. Ratisp., *perhibetur.* Hæc indicant assensum quo legati apostolicæ sedis cessionem trium Palæstinarum Juvenali Hierosolymitano factam in Antiochenæ sedis præiudicium probantur.

^d Exemplum primæ editionis, *sii.*

^e Epist. 106.

^f Hoc idem tangitur epistola antecedenti c. 2, et epistola sequenti c. 6. Confer not. 5 Quesnelli.

^g Hujus decreti occasio colligitur ex epistola sequenti c. 6, ob Theodoriti scilicet querelas, quas legati et concilio Chalcedonensi revertentes pontifici significarunt, de quibusdam monachis Orientalibus, qui prædicationis officium sibi arrogabant. Forte indicatur Barsumas abbas cum suis asseclis, qui quantum Eutyichi faveret, non tam ex pseudosynodo Ephesina liquet, quam ex actione quarta Chalcedonensi, ubi totam Syriam commovisse traditur. Quatenus vero monachi a laicis hic distinguantur, vide not. 6 Quesn.

^h Cod. Vallicell. collect. 8 et prima editio, *extra sacerdotum ordinem;* et mox idem codex cum Vat. ejusdem collect. 8, *prædicationis assumat.*

ⁱ Ita cum editis ante Quesn. nostri codd. Barb. et Vat. collect. 3, Vat. et Vallicell. collect. 8, Ratisp. collect. 19, exemplar primæ editionis, et antiquissimus

fraternitatis irtractabili firmavit assensu : ut vere a se prodisse ostenderet, quod prius a prima omnium sede formatum, totius Christiani orbis iudicium recepisset : ut in hoc quoque capiti membra concordent. In quo amplior nobis accrescit gaudendi materia, dum tanto magis se perculit inimicus, quanto contra Christi ministros sævius insurrexit. Nam ne aliarum sedium ad eam quam cæteris omnium Dominus statuit præsidere, consensus assentatio videretur, 1220 aut alia quælibet subreperere posset adversa suspicio ; f inventi prius sunt qui de iudiciis nostris ambigerent. Et dum nonnulli e a dissensionis

incitati auctore ad contradictionum bella prosiiliunt, ad majus bonum, h malo ejus, auctore totius bonitatis dispensante, perventum est. Dulcius siquidem munera gratiæ divini proveniunt, quoties non sine magnis sudoribus acquiruntur ; et minus bonum videri solet pax continuata per otium, quam reddita i per labores. Ipsa quoque veritas et clarius renitescit, et fortius retinetur, dum quæ fides prius docuerat, hæc postea examinatio confirmavit. Multum denique sacerdotalis officii meritum splendescit, ubi sic summorum servatur auctoritas, k ut in nullo inferiorum putetur imminuta i libertas. 1221 Et ad

similia alibi sæpe in postillis inculcat. Sed non eum sensum Leonis verba præferunt, ut iudicia Romanæ sedis, quasi per se non satis firma, concilii œcumenici assensu et confirmatione indigeant. Verbum enim firmavit non afficit ipsa primæ sedis iudicia, sed ad ea refertur quæ ejusdem sedis iudicio prius fuerant definita, ita ut irtractabilis sit concilii assensus, cum ea confirmat quæ prius ab apostolica sede definita fuerunt. Cæterum alibi jam vidimus Leonem satis firmam et irtractabilem per sese agnovisse suam definitionem editam in epist. 28, ad Flavianum, quæ hic indicatur, ita ut nullam concilii necessitatem agnovit, nec in concilio de fide voluerit quæstionem moveri, ac si dubia et anceps esset doctrina quam in eadem epistola definierat. Vide epist. 82, 90 et 93, c. 2, et epist. 94. Quod si sub Theodoro concilium petiit, illud non ob incertitudinem doctrinæ jam definitæ, quam retractari notebat, sed ob removenda scandala et ob pacem facilius conciliandam postulasse, fuse ostendemus in observationibus ad diss. 8 Quesnelli. Econtra vero cum ipsi Patres Chalcedonenses, ac dein Marcianus imperator Chalcedonensis definitionis confirmationem a pontifice petierunt, ne dubium haberetur quod in concilio fuerat definitum (vide inter cæteras epist. 98 et 110) concilii iudicia ut irtractabilia sint, primæ sedis confirmatione indigere professi sunt. Post nonnulla ostendit in Vat. collect. 24 et apud Sichardum.

a Mss. quatuor Thuan., a prima omnium fide et sede ; cui lectioni affinis est cod. Barb. 57, a prima omnium fideliter sede. Mox pro formatum duo codd. Vat., alter collect. 11, alter collect. 21, firmatum. Cecropius episcopus, cum definitionem a Patribus Chalcedonensibus iudices quærent, ea opus non esse insinuans act. 2, pag. 1267 ait : Emergerunt quæ ad Eutychem pertinebant ; et super iis forma data est a sanctissimo archiepiscopo Romanæ urbis, et sequimur eum, et epistolæ (25, ad Flavianum) omnes subscriptimus. Nec solus Cecropius ita sensit, sed universum etiam concilium ; subditur enim : Reverendissimi episcopi clamaverunt : Ista omnes dicimus ; sufficiunt quæ exposita sunt : alteram expositionem non licet fieri.

b In relatione concilii Chalcedon. ad Leonem, seu epist. 98, cap. 1, quibus quidem sicut caput membris præerat.

c Alias, amplius . . . et tanto magis. Cod. Vat. collect. 24 et Sichardus, amplior nobis in hac re fit gaudendi materia, dum tanto magis, etc.

d Ms. Vat. collect. 11, etiam in Christi ministros. Mss. collect. 24 item habent, in Christi ministros.

e Tres codd. Vat. collect. 11 et 21, instituit.

f Illyriciani scilicet et Palæstini, dum legeretur epist. 28, ad Flavianum, actione 2, dubitationem tribus in locis protulerunt, quam statim Aetius et Theodoritus excludere nisi sunt. Vide tom. IV Concil. Ven. editionis pag. 1258. Illyriciani vero, quibus adhuc non nihil ambigentibus ac inducias petentibus quinque dies concessi fuerunt, didicere quæ ob diversitatem linguæ in Leonis epistolam non recte intellexe-

runt ; et similiter Palæstini, uti traditur actione 4, pag. 1382 et 1395.

g Editi ante Quesn., dissensionum incitati auctore, ad contradictionis bella prosiiliunt. Mss. codd. tres Quesnelli et totidem nostri ac Surii editio coacti pro incitati. Apud Sichardum, ad dissensiones incitati ab auctore contradictionis, ad insana bella prosiiliunt.

h Sic correximus ex mss. codd. Vat. collect. 21 et aliis quatuor a Quesnello allegatis nota 1, inter quos est Grimanicus ; quæ lectio præferenda fuit vulgata ab eodem Quesnello retentæ, malum ejus : neque enim impersonale perventum est passivæ significationis hoc nominativum patitur. Recipi posset malum ejus, si legeretur proventum est ; sed nulli codices huic emendationi suffragantur. Sichardus, malum ejus . . . proventum (forte, proventum) convertitur.

i Editi ante Quesn. cum ms. Vat. collect. 24, post laborem.

j Codd. collect. 21, docuerit. Dein erat in editis cum mss. collect. 24, confirmaret. Potior visa est lectio mss. collect. 21, quibus concinit etiam cod. Vat. collect. 11, in quo est confirmaverit.

k In Vulgatis et in solo cod. Grim. Quesnellus reperit septem voces sequentes, ut in nullo inferiorum putetur imminuta libertas. Nos præterea invenimus in mss. collect. 12 et 24, ac in exemplari Sichardi. Considerant vero in cæteris nostris codd. collect. 11 et 21, sicut etiam in septem a Quesnello memoratis not. 2. In uno Thuan., in Cantabrig. et Trecopith., sic per saltum sequitur, ut ad majorem Dei gloriam. Nostra exemplaria collect. 11, pro summorum habent summopere ; septem laudati codices Quesnelli summopere, vel summoperum ; ex quo omnes ex eodem fonte prodire noscuntur.

l Indicatur libertas examinis a Patribus Chalcedonensibus utiliter adhibita, ut nonnullis episcopis, qui de Leonis definitione ambigebant, difficultates suas in concilio proponentibus, per tractatum ac discussionem catholici dogmatis satisfacerent, eosdemque catholicum sensum, quem minus intelligebant, edocerent, atque confirmarent in fide. Ita fit, ut ipsa veritas et clarius renitescat, et fortius retineatur, dum quæ fides prius docuit per pontifices, hæc postea examinatio confirmavit ; et ad majorem Dei gloriam proficiat finis examinis, quando ad hoc se accipit exerendi (alii, exercendi) fiducia, ut vincatur adversitas, eorum nimirum qui definitis sese opponebant. Cum vero hunc finem tantum ejusmodi libertas, et examen spectent, ut quæ defluerunt summi pontifices, episcopi confirmet, et oppugnantes edoceant, ac ab errore removeant, facile intelligitur quatenus sic summorum servetur auctoritas, ut in nullo inferiorum putetur imminuta libertas. Falluntur nimirum qui ex his verbis colligunt Leonem putasse episcopis in Chalcedonensi concilio liberum et licitum fuisse suam definitionem in epistola 28 ad Flavianum expositam ita examini subicere, ut possent ab ea dissentire, et iudicium ei contrarium pronuntiare. Ad eam definitionem et epistolam referuntur illa quæ fides prius docuerat, et illæ

majorem Dei gloriam proficit finis examinis, quando ad hoc se accipit exerendi fiducia, ut vincatur adversitas: ne quod per se probatur reprobum, silentii præjudicio videatur oppressum.

CAP. II. — Exsulta igitur, charissime frater, ^a et in unico Dei Filio victor exsulta. Vicit per nos ille pro se, cujus carnis veritas negabatur. Vicit per nos et pro nobis ille, cui vicimus. ^b Secunda est post adventum Domini hæc orbi festivitas. Redditiæ sæculo est, prædone prostrato, incarnationis divinæ mysterium: quod humani generis inimicus, quia rebus ipsis auferre non poterat, calumniis obscurabat. Quinimmo ab incredulorum corde perierat immortale mysterium, quia nihil prodest tanta salutis incredulis, ipsa Veritate suis dicente discipulis: *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, 1222 salvus erit; qui autem non crediderit, condemnabitur* (Marc. xvi, 16). ^c Solis justitiæ jubar, densis per Orientem Nestorii et Eutychnis nebulis impeditum, pure ab Occidente respicendit, ^d ubi culmen summum in apostolis et doctoribus principaliter collocavit. Quamvis nec illic umquam defuisse credendus sit, quo confessores sibi egregios reservavit, ita ut dum denuo conaretur hostis antiquus, ^e per secundi Pharaonis impœnitens cor, fidei Abrahæ semen et filius repromissionis extinguere, Deo miserante, languescens nisi sibi

pariter paulo ante præmissa: *Quæ (Deus) nostro prius ministerio defuisset. Num ab iis quæ fides docuit, quæ Deus defuisset, per quodcumque examen recedere cuiquam licet? Quid quod concilii Chalcedonensis tempore agebatur non solum de definitione primæ et apostolicæ sedis, quam Leo etiam ab initio ita tenendam credidit, ut hæreticos declaravit qui aliter saperent, cujusque proinde subscriptionem uti omnino debitam requisivit, verum etiam de definitione episcoporum subscriptionibus ab universa Ecclesia recepta, uti traditur epist. 88, c. 1 et 3, ac epist. 91. Qui etiam in liberiori nonnullorum systemate definitioni ejusmodi contrarium sentire, aut contrariam sententiam ferre licium opinetur? Leonem quidem non ita sensitisse testes sunt ejusdem epistolæ 90 et 93, cap. 2, ubi fidem jam in ea epistola definitam, in concilio retractari ac in disputationem adduci, ac si anceps esset atque dubia, omnino interdixit. Sicut concilium cogi, ita et tractatum in eo haberi consensit, ut qui decepti fuerant, ad unitatem parisi ac fidei compressa omni dissensione revocarentur. Vide epist. 89, ac plura in observationibus ad dissert. 8 Quesnelli. Addeamus tandem et aliud. Cum post ipsam Chalcedonensem synodum ad compescendas, seu revincendas injustas Eutychnianorum de ejusdem synodi definitione querelas, novum examen, Leone imperatore postulante, institutum fuit, editæque episcoporum totius orbis sententiæ, quæ in Codice encyclopo continentur, non alia tributa fuit, nec tribui potuit episcopis novi examinis libertas, nisi ut quæ concilium defuisset, hæc novum examen confirmaret; ac propterea Chalcedonensis concilii auctoritas nihil inde detrimenti cepit; et qui, ea libertate abusi, Chalcedonensem definitionem repudiarent, hæretici habiti fuere. Similis libertas hic quoque intelligenda est.*

^a Conjunctionem et a Quesnello omissam auctoritate mss. collect. 11 et 12 revocavimus. Dein codd. collect. 11, per se, loco pro se; codd. vero collect. 21 et 24 ac Sichardus utrumque desiderant. Postea pro vicimus editi Leonis ante Quesn. perperam vicimus.

^b Pleræque editiones ante Quesn. cum mss. col-

nocere nihil posset. De quo et illud Omnipotens mirabilius egit, quia et quos sibi ^f socios ad Israelitici populi cædes asciverat, non cum tyrannidis auctore submersit, sed cum suo populo congregavit; et, sicut revera se dignum, et soli sibi possibile fons misericordiæ noverat, et victos 1223 a nobis, nobiscum fecit esse victores. Nam dum solus vere sit humani generis hostis spiritus falsitatis, omnes de illo jam triumphare non dubium est, quos sibi veritas vindicavit. Nunc prorsus illa Redemptoris nostri dicta quam sint divinæ auctoritatis apparet, dum contra hostes fidei sic aptantur, ut de ipsis ^h dictum esse dubitare non liceat: *Vos, inquit, ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis implere. Ille homicida fuit ab initio, et in veritate non stetit, quia veritas in eo non est. Quando loquitur mendacium, ⁱ ex suis loquitur, quia mendax est, et pater ejus* (Joan. viii, 44).

CAP. III. — Nihil ergo mirandum est quod hi qui in veritate Dei nos ræ naturæ mendacium crediderunt, patri suo et circa ista concordant; quidquid visum, quidquid auditum, quidquid denique, teste Evangelio, tactum est atque palpatum in unico Dei Filio, non ejus cujus probatum est, asserentes, sed coæternæ et coessentialis Patri fuisse substantiæ: quasi aut Divinitatis ^j natura crucis ligno transfixa

lect. 21, per quem secunda est.

^e In margine Concil. ex mss. collect. 21, *Sol justitiæ subardens per Orientem*. Hic error ortus est ex arbitraria emendatione depravata lectionis, quam invenimus in cod. Vat. collect. 11, *Solis justitiæ subardensis*; ubi tamen lectio textui inserta satis emicat.

^d Vulgati Leonis antiqui cum mss. collect. 24 et Sichardo, ubi *commercium in apostolis*. Binius, ubi *culmen sanctum*. Quesnellus ex cod. Grimano, et cum editione Romana, ubi *culmen suum*. Prætulimus lectionem sex aliorum mss. Quesnelli, et nostrorum collect. 11, 12 et 21 ac editionis Surii. Labbeus, ubi *culmen in apostolis*, et *summum in margine*. Invenitur *culmen summum*, seu prærogativa Romanæ Ecclesiæ supra cæteras etiam principales ob apostolos Petrum et Paulum. Nam, ut Leo ait serm. 82, cap. 1, *isti sunt qui te ad hanc gloriam provexerunt, ut.... per sacrum beati Petri sedem caput orbis effecta, latius præsideres religione divina, quam dominatione terrena*.

^c Codd. collect. 11 et 21, per sequentes Pharaonis. Indicatur Dioscorus Ægyptius, qui in latrocinio Ephesino multa in catholicos per vim molitus est, ut Eutychnianam hæresim induceret. Qui autem terrore victi ei cesserunt, remota vi ad sanam mentem et Ecclesiam rediere.

^f Cod. Vat. collect. 24, *conscios*. Dein, *cædem sociaverat* in alio Vat. collect. 11.

^g Quesnellus in margine: « Codd. Cantabr. et Barb., *victor nobiscum nos secum fecit esse victores*. » Antiquiores editiones Leonis pro victores habent victuros.

^h Sic melius ex Vat. collect. 11. Alias, *dicta dubitare*.

ⁱ Idem codex, ex suo. Mss. collect. 12, 21 et 24, cum exemplo Sichardi et editis ante Quesn., *ex suis propriis loquitur*. Binius, *ex propriis*.

^j Nominativum natura a Quesnello omissum, ex cæteris editis omnibusque codicibus restituisimus. Dein, *crederet per ætatem* in duobus mss. collect. 21. Postea, *spiritu Dei* in plerisque editis ante Quesnellum cum cod. Vat. collect. 24.

ait, aut inconvertibilis crescere per ætates; et in sapientia proficere sapientia semper habita, vel Spiritu Deus, qui Spiritus est; subinde repleti potuerit. In hoc quoque se acerba vesania, ex quo auctore ^a accesserit, prodiit, quod quantum in se est, universis nocere molita est. Nam qui ^b vos persequendo afflixit, cæteros ad consensum sceleris impellendo depravit. Sed nec nos, licet in singulis fratribus, quia membra nostra sunt, vulnerasset, a speciali dolore fecit exceptos, quibus nova et inaudita ^c prius atque incredibili audacia inferre contra suum caput est molitus injuriam. Sed utinam vel post tot pessima respiciens, non nos etiam de suo æternæ damnationis interitu contristasset. Quam mensuram sceleris prætermisit, cui nec hoc sufficere potuit, quod nec vivis parcendo, **1224** nec mortuis, etiam in sanguine innocentis et catholici sacerdotis pollutas ^d jampridem, abdicata veritate atque approbata falsitate, manus intinxit? Et cum scriptum sit: *Qui odit fratrem suum, homicida est* (1 Joan. iii, 15); ille quod odio jam fecisse ^e addictus est, implevit operibus, quasi nec hæc audisset, nec illud quod Dominus ait: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve ^f est* (Matth. xi, 29, 30). Dignus diabolici prædicator erroris, Ægyptius vastator inventus est; qui tamquam sævissimus tyrannus Ecclesiæ, nefandas blasphemias per violentam seditiosorum turbam, et per cruentas manus militum venerandis fratribus imponebat. Et cum voce Redemptoris nostri firmatum sit, unum eundemque homicidii esse et falsitatis auctorem (Joan. viii, 44), ille pariter utrumque complevit: quasi non ut caveantur, sed ut

A perpetrentur, scripta sunt, ad perditionis suæ cumulum trahens, quæ Dei Filius monuit ad salutem. Illud quoque surda nimis aure præteriens, quod ab eodem Domino dictum est: *Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor, et vos ^g quod vidistis apud patrem vestrum, facitis* (Ibid., 38).

CAP. IV. — Igitur dum sanctæ memoriæ Flaviano vitam præsentis sæculi moliretur auferre, ^h se veræ vitæ luce privavit. Dum vos ab Ecclesiis vestris conaretur expellere, se a Christianorum collegio segregavit. Dum ⁱ trahit plurimos, et impellit ad erroris assensum; multiplices animam suam vulnere sauciavit: solus ultra omnes, et per omnes; ac pro omnibus reus; qui causa reatus omnibus fuit. Sed licet his tui fraternitas solido cibo firmata indigere minime videatur, tamen, ut quod nostri loci est impleamus circa vocem dicentis Apostoli: *Præter ea quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, **1225** sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror* (1 Cor. xi, 28, 29)? Hoc præcipue præsentis occasione credimus admonendum, frater charissime, ut quotiescumque divina gratia administrante, illos qui foris sunt ^j fonte doctrinæ aut submergimus aut purgamus, in nullo ab illis quas Spiritus sancti Divinitas in Chalcedonensi concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter ^k utrumque hostem novellæ perfidiæ sermonem nostrum cum omni cautela libremus: non jam, quod absit, tamquam de dubiis disceptantes, sed auctoritate ^l summa quæ bene definita sunt astruentes; cum et in apostolicæ sedis epistola universalis sanctæ synodi assensu firmata, tanta divinæ auctoritatis testimonia noverimus esse congesta, ut

^a Vulg. ante Quesn.; cum eodem codice et Sichardo, *processerit*.

^b Editiones Leonis ante Quesn. et Labbeus cum mss. collect. 11 et 24 ac Sichardo, *nos*: Retinimus vos alii mss. et Bino suffragantibus; hic enim Leo Theodorum alloquitur, quem Dioscorus persequendo afflixit.

Vocem *prius* a Quesnello restitutam præferunt nostri codices collect. 11 et 21. Innuitur excommunicatio a Dioscoro lata contra ipsum suum caput Romanum pontificem; quem ausum ante inauditum et incredibilem detestatur synodus Chalcedonensis in epist. 98, ad Leonem, cap. 2. Vide not. 3 Quesnelli. Dein quidam codices omittunt *utinam*.

^d Quid hic Leo respiciat vide apud Quesn. not. 4, qui mox pro *abdicata* scripsit *addicta*, et in margine: *Ita mss. omnes*. Id quidem invenimus in codd. collect. 21. At in aliis collect. 11; 12, 24, ac in exemplo Sichardi cum anterioribus editionibus, *abdicata*.

^e Ita omnes Quesnelli et plerique nostri codd. atque Sichardus. Alias *dictus*, vel *dictum est*. Post pauca vulg. ante Quesn. cum mss. collect. 12, *quasi nec audisset illud quod Dominus ait*. Idem legitur in cod. Vat. collect. 11, qui solum addit *idem* ante vocem *Dominus*. Recepimus lectionem Bini et mss. collect. 24, ad quam accedit Quesnelli cum codd. collect. 21, præmittentibus *idem* ante *Dominus* non satis apte, cum in antecedenti Scripturæ testimonio nulla Christi Domini mentio occurrat.

^f Codd. collect. 11 delent *est*. Postea quia tamquam legitur in antiquis Leonis vulg. et apud Lab-

beum cum codd. collect. 24 et Sichardo.

^g Codd. collect. 11 et 24 cum Sichardo et Bino addunt *ergo*.

^h Cod. Barb., *se veritate et ducè*. Vat. collect. 24 et Sichardus, *se serenæ vitæ luce*.

ⁱ Vat. collect. 11 et duo collect. 21, *tradit*. Postea idem codex collect. 11, *solus ultra omnia ac pro omnibus reus*.

^j Catecheses indicat quibus instruebantur qui ad baptismum accedebant, vel ad unitatem Ecclesiæ revertentes, ab hæresi vel schismate purgandi erant.

^k Id est inter Eutychianos ac Nestorianos, qui oppositis erroribus catholicam fidem impetentes, maximam loquendi cautionem exigebant, uti S. pontifex explicat capite sequenti. Post pauca pro *libremus* quædam editiones cum ms. Vat. collect. 11 et Sichardo, *liberemus*.

^l Ita Quesn. ex codd. Trecopith. et Thuan., cum quibus concordant duo nostri collect. 21. Vulgati antiquiores sua cum duobus codd. Quesn. et nostro Vat. collect. 24 atque Sichardo. Mox post verba *in apostolicæ sedis epistola* codices Vat. collect. 11 et 21, ac sex a Quesnello laudati not. 5, qui partim ad easdem collectiones pertinent, partim e simili fonte dimanant, per saltum aliquot periodos transiliunt usque ad illa capitis sequentis: *Sed benedictus Deus noster, earumque loco substituant hæc verba: Et cætera quæ per ordinem supra posuimus, continuo agit. Sed benedictus Deus*. Ipsa formula et cætera omissionem indicat. Integrum vero textum exhibent codices collect. 12, 18 ac 24 et exemplar Sichardi.

hullis queat ulterius dubitare, nisi qui sibi metipsi errorum tenebras inferre maluerit; ^a et synodalia gesta, vel quibus ^b primum definitio fidei legitur esse formata, vel quibus præfata litteræ apostolicæ sedis, etiam ^c tuæ fraternitatis studio defensus sunt, et ^d maxime ad piissimos principes totius concilii allocutio ^e, tot sint præcedentium Patrum testimoniis corroborata, ut cuius imprudenti ac pertinaci animo, si tamen non jam cum diabolo pro sua impietate dominatus est, valeant suaderè.

1226 CAP. V. — Unde hoc quoque nos contra hostes Ecclesiæ providere condignum est, ut eis ^f nullam calumniantis occasionem; quod ad nos attinet, penitus relinquamus, nec umquam contra Nestorianos aut Eutycheianos agentès, alteri eorum videamur terga vertisse; sed utrosque Christi hostes æqua lance ^g vitemus atque damnemus: ita ut his, quoties audientium quantalibet possit utilitas, cum dogmatibus eorum digno anathemate promptissime atque evidentissime feriamus: ne si hoc à nobis aut obscurius fieri videatur aut tardius, putetur invitum. Quod quilibet prudentiam tuam ^h res ipsa admonere sufficiat, jam lamen et experimenta docuerunt. Sed benedictus Deus noster, cujus invincibilis veritas ab omni hæreseos macula mundum te, secundum ⁱ sedis apostolicæ iudicium, demonstravit. Cui dignam retribues pro tot laboribus gratiam; si talem te qualem probavimus ac probamus, pro universalis Ecclesiæ defensione servaveris. Nam quod Deus omnium calumniosorum fallacias solvit, maximam beatissimi Petri curam pro cunctis nobis agnoscimus; qui postquam suæ sedis iudicium in fidei definitione firmavit, nec circa cuiusquam vestrum, qui nobiscum pro

A catholica fide ¹ laborastis, personam; quidquam reprobum videri permisit: quia nec poterat; Spiritu sancto iudicante, quisquam **1227** ex eis non victor exire, quorum jam vicerat fides.

CAP. VI. — Quod superest, exhortamur ut quia illic nonnullas Eutycheiani ac Nestoriani erroris reliquias cognovimus remansisse, nunc etiam sedi apostolicæ collabores. Victoria enim quam Christus Dominus noster suæ donavit Ecclesiæ, quamdiu in hoc mundo versamur, licet fiduciam majorem tribuat, non tamen in totum sollicitudinem perimit; nec ut dormiamus donata est, sed ut suavis laboremus. Unde in hoc quoque tuæ vigilantie sollicitudine volumus adjuvari, ut tua relatione currente ^j quid apud illas regiones doctrina Dominica proficiat, apostolicam sedem festines instruere: quatenus illius regionis sacerdotes, in quocumque usus exegerit, adjuvemus. De his vero quæ ^k in sæpe dicto concilio illicita contra venerabiles Nicænos canones præsumptione tentata sunt, ^l ad fratrem et coepiscopum nostrum Antiochenæ sedis præulem scripsimus; ^m adficientes et illud, quod nobis propter improbitatem monachorum quorundam regionis vestræ verbo mandasti per vicarios nostros, et hoc specialiter statuentes, ut præter Domini sacerdotes nullus audeat prædicare, seu monachus, sive ille sit laicus, qui cujuslibet scientiæ nomine gloriatur. Quas tamen litteras, pro utilitate universalis Ecclesiæ, per prædictum fratrem et coepiscopum nostrum Maximum, ad omnium ⁿ volumus pervenire notitiam: et ob hoc his noluimus earum exemplar adjicere, quia quæ prædicto fratri et coepiscopo nostro injunximus, non dubitamus implenda. *Et aliâ manu*: Deus te

^a Vulgati ante Quesn. cum mss. collect. 12 et 24, cum synodalia, ac postea, *tot sit*. Quesnelli emendationem; forte ex Grimanico ms. contextus exigit.

^b Fidei definitio in Chalcedonensi actione quinta formata fuit; litteræ autem Leonis ad Flavianum antecedentibus actionibus secunda et quarta, vindicata ac totius synodi assensu receptæ fuere; ac propterea prius de ordine temporis intelligi nequit, vel exactum ordinem Leo secutus non est.

^c Cum actione secunda Leonis epistola 28 legeretur, cumque adversus quamdam ejusdem epistolæ sententiam ab Illyricanis et Palæstinis difficultates ingererentur, Theodoritus simile S. Cyrilli testimonium afferens, eam propugnavit. Vide tom. IV Concil. pag. 1238.

^d *Maxime*, inquit, quia in allocutione concilii plura testimonia Patrum recitata fuere.

^e Part. III concil. Chalced. n. 1.

^f Hæc admonitio Theodoritum respicit, qui ob deusum antea Nestorium, et ob impugnatum Cyrillum in Nestorianismi suspicionem venerat; unde in synodo Chalcedonensi, ut se catholicum probaret, Nestorio anathema expresse dixit; quod ne exigentibus Patribus invite fecisse videatur, hic eidem Leo insinuat, ut data occasione non tam Eutychem quam Nestorium cum suis impiis dogmatibus, digno anathemate, promptissime atque evidentissime feriat.

^g Ita nostri codices cum S. Richardo et editis ante Quesn., apud quem, *res ipsæ admonere sufficiant*. Quod additur, *experimenta docuerunt*, innuit quæ Ephepsi et Chalcedone Theodorito contigerunt.

^h Huius iudicii sedis apostolicæ testimonium ex-

stat in Chalcedonensi act. 1, ubi iudices dixerunt pag. 874: *Ingrediatur et reverendissimus episcopus Theodoretus, ut sit particeps synodi, quia et restituit ei episcopatum sanctissimus archiepiscopus Leo*; et act. 8, pag. 1523, iidem iudices concilii sententiam pro Theodorito postularunt, *sicut et sanctissimus Leo archiepiscopus iudicavit*. Quibus conciens totum concilium dixit: *Post Deum Leo iudicavit*; et legatus pontificis pag. 1526: *Theodoretum sanctissimus et beatissimus universæ Ecclesiæ episcopus urbis Romæ Leo dudum in communionem suscepit ita, sicut litteræ ab eo ad nostram humilitatem testantur*. Post pauca retribuas in ms. Vat. collect. 11.

ⁱ Sic cum Quesnello et Binio nostri codd. collect. 11 et 21. Alias, *laboratis*. Paulo post *videre* in ms. Vat. collect. 11. Dein pro *exire* quædam editiones *existere*.

^j Veteres editiones cum mss. collect. 11, 12 et 24, ac exemplo S. Richardi, *quid apud illos religionis doctrina Dominica proficiat*; et postea, *illius religionis sacerdotes*. Veram lectionem a Quesnello receptam mss. collect. 21 approbant. Deinde in quocumque usus necessitas exegerit unus cod. Vat. collect. 21.

^k Alias, in *supradicto*. Respicitur canon Chalcedonensis pro Constantinopolitanæ sedis prærogativa. Confer epistolam præcedentem ad Maximum, quæ hic indicatur; ubi etiam monachorum improbitas reprehenditur, de qua vide ibidem annot. 30 Col. 1045, n. 5).

^l Epist. 119.

^m 16, qu. 1, *Adjicimus illud*, c. 19

ⁿ Al., *volumus*.

locolum custodiat, frater charissime. Data ^a tertio Idus Junii, Opillione viro clarissimo consule.

1228 EPISTOLA ^b CXXI.

^c AD MARCIANUM AUGUSTUM.

De Paschate.

SYNOPSIS. — I. *Curam paschalis cycli Alexandrino episcopo olim esse demandatam.* — II. *Quid difficultatis ex illo ortum sit.* — III. *Ut de hac difficultate jubeat inquiri, postulat.*

^d LEO episcopus MARCIANO AUGUSTO.

CAP. I. — ^e Tam multis documentis per omnes Christi Ecclesias fides vestræ pietatis innotuit : ut si quid sollicitudinum pro communi religione generatur, merito vestrum quærat auxilium. Et quia memor dispensationis mihi creditæ, necesse habeo curas meas etiam in ea quæ sunt futura præmittere, non improbe cupio clementiæ vestræ studiis adjuvari : ut in ea observantia, quæ certa semper ratione variatur, nihil possit erroris incurri. Paschale etenim festum, quo sacramentum salutis humanæ maxime continetur, quamvis in primo semper mense celebrandum sit, ita tamen est lunaris cursus conditione mutabile, ut plerumque sacratissimæ diei

^f Vulgati ante Quesn. cum nostris codicibus collect. 11, 12, 21 et 24, ac exemplo Richardi, iv idus. Solus Quesnellus ex cod. Grim., iii idus. Id autem immutare nolimus, propterea quod hoc eodem die signetur epistola 119, ad Maximum, cum qua hæc simul eadem occasione transmissa, ac ex Leonis more eodem die signata credenda sit. Secus epistola ad Maximum, quæ hic scripta præsumitur, die sequenti exarata fuisset. Facile autem fuit librariis ex iii idus, duabus unitatibus junctis, iv idus scribere.

^g Alias 94. Quæ autem antea 121 erat, nunc 153. Scripta 15 Junii an. 453.

^h Exstat in mss. collect. 12, 18, 19 et 24, ac in Vat. 541.

ⁱ Cod. Ratisp., *Leo papa.*

^j Etiam multis in mss. Laurentiano Florentino et Fesulano. Jam multis in Vat. 1340, in quo etiam paulo post, geratur pro generatur.

^k Prima editio Quesn. cum anterioribus editis, currat. Emendatum fuit in editione secunda, ut in posterioribus nostris codd.

^l Ms. Ratisp., *autistiti*. Alluditur Nicænis Patribus, de quibus Cyrillus cum Leone consentiens, in Prologo Paschali tradiderat an. 437 : *Sanctorum totius orbis synodi consensione decretum est, ut quoniam apud Alexandriam talis esset reperta Ecclesia, quæ in hujus scientia claret, quæ kalendarum, vel iduum, quæ luna Pascha debeat celebrari, per singulos annos Romanæ Ecclesiæ litteris intimaret, unde apostolica auctoritate universalis Ecclesia per totum orbem definitum Paschæ diem sine ulla disceptatione cognosceret.*

^m Lectionem vetustissimi Ratisponensis ms. præferendam duximus, quæ potior et clarior est, et cum Cyrilli testimonio, antecedenti annotatione descripto, ex quo forte Leo sententiam sumpsit, maxime congruit. In editis antiquioribus Leonis corrupte legebatur : *Per quam quamvis singulis dies prædictæ sollemnitate eveniret, Sedi apostolicæ indicaretur, ut hujus scripti ad longinquores Ecclesias judicium generaliter percurreret.* Idem legitur in vulgatis Concil. cum Merlino ex codd. collect. 12, hac sola exceptione, *qui annis pro quamvis.* Hanc postremam lectionem Quesnellus suscipiens, duas emendationes addidit,

ambigua ⁿ occurrat electio, et ex hoc fiat plerumque, quod non licet, ut non simul omnis Ecclesia quod non nisi unum esse oportet, observet. Studuerunt itaque sancti Patres occasionem hujus erroris auferre, omnem hanc curam Alexandrino ^o episcopo delegantes (quoniam apud Ægyptios hujus supputationis antiquitas tradita 1229 esse videbatur peritia) ^p per quem, quotannis dies prædictæ sollemnitate sedi apostolicæ indicaretur, cujus scriptis ad longinquores Ecclesias indicium generale percurreret.

CAP. II. — Sed sanctæ memoriæ Theophilus ^q Alexandrinæ Ecclesiæ episcopus, cum hujus observationis annos ^r centum numero collegisset, septuagesimi sexti anni paschale festum longe aliter quam alii decreverant tenendum esse constituit. ^s Nam a primo augustæ memoriæ Theodosii senioris ^t consulatu ^u succedentem sibi sacræ observantiæ ordinem ponens, ut longioris temporis ratio ejus litteris teneretur ascripta, cujus 1230 complexionis ^v septuagesimus et quartus est annus, ^w in quo pridie idus Aprilis sanctum Pascha celebravimus; sequenti vero anno pridie nonas Aprilis eadem, propitio Deo, ^x agenda erit festivitas, sicut ^y regulariter centenariæ annota-

cujus scriptis pro ut hujus scripti, et indicium pro judicium, ut in aliis nostris codicibus reperimus.

^z Ratisp., *Alexandrinæ urbis.*

^{aa} Theophili Laterculum Paschale annorum centum hic indicatur, quod incipiebat ab anno 380. ita ut annus 76 hujus Laterculi incideret in an. 455, de cujus Paschate præsens vertebatur quæstio. Distinguendum est autem hoc Laterculum a periodo seu circulo paschali ejusdem Theophili annorum 418, quos Cyrillus in Prologo paschali expresse memorat; non vero annorum 437, ut Quesnellus not. ^{ab} In hanc epistolam scripsit. Neque Laterculum, ut idem Quesnellus eadem nota asseruit, annos centum a periodo memorata decerptos exhibebat. Nam periodum annorum 418 initium sumpsisse ab anno Christi 475. post quinque Cyclos decem-vennales, quos Theophilus in Laterculo ediderat, absolutos anno ejusdem Laterculi 96, optime demonstravit Joannes Vander Haagen in dissertatione de Theophili Cyclo paschali 418 annorum, § 8.

^{ac} Particula *Nam* deest in editis ante Quesnellum, sicut etiam in nostris codicibus, excepto Ratisponensi, qui eam exhibet. Vide not. 2 Quesn.

^{ad} Anno 380.

^{ae} Ita cum Quesn. idem cod. Ratisp. Alii editi cum cæteris nostris mss., *succedentes sibi sacræ observantiæ ordines.*

^{af} Tria Paschata sibi succedentia in Laterculo Theophiliano notata indicantur, nimirum Pascha an. 453, quod in complexionem, seu Laterculo Theophili ad annum 74 assignabatur *pridie id. Aprilis*; item Pascha anni 454, quod ad an. 75 Laerculi assignabatur *pridie nonas Aprilis*, et in his nullum erat cum Latinis dissidium; ac tandem Pascha an. 455, quod ad an. 76 Laterculi *viii kal. Maii* signabatur; et in hoc Paschate Latini ab Alexandrinis dissidebant.

^{ag} Sic emendavimus ex mss. Ratisp. et Vat. collect. 24. Editi perperam, in qua. *Mox sanctum paschale* in eodem Ratisp.

^{ah} Editi et plerique codd., *habenda.* Melior visa est lectio ms. Ratisp.

^{ai} Vox *regulariter* indicat dies paschales annorum 453 et 454 in Theophili Laterculo notatos non discrepasse a regula, seu Cyclo Latinorum annorum 84, quo Romana Ecclesia tum utebatur. Si Latinorum

tionis ordo declarat; sed in anno qui erit septuagesimus sextus, a is Paschæ dies invenitur ascriptus, quem a passione Domini nullius exempli, nullius constitutionis admittit auctoritas. Nam diem octavum kalendarum Maiarum ab eo cognoscimus præfinitum, a qui niniæ limitem antiquæ constitutionis excedit; cum alii quintum decimum kalendarum Maiarum huic festivitati deputaverint **1231** diem. Siquidem a ab undecimo kalendarum Aprilium, usque in undecimum kalendarum Maiarum, legitimum spatium sit præfixum, intra quod omnium varietatum necessitas concludatur: ut Pascha Dominicum nec prius possimus habere nec tardius. Quod enim in decimum et in nonum kalendarum Maiarum videtur d nonnumquam pervenisse festivitas, quadam ratione defenditur. Quia etsi dies Resurrectionis ultra terminum videtur exisse, dies tamen passionis limitem positum non inveniatur egressus. Ad octavum autem kalendarum Maiarum paschalem observantiam perducere, nimis insolens et aperta transgressio est.

CAP. III. — Quia ergo in illa, ut dixi, centenaria

Cyclos æque ac Laterculum Theophili anno 454 signabant diem Paschatis *pridie nonas Aprilis*, sequitur evidenter hoc anno Romanos usos fuisse Cyclo annorum 84 quo lunæ saltus decimo quarto Cycli anno admittebatur; in Cyclo enim annorum 84, qui recipiebat saltum lunæ anno Cycli duodecimo, Pascha notabatur v kal. Aprilis. Hinc autem regulariter susceptam fuisse patet emendationem Cycli Latinorum, qua saltus lunæ ab anno 12 ad annum 14 prorogatus fuit. Hic porro observatione dignus est alius textus epist. 88 ad Paschasinum, cap. 4, ubi cum esset sermo de Paschate anni 455, quod Romani affligebant diei xv kal. M.ii. S. pontifex scribit: *In nostris autem paschalibus Cyclis, quod bene nosse dignaris, xv kal. Maii ejusdem anni Pascha celebrandum esse sit scriptum*. Cum non unum, sed plures Latinorum Cyclos indiret, et in omnibus Pascha eo die notari affirmet, proculdubio duos saltem Cyclos designat, quorum alter saltum lunæ admittebat singulis annis duodecim, alter singulis quatuordecim annis; ac proinde vel ex hoc testimonio postremus iste Cyclos jam receptus agnoscitur; alias unius tantum Cycli saltum lunæ astruuntis duodecimo quoque anno S. Leo meminisset. Urosque autem Cyclos pro Paschate anni 455 idcirco indicavit S. pontifex, quia licet hi dissiderent in statuendo Paschate anni 454, in Paschate tamen anni 455 omnes conveniebant. Vulgati cum aliquot mss. habeant, *centenaria annorum rationis ordo*. Emendationem Quesnelli confirmat cod. Ratisp.

a Ex eodem Ratisp. supplevimus vocem *is*. Quidam editi cum uno codice, *invenietur*. Indicatur Paschæ dies viii kal. Maii, seu 24 Aprilis, qui in Theophili Laterculo anno tantum 455 notabatur, cum hoc Laterculum inciperet ab anno 380. Quod vero Leo subdit, *nullius exempli, nullius constitutionis admittit auctoritas*, de Romanis intelligendum est, non autem de Alexandrinis, qui cum semper decemnovennali Cyclo usi sint, anno pariter 371 eodem die Pascha celebraverant. Id autem forte ignoravit S. Leo, quod solum Theophili Laterculum a posteriori anno 380 incipiens cognosceret.

b Editi ante Quesn. cum plerisque mss. perperam legebant, *qui anni limitem antiquitatis constitutum excedit*. Lectioni a Quesnello restitutæ suffragatur ms. Ratisp. Diem autem viii kal. Maii, seu Aprilis 24, cui Pascha anni 455 ab Alexandrinis deputabatur, limitem ultimum *antiquitatis constitutum* (scilicet a Latinis) *nimis excedere* Leo affirmavit, quia limes apud

A supputatione Theophili, septuagesimus sextus annus diem Paschæ contra morem ecclesiasticum statuisse monstratur, et non leviter delinquitur si in principio sacramenti veritas et unitas ab universali Ecclesia non tenetur, obsecro clementiam vestram ut studium vestrum præstare dignemini: quatenus Ægyptii, vel si qui sunt alii qui certam hujus supputationis videntur habere notitiam, scrupulum o hujus sollicitudinis absolvant, ut in eum diem generalis observantia dirigatur, qui nec paternarum constitutionum normam relinquat, nec ultra præfixos terminos evagetur. Quidquid autem pietas vestra de hac consultatione cognoverit, ad meam jubeat mox notitiam pervenire: ut in divinis mysteriis nulla dissonantiæ culpa nascatur. Data f decimo septimo kalendarum Julii, Oplione viro clarissimo consule.

1232 EPISTOLA CXXII.

AD JULIANUM EPISCOPUM.

SYNOPSIS. — *Rogat eum ut de controversia Paschatis anni sequentis diligentius inquireat, rescribatque.*

LEO JULIANO episcopo.

a De paschali observantia sanctæ memoriæ Theo-

eosdem Latinos ultimus erat xi kal. Maii, seu Aprilis 21, unde tribus diebus excedebat; ac proinde alii, id est iidem Latini, ex suo Cyclo annorum 84 Pascha deputaverant xv kal. Maii, seu Aprilis 17. In hoc autem octo dierum discrimine Latinorum et Alexandrinorum quæstio vertebatur.

c Dies xi kal. Aprilis seu Martii 22 erat apud Romanos limes citimus Dominicarum paschalium; sicut dies xi kal. Maii, seu Aprilis 21, erat ultimus limes. Post pauca pro præfixum Quesnellus in margine: Alias, præfinitum. Confer ejusdem Quesnelli not. 3.

C d Respicit hoc loco S. Leo Pascha anni 444, quod Paschasini et Cyrilli rationibus adductus celebraverat ix kal. Maii; nec non Pascha anni 417, quod ex ejusdem Paschasini epistola nobis 3 celebrandum noverat cum Alexandrinis x kal. Maii ultra ultimum Romanorum limitem, quem in xi kal. Maii serius productum affirmaverat. Hanc autem objectionem S. pontifex ea ratione diluit pro Paschate anni 455 quia eisi dies x et ix kal. Maii extra hunc limitem ultimum supradictis annis exierit, dies tamen passionis eundem limitem non excesserit; quæ ratio Leoni olim persuasit ut in die Paschatis anni 444 Paschasino consentiret. Confer annot. 18 (Col. 608, n. 1) in epist. 3. At cum dies viii kal. Maii hanc rationem et conciliationem non reciperet, eo quod hoc casu non tantum Resurrectionis, verum etiam Passionis dies eum limitem præteriret, hinc Alexandrinis se non posse assentiri profitetur.

e Cod. Ratisp., *ejus sollicitudinis*. Paulo post editi ante Quesn., *ut eum diem generalis observantia dirigat*. Lectionem Quesn. approbat noster Ratisp., qui mox, *nec ultra præfixus terminus evagetur*.

f Ita vetustus et emendatissimus cod. Ratisp., ut in duobus sequentibus epistolis eadem occasione transmissis. Editi cum aliis mss., *decimo sexto kal. Julii* & Alias 9%. Quæ autem antea 122 erat, nunc 148. Scripta 15 Junii an. 453.

g Exstat in iisdem collectionibus et codicibus in quibus præcedens. In vulgatis inscribatur, *ad Eudochiam Augustam*, et demceps *Eudochiæ Augustæ*. Errorem satis indicat formula *fraternitatem tuam*, pro qua in editis contra manuscriporum fidem suppositum fuit *serenitatem tuam*. Emendationem a Quesnello inductam ex Grimonico noster Ratisp. approbat. Vide ejusdem not. 1.

h Hæc verba, *De paschali observantia*, quæ tituli loco Quesnellus posuit, ex fide Ratisponensis codicis epistolam inchoant.

philus ad Augustum Theodosium seniore scribens, A per centum annos, a primo prædicti principis consulatione, digessit ordinem festi, cujus instructionis septuagesimus quartus nunc annus evolvitur; quo, Opilione consule, pridie idus Aprilis celebrata est sacra solemnitas; unde sequenti anno, pridie nonas Aprilis, eadem festivitas rationabiliter ^a consequetur. Sed annus qui erit septuagesimus sextus memorati episcopi annotationem habere cognoscitur, quæ a totius antiquitatis exemplo et ab omni Patrum auctoritate discordat. Siquidem in octavum kalendarum Maiarum Dominicum Pascha transtulerit, præfinitos ^b antiquitus limites nimis ^c evidenter excedens, cum in die quinto decimo kalendarum Maiarum paschalem solemnitatem, sicut constituerunt ^d alii, potuerit annotare. Unde quia non mediocri mihi sollicitudo ^B generatur, ne apud Ægyptios hæc persuasio ^e roboretur, ad Christianissimum et clementissimum principem scripta direxi, quibus causam scrupuli diligenter **1233** exposui, et suppliciter postulavi ut operam suam, quemadmodum consuevit, religionis cultui dignanter impendat: ut ^f eos qui hujus supputationis perfectam videntur habere notitiam, in unum jubeat convenire et diligenter inquirere: ne forte hæc definitio teneatur, et hic excessus, qui prioribus videtur repugnare temporibus, nostræ conniventiae vel negligentiae deputetur, et fiat in nostris diebus quod numquam ante præsumptum est. Quia vero oportet ^g fraternitatem tuam curæ istius mecum esse participem, et ne quid tale accidat præcavere, crebrius ^h religiosissimo et fidelissimo principi dignare ^C suggerere, ut indissimulanter ⁱ Ægyptios jubeat admoneri ne in summæ festivitatis die, aut dissensione

^a Tres codd. cum vulg. ante Quesn., *consequitur*. Sed cum hæc scripta sint anno 455, et hoc loco sit sermo de Paschate anni 454, correctio potioribus mss. fulcitur.

^b Quidam codices, *antiquitatis*.

^c Editi cum pluribus mss., *audenter*. Potior et sententiæ aliis epistolis expressæ conformior visa est lectio ms. Ratisp. Vide annot. 16 (Col. 1057, n. ^b) in epistolam præcedentem.

^d Id est Latini. Confer eandem annotationem.

^e Vulgati antiquiores cum plerisque inferioris notæ mss., *probaretur*. Codd. Grim. et Ratisp. in correctione conveniunt.

^f Alexandrinos præsertim intelligit ex cap. 2 et 3 epistolæ antecedentis, ut indicant etiam sequentia.

^g Cur editiones ante Quesn. hic præferant, *serenitatem tuam*, diximus annot. 1 (Col. 1058, n. ^b).

^h Ratisp. delet, *religiosissimo et*.

ⁱ Sic ex Ratisp. Alias, *jubeat Ægyptios admonere*. Editi antiqui cum aliquot codd., *diligentius investigare sollicitudo tua* (Al., *vestra*) potuerit. Quesnelli lectionem in Grimano inventam confirmat noster cod. Ratisp.

^k Ita cod. Ratisp. Cæteri codd. et editi, *data xvi kal. Julii*.

^l Alias 96. Quæ autem antea 123 erat, nunc 154. Scripta 15 Julii an. 455.

^m Exstat in mss. collect. 12, 18, 19 et 24, ac in exemplo Sichardi. Vulgati Leonis inseribunt, *Ad Liciniam Eudochiam*; Quesnellus, *ad Liciniam Eudoxiam*, notans legi *Eudochiam* in ms. Grim. Perperam. Licinæ Eudoxiæ nomen non uxori Theodosii Junioris, ad quam hic Leo scribit, sed Valentiniani un-

aliqua, aut transgressione peccetur. Quidquid autem de hac re diligentior sollicitudo repererit, cito ad notitiam meam gloriosissimus imperator jubeat pervenire: quia et ad ipsius et ad omnium salutem pertinet ut Dei cultus nullo errore lædatur. ^k Data xvi kalendas Julii, Opilione viro clarissimo consule.

1234 EPISTOLA ¹ CXXIII.

¹ AD EUDOCIAM AUGUSTAM.

De monachis Palæstinis.

SYNOPSIS. — I. *Rogat ut curam suam reducendis ad fidem et quietem monachis Palæstinis impendat.* — II. *Recepta Chalcedonensi synodo tam Eutycheam quam Nestorium exsecratur, si catholici videri volunt. Quid autem profecerit exhortatio Eudociæ, ipsius litteris instrui cupit.*

LEO episcopus EUDOCIÆ Augustæ.

CAP. I. — Quanta mihi catholicæ cura sit fidei, et qua sollicitudine, in quantum Dominus adjuvat, ^d debeam præcavere ne umquam ab imperitiis aut impiis veritatis Evangelio resistatur, pietatem vestram scire non dubito. Et ideo cum salutationis officio, quo semper mihi est vestra ^e honoranda clementia, obsecro Dominum ut me de tua incolumitate lætificet, et causam fidei, in qua quorundam intra provinciam Palæstinam monachorum fuerant corda turbata, magis magisque per vos faciat adjuvari: ut quantum pietatis tuæ studio fieri potest, hæreticæ perversitati omnis fiducia subtrahatur. Quos enim nec ratio sacramentorum, nec auctoritas ^f Scripturarum, nec ipsa sacrorum locorum testimonia commovebant, quid eis nisi abruptum periculum timeretur? Prosit ergo Ecclesiis, sicut favente Deo ^g prodest, et generi ipsi **1235** prosit humano in Verbi

hujus fidei convenit. Ratisp. hic habet *Eudochiam*, at in epist. 117 *Eudochiam* præfert, ut in aliis codd. et editis concil. hoc nomen scribitur. Confer annot. 6 in epist. 117 (Col. 1037, n. ^b), ex qua harum litterarum causam seu impulsus discimus.

ⁿ Vulg. cum mss. collect. 12 et 24 atque Sichardo, *debeat præcavere*. Emendationem Quesn. ex Grimano noster Ratisp. confirmat. Mox *et impiis* in codd. collect. 12 et antiquis editis; apud Sichardum, et inimicis veritatis.

^o Idem vulg. cum iisdem codd. atque Sichardo corrupte, *oranda clementia, obsecro Dominum, ut me tuam incolumitatem in causa fidei... magis magisque faciat adjuvare, ut tantum quod pietatis tuæ, etc.* Ratisp. et Grim. in emendatione semper consentiunt.

^p Ita melius Ratisp. quam in vulgatis et aliis etiam Quesnelli codicibus, *Scriptorum*. Mox, *commovebant* in Ratisp. et mss. collect. 12.

^q Editi, *et prodest*, et *prosit generi humano*. Ratisponensis codicis lectio melior. Cum Leo ad hanc Augustam alias litteras scripserit, quibus eam ab Eutythianorum patrocinio revocare, et ad favendum catholicis permovere studuit, ut vidimus annot. 7 in epist. 117 (Col. 1038, n. ⁱ), has litteras effectum obtinuisse præsumit, ut sic facilius ex præsumpta de ea fiducia eandem impelleret. Dicit etiam potest verbum *prodest* indicare alia ejusdem Augustæ pia opera, quibus alii quot in Palæstina ecclesias, hospitalia et monasteria ædificavit, largiterque ditavit, ut narrant Evagrius lib. 1 cap. 21 et 22, et auctor Vitæ S. Euthymii. Idem præterea codex Ratisponensis sequentium emendationem a Quesnello inductam approbat, cum in anterioribus vulg. sicut et in aliarum collectionum mss.

Dei incarnatione suscepto, quod domicilium habitacionis vestrae ibi esse voluistis, ubi vobis Dominum nostrum Jesum Christum sicut verum Deum, ita et verum hominem, in unitate personae, et mirabilium indicia, et passionum documenta loquuntur.

CAP. II. — Si ergo praedicti nomen catholicum venerantur et diligunt, et a inter Domini corporis volunt membra numerari, pravos errores, quos temere admiserant, detestentur, et agant poenitentiam impiarum blasphemiarum, crueptorumque factorum. Succumbant pro salute animarum suarum synodali- bus, quae in civitate Chalcedonensi sunt confirmata, decretis. Et quia ad intelligendum sacramentum salutis humanae, nisi fides vera et humilitas quieta non pervenit, credant quod legunt in Evangelio, quod contentur in symbolo, nec impiis dogmatibus misceantur. Fides enim catholica sicut damnat Nestorium, qui in uno Domino nostro Jesu Christo duas ausus est praedicare personas, ita damnat etiam Eutychem cum Dioscuro, qui ab unigenito Deo Verbo negant in utero Virginis matris veritatem carnis humanae susceptam. Si quid autem erga praedictorum conversionem exhortatio vestra profecerit, quod gloriam vobis praestabit aeternam, peto hoc mihi clementiae vestrae litteris indicetis; ut et vos boni operis fructum cepisse, et illos gaudeam misericordia Domini non periisse. Data 9 decimo septimo kalendas Julii, Opillione viro clarissimo consule.

1236 EPISTOLA CXXIV.

AD MONACHOS PALAESTINOS.

SYNOPSIS. — I. Ex perversa epistolae S. Leonis ad Flavianum interpretatione impositum esse Palaestinae. — II. Tam Eutychem, qui naturas confundit in Christo, quam Nestorium, qui personas geminat, esse detestandos. — III. Christi non esse participem, qui

legatur: *In verbis Dei vestram ibi esse voluntatem, ubi Domini nostri Jesu Christi vobis sicut verum Deum, etc.*

^a Antiquae editiones cum mss. collect. 12 et 24, inter Domini corpus se volunt membra nominari. Quesnellus ex Grimanico: *Intra Domini corpus volunt membra numerari.* Lectio Ratisp. praefenda fuit.

^b Vulgati, *negat.* Ex cunctis nostris codd. atque Sichardo et Binio emendavimus.

^c Ita cum Grim. noster Ratisp. Alii codices cum vulg. ante Quesn., *ut et in vobis boni operis fructum, et in illis gaudeam misericordiam Domini non periisse.*

^d Omnes editi, *septimo kal.* Correximus ex optimo codice Ratisp., sic enim haec epistola eodem die quo duae praecedentes signantur, idque ex Leonis more, cum omnes eadem occasione simul transmissae videantur.

^e Idem 97. Quae autem erat 124, nunc 155. Scripta sub aliam tempus quo praecedens.

^f Invenitur haec epistola in mss. collect. 5, 11, 12, 13 et 20 usque ad 24, et in exemplo Sichardi. Licet autem haec epistola chronica nota careat, certe tamen scripta hoc anno, et probabiliter una cum antecedenti in Palaestinam missa fuit. Leo enim monachorum Palaestinarum tumultum primum audivit ante diem 25 Novembris anni 452, ex epist. 109; sed quo animo inquerentur, ignorabat: unde pleniorum instructionem petiit epist. 113, c. 3. Paulo post hanc instructionem accepit, cum Julianus ad eum transiit Marcejanus et Pulcheriae scripta ad eosdem monachos, in quibus eorum ausus ac turbae describuntur, ut patet ex epist. 115, 116 et 117, datis die 21

nostram in eo naturam non constiterit. — IV. Illos solum Christi sanguine mundari, in quorum corpore oblati, passus et mortuus triumphavit. — V. Utriusque ejus naturae proprietates ex operum qualitate declarari. — VI. Utramque inconfuse in una persona convenire. — VII. Nihil Filio Dei accessisse de novo nisi in forma servi. — VIII. Cum iisdem monachis de scandalis ipsorum furore ortis expostulat. — IX. Ut resipiscant et fidem communem amplectantur, exhortatur.

Leo episcopus universis Monachis per Palaestinam constitutis.

CAP. I. — Sollicitudini meae, quam universali Ecclesiae omnibusque ejus filiis debeo, multorum relatione patefactum est dilectionis vestrae animis quidam offensionis illatum, dum aut imperiti, ut apparet, interpretes, aut maligni, quaedam vos aliter intelligere, quam a me sunt praedicata, fecerunt, non valentes in Graecum eloquium apte et proprie Latina transferre, cum in rebus subtilibus et difficilibus explicandis, vi sibi etiam in sua lingua disputator quisque sufficiat. Quod tamen apud me profecit, ut, dum ea quae catholica fides respuit improbatis, intelligamus vos veris amicitiores esse quam falsis; et id merito refutare, quod ex antiquae institutione doctrinae etiam ipse detestor. Quamvis enim epistola mea ad sanctae memoriae Flavianum episcopum data, satis sibi ad manifestationem sui ipsa sufficiat, neque in aliquo aut purgationis aut expositionis indigeat; et alia tamen cum eadem mea scripta concordant, in quibus similiter praedicationis meae sensus in aperto est. Necessitatem enim habens contra haereticos, qui multos Christi populos confurbaverant, dissendi, et clementissimis principibus, et sancto concilio synodali, et Constantinopolitanae Ecclesiae, quid de incarnatione Verbi, secundum evangelicam apostolicamque doctrinam, debe-

Martii anni 453. Sicuti vero hac de causa ad Eudociam in Palaestina degentem, eorumque monachorum patronam antecedentes litteras dedit, ita etiam hanc epistolam ad ipsos monachos eum scripsisse probabilissimum est. Cum vero horum monachorum tumultus jam sopitos Leo accepit ante diem 9 Januarii anni sequentis ex epist. 126 et 127, haec procul dubio litterae ad Palaestinos in annum sequentem differri non possunt.

^g In tabula collect. 5 hic titulus legitur c. 81: *Ad Palaestinos super mobilitate fidei ipsorum in Eutychnam haeresim devolutos correctio.*

^h Vulgati ante Quesn. cum mss. collect. 13 et 21, perperam, *episcopis*; cum ex contextu ad monachos in Palaestina tumultuantes haec epistola scripta fuerit. Hinc jure Quesnellus Binium secutus monachis pro episcopis substituit. Confer notam ejus 1. Caeterum mss. collect. 5, 11 et 12 inscriptione carent, et solum titulum praeferrunt, *Epistola Leonis papae ad Palaestinos, vel ad Palaestinum.* Codices vero collect. 24 hanc inscriptionem exhibent, *Leo episcopus Palaestinis.*

ⁱ Vulg. Leonis antiqui, cum Vat. collect. 24 et Sichardo, *praedicta.*

^j Vat. collect. 11, *profecit.* In margine Concil., *profecit.* Dein in editorum margine notatum fuit ex mss. collect. 24 et Sichardo, *etiam ipse Eutychem detestatur.*

^k Particulam *et* sumptam pro *etiam*, quam delevit Quesnellus, revocavimus ex Vindebon. collect. 5. Vat. collect. 11 ac 24 atque exemplo Sichardi.

remus sapere ac sentire, patefecit, et in nullo a sanctorum Patrum confessione discessi: quia una est, vera, singularis, ^a catholica fides, qui nihil addi, nec minui potest; quam Nestorius prius, et nunc Eutyches, diversa quidem assertionem, sed simili impietate impugnare conati sunt, et Ecclesiæ Dei duas hæreses sibi contrarias inferre tentarunt, ut uterque a discipulis veritatis merito damnaretur: quia insanum nimis et sacrilegum fuit, quod varia falsitate ambo senserunt.

CAP. II. — ^b Anathematizetur ergo Nestorius, qui beatam virginem Mariam hominis tantummodo credidit genitricem, ut aliam personam carnis, aliam faceret Deitatis, ^c nec unum Christum in Verbo Dei et carne sentiret, sed separatim atque seunctim, alium filium Dei, alium hominis prædicaret: cum, manente illa incommutabilis Verbi essentia, quæ ei cum Patre et Spiritu sancto intertemporalis atque cœterna est, ita intra virginea viscera Verbum caro sit factum, ut uno conceptu unoque partu eadem virgo, secundum unionem utriusque substantiæ, et ancilla Domini esset et mater. **1238** Quod etiam ^d Elizabeth, sicut Lucas evangelista declarat, intellexit et dixit: *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me (Luc. 1, 43)?* Eutyches quoque eodem percussus anathemate, qui per impios veterum hæreticorum volutatus errores, tertium Apollinaris dogma delegit: ut negata humanæ carnis atque animæ veritate, totum Dominum nostrum Jesum Christum unius asserat esse naturæ, tanquam verbi Deitas ipsa se in carnem animamque converterit; et concipi et nasci, C nutriri et crescere, crucifigi ac mori, sepeliri ac resurgere, et ascendere in cœlum, et in Patris dextera, unde ad iudicandos vivos et mortuos veniet, condescere, ^e ejus tantum essentia fuerit, quæ nihil horum in se sine carnis recipit veritate: quoniam natura Unigeniti, natura est Patris, natura est Spiritus sancti, simulque impassibilis, simul est incommutabilis, sempiternæ Trinitatis indivisa unitas et consubstantialis æqualitas. Unde si ab Apollinaris perversitate hæreticus iste desciscit, ne convincatur Deitatem passibilem sentire atque mortalem; et tamen Verbi incarnati, id est, Verbi et carnis unam audet pronuntiare naturam, non dubie in Manichæi et Marcionis transit insaniam, et mediatorem Dei et hominum, hominem Jesum Christum simulatorie omnia credit egisse, nec humanum in ipso corpus, sed phantasticam corporis speciem oculis apparuisse cernentium.

^a Editiones ante Quesn. cum Sichardo addunt *perfecta, inviolabilis*: desunt in mss. undecim Quesnelli, et in nostris collect. 5, 11, 21 et 24. Postea nihil minui in codd. collect. 11, 21 et 24.

^b Ab hoc c. 2 usque ad cap. 8 eadem leguntur in ep. 165, al. 97, ad Leonem Augustum.

^c Duo codd. Vat. collect. 21, *ne unum*. Mox ex Verbo Dei in Vat. collect. 11. Dein in iisdem codd. collect. 21, *separatum atque seunctum*. Postea incommutabili legitur in ep. 165, cap. 2.

^d Codd. collect. 21, *Elizabeth Lucas evangelista declarat intellexisse, cum dicit*.

^e Vulgati addunt *divinæ*, et habent *considero*. Secuti sumus codd. Vindebon. collect. 5, Vat. collect.

CAP. III. — Quæ impietatis mendacia quoniam olim fides catholica detestatur, et talium sacrilegia concordibus per totum mundum beatorum Patrum sunt damnata sententiis, quicumque illi sunt ita obcrecati et a lumine veritatis alieni, ut Verbo Dei a tempore incarnationis humanam, id est nostram, negent inesse naturam, ostendant in quo sibi Christianum nomen usurpent, et cum Evangelio veritatis qua ratione concordent, ^f si per beatæ Virginis partum, aut caro sine Deitate, aut Deitas est orta sine carne. Sicut enim negari non potest, quod *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. 1, 14)*; ita negari non potest, quod *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi (II Cor. 1)*. Quæ autem reconciliatio esse potest, qua humano generi propitiaretur Deus, nisi **1239** ^g omnium causam mediator Dei hominumque susciperet? Qua vero ratione veritatem mediatoris impleret, nisi qui in forma Dei æqualis erat Patri, in forma servi particeps esset et nostri: ut per unum novum hominem fieret renovatio vetustatis; et mortis vinculum unius prævaricatione contractum, unius morte, qui solus morti nihil debuit, solveretur? ^h Effusio enim pro injustis sanguinis justus tam potens fuit ad privilegium, tam dives ad pretium, ut si universitas captivorum in redemptorem suum crederet, nullum tyrannica vincula tenerent: quoniam, sicut Apostolus ait, *ubi abundavit peccatum, superabundavit et gratia (Rom. v, 20)*. Et cum sub peccati præjudicio navi potestatem acceperint ad justitiam reascendi, validius factum est donum libertatis, quam debitum servitutis.

CAP. IV. — Quam itaque sibi in hujus sacramenti præsidio spem relinquunt qui in Salvatoris nostri corpore negant humanæ substantiæ veritatem? Dicant quo sacrificio reconciliati, dicant quo sanguine sint redempti? Quis est qui *tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis (Ephes. v, 2)*? aut quod umquam sacrificium sacratius fuit, quam quod verus pontifex altari crucis per immolationem suæ carnis imposuit? Quamvis enim multorum sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit (*Ps. cxv, 15*), nullius tamen insontis occisio, propitiatio fuit mundi. Acceperunt justus, non dederunt coronas; et de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiæ, non dona justitiæ. Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo sine persolvit: cum inter filios hominum unus solus Dominus noster Jesus Christus

11, 21 et 24, atque Sichardum. Idem Quesnellus, licet vocem *divinæ* reinuerit, monuit tamen in margine hanc vocem in quatuor suis mss. desiderari.

^f Vindebon. collect. 5 et Vat. Collect. 11, *si beatæ Virginis partus*. Melius in duobus Vat. collect. 21, *si beatæ Virginis partu*, et similiter in ep. 165 c. 4.

^g Ita anteriores editiones cum nostris codd. Vindebon. collect. 5, Vat. collect. 24, atque Sichardo melius quam apud Quesnellum cum mss. collect. 21, *hominum*; nam et in epistola 165, c. 4, *omnium* pariter legitur.

^h Habentur hæc in ep. 165, ut dictum est, et insuper in serm. 64, c. 3.

existit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes sunt etiam suscitati. De quibus ipse dicebat : *Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me* (Joan. xii, 32). Fides etenim vera justificans impios, et creans justos, ad humanitatis suæ tracta participem, in illo acquirit salutem, in quo solo homo se invenit innocentem; liberum habens per gratiam Dei de ejus potentia gloriari, qui contra hostem superbum in carnis nostræ humilitate congressus, his victoriam suam tribuit, in quorum corpore triumphavit.

CAP. V. — Quamvis ergo in uno Domino nostro Jesu Christo, vero Dei atque hominis Filio, Verbi et carnis una persona sit, et utraque essentia communes habeat actiones; intelligendæ tamen sunt ipsorum operum qualitates, et sinceræ fidei contemplatione cernendum est, ad quæ provehatur humilitas infirmitatis, et ad quæ inclinetur altitudo virtutis : quid sit quod caro sine Verbo non agit, et quid sit quod Verbum sine carne non efficit. Sine Verbi enim potentia nec conceperet Virgo, nec pararet (Luc. 1, 31) : et sine veritate carnis obvoluta pannis infantia non jaceret (Luc. 11, 7). Sine Verbi potentia non adorarent magi puerum novo sidere declaratum (Matth. 11, 11) : et sine veritate carnis non juberetur transferri in Ægyptum puer, et ab Herodis persecutione subduci : sine Verbi potentia non diceret vox Patris missa de cœlo : *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui* (Matth. 11, 17) : et sine veritate carnis non protestaretur Joannes : *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (Joan. 1, 29). Sine Verbi potentia non fieret redintegratio debiliū, et vivificatio mortuorum : et sine veritate carnis, nec cibus jejuno, nec somnus esset necessarius fatigato. Postremo, sine Verbi potentia non se Dominus Patri profiteretur æqualem, et sine veritate carnis non idem diceret Patrem : se esse majorem : cum catholica fides utrumque suscipiat, utrumque defendat, quæ secundum proprietatem divinæ humanæque substantiæ unum Dei Filium, et hominem credit, et Verbum.

CAP. VI. — Quamvis ergo ab illo initio, quo in utero virginis Verbum caro factum est (Joan. 1, 14), nihil unquam inter divinam humanamque substantiam divisionis existit, et per omnia incrementa corporea, unius personæ fuerint totius temporis actiones; ea ipsa tamen, quæ inseparabiliter facta sunt, nulla permixtione confundimus; sed quid cujus formæ sit, ex operum qualitate sentimus. Nec divina enim humanis præjudicant, nec humana divinis, cum ita in idipsum utraque concurrant, ut in eis nec proprietates absumatur, nec persona geminetur. Dicant igitur isti phantasmatici Christiani, quæ substantia

^a Vindebon. collect. 5 et Vat. collect. 24, cum Sichardo, delent a terra.

^b Codd. collect. 21 addunt bene.

^c Pronomen se deest in Vindebon. collect. 5, in Vat. coll. 24, atque Sichardo.

^d Habentur hæc in serm. 65, c. 1.

^e Hæc habentur eodem sermone 65, c. 4.

Salvatoris affixa sit ligno, quæ jacuerit in sepulcro, et revoluta monumenti lapide, quæ tertio die caro surrexerit; vel quale corpus Jesus discipulorum visui, clausis ad eos ostiis ingressus intulerit : cum ad abigendam cernentium diffidentiam, inspicere oculis digitisque tractari patentes adhuc fixuras clavorum, et recens compuncti lateris vulnus exigeret (Joan. xx). At si in tanta luce veritatis tenebras suas hæretica obduratio non relinquit, ostendant unde sibi spem vitæ polliceantur æternæ, ad quam nisi per mediatorem Dei et hominum, hominem Jesum Christum, non potest perveniri. Non enim est aliud nomen datum hominibus sub cœlo, in quo oporteat salvos fieri (Act. iv, 12) : nec est redemptio captivitatis humanæ, nisi in sanguine ejus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus (1 Tim. ii, 6). Qui, sicut prædical beatus apostolus, cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus illum exaltavit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen : ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (Philipp. ii, 6-11).

CAP. VII. — Quamvis ergo unus sit Dominus Jesus Christus, et veræ Deitatis veræque humanitatis in ipso una personis eademque persona sit, neque hujus unionis soliditas ulla possit divisione sejungi, exaltationem tamen, qua illum exaltavit Deus, et donavit illi nomen quod super omne nomen excellit, ad eam intelligimus pertinere formam, quæ ditanda erat tantæ glorificationis augmento. In forma quippe Dei æqualis erat Filius Patri, et inter Genitorem atque Unigenitum nulla erat in essentia discretio, nulla in majestate diversitas; nec per incarnationis mysterium aliquid decesserat Verbo, quod ei Patris munere redderetur. Forma autem servi, per quam impassibilis Deitas sacramentum magnæ pietatis implevit, humana humilitas est, quæ in gloriam divinæ potestatis everta est, in tantam unitatem ab ipso conceptu Virginis Deitate et humanitate connexa, ut nec sine homine divina, nec sine Deo agerentur humana. Propter quod sicut Dominus majestatis dicitur crucifixus, ita qui ex sempiternitate æqualis est Deo, dicitur exaltatus. Nec interest ex qua Christus substantia nominetur, cum inseparabiliter, manente unitate personæ, idem sit et totus hominis filius propter carnem, et totus Dei Filius propter unam cum Patre Deitatem. Quidquid ergo in tempore ac-

^f Unus Vat. collect. 21, exegerit : alius, ab ipsi discipulis exegerit. Mox ac si in Vindebon. collect. 5, ac Vat. collect. 24, atque Sichardo.

^g Codd. collect. 21, et qui.

^h Quænellus in marg. : Alias, unionis.

ⁱ Dei Patris in mss. collect. 21.

^j Idem codices, Deo Patri.

cepit Christus, secundum hominem accepit, cui quæ non habuit conferuntur. Nam secundum potentiam Verbi, indifferenter omnia quæ habet Pater etiam Filius habet, et quæ in forma servi a Patre **1242** accepit, eadem in forma Patris etiam ipse donavit. ^b Est idem ipse et dives et pauper (II Cor. viii, 9). Dives, quia *in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil* (Joun. i, 1-3). Pauper vero, quia *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Ibid., 14). Quæ autem est ejus exinanitio, quæve paupertas, nisi formæ servilis acceptio, per quam, Verbi maiestate velata, dispensatio humanæ redemptionis impleta est? Nam quia captivitas nostræ resolvi originalia vincula non poterant, nisi existeret homo nostri generis nostræque nature, quem veteris debiti præjudicia non tenerent, et qui immaculato sanguine suo chirographum lethale dilueret (Coloss. ii, 14), sicut ab initio erat divinitus præordinatum ^d ita est in plenitudine præfuiti temporis factum, ut multis modis significata promissio in diu expectatum veniret effectum; nec posset esse ambiguum quod continuis ^e testificationibus semper fuerat nuntiatum.

CAP. VIII. — Destructis itaque tot hæresibus, quæ per sanctam devotionem præsentium Patrum a corpore sunt catholicæ unitatis abscissæ, quæque ideo extorres a Christo esse meruerunt, quia Verbi incarnationem, quæ singularis est recte creditum salus, fecerunt sibi lapidem offensionis et petram scandali (I Petr. ii, 8); miror dilectionem vestram in discernendo veritatis lumine laborare. Et cum multis manifestationibus declaratum sit quam recte et Nestorium et Eutychem cum Dioscoro fides Christiana damnaverit, nec Christianus possit vocari qui vel illius vel horum impietati præbet assensum, doleo vos evangelicæ et apostolicæ doctrinæ, ut audio, resultare, exagitando seditionibus civitates, conturbando Ecclesias, nec solum injurias, sed etiam cædes presbyteris atque episcopis inferendo: ut præ furore et sævitia, ^f propositi vestri et professionis sitis immemores. Ubi est regula mansuetudinis et quietis? ubi longanimitas patientiæ? ubi tranquillitas pacis? ubi firmitas dilectionis et tolerantiae fortitudo? Quæ vos ab Evangelio Christi aut persuasio abduxit, aut persecutio separavit? Vel quæ tanta existit decipientis astutia, ut oblii prophetarum et apostolorum,

^a Exemplar Sighardi, quod non habuit conferuntur. In epist. 165, c. 8, aliquot codices habent conferrentur; alii tamen, conferuntur.

^b Vindebon. collect. 5; Et idem ipse est et dives; cui lectioni alius est Sighardus, qui solum omittit est. Concinat epist. 165, c. 8.

^c Vulgati antiqui cum exemplo Sighardi addunt, et ab hostis imperio relaxari. Desunt tum in nostris tum in Quesnellii codd., nec non in epist. 165, c. 9.

^d Idem vulgati et Sighardus, non vero codices, addunt, et prophetarum oraculis prænuntiatum.

^e Unus Vat. collect. 21 cum iisdem vulgatis, significationibus.

^f Hæc indicant sermonem esse cum monachis. Quesnellus not. 1 Carosum et Dorotheum duces mo-

obliti symboli salutaris et confessionis quam pronuntiantes **1243** coram multis testibus, sacramentum baptismi suscepistis, diabolicis vos illusionibus subderetis? Quid apud vos acturæ fuerant unguæ, quid sæva tormenta, si ad expugnandam fidei vestræ integritatem tantum vana hæreticorum commenta valuerunt? Pro fide vos agere creditis, et fidei contraitis. Ecclesie nomine armamini, et contra Ecclesiam dimicatis. Hoccine a prophetis, hoc ab evangelistis, hoc ab apostolis didicistis? ut negantes veram Christi carnem, et ipsam Verbi essentiam passioni mortique subdentes, alienam faciatis nostram a suo reparatore naturam, totumque quod crux intulit, quod lancea vulneravit, quod sepulcri lapis ^e suscepit et reddidit, solum fuisse opus divinæ potentie, non etiam humiliatis humanæ? Propter quam Apostolus dicit: *Non enim erubescio Evangelium* (Rom. i, 16): quoniam noverat quale Christianis ab inimicis objiceretur opprobrium. Et ideo etiam Dominus protestabatur, dicens: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, et ego confitebor illum coram Patre meo* (Matth. x, 32). Hi enim non erunt digni confessione Filii et Patris, quibus nunc caro Christi verecundiam facit; probabuntque se nullam de signo crucis suscepisse virtutem, qui quod præferendum frontibus acceperunt, promere labiis erubescunt.

CAP. IX. — Declinate, filii, ab his diabolicis persuasionibus declinate. Veritatem Dei nulla res violat, sed Veritas nos nisi in nostra carne non salvat. Veritas quippe, sicut propheta ait, *de terra orta est* (Ps. lxxxiv, 12); et sic Verbum Maria Virgo concepit, ut unendam ipsi carnem de sua substantia ministraret, nec cum adjectione personæ, nec cum evagatione nature: quoniam qui erat in forma Dei, ita accepit formam servi, ut unus atque idem in forma utraque sit Christus: inclinante se Deo usque ad infima hominis, et proficiente homine usque ad summa Deitatis, dicente Apostolo: *Quorum Patres, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen* (Rom. ix, 5).

1244 EPISTOLA ^b CXXV.

^a AD JULIANUM GOENSEM EPISCOPUM.

Per comitem Rodanum.

De silentio Juliani amice expostulat; de omnibus vult instrui.

LEO episcopus JULIANO episcopo.

i Sæpissime dilectionem tuam ad hæc curam et

nachorum intelligit. At hi Constantinopolitani, non vero Palæstini fuerunt. Respicit S. Leo Palæstinos monachos, qui duce Theodosio totam Palæstinam bello et cædibus perturbant, ut pluribus narrat Marcianus in epistola Chalcedonensibus gestis subiecta, et Evagrius lib. ii c. 5. Confer annot. 4 (Col. 1014, n. c) in epist. 109.

^e Duo Vat. collect. 21, suscepit, creditis solum fuisse opus.

^b Alias 98. Quæ autem antea 125 erat, nunc 156. Scripta 25 Junii an. 453.

^c Exstat in mss. collect. 12, 18, 24, ac in exemplo Sighardi.

^d Vulgati ante Quesn., *Frequentissime*, et in margine, *Sæpissime*.

diligentiam meis sum litteris cohortatus, ut de his A quæ circa fidem aguntur sollicitudinem meam indefinenter instrueres. Et cum omnibus occasionibus scribere non quiescam, quibusdam tamen a scriptis meis, b id est, per filium nostrum subadjuvam Rodanum, domesticum filii nostri, viri illustrissimi Asparacii datis, nullum responsum tuæ fraternitatis accepi; tamquam ratio temporis non habuerit, ut quid post mea scripta sit gestum, potueris indicare. Et ideo per filium meum c comitem Rodanum his litteris te saluto; d et ut nullam opportunitatem scribendi negligas, quo æstus sollicitudinis meæ relevetur, admoneo. Cum enim in te quamdam mei Constantinopolitani habeant portionem, dignum est et pro communi amicitia, et pro totius Ecclesiæ dilectione, incessabili te vigore prospicere ne quid possit de statu fidei me latere. Quæ ergo e per prædictos, vel ad gloriosissimum principem, vel ad tuam dilectionem scripsi, ut celerrime tradantur effectui, opportunis suggestionibus elabora. Et quidquid fuerit, Deo auxiliante, dispositum, scire me facito: ut perductis in effectum his quæ rationabiliter ordinata sunt, pax fidei canonumque custodia et securior ubique habeatur et fortior. Data septimo kalendas Julii, Opillone viri clarissimo consule.

1245 EPISTOLA f CXXVI.

g AD MARCIANUM AUGUSTUM.

SYNOPSIS. — *Gratias agit pro sedatis Palæstinae tumultibus, et restituta in suam sedem Juvenali Jerosolymitano; Dioscorum etiam ejusque sequaces Ægyptios perstringens.*

LEO MARCIANO Augusto.

Geminis clementiæ vestræ laxificatus alloquiis, cum debita gratiarum actione h rescribo, gaudens de

a Epist. 117 vel 118.

b Sighardi exemplum daret id est. Deia vox subadjuvam ex ms. Grimanico a Quesnello addita est; quæ, ut idem in postilla notavit, significat « satellitem eorum ordine qui adjutores adjuvant; Synesius epist. 444. Vide et Panciroli Commentarium ad Notitiam Imperii c. 16. »

c Vulgati cum mss. collect. 12 et 24 atque Sighardo desiderant comitem. Quesnellus ex codice Grimanico adjecit. Vide Pancirolium de comitis Officio.

d Editi cum iisdem mss., et ut opportunitatem scribendi non negligas, in quo quæstus sollicitudinis meæ relevetur, admoneo. Quesnellus ex eodem ms. Griu. emendavit.

e Si epistolæ antea scriptæ hic indicantur, ut videtur, per prædictum, id est per subadjuvam Rodanum legendum est. Nondum enim comes Rodanus cum litteris abierat, et quæ nunc per eundem ad Julianum scribantur, nihil peculiare continent quod effectui tradendum esset. Probabilius itaque innuuntur epistolæ 115 ad Marcianum, et 117 ad Julianum, in quibus gravia preposita fuerant quæ ad pacem fidei canonumque custodiam pertinebant; neque enim intelligi possunt epistolæ 121 ad Marcianum, et 122 ad Julianum, cum nihil exhibeant quod ad fidem canonumque referatur. Alias litteræ quæ interciderint significarentur.

f Alias 99. Quæ autem antea 126 erat, nunc 157. Scripta 9 Januarii an. 454.

g Hanc Quesnellus edidit ex ms. Grimanico collect. 18. Contulimus cum Ratisponensi collect. 19.

miseri cordia Dei, qui in virtutibus providentiæ vestræ, et ad utilitatem Romanæ reipublicæ, i et ad catholicæ Ecclesiæ pacem, gloriosissimum præsidium collocavit. Unde confido utramque j hanc pietatis vestræ saluberrimam curam ita divinitus adjuvandam, ut plena tranquillitas et Christianæ religioni et vestro k tribuatur imperio. Quod ergo in provinciis Palæstinae plebes Dei ad unitatem sunt fidei revocatæ, et compressis errantium motibus ad evangelicam apostolicamque doctrinam omnium, ut indicare dignamini, corda directæ sunt, quodque fratri et coepiscopo meo Juvenali ad sacerdotii sui sedem tandem licuit, non jam resultante populo, sed desiderante, remeare, vestræ fidei opus, vestræ pietatis est fructus. Pro ejus augmento per omnes Christi Ecclesias B concors multiplicatur oratio ut si qua adhuc apud Ægyptum caligo m residet, quæ nondum recepit radios veritatis, totius mundi precibus remedia illuminationis accipiat, et execrabilis Dioscori ultra contagii non gravetur; nec in illo Dominicæ oves n imprudenti affectu personam diligant pastorem, quem experti sunt sævisimum 1246 fuisse morum et fidei vastatorem. Et ideo in sancto et mirabili studio sua perseveret vestra clementia, ut si quid usquam aut ægrum invenitur aut turbidum, et sapienti reddatur et paci, quia dignum est ita vos prædicere rebus humanis, ut gaudeatis sacramentis servire divinis. Data quinto idus Januarii, Actio et Studio viris clarissimis consulibus.

EPISTOLA o CXXVII

p AD JULIANUM EPISCOPUM COENSEM.

SYNOPSIS. — I. *De restituta Jerosolymitano episcopo, conversis Palæstinae monachis, et receptis Proterii litteris.* — II. *De Paschate anni 455 diligentius in-*

h Sic Ratisp. Quesnellus ex Grim., scribo. Gemina Marciani litteræ, quibus nunc Leo respondet, desiderantur.

i Conjunctionem et ex eodem Ratisp. supplevimus. j Ita melius ex nostro codice, quam apud Quesnellum ex Grimanico, nunc pietatis.

k Verbum tribuatur, quod in Grimanico deerat, suppeditavit noster cod. Ratisp. Defectum Quesnellus pensavit, unde in margine notavit: « Supple danda sit, vel quid simile. »

l Ex eodem Ratisp. addimus sui. Hierosolymitanam scilicet sedem, quam paulo post synodum Chalcedonensem Juvenalis ob Palæstinarum monachorum turbas deserere coactus fuerat, iisdem turbis ab imperatore sopitis, ac Theodoro monacho duce, qui in eam sedem fuerat intrusus, per fugam subducto, repetere eidem episcopo licuit.

m Ita noster codex. Quesnellus, resedit.

n Quesnellus ex Grimanico, imprudentiæ defectu. Melius noster Ratisp. Innuitur affectus quo Ægyptii Dioscorum, quantumvis in Chalcedonensi depositum, atque in exilium pulsus, prosequerentur, adeo ut ad novi episcopi electionem difficile adducti fuerint, et contra Proterium tandem electum non pauci ejusdem Dioscori amore disensiones excitaverint. Vide Liberatum c. 14, et Evagrium lib. II, c. 5 et seqq.

o Aliis 100. Quæ autem antea 127 erat, nunc 158. Scripta 9 Januarii an. 454.

p Exstat in mss. collect. 12, 18, 19, 24, atque in exemplo Sighardi.

quiri cupit. — III. *De epistola sua ad Chalcedonenses episcopos lecta CP. Actii discussione, et variis epistolis ultro citroque scriptis.*

LEO urbis Romæ episcopus JULIANO episcopo.

CAP. I. — Christianissimi principis fidem sæpe evidentissimis probavimus documentis, ac Deo nostro gratias ago, qui talem dignatus est rebus humanis concedere pro sua pietate rectorem, qui et fidei causas et reipublicæ ^a summa vigilantia tueretur, hæreticorum ausibus semper obsistens, et nihil eorum insanæ adversum catholicam fidem licere permit- tens; cujus post Deum beneficiis hoc debetur, quod et Jerosolymitanus episcopus est receptus, et monachos, quos perfidia hæreticæ falsitatis invaserat, ad sanitatem ^b augusta auctoritate revocavit. Mox itaque ut accepi epistolas tuas, talia continentes, non solum eadem die, sed **1247** prope eadem hora responsum reddere maturavi; ut certior de omnibus quæ scripseras redderis. Fratrem Proterium Alexandrinæ urbis episcopum gratulor plenas satisfactionis de fide sua ad nos litteras direxisse, et ^c manifestius quid teneat indicasse; cui me dignam gratiam necesse est

^a Editi ante Quesn. cum plerisque posterioris ævi codd., *summæ vigilantie studio tueretur*. Lectioni Quesnellianæ Ratisponensis codex suffragatur.

^b Editi ante Quesn. minus recte, *augusta auctoritas*.

^c Ita ex Grimani. Quesnellus, et similiter noster Ratisponensis. Alias, *manifeste*. *Manifestus* autem inquit, quia Proterius ad Alexandrinam sedem evectus litteras quidem de fide sua ad Leonem dederat, quibus is respondit, sicut etiam ad ordinatorum ejus et clerum, uti colligitur ex epist. 113, c. 3. At cum pleniorum fidei expositionem desiderarit S. pontifex, litteras plenam ejusmodi expositionem continentes se jam accepisse hoc loco significat, quibus sane responsum dedit epist. 129.

^d Cod. Vat. collect. 12, et sedis. In Vat. 541, quæ annotationes exhibet ex collect. 24, tum *sed*, tum *et* omittuntur.

^e In cod. Ratisp. deest *jura*. Aliquid autem hic desiderari sensus ostendit; quod cum posteriorum codicum exscriptores deprehendissent, post vocem *illibata* inseruerunt *jura*, cum tamen vox *illibata* proprius referenda videatur, non ad *jura*, sed ad *privilegia*, quæ *juxta canonum* forte sanctiones vel *regulas* in Nicæno constitutas, Alexandrinæ Ecclesiæ *illibata* servanda Leo contendit adversus eam prærogativam, quæ cum Alexandrinæ sedis præjudicio in synodo Chalcedonensi Constantinopolitano episcopo tributa fuerat.

^f Loquitur de Paschate anni 454, quod tum in Laterculo Theophili apud Alexandrinos, tum in Cyclo Romanorum notabatur pridie nonas Aprilis. Vide annot. 14 (Col. 1036, n. 9) in epist. 121.

^g Sermo est de Paschate anni 455, de quo erat inter Romanos et Alexandrinos quæstio. Vulgati Leonini ante Quesn. perperam habebant *nono*. Vide cjs not. 1, et confer. annot. 15 (Col. 1057, n. 2) in epist. 121, sicut et alias in eam annotationes, quibus sequentia intelliguntur. Ex ms. Ratisp. *diei* pro *die* emendavimus.

^h Erat in editis ante Quesn. ac in inferioris notæ codicibus, *calendarum Maiarum die apissime a Patribus*, etc. Raynaudus pro *die* emendavit *dies*; Labbeus vero in margine et Quesnellus in textu suppleverunt *quinto decimo*, retento *die*. Veram lectionem suppetidavit Ratisp. Quod porro ad nomen *annalium* pertinet, in quibus paschales dies signabantur animadvertendum est etiam apud Constantinopolitanam

pro fidei ipsius sinceritate præstare, ut honorem in nullo suæ perdat Ecclesiæ, ^d sed sedis suæ privilegia, paternæ antiquitatis exemplo, juxta canonum illibata ^e jura possideat.

CAP. II. — De præsentis anni Pascha ^f nulla dubitatio esse nobis potuit, sed de futuro quæsitivimus quod Theophilus Alexandrinæ urbis episcopus, ^g octavo calendarum Maiarum diei, quod nunquam ita a tempore Dominicæ resurrectionis celebratum est, credidit ascribendum. Unde sollicitius congruit hoc requiri, ut omnis occasio tollatur erroris. **1248** Nam in nostris annalibus ^h quintus decimus calendarum Maiarum dies apertissime a Patribus nostris et constitutus legitur et celebratus. Ac ne vel apud nos vel apud Orientales nascatur ex hac parte diversitas, hoc instantius nostro nomine cum Christianissimo principe agere tua dignetur dilectio: quamvis et ipse clementissimus princeps se inquisitione sollicitissima curam hanc Ægyptiis delegasse, suis epistolis dignatus sit indicare.

CAP. III. — Epistolam sane ⁱ meam ad Chalcedo-

Ecclesiam hujusmodi *annales* exstitisse. Nam cum Hormisda ob dubium diem Paschatis anni 520 interrogasset Joannem episcopum Constantinopolitanum Orientales in eo cum Occidentalibus concordarent, is respondit tom V Concil. pag. 654: *Instantis autem Dominicæ passionis numerum, qui vestris continetur litteris, ex repositis apud nos diei paschalis annalibus recte habere significamus*. Idem S. Leo epist. 137, c. 1, loquens de Paschate anni 455, plures ejusmodi annales apud Romanos commemorat scribens: *Cum a passione Domini in omnibus nostris annalibus decimus quintus calendarum Maiarum dies legatur ascriptus*. Cum de Paschate anni 455 quæstio inter Alexandrinos et Romanos in eo sita esset, quod illi die viii kal. isti vero die xv kal. Maii Pascha celebrandum contenderent, Leo in omnibus Latinorum annalibus reperiri quidem tradit Pascha ascriptum diei xv, non vero viii kal. Maii. *Annalium* autem nomine intelligit tum Cyclos Paschales annorum 84, in quibus Pascha xv kal. Maii assignatum fuerat annis ejusdem Cycli primo, undecimo, vigesimo secundo, etc., et ita quidem celebratum fuerat annis 382, 393, 404, etc., qui memoratis Cycli annis respondent, tum alia ecclesiastica Latina monumenta, in quibus paschales item dies quovis anno celebrati notari solebant: nullibi autem descriptus reperiebatur dies viii kal. Maii. *Annalium* scilicet nomen latius pro quibusvis publicis actis sumptum liquet ex synodo Romana Bonifacii II anni 531, in qua post lectum supplicem libellum Stephani Larissæ episcopi pontifex dixit: *Quæ lecta sunt ecclesiasticis indantur annalibus*; et ex L. 65, de Appellat. Cod. Theod. lib. 11, tit. 30: *Appellatio litigantium... neclatur annalibus*. Porro vox *constitutis* convenire videtur Cycli annorum 84, in quibus jamdiu ante ascribi solebat paschalis dies quovis Cycli anno celebranda, ut videre est in veteri Cyclo 84 annorum apud Muratorium tom. III Anecd. Latinorum; et hos quidem Cyclos S. Leo commemorans epist. 88, ad Paschasinum, c. 4, ait: *In nostris autem paschalibus cyclis xv kal. Maias ejus anni (455) Pascha celebrandum esse sit scriptum*. Vox autem *celebratus* ecclesiastica gesta videtur respicere, quibus Pascha ita sane celebratum notabatur, ut in laudatis Cyclis præstitutum fuerat.

ⁱ Est epistola 114, et ex ea solum lectum fuit capitulum primum, quo decretis synodi in negotio fidei

nensem synodum datam præsentibus episcopis et clericis lectam fuisse tuis epistolis retulisti; sed usque ad illud capitulum, quo ea quæ de fide acta sunt meus videtur firmasse consensus. Unde miratus sum quod reliqua quæ secuta fuerunt non pariter in notitiam eorum quibus sunt lecta prolata sint; cum maxime omnibus **1249** innotescere debuisset, a improbum a nobis ambitum notatum fuisse, et novis usurpationibus obviatum: ut vetustas, quæ est canonibus constituta, inviolata, ut semper scripsimus, servaretur. Aetium ^b vero presbyterum, quem asseris fuisse discussum, gratulamur, cognitione habita, in omnibus fuisse purgatum. ^c Epistolam quoque ad Christianissimum principem noveris me misisse, in qua illi gratias egi, quia curam mihi suam, tam pro fidei causa quam pro securitate reipublicæ dignatus est indicare. Aliam quoque ad nos epistolam dedit, interveniens pro Anatolio episcopo, ut nostri illi animi gratia præbeatur, quoniam correctionem ejus promittit, et in omnibus se satisfactorum esse quæ ad fidei observantiam pertinent pollicetur. Data quinto idus Januarii, Aetio et Studio viris clarissimis consulibus.

EPISTOLA ^d CXXVIII.

* AD MARCIANUM AUGUSTUM.

SYNOPSIS. — *Laudata principis fide ac religione testatur se libenter Anatolium in gratiam suam recepturum, modo satisfaciatur canonibus, et sacerdotum jura non convellat.*

LEO MARCIANO AUGUSTO.

Si quantum vestra clementia pro evangelicæ fidei integritate sollicita est, tantum Constantinopolitanæ urbis episcopus in custodiendis ecclesiasticis regulis vellet esse devotus, omnia compressis dissensionum scandalis ad statum proprium jam rediissent, nec quidquam sibi, vobis in imperio constitutis, qui omnia justa defenditis, et erroribus obviatis, eorum adhuc pravitas vindicaret, qui curationem sibi non patiuntur adhiberi. Sed vestræ mansuetudini hæc palma

pontificius assensus accedebat; non vero capitulum alterum, quo adversus Constantinopolitani episcopi prærogativam in Chalcedonensi constitutum S. Leo, Nicænorum observantiam inculcans, restitit. Integra tamen Græce reddita fuit, et aliquando vulgata; unde illius interpretationem ex Vat. codice Græco edidimus.

^a Ita Ratisp. cum Grimanico concinens Quesnellianæ emendationi suffragatur; cum in editis erroris legeretur: *Innotescere debuisset, improbum a vobis ambitum notatum fuisse, ne novis usurpationibus constituta, inviolata (ut semper scripsimus) servarentur.*

^b Particulam vero ex Ratisp. adjecimus.

^c Epist. 126.

^d Alias 101. Quæ autem antea 128 erat, nunc 163.

servatur, ut vobis omnium, qui ad Christum Dominum nostrum per catholicam fidem **1250** revocantur aut redeunt, sanitas debeatur. Sicut itaque gloriamur in vobis, ita contristamur in eos quibus carnali æmulatione præoccupatis vos pro statu Ecclesiarum et pace omnium sacerdotum, spiritu tam Christiano quam regio in tantum videmus esse sollicitos, ut interventionum vestrarum pro his quos deviare cognoscitis commodetis ^f adhortando me vestris ^g epistolis, ut coepiscopo meo Anatolio animi mei gratiam fraterna charitate restituum, quam illi et amabiliter, ut meministis, impendi, et præbere semper opto; si tamen, ut hortatus ante sum, ab ea quæ illum ^h prægravavit ambitione descisceret, et ⁱ eos qui ipsum obfuscabant in suo consortio non

B haberet. Sed ad epistolas meas pia affectione transmissas hactenus respondere nihil voluit, et cum de persona Aetii, ^j vel Andrææ, qui illi fuerat substitutus, ea secuta sint quæ debeant improbari, non otiosum est quod de his quæ maxime fuerant curanda reticetur. Præceptioni itaque pietatis vestræ parere volueram, et litteras dare ad episcopum supradictum, si priores, quas ad illum direxi, vel effectum rerum, vel scriptis ipsius proficere aliquid probavissem. At cum nihil de ambitionis pœnitentia voluerit profiteri, nihilque ad hæc respondere quæ a me sunt scripta curaverit, colloquia quidem mea ab illo suspendi, sed animum, quo illum corrigi et meliorem esse desidero, non mutavi. Proinde, si placet vestræ clementiæ, immo, quia id vobis placere cognosco, **C** satisfaciatur canonibus, et omnium gratiam sacerdotum pacifica humilitate servaturum se esse rescribat, ambitumque culpabilem se abjecisse significet; ego me illum in eam gratiam spondeo recepturum, ut in omnibus quæ sunt Domino placitura consortium ejus amplectar: quoniam illa pax vera, illa charitas erit firma, in qua simul studebimus et catholicam fidem et Nicænorum canonum decreta servare. Data septimo idus Martii, Aetio et Studio viris clarissimis consulibus.

Scripta 9 Martii an. 454.

^a In solo codice Grimanico collect. 18 hactenus inventa et a Quesnello edita fuit.

^f Quesnellus in margine: *Suipple, favorem, vel quid simile.*

^g Has Marciani litteras Leo jam acceperat v idus **D** Januarii, ut patet ex epistola præcedenti cap. 3.

^h Correximus ex ms. Grim. cujus apographum P. Cacciarium adhibuit.

ⁱ Confer epist. 141, c. 3.

^j Quesnellus, et Andrææ. Lectionem Grimanici codicis, ex quo hæc epistola edita fuit, a P. Cacciaro notatam prætulimus: ubi *vel pro et usurpatur*, ut aliis exemplis Leonis animadvertimus not. 5 (Col. 886, n. 8) in epist. 67.

ADMONITIO IN TRES EPISTOLAS SEQUENTES.

1. Cur in edendis tribus sequentibus epistolis alium a Quesnelliano ordinem secuti simus, paucis dicendum est. Quesnellus primum ediderat epistolam hac in editione 131 ad Julianum cum data vi idus Martii; tum epist. 129, ad Proterium, cum data vi idus; ac tandem post insertam Proterii epistolam 133, ad Leonem, subjectit epist. 130, ad Marcianum, cum data v idus ejusdem mensis, rejecto in marginem vi idus. Hæc datæ diversæ hunc ordinem exigebant. At cum in epist. 131, ad Julianum, c. 1, S. pontifex testetur se ad ipsum

mittere exempla litterarum quas ad clementissimum imperatorem vel ad ipsum Alexandrinæ urbis episcopum (sic est Proterium) direxerat, quibus duas ad Marcianum et Proterium traditas epistolas respicit, hæc jam scriptæ noscuntur antequam ad Julianum litteras exararet, ac proinde chronicarum notationum quas Quesnellus prætulit manifestus error agnoscitur, quo ad eum ordinem statuendum adductus fuit. Melius igitur ex nostro Ratisponensi notas chronicas emendavimus, ex quibus colligitur omnes has epistolas eodem die vi idus Martias signatas fuisse.

2. Quoad ordinem vero, cum ex laudato testimonio epistolæ 151 liquet S. pontificem scripsisse litteras ad Marcianum et Proterium antequam ad Julianum scriberet, tum vero ex initio cap. 2 epistolæ 159, ad Marcianum, ubi Leo se Proterio rescripsisse testatur, palam fit litteras ad Proterium epistolæ ad Marcianum præcessisse. Itaque licet omnes hæc epistolæ eodem die notentur, ex ipsarum tamen contextu Leo scripsit primum ad Proterium, dein ad Marcianum, ac tandem ad Julianum, et hunc ordinem in editione servabimus.

1253 EPISTOLA ^a CXXIX.

^b AD PROTERIUM EPISCOPUM ALEXANDRINUM.

SYNOPSIS. — I. *Episcoporum esse vigilare ne fidei unitas violetur, quod vel litterulæ immutatione fieri potest.* — II. *Ex traditione SS. PP. et suam epistolam catholicam, et docendos esse populos, asserit.* — III. *Fidem, disciplinam et privilegia Ecclesiarum ex norma vetustatis esse servanda.*

LEO PROTERIO episcopo Alexandrino.

CAP. I. — Lætificaverunt me ^c litteræ dilectionis tuæ, quas frater et coepiscopus noster ^d Nestorius pio apportavit officio. Oportebat enim ut ab Alexandrinæ Ecclesiæ præsule talia scripta ad sedem apostolicam mitterentur, quæ ostenderent magisterio beatissimi Petri apostoli hoc ab initio per beatum Marcum ejus discipulum didicisse Ægyptios, quod constat credidisse Romanos ^e: quoniam præter Dominum Jesum Christum non est aliud nomen datum hominibus sub cælo, in quo oporteat ^f nos salvos fieri (Act. iv, 12). Sed quia non omnium est fides, et insidiosus ille tentator nullis magis corda hominum gaudet sauciare vulneribus, quam ut incautas mentes his inficiat erroribus, qui sint évangelicæ veritatis inimici, magna sancti Spiritus eruditione nitendum est ut diabolicis falsitatibus nequeat intelligentia Christiana violari. Contra quod periculum præcipue convenit vigilare Ecclesiarum rectores, et quadam verisimilitudine colorata ^g mendacia ab animis simplicis plebis avertere. *Angusta enim et ardua via est quæ ducit ad vitam (Matth. vii, 14).* Nec tantum laqueorum in actionum observantia, quantum inter discrimina sensuum latet, **1254** dum vis sententiarum brevissima adjectione aut commutatione corrumpitur et confessio, quæ operabatur salutem, subtili nonnumquam transitu vergit in mortem. Cum

^a Alias 103. Quæ autem antea 129 erat, nunc 159. Scripta 10 Martii an. 454.

^b Hanc epistolam ex cod. Grimnico a Quesnello editam in Ratisponensi invenimus, ac ex eo emendavimus.

^c Hujus epistolæ fragmentum Beda inseruit cap. 42, de Ratione temporum; at erravit existimans Leonem hæc epistola respondiisse Proterii litteris de Paschate, quas Leo posterius accepit, ut patebit ex epist. 157. Vide Quesnelli noi. 1. Hæc autem reddita fuit aliis anterioribus Proterii litteris, quæ desiderantur. Primum is ad pontificem scripserat de sua fide, cum ad Alexandrinam cathedram evectus fuit, et huic epistolæ ille rescripsit, nec non ad ordinatores ejus et plebem, ut indicatur epist. 113, cap. 3. Pleniorum vero fidei declarationem ab eodem Leo desideravit, uti significatur epist. 127, c. 1. Huic autem pleniori declarationi nunc respondet.

^d Apud Bedam Nectarius, male. Nestorius etiam

A autem dicat Apostolus: *Oportet hæreses esse, ut probati manifesti fiant in vobis (I Cor. xi, 19)*, ad totius Ecclesiæ tendit profectum, quoties contrariorum sensuum se prodit impietas, ne quæ sunt noxia sint occulta et aliorum lædant incolumitatem, quæ revocari non poterunt ad salutem. Unde sibi impudent ruinas et obscurationes suas, qui imprudenti pertinacia jacere in reatu suo, quam oblatum remedium sumere, maluerunt. Quorum merito fraternitati tuæ displicet obduratio, et laudabiliter eam doctrinam, quæ a beatis apostolis et sanctis Patribus in nos manavit, amplecteris.

CAP. II. — Non enim novæ prædicationis est epistola mea, qua ad relationem sanctæ memoriæ Flaviani contra Eutychen de Domini nostri Jesu Christi incarnatione respondi, in nullo dissocians ab ejus fidei regula, quæ evidenter a nostris vestrisque est defensa majoribus. Quos si Dioscorus sequi imitarique voluisset, in Christi corpore permaneret, habens et in beatæ memoriæ Athanasii opusculis unde instrueretur, et in sanctæ recordationis Theophili et Cyrilli sermonibus, unde damnato olim dogmati laudabiliter contraret, potius quam consortium Eutychianæ impietatis eligeret. Hoc igitur, frater charissime, pro sollicitudine fidei communis admoneo, ut quia ^h inimici crucis Christi omnibus et verbis nostris insidiantur et syllabis, nullam illis vel tenuem occasionem demus, qua Nestoriano nos sensui congruere mentiantur. Plebem autem et clerum, omnemque fraternitatem ita debet diligentia tua ad profectum fidei cohortari, ut nihil te novum docere demonstres, sed ea omnium insinuare pectribus quæ venerandæ memoriæ Patres consona prædicatione docuerunt, cum quibus nostra in omnibus concordat epistola. Hoc autem non solum tuis verbis,

vocatur in codice Ratisp., et fuit unus ex illis quatuor Ægyptiis qui Dioscorum deseruere et Proterii ordinationi interfuerunt. Vide Liberatum cap. 14.

^e Initium hujus epistolæ ad hæc usque verba refert Beda lib. de Ratione Temporum c. 42.

^f Addidimus nos ex ms. Ratisp.

^g Eutychianorum dolum perstringit, quo omnibus et verbis insidiantes et syllabis epistolæ 28, ad Flavianum, eam Nestoriano sensui congruere mentiebantur, uti traditur cap. 2, et apertius epistola sequenti c. 5: *Quorumdam hæreticorum versuta nequitia ad contrbandam nostrorum simplicitatem, epistolam meam... falsasse perhibetur, ut commutatis quibusdam verbis vel syllabis receptorem me Nestoriani erroris assererent.* Hinc paulo post sententiarum vim neque adjectione neque commutatione corrumpendam monet.

^h Hæc usque ad seq. periodum habet S. Thomas 2-2, qu. 11, art. 2, ad 2.

sed et ipsa præcedentium ^a expositionum recitatione **1255** monstrandum est : ut plebs Dei noverit ea sibi præsentī doctrina insinuari, quæ Patres et acceperunt a præcedentibus suis, et posteris tradiderunt. Unde ^b lectis primitus prædictorum sacerdotum assertionibus, tunc demum mea quoque scripta recitentur : ut aures fidelium probent non aliud nos quam quod a majoribus ^c accepimus prædicare. Et quia ad hæc discernenda minus exercitatos habent sensus, ex Patrum saltem litteris discant quam antiquum hoc malum sit, quod nunc ^d a nobis tam in Nestorio quam in Eutyche, qui erubuerunt Evangelium Christi secundum ipsius Domini doctrinam prædicare, damnatur.

CAP. III. — Per omnia igitur et in fidei regula, et in observantia disciplinæ, vetustatis norma servetur, et dilectio tua constantiam providi rectoris exerceat ; ut prosit Alexandrinæ Ecclesiæ, quod improbæ quorundam ambitioni, servato ^e veterum privilegiorum jure, sollicitus obvivi, et ^f metropolitanis omnibus illæsam manere volui dignitatem, sicut ^g ex epistolarum mearum, quas ad sanctam synodum, vel ad Christianissimum principem, sive ad Constantinopolitanum episcopum misi, tenore cognosces ; manifesteque perspicies hoc speciale esse sollicitudinis meæ, ut neque a fidei regula in Ecclesiis Domini devietur, neque in privilegiis aliquid cuiusquam improbitate minuatur. Quæ cum ita sint, teneat fraternitas tua suorum consuetudinem decessorum, et comprovinciales suos episcopos, qui Alexandrinæ sedi ^h ex antiqua constitutione subjecti sunt, congrua sibi auctoritate contineat : ut mori ecclesiastico non resultent, sed vel statutis temporibus, vel cum ratio causæ alicujus exegerit, ad charitatem tuam ⁱ convenire non differant ; et si quid, quod Ecclesiæ sit utilitatibus profuturum, ex communi collatione tractandum est, collecta in unum fraternitate unanimiter ordinatur. Non enim ulla causa est quæ

^a Quesnellus, *expositione et recitatione*. Ratisponensis lectionem prætulimus. *Præcedentes expositiones*, Patrum paulo ante memoratorum, qui Alexandrinam sedem obtinuerunt, testimonia significant, quæ quidem aliquanto post in Ecclesia legi jubet ; quod item repetit ep stola sequenti, cap. 3.

^b Vide not. Quesnelli.

^c Sic ms. Ratisp. Quesnellus, *accipimus*.

^d Ratisp. delet a nobis, sed postea habet *damnatus*.

^e Quesnellus, *verorum*. Ex Ratisp. emendavimus.

^f Metropolitanorum nomine ipsum Alexandrinæ Ecclesiæ episcopum comprehendit, et videtur respicere Nicænum canonem sextum, in quo sola metropolitanorum nuncupatio legitur. Hinc etiam totius Ægypti episcopos paulo post *comprovinciales* vocat, eo quod pro una provincia tota Ægyptus haberetur.

^g Quesnellus, *et epistolarum*. Correctionem suppeditavit codex Ratisp., qui mox omittit *mearum*. Dein vero habet, *sed et Constantinopolitanum*, ac postea, *sollicitudini meæ, ut neque a fide in Ecclesiis Domini, etc.*

^h Propositionem ex idem codex Ratisp. suggestit.

ⁱ Ita ex eodem codice. Alias, *venire*.

^j Alias 104. Quæ autem antea 130 erat, nunc 160. Scripta 10 Martii an. 454.

A illos ab hac obedientia debeat revocare. **1256** cum talis nobis et fide et moribus innotuerit fraternitas tua, ut tibi de auctoritate præcedentium decessorum tuorum nihil patiamur imminui, aut te impune contemni. Data sexto idus Martii, Aetio et Studio viris clarissimis cons.

EPISTOLA I CXXX.

^k AD MARCIANUM AUGUSTUM.

^l SYNOPSIS. — I. *De fide Proterii Alexandrini episcopi gratulatur.* — II. *Alexandrinus ex suæ Ecclesiæ traditione ab illo esse edocendus.* — III. *Ut epistola Leonis ad Flavianum ab hæreticis falsata in Græcum transferatur de novo, et Alexandrinis publice recitetur.*

LEO episcopus MARCIANO Augusto.

CAP. I. — Puritatem fidei Christianæ, quæ clementia vestra præfulget, etiam his litteris quas frater et coepiscopus meus ^m Nestorius detulit, demonstrastis, justissimum fratri meo Proterio Alexandrinæ urbis antistiti impendentes favorem, quo mihi per omnia esset acceptior. Nam cui vestra pietas testimonium ⁿ perhibere dignatur, indubitanter esset probandus, etiamsi taceret. Sed accedit ad gratiam, quod proprio quoque sermone ^o cognoscitur, et quam sincerus sit catholici dogmatis prædicator, ipsius professione clarescit. Unde plenissimo affectu dilectionem orthodoxi fratris amplector, et Deo gratias ago, quod remoto eo qui Evangelio Christi voluit contraire, et a sanctorum Patrum intelligentia dissidere, et a sanctorum Patrum Alexandrinæ Ecclesiæ sacerdotem, qui præcedentibus rectoribus et fide concordaret et vita. Nam cum **1257** amplecti te epistolam meam, quam ad beatæ memoriæ Flavianum contra Eutychem ^p impium misi, toto corde profiteatur, quid aliud quam apostolorum te ostendit ^q esse discipulum ? Quoniam doctrina veritatis in lumine suo permanet, et non potest esse diversum, quod unum est ^r atque individuum.

^k Exstat in mss. collect. Hisp., Isid. 11, 12, 18, 19 et 21 usque ad 24, ac in exemplo Sichardi.

^l In Hisp. hic titulus legitur : I. *De Proterio Alexandrino episcopo, ut priorum suorum decreta conservet*. II. *Ubi postulat imperatorem ut epistolam quam ad Flavianum Constantinopolitanum miserat in Græco translata Alexandrinæ Ecclesiæ destinat.*

^m Vulg. antiqui cum mss. collect. 24 et Sichardo perperam, *Nestorianus*. Confer annot. 3 (Col. 1075, n. d) in epist. præcedentem.

ⁿ Ms. Ratisp., *præbere*. Mox *probatas* in mss. Vat. collect. Hisp. et Isid. 11 et 21.

^o Editi anteriores Quesn. cum mss. collect. 11 et 21, *cognoscatur*, et dein *clarescat*. Postea *Inde pro Unde* in Ratisp.

^p Cod. Grim., *damnato*. Dein *dissentire pro dissidere* in antiquis Vulg. cum mss. collect. 24 et Sichardo.

^q Codd. Vat. Hisp., Isid., et collect. 11 et 21, *alterum prospexit* ; et dein *implexus esset epistolam meam*.

^r Idem codices, *quæ cum impium in toto corde proficitur, nisi, quid aliud, etc.*

^s Verbum *esse* ignorant veteres editiones, et codd. Ratisp. Vat. collect. 24 atque Sichardus.

^t Vulg. ante Quesn. cum Vindobon. Hisp., Ratisp.

CAP. II. — Rescripsi itaque prædicto fratri quod A debui, atque ^a in sancto studio ut perseveraret admoni. Qui sine dubio constantior erit, si etiam clementiæ vestræ cohortationibus adjuvetur. Nec in aliquo eum terreat quorundam imperita dissensio, quos paucorum hæreticorum instigationibus ignorantia ^b facit obnoxios. Quod ergo sua ^c diligentia assequi nequeunt, opportune eorum insinuetur auditui. Et ne memoratus nova inferre, et propria videatur astruere, venerabilium Patrum qui eidem Ecclesiæ præfuerunt, scripta ^d relegantur; et quid B. Athanasius, quid Theophilus, quid Cyrillus, quid etiam ^e alii Orientales magistri de incarnatione Domini senserint, recognoscant; ^f nec repullulantibus decipiantur erroribus, qui olim evangelici sermonis sunt virtute prostrati: quoniam omnes fere hæreses quæ B diversis temporibus exstiterunt, dum sacramentum corporeæ nativitatis et passionis ac resurrectionis Christi non intelligunt, ab Evangelio deviarunt. Et **1258** ^g possemus minus laborare in hæreticis repellendis, si rudes animos ^h ea non turbarent mendacia quæ peremit antiquitas. Sed nunc, ut dixi, hic docendi optimus modus est, ut paternorum sensuum ⁱ lineæ Alexandrinæ plebis et cleri auribus innotescant; ac si qui sunt qui nostra scripta despiciant, illis saltem qui nobiscum apostolicis sensibus con-

gruunt acquiescant. In quo opere multum consacerdotis ^j mei devotione gaudebo, et semper ipsius unanimitate lætabor: quia fraterna pax non nisi ^k in una fidei confessione servatur.

CAP. III. — Quia vero quorundam hæreticorum versuta nequitia ad conturbandam ^l nostrorum simplicitatem, epistolam meam, quam ad beatæ memoriæ Flavianum dedi, falsasse perhibetur, ut commutatis quibusdam ^m verbis vel syllabis, receptorem me Nestoriani erroris assereret: obsecro venerabilem clementiam vestram ut eandem epistolam per fratrem meum Julianum episcopum, vel eos quos idoneos ad hoc opus pietas vestra delegerit, in Græcum sermonem jubeatis integre diligenterque translata, per idoneum ⁿ perlatorem sub vestri signaculi impressione deferri, tradendam iudicibus Alexandrinis, qui eam clero et plebi ipsius civitatis cum prædictorum episcoporum prædicationibus, ^o quibus et mea scripta consentiunt, faciant recitari, ut **1259** agnoscant se fallacium hominum fraude ulterius decipi non debere; ^p et probentur apostolicæ sedis sinceri esse discipuli, apud quam nec Eutyches nec Nestorius ullum obtinent locum, quia sicut alios hæreticos, ita et istos Ecclesia universalis damnavit. Data ^q sexto idus Martii; Actio et Studio viris clarissimis consulibus.

et mss. collect. 24 ac Sichardo, atque *divinum*. Emendationem Quesnelli ex Grim. et Barber. collect. 41 inductionem confirmant cæteri nostri codices.

^a Mss. Vat. Hisp. et Isid., ut in sancto studio perseveret. Ratisp., utque in sancto studio perseveraret.

^b Al., fecit in mss. collect. 21.

^c Vulgati antiqui cum mss. Vat. Hisp., Isid. et aliis C inde proficiuntibus, negligentia. Mss. vero Grim., Ratisp., Vindebon., Hisp. et Vat. collect. 24 cum Sichardo, diligentia.

^d Vat. Hisp., Isid. et alius collect. 41, legantur. Ex hoc Leonis testimonio profecisse videtur imperator Marcianus, cum in epistola ad monachos Alexandrinos edita tom. IV Concilior. Ven. editionis pag. 1794, nec non in lege ad Palladium præfectum prætorio pro Ægyptiis præcipue data anno 455, pag. 1832, Athanasii, Theophili ac Cyrilli doctrinæ Chalcedonensem fidem cohærentem pronuntiavit.

^e Adjectimus alii ex Ratisp. utrisque Hisp., Vat., Isid. et alio collect. 41. Quesnellus in postilla explicat, id est, antistites Antiocheni Orientalis diocesis primates, vel episcopi ex eadem diocesi, qualis Theodoretus. Sed Orientalium nomen hic late, non autem strictè sumi de solis episcopis Antiochenis, vel Antiocheno subjectis colligi potest ex epist. 119, c. 2, in quam vide annot. 10 (Col. 4042, n. k). Enimvero inter testimonia Patrum subjecta epistolæ 165 ad Leonem Augustum, præter tres laudatos Alexandrinos antistites ex Orientalibus laudat tantum Joannem Chrysostomum, Basilium et Gregorium Nazianzenum, quorum nemo ad Antiochenam diocesim pertinet.

^f Vat. Hisp., Isid. et alius collect. 41, ne repullulantibus.

^g Idem codices, possent. Mss. Vat. collect. 24 cum Sichardo et Merlino, possumus. Duo Vatt. collect. 21, possunt.

^h Ita utrique Hisp. cum Isid., Ratisp. et Vat. collect. 41; alias, ipsa. Paulo post nunc deest in Vat. Hisp., Isid. et alio Vat. collect. 41.

ⁱ Vulg., linea..... innotescat. Prætulimus lectionem ms. Ratisp. Mox pro cleri utrique codd. Hisp. cum Isid. et mss. collect. 41 et 21 habent clericorum.

^j Vat. Hisp., Isid. et mss. collect. 41 et 21, nostri. ^k Particulam in ex Ratisponensi addidimus.

^l Sic ex optimo Ratisp. Accedit Vindebon. Hisp., in quo nostræ. Hunc errorem emendavit studiosus librarius collectionis Hispanicæ originis Gallicanæ, qui substituit ex arbitrio sanctorum, ut legitur in Vat. Hisp., in Isid. ac in mss. collect. 41 et 21. Vulgati ex mss. collect. 42 et 24, cum Sichardo, aliorum. Leo nostrorum nomine catholicos intelligit. Quod porro de falsata suæ ad Flavianum epistolæ 28 Græca versione hoc loco indicat, confer cum iis quæ dicentur annot. 6 (Col. 4425, n. b) in epist. 152, ac præsertim observationem tertiam in dissert. 1 Quesnelli ad annum 454.

^m Editi cum Vat. collect. 24, litteris vel syllabis. Prætulimus veteres libros Ratisp., utramque Hisp. et codd. collect. 41, 42 ac 21, cum Binio. Mox Nestorianæ hæresis asserant in mss. Vat. Hisp., Isid. et collect. 41. ac 21. Ratisp. et Vat. collect. 24, assererent.

ⁿ Alias, latorem.

^o Vulgati antiqui cum mss. collect. 24, qui et meo scripto consentiunt. Quesnelli lectionem ex Grimanico cæteri nostri codices approbant. Solum ex Ratisp. addidimus et a Quesnello omissum.

^p Hanc veterum editionum lectionem confirmant nostri codices Ratisp., Vat. collect. 42 et 24, atque exemplum Sichardi. Huc accedit Vindebon. Hisp., in quo pro sinceri esse erronee scriptum est sinceritate; qui error emendatus fuit in Vat. Hisp., Isid. et cæteris ejusdem originis, sine errore. Quesnellus ex solo Grim., et probetur apostolicæ sedis sinceritas, apud quam, etc. Quod autem notavit in postilla, vulgatam lectionem sensui repugnare, verum est si hæc sententia regi credatur particula ut, non vero si conjungatur cum antecedenti sententia, faciant recitari..... et probentur apostolicæ sedis sinceri esse discipuli, dum ejusdem sedis fidem sequentur. Hanc peculiarem Alexandrinæ Ecclesiæ prærogativam Leo fusius exponit epist. 9 in exordio.

^q Ita omnes nostri codd. et Sichardus ac Binio. Quesnellus cum aliis vulgatis, v idus, et in margine: Alias, vi

EPISTOLA * CXXXI.

^b AD JULIANUM EPISCOPUM COENSEM.

SYNOPSIS. — I. *Julianum de receptis Proterii Alex. litteris monet; suam ad Flavianum epistolam ex Latino in Græcum ab eodem transferri cupit ac mandat, quam sub signaculo Augusti missam Alexandrinæ plebi in Ecclesia recitari vult.* — II. *De Paschate sequentis anni ut rescribatur.*

LEO JULIANO episcopo.

CAP. I. — Sumptis fratris et coepiscopi nostri Proterii Alexandrini antistitis litteris indubitanter agnovi catholicæ eum studere doctrinæ, et recto corde hæreticis obviare: ut merito sperare possimus eum Ecclesiæ **1260** cui præsidet, et exemplo morum, et insinuatione fidei profuturum. Sed quia non parum ipsi laboris Eutylianorum factionibus excitatur, qui epistolam meam ad beatæ memoriæ Flavianum datam, fallaci interpretatione corruptam simplicibus quibusque aut indoctis ita dicuntur ingerere, ut quædam loca Nestoriano congruere videantur errori: ut hæc malignitas non possit de conturbatione fidelium gloriari, hoc fraternitati tuæ laboris injungo, ut eandem epistolam meam, quam in omnibus apostolicæ concordare doctrinæ consonantia majorum exempla testantur, diligenti interpretatione ex Latino in Græcum transferre digneris, quam gloriosissimus et fidelissimus princeps ad Alexandrinos iudices, sicut ^a poposci, sub signaculi sui impressione transmittat, Christianæ plebi in Ecclesia recitandam, cum prædicationibus sanctorum virorum qui ipsi Ecclesiæ præfuerunt: quo facilius hi qui ^d ignoranter fluctuare dicuntur, veritate comperta, pravis persuasionibus in errorem ulterius non trahantur. Ne autem fraternitatem tuam aliquid præteriret, qualia ad clementissimum imperatorem vel ad ipsum Alexandrinæ urbis episcopum scripta direxerim, subdita huic epistolæ exempla monstrabunt.

^a Alias 102. Quæ autem antea 131 erat, nunc 161. Scripta 10 Mart. an. 454.

^b Ex Grimanico codice editam cum Ratisponensi relegimus.

^c Epist. 130.

^d Ratisp. omittit *ignoranter*.

^e Ita ex eodem Ratisp., ut in duabus epistolis præcedentibus. Quesnellus ex Grimanico, vii *idus*.

^f Alias post. epist. 105. Quæ autem antea 132 erat, nunc 162. Scripta circa April. an. 454.

^g Est in una collectione 16 Thessalonicensi. Contulimus cum cod. Barber, 3336, ex quo illam Holstenius edidit. Ante eum vero eandem ediderat Allatius in Concordia Ecclesiæ Occident. ex codice Vaticano, quem frustra quesivimus. Quoad tempus, dum Leo die 8 Martii anni præsentis 454 scripsit epistolam 128, nondum has quas exspectabat ab Anatolio litteras acceperat; ibidemque idcirco ab imperatore petiit, efficeret ut idem episcopus ea rescriberet quæ his litteris continentur. Id Marcanus præstitit, ut liquet ex cap. 1 epistolæ præsentis. Leo autem epist. 136, data die 29 Maii, cap. 1, se hanc Anatolii epistolam *nunc* accepisse testatur una cum ejusdem imperatoris litteris; unde utrisque statim respondit epist. 135 et 136. Ut autem congruum tempus detur transmissioni litterarum ac responsioni,

A CAP. II. — De futuro Paschate, ut sæpe jam scripsi, esto sollicitus, et clementissimo principi meo nomine opportunius intimato, ut quid sibi rescriptum sit faciat certiozem, quoniam imminent dies ut nosse possimus quem diem Formatis ascribere debeamus, et omnium ex hac parte suspicio evidentius possit absolvi. ^o Data vi idus Martii, Aetio et Studio viris clarissimis consulibus.

1261 EPISTOLA † CXXXII.

^o ANATOLII EPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI AD LEONEM PAPAM.

SYNOPSIS. — I. *De intermisso litterarum commercio amice conqueritur. Debitam pontifici obedientiam ostendit.* — II. *Aetium restitutum esse, Andream vero depositum scribit.* — III. *Litteris sancti pontificis recreari peroptat.* — IV. *Ambitionis culpam a se amovetur, eamque in cleri sui episcoporumque Orientalium studium refundit. Gestorum Chalcedonensium confirmatio pontificiæ auctoritati reservata traditur.*

Sanctissimo ac beatissimo coepiscopo papæ LEONI ANATOLIUS in Domino salutem.

CAP. I. — Omne quidem solatium prorsus atque auxilium quod vitæ laboriosæ curisque vallatæ ratio flagitaret, in vestra positum sperans esse beatitudine, totius sarcinam mihi sollicitudinis inde merito leviozem fore credideram; nunc vero cunctis **1262** aliis acrior me pressit anxietas, quam ^b diutina peperit vestræ non solita sanctitatis intermissio litterarum, maxime cum mihi, quæ scriptæ essent a vobis aliis, ostenderentur epistolæ, quæ ⁱ majus facerent doloris augmentum, qui frequentius cuperem potiri vestris affatibus: ut illa vobis obediendo completem, quæ vestris omnifariam perfectissimis sensibus placita videbantur. Nam penitus absit ut eis ego quæcumque mihi fuissent mandata per litteras adversarer. Quia tamen piissimus et Christianissimus princeps, qui consultissimæ suæ providentiæ bono tam res universas regit humanas, quam philosophia divina-

hanc epistolam Anatolii post Martium et ante Maium exaratam, seu circa Aprilem collocamus. Cum porro in fine dicatur, *Et subscriptio litteris Græcis*, hic proculdubio indicatur autographa ipsius Anatolii subscriptio, qui cum Latinam scripturam ignoraret, Græcis litteris usus est. Hinc etiam significatur, exemplum hujus epistolæ ad Leonem transmissum, fuisse scriptum Latine, et solam Anatolii subscriptionem Græcam fuisse. Anatolium quidem Græce lucubrassè hanc epistolam, sicut Græce scripsit epistolam 101 quam nunc primum edidimus, nihil dubitandum videtur. At sicuti S. Cyrillus ut promptiorem et faciliorem Cœlestino papæ redderet lectionem quorundam documentorum quæ Græce erant scripta, ea antea Latine interpretanda curavit, ac Latine reddita ad eundem pontificem misit, quemadmodum liquet ex epistola ejusdem octava inter epistolas Cœlestini apud P. Coustantium num. 9, ita etiam Anatolius hanc epistolam abs se quidem Græce scriptam, at Latine per alios redditam, et abs se litteris Græcis signatam ad Leonem misisse videtur; unde hic Latinustextus pro ipso originali Anatolii manu subscripto haberi debet.

^b Allatius, *diuturna*.

ⁱ Ita melius Allatius quam alias *magis*.

rum pollet ubique virtutum, cum quibus sociata pietatis zelare non cessat, cum sic moderatur genus humanum, ut id studio religionis in Deum reddat attentius, vestræ beatitudinis litteras mihi sublegit, ea statim quæ continebantur eis ut placita vobis implevi, quod me facere vel communis pacis utilitas, vel quod decuerat hortabatur.

CAP. II. — Et reverentissimus quidem sacrosanctæ Ecclesiæ nostræ presbyter Aetius in priore loco atque honore ecclesiastico nobis est restitutus: omne quod episcopi nostri est modeste faciens ipse responsum. Andreas autem, qui non proventus a nobis, sed gradu faciente archidiaconi dignitate fuerat honoratus, ab Ecclesia separatus est, cum his qui contra sanctæ memoriæ patrem nostrum atque episcopum fuerant Flavianum; qui etiam partis antea perfidissimi fuerant Eutychetis; quamvis excusationibus plurimis et subscriptionibus propriis, quas epistolæ 1263 sanctitatis vestræ subdiderant, jam viderentur satisfacisse præteritis, eo usque quamdiu quod vobis placitum super istis fuerit ordinatum.

CAP. III. — Considerans ergo beatitudo vestra quam nostræ conjunctio charitatis ipsi Domino Christo, qui pax nostra consistit, grata futura sit, et quantum fidelissimi principis animus exsultabit, et quam pariter universa plebs Dei et Ecclesiæ Christi procul ab omni discordia liberæ permanebunt, litteris suis nos lætificare dignetur, quibus illo perfici valeamus affectu, quem prudentissimis vestris insitum copiose jam novimus vigere præcordiis: ut

^a Allatus, pietatis Ecclesia non cesset. Cod. Barb., pietatis zelo non cessat. In depravato loco vulgatam lectionem mutare nolimus.

^b Cod. Barb. cum Allatio, nobis implevit. Holstenii emendationem sensus postulat.

^c Lege, a nobis.

^d Forte, episcopii.

^e Quid hoc loco corrupto et valde obscura indicetur, colligi potest ex illis epist. 127, cap. 3, Aetium presbyterum, quem abderio fuisse discussum, gratulari cognitione habita in omnibus fuisse purgatum. Archidiaconus fuerat, et forte circa administrationem bonorum accusationem aliquam incurrerat.

^f Ita editi et codex, non vero, ut legendum credit Tillemontius art. 62, in Leone, ab ecclesiasticis separatus est. Leo quidem epist. 135, c. 2, et 136, c. 3, Andream ab archidiaconi ministerio submotum tantummodo indicat. Cum autem hæc epistola apud Græcos Latine reddita fuerit, ut annot. 1 (Col. 1081, n. 8) vidimus, forte interpres minus peritus non satis apte ab Ecclesia separatam reddidit, ut significaret Andream fuisse omni gradu et officio ecclesiastico privatum, quoad Leo rescriberet quid de ipso agendum iudicaret.

^g Allatus, superstitionibus.

^h Hoc testimonium laudat Gelasius in epistola ad Dardanos, ut auctor edita est ex præstantissima collectione 14 Avellana, et legitur tom. V Conciliorum Venetæ editionis pag. 353: Audiant, inquit, Anathematum ejusdem sedis antistitem, clerum potius Constantinopolitanum, quam se tentasse talia confitentem, atque in apostolice præsulis totum dicentem positum potestate.

ⁱ Alias post epist. 103. Quæ autem antea erat 133, nunc 164. Scripta paulo post 4 April. an. 454.

A perceptis alacriter vestræ sanctitatis epistolis, et gratias agamus Domino Deo nostro Christo, qui totius difficultatis vincula dirupit, eidemque vota solemniter pro vestra beatitudine persolvamus.

CAP. IV. — De his autem quæ Constantinopolitanæ gratia sedis sancita sunt in Chalcedonensi nuper universali synodo, pro certo beatitudo vestra hoc habeat, nullam esse culpam in me, homine qui semper otium et quietem, in humilitate me continens, ab ineunte mea ætate dilexerim, sed Constantinopolitanæ Ecclesiæ reverentissimus clerus est, qui hoc habuit studium, et istarum partium religiosissimi sacerdotes qui in hoc fuere concordēs et sibi pariter adiutores; cum et sic gestorum vis omnis et confirmatio auctoritati vestræ beatitudinis fuerit reservata.

B Hoc igitur bene compertum sanctitas vestra cognoscat, nihil ex me istius causa factum esse negotii, qui semper omnem jactantiæ levitatem et aliena appetendi cupiditatem mihi vitandam crediderim. Omnem fraternitatem in Christo quæ cum vestra est sanctitate, tamen ego ipse 1264 quam mei plurimum salutamus. Et subscriptio litteris Græcis.

EPISTOLA CXXXIII

I SANCTI PROTERII ALEXANDRINI EPISCOPI AD BEATISSIMUM PAPAM LEONEM ROMÆ URBIS EPISCOPIUM.

De Ratione Paschalis.

Domino meo dilectissimo fratri et consacerdoti LEONI PROTERIUS in Domino salutem.

CAP. I. — Piissimus et fidelissimus imperator noster Marcianus litteris ad nos nuper venerabilibus usus est, quibus asseruit æstimare quosdam non di-

C I Duplex hujus epistolæ a Proterio Græce scriptæ Latina versio exstitit. Alia vetustior Leonis tempore translata ab interprete Latini sermonis minus perito, cujus fragmentum recitatur ab Hadriano I, in epistola 97, ad episcopos Hispaniæ, et a Quenello in observationibus exhibetur; altera est hæc, quam esse Dionysii Exigni, cujus meminit Sigebertus in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum c. 27; immo ipse Dionysius in præfatione ad Cyclum Paschalem, ubi eam a se translata eadem operi subjecisse testatur, illud evidenter evincit, quod et quidem Cyclo subiecta in codicibus inventa est. Isam ex Sirmondiano ms. ediderunt Petavius in append. operis de Doctr. temp. tom. II; Ægidius Bueherius in Comment. ad Victorii Canonem Paschalem pag. 82, et accuratius P. Labbeus in Conciliis. Quenellus ad Oxoniensem codicem eandem relegit. Tandem Joannes Guillelmus Janus in Historia Cycli Dionysiani edit. Vittemberg. an. 1718, pag. 95, emendatorem recusat ex tribus Dionysii cod. Bodleiano, Cottoniano, et Digbrano, e quibus multum profecimus. Agitur in hac epistola de die Paschalis anni 455, et scripta fuit post Pascha anni 454, indictione septima; nam c. 3, Pascha, de quo quærebatur, solemnitas futura, et c. 1, octava indictione ejusdem Paschalis indictione futura vocatur. Igitur post diem 4 Aprilis septimæ indictionis, in quem incidit Pascha anni 454, scripta fuit; cumque illam jam recepisset die 29 Maii ex epist. 156, c. 1, palam fit inter diem 4 Aprilis, et 29 Maii an. 454 fuisse exaratum; et, ut congruum tempus deur transmissionis ejusdem Romam ex Ægypto, paulo post diem 4 Aprilis.

D ^k Janus, nuper ad nos; et post pauca, Domino præstante.

ligeriter ascriptam diem festi paschalis, quæ per A octavam Indictionem futuram, Deo præstante, celebranda est. Veruntamen non velut a se commotus hoc indicavit, sed quia ^a scripta tuæ ^b sanctitatis acceperit, et præcipiebat oportere nos causam diligenter inquirere adhibita nimis tenuissima scrutatione, quæ multum sollicitudinis ac studii contineret. Quapropter negligendum non fuit quominus statim negotium ventilarem; quando ex illo jam tempore, quo ^c commonitorium tuæ venerationis accepi, plurimam curam rei hujus habuerim, nunc ^d legales libros inspiciens, nunc antiquorum ^e doctorum **1265** instituta contingens, ex quibus possibile est hujusmodi computum investigare solertius. Sumens etiam et centenalem cursum Paschæ descriptum a beatisimo patre et ^f episcopo nostro Theophilo, omnemque percurrans, ita reperi diligenter integreque compositum, ut quicumque ille sit, auctoritatem scripturæ hujus quolibet modo reprehendere ^g ac vituperare non possit. Erat enim inconsequens virum ita vigilantem Deoque charissimum, divinarum etiam ditatum scientia Scripturarum, in negotio tam magno ac necessario, prætermissio diligentæ labore potuisse delinquere. Sed forte, sicut tua sanctitas ^h scribit, mendosi codicis ⁱ aut librarii error est, et propterea nos ^j oporteret diem sanctæ illius festivitatis transferre, ^k quod absit. ^l Celebratur autem ita potius ut centenarius annorum cursus ejusdem beatissimi patris nostri et ^m episcopi Theophili continet, qui antiquorum paginis omnino concordat, id est **xxxix** dies mensis Pharmuthi juxta *Ægyptios*, qui est **viii kal. Maias**. Et nos enim, et tota *Ægyptia* regio, atque Oriens universus, ⁿ sic ipsam diem celebraturi sumus, Deo præstante.

^a Vid. epist. 121, c. 2; epist. 127, c. 2; et epist. 131, c. 1.

^b Ms. Oxon., *fraternitatis*; et postea *teneret pro contineret*.

^c Hoc Leonis commonitorium ad Proterium de Paschate ann. 455 desideratur.

^d *Legalium librorum* nomine videtur intelligere libro legis Moysis, in quibus primum Pascha præceptum fuit, et ascriptum primo mensi, qui et *Novorum* vocatur, luna 14.

^e Ms. Cotton., *dicta instituta*. Melius cod. Oxon., *docta instituta*. Intelligere videtur Cyclos et monumenta paschalia antiquiora centenario Theophili Laticulo seu cursu, de quo sanè paulo post testatur: *Qui antiquorum paginis omnino concordat*.

^f Janus, *coepiscopo nostro Theophilo, omnemque decurrens*.

^g In mss. Oxon. voces *ac vituperare* omittuntur.

^h Mss. Cotton. et Digb., *scripsit*.

ⁱ Erat in editis, *aut scriptoris librarii*. Quesnellus non ait hæc omnia deesse in ms. Oxon. Solam vocem *scriptoris*, quæ abundat, auctoritate trium codicum Jani delevisus.

^j Codd. Cotton. et Digb., *oportet*. In Theophili Laticulo ac Alexandrinorum computatione Pascha anni 455 statuebatur **viii kal. Maii**; ex Leonis autem sententia, qui errorem in eo Laticulo non repressisse putabat, transferendum erat pascha in diem **xv kal. ejusdem mensis**, ut Latinis videbatur.

^k Editi ex Sirmoudianis schedis, *quod abiit*. Ques-

CAP. II. — Ut autem non ^o arbitremur absolute quæ nobis videntur scribere seu velle firmare, inseruimus ^p etiam causas huic epistolæ, quibus tua sanctitas forte æstimet non se debere reprehendere *Ægyptiorum* Ecclesiæ veritatem, quæ mater hujusmodi laboris **1266** exstitit, diligenterque conscripsit. Olim quidem Dominus per Moysem tempus paschale significavit dicens: *Custodi mensem novorum* (*Deut. xvi, 1*); primum hunc esse pronuntians, sicut iterum dicit: *Mensis iste vobis initium mensium, primus erit in mensibus anni* (*Exod. xii, 2*); et: *Facies Pascha Domino Deo tuo quarta decima die mensis primi* (*Levit. xxiii, 5*; *Num. xxviii, 16*). Sed qui hæc per Moysem locutus est Dominus, plenitudo legis existens, quando dignatus est homo fieri, ^q quinta sabbatorum **xiv** luna mensis primi in cœnaculo cum discipulis pascha manducans, paulo post a Juda traditur, et ^r sequenti die **xv** luna crucifigitur, id est **vi** feria, et ad inferos descendens, ac dispensationes salutis nostræ perficiens, vespere sabbati lucescente ^s Dominico resurrexit a mortuis. In quo die lunam **xvii** primi mensis juxta Hebræos exstitisse manifestum est. Nos ergo Christiani non solum **xiv** lunam in Pascha requirimus (hoc enim Judæi facientes sine festivitate sunt), sed etiam Resurrectionis diem Redemptoris nostri, qui est **xvii** luna præfati primi mensis novorum, sollicitius observamus. Quod si eodem modo plenilunium ^t semper occurreret quinta sabbatorum, quando Salvator pascha cum discipulis manducavit, omne tolleretur ambiguum. Quia vero lunæ circulus ad solis cursum inæqualis est, et **xiv** luna paschalis in die Dominico sæpe contingit, non est autem possibile tunc festum celebrare, sed nec pridie, sabbato, luna **xiii** ^u jejunium solvere, in septima-

nellus ex ms. Oxon. et Janus ex tribus suis codd. emendarunt.

^l Ita legendum cum Jano ex ms. Cotton., pro *celebratur*, quod erat in aliis editis.

^m Editio Jani, *coepiscopi*.

ⁿ Cod. Digb., *sic ipsius diei celebraturi auctoritatem sumus*.

^o *Arbitremur* passive hic sumitur pro *existimemur*, uti passive pariter sumitur a Cœlio apud Priscianum lib. viii, et ab Ulpiano D. ii, 7, 12.

^p Particula *etiam* ex Jani editione et mss. inserta est. Mox forte deest in ms. Oxon., et *spernere* pro *reprehendere*.

^q Ita ex ms. Oxon. et tribus codd. Jani, pro *quinta feria*, ut erat in editis.

^r Voces *sequenti die* absunt a ms. Oxon.

^s Apud Labbrum Dominus pro Dominico, peperam. Respiciuntur illa Evangelii: *Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati*, id est Dominica, qua Christus resurrexit.

^t Ita Bucherius, et ms. Oxon., ac Janus ex cod. Digb. rectius quam in aliis editis, *super occurrerit*, et paulo post, *tolletur*, quæ sensum plane perturbant.

^u Duas Proterius rationes affert quibus eo casu quo luna 14 incidit in Dominicam, Pascha celebrari nequeat ipsa die Dominica luna 14, sed differendum sit in Dominicam sequentem, 1° quia *tunc* paschale festum celebrari nequit, 2° quia pridie, sabbato, luna 13, jejunium solvere non licet. Has easdem rationes, quas Proterius iterum urgēt c. 5 eodem scopo in si-

nam **1267** sequentem differendum est. ^a Maxime cum habeamus intra eam xv lunam, quando, sicut scripsit Apostolus, *Pascha nostrum immolatus est Christus* (1 Cor. v, 7); xiv namque luna primi mensis, juxta Hebræos, ut superius dictum est, Jesus pascha typicum manducavit; sequenti ^b vero sexta feria xv luna, ut ovis occisionis, cruci pro nobis affixus est, et vespere sabbati lucescente ^c Dominico xvii luna resurrexit a mortuis.

CAP. III. — Quia ergo in solemnitate futura paschali per octavam indictionem, xxii die ^d Pharmuthi mensis novorum, qui est xv kalendas Maias, ^e occurrit xiv luna die Dominico, in septimanam differre convenit subsequenter. Habentes enim intra eam triduanum mysterium, hoc est xv lunam, quando crucifixus est Christus, quartæ decimæ coherentem, ^B necnon et sextam decimam, et sequentem decimam

mili controversia jamdiu ante protulerant etiam Ambrosius in epistola ad episcopos per Æmiliam constitutos, ac Theophilus Alexandrinus in Prologo Paschali agentes de Paschate an. 387. Ex horum autem testimoniis colligitur totam earum rationem vim ad jejunium revocari, ita ut sensus sit paschale festum non posse die Dominica luna 14 celebrari, eo quod nec jejunare liceat ea die luna 14, nec liceat antipaschale jejunium solvere seu terminare luna 15. Si nimirum celebrandum esset paschale festum luna 14 cum incidit in Dominicam, hac eadem luna jejunium esset servandum, et solvendum solum in vespere, ut lex præcipiebat; sicque jejunandum esset die Dominico, quod tamen omnino faciendum non est, ne cum Manichæis Dominica jejunantibus consentiamus. Si vero ob evitandam hanc cum Manichæis similitudinem non jejunemus ipso Dominico die luna 14, quo Pascha celebrandum putemus, jejunium antepaschale cogemur solvere, seu terminare die sabbati præcedentis luna 13, quod tamen ex veteris legis præceptione ante decimam quartam lunam, qua agnus paschalis comedendus erat, solvi seu terminari nequit. Vide c. 5 hujus epistolæ. Igitur ut declinetur utrumque, paschale festum in Dominicam sequentem protrahendum est.

^a Ms. Oxon., *Maxime quod*; et paulo post perperam, 14 lunam pro 15. Inducatur autem *intra eam septimanam sequentem* haberi lunam 15, qua Christus passus est, quæque in hypothese lunæ 14 concurrentis cum die Dominico, in feriam secundam incidit; et similiter intra eam septimanam haberi lunam 17, qua Christus resurrexit, quæque in feriam quartam eadem in hypothese incurrit. Hoc autem argumento, quo pariter usi fuerant S. Ambrosius ac Theophilus, Proterius insinuare nititur. Paschatis dilationem in Dominicam sequentem esse licitam, quia in eadem septimana per ejusmodi dilationem lunares dies passionis et resurrectionis Christi comprehenduntur, quos utrosque subsequi sane potest dies Paschatis, præcedere autem non potest. Hæc probe statuebantur in supputatione Alexandrinorum, in qua dies xv kal. Maii anni 455 concurrebat cum luna 14 die Dominico, non vero in Latinorum supputatione, quibus alio cyclo utentibus dies xv kal. Maii eo anno incidebat in lunam 17, ut annot. 27 (*Infra. n. e*) explicabimus. Quare totum hoc Proterii argumentum, pro Alexandrinis quidem congruum, Romanos movere non poterat.

^b Particulari vero adjecimus et per eam planiorem sensum reddidimus, ope mss. Cotton. et Digb.

^c Vox *Dominico* abest a ms. Oxon. Vide annot. 20 (*Col. 1086, n. 2*).

^d Editi ante Janum hic inserunt vocem *Dominico*, quæ in codd. Cotton. et Digb. abest, et abundabat.

septimam, vicesimo quidem octavo die mensis Pharmuthi, qui est ix kalendas Maias, jejunia solvemus vespere sabbatorum, sequenti vero lucescente Dominico, die xxix mensis ipsius Pharmuthi, qui est viii kalendas Maias, **1268** festivitatem sincerissime celebrabimus.

CAP. IV. — Nam et priscis temporibus, si quando die Dominico luna xiv reperta est, in sequentem septimanam est dilata festivitas, sicut in ^f octogesimo nono, et nonagesimo tertio anno a Diocletiani probatur imperio. Sic enim et tunc beatissimi Patres nostri fecisse declarantur. In octogesimo quidem nono anno ab imperio Diocletiani, superstite beatæ memoriæ patre nostro et episcopo ^g Athanasio, cum luna xiv paschalis die xxviii mensis ^h Phamenoth, id est nono kalendarum Aprilium die provenisset, die Dominico, ⁱ in subsequentem translatus est hebdoma-

^e Ita ex Jano reposuimus pro *occurrerit*, uti etiam contextus postulat. Indictione autem 8 an. 455, luna 14 occurrebat quidem xv kal. Maii ex Alexandrinorum supputatione, non vero apud Romanos, qui eo die habebant lunam 17. Tantum vero discrimen inter Alexandrinos et Romanos ex diverso cyclo, et ex lunæ saltibus diversimode constitutis oriebatur. Cum enim illi ex suo cyclo decemnovennali decimo nono quoque anno saltum lunæ admitterent, isti vero ex cyclo annorum 84 olim quidem duodecimo quoque anno, postremum vero anno quolibet decimo quarto eundem saltum receperint, successu temporis evenit ut ætas lunæ an. 455 triduo discreparet, et Romanis xv kal. Maii esset luna 17, quæ Alexandrinis erat 14. Hinc Romanis ea dies apta erat Paschati, quæ si apud ipsos fuisset luna 14, uti erat apud Alexandrinos, non solum ex Alexandrinorum, verum etiam ex Romanorum regulis paschalis esse non potuisset. Mirum vero accidit Proterium non advertisse hanc lunæ ætatem apud Romanos diversam, quam satis indicaverat S. Cyrillus in Prologo Paschali, quamque si ille pariter observasset, deprehendisset suum argumentum soli lunæ 14 innixum exinde nutare, nisi in alia lunæ ætate statuenda Romanos errare docuisset.

^f Alexandrini æra Diocletiana utebantur, quæ incipit anno æræ vulgaris 284, unde annus æræ Diocletiani 89 fuit annus æræ vulgaris 373, et annus æræ Diocletianæ 93 fuit annus æræ vulgaris 377. Hæc autem duo exempla S. Ambrosius in eundem finem attulerat pro statuendo die Paschatis an. 387, qui fuit annus æræ Diocletiani 103. Licet enim is Latinus esset et Latinæ Mediolanensis Ecclesiæ episcopus, non tamen Romanorum, sed Alexandrinorum cyclo, mensibus æraque utebatur, ut ex epistola ad Æmilizæ episcopos liquet.

^g Editi, *Anastasio*. Quesnellus emendavit ex codice Oxon. Janus vero ex mss. Bodl. et Digb. Confer illius notam, ubi Athanasium in Paschate anni 375 adhuc superstitem ex hoc testimonio ad fidem unius codicis emendato, cui nunc duo alii codices accedunt, optime colligit, idque nos confirmavimus lib. 1 Observationum in Hist. Pelagianam card. Norisii c. 2, n. 5, auctoritate anonymi Athanasiani, qui postea ex antiquissimo ms. 57 capituli Veronensis a Marchione Scipione Maffeo editus fuit in append. Hist. Theolog. pag. 269.

^h Pro *Phamenoth* editi *Phaminoth*. Ms. Oxon., *Parmothi*.

ⁱ Idem ms., in subsequentem Dominicam translatus est Pascha, ita ut pridie kal. Aprilium, etc. Et paulo post, in sequentem item Dominicam pro in sequentem item septimanam. *Quædam*.

dem, ita ut quinta die mensis Pharmuthi, hoc est pridie kalendarum Aprilium celebraretur Pascha Dominicum. In nonagesimo autem tertio anno ab imperio ejusdem Diocletiani, cum luna xiv paschalis die xiv mensis Pharmuthi qui est v idus Aprilis, die Dominico contigisset, in sequentem item septimanam dilatio facta est, ita ut Dominicum Pascha die xxi mensis Pharmuthi, qui est xvi kalend. Maiar. solemniter ageretur. In centesimo quoque tertio anno ab imperio 1269 præfati Diocletiani, cum luna paschalis xiv Pharmuthi xxiii die, qui est xiv kalend. Maiar., esset die Dominico superventura, iterum septimana quæsitæ est, et Dominicum Pascha xxx die mensis ipsius Pharmuthi, qui est vii kalend. Maiar., constat esse celebratum, ^a propter angustiam temporis imminentem. Item cum in centesimo sexagesimo anno a Diocletiani imperio xiv luna paschalis Pharmuthi xxiii die qui est xiv kalend. Maiar., ^b occurrerit tertia feria septimanæ, et Dominicum Pascha xviii die mensis ipsius Pharmuthi, qui est ix kalend. Maiar., ^c nos celebrasse meminimus.

CAP. V. — Necessæ est igitur et ^d in clxxi anno a Diocletiani imperio, in futuro paschali festo indicationis octavæ, 22 die Pharmuthi, qui est xv kalend. Maiar., luna xiv occurrente die Dominico, in proximam septimanam juxta præcedentem formam convenienter extendi, ut die xxix mensis Pharmuthi, qui est viii kalend. Maiar., Dominicum celebremus Pascha propter apprehendentem rursus angustiam, sicut patres nostri fecerunt, decimas quartas lunas occurrentes die Dominico, diferentes. Nam si xxii die mensis Pharmuthi, qui est xv kalend. Maiar., luna xiv, sicut dixi sæpius, occurrente die Dominico Pa-

^a Hæc verba, propter angustiam temporis imminentem, et cap. sequenti, propter apprehendentem angustiam (quibus concinunt illa Theophili in Prologo Paschali, propter intercurrentem necessitatem), indicant quod si luna 14 tam sero concurrat cum xiv vel xv kal. Maii die Dominico, cum Pascha ea lunæ ætate celebrari nequeat, et differendum sit in Dominicam sequentem, propter ejusmodi angustias atque necessitatem ultimus paschalis Latinorum limes, qui figebatur die 21 Aprilis, servari non possit, et Pascha in diem 24 vel 25 Aprilis transferendum sit.

^b Mss. Bodl. et Digb., occurrit. Sermo est de Paschate anni 444, quod priori controversiæ sub pontificatu ipsius Leonis occasionem dedit.

^c Nos pro tunc ex Jano prætulimus. Cæterum etiam S. Leo Paschasini litteris acquiescens, eadem die Pascha celebravit, ut ex integro Chronico Prospero didicimus.

^d Editi ex Sirmondi apographo et cod. Cotton. in cclv anno. Ms. Oxon. et Bodl., in clxv anno; Digb., in cclv anno. Hæc varietas mss. errorem innuit, qui evidens sit ex questione Paschatis an. 455, de qua hic sermo est. Annus enim 455 æræ vulgaris est annus æræ Diocletiani clxxi, unde textum sine ulla dubitatione correximus, ut sane corrigendum eruditi omnes cognoverunt.

^e Ex editione et mss. Jani supplevimus vocem *Dominus*.

^f Editi ex Sirmondo, cclxv anno. Mss. Oxon. et Bodl., cclxvii anno. Alius codex S. Augendi, quem in emendationibus citat Bucherius, cclviii anno. Correximus eadem ratione, quam indicavimus annot. 35 (*Supra*, n. ^d) cum Auctor loquatur de Paschate anni

A scha celebremus, inveniatur pridie, id est sabbato xxi die mensis ejusdem, qui est xvi kalend. Maiar., xiii luna tunc existente, non rite jejunia solvere. Nec enim in xiii luna comeditur 1270 Pascha. Unde quia xxii die mensis Pharmuthi, qui est xv kalend. Maiar., Dominico die xiv luna contingit, non autem convenit die Dominico jejuna, quia hoc Manichæorum est proprium, consequens est in proximam tendere septimanam, intra quam, ut diximus, habemus et xv lunam, quando crucifixus est ^e Dominus et xvi lunam, simul et xvii, quando resurrexit a mortuis: ita ut xxviii die mensis Pharmuthi, qui est ix kalend. Maiar., vespere sabbati jejunia pro more solvamus, et sequenti Dominico, xxix die mensis ipsius, qui est viii kalend. Maiar., festum paschale celebremus.

B CAP. VI. — Illud etiam necessario vobis innotescimus, quod et in futuro ^f centesimo nonagesimo octavo anno ab imperio Diocletiani, xiv luna rursus occurrente xxiii die mensis Pharmuthi, qui est xiv kalend. Maiar., Dominicum Pascha ^g xxx die mensis ipsius, qui est vii kalend. Maiar., Deo præstante celebrabitur.

CAP. VII. — Sed nonnulli subtilitatem paschalis computi forsitan ignorantes ^h Judaicis seducti fabulis, æstimabunt nos ⁱ in secundum mensem recedere, si festivitatem eatenus exigamus. Nescio prorsus unde hoc ^j asserentes. Nam xiv luna ipsius mensis occurrente xxii die mensis Pharmuthi, qui est xv kal. Maiar., quomodo querelam sustinebimus, ^k quod in secundo mense Pascha celebremus? Judæi namque ignorantes Dominum, tempus quoque Paschæ ignorant. 1271 Unde sæpius a primo mense recedent, et in duodecimo mense Pascha ^l celebrare aliquate-

482, qui convenit cum anno æræ Diocletiani cxcviii. Janus forte ex suis codd. omisit particulam *et* ante verba *in futuro*.

^g Editi et mss., 28 die Pharmuti, perperam; nam hic dies respondet diei ix kal. Maiarum, ut ipse Proterius cap. antecedenti testatur; ac proinde correctio tutissima est, quam alii in margini ascribendam scrupulosius censuerunt.

^h Ex his et sequentibus, quæ de Judæis traduntur, colligendum videtur Judæorum supputationem Romanis favisse, quos tamen æque errasse Auctor pronuntiat.

ⁱ Hæc eadem objectio facta Alexandrinis fuit a Romanis etiam an. 387, cum illi similiter diem Paschatis integra hebdomada post Latinos statuebant, ut ex Ambrosii epistola ad episcopos Æmiliæ, ac ex Theophili Prologo Paschali manifestum est; ejusdemque objectionis meminit etiam Cyrillus in Prologo. Quo autem sensu Latini contenderent Alexandrinos celebrare Pascha mense secundo, cum istud in hebdomadem protenderent, Proterius indicat capite sequenti, in quod vide annot. 47 (*Infra*, col. 1091, n. ^d).

^j Forte, *asserant*, vel aliquid desideratur. Mox voces *mensis Pharmuti* perperam desunt in ms. Oxon.

^k Ita ex editione Jani; al., *quia*. In sequentibus objectionem in Latinos retorquet, quasi ipsi non tam secundo quam duodecimo mense Pascha celebrent, cum Judæorum more Pascha celebrant eo mense qui Alexandrinis embolismalis est, ut annot. sequenti explicabimus.

^l Pronomen *se* hic additum in plerisque mss. et omnibus editis, excepto Petavio, delevimus auctoritate ms. Cotton., sensu quoque exigente: nam ver-

nus arbitrantur. Sed beatissimi Patres nostri cyclum decemnovennalem ^a certius affigentes, quem violari impossibile est velut crepidinem ac fundamentum et regulam, hunc eundem decemnovennalem computum statuerunt, non juxta Judæorum nunc indoctas et ineptas ^b actiones, neque secundum exterorum putativam sicutamque prudentiam, sed secundum gratiam Spiritus sancti instituti, in revolutione sæpe memorati decemnovennalis circuli ^c decimas quartas paschales lunas diligentius annotarunt.

1272 CAP. VIII. — His itaque confectis, illud etiam oportet attendere quod ^d errent nimium qui primi mensis initium lunaris cursus a xxv die mensis Phamenoth, qui est xii kal. Aprilium, omnino esse constituunt, eo quod tunc initium verni temporis ab his qui hoc invenire ^e valuerunt, cum omni diligentia præfixum esse videatur. Et manifeste quidem secundum cursum solis xxv die mensis Phamenoth, qui

bum arbitrantur non active sumitur, sed passive pro existimantur, ut supra, cap. 2. Vide annot. 16 (Col. 1086, n. °). Neque enim Judæi umquam arbitrati sunt se celebrare Pascha mense 12, sed ita celebrare ab aliis aliquatenus credebantur. Id autem accidit cum Judæi annum faciebant communem, qui Alexandrinis erat embolismalis. Tunc nimirum Judæi celebrabant Pascha mense quidem ipsis primo, sed Alexandrinis, qui rectius embolismum admittebant, ultimo, ac proinde ex istorum sententia recedebant a mense primo in lege constituto. Mensis autem embolismalis antecedens mensi primium, licet additus in fine anni præcedentis mensium duodecimi, decimus tertius mensis re ipsa fuerit, accensebatur tamen a Judæis mensi duodecimo, eodemque nomine Hebræice appellatus cum 12 mense, quasi *alter mensis 12* pro duodecimo mense aliquatenus habebatur.

^a Voces certius affigentes innunt Christianos Patres cyclum decemnovennalem melius ordinasse quam Judæi; ac proinde Judæis tribuere videntur eundem cyclum, in quo embolismos ac decimas quartas paschales lunas aliter et indiligentius annotaverant, indoctis ducti rationibus, et decepti ficta et falsa prudentia exterorum, hoc est, Græcorum ethnicorum, qui etiam decemnovennalem cyclum adhibebant. Mox verba violari impossibile est desunt in ms. Oxon. Et post pauca Janus omittit vocem eundem.

^b Forte, rationes, inquit Bucherius. Dein sed gratia Spiritus sancti in ms. Bodl.

^c Lunæ tantum 14 paschalis diem in decemnovennali Alexandrinorum cyclo quovis anno notatum indicat. Et licet ex luna paschali 14 facile esset Dominicas paschales colligere, non tamen hæc in eo cyclo designabantur, eo quod in revolutione annorum 19 ipsius cycli non ita redirent ad caput paschales Dominicae, sicut redibant lunæ decimæ quartæ. Id in cyclo Romanorum ann. 84 accidebat, qui proinde cyclus erat Dominicarum paschalium, ubi ille erat cyclus lunarum paschalium 14.

^d Proterius hic respondere nititur objectioni antecedenti capite propositæ, quia Romani opponebant Alexandrinis ex suo cyclo Pascha anni 455 rejicere in mensem secundum, eo quod istud festum celebrarent post diem 21 Aprilis, qui Romanis extremus limes erat Dominicarum paschalium; ac si extremus Dominicarum paschalium limes esset dies ultimus mensis primi. Infert vero eos hac ratione primum mensem ineo hære a xii kal. Aprilis, id est, a die 21 Martii, in quem incidit æquinoctium vernum. Id autem ex eo probat erroneum, quia initium primi mensis, qui lunaris est, et juxta lunæ cursum computari debet, non est sumendus a die certo æquinoctii verni,

est xii kalendar. Aprilium, æquinoctium esse cognoscitur; sed non oportet ab hoc æquinoctio primi mensis exordium juxta cursum lunæ prorsus affigere. Alioquin per omnia solis circulo lunæ discursus concordare **1273** debuerat. Verum quia cunctis habentibus intellectum certum est quod velocissimum lunæ motum cursus solis minime consequatur, age jam nunc breviter, Deo præstante, dubios instruamus, quod in secundum mensem nullo modo possimus excedere. Si enim in æquinoctio, id est xxv die mensis Phamenoth, qui est xii kal. Aprilium juxta cursum lunæ mensis constitueretur initium, rationis esset opinari nonnullos in secundum mensem nos posse recedere. Nunc autem, quia xiv luna primi mensis per indictionem viii, quæ ventura est, xxii die mensis Pharmuthi, qui est xv kal. Maiar., invenitur, certum est quod initium ejusdem mensis primi juxta lunæ cursum nono die Pharmuthi, qui est pridie non-

sed a cursu lunæ, quæ cum suum cursum tum annum tum menstruum citius quam sol absolvat, initium primi mensis non potest certo diei cursus solaris affigi, sed per singulos annos cycli decemnovennalis variet necesse est. Cum porro luna 14 primi mensis hoc anno ex Alexandrinorum supputatione incidere in diem xv kal. Maiarum, sequebatur neomeniam paschalem, ac proinde initium primi mensis occurrere pridie non. Aprilis. Hinc dies viii kal. Maii, cui idem pascha assignabatur, erat luna 21 seu dies 21 primi mensis, ut ne hoc festum in secundum mensem rejicere diei possent. Lunam autem 14 in eundem diem xv kal. Maiarum cadere Proterius nullibi probat, ut superius annot. 27 (Col. 1088, n. °) monuimus, sed ex solo cyclo decemnovennali certum præsumit. Monendum præterea est Victoriorum Aquitanum in Prologo Paschali aliter ex Latinorum sententia primi mensis initium statuere. Latini namque, inquit, a iii non. Martii usque ad iii nonas Aprilis, diebus scilicet 20 observandum maxime consueverunt, ut quocumque eorum die luna fuerit nata, efficiat primi mensis initium. Igitur primi mensis initium non ab æquinoctio verno, ut illis Proterius tribuit, sumebant, sed Proterius id cum Alexandrinis ex Latinorum objectionibus et ratiocinii collegit. Enimvero haud intelligi potest Alexandrinis rejicientes Pascha anni 455 a die xv kal. Maii, ut Romani volebant, in diem viii kal., seu a die 17 Aprilis in diem 24, ex Romanorum sententia transire in secundum mensem, si Leonis tempore primum mensem incepissent, ut Victorius postea exposuit, a neomenia paschali. Cum enim hæc incidisset apud Romanos in diem primam Aprilis, dies vicesima quarta ejusdem mensis, in quem Alexandrini Pascha prorogabant, excedebat quidem litem Dominicarum paschalium Romanorum; at cum esset dies Lunæ apud Latinos 24, primi mensis limites non præteribat, ita ut in secundum mensem a neomenia sequenti inchoandum transiret. Igitur hoc tempore **D** Romani non a neomenia lunæ paschalis, sed post ultimum Dominicarum paschalium terminum secundum mensem inchoasse videntur, ac proinde eodem mensem primum ab æquinoctio verno exorsos Proterius non male argumentatus credi potest. In ms. quidem auctore Chronici Prosperi, quod Bucherius allegat pag. 89, ad annum 455 hæc leguntur, quæ in editione Labbei desunt: *In quo (Paschate scilicet cum Latinis celebrando die 17 Aprilis) nec in ratione plenilunii, nec in primi mensis limite fuisse erratum;* ubi primi mensis litem pro limite Dominicarum paschalium Auctor videtur accipere.

^e Ita cum Jano. Alias, voluerunt.

April., occurrat. Cum ergo 14 luna xvi die mensis Pharmuthi inveniat, qui est xv kal. Maiar., Dominicum Pascha xxix die mensis ipsius Pharmuthi qui est viii kal. Maiar., celebrantes, in secundum menssem minime recedimus, cum lunam tunc xxi ^e indubitanter habeamus. Quomodo igitur excurreremus in mensem secundum, quandoquidem initium primi mensis juxta lunam curram, sicut paulo ante dictum est, ix die mensis Pharmuthi, qui est pridie non. April., existat, et xiv luna xxi die mensis ipsius, id est xv kal. Maiar., ^b die proveniat? Hoc autem ita declarato, certum est quod in secundum mensem nullatenus excurramus, xxix die mensis Pharmuthi, qui est viii kal. Maiar., Dominicum Pascha celebrantes.

CAP. IX. — Cognoscant itaque per tuam sanctitatem, qui in illis partibus ambigunt, quod legitime per octavam indictionem Pascha ^e peragemus. Propterea enim scripsi, Patrum et in hoc ecclesiasticas formulas subsequens, et exiunda occasiones rei hujus assumens. Sic namque et ^d præcessores nostri, si quando dubietas orta est, prædicare festinabant, ut ubique consonanter ageretur ^e sacra festivitas. Quod etiam nunc juxta priscam consuetudinem ^f credimus in Domino prædicari in Ecclesiis et unam fidem, unum baptismum, unam solemnitatem ^g 1274 sacratissimam paschalem ab omnibus Christianis ubique celebrari in Christo Jesu Domino nostro, quia in ipso vivimus, et moramur, et sumus (Act. xvii, 28).

Transferre vero hanc epistolam in Latine vocis eloquium non satis certum esse putavimus, ne forte Græcizantes potius ^h apud nos, nec jam valentes hæc diligenter exprimere, læderent veritatem propter in-

^a Jani editio, indubitata.

^b Eadem Jani editio omittit die.

^c Ita correctimus ex ms. Digb. Al., peragimus. Mox idem codex habet scripta pro scripti.

^d Ita Janus cum mss. Bodl. et Digb., quibus concinit Oxoniens., prædecessores, Cæteri editi, præcursores. Cod. Bodl., pro nostri, habet mei.

^e Janus, sancta.

^f Ita Janus ex suis, ut credimus, mss., cui concinunt alii antiquiores editi, qui solum omittunt conjunctionem et ante voces unam solemnitatem. Apud Quesn., debemus in Domino prædicare in Ecclesiis, sicut unam fidem, unum baptismum, ita unam solemnitatem sacratissimam paschalem ab omnibus Christianis ubique celebrari; in quibus celebrari cum verbo debemus non satis coheret.

^g Magis placuit hæc lectio Jani, eul ejus codd. suffragantur, nec non editio Petavii, quam lectio Bucheriana et Quespelliana, apud vos; agitur enim de his Græcizantibus apud Proterium, quos, cum timeret ne valeret: exacte exprimere sermonem Latino, noluit hanc epistolam Latine reddere. Mox apud Labbeum et Quesnellum intra parenthesis (nec enim jam valentibus hæc diligenter exprimere); alii vero editi, nec enim jam valentes, etc. quæ sensum turbant. Janum sequi maluimus.

^h Ultimam hanc vocem, quæ additur a Quesn. et Jano ex suis codd. Petavii, Bucherianis, et Labbeis omiserunt.

ⁱ Alias 105. Quæ autem antea 134 erat, nunc 105. Scripta 15 Aprilis an. 434.

^j Exstat in mss. collect. Hispanicæ, Isidoricæ,

formem sermonem atque incongruum; et qui forte non ita possit ardentem scienterque transferri, sicut causa poscebat. Saluta eam quæ tecum est fraternitatem. Te quæ nobiscum est saluta in Domino. Et alia manu: Valere te, et nostri meminisse, domino, precor, dilectissime et desideratissime ^k frater

EPISTOLA CXXXIV.

AD MARCIANUM AUGUSTUM.

^k SYNOPSIS. — I. Laudato Marciano, promittit Anastasio gratiam suam, si respiscat. — II. Rogat ut Eutychem virus suum in exsilio spargentem ad secretiora loca releget. — III. De paschalis diei inquisitione gratias agit, et ut catholicis faveat precatur.

LEO episcopus MARCIANO Augusto.

CAP. I. — Quod sæpissime multa jam experimenta docuerunt sanctum pietatis vestræ studium circa religionem Christianam gloriosius perseverat et crescit augmentis; et hæc fides clementiæ vestræ non solum me, sed et omnes Domini sacerdotes consolatur et roborat; dum in Christianissimo principe sacerdotalem ^l experimur affectum. Quem si Orientalium partium sacerdotes ^m 1275 studeant imitari, nihil scandalorum neque pax, neque fides Christiana patietur. Unde cum Constantinopolitanus ⁿ episcopus ad omnem pietatis profectum præsentem clementiæ vestræ doceatur exemplo, si fideliter vestris acquiescat hortatibus, ^o habet in me sinceræ gratiæ animum: tantum ut quod verbis spondet perficiat. Si vero, quæ Deo et pietati vestræ displicent, pertinaci intentione delegerit, salva mansuetudinis vestræ reverentia, utar eum omnibus, et pro omnibus, vobis quoque annitentibus, adversum superbientem liberiore ^p constantia,

41, 42, 48, et 21 usque ad 24, nec non in exemplo Sighardi.

^k Hispanica hunc titulum præfert: *Item Leonis ad Marcianum Augustum, ubi scribit de exsilio Eutychem, ut ad secretiora loca eum transferret, quia ubi positus erat, adhuc prava docebat.*

^l Mss. collect. 21, exprimit affectum.

^m Ita omnes editi cum mss. collect. 42, 48, et 24, quibus concinit cod. Vindebon. Hisp., in quo erronee legitur, nihil scandalum. Hic error ex arbitrio correctus fuit in Vat. Hisp. et Isid. altisque inde proficiscentibus, nullum scandalum.

ⁿ Mss. Vindebon. Hisp. et Vat. collect. 24, antiquales. Mox in plerisque codd. inferioris ætatis, *profectum præsentis*, pro *profectum præsentis*.

^o Ita cum Merlino, Sighardo et Quesnello ms. Vat. collect. 24, cum in ms. Vindebon. Hisp. habet desideretur; in Vat. Hisp., Isid. et cæteris suppletum fuit *habebit*, ut etiam legitur in vulgatis ante Quesn.

^p Auctoritate plurimum nostrorum codicum delevimus corde, quam vocem editi ex Merlino cum Sighardo ac mss. collect. 24 præmittunt ante verbum *perficiat*.

^q Monuit Quesnellus in suis mss. legi, *liberore conscientia, quia (quod sæpe dicendum est) male pullulantia fraterna charitate oportet rescari, gloriosissime imperator. kipsium etiam exhibent nostri codd. Vat. Hisp., Isid. cum mss. collect. 11 et 21. Prætulimus tamen lectionem editorum ex Merlino, quam in Vindebon. Hisp. et Vat. collect. 24 ac Sighardo reperimus. Restituimus tantum mallem pro malia, quod apud Quesnellum dumtaxat legebatur. Hæc autem*

quem (quod sæpe dicendum est) malle pro sanctis actibus fraterna charitate complecti, gloriosissime imperator.

CAP. II. — Quia vero suggestiones meas pro tranquillitate catholicæ fidei libenter accipitis, significatum a mihi esse fratris et coepiscopi mei Juliani sermone cognoscite, Eutychem impium pro suis quidem meritis exulare; sed in ipso suæ damnationis loco multa adversus integritatem catholicam blasphemiarum desperatius venena profundere; et quod in illo totus mundus b exhorrui atque damnavit, impudentia majore, ut innocentes decipere possit, evomere. Plenum itaque rationis existimo ut vestra clementia c ad longinquiora eum 1276 jubeat et secretiora transferri, d Monasterio vero ejus Constantinopoli constituto, in quo habitatores monachi evangelica apostolicaque doctrina crebrius sunt et plenius roborandi, salubriter (ut arbitror) fiet, si is qui ipsi monasterio præpositus esse dicitur, a societate veneratoris vestri Juliani episcopi, quem in speculis propter fidem illic esse constitui, non recedat; cujus assidua visitatione profectus servorum Dei illic habitantium possit augeri.

CAP. III. — Petitionem e autem meam de festivitate paschali gaudeo ita a vestra pietate susceptam, ut confestim f agentem in rebus Alexandriam mitteretis de errore admonendo, quem sanctæ memoriæ Theophili constitutio videtur inferre. De qua re, sicut scribere dignamini, quidquid ad pietatis vestræ notitiam perlatum fuerit, jubete me nosse; ut de observantia quam non licet esse diversam, quid potissimum sit tenendum, Ecclesia universalis agnoscat. Precor au-

Leonis, quod sæpe dicendum est, ea videntur respicere, quæ in anterioribus ad Marcianum litteris 78, similiter ac in textu hujus epistolæ de Anatolio scriperat c. 5: *Quem opto magis irreprehensibiliter agentem diligere, quam in hac præsumptione... perdurare.*

a Codices Vat. Hisp., Isid. et collect. 11 ac 21, significatum mihi fratris quem excepistis piissime, Juliani sermone cognoscite. Lectionem a Quesnello inductam retinimus, cum a nostris codd. Vindebon. Hisp. ac collect. 24 ac exemplis Merlini et Sichardi confirmetur. Solum in nostris codicibus et Sichardo verbum esse desideratur. Vulgati ante Quesnellum utramque lectionem simul præferunt.

b Ita Vindebon. Hisp. ac Vat. collect. 11 cum editis Concilior. Alias, norruit.

c Sic Merlinus, Sichardus, et Quesnellus cum mss. Vindebon. Hisp. ac Vat. collect. 24. Antiquiores editi, ad longinquiora loca. Monet Quesnellus in plerisque suis codd. haberi, ad tutiora, quod nos invenimus in Vat. Hisp. ac in mss. collect. 11 et 21, et solus cod. Vat. Isid. præfert, ad tutiora loca eum.

d Quesnellus addit præpositionem de, quam non tam anteriorum editionum quam plurimum nostrorum codicum auctoritate delevimus. Dein duo mss., salubriter id fiet, ut arbitror, si, etc.

e Ita ex Merlino editi et nostri codd. Vindebon. Hisp. ac Vat. collect. 24 cum Sichardo, qui solum omittunt meam. Mss. Vat. Hisp. et Isid. cum cæteris inde profectis: *Petitionem autem de festivitate paschalis gaudii ita novi a vestra pietate susceptam.*

f Vulgati ante Quesn. cum uno ms. collect. 21 addunt Nectarium, quod ignorant alii codd., et Quesnellus jure expunxit. Nectarius enim agens in rebus cum Marciani et Anatolii litteris Romanus missus fue-

rat, quod vestræ novi clementiæ convenire, ut eos maxime tueamini contra omnes insidias, quos mihi et vestræ mansuetudini propter amorem fidei placere cognoscitis, ut eos Constantinopolitanus episcopus lædendi non habeat facultatem. Data e decimo septimo kalendas 1277 Maii, Aetio et Studio viris clarissimis consultibus.

EPISTOLA b CXXXV.

i AD ANATOLIUM EPISCOPUM.

j Per Nectarium agentem in rebus.

k **SYNOPSIS.** — I. *Intermissi litterarum commercii rationem reddit.* — II. *De destituto Andrea archidiacono et aliis in Ecclesia CP. restituta laudat.* — III. *Majorem in agnoscenda culpa sinceritatem desiderat.*

LEO episcopus ANATOLIO episcopo.

CAP. I. — Si firmo incommutabilique proposito dilectio tua curam gratiæ communis habuisset, nihil profecto, quod ullam anxietatem tibi ingereret, existisset. Non enim sinebat ratio ut ejus charitatem spernerem, quem amore pacis et studio reparandæ catholicæ fidei inter ipsa episcopatus rudimenta juvissem, optans in ecclesiasticis curis talem habere consortem; ut mihi de sanctis l præcessoribus tuis, nec Joannis spiritualem copiosamque doctrinam, nec auctoritatem Attici, nec industriam Procli, nec fidem beati FLAVIANI deesse sentirem: et ita studiis tuis uterer, ut nullus auderet vel fidei catholicæ resultare, vel Nicænis venerabilium Patrum regulis contraire. Sed cum in injuriarum canonum, ut agnoscis, illa m tentata sint, quæ omnibus Ecclesiis scandalum maximum generarent; quid aptius ac modestius facerem, quam ut te primum, ut ab hac intentione

rat, ut ex titulo sequentis epistolæ palam fiet. Mox in Vindebon. Hisp., mittere, et de errore movendo. Hos errores correxerit antiquus librarius, prout legitur in Vat. Hisp., Isid. et aliis mss. ejusdem originis cum editionibus antiquioribus, mitteret pro mitteretis et de errore removendo. Etiam apud Sichardum et in codd. collect. 24, qui ab Hispanica Gallicana non derivant, legitur removendo. Retinimus tamen lectionem a Quesnello inductam ex cod. Grim., admonendo, eo quod sequentia non absolutam correctionem erroris, sed monitionem de errore qui in Laterculo Theophili inesse videbatur factam indicent, ita ut quidquid hæc de re Alexandrini responsuri sint, Leo sibi significandum petat.

n Cod. Griman., Quesnello annotante, vii kal. Maii. Tres nostri codd. collect. 14 ac 21, xvi kal. Maii. Ms. Vat. collect. 24 et in margine editorum, xvii kal. Martii.

o Alias 106. Quæ autem antea 135 erat, nunc 166. Scripta 29 Maii an. 454.

p Exstat in mss. collect. 5, 11, 12, 13, 16, 18 et 21 usque ad 24.

q Hæc invenimus in mss. collect. 5 et 12.

r In tabula collect. 5, cap. 86, hic titulus legitur: *Ad Anatolium episcopum de receptione Andreæ archidiaconi et Euphratæ, et de appetiti honoris Constantinopolitanæ sedis abjectione rescriptum.*

s Codd. Vatt. collect. 11 et 24; nec non apud Hincmarum opuscul. 1, c. 23, edit. Paris. an. 1615, præcursoribus. Vide not. 1, 2 et 3 Quesn.

t Ita nostri codd. collect. 5, 11 et 24, atque exemplum Hincmari. Vulg., tentata sunt. Vide not. 4 Quesn. et in eam observationes nostras.

recederes, fraterno animo missis ^a litteris admonerem? Ad quas cum non rescriberes, ipse te a colloqui mei consortio separasti. Denique inde jam tacui, sed clementissimo principi, custodi fidei, frequenti litterarum petitione suggesti, ut pro pace Ecclesiarum, quam tibi maxime prodesse **1278** cognoscis, hæc quæ nunc a tua dilectione facta sunt, impleantur. Cui ineffabiles gratias ago, quod secundum eruditionem Spiritus sancti, cujus est virtute plenissimus, sacerdotali ^b dignatur studere concordia, sciens sibi orationes supplicantium copiosius profuturas, si famuli unius Domini in nullo sint a veræ pacis unitate divisi.

CAP. H. — Quod ergo in Constantinopolitana Ecclesia quædam in officiis clericorum correcta significas, ut et ^c Aetium presbyterum in gratiam tuam affectionemque revocaveris, et Andream ab archidiaconi actione submoveris, nobis placuisse rescribo: quia existimationem tuam, ut optabam, plurimum erigit atque commendat. Et merito post correctionem in oblivionem perducitur, quod reprehensionem obnoxiom videbatur, cum hæreticorum provectione, et discipulorum sanctæ memoriæ Flaviani injuria gravareris, quæ nunc simul ab omni offensione, cum tui, ut volui, laude cessarunt: quia in ordinem suum, quæ fuerant turbata, redierunt. Andream sane, qui rationabiliter archidiaconi est privatus officio, et Eufratam, qui sanctæ memoriæ Flaviani, ut comperi, improbus existit accusator, si professionibus plenissime scriptis non minus Eutychanam ^d hæresim quam Nestorianum execrabile dogma condemnant, quoniam venia est præstanda correctis, presbyteros consecrabis: ut sibi remedium catholicæ fidei sentiant profuisse, electo primitus et probato, qui archidiaconi officium possit implere, id est, quem nulla umquam prædictarum impietatum fama resperserit. Cæteri vero, quos par reatus involverat, si veniam simili professione cum satisfactione deprecant, suis ordinibus reformentur: his tantum ad officiorum primatum admissis, quos ab omni errore liberos fuisse constiterit.

CAP. III. — Illam autem culpam, quam de augenda potestate, aliena (ut asseris) adhortatione contraxeras, efficacius atque sincerius tua charitas diluisset, si quod tentari sine tua voluntate non potuit, non ad sola clericorum consilia transtulisses. Quia sicut in mala suasionem delinquitur, ita et in mala ^e consensione peccatur. Sed gratum mihi, frater

^a Epist. 106.

^b Al., dignetur.

^c Vide not. 5 Quesn.

^d Vocem hæresim a Quesnello omissam ex anterioribus editis, et nostris codd. revocavimus.

^e Quesnellus ex Grimnico, confessione, et in margine lectioni vulgatæ, consensione, quam ex nostris codd. et ex Hincmaro restituimus, affixit notam male; cum tamen melior et verior sit; significat enim clericorum consiliis consensisse Anatolium, de quo Leo dixit paulo ante: Quod tentari sine tua voluntate non potuit.

^f Cod. Barb. collect. 11, notante Quesnello in

charissime, est, quod dilectio tua id proficitur sibi displicere, quod tunc etiam placere non debuit. Sufficit in gratiæ **1279** communis regressum professio dilectionis tuæ, et attestatio principis Christiani. Nec videtur tarda correctio, cui tam venerabilis assertor accessit. Abjiciatur penitus inconcessi juris, qui dissensionem fecerat, appetitus. Sufficiant limites, quos sanctorum Patrum providentissima decreta posuerunt: ut quieta sit suis meritis et antiquis privilegiis dignitas omnium sacerdotum. Renovetur et maneat in te Dominicæ charitatis affectio, ad quam dilectionem tuam sæpius cohortatus sum, cum fratre et coepiscopo nostro Juliano, qui communem gratiam semper optavit; cujus industria et sollicitudines tuæ relevabuntur, et fides catholica muniatur. Super omnia autem fraterna charitate hortor et moneo ut ea quæ ad gloriam vel ad munimen pertinent sacerdotalis officii, Nicænorum canonum universalis Ecclesiæ pacem servantia decreta custodias. Sic enim inter Domini sacerdotes inviolata charitas permanebit, si paribus studiis, quæ sunt a sanctis Patribus constituta, servetur. Data ^f iv kalendas Junii, Aetio et Studio viris clarissimis consulibus.

EPISTOLA 8 CXXXVI.

^h AD MARCIANUM AUGUSTUM.

De correctione Anatolii.

SYNOPSIS. — I. Cur Anatolio scribere intermiserit. — II. Quibus conditionibus illi reconcilietur. — III. De Andrea ab archidiaconatu dejecto, et Juliano commendato. — IV. Ut Carosus monachus compescatur.

LEO episcopus MARCIANO Augusto.

CAP. I. — Litterarum clementiæ vestræ multiplex gratia debita a me veneratione suscepta est, et gratulanter agnovi quam piam curam Christianæ religionis, ut consuevistis, **1280** habere; cum inter Domini sacerdotes eam vultis firmare concordiam, quæ et universali Ecclesiæ et divino apta sit cultui. Illa enim probabilis pax et charitas vera est, quam plenissime beatus apostolus prædicat dicens: *Charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non facta* (I Tim. 1, 5). Obsequens itaque et libenter assentiens sanctis vestræ pietatis hortatibus, fratris et coepiscopi mei Anatolii scriptis reciproco, ut debui, sermone respondi, qui cessationem alloqui mei suo silentio ⁱ debuit imputare: cum ad litteras meas, quibus eum fraterna charitate monueram ut a reprehensibili ambitione discederet, ulterius respondere neglexit. Ego vero, qui apud illum tacui, clementiæ

marginem, iv nonas Julii, male, quippe Vat. 3791 ejusdem collect. 11, cum cæteris aliarum collectionum mss., habent, iv kal. Junii, eademque dies signatur in epistola sequenti, quæ simul scripta et transmissa fuit.

^g Alias 107. Quæ autem antea 136 erat, nunc 168. Scripta 29 Maii an. 454.

^h Hanc epistolam primus edidit Lucas Holstenius ex ms. Barb. 3336 collect. 16. Eamdem emendavit Quesnellus ex Grim. collect. 18. Nos invenimus in Ratisponensi collect. 19, ex quo non pauca restituimus.

ⁱ Codd. Barb. et Ratisp. cum Holstenio, potuit.

vestræ pro pace universalis Ecclesiæ quæ essent profutura suggerere pro mea cura non destiti. Nam et vestra mansuetudo insinuationem meam ^a tam libenter accepit, ut et semper rescribere dignaretur, et hæc ageret ut quæ nunc correctæ sunt vestræ gloriæ debeantur : ^b quod tales nunc misit epistolas, quibus notabilem ambitus culpam aliis potius quam sibi assereret deputandam.

CAP. II.—Agnoscat ergo, Auguste venerabilis, prædictus antistes quanto amplius humilitate quam elatione crescatur, et memor limitum paternorum salubritatem canonum ad pacem universalis Ecclesiæ conditorum ea qua debet in posterum observatione custodiat; defensionem quoque catholicæ fidei indesinenter invigilet, pro custodia Dominici gregis diligentes præstantes excubias, utatur in omnibus devotissimo vestræ pietatis auxilio, et si quid usquam sub catholico nomine hostilium fraudum latet, id prodendum gloriæ vestræ iustanter ^c indaget. Qui enim sacrilegum errorem a longinquioribus quoque provinciis expulistis, et ad veritatis lucem contenebrata Palæstinarum corda revocastis, quomodo eum sub vestræ fidei radiis ^d spirare patièmini? cum etiam per Ægyptium, Deo vos in omnibus adjuvante, celerius credamus omnes pravi dogmatis extinguendas esse reliquias. Benigne enim his consultis, quibus licentiam execrabilis erroris aufertis.

CAP. III. — Gaudeo itaque, gloriöse, quæ perturbata fuerant esse composita; cum et memoria beati Flaviani ^e in consolationem discipulorum ejus excolitur, cum Andreas ab archidiaconi ministerio submovetur, cum **1281** postremo a sanctorum Patrum injuria temperatur, et a violandis canonibus abstinetur : ut regnum vestrum Christo regnante tranquillum, ^f Christo defendente sit validum. Unde cum per omnia me clementiæ vestræ parere delectet, fratris mei Anatolii charitatem toto corde scipio. Amabilem fidumque se præbeat, et ab ea quam illi spondeo charitate, nulla se deinceps varietate dissociet, eos sibi sincera affectione conjungens, quos catholicæ fidei probavimus defensores. Habet in omnibus vestræ pietatis quod sequatur exemplum; maxime cum benignitatis vestræ adju-

vetur auxilio. Suggestiones autem fratris et coepiscopi mei Juliani, quem pietati vestræ commendo, quæso ut benignius, sicut facitis, audatis. Hoc etiam fratri meo Anatolio proderit, si eum, quem pro catholico dogmate illic esse volui, dignanter habeatis.

CAP. IV. — Illud etiam, quod Constantinopolitanæ Ecclesiæ est saluberrimum, rogo, ut Carosus monachus nimis imperitus nimisque perversus, qui, ut comperi, multorum corda subvertit, sua venena, pietatis vestræ beneficio, ultra non exerat: ne ubi sancto mansuetudinis vestræ studio omnis pene hereticorum est conatus exstinctus, ibi per villem ac reprobam damnatæ perfidiæ defensorems et fidei vestræ gloria, et synodalis violetur auctoritas. Datum quarto kalendas Junii, Actio et Studio viris clarissimis consulis.

1282 EPISTOLA CXXXVII.

^a AD EUNDEM MARCIANUM.

SYNOPSIS. — I. *Gratias agit pro perfecta inquisitione de die paschali, de qua Proterii litteras se accepisse significat.* — II. *Œconomorum Ecclesiæ rationes, non judicium, sed sacerdotum examinem discutendū esse.*

LEO MARCIANO Augusto.

CAP. I. — Sollicitudinem meam, quam de paschali observantia habui, sancto clementis vestræ studio pro mea petitione gratulor absolutam, qui diligentius in Alexandrina Ecclesia jussistis inquiri utrum recte possit octavo kalendarum Maiarum secundum definitionem Theophili episcopi contra veterem observantiam futura paschalis festivitatis celebrari; cum a passione Domini in omnibus nostris annualibus, decimus quintus kalendarum Maiarum dies legatur ascriptus. Sed cum Ægyptiis alia ratio placeat, consensus meum, ne qua discrepantia per provincias de observantia tam venerabilis festi fieret, commodavi : ut resurrectionis Dominicæ maximum sacramentum nusquam die alia celebraretur, et inter Domini sacerdotes nihil in tanta solemnitate sit varium, sed per universas Ecclesias Deo nostro pro vestræ pietatis prosperitate vel regno pariter supplicetur. Litteras autem fratris et coepiscopi mei Proterii Alexandrinæ civitatis episcopi me accepisse significo, quibus apud pietatem vestram ¹ de mea consensione respondi :

^a Ex cod. Barb. et Holstenio additur particula *tam*, D quam sequens ut videtur exigere. Similiter et ante *semper* ex isdem adjecimus.

^b Ita Holstenius et cod. Ratisp. Apud Quesnellum, *qui tales*; male: neque enim imp ratoris, de quo contextus loquitur, sed Anatolii epistola 132 indicatur.

^c Ita cum Quesn. noster Ratisp. Cod. Barb., *indiget*; Holstenius ex ingenio correxit, *indicit*.

^d Holstenius cum ms. Barb., *sperare*, et in margine: *Fortè, spirare*. Id Quesnellus recepit ex Grimnico, eum noster cod. Ratisp. astipulatur. M. x Barb., *patièmini*. Quesn., *patièmini*. Ratisp., *patièmini*, pro quo melius Holst., *patièmini*.

^e Ita Ratisp. Quesn., in *consolatione*.

^f Ratisp. hoc loco delet, *Christo*.

^g Alias 10. Quæ autem antea 137 erat, nunc 169. Scripta 29 Maii an. 454.

^h Hanc epistolam ex cod. Grimnico a Quesnello editam nullibi reperire licuit.

¹ Hinc colligitur solo pacis bono, non autem Alexandrinorum rationibus, quæ non omnino persuaserant (ut in admonitione ad epist. 88 indicavimus) Leonem consensisse ut Pascha viii kal. Maii celebraretur. Huc autem potissimum alludere videtur Proterius in Chronico integro Labbeano ad an. 455, ubi Leonis ad Marcianum epistolam memorat. *Eod m anno, inquit, Pascha Dominicum die viii kal. Maii celebratum est pertinaci intentione Alexandrini episcopi, cui omnes Orientales consentiendum putaverunt; quamvis S. papa Leo xv kal. Maii potius observandum protestaretur. Exstant ejusdem papæ epistolæ ad clementissimum principem Marcianum datæ, quibus ratio veritatis soll citatè evidenter patefacta est, ex quibus Ecclesia catholica instrui potest quod hæc persuasio studio unitatis et pacis tolerata sit potius quam probata, non deinceps imitanda, ut quæ capitalem attulit offensionem, omnem in perpetuum perdat auctoritatem.* Confer epist. 142, c. 1. Licet vero Latini in posterioribus annis suum cyclum annorum 84 aliquandiu de-

non quia hoc ratio manifesta docuerit, sed quia uni-
tatis, quam maxime custodimus, cura persuaserit.

CAP. II. — Illud etiam rationabiliter huic epistolæ
credidi copulandum, ut de eo quod pietatem **1283**
vestram prioribus petii litteris, deprecarer, ^a ut
œconomos Constantinopolitanæ Ecclesiæ novo exem-
plo, et præcipue pietatis vestræ temporibus, a publi-
cis iudicibus non sinatis audiri; et hanc quoque in-
juriam sacris removeatis ordinibus; sed rationes
Ecclesiæ secundum traditum morem sacerdotali exa-
mine jubeatis inquiri. Datum quarto kalendas Junii,
Aetio et Studio viris clarissimis consulibus.

EPISTOLA ^b CXXXVIII.

^c AD EPISCOPOS GALLIARUM ET HISPANIARUM.

De Paschate.

SYNOPSIS. — *Hanc formatam paschalis diei indicem ad
Gallicanos episcopos mittit, per eosdem ad Hispa-
niam Ecclesias transmittendam; ubi et controver-
siae status exponitur.*

Dilectissimis fratribus universis episcopis catholicis
per Gallias et Hispanias constitutis, Leo Romæ
episcopus.

Cum in omnibus divinatorum præceptorum regullis
exsequendis sacerdotalem observantiam oporteat esse
concordem, maxime ^d nobis et principaliter provi-
dendum est, **1284** ne in paschalis festi die, vel
ignorantia, ^e vel præsumptio peccatum diversitatis

incurrat. Unde quia tempus sacratissimæ solemnitas
ita dispositos habet limites suos, ut salutare sacra-
mentum nunc citius, nunc tardius oporteat celebrari,
non desinit apostolicæ sedis sollicitudo prospicere ne
devotio ecclesiastica aliquo turbetur incerto. Cum
autem in quibusdam ^f ascriptionibus Patrum futurum
proxime Pascha Domini ab aliis in diem xv kalenda-
rum Maiarum, ab aliis in diem viii kalendarum ea-
rundem inveniretur ascriptum, tantum me diversi-
tas ista permovit, ut clementissimo principi Marciano
curam de hac re animi mei panderem, ut præcipiente
ipso ab his qui habent hujus supputationis peritiam,
diligentius illic discussa ratione quæreretur quo die
posset veneranda solemnitas rectius celebrari. Quo
^g rescribente, octavo kalendas Maias definitus est
B dies. Quia ergo studio unitatis et pacis malui Orienta-
lium definitioni acquiescere, quam in tantæ festi-
vitatibus observantia dissidere, noverit fraternitas ve-
stra die octavo kalendas Maias ab omnibus resurre-
ctionem Dominicam celebrandam, et hoc ipsum per
vos aliis esse fratribus intimandum: ut divinæ pacis
consortio, sicut una fide jungimur, ita una solemnitate
feriemur. ^h Deus vos incolumes custodiat, fra-
tres charissimi. Data post consulatum Opilionis,
quinto kalendas Augustas.

Valentiniano viii et Anthemio coss. Pascha viii ka-
lendas Maias.

EPISTOLA ⁱ CXXXIX.

^j AD JUVENALEM JEROSOLYMITANUM EPISCOPUM.

SYNOPSIS. — *I. Ipsum in sedem suam receptum esse gaudet, non dissimulata priori ejus tergiversatione,*

tinguerint, inducitur biennio post nova emendatione
Victorii, qui saltum lunæ ab anno decimo quarto ad
decimum sextum protraxit; sæculo tamen sequenti
illum deseruere, postquam Dionysius Exiguus Ale-
xandrinum cyclum et regulas suo cyclo annorum 85
accommodatas et rationibus ac documentis munitas
Latinis proposuit.

^a Hæc videntur respicere Aetii causam, quem *co-
gnitione habita in omnibus fuisse purgatum* Leo a Ju-
lianæ se accepisse testatur epist. 127, cap. 3. Forte
enim hic Constantinopolitanæ Ecclesiæ archidiaconus
de administratione bonorum culpatus, ut diligent
examine discuteretur, apud publicos seu laicos judi-
ces conventus fuerat. Id omnino novum cum S. Pon-
tifici displicuisset, dedit ad Marcianum litteras hic
indicatas atque deperditas, ac probabiliter sub idem
tempus quo iudicium de Aetio resevit, nimirum pau-
lo post scriptam epist. 127.

^b Alias 109. Quæ antea 158 erat, nunc 170.
Scripta 28 Julii an. 454.

^c Hanc epistolam a Quesnello exactam ad cod. Gri-
maicum, invenimus in mss. collect. 12, ad quam
pertinet Venetus cod. 169, eum quo illam contulimus.

^d Ms. Venet., *id nobis principaliter.*

^e Idem codex, *vel præsumptione.*

^f *Ascriptiones Patrum* vocat ex parte Latinorum
cyclum annorum 84 quo Pascha anni 455 ab illis no-
tata fuerat xv kal. Maias, et ex parte Alexandrinorum
Latericulum Theophrasti, qui idem Pascha signa-
verat viii kal. Maias. Mox in ms. Ven. deest proxime.

^g Hic innuitur illa Marciani epistola cui S. Leo
superioribus litteris respondit. Hinc autem colligitur,
sicut etiam ex textu Prosperi annot. 2 (Col. 1100, n. 1)
in antecedentem epistolam recitato, Marcianum Leoni
significasse non tam Alexandrinorum quam omnium

Orientalium consensum in statuendo Paschate anni
futuri die viii kal. Maias.

^h Sequentia usque ad finem se addidisse ex cod.
Grim. testatur Quesnellus. In editione tamen Con-
ciliorum P. Labbei pariter leguntur, excepta indi-
catione Paschalis post finem epistolæ subjecta, quæ
Leonis non est nec esse potuit, cum v kal. Augustas
anni 453, dum epistolam scripsit, futuri anni consu-
les (præsertim Orientalem) rescire nequiverit, ipso
vero an. 455, in duabus epistolis, quæ supersunt,
non alium, nisi Valentinianum viii consulens nomi-
naverit. Hæc tamen indicio reperitur in ms. Veneto,
ex quo illam emendatius edidimus, quam apud Ques-
nellum, in quo sic habetur: *Pascha Valentiniano iii
et Anthemio coss. viii kal. Maias.*

ⁱ Alias 110. Quæ antea 139 erat, nunc 171.
Scripta 4 Septemb. an. 454.

^j Est in mss. collect. 2, 3, 5, 8, 11, 12, 18, 19, et
21 usque ad 24, in exemplo Sichardi ac in pecu-
liari cod. Vat. Reginae 293. Cum porro in hoc po-
stremo codice et in alio simili Quesnelli insignes va-
riantes aliquot in locis inveniantur, quæ librorum
lapsui aut arbitrio non videntur tribuendæ, quæque
Leoninum stylum et morem redolent, suspicio sub-
oritur epistolam his mss. contentam fuisse primum
ejusdem exemplum, quod dein reformatum alicubi
D fuerit; ita ut epistola plenior, quæ ex aliis codicibus
edita est, sit verum exemplum quod ad Juvenalem
transmissum fuit; unde hujus Græca versio invenit-
ur. Hanc autem versionem Græcam, quæ nunc pri-
mum in lucem prodit, nacti sumus in cod. Vat.
Græco 1455. Ex nonnullis autem locis minus recte
redditis, quæ Eutylianum sensum præferunt, pa-
tebit quam facile fuerit in interpretatione Græca,
commutatis quibusdam verbis vel syllabis, hæreticum
sensem inducere, uti Leo conquestus est epist. 130

— II. *Eundem ipsi mysteriorum locis edoceri.* — III. *Ex veritate crucifixionis veritatem nostræ in Christo carnis defendi.* — IV. *Errantes circa incarnationem Domini ex utriusque Testamenti paginis instrui.*

1285 LEO ^a urbis Romæ episcopus JUVENALI Jerosolymitano episcopo. **A 1286** Τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ Ἰουβενάλῳ ἁγίου ἀρχιεπισκόπου Ῥώμης.

CAP. I. — Acceptis dilectionis tuæ litteris, quas ad me ^b filii nostri Andreas presbyter et Petrus diaconus detulerunt, gavisus quidem sum quod tibi ad episcopatus tui sedem redire licuisset; sed confluentibus in recordationem omnibus causis quæ te per quosdam excessus laborare fecerunt, dolui ad veritatem tuarum temetipsum tibi fuisse materiam, et resistendi hæreticis constantiam perdidisse: quia æstimant non esse tibi liberum ut eos audeas redarguere quos tibi professus sis in suo errore placuisse. Beatæ enim memoriæ Flaviani condemnatio, et impiissimi Eutychis receptio, ^c quid nisi Domini nostri Jesu Christi secundum carnem negatio fuit? quam ipse grandis misericordia sua fecit resolvi, **1287** B cum detestandum illud Ephesinæ synodi iudicium, ita ^d sancti Chalcedonensis concilii auctoritate destruxit, ut nullum depravatorum a remedio correctionis arceret. Unde quia in tempore indulgentiæ respicientiam magis quam pertinaciam delegisti, ^e gaude te cœlestem expetisse medicinam, ut fidei ab hæreticis impugnatæ tandem possis esse defensor. Quamvis enim nulli sacerdotum liceat nescire ^f quod prædicat, inexcusabilior tamen est omnibus imperitis quilibet ^g Jerosolymis habitans Christianus, qui ad cognoscendam virtutem Evangelii, non solum paginarum eloquiis, sed ipsorum locorum ^h testimoniis eruditur. Et quod alibi non licet non credi, ibi non potest non videri. Quid laborat intellectus, ubi est magister aspectus? Et cur lecta vel audita sunt C dubia, ubi se et visui et ⁱ tactui tota humanæ salutis ingerunt sacramenta? Quasi ad singulos quosque cunctantes Dominus adhuc ^j voce corporea utatur, et dicat: *Quid turbati estis, et quare cogitationes*

c. 3, loquens de suis litteris ad Flavianum, unde exactam earundem interpretationem a Juliano petiit ep. 131. — Hæc scripseramus dum solum codicem Vat. Græc. 1455 adhibere licuit. At postquam duos alios codices Græcos Vat. 720 et Vat. Ottob. 29 suggestit Romana editio P. Cacciarrii, ex quibus nonnulla loca emendabimus, vide quæ in rem præsentem dicentur not. h et o. (Col. 1106, n. 2, et col. 1108, n. 4)

^a Voces *urbis Romæ* a Quesnello additæ sunt ex ms. Barb. collect. 3 et aliis. Concinunt etiam aliquot nostri. In Græca versione: *Dilecto fratri Juvenali Leo archiepiscopus Romæ.*

^b Cod. Vat. 1342 collect. 3, alius collect. 8 et alius collect. 21, *filii mei.*

^c Tres codd. Quesn. et noster Vat. Regiæ 293 habent: *Quid nisi carnis Domini nostri Jesu Christi negatio fuit?*

^d In Ratispon. collect. 49 et in Vindebon. collect. 5, *sancta.* Mox Vat. collect. 3 et alius collect. 8, *auctoritas.*

^e Vulg. inserunt *ita*; delevimus non tam auctoritate duorum codd. Barb. et S. Theodorici, quos Quesnellus in margine allegat, quam trium nostrorum Vindebon. collect. 5, Ratisp. et Vat. Regiæ. Mox duo laudati codd. Quesn., *excepisse*, pro *expetisse*, et cum Vat. Regiæ pro *possis* habent *inciperes*; Ratisp. vero, *posses.*

Δεξιόμενος τῆς σῆς διαθίσεως γράμματα, ἄπερ τὰ τέκνα ἡμῶν Ἀνδρέας ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ διάκονος Πέτρος ἐκόμισαν, ἡσθην μὲν, ὅτι ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς σῆς ἐπισκοπῆς ἐξόν σοι γίγονεν ἐπιστρέψαι τῶν δὲ περιστάσεων τῶν σῶν ἀπασῶν συβρέουσῶν εἰς τὴν ἀνάμνησιν τὴν ἐμὴν, αἰτινῆς σε κατὰ τινὰς παρεξόδους καμῆν ποιήκασιν, ἤλθον, ὡς ἂν σοῦ σαυτῷ γενοῦτος τῶν τοσούτων ἀτυχημάτων αἰτίου, καὶ τὴν ἐνστασιν τὴν περὶ τὸ ἀδιστασθαι τοῖς αἰρετικοῖς ἀπολίσαντος τοῖς νομιζουσιν ² οὐκέτι σε μετὰ παρρησίας τολμᾶν ἐλέγχειν αὐτούς, οὐς ὠμολόγησας ἐπὶ τῆς πλάνης αὐτῶν τῆς ἰδίας ἀρέσειεν σοι. Τὸ κατακρίναι γὰρ τὸν τῆς ὁσίας μνήμης Φλαδιανόν, καὶ τὸ δέξασθαι τὸν δυσσεβίστατον Εὐτυχή, τί ἦν, εἰ μὴ τοῦ τυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἢ κατὰ σάρκα ἀπάρνησις; ἢν αὐτὸς διὰ τῶν μεγάλων αὐτοῦ οἰκτιρῶν ἀναλυθῆναι πεποιήκεν, **1288** ὅποτε τὴν ἀπευκαίῳ ἐκείνῃ κρίσιν τῆς ἐκῆς Ἐφέσω συνόδου, οὕτως διὰ τῆς αὐθεντίας τῆς ἁγίας ἐν χαλκηδόνι συνόδου κατέλυσεν, ὥστε μηδὲνα τῶν πρὸς τὸ φαυλότερον ἐκτραπέτων ἀπειρῆσαι τῆς κατὰ τὴν ἴασιν διορθώσεως. Ὅθεν ἐπειδὴ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς συγχωρήσεως τὸ ἀνανῆσαι μᾶλλον ³ ὑπὲρ τὸ ἐμμένειν ἠγάπησας, ἦδη μοι τὴν ἄνωθεν ἐκτρεῖαν αἰτούσνός σου, ἵνα τὴν πίστιν τὴν ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν πολεμουμένην, ὅψι γοῦν δυναθῆς φανῆναι διεκδικῶν εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ οὐδενὶ τῶν ἐπισκόπων ἔξιστιν ἀγορεῖν ὁ κηρύσσει, πολλῶ μᾶλλον ⁴ ἐκεῖνος οὐκ ἔχει παραίτησιν ὑπὲρ πάντας τοὺς ἀμαθεῖς, ⁵ ὁ οἷος δὴποτε τυγχάνων Χριστιανός, καὶ ἱεροσόλυμα κατοικῶν, ὅστις πρὸς τὸ γινώσκειν τὴν δύναμιν τὴν τῶν εὐαγγελίων οὐ μόνον ἐκ τῶν ἐγγεγραμμένων αὐτοῖς λογισμῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς τῶν τόπων ἐκπαιδεύεται μαρτυρίας καὶ ὅπερ ⁶ ἴσται ἀλλαχού μὴ πιστεύειν, ἐκεῖ οὐ δύναται μὴ δρᾶσθαι. Τί κάμνει γὰρ ἡ διάνοια, ὅπου κέρσειν ἢ θεὰ διδάσκαλος; καὶ τί τὰ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς ἀκοῆς

^f Idem duo codices Quesnelli et Vat. Regiæ, *quid prædicat.* Post hæc verba in editis ante Quesn. cum mss. Vat. collect. 12, 21 et 24, additur, *quoniam qui ignorat, ignorabitur.* Desunt in cæteris nostris et in quinque Quesnelli codicibus, ac sumpta sunt ex I Corinth. xiv.

^g Noster Vat. Regiæ, *Jerosolymitanus antistes.* Postea *veritatem pro virtutem* in eodem Vat. Regiæ et in Vat. collect. 11 ac in Corbriensi collect. 2.

^h Vat. 5815 collect. 8, *testimonio.* Mox Ratisp. docetur pro *eruditur.*

ⁱ Vocem *tactui* supplevimus ex mss. Vindebon. collect. 5, Ratisp. et duobus Vat. collect. 21, ac ex antiqua Græca versione.

^j Ms. Barb., *vel specie vel voce utatur.* Vat. collect. 11, *corpore utatur.*

¹ Cod. Vat. Græc. 1455, *ἡσθην.* Correximus ex aliis mss. Vat. Græc. 720 et Ottob. 29, quos P. Cacciarinus secutus est.

² Primis curis edideramus cum ms. Vat. Græc. 1455, *νομιζουσιν οὐκ ἔτι μετὰ παρρησίας τολμᾶς ἐλέγχειν αὐτούς.* Nunc emendavimus ex aliis laudatis codd. Græcis Vat.

³ Forte, *ἄπερ.*

⁴ Hæc vox *ἐκεῖνος* abundare videtur.

⁵ Legendum videtur, ὁ οἷος δὴποτε χριστιανός ἱεροσόλυμα κατοικῶν.

⁶ Supple, οὐκ ἔξόν ἴσται.

ascendant in corda vestra? Videte manus meus et pedes meos, quia ipse ego sum. Palpate et videte quia spiritus ossa et carnem non habet, sicut me videtis habere (Luc. xxiv, 38, 39).

1280 CAP. II.—Utere igitur, frater charissime, invictissimis catholicæ fidei documentis, et evangelistarum prædicationem sanctorum locorum in quibus degis testificatione defende. ^b Apud te est Bethleem, in qua salutifer Davidicæ Virginis partus illuxit, quem involutum pannis inter angustias diversorii, præsepe suscepit. Apud te est declarata ab angelis, adorata a magis, et per multorum infantium mortes ab Herode quaesita Salvatoris infantia. Apud te est ubi pueritia ejus adolevit, ubi adolescentia maturavit, et ^c per incrementa corporea in virum perfectum veri hominis natura profecit, non sine cibo ^d esuritionis, non sine somno quietis, non sine fletu miserationis, nec sine pavore formidinis: unus enim atque idem est, qui et in Dei forma operatus est miracula magna virtutis, et in forma servi subiit ^e sævitiam passionis. Hoc tibi ipsa crux indesinenter loquitur; hoc lapis clamat sepulcri, in quo Dominus humana conditione jacuit, et de quo divina potentia resurrexit. Et cum ad montem Oliveti, locum ascensionis veneraturus, accedis, nonne illa vox angelica in tuo resultat auditu, qua elevationem Domini stupentibus dicitur: *Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum? Hic* **1291** *Jesus qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum* (Act. i, 11).

CAP. III.—Veram igitur Christi generationem crux vera confirmat: quoniam ipse in nostra carne nascitur, qui ^g in nostra carne crucifigitur: quæ, nullo interveniente peccato, nisi fuisset nostri generis, ^h non potuisset esse mortalis. Ut autem repararet omnium vitam, recepit omnium causam, ac vim veteris chirographi, quod solus inter omnes non debuit, pro omnibus solvendo vacuavit (*Coloss. ii, 14*): ut sicut per unius reatum omnes facti fuerant peccatores, ita per unius innocentiam omnes fierent inno-

ἀμφιβάλλεται, ὅπου ὄψει καὶ τῇ ἀπὸ ὅλα τὰ τῆς σωτηρίας τῆς τῶν ἀνθρώπων ἰατρῆς ἰαντὰ παρίστασι τὰ μυστήρια; ὡσαυτὶ πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐνδοιάζοντας ἔτι τοῦ πατρῖου τῇ κατὰ σάρκα φωνῇ κηρημένου, καὶ λέγοντος· Ἴτε τεταραγμένοι ἐστέ, καὶ διὰ τί διαλογισμοὶ ἀναβαίνουσιν εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν; θεωρήσατε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι ἐγὼ αὐτὸς εἰμι, ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὅστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ

1290 θεωρεῖτε ἔχοντα. Τοῖς ἀπτήτοις τοῖνον ¹ προσφυλῶς κίχρησο τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας διδάγμασι, καὶ τὸ κήρυγμα τὸ τῶν εὐαγγελιστῶν τῇ μαρτυρίᾳ τῶν τόπων ἐν οἷς διάγοις ἐδικίησον· παρὰ σοὶ ἐστὶν ἡ βηθλεὲμ. ἐν ἧ τῆς παρθένου τῆς δαυιδικῆς ὁ σωτήριος τόκος ἐπέφανεν, ὃν ἐπιστόμενον ἐν σπαργήτοις διὰ τὴν τοῦ καταγωγίου στενότητα ὑπεδέξατο φέτνη· παρὰ σοὶ ἐσημάνθη μὲν ὑπὸ ἀγγέλου, προσκυνήθη δὲ ὑπὸ μάγων, καὶ ² διὰ τοῦ θαύματος τῶν πλείστων βρεφῶν παρ' Ἡρώδου ἡ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπεζητήσεται νηπιότης παρὰ σοὶ κεισθήσεται· ἔνθα τὰ παιδικὰ αὐτοῦ ἠξήνηται· ἔνθα ἤμασεν ἡ νεότης, καὶ ³ κατὰ σῶματιν πρόσθεσιν εἰς ἀνδρὰ τέλειον ἡ ἀληθῶς ἀνθρώπου φύσις προέκοιτο οὐ δίχα τροφῆς τῆς ⁴ ἐκ πείνας, οὐ δίχα ὑπνον τῆς ἀναπαύσεως, οὐ δίχα τοῦ κατὰ τὸν ἔλεον θρήνου, ἀλλ' οὐδὲ δίχα δέους τοῦ κατὰ τὴν ἀγωνίαν. Ὁ αὐτὸς γὰρ ἐστὶ καὶ ὁ εἰς, ὃς καὶ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχει, καὶ τὰ μεγάλα θαύματα εἰργασται τῆς δυνάμεως, καὶ ἐν τῇ μορφῇ τοῦ δούλου τὸ χαλεπὸν τῶν παθημάτων ὑπέμεινε. Τοῦτο ἀπαύστως αὐτὸς ὁ σταυρὸς σοὶ λαλεῖ. Τοῦτο ὁ λίθος ὁ τοῦ μνήματος κίχραγεν, ἐν ᾧ ὁ κύριος τὸ κατ' ἀνθρώπον ἔκειτο, καὶ ὄθεν κατὰ τὴν θείαν δύναμιν ἐξάνεστα· καὶ ⁵ ὅτι εἰς τὸ ὄρος ἀνέρχων τῶν δαιῶν προσκυνεῖν μέλλων τὸν τόπον τῆς ἀναβάσεως, ἄρ' οὐκ ἐκεῖνα σοὶ δοκεῖ τῶν ἀγγέλων ἐναχεῖν ἡ φωνὴ ταῖς σοῖς ἀκοαῖς ἡ λέγουσα πρὸς τοὺς θαυμάζοντας τοῦ κυρίου τὴν ὑψωσιν, Ἄνδρες γαλιλαῖοι τί ἐστῆκατε βλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; **1292** οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληθῆς ἄφ' ὑμῶν, οὕτως ἐλύσεται πάλιν, καθάπερ αὐτὸν ἐθεωρήσατε ἀκούοντα εἰς τὸν οὐρανόν. Τὴν γίννησιν τοιγαροῦν τὴν ἀληθῆ τοῦ Χριστοῦ ὁ ἀληθῆς σταυρὸς βεβαίωσι, ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς ἐν τῷ ἡμετέρῳ τίχεται σῶματι ὃ ἐν τῇ σαρκὶ τῇ ἡμετέρᾳ σταυρούμενος, ἥτις, οὐ κατ' οὐδένα τρόπον

¹ Vide not. 2 Quesn.
² Leg., κίχρησο, προσφυλίστατε ἀδελφεῖ, τῆς, etc.
³ Cod. Vat. Græc. 1455 habet: ἡ διὰ τοῦ θανάτου τῶν πλείστων βρεφῶν παρ' Ἡρώδου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιζητουμένη νηπιότης. Minus bene. Quam autem correctionem conjectando primis curis in notatione expressimus, hanc nunc inferimus in textum auctoritate aliorum codd. Vat. Græc. 720 et Ottob. 29, quos Cacciarus recoluit.
⁴ Cod. Vat. Græc. 1455, quem primis curis conferre licuit, sic: κατὰ πρόσθεσιν σώματος εἰς ἀνδρὰ τέλειον ἡ ἀληθῶς αὐτοῦ φύσις. Lectio corrupta, cujus causa in notatione scriperamus: Vehemens hic nobis suspicio suboritur ab Eutychemiano aliquo locum hunc fuisse interpolatum. Quid enim sibi voluit illa verba κατὰ πρόσθεσιν σώματος? et item illa ἡ ἀληθῶς αὐτοῦ φύσις, quæ veritatem humanitatis reticent, e contra vero speciem corporis tantum et fictionem eloquuntur. Hoc forte amanuensis, non autem primi interpretis vitium est. Nam veram interpretis lectionem, quam textui inserimus, alii duo memorati Græci codd. suppeditarunt.
⁵ Hæc particula ἐκ abundare videtur.
⁶ Ms. Gr. Vat. 1453, ὅτι. Aliorum codicum auctoritate ὅτις scripsimus.

^a Idem Vat. collect. 11, ascenderunt. Mox pertractate pro palpate in Vat. Regiæ. Dein voces et videte desunt in ms. Vind. collect. 5 ac Vat. collect. 11 et 24.
^b Vide not. 1 Quesnelli. In Vat. Regiæ hic locus brevior effertur: Apud te est Davidicæ virginis conceptus et partus. Apud te est declarata, etc. Codd. Vindebon. collect. 5 et Vat. collect. 24 cum editis ante Quesn., involutum, pro involutum.
^c Vindebon. collect. 5, duo Vat. collect. 21 atque Sichardus, per omnia incrementa. Mox corporis pro corporea in Vat. collect. 11.
^d Ms. Vindebon. collect. 5 et esuritione. Mox Ratisp. omittit non sine somno quietis. Dein post vocem formidinis cod. Vat. Regiæ sic prosequitur: In multis miraculis manifestavit potentiam virtutis, et in subiectione humilitatis subiit sævitiam passionis. Veram Christi generationem, etc., ut cap. 3.
^e Ratisp., sententiam.
^f Voces in cælum desunt in Vat. collect. 11 et 24, in Ratisp. ac in exemplo Sichardi.
^g Vat. Reg., in natura nostra nascitur. Mox, in nostra crucifigitur, omissa voce carne, præferunt duo codd. collect. 11 et 24 cum Sichardo. At cum lectione textui inserta hoc Leonis testimonium recitat Joannes Ellin ep. 3, ad senatores, t. V Conc. Ven. ed. p. 898,

entes (Rom. v, 18); inde in homines manante justitia, ubi humana est suscepta natura. Nulla enim ratione extra nostri est corporis veritatem, de quo evangelista prædicationem inchoans dicit: *Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham* (Matth. 1, 1): beati Pauli apostoli consonante doctrina, cum dicit: *Quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula* (Rom. v, 9). Itemque ad Timotheum: *Memento, inquit, Jesum Christum resurrexisse a mortuis, ex semine David* (II Tim. II, 8).

CAP. IV. — Hæc autem veritas quantis et novi et veteris Testamenti auctoritatibus ^d declaretur, **1293** pro antiquitate sacerdotii tui evidenter agnoscis, cum fides Patrum et scripta mea ad sanctæ memoriæ Flavianum data, quorum mentionem ipse fecisti, adjecta universalis synodi ^e confirmatione, sufficiant. Unde prospicere oportet dilectionem tuam, ^f ut contra redemptionis ac spei nostræ ineffabile sacramentum, nullus obmurmuret. ^g Sed si qui sunt qui adhuc aut ignorantia caligant, aut perversitate discordant, eorum quorum in Ecclesia Dei apostolica fuit et ^h clara doctrina, auctoritatibus instruantur, ut de incarnatione Verbi Dei hoc nos credere quod illi credere cognoscant, neque se extra corpus Christi, in quo commortui et conresuscitati sumus, sua obduratione constituent: quia nec pietas fidei, nec ratio ⁱ recipit sacramenti, ut aut in sua essentia passibilis fuerit Deitas, aut in nostræ susceptione naturæ mentita sit veritas ^j. Data pridie nonas Septembris, Acto et Studio viris clarissimis consilibus.

^a Vat. collect. 11, *extra humani est corporis veritatem.*

^b Editi ante Quesn. et mss. aliquot ejusdem cum nostris Vat. collect. 21 et 21 nec non Mellini et Sighardo addunt, *et qui Samaritanæ mulieri protestatur, quoniam salus ex Judæis est.* Hæc additionem præfert etiam cod. Vat. Regiæ, in quo præ erea *de se* inscribitur ante vocem *Samaritanæ*. In pluribus et posterioribus tum Quesnelli, tum nostris desiderantur, nec non in interpretatione Græca.

^c Idem editi cum mss. Vindebon. collect. 5 et Vat. collect. 11 et 21 ac Sighardo addunt *secundum carnem*. Apud Apostolum legitur, *secundum Evangelium meum*.

^d Mss. Vat. Regiæ, Corbeien. S. Theodorici, et 1 Thuan., *declaratu longum est explicare, cum traditio Patrum et scripta mea, etc.* Antiquitas sacerdotii Juvenalis respicit episcopatum, ad quem evectus fuerat circa an. 424.

^e Ratisp., *confirmationem*. Ex Græca versione, in *universalis synodi confirmationem*. Mox idem Ratisp., *Unde et prospicere*.

^f Vindebon. collect. 5 et duo Vat. collect. 21, *ne contra.... nullus obmurmuret*.

^g Vat. Reg., *insigni varietate: Sed si qui sunt qui adhuc dissentiant, a consentientibus insruantur, quia inter tot et evangelica et apostolica præconia caligantes nec sperni convenit, nec timeri: quia nec pietas, etc.* Eandem lectionem Quesnellus reperit in ms. S. Theodorici, ubi solum pro *apostolica* erronee legitur *localia*,

A ἀμαρτήματος ὑπάρχοντος ἐν αὐτῷ, αἰ μὴ ὅτι ἐκ τοῦ γένους ἢ τοῦ ἡμῶν, οὐκ ἂν θνητῷ τυγχάνειν ἕδωκτο ἵνα δὲ καὶ τὴν ἀπάντων ¹ καινισθῇ ζωὴν, τὸ κοινὸν ἅπαντων ἐδέξατο ² πρῶτον, καὶ τὴν περιουσίαν τοῦ πελαγοῦ χειρογράφου, ὅπερ μόνος ἐν ἀσπίδι οὐκ ἐπέβλησεν. ὑπὲρ ἅπαντων ἐπίστας, ματαίαν ἀπειργάσαστο, ἵνα καθάπερ αἰ ἐνὸς ὑπευθύνου γεγενοῦς ἀμαρτωλοὶ πάντες ἐγένεσθε, οὕτως δὲ ἐνὸς ἀνευθύνου τυγχάνοντος πάντες ἀντιθέου γένησθε, ³ ἐκεῖ φοιτήσασθε τῆς περὶ τοὺς ἀνθρώπους διανοουμένης, ἕνθα τὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. ⁴ Οὐδενὶ γὰρ λόγῳ ἐπίς ἔστιν οὗτος τῆς τοῦ ἡμετέρου σώματος ἀληθείας, περὶ οὗ ὁ εὐαγγελιστὴς ἀρχόμενος τοῦ κηρύγματος εἶπε: Βίβλος γενέσθω ἐς Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ Δαυὶδ υἱοῦ Ἀβραάμ: ἐνναδούσας τῆς τοῦ μακαρίου Παύλου τοῦ ἀποστόλου τῆς διδασκαλίας τοῦ λέγοντος: Ὅν οἱ πατέρες, **B** καὶ ἅ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὅς ἔστιν ἐκὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς ἐς τοὺς αἰῶνας. Ὡσαύτως ἔτι καὶ πρὸς Τιμόθειον: Μένησθε, φασί, Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγαγεμένον ἐκ νεφρῶν ἐκ σπέρματος Δαυὶδ. Αὐτὰ δὲ ἡ ἀλήθεια πίσσεως τῆς τε παλαιᾶς καὶ τῆς καινῆς διαθήκης αὐθεντικῆς διασφραίνεται, κατὰ **1294** τὸ πρόσφορον τῆς σῆς ἐπισκοπῆς ἀρχαίωται σαφῶς ἐπιγνώσκεις, ὅποτε ἡ πίστις ἡ τῶν πατέρων καὶ τὰ γράμματα τὰ ἐμὰ τὰ πρὸς τὸν τῆς ὁσίας κλήμης Φλαβιανῶν, ὧν αὐτὸς ἐμνημόνευσας, ⁵ εἰς τὴν τῆς οἰκουμένης συνόδου προστεθέντα βεβαιώσῃ ἔφαρκεν. Ὅθεν προνοεῖσθαι τὴν σὴν διείδισιν χρεῖ. ὥστε μηδένα κατὰ τοῦ ἀρρήτου μυστηρίου τῆς ἡμετέρας λυτρώσεως καὶ ἐλπίδος ὑπογογγύζειν. Ἄλλ' ἄγετες εἰεν αἰ εἶτι τὴν τῆς ἀγνοίας ἀχλὺν ὑφίστάμενοι, ἢ διχονοοῦντες διὰ φανόλητα, διδαχθῶσιν ἐκ τῆς ἐισαγωγῆς πῶν ἐν **C** ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ τὴν ἀποστολικὴν καὶ σαφῆ ποσομένην διδασκαλίαν, πρὸς τὸ γινώσκαι αὐτοὺς, ὡς περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ λόγου τοῦτο πιστεύομεν. ἢ ἐκείνοι ἐπιστεῦσαν, καὶ μὴ διὰ τὴν ἐκληρότητα τὴν

^h Editi inserunt est. Delevimus cum Vindeb. collect. 5, Ratisp. et Vat. collect. 11 ac 24. Mox *et de incarnatione* in eodem Vindebon.

ⁱ Al., *suicipit*.

^j Antiquiores editiones cum tribus mss. Quesn. et nostro Vat. Reg. alii-que omnibus collect. 12, 21 et 21, ac exemplo Sighardi addunt: *Particulam Dominicæ crucis cum eulogiis tuæ dilectionis veneranter accepi*. Carent hæc additione præstantiores c. dd. collect. 3, 5, 8, 11, Grim. et Ratisp. ac præsertim Græca versio; quod indicibet hæc sententiam, si forte fuit in primo Leonis exemplo, de quo diximus annot. 1 (Col. 1102, n. 1) omissam fuisse in illo quod in Palestinam ad Juvenalem missum fuit. Vat. Regiæ datam desiderat. Confer not. 3 Quesnelli.

^k Sic duo codd. Græc. Vat. 720 et Ottob. 29. Mafæ in Vat. 1455, κινήσει.

^l Ita duo laudati codd. Mafæ in alio Vat. 1455, τραῦμα.

^m Forte, ἐνθεν.

ⁿ Primis curis cum ms. Græc. Vat. 1455 insereramus vocem ἀνεδείχθη, hanc Eutylianum s. pere notantes, et legendum conjeceramus ἀνεδείχθη. Utramque vero vocem alii duo codices ignorant, et idcirco illam e textu expunximus.

^o Aliter hic quam quod exhibet hodie textus Latinus, legisse videtur interpres, scilicet, adjecta (scripta Leonis ad Flavianum), in *universalis synodi confirmationem*. Si vero hodiernam lectionem retineas, ita corrige aut simili modo, τῆς τῆς οἰκουμένης συνόδου προστεθείσης βεβαιώσεως.

ὁμοίαν ἐκτὸς ταυτοῦς ποιήσωσι τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἵπτιν συναγαθάνομον καὶ συνακόσμητον ἡκειῶν οὕτω ἢ ἰδοῦσθαι ἢ τῆς πίστεως, οὗτε δὲ τοῦ μυστηρίου λόγος ἀνέχεται, ἢ ἐν τῇ ἰδίᾳ οὐσία εἶναι ἐν Θεότητι καθαρῶν, ἢ διαφεύσθαι ἐν τῇ λαμπρῶσι φύσει τῇ ἡμῶν τὴν ἀλήθειαν.

1295 EPISTOLA * CXL.

^b AD JULIANUM EPISCOPUM COENSEM.

SYNOPSIS. — *Faciliorem fore deinceps errantium correctionem, Dioscoro sublato, cujus mortem Julianus Leoni nuntiaverat. Eundem monet ut de statu Alexandrinæ Ecclesiæ scribat.*

LEO JULIANO episcopo.

Litteras dilectionis tuæ per filium * nostrum Gerontium me accepisse rescribo, mihiq; fuisse pergratum, quia non omiseris opportunitatem familiaris colloquii, quod omni occasione inter nos convenit frequentari: ut de his quæ ad curam nostram pro Ecclesiæ statu pertinent, nihil incognitum, nihil habeamus incertum. In hac autem sollicitudine constituta nunquam desunt divina præsidia, quæ ^d hypocritarum simulationes nihil posse permittunt, occultamque eorum nequitiam manifesta destructione confundunt. Quamvis enim jampridem omnia hæreticorum machinamenta contracta sint et universas ejus vires dextera veritatis abstulerit, nunc tamen intereunte, ut scripsistis, Dioscoro, in profundiora ceciderunt, et perfidiæ incentore sublato, instabiles quædam et insipientes animæ habent quod paveant, non habeat quod sequantur. Unde auxiliante misericordia Dei facilius est errantium speranda correctio, et efficacior erit prædicatio Evangelii, extincto defensore mendacii: cooperante ad hoc remedium Christianissimi principis pietate, cujus devotio pro omnibus catholicæ fidei provecibus sanctas semper prætendit excubias. Et ideo fraternitatem tuam hortor et moneo ut dignatione et charitate regia sapienter utaris, et de omnibus quæ profutura credideris, opportunas suggestiones non moreris offerre: quia multis experimentis probavimus eam esse gloriosissimi Augusti fidem, ut tunc maxime se arbitretur regno **1296** suo consulere, cum præcipue studuerit pro integritate Ecclesiæ laborare. Si quid sane de Alexandrinæ plebis provecibus cognoveris, scire nos facito: ut sicut de Orientalium populorum pace lætamur, ita

* Alias 141. Quæ autem antea 140 erat, nunc 172. Scripta 6 Dec. an. 454.

^b In unico ms. Grim. hactenus inventa est, ex quo a Quesnello edita fuit.

* *Nostrum* adjecimus auctoritate ejusdem codicis cujus apographum P. Cacciarinus adhibuit.

^d Monachus Eutychianos intelligit, qui zelum adversus Nestorianos præferentes, specie vindicandæ Nicænæ fidei et Ephesini concilii, Eutychiano errori favebat.

* Alias 113. Quæ autem erat 141, nunc 173. Scripta 11 Martii an. 455.

^f Hæc quoque epistola est in solo ms. Grimnico.

* Hic Carosus, qui correctus traditur, distinguendus est a Caroso monacho, qui cum Dorotheo ob Eutychianam hæresim in exsilium pulsus traditur epistola sequenti.

^h De hoc Joanne Alexandriam misso vide epistolam Marciani ad monachos Alexandrinos tom. IV Concil. pag. 1794 edit. Ven., quam imperialem epistolam,

A de provecibus etiam hujus populi gaudeamus. Datum octavo Idus Decembris, Aetio et Studio viris clarissimis consultibus.

EPISTOLA * CXL.

^f AD EUNDEM JULIANUM.

SYNOPSIS. — *I. De Carosi monachi correctione et Joannis decurionis in Ægyptum legatione. — II. De Maximo Antiocheno episcopo criminis alicujus accusato, quid evenerit, ut rescribat.*

LEO JULIANO episcopo Coensi.

CAP. I. — Per filium meum Gerontium litteras tuæ fraternitatis accepi, quibus devotione conueta, quæ ad curam nostram pro causa fidei merito æstimas pertinere, significas: ^g Carosum scilicet in fidei confessione correctum; sed ita contra fratrem Anatolium in similitate nescio qua permanere, ut propter ipsius discordiam etiam nunc a communione desciscat. ^B Joannem vero spectabilem virum et in fidei sinceritate laudabilem ad Ægyptum causa fidei fuisse directum, qui quantum paci emendationique profuerit, cum primum redierit, scire me facias, quod te etiam sine meo monitu facturum esse non dubito.

CAP. II. — De Antiocheni autem ⁱ episcopi statu multo animi dolore contristor, si, quod absit, vera adversus eum ab accusatoribus proferuntur. Sed præter sacerdotalem diligentiam, quam curam utilitatis habituram esse non ambigo, maxima mihi de justitia et benevolentia gloriosissimi principis fiducia datur, qua certus sum in quantum potest fieri providendum, ne in ullam partem possit valere fallacia. Sed ad quem finem **1297** hæc causa pervenerit, cum opportunum fuerit, dignaberis indicare. Datum 1 quinto idus Martii, Valentiniano Augusto octies consule.

EPISTOLA ^h CXLII.

ⁱ AD MARCIANUM AUGUSTUM.

SYNOPSIS. — *I. Fide Augusti laudata, iterum de consensu suo circa diei festi celebrationem dato esse iorem eum facit. — II. Gratias agit pro ablatis Caroso et Dorotheo e suis monasteriis.*

LEO MARCIANO Augusto.

CAP. I. — Quanta sit in vestra clementia dilectio

chronica notatione carentem, sub finem anni præcedentis, vel sub hujus anni initio datam, ex tempore hujus epistolæ cognoscimus.

ⁱ Maximum Domino subrogatum intelligit, de cujus causa in synodo discussa confer diss. 4 Quesn. da an. 455, et ibidem annotationem nostram.

^j Cum duæ sequentes epistolæ in idus data fuerint, eodemque die a Leone notari soleant litteræ quas simul in aliquam provinciam dixerit, hanc quoque epistolam in idus Martii signatam arbitramur; nec dubitamus quin si vel Ratisp. vel alius emendatus codex hanc epistolam præferret, hæc dies ibi em notaretur, et emendandum esset Grimanicum exemplum, sicuti in data epistolæ sequentis corrigetur vel supplebitur. Nullo tamen codice opitulante, datam ex uno Grimanico editam immutare nolimus.

* Alias 112. Scripta 15 Martii an. 455.

^k Edita fuit a Quesnello ex ms. Grimanico collect. 48. Relegimus cum optimo cod. Ratisp. collect. 49.

Dei, cui serviendo regnatis, et regnando servitis, ipsa dignatio religiosissimi sermonis ostendit, et in hunc me affectum totius cordis inflammat, ut pro incolumitate gloriæ vestræ vota offerre et supplicare non desinam : quia multum et sanctæ Ecclesiæ et Romanæ reipublicæ divinitus vestra salute consulitur. Eadem igitur occasione qua pietatis vestræ apices veneranter accepi, debita salutationis obsequia exsolvo, et ^a insufficientes gratias ago, quod de sacratissima die Paschæ sacerdotali me sollicitudine pietas vestra commouit. Licet dudum in hac observantiæ regula me acquiescere sim ^b professus, et eundem diem venerabilis festi omnibus Occidentalium partium sacerdotibus intimasse, quem Alexandrini episcopi declaravit instructio, id est ut anno præsentis octavo kalendas Martii Pascha celebretur, omissis omnibus scrupulis ^c studio unitatis et pacis.

CAP. II. — De ^d Caroso vero et Dorotheo, qui hæretica pravitate in multorum perniciem damnatos tuebantur errores, gaudeo pietatem **1298** vestram, sicut mihi venerator vester frater meus Julianus episcopus indicavit, saluberrime præcepisse ut ablati a monasteriis suis apud eos degere juberentur, quibus nocere ^e non possent : quod, ut spero, multis remedio erit, quos a perversis doctoribus liberastis, crescentibus per omnia gloriæ vestræ meritis ^f in amore fidei Christianæ, ob quam justus et misericors Deus tribuit ut vobis sicut divina sunt chara, ita sint mundana subjecta. Datum tertio idus ^g Martii, Valentiniانو Augusto VIII consule.

EPISTOLA ^h CXLIII.

ⁱ AD ANATOLIUM EPISCOPUM CONSTANTINOPOLITANUM.

Ne hæreticorum reliquiæ in urbe latentis nimia lenitate foveantur ac revalescant.

LEO ANATOLIO episcopo.

Curæ esse dilectioni tuæ charitatis officia libenter accipio ; et ut his crebrius utaris exhortor : quoniam

^a Sic Ratisp. Apud Quesn., *insufficienter*

^b Epist. 137.

^c Quesnellus, *propter studium unitatis et pacis*. Prætulimus lectionem Ratisp., quam præfert etiam Prosper in Chronico integro. Vide annot. 2 (Col. 1100, n. 1) in epist. 137.

^d Ita imperator satisfacit Leoni, qui in hoc remedium postulaverat epist. 136, c. 4. De his Caroso et Dorotheo est peculiari actio concilii Chalcedonensis in editis tom. IV Concil. Ven. edit. pag. 1426, subjecta actioni 4 ; at in mss. Græcis Venetis 164 et 555, in fine concilii exhibetur, ut in suis quoque codd. Balsamon reperit.

^e Ratisp., *non possint*.

^f Ita Ratisp. Apud Quesn., *in amorem*.

^g Cum in ms. Grimatico legatur : *Datum in id. Aug. Valentiniانو VIII cons.*, Quesnellus in notis animadvertit non posse legi in *idus Augusti*, eo quod hæc epistola in Augustum produci nequeat ; et edidit : *Data in idus Augusto Valentiniانو VIII consule* ; mensum autem omissum ratus, in marginali postilla addendum putavit *Januarii*, vel *Februarii*, eo quod Carosum hisce litteris memoratum eundem censuit acqui epistola præcedenti correctus traditur. Omnem difficultatem admittit cod. Ratisp., ex quo verum mensum discimus, et Carosum hic indicatum ab alio Caroso emendato diversum agnoscimus.

^h Alias 114. Scripta 13 Martii an. 455.

A ad totius Ecclesiæ pertinet utilitatem, cum quæ aguntur agnoscimus. In qua autem sollicitudine dilectionem tuam vigilare conveniat indubitanter intelligis : quia aliquantas apud vos pravorum hominum resedisse reliquias recognoscis, quibus comprimendis, vel potius, quantum Dominus auxiliatur, abolendis cupimus te instanter incumbere : ne, quod absit, ^k sub aliqua segnitie lenitatis, quæ tardius fuerint destructa revalescant. Datum tertio idus Martii, Valentiniانو Augusto VIII consule.

1299 EPISTOLA ^l CXLIV.

AD JULIANUM EPISCOPUM COENSEM.

Nunc primum edita ex ms. Ratisponensi.

SYNOPSIS. — *Ejus diligentiam laudat. Eutychnorum nisus post Marciani mortem. Ipsorum tumultus Alexandriæ.*

LEO papa JULIANO episcopo.

Gratias Deo, quod in omnibus quæ ad Ecclesiæ statum et ad fidei pertinent sacramentum, in nullo dilectionis tuæ industria me fefellit, quam intelligo vigilanter prospicere, ne quid adversum evangelicam apostolicamque doctrinam hæreticorum insidiæ valeant obtinere. Siquidem, ut indicare dignaris, ea quæ ^m Eutychnistæ post obitum venerabilis memorix principis Marciani excitare moliti sunt, efficacia tua et eorum quos tecum Dei Spiritus incitavit, agente causam suam ipsa veritate, destructa sunt ; quia vere et fraternitati tuæ, et omnibus fidelibus Christi, maximeque glorioso et catholico, ut probamus, Augusto ⁿ nihil est ad æternam beatitudinem fructuosius quam ut ea quæ ab ipso spei nostræ auctore fundata sunt, nulla perversorum hominum improbitate violentur, sed ad perpetuam Ecclesiæ tranquillitatem secunda pace permanent. Quod ergo adjuvante Domino pie utiliterque curatum est, perseveranti opere muniatur. Nam quidam ad nos ^o rumores de Alexandrini populi

ⁱ Hanc quoque epistolam e Grim. editam cum nostro Ratisp. contulimus.

^j Ratisp., *qui*.

^k Quesn., *sub alia*. Melius Ratisp.

^l Scripta die 1 Junii an. 457.

^m Hi Eutychnorum motus statim post Marciani mortem excitati, qui Juliani et aliorum catholicorum industria cito fuerunt repressi, ad Constantinopolim pertinent : quæ enim Alexandriæ contigerant, nondum Leoni plane explorata fuere, et se jumentibus epistolis remedium iisdem procuratum fuit. Enimvero Epiphanius Scholasticus in præfatione codicis encyclici tom. V Concil. pag. 34, narrata Marciani morte et novi imperatoris electione ait : *Illi Eutychni autem qui universalem synodum respuebant, credentes se habere licentiam agendi quæ vellent, turbarum repente cogitaverunt vias ; et alii quidem venientes ad Constantini regiam civitatem, infringi imperiali jussione ea quæ Chalcedone bene sunt statuta, poscebant ; et dein Alexandrinos motus subjicit. Quid vero statim novus Augustus Leo ad comprimendos eos priores motus gesserit, vide epistolam sequentem c. 2, annot. 2 (Col. 1113, n. c).*

ⁿ Timotheus Ælurus Eutychnianus, qui anteriorum seditionum fautor, a Proterio episcopo depositus fuerat, audita imperatoris Marciani morte, novam seditionem adversus eundem episcopum commovit, adeo ut hoc vivente ad Alexandrinam sedem promotus

ausibus deferuntur, quos ideo plenius **1300** indicare non possumus, quia necdum ex integro quæ dicuntur gesta cognovimus. Sed hoc vobis pro universali Ecclesia laborandum est, ut si vera sunt quæ acta dicuntur, sanctæ Chalcedonensi synodo præjudicare non possint, ut quæ instruente Spiritu sancto ad totius mundi salutem definita sunt, inviolata permaneant. Dat. kal. Junii, Constantino et Rufo coss.

EPISTOLA ^a CXLV.^b AD LEONEM AUGUSTUM.

SYNOPSIS. — I. Rogat ut perturbatæ Alexandrinorum Ecclesiæ succurrat. — II. De fide bene definita disceptandum denuo non esse; et ut catholicus Alexandrinæ Ecclesiæ episcopus præficiatur.

LEO Romæ episcopus LEONI semper Augusto.

CAP. I. — Officiis quæ ^o ad gratulationem imperii vestri pertinent persolutis, etiam hanc paginam necessariæ supplicationis adjeci, qua catholicæ fidei divinitus præparatum ^d favoris vestri posco præsidium. Nam talia in Alexandrina Ecclesia perpetrata, fratris et coepiscopi mei Anatolii relatione cognovi, ut omnis Christiana religio sentiat se ^o impeti atque violari, nisi ^f in universum fidei vestræ devotione prospiciatur, et memoratæ Ecclesiæ, quæ antea catholicis fuit clara rectoribus, reddatur Christiana libertas; ^g et cessantibus hæreticorum impugnationibus, evangelica **1301** doctrina, quæ illic ante Dioscorum vigit, unita cum totius Ecclesiæ pace reparetur.

fuert, et seditiosi ejus asseclæ die 28 Martii ipsum Proterium in baptisterio necaverint, et alia dira atque horrenda commiserint, quæ ab Evagrio et Liberato, ac in aliis pluribus ecclesiasticis documentis fuse describuntur.

^a Alias 115. Scripta 11 Julii an. 457.^b Exstat in mss. collect. 3, 8, 12, 19, 23 et in exemplo primæ editionis sermonum S. Leonis.^c Aliæ litteræ gratulatoriæ innuuntur, quæ desunt. Novi imperatoris electionem acceperat ante kal. Junias, ut liquet ex epistola præcedenti.^d Tres codd. Vat. 5815, Vallicell. et Vercell. collect. 8, cum exemplo primæ editionis Sermonum, laboris.^e Prima editio, impediri.^f Ita ex nostris mss. ac prima editione. Quesnellus, in universa; cæteræ editiones, in universali. Mox prospicitur in Vercellensi codice et prima editione; ac dein redditur in Ratisp.^g Vulg. cum Vat. collect. 3, Ratisp. et exemplo primæ editionis, ut cessantibus.^h Quesn., si sanctam Chalcedonensem synodum. . . firmatam, minus bene. Melius in anterioribus vulg., quorum lectionem mss. Ratisp. et Vallicell. ac exemplo primæ editionis approbatam revocavimus. Novum concilium imperatorem voluisse cogere tradit Facundus lib. xii, c. 2. Ab hoc autem consilio eum S. Leo hoc loco removere studet, ne velut incerta retractentur, quæ apud Chalcedonem firmata fuerant. Mox, quia et in illo concilio in Vallicell. codice et prima editione.ⁱ Quesnellus delevit aut. Ex Vat. collect. 3, Vallic. collect. 8, Ratisp. collect. 19 et primæ editionis exemplo restituumus. Mox quidam codices cum antiquis edit. omittunt gloriosissime imperator.^j Ratisp. delet autem.^k Ratisp., cognovimus. Vercell., comperi. De molitionibus vero quæ hic indicantur confer annot. 2

Quod opus virtutibus vestris gloriæque conveniens celerem et Deo placitum habebit effectum, ^h si apud sanctam Chalcedonensem synodum de Domini Christi incarnatione firmata nulla permiseritis retractatione pulsari: quia in illo concilio per Spiritum sanctum congregato, tam plenis atque perfectis definitionibus cuncta firmata sunt, ut nihil ei regulæ quæ ex divina inspiratione prolata est, ⁱ aut addi possit aut minui, gloriosissime imperator.

CAP. II. — Hoc ^j autem etiam apud clementiæ vestræ scientiam non ambigimus esse perspicuum: siquidem, ut multorum ante relatione ^k comperimus, molitiones hæreticorum, quæ contra prædictæ synodi auctoritatem conabantur assurgere, nihil ex hoc ^l permiseritis audere. Unde quod negandum illis ^B sponte vidistis, gloriosum vobis est universali Ecclesiæ me supplicante concedere, et incommutabiliter perpetueque præstare ut quæ secundum Evangelium Christi et prædicationis ^m apostolicæ veritatem omnibus retro sæculis, una fide, unaque intelligentia roborata sunt, nulla ⁿ ulterius possint actione convelli. Prout ergo misericordia Dei, consilio Spiritus sui mentem vestræ pietatis instruxerit, sanctæ primitus Alexandrinæ Ecclesiæ pacis reparatione consulite, et per catholicos sacerdotes talem provideri jubete ^o pontificem, in quo et **1302** ^p in actuum probitate et in fidei professione nihil possit reprehensibile reperiri: ut omnibus rite compositis, eadem ubique servetur prædicationis veritatis. Data ^q quinto

(Col. 1112, n. ⁿ) in epistolam præcedentem.

¹ Eutyriani scilicet ob mutationem imperatoris, opportunitatem, ut ait Leo epistola sequenti, se invenisse temporis æstimabant, quo sanctæ synodi Chalcedonensis decreta cassarent; et idcirco, ut narrat Epiphanius Scholasticus in præfat. codicis encyclii, venientes ad Constantini regiam civitatem, infringi imperiali jussione ea quæ Chalcedone bene sunt statuta, posebant. Hanc tamen molitionem Augustus irritam reddidit: in ipso enim imperii exordio litteras dedit ad omnes metropolitanos, quibus præcessorum suorum, ac præsertim Marciani leges pro Chalcedonensi synodo editas confirmavit, uti tradunt Ægyptii episcopi catholici in libello ad eundem imperatorem, qui legitur tom. IV Concil. Ven. edit. pag. 1837. His vero imperialibus litteris omnes metropolitans respondisse cum subscriptionibus episcoporum provinciæ, quibus Chalcedonensem synodum, æque ac anteriora concilia, ratam haberi affirmabant, discimus ex epistola episcoporum Syriæ secundæ ad eundem Augustum tom. IV Concil. pag. 1864.

^m Al. in antiquis vulg., evangelicæ.ⁿ Duo codd. collect. 8 et exemplum primæ edit., alterius possint accusatione convelli.^o Proterii scilicet episcopi mortem et totam seriem Alexandrinorum tumultuum ex Anatolii relatione didicerat.^p Ita cum antiquis editis nostri codd. Vat. collect. 3, Vallic. collect. 8, Ratisp. ac exemplum primæ editionis. Quesnellus, in actus. Dein perfectione pro professione in tribus nostris codicibus.^q Quesnellus, v idus Junii; in margine: Al., vi. Tillemontius not. 68 in Leonem errorem in mense detexit. Cum enim ex Anatolii relatione Leo Alexandrinorum tumultus perceperit, eodem tempore et ad imperatorem, et ad Anatolium scripsisse credi debet, ita ut vel utraque epistola Junio mense data fuerit vel Julio. Julium mensem præferendum credidit,

idus Julii, Constantino et Rufo viris clarissimis consulibus.

EPISTOLA ^a CXLVI.

^b AD ANATOLIUM EPISCOPUM CP.

SYNOPSIS — I. *Hæreticorum furore apud Alexandriam perpetrata in excidium Chalcedonensis synodi tendere ex occasione mortis Marciani imp. — II. Se ad Leonem Aug. pro servandis synodi decretis scripsisse.*

LEO ANATOLIO episcopo.

CAP. I. — Satis claret fraternitatis tuæ sermone quem sumpsimus, quam piam et probabilem curam dolori Ecclesiarum omnium nuper impenderis, manifestando nobis quæ apud Alexandriam in Christianæ religionis **1303** opprobrium gesta didicisti, ut gloriosus et clementissimus imperator de prospiciendis remediis etiam meis precibus posceretur. Cujus quidem tam laudabilis fides et tam prompta devotio est, ut quæ paci ecclesiasticæ congruebant, sine intercessionem cujusquam, sicut ipse indicas, ^c sponte præstitit, omnes hæreticorum insidias repellendo; qui opportunitatem se invenisse temporis æstimabant, quo sanctæ synodi Chalcedonensis decreta cæsarent.

CAP. II. — Sed gratias Deo, qui post excessum sanctæ ac venerandæ memoriæ Marciani, talem principem omnium electione prospexit, ut in ejus virtutibus et Romana respublica, et religio Christiana gauderet. Secutus ergo tuæ dilectionis hortatum, in quantum debui glorioso principi supplicavi, ne in pervasionem Alexandriac Ecclesiæ aliquid ulterius sibi possit hæretica audacia vindicare; sed nefariis ausibus salubri fine præfixe, et libertati ecclesiasticæ consuleretur et paci. Superest, ut ^d etiam fraternitas tua ex opportunitate præsentis fidelissimi imperatoris animam studeat enixius deprecari de statutis sanctæ synodi Chalcedonensis sine ulla retractatione servandis; cum ea, quæ Deo aspirante decreta sunt, nulla se patiantur varietate corrumpi. In quem autem ^e profectum hujus pietatis cura procedat, frequentibus tuæ dilectionis litteris me debetis instruere, ut de sanctis clementissimi principis studiis pariter in Domino gloriemur. Datum quinto idus Julii, Constantino et Rufo consulibus.

quod v idus Julias pariter signetur epistola 147, ad D Julianum, quæ simul transmissa fuit. Sed codices desideravit qui hac in epistola Julium præferrent. Nostri codices difficultatem solvunt. Soli enim cold. collect. 12, cum editis exinde derivatis, v idus Junias exhibent. At mss. collect. 3, 8, Ratisp. collect. 19 et Vat. Ottobon. collect. 23, ac exemplum primæ editionis Julias notant. Solum in Vat. 1342 collect. 3, pro v idus legitur idibus Julias. Quidam ex his codd. pro Constantino habent Constante, sed perperam; consul enim hujus anni in inscriptionibus aliisque documentis Constantinus vocatur.

^a Alias 116. Scripta 11 Julii an. 457.

^b Ex Grimanico editam cum Ratisponensi reliquimus.

^c Confer annot. 2 (Col. 1113, n. c) in epist. 145.

^d Ex Ratisp. etiam adjecimus.

EPISTOLA ^f CXLVII.

^g AD JULIANUM EPISCOPUM COENSEM, ET AETIUM PRESBYTERUM.

SYNOPSIS. — I. *De silentio conquestus curam ei Ecclesiæ commendat. — II. Ut statuta synodi Chalcedonensis inconcussa permaneant, et Alexandriæ catholicus episcopus eligatur.*

1304 LEO JULIANO episcopo ^h et AETIO presbytero ⁱ a pari.

CAP. I. — Quamvis dudum litteras tuæ dilectionis acceperim, miror tamen eam rescribendi opportunitatem, qua frater Anatolius necessarie usus est, silentio præterisse, cum pro ratione temporis atque causarum crebriora oporteat esse colloquia. Ego sane prædicti fratris litteris de his plenius, quæ apud Alexandriam hæretica temeritas gessit, edoctus, ad clementissimum principem scripsi, et pro statu Ecclesiæ, sicut erat necessarium, supplicavi, ut rebus nimium perturbatis studium tuæ pietatis impendat. Unde sicut fratrem et coepiscopum nostrum Anatolium cohortatus sum, ita etiam dilectionem tuam admonere non desino, ut clementissimi principis fidem quantis opportunum fuerit precibus ambiatis, quem pro religionis catholicæ munimento sponte jam quædam præstitisse cognovimus; ut non difficilis apud eum sit actio, cujus voluntaria sollicitudine prævenimur.

CAP. II. — Quod ergo in causa fidei principale est, incessabilibus suggestionibus obtincto, ut sanctæ synodi Chalcedonensis statuta nullis hæreticorum pulsentur insidiis, neque liceat quidquam ⁱ de illa definitione convelli, quam ex inspiratione divina non dubium est per omnia evangelicis atque apostolicis consonare doctrinis. Tum illud omni assiduitate deposcite, ut Alexandriæ Ecclesiæ status in antiquæ fidei libertatem, refutata atque depulsa hæreticorum obcæcatione, revocetur, per catholicorum scilicet sacerdotum providentiam, ut in locum sanctæ memoriæ Proterii probatissimus et de cujus fide nequeat dubitari, constituatur antistes; cui cum securitate concordie communio sedis apostolicæ præbeatur. Satis enim erit religioso principi gloriosum, si dispositionibus ipsius non solum tota respublica, sed etiam Dei Ecclesia sit quietæ. Datum quinto idus Julii, Constantino et Rufo consulibus.

^e Al., *profectum*.

^f Alias 117. Scripta 11 Julii an. 457.

^g Hanc quoque ex Grimanico vulgatam cum Ratisponensi contulimus.

^h Ratispon. cod. omittit et Aetio, nec non a pari. Solæ Juliani litteræ dudum acceptæ initio indicantur, quibus Leo respondit epist. 144. Id Aetio convenire nequit, sicut nec ea convenire videntur, quibus de ommissa opportunitate rescribendi queritur; neque enim tam frequens cum Aetio quam cum Juliano Leonis legato litterarum commercium fuit. Hinc de hac Grimanici codicis lectione vehementer ambigimus. Alia certe epistola ad Aetium hoc eodem in negotio, et fortassis per hoc idem tempus scripta desideratur, cujus duo fragmenta in dissert. de epistolis deperditis ex Pelagii II litteris recitabimus.

ⁱ Sic Ratisp. Al., *ex illa*.

1305 EPISTOLA ^a CXLVIII.^b AD LEONEM AUGUSTUM.

Synodus. — *Gaudet Augustum synodi Chalcedouensis aie custodem, et ab eodem pertinacem et insidiosam hæreticorum contentionem compepsi postulat.*

Leo episcopus Romæ, LEONI semper Augusto.

Licet proxime ad clementiam vestram ^c gemina scripta direxerim, quorum unum debitum salutationis impletet, ^d aliud pro statu Ecclesiæ supplicaret, ^e tamen 1306 occasione, quæ Deo providente se præbuit, iterari utramque convenit, gloriosissime imperator. Secundum illam ergo fiduciam, quam ex Dei inspiratione universali Ecclesiæ præstitistis, ante cujusquam preces ^f constituendo, quod maxime ab

A omnibus fuerat expetendum, non desinimus gratias agere, et providentiam Dei in fidei vestræ fervore benedicere, qui sancto et catholico spiritu, sicut fratris et coepiscopi mei Anatolii sermone cognovi, ita hæreticorum impudentiæ restitistis ut profiteremini ^g in totius mundi pacem Chalcedonensis synodi vos esse custodes. Quod cum ex vestræ fidei sententia saluberrime definitum sit, quanto studiosius universali Ecclesiæ est conferendum, ut tranquillitas fidei Christianæ etiam vestro propositum imperio, nec improbitas hæretica in aliquo de suo molimine gloriatur! Cujus pertinax et insidiosa contentio illico ^h conquiescit, si imperiali potestate frenetur. Data kalendis Septembris, Constantino et Rufo viris clarissimis consulibus.

^a Alias 122. Scripta 1 Septemb. an. 457.

^b Edita olim fuit ex mss. collect. 12. In Ratisp. eandem invenimus.

^c Nimirum epistolam gratulatoriam pro assumptione Leonis ad imperium, quæ desideratur, et epistolam 145 datam v idus Julias.

^d Ratisp., et aliud.

^e Idem Ratisp., etiam hac tamen occasione.

^f Vide annot. 11 (Col. 1114, n. 1) in epist. 145.

^g Sic ex mss. Veneto S. Marci collect. 12, et Ratisp. Al., ad totius... custodem.

^h Ita iidem codices. Al., conquiescet.

ADMONITIO IN DUAS SEQUENTES EPISTOLAS

1. Quesnellus in codice Grimanico duas sequentes epistolas distinctas reperit, alteram Basilio Antiocheno, alteram Euxitheo Thessalonicensi et Juvenali Jerosolymitano inscriptam. In codice vero Ratisponensi una tantum profertur, sed cum inscriptione: *Leo episcopus Basilio, Juvenali, Euxitheo, Petro, et Lucæ episcopis.* Hi duo postremi, ut ex codice encyclo discimus, sunt Petrus Corinthius et Lucas Dyracheus, ad quos patet eandem epistolam directam agnoscimus. Post primam periodum solius Basilii Antiocheni propriam, in eodem codice notatur: *Usque huc Basilio;* ex quo monemur, sequentia, *Cognitis quæ apud Alesandriam,* etc., ad Basilium æque ac ad cæteros in inscriptione nominatos scripta fuisse a pari. Hæc Ratisponensis codicis inscriptio atque notatio maxime congruit cum iis quæ S. Leo scribit epist. 153: *Placuit etiam vobis ut ad metropolitanos episcopos generales litteras mitteremus, quæ animum eorum firment et roborent... De quibus epistolis unam ad Antiochenum, alteram ad Jerosolymitanum... dirigetis. Nos autem ad Illyrios episcopos similia jam scripta transmisimus.* Hic tria similis epistolæ exempla indicantur, ad Basilium Antiochenum, ad Juvenalem Jerosolymitanum, et ad Illyrios episcopos, id est ad Euxitheum Thessalonicensem, Petrum Corinthium, et Lucam Dyrachenum, qui accuratius in inscriptione nostri codicis Ratisponensis nominantur. Ex Grimanico vero codice illud elicimus, in exemplo epistolæ 150 ad Euxitheum cæterosque metropolitans Illyrici postremæ periodo insertas fuisse voces *per Illyricum;* quæ cum Juvenali Jerosolymitano nequaquam conveniant, in epistola ad eundem certissime defuerunt, et idcirco Juvenalis nomen in inscriptione ejusdem epistolæ delendum credidimus.

2. Eadem duæ epistolæ suspectæ fidei fuerunt Pagio ad an. 457, n. 7, sicut etiam epistolæ 153, ob imploratum auxilium Patricii Asparis, quæ duo nomina separatim posita in epist. 149 et 150 pro duabus personis accepit, primum filii, alterum patris, cum tamen unum Asparem significant, qui patricii dignitate orabatur, unde in epist. 153 Patricius Aspar vocatur. Cum vero Aspar esset Arianus, incredibile visum est Pagio S. pontificem ab Ariano opem postulasse contra Eutychnianos et contra Timotheum Æluram, cujus patrocinium Aspar susceperat. Sed cum Leo imperator Patricio Aspari imperium deberet, necessarium fuit ad eum confugere qui summam apud principem auctoritatem obtinebat, ut vel faveret vel non obsisteret. Cum vero olim catholicis adversus Eutychnianos favisset, adeo ut apud Marcianum intercesserit pro Theodoro, qui gratias illi reddidit epist. 139, S. pontifex fortassis ex insinuatione Anatolii vel Aetii ad eundem scribens, auxilium aliquod sperare se posse ex-timavit. Timothei patrocinium non statim initio detectum fuerat vel saltem spes erat fore ut Leonis litteris et officiis moveretur, uti eadem spe S. Leo scripsit ad imperatorem Theodosium, licet eum et Eutychni et patrocinio Ephesino patrocinari sciret. Stylus certe ac totas rerum complexus Leonem refert, utideam Pagius negare non potuit. Pelagii etiam II epistola 5 ad Eliam et cæteros episcopos Istriae, ubi ex sequenti epistola duo testimonia recitat, de ipsius authenticitate dubitare non sinit. Duorum vero ac tam insignium diversæ originis codicum, Grimanici et Ratisponensis, auctoritas ita Patricii et Asparis nomina vindicant, ut commentitium plane sit hæc nomina pro aliorum magnatum nominibus his litteris inserta suspicari, ut laudatus Pagius in fine suæ annotationis coniecit; cum præsertim Patricii nomen in alia epistola 151, quam ex Ratisponensi edemus, similiter legatur.

3. Harum epistolarum tempus apud Quesnellum ex Grimanico codice signatum errore manifesto laborat. Cum enim in textu allegato fore epist. 153 Leo Aetio commiserit, ut epistolam ad Basilium Antiochenum dirigeret, hæc proculdubio una cum ipsis ad Aetium litteris transmissa fuit, ac proinde eodem die ex Leonis amore signata, nimirum kalendis Septembris. Præterea ex eadem ad Aetium epistola discimus alias litteras aetio missas fuisse ad imperatorem, ad Asparem et alios. Habemus autem epistolam 148 ad imperatorem Leonem, epist. 151 ad Anatolium, et 152 ad Julianum; cumque hæc omnes kal. Septembris notentur, nihil dubium est quin duæ etiam sequentes eadem die signatæ fuerint, uti sane ex Ratisponensi emendavimus.

1309 EPISTOLA * CXLIX.

AD BASILIUM EPISCOPUM ANTIOCHENUM.

SYNOPSIS. — I. Præmissa de non misso ordinationis nuntio querela, hortatur ut resistat Eutyichianorum furori, qui cæso apud Alexandriam Proterio episcopo, synodum novam, posthabita Chalcedonensi, instaurari possebant. — II. Leone imper. laudato, omnia in episcoporum constantia posita esse asserit, ne novi tractatus ineantur.

LEO BASILIO episcopo Antiocheno.

CAP. I. — Ordinationem quidem dilectionis tuæ nostrorum ecclesiasticum morem tuo vel fratrum nostrorum provincialium episcoporum ^b debueramus fermone cognoscere; sed quia non defuerunt causæ quæ possent hanc diligentiam præpedire, et sanctæ memoriæ Marcianus princeps suis scriptis consecrationem tuam nobis cognitam fecit, nec de tuo possimus merito dubitare quem novimus, de necessitate præsentis, sicut aliquantos fratres nostros, ita etiam **1310** dilectionem tuam nostris litteris commoneamus. Cognitis enim quæ apud Alexandriam Eutyichianorum furore commissa sunt, quæque fraternitati ^c vestræ comperta esse non dubito, pro ea sollicitudine quam omnibus Ecclesiis Dei debeo, hæc scripta direxi, quibus dilectionem vestram credidi commondenam, ut sceleratis ausibus sancta constantia resistatis, ne in quoquam ^d nostrum communis fides aut trepida inveniatur aut tepida: cum propitio Domino, qui Ecclesiam suam in quacumque tribulatione non deserit, tam religiosum tamque catholicum animum piissimi imperatoris habeamus, ut non aliud de illo credendum sit, quam probavimus de augustæ memoriæ Marciano.

CAP. II. — Siquidem etiam adhuc nostra actione

^a Alias 118. Scripta 1 Sept. an. 457.

^b Ratisp. cod., *debueram*. Mos erat Ecclesiarum Orientis ad Romanum pontificem ordinationem episcoporum majorum sedium referre per litteras ordinati et ordinatorum ejus, ut patet inter cætera ex epist. 53 Anatolii ad Leonem, ex epist. 71, 86, c. 3; epistola vero 171, c. 2, *necessarie et ex more* id factum traditur. Vide etiam epist. 172 et 173. Hic Basilius in Maximi locum vivo adhuc Marciano subrogatus fuerat. Si voces, *quem novimus*, Basilius Leoni jam antea cognitum indicant, forte hic est ille Basilius diaconus qui Marciani Augusti et Anatolii litteras ad pontificem attulit an. 452. Vide epist. 104 et 106.

^c Ita Ratisp. et cohærentius sequentibus, *dilectionem vestram, diligentiam vestram*, etc. Quesn. ex Grim., *tuæ*.

^d Pelagius II, epist. 3 ad episcopos Istriæ, c. 5, hoc Leonis testimonium recitans legit *nostra*.

^e Sic non solum cod. Ratisp., sed etiam Grim., Cacciaro teste. Quesnellus ex arbitrio edidit *judicium*. Novum concilium initio imperator volebat. Facundo teste lib. XII, c. 2, sperans fore ut hac via Eutyichianos revocaret. In id insituisse etiam Eutyichianos ex hoc loco discimus. At S. Leo pontifex ne id fieret institit et obtinuit.

^f Sequentia refert Pelagius II.

^g Apud Pelagium loco citato, *tuam*, et post pauca, *animum*.

^h Ratisp., *præcipuus Patricius*. Est *Patricius Aspar*, de quo in admonit. n. 2. Forte *præcipuus* dictus fuit, ut hoc communi nomine inter alios patricios distingueretur Aspar, qui tum apud Augustum summa auctoritate potiebatur.

A cessante, ita fidelissimus imperator parricidiale crimen horruerit, ut nullum aditum hæreticorum concesserit actioni, qui post immanitatem facinoris perpetrati hoc sibi possibile esse credebant, ut sanctæ Chalcedonensis synodi definitionibus resolutis in alios tractatus vocaretur episcopale ^e concilium. Quod quia, frater charissime, abrupte inimicum est fidei Christianæ, et non ob aliud tanta improbitate deposcitur, nisi ut prædicatio Evangelii et Dominicæ incarnationis mysterium subruatur, ^f obsecro dilectionem ^g vestram ut a Chalcedonensis synodi definitionibus in nullo animos relaxetis; et quæ ex divina sunt inspiratione composita, nulla patiamini novitate temerari. **1311** Certus enim sum quod clementissimus imperator et vir ^h magnificus Patricius, cum omni cœtu illustrium potestatum nihil in perturbationem Ecclesiæ patientur hæreticos obtinere, si pastores animos in nullo viderint fluctuare. ⁱ Ut autem hæc ^j adhortatio ad omnium fratrum et coepiscoporum nostrorum possit notitiam pervenire, ^k diligentiam vestræ cura prospiciat, quia, quod sæpe dicendum est, tota religio Christiana turbatur, si quidquam de his quæ apud Chalcedonam sunt statuta convellatur. Datum ^l kalendis Septembris, Constantino et Rufo consulibus.

EPISTOLA ^m CL.

ⁿ AD EUXITHEUM EPISCOPUM THESSALONICENSEM, ET A PARI AD JUVENALEM JEROSOLYMITANUM, PETRUM CORINTHIUM, ET LUCAN DYRRACHENUM.

SYNOPSIS. — Hortatur ut sceleratis ausibus Eutyichianorum, qui Proterium Alex. episc. occiderant, strenue resistant; nec patientur synodum alteram congregari; sed sua Chalcedonensi firmitas asseratur.

LEO EUXITHEO Thessalonicensi episcopo.

Cognitis quæ apud Alexandriam Eutyichianorum

ⁱ Hæc referunt Pelagius et Vigilus.

^j Hoc testimonium recitant et laudatus Pelagius II, loco allegato, et Vigilus in Constantino dato pridie idus Maii an. 553, qui postremus per errorem ad *Anatolium Constantinopolitanum episcopum* pro ad *Basilium Antiochenum* hanc epistolam scriptam prodit, et in fine post verbum *convellatur* addit quasi uno contextu, *et quæ ex divina sunt inspiratione composita, ulla (lege nulla) patiamini novitate temerari*: quæ verba in antecedentibus leguntur. Utrique autem hi pontifices habent *exhortatio*; Ratisp., *cohortatio*.

^k Quesnellus in margine ex Vigilio, *diligens fraternitatis cura*. At in editione Concil. tom. V, pag. 1356, apud Vigilium legitur, *diligentiam vestræ cura persiciat*. Pelagius vero, *diligenter vestræ fraternitatis cura persiciat*. Post pauca in Ratisp., *convellitur*.

^l Ita codex Ratisp. Male in Vulg. ex Grim. *decimo kal. Sept.* Vide admonit. num. 3.

^m Alias 119. Scripta 1 Septemb. an. 457.

ⁿ Quesnellus ex Grimano solum addidit, *et Juvenalem Jerosolymorum*. Duos alios episcopos eruius ex cod. Ratisp. Vide Admonitionem antecedenti epistolæ præmissam num. 4, ubi etiam monuimus hanc epistolam in Ratisp. a præcedenti non separari, ut in Grimano factum fuit: quia tota in præcedenti epistola continetur. Dux solæ voces per *Illyricum* postremæ periodo insertæ in hac epistola leguntur, quæ desunt in præcedenti. Ex his autem vocibus cognoscimus hoc fuisse exemplum epistolæ ad Illyricanos missæ, non vero ad Juvenalem, ad quem Illyricanos nihil pertinet; unde hujus nomen ab inscriptione quam dedit Quesnellus expunximus.

furore commissa sunt, quæque fraternitati ^a vestræ A comperta esse non dubito, pro ea sollicitudine quam omnibus Ecclesiis Dei debeo, hæc scripta direxi; quibus dilectionem vestram credidi commonendam ut sceleratis ausibus sancta constantia resistatis, ne in quoquam nostrum communis fides aut trepida inveniat aut tepida; cum propitio Domino, qui Ecclesiam suam in quacumque tribulatione non deserit, tam religiosum tamque catholicum animum piissimi imperatoris habeamus, ut non aliud de illo credendum sit quam **1312** probavimus de augustæ memoriæ Marciano. Siquidem etiam adhuc nostra actione cessante, ita fidelissimus imperator parricidale crimen horruerit, ut nullum aditum hæreticorum concesserit actioni; qui post immanitatem facinoris perpetrati, hoc sibi possibile esse credebant, ut sanctæ Chalcedonensis synodi definitionibus resolutis, in alios tractatus vocaretur episcopale ^b concilium. Quod quia, frater charissime, abrupte inimicum est fidei Christianæ, et non ob aliud tanta improbitate deponitur, nisi ut prædicatio Evangelii et Dominicæ incarnationis mysterium subruatur, obsecro dilectionem vestram, ut a Chalcedonensis synodi definitionibus in nullo animos relaxetis, et quæ ex divina sunt inspiratione composita, nulla patiamini novitate tamerari. Certus enim sum quod clementissimus imperator et vir magnificus Patricius cum omni cœtu illustrium potestatum, nihil in perturbationem Ecclesiæ patientur hæreticos obtinere, si pastorales animos in nullo viderint fluctuare. Ut autem hæc adhortatio ad omnium fratrum et coepiscoporum nostrorum per Illyricum possit notitiam pervenire, diligentia vestræ cura prospiciat: quia, quod sæpe dicendum est, tota religio Christiana turbatur, si quidquam de his quæ apud Chalcedonam sunt statuta convellatur. Datum ^c kalendis Septembris, Constantino et Rufo consulibus.

1313 EPISTOLA ^d CLI.

^e AD ANATOLIUM EPISCOPUM CONSTANTINOPOLITANUM.

Nunc primum edita ex ms. Ratisponensi.

SYNOPSIS. — *Ipsam laudat, et ut Ecclesiam Constantinopolitanam ab hæresi purget hortatur. De Attico presbytero discutiendo.*

LEO EPISCOPUS ANATOLIO EPISCOPO.

Fidem dilectionis tuæ atque constantiam, qua hæreticorum insidiis obstitisti, gratanter agnoscimus; ^D et ideo securiore te fiducia cohortamur ut rebus

^a Quesnellus, *tuæ*. Cur Ratisponensis lectionem hic quoque prætulimus, vide annot. 2 (Col. 1119, n. ^c) in epist. præcedentem.

^b Ita cod. Grim., non autem *judicium*, uti Quesnellus ex arbitrio edidit. Confer not. 4 (Col. 1119, n. ^c) in epist. præcedentem.

^c Quesnellus, *decimo kal. Sept.* Ex Ratisp. emendavimus. Confer Admonit. num. 3.

^d Scripta 1 Septemb. an. 457.

^e Nunc primum prodit ex ms. Ratisp., atque indicator epistolæ 157, c. 4 et 163, ubi de Attici causa sermo est.

^f Exstat ad imperatorem epistola 148. At quæ ad Patricium Asparem data fuit desideratur.

^g Hæc innuunt Anatolii litteras, quibus is de Eu-

etiam a te defensis constanter assistas. Siquidem religiosum charitatis tuæ propositum tam apud clementissimum principem, quam apud magnificentissimum virum Patricium ^f nostra scripta testantur, quibus ^g diligentia tua nos instructos per omnia esse patefecimus. Agat ergo primitus fraternitas tua ut Constantinopolitana Ecclesia ab omni hæreticorum labe purgata sit, et ut catholica puritas, quæ etiam in laicis conservanda est, maxime in clericis reperitur illæsa, frater charissime. Licet enim famæ perferrentium ^h temere non credamus, tamen quia, ubi animarum causa agitur, locum diabolicis fraudibus studemus obstruere, præmonemus dilectionem tuam ut Atticum presbyterum, qui perhibetur Euty-chianorum errorem aperis intra Ecclesiam disputationibus confovere, secreta primum disquisitione discutias; ac si quid in corde ipsius de hæretici veneni permixtione repereris, aut corrigendo catholicum facias, aut ab Ecclesia necessaria severitate depellas: ne dum inutili lenitate uni parcitur, multis impunito errore noceatur. Datum kal. Septembris, Constantino et Rufo cons.

1314 EPISTOLA ⁱ CLII.

^j AD JULIANUM GOENSEM EPISCOPUM.

SYNOPSIS. — *Monet ut epistolæ præcedentes ad metropolitanos scriptæ, ad unumquemque Juliani cura vel Aetii perveniant; episcopulem ante omnia requiri constantiam; nihil esse in sua epistola vel novi, vel obscuri, vel dubii.*

LEO JULIANO EPISCOPO.

Existente occasione filii nostri Gerontii Constantinopolim revertentis, conveniens fuit ad dilectionem tuam scripta dirigere, quibus studium tuum in causis ecclesiasticis, et ^k in his quæ ad fidem pertinent incitamus; ut contra hæreticorum conatus constanter obsistas, confidentes Dei misericordiam præstituram: ut scelestis ausibus etiam in hoc tempore digna reddantur. Sciat autem dilectio tua ad aliquantos fratres et coepiscopos nostros metropolitanos ^l litteras nos dedisse, quæ ut confestim ad unumquemque perveniant, tua vel filii nostri Aetii presbyteri ^m debet diligentia providere. Si enim episcopalis constantia a sanctæ synodi Chalcedonensis definitionibus non recedit, certus sum quod clementissimus et Christianissimus princeps libenter tuebitur ⁿ sententiam suam, et quod sponte jam præstitit, multo magis rogatus efficiet, ne bene finita atque composita aliqua

tychianorum Alexandrinorum motibus Leonem instruxerat; sed hæc quoque desiderantur.

^h Hinc cognoscitur et prudentia et moderatio S. Leonis in causa Attici, quantumque in ea Anatolio detulerit, cui *discutienda eum quæ ad me*, inquit epist. 163, *erant perlata, commisi*, hæc scilicet epistola 151.

ⁱ Alias 120. Scripta 1 Septembr. an. 457.

^j Ex cod. Grimano editam cum Ratisponeusi contulimus.

^k Præpositionem in ex Ratisp. addidimus.

^l Epist. 149 et 150.

^m Ratisp. cod., *debebit*.

ⁿ Quam scilicet imperator declaravit in litteris initio imperii sui editis, de quibus vide annot. 11 (Col. 1114, n. ¹) in epist. 145.

possint novitate violari. Miror sane calumniantium A vanitati aliquid adhuc in epistola mea, quæ universo mundo placuit, obscurum videri, ut de ea potent a apertius exponendum : cum illius prædicationis tam b plana et solida sit assertio, ut nihil recipiat vel in sensu vel in sermone novitatis : quia quiddam tunc a nobis scriptum est, ex apostolica et evangelica probatur sumptum esse doctrina. Datum kalendis Septembris, Constantino et Rufo consulibus.

1315 EPISTOLA c CLIII.

^d AD AETIUM PRESBYTERUM CP.

SYNOPSIS. — I. *Ut litteras in Orientem scriptas unicuique dirigat.* — II. *Se pariter misisse litteras a Gallis et Italis ad se scriptas. Item et de aliis.*

LEO AETIO presbytero.

CAP. I. — Accepimus dilectionis tuæ litteras, quæ B diligentiam tuam in causa Ecclesiæ testarentur; et breviter interim cohortamur ut cæptis vigilanter insistas, ne hæreticorum perversitas quidquam, o quo Ecclesia Domini turbetur, obtineat. Nos autem pro diligentia c nostri et ad clementissimum principem, et ad magnificum virum Patricium Asparem necessaria in causa fidei scripta transmisimus, quæ sine dubio effectum congruum poterunt obtinere, si etiam vestra cura pervigilet. Placuit etiam nobis ut a ad metropolitanos episcopos generales litteras mitteremus, quæ animum eorum firment atque corroborent : b ut sciant ad defendendam Chalcedonensem synodum æquali studio et concordia unitate nitendum. De quibus epistolis, unam ad Antiochenum, alteram ad Jerosolymitanum, si vobis in commune C visum fuerit, dirigetis. Nos autem ad Hlyrios episcopos similia jam scripta transmisimus.

CAP. II. — De sacramento vero catholicæ fidei nullis nobis jam conflictationibus est agendum : quia nec diligentius aliquid indagari potest, nec verius definiri. Exemplaria quoque d litterarum quas f Galli ad nos atque Itali episcopi concordia credulitate mis-

^a Sic optimus cod. Ratisp. Al., *aptius*.

^b Quesnellus, *plena*. Melius in Ratisp. Ex his patet Leonem detexisse difficultates contra suam epistolam excitatas non ex Græca interpretatione ejusdem minus congrua, de qua antea erat sollicitus epistolæ 130 et 131, sed ex *calumniantium vanitate*, qui obscuritatis prætextu veritati non acquiescebant, dimanare; unde horum audaciam ab imperatore compeccendam petiit.

^c Alias 121. Scripta 1 Septemb. an. 457.

^d Quesnellus ex cod. Grimánico edidit; nos in Ratisp. invenimus.

^e Sic Ratisp. Quesnellus, *quod Ecclesiam Domini turbet*.

^f Forte, *nostra*, vel supplendum *officii*, aut quid simile. De epistolis vero hic memoratis vide annot. 2 (Col. 1121, n. f) in epist. 151.

^g Confer Admont. in epist. 149, num. 1.

^h Ratisp., *et sciant*.

ⁱ Idem codex, *epistolarum*. Hinc discimus ad solos Gallos et Italos, id est Mediolanensis provinciæ episcopos, Leonem suam ad Flavianum epistolam misisse, ut eandem solemni subscriptione reciperent. Si enim aliarum Occidentis provinciarum episcopos idipsum postulasset, cum aliorum quoque responsa accepisset, tum vero exemplaria eorum pariter transmisisset. Non vero ad Gallos et Italos ea de re

runt, pariter direximus ut quam etiam illorum nobiscum sit fides una non lateat. Præterea scripta quæ tam clementissimo principi, quam k necessariis personis per filium nostrum Gerontium misimus, l vel a dilectione tua, 1316 vel a filio nostro Storacio, si adhuc vobiscum est, volumus offerri, et eo sermone quo convenit adjuvari. Ut autem ea quæ scripsimus scire possitis, exemplaria direximus, ut de omnibus instructi esse possitis. Datum kalendis Septembris, Constantino et Rufo consulibus.

EPISTOLA m CLIV.

^m AD EPISCOPOS ÆGYPTIOS.

SYNOPSIS. — *Episcopos Ægyptios pro fide exortes consolatur, et ut pro incarnationis mysterio patienter adversa tolerant, hortatur.*

LEO o episcopis ex Ægypto catholicis apud Constantinopolim constitutis.

Licet laboribus dilectionis vestræ, quos pro observantia catholicæ fidei suscepistis, toto corde compatiar, et ea quæ vobis ab hæreticis illata sunt non aliter accipiam quam si ipse pertulerim, intelligo tamen magis esse gaudii quam mœroris, quod confortante vos Domino Jesu Christo in evangelica apostolicaque doctrina insuperabiles perstitistis. Et cum vos inimici fidei Christianæ ab Ecclesiarum vestrarum sede divellerent, maluistis peregrinationis injuriam pati, quam ulla impietatis ipsorum contagione violari. Unde ad Christianissimum principem nostrum p litteras dirigens gratias egi ipsius pietati, quod vos, sicut nobis indicatum est, ea quæ dignum C erat charitate suscepit. A cujus benevolentia non dubito eam vobis fiduciam esse collatam, ut pro universalis Ecclesiæ statu constanter exsequi quæ sunt agenda possitis : quia et clementia ejus pro defendendis sanctæ synodi Chalcedonensis decretis sacerdotali fervet affectu, et nihil universo mundo præstari salubrius ac beatius potest, quam ut dispositum ante sæcula sacramentum inviolabiliter per omnia

scripsit, quia alia scribendi occasio, quoad hqs, se obtulerat, quoad alios non item.

^j Epist. 97 et 99.

^k Nimirum Anatolio, Juliano et Aspari.

^l Quesnellus, *vel ad dilectionem vestram, vel ad filium nostrum SPORATIUM*; et in margine : *Fortè, per dilectionem vestram, vel per filium nostrum, etc.* Ex Ratisp. emendavimus. *Storatii* lectio dubitationem sustulit num *Sporatius*, qui fuit consul in Oriente an. 452, hic nominetur. Neque vero credimus intelligi *Storatium*, qui fuit præfectus Urbis an. 443; ejusmodi enim viri aliquo honorifico titulo appellari solent.

^m Alias 123. Scripta 11 Octob. an. 457.

ⁿ In solo codice Grimánico, ex quo a Quesnellus edita fuit, hactenus inventa est.

^o Post Proterii mortem persecutione contra episcopos catholicos excitata, plures Constantinopolim projecti libellum supplicem imperatori obtulerunt, qui legitur tom. IV Concil. pag. 1637. Ad huc Leo hanc epistolam dedit, et iterum epistolæ 156 et 160; in hujus postremæ inscriptione ipsorum episcoporum nomina recensentur, quæ cum nominibus laudato libello subscriptis fere concordant.

^p Cum in epist. 148 nullum sit horum Ægyptiorum episcoporum indicium, alia hic indicantur litteræ ad Leonem Augustum, quæ perierunt.

ecclesiastica **1317** a pace servetur et regia. Unumquemque igitur vestrum, quos idem animus et eadem fidei causa conjunxit, vel qui vos hæreticorum persecutione despecta, indefesso ardore fidei ex Ægypto sunt secuti, fraterno simul et paterno cohortor affectu, ut æquo et forti animo hæc tentamenta toleretis; agnoscentes vos non amisisse propria, sed majora meruisse, quorum brevi fatigatione, qua ad confessorum pervenitur coronas, ita utitur providentia Dei, ut per vestram patientiam multorum devotio roboretur, et cum gloria venerandi principis Alexandrina Ecclesia, depulsis hæreticis, antiquam recipiat dignitatem. Datum quinto idus Octobris, Constantino et Rufo consulibus.

EPISTOLA ^b CLV.

^a AD ANATOLIUM EPISCOPUM CONSTANTINOPOLITANUM.

^d **Synopsis.** — I. *Eum ad vigilantiam contra hæreticorum conatus incitat.* — II. *Conniventiam clericorum Constantinop. arguit, circa quos vigorem in Anatolio desiderat pastorem.*

LEO ANATOLIO episcopo.

Cap. I. — Diligentiam necessariæ sollicitudinis, quam fraternitas tua in dirigendis ad nos litteris exsequitur, approbamus, et acceptis per filium nostrum Olympium paginis tuis, sacerdotalem in te curam vigere sentimus: cui nos quoque, quantum Domiaus ^a donat posse, non desumus, exorantes dilectionem tuam, ut quia tempus laboris incidimus, in sancta vigilantia perseveres, donec dextera Domini faciat virtutem (*Ps. cxvii, 46*), et sub pedibus Ecclesiæ suæ conterat tentatorem. Consolatur etenim nos per omnia præparata divinitus clementissimi **1318** principis fides, quem ^c meo rursus, sicut oportuit, sum cohortatus atque: ut impiissimorum latronum ausibus districtiorē constantia faciat ^e obviari: quos nefas est tantum de suo favore præsumere, ut etiam apud Constantinopolim audeant insanire. Sed hoc eis ideo divini providentiæ ratione permittitur, ut magis ac magis quo spiritu agentur appareat: ne dubitari possit, in quantum essent audaciam prorupturi, si post damnationem impiissimæ hæresis, disceptandi contra fidem acciperent potestatem, ut quantum in

^a Forte legendum, *potestate*. QUESN.

^b Alias 124. Scripta 11 Octob. an. 457.

^c Exstat in mss. collect. 5, 11, 12, 21, 24 et in exemplo Sighardi. Quesnellus huic epistolæ titulum præfixerat: *De relatione contra Timotheum Alexandrinum*. At cum nihil ejusmodi in ipsa epistola legatur, per errorem, ut credimus, is titulus huic epistolæ appositus fuit, qui æquius convenit epistolæ 157. Idem sane Quesnellus dissert. 1 ad annum 457, n. 5, hunc titulum in suo ms. legi prodidit, id est in Grimanico. Ex hoc autem codice edidit laudatam epistolam 157, qua S. Leo relationi quidem contra Timotheum ab Anatolio transmissæ respondet. Epistola autem 155 in ms. Grimanico nequaquam invenitur.

^d In tabula collic. 5, c. 93, hic titulus legitur: *Ad Anatolium episcopum de adhortatione expugnandæ hæresis Eutychanæ, et quod expulsos quosdam de Ægypto pro fide catholica ipse susceperit.*

^e Vulg. ante Quesn. cum mss. posteriorum collectionum et Sighardo, *dat posse*. Dein pro exorantes

A ipsis est, latius hoc furore sævirent, quem fratres et coepiscopi nostri, qui ad vos nuper ex Ægypti partibus confugere, se pertulisse deplorant; quibus et a Christianissimo principe, et ^b a tuæ fraternitatis Deo placita charitate solatia pietatis impendi non ambigere, etiam si ipse non scriberes. Opportunum autem credidi ut ad ipsos quoque ⁱ scripta dirigerem, quæ illos ^j possint in communis fidei proposito roborare, et quid pro patientia sua superna remuneratione mereantur, agnoscerent: sicut beatus apostolus docet, dicens: *Excipite itaque illos cum ^k omni gaudio in Domino, et hujusmodi cum honore habete, quoniam propter fidem Christi usque ad mortem accesserunt* (*Philipp. II, 29*).

Cap. II. — ¹ Illud sane plurimum mihi displicere significo, quod inter dilectionis tuæ ^m clericis quidam esse dicuntur qui adversariorum conniveant pravitati, et vasis iræ vasa misericordiæ misceantur. Quibus investigandis, et severitate congrua coercendis debet diligentia tua vigilantiter insistere: ita ut his quibus prodesse non potuerit correctio, non parcat abscissio. Oportet etenim nos evangelici meminisse mandati, quod ab ipsa Veritate præcipitur, ut si nos oculus, aut pes, aut dextera scandalizaverit manus, a compage corporis auferatur: quia melius sit ⁿ his in Ecclesia carere membris, quam cum ipsis in æterna ire supplicia (*Matth. xvii, 8; Marc. ix, 42*). Nam superfluo extra Ecclesiam positus resistimus, si ab his qui intus sunt in eis quos decipiunt vulneramur. Abjicienda prorsus pestifera hæc a sacerdotali vigore patientia est, quæ sibi meli, peccatis aliorum **1319** parcendo, non parci. Sicut Heli quondam sacerdos filiorum suorum delicta tolerando, cum ipsis divini justitiæ sententiam meruit experiri (*I Reg. II, 27*): quia segni indulgentia dissimulavit plectere peccatores. Quantum itaque opportunitas invitat officii, religiosissimum principem dilectio tua studeat frequentare, et non solum regiam, sed et sacerdotalem ipsius mentem, precibus meis obsecrare persiste: ut memor communis **1320** fidei, quam Spiritu sancto docente suscepimus, omnia hæreticorum machinamenta confringat; neque quidquam illis in Ecclesiis Christi licere patiat, ne in eorum potestate sint

codd. Cantabrig. Quesnelli, et noster Vat. collect. 11 *exhortantes*.

^f Hic epistola ad imperatorem indicatur, quæ per Olympium paulo ante laudatum missa traditur epist. 158, ac propterea una cum his ad Anatolium litteris transmissa fuit.

^g Codd. collect. 11 et 21, *obviare*.

^h Mss. collect. 11 et 24 cum Sighardo, *a tua fraternitate*; forte melius.

ⁱ Epist. 154.

^j Duo codd. collect. 21, *possent*.

^k Vulg. ante Quesn. cum Sighardo *delet omni*.

^l 24, qu. 2, *Illud autem sane, c. 34*.

^m Atticum respicit, de quo ad Anatolium scripserat kal. Septembris epist. 151.

ⁿ Quesnellus et noster Vindebon. cod. collect. 5, *his in Ecclesia officii carere membrorum*. Anteriorum editorum lectionem aliis codd. et Sighardi exemplo confirmatam, uti aptiorem restitimus.

divina mysteria, quibus in domo Dei, pro scelerum A orandi. Data ^a quinto idus Octobris, Constantino et suorum magnitudine, nec habitandi jus residet, nec Rufo viris clarissimis consulibus.

^a Vulg. antiquiores cum ms. Vat. collect. 24 ac Sichardo, *pridie idus*, et in margine, *quinto idus*. Veterior hæc chronica nota, quam cum mss. Quesnelli nostri etiam codd. præstantiorum collect. 5, 11 et 21 præferunt; congruit enim cum die signato in epistola præcedenti, quæ in hac indicatur cap. 1, et una

cum hac transmissa cognoscitur. Facile porro fuit ex *v idus* librariorum lapsu litteram *v* disjunctis lateribus in duas unitates convertere, et scribere *II idus*, ut in codd. collect. 24 hæc dies signatur, non vero, ut in editis, *Pridie idus*.

ADMONITIO IN EPISTOLAM SEQUEMTEM

1. Sequens epistola edita fuit a Merlino ex ms. collect. 12. Quesnellus eam relegit cum ms. Grim. collect. 18. Cum vero hæc eadem epistola inserta fuerit codici encyclo, qui Leone vivente Græce scriptus fuit, nisi hic codex originalis perisset, hanc S. Leonis epistolam Græce redditam haberemus. At exstat hujus codicis Latina interpretatio, quam Epiphanius Scholasticus incubavit. Ille autem cum nactus fuisset Leoninæ epistolæ Latinum exemplar, hoc suæ versioni inseruit; et ideo ex hoc codice, quem a Surio editum Baluzius cum duobus mss. Bellovacensi et Corbeiensi contulit, aliquot variantes suppetunt, quarum nobis utiles fuere.

2. Huic epistolæ causam dederunt imperatoris Leonis litteræ, quas ob Alexandrinis tumultus ad universos metropolitans tradidit. In laudato codice encyclo, cujus ordo, ut in mss. exstat, ex Baluzio profertur tom. V Concil. Venetæ edit. pag. 33 et seqq. cap. 6. describitur imperatoris epistola ad Anatolium Constantinopolitanum; et postea cap. 11 subjiciuntur cæterorum episcoporum nomina, ad quos litteræ similes directæ fuerunt, ac inter hos primo datæ dicuntur *Leoni reverentissimo urbis Romæ pontifici*. Imperialis epistola ad Anatolium cum quadam ejusdem Constantinopolitani episcopi peculiaria continet, tum vero alia Leonis papæ propria, quæ eidem inserta erant (vide annot. 1 [*Infra*, n. ^b]) omittit; ac propterea eadem omnino ad Leonem pontificem transmissa dici nequit: unde huic editioni inserenda non fuit. Nihil tamen minus quid Augusti litteræ a Leone papa similiter peterent, satis exinde cognoscitur. Promoto scilicet ab Eutychanis ad Alexandrinam sedem Timotheo Æluro, et occiso S. Proterio, maximoque tumultu inter Eutychanos et catholicos Agyptios excitato, utriusque cum libellis supplicibus ad imperatorem confugerunt. Utrosque libellos Leo Augustus cum suis litteris ad omnes metropolitans, et potissimum ad Romanum pontificem misit, petens ut concilium cogerent, ibique de prædicto Timotheo, inquit, et de Chalcedonensi concilio, quid in commune cepit, sine quolibet humano terrore, et absque gratia cujuscumque vel odio... cum omni celeritate meam facite cognoscere pietatem. Leo papa primus omnium sequentem epistolam rescripsit, ut Evagrius testatur lib. II, cap. 10. eaque in codice encyclo statim post indicata episcoporum nomina primo loco describitur cap. 12.

3. Ex his autem cognoscitur error Pagii, qui has pontificis litteras imperialibus encyclicis redditas negavit ad an. 457, n. 11. Cum enim hæ litteræ pontificis codici encyclo inserantur, has non minus quam cæteras aliorum episcoporum in eodem codice contentas imperiali epistolæ encyclicæ agnoscimus. Hinc etiam c. 4 mentio fit exemplarium precum catholicorum et Eutychanorum, quæ una cum imperialibus litteris transmissæ in eodem codice encyclo exhibentur cap. 7 et 9. Imperatoris epistola circa Octobrem an. 457 per magistrianos ad universos metropolitans celerrime directæ fuit. Hinc duo episcopi Agapitus Rhodius pag. 1891, et Lucas Dyrrachenus pag. 1927, se eas litteras hieme recepisse subindicant. Quod si Marcellinus comes in Chronico ad an. 458, et Augusti litteras et episcoporum responsa commemorat, id ea de causa accidit, quod licet imperialis encyclica missa fuerit an. 457, pleraque tamen responsa non nisi an. 458 pervenire, unde Varadati monachi epistola (pag. 1934) die 27 Augusti signatur. Ita nihil est cur sequentem Leonis epistolam imperiali encyclicæ redditam dubitemus.

1321 EPISTOLA ^a CLVI.

AD LEONEM AUGUSTUM.

SYNOPSIS. — I. Post Chalcedonensem synodum nihil esse denuo tractandum circa fidem. — II. Antichristum eum esse qui veritatem ab Ecclesia declaratam rursus examinat. — III. Parricidas Alexandrini episcopi Ecclesiæ præsidere nefas esse. — IV. Preces Leoni Augusto oblatae tam a catholicis quam ab hæreticis, in quo differant. — V. Omnia Christianæ religionis officia et mysteria apud Alexandriam esse intercepta. — VI. Scripta de fide proluxiora promittit, Anatolii incuriam taxat, catholicos commendat.

LEO episcopus LEONI Augusto.

CAP. I. — Litteras clementiæ tuæ plenam virtutem dei et lumine veritatis veneranter accepi: quibus cuperem, etiam in eo quod ^b præsentiam meam pietas vestra necessariam existimat, obedire, ^c ut majorem fructum conspectu vestri splendoris assequerem.

^a Alias 125. Scripta 1 Decemb. an. 457.

^b Hæc, quæ non leguntur in litteris ad Anatolium in Admonitione indicatis, erant procul dubio in peculiari imperatoris ad Leonem epistola.

^c Vulg. Leonis ante Quesn. cum mss. Vat. et Veneto collect. 12, ut majorem fructum conspectum. Duo codd. Baluzii, ut fructum majorem conspectum.

^d Ita cum ms. Grim. Quesnelli nostri codd. et

B rer. Sed magis id vobis arbitror placiturum, quod eligendum ratio demonstravit. Nam cum sancto et spiritali studio in universum pacem Ecclesiæ munitis, nihilque sit convenientius 1322 fidei defendendæ, quam his quæ per omnia instruente Spiritu sancto, irreprensibiliter definita sunt, inhærere: ipsi ^d videbimur bene statuta convellere, et auctoritates quas Ecclesia universalis amplexa est, ad arbitrium hæreticæ petitionis infringere, atque ita nullum ^e collidendis Ecclesiis modum ponere, sed data licentia rebellandi, dilatare magis quam sopire certamina. Unde quia post illas Ephesinæ synodi impietates, quibus Dioscori scelere fides catholica refutata et perversitas Eutychiana suscepta est, nihil ^f ad conservationem fidei Christianæ utilius potuit ordinari, quam ut prædicti facinus sancta synodus

C editio codicis encyclo, atque Facundus. Anteriores editiones Leonis, quomodo videbimur statuta velle convellere.

^e Sic Grim. et nostri codd. cum Facundo. Edit. antiq. Leonis, corrigendis. Codex encyclo, colligendis.

^f Al. cum mss. collect. 12, ad confirmationem.

Chalcedonensis aboleret; et tanta illic haberetur A
cœlestis cura doctrinæ, ut nihil in cuiusquam opi-
nione resideret, quod a prædicationibus vel prophe-
tici vel apostolicis dissonaret, ea scilicet modera-
tione servata, ut rebellibus tantum ac pertinacibus
ab Ecclesiæ unitate rejectis, nulli correcto venia ne-
garetur: quid probabilius, quid religiosius poterit
pietas vestra decernere, quam ut quæ non tam hu-
manis quam divinis sunt statuta decretis, nullus ultra
sinatur impetere: ne vere digni sint tantum Dei
munus amittere, qui de veritate ipsius ausi fuerint
dubitare?

CAP. II. — Cum ergo universalis Ecclesia per illius
principalis petrae ædificationem facta sit petra, et
primus apostolorum beatissimus Petrus voce Domini
dicentis audierit: *Tu es Petrus, et super hanc pe-
tram ædificabo Ecclesiam meam*; quis est, nisi aut
Antichristus, aut diabolus, qui pulsare audeat **1323**
inexpugnabilem ^b firmitatem; qui in malitia sua in-
convertibilis perseverans, per vasa iræ et suæ apta
fallaciæ, falso diligentiae nomine, dum veritatem se
mentitur inquirere, mendacia desiderat seminare?
Atque ^c contemnenda et vitanda merito sibi incon-
tinens furor et impietas cæca præscripsit, ut dum
diabolico instinctu in sanctam Alexandrinam sævit
Ecclesiam, quales essent qui Chalcedonensem syno-
dum retractari cupiunt, ^d disceretur. In qua nullo
modo accipere potuit ut a nobis contra sanctam Ni-
cænam synodum sentiretur, quod hæretici mentium-
tur, qui se fidem Nicæni concilii tenere confingunt,
in quo sancti et venerabiles Patres nostri contra
Arium congregati, non carnem Domini, sed Deitatem
Filii *homousion* Patri esse firmaverunt; in Chalcedo-
nensi autem concilio adversus Eutychanam impie-
tatem definitum est, de substantia virginis matris
Dominum JESUM CHRISTUM sumpsisse nostri corporis
veritatem.

CAP. III. — Apud christianissimum igitur princi-
pem, et inter Christi prædicatores digno honore nu-
merandum, utor catholicæ fidei libertate, et ad con-
sortium te apostolorum ac prophetarum securus
exhortor: ut constanter despicias ac repellas eos,
qui ^e ipsi se christiano nomine privavere; nec pa-
tiaris impios parricidas sacrilega simulatione de fide

agere, quos constat ^f fidem velle vacuare. Cum enim
clementiam tuam Dominus tanta sacramenti sui illu-
minatione ditaverit, debes incunctanter advertere,
regiam potestatem tibi ^g non ad solum mundi regim-
en, sed maxime ad Ecclesiæ præsidium esse col-
latam: ut ausus nefarios comprimendo, et quæ beno-
sunt statuta defendas, et veram pacem his quæ sunt
turbata restituas, depellendo scilicet pervasores juris
alieni, et antiquæ fidei sedem Alexandrinæ Ecclesiæ
reformando: ut correctionibus tuis Dei iracundia
mitigata, ^h religiosæ antea civitati non retribuatur quæ
admissa sunt, sed remittat. Constitue ante oculos
cordis tui, venerabilis imperator, omnes qui per to-
tum orbem sunt Domini sacerdotes, pro ea tibi fide
in qua totius mundi est redemptio, supplicare. In
B qua te **1324** specialius ambiunt, ⁱ quia apostolicæ
fidei sectatores Alexandrinæ Ecclesiæ præsedere,
agentes apud pietatem tuam, ne hæreticos homines,
et merito pro sua perversitate damnatos, uti sua
^j pervasione patiamini: cum sive impietatem erroris
aspicias, sive opus perpetrati furoris attendas, non
solum ad sacerdotii honorem admitti nequeant, sed
ab ipso christiano nomine mereantur ^k abscindi.
Nam, quod exorata pietatis vestrae venia dixerim,
quodam contagio splendorem vestrae serenitatis of-
fuscant, cum sacrilegi parricidæ id audeant petere
quod nec innocentes liceat obtinere, gloriosissime
imperator.

CAP. IV. — Obiatae sunt pietati vestrae preces, qua-
rum ^l exemplaria vestris litteris subdidistis. Sed in
C his quæ catholicorum sunt deplorantium, subscri-
ptio continetur: et quia causa probabilis est, fidu-
cialiter nomina singulorum, vel dignitas sui honoris
aperitur. In illis autem, quas orthodoxo principi hæ-
retica porrigere non formidavit obreptio, sub incerto
confusæ ^m universitatis vocabulo, ideo certum nomen
retrahitur, ne non solum paucitas personarum, sed
etiam meritum detegatur. Latere enim sibi utile
existimat eorum quantitas, quorum est qualitas in-
dicata: nec incongrue cuius loci homines sint, pro-
fiteri metuunt, qui ⁿ meruere damnari. In una ergo
catholicorum supplicatio continetur; in alia, hæreti-
corum commenta panduntur. Hic sacerdotum Domi-
ni, et totius christiani populi, ac monasteriorum de-

^a Vocem *dicentis* supplevimus ex duobus nostris D
mss. collect. 12 et ex codice encyclo.

^b Editi Leonis ante Quesn., nullo nostro codice
optulante, *veritatem*.

^c Duo mss. collect. 12, in *contemnenda*. Duo Baluzii
codicis encycloii, *contemnendum atque vitandum*....
perscripsit.

^d Codd. Baluzii, *docerentur*.

^e Vulg. cum mss. collect. 12 et Surii exemplo
omittunt *ipsi*. Quesnellus ex suo ms. adjecit, cui fa-
vent exemplaria Baluzii.

^f Antiquæ editiones Leonis, a *fide deviare*.

^g Sic nostri codd. collect. 12 et mss. Baluzii. Al.,
non solum ad mundi regimen.

^h Editi antiquiores Leonis et codicis encycloii, *regiæ
civitatis non retribuatur, quæ antea admissa sunt*. Emenda-
tionem Quesnelli nostra et Baluzii exemplaria ap-

probant.

ⁱ Vulg., *qui*. Correximus ex utrisque Baluzii co-
dicibus.

^j Idem Vulg., *persuasione*. Ms. Bellovac., *perversi-
sione*. Melius in Corbeien. Baluzii codice, quem se-
cuti sumus.

^k Al., *abscidi*.

^l Hæc tum catholicorum tum hæreticorum exem-
plaria precum leguntur in codice encyclo tom. IV
Concil. pag. 1837 et 1848. Catholicorum precibus
subscripti sunt episcopi quatuordecim, quatuor pre-
byteri et duo diaconi.

^m Editi antiqui Leonis cum mss. collect. 12, *uni-
tatis*. Libellus hæreticorum in laudato codice ency-
cloii subscriptionibus caret.

ⁿ Codd. Baluzii, *metuere*.

fletur eversio; ibi immanium scelerum continuatio demonstratur; ut quod non licuit ^a audiri, liceat dilatari.

CAP. V. — Nonne perspicuum est, quibus pietas vestra succurrere, et quibus debeat obviare; ne Alexandrina Ecclesia, quæ semper fuit domus orationis, spelunca nunc sit latronum? ^b Manifestum quippe est, per crudelissimam ^c insanissimamque sævitiam, omne illic cœlestium sacramentorum lumen extinctum. Intercepta est sacrificii oblatio, defecit chrismatis sanctificatio, et parricidalibus manibus impiorum omnia se subtraxere mysteria. Nec ullo modo ambigi potest, quid de his ^d decernendum sit, qui **1325** post nefanda sacrilegia, post sanguinem probatissimi sacerdotis effusum, et concremati corporis cinerem in contumeliam aeris cœlique dispersum, audent sibi jus pervasæ dignitatis expectere, et apostolicæ doctrinæ inviolabilem fidem ad concilia provocare. Magnum ergo vobis est ut diademati vestro de manu Domini etiam fidei addatur corona, et de hostibus Ecclesiæ triumphetis: quia si laudabile vobis est adversarum gentium arma conterere, quanta erit gloria, ab insanissimo tyranno Alexandrinam Ecclesiam, in cujus contritione omnium Christianorum est injuria, liberare?

CAP. VI. — Ut autem litteræ meæ pietati tuæ colloquium quasi præsentis exhibeant, quidquid de communi fide fueram suggesturus, scriptis prosequentibus insinuandum esse perspexi. Ac ne hujus epistolæ pagina in nimiam longitudinem tenderetur, ^e aliis litteris, quæ assertioni catholicæ fidei congruunt, comprehendendi: ut licet ea quæ a sede apostolica sunt prædicata sufficerent, insidias tamen hæreticorum etiam hæc quæ sunt adjecta reserarent. Sacerdotalem namque et apostolicum tuæ pietatis animam, etiam hoc malum ad justitiam ultionis debet accendere, quod Constantinopolitanæ Ecclesiæ puritatem pestilenter obscurat, in qua inveniuntur clerici quidam hæreticorum sensui consonantes, et intra ipsa catholicorum viscera assertionibus suis ^f hæreticos adjuvantes. In quibus deturbandis, si frater meus Anato-

lius, cum nimis benignæ parcat, segnior invenitur, dignamini pro fide vestra, etiam istam Ecclesiæ præstare medicinam, ut tales non solum ab ordine clericatus, sed etiam ab urbis habitatione pellantur: ne ulterius sanctus Dei populus perversorum hominum contagio polluat. Cultores autem pietatis tuæ Julianum episcopum et ^g Aetium presbyterum, mea petitione commendo, ut suggestiones eorum præ catholicæ defensione fidei placide digneris audire: quia vere sunt ejusmodi, ut fidei vestræ possint per omnia utiles inveniri. Data ^h kalendæ Decembris, Constantino et Rufo viris clarissimis consulibus.

1326 EPISTOLA ⁱ CLVII

^j AD ANATOLIUM EPISCOPUM CONSTANTINOPOLITANUM.

SYNOPSIS — I. *Ut apud imperatorem, quem laudat, pro comprimendis hæreticis strenue agat; idque curvet ut Chalced. synodus firma permaneat, et pax Ecclesiæ Alexandrinæ restitatur.* — II. *Ut parricidæ ab ea pellantur, et afflicti Ægypti episcopi adjuventur.* — III. *Profugis ex Ægypto episcopis opem esse ferendam; synodi adversariis constanter resistendum esse.* — IV. *De Attico presbytero et Andrea, ut vel corrigantur, vel repellantur ab Ecclesia.*

LEO ANATOLIO episcopo Constantinopolitano.

CAP. I. — ^k Rursus acceptis dilectionis tuæ litteris, omnia quæ Alexandriæ insanissime gesta sunt cum magno dolore cognovi; si tamen ullæ epistolarum paginæ tam atrociam facinoram explicare potuerunt. Sed non jam nobis in defendendis adversitatibus est morandum, cum utilius sit providere quæ prosint, et quæ hæreticorum furorem tandem aliquando ab Ecclesiæ quiete depellant. Cum enim talem principem nobis divina providentia prospexerit, ut fides ipsius sollicitudinem pene superet sacerdotum, tuæ dilectionis maxime expectatur instantia, ut venerandissimo imperatori pro universali Ecclesia supplicare non desinas, et crebris suggestionibus poscere, ut quamprimum a pervasoribus suis Alexandrina Ecclesia liberetur. Ego sane quantum potui, ^l piissimum principem precatus sum, ut et statuta sanctæ synodi Chalcedonensis manere inviolata præciperet, et hæreticorum assertiones in magna vergere ignorantiam

^a Sic omnes nostri et Baluzii codd., nec non Vulgati ante Quesn. apud quem, *auderi*.

^b 1, qu. 1, *Manifestum est crudel.*, c. 69.

^c Edit. codicis encyclii, *immanissimamque vesaniam*. Mss. Baluzii, *insanissimamque vesaniam*.

^d Eadem mss., *dicendum sit*, et dein, *sacralissimi sacerdotis*; ac postea, *in contumelia*.

^e Epist. 165, al. 134.

^f Alias editiones Leonis antiquæ, *hæreticorum partem adjuvantes*. Attico presbyterum intelligit, de quo epistola sequenti.

^g Eadem editiones Leonis cum iisdem mss. collect. 12, *Eutyrium*, male. Cod. Grimani. et codicis encyclii editiones et mss., *Aetium*.

^h Eadem editiones Leonis cum iisdem mss. collect. 12, kal. Novembris. Codicis encyclii lectio cum Quesnello præferenda fuit, cum eadem occasione transmissæ videantur duæ sequentes epistolæ, quarum altera iisdem kal. Decembris signatur.

ⁱ Alias 126. Eodem die quo præcedens.

^j Episcopi catholici, præter libellum imperatori

oblatum, cujus in Admonitione præcedenti epistolæ præfixa meminimus, alium libellum Anatolio Constantinopolitano episcopo obtulere, qui in codice encyclio legitur c. 8. In hoc eundem episcopum rogaverunt ut per synodicas litteras sanctissimo Ecclesiæ Romanæ pontifici Leoni suos gemitus indicaret. Hunc quidem ad pontificem scripsisse testis est ejus epistola ad imperatorem in eodem codice recitata cap. 13. Anatolii porro litteras ad S. Leonem una cum litteris Augusti transmissas fuisse Epiphanius scholasticus docet c. 10. Hæc propterea pontificis epistola Anatolii litteris reddita ex Leonis more eodem tempore data fuit quo præcedens ad imperatorem epistola signatur, nimirum kalend. Decembris anni 457, quod tempus aliis argumentis Quesnellus in notis constituit. Ex cod. Grim. editam nullo alio in ms. reperire potuimus.

^k *Rursus*, inquit, quia alias Anatolii litteras de Ægyptiorum tumultibus acceperat, quibus respondit epist. 155.

^l Epist. 156.

ræcitate cognosceret, et quæ de pervadendo sacerdotio parricidæ sacrilegi commiserunt, **1327** nulla posse dissimulatione tolerari; nec alio modo totam causam posse consumi, nisi prædictæ synodi constitutiones perennitatis robur accipiant, et insanissimi pervasores ab aliena sede pellantur; fiatque tandem Alexandrinus populus suæ quietis et pacis: ne paucorum hæreticorum arbitrio in Ecclesiæ noxam et in Dei præcipitentur offensam.

CAP. II. — Multum autem in eo consolationis accepi, quod ex omni numero episcoporum qui Ægyptiacis diocæsesibus præsumt, solum dudum damnati potuerunt quatuor inveniri qui Timotheo et impietate hærescos et sceleris latrocinio jungerentur; qui ad petendam synodum admitti nullatenus possent, etiamsi de solo hæretico arguerentur errore. Cum autem et in occupando episcopatum, et infirmando episcopum, inauditum facinus perpetrarint, quid illis in Ecclesia loci est, etiamsi catholicam suscipiant veritatem? Omnibus igitur intra Ægyptum sacerdotibus Domini, sive recentioribus, sive ex antiqua constitutione residentibus, uno auxilio remedioque præstandum est ut tam indignis persecutionibus liberentur, et hoc malum, quod se penetratibus tantæ urbis ingressit, salubri auctoritate pellatur, et Christiana plebs fide atque operibus ante devota paternis constitutionibus valeat cum quiete servire.

CAP. III. — Fratres autem nostros qui Constantinopolim ab Ægypti parte venerunt, litteris meis imperatori commendare non destitit; sed etiam te tuæ humanitatis admoneo ut ad consolationem peregrinationis ipsorum quantum potes studii adhibere digneris, quorum præsentia multum dilectionem tuam juvare apud clementissimum principem potest, ne petitioni hæreticorum ad novam synodum, quæ universali Ecclesiæ inimica est, annuatur. Quamvis apostolica sedes ea fide ac stabilitate fundata sit, ut nequaquam recipiat istius novitatis assensum, ac si quis adversariorum machinationibus connivendum esse crediderit, ipse se a communione catholice Ecclesiæ separabit, cum secundum inspirationem Dei et in fide incarnationis Christi, et in custodia Chalcedonensis synodi, universalis Ecclesiæ sit una sententia; et præcipue in nostris partibus tam firmiter evangelica doctrina teneatur, ut magnum sacrilegium putetur si a traditione apostolica vel in exiguo aliquo devietur.

CAP. IV. — ^a Jam pridem dilectioni tuæ scripsisse me recolo, ut in clero Ecclesiæ tuæ nullum Euty-chianæ hæresi consentire patiaris: quoniam capitis periculum respicit, si quid saucium inveniat in membris. Sed cum hoc nulla adhuc correctione purgatum sit, et Atricum presbyterum tuum ad eam in-

solentiam profecisse cognoscam, ut in Ecclesia **1328** contra catholicam fidem et Chalcedonensem synodum audeat disputare: cogor vehementius de tua dissimulatione causari. Nam quod incommonitus facer debuisti, miror etiam post evidentia nostra script neglectum. Et ideo acrius moneo neque amplius dissimulandum esse protestor, si hominem pestilentem ulterius in tua habendum communione credideris; quem nos, si fieri potest, emendari malimus quam perire: ut scilicet si correctum se videri cupit et in societate ecclesiastica permanere, de eo loco unde contra catholicam fidem multa disseruit, aperte nunc ipsius fidei prædicator appareat, et nihil Euty-chiani dogmatis prætermittat, quod non manifestatione suæ professionis Christiano populo audiente condemnet: ne, ut dixi, plurimum dissimulatio ista te maculet, si vel hic tam noxius, vel Andreas impietatis ipsius socius, nec correcti fuerint, nec repulsi.

EPISTOLA ^b CLVIII.

^c AD EPISCOPOS CATHOLICOS ÆGYPTI APUD CONSTANTINOPOLIM CONSTITUTOS.

SYNOPSIS. — *Consolatur episcopos pro fide extorres, et ad patientiam hortatur spe cælestis retributionis objecta, et promissa sua apud imperatorem actione.*

LEO Ægyptiis episcopis catholicis apud Constantinopolim constitutis.

Olim me commissorum apud Alexandriam scelerum indicia contristaverunt, et ita animum meum ipsius immanitate facinoris vulneraverunt, ut quibus hoc lacrymis, qua lamentatione defleatur ignorem; meritoque illa prophetica voce proclamem: *Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrynarum?* Querelas tamen dilectionis vestræ præveniens, clementissimo et Christianissimo principi de tanto malorum remediis supplicavi, et per filios nostros ^d Gerontium et Olympium subadjuvas diverso tempore depoposci, ut illius civitatis Ecclesiam, in qua tot catholici florere doctores, præciperet damnatæ hæreseos purgari, et parricidales animos quos a rectoris sui sanguine nec veneratio ^e loci potuit detertere nec temporis, nihil de clementia sua sine-ret obtinere; maxime cum in eversionem fidei Chalcedonense concilium cupiant retractari. Proinde dilectionis vestræ tolerantiam eadem causa debet quæ vos de propriis sedibus expulit, consolari: quia certum est **1329** tribulatos animos et propter nomen suum patientes adversa, nequaquam Domini protectione destitui. Ferte igitur magnanimitè, et illam quæ vestra est patriam cogitantes, de præsentis peregrinatione gaudete. Absit a vobis exilii dolor, nec aliquid de hac fatigatione mœroris habeatis, qui scitis propter fidem Domini etiam de periculis plurimis Apostolum gloriari. Habetis cum præparatis retributionis præmiis istius certaminis cognitorem. Nemo

^a Epist. 152, 156.

^b Alias 127. Scripta 1 Dec. an. 457.

^c Hæc epistola, ex Grimanico edita, in nullo alio codice hætenus inventa est.

^d Epistola per Gerontium missa, est epistola 148, scripta kal. Septembris hujus anni 457; eodem enim

die datæ fuerunt epistolæ 152 et 153, quæ per Gerontium missæ fuere. Epistola vero per Olympium missa desideratur. Vide annot. 4 C l. 1126, n. f) in epist. 150.

^e Proterius scilicet in baptisterio die Cœnæ Domini interfectus fuit.

fugiat hunc laborem, cujus merces est in æternum A regnare a vel vivere. Sint in atriis Jerusalem fixi pedes omnium dimicantium, qui spe retributionis illius, nec inimicorum castra poterunt formidare nec prælia. De reliquiis hostis abjecti pariter ab universitate percussis numquam est ardua victoria nec palma difficilis, præcipue de his quarum prostratos jam videtis b auctores. Assiduis ergo precibus (sicut et ipse non tacuit) favorem, qui Deo propitio promptus est, Christianissimi imperatoris ambitu : ut secundum c scripta quæ misi, communis fidei causam ea mentis devotione quam probavimus eum habere communiat, dilectionisque vestræ reditum, præjudiciis omnibus quæ hæreticorum furore sunt generata sublatis, pro sua pietate disponat, et singulas quasque provincias omnesque Ecclesias cum sacerdotibus B suis inconcussa faciat Christi pace gaudere. Datum kalendis Decembris, Constantino et Rufo consulibus.

EPISTOLA d CLIX.

• Ad NICETAM episcopum Aquileiensem.

¹ SYNOPSIS (Ex Dionysio Exiguo). — I. Quod debeant femine, quæ, captis viris, nuperant aliis, regressis de captivitate viris prioribus copulari, ut quod suum est unusquisque recipiat. — 1330 II. Quod non probetur esse culpabilis, qui uxorem captivi [Al., capti] in matrimonium videtur esse sortitus. — III. Ut si viri de captivitate regressi intemperantia uxorum offensi non fuerint, et voluerint eas in conjugium recipere, liberam habeant facultatem. — IV. Ut si mulieres ad priores maritos redire noluerint, velut impiæ ecclesiastica communione privandæ sint. — V. Captivis aut terrore [Al., errore], aut fame, non veneratione, cibos immolatiis edere compulsis, poenitentia concedenda est. — VI. Quod hi qui ad iterationem baptismi, vel vi vel errore [Al., timore] coacti, animos inclinarunt, sint sublevandi remedio, ita ut senilis ætatis, periculorum quoque et ægritudinum, cæterarumque necessitatum habeatur sollicita consideratione respectus. — VII. Ut qui ab hæreticis ba-

a Sic ms. Grim., ex quo uno hæc epistola edita est. Vide editionem P. Cacciarrii. Quesnellus mutavit vel in et eo arbitrio quo epist. 149 concilium mutavit in iudicium, et epist. 128 similem particulam vel mutavit in et. Hoc autem exemplo confirmatur quod alibi animadvertimus, vel pro et identidem a Leone acceptum.

b Eutychem et Dioscorum damnatos et in exilium pulsos.

c Epist. 156.

d Alias 129. Scripta 21 Martii an. 458.

e Invenimus hanc epistolam in mss. collect. 1, 3, 5, Dionys., Hadrian., Hisp., Isid. 11, 12, 13 et 21 usque ad 24, ac in exemplo Sichardi. Contulimus etiam cum Veronen. 60, Cresconii, et nonnulla cum exemplo Herovalliano, quod a Petit editum fuit. In hoc ad Nicetam inscribitur.

f In mss. collect. 5 dividitur in quatuor capita, quorum primum quatuor priora ex Dionysio edita complectitur, secundum correspondet quinto, tertium sexto, quartum autem septimo. In tabula vero collectioni præfixa hi tituli præferuntur cap. 74 : Ad Nicetam Aquileiensem episcopum super quatuor titulorum interrogatione responso; id est : I. De mulieribus quæ hostilitatis tempore, mariti in captivitate adductis, aliis conjunctæ sunt viris. II. De his Christianis qui captivitate necessitate immolatiis escis polluti sunt. III. De his qui baptismum vel metu hostium vel errore traducti, visi sunt iterasse. IV. De his qui ab hæreticis ba-

ptizati sunt, sola sancti Spiritus invocatione firmantur

LEO episcopus NICETÆ Aquileiensi episcopo salutem.

Regressus ad nos filius meus Adeodatus s sedis nostræ diaconus, dilectionem tuam poposcisse memoravit, ut de his a nobis auctoritatem apostolicæ sedis acciperes, quæ quidem magnam difficultatem dijudicationis videntur afferre. Sed pro inspectione temporalium necessitatum adhibenda curatio est, ut vulnera quæ hostilitatis adversitate illata sunt, h religio- nis maxime ratione sanentur.

CAP. I. De feminis quæ occasione captivitatis virorum suorum, aliis nuperant. — Cum ergo per i bellicam cladem et per gravissimos hostilitatis incursus, ita quædam dicatis j divisa esse conjugia, ut abductis in captivitate viris femine eorum remanserint destitutæ, quæ k cum viros 1331 proprios aut interemptos putarent, aut numquam a dominatione crederent liberandos, ad aliorum conjugium, solitudinæ cogente, transierint. Cumque nunc statu rerum, auxiliante Domino, in meliora converso, nonnulli eorum qui putabantur periisse, remeaverint, merito charitas tua videtur ambigere quid de mulieribus. quæ aliis junctæ sunt viris, a nobis debeat ordinari. Sed quia novimus scriptum, l quod a Deo jungitur mulier viro (Prov. xix, 14), et iterum præceptum agnovimus ut quod Deus junxit homo non separet (Math. xix, 6), necesse est ut legitimarum sædera nuptiarum redintegrandæ credamus, et remotis malis quæ hostilitas intulit, unicuique m hoc quod legitime habuit reformetur, n omnique studio procurandum est ut recipiat unusquisque quod proprium est.

CAP. II. An culpabilis sit qui locum captivi mariti assumpsit. — Nec tamen culpabilis iudicetur, et tamquam alieni juris pervasor habeatur, qui personam ejus mariti, qui jam non esse existimabatur, assum-

primum baptismum acceperunt, cum ante non fuerint baptizati.

s Vat. Hisp. et Isid. omittunt sedis nostræ. Postea a nobis deest in mss. Vat. Reg. collect. Vindebon, collect. 5, Florent., S. Marci collect. 13, et in Justello.

h Vindebon. collect. 5, in religionis.

i Clades indicatur, quam Atilia Italiæ intulit an. 452, quaque Aquileiam præcipue vastavit.

j Vat. Regiæ collect. 1, diversa.

k Particulam cum desiderant cum vulg. antiquis mss. codd. Vindebon. collect. 5, utrique Hisp. Vat., Isid., alii Vat. collect. 21, nec non exemplaria Justelli, Merlini, atque Sichardi. Mox iidem vulg., putarint . . . crediderint . . . et ad aliorum conjugium. Sex codices diversarum collectionum, licet cum Justello præferant putarent et crederent, habent nihilominus, et in aliorum; Vindebon. Hisp., sed in aliorum; Vat. Hisp., et aliorum; Vindebon. collect. 5, sed et in aliorum. Dein pro solitudine utrique Hisp. cum Vat. Isid. aliisque inde profectis codd., sollicitudine Quesnellus in margine. Al., ad aliorum conjugium amplexus sollicitudine cogente.

l Vat. Dionys. 5845, et Veron. Crescon. delent quod, et præferunt a Domino.

m Codd. Vat. collect. 3, Vindebon. collect. 5, utrique Hisp. Cresc., Isid., cum Justello, id quod.

n Vindebon. Hisp., omniumque.

psit. Sic enim multa quæ ad eos qui in captivitatem ducti sunt pertinebant in jus alienum transire potuerunt, et tamen plenum justitiæ est ut eisdem reversis propria reformentur. Quod si in mancipiis vel in agris, aut etiam in domibus ac possessionibus rite servatur, quanto magis in conjugiorum redintegratione faciendum est, ut quod bellica necessitate turbatum est pacis remedio reformetur?

CAP. III. *Restituendam esse uxorem primo marito.* — Et ideo, si viri post longam captivitatem reversi ita in dilectione suorum conjugum perseverent, ut eas cupiant in suum redire consortium, omittendum est et inculpabile judicandum quod necessitas intulit, et restituendum quod fides poscit.

1332 CAP. IV. *Excommunicandas esse mulieres ad primum maritum redire nolentes.* — Si autem aliquæ mulieres ita posteriorum virorum amore sunt captæ, ut malint his cohærere quam ad legitimum redire consortium, merito sunt notandæ; ita ut etiam ecclesiastica communione priventur: quæ de re excusabili contaminationem criminis elegerunt, ostendentes sibiimet pro sua incontinentia placuisse, quod justa remissio poterat expiare. Redeant ergo in suum statum voluntaria redintegratione conjugia, neque ullo modo ad opprobrium malæ voluntatis trahatur, quod conditio necessitatis extorsit: quia sicut hæ mulieres, quæ reverti ad viros suos nolunt, impiæ habendæ sunt, ita illæ quæ in affectum ex Deo initum redeunt merito sunt laudandæ.

CAP. V. *De his qui captivi cum essent, idolothyta*

^a Vulg. antiqui cum Vat. Reg. collect. 4 et Vindeb. collect. 5, *perseverant*. Postea pro *omittendum* Vat. collect. 3, *admittendum est*.

^b Vindeb. collect. 5 et apud Justellum, *restituendum est*.

^c Quesnellus omisit *his*; ex omnibus nostris codd. et anterioribus editis revocavimus.

^d Antiqui vulg. cum ms. Vat. collect. 24 et Sichardo, *quia inexcusabiliter contaminationem*, etc. Emendationem a Quesnello ex duobus suis codd. Cresc. ac Dionys. inductam, nostra cætera decem et septem exemplaria approbant.

^e Vat. collect. 3, *sibimetipsis*. Dein potuit pro *poterat* in vulg. antiquis cum Vindeb. collect. 5 et Sichardo.

^f Vat. Dionys. cum Justello, *noluerint*. Vercell. Hadrian. cum Cresc., *noluerunt*.

^g Codd. trium vetustiorum collectionum 4, 3 et 5, *laudabiles judicandæ*.

^h Cod. Veron. Cresc. ejusque editio: *Hi autem Christiani*. Dein in Vat. Dionys., *fuertant captivi ducti, immolatiis se asserunt esse pollutos*.

ⁱ Vat. collect. 3, utriusque Hisp. Vat., Isid., cum Merlino et Sichardo, *credimus*.

^j Vat. purus Dionys. cum uno Vercell. Hadrian. et Justello, *error*.

^k Vercell. Hadrian. cum Justello et editione Cresconii, *Hi vero*, male.

^l Vat. collect. 24 et exemplum Sichardi, *ratio*.

^m 28, qu. 7, *Tempora pœnitentis*, c. 2.

ⁿ Utrique codd. Hisp. Vat., Isid., Vercell. Hadrian., Justellus et Cresconius cum editis antiquis, *constituenda*.

^o Justellus cum mss. Vercell. Hadrian., utrisque Hisp. et Vat. Isid., abisque collect. 21, *habentes*, et paulo post, *respicientes*, male. Codd. Vat. Reg. col-

A *fame vel metu compellente comederunt.* — ^b De his autem Christianis qui inter eos a quibus fuerant captivi immolatiis cibis asseruntur esse polluti, consultationi charitatis tuæ hoc etiam respondendum esse ^c credidimus, ut pœnitentiæ satisfactione purgentur, quæ non tam temporis longitudine quam cordis compunctione pensanda est. Et sive hoc ^d terror extorserit, sive fames suaserit, non dubitetur abolendum, cum hujusmodi cibus pro metu aut indigentia, non pro religionis veneratione sit sumptus.

CAP. VI. *De his qui metu vel errore rebaptizati sunt.* — ^b His vero de quibus dilectio tua similiter nos credidit consulendos, qui ad iterandum baptismum vel metu coacti sunt vel errore traducti, et nunc se

1333 contra catholicæ fidei sacramentum egisse cognoscunt, ea custodienda est ¹ moderatio, qua in societatem nostram non nisi per pœnitentiæ remedium, et per impositionem episcopalis manus, communionis recipiant unitatem; ^m tempora pœnitentis, habita moderatione, tuo ⁿ constituyente judicio, prout conversorum animos perspexeris esse devotos: pariter etiam ^o habens senilis ætatis intuitum, et periculorum quorumque aut ægritudinis respiciens necessitates. In quibus si quis ita graviter urgeatur, **1334** ut dum adhuc pœnitet, de salute ipsius desperetur, oportet ei per sacerdotalem sollicitudinem communionis gratia subveniri.

CAP. VII. *De his qui semel baptizati sunt, sed ab hæreticis.* — Nam ^p hi qui baptismum ab hæreticis acceperunt, cum antea baptizati ^q non fuissent, sola

C lect., utriusque Vindeb. collect. 5 et Hisp. Veronensis Cresc., cum Justello, aut *ægritudinum*.

^p 4, qu. 1, *Hi qui baptisma*, c. 71.

^q Vindeb. Hisp., *non fuerint*. Quod vero de baptizatis ab hæreticis subicitur, *ut sola invocatione S. Spiritus per impositionem manuum confirmentur*, etc. Confirmationis sacramentum indicare Quesnellus in marginali postilla notavit; et similiter paulo post ad illa, *ut quod ab hæreticis nemo accipit, a catholicis sacerdotibus consequatur*, confirmationis sacramentum intelligens, hanc aliam postillam affixit: *Confirmatio conferti ab hæreticis non potest valide*; quæ et in indice inseruit. Verbo scilicet *conferuntur* hanc significationem subiecit. Sed in duabus aliis epistolis de iisdem hæreticis ad catholicam redeuntibus S. pontifex loquens, eamdem de impositione manuum sententiam repetit, nec tamen *confirmandi* verbo utitur. In epist. 166, ad Neonem: *Hoc tantum quod ibi defuit conferatur, ut per episcopalis manus impositionem virtutem sancti Spiritus consequantur*. Et in epist. 167, ad Rusticum, cap. 18: *Per manus impositionem invocata virtute Spiritus sancti, quam ab hæreticis accipere non potuerunt, catholicis copulandi sunt*. Palam est hic impositionem manuum indicari, non qua confirmationis sacramentum semper ministratum fuit hominibus jam renatis atque justificatis, sed qua gratia Spiritus sancti carentes ob hæresim, et ab Ecclesiâ separati, eam gratiam recipiebant et in Ecclesiâ unitatem admittabantur. Hæc autem manuum Impositio ritus erat pœnitentiæ: unde S. Stephanus in decreto de recipiendis hæreticis sanxit *ut manus illis imponatur in pœnitentiam*, quæ formula confirmationis sacramento nequaquam convenit. Et similiter Crescens a Ciria in concilio Carthaginensi III, Cypriani tempore, *ut per manus impositionem in pœnitentiam Ecclesiæ reconcilietur*. Ex Innocentius 1,

invocatione Spiritus **1335** sancti per impositionem manuum confirmandi sunt, quia formam tantum baptismi sine sanctificationis virtute sumpserunt. Et hanc regulam, ut scitis, servandam in omnibus Ecclesiis prædicamus, ut lavacrum semel initum, nulla iteratione violetur, dicente Apostolo: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma*. Cujus ablutio nulla iteratione temeranda est, sed, ut diximus, sola sanctificatio Spiritus sancti invocanda est: ut quod ab hæreticis nemo accipit, a catholicis sacerdotibus consequatur. Hanc autem epistolam nostram, quam ad consultationem tuæ fraternitatis emisimus, ad

omnes fratres et comprovinciales tuos episcopos facies pervenire, ut omnium observantia data prosit auctoritas. Data XII kalendarum Aprilium, consulatu Majoriani Augusti

EPISTOLA ^h CLX.

AD EPISCOPOS ET CLERICOS CATHOLICOS EX ÆGYPTO APUD CONSTANTINOPOLIM CONSTITUTOS.

SYNOP-SIS. — I. *Consolatur iterorres Ægypti episcopos et clericos, monetque de suis legatis in Orientem ex imperatoris voluntate mittendis.* — II. *Hortatur ut omnem novum de fide tractatum amoveant, sufficiente synodi auctoritate.*

1336 Dilectissimis fratribus J NESTORIO, ATHANA-

epist. 24, ad Alexandrum: *Eorum (hæreticorum) laicos sub imagine penitentia et sancit Spiritus invocatione per manus impositionem suscipimus*. Et S. Cyprianus in epist. 71.... *in penitentiam manum imponere*. Hæc verba in penitentiam omnem sacramenti confirmationis susceptionem attono. Id perdidit etiam Quesnellus, dum notas scripsit in epistolam ad Rusticum. In locum enim paulo ante ex ea citatum not. 19, scripsit, *manus impositionem cum solitarie ponitur, nullum significare sacramentum, nulloque minus confirmationem, sed solummodo orationes et supplicationes manuum impositioni conjunctas*. Quod si in hac epistola confirmandi verbo usus est Leo, nihil movere debuit. Cum enim de iisdem hæreticis et hic, et in epistola ad Rusticum loquatur (omnes enim ad eandem Attilæ invasionem et tempus pertinent), si in epistola ad Rusticum, ubi verbum *confirmare* non legitur, sacramentum confirmationis ingerendam non est neque intelligendum est in hac ad Nicetam epistola, nec in alia ad Neonem Ravennatem, in qua de iisdem hæreticis sermo est. Cum S. Leo serm. 4 de Nativit. c. 5, confirmationis sacramentum indicavit, *Renati, inquit, per aquam et Spiritum sanctum chrisma salutis et signaculum vitæ æternæ*. Sola impositio manuum in laudatis epistolis memorata, quæ non renatis et justificatis, sed hæreticis peccatoribus ad Ecclesiam redeuntibus adhibetur, non confirmatio, sed penitentia ritus est. Aliud in hoc argumentum evidens ex ipso Leone producam. Multis in locis de clericis hæreticis loquitur, qui ad unitatem redeuntes, in suo gradu recipiebantur; et nunquam manus iisdem imponendas indicat, sed sola fidei professione contentus est. Vide epist. 1, ad Aquileiensem episcopum, ubi de recipiendis Cælestianis clericis agit; epist. 12, ad episcopos Mauritanie, ubi de Donato episcopo Novatianorum, et de Maximo episcopo jam Donatista; epistolam 18, ad Januarium, in qua de aliis clericis hæreticis loquitur, quorum solam fidei professionem requirit: et similiter cum in aliis epistolis Eutychianos clericos in suo gradu recipi permittit, si fidei professionem sincerissimam præsent. Hæc disciplina constanter servata fuit in Ecclesia, ut cum clerici ab hæresi ad Ecclesiam redirent, si non essent iterato baptisate polluti, sola professione fidei reciperentur, et in suo gradu permanerent; nec unquam iis manus imponerentur: quod insultis prope exemplis probare liceat. Hinc Innocentius I, in textu paulo ante descripto, solos laicos manus impositione receptos tradidit. Si hac impositione manuum sacramentum confirmationis indicatum fuisset, nihil erat quod solis laicis, non autem clericis ex hæresi conversis, sed iterato baptisate nequaquam polluti adhiberetur. Cur ergo hoc cum clericis discernitur? Quia scilicet hæc impositio ritus erat penitentia, qui solis laicis, non autem clericis in suo gradu recipiendis congruebat. Hi vero soli clerici, qui iterato baptisate fuissent tincti, a Leone excipiuntur, quia iteratio baptismi ab omni clericali gradu arcebat: unde hi etiam cum reciperentur in Ecclesia, penitentia subiciebantur, per-

inde ac ceteri laici, quo pariter nomine in clerum admitti non poterant. Vide epist. 24 Innocentii I ad Rufum, num. 4, cum qua conferendus est locus epist. 2, n. 11, in quo rebaptizati *sub longa penitentia satisfactione* admittendi dicuntur. Id respicit eam disciplinam qua rebaptizatorum reconciliatio, ait Vigilius epist. 2, ad Proleturum, num. 4, *non per illam impositionem manus quæ per invocationem sancti Spiritus operatur, sed per illam qua penitentia fructus acquiritur, et sanctæ communionis restitutio perficitur*. Prima reconciliationis ratio, quæ sola impositione manuum sine exactione alterius penitentia periclitabatur, recepta erat cum solis laicis, eo quod clerici non rebaptizati in suo gradu reciperentur; secunda vero adhibebatur cum omnibus rebaptizatis, sive laicis, sive clericis, qui ob iteratum baptismum in clerum recipi non poterant. Primum vero illam impositionem manuum, quæ eisdem operibus laboriosius penitentia non subiciebat, præferbat tamen, ut ex Innocentio I vidimus, *imaginem penitentia*, clericis in suum gradum restituendis repugnasse, explore affirmit S. Leo in eadem ad Rusticum epistola cap. 2, ubi et consuetudinem ecclesiasticam, et traditionem apostolicam allegat; de qua re dicemus plura in observationibus ad Quesnelli notas.

^a 4, qu. 1, *Hanc regulam*.

^b Vat. Hisp. et Isid., Veron. Cresc. atque Justellus, *Deus*.

^c Vindebon. Hisp. et Cresc. *delent est*.

^d Vat. Reg. collect. 1, *accepti*.

^e In laudato Vat. Reginae et in Vindebon. collect. 1 omittitur et.

^f Cod. Vat. Isid. et alius Vat. collect. 11, *ut omni observantia* Florent. S. Marci collect. 13, *ut omnibus observantia*. Vindebon. Hisp., *ut ad omnium observantiam*. Prætilimus lectionem codd. Vat. Reg. collect. 1, Vat. Dionys. et aliorum collect. 12 et 21, cum Schardeo.

^g Dies et mensis ita notantur in mss. Vat. Dionys., in Hadrian. et in Florentino collect. 13 ac in uno Vat. 546 collect. 21. Cod. Vat. Reginae collect. 1: *Dat. xv kal. Aprilis*, ubi facile fuit duplicem unitatem II junctis apicibus commutare in V. Vindebon. collect. 5: *Dat. xiv kal. Aprilis*. Majoriani consulatus signatur in omnibus, excepto Vat. Dionys., in quo per errorem scriptum est: *Cons. Tariani Aug.* In Vindebon. collect. 5: *Majorano Augusto primum consule*, ut erat in editis ante Quesnellum, qui emendavit Majoriano, sed retinuit *primum consule*; quod tamen non solum abest a cæteris codicibus, sed ab usu etiam antiquo abhorret. Cod. Vat. Reginae Majoriani nomini præmittit siglam *GL. P.* sicuti præmittitur etiam in Florentino S. Marci eisdem nomini in epist. 163. Num legendum *gloriosi* aut *gloriosissimi principis*, aliorum judicium esto.

^h Alia 150. Scripta 21 Martii an. 458.

ⁱ Quesnellus hanc ex cod. Grimanico edidit.

^j Hic quindecim episcopi nominantur: libello autem supplicii ab iisdem Ægyptiis oblato imperatori, et ad Leonem papam cum ipsius Augusti litteris

SIO, PABLO, PETRO, THEONÆ; ISAÏÆ, APOLLONIO, A
ARPOCRATI, ISIDORO, ISAAC, APOLLONIO, MAXIMO,
MARIONI, POEMENIO, et HELEIDIO episcopis et clericis
catholicis ex Ægypto apud Constantinopolim con-
stitutis LEO.

CAP. I. — Tribulationem quam dilectioni vestræ
spiritus diabolicæ tentationis ingessit, ab eò adveia-
liter credite sublevandum, propter quem tanta susti-
nentis; atque ipsius auxilio consolandos vos esse præ-
sumite, cujus dilectioni quæ toleratis impenditis.
Qui licet temporaliter fieri quæ sunt adversa permit-
tat, constantiam tamen fidei non vult decuti, sed
probari. Promissæ beatitudinis spem gerentes, pa-
tientiam longanimitatem vestris mentibus adhibete:
*Fidelis enim Deus est, qui non patietur vos tentari su-
pra id quod potestis, sed faciet cum tentatione exitum, B*
ut possitis sustinere (I Cor. x, 13). Nec pedes vestros
peccatorum pax visa dimoveat, quos in ea petra fixos
habere debetis, adversum quam nec portas inferi
prævalere legistis (*Matth. xvi, 18*). Quia igitur, fra-
tres charissimi, Christianissimus imperator rursus
ad nos a scripta direxit, quibus ut aliquem de no-
stris partibus dirigamus hortatur; et quamvis illæ
vestra non desit instructio, quæ valeat hæreticorum
obstinationibus obviare, desiderat a nobis tamen di-
rigi, qui fidem damnatis, et eam diabolico spiritu
non recipientibus, tamquam sit adhuc dubia, possit
asserere, quæ sicut necessarie 1337 prædicatur,
ita voluntate percipitur: dilectionem vestram moneo
ut inanis gloriæ contentione id ipsum dicentes om-
nes unanimatis virtute vitetis. Scitis enim quæ vo-
bis debeat hujus palma certaminis, cujus idem cog-
nitor qui hoc spectat, adiutor est, atque ipse ad
vincendum vires sufficit, qui diligentibus se præ-
mium jam paravit. Nullus se propriis sedibus quaerit
extorrem, aut patriis expulsus finibus ingenti-
scat. Nemo vestrum exsul est Deo, quem auxiliatorum
vobis ubique confidite. Fertè universa patienter, et
confortato corde Dominum fideliter sustinete. BREVIS
EST tribulatio quam tempus incidit; nec confessioni
vestræ nova videantur, quæ vos ab inimicis Domini
tolerare cognoscimus. Sic enim persecuti sunt et pro-
phetas qui erant ante vos (*Matth. v, 12*).

CAP. II. — ^b Omni itaque dilectionis vestræ studio
ac labore nitendum est ne ulla insidiantium discep-
tatio possit admitti, neque hoc ab hæreticis valeat D
obteneri, quo evangelicam fidem manifestum est im-

transmisso, qui in codice encyclo describitur tom.
IV Concil. pag. 1843, quatuordecim tantum subscri-
buntur, et in his non solum ordo diversus est, verum
etiam duo nomina Pulsaminonis, seu potius Pulsa-
monis et alterius Athanasij episcopi leguntur, quæ
in inscriptione hujus epistolæ non recensentur;
contra vero in hac inscriptione tres episcopi nomi-
nantur, qui in subscriptionibus prædictis desunt, ni-
mirum Isidorus, Elpidius et unus Apollonius; alter
enim Apollonius idem esse videtur qui in subscrip-
tionibus Apollo vocatur. Sed Elpidius et unus Apollo-
nius ab Apollo diversus legitur in aliis subscriptioni-
bus synodi Constantinopolitanæ sub Gennadio tom. V
Concil. pag. 51, ubi etiam Theonæ et Marionis epi-
scoporum nomina invenire licebit. Ex utrisque sub-

pugnari. Nam definitarum rerum quas tantæ synodi
vel Christianissimi principis sanxit auctoritas, et
apostolicæ sedis confirmavit assensus, nihil oportet
disenti; ne contra fas aliquid videatur infringi. Mul-
tumque fidei et sacerdotali constantiæ derogatur, si
cum his qui homicidiis et furore repleti sunt, ac vo-
lunt convertere Evangelium Christi, et facinore suo
probanter exosi, superflue et plurimum nocituræ al-
terationis conflictus habeatur. Datum duodecimo
kalendas Aprilis, Leone et Majoriano Augustis con-
sulibus.

EPISTOLA C CLXI.

^d AD PRESBYTEROS, DIACONOS ET CLERICOS ECCLESIE
CONSTANTINOPOLITANÆ.

SYNOPSIS. — I. *Ut in fide stabiles et ab hereticorum
societate alieni perseverent hortatur.* — II. *Ut novum
judicium non instaretur, et ut Atticus et Andreas
ordibus sui honore priventur, nisi voce scriptoque fi-
dei Chalcedonensi adherere se profiteantur.*

LEO presbyteris, diaconibus et clericis Constantino-
politane Ecclesiæ.

CAP. I. — Lætificatus valde sum et plurimum de-
lectatus, quod mihi fidei vestræ est, de qua in Do-
mino glorior, manifestata constantia, et intelligo vos
per omnia devotissimos doctrinæ evangelicæ esse disci-
pulos, atque apostolicis prædicationibus, quæ
1338 ex eodem fonte manarunt, nihil prorsus sen-
tire diversum: quia catholica fides, quæ vera et una
est, nulla se patitur diversitate violari, et ideo co-
hortari dilectionem vestram ac monere non desino,
ut instruaente Spiritu sancto perseveranter *id ipsum
dicatis omnes; et non sint inter vos schismata. Sitis
autem perfecti in eodem sensu et in eadem sententiâ
(I Cor. i, 10)*; præcunque a consortio vestro olim da-
mnatorum depellatis errores, ut inchoastis, in fidei
constantia permanentes; nullum sinatis vobis Nesto-
riana vel Eutychiana infectum perversitate sociari;
tamquam leve ac tolerabile sit ad quod e uterque
quorundam insipientium corda traduxit, et in scele-
ra diabolici furoris accendit.

CAP. II. — ^f Habemus, præfinito Deo, magnum et
divinitus præparatum Christianissimi Imperatoris
auxilium, quem scriptis meis, quantum causa e ex-
petit, obsecravi, ne improbis parricidarum petitioni-
bus in aliquo clementiæ suæ præberet assensum,
neque ullo modo sineret sanctæ Chalcedonensis sy-
nodi definitiones, quæ vere de cælestibus prodire
decretis, tamquam necessaria retractatione violari:

scriptionibus simul collatis singulorum episcoporum
sedes colligentur, Isidoro excepto, qui in neutris
invenitur:

^a Invenitur imperatoris epistola, cui S. Leo re-
spondet epistola 162.

^b Hæc usque ad finem referuntur a Facundo
Herm. lib. xii, c. 2, p. 533.

^c Alias 151. Scripta 21 Martii an. 458.

^d Ex cod. card. Grimani a Quesnello edita fuit.

^e Forte, utraque.

^f Referuntur a Facundo Herm. lib. xii, c. 2, p.
533.

^g Vulg. ex Grim., existit. Prætulimus lectionem
Facundi, quam Quesnellus margini affixit.

⁠ cum insidias impiorum ad hoc subrepere velle manifestum sit, ut statuta evangelicis prædicationibus et Patrum traditionibus consonantia novo faciant infirma iudicio, et dum disceptatio admittitur, auctoritas auferatur ^b. Aderit, ut spero, suis inspirationibus divina protectio, eamque sancto principi tribuet facultatem, ut nullo modo fieri sinat quod humanæ salutis sentit adversum. Atticum vero et Andream, quorum nomina fratri et coepiscopo meo Anatolio missis ante ^c litteris indicavi, quos a vestra laudabili fide dissentire cognovi, atque Eutychianorum apertissime connivere perfidiæ, nisi prius hostilia dogmata propria voce ac subscriptione damnaverint, et fidem Chalcedonensi concilio roboratam in Ecclesia populo Christiano præsentem se professi fuerint secutos, ordinis sui honore priventur; ne diutius luporum ^d levitas simplicitati Dominicarum ovium miscetur. Datum duodecimo kalendas Aprilis, Leone et Majoriano Augustis consulibus.

1339 EPISTOLA ° CLXII.

AD LEONEM AUGUSTUM.

Per φ PHILOXENUM agentem in rebus.

^b SYNOPSIS. — I. Ut fidem semel definitam ad examen revocari non sinat. — II. Se nec posse hæreticis communionem sociari, nec definitis a synodo dissentire. — III. Legatos a se mittendos, non ut disputent, sed ut instruant. — IV. Fugiendos hæreticos, quibus et poenam imminere significat.

LEO episcopus LEONI Augusto.

ⁱ Multo gaudio mens mea exsultat in Domino, et magna mihi est ratio ^j gratulandi, cum clementiæ vestræ excellentissimam fidem augeri per omnia ^k donis gratiæ cœlestis agnosco; et per incrementa diligentæ devotionem in vobis animi sacerdotalis experior. Nam in vestræ pietatis alloquiis non dubie patet quid per vos in totius Ecclesiæ salutem Spiritus sanctus operetur, et ^l quantum universorum fidelium precibus sit optandum ut in omnem gloriam vestrum extendatur imperium, qui supra curam rerum temporalium, religiosæ providentiæ famulatum divinis et æternis dispositionibus perseveranter impenditis: ut scilicet catholica fides, quæ humanum genus sola vivificat, sola sanctificat, in una confessione permaneat, et dissensiones quæ de terrenarum opinionum varietate nascuntur, a soliditate illius petræ, supra

^a Apud Facundum, cum insidiatores priorum.

^b Hucusque Facundus.

^c Epist. 157, cap. 4.

^d Forte, *sævitia*, vel *pravitas*. Quesn. in marg.

^e Alias 132. Scripta 21 Martii an. 458.

^f Exstat hæc epistola in mss. collect. 5, 11, 12, 18, 19 et 21 usque ad 24.

^g Ita nostri cod. collect. 5, 11 et 21. Vulg. ante Quesn., forte ex aliquo cod. collect. 12, per *Philonem*.

^h In tabula collect. 5 hæc synopsis exhibetur cap. 94: *De adhortatione abscondendæ hæresis Eutychnæ, et confirmatione concilii.*

ⁱ Cod. Ven. S. Marci collect. 22, *Magno gaudio.*

^j Ita Quesnellus, ut credimus, ex Grimánico, et solo quidem: nam omnes nostri codices aliarum collectionum, etiam Vindebon. collect. 5 et Ratisp. collect. 19, cum ante vulgatis habent *gloriandi*. Le-

quam civitas Dei ædificatur, abigantur, ^m gloriosissime imperator. Hæc autem Dei munera ita demum nobis divinitus conferentur, si de his quæ sunt præstita non inveniamur ingrati, et tamquam nulla sint, quæ adepti sumus, contraria potius expetamus. Nam quæ patefacta sunt quærere, quæ perfecta sunt retractare, et quæ sunt ⁿ definita convellere, quid aliud est quam de adeptis gratias non referre, et ad interdictæ arboris cibum improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Unde quia ad pacem universalis Ecclesiæ, et **1340** ad custodiam catholicæ fidei, cura dignamini sollicitiore respicere, evidenter agnosceitis quod magnis hæreticorum audetur insidiis, ut inter Eutychis Dioscorique discipulos, et eum quem apostolica sedes direxerit, ^o diligentior, tamquam nihil fuerit ante definitum, tractatus habeatur, et quod totius mundi catholici sacerdotes in sancta Chalcedonensi synodo probant gaudentque firmatum, in injuriam etiam sacratissimi concilii Nicæni efficiatur infirmum. Quod enim nostris temporibus apud Chalcedonam de Domini nostri Jesu Christi incarnatione firmatum est, hoc etiam apud Nicæam mysticus ille Patrum numerus definit; ne catholicorum confessio aut unigenitum Dei Filium in aliquo crederet Patri imparem, aut eundem, cum factus est filius hominis, non veram carnis nostræ atque animæ habuisse naturam.

CAP. II. — Detestandum ergo nobis est perseveranterque vitandum, quod fraus hæretica nititur obtinere, ^p nec in aliquam disceptationem pie et plene definita, revocanda sunt, ne ad arbitrium damnatorum ipsi de his videamur ambigere, quæ manifestum est per omnia prophetis et evangelicis atque apostolicis auctoritatibus consonare. Unde si qui sunt qui ab his quæ cœlitus sunt constituta dissentiunt, suis opinionibus relinquuntur, et ab unitate Ecclesiæ cum ea quam elegerunt perversitate discedant. Nam nullo modo fieri potest ut qui divinis audent contradicere sacramentis, aliqua nobis communionem socientur. Jactent se in sui eloquii vanitate, et de argumentationum suarum versutia, quæ inimica est fidei, glorientur: ^q nobis placet Apostoli obedire præceptis, dicentis: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem seductionem hominum (Coloss. 11, 8)*. Nam secundum eundem apostolum, *si quæ destruxi, hæc*

^d ctionem autem Quesnelli uti congruentiorem expungere nolimus.

^k Sic omnes nostri codices et vulg. ante Quesn., apud quem, *dono*.

^l Codd. collect. 11 et 21 ac Ratisp., *quantis*.

^m *Gloriosissime imperator* a Quesnello addita ex Grim. cod. in aliis desunt. Solum Ratisp. præfert siglam *GL*.

ⁿ Cod. Grim., *finita*.

^o Vocem, *diligentior* a Quesn. expunctam ex nostris codd. revocavimus. Paulo post, *a sancta Chalcedonensi* in Ratisp. et in Vat. collect. 11.

^p Ratisp., *nec aliqua disceptatione*.

^q Idem Ratisp. et Vat. collect. 11 atque 21, *placet apostolicis obedire præceptis dicentibus*. Vulg. ante Quesn. cum mss. collect. 21, *placet apostolicis obedire præceptis dicentibus*.

œdifico, prævaricatorem me constituo (*Galat. II, 18*). A et eis me ultionum conditionibus subdo, quæ non solum auctoritas beatæ memoriæ principis Marciani, sed etiam ego mea ^a consensione firmavi. Quia, sicut sancte veraciterque dixistis, *perfecto incrementum, et adjectionem plenitudo non recipit*. Unde, cum sciam te, venerabilis princeps, sincerissimo veritatis lumine imbutum, in nulla fidei parte nutare, sed sancto perfectoque judicio a **1341** pravis recta discernere et a refutandis amplectenda dividere, obsecro ne humilitatem meam de diffidentia putes esse culpandam, cum hæc mea cautio non solum universali Ecclesiæ consulat, sed etiam tuæ gloriæ famuletur: ne sub imperii tui tempore et hæreticorum aucta videatur improbitas, et catholicorum perturbata securitas.

CAP. III. — Quamvis ergo multum per omnia de pietatis vestrae corde confidam, et per inhabitantem in vobis Spiritum Dei satis vos instructos esse perspiciam, nec fidei vestrae ullus possit error illudere, præceptioni tamen vestrae in eo ^b adnitor obedire, ut aliquos de fratribus meis dirigam, qui apud vos præsentia meæ instar exhibeant, et quæ sit apostolicæ fidei regula, licet, ut dixi, vobis bene sit nota, demonstrant, patet facientes in omnibus et probantes, non esse omnino inter catholicos computandos, qui definitiones venerabilis synodi Nicænæ, vel sancti Chalcedonensis concilii regulas non sequuntur; cum utrorumque sancta decreta ex evangelico ^c et apostolico manifestum sit fonte prodire, et quicquid non est de irrigatione Christi, poculi esse viperei. Prænoscat igitur ^d pietas tua, venerabilis imperator, hos quos spondeo dirigendos, non ad confligendum cum hostibus fidei, nec ad certandum contra ullos, a sede apostolica profecturos, quia de rebus et apud Nicæam et apud Chalcedonam, sicut Deo placuit, definitis, nullum audemus inire tractatum: tamquam dubia vel infirma sint quæ tanta per Spiritum sanctum fixæ auctoritas.

CAP. IV. — Instructioni autem parvulorum nostrorum, qui post lactis alimoniam cibo desiderant ^e solidiore satiari, ministerii nostri præsidium non nega-

^a Quesn. in marg.: Al., *defensione, vel confessione*. Neutrum in ullo nostro codice invenimus.

^b Quesn., *adnitor*. Melius anteriores vulg. cum nostris codd., ac præsertim Ratisp.; de legatis enim agitur quos Leo solum Augusto mense transmisit, ut videre est ex epistola 164.

^c Quesnellus delevit *et apostolico*. Retinimus cum anterioribus editionibus, quas noster Ratisp. et alii codices approbant, excepto Vindebon. collect. 5.

^d Editi ante Quesn. cum Ratisp. et Vat. collect. 12, *pietas vestra*.

^e Ratisp., *solido*, et post pauca, *sed sicut*. Dein, *præcepti Domini dicentis* in antiquis vulg. et in Ratisp. aliisque nonnullis codd. legitur.

^f Antiqui vulg. cum codd. collect. 12 addunt, *fili alieni inveterati*.

^g Idem vulg. cum quibusdam codd., *non requievit*.

^h Quesnellus cum aliis vulg., *xii kal.*, et in marg., *xii kal.* Hanc notam prætulimus, non solum quia plures et potiores nostri codd. Vindebon. collect. 5, Vat. collect. 11 et mss. collect. 21 et 24 eam pro-

mus; et sicut simpliciores non spernimus, ita a rebellibus hæreticis abstinemus: memores præcepti Domini, dicentis: *Nolite dare sanctum canibus, neque miseritis margaritas vestras ante porcos* (*Matth. VII, 6*). Nimis quippe indignum nimisque injustum est eos ad libertatem disceptionis admitti, quos significat Spiritus sanctus per prophetam, **1342** dicens: *Filii alieni mentiti sunt mihi* (*Ps. XVII, 46*). ⁱ Qui etiamsi Evangelio non resisterent, de illis tamen se esse monstrarent, de quibus scriptum est: *Deum se profitentur scire, factis autem negant* (*Tit. I, 16*): clamante adhuc justus Abel sanguine adversum impium Cain, qui increpatus a Domino (*Genes. IV, 10*), ^g non quievit ad poenitentiam, sed exarsit ad cædem. Cujus vindictam sic Domini judicio volumus reservari, ut improbus prædo et parricida crudelis in seipsum recidat, et nostra non teneat. Neque sanctæ Ecclesiæ Alexandrinæ lamentabilem captivitatem patiamini ulterius prolongari, cui oportet fidei vestrae justitiæque præsidio suam restitui libertatem, ut per omnes Ægypti urbes dignitas Patrum et jus sacerdotale reparetur. Datum ^h duodecimo kalendas Aprilis Leone et Majoriano Augustis consulibus.

EPISTOLA ⁱ CLXIII

^j AD ANATOLIUM EPISCOPUM CONSTANTINOPOLITANUM.

Per PATRIUM diaconem.

^k SYNOPSIS. — Quod sua monita Anatolio displicuerant exposulat monetque ut Atticus presbyter propria subscriptione publice recitanda Eutychianum damnet errorem, si catholicus videri velit.

LEO episcopus ANATOLIO episcopo.

Lectis dilectionis tuæ litteris, quas per filium nostrum Patrium diaconem direxisti, intellexi tibi studium meæ sollicitudinis displicere, qua secundum dominicam charitatem, quam tibi a nobis impendi experimentis plurimis approbasti, de cavendis his qui ^l communis fidei adversarii dicerentur ^m admonui, ne ad negligentiam rectoris referretur, si quisquam in Ecclesia catholica ea prædicare præsumeret

bant, verum etiam quia concordat cum die signato in duabus antecedentibus epistolis per eundem Philoxenum Constantinopolim transmissis. In mss. collect. 11, 21 et 24, *Leonis* nomen in consulari nota omittitur. Duo Vat. collect. 21, *Glorioso Majoriano Aug. cons.* In alio Vat. collecti. 24, *Calipio pro Glorioso* scriptum legitur. Id ex ea sigla GLP profectum videtur, quam *Majoriani* nomini aliquibus in mss. præfixam animadvertimus annot. 31 (*Col. 1140, n. 3*) in epist. 159. Hanc auctor collectionis 24 vel librarius aliquis perperam interpretatus est *Calipio*

^l Alias 128. Scripta 28 Martii an. 458.

^j Exstat in mss. collect. 5, 11, 12, 13 et 20 usque ad 24.

^k In tabula mss. collect. 5 hic titulus legitur cap. 95: *Ad Anatolium episcopum de Attico presbytero; ut susceptionem Eutychiani erroris a se presbyter compellatur excludere.*

^l Vat. collect. 11, *communi fidei adversarii dicerentur.*

^m Epist. 157, c. 4

quæ hæreticorum sensibus convenirent. **1343** Quod A utrum veraciter fama jactaret, dilectionis tuæ inquirendum iudicio delegavi. Neque in aliquo honorem tuum læsi, a cui discutienda ea quæ ad me erant perlata b commisi : ut scilicet Atticus presbyter, quem talia audere cognoveram, nisi perfecta se satisfactione purgasset; et non solum vocæ hæreticos, sed etiam propriæ manûs subscriptione damnasset; a communionis gratiâ esset alienus. Qui scripta mittendo dubiæ fidei et professionis incertæ, c confirmavit magis quam diluit, quiddam ad nos de eò fama pertulerat; cum si conscientiam suam voluisset probare sinceram, non Eutychem sibi odiosum fuisse, sed quod perfidiam ipsius reprobaret atque damnaret, d debuerat consistere : quia aliud sunt humilitatæ etiam inter catholicos similitates; aliud diaboli; B quos fides catholica damnat, errores. Et ideo, frater charissime, in nullo debes de nostra dilectione dubitare, si prophetæ exemplum sequaris, et dicās : *Nonne qui te oderant, Domine, oderam e illos, et super inimicos tuos tabescam* (Ps. cxxxviii, 21)? Per omnia enim volo te esse certissimum quod sicut meam existimationem illæsam cupio permanere, ita opto te quoque in omnibus irreprehensibilem reperiri. Prædictus autem f Atticus, ut ab omni suspitione contrahat liber appareat quid in Eutyche arthematiset ac damnet, evidenter ostendat, et in damnationem erroris expressi, remota omni dubitatione, subscribat : ita ut Chalcedonensis e synodi definitionem de fide, cui etiam dilectio tua subscribendo consensit, et quam apostolicæ sedis h firmavit auctoritas, profiteatur se per omnia servaturum, adjecta subscriptione propriæ manus, quæ in Ecclesia Christiano populo præsentem recitetur : ut pro catholica fide neque nos negligentes, neque ipsæ ultra suspē-

a Idem codex, cum discutienda.

b Epist. 151.

c Vat. 546 collect. 21, confirmat.

d Vulg. ante Quesn., debui.

e Vindebon. collect. 5, eos. Porro *tabescam* habent omnes nostri codd. et editi ante Quesn., apud quem forte errore librarii vel typographi, *tabescam*.

f Idem Vindebon. cum mss. collect. 11 et 24 omittit Atticus.

g Plures vulg. ante Quesn., *symboli*, male : novum enim symbolum Chalcedonenses Patres non condiderunt, sed contra Eutychianos errores fidei definitionem protulerunt. Synodi habent nostri codices, et duo a Quesnello laudati Barb. et Trepoth., nec non Pelagius II, in epist. 3, ad Eliam et cæteros episcopos Istriæ c. 5, ubi ex his litteris testimonium recitat. Hujus professionis formula exhibetur in collect. 5 cap. 85, quam tomo tertio edemus; eamque ad Constantinopolitanam Ecclesiam præsertim pertinuisse discimus ex mss. collect. 8, in quibus hæc eadem formula inscribitur lit. 125 : *Confessio presbyterorum seu diaconorum Ecclesie Constantinopolitanæ*; et incipit : *Ego ille Constantinopolitanæ Ecclesie diaconus ves presbyter hac scriptura*, etc. Hæc formula ex Leonis quidem mente scripta, vel Roma Constantinopolim missa fuit, vel Constantinopoli ad Leonem transmissa, atque ab eodem probata, ac Latine reddita in laudatas collectiones transivit.

h Vat. 546 collect. 21, confirmavit.

i Cod. Florent. S. Marci collect. 13, præcepto sa-

clius **1344** habeatur. Qui si in eadem prævitare perdurans, i præceptis salubribus parere noluerit, sententiam synodi Chalcedonensis, cujus definitionibus resultat, excipiat. Data i quinto kalendas Aprilis, Leone et Majoriano Augustis consulis.

EPISTOLA k CLXIV.

l AD LEONEM AUGUSTUM.

SYNOPSIS. — I. Legatos mitti vice sua pro Ecclesie libertate acturos, ubique de bene definita ad novum tractatum revocentur. — II. Semper disputationi locum fore, si humano ratiocinio et Rhetorum loquacitate expendi mysteria sinantur. — III. Quam Evangelio et humane salutis inimicum sit Eutychianorum dogma a synodo præscriptum; cui nulla disputatione derogari debet. — IV. Parricidas Alexandrinos omni indulgentia indignos esse; quibus tamen, si respiciant, de misericordia non desperandum. — V. Legatos commendat, quos mitti non discipulatos, sed supplicatos; quoniam pro pace Ecclesie sint agenda; correctis poenitentiam non negandam, obduratis sub synodali sententia remanentibus.

Leo m episcopus LEONI Augusto.

CAP. I. — Mollis manifestisque documentis probatum mihi esse gaudens; quanto universali Ecclesie consultatis affectu; præceptis pietatis vestrae, ubi primitum licuit, parere non distuli, diligens n Domitianum et Geminianum fratres et coepiscopos meos, **1345** qui apud vos o preces hæc sollicitudinis exsequentes, pro quiete vobis doctrinæ evangelicæ supplicarent, et libertatem fidei, in qua secundam eruditionem Spiritus sancti ipse præcipue emines, obtinerent, repulsis procul hostibus Christi, qui etiam voluissent furoribus suis tegete, non laterent, quia alia est Domitiani grægis sancta simplicitas, alia sob vestitu divinum simulatio latentium bestiarum; nec possunt jam per hypocrisis irrepetere, quos p tantæ furor manifestavit insanie. q Agnosce igitur, auguste

libri. Dein pro excipiat, ms. Cantabrig., incurrat.

l Vat. cum mss. collect. 12, 21 et 24, xv kal. Aprilis. Prætulimus potiores codices Vindebon. collect. 5, Vat. collect. 11 et Florent. collect. 13, quibus tres alii a Quesnello in margine allegati astipulantur. In mss. collect. 11, 15, 21 et 24 omittitur Leonis nomen, et solius Majoriani consulatus memoratur. At cæteri codices ac præsertim Vindebon. collect. 5 utrumque consulem signant, ut pariter in omnibus litteris hoc anno, in Orientem missis notatur. Solæ duæ epistolæ ad Occidentales missæ 159 et 166 unum Majorianum consulem memorant.

m Alias 133. Scripta 17 August. an. 458.

n Celebrem hanc epistolam, ex qua nonnulla fragmenta supererant apud Vigilium, Pelagium atque Facundum, cuiusque diuiniam fere partem descripsit Prudentius Tricassinus in lib. de Prædest., integram edidit Quesnellus ex ms. Grimanico. Eandem in nostro Ratisponensi invenimus. Vide Quesnelli notam.

o Vices episcopus a vobis ex Ratisp. additam Prudentius etiam confirmat.

p In Ratisp. et apud Prudentium, *Donatianum*. Retinimus *Domitianum*, quia sic legitur in epist. 170, quæ horum legatorum nomina repetit.

q Quesn. in marg. : Legendum forte, *vices*. At preces habet etiam Ratisp.

r Ratisp. delet tantæ; et post pauca ignorat anguste et.

s Sequentia habet Facundus p. 87.

et venerabilis imperator, in quantum lotius mundi A
præsidium divina sis providentia præparatus, et quid
auxilii matri tuæ Ecclesiæ debeas, quæ te filio
maxime gloriatur, intellige. ^a Non sinantur contra
dexteræ omnipotentis triumphos redivivis assurgere
motibus extincta certamina; præsertim cum id
damnatis jamdudum hæreticorum ausibus omnino
non liceat, et hic fructus piis laboribus debeatur, ut
omnis Ecclesiæ plenitudo in suæ unitatis soliditate
secura permaneat, nihilque prorsus de bene ^b com-
positis retractetur: quia post legitimas et divinitus
inspiratas constitutiones velle configere, non pacifici
est ^c animi, sed rebellis, dicente Apostolo: *Verbis
enim contendere, ad nihil est utile, nisi ad subversio-
nem audientium* (II Tim. II, 24).

CAP. II. — Nam si humanis persuasionibus semper B
per discipulare sit liberum, numquam deesse poterunt
qui veritati audeant resistere, et de ^d mundanæ sapientie
loquacitate confidere: ^e cum hanc nocentissimam
vanitatem quantum debeat fides ^f et sapientia
Christiana vitare ex ipsa Domini nostri Jesu Christi
institutione cognoscat; qui omnes nationes ad illumina-
tionem fidei vocaturus, non de philosophis aut de
oratoribus, qui prædicando Evangelio famularentur,
elegit; **1346** sed de humilibus et piscatoribus, per
quos ^g se manifestaret, assumpsit, ne doctrina
cælestis, quæ erat plena virtutum, auxilio videretur
indigere verborum. Unde Apostolus prote-
statur et dicit: *Non enim misit me Christus bapti-
zare, sed evangelizare; non in sapientia verbi, ne
evanesceret crux Christi: verbum enim crucis pereuntibus
quidem stultitia est, his autem qui salvi sunt virtus Dei*

*est; scriptum est enim: Perdã sapientiam sapientium,
et prudentiam prudentium reprobabo. Ubi sapiens? ubi
scriba? ubi inquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit
Deus sapientiam hujus mundi (I Cor. I, 17-20)?*
Argumenta enim ^h rhetorica et institutæ ab hominibus
versutæ disputandi in eo præcipue gloriantur,
si in rebus incertis et opinionum varietate ⁱ confatis,
ad hoc audientium trahant sensum, quod asserendum
ingenio atque eloquio suo quisque delegerit; et ita
fit ut quod majore facundia defenditur, verius æstimetur.
Sed Christi Evangelium hac arte non indiget,
in quo doctrina veritatis sua lucè ^k manifestata est;
nec queritur quid auribus placeat, ubi veræ fidei
sufficit scire quis doceat.

CAP. III. — Hos autem qui suis decipiuntur inven-
tis, nihil magis ab evangelicâ ^l luce dissociat, quam
quod incarnationis ^m Dominicæ veritatem non putant
ad humanam, id est nostram, pertinere naturam:
tamquam indignum fuerit gloria Dei, illi majestatis
Verbi impassibilis veritatem mortalis carnis assumpserit;
cum aliter salus ⁿ hominum reparari non
posset, nisi qui est in forma Dei, formam suscipere
dignaretur et servi. Unde cum sancta synodus Chalcedonensis,
^o quæ ab universis Romani orbis provinciis cum totius mundi est celebrata consensu, et
^a sacratissimi concilii **1347** Nicæni est indivisa
decretis, omnem Eutychiani dogmatis impletatem a
corpore catholice communionis absciderit, quomodo
erit cuiquam lapsorum ad ecclesiasticam pacem re-
cursus, nisi perfecta fuerit satisfactione purgatus?
Nam quæ islis tribui potest licentiâ dissidendi, qui
justo sanctoque judicio meruere damnari? ut veris-

^a Non sinas legitur in Constituto Vigiliæ papæ; et in epistola Pelagii II, ad Eliam Aquileiensem, ubi hæc referuntur; et postea apud utrosque exurgere pro assurgere.

^b Apud Vigilium, *constitutis*. Mox apud eundem Vigilium et Prudentium, *quia legitimas et divinitus inspiratas constitutiones velle movere, non, etc.*

^c Pelagius, *hominis*.

^d Quesn., *humanæ*. Prætulimus cum Ratisp., *mundanæ*; similiter enim legitur etiam apud Vigilium atque Facundum.

^e Hucusque Facundus.

^f Et sapientia delet Prudentius. Mox, nostri in Ratisp. desideratur.

^g Quesnellus cum Grim., *sancta manifestaret*; et in margine: *sancta delet Prudentius*. Lectio nostri Ratisp. magis placuit, ex quo etiam mox virtutum probitatibus prætulimus.

^h Sic ex Ratisp. atque Prudentio. Quesn. cum Grim., *rhetoricæ institutæ*.

ⁱ Ita Quesn. cum Prudentio; et in margine: *Cod. Grimanicus, confatis*; minus recte. Noster Ratisp. cum Prudentio concordat.

^j Sic Quesn. cum eodem Prudentio, cui Ratisp. suffragatur. Cod. Grim., *feri*.

^k Ratisp., *manifesta*. Mox, *net sequitur pro nec queritur*, male in ms. Grim. Emendationem Quesn. ex Prudentio noster Ratisp. confirmat. Post pauca, *quis doceat idem Prudentius et Ratisp. præferunt*. In Grim. corrupte, *quod doceat*.

^l Ita ex Ratisp., uti paulo ante, *sua luce*. Quesn. cum Grim., *voce*.

^m Ratisp., *divinæ*; et post pauca, *indignum fuerit*

gloriæ.

ⁿ Idem Ratisp., *hominis*.

^o Illis verbis Quesnellus postillam affixit: *Concilii œcumenici characteres duo: 1º ex omnibus provinciis; 2º totius orbis consensus*. Leo hic Chalcedonensis concilii, quod a tota Ecclesia receptum fuerat, prærogativas attingere voluit, ut illud multo magis irtractabile ostenderet, non vero voluit characteres generali synodo necessarios proponere, ut Quesnelli postilla videtur innuere. Convocatio quidem generalis requiritur, ut, quod ait noster Auctor epist. 89, *evocatis de cunctis provinciis sacerdotibus vere possit esse universale concilium*. Vere, inquit, seu stricte generale. Si tamen generali convocatione præmissa ad concilium non accedant omnes ex cunctis provinciis, vel accedere nequeant, ut ipsi synodus Chalcedonensi accidit, ad quam ob temporis præfinitæ angustias vix legati apostolicæ sedis ex toto Occidente dirigi potuere, num idcirco generale esse non poterit? Immo praxis Ecclesiæ ostendit, generalia habita fuisse concilia Orientis, cum plures Orientales episcopi cum quibusdam Occidentalibus a Romana sede præsertim directis convenerunt. Id vero quod his synodis prærogativam generalium conciliorum præcipue asseruit, nimirum obligandi vim, fuit Romanæ sedis confirmatio, et assensus, quam unam ipsi Patres Chalcedonenses a Leone petierunt uti necessariam, aliorum quoque episcoporum totius orbis assensum petiituri, si hunc æque necessarium judicassent. Vide ipsius synodi Chalcedonensis epistolam inter Leoninas 98, item Anatolii epist. 101, et imperatoris Marciani epist. 110.

sime illam sententiam beati apostoli Joannis exciperent, qua inter ipsa nascentis Ecclesiæ exordia inimicos crucis Christi percussit dicens: *Omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse ex Deo est, et omnis spiritus qui solvit Jesum ex Deo non est, sed hic est Antichristi* (1 Joan. iv, 2). ^a Qua sancti Spiritus ^b præcurrente doctrina, pie nobis et constanter ^c utendum est, ne, dum talium disceptatio admittitur, his quæ divinitus definita sunt auctoritas derogeretur ^d, cum per omnes regni vestri partes, et in universis finibus terræ ea quæ apud Chalcedonam ^e firmata est fides, fundatissima pace servetur; nec Christiano sit dignus nomine qui se a consortio nostræ ^f unitatis abruptit. De quo Apostolus dicit: *Hæreticum hominem post unam et secundam correptionem devota, sciens quia hujusmodi perversus est, et proprio judicio sit damnatus* (Tit. iii, 10).

CAP. IV. — Quod ergo in sanctæ Ecclesiæ ^g pervasione et in præsulis ipsius crudelissima cæde impius parricida commisit, non potest humanis remissionibus expiari, nisi ille exoretur qui talia et solus potest digne plectere, et solus ineffabili misericordia relaxare. Nos vero non ultionum sumus cupidi, sed ministris diaboli non possumus ulla ex parte sociari. ^h Quos si a perversis discedere, ab errore respicere, et ab armis discordiæ ad pœnitentiæ cognoscimus lamenta converti, possumus etiam nos pro illis, ne in æternum pereant, supplicare: ut pietatis Domini utamur exemplo, qui pro persecutoribus suis ligno crucis affixus orabat, dicens: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34). Quod ut ⁱ fructuose pro inimicis suis charitas faciat Christiana, relinquunt impii semper religiosam semperque **1348** devotam Ecclesiam Dei ^j lacessere; neque simplicis populi animas hæretica audeant conturbare fallacia: ut ubi omnibus retro temporibus sincerissima fides

^a Hæc habent Vigilus et Pelagius, hincque epistolæ ad Basilium tribuit.

^b Ita ex Ratisp. Quesnellus cum Grim., *percurrente*, minus recte.

^c Apud Vigil., *videndum*, vel *vivendum*, vel *vitandum*. Mox apud eundem Vigil. cum Pelagio et in Ratisp., *disputatio pro disceptatio*: ac dein in solo Pelagio, *eorum..... auctoritati*.

^d Ratisp. addit siglum *GL*, quæ, cum in eodem ms. alibi notatur, in aliis codd. redditur *gloriosissime imperator*. Mox ex eodem ms. scripsimus, *cum per omnes*, melius quam apud Quesn., *dum*.

^e Ita idem Ratisp. Al., *confirmata*.

^f Quesn., *veritatis*. Correximus ex Ratisp.

^g Ratisp., *persuasionem*, legendum *pervasionem*, et dein, *crudelissimam cædem*.

^h Idem Ratisp., *Quod si a persuasione*.

ⁱ Verbum *lacessere* ex Ratisp. supplevimus: ac

A floruit, nunc quoque evangelica et apostolica possit vigere doctrina. Quia et nos divinam misericordiam, in quantum valemus, imitantes, nullum justitia plecti, sed omnes cupimus misericordia liberari.

CAP. V. — j Utatur, obsecro, clementia tua prædictorum fratrum meorum suggestionibus; quos, sicut jamdudum in præmissa ^k epistola sum locutus, non disceptaturos ^l cum damnatis, sed supplicaturos vobis pro catholicæ tantum fidei stabilitate direxi. Et præcipue illud pietas vestra pro fide sua et divinæ majestatis contemplatione concedat, ut hæreticorum contentionibus prorsus amotis misericordem curam his qui infeliciter prolapsi sunt dignetur impendere, et libertate Alexandrinæ Ecclesiæ in statum pristinum revocata, antistes illic Chalcedonensis synodi ^m statuta custodiens, et concordans evangelicis disciplinis, qui conturbatam plebem ⁿ pacificare valeat, ordinetur. Hi etiam episcopi vel clerici, quos de ecclesiis suis depulsi impius parricida, pietatis tuæ præceptione revocentur; cæteris quoque, quos similis malignitas habitationibus propriis fecit extorres, in statum pristinum restitutis, quatenus plene atque perfecte de gratia Dei et fidei vestræ merito sine ullo jam concertationum strepitu gaudeamus. Nam si quis ita Christianæ spei ac propriæ salutis oblitus est, ut ad ^o convulsionem sacratissimi concilii Nicæni, sanctæ Chalcedonensis synodi evangelicum apostolicumque decretum violare aliqua disputatione præsumat, hunc cum omnibus hæreticis, qui de incarnatione Domini nostri Jesu Christi impia et detestanda senserunt, simili anathemate parique execratione damnamus: ut et legitima satisfactione correctis pœnitentiæ remedium non negetur, et in resultantes sententia synodalis, quæ veritatis est plena, permaneat. Data ^p decimo sexto kalendas Septembris, Leone et Majoriano Augustis consulibus.

proinde non est necessaria explicatio a Quesnello addita in margine: *Id est, Alexandrinam quam invaserant*. Intelliguntur autem Eutychianorum ac Timothei maledicta contra Chalcedonensem synodum, contra Leonis epistolam, et contra catholicos, quos veluti Nestorianos traduxerant. Dein, *simplices populi animos in eodem Ratisp.*

^j Hæc habet Prudentius.

^k Epist. 102.

^l Ratisp., *cum condemnatis*.

^m Idem cod., *placare*; et post pauca, *pietatis vestræ*.

ⁿ Idem Ratisp., *compulsionem*.

^o Ratisp., *kal. Sept.* Melius in Quesnello ex Grim., cum eodem die *xvi kal. Sept.* data sit sequens epistola, quæ jamdiu ante promissa, per eosdem legatos, qui hanc detulere, missa videtur.

ADMONTIO IN EPISTOLAM SEQUEMTEM.

1. Inter omnes Leonis epistolas dux præ cæteris et apud Latinos et apud Græcos maxime celebres inveniuntur, epistola 28, ad Flavianum, et sequens ad Leonem Augustum: quippe quæ plenius catholicum dogma adversus Eutychianam hæresim explicant atque propugnant. Hinc cum S. Leonis epistolæ pro fide editæ laudantur, harum præsertim duarum expressa fit mentio: et cum epistola 28, ad Flavianum, vocaretur tominus primus, tum vero hæc, ad Leonem Augustum, secundus tominus appellatur a Martino I in concilio Lateranensi his verbis: *Beati Leonis Romani pontificis de secundo volumine ad Leonem imperatorem directo*. Hinc in professionibus fidei nonnumquam utriusque epistolæ doctrina æque ac doctrina conciliorum recepta

declaratur; et Simplicius papa epist. 5, ad Acacium, de hac scripsit: *Nota namque et omnibus illic potestati- bus celebrata, quæ S. memorie prædecessor meus Leo ad consultationem Augustæ recordationis Leonis scripsit, et quom veneranter accepta sint, recognoscunt.* Hinc in Lectionariis antiquis hæc quoque epistola inserta legi- tur, uti videre est in cod. Vallicellano xxvi, eademque descripta invenitur in mss. collectionis 2 Sermonum S. Leonis, quæ ex Lectionariis originem ducit. Confer mss. Basilicæ Vat. 210 et Barber. 88. Græca etiam ejusdem interpretatio exhibetur in aliquot Græcis codicibus, eamque nos proferemus ex Miscellaneis Ger- ardi Vossii præpositi Tungrensensis, qui codice Græco olim card. Sirleti, postea vero card. Clunienæ usus fuit. Quasdam vero emendationes secundis curis sumpsimus ex codice Græco Vat. 1341, quem P. Cacciarus in novissima Romana editione adhibuit. Neque moveat, si non reperitur in collectione Chalcedonen- si; quippe hæc collectio, ut in præfatione ostendimus, vivente Valentiniano, id est antequam hæc epistola scriberetur, concinnata fuit. Hæc epistola cum præclaro encomio usus est S. Ephraïmus Antiochenus apud Photium cod. 228.

2 Ut tempus constituat, quod a nonnullis vocatur in dubium, epistolæ scribendæ occasio commemoranda est. Leo Augustus an. 457, ad retundendam Eutychanorum audaciam, qui, adversus Chalcedonensem definitionem turbas et dubitationes excitantes, totam Ægyptum commoverant, novumque examen ac novum iudicium petebant, encyclicis litteris ad omnes metropolitanos ac præsertim ad S. Leonem directis postula- vit inter cætera, ut quisque coacta suæ cujusque provinciæ synodo, quid de Chalcedonensi concilio senti- rent, epistolis exponeret. S. Pontifex statim, id est kal. Decembris ejusdem anni rescripsit epistola 156, et simul pleniores litteras c. 6 promisit his verbis: *Ac ne hujus epistolæ pagina in nimiam longitudinem tendere- tur, aliis litteris, quæ assertioni catholicæ fidei congruunt, comprehendit, ut licet ea, quæ a sede apostolica sunt prædicata sufficerent, insidias tamen hæreticorum etiam hæc quæ sunt adjecta reserarent.* Huic promissioni satisfacisse epistola sequenti ex initio ejusdem manifestum est. Tillemontius not. 70 in Leonem in eam sen- tentiam inclinat, hanc epistolam datam fuisse vel iisdem kal. Decembris an. 457, quibus data fuit epistola 156, vel paulo post: inverisimile enim ipsi videtur, pontificem in octo menses et amplius distulisse litteras, quas in recitatu testimonio jam paratas indicavit. Hinc chronica notationem huic epistolæ subjectam rejicien- dam putat: idque ex eo confirmat, quod ea notatio chronica in plerisque mss. desideretur. Cum porro ad hanc epistolam referenda existimet, quæ Leo scripsit epist. 157, ad Anatolium, c. 1: *Ego sane, quantum potui, piissimum principem precatus sum, ut ... hæreticorum assertiones in magnâ vergere ignorantia cæcitate cognosceret;* hanc, una cum epistola 156, kal. Decembris traditam fuisse probabilis affirmat. At nec una cum epistola 156, nec paulo post hanc epistolam datam fuisse palam faciunt verba: *Promississe me MEMINI;* quæ promissum jamdiu ante factum manifestant. Verbum autem præteriti temporis *comprehendi*, quod in testimonio epist. 156 has litteras jam paratas et scriptas indicare videtur, nihil moveat, quominus hoc pro- missum tamdiu dilatatum credatur. Leoni enim familiare fuisse præteritum tempus usurpare de re, uti crede- batur, mox futura, licet postea in longius tempus differretur, aliis exemplis alibi demonstravimus. Illa etiam verba huic epistolæ cap. 1, *fideli occasione persolvo*, aliquam occasionem innumt, quæ post promissionem factam kal. Decembris occurrit. Porro prima post eas kalendas occasio incidit in diem 21 Martii anni 458, cum per Philoxenum agentem in rebus misit epistolas 160, 161 et 162. Poterat his hanc quoque epistolam annexere. Cum vero per eundem Philoxenum imperator petisset, ut S. Leo aliquos de suis fratribus optime instructos dirigeret, quos quidem dirigendos pollicetur ep. 162, c. 3, in hoc tempus harum littera- rum transmissionem differendam censuit: et Domitianus ac Geminianus legati, sunt ea *fidelis occasio* cujus initio epistolæ nemini. Cum vero hi legati discesserint cum præcedentibus litteris signatis die xvi kal. Septembris; hanc eandem diem ex Leonis more huic quoque epistolæ jure affixam agnosimus. Hinc ex duobus diebus XIII vel XVI kal. Septembris, quorum alterum habent duo codices Trecentiæ et Oxon. Quesnelli ac editiones Josiæ Simleri, Surii, etc., alterum vero codex Theodoricianus ejusdem Quesnelli et noster præstantissimus Ratisponensis; hunc postremum cum antecedentibus litteris concinnement prætu- limus: facile autem fuit librariorum lapsu notam VI, disjunctis lateribus convertere in III, et scribere XIII pro XVI kal. Septemb. Neque moveat plerosque codices et collectiones omni chronica notatione carere: aliæ enim insignes epistolæ in omnibus mss. notam chronicam desiderant; quam si in aliquo codice inveni- remus, non idcirco expungendam quispiam crederet, nisi forte historiæ repugnaret. In præsentem autem epistola præter fidem aliquot codicum diversæ originis, inter quos præsertim Ratisponensis maximam fidem facit, non solum nihil repugnat, sed omnia potius ex antea dictis concordant.

3. De testimoniis huic epistolæ subjectis aliquid hic tandem prænotandum est. S. Leo hæc post pseudo- synodum Ephesinam primum collegerrat, ac in Orientem per legatos miserat, ut doctrinam suæ epistolæ 28, ad Flavianum, Latinorum ac Græcorum Patrum doctrinæ coherentem ostenderet. Quæ autem tunc misit testi- monia, licet a Leone scripta fuerint Latine, Græca tamen eorum versio tantum superest, quæ in editioni- bus Conciliorum subjecta legitur epistolæ ad Flavianum Chalcedonensis concilii act. 2, de qua plura dixi- mus in fine admonitionis ad epist. 28. Eadem vero testimonia rursus huic epistolæ subjecit, eaque Latine scripta inveniuntur tum in editis, tum in codicibus Leonis post eandem epistolam ad Leonem Augustum; ac præterea hæc separatim inveniuntur inserta in antiquissimis collectionibus 3 et 5, nec non in ms. Capituli Veronensis 58. In his autem testimoniis aliquot sunt quæ in editionibus Conciliorum nequaquam leguntur actione 2. Id autem ex eo proficisci credimus, quod S. pontifex ad Leonem Augustum scripturus, majori diligentia usus, nova testimonia quesivit et adiecit. Porro animadvertendum maxime est, ex Latinis Patribus tres tantum allegari, Hilarium, Ambrosium, et Augustinum; eorumque testimonia ex ipsis Latinis fontibus sumpta fuisse. Plura sunt testimonia Patrum Græcorum, eaque ex illis versionibus derivata fuerunt, quæ Leonis et ceteri pro- dierant. Sic testimonium Athanasii manifeste est ex ea interpretatione epistolæ ad Epictetum, qua eadem epistola integra profertur in collectione 5, cap. 52, et in mss. collect. 12. Testimonia Theophili ex duabus epi- stolis paschalibus versionem Hieronymi palam exhibent: testimonium Cyrilli ex epistola ad Nestorium iisdem verbis describitur in laudata collect. 5, cap. 56, et inter Leonis epistolas in collect. 12.

EPISTOLA a CLXV.

b AD LEONEM AUGUSTUM.

SYNOPSIS. — I. Promissa prius scripta adversus Eutychem dogmata semittere indicat. — II. Nestorii et Eutycheis dogmata exponuntur, quorum hic Apollinarem, Valentinum et Manichæum æmulatus est. — III. Nicæna Symbolo quæ hæc hæresum monstra confodi. — IV. Reconciliationem hominum ex incarnatione pendere, sine qua nec mediatoris nec redemptoris officium Christus implet. — V. Solo Christi sacrificio vel reconciliatione Deo fuisse mundum, vel justificatos peccatores. — VI. Utriusque in Christo naturæ proprietates ex diversis ejus actionibus manifestari. — VII. Veritatem carnis in Christo ex veritate mortis, sepulchræ et resurrectionis comprobari. — VIII. Christi exaltationem nisi in verâ hominij natura perfici non potuisse. — IX. Sub specie Deitatis honorandæ magna eam injuria affici, cum sub mendacijs phantasmatibus latuisse asseritur. — X. Ex SS. Patrum traditione catholicam fidem inconcusse firmari, quam tueri imperatore in primis dignum. — XI. Testimonia SS. Patrum tam Græcorum quam Latinorum pro asserendâ veritate carnis in Christo.

1358 d LEO episcopus LEONI AUGUSTO.

ΚΑΡ. Ι. — o Promisisse me memini, venerabilis imperator, in causa fidei, de qua clementiam tuam novissime esse sollicitam, f plenam humilitatis meæ dirigendam esse sermonem : quem nunc, auxiliante Domino, fideli occasione persolvo, ut a sancto pietatis tuæ studio utilis, quantum arbitror, deesse non possit instructio. Quamvis enim sciam clementiam tuam humanis h institutionibus non egere, et sincerissimam de abundantia Spiritus sancti hausisse doctrinam, officii tamen mei est et patefacere quod intelligis, et prædicare quod credis : ut ignis ille, quem Dominus veniens misit in terram (Luc. XII, 49), motu crebræ meditationis 1355 agitatus, sic i concalescat ut ferveat, et sic inflammetur ut luceat. i Magnas enim caligines Eutychemia hæresis Orientis partibus inferre molita est, et ab illa luce quæ, sicut Evangelium loquitur, lucet in tenebris, et tenebræ eam non comprehendunt (Joan. I, 5), imperitorum oculos tentavit avertere. Cumque ipsa in suam reciderit cæciperat, h nunc in discipulis recrudescit, quod in auctore defecit.

CAR. II. — Non longo namque temporis intervallo catholica fides, quæ est singularis et vera, cuique nihil addi, l nihil minui potest, a duobus est hostibus appetita : quorum prior Nestorius, Eutyches secandus emersit, qui Ecclesiæ Dei duas hæreses m si-

Alias 134. Scripta 17 Aug. an. 458.

b Exstat in mss. collect. 2, 3, 5, 8, Hisp. Isid. 41, 42, 45 et 48 usque ad 24, in peculiari cod. Vat. Regiæ 293, ac in exemplo primæ editionis Romanæ Sermonum S. Leonis.

c In collect. Hisp. in tria capita dividitur, quæ exinde in editionibus Quesnello anteriores manarunt : I. De blasphemis Nestorii et Eutycheis, eorumque digno anathemate ; II. quod in una Domini Jesu Christi persona gemina sit Deitatis et humanitatis asserenda natura ; III. de capitulis fidei ex sanctorum Patrum libris collectis. In tabula præmissa collect. 5, cap. 67, hic solus titulus legitur : De una Domini nostri Jesu Christi persona et duabus Dei hominisque naturis cum subjectis testimoniis Patrum.

d In Vulg. Leonis ante Quesn. : Leo Romæ et universalis catholicæque Ecclesiæ episcopus Leoni semper Augusto ; non tamen in nostris codicibus, nec in antiquis editionibus Conciliorum. In exemplo primæ editionis : Leo papa Leoni imperatori salutem in Domino. Cod. Florent. S. Marci collect. 43 : Marciano (corrigere Leoni) imperatori et perpetuo Augusto Leo urbis Romanæ episcopus. Ex Græca versione : Gloriosis-

A 1354 Ἐπιστολὴ Λέοντος ἐπισκόπου Ῥώμης πρὸς τὸν βασιλέα Λέοντα.

Τῷ ὑπερενδόξῳ, καὶ γαληνοτάτῳ υἱῷ Λέοντι Αὐγούστῳ, Λέων ἐπίσκοπος.

Ἵποσχόμενοι ἑμῶν διαμένοντες, εὐχαρίσταντες βασιλεῦ, ἐπὶ τοῦ πράγματος τοῦ τῆς πίστεως, ἧς οἶδα τὴν σὴν ἡμερότητα πλείστην εὐσεβῶς ποιῆσθαι τὴν μέριμναν, ὡς πληρεστάτην τῆς βραχυτήτος τῆς ἡμῶν ἀποστελῶ σοι διάλεξεν ἢ ἐπὶ τοῦ παρόντος συνεργίᾳ τοῦ κυρίου τῆς προφάσεως παρεχούσης μοι τὸ εὐπιστον ἀποδίδωμι. Ὅσπερ τῶν ἐπιφροσῶν, καθόσον ἡγοῦμαι μαθῶν ἑλλείπει δυνήθηκα, τῇ εὐαγγελιστῆρ σπουδῇ τῶν ὑμῶν εὐσεβείας ἐστήτην. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ἐγνώκαμεν ἀνθρωπίνης διδασκαλίας τὴν ὑμῶν ἡμερότητα μὴ προσδεῖσθαι, καὶ τὴν καθαροτάτην 1356 ἐκ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀφρονίας μάθησιν ἠντιληπῆναι. Τῶν ἐμοὶ πρεπόντων ὁμως ἐστὶ, καὶ φανεροῦν ἂ νοεῖται, καὶ κηρύττειν ἄπειρ πιστεύεται ὅπως ἂν ἐκίγῃ τὸ πῦρ, ὅπερ ὁ Κύριος ἔλθων ἔβαλεν εἰς τὴν γῆν, ταῖς συχναῖς τῆς μελέτης κινήσειεν ἑλαυνόμενον, θερμαίνεται μὲν ὁσῶς ὥστε καὶ ζεῖν, ἔκραιπται δὲ πρὸς φλόγα ὥστε καὶ διαλάμπειν.

Μεγίστην γὰρ ἀχλὺν, ἢ ἀίρην ἐστὺν τοῦ κατὰ τὴν ἀνατολὴν μέρει ἐπιφύρει μηχανήσατο καὶ ἀπ' ἐκείνου τοῦ φωτός, ὅπερ (ὡς φησὶ τὸ εὐαγγέλιον) ἐν τῇ σκοτειᾷ φαίνει, καὶ ἡ σκοτεία αὐτὸ οὐ κατέλαθεν, ἀποστρέψαι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀμαθῶν ἐπειράθη. Αὐτῆς τε πρὸς τὴν οἰκίαν τύφλωσιν ἐκπεσοῦσης διὰ τῶν μαθητῶν, ὁμότερον ἀνεπίφηνην τοῦθ' ὅπερ ἠτόνησεν ἐπὶ τοῦ διδασκαλοῦ. Οὐκ ἐν μακρῷ γὰρ διαστήματι χρόνου ἡ

C oimo et clementissimo filia Leoni Augusto Leo episcopus.

o In epist. 156, al. 125, c. 6.

f Cod. Quesn. Grimanicus collect. 18, proliziorem.

g Exemplar primæ editionis Sermonum, sanc'tæ, Dein, pietatis vestræ in ms. Vat. collect. 11, et paulo post clementiam vestram in eodem cod. et in Vindeb. Hisp.

h Vulg. antiqui, instructionibus.

i Vat. 4542 collect. 3, Vat. 5845 collect. 8, Ratisp. et prima editio, iucalescat. Tres codd. Quesnelli Barb., 2 Bod. et Cant. noster Vat. Reg. 293, et tres collect. 21, conualescat.

j Vat. collect. 11 cum alijs quatuor codd. Quesn., Magna enim caligine se Eutychemia, etc.

k Vindebon. collect. 5, Ratispon. et Vat. Reg. delect nunc.

l Ita ex Vindebon. collect. 5, Ratisp. et exemplo primæ editionis. Al., nihilte, aut, nihilque. Mox pro a duobus in Vindebon. Hisp. per errorem scriptum fuit, ab opus ; in Vat. Hisp. et exinde in Isid. arbitria correctione, ob hoc.

m Tres codd., sibimetipsis.

bimet contrarias inferre voluerunt : ut uterque a prædicatoribus veritatis merito damnaretur, quia insanum nimis et sacrilegum fuit quod varia falsitate ambo senserunt.

ἀκούμεν; οἵτινες τὰς ἀφοτέρας αἰρέσεις τὰς ἑαυταῖς ἐναντίας τῆ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ ἐπέσεινεγκεῖν ἠδουλήθησαν ὡς ἑκάτερον ὑπὸ τῶν τῆν ἀλήθειαν χρηστῶντων κατακλιθῆναι δικαίως, ἐπειδὴ σφοδρὰ ἦν μακίωδες, καὶ δυσσεβείας, ὅπερ ἐκ τοῦ ποικίλου ψεύδους φρονούντες ὑπῆρχον ἀμφοτεροί.

^a Anathematizetur ergo ^b Nestorius, qui beatam Virginem Mariam non Dei, sed hominis tantummodo credidit genitricam, ut aliam personam carnis faceret, aliam Deitatis; ^c nec unum Christum in **1357** Verbo Dei et carne sentiret, sed separatim atque se-junctum alterum Filium Dei, alterum ^d hominis prædicaret; cum manente illa ^e incommutabili Verbi es-sentia, quæ ei cum Patre et cum Spiritu sancto in-temporalis atque coæterna est, ita intra virginæ viscera Verbum caro sit factum, ut ^f per ineffabile **B** sacramentum uno conceptu, unogue partu, secu-ndum veritatem utriusque naturæ eadem virgo et an-cilla Domini esset et mater. Quod etiam Elizabeth, sicut Lucas evangelista declarat, intellexit et dixit; *Unde hoc mihi, ut veniat ad me Mater Domini mei* (Luc. 1, 43)? Eutyches quoque eodem percellatur anathe-mate, qui per impios veterum hæreticorum voluntatis errores, ^g tertium Apollinaris dogma delegit : ut ne-gata humanæ carnis atque animæ veritate totum Do-minum nostrum Jesum Christum unius assereret esse naturæ, tamquam Verbi Deitas ipsa se in carnem ani-mamque converterit; et concipi ac nasci, nutriri et crescere, crucifigi ac mori, sepeliri ac resurgere, et ascendere in cælum, et ^h in Patris dextera, unde ad judicandum vivos et mortuos veniet, consedere, divi-næ tantum ⁱ essentia fuerit, quæ nihil horum in se sipe carnis recipit veritate : quoniam natura Unigeniti natura est Patris, natura est Spiritus sancti, simulque impassibilis, simul est incommutabilis, **1359** ^j sempiternæ Trinitatis indivisa unitas, et consubstantialis æqualitas. Unde si ab Apollinaris perversitate Eutychianus quisque ^k desciscit, ne con-

Ἀναθεματιξέσθω τοίνυν Νεστόριος, ὁ τὴν μακαρίων Παρθένου Μαρίας, οὐχὶ τοῦ Θεοῦ, ἀνθρώπου δὲ μόνου πιστεύων εἶναι μητέρα. ἵνα τῆς μὲν σαρκὸς ἄλλο, τῆς δὲ θεότητος ἄλλο πρόσωπον ἀπεργάσῃται· καὶ μὴ τὸν ἕνα Χριστὸν, **1358** ἐν τε τῷ λόγῳ τῷ τοῦ Θεοῦ νοήσῃ, καὶ ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ κεχωρισμένως, καὶ διεξευγμένως, ἕτερον μὲν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἕτερον δὲ τὸν ἐξ ἀνθρώπου κηρύττει· ὅποτε μενούσης ἐκείνης τῆς τοῦ ἀμετατρέπτου λόγου οὐσίας, τῆς οὐσίας ἀχρόνου τε καὶ αἰδίου μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτῶ. καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὕτως ἐντὸς τῶν τῆς παρθένου σπλάγχχων ὁ λόγος σάρξ ἐγένετο, ὥστε κατὰ τὸ ἄφραστον μυστήριον μιᾷ συλλήψει, καὶ ἐνὶ τοκετῷ, κατὰ τὴν ἑκατέρας φύσεως ἀλήθειαν, τὴν αὐτὴν παρθένον καὶ δούλην εἶναι τοῦ Κυρίου ¹ καὶ μητέρα. Ὅπερ καὶ ἡ Ἐλισάβεθ (ὡς ὁ εὐαγγελιστὴς διεσάφησε Λουκᾶς) γενόμην τε καὶ εἶρηκεν, Πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου πρὸς μέ; τῷ αὐτῷ δὲ βαλλέσθαι καὶ Εὐτυχῆς ἀναθέματι, ὃς τῆς ἀσεβείας τῶν παλαιωτέρων αἰρετικῶν ἐγκυλιόμενος ² πλάνης, τοῦ Ἀπολλινარიου τρίτον ἐπεβέβατο δόγμα· ὡς τῆς ἀνθρωπίνης ἀπαρνηθείσης σαρκὸς, καὶ τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν ἀληθείας, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν μιᾶς φύσεως, ὅλον διαβεβαυοῦσθαι τυγχάνειν. Ὡσανεὶ τῆς τοῦ λόγου θεότητος, αὐτῆς ἑαυτὴν μεταστρεψάσας εἰς σάρκα τε καὶ ψυχὴν, καὶ τοῦ συλληφθῆναι τε, καὶ γεννηθῆναι, τραφῆναι τε καὶ αἰχθῆναι, σταυρωθῆναι τε καὶ ἀποθανεῖν, καὶ ταφῆναι, καὶ ἀναστῆναι καὶ ἀνελεῖν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ καθιστηκέναι ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, ὅθεν ἐλεύσεται πρὸς τὸ κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Τῆς θείας ὑπάρχοντος μόνου οὐσίας, ἥτις τούτων οὐδὲν εἰς ἑαυτὴν ἀναδέχεται δίχα τῆς ἀληθείας τοῦ σώματος. Ἐπειδὴ περ ἡ φύσις ἡ τοῦ ³ μονογενοῦς, φύσις ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, φύσις ἐστὶ καὶ τοῦ Πνεύματος

editio, Virginis.

^f Vindeb. Hisp., per id quod ineffabile. In Vat. Hist., per id quod ineffabile est. In Vat. Isid., per id quod factum est.

^g Exemplum primæ edit., tetrum Apollinaris dogma defendit.

^h Quesn. cum plerisque codd., ad Patris dexteram. Anteriorum editorum lectionem, quæ est in Vindeb. collect. 5, Ratisp., Vat. Reg. et Vat. collect. 24 revocavimus, quippe quæ legitur in epist. 124, c. 2.

ⁱ In pseudoepistola Agapeti papæ, voluntatis.

^j Ita cum epist. 124 nostri codd. Vindebon. collect. 5, alius Vindeb. Hisp., Ratisp., Vat. collect. 11 et 21, Vat. Reginæ, et primæ edit. exemplum. Vulg., sempiterna. Mox, et unius voluntatis æqualitas in pseudoepistola Agapeti papæ.

^k Vat. collect. 21, discessit, cum exemplo primæ editionis, in qua mox, dicere pro sentire.

¹ Apud Voss. desideratur particula καὶ, quam ex ms. Vat. 1541 suppl. vimus.

² Ita idem cod. Apud Vossium πλάγως.

³ Mutilum hujus loci textum ex laudato cod. suppl. vimus.

Ab his verbis usque ad illa c. 9, In magno autem, etc., eadem sunt in ep. 124, al. 97, ad Palæstinos, a c. 2 ad c. 8, paucis exceptis.

^b Adversus Nestorium adeo perspicue et præcise disserit S. Leo, ut hoc præsertim testimonium laudet S. Ephremus Antiochenus apud Photium cod. 228. Ideo vero Leo Nestorii hæresim expresse damnat. D. quod Timotheus Ælurus in libello ad imperatorem misso catholicos Chalcædonensis fidei defensores, ac præsertim ipsum Leonem Nestoriana hæresi infectos vendidit, ut Gennadius refert de Viris Illustr. c. 72.

^c Ms. Vat. collect. 11 cum Vat. Reg., ne unum. Dein, separatim atque sejunctum in prima editione.

^d Vat. collect. 8 et exemplum primæ editionis addunt filium.

^e Mss. Vindeb. collect. 5, Ratisp. et duo Vat. collect. 21, cum exemplo primæ editionis, incommutabilis. In Vindebon. Hisp., incommutabilis veritas sententia; emendatum in Vat. Hisp. et exinde in Isid. et in alio Vat. collect. 11, incommutabilis vera essentia. Postea pro intemporalis cod. Corb. collect. 2, incorporatis; et pro virginea Vat. collect. 8 et primæ

vincatur Deitatem passibilem sentire atque mortalem, A et tamen Verbi incarnati, id est Verbi et carnis unam a audet pronuntiare naturam, manifeste in Valentini et Manichæi transit insaniam, et mediatorem Dei et hominum, hominem Jesum Christum simulatorie omnia credit egisse, b nec humanum in ipso corpus, sed phantasticam corporis speciem oculis apparuisse cernentium.

CAP. III. — Quæ impietatis mendacia quoniam olim fides catholica detestatur, et c talium assertionum sacrilegia concordibus per totum mundum beatorum Patrum dudum sunt damnata sententiis, non dubium est eam nos fidem prædicare atque defendere, quam sanctæ synodus Nicæna d confirmavit, dicens :

διατάξωον δυσσεδήματα ταῖς ὁμοφώνοις ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ψήφοις· οὐκ ἔστιν ἀμυρίσολον ταύτην ἡμᾶς ἐκδικεῖν, καὶ ἰδεοβαίωσεν λέγουσα·

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, B et visibillum et invisibillum factorem. Et in unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, natum 1361 de Patre unigenitum, hoc est de substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, unius substantiæ cum Patre (quod Græci dicunt ὁμοούσιον) per quem omnia facta sunt, sive quæ in cælo, sive quæ in terra. Qui propter nos et c nostram salutem descendit, incarnatus est, et homo factus, passus est, et resurrexit tertia die. Ascendit e in cælos, venturus judicare vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum.

In qua professione hoc evidentissime continetur quod etiam nos de Domini incarnatione confitemur et credimus, qui ad salutem humani generis refor-

a Vindeb. Hisp. per errorem, audiet. Arbitrarie emendatum in Vat. Hisp. ac in Isid. et in aliis codd. collect. 11, 21, et cæteris exinde profectis, ausus fuerit. Similiter cum in Vindebon. Hisp. ommissa fuisset conjunctio, et ante mediatorem, in Vat. Hisp. Isid. et in alio Vat. collect. 11, qui mediatorem.

b Quesn. cum non spernendis codd. ex Hispanica profectis, nec verum in ipso. Restituimus ante vulgaram lectionem, quippe quæ non solum legitur in præstantissimo Corb. collect. 2, in Grim. et uno Thuaneo Quesnelli, verum etiam in potioribus nostris mss. Vat. collect. 3, Vind. collect. 5, Vat. collect. 8, Ratisp., Vat. Reginæ, et aliis invenitur, confirmaturque lectio neepist. 124, nec non ex antiqua Græca versione. Post pauca phantasmaticam in Vind. Hisp. et apud Merlinum. In Vat. Hisp. ac Isid., phantasmatici corporis.

c Vulg. ante Quesn. cum mss. collect. 12 et 24, aliarum. Codd. Vat. collect. 8 et Hisp., cum aliis inde profectis, aliorum.

d Tres optimi codd. Vindeb. collect. 5, Ratisp. et Vat. Reg., firmavit. Leo in celebri epistola 28, ad Flavianum, c. 2, usus fuit solo Symbolo apostolorum, quod istud æque apud Orientales ac apud Occidentales ante baptismum tradi existimaret. Hinc in eadem epistola Eutychem arguit cap. 1, ne ipsius quidem Symboli initia comprehendere, quod per totum mundum omnium regenerandorum voce depromitur. Verba autem Symboli c. 2 descripta sunt illa : Credere se in Deum Patrem omnipotentem et in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, etc. Eutychem, teste Vigilio Tapsensi lib. iv contra Eutychem pag. 730, Biblioth. Patrum tom. viii, huic Leonis capitulo ob id calumniabantur, cur non dixerit in unum Deum Patrem et in unum Jesum Christum Filium ejus,

τοῦ ἁγίου. Ὁμοῦ τί ἐστιν ἀπαθής, καὶ ὁμοῦ καθέστηκεν ἀναλλοίωτος, 1360 ἢ τῆς αἰωνίου τριάδος ἀδιαίρετος ἐνότης, καὶ συνυπάρχουσα κατ' οὐσίαν ἰσότης· ὅθεν εἴ τις Εὐτυχανιστῆς ἀποφοιτῶν τῆς Ἀπολιναρίου διαστραφῆς, ἵνα δὴ μὴ φωραθῆ φρονῶν Θεότητα παθητὴν καὶ θνητὴν, ὅμως τοῦ Λόγου τοῦ σαρκωθέντος. τοῦτ' ἐστὶ, τὸ τε λόγου καὶ τῆς σαρκὸς, τοῦ μὲ μίαν ἀποφαίνεσθαι φύσιν, προφανῶς εἰς τὴν Βαλεντινίου. καὶ Μανιχαίου μεταβαίνει μανίαν, καὶ τὸν μυσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. ἀνθρώπων Χριστὸν ἠσοῦν, προσποιητῶς ἅπαντα πεπραχέναι πιστεύει. καὶ οὐ σῶμα ἀνθρώπινον ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ φαντασιώδες σῶματος εἶδος τοῖς τῶν τεθεαμένων ὀφθαλμοῖς ὁραθῆναι· ὅπερ τῆς ἀσθεῖας ψύδος, ἐπειδήπερ ἡ καθολικὴ πίστις πάλαι βδελύσσεται. καὶ τὰ τῶν τοιοῦτων τῶν μακαριωτάτων πατέρων. ἤδη πρῶην καταδικασαίη κηρύττειν τὴν πίστιν, ἣν ἡ ἁγία κατὰ Νικαίαν σύνοδος

Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε, καὶ ἀορατῶν ποιητήν. Καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν 1362 μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, τοῦτ' ἐστὶ, τὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ. Γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, μίᾳ ὑποστάσει σὺν πατρὶ (ὅπερ ἑλληνιστὶ λέγεται ὁμοούσιον)· δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸν δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα, καὶ σταυρωθέντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς· καὶ ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. — ἢ τιμ σαφῶς ὁμολογία τοῦτο περιέχεται, ὅπερ καὶ ἡμεῖς περὶ τῆς τοῦ Κυρίου

C *justa Nicæm decreta concilii.* Nicænum Symbolum indicatur, quo Orientales in baptismate utebantur; unde apud Eutychemos nihil frequentius quam hoc Symbolum ingerebatur, in quo erant baptizati. Huic objectioni respondet Vigilii, qui eam Leonis epistolam luculenter defendit, his verbis : *Sed Romæ, et antequam Nicæna synodus conveniret, et a temporibus apostolorum usque ad nunc, et sub beatæ memoriæ Cælestino, cui iste (Leo) rectæ fidei testimonium reddidit, ita fidelibus Symbolum traditur.* Cur Eutychemiani Nicænum Symbolum tanto nisu ingererent, explicavimus annot. 24 (Col. 892, n. P) in epist. 69. Hanc autem objectionem, quam post scriptam epist. 58 Leo didicerat, ut everteret, hac in epistola Nicænum Symbolum proferens, Eutychemianam hæresim ibidem pariter condemnatam ostendit.

e Vulg. ante Quesn. et Vindebon. collect. 5 addunt omnium. Dein Vat. Hisp. et Isid. cum alio Vat. collect. 11 omittunt unigenitum.

f Quatuor nostri codd. repetunt propter. Dein, descendit de cælis, et incarnatus est in vulg. ante Quesn., ut etiam Græcus interpres legit. Codd. Vat. collect. 3, Vat. collect. 8, utrique Hisp. Vat., Isid., et alii inde profecti, de cælo, incarnatus est; unus Vercell., de cælo, et incarnatus est; Ratisp., descendit et incarnatus est.

g Quesnellus, in cælum cum Vat. collect. 3 et Vat. Hisp. aliisque mss. inde profectis. Cæteræ editiones, ad cælos. Prætulimus in cælos cum potioribus codd. Vindeb. collect. 5, Vat. et Vercell. collect. 8, Vindebon. Hisp. et Ratisp., quibus interpretatio Græca astipulatur. Quatuor codd., et ascendit. Mox mss. Vat. collect. 3 et 21, unde venturus; Vulg. ante Quesn. inde venturus.

mandam, veram carnem nostræ fragilitatis non de cælo secum detulit, sed ^a in utero Virginis matris assumpsit.

ἑαυτοῦ κατεκόσμησεν, ἀλλ' ἐν τῇ γαστρὶ τῆς παρθένου μητρὸς προσέλαβεν.

CAP. IV. — Quicumque ergo illi sunt ita obcæcati, et a lumine veritatis alieni, ut Verbo Dei a tempore incarnationis, ^b humanæ carnis denegent veritatem, ostendant in quo sibi Christianum nomen usurpent, et cum Evangelio veritatis qua ratione concordent, ^c si beatæ Virginis partu aut caro sine Deitate, aut Deitas est orta sine carne. Sicut enim negari non potest, evangelista dicente, quod *Verbum caro* **1363** *factum est, et habitavit in nobis* (Joan. 1, 14); ita negari non potest, beato Paulo apostolo prædicante, quod *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi* (II Cor. v, 19). Quæ autem reconciliatio esse ^d posset, qua humano generi repropitiaretur Deus, ^e nisi omnium causam mediator Dei hominumque susciperet? Qua vero ratione veritatem mediatoris imple-ret, nisi qui in forma Dei æqualis est Patri, in forma servi particeps esset et nostri: ut mortis vinculum, unius prævaricatione contractum, ^f unius morte, qui solus morti nihil debuit, solveretur. ^g Effusio enim pro injustis sanguinis Christi tam fuit dives ad pretium, ut si universitas captivorum in redemptorem suum crederet, nullum diaboli vincula retine- rent: quoniam, sicut Apostolus ait, *Ubi abundavit peccatum, superabundavit et gratia* (Rom. v, 20). Et cum sub peccati præjudicio nati potestatem acceperint ad justitiam renascendi, validius factum est do- num libertatis, quam debitum servitutis.

CAP. V. — Quam itaque sibi in hujus sacramenti præsidio spem relinquunt qui in Salvatore nostro negant humani corporis veritatem? Dicant quo sacri- ficio reconciliati; dicant quo sanguine sint ^h redempti? *Quis est*, ut ait Apostolus, *qui tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis* (Ephes. v, 2)? Aut quod umquam sacrificium **1365** ⁱ sacratius fuit, quam quod verus et æternus Pontifex ^j altari crucis per immolationem suæ carnis imposuit? ^k Quamvis enim multorum sanctorum in

^a Vat. Hisp. et Isid., *de utero*.

^b Vox *humanæ* deest in Ratisp. et in cod. Vat. 11.

^c Erat in antiquis edit., *si per beatæ Virginis partum*, uti in epist. 124, cap. 3. Mss. Vat. collect. 11 et 21, *si per Virginis partum*. Quesnellus cum decem codd., *si Virginis partu*. Adjecimus *beatæ* ex duobus Vindebon. collect. 5 et Hisp., ex Ratisp. Vat. Reg. et alio Vat. collect. 24, nec non ex prima editione. Græca versio hanc additionem confirmat.

^d Ita cum antiquis editis plerique nostri codices. In Vindeb. collect. 5, *potest*, ut in epist. 124. Quesnellus, *possit*, cui aliqui codd. suffragantur. Dein *propitiaretur* in tribus mss. et antiquis vulgatis.

^e *Nisi omnium causa mediator Dei hominumque carnem susciperet* in duobus mss. Quesn., Thuan. et Treco- pith., in nostro Vindebon. collect. 5 et in prima editione, quæ solum discrepat verbo *susciperet*, pro quo habet *suscipisset*.

^f Vat. collect. 3 et exemplum primæ editionis, *per unius mortem*.

^g Ita cum undecim mss. Quesnelli ab eo laudatis not. 2, duodecim nostri codd., iique potiores. Mss.

σαρκώσεως ὁμολογοῦμέν τε καὶ πιστεύομεν, ὅς πρὸς τὸ τὴν σωτηρίαν τοῦ γένους ἀναπλάσαι τῶν ἀνθρώπων, ἀληθῆ σάρκα τῆς ἡμετέρας σαθρότητος, οὐκ ἐξ οὐρανοῦ μετ' ἑαυτοῦ κατεκόσμησεν, ἀλλ' ἐν τῇ γαστρὶ τῆς παρθένου μητρὸς προσέλαβεν.

Οἵτινες δὴποτε τοῖνον εἰσίν, οἱ οὕτω τυφλώττοντες, καὶ ἀπὸ τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας ἀλλοτριούμενοι, ὥστε τῷ λόγῳ τῷ τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τοῦ τῆς σαρκώσεως χρόνου τὴν ἀληθειαν τῆς ἀνθρωπίνης ἀπαρνεῖσθαι σαρκὸς, δεικνυ- τωσαν κατὰ τί Χριστιανῶν ἑαυτοῖς ἀρπάξουσι προσηγο- ρίαν, καὶ κατὰ ποῖον λόγον τῷ τῆς ἀληθείας εὐαγγελίῳ σύμφωνοι καθιστήκασιν, εἶγε ἐν τῷ τοκετῷ τῆς μακαρίας παρθένου ἢ ἡ σὰρξ διχὰ τῆς θεότητος, ἢ ἡ θεότης ἀνέ- τελεν, ¹ ἢ ἐγεννήθη διχὰ τοῦ σώματος. Ὡσπερ γὰρ οὐ δυνατὸν ἀπαρνεῖσθαι, τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος, ὅτι Ὁ λόγος σὰρξ **1364** ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· οὕ-τως ἀπαρνηθῆναι οὐχ' οἶόν τε, τοῦ μακαρίου Παύλου τοῦ ἀποστόλου κηρύττοντος, ὅτι Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ. Ποία δ' ἂν ἠδύνατο τυγχάνειν κα- τλλαγῆ, δι' ἧς ἕλεως ἐγένετο τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ὁ Θεὸς, εἰ μὴ τὴν αἰτίαν τὴν πάντων ὁ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων μεσίτης ἀνεδέξατο; ποίῳ δ' ἂν λόγῳ τὴν ἀληθειαν ἐπλή- ρωσεν τοῦ μεσίτου, εἰ μὴ ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ἴσος ἂν τῷ πατρὶ, ἐν τῇ μορφῇ τοῦ δούλου ἐκονήσῃ καὶ ἡμῖν, ὥστε τὸν δεσμόν τοῦ θανάτου, ὃν ἡ τοῦ ἐνὸς παράβασις ἐπεσπάσατο, τῷ θανάτῳ τοῦ ἐνὸς (τοῦ μόνου μηδὲν τῷ θανάτῳ χρεωσθήσας) διαλυθῆναι; ἢ γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀμαρτωλῶν ῥύσις τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, γέγονεν οὕτως πλουσία εἰς τίμημα, ὡς εἰ πιστεύσοι τὸ πᾶν πλη- θος τῶν αἰχμαλωτισθέντων εἰς τὸν ἑαυτῶν λυτρωτὴν, μηδὲνα κατασχεθῆναι τοῖς τοῦ διαβόλου δεσμοῖς; ἐπι- δῆπερ, ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος, Ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἀμαρ- τία, ὑπερπερίσσευσεν ἡ χάρις. καὶ τῶν τεχθέντων ἐν τῷ τῆς ἀμαρτίας προκρίματι, λαμβανόντων τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρὸς δικαιοσύνην ἀναγεννάσθαι, τὸ χάρισμα τὸ τῆς ἐλευθερίας δυνατώτερον γέγονεν τοῦ τῆς δουλείας ὀφλή- ματος. Ποίαν οὖν ἑαυτοῖς βοήθειαν εἰς τὸ τοιοῦδε μυσ- τηρίου καταλιμπάνουσιν ἐπιβίδια, οἱ ἐν τῷ σωτήρι ἡμῶν ἀπαρνούμενοι τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος τὴν ἀληθειαν; λεγίτωσαν, διὰ ποίας θυσίας κατηλλάγησαν; λεγίτωσαν, διὰ ποίου αἵματος ἐλυτρώθησαν; τίς ἐστίν, ὅς (ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος) παρῆδωκεν ἑαυτόν ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ προσ-

Vat. Hisp. et Isid.: *Effusio enim justii sanguinis Christi, etc.* Exemplum primæ editionis: *Effusio namque justii sanguinis tam fuit dives, etc.* Vat. collect. 24: *Effusio enim pro injustis sanguinis justii tam potens fuit ad privilegium, tam dives, etc.*, ut in epist. 124. Editi ante Quesn. hanc postream lectionem recipientes post *justii* inseruerunt *Christi*.

^h Cod. Corb. collect. 2, *renati*.

ⁱ Prima editio, *tam sacratum*. Vossius in marg., *tam sacrum*.

^j Ratisp., *ex altari*. Prima editio, *in altare*.

^k Cum in Vindebon. Hisp. per salum desint verba, *Quamvis enim multorum sanctorum*, in Vat. Hisp. et exinde in Isid. alia lectio inducta fuit arbitrarie correctionis causa: *In conspectu Domini pretiosa justorum mors fuit*; et nihilominus subditur, *nullius tamen*, quæ præsumunt *quamvis*, vel quid simile. Dein Vat. collect. 8, *nullius tamen in sancti occisione redemptio fuit*.

¹ ἢ ἐγεννήθη. Hæc duo verba superflua sunt, et purum putum glossema sapiunt.

conspectu Domini pretiosa mors fuerit (Ps. cxv, 14), nullius tamen insontis occisio redemptio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederunt coronas, et de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ. * Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo sine persolvit: cum inter filios hominum unus solus Dominus noster Jesus Christus, qui vere erat Agnus immaculatus, ^b exstiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes ^c sunt etiam suscitati. De quibus ipse dicebat: *Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ^d ad me* (Joan. xii, 32). Fides etenim vera iustificans impios, et creans justos, ad humanitatis suæ tracta participem, in illo acquirit salutem, in quo solo homo se invenit innocentem: liberum habens per gratiam Dei de ejus potentia gloriari, qui contra hostem humani generis ^e in carnis nostræ humilitate congressus, his victoriam suam tribuit, in quorum corpore triumphavit.

CAP. VI. — Licet ergo in uno Domino ^f Jesu Christo, vero Dei atque hominis filio, Verbi et carnis una persona sit, quæ inseparabiliter atque indivise communes habeat actiones, intelligendæ tamen sunt ipsorum operum qualitates, et **1367** ^g sinceræ fidei contemplatione cernendum est, ad quæ provohatur humilitas carnis, et ad quæ inclinatur altitudo Deitatis: quid sit quod caro sine Verbo non agit, et quid sit quod Verbum sine carne non efficit. Sine Verbi enim potentia nec conciperet Virgo nec pareret, et sine veritate carnis obvoluta pannis infantia non jaceret. Sine Verbi potentia non adorarent magi puerum, stella indice declaratum; et sine veritate carnis non juberetur in Ægyptum transferri puer, et ab Herodis persecutione subduci. Sine Verbi potentia non ^h diceret vox Patris missa de cælo: *Hic est Filius meus dilectus in quo mihi ⁱ bene complacui* (Math. iii, 17), et sine veritate carnis non protestaretur Joannes: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit ^j peccata mundi* (Joan. i, 29). Sine Verbi potentia non fieret redintegratio debilium et vivificatio mortuorum, et sine veritate carnis nec cibus jejuno, nec somnus esset necessarius fatigato. Postremo sine Verbi potentia non se Dominus Patri profiteretur

* Cod. Grim., *singillatim*.

^b Vat. collect. 8, et prima editio, *existeret*.

^c Mss. Corb. Grim. et Thuan. Quesnelli cum nostro Ratisp. et prima editio, *sint*. Mox etiam ipse in Vat. collect. 8 et prima editio.

^d Utrique codd. Hisp. cum Isid. et cæteris inde proficiscentibus, nec non antiquiores vulg. habeat, *ad me ipsum*.

^e Ratisp., *in carne nostræ humilitatis*.

^f Vindeb. collect. 5 addit, *nostro*.

^g Ratisp., *sincera*. Vindeb. Hisp., *sic vere Filii Dei contemplatione*. Emendatum fuit in codd. Vat. Hisp. aliisque inde profectis, ad quos referuntur duo a Quesn. laudati Cantabr. et Thuan. unus, *sic vere fi-*

φορὰν καὶ θυσίαν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας; ἤποτε θυσία ¹ τῆς πρὸς ἱερουργίαν ἐπιτεθειοτέρα **1366** γηγίνηται ταύτης, ἢ ὁ ἀληθὴς καὶ αἰώνιος ἀρχιερεὺς τῷ θυσιαστηρίῳ τῷ τοῦ σταυροῦ, διὰ τῆς θυσίας τῆς σαρκὸς τῆς ἰδίας ἐπιθῆκεν; εἰ καὶ τὰ μάλιστα τῶν πολλῶν ἁγίων ἐνώπιον Κυρίου τίμιος γέγονεν ὁ θάνατος, ὅμως οὐδενὸς τῶν ἀνευθύνων τούτων σφαγὴ, λύτρωσις τοῦ κόσμου γηγίνηται. Οἱ δίκαιοι στεφάνους εὐήφασιν, οὐ δεδώκασι καὶ ἐκ τῆς ἀθλήσεως τῶν πιστῶν, ὑποδείγματα καρτερίας ἐστίν. οὐ γέγραπται τῆς δικαιοσύνης ἑκάστου γὰρ αὐτῶν δηλαδὴ θάνατος γέγονεν εἰς, καὶ οὐδεὶς τὸ ἕτερου χρέως διὰ τοῦ αὐτοῦ [F. αὐτῶν] τελειωθῆναι ἐξέτισεν ὅποτε μεταξὺ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων εἰς μόνος ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ μόνος ἀληθὴς ἀμὸς ἄσπιλος γενοὺς, ὃ πάντες σταυρωθέντες, πάντες ἀποθανόντες. πάντες ταφέντες, καὶ **B** πάντες ὑπάρχουσιν ἐγερθέντες. Περὶ αὐτὸς ἔλεγεν Ὅταν ὑψωθῶ ἀπὸ τῆς γῆς, πάντας ἐκλύσω πρὸς ἑμαυτὸν. Ἡ γὰρ ἀληθὴς πίστις ἡ δικαιοῦσα τοὺς ἀσεβεῖς, καὶ γεννώσα τοὺς δικαίους πρὸς τὸν μέτοχον τῆς ἰδίας ἀνθρώπου ἐκλύσει ἐκαστοῦ τούτους, ὃν ἐκίχησεν ἐν τῷ σώματι.

Τοιγαροῦν εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐν τῷ ἐνὶ θεοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ ἀληθεῖ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου υἱῷ, τοῦ τε λόγου, καὶ τῆς σαρκὸς, ἐν ὑπάρχει πρόσωπον, ὅπερ ἀχωριστως, καὶ ἀδιαίρετως κοινὰς ἔχει τὰς πράξεις· δεῖ νοεῖν ὅμως **1368** αὐτῶν τῶν ἔργων τὰς ποιότητας, καὶ τῆ κατανόησι τῆς εὐκρινούς πιστεως δεῖ καθαρῶν, ἐπὶ ποῖα μὲν ἡ τῆς σαρκὸς προάγεται ταπεινότης. ἐπὶ ποῖα δὲ τὸ ὕψος τῆς θεότητος ἐκκλίνεται, καὶ τί μὲν ἐστίν, ὅπερ ἡ σὰρξ οὐ πράττει δῖχα τοῦ λόγου, τί δὲ εἶν ὅπερ **C** ὁ λόγος χωρὶς τῆς σαρκὸς οὐκ ἐργάζεται. Δίχα μὲν γὰρ τῆς λόγου δυνάμει οὐδ' ἂν ἡ καρθίνος συνέλαβεν ἀπὸ ἔτακτο, δῖχα δὲ τῆς ἀληθείας τῆς σαρκὸς, οὐκ ἂν κεκαλυμμένη τοῖς ῥάκασιν ἔκκετο νεπιότης. Καὶ δῖχα μὲν τῆς τοῦ λόγου δυνάμει, οὐκ ἂν προσεκύντησαν οἱ μάγοι τῷ παιδίῳ, τὸ ὑπὸ τοῦ μηνύοντος ἀστέρως δηλαύμακον· δῖχα δὲ τῆς ἀληθείας τῆς σαρκὸς, οὐκ ἂν ἐκλυέτο τὸ κρυβέον εἰς Ἀἴγυπτον μεταφέρεισθαι, καὶ τοῦ κατὰ τὸν Ἡρώδην ὑπεθέγγεσθαι διωγμοῦ. Καὶ δῖχα μὲν τῆς τοῦ λόγου δυνάμει, οὐκ ἂν ἔλεγεν ἡ φωνὴ τοῦ πατρὸς, ἐξ οὐρανῶν ἀφθεῖσα· Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠδόκησα, δῖχα δὲ τῆς ἀληθείας τοῦ σώματος, οὐκ ἂν προσεμαρτύρατο ὁ Ἰωάννης· Ἴδε ὁ ἀμὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Καὶ δῖχα μὲν τῆς τοῦ λόγου δυνάμει, οὐκ ἂν ἐγένετο τῶν τε ἀσεβούντων ἡ ῥώσις,

D dei contemplatione. Hæc lectio est in Agapeti pseudepistola, quam ex laidoriana collectione sumptam liquet.

¹ Vat. Hisp. et Isid., *fuerit*.

² Vindebon. collect. 5 et prima editio omittunt bene, ut in epistola 124. Mox Vindebon, Hisp. et mss. collect. 24, *michi bene complacui, ipsum audite*. Cod. Vat. collect. 11 cum editis ante Quasn. habet pariter additionem, *ipsum audite*.

³ Codd. Ratisp. et Vat. Regina, *peccatum*. Paulo post in cod. Grim., *remittentis pro vniuersato*.

⁴ τῆς. Hic articulus hic loci abundare videtur, propterea que delendus.

æqualem, et sine veritate carnis non idem diceret A Patrem se esse majorem (Joan. xiv, 28) : cum catholica fides utrumque suscipiat, utrumque defendat, quæ secundum confessionem beati apostoli Petri, unum Christum Dei vivi Filium (Matth. xvi, 16), et hominem credit, et Verbum. Quamvis itaque ab illo initio, quo in utero Virginis Verbum caro **1369** factum est (Joan. 1, 14), nihil umquam inter utramque formam divisionis existerit, et per omnia incrementa corporea unius personæ fuerint totius temporis actiones ; ^a ea ipsa tamen quæ inseparabiliter facta sunt, nulla permixtione confundimus, sed quid ^b cujus formæ sit ex operum qualitate sentimus c.

τίρας μορφῆς· καὶ δι' ἀπάσης ἀξήσεως σωματικῆς, ἐνὸς ὁμοῦ αὐτὰ ταῦτα, ἄπερ ἀχωρίστως γηγίνηται, κατ' οὐδεμίαν ἐπιμιξίαν συγχέομεν, ἀλλὰ τί, ποίας εἶα μορφῆς ἐκ τῆς τῶν ἔργων ποιότητος αἰσθανόμεθα.

CAP. VII. — Dicant ergo ^d isti hypocritæ, qui cæ- B cis mentibus lumen nolunt recipere veritatis, in qua forma crucis ligno Dominiq; majestatis Christus affixus sit, quid jacuerit in sepulcro, et revoluto monumento lapide, qua tertio die caro ^e resurrexerit, et in quo post resurrectionem suam non credentes quosdam discipulos arguebat, et hæsitationem cunctantium confutabat, cum diceret : *Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere* (Luc. c. ult., 39) : et apostolo Thomæ : *Infer manum tuam in latus meum, et vide manus meas et pedes* ^f, *et noli esse incredulus, sed fidelis* (Joan. xx, 27) ? Qua utique manifestatione corporis sui jam hæreticorum mendacia destruebat : ut universa Ecclesia, Christi imbuenda doctrinis, hoc sibi non dubitaret credendum, quod apostoli susceperant prædicandum. ^g At si in tanta luce veritatis tenebras **1371** suas hæretica obduratio non relinquit, ostendant, unde sibi spem vitæ polliceantur æternæ, ad quam nisi per mediatorem Dei et hominum, hominem Jesum Christum, non potest perveniri. Sicut enim ait beatus Petrus apostolus, *Non est aliud nomen datum hominibus sub celo, in quo oporteat nos salvos fieri* (Act. iv, 12) ; nec est redemptio captivitatis humanæ, nisi in sanguine ejus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus (1 Tim. ii, 6), et qui, sicut prædicat beatus apostolus Paulus, *cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum*

καὶ τῶν θεϊωτάων ἢ ζωοποιήσεως, διότι δὲ τῆς ἀληθείας τῆς σαρκὸς, οὕτε τροφὴ τῷ νασταίονται, οὕτε μὴν ὑπὸς ἀναγκαίως ὑπῆρχεν τῷ καρπιάσασται. Καὶ τὸ δὴ πέρους διότι μὲν τῆς τοῦ λόγου δυναμείως, οὐκ ἔν ἑαυτὸν ὁ κύριος ἴσον τῷ πατρὶ τυγχάοντα ἰσοδοῦμαι, διότι δὲ τῆς ἀληθείας τοῦ σώματος, οὐκ ἂν ὁ αὐτὸς ἔλεγεν μείζονα εἶναι ἑαυτοῦ τῶν πατέρων, ἄρατε καὶ ἡ καθολικὴ πίστις ἰκάτερον δέχεται, καὶ ἰκάτερον ἐκδικεῖ, ὥστε κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Πέτρου, εἶα Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ ἄνθρωπον πιστεύειν καὶ λόγον. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα τοιοῦν ἐξ ἐκείνης τῆς ἀρχῆς, ἀφ' ἧς ἐν τῇ γατρὶ **1370** τῆς παρθένου ὁ λόγος γέγονεν σὰρξ, αὐτὸ ὅτι οὐκ ἦν διαίρεσις μεταξὺ τῆς ἐκπροσώπου αἱ τοῦ παντός χρόνου πράξεως γιγνώσασιν·

Λεγέτωσαν τοιγαρῶν οἱ ὑποκριταὶ οὗτοι, οἱ ταῖς τυφλαῖς διανοίαις τὸ τῆς ἀληθείας φῶς εἰσδέξασθαι μὴ βουλόμενοι, ἐν ποίᾳ μορφῇ, τῷ τοῦ σταυροῦ ἔνυλῳ ὁ κύριος τῆς δόξης Χριστὸς εἶη προσπεπαρμένος ; τί ἐκεῖτο ἐν τῷ τάφῳ ; καὶ τοῦ μνήματος ἀποκυλισθέντος τοῦ λίθου, ποίᾳ σὰρξ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐξανέστη ; καὶ κατὰ τί μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ, τῶν μαθητῶν τινὰς μὴ πιστεύοντας ἔλεγεν. καὶ τὴν τῶν ἐνδιαζόντων ἀμφιβολίαν ἐνέτρεπεν, λέγων· « Ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὅστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμεθεωρεῖτε ἔχοντα » καὶ τῷ ἀποστόλῳ Θωμᾷ· « Φέρε τὴν χειρὰ σου εἰς τὸν πλευρῶν μου, καὶ ἴδε τὰς χειρὰς μου, καὶ τοὺς πόδας μου, καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός. » Δὲ ἦς ἄλλο ὅτι τῆς ταῦ σώματος αὐτοῦ φανερώσεως ἦδη τῶν αἰρετικῶν τὰς ψευδολογίας ἀνέτρεπεν, ὥστε πάσαν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, τὴν τὰς διδασκαλίας αὐτοῦ μνησθεμένην μαρτυρῶς ἀμφιβάλλειν ὡς τοῦτο δεοὶ πιστεύειν, ὅπερ οἱ Ἀπόστολοι πρὸς τὸ καρῦτεῖν ἦσαν ὑποδεξάμενοι. Εἰ οὖν ἐκ τῆς τρωούτω τῆς ἀληθείας **1372** φωτὶ, τὸ σκότος τῶ ἑαυτῶς ἢ ἐπιμανητῶ τῶν αἰρετικῶν οὐκ ἀφίσει, δεικνύτωσαν, πῶθεν ἑαυτοῖς τῆς αἰωνίου ζωῆς τὴν ἐλπίδα κατεπαγγέλλονται, πρὸς ἣν εἰ μὴ διὰ τοῦ μεσίτου Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀφικέσθαι ἀδύνατον. Καθὰ γὰρ φησὶν ὁ μακάριος ἀπόστολος Πέτρος, Οὐκ ἔστιν ἕτερον ὄνομα δεδόμενον τρίς ἀνθρώποις ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς· οὐδὲ ἐστὶ λύτρωσις τῶν ἀνθρώπων ἀρχμαλωσίας εἰ μὴ ἐκ τῆς αἵματι τοῦτου, ὃς ἔθηκεν ἑαυτοῦ λύτρον ὑπὲρ πάντων. Καὶ ὅστις (καθὰ τῆς κηρύττει ὁ

^a Vindeb. Hisp., ea ipsa namque ad libitum, quæ separabitur, facta sunt. Emendatum in Vat. Hisp. Isid. et reliquis ejusdem originis, ea ipsa namque, ut ita dicam, quæ inseparabiliter facta sunt. In mss. collect. 21. ea ipsa tamen, quæ, ut ita dicam, inseparabiliter facta sunt. Hujus collectionis auctor et genuinam et emendatam lectionem copulavit. Mox in Vulg. ante Quesn. cum Hisp., Isid. et cæteris, commixtione.

^b Tres Quesnellii codd. Barb., Bodl. et Cantabr. cum nostris Vat. Hisp. ac Isid., et alio collect. 11, cujusque. Origo hujus lectionis est ex codicibus Hisp. Gallicanis.

^c Vulg. addunt : Nec divina enim humanis præjudicant, nec humana divinis : cum ita in idipsum utraque concurrant, ut in eis nec proprietas absumatur, nec persona geminetur. Licet autem hæc legantur in epist. 124, et in serm. 65, c. 1, ex quibus Leonina esse dubitari nequit, hinc tamen eadem expunximus, eo

quod non solum desint in omnibus mss. Quesnellii, et in nostris diversarum collectionum, ac in exemplis primæ editionis, nec non in editis Merlini, Crabbii, Nicolini, et Bini, verum etiam in antiquissima Græca versione, quæ ex Leonis exempli in Orientem misso sumpta fuit.

^d Vat. collect. 8 et prima editio addunt nunc. Mox cæci mentis in prima editione.

^e Vindeb. Hisp., resurrexit, et qua. Vat. Hisp. et Isid. et alius collect. 11, resurrexit, et quia. Vulg. antiqui cum mss. collect. 12, resurrexit et in qua. Quesnellus, resurrexit, et in qua. Præulimus in quo ex Ratiap., Vat. Reg. et tribus codd. collect. 24, cum quibus tres alii codd. Quesnellii Corb., Grim. et Thuan. consentiant.

^f Vat. collect. 3 et prima editio addunt meas.
^g Septem codd., inter quos Ratisp. et Vindeb. collect. 5, Ac si.

ezinavit formam servi accipiens, a in similitudinem hominum factus et habitu inventus ut homo. Humiliavit senetipsum, factus obediens, usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen: ut in nomine Jesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur b quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (Philipp. II, 6-11).

μολογίσηται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός εἰς δόξαν ἐστὶ

CAP. VIII. — Cum ergo unus sit Dominus Jesus Christus, et veræ Deitatis veræque humanitatis in ipso una prorsus eademque persona sit, exaltationem tamen, qua illum, sicut doctor gentium dicit, exaltavit Deus, et donavit illi nomen quod super omne nomen excellit, c ad eam intelligimus pertinere formam, quæ ditanda erat d tantæ glorificationis augmento. In forma quippe Dei æqualis erat Filius Patri, et inter genitorem atque unigenitum nulla in essentia erat discretio, nulla in majestate diversitas, nec per incarnationis mysterium aliquid decesserat Verbo, quod e ei 1373 Patris munere redderetur. Forma autem servi, per quam impassibilis Deitas sacramentum magnæ pietatis implevit, humana humilitas est, quæ in gloriam divinæ potestatis evecta, est f in tantam unitatem ab ipso conceptu Virginis Deitate et humanitate conserta, ut nec sine homine divina, nec sine Deo agerentur humana. Propter quod sicut Dominus majestatis dicitur crucifixus, ita qui ex sempiternitate æqualis est Deo, dicitur exaltatus: quia inseparabiliter, manente unitate personæ, unus atque idem est et totus hominis filius propter carnem, et totus Dei Filius propter unam cum Patre Deitatem. Quidquid g ergo in tempore accepit Christus, secundum hominem accepit, cui quæ non habuit h conferrentur. Nam secundum potentiam Deitatis indifferenter omnia quæ habet Pater, etiam Filius habet, et quæ in forma servi a Patre accepit, eadem in forma Dei etiam ipse donavit. Secundum formam enim Dei, ipse et Pater unum sunt (Joan. x, 30); secundum formam autem servi, Non venit facere voluntatem suam, sed voluntatem ejus qui misit eum (Joan. v, 30). Secundum formam Dei, Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso (Ibid., 26); secundum formam servi, Tristis est anima i ejus usque ad mortem (Math. xxvi, 38). Et idem ipse est, sicut Apostolus prædicat, et dives, et pauper. Dives,

μακάριος ἀπόστολος Παῦλος) ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγάπησато τὸ εἶναι ἴσον Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσεν, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὐρέθεις ὡς ἄνθρωπος. Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. δι' ὃ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἔχαρισατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ, ἰουραϊκῶν, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἔρο-
θεοῦ πατρός.

Ὅποτί οὖν εἰς ὑπάρχει Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, θεότητος ἀληθοῦς, καὶ ἀνθρωπότητος, ἐν αὐτῷ παντάπασιν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον εἶη, ὁμοίως τὴν ὑψώσει, δι' ἧς αὐτὸν (ὡς ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν φησιν) ὑψώσεν ὁ Θεός, καὶ ἔχαρισατο αὐτῷ ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα. εἰς ταύτην ἀνήκειν νοοῦμεν τὴν μορφὴν, τὴν ἐκ τῆς ἐπαυξήσεως τῆς τοσαύτης δόξης πλουτίζεσθαι μέλλουσαν.

Ἀπλὸν γάρ, ὡς ὂν ἐν μορφῇ Θεοῦ, ἴσος ἦν ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ, μεταξύ τε τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ μονογενοῦς, οὐδεὶς κατὰ τὴν οὐσίαν χωρισμός, οὐδὲ μία κατὰ τὴν θεότητα τυγχάνει διαφορὰ, οὔτε διὰ τοῦ 1374 μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως ἀπειμωτό τι τοῦ λόγου, ὅπερ εἶδει κατὰ χάριν αὐτῷ τοῦ πατρὸς ἀποδιδόσθαι· ἡ δὲ τοῦ δούλου μορφὴ, δι' ἧς ἡ ἀπαθὴς θεότης τῆς εὐσεβείας μυστήριον ἀπεπλήρωσεν, ἡ κατὰ ἄνθρωπον ταπεινότης ἐστίν, ἧτις εἰς δόξαν προέκοψεν τῆς θείας δυνάμεως, εἰς τοσαύτην ἐνότητα, κατ' αὐτὴν τῆς παρθένου τὴν σύλληψιν, τῆς θεότητός τε καὶ τῆς ἀνθρωπότητος συμπλακίσεις ὥστε μήτε δίχα τοῦ εἶναι αὐτὸν ἄνθρωπον. τὰ θεῖα, μήτε δίχα τοῦ εἶναι Θεόν, τὰ ἀνθρώπινα πράττεισθαι. διὸ καὶ, καθάπερ λέγεται Κύριος τῆς δόξης ὁ σταυρωθεὶς, οὕτως ἐκ τῆς θεότητος ἴσος ὂν τῷ Θεῷ, λέγεται ὑψωθείς· ἐπειδὴπερ ἀχωριστως (μηνύσας τῆς ἐνότητος τοῦ προσώπου) εἰς καὶ ὁ αὐτός ἐστι, καὶ ὅλος υἱὸς ἀνθρώπου διὰ τὴν σάρκα, καὶ ὅλος υἱὸς Θεοῦ διὰ τὴν σὺν τῷ πατρὶ μίαν θεότητα. εἴ τι τοίνυν προσκαιρῶς δέχεται ὁ Χριστός, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα δέχεται, ἢ τινι ταῦθ' ἄπερ οὐκ εἶχεν προσφέρεται. κατὰ γὰρ τὴν δύναμιν τῆς θεότητος, ἀπαραλλάκτως πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ ἔχει καὶ ὁ υἱός· καὶ ἄπερ ἐν μορφῇ δούλου παρὰ τοῦ πατρὸς εἴληπεν, ταῦτα ἐν μορφῇ Θεοῦ ὂν καὶ αὐτὸς ἔχαρισατο. κατὰ μὲν γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ μορφὴν, αὐτὸς καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐστὶ, κατὰ δὲ τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, οὐκ ἤθελον ποιῆσαι τὸ θέλημα τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτόν. καὶ κατὰ μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ μορφὴν, ὡς ὁ πατὴρ ἔχει ζῶν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως εἶδωκεν καὶ τῷ υἱῷ ζῶν ἔχει ἐν ἑαυτῷ· κατὰ δὲ τῶν

a Vindeb. collect. 5, et Vat. Reg. ac Vat. collect. 11, in similitudine. Mox receptus pro inventus in ms. Corb.

b Ratisp., quoniam Dominus Jesus in gloria.

c Idem Ratisp., ad eandem.

d Quesn. addit ex cum aliquot nostris codd. Delevimus vero auctoritate præstantiorum mss. Ratisp., utriusque Vindeb. collect. 5 et Hisp. Vat. Reginæ, et aliorum quatuor Vat. collect. 11, 21 et 24. Similiter deest in epist. 124.

e Vat. collect. 8 cum Vat. Reginæ et exemplo primæ editionis, Dei Patris.

f Ita Quesnellus cum editis Conciliorum, potioribus et plerisque nostris codd. suffragantibus, nec non

epist. 124. Al., in tanta unitate. Mox Deitas et humanitas conserta est in prima editione.

g Vulg. Leonis aute Quesn. et Labb. ex codd. Hisp. Isid. et cæteris, enim.

h Septem codd. Quesn. et nostri Vindeb. collect. 5, Ratisp. tres collect. 21 ac epist. 124, conferuntur. Alii melius ut in textu, nimirum Vat. collect. 3, Vat. et Vercell. collect. 8, utriusque Hisp. et cæteri aliarum collectionum exinde profecti. In Vat. Reginæ concinente interpretatione Græca: Quidquid ergo in tempore accipit Christus, secundum hominem accipit, cui quæ non habuit, conferuntur; et post pauca, a Patre accipit.

i Vindeb. Hisp. et Vat. Reg., mea.

quia evangelista **1375** dicente: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil* (Joan. 1, 1-3). Pauper vero, quia propter nos *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Ibid., 14). Quæ autem est, ut exinanitio, quæve paupertas, nisi formæ servilis acceptio? per quam Verbi majestate velata, dispensatio humanæ redemptionis impleta est. τοῦ δούλου μορφῆς; ἥς τινος εἰς παραπέτασμα ¹ τῆ τοῦ οἰκονομίας πεπλήρωται.

CAP. IX. — Nam quia captivitatis nostræ resolvī originalia ^a vincula non poterant, nisi existeret homo nostri generis nostræque ^b naturæ, quem peccati præjudicia non tenerent, et qui immaculato sanguine suo chirographum lethale dilueret, sicut ab initio erat divinitus præordinatum, ita est in plenitudine præfinitū temporis factum: ut multis modis significata promissio in diu expectatum veniret effectum, nec posset esse ambiguum quod continuis testificationibus ^c semper fuerat nuntiatum. In magno autem sacrilegio ^d se versari hæreticorum manifestat impietas, cum sub specie Deitatis honorandæ, humanæ carnis in Christo denegant veritatem; et religiose existimant credi, si dicatur in Salvatore nostro verum non esse quod salvat, cum ita secundum promissionem omnia sæcula ^e percurrentem, mundus sit Deo reconciliatus in Christo, ut nisi Verbum dignaretur caro fieri, nulla posset caro salvari. Omne enim sacramentum fidei Christianæ magno **1377** ^f (ut hæretici volunt) decoloratur obscuro, si lux veritatis sub mendacio putatur latuisse phantasmatis. ^g Non ergo quisquam sibi erubescendum existimet Christianus de nostri in Christo corporis veritate: quia omnes apostoli apostolorumque ^h discipuli, et præclari Ecclesiarum quique doctores, qui ad martyrii coronam vel ad confessionis meruerunt gloriam pervenire, in hujus fidei lumine splenduerunt, consonis ubique sententiis intonantes, quod in Domino Jesu Christo Deitatis et carnis una sit confitenda persona. Qua autem rationis similitudine, qua divinatorum voluminum portione, hæretica impietas se

^a Vat. Reg., peccata.

^b Vat. collect. 8, carnis.

^c Ratisp., sæpe fuerat nuntiatum.

^d Cod. Reginæ, diversari hæreticorum manifestatur impietas. Duo codd. Ratisp. et Vindeb. collect. 5, se diversari. Ms. duo collect. 21, improbitas.

^e Ratisp. et prima editio, præcurrentem. Vossius in marg., prætercurrentem.

^f Ilanc parenthesis (ut hæretici volunt) hic exhibent cum vulgatis ante Quesn. omnes ejus codd. ac nostri, et (quod hac in re non minimum est) ipsa vetus interpretatio Græca, quæ ex ipso Leonis originali in Orientem misso dimanat. Quesnellus tamen illam loco suo movit, et sic transposuit, magno decoloratur obscuro, si (ut hæretici volunt) lux veritatis, etc. Id autem non ex conjectura solum se fecisse ait not. 3, sed potius sensus ipsius necessitate. Falsum enim sensum involvit antiquus parenthesis ipsius situs; ac si hæretici, qui veritatem carnis negabant, hanc opinionem suam Divinitati injuriosam esse vellent, cum potius injuriosum Divinitati contenderent, si Dei Filius

μορφῆν τοῦ δούλου, περιλυτός ἐστιν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἕως θανάτου. καὶ ἔστιν ὁ αὐτός (ὡς ὁ ἀπόστολος κυρῶται) καὶ πλούσιος, καὶ πείνης· πλούσιος μὲν, ὡς τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος ὅτι, Ἐν **1376** ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος, οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲν· πτωχὸς δὲ, ἐπειδὴ δι' ἡμᾶς ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Τίς δὲ ἐστὶν ἡ κένωσις αὐτοῦ, ἢ τίς ἡ πτωχία, εἰ μὴ ἡ πρόσληψις, τῆς δούλου θεότητι γενομένης, ἢ τῆς ἀνθρωπίνης λυτρώσεως

καὶ γὰρ ἐπειδὴ τὰ τῆς προγονικῆς αἰχμαλωσίας, ἡμῶν οὐκ ἠδύνατο διαλυθῆναι δεσμά, εἰ μὴ τοῦ γένους ἡμῶν, καὶ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἀνθρώπου γένοιτο, τοῖς τῶν ἁμαρτημάτων προκρίμασιν οὐ κρατούμενος, καὶ ὁς τῷ ἀσπίλω αἵματι τὸ ἑαυτοῦ τὸ θανάσιμον ἀσπίλῃ χειρόγραφον, καθάπερ ἐξ ἀρχῆς ἦν θεὸθεν προτυπωθῆν· οὕτως ἐν τῷ πληρώματι τῶν προειρημένων γέγονεν χρόνων, ὥστε τὴν πολυτρόπως προαγγελθεῖσαν ὑπόσχεσιν ἐλθεῖν εἰς τὴν πάλαι προσδοκωμένην ἐξάνυσιν, μὴ δύνασθαι τε εἶναι ἀμφίβολον, τὸ ταῖς συχνοτάταις αἰετῶν μαρτυριαῖς προδηλωθῆν. Ἐν μεγίστῃ μέντοιγε παρανομίᾳ τῶν αἰρετικῶν ἡ δυσσέβεια πεφανέρωκεν ἑαυτὴν ἐγκυλισθῆναι, ὅποτε ἐπὶ προσχῆματι τοῦ τιμᾶν τὴν θεότητα, τὴν ἀλήθειαν ἐν τῷ Χριστῷ τῆς ἀνθρωπίνης ἀπαρνούνται σαρκός· καὶ νομίζουσιν εὐσεβῶς πιστεύειν, εἰ λέγοιτο ἐν τῷ σωτῆρι ἡμῶν ἀληθὲς μὴ εἶναι τὸ σῶζον, ὁπνηκα οὕτω κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τὴν πρὸ πάντων αἰώνων τῷ θεῷ **1378** ἐν Χριστῷ ὁ κόσμος εἶη καταλλαγμένος, ὡς εἶγε μὴ κατηξίωσεν σὰρξ γενέσθαι ὁ λόγος, οὐδεμία σὰρξ ἂν ἠδύνατο σωθῆναι. καὶ γὰρ ἅπαν τὸ μυστήριον τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως, διὰ μεγίστης (ὡς οἱ αἰρετικοὶ θέλουσιν) ἁμαυροῦται σκοτίας, εἴτε τὸ φῶς τῆς ἀληθείας νομοθετῆ λαθάνειν ὑπὸ διεψευσμένων φαντάσματι. Μηδεὶς οὖν ἐπαισχυντέον ἠγείσθω Χριστιανὸς τοῦ ἡμετέρου σώματος ἐν Χριστῷ τὴν ἀλήθειαν, ἐπειδὴ περ ἅπαντες οἱ ἀπόστολοι, καὶ τῶν ἀποστόλων οἱ μαθηταί, καὶ πάντες οἱ λαμπροὶ διδάσκαλοι τῶν ἐκκλησιῶν, οἵτινες ἐπὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον, ἢ ὅσοι πρὸς τὴν τῆς ὁμολογίας ἐλθεῖν ἠξίωνται δόξαν, ἐν τῷ φωτὶ τῆς πίστεως ταύτης ἐξέλαμψαν ταῖς συμφήφοις

vera carne indutus crederetur. Sed dum parenthesis (ut hæretici volunt) antiquo loco restituitur, ut omnes codices exigunt, non enim sensum habet quem Quesnellus credidit. Sacramentum fidei Christianæ, ad quod hæc verba referuntur, non indicat Divinitatem, sed incarnationem. Incarnationis enim sacramentum, ut hæretici illi diabolo obsequentes excluderent, reipsa magno decolorare volebant obscuro, cum sub specie Deitatis honorandæ veram incarnationem in phantasmaticam traducebant. Non igitur falsum sensum antiquus parenthesis situs, sed falsus potius sensus, quem contextus non habet, Quesnello fucum fecit.

^g Primæ editionis exemplum: Non ergo quisquam erubescendum existimet Christianis, suscepisse de nostro Christusum corporis veritatem. Huic affinis est lectio ms. Vat. collect. 3, suscepisse de nostro in Christo corporis veritatem.

^h Vat. Reg., successores.

ⁱ Τῆ τοῦ δούλου. Hæc verba sensum mire interturbant, delendaque sunt; aut si retineantur, pro δούλου legendum λόγος.

existimat adjuvari, quæ veritatem negat corporis Christi, cum hanc non lex testificari, non prophetia præcineret, non Evangelia docere, non ipse desisterit Christus ostendere? Quærant per omnem seriem Scripturarum, quo tenebras suas fegiant, non quo verum lumen obscurent, et per omnia sæcula ita veritatem inveniunt coruscantem, ut magnam hoc et mirabile sacramentum ab initio videant creditum, quod est in fine completum. De quo cum sanctarum litterarum nulla pars sileat, sufficit quædam **1379**

consona veritatis signa posuisse, quibus diligentia fidei in splendidissimam latitudinem dirigitur, et sincera intelligentiæ luce perspicitur, quod in Filio Dei, qui se incessabiliter filium hominis et hominem proficitur, non sit Christianis erubescendum, sed constantissime glorandum.

CAP. X. — Ut autem pietas tua cum venerabilium Patrum prædicationibus nos concordare cognoscat, aliquantias eorum sententias huc credidi subjiciendas esse sermoni. Quibus si dignaveris recensitis, non aliud nos prædicare reperies, quam quod sancti Patres nostri toto orbe docuerunt; nec quemquam ab illis, nisi solos impios hæreticos, discrepare. His igitur, gloriosissime et venerabilis imperator, quanta polui brevitate perstricta, cum inspirata tibi divinitus fide etiam nostram prædicationem unitam esse cognosces, nec in aliquo nos ab evangelica apostolicaque doctrina, vel a catholice professionis symbolo discrepare, quoniam, sicut docet beatus apostolus Paulus, *Magnam est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est in gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria* (1 Tim. iii, 16). Quid igitur tuæ utilitas est salutis? quid tuæ congruentius **1381** potestati? quam ut præci Ecclesiarum Domini tua constitutione prospicias, et in omnibus tibi subditis Dei dona defendas,

^a Quatuor codd. Quesn., Corb., Grim. et Thuan. duo, tres nostri Vat. Reg., Ratisp. et Vindeb. collect. 5 cum prima editione, et Vossius, *consonæ*. Mox pro *positis* Vindeb. Hisp. et Vat. collect. 24, *patuisse*.
^b Vulg. Leonis ante Quesn. cum Vat. collect. 24 et exemplo primæ editionis, *splendidissima latitudine*. Mox, ut *sincera* in cod. Ratisp.
^c Ita Quesnellus ex codd. Grim., Corb., Viet. et Anobus Thuanis, quibus plures nostri continent. Quidam forte suspicabantur pro *b* scriptum fuisse, ut *identidem* in codicibus invenitur. Codd. collect. 21, *si digneris*, vel *si dignaris*. Cod. Vat. Reg., *Quas si dignaveris recensere*. Prima editio, *quas cum dignaveris recensere*. Vulg. ante Quesn., *Quibus, si dignaveris attendere, recensitis*; quam lectionem nullibi reperimus. Ms. Theodor. Quesnellii: *Quas si dignatus fueris recensere*.
^d Vat. collect. 5, Vindeb. collect. 5 et prima editio, *muniam*. Mox Vulg. ante Quesn., *cognosce* cum mss. collect. 11 et 24. Codd. Vat. Regina, Vindeb. collect. 5, Ratisp. et Vat. collect. 3, *cognoscis*. Cæteri, *cognosces*.
^e Vocem *Præfatus* a Quesnello expunctam, ex septem nostris codd. et ex Græco revocavimus.

ἑκδηλοὶ γινόμενοι πανταχοῦ, ὡς ἐστὶ ἐν τῷ δεσπότῃ Ἰησοῦ Χριστῷ, δεῖ καὶ τῆς θεότητος, καὶ τῆς σαρκὸς ἐστῆναι συνομολογεῖσθαι τὸ πρόσωπον. Πλὴν κατὰ ποῖον ὁμοίον λόγον, ἢ πόσω μέρει γραφῶν, ἢ τῶν αἰρετικῶν δυσσεβείᾳ βοηθησάθαι ταμίξει; ἢ τὴν ἐκκλησίαν ἀνομιμῆν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, διότι ταῦτα οὕτως ἔομος μάρτυρεῖσθαι, οὕτως ἡραφῆτεία προλέγειν, οὕτως διδάσκειν τὰ εὐαγγέλια, οὐκ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὑποδεικνύων ἐπαύσατο; ἐν πάσαις συντάξεσι τῶν γραφῶν ἐκζητεῖσθαι, ποῖοι τραπένητες, τὸ ἴδιον φθγῶσι ἐκτότος, οὐχὶ ποῖοι ἀδελφεοὶ τὸ ἀληθὲς ἐπισκοποῦσι φῶς· καὶ καθ' ὅλου τοῦ χροῦνος εὐρήσουσιν οὕτως ἐκλαμπουσίαν τὴν ἀληθείᾳ. Ἰα τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν ἴσως τοῦτο μυστήριον ἐξ ἀρχῆς πιστευθὲν, ἔπει ἐπ' ἐσχάτων κηκλήρωται. Πρὶν οὖν, καὶ τῶν ἁγίων γραφῶν οὐδὲ ἐν ἰστώπησιν μέρος, ὡς ἐξαρκεῖ σύμβολά τινα τῆς συμφωνοῦ τούτοις ἀληθείας

B Ἰνα δὲ τοῖς κηρύγμασι τῶν προσκυνητῶν πατέρων συμφωνοῦς ὑπάρχειν ἡμᾶς ἡ σὴ εὐλάβεια γνώ, διευσηθῆναι τῷ παρόντι μου λόγῳ τινὰς ἀποφάσεις ἐκείνων ὑποτάξει (Alias, ἐπίστυσι τῷ παρόντι μου λόγῳ τινὰς ἀποφάσεις ἐκείνων ὑποτάξει). Ὡς εἰ κατάξίως ἐκείνων ποιήσασθαι τὴν ἀνάρησιν, οὐκ ἄλλο κηρύττειν εὐρήσεις ἡμᾶς, εἰ μὴ ὅπερ καθ' ὅλου τὸν χρόνον οἱ ἡμῶν ἄγιοι πατέρες ἐδίδαξαν, καὶ μηδὲνὰ πρὸς τούτοις διαφωνεῖν, εἰ μὴ μόνους τοὺς δυσσεβεστάτους αἰρετικοὺς. Τούτων τῶν ὑπερίδοξε καὶ ἑτασάτι βασιλεῦ, καθ' ὅσον οἶοντε ἦν βραχίως ἐφαγαμένων ἡμῶν, μετὰ τῆς ἑσθῆν ἐρπνευσθείσης σοι πίστεως, καὶ τὸ παρ' ἡμῶν κηρυττόμενος ὁμογνωμονοῦν ἐπηγνώσει, καὶ κατὰ μηδὲν ἡμῶν ἀπὸ τῆς τῶν εὐαγγελίων καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων διδασκαλίας, ἦτοι τοῦ συμβόλου τῆς καθολικῆς διαφωνεῖν ὁμολογίας. **C** Ἐπειδήτε, ὡς διδάσκει ὁ μακάριος ἀπόστολος Παῦλος, μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, ὅπερ ἐφαγέρθη ἐν σαρκί, ἑδικαίωθη ἐν πνεύματι, ὡροθὶ τοῖς ἄγγελοις, ἐκηρύχθη ἐν ἐθνότη, ἐπιστεῦθη ἐν κόσμῳ, ἐκλήθη ἐν ἑξῆ.

Ἴτι τοιγαρὸν ἔσται λυσιτελιότερον τῇ ἡμῶν σάτηρα, ἴτι

^f Editi ante Quesn. cum nostris codd. Vindeb. collect. 5, Ratisp. et Vat. collect. 11 ac 21 omittunt in. Cæteri hanc præpositionem præferunt, nec non interpretatio Græca. Dein in hōc mundo Vat. collect. 3, Vindeb. collect. 5, utriq̄ue Hisp. Isid. aliq̄ue inde profecti.
^g Addimus est ex codd. Vindeb. collect. 5, Ratisp. et Vat. collect. 21.
^h Vindehon. Hisp., *quæ constitutione*, mendose. Emendatum arbitrio librarum in Vat. Hisp., et exinde in Isid. aliisque ejusdem originis, *æquæ constitutione*.
ⁱ In textu Latino legitur *innotantes*, quod reddere possis *κηρυττόντες*. Cum igitur interpretes verterit, *ἐκδηλοὶ γινόμενοι*, quod hic nihil ad rem facit, aliud verbum legisse videtur.
^k Ὡς ἐστὶ. Horum verborum alterutrum reddidit.
^l Ἰνα τὸ μέγα, etc. Non est hic assuetus mentem Auctoris Interpres, qui vertere debuit: ὡς τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν εἶδεν τοῦτο μυστήριον.
^m Forti, *ei* καὶ.
ⁿ Τοῦθ' ἔπει, etc. Neque hæc optima interpretatio; vertendum erat: Ὅτι ἐν τῷ ὑπῶ, etc.
^o Hæc vox redndat.
^p Leg., *ἐπηγνώσεις*.

neque ulla ratione poteris per invidiam diaboli ministros ipsius in cuiusquam scilicet perniciem : ut qui in hoc saeculo a temporali emines regno, in aeternum mereris regnare cum Christo. ^b Data decimo sexto kalendas Septembris, Leone et Majoriano Augustis coss.

βίον τοῖς προσηκείοις ὑπερέχοντα βασιλείαις, ἀξιωθῆναι καὶ τῆς εἰς αἰῶνα μετὰ τοῦ Χριστοῦ βασιλείας. ¹ Ὁ παντοκράτωρ Θεὸς τῶν βασιλείων, καὶ τῶν σωτηρίων σου, ἐπιτάκιστον ἐκδικῶν διαφυλάξοι, ὑπερένδοξοι καὶ ἡμερότατοι βασιλεῦ σεβαστέ.

• Sequuntur dehinc TESTIMONIA excerpta pro re supra scripta de libris catholicorum Patrum a LEONE papa collecta, ^d LEONIQUE imperatori directa.

1383 ^b Sancti HILARII Pictaviensis episcopi et confessoris, in libro secundo de Fide inter caetera (Num. 25).

CAP. III. — Unum igitur hoc ^f est immobile fundamentum, una haec felix fidei petra, Petri ore con-

^a Duo mss. Quem. et nostri codd. Vat. Hisp. ac Isid., alique exinde derivati, temporaliter homines regis.

^b Graeca versio addit : Omnipotens Deus regnum et salutem tuam longo tempore tueatur atque conservet, gloriosissime et clementissime imperator auguste ; quae salutationis formula in originali ad imperatorem transmissa procul dubio legebatur. Haec versio notam chronicam omittit, sicuti et plerique codices et collectiones. Quesnellus ex duobus mss. Trevis. et Oxon., nec non ex edit. Josiae Simleri, Surii, etc., hanc affixit : Data decimo tertio kal. Septembris, etc., et in margine ex cod. Theodoriciano, cui concinit noster Ratisp., xvi kal. Sept. Cur hanc postremam datum praetulerimus, videsis in admonitione, num. 2.

^c Hic titulus a Quesnello vulgatus e collect. Hispanica in alias posteriores manavit. In codd. collect. 8, Incipiunt capitula quae directa (Al., decerpta) sunt in synodo cccxviii Patrum cum exemplo papae Leonis ad Leonem Augustum. Haec eadem inscriptio legitur etiam in mss. collect. 3, cap. 83, ubi eadem testimonia separatim ab ipsa Leonis epistola proferuntur. Cur vero haec quae a Leone fuerunt collecta, in synodo cccxviii Patrum directa, seu potius decerpta dicantur, quis divinet? Aliquis profecto error, licet omnibus quos vidimus codicibus communis irrepit. Leo suam fidem symbolo cccxviii Patrum coherentem cap. 5 ostendit; hic autem testimoniis Patrum eandem corroborat atque confirmat. Alia inscriptio praebitur in antiquissimo cod. Veron. 58, num. 37: Incipiunt exempla catholica beatissimorum Patrum de incarnatione Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, quae in sancta ac venerabili Chalcedonensi synodo confirmata sunt adversus Nestorianos et Eutychianos, atque hereticos. Auctor hujus codicis his testimoniis praemiseraat num. 33 etiam testimonia Patrum, quae in Ephesino concilio confirmata sunt act. 1. Dein num. 34 descripsit Patrum testimonia ex allocatione Patrum synodi Chalcedonensis ad Marcianum. In his omnibus testimoniis collector ea antiqua ntriusque synodi versione usus est, quam accuratissime Baluzius edidit. Cum vero in versione antiqua concilii Chalcedonensis testimonia a Leone collecta non inveniantur, eaque reipsa in eadem synodo nec lecta nec inserta fuerint, uti ostendimus in admonit. ad epist. 28, cum scriptor hujus codicis Chalcedonensem confirmationem in inscriptione posuit, eo arbitrio usus videtur, quo nullo additionis indicio testimoniis Leoninis alia multo plura addidit ex Augustino, quae procul dubio Leo nequaquam collegit. Porro testimonia cum ordine vulgato ex Hispanica aliisque ejusdem originis collectionibus profisciscuntur, si unum Augustini textum excipias, quem ex

Α τῆ σὴ ἐξουσία ἀρμολιώτερον, **1382** ἤπερ ἓνα τῆς εἰρήνης τῶν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν, ταῖς σαῖς διατάξεσιν ποιήσης τὴν πρόνοιαν, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς σοῖς ὑπὸ τοῖς τὰ τοῦ Θεοῦ δῶρα ἐκδικήσης· καὶ μὴ ἀνάσσης τρόπῳ τινὶ διὰ τῆς τοῦ διαβόλου βασκανίας χαλεπαίνειν εἰς διεθρῶν τιῶν, τοὺς ὑπερέτας αὐτοῦ· ἐφ' ᾧτί σε κατὰ τόνδε τὸν

fessa : Tu es, inquit, Christus Filius Dei vivi (Matth. xvi, 16); tanta in se argumenta sustinens veritatis, quantae perversitatum quaestiones et infidelitatis calumniae ^g movebuntur. **1384** Jam in caeteris dispensatio ^h voluntatis paternae est : virgo, partus, et

B Grimanico ms. Quesnellus adjecit. In manuscriptis collectionis 5 haec testimonia bis proferuntur, primum separatim cap. 44, dein inter epistolas Leonis post litteras ad Leonem Augustum cap. 67. In hac autem collectione non solum diversus est ordo ac in collectione Hispanica, sed quaedam etiam testimonia desiderantur. Confer tom. III, ubi ipsam collectionem 5 dabimus. Cum vero Quesnellus in hac collectione edenda dedisset sola testimonia capituli 44, omisisset autem Leonis epistolas, dubitari potuit num ea perinde separata ad Leonis epistolam pertinerent. Sed omnis dubitatio adimitur ex hac mentione, qua eadem testimonia eodem numero atque ordine utrobique inveniuntur. Codex Veronensis 58 eadem testimonia eodem ordine profert, quo in collectione 5 simpliciter tantum discriminata. Nam primo omittit Cyrilli testimonium ex epistola ad Nestorium, quod in collect. 5 ab aliis Cyrilli separatur, et ultimo loco post Basilii textum subjicitur. Dein Augustini testimonia in postremum locum rejicit, eo quod scriptor in fine alia ejusdem doctoris valde proluxa testimonia proprio Marte adjecerit. Mss. collect. 3 et 8 omnia testimonia proferunt, quae exstant in collect. Hisp., sed ordine aliquantulum immutato. Primo enim Hilarii, dein Ambrosii, postea Chrysostomi testimonia exhibent, quorum ultimum est illud ex sermone de Cruce et Latrone; tum Gregorii Nazianzeni, dein Theophili, Augustini, Basilii ac Cyrilli, cujus testimonium, primum in Vulgatis, postremum efficitur; ac tandem cum Athanasii testimonio concluditur. Illud vero interest inter collect. 3 et 8, quod in illa haec testimonia describuntur separatim cap. 83, in ista vero ipsi epistolae Leonis subnectuntur. Horum testimoniorum Graecam versionem non proferimus : quae enim Graece edita sunt a Vossio post hanc Leonis epistolam in editione S. Gregorii Thaumaturgi, ad ea testimonia pertinent quae Leo in Orientem misit post Ephesinum latrocinium, non vero ad haec epistolae ad Leonem Augustum subjecta, quae licet priora illa contineant, auctiora tamen sunt multo, et non solum numero, sed etiam ordine discrepant.

^d Vat. Hisp. et Isid., non vero Vindeb. Hisp. tres sequentes voces ignorant.

^e Opus hic allatum vulgo dicitur de Trinitate. Vide recensionem S. Hilarii quam protulinus tomis IX et X Patrologiae nostrae. Emr.

^f Codd. collect. Hisp. alique inde derivati delent est.

^g Vat. collect. 8, moventur.

^h Tres codd. Quesnelli ac totidem nostri unus collect. 11 et duo 21, cum exemplo primae editionis, veritatis paternae sit. Ergo. Vat. collect. 3, sit : Virgo.

ⁱ Desunt haec in Latino.

corpus, postque crux, mors, inferi, salus nostra est. **A** Humani enim generis causa Dei Filius natus ex Virgine ^b et Spiritu sancto, ipso sibi in hac operatione famulante, et sua, Dei videlicet, inumbrante virtute, corporis sibi initia consevit, et exordia carnis instituit: ut homo factus ex Virgine, naturam in se carnis acciperet, perque hujus ^c admixtionis societatem sanctificatum in eo universi generis humani corpus existeret: ^d ut quemadmodum omnes in se per id quod corporeum se esse voluit conderentur, ita rursus in omnes ipse, per id quod ejus est invisibile referretur. Dei igitur imago invisibilis pudorem humani exordii non recusavit, et per conceptionem, partum, vagitum et cunas, omnes naturæ nostræ contumelias **1385** ^e transcurrit. Quid tandem dignum a nobis tantæ dignationis affectui rependetur? Inenarrabilis a Deo originis unus unigenitus Deus, in corpusculi humani formam sanctæ Virginis utero insertus, accrescit. Qui omnia continet, et intra quem, et per quem cuncta sunt, humani partus lege profertur; et ad cujus vocem archangeli atque angeli tremunt, cælum ^f et terra, et omnia hujus mundi resolvuntur elementa, vagitus infantiae auditur. Qui invisibilis et incomprehensibilis est, ^g nunc visu, sensu, tactuque mortalium cunis est obvolutus. Hæc si quis indigna Deo recolit, tanto se majoris beneficii obnoxium confitebitur, quanto minus hæc Dei convenerint majestati. Non ille eguit homo effici, per quem homo factus est; sed nos eguimus ut Deus caro fieret et habitaret in nobis, id est, assumptione carnis unius ^h interna universæ carnis incoleret. Humilitas ejus **C** nostra nobilitas est; contumelia ejus noster honor est. Quod ille Deus in carne consistens, hoc nos vicissim ⁱ in Deum ex carne renovati.

Item ejusdem in libro nono, inter cætera (Num. 3).

Nescit plane, vitam suam nescit, qui Christum Jesum ut verum Deum, ita et verum hominem ignorat;

^a Hic incipit in collect. 5, in cod. Vat. 58, et Ratisp.

^b Codd. collect. 3, Hisp. et Isid. addunt *est*. Mox pro *famulante* cod. Vat. collect. 3 et alius collect. 8, *alibi consorte particeps, et sua*. Ms. collect. 5, *consorte, et sua*. Cod. Grim., *particeps, et sua*. Dein pro *consevit* codd. Vat. collect. 3 et 8, *conseruit*; exemplum primæ editionis, *conscivit*.

^c In collect. 5 c. 41, *assumptionis*; at *admixtionis* ibidem legitur in testimoniis Leonis epistolæ subjectis cap. 67. Post pauca *humanum corpus* Quesn. in margine ex duobus mss.

^d Utrique codd. Hisp. et alii ejusdem originis, et *quemadmodum*.

^e Vindeb. collect. 5 cap. 67, et Vat. collect. 24, cum edit. Hilarii, *transcurrit*.

^f Ita Hilarii editio, et nostri codd. collect. 5 utroque loco, Vat. collect. 3 et utrique Hisp. alique ejusdem originis cum editis ante Quesnellum, apud quem, *terra, mare et omnia*. Mox Vat. Hisp. et Isid., *resolvuntur*. Dein *infantiae vagitus auditur* in mss. collect. 5 utroque loco, et in Vindeb. Hisp. ac Vat. collect. 3.

^g Vulg. ante Quesn. cum edit. Hilarii, mss. collect. 5, Vat. Hisp. Isid., et aliis inde proficiscentibus, *non*

et ejusdem periculi res est, Christum Jesum vel spiritum Deum, vel carnem nostri corporis denegare. *Omnis ergo, 1* inquit, *qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo qui est in cælis. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo qui est in cælis (Matth. x, 32)*. Hæc Verbum caro factum loquebatur, et homo Jesus Christus Dominus majestatis docebat: mediator ipse in se ad salutem Ecclesiæ constitutus, et ipso illo inter Deum et homines mediatoris sacramento utrumque unus existens, dum ipse ex unitis in idipsum naturis, naturæ utriusque res eadem est: ² ita tamen ut neutro careret in utroque: ne forte Deus esse homo nascendo **1386** desineret, et homo rursus Deus manendo non esset. Hæc itaque humanæ beatitudinis fides vera est, Deum et hominem prædicare, Verbum et carnem confiteri; neque Deum nescire ¹ quod homo sit; neque carnem ignorare quod Verbum sit.

Item ejusdem in eodem libro inter cætera (Num. 5).

Natus igitur unigenitus Deus ex Virgine homo, et secundum plenitudinem temporum in semetipso provectorus in Deum hominem, hunc per omnia evangelici sermonis modum tenuit, ut se Filium Dei credi doceret, et hominis filium prædicari admoneret, ² locutus et gerens homo universa quæ Dei sunt, loquens deinde et gerens Deus universa quæ hominis sunt: ita tamen ut in ipso illo utriusque generis sermone nunquam nisi cum significatione et hominis locutus et Dei sit.

Item alio loco in eodem libro, inter cætera (Num. 5, 6, 7).

Hinc itaque fallendi simplices atque ignorantes hæreticis occasio est, ut quæ ab eo secundum hominem dicta sunt, dicta esse secundum naturæ divinæ infirmitatem mentiantur; et quia unus atque idem est loquens, omnia quæ ² loquebatur de se ipso, om-

visu, sensu tactuque moderandus. Lectionem a Quesnello inductam ex Grim. invenimus in mss. collect. 3, 8 et Vindeb. Hisp.

^b Vulg. ante Quesn., cum solo primæ editionis exemplo, *membra*.

^c Quesn. cum Vat. collect. 8, in *Deo ex carne renati*. Item *renati* est in Vat. collect. 3 nec non in duobus Hilarii codicibus. Veterem lectionem ut pote viorem ex aliis nostris mss. revocavimus. Vide in hunc Hilarii locum notam P. Coustantii.

^d Verbum *inquit* cum Hilarii mss. apud Constantium expungunt etiam nostri codd. collect. 5, cap. 67. Vindeb. Hisp. et Vat. collect. 11 ac 24.

^e Quæ sequuntur usque ad, *Hæc itaque, desiderat* unus cod. Barb. (collect. 3). Mox pro *neutro*, *Al. neutra*, Quesnelus in margine.

^f Vindeb. Hisp. et alius collect. 5, c. 67, *quod et homo sit*.

^g Vulg. ante Quesn. cum Vat. Hisp., Isid. et aliis collect. 8 et 11, *loquens et gerens*. Post pauca, *ut ipso illo* in Vindeb. collect. 5, c. 67, sicut etiam in editione Hilarii.

^h Vat. collect. 3 et alius Vat. collect. 8, *loquitur* cum Vat. Hisp. et Isid., in quibus sicut et in vulg. ante Quesn., *de semetipso*.

nia eum locutum esse contendant. Nec sane negamus **A** est mortuus, et rursus Christum a mortuis excitans, totum illum qui ejus manet naturæ suæ esse sermonem. Sed si Jesus Christus et homo et Deus ^a est, et neque cum homo, tum primum Deus, neque cum homo, tum non etiam et Deus, neque post hominem, in Deo non totus homo, totus Deus, unum atque idem necesse est dictorum ejus sacramentum esse, quod generis. Et cum in eo secundum tempus discernis hominem a Deo, Dei tum atque hominis discerne sermonem. Et cum Deum atque hominem in tempore confiteberis, Dei atque hominis in tempore dicta diducas. Cum vero ex homine et Deo, rursus totius hominis, totius jam **1387** Dei tempus intelligis. Si quid ^b illud ad demonstrationem ejus temporis dictum est, tempori coaptato, quæ dicta sunt, ut cum aliud sit ante hominem Deus, aliud sit homo et Deus, **B** aliud sit post hominem et Deum totus homo, et totus Deus: non confundas temporibus et generibus dispensationis sacramentum, cum pro qualitate generum ac naturarum alium ei in sacramento hominis necesse est sermonem fuisse non nato, alium adhuc morituro, alium jam æterno. Nostri igitur causa hæc omnia Jesus Christus ^c manens, et corporis nostri homo natus, secundum consuetudinem naturæ nostræ locutus est; non tamen omittens naturæ suæ esse quod Deus est. Nam tametsi in partu, et passione, et morte naturæ nostræ res peregerit, res tamen ipsas omnes virtute naturæ suæ gessit; *et reliqua.*

Item alio loco in eodem libro, inter cætera (Num. 14).

Videsne ita Deum et hominem prædicari, ut mors **C** homini, Deo vero carnis excitatio deputetur? ^d (Non tamen ut alius sit qui mortuus est, et alius sit per quem mortuus resurgit. ^e Spoliata enim caro Christus

^a Mss. collect. 3, 11 et 24, ac Vindeb. Hisp., cum exemplo primæ editionis delent est. Editi Hilarii habent sit. Mox cum homo sit in Vat. Hisp., Isid. et alio collect. 11. Dein neque tum cum et homo in iisdem codd., necnon in Vat. collect. 24, ac in prima editione, quam lectionem Constantius prætulit. In cod. Vat. collect. 3, neque tunc etiam cum homo.

^b Vulgati, aliud. Correximus cum mss. collect. 3, utrisque Hisp. Vat., Isid., alio collect. 11 et 24, quibus duo codd. Quesnellii et editi Hilarii suffragantur.

^c Vat. Hisp. et Isid. et alius collect. 11, agens. Codd. collect. 11 et prima editio gerens.

^d Uncis inclusa desiderantur in codd. Grim. Barb. 1, Thuan. 1, et in Thuan. ac in Oxon. Quesnellii, necnon in nostro Vat. collect. 3, simili Barb. 1, et in Vindeb. collect. 5 utroque loco, ac in Vat. collect. 8. Desunt etiam in versione Græca inserta act. 2 concilii Chalcedonensis.

^e Quesn., *Spoliata enim carne*, cum exemplo primæ editionis, et Vat. Hisp., Isid. aliisque inde profectis; **D** sed male; neque enim Hilarius Christum, seu personam Verbi carne spoliata, seu a carne separatam sensit. Anteriorum editionum lectionem revocavimus, quam perferunt Vindeb. Hisp. collect. Vat., collect. 21, et editiones Hilarii. Solum in Vindeb. Hisp. habetur, *dispoliata.*

^f Codd. collect. 3 et 5 utroque loco, necnon Vat. collect. 24 cum editis Hilarii *personam*; ubi tamen Constantius notat *personæ* vocabulo ex contextu non tam subsistentiam, quam naturæ utriusque conditionem et proprietates intelligi.

est mortuus, et rursus Christum a mortuis excitans, idem Christus est carne se expolians.) Naturam Dei in virtute resurrectionis intellige, dispensationem hominis in morte cognosce. Et cum sint utraque suis gesta naturis, unum tamen Christum Jesum eum memento esse qui utrumque est.

1388 *Item post pauca (Num. 14).*

Hæc igitur demonstranda a me paucis fuerunt, ut utriusque naturæ ^f formam tractari in Domino Jesu Christo ineminissemus: ^g quia qui erat in forma Dei, formam servi accepit.

S. ATHANASII *Alexandrinæ Ecclesiæ episcopi et confessoris ad EPICETUM Corinthiorum episcopum.*

CAP. IV. — Quomodo autem vel dubitare ausi sunt, qui dicuntur Christiani, si Dominus, qui ex Maria ^h processit, Filius quidem substantia et natura Dei est, quod autem secundum carnem, ex semine David est et carne sanctæ Mariæ?

S. AMBROSII *episcopi Ecclesiæ Mediolanensis et confessoris, ex ⁱ libris quos misit ad imperatorem GRATIANUM. In libro secundo de Fide, inter cætera (Cap. 7, num. 58).*

CAP. V. — Unde ^j illud quod lectum est, Dominum majestatis crucifixum esse, non quasi in majestate sua crucifixum putemus; sed quia idem Deus, idem homo, per Divinitatem Deus, per susceptionem carnis homo, Christus Jesus Dominus majestatis dicitur crucifixus, quia consors utriusque naturæ, id est humanæ atque divinæ, in natura hominis subiit passionem; ut indiscrete et Dominus majestatis dicatur esse qui passus est, et filius hominis, sicut scriptum est, *qui descendit de cælo (Joan. III, 13).*

^g Vulg. cum Hisp. et Isid., *quia qui in forma Dei manens, formam servi accepit, ipse Divinitatem nequaquam amisit.* P. Coustantius hæc quatuor postrema verba, quæ in nullis mss. Hilarii existant, neque existare debent, cum Leonina crediderit ex Vulgatis, probabile credidit iis ^h Leone summatis perstrictum, quod postea ^{ab} Hilario fusius demonstratur. At non ita est. Eas enim voces a Leone abjudicandas et expungendas cognovimus auctoritate præstantiorum collectionum 3, 5 utroque loco, et 8, cum præsertim desint etiam in Græca versione horum testimoniorum inserta act. 2 Chalcedon. concilii. Concinit Vat. collect. 24, in quo pariter ea verba omittuntur, et solum legitur: *Quia in forma Dei manens, formam servi suscepit.* In Hilarii editionibus, *quia qui in forma Dei manebat.*

^h Vindeb. Hisp. et codd. collect. 21 cum prima editione addunt *Virgine. Mox Deus quidem de substantia et natura Dei est* in Vat. Hisp. et Isid. Codd. collect. 21 et prima editio, *Dei sit.* Vat. collect. 11 et 24, *Filius quidem de substantia naturæ Dei est.* Prætulimus lectionem anteriorum editionum auctoritate Vindeb. Hisp. et alterius collect. 5, cap. 67, eo quod hæc lectio cohæret cum integra epistola in eadem collectione edita cap. 52. In capite 41 ejusdem collectionis, *Filius quidem substantiæ natura Dei est. Postea et ex carne* in Vat. Hisp. ac Isid. et in mss. collect. 11 et 21.

ⁱ Vide Opus Ambrosii ad Gratianum tom. XVII Patrologiæ nostræ. ENR.

^j In collect. 5, cap. 41, *illud quoque lectum est.*

1389 Item alio loco in eodem libro, inter cætera A
(Cap. 9, num. 77).

Sileant igitur ^a inanes de sermonibus quæstiones, quia regnum Dei, sicut scriptum est, non in persuasione verbi est, sed in ostensione virtutis (I Cor. II, 4 et IV, 20). Servemus distinctionem Divinitatis et carnis. Unus in utroque loquitur Dei Filius, quia in eodem utraque natura est. Et si idem loquitur, non uno semper loquitur modo. Intende ^b in eo nunc gloriam Dei, nunc hominis passiones. Quasi Deus loquitur, quæ sunt divina, quia Verbum est: quasi homo dicit, quæ sunt humana, quia ^c in ea substantia loquebatur.

Item ejusdem in libro de Incarnatione Domini ^d contra Apollinaristas (Cap. 6, num. 49).

Sed dum hos redarguimus, emergunt alii qui carnem Domini dicant et Divinitatem unius ^e esse nature. Quæ tantum sacrilegium inferna vomuerunt? Jam tolerabiliores sunt Ariani, quorum per istos perfidiæ robur adolescit, ^f ut majore contentione asserant Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unius non esse substantiæ, quia isti Divinitatem Domini et carnem substantiæ unius dicere tentaverunt.

Item infra (Cap. 6, num. 52).

Et hi mihi frequenter Nicæni concilii ^g tractatum se tenere commemorant. Sed in illo tractatu Patres nostri non carnem, sed Dei Verbum unius substantiæ cum Patre esse dixerunt. Et Verbum quidem ex paterna processisse substantia, carnem autem ex Virgine esse confessi sunt. Quomodo igitur Nicæni ^h concilii nomen obtenditur, et nova inducuntur quæ nunquam nostri sensere majores? Et reliqua.

1390 Item ejusdem ⁱ ad Sabinum episcopum inter cætera (Num. 6 et 7).

Unde pulchre Apostolus ejusdem verbi repetitione

^a Vat. Hisp. et Isid. cum alio collect. 11, *inanis dissensionis quæstiones*. Cod. Thuan. Quæsn., *inanis dissertationis quæstiones*. Exemplum primæ editionis cum mss. collect. 21, *inanis dissensionis inanes de sermonibus quæstiones*. Paulo post editiones Ambrosii, in utraque loquitur. Sed non solum omnes nostri codices cum vulgari Leonis habent in utroque, verum etiam vetera exemplaria concilii Ephesini Græco etiam textu suffragante act. 1, Marius Mercator, Rusticus et Ambrosii codex Colbert., de quibus vide Baluzium tom. IV Concil. pag. 67, not. g.

^b Vindeb. collect. 5, cap. 67. Vat. Hisp. et Isid., alique inde profecti codd., in eum.

^c Quæsnellus, *in mea substantia loquitur*. Anteriores editiones secuti sumus, cum in ea exhibeant eodd. collect. 3, Vat. Hisp. Isid., alii collect. 11 ac 24, loquebatur autem omnes codices approbent. Editio Ambrosii habet, *in mea substantia loquebatur*. Concinnant exempla antiquæ versionis Ephesini concilii, et Marius Mercator; sic enim et Græcus interpres Ephesini legit. At cum Græca versio testimoniorum Leonis inserta act. 2 concilii Chalcedonensis præferat, in ea substantia loquebatur, sic Leonem scripsisse et apud Ambrosium legisse credimus.

^d Vat. collect. 3, *contra Apollinarem*.

^e Vindeb. collect. 5 utroque loco delet esse.

^f Cod. Oxon. Quæsnelli, *ut minore*. Paulo post idem cod., *quam hi qui, pro quia isti*.

^g Quæsn. in marg. ex cod. Thuan., *tractatus expo-*

usus est, dicens de Domino Jesu Christo: *Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens*. Quid est in forma Dei, nisi in plenitudine Deitatis, in illa perfectionis divinæ expressione? Ergo cum esset: in plenitudine Divinitatis, exinanivit se (Philipp. II, 6), et accepit plenitudinem naturæ et perfectionis humanæ. Sicut Deo nihil deerat, ita nec hominis consummationi, ut esset perfectus in utraque forma. Unde et David dicit: *Speciosus forma præ filiis hominum* (Ps. XLIV, 3). Concluditur Apollinaris, nec quo se vertat habet, suis clauditur rebus. Ipse enim ^k dixit, formam servi accepit, non servus locutus est. Iterum ergo interrogo: Quid est *in forma Dei*? Respondit, in natura Dei. Sunt enim, ait Apostolus, *qui non sunt natura dei* (Galat. IV, 8). Quæro quid sit, *formam servi accipiens*? Sine dubio perfectionem naturæ et conditionis, ut dixi, humanæ, ut esset in hominum similitudine. Et pulchre non *carnis*, sed *hominum* dixit *similitudinem*, quia in carne eadem est. Sed quia sine peccato erat solus, omnis autem homo in peccato, in specie hominis videbatur. Unde et propheta ait: *Et homo est, et quis cognoscit eum* (Jer. XVII, 10)? Homo secundum carnem, ^l sed ultra hominem secundum divinam operationem. Denique cum leprosum tangeret, homo videbatur, sed ultra hominem, cum mundaret. Et cum Lazarum mortuum flecteret, mortuum quasi homo flectat; sed supra hominem erat, cum mortuum ^m vivetis juberet pedibus exire. Homo videbatur, cum penderet in cruce; sed supra hominem, cum reseratis tumulis mortuos suscitaret.

1391 S. AUGUSTINI episcopi ⁿ Hipponiregiensis Ecclesiæ ^o ad Dardanum, inter cætera (Num. 10).

CAP. VI. — Noli itaque dubitare ibi nunc esse hominem Christum, unde venturus est; memoriterque recole et fideliter tene Christianam confessionem:

vere. Vindeb. collect. 5, c. 67, *tractatum se retinere*. Post pauca Vindeb. Hisp. et Vat. collect. 11, *delect Dei*.

^b Vide epist. integram inter alias Ambrosii num. 46 tomo nostro XVII. Edit.

ⁱ Vat. collect. 11 et prima editio et vulg. Ambros., *Qui cum in forma*.

^j Sic ex Vat. collect. 3 et Vindeb. Hisp. cum vulg. Ambrosii. Al. deletur *Divinitatis*.

^k Cod. Vat. Hisp. et Isid. nec non alius collect. 11 cum edit. Ambrosii, *dixerat*, ac dein, *Respondet*. In eadem Ambrosii editione *lectus est pro locutus est*. Dein ut dixit in eodem Vat. collect. 11 ac in exemplo primæ editionis.

^l Utrique codd. Hisp. cum Vat. collect. 11, et *ultra hominem divina operatione*. Vulg. ante Quæsn. cum mss. collect. 21 et 24, *Sed ultra hominem divina operatione*. Vat. collect. 3, *per divinam operationem*. Dein et *ultra hominem* in utrisque Hisp. ac in Vat. Isid. et in alio collect. 11.

^m Mss. Vat. collect. 3 et 24, *vincium*. Vindeb. Hisp. erronee *vinci*; emendatum ex arbitrio in Vat. Hisp. alique inde profecti, *hunc*. Postea et *supra hominem* in Vindeb. Hisp.

ⁿ Sic utrique Vindebon. cum Vat. Hisp., Isid. alioque collect. 11; alias, *Hipponensis*. Post pauca in tribus postremis codd., *unde et venturus est*.

^o Vide epistolam ad Dardanum, inter cæteras Augustini 187, tomo XXXIII nostræ Bibliothecæ. Edit.

quoniam resurrexit a mortuis, ascendit in cælum, sedet ad dexteram Patris; nec aliunde quam a inde venturus est ad vivos et mortuos iudicandos; et sic venturus est, illa angelica voce testante, quemadmodum est ire visus in cælum (Act. 1, 11), id est in eadem forma carnis atque substantiæ, cui profecto immortalitatem dedit, naturam non abstulit.

Item in ejusdem ^b epistola ad VOLSIANUM, inter cætera (Nom. 9).

Nunc vero ita inter Deum et homines mediator apparuit, ut in utilitate personæ copulans utramque naturam, et solita sublimaret insolitis, et insolita solitis temperaret.

Item ejusdem in ^c Expositione Evangelii secundum Joannem, inter cætera (Tract. 78, num. 3).

Quid igitur, hæretice? Cum Christus Deus sit et homo, loquitur ut homo, et cælestis Deo? Ille in se naturam commendat humanam, tu in illo aude deformare divinam?

Et iterum infra (Nom. 3).

Agrosceamus geminam substantiam Christi, divinam scilicet, qua æqualis est Patri; humanam, ^d qua major est Pater. Utrumque autem simul, non duo, sed unus est Christus: ne sit quaternitas, non Trinitas Deus. Sicut enim unus est homo anima rationalis et caro, sic unus est Christus, Deus et homo; nec per hoc Christus est, Deus, anima rationalis et caro. Christum in his omnibus, Christum in singulis constituit. Quis est ergo, per quem factus est mundus? Christus Jesus, sed in forma Dei. Quis est sub Pontio Pilato crucifixus? Christus Jesus, sed in forma servi. ^e Item de singulis quibus homo constat. Quis non est derelictus in inferno? **1392** Christus Jesus, sed in anima sola. Quis resurrexerit, triduo jacuit in sepulcro? Christus Jesus, sed in carne sola. Dicitur ergo in his singulis Christus. Verum hæc omnia non duo, vel tres, sed unus est Christus. Ideo ergo dixit: Si diligetis me, gauderetis utique quia vado ad Patrem (Joan. xiv, 28). Quoniam naturæ humanæ gratulandum est, eo quod sic assumptæ est a Verbo unigenito, ut immortalis constitueretur in cælo, at-

^a Vnlg. cum nonnullis codd., inde ad iudicandos venturus est vivos et mortuos. Secuti sumus aliorum præstantissimorum codicum syntaxim, quæ cum editis Augustini concordat.

^b Vide dicto tomo XXXIII epist. 137. Edit.

^c Id est tractatu 78 in Evang. Joan., qui habetur tomo XXXV Patrologiæ nostræ.

^d Cod. Vat. collect. 11, qua minor est Pater.

^e In mss. collect. 3, 5, utroque loco, et 8, ac in Veronens. 58, sequentia omittuntur usque ad finem. Vnlg. ante Quesn. cum cæteris nostris codd., velut separatim testimonium sic proponunt: Item ejusdem cætera supra. Quis non est derelictus, etc., quæ novam additionem indicare videntur. Quesnelli lectionem ex Græcico inductam non exclusimus, quippe quæ editioni Augustini concinit, ex qua Item prætelimus pro Idem, quod in Quesnello legebatur.

^f Hoc testimonium, quod ex Leporii libello fidei sumptum est, Quesnellus edidit ex ms. Grim. Etsi vero nullibi in aliis mss. istud reperire potuimus, de eo tamen a Leone excerpto dubitari nequit, cum ex-

que ita fieret terra sublimis, ut incorruptibilis pulvis sederet ad dexteram Patris.

Item ejusdem ex libro ¹ Assertionis fidei.

Nostrum namque est credere, illius nosse; ac sic ut ipse Deus Verbum, totum suscipiens quod est hominis, homo sit; et assumptus homo totum accipiendo quod Dei est, aliud quam Deus esse non possit. Non tamen quia incarnatus dicitur et immixtus, immixtio ejus est accipiendæ substantiæ. Novit enim Deus sine sui corruptione misceri, et tamen in veritate misceri. Novit in se ita suscipere, ut nihil ei crescat augmenti, qui se ipse totum novit infundere, ut nihil ei accidat detrimenti. Non ergo ad intelligentiam imbecillitatis nostræ secundum experimentorum visibilia documenta facientes conjecturam de æqualibus se invicem ingredientibus creaturis, putemus Deum hominemque commixtum, et tali confusione carnis et Verbi, quasi aliquod corpus effectum. Absit ita credere, ut constatili quodammodo genera duas naturas in unam redactas arbitremur esse substantiam. Hujusmodi enim commixtio, partis utriusque corruptio est. Deus enim, qui capax est, non capabilis, penetrans, non penetrabilis, implens, non implebilis, qui ubique simul totus et ubique diffusus est per infusionem potentiæ suæ, misericorditer naturæ est mixtus humanæ, non humana natura est mixta divinæ.

1393 S. JOANNIS Constantinopolitani episcopi et confessoris in ⁵ homilia de Cruce et Latrone.

CAP. VII.—Sed cur cum cruce ^h veniat videamus. Scilicet ut hi qui eam crucifixerunt suæ sentiant demeritiæ cæcitatem; et ideo ⁱ impudentiæ eorum signum portatur. Ideo propheta ait: Tunc lamentabuntur omnes tribus terræ (Zachar. xii, 10), videntes accusatorem, et agnoscentes peccatum. Et quid mirum est, si errorem portans adveniet, quando et vulnera corporis ipse demonstrat? Tunc enim, inquit, videbunt quem ^j confixerunt (Ibid., et Joan. xix, 37). Et sicut post resurrectionem, Thomæ voluit diffidentiam confutare, et illi clavorum loca demonstravit, et ^k lateris vulnera declaravit, et dixit: Mitte manum

stet in testimoniis Chalcedonensi insertis act. 2, qua ipsum Leonem jam pridem collegisse et separatim misisse in Orientem certissimum est; omnia enim ea testimonia aliis pluribus additis huic epistolæ subiecit. Unum miramur, hoc testimonium desiderari etiam in ms. Veron. 58, in quo studiosus collector num. 38 quatuor præcedentibus Augustini testimoniis alia plura et valde proluxa adiecit. Vide notam Quesnelli.

^g Vide nostram rævisionem S. Chrysostomi tom II, col. 404. Edit.

^h Vat. collect. 11 et prima editio, veniet, ormisso verbo videamus.

ⁱ Codd. collect. 3, 8, Hisp. et reliqui ejusdem originis hic quoque habent demeritiæ. Dein Hisp. et Isid. delent omnes.

^j Al., compunxerant. Mox pro Thomæ utriusque Hisp. Vat., Isid., mortuorum, ac dein et illis. Porro in iisdem et in prima editione dum mss. collect. 21, confortare pro confutare.

^k Vindeb. Hisp., latere, perforam. Correctum in Vat. Hisp. et Isid., in latere.

tuam, et vide, quoniam spiritus carnem et ossa non habet, sicut me^a vides habere (Joan. xx, 27; Luc. xxiv, 39); sic et tunc ostendet vulnera, crucemque demonstrabit: ut ostendat illum se esse, qui fuerat crucifixus.

Item ejusdem in homilia de Ascensione Domini.

Nam sicut duobus jurgio separatis, unus in medio positus altercantium litem discordiamque dissolvit, ita et Christus^b fecit. Deus nobis juste irascebatur, et nos contemnebamur iratum, et clementem Dominum declinabamus; et se medium Christus ingessit, et sociavit^c utramque naturam, et nobis quod imminabat supplicium ipse sustinuit.

Item ejusdem in eadem homilia, inter cætera.

Christus igitur^d nostræ naturæ primitias obtulit Patri, et oblatum donum miratus est Pater, quod et tanta dignitas offerebat, 1394 et quod offerebatur, nulla macula foedabatur. Nam et suis manibus suscepit oblatum, et suæ sedis fecit esse participem, et quod plus est, ad partem suæ dexteræ collocavit. Cognoscamus^e quis est ille qui audivit: Sede ad dexteram meam (Ps. cix, 1; Matth. xxii, 44); quæ natura est cui dixit: Esto meæ particeps sedis. Illa natura est quæ audivit: Terra es et in terram ibis (Gen. iii, 19).

Item ejusdem in eadem homilia, inter cætera.

Quo sermone utar, quo verbo dicam, reperire non possum. Natura fragilis, natura contempta, et omnibus monstrata deterior, omnia vicit, omnia superavit, et omnibus hodierna die meruit excelsior reperiri. Hodie angeli diu vota desiderata receperunt; hodie archangeli, quod multo tempore cupiebant, inspicere

^a Utrique codd. Hisp. et alii inde profecti, videtis. Mox Vindeb. collect. 5, cap. 67, et mss. Vat. collect. 11 et 24 delent se.

^b Vulg. inserunt nobis. Delevimus auctoritate potiorum codd. collect. 5 Hisp. Isid., etc.

^c Utrique codd. Hisp. cum Isid. et Vat. collect. 11, utrumque, et nobis. Dein Quesnellus, imminabat a Patre supplicium. Expunximus vero a Patre auctoritate mss. collect. 3, Vindeb. collect. 5 utroque loco, item Vindeb. Hisp. et Vat. collect. 11, 21, 24 et editionum ante Quesn.

^d Vindeb. collect. 5, c. 41, nostri primitias.

^e Idem Vindeb. cap. 67, quis ille sit, qui. Post pauca: Quæ illa natura, quæ audivit: Terra es, etc., in Vat. Hisp. ac Isid. in utrisque Vindebon. collect. 5 et Hisp. ac in Vat. collect. 24 deletur tantum verbum est post vocem natura.

^f Quidam codd. delent et. Vat. collect., 3 et in omnibus hodierna die meruit angelis excelsior reperiri. Post pauca Vat. Hisp. et Isid. et mss. collect. 11, diu quod desideraverant acceperunt. In Vindeb. collect. 5 et Vat. collect. 24, acceperunt, reliqua ut in textu.

^g Vulg. inserunt ipsi. Delevimus cum mss. collect. 3, 5, 8 Hisp., Isid., etc.

^h Ex versione S. Hieronymi inter hujus opera ep. 98, n. 4, tomo XXII hujus Bibliothecæ. Edit.

ⁱ Vat. Hisp. et Isid. cum mss. collect. 21 ac exemplo primæ editionis: Propheta Christi auxilium deprecans. Dein utrique Vindeb. et Vat. collect. 3 delent tuos. Postea loca pro locum est in iisdem codd. et in Vat. collect. 24 ac in editione Hieronymi.

valuerunt; naturam nostram et in sede Dominica immortalifluentem gloria perviderunt.

^b S. THEOPHILI episcopi Alexandrini, de Epistola paschali, quam per Ægyptum destinavit.

CAP. VIII. — Cujus rei testis est ille qui loquitur: Omnes declinaverunt, simul inutilis facti sunt (Ps. xliii, 3). Et¹ prophetæ Christi auxilium deprecantes: Domine, inclina cælos tuos, et descende (Ps. cxliii, 5). Non ut mutaret locum, in quo omnia sunt, sed ut propter salutem nostram carnem humanæ fragilitatis assumeret, Paulo apostolo eadem concinente: Cum esset dives, pauper factus est, ut nos illius paupertate divites essemus (II Cor. viii, 9). Venitque² in terras, et de virginali utero, quem sanctificavit, egressus homo, interpretationem nominis sui Emmanuel, id est Nobiscum Deus (Matth. i, 25), dispensatione confirmans, miram in modum cœpit esse quod nos sumus, 1395 et non desiit esse³ quod erat: sic assumens naturam nostram, ut quod erat ipse non perderet. Quamquam enim Joannes scribat: Verbum caro factum est (Joan. i, 14)⁴ id est aliis verbis, homo, tamen non est versus in carnem, qui numquam Deus esse cessavit. Ad quem et⁵ sanctus David loquitur: Tu autem idem ipse es (Ps. ci, 28). Et Pater de cælo contestatur et dicit: Tu es Filius meus dilectus, in quo mihi bene⁶ complacui (Matth. iii, 17; Marc. i, 11; Luc. iii, 22): ut et homo factus, nostra confessione permanere dicatur⁷ quod fuit priusquam homo fieret, Paulo nobiscum eadem prædicante: Jesus Christus heri et hodie, et ipse et in æternum (Hebr. xiii, 8). In eo enim quod ait ipse, ostendit eum pristinam non mutasse naturam, nec Divinitatis suæ imminuisse divitias, et quia propter nos pauper effectus, plenam similitudinem nostræ conditionis assumpserat.

¹ Quidam codd. omittunt Paulo, alii cum editione Hieronymi delent apostolo. Dein Vulg. ante Quesn. cum Vat. collect. 24 et editione Hieronymi, pro nobis pauper. Postea ditaremur iidem Vulgati cum utrisque Hisp. et Vat. Isid.

² Sic cum antiquioribus editis codices collect. 3 et 5 utroque loco, utrique Hisp. et mss. collect. 11 ac 24 ac in Hieronymiana editione. Alias, in terram.

³ Mss. collect. 3 et 8 cum edit. Hieron., quod fuerat. Mox sic assumpsit in mss. Hisp. et Isid. ac Vat. collect. 11. Dein naturam humanam pro naturam nostram in edit. Hieronymi.

⁴ Vulg. ex Hisp. aliisque inde profectis, id est, aliis verbis, Deus homo factus est; Verbum tamen non est versus in carnem. Prætulimus lectionem mss. collect. 3 et 5 utroque loco, quæ editione Hieronymiana comprobatur.

⁵ Editiones Quesnello anteriores cum mss. Hisp. et aliis ejusdem originis, Spiritus sanctus loquitur. Quesnellus cum codd. collect. 5, Sanctus loquitur. Secuti sumus codd. collect. 8, cum quibus editio Hieron. convenit.

⁶ Vindeb. Hisp. cum mss. collect. 11 ac 24, complacuit.

⁷ Quesnellus inseruit id. Delevimus cum editionibus anterioribus, approbantibus plerisque et potioribus codicibus, ac edit. Hieron.

⁸ Vulg., idem ipse. Expunximus vocem idem eorumdem codicum auctoritate, concinente editione Hier. et sequenti contextu.

⁹ Edit. Hier., qui.

Item ^a ejusdem in alia Epistola paschali contra Origenem, inter cætera.

Unus Filius Patris, nostrique mediator, nec æqualitatem ejus amisit, nec a nostro consortio separatus est; invisibilis Deus, et visibilis homo, forma servi absconditus ^b, et Dominus gloriæ confessione creditum comprobatus. Neque enim privavit eum Pater naturæ suæ nomine, postquam pro nobis homo, et pauper effectus est, nec in Jordane fluvio baptizatum altero appellavit vocabulo, sed Filium unigenitum: *Tu es Filius meus dilectus, in quo mihi ^c bene complacui* (Matth. III, 17; Marc. I, 11; Luc. III, 22). Nec similitudo nostra in Divinitatis est mutata naturam, nec Divinitas in nostræ naturæ versa est similitudinem.

S. GREGORII episcopi Nazianzeni in homilia de Epiphania, inter cætera.

CAP. IX.—Cum ergo processisset ex Virgine Deus, in ea quam assumpserat humana natura, unum ^d e duobus ^e sibi invicem contrariis **1396** existens, carne et spiritu, aliud in Deum assumitur, aliud Deitatis gratia præstat.

Item infra.

Missus est quidem, sed ut homo. Duplex enim erat in eo natura. Inde denique et laboravit ex itinere, inde et esuriit, et sitivit, et contristatus est, et flevit humani corporis lege.

^a S. BASILII episcopi Cappadocis.

CAP. X. — Cum ergo quædam in Christo ita videmus humana, ut nihil a communi mortalium fragilitate distare videantur, quædam ita divina, ^f quæ nulli alii, nisi illi ineffabili naturæ convenient Deitatis, hæret humani intellectus angustia, et tantæ admirationis stupore perculsa, quo declinet, quid teneat,

^a Epist. 96, n. 5, inter Hieron. opera tomo nostro XXII. Edit.

^b Vulg. Hier. cum Vat. Hisp. et Isid. addunt *est*.

^c Ibidem Vulg. delent *bene*. Mox *complacuit* in mss. Hisp., Isid. et cæteris inde profectis.

^d Codd. collect. 5 utroque loco delent *sibi*. Post pauca *unum in Deum* duo Vat. collect. 21 et prima editio.

^e Cod. Vat. Hisp. 1341, originis Gallicanæ, et Vat. 630, Isid. cum Vat. 3791 collect. 11, et alii ejusmodi, qui hanc epistolam e mss. Isid. ac Hisp. Gallicanæ originis derivarunt, habent S. Sabini episcopi pro S. Basilii episcopi Cappadocis. In ms. Vat. 543 collect. 21 utrumque legitur: S. Basilii Cappadoceni Sabini episcopi. Id fuisse inductum ab eo studioso amanuensi qui, collectionem Hispanicam originis Gallicanæ scribens, aliquot loca ex arbitrio correxit (vid. præfat. § 40) patet ex vetustissimo exemplo Vindebonensi 41 ejusdem collectionis puræ Hispanicæ, in quo sicut et in cæteris antiquis codicibus atque collectionibus non Sabini, sed S. Basilii nomen præfertur.

^f Ut nulli in Vat. collect. 21 et prima editione.

^g Apud Quesn. in c. 41 collect. 5 e cod. Oxon. additur: *Si Deum putet, crucifixum contemplatur*. At hæc omittuntur tum in omnibus nostris et Quesnelli codd. Leoninis, tum in ipso codice Vindebonensi collect. 5 utroque loco, nec non in Thuaneo ejusdem Quesnelli, qui Oxoniensi multum præstat.

^h Codd. Vat. Hisp. et Isid. atque alius collect. 11, nimio. Dein iidem codd. cum Vindeb. Hisp. collect. 3, Vindeb. collect. 5 utroque loco, et Vat. collect. 24

quo se convertat, ignorat ^g. Si hominem putet, devicto mortis regno cum spoliis redeuntem a mortuis cernit. Propter quod cum ^h omni metu et reverentia contemplandum est, ut in uno eodemque ita utriusque naturæ veritas demonstretur, ut neque aliquid indignum et indecens de divina illa et ineffabili substantia sentiatur, neque rursus quæ humanitas gesta sunt, falsis illusa imaginibus æstimentur.

ⁱ S. CYRILLI episcopi Alexandrini.

CAP. XI.—Homo ⁱ nominatus est, cum sit natura Deus, Dei Patris Verbum, quoniam similiter ut nos sanguini communicavit et carni. Sic enim in terris apparuit, non amittens id quod erat, sed assumens humanitatis naturam in sua ratione perfectam.

B 1397 Item ejusdem in libro, qui dicitur: *Scholias de Incarnatione Unigeniti*.

Unus igitur est, et ante incarnationem Deus verus, et qui ^k in humanitate mansit id quod erat, et est, et erit. Non discernendum igitur unum Dominum Jesum Christum in hominem seorsum, et seorsum in Deum; sed unum eundemque Jesum Christum esse dicimus, non ignorantes differentias naturarum, sed eas inconfusas ^l inter se servantes.

Item cujus supra.

^m Intelligitur namque certe tamquam aliud in alio inhabitare, id est, divinam naturam in humanitate non perpessam commixtionem, aut commutationem, ut esset quod non erat. Quidquid enim in alio habitare dicitur, non ipsum fit tale quale est id in quo habitat, sed aliud ⁿ in alio magis intelligitur. At vero in Verbi natura et humanitatis, nobis solam differentiam designat diversitas naturarum. Unus enim ex utraque intelligitur Christus. Ergo ^o inconfu-

delent humanitas.

ⁱ Orat. 2 de recta Fide ad reginas, c. 9.

^j Solus Vindeb. Hisp., *natus est*. Mox idem cod. et Vat. Hisp. Isid., aliusque collect. 11 delent *Deus*. Paulo post Vindeb. collect. 5 utroque loco, *in terrenis apparuit*.

^k Vulg. cum mss. collect. 24, *in Divinitate mansit, in qua erat, est, et erit*. Correximus ex codd. collect. 3, 5, utroque loco, ambobus Hisp. Vat., Isid., et aliis ejusdem originis, ut legitur etiam in exemplo primæ editionis apud Marium Mercatorem, et, quod potissimum est, in originali Græco.

^l Vat. Hisp. Isid. et alius collect. 11, *inter se esse servantes*. Vindebon. collect. 3, cap. 41, *inter se reservantes*. Melius in Vat. collect. 3 et in exemplo primæ editionis, *inter sese servantes*.

^m Vulg. ante Quesn. cum mss. collect. 24, *Dicitur namque tamquam*. Quesnellus omisit *tamquam*, quod adjecimus ex utriusque Hisp. ex Vat. Isid. aliisque inde profectis, ac ex Græco contextu. Post pauca Quesnellus addidit *aut commutationem*; quas voces iidem nostri codd. ac prima editio exhibent.

ⁿ Solus Quesn., in eo. Post pauca pro *natura editi antiquiores* cum solo Vat. collect. 24, *persona*, male.

^o Sic cum editis mss. collect. 24. Utrique codd. Hisp. cum aliis inde profectis, *in confessione* (perperam pro *inconfusione*), *ut ante dixeram, inhabitasse ait*, etc. Ex Græco originali inserto act. 2 Chalced., *ut confusionem excluderet, vigilanter ait, inhabitasse Verbum in nobis*.

sione, ut ante dixi, *servata inhabitasse* ait Verbum in nobis. Scit enim unum esse Filium unigenitum, carnem factum et hominem.

Item cuius supra ad Nestorium.

Ait igitur sancta et magna synodus, ipsum, qui est ex Deo Patre natus naturaliter, Filium unigenitum, Deum verum de Deo vero, lumen de lumine, per quem et cum quo omnia fecerit Pater, hunc descendisse, incarnatum esse, et hominem factum, passum esse, resurrexisse tertia die, et ascendisse rursus in cœlos. Hæc nos sequi verba debemus; his nos convenit obtemperare dogmatibus: considerantes quid sit incarnatum **1398** esse, et hominem factum Dei Verbum. Non enim dicimus quod Dei natura conversa, vel immutata, facta sit caro; nec quod in totum hominem, qui est ex anima et corpore, transformata sit; sed illud magis, quod carnem animatam anima rationali sibi copulaverit Verbum substantialiter, ^a et incomprehensibiliter et ineffabiliter factus sit homo, et nuncupatus sit etiam filius hominis, non nuda tantummodo voluntate, sed nec assumptione sola personæ, sed quod diversæ quidem naturæ in unum convenerint, unus tamen ex ambabus Christus et Filius non evacuata aut sublata diversitate naturarum per conjunctionem, sed quia simul nobis effecerunt unum Dominum, et Christum, et Filium, id est, Divinitas et humanitas, per arcanam illam ineffabilemque ^b copulationem ad unitatem. Itaque is qui ante sæcula omnia est natus ex Patre, etiam ex muliere carnaliter dicitur procreatus. Non quia divina ipsius natura de sacra Virgine sumpsit exordium, nec quod propter seipsam opus habuit secundo nasci post illam nativitatem, quam habebat ex Patre (est enim ineptum et stultum hoc dicere, quod is qui ante omnia sæcula est consempiternus Patri, secundæ generationis eguerit, ut esse inciperet), sed quia propter nos et propter nostram salutem naturam sibi copulavit humanam, et processit ex muliere, idcirco dicitur natus esse carnaliter. Neque enim ^c prius natus est homo communis de

sancta Virgine, et tunc demum habitavit in eo Verbum; sed in ipsa vulva uteroque virginali, se cum carne conjunxit, et sustinuit generationem carnalem, carnis suæ nativitatem, faciens suam. Sic illum dicimus et passum esse et resurrexisse, non quia Deus Verbum in sua natura passus sit aut plagas, aut clavorum transfixiones, aut alia vulnera ^d (Deus namque incorporealis extra passionem est), sed quia corpus illud, **1399** quod ipsius proprium factum est, passum est, ideo hæc omnia pro nobis ipse dicitur passus. Inerat enim in eo corpore quod patiebatur, Deus, qui pati non poterat. Simili modo et mortem ipsius intelligimus. Immortale enim et incorruptibile est naturaliter, et vita, et vivificans Dei, Verbum. Sed quia corpus ipsius proprium, *gratia Dei*, ^e juxta Pauli vocem, *pro omnibus mortem gustavit* (Hebr. 11, 9), idcirco ipse dicitur mortem passus esse pro nobis. Non quod ^f ipse mortem esset expertus, quantum ad ipsius naturam pertinet; insania est enim hoc vel sentire, vel dicere: sed quod, ut supra diximus, caro ipsius mortem gustavit. Ita et resurgente carne, ipsius rursus resurrectionem dicimus; non quia in corruptionem ceciderit, absit; sed quia ejus resurrexit corpus. Ita Christum unum et Dominum confitemur, non tamquam hominem cum Verbo coadorantes, ne divisionis quædam species inducatur; sed unum jam et eundem adorantes: quia non est alienum a Verbo corpus suum, cum quo ^g ipsi etiam assidet Patri. Nec hoc ita dicimus, quasi duobus filiis assidentibus, sed uno cum carne per unitatem: quia si talem copulationem factam per substantiam, aut quasi impossibilem, aut quasi parum decoram noluerimus accipere, in id incidimus, ut duos **1400** filios esse dicamus: ^h necesse est enim discernere et dicere hominem separatim fuisse sola Filii appellatione honoratum, et rursum Verbum, quod est ex Deo, et nomine, et veritate Filium Dei. Sed discernere in duos filios non debemus unum Dominum Jesum Christum. Neque enim id adjuvat rectam fidei rationem, licet nonnulli nescio quam

^a Ad didimus et incomprehensibiliter ex ms. Corb. collect. 2 a Quesuello laudato in margine, et nostro Vat. collect. 8. Eodem refertur Vindeb. collect. 5 utroque loco, ubi et *indeprehensibiliter*; et alia antiqua versio Ephesino concilio inserta, ubi et *inintelligibiliter* legitur. Vulg. cum codicibus collect. 3 aliisque ex Hispanica profectis *perperam, et inreprehensibiliter*, quod a Quesuello non intellectum expunctum fuit; at in editione collect. 5, c. 41, *indeprehensibiliter* posuit. Mox Vindeb. collect. 5 delet etiam.

^b Vulg. Leonis ante Quesn. cum Vat. collect. 24, *copulationis adunationem*. Vat. collect. 8, *copulationem adunatam*; in quo sicut et in Vat. collect. 3 post pauca habetur *creditur pro dicitur*. Dein post vocem *procreatus* vulgati addunt *in tempore*; expunximus cum posterioribus codicibus et Græco textu.

^c Al., *primum, vel primitus*. Dein *secum carnem conjunxit* in Vat. collect. 3.

^d Vulg. addunt *suscipit*. Delevimus cum mss. collect. 3 et 5 utroque loco, cum Vindeb. Hisp. atque Vat. collect. 24. Cæteræ etiam versiones et Græcus

textus idem verbum ignorant.

^e Editi, in se. Præstantiorum codd. collect. 5 et 5 utroque loco lectionem secuti sumus, concinentibus veteri interpretatione Ephesina, et præsertim originali Græco. Postea, *vera caro ipsius* in mss. collect. 5. Aliquanto post codd. Vindebon. collect. 5, c. 41, utrique Hisp. Isid. et Vat. collect. 24, *cecidit*. Mox vulg. ante Quesn. cum mss. collect. 21, *quod absit*.

^f Vindeb. collect. 5 hoc loco, *ipse*. Deum pro *impossibilem*, Vat. Hisp. et Isid., *impassibilem*, male. Hinc forte emendatum in Vat. collect. 24, *possibilem*, quod transivit in vulgata ante Quesn., in quibus mox *volverimus pro noluerimus* cum Vat. Hisp. et Isid. Deum *incidemus* in iisdem Vat. Hisp., Isid., et alio collect. 11.

^g Solus Vindeb. collect. 5, c. 41, *nec enim debemus discernere*; at cap. 67, *nec enim discernere*. Thuan. Quesnelli ejusdem collectionis c. 41, *nec enim discernere fas est*. Retinimus vulgatam lectionem aliis codd. probatam, ac ipsi originali Græco coherentem; cum id velut consequens ex doctrina Nestorii Cyrillus tradiderit.

perhibeant * copulationem personarum. Non dixit A quod erat. Hoc ubique recte fidei ratio protestatur. enim Scriptura Verbum Dei personam hominis sibi assumpsisse, sed carnem factum esse (Joan. 1, 14). Id autem est ostendere Dei Verbum, similiter ac nos participacionem habuisse carnis et sanguinis, et corpus nostrum proprie suum fecisse, et hominem ex muliere processisse, non abjecta, nec deposita Deitate, aut generatione illa, quam habebat ex Patre; sed mansisse etiam in assumptione carnis Deum,

* In Vindeb. Hisp. omittitur copulationem. Emendatum fuit ex arbitrio in Vat. Hisp. et Isid., personarum distinctionem; in Vat. collect. 24, divisionem personarum.

† Codd. Vat. collect. 3, Vindeb. Hisp. et alius Vindeb. collect. 5, utroque loco participatum. Vat. Hisp. et Isid., participium.

‡ Cum in Vindeb. Hisp. alioque simili deesset in, Vat. Hisp. et Isid. alique inde profecti suppleverunt de.

§ In mss. collect. 3 et 8, duo alia testimonia adduntur, quæ ad Leonis causam non pertinent, nec Leonem habent auctorem. Sunt autem sequentia: *Item fides S. Hilarii, Nos enim insistentes Patrum vestigiis, ut Scripturarum vocibus eruditi, docemus et prædicamus in Ecclesiis et cõfitemur Trinitatem in-*

creatam, æternam, unius esse substantiam in tribus substantiis (lege, subsistentiis) et in una Deitate adorantes. Item fides S. Augustini. Credimus in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Hæc æterna et incommutabilia, id est unus Deus, una substantia, et Trinitas æterna. Deus ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Scimus enim principium ejus, ex quo sunt omnia, et imaginem ejus, per quem formantur omnia, et sanctitatem ejus, in quo ordinantur omnia. Tandem hæc clausula subditur: *Explicuerunt testimonia de libris sanctorum Patrum decerpta, quæ ostendunt Christum geminæ substantiæ gignitum esse* (pro quo in mss. collect. 3 erronee gigante esse) *id est et Deitatis, et humanitatis verus perfectasque naturas unam Christi, esse personam.*

creatam, æternam, unius esse substantiam in tribus substantiis (lege, subsistentiis) et in una Deitate adorantes. Item fides S. Augustini. Credimus in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Hæc æterna et incommutabilia, id est unus Deus, una substantia, et Trinitas æterna. Deus ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Scimus enim principium ejus, ex quo sunt omnia, et imaginem ejus, per quem formantur omnia, et sanctitatem ejus, in quo ordinantur omnia. Tandem hæc clausula subditur: *Explicuerunt testimonia de libris sanctorum Patrum decerpta, quæ ostendunt Christum geminæ substantiæ gignitum esse* (pro quo in mss. collect. 3 erronee gigante esse) *id est et Deitatis, et humanitatis verus perfectasque naturas unam Christi, esse personam.*

ADMONITIO IN EPISTOLAM SEQUEMTEM.

1. Inscriptio ipsius epistolæ non exiguum difficultatem facessit. Hanc in mss. novem collectionum invenimus, nimirum in Hispanica, Isidoriana, 11, 12 et 20 usque ad 24, ac in exemplari Richardi. Porro inscriptio in ejusmodi codicibus et in episcopi, et in episcopalis sedis nomine variat. Nam exemplaria Vat. Hisp. et Isid. cum mss. collect. 12, 20, 21, 22 et 23, *Leonem Ravennatem*, vel *Ravennensem*, aut *Ravennatensem* episcopum præferunt. Codices vero collect. 11 et 24 cum exemplaribus Merlini atque Richardi, *Neonem*, *Neonium*, vel *Neoniam*, itidem *Ravennatem* exhibent. Tres codices a Quesnello allegati not. 1, in quibus *Neonæ*, vel *Neoniæ* legitur, ad collectionem 24 pertinere cognovimus. Isidori autem editio ab eodem laudata Merlini exemplum innotuit, quod in hac epistola, ut et in nonnullis aliis, accedit ad lectiones collectionis 24. Cum porro codices hactenus cogniti istis essent similes, qui in Ravennati sede conveniunt, de solo nomine episcopi dubitari potuit. Nos vero duos Vindebonenses vetustos libros invenimus, in quibus *Leonis* quidem nomen retinetur, at episcopalis sedes maxime discrepat. Nam exemplum Vindebonense, quod puriorem Hispanicam collectionem continere alibi diximus, ad *Leonem Arbonensem* in titulo prodit, et in inscriptione, *Leo Leonis episcopo Arbonensi salutem*. Aliud vero exemplum Vindebon. collect. 5 signatum num. 42, cui alii quot epistolæ insertæ fuerunt ex collectione Hispanica, hunc titulum suggerit: *Ad Leonem Narbonensem episcopum*.

2. Ut autem in tanta varietate codicum et collectionum facilius solutio sit, animadvertimus duplicem esse fontem unde hæc epistola sumpta fuit, nimirum collectionem Hispanicam, ex qua hanc epistolam derivaverunt auctores collect. Isid. 12, 20, 21, 22 et 23, et exemplum aliud, ex quo eandem sumpsere auctor collect. 24, Merlinus atque Richardus. Variantes enim quas relegentes ipsam epistolam in iisdem mss. invenimus, hanc duplicem originem ostenderunt. Cum vero quoad episcopalis sedis nomen plures codices prioris originis signantes *Ravennatem* conveniant cum omnibus mss. alterius fontis, de Ravennatensi sede dubitandum non est. Id autem vel maxime ex eo confirmatur, quod codices duo Vindebonenses, qui dissentiant, aperto errore laborant. Nam *Arbonensis* episcopatus, qui in ms. Vindeb. Hisp. legitur, ignotus est; *Narbonensis* vero per hoc tempus non a Leone tenebatur, sed a Rustico, ad quem aliam posteriorem epistolam datam videbimus. Neque movet quod primus codex Vindebon. puriorem Hispanicam complectatur. Nam licet eatenus sit purior, quod emendationes in Gallicanos codices inductas non recepit, mendosissimus tamen est, mendumque satis prodit in eadem inscriptione episcopatus *Arbonensis*, quem nemo inveniet. Hoc autem mendum evidentius demonstrant antiquiores et emendatiores codices Hispanici, quos adhibuit auctor Breviarii canonum Ecclesie Hispanæ a cardinali de Aguirre editi, cujus Breviarii exemplar manuscriptum reperimus inter Vaticanos codices num. 4887. Hoc enim opus exeunte sæculo vii scriptum, ut probavit etiam P. Coustantius in præfat. ad epist. Rom. pontif. num. 150, Breviarium est collectionis Hispanice, quod auctor Hispanis ex Hispanicis utique codicibus sumpsit. In eo autem lib. iv, tit. 30 et 35, duo tituli referuntur ex sequenti epistola, quæ his verbis utroque loco citatur: *Epistola Leonis ad Leonem Ravennensem tit. 4 vel 2, a cap. 73*, quæ quidem capite in collectione Hispanica sequens epistola describitur. Igitur de *Ravennatis* sedis nomine, in quo puriores et vetustiores codices Hispanici aliique inde profecti cum aliis mss. ex alio fonte deducere conveniunt, ambigi nequit.

3. Cum porro de episcopatu Ravennate constet, Neonis nomen amplectendum Ravennates catalogi demonstrant; neque enim inter episcopos hujus sedis per hoc tempus invenitur ullus Leo. Hæc autem in re vetusti catalogi episcoporum Ecclesie Ravennatis difficultatem afferent: vetusti, inquam, qui apud Agnelum a Bacchiniio primum editum legi possunt; nam recentiores apud Rubeum et Ughellum etiam in re præsentem non obsint, antequam tamen ordinem deserere ex arbitrio, ut cum quibusdam præjudiciis nonnulla posterius detecta monumenta conciliarentur. In antiquis autem illis catalogis nullus quidem Leo hujus ævi episcopus reperitur; at Neo præcessor sit S. Petro Chrysologo, cum ex hac epistola posterior esse deberet. Ut autem hæc difficultas tollatur, duo in his catalogis distinguenda sunt, ordo episcoporum, et tempus acta quæ iisdem tribuuntur. Ordo catalogorum veterum, quoad priorum sæculorum episcopos cum deriva-

tus fuerit ex antiquissimis diptychis quæ in quibusque Ecclesiis jamdiu custodita fuere, nisi quid omnino evidens cogat, retinendus est. Tempus autem et gesta singulis episcopis ascripta, cum ex diptychis, in quibus sola episcoporum nomina describebantur, sumi nequiverint, ex auctorum mediæ ævi arbitrio, vel etiam ex vulgatis quibusdam præjudiciis pendent, quæ in rebus antiquis minimi habenda sunt. Hinc plures fabellæ ejusmodi catalogis inveniuntur nonnumquam insertæ, quæ eruditorum calculis reprobantur; et alia incerta vel contradictoria identidem deteguntur, cum certiora antiqua monumenta in lucem prodeunt. Id cum exploratum sit in catalogis aliarum Ecclesiarum, tum præsertim in Ravennatibus evidentissimum probavimus lib. II Observationum in sacra cardinalis Norisii opera cap. 7, num. 3, tom. IV, pag. 915, ubi etiam ostendimus pugnantes episcoporum ordine, et rebus ac tempore episcopis tributis, satius esse de errore in rebus ac tempore perperam ascriptis, quam in episcoporum ordine suspicari.

4. Ordo episcoporum Ravennatum hujus ævi in Agnello et reliquis antiquis Ecclesiæ Ravennatis scriptoribus hic est: Ursus, Petrus, Neo, Exuperantius, Joannes, Petrus. Cum autem Joanni tribuant privilegium Valentiniani III. secundo Petro hujus successori ascribunt quæ de S. Petro Chrysologo certa sunt. His vero obstant tria monumenta posterius edita: primum epistola Leonis ad Neonem, quæ episcopo Petri Chrysologi successori congruit; secundum epistola Simplicii papæ ad Joannem episcopum Ravennatem, qui post Petrum et Neonem eam sedem obtinuit; tertium synodi Romanæ sub Symmacho, in quibus alius Petrus Ravennas subscriptus invenitur. Hæc animadvertens P. Bacchinius, ut triplicem nodum solveret, ad duo confugit. Primo suspicatus est Leonis epistolam non ad Neonem Ravennatem missam, sed ad Ravennium Arelatensem, cui aliæ ejusdem pontificis epistolæ per hoc tempus datæ fuerunt; cum de Galliis vastatis ab Attila constet, et de captivis inde deductis, qui ad patriam rediere, ut in hac epistola traditur. Dein ut duobus aliis monumentis satisfaceret, duos episcopos laudatis catalogis adiciendos credidit, nimirum alterum Joannem, qui sub Simplicio, et tertium Petrum, qui sub Symmacho vixerit; ac si Agnellus et alii veterum catalogorum scriptores in Joanne Angellopte et Petro secundo duos Joannes et duos Petros confuderint. Hæc omnino arbitraria inducat oportet, qui de rebus ac temporibus perperam attributis non suspicatur.

5. Ravennium quidem Arelatensem inscriptioni epistolæ Leonis subjicere, contra omnium codicum fidem pugnat. Non solæ Galliæ vastatæ fuerunt ab Attila, sed is in ipsa Italia ad Padum usque pervenit, ultra quod flumen Ravennatis provincia, et pars etiam diocæseos extendebatur. Quid quod hæc epistola ex contextu encyclica videtur ad plures, ut ne peculiaris ratio pro Ravennate requirenda sit? Additio porro duorum episcoporum Joannis et Petri probabilis esset, si nulla alia ratio suppeteret conciliandi omnia. Quando autem in catalogis error aliquis certus est, et sola emendatione rerum ac temporum, quæ ex auctorum arbitrio ascripta aut præjudiciis constituta sunt, sanari potest, non est deserendus aut additionibus perturbandus episcoporum ordo, qui ex antiquissimis diptychis originem duxit. Hac regula satis evidenti, quæ in aliis aliarum Ecclesiarum catalogis perutilis invenitur, deteges in re præsentem totam difficultatem et confusionem a catalogis inductam ex eo proficisci, quod ex duobus Petris Ravennatibus ascripta fuerint secundo, quæ primo adjudicanda fuerant; ita enim anteriorem ætatem Neoni et cæteris tribuerunt. Hic autem error si corrigatur, et primus Petrus, non autem secundus credatur S. Petrus Chrysologus, statim omnia sanata optime congruere invenientur. Ille enim is erit qui celebres ad Eutychem litteras dedit. Huic deinde successit Neo, ad quem S. Pontifex sequentem epistolam scripsit. Dein post Exuperantium Neonis successorem Joannes sub Simplicio, et tandem alius Petrus sub Symmacho optime sequuntur. Si Agnellus et auctores catalogorum veterum hæc monumenta vidissent, nihil dubitamus quin ordine episcoporum custodito, eadem monumenta similiter conciliassent, ut Rubeus et Ughellus fecere; sicque vera Neonis ætas ex iisdem confirmaretur. Ignoratio vero monumentorum, quæ tunc obtinebat, certæ codicum fidei, qui hanc epistolam Neoni Ravennati inscribunt, præjudicare acquit.

1405 EPISTOLA * CLXVI.

AD NEONEM RAVENNATEM EPISCOPUM.

De his qui de captivitate redeuntes, incertum habent utrum ante captivitatem baptismum consecuti sint.

SYNOPSIS (Ex collectione Hispanica). — I. *De parvulis qui in captivitatem devenerunt, et baptismi gratiam non reminiscuntur.* — II. *Ut ab hæreticis baptizatus, per manus impositionem accipiat Spiritum sanctum.*

LEO episcopus NEONI episcopo Ravennati salutem.

Frequenter quidem in diversarum ^b ambiguo quæstionum titubantia fratrum corda, Spiritu Dei ^c instruente, solidavimus, responsionis formam, vel

* Alias 135. Scripta 24 Octob. an. 458.

^b Vat. Hisp. et Isid. cum mss. collect. 11 et 21, et cæteris ejusdem originis, ambiguis.

^c Utrique Hisp. et Vat. Isid., instruentes. Exemplum Sighardi, instituyente.

^d Ita Vulg. cum mss. collect. 24 et exemplis Merlini ac Sighardi. Vindeb. Hisp., nunc per in synodum, quam corruptam lectionem emendavit auctor mss. Hisp. originis Gallicanæ sic: *Nunc periculosum novum, quæ arbitraria et falsa emendatio legitur in Vat. Hisp., Isid. et aliis codd. collectionum, 11, 21, etc., inde profectis, ad quos duo illi a Quesnelle allegati in margine referendi sunt.*

* Vulg. ante Quesn. cum mss. collect. 24 et Merlino ac Sighardo, *libertatemque redeuntes*; et mox, *perre-*

A ex sanctarum Scripturarum disciplinis, vel ex Patrum **1406** regulis colligentes; sed ^d nuper in synodo novum et inauditum antea genus consultationis exortum est.

Nam quorundam fratrum suggestione comperimus, aliquos captivorum ad sedes suæ ^e libere redeuntes, qui scilicet in captivitatem illa ætate devenerint, quæ nullius rei ^f firmam potuerat habere notitiam, remedium quidem implorare baptismatis; sed utrum ^g ejusdem mysterium baptismatis ac sacramenta perceperint, infantia inscientia non posse reminisci, et ideo sub hoc ^h latentis recordationis

B nerint.

^f Hanc lectionem ex mss. collect. 24 prætulimus; nam et Vindeb. Hisp. huc accedit mendose præferens, *forma poterit*. Vulg. ante Quesn. cum Merlino, *firmam poterat*. Quesnellus vero *ferme poterat* cum nostris codd. Vat. Hisp., Isid. aliisque ejusdem originis; qui codices mox implorant pro implorare.

^g Ita cum Quesnelle tres ipsius codd. ac plures nostri collect. Vat. Hisp., Isid. alique collect. 11, 21 et 24. Cæteræ editiones, *ejusdem mysterii ante sacramenta perceperint*; cui lectioni, quæ inserta ante, favere videtur corrupta lectio Vindeb. Hisp., *ejusdem is ter be antes ac sacramenta*. Sighardus, *ejusdem remedii ante sacramenta*.

^h Retinimus vulgatam lectionem, quam nonnulli

EPISTOLA CLXXI.

1406

incerto animas suas in discrimen adducit, dum sub specie cautionis, negatur his gratia quae deo non impenditur quia patitur impendit. Cum itaque tribuere talibus Domini sacramenta mysterii, non immerito quorundam fratrum formido dubitaret, in synodali, ut diximus, eorum formidum hujusmodi consultius accepimus, quam diligentius discutienda, pro uniuscujusque sensu sollicita volumus ratione tractari, quo ad veritatem, et adhibitis cognitione motorum, certius pervenire possemus. Eadem ergo, quae in sensum nostrum divina inspiratione venerunt, frequens etiam fratrum firmavit assensio. In primis itaque providere debemus, ne dum speciem quamdam cautionis tenemur, dominum regenerandum inclinemus animarum. Quis enim ita est suspitionibus suis deditus, ut verum esse debeat quod, omni manifestatione cessante, ex opinione ambigua suscipitur? Cum itaque baptismum, se necesse recordetur, qui regenerationis est cupidus, nec aliter attestari de se possit, qui necesse consecratum, nihil est in quo peccatum possit obrepere, cum in hac parte conscientiae suae peccat ille reus sit qui consecratur, nec ille qui consecrat. Scimus quidem inexcusabile esse facinus, quoties iuxta hereticorum damna et sanctis Patribus instituta, cogitur

aliquis lavacrum, quod regenerandis semel tributum est, bis subire, apostolica reclamante doctrina, quae nobis unam praedicat in Trinitate Deitatem, unam in deo confessionem, unum in baptismo sacramentum (Ephes. iv, 5). Sed in hoc nihil simile formidatur, quoniam non potest in iteratione criminosa venire, quod factum esse omnino necesse est. Atque ideo quoties persona talis incidit, sollicita primum examinatione discutitur, et longo tempore, nisi forte supremus fuit liberum, indagate utrum nemo sit positus qui testimonio suo iurare possit ignorantiam peccantis. Et cum constiterit hunc qui baptismatis indiget sacramento, sola janiter suspitione prohiberi, accedat intrepidus ad consequendam gratiam, cuius in se nullam esse vestigiam. Nec vereamur huic salutis januam aperire, quam nunquam ante docetur ingressus.

Cap. II. — Quod si ab haereticis baptismum quendam fuisse constiterit, erga hunc nullatenus sacramentum regenerationis iteretur; sed hoc tantum quod tibi defuit conferatur, ut per episcopalem manus impositionem virtutem sancti Spiritus consequatur. Quare rem, frater charissime, ideo generaliter ad omnium vestrum volumus pervenire potuimus, ne dum plus justo metuitur, misericordiae Dei salvari

codd. prolant; pro qua alii exigua et minus congrua variatione habent lateas vel latentes. Quosnellus ex conjectura corraxit jacentes.

Ita cum vulg. antiquis plerique codd. Quosnellus cum Vat. Hisp., titubaret.

Idem vulg. cum Vat. collect. 24, ac exemplo Suardi, discuti, et pro uniuscujusque.

Vindob. Hisp., ad cognitionem, male. Emendatum in Vat. Hisp. ac Isid., ad cognitionem. Cod. Vat. collect. 24 et Suardus, adhibita cognitione. Deinde possimus in utrisque Hisp. et Vat. Isid., ad cognitionem.

Vat. Hisp. et Isid. cum Vat. collect. 11 ac 24, in somnis nisi divina inspiratione, etc.

Utrique codd. Hisp. et Vat. Isid., cautelosis minus recte, nam paulo ante praemisimus, dum specie cautionis. Mox pro regenerandorum dicit codd. Quosnellus, regendarum. Deinde suspitionibus in Vindob. Hisp.

Utrique Hisp. et Vat. Isid., aliusque collect. 11, Domini manifestatione. Deinde pro suscipitur tres codd. est suscipit.

De Consecr. dist. 4. Cum itaque baptismi, c. 142. Quosnellus cum duobus suis mss. nec non cum Ivone et Graiano. Cum itaque baptismi sui nihil re- cordetur. Anteriorum editionum lectionem. Ut meliorem revocavimus, quam quidem praesertunt mss. collect. 24 cum exemplis Merlini ac Suardi. Accedit mendosa caeteroquin lectio Vindob. Hisp. Cum itaque baptismatum se nihil recordatur, ubi baptismatum pro baptismum, et se nihil, pro se nec, ille per errorem scriptum fuit. Hunc autem errorem auctor exemplarium collectionis Hispanicae originis Gallicanae ingenio emendavit, uti Quosnellus edidit ex codicibus qui ex Hispanica Gallicanae originis prodierunt, cuiusmodi sunt etiam nostri Vat. Hisp., Isid. et Vat. collect. 11 et 21. Sequentia etiam nec aliter congruentius exigunt nec ille, quam nihil.

Vulg. ante Quosnellus, cum exemplis Merlini et Suardi, quod nesciat. Quosnellus cum nostro Vat. Hisp., qui sciat. Praesertim lectioque Vindob. Hisp. et Vat. collect. 11, 21, et 24, hunc cuius sensus hic locus habet. Nec aliter, qui nesciat consecratum, attestari de eo possit. Constantinus in Viudiciis veterum

codd. confirmatis, cap. 12, pag. 415, antiquos libros sic exhibere tradit, qui se nesciat consecratum, ubi qui ad vocem eo revocanda esset. Sed sicut primum relatum qui regenerandus, etc., refertur ad vocem ille, ita secundum qui ad vocem alter aequius referendum est; et ultireo lectorem pluribus codd. approbatam sequendam credidimus. Mox voces nihil est usque ad qui consecratur in Vindob. Hisp. et Vat. collect. 11. omittuntur per saltum a voce consecratum ad consecratur, et nihilominus praesertim, qui nesciat consecratum.

Ita vulg. antiqui cum mss. collect. 24 Merlino et Suardo. Error cod. Vindob. Hisp. ad hanc lectionem accedit; ubi enim legitur, iuxta haereticorum doctrina a sanctis Patribus instituta, ubi doctrina prodamnata erronee scriptum fuit. Lectio vero quam recepit Quosnellus, iuxta haereticorum dogma, contra sanctorum Patrum instituta, inventa ab eodem in duobus codd. Thom. et Cantabrig. a nobis pariter inventa est in Vat. Hisp., Isid. aliisque similibus, qui ex codice Hisp. Gallicanae originis proficiscuntur, ubi arbitrarias emendationes obtinuisse pluribus exemplis vidimus. Hujus autem codicis scriptor cum errore detextisset in voce doctrina, nec occurreret substituenda vox damnata, plures voces immutavit, ut supra. Codd. collect. 21 mendose, iuxta haereticorum dogma a sanctis Patribus institutum. Vide not. 2 et 3 Quosnellus.

Quosnellus cum duobus suis mss. et totidem nostris, sententia. Anteriorum editionum lectionem posterioribus et pluribus nostris codd. firmatam restitimus.

Vide not. 4 Quosnellus.

Sic antiquae editiones cum utraque Hisp. et Vat. Isid. ac exemplis Merlini et Suardi. Al., episcopalis. Vide not. 5 Quosnellus, cum qua confer annot. 25 (Cod. 1158 n. 9) in epist. 159.

Vocem vestrum a Quosnellus expunctam revocavimus cum mss. Vat. collect. 24, Merlino ac Suardo. Deinde meretur pariter restitimus ex eisdem mss., nec non ex Vat. Hisp., Isid. aliisque collect. 11. Quosnellus cum aliis codd., metuitur.

cupientibus denegetur. Data nono kalendas Novem- A bris, a consulatu Majoriani Augusti.

• Vulgati cum eod. collect. 24, Sichoardo et Merlino et aliquibus mss. collect. 21, *consulatu Marciani Augusti*. Quesnellus, not. 1, errorem in hac consulatione notatione latere, et pro *Marciani* substituendum esse *Majoriani* optime sensit, At cum non jureverent codices, qui fere chronicam notam omittunt, epistolam quidem huic anno affixit, sed vulgatum *Marciani* consulationum retinens, notavit in postilla legendum *Majoriani*. Nos vero *Majoriani* consulationem inserere non dubitavimus, eo quod hic consulationis notetur in Vindebon. Hisp. sic: *Dat. viii kal. Novemb. consulatione Majoriani Augusti. in die signando antiqui li-*

brarii unitatem facilius omittere quam addere solent. Quod vero *Jaydatus* Quesnellus in notis num. 3 ait nunquam ita a Leone positam esse consulationem potam *consulatu*, sed *vel consule*, vel *consulibus* non omnino liquet: nam in epist. 169, ad Nicetam, eandem formulam invenimus in codice Florentino S. Marci collect. 15, cumque in eadem epistola sigla *Cons.* præmittatur genitivo *Tariani* (legendum *Majoriani*) *Augusti* in eod. Vat. Dionysii, et similiter præmittatur in aliis Hadriani, pro *consulatu* manifesto accipienda est: ut enim *consulem* significaret, scribendum fuisset *Majoriano Augusto consule*.

ADMONITIO IN EPISTOLAM SEQUEMTEM.

1. Quesnellus rationibus judicio Tillemontii valde exilibus sequentem epistolam datam prodidit circa an. 442, 443 et 444. Cum Sirmondus atque Baluzius, nullo tamen allato documento, eandem affixerint anno 452, Quesnellus coniecit hos ita sensisse, eo quod existimaverint in hac epistola, ubi sermo habetur de his qui ab hostibus in infantia capti fuerant, respici ad eam vastitatem quam Hunni in Gallis invulerunt an. 451. Hujus autem epistolæ locum non ad Hunnorum irruptionem referri contendit, sed ad Vandalorum persecutionem, qui Africa potius sub Gensericō, catholicos oppugnavit; nam inquit. 18, hæc præfertur: *De his qui ex Africa vel de Mauritania venerunt, et nesciunt in qua secta sint baptizati*. Tum Vandalica persecutione descripta, quæ Christianis illata fuit in Africa post an. 459, hac occasione nonnullos in Gallias sese recepisse existimat, de quibus in eadem epistola sermo sit; et idcirco eam datam credit circa annos indicatos 442, 443 et 444, in quibus ea persecutio grassata est.

2. Sed primo evidens argumentum proferimus, quo hæc epistola ipso quoque anno 445 posterior demonstratur. Hermes, qui Rustici litteras ad Leonem attulit, in inscriptione Narbonensis Ecclesiæ a Quesnello in notis recusa *Diaconus* vocatur. Hæc autem inscriptionem idem Quesnellus Pagio astipulante ad an. 448, num. 24 et 25, adversus Baluzium optime interpretatur, et rectissime insculptam probat an. 445. Porro idem Hermes in exordio epistolæ Leonis ad Rusticum *Archidiaconus* dicitur. Hæc ergo epistola post eam inscriptionem seu post an. 445 exarata fuit, cum Hermes a diaconatu ad archidiaconatum promotus fuisset.

3. Dein licet Africana Vandalorum persecutio efferbuerit post an. 439, Mauritania tamen in Romanorum potestate persistit usque ad Valentianiani mortem, quæ incidit in an. 455. Igitur si ii qui de *Mauritania* in Gallias venerunt, persecutionis causa, ut opinatur Quesnellus, transivissent, id post an. 455 statuendum esset.

4. Verum ad exsulandam Quesnelli conjectionem, et ad statuendum verum tempus hujus epistolæ, alia aptiora et luculentiora ex ipsis Rustici Inquisitionibus suppetunt. Non solum enim inquisit. 18 *de his qui ex Africa vel de Mauritania venerunt* sermo est, sed etiam inquisit. 17 *de his qui parvuli ab hostibus capti sunt*, et postea *ad Romaniam venerunt*; et inquisit. 19 *de his qui parvuli... a gentilibus capti... ad Romaniam adhuc juvenes venerunt*. Esto casus inquisit. 18 ad illos spectet qui ex Africa in Gallias aliqua de causa tempore persecutionis Vandalicæ sese reaperunt, non tamen eodem pertinere queunt casus inquisit. 17 et 19: hic enim indicantur ii qui parvuli ab hostibus, iisque gentilibus capti, et extra Romanum imperium adducti, itaque adhuc juvenes in Romaniam seu in Romanum imperium redierant, ac ex his nonnulli in Narbonensem provinciam, quorum causa inquisitiones a Rustico propositæ fuerunt. Non ergo de Africanis persecutis causa exsulibus vel profugis agitur, nec de Vandalis, qui non gentiles, sed Ariani erant. Hunnos itaque aliosque barbaros gentiles, eisdemque Romanorum hostes intelligere oportet, qui postquam Gallias depopulati sunt, ex iisdem pueros captivos secum asportarunt. Celebris est autem illorum irruptio in Gallias et in ipsam Narbonensem provinciam, cujus meminit Hieronymus in epistola ad Ageruchiam an. 403. Si autem de parvulis hoc tempore captis fuisset questio, circa an. 442 haud scripsisset, ut videtur, Rusticus inquisit. 19, quod *ad Romaniam adhuc juvenes venerunt*. Hunni pariter adversus Gothos pugnarunt in Gallias an. 437 et 439. Sed tum auxiliares fuerunt Romanorum, non hostes. De gentilibus autem hostibus Rusticus loquitur, et de captivis qui adhuc juvenes ex hostibus in Romaniam redierunt. Equius igitur intelligitur Hunnorum irruptio in Gallias an. 451, cum non auxiliares, sed hostes adversus Aetium Romanorum ducem dimicavissent. Si vero de parvulis hoc bello captis inquisitiones Rustici accipiendæ credantur, ut congruum tempus relinquatur quo iidem parvuli a gentilibus capti juvenes in patriam remeaverint, hæc epistola affigi nequit an. 452.

5. Probabilis autem anno circiter 458 collocanda videtur. In primis enim in duabus epistolis anni 458, altera 159, ad Nicetam Aquileiensem cap. 8, altera 166, ad Neonem Ravenatensem, cap. 1, mentio occurrit de Romanis ab infidelium captivitate ad sua redeuntibus, quorum alii dubium iniecerant de baptismo, de idolothytis alii, æque ac legitur in epistola ad Rusticum Narbonensem. Cum porro omnes hæc epistolæ congruunt captivis qui sub Attila Hunnorum rege Italiam et Gallias vastante capti fuerant, tum verò non minus epistola ad Rusticum quam illæ duæ, circa eandem annum 458 scripta æquissime agnoscitur.

6. Dein in epistola ad Neonem, c. 1, Leo ait: *Nuper in synodo novam et inauditam antea genus consultationis exortum est. Nam quorumdam fratrum suggestiones comperimus aliquos captivorum ad sedes suas libere redeuntis, qui scilicet in captivitatem illa etate devenerint, quæ nullius rei ferme poterat habere notitiam, remedium quidem implorare baptismatis; sed utrum ejusdem mysterium baptismatis ac sacramenta perceperint, infantie insipientia non posse genuisse*. Hæc questio eadem est ac illa quam Rusticus Narbonensis proposuit. Quomodo autem Leo anno 458 in epist. 166, ad Neonem, hoc novum et inauditum antea genus consultationis potuisset affirmare, si eadem questio jamdum a Rustico illi fuisset proposita? Quomodo in eadem epist. 166 addidisset longiorem in ea solvenda ac diligentiorum discussionem fuisse necessariam, si jamdum in epistola ad Rusticum illam pari ratione solvisset? Perspici ut itaque prius Neonem, vel potius alium aliquem qui occasionem dedit tradendæ epistolæ ad Neonem, quam Rusticum de hac questione ad Leonem scripsisse; ac propterea hæc epistola ad Rusticum exarata cognoscitur post diem ix kal. Nov. an. 458, quo litteræ ad Neonem datæ fuerunt. Hæc igitur epistolam litteris ad Neonem subnectimus, eo quod posteriorem esse titulum ambigimus: ut ne tamquam hæc eodem an. 458 scriptam affirmare velimus, cum scribi potuerit aliquanto

post. Non multo tamen post exarata dicenda est: siquidem Hermes, qui in hac epistola appellatur *Archidiaconus*, vivo adhuc Rustico Biterrensis episcopus datus fuit, a quibus cum non fuerit receptus, Narbonem rediit, et hac de re idem Rusticus et Hermes litteras ad Leonem dedere, ut ex Hilari papæ epist. 8 colligere liceat. His autem ut congruum tempus tribuatur, ante Leonis mortem, quæ contigit an. 481, Hermes ad Biterrensem cathedram promotus videtur sub. an. 460; hæc autem epistola, Hermete adhuc archidiacono Romæ agente, scripta serius dicenda est an. 489.

7. His autem de tempore hujus epistolæ præmissis manifestum sit quam sint inanes duæ Quesnelli conjecturæ, quibus cum animadverterit aliquot ex iis dubiis quæ proposuit Rusticus decisa fuisse in conciliis Arausicano I, Vasensi I, et Arelatensi II, alterutrum not. 4 colligit: *Scilicet vel Rusticum ad Leonem scripsisse, antequam eæ difficiles questiones in conciliis supradictis ventilarentur et enodarentur: supervacaneum enim videretur et præter consuetudinem Gallicanam, ut post soluta in pluribus comprovincialibus, aut majoribus etiam synodis dubia, alia de eisdem consultatio haberetur; vel certe, si non præcessit has synodos Rustici epistola, non ab illarum uitate plurimum recedere putanda est; sed forte Rusticus existimavit illarum statuti sibi standum non esse, tum quia in multis durior disciplina apparebat, tum quod inter ipsum et Hilarium Arelatensem episcopum, quo auctore ac præside conditi canonis fuerant, aliquid suberat similitatis, propter summam hujus in Ecclesias Gallicanas auctoritatem, quæ Narbonensis metropolitæ et aliorum metropolitanorum episcoporum splendorem obscurabat.* Primum, nimirum Rusticum ante prædicta concilia ad Leonem scripsisse, quoad Arausicanum I et Vasense I ex præstituto hujus epistolæ tempore falsissimum agnoscitur. Concilium vero Arelatense II, quod omni chronologico characterè est expers, Rustici avo habitum perperam creditur: collectionem enim canonum synodorum anteriorum præsertim in rationem S. Cæsarii Arelatensis propriam; adeo ut hoc concilium a Cæsario celebratum recte probat P. Sbaraglia; quod confirmare possumus ex mss. collectionibus Gallicanis, quæ in Vaticana et Veronensi bibliothecis observavimus, ubi hæc synodus immediate præmittitur conciliis Agathensi et Arausicano II a Cæsario coactis ineunte sæculo VI. De ratione quam Quesnellus subjicit mox dicemus. Alterum vero quoad similitatem inter Rusticum et Hilarium, commentitium pariter liquet. Siquidem sub hujus epistolæ tempore quo Rusticus ad Leonem scripsit, nulla Rustico similtas esse poterat cum Hilario, qui jamdiu ante e vivis excesserat, cum præsertim ex Leonis decreto certi jam essent ecclesiasticarum provinciarum fines, et cuiusque metropolitæ jura iam constituta pacifice servarentur. Vera igitur ratio, qua Rusticus ad Leonem de his quoque dubiis scripsit, quæ in Gallicanis synodis fuerant definita, hæc fuit, ut apostolicæ sedis auctoritate certior definitio præberetur. Hinc vero etiam patet non alienum fuisse a consuetudine episcoporum Galliæ, post soluta in conciliis Gallicanis dubia, Romanam cathedram consulere, eo quod ex majorum traditione didicerint quantum præstet hujus auctoritas atque sententia, quantamque in rebus dubiis certitudinem pariat.

8. Ex constituto etiam hujus epistolæ tempore falsa deteguntur illa duo, quæ idem Quesnellus in confirmationem anni abs se asserti conferre posse existimavit. Primo enim intelligimus gesta quæ in episcoporum honoratorumque examine ob Sabiniiani et Leonis presbyterorum causam confecta in utroque memorantur, non pertinere ad synodum Arausicanam I an. 441, neque ad Vasensem I an. 442, quibus, ipso observante Quesnellò, Rusticus eorum presbyterorum episcopus non interfuit, sed ad alium convenit. fortassis Narbonensem, habitum paulo ante hæc epistolam ad Rusticum, id est sub an. 458. Hinc Baluzius in nova Conciliorum collectione Narbonensè concilium, in quo eorum presbyterorum causa cognita fuerit, jure astruxit, et solum perperam istud affixit anno 452. Dein cum hæc epistola ad Rusticum tam sero fuerit scripta, dejecto illa animi, qua idem episcopus scandalorum occasione turbatus, vacationem ab episcopatus laboribus se peroptare Leonis significavit, non in initia episcopatus, nec in juventutem, ut Quesnellus putavit, sed in senectutem ejus incidit, cum gravis annis morti appropinquaret.

9. Nunc de codicibus aliquid dicendum superest. Invenimus hanc epistolam in mss. decem et septem collectionum, nimirum 1, 3 et reliquis usque ad 15, nec non in 18 et 21 usque ad 24, ac præterea in peculiari vetustissimo ms. capituli Veronensis 58. Duobus autem modis hæc in ejusmodi collectionibus præfertur. In omnibus enim collectionibus posterioribus Dionysio ipsæ Rustici inquisitiones desiderantur. Dionysius scilicet, ommissis inquisitionibus, ipsarum loco titulos epistolæ præfixit, quibus nonnumquam duas Leonis responsiones in unum minus apte copulavit, ut suo loco notabimus. Hos eisdem Dionysii titulos tantum nacti sumus in codicibus aliarum posteriorum collectionum Hispanicæ, Hadrianæ, etc., quæ hanc epistolam a Dionysio recepisse noscuntur. Hos titulos nos cum Quesnellò in præmissa synopsi exhibebimus. Inquisitiones vero, sine quibus plerumque Leonis responsa intelligi nequeunt, Sirmondus primus edidit. Eas nos in quatuor collectionibus mss. Dionysio antiquioribus reperimus, scilicet in cod. Vat. Regina collect. 1, in Vat. et Barber. collect. 3, in Lucensi collect. 4, in Vindebon. collect. 5, ac tandem in peculiari ms. Veron. 58. Ita præter codices posteriorum collectionum, quæ inquisitionibus carent, sex præstantissima diversæ originis exemplaria inquisitionibus prædita nobis præsto luere, cum Quesnellus duo tantum unius collectionis 5 invepire potuerit.

1415 EPISTOLA † CLXVII.

AD RUSTICUM NARBONENSEM EPISCOPUM.

Subditis responsionibus ad ejusdem consulta
b rescriptis.

SYNOPSIS (Ex Dionysio Exiguò). — I. Quod non habeantur episcopi quos nec clerus elegit, nec populus acquisivi, nec provinciales episcopi consecraverunt. Si

A qui tamen clerici ab his pseudoepiscopis ordinantur, rata potest e ordinatio talis existere. — II. Quod presbyteri aut diaconi, si in aliquo crimine et detecti fuerint, non possint per manus impositionem penitentiae remedium consequi. — III. Quod diaconi, sicut episcopus et presbyter, cessare debeant ab opere conjugali, nec tamen repudiare conjugia. — IV. Quod aliud sit uxor, aliud concubina; nec erret quisquis filiam suam e in matrimonium tradiderit ei

^a Al. 2. Scripta an. 458 vel 459.

^b In cod. Veron. 58 et Vat. Reg. collect. 1, pro rescriptis habetur respondentis; in Lucensi collect. 4, responditis; in Vindebon. collect. 5, respondent, forte legendum respondentibus. In tabula titularum præfixa collectioni 5, cap. 72, sic legitur: Cum subjectis XIX

consultationum capitulis responsionibusque subnexis.

^c Ita codices. Quesnellus, talis ordinatio haberi.

^d Ita mss. et Justellus in titulis collectioni præmissis. Quesnellus cum Justelliano titulo corpori canonum inserto, prolapsi.

^e Retinimus lectionem titularum Dionysii, licet

qui inebuit concubinam. — V. Quod non sit conjugii duplicatio, quando ancilla a rejecta, uxor assumitur. — VI. De his qui communionem priuantur, et ita moriuntur. — VII. De his qui penitentiam agere differunt. — VIII. Quod oporteat eum qui pro illicitis 1416 veniam postulat, etiam a licitis abstinere. — IX. Quod penitenti nulla negotiationis lucro accipere conueniat. — X. Quod ad militiam secularem post penitentiam redire non debeat. — XI. Quod adulescens, si urgeat quocumque periculo, penitentiam gessit, et non se continet, uxoris possit remedio sustineri. — XII. Quod si quis propositum monachi deseruerit, a publicis aut penitentia satisfactione purgandus. — XIII. Quod uultu, quæ non coactæ, sed uoluntate propria uirginitatis propositum susceperunt, peccant, si nupserint, licet nondum fuerint consecratæ. — XIV. De his qui dubitant utrum baptizati sint, necesse est eos baptizari. — XV. Quod eos qui se baptizatos agnoscunt, sed in qua professione nesciunt, per manus impositionem suscipi conueniat. — XVI. De his qui conuiuio gentium et escis immolatiis usi sunt.

Leo episcopus Rustico Narbonensi episcopo.

Epistolas fraternitatis tuæ, quas Hermes archidiaconus tuus dedidit, libenter accepi, diuersarum quidem causarum cohexione multiplices, sed non

comparantius textui Leonino. Quænellus eum, Iustelliano titulo corpori canonum inserto ediderit, in matrimonium concubinarum habentis tradiderit.

Alia relicta. Sic cod. ex Dionysii titulis. Quænellus cum Iustelliano titulo corpori canonum inserto: De communionem priuatis, et ita defunctis. Ita Dionysius. Alias, multis, vel a multis licitis. Mss. collect. Hispanica cum cæteris inde profectis et editis Leonis ante Quænellum adduat alium titulum: De his quæ jam consecratæ sunt si postea nupserint. De hac additione plura dicentur annot. 76 (Intra, col. 1207, v. 5).

Prætulimus titulum tabulæ Dionysianæ. Al. De his de quibus dubium est, utrum baptisma, perciperint, necesse est ut renascantur.

Al. fide, vel fidei professione; et mox, suscipiantur, pro suscipi conueniat.

Aliqui codd. De baptizatis qui, etc.

Confer notam 4 Quænelii cum nostra admonitione et cum observationibus eidem notæ subiicientis.

De hoc Hermete uide quæ indicauimus in admonit. num. 2 et 6, ac notam 2 Quænelii. Mox, tuæ deest in mss. Florentino, collect. 12 et 13, editione Justelli.

Cod. Vat. Hisp. cum aliis inde profectis, non tamen purior Vindebon. Hisp., addit provinciarum. Paulo post duo Vat., intercurrente undique sollicitudine.

Vulg. ante Quænellum, comperit, quod fit in mss. Vercellensi collectionis Hadriani. reperimus. De gestis quæ subindicantur, uide admonitionem num. 7.

Vindeboni collect. 5 et quilibet Vat. cum Merlino, Sabiniano.

Ita Quænellus emendauit auctoritate quinque uerorum codicum Grim., Barb. et trium Thuan., cum antea legatur uictoris tui. Hæc quidem postrema lectio congruentior uideri potest, eo quod de actione iudiciali sermo sit, quam non Rusticus, sed Sabinianus ac Leo presbyteri, aduersus quosdam adulteros pudicitia zelo intentauerunt. Hanc Tillemontius etiam prætulit in notatiuicula, ad Rustici Vitam, pag. 404, quoad satis uetus Quænelliana lectio est non afferatur. Nos inter hæc obseruauimus uulgatam lectionem, anteriorem Quænello proficisci ex cod.

ita patientia legentis onerosas, ut aliquid earum inter concurrentes undique sollicitudines fuerit pratermissum. Unde totius sermonis tui allegatione concepta, et gestis quæ in episcoporum honorarumque examine confecta sunt, recessis, Sabiniano et Leoni presbyteris actionis unæ 1417 intelleximus fiduciam defuisse, nec eis iustam superesse querimoniam, qui se ab inchoatis disceptationibus sponte subtraxerint. Circa quos quam formam quamque mensuram debeas tenere iustitiæ, ito relinquo moderamini; suadens tamen charitatis hortato, ut sanandis ugris spiritalem adhibere debeas medicinam; et dicente Scriptura: Noli esse nimium iustus (Eccl. vii, 17), mitius peragas cum his qui pudicitia zelo uidentur modum excessisse uindictæ; ne diabolus, qui decipit adulteros, de adultorii exsullet uulturibus.

Miror autem dilectionem tuam in tantum scandalorum quacumque occasione nascentium aduertente turbari, ut vacationem ab episcopatus laboribus præoptare te dicas, et malle in silentio atque otio vitam degere, quam in his quæ tibi commissa sunt per-

collect. Hispanica originis Gallicana, in quibus arbitrarie emendationes locum habuerunt, ut tibi pluribus exemplis agnotauimus. Inuenitur eam hæc lectio in Vat. Hisp. ejus originis, in Vat. Isid. et in aliis ex eodem fonte profectis. At Quænellianam lectionem uniformiter exhibent non solum mss. exemplaria uetustissimarum diuersæ originis collectionum 1, 3, 4 et 5, nec non cod. Veron. 58, in quibus integra hæc epistola cum inquisitionibus conuenit, uerum etiam codices collect. Dionys. et Hadrian. cum Justelli exemplo, mss. Grim. collect. 18, Vat. collect. 24, et (quod notabilissimum est) codex Vindebon. purioris collectionis Hisp., ex quo arbitraria correctio in Gallicanos ejusdem collectionis codices inducta confirmari uidetur. Hinc ergo Quænellianam lectionem tanta auctoritate suffultam haud despondam credidimus, licet quæ ei subsit sententia ex ignorantia facti et circumstantiarum lateat. Fortè Rustico æque ac Sabiniano et Leoni priuatum perspectum erat adulterii crimen: unde hi sperabant fore ut idem Rusticus, quamuis in episcoporum honoratorumque consensu iudicis personam gereret, actionem quoque suam contra adulteros, seu fauorem accusatoribus impenderet. Cum uero satis idoneæ probationes istis deessent, ita ut se ab inchoatis disceptationibus sponte subtraxerint, Rusticus ne dum ipsis fauere non potuit, sed eisdem correctione dignos ex legibus censuit: in quo mitius ei agendum S. pontifex respondet.

Ita reposuimus cum Sirmondo ex mss. collect. 4 et 5 Hisp. Isid., uno Vercell. et quibusdam aliis codicibus, inter quos antiquissimus Veron. 58. Tres mss. libri collect. Hadrianae, et unus Corb. Quænelii cum Justello, subtraxerunt. Vat. Dionysii cum Merlino et editis Leonis ante Quænellum, subduxerunt. Quænellum cum quibusdam mss., subduxerunt.

Duo Vat. age; et post pauca adulterorum pro adulterii.

Justellus cum uno Thuan. Quænelii, et cum Vat. Hisp. et Isid., titubare.

Veronensis addit tui. Vide not. 4 Quænelii. Paulo post pro vitam degere idem cod. Veron. habet, vitam digere, et post pauca pro commissa sunt habet, permissa sunt, et indicentur ea quæ inter difficultates de quibus Rusticus conquirebat, eidem permissa erant.

manere. Dicente vero Dominus: *beatus qui perseveraverit usque in finem* (Matth. xxi, 13), unde erit beata perseverantia, nisi de virtute patientia? Nam in secundo apostolicam predicationem, omnes qui a voluerunt in Christo pie vivere persecutionem patienter. *1 Tim. iii, 12*. Quae non in eo tantum computanda est, quod contra Christianam pietatem aut ferro aut ignibus agitur, **1418** aut quibuscumque supplicis, cum persecutionum saevitiam soppleant et dissimilitudines mortui, et contumacia inobedientium, et insigniarum tela linguarum quibus conflictationibus cum omnia semper membra pulsantur, erumna priorum portio a tentatione sit libera, ita ut periculis nec otia careant, nec labores, quia inter fluctus maris gaudere diligeret, si gubernator abscedat? Quis ab insidiis luporum oves custodiet, si pastoris cura non vigilet? *Joan. x, 12*? Quis denique latronibus obsistet et iuribus, si speculatorem in prospectu explorationis locatum, ab intentione sollicitudinis amor quietis abducatur? Permanendum ergo est in opere credito et in labore suscepto. Constantiter tenenda est iustitia, et benigne praestanda clementia. Odio habeantur peccata, non homines. Corripiantur tumidi, tolerantur infirmi; et quod in peccatis severius castigari necesse est, non saevientis plectatur animo, sed medentis. Ac si vehementior tribulatio incubuerit, non ita exparescamus, quasi illi adversitati propriis viribus resistendo, cum et consilium nostrum, et

fortitudo sit Christus, et de amio quo nihil possit per **1419** ipsum emitta possimus. Qui confirmans predicatorum Evangelii et sacramentorum ministros. *Eccc ego inquit, volui scire cum quibus diebus usque ad consummationem saeculi* (Joan. xv, 5). Et iterum: *Haec, inquit, locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis* (Matth. xxviii, 20). *In hoc autem mundo tribulationem habebitis; sed bono animo estote, quia ego vici mundum* (Joan. xvi, 33). Quae sollicitationes, quia sine dubio manifestae sunt, nullis debemus scandalis infirmari, ne electionem Dei videamur ingrati, cuius tam potentia sunt adiutoria quam vera promissa.

De consultationibus autem dilectionis tuae, quas separatim conscriptas archidiaconus tuis dedit, quid sentiendum sit, inter praesentes opportunus quaereretur de singulis, si nobis tui conspectus copia proveniret. Nam cum quaedam interrogaciones tantum diligentiae videantur excedere, intelligo eas colloquiis aptiores esse quam scriptis. Quia sicut quaedam sunt quae nulla possunt ratione converteri, ita multa sunt quae aut pro consideratione statuum, aut pro necessitate rerum oporteat temperari: illa semper conditione servata, ut in his quae verba fuerint aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec praecipis evangelicis contrarium, nec decretis sanctorum Patrum invenitur adversum.

Utrique eodd. Hisp. cum Vat. Isid. et duobus aliis mss., volunt, Mox Vat. Hisp. et Isid., *patienter*, loque ipsum alia manu scriptum legitur in Vindeb. collect. 5 cum prima mano scriptum esset, *patienter*; Melius cum editis ante Quesn., *Omnia qui voluerit*; et dein *patienter*.
 Utrique praestantissimi eodd. Vat. Reg. collect. 1, Barb. collect. 3, Vindebon. collect. 5, Grim. collect. 18 et Veron. 58; *agitantur*. Post pauca *persecutionem saeculi suppleant* in eodem cod. Veronensi. Dein pro *proprietarium* eod. Viet. Quesnell., et noster Veron. *traditionum*.
 Vulg. ante Quesn. cum mss. Lucensi collect. 4 et Vat. collect. 24 addunt *Ecclesiae*. Post pauca Justellus cum Vat. Dionysii, utrisque Hisp. Vat., Isid. aliisque non paucis nostris eodd. et quatuor Thuanis Quesnelli, *conflictatione* pro *a tentatione*. Cod. Vat. collect. 24 addit hic ante voces *a tentatione*.
 Vat. Dionysii et Justelli, *passarant*. Dein ex emendationibus codicibus correximus *adducit* pro *adducit*.
 Dist. 86, *Octo habentur*; et 29, *non corriguntur tumidi*, nunc *tolerantur infirmi*. Unus cod. Vercell. per errorem utrobique habet *Nec pro Nunc*. Paulo post pro *in peccatis* eodd. Barb. collect. 9 et Vindebon. collect. 105 habent *in peccantibus*. Utrumque deletur in Vat. Dionysii, in Veron. 58; et in Vat. Hisp. ac Isid., non tamen in pariter Vindebonensi Hisp. cum editis.
 Editi, *At si. Mellior visa est lectio mss. Vat. Reg., Veronen. et utrisque Vindebon. collect. 5 et Hisp.* Dein Quesnellus, quasi *alibi*. Id in duobus tantum eodd. reperimus. Revocavimus autem lectionem ante vulgatorum quam caetera melioris notae exemplaria tenent. Vat. Hisp. et Isid. voces *ulii* et *illi* praetermittunt. Mox editi ante Quesn. habebant eum *ulii*.

Vat. collect. 24, *propriis ut viribus resistendum*. Hanc lectionem libenter inseruimus textui, nisi alii omnes eodices Quesnelli emendationem probarent.
 Editi Leonis ante Quesn. cum Merlini et Vat. collect. 24, *ut sine quo*. In Vindebon. Hisp., cum per errorem desisteretur ac, vel saltem *ut*; emendatum fuit in Vat. Hisp. et extitit in Isid. aliisque ejusdem originis codicibus, *sine quo nihil possimus, sed per ipsum cuncta possumus*. Justellus, servata lectione textus, habet *cuncta possumus*.
 Vulgati anteriores Quesnello cum Vat. collect. 24, *In mundo autem*. Mox pro *bono animo estote* mss. Vat. Dionysii cum Vat. Hisp. et Isid. aliisque nonnullis eodd. habet *corradite*. Dein *quia vici*, *omisso pronomine ego*; est in Vat. Hisp. ac Isid.
 In Vat. Dionysii *certi* tuas. Dein voces *de singulis* a Quesnello insertas non tantum invenimus in posteriorum collectionum mss., verum etiam in antiquissimis Vat. Reg. collect. 4; Barb. collect. 3 et Vindebon. collect. 5. Desunt tamen in mss. Lucensi collect. 4; Veronensi 58; in Vat. Dionysii, in utrisque Hisp., in Vat. Isid. et in alio Vat. collect. 24. Mox copiam praebuit pro copia *prodeant* in utrisque Hisp. et in Vat. Isid.
 Eodd. Vat. Hisp. Isid. ac tres alii cum Justello, *interrogatione* *in idum* *videantur excedere*. Vindebon. Hisp. cum Vat. Dionysii omittit tantum vocem *interrogatione*.
 Dist. 14, *Sicut quaedam*, a 2 *conditio*, a 2 *conditio*.
 Codd. Grim. et Vat. collect. 24, *traditions*. Dein pro *necessitudine rerum*, erat in editis Leonis ante Quesn. In margine editionis Sirmondi *temporum pro rerum*; et *consideratione pro conditione*.
 Idem Sirmondus vocem *adversum* rejecit in marginem, in textu autem posuit *diversum* quod laudat invenimus.

1420 ^a *Incipiunt ad inquisitiones ejusdem episcopi A*
subjecta responsa.

INQUISITIO I. — ^b *De presbytero vel diacono qui se epi-*
scopus esse mentiti sunt; et de his quos ipsi clericos
ordinarunt.

RESPONSUM. — ^c Nulla ratio sinit ut inter episcopos
habeantur qui ^d nec a clericis sunt electi, nec a ple-
bibus sunt expetiti, nec a provincialibus episcopis
cum metropolitani judicio consecrati. Unde cum sæ-
pe quæstio de male acceptio honore nascatur, quis
ambigat nequaquam istis esse tribuendum, quod
^e non docetur fuisse collatum? ^f Si qui autem clerici
ab ^g istis pseudoepiscopis in eis Ecclesiis ordinati
sunt quæ ad proprios episcopos pertinebant, et ordi-
natio eorum consensu et judicio præsentium facta
est, potest rata haberi, ita ut in ipsis Ecclesiis
perseverent. Aliter autem vana habenda est ^h creatio
quæ nec loco fundata est nec ⁱ auctore munita.

1421 **INQUIS. II.** — *De presbytero vel diacono qui si,*
cognito crimine suo, penitentiam i publicam petat;
utrum ei per manus impositionem danda sit?

RESP. — ^k Alienum ^l est a consuetudine ecclési-
astica ut qui in presbyterali honore aut in diaconii
gradu fuerint consecrati, ii pro crimine aliquo suo
per manus impositionem remedium accipiant pœni-
tendi: quod sine dubio ex apostolica traditione de-
scendit, secundum quod scriptum est: *Sacerdos si*
peccaverit, quis orabit pro illo (Levit. v, sec. LXX)?
Unde hujusmodi lapsis, ad promerendam misericor-

^a Hunc titulum conservavit Dionysius, licet inqui-
sitiones omiserit. In mss. collect. 5 Idem titulus legi-
tur, omisso tantum verbo *Incipiunt*. In codd. Barb.
et Vat. collect. 3 ac in Veronensi 58 hæc epistola et
inquisitiones cum responsis distincto numero descri-
buntur. In Veronensi enim codice epistola præmis-
a ponitur num. 50, et inquisitiones cum responsis
num. 51. In mss. autem collect. 3 epistola legitur
num. 55, et inquisitiones ac responsa num. 56. In
his vero mss. hic titulus habetur: *Incipiunt inquisi-*
tiones, vel Inquisitiones et responsa.

^b Ms. Vat. collect. 3 titulum Dionysianum pro hæc
tantum prima inquisitione exhibet, quod collectionis
auctori haud tribuendum videtur. In Veronensi, *De*
presbyteris vel diaconis qui, etc., ac similiter plurali
numero in inquisitionibus sequentibus.

^c Dist. 62, *Nulla ratio*, c. 1.

^d Vide not. 5 Quesn. Dein a *comprovincialibus* apud
Justellum in editione collect. Dionysii atque Cresconii.

^e Sex mss. optimæ notæ cum Justello, non doceatur.

^f 1, qu. 1, *Si qui clerici*, c. 40.

^g Vide not. 6 Quesn. Mox Vindeb. Hisp. delet *istis*,
et dein cum Veronensi præterit *pis*. Vat. Hisp. et Isid.
cum Merlino habent, *in eorum Ecclesiis*. Dein quæ
ad proprios erat in editis ante Quesn., ita ut relati-
vum quæ ad *Ecclesias* referatur. Sed relativum qui
plerisque codicibus vindicatum ad *clericos* referen-
dum est.

^h Ita codd. Grim. et Thuanei duo Quesnelli, et
nostri Vat. Reg. collect. 1, Vindeb. collect. 5, Vat.
Dionysii Veron. 58, et alius Veron. 60 Cresconii, ac
nonnulli alii. Codices vero collect. 3, utriusque Hisp.,
Vat. Isid.; unus Vercell. et quatuor alii Vat., cum
Justello et ms. Cantabrig., ac tandem Veron. 60 se-

diam Dei, privata ^m est expetenda secessio, ubi illius
satisfactio, si fuerit digna, sit etiam fructuosa.

INQUIS. III. — *De his qui altario ministrant et conjuges*
habent, utrum eis licito misceantur?

RESP. — ⁿ Lex continentia ^o eadem est ministris al-
taris quæ episcopis atque presbyteris, qui cum essent
laici sive lectores, licito et uxores ducere et filios
procreare potuerunt. Sed cum ad prædictos ^p perve-
nerunt gradus, cœpit eis non licere quod licuit. Unde,
ut de carnali fiat spirituale conjugium, oportet eos
^q nec dimittere uxores, et quasi non habeant sic ha-
bere, quo et salva sit charitas ^r connubiorum, et
cesset opera nuptiarum.

1422 **INQUIS. IV.** — *De presbytero vel diacono qui fi-*
lium suam virginem illi viro in conjugium dederit qui
jam habebat conjunctam mulierem, ex qua etiam fi-
lios susceperat.

RESP. — ^t Non omnis ^u mulier juncta viro uxor est
viri, quia nec omnis filius hæres est patris. Nuptiarum
autem fœdera inter ingenuos sunt legitima et inter
æquales; ^v multo prius hoc ipsum Domino consti-
tuente (*Gen. II, 24*) quam initium Romani juris exi-
steret. Itaque aliud est uxor, aliud concubina; sicut
aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apo-
stolus ad manifestandam harum personarum discre-
tionem, testimonium ponit ex Genesi, ubi dicitur
Abrahæ: *Ejice ancillam et filium ejus: non enim hæres*
erit filius ancilla ^x cum filio meo Isaac (Galat. IV, 30;
Gen. XXI, 10). Unde ^y cum societas nuptiarum ita ab
initio constituta sit, ut præter sexuum conjunctionem
haberet in se Christi et Ecclesiæ ^z sacramentum

^C *secunda manu consecratio, Vulgati ante Quesn. cum*
ms. Vat. collect. 24, oratio.

¹ Ita cum Quesnello mss. collect. 1, 3, 12 et 24,
ac Vindeb. Hisp. Aliæ editiones cum cæteris no-
stris codd. et apud Hincmarum opusculo 53, aucto-
ritate.

² Addidimus *publicam* ex codd. qui inquisitiones
exhibent, uti etiam eandem vocem præfert Sirmon-
dus, qui inquisitiones primus edidit.

³ Dist. 50, *Alienum est a consuetudine*, c. 67.

⁴ Vide not. 7 Quesn. Post pauca, *Qui presbyteralem*
honorem aut diaconi gradum fuerunt consecuti in Vat.
collect. 24.

⁵ Cod. Vat. collect. 3, *est expectanda secessio, ut*
illis. Cod. Veron. 60 Cresconii, *ut in illis*.

⁶ Dist. 31, *Lex continentia*, c. 10.

⁷ Vide not. 8 Quesn.

⁸ Editi ante Quesn. cum Vindeb. Hisp. et Vat.
collect. 11, *pervernerint*.

⁹ Vide not. 9 Quesn.

^D ¹⁰ Al., *conjugiorum*. Mox Vat. collect. 11 cum Vul-
gatis Quesnello anterioribus, *cessent opera*. Justellus
cum mss. Vat. Dionys. et aliis Hadrian., *cesset ope-*
ratio.

¹¹ Cod. Veron. 58, *in conjugio junxerit*.

¹² 32, qu. 2, *Non omnis*, c. 12.

¹³ Duo Vat. collect. 21, *mulier jure uxor est virt.*

¹⁴ Justellus cum quatuor nostris codd. addit con-
junctionem *et*. Dein, *existit pro existeret* in cod.
Vat. collect. 11.

¹⁵ Codd. Vindeb. Hisp. et Vat. collect. 11 cum vul-
gatis ante Quesn., *cum filio libera*. Unde, etc.

¹⁶ 27, qu. 2, *Cum societas*, c. 17; et in Decret. IV.
l. VI.

¹⁷ Vide not. 10 Quesn. Dein, *in qua non docetur nup-*
tialia suisse mysterium est in Vat. collect. 11 et an-

(Eph. v, 52), dubium non est eam mulierem non a pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse mysterium. ^a Igitur cujuslibet loci clericus, si filiam suam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum est quasi eam conjugatio dederit; nisi forte ^b illa mulier, et ingenua facta, et dotata legitime, et publicis nuptiis honestata videatur.

Inquis. V. — ^c De puellis quæ viris concubinas habentibus nuperint.

Resp.—Paterno arbitrio viris junctæ carent culpa, si mulieres quæ a viris habebantur in matrimonio ^d non fuerunt.

1422 Inquis. VI. — De his qui mulieres ex quibus filios habent relinquunt, et uxores accipiunt.

Resp.—Quia aliud est nupta, aliud concubina, ^e ancillam ^f a toro abjicere et uxorem eertæ ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, sed profectus est honestatis.

Inquis. VII. — De his qui in ægritudine pœnitentiam accipiunt, et ^g cum revaluerint, agere eam volunt.

Resp.—Culpanda est ^h talium negligentia, sed non penitus deserenda: ut crebris cohortationibus incitati, quod necessarie expetierunt, fideliter exsequantur. ⁱ Nemo enim desperandus est dum in hoc corpore constitutus est: quia nonnumquam quod diffidentia ætatis differtur, consilio maturiore perficitur.

Inquis. VIII. — ^j De his qui ^k jam deficientes pœnitentiam accipiunt, et ante communionem moriuntur.

Resp.—Horum causa ^l Dei judicio reservanda est, in cujus manu fuit et talium obitus usque ad communionis remedium ^m differretur. Nos autem quibus vi-

ventibus non communicavimus, mortuis communicare non possumus.

1424 Inquis. IX. — De his qui dolore ⁿ nimio perurgente rogant dari sibi pœnitentiam, et cum venerit presbyter daturus quod petebant, si dolor parum perquiesciverit, excusant et nolunt accipere quod offertur.

Resp.—Dissimulatio hæc potest non de contemptu esse remedii, sed de metu gravius delinquendi. Unde ^o pœnitentia quæ dilata est, cum studiosius petita fuerit, non negetur, ut quoquo modo ad indulgentiæ medicinam anima vulnerata perveniat.

Inquis. X. — De his qui pœnitentiam professi sunt, si in foro litigare cœperint.

Resp.—^p Aliud quidem est debita ^q justa reposcere, aliud propria perfectionis amore contemnere. Sed inflictorum veniam postulantem oportet ^r a multis etiam licitis abstinere, dicente Apostolo: *Omnia ^s mihi licent, sed non omnia expediunt* (1 Cor. vi, 12). Unde si pœnitens habet causam quam negligere forte non debeat, melius ^t expetit ecclesiasticum quam forense judicium.

Inquis. XI. — De his qui in pœnitentia vel post pœnitentiam negotiantur.

Resp.—^u Qualitas lucri negotiantem aut excusat aut arguit, quia est et honestus quæstus et turpis. Verumtamen pœnitenti utilius est dispendia pati quam periculis negotiationis obstringi, quia difficile est inter ementis vendentisque commercium non intervenire peccatum:

C 1425 Inquis. XII. — De his qui post pœnitentiam ad militiam revertuntur.

Resp.—^v Contrarium est omnino ecclesiasticis

æquioribus vulgatis. Codices Vat. Hisp. et Isid., qui sequuntur lectionem textus, pro mysterium habent ministerium.

^a Cod. Lucensis collect. 4, omissis verbis *Igitur exjunctibet loci clericis*, periodum sic incipit: *Si quis dedit filiam suam.*

^b Ms. Veron. 58, *ea mulier ingenua facta... Honestata videatur.* Alius Veron. Cresc. 60 prima manu, *honestata; secunda vero manu, honestata.*

^c Sex hostii codices, qui inquisitiones præferunt, hoc membrum a superiori distinguunt, cum in aliis exemplaribus, quæ inquisitionibus carent, ex Dionysio istud cum antecedenti jungatur; sed perperam, ut apud Quesnelli videre licebit not. 11. Mss. Lucens. collect. 4 et Vindeb. collect. 5, in ipsa inquisitione delent viri.

^d Cod. Vat. Regiæ, *non fuerint.* Porro in omnibus editionibus et in mss. codd. qui inquisitiones præferunt, ac etiam in illis collect. 5, licet inquisitiones præferant, post voces *non fuerunt* hæc subjiciuntur, *quia aliud est nupta, aliud concubina.* Hæc autem verba nos auctoritate cæterorum codicum inquisitiones præferentium rejecimus in initium sequentis responsi, ad quod sane ex ipso contextu pertinere noscuntur.

^e 51, qu. 2, *Ancillam a toro*, c. 11.

^f Cresconius etiam in ms. Veron., *ancillam matrona accepta abjicere.*

^g Cod. Lucensis collect. 4, *cum se levaverint.* Veron. 58, *cum relevati fuerint.*

^h Vide not. 12 Quesn. Cod. Vat. Dionysii cum Cresconio et uno Vercell. Hadrian., *culpanda sit sane talium negligentia, sed non penitus desperanda.* Eadem

lectio est in alio Vercell., Hadrian. et Vindebon. Hisp., atque in vulgatis Leonis ante Quesn., excepto sit, pro quo habent est. Dionysius Justelli et Sirmondus lectioni textus, quæ est in aliis perisque et præstantioribus codd. tum nostris tum Quesnelli, post voces *culpanda est* addunt *sane.*

ⁱ De Pœnit., dist. 7, *Nemo desperandus*, c. 1.

^j 24, qu. 2, *De communiione privatis*, c. 1.

^k Sirmondus et Quesnelli inserunt *animo.* Delévimus auctoritate nostrorum codicum.

^l Confer not. 13 Quesn.

^m Unus cod. Vercell., *differatur.* Alius Vercell. et secunda manu in Veron. 60 Cresc., *non differretur.* Justelli., *non differatur.* Paulo post, *non communicamus* in Veron. 58.

ⁿ Cod. Lucensis collect. 4 et Veron. 58, *nimis perurgente.* Mox in eodem Veron., *parvus fuerit pro parum perquiescivit.*

^o De Pœnit., dist. 1, *Pœnitentia quæ*, c. 62.

^p De Pœnit., dist. 1, *Aliud quidem est*, c. 65; et 11, qu. 1, c. 34.

^q Vat. Reg. collect. 4, *juste.*

^r Vat. Dionysii et Hadrian. cum Cresc., *etiam a licitis.* Veron. 58, *a multis etiam placitis.*

^s Sex præbe notæ codices et Cresconius delent *mihi.* Mox unus cod. Vercell. cum Justello, *si pœnitentes habeant... non debeant.*

^t Cod. Veron. 58, *expetit.* Vat. Dionysii cum Cresc. Veron. et duobus aliis Vat., *expetit quis.* Alius Vat. cum Barb. Victor. et secunda manu in Vindebon. collect. 5, *exigit pro expetit.* Confer not. 14 Quesn.

^u De Pœnit., dist. 5, *Qualitas lucri.*

^v De Pœnit., dist. 5, *Contrarium*, c. 5.

regulis, post penitentiae actionem redire ad militiam A
secularē, cum Apostolus dicat: *Nemo militans Deo*
implicat se negotiis secularibus (II Tim. ii, 4). Unde
non est liber a laqueo diaboli, qui se militiam
voluerit implicare.

Inquis. XIII. — De his qui post penitentiam uxores ac-
cipiunt, vel concubinas sibi coniungunt.

Rusp. — In adolescentia constitutus, et urgente
aetate motu mortis, aut carpitivitate perduto, penitentiam
gessit, et postea timens lapsus incontinentiae
juvenilis, copulam uxoris elegit, ne crimen fornicationis
incurreret, non videtur fecisse veniale, si
praeter conjugem, nullam omnino cognoverit. In qua
tamen non regulam constituimus, sed quid sit tolerabilis
astimamus. Nam secundum veram cognitionem nihil magis
ei congruit qui penitentiam gessit, quam castitas perseverans
et mentis et corporis.

1426 Inquis. XIV. — De monachis qui aut militari
ceperint, aut uxores accipere.

Rusp. — Propositum monachi proprio arbitrio
aut voluntate susceptum deseri non potest absque
peccato. Quod enim quis vovit Deo, debet et reddere
(Dei. VIII, 21; Ps. XLIX, 14). Unde qui relicta
singularitatis professione, ad militiam vel ad nuptias
devotus est, publice penitentiae satisfactione purgandus
est: quia etiam innocens a militia, et honestum

in Cod. Vat. collect. A. addit, ut ei placeat, cari ce
prohiberi. Postea, militia mundana in quinque mss. et
in vetustioribus Leonis vulgaris.

b Vide not. 15 Quesn. Post pauca in Leonis responsio
cod. Veron. 58 et Vat. Reg. delevi, mortu-
55, qu. 3. In adolescentia, c. 14.

d Quesnellus cum aliquibus mss., incurrat. Prae-
cullimus lectionem antea editorum, quippe quattu et
plures et vetustiores nostri codices approbant. Mox
pro veniale cod. Veron. 58, juvenalem, Vat. Reg.
juvenalem; forte, juvenilem. Dein post voces nullam
omnino Sirmondus addit alian.

e Mss. Vat. R. g. et Lucen. acceperint.
is 420, qu. 3. Propositum, c. 14.

lile Cod. Veron. 58, proprii arbitrii voluntate, Vin-
debon. Hisp., proprio arbitrio ac voluntate.

h Vindebon. collect. 3 addit Verbiun ait. Deia post
electionem Sirmondus cum anterioribus editis adiecit
tamen: Mox unus cod. Vercell. cum Justello meliores
pro meliorum.

i 20, qu. 1. Puella, c. 8.

k Vide not. 16 Quesn. Deinde, etiam consecratio
non accessit est lectio omium codicum qui inquisi-
tiones praemittunt; nec non Vat. collect. 24. Ceteri
qui Dionysianam lectionem sequuntur, habent:
Etiam notium eis gratia consecrationis accessit.

l In vulgaris ante Quesnellum adiecit capitulum
cum titulo *De his quae jam consecratae sunt, si postea*
nupsent. Capitulum autem verba haec sunt: *Amplius*
vero non potest magnam crimem admitti, ubi et propo-
situm deserit, et consecratio violatur. Nam si hu-
mana pacta (al. facta) non possunt impune calcari,
quid eas mandabit quae corrupebant divina (al. divina)
federa sacramenti? Haec omnia Quesnellus expunxit,
et vel a Gratiano vel ab alio studioso margini appo-
sitae in textum irrepserunt censui illi arguentis quae
legi poterunt nota ejusdem 17: *Ea vero inveniuntur*
textu inserta in antiquissimis codicibus Vindebon-
et Vat. collectionis Hispanicae, ac in Isidorianis omni-
bus qui ex Hispanica proficiscuntur, nec non in aliis
editionibus quae ex eod. in Junta emanant; adeo

potest esse conjugium, electionem meliorum des-
ruisse transgressio est.

Inquis. XV. — De quibus quae aliquando in
religioso fuerunt, non tamen consecratae, si postea
nupsent.

Rusp. — Puellae quae non coactae parentum im-
perio, sed spontaneo iudicio virginitalis i propositum
siquae habitam, etiam perunt, si postea duntaxat
praeveriantur, sicut et si consecratio non accessit,
citius utique non fraudarentur munere, et in propo-
sito permanerent.

1427 Inquis. XVI. — De his qui a parentibus Chri-
stianis parvuli detulisti sunt, et utrum baptizandi
non potest inveniri, an debeant baptizari.

Rusp. — Si non exstant iudicia inter pro-
prios aut familiares, nulla inter clericos aut viros,
quibus de quibus quaeritur baptizari facte desec-
tur, agenda est et remanent. De manifeste per-
tant, in quibus quod non ostenditur gestum, non
sinit ut videatur iteratum.

Inquis. XVII. — De his qui parvuli a hostibus cap-
sunt, et non se sapienter baptizatos, sed sciunt se
aliquando se consecratos a parentibus ductos, etiam
postea vel debeant, vel non debeant baptizari.

Rusp. — Qui postea manifeste quod ad ecclesiam
volentes esse parvulus in his, postea recedens in
ut mirum acciderit ea abesse in editione Merlini, qui
Hildemarum collectionem eum multis additamentis
evulgavit, ut videtur, ex aliquo man. edito. 12, in
cujus ms. Vat. folio eadem verba deprehendimus.
Anno haec pariter verba posterioribus, sed antiqua
addita legitur in margine, vetustissimi cod. Vat.
5845, qui parvam Dionysianam collectionem exhibet.
Cum vero desint in omnibus codicibus inquisitiones
praefertentibus, qui sunt praestantissimi omnium, nec
non in textu Dionysianae et Hildemarum collectio-
num, in ms. Grimarico, neque in editione Merlini,
ea uti Leonina textu non inseruimus, unde non
auctor praestantissimae collectionis Hispanicae, quo paulo
ante medium saeculum scriptum, conseruata in biblia
cryptum continet, hoc additamentum suscipit,
cum istas omnes Dionysianae collectionis editiones
sine ulla additione fecerit, divitibus non habere
nonnullis posteriorum collectionibus, quibus mem-
brum, iungitur, cum responso ad inquisitionem pre-
cedentem, sicut etiam in editione Sirmondus, in quo
in notatione, dubitationem indicavit, ex quibusdam
inquisitiones sine hoc capitulo exhibentur in
Cod. Veron. 58 hanc inquisitionem sic editi: *De*
his qui a parentibus parvuli detulisti sunt, et utrum
baptizati sint ignoratur. Codex Lucensis quoque hanc
vocem Christianis.
In Decret. 17, h. 2, apponitur in multis mss. quibus
Quesnellus, et familiares non esse vicinos. *Amplius*
vero non potest magnam crimem admitti, ubi et propo-
situm deserit, et consecratio violatur. Nam si hu-
mana pacta (al. facta) non possunt impune calcari,
quid eas mandabit quae corrupebant divina (al. divina)
federa sacramenti? Haec omnia Quesnellus expunxit,
et vel a Gratiano vel ab alio studioso margini appo-
sitae in textum irrepserunt censui illi arguentis quae
legi poterunt nota ejusdem 17: *Ea vero inveniuntur*
textu inserta in antiquissimis codicibus Vindebon-
et Vat. collectionis Hispanicae, ac in Isidorianis omni-
bus qui ex Hispanica proficiscuntur, nec non in aliis
editionibus quae ex eod. in Junta emanant; adeo

quod eorum parentibus dabatur acceperint. Sed si hoc etiam ab ipsorum memoria alienum est, conferendum eis videtur quod collatum esse nescitur, quia non reperitur interuenti presumptioni, ubi cogit gentium pietatis.

1428. Iacobi. XVIII. — *De his qui ex Africa vel de quibusdam partibus, et nascuntur in qua, secunda sunt baptizati, quid circa eos debeat observari?*

Resp. — Non se istis baptizatos nesciunt, sed eorum fides fuerit qui eos baptizaverunt se nescire. Insuper et ante quoniam quolibet modo formam baptismi acceperunt, baptizandi non sunt; sed per manus impositionem, invocata virtute Spiritus sancti, quam ab hæreticis accipere non poterunt, euntolitis copelandi sunt.

1429. Iacobi. XIX. — *De his qui parvuli quidem baptizati, et quilibet capti sunt et cum illis gentilibus commiserunt, aut quid Romani ad huc jactentia venerint, si communionem petierint, quid erit observandum?*

Resp. — Si convivio solo gentilium et escis immolatis usi sunt, et possunt jejuniis et manus impositione purgari: ut deinceps ab idolothytis abstinentes, sacramentorum Christi possint esse participes. Si autem aut idola adoraverint, aut homicidiis vel fornicationibus contaminati sunt, ad communionem eos, nisi per penitentiam publicam, non oportet admitti.

1429. EPISTOLA CLXVIII.

DE ANVERSIS EPISCOPO PER CAMPANIAM, SAMNITUM ET PICENUM CONSTITUTOS.

Synopsis (Ex collectione Hispanica). — *I. (I) non omni tempore baptismi regeneratio datur, nisi in Pascha et Pentecoste, et nisi periculo infirmitas oppresserit. II. De penitentia fidelium, in confessione eorum non publicatur.*

DE ANVERSIS EPISCOPO PER CAMPANIAM, SAMNITUM ET PICENUM CONSTITUTIS.

CAP. I. — Magna indignatione commoveor, et mul-

taudatus, hoc Veron. etiam hoc etiam. Max Sirmondus et editiones veteriores, ab eorum memoria.

Vetustiores codices inquisitionibus carentes sic habent: *Hi autem (vel, Si autem) de quibus scriptis non se baptizatos nesciunt. Alii recentiores codices: Si autem, de quibus scriptis, qui se baptizatos nesciunt, sed in vita Quoniam, qui se baptizatos sciunt, sed eorum fides fuerit qui eos baptizaverunt, se nescire protestantur, quoniam quolibet modo, etc. Max invocata in m. s. Luconsi collect. 4. Veron. 58; hoc non in antiquis Hisp. et Isid., ac in editione Juselli. Confer not. 18 Quenellii.*

De Consecr., dist. 4, *Hi de quibus*: c. 58; et in Decret. 1194.

Hanc etiam inquisitionem et subiectam responsum codices collect. 3 dividunt in duo, ita ut inquisitiones et responsa sint viginti hoc modo: *Inquisit. xix: De gentilibus qui eorum immolantibus usi sunt. Responsa: Si comesto usque ad participes, inquisit. xx: De his qui idola adoraverunt, aut homicidiis vel fornicationibus inquinati sunt. Responsa: Si autem sint fideles, etc.*

Quod Veron. ad Romanam provinciam. Confer not. 79 (Col. 1203, n. 9). In m. s. Luconsi collect. 4. Hinc eod. Hisp. Vat. Isid. et alius collect. 24 cum editis ante Quesn., qui convivia

to dolore contristor, quod quosdam ex vobis comperi ita esse apostolicæ traditionis oblitos, et studio sui erroris intentos, ut præter paschalem festivitatem, cui sola Pentecostes solemnitas comparatur, audeant sibi, non aliqua humanæ infirmitatis necessitate cogente, sed sola indiscipline arbitrii libertate, et jus baptismatis vindicare, et in natalibus martyrum, quorum finis aliter honorandus est quam dies Dominicæ passionis, regenerationis celebrare mysteria, ac sine ullis spiritualium 1430 eruditionibus præparationum, ita rudibus et imperitis tradere sacramentum, ut circa renovandos nihil doctrinæ ecclesiasticæ, nihil in exorcismis impositio manuum, nihil ipsa jejunia, quibus vetus homo destruitur, operentur; neque in tanto mysterio salutis humanæ ulla ejus diei habeatur exceptio, quo ipsum donum est conditum renascendi. Admonemus igitur, et non sine periculo status eorum qui hoc faciunt protestamur, ut ab hac presumptione cessetur, et summam hanc potentissimamque Dei gratiam, non nisi in Paschali et Pentecostes die desiderantibus et credentibus conferatis: manente quolibet tempore gravioris necessitatis ac periculorum consideratione, secundum quam oportet subvenire, ne conditione mortali coarctata infirmitas necessaria liberatione fraudetur: eam, servata, sicut prælesti. omnia, datam tantummodo festivitatum reverentia, propter multa pericula sit cavendum ne aliquam aut in desperata agritudine, aut in hostilitatis incerta, aut in timore naufragii, per sacerdotum Domini regeneratio denegetur. Si quis vero post hoc interdictum in eadem fuerit usurpatione detectus, dignam perniciem sue incidet ultionem: quoniam ostendit se turpe potius luctum quam religionis cultum esse sectatum.

Cap. II. — Illam etiam contra apostolicam regulam presumptionem, quam super agnovi a quibusdam generatio denegetur. Si quis vero post hoc interdictum in eadem fuerit usurpatione detectus, dignam perniciem sue incidet ultionem: quoniam ostendit se turpe potius luctum quam religionis cultum esse sectatum.

Cap. II. — Illam etiam contra apostolicam regulam presumptionem, quam super agnovi a quibusdam

Confer not. 49 Quesn.

Alia 136. Scripta 6 Martii an. 489.

Exstat in mss. collect. Hisp. Isid. 21, 42 et 20 usque ad 24, ac in exemplo Suardi.

Vulg. ante Quesn.: cum m. s. Vat. collect. 24 et Suardo: *Paschæ festum.*

Vat. Hisp. et Isid. cum cæteris inde profectis, *nam baptismatis.* Max. Vat. collect. 14; *in natalibus martyrum.*

Vindeb. Hisp. addit et; qua conjunctio cum sensu non congruat, in Vat. Hisp. et aliis ejusdem originis metata fuit in eod. die, sed perperam.

Vindeb. Hisp. et alii eod. inde profecti, *in vestimentis.* Vat. Hisp. et Isid.: errore libratorum, *ministeris.* Soti eod. collect. 24 ad exempla Merlini et Suardi ut in textu.

Vindeb. Hisp.; *quia in ipsam datam.* Vat. Hisp. et Isid. atque alius eod. collect. 14; *quia in ipso datam.* Max. Hinc etiam in editis ante Quesn. cum Merlini et Suardo.

Vulg. ante Quesn.: cum Vat. collect. 24 et Suardo, *gravium necessitatem.*

Vat. Hisp. et Isid. cum aliis collect. 24; *quam nunc per ignorantiam a quibusdam illicita usurpatione detur committi.* Max. collect. 14 in eod. Vat. Hisp. et Isid.

illicita usurpatione committi, modis omnibus consti- A
tuo submoveri. ^a De 1431 pœnitentia scilicet quæ
a fidelibus postulatur, ut de singulorum peccatorum
genere, libello scripta professio publice recitetur,
cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdoti-
bus indicari confessione secreta. ^b Quamvis enim
plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter
Dei timorem apud homines erubescere ^c non vere-
tur, tamen quia non omnium hujusmodi sunt peccata,
ut ea, ^d quæ pœnitentiam poscunt, non timeant pu-
blicare, removeatur tam improbabilis consuetudo,
ne multi a pœnitentiæ remediis arceantur, dum aut
erubescunt aut metuunt inimicis suis sua facta ^e re-
sèrari, quibus possint legum constitutione percelli.
^f Sufficit enim illa confessio quæ primum Deo offer-
tur, ^g tum etiam sacerdoti, qui pro delictis pœniten-
tium precator accedit. Tunc enim demum plures ad
pœnitentiam poterunt provocari, si populi auribus
non publicetur conscientia ^h contentis. Datum pri-
die nonas Martii, Recipere consule.

^a Ita nostri codd. diversarum licet collectionum
constanter exhibent cum exemplis Merlini atque Si-
chardi. Ita etiam legit antiquissimus auctor colle-
ctionis Herovalliani codicis a Jacobo Petit editi post
Theodori Pœnitentiale cap. 68, pag. 257. Ita quoque
editiones omnes Quesnello anteriores, quæ solum
pro scilicet habent videlicet, et ante vocès a fidelibus
addunt ita, ut additur in Vat. Hisp. ac Isid. et in
duobus collect. 21. Quesnellus verba, De pœnitentia
scilicet (aut videlicet) quæ a fidelibus postulatur, ex-
punctit; quippe quæ, inquit in postilla, tituli aut mar-
ginalis annotationis vice fuisse indicantur codices mss.
Quos codices intelligat, aut ceteros ex iisdem titulum
vel marginalem annotationem indicatam eliquerit,
ignoramus. Nostra sane exemplaria licet vetustissi-
ma, et diversæ originis sint, ea verba præferunt in
textu; quod annotationem ac titulum excludit. Quæ
enim ex margine alicubi irrepserunt in textum, si in
pluribus mss. libris æque inveniantur inserta, si fere,
ne dicam semper, ad eandem collectionem pertine-
bunt, vel si diversarum collectionum sint, ad alia
vetustiore omnes originem ducent. Ita eadem addi-
tamenta, sicuti et iidem saltus, ac eadem arbitrarie
lectiones, quæ reperiuntur in cod. Vat. Hisp. origi-
nis Gallicanæ, reperiuntur non solum in omnibus
codicibus Hispano Gallicanis, sed etiam in Isidorianis,
aliisque collectionum 11, 21, etc., qui ex Hispa-
nica Gallicanæ originis prouident; nec tamen in-
veniuntur in aliis exemplaribus quæ aliam originem
habent. In casu autem præsentis duo saltem sunt fon-
tes diversi ex quibus hæc epistola derivata fuit: al-
ter est collectio Hispanica, alter vero ille ex quo ab
auctore collect. 24 eadem epistola sumpta fuit: unde
in codicibus hujus postremæ collectionis deest chro-
nica notatio, quæ in aliis ex Hispanica profectis re-
peritur. Cum ergo in utriusque originis exemplaribus
eadem verba legantur, de assumpto inducto suspi-
cari non possumus. Enimvero hæc verba, si bene
expendantur, superflua non sunt. Præsumptio enim
quam Leo submoveri jubet versabatur circa pœniten-
tiam, cum fideles petebant; quippe nonnulli pa-
stores nimium excedentes, inter pœnitentiæ opera
peccatorum publicationem præcipiebant. Hac mente
De pœnitentia scilicet idem significat ac Quod attinet
ad pœnitentiam; et tum exclusa particula ita, ne ve-
tantis vim habet, ac sententia optime constat. Ques-
nellus, laudatis verbis expunctis, sic prosequitur:
Ne videlicet de singulorum, etc., ubi videlicet nullius

EPISTOLÆ CLXXIX.

I AD LEONEM AUGUSTUM.

Synopsis. — I. De ejecto Timotheo Eluro ab Alexan-
drina Ecclesia, et catholico præsule in ejus locum
eligendo. — II. Et fidei integritatem et probitatem
morum in sacerdote requiri. — III. Impium Elu-
rum; et si fides ejus forte integra, restitui non posse.

LEO EPISCOPUS LEONI AUGUSTO.

CAP. I. — Si gloriosum pietatis vestræ in fidei
defensione propositum tanta prosequi laude 1432
cupiamus, ^k quantam rerum ipsarum magnitudo de-
poscit, inveniatur impares in actione gratiarum,
si nostri tantum oris angustiis universalis Ecclesie
gaudia celebremus. Sed ^l dignius illius remuneratio
vestris actibus meritisque ^m servabitur, in cuius causa
B et speciali excellentis animo, et optato triumphatis
eventu ⁿ claræ gloriæ. Sciat igitur clementia vestra
omnes Ecclesias Dei cum laude vestra exsultare pa-
riter et lætari, quod ab Alexandrinæ Ecclesie jugo
improbis parricida depulsus est; et populus Dei, cui

nostri codicis auctoritate fulcitur. Dein Merlinus et
Sichardus cum ms. Vindobon. Hisp. habent libellis;
Vat. Hisp. et Isid. et alii collect. 21, libell. Postea
publicatur pro publice recitatur apud Quesnellum, non
autem in nostris codd. Deinde Merlinus delet solis;
et cum Sichardo atque cum Vat. collect. 24 præfert
indicare. Ex hoc talem textum palam colligitur in ipsa
pœnitentia publica peccatorum confessionem fuisse
secretam, ita ut pœnitentiæ causæ laterent; nec om-
nia saltem peccata ipsorum pœnitentium manifes-
tatione in publicum prodissent.

^b De Pœnit., dist. 1. Quantis plenitudo, c. 89.
^c Cod. Vindobon. Hisp., non verentur. Dein apud
Sichardum, quia non omnia peccata hujusmodi sunt,
ut ea sicut pœnitentia publica poscit, velint publicare.
^d Ita codices Quesnelli et nostri; alia editione,
quæ.

^e Alias, reserare.
^f De Pœnit., Sufficit pœnitentia, c. 61.
^g Sichardus, tunc etiam sacerdos pro delictis pœniten-
tentium, etc. Mox accedat in nonnullis mss. Dein
Vat. Hisp. et Isid. delet demum.

^h Quesnellus in margine: Al., pœnitentis.
ⁱ Alias 137. Scripta 17 Junii an. 460.
^j Quinque sequentes epistolæ in una collectione
inveniuntur, quam Avellanam in præfatione vocavi-
mus. Quesnellus nullum codicem reperit; unde ali-
qua ex conjectura correxit, rejecta ad marginem
vulgata editorum lectione. Nos plura exemplaria
consulere potuimus, quæ nacti sumus in bibliothecis
Vaticana, Angelica et Veneta S. Marci.

^k Vulgati, quanta. Emendationem suggestit codex
S. III, 9. bibliotheca Angelicæ patrum eremitano-
rum S. Augustini Romæ.

^l Vulgatam lectionem, quam omnes codices præ-
ferunt, revocavimus, neque enim necessaria videtur
emendatio Quesnelli, dignior.

^m Erat in vulgatis Leonis, servabatur, uti in duobus
codicibus S. Marci, et in Vat. 3787. Quesnellus ex
conjectura emendavit servatur. Sed melius nos ex
antiquissimo Vat. 4961, et ex ms. Angelicæ lectio-
nem in editione Conciliorum receptam prætulimus.

ⁿ Erat in editis gloriæ. Hinc Quesnellus in postilla
suspicatus est forte pro gloriæ legendum Gloriosissi-
me Auguste, ut alibi. Hanc vero conjecturam exclu-
dunt vetustiores codices Vat. 4961 et 3787, qui ha-
bent, claræ gloriæ.

prædo hæreticus incubabat, in antiquam fidei libertatem redactus, potest jam in salutis viam fidelium sacerdotum prædicatione revocari; cum videat omnem seminatum venenorum in ipso auctore projectum. Nunc ergo quia hoc constanti proposito et magna mente peregristis, consummato operi fidei illud adjungite, ut de catholico civitatis illius præsele quod Deo placeat decernatis, qui nulla damnata: toties impietatis sit infectus aspergine: ne fortasse lectum vulnus sub specie obductæ cicatricis increseat, et plebs Christiana, quæ vobis agentibus aperte ab hæreticorum perversitate liberata est, lethalius iterum obnoxia sit venenis.

CAP. II. — Vides autem, venerabilis imperator, et evidenter agnoscis, quod in persona de cujus abscissione agitur, non sola est fidei integritas intuen-
da; quæ etiamsi ullis correctionibus professionibusque purgari, et in integrum valeret qualibet conditione restitui, nequamquam tamen quæ scelestæ crudelitæque commissa sunt, possunt probabilius verborum protestationibus aboleri: quia in pontifice, Dei ac maxime tantæ Ecclesiæ sacerdote, non sufficit sonus linguæ et sermo labiorum, et nihil prodest si Deus voce prædicatur, et mens in impietate vincitur. De talibus enim per Apostolum sanctus Spiritus loquitur: *habentes speciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes* (II Tim. iii, 5); et iterum alibi: *Deum præstentur se scire, factis autem negant* (Tit. i, 16). Unde cum in omni Ecclesiæ membro et integræ fidei veritas, et honorum operum plenitudo quaeratur, quanto magis in summo pontifice debent utraque præcellere, quia alterum sine altero non potest cum Christi corpore habere compagem!

CAP. III. — Nec necesse est nunc omnia quæ Timotheum execrabilem faciunt enarrare, cum copiose atque manifeste in totius mundi notitiam, quæ per ipsum ac propter ipsum sunt gesta processerint, et si quid ab incomposito vulgo contra justitiam perpetratum est, in hujus omnia verticem confluant, cujus desideriis manus furentium servierunt. Unde si etiam in professione fidei nihil hic negligat, nihil fallat, aptissimum gloriæ vestræ est ab hoc appetitu il-

lum prorsus excludere, quia in tantæ urbis antistite et universam Ecclesiam decet sancta exultatione gaudere, et vetæ patris Domini non solum prædicatione fidei, sed etiam motum clarificetur exemplo. Data xv kalendarum et Juliarum, Magnæ et Apollonio consulibus: *Per Philoænum agentem in rebus.*

EPISTOLA CLXX.

AD GENNADIUM EPISCOPUM CONSTANTINOPOLITANUM.

SYNOPSIS. — *Queritur quid Timotheus Constantinopolim venire sit permissus; nullam ei restitutionis spem esse relinquendam; cavendumque ne se publicis privative colligatis immisceat.*

LEO EPISCOPUS GENNADIO EPISCOPO CONSTANTINOPOLITANO.

Dilectionis tuæ litteris, et fratrum coepiscoporumque nostrorum Domitiani et Geminiani sermone agnovi, Timotheum postquam Ecclesiæ Alexandrinæ civitatis 1434 expulsus est, Constantinopolim, nonnullis hoc fidei adversariis agentibus, venire permissum: ut, quantum datur intelligi, quia universorum Domini sacerdotum sententiis coactatus, in vitus saltem ad catholicum se dogma convertat, et tamquam propter hanc tantummodo causam videatur ejectus, hæreticæ perversitatis errore damnato, doctrinæ apostolicæ, ut ad Alexandrinam redeat, acquiescat; cum illi, etiamsi catholicus probaretur, hoc vehementer obsistat, quod vivente episcopo, tantæ sedis invasor est, et auctor apparuit inauditæ crudelitatis admittæ. Et ideo dilectio tuâ sollicitudine qua clares eniti et elaborare debet ne cum tam nefario homine sermo aliquis privatim vel publice misceatur, neve sub specie correctionis ejus quorundam conventui præbeatur occasio; ne redeundi integram capiat libertatem, de quo jam edictis suis princeps Christianissimus judicavit. Omni igitur labore et circumspectione pervigili unitati ecclesiasticæ profuturus enitere, frater charissimus, ut spes suffragatoribus ipsius adimatur, et Alexandrinis ex clero suo catholicus episcopus secundum morem veterem per orthodoxos Ægyptios consecratur: quia parricida ille non aliis a suis defensoribus deseritur, nisi Alexandrina Ecclesia, quæ Patrum honori et suæ restituenda est libertati, rectorem sanandis omnibus

¹ In Vulgatis Leonis ante Quesn. ac in mss. corrupte, de hac maxime. In editis Conciliorum, de hoc maxime. Quesnelli emendationem satis æquam retinimus.

^b Editi Conciliorum omittunt in. Quesnellus in margine: Forte, de impietate.

^c Supplevimus præpositionem in ex nostris codd. et editione Conciliorum.

^d Ita ex codicibus qui probant Rainaudi correctionem. Antiquæ editiones habebant tantum compagem. Binius corripit compagem facere. Editi Conciliorum et Quesnellus, compaginari.

^e Revocavimus lectionem codicum et editorum ante Quesnellum, qui placuit edere etiamsi.

^f Codex ex quo prima hujus epistolæ editio prodit, habebat universa Ecclesiæ, et annotatum fuit, videtur deesse membra, quæ annotatio in plurium editionum textum perperam irrepit. Labbeus et Quesnellus ediderunt tantum universa Ecclesiæ membra. Nomen membra in omnibus codicibus deest. Veram lectionem suppeditavit codex Angelicæ.

^g In codicibus loco mensis est sigla A; sed Julium mensem recte appositum liquet ex epistola sequenti, quæ eodem die ac de re eadem scripta fuit.

^h Alias 138. Scripta 17 Junii an. 460.

ⁱ Cod. Angelicæ, qui. Paulo post antiquiores editiones, ut tamquam. Quesnellus emendationem codices probant.

^j Vulgati cum mss. Venetis, culpam. Antiquorum mss. lectionem prætulimus.

^k Codd. Vaticani et Veneti, et cum antibr. Codex Angelicæ melius, et quod auctor.

^l Ita cod. Angelicæ; alii, clareas; vulgati, claret.

^m Al., indicavit.

ⁿ Vulgati, episcopos. Codicum lectionem inseruimus, qua Leo canonum sanctiones et veterem morem servandum præcipiens, cavere voluit ne alterius provinciæ episcopus ita novum Alexandrinum antistitem consecraret, uti Maximum Antiochenum consecravit Anatolius Constantinopolitanus, quod ab ipso Leone reprobatum fuit epist. 106, cap. 2.

^o Cod. Angelicæ, deseretur.

qua male gesta sunt, probatissima fuerit, conser-
uita. Datum xv. kalend. Julias, Magni et Apollonio
consulibus. Per Philoxenum agentem in rebus.

1435 EPISTOLA CLXXI.

AD TIMOTHÆUM EPISCOPUM ALEXANDRINUM.

SYNOPSIS. — I. De electione ejus gratulatur, charita-
temque commendat. — II. Ut fidei rebus invigilet,
frequenterque ad ipsum scribat.

Leo episcopus Timotheo episcopo catholico
Alexandrinae Ecclesiae.

CAP. I. — Evidenter apparet sub apostolicæ splen-
dore sententiæ, quoniam diligentibus Deum omnia
cooperantur in bonum (Rom. viii, 28); et divinæ
dispensatione pietatis ubi excipiuntur adversa, ibi
donantur et prospera: Quod Alexandrinæ Ecclesiae
experimenta demonstrant, illi qua nullos sibi patien-
tiae thesauros humiliter modestia et tolerantia con-
gregavit: quia juxta est Dominus his qui tribulato
sunt corde, et humiles spiritu salvabit (Ps. xxxiii, 19);
glorificata in omnibus inclyti principis fide, per quem
dextera Domini fecit virtutem (Ps. cxvii, 16), ne in
thronum beatorum Patrum Antichristi diutius sedere
opprobrium: cujus impietas nemini magis quam
sibi nocuit: quia etsi aliquos ad societatem facinoris
impulsi, se tamen inexpiabiliter cruentavit. Unde
de eo quod instinctu fidei in fraternitate tua cleri et
plebis atque omnium fidelium egit electio, univer-
sam mecum Ecclesiam Domini gaudere rescribo,
utque hoc benignitas divinæ pietatis multiplicata gra-
tia confirmet, exopto; ita ipsi per omnia tua devo-
tionē famulante, ut etiam eos qui veritati aliquatenus
fessiterunt, reconciliandos Deo per Ecclesiae preces
instanter acquiras, et sacramento catholice fidei,
cujus soliditas nullam divisionem recipit, sollicitus
rector adjungas: illum imitatus verum piique pas-
torem, qui animam suam posuit pro ovibus suis
(Joan. x, 11), et errantem unam ovem non flagellis
coercuit, sed ad ovile proprium suis humeris repor-
tavit (Luc. xv, 5).

CAP. II. — Agat ergo dilectio tua, frater charissime,
ne vel Nestoriani dogmatis vel Eutychiani erroris
ullum in Dei populo possit vestigium reperiri: quia
nemo potest fundamentum ponere, prater id quod po-
situm est, qui est Christus Jesus (I Cor. xiii, 11); qui
universum mundum non reconciliaret Deo
Patri, nisi per fidei regenerationem omnes in nostræ
carnis veritate susciperet. Cum ergo scribendi oppor-
tunitates, quibus fraternitas tua utatur, auxilietur,

in Alias 159. Scripta 18 Augusti an. 460.

Is est Timotheus Socraticus catholicus, qui in
Timothei Alesii heretici usurpatoris locum subro-
gatus est. Creditur autem esse ille Timotheus presby-
ter et economus Ecclesiae Alexandrinae, qui cum his
catholicis ex Aegypto pulsus an. 437 libellum sup-
plicem ad verum eandem Alurum imperatorem por-
tevit. Vide eandem encycilium cap. 7, tom. IV Con-
cil. cult. 1045.

In hac epistola. Vulg. humilitas.

Vulg. se tantum demique inexpiabiliter. Lectio-
nem pecculium omnium nostrorum codicum, qui so-
lum pro se habent sed.

sicut si necessaria et ex more fecisti, ut per filios
nostros Danielem presbyterum et Timotheum dico-
num ordinationis tuae ad nos scripta dirigeres, in
omni tempore in hoc officio perseveras, et de pro-
fectibus pacis sepe, quantum fieri potest, sollicitum
dini nostrae mittantur iudicia: ut per alterna colloquia
sentiamus quia charitas Dei diffusa est in cordibus
nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis
(Rom. v, 5). Datum xv. kalend. Septemb. Magni et
Apollonio consulibus.

EPISTOLA CLXXII.

AD PRESBYTEROS ET DIACONOS ECCLESIAE ALEXANDRINAE.

SYNOPSIS. — Ad concordiam in Ecclesia Alexandrina
servandam pugnantemque invitat; et ut qui a heretico-
licis seducti sunt, ad penitentiae remedium provo-
centur.

Leo episcopus presbyteris et diaconibus Ecclesiae
Alexandrinae dilectissimis filiis in Domino salutem.

Gaudeo exultanter in Domino de piissimo quem
inter vos habetis affectu; dum sicut scripta vestra
manifestant, et pastor gregem, et grex ostenditur
amare pastorem. Solliciti ergo in invicem, sicut Apo-
stolus ait, servare unitatem spiritus in vinculo pacis.
(Ephes. iv, 3), properate ad fructum veræ perve-
nire patientiae. Quid enim dignius aut velle potestis
aut agere, quam ut, auxiliante Dei gratia, gloriosis-
simo principis fide ad profectum solidissimæ pacis
utamini, remota procul ea bestia quæ vineam plan-
tationis Dominicæ, sicut psalmus propheticus canit
(Ps. lxxix, 14), singulari feritate vastabat? Quia
ergo in ovili Dominico nec furum jam insidia, nec
latronum timentur incursum, redeat universitas vestra
in concordiam, et magisterio Spiritus sancti illa in
omnibus unitas expetatur, propter quam dicit Apo-
stolus: Non querens quod mihi utile est, sed quod
multis, ut salvi fiant (I Cor. x, 33). Id ipsum dicant
ei sentiant omnes, nulla sint sensuum disputa-
tionumque certamina. Quod usque ad catholicos
præsules in Alexandria Ecclesia discipuli veritatis
didicerunt, atque docuerunt, eadem a cunctis fide-
libus confessione promatur: quia varietatem veritas,
quæ est simplex atque una, non recipit. Si quos au-
tem cujuslibet ordinis Christianos impia heretico-
rum conturbare mendacia ad satisfactionis re-
media provocate, et in spiritu mansuetudinis cum
demergente corripite; quia, sicut ait beatus apostolus
Petrus, non tardat Dominus promissum, sed patienter
agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad

Si quatuor potiores codices. Vulg. in frater-
nitatem suam.

Vulg. sacramenta. Emendavimus ex codicibus
Quesnellus in margini postilla explicat, id est
incessanter, ut alibi notatum. Sed debitum indicium
referendū ad Romanum pontificem ordinationem epis-
coporum majorem sedium, ut ostendimus annot. I
(Col. 1119 b) in epist. 149.

Sic codices. Editi, ut.

Alias 140. Scripta 18 Augusti an. 460.
Vulgati addunt in margine, ut possitis, sed ceteri
codices ignorant. Exemplaria Veneta pro cetero habent
vestra.

penitentiam converti (II Pet. III, 9). Agendum ergo est ne difficultas vanae curationem faciat tardiores. Data decimo quinto kalend. Septemb., Magno et Apollonio consulibus.

EPISTOLA • CLXXIII.

AD QUOSDAM AEGYPTI EPISCOPOS.

SYNOPSIS. — De electo Timotheo catholico in locum Timothei Aleri gratulatur; unitatem commendat, et ut sollicitudinem suam ejus curae jungant ad reducendos errantes, invitat.

Leo episcopus THEOPHILUS, JOHANNES, ATHANASIO, ABRAHAMAE, DAMASIAE, JOHANNIS, PAFNUTII, MUSAEO, PANULVIO, et PRYMO, episcopis Aegyptiis.

Litteris fraternitatis vestrae, quas ad me filii nostri Daniel presbyter et Timotheus diaconus detulerunt, cognovisse me gaudeo, quod gloriosi et venerandi principis fides, prophetica et evangelica unita doctrinis, ad sanctos et Deo placitos dispositionum sortum pervenit effectus, ut erantissimo Alexandrinae Ecclesiae pervasore dejecto, et in longinquiora translato, dignam suam gubernationem rectorem totius civitatis mereretur electio, ad vestrae consecrationem nullus ambitus traheret, nulla seditione impelleret, nulla iniquitas incitaret; sed in medio constituta meritorum sanctitate, eam cunctis non dubitaret praepone, quem sibi universitas cuperet praesidere. Unde reddita populis Christianis Dei

pax gaudentes, commendamus vobis sapientiam vestri operis dignitatem, et religiose per omnia ordinatus antistes, aeterno se juvari, separari, et a se, et ad abolendum aeternam, quae error haereticus exciderat, cooperatione vestra gaudeat agnoscere. Ex hoc enim qui imitator diaboli fuit, et in scriptis non solum (Joan. VIII, 44), modo hinc aperte pervasi in aeternis et nominis, congrui ut Alexandrinae Ecclesia cum veneretur et diligit, quem et probitate maxime, et integritate catholice fidei, dignum omni sacerdotio comprobavit; cui minus charitatis plenam affini nostri praebemus affectum, cohortantes, factes, et habissimi; et fiducialiter exigentes ut, in praedicatione verbi, in eruditione praecipue formam, et in utilitatibus charitatis, sine qua nulla possumus proficere virtute. Quod autem fratri et episcopis nostris, Timotheo de heresibus his qui a veritate timore deviantes, inconsultus se terroreque gesserunt, scriptum esse cognoscimus, dilectio quoque vestra ad curam quam intelligat pertinet: ut quae late esse pestilentia aegritudo diffudit, ubique omnibus eadem adhibetur medicina, vulneribus: ut per diligentiam, pastorem in cunctis Ecclesiis Domini corde reparatus, et per sollicitudinem charitatis atque doctrinae, omnes Christi oves unum se sentiant habere pastorem. Data xv kalend. Septembris, Magno et Apollonio consulibus.

incitari. Edidit, se vivere. Vulg., Excluso. Lictionem omnium codicum sequi sumus.

DE EPISTOLIS DEPERDITIS

Tum S. Leonis ad alios, tum aliorum ad S. Leonem, ac de aliis monumentis ad epistolas persequentibus, dispositis ordine chronologico,

DISSERTATIO

In qua tria etiam, quae ex Leone supersunt, fragmenta inaequantur.

1499 Oecumenellus, in fine tomii secundi, harum epistolarum et documentorum catalogum exhibuit, sed ita maneam et perturbatam, nullo chronologico ordine sortato, et nonnullis etiam documentis his repetitis, ut modicum prosit. Luculentorem itaque atque exauiorem nullum hic preferendam credidimus. Eundem vero documentorum tantam, quorum peculiaris fides ad nos pervenerunt, notitia profertur, quin dubium sit alia plura existisse, quorum notitia superest vixit.

1. Ante pontificatum S. Leonis una epistola S. Cyrilli episcopi Alexandrini ad eundem tum Romanae Ecclesiae archidiaconum memoratur epistolae 119, cap. 4, omnia causa sic exponitur: In Ephesina synodo, quae in ipsum Nestorium cum dogmate suo perculit, Judaei episcopi (Ierosolymorum) ad obtinendum Palaestinae provinciae principatum credidit se posse

firmare. Quod sanctae memoriae Cyrillus Alexandrinus episcopus merito perhorrescens, scriptis suis mihi huius praedicti cupiditas ausa esset, indicavi: et sollicita praese nullum poposcit ut nulla infidelis consiliis praepararet assensu. Vid. annot. 21 (Col. 103, n. 5) in epistolam praedictam.

CIRCA AN. 442.

2. Septimus Alinas episcopus ad Leonem relationem misit, quam hic subjecerat epistola prima. In hac autem ille significabat (uti idem pontifex in eadem prima epistola testatur) quosdam presbyteros et diaconos, ac diversi ordinis clericos, quos Pelagiana sive Caesariana heresis habuit implicatos, ita in vestra provincia (Aquiensi) ad communionem catholicam pervenisse, ut nulla ab eis damnatio proprii exigeretur erroris. Haec Septimi relatio eadem est ac illa eju dem ad Leonem epistola, quam S. pontifex se legisse tradit epistolae 42. Photius haec litteras Septimi commemorat 1440 cod. 54, his verbis: Cum temporis deinde progressu sectae huius homines Ecclesiae restitui essent, iterum majorem ab illis renovatam est. At Septimus episcopus vestris renascentis cursum repressit, datis ad Leonem tum sedem apostolicam tenentem litteris; qui